IOANNIS LVCII DALMATINI

DE REGNO DALMATIÆ ET CROATIÆ

LIBRI SEX.

AMSTELÆDAMI,
Apud IOANNEM BLAEV.
M. DC. LXVI.

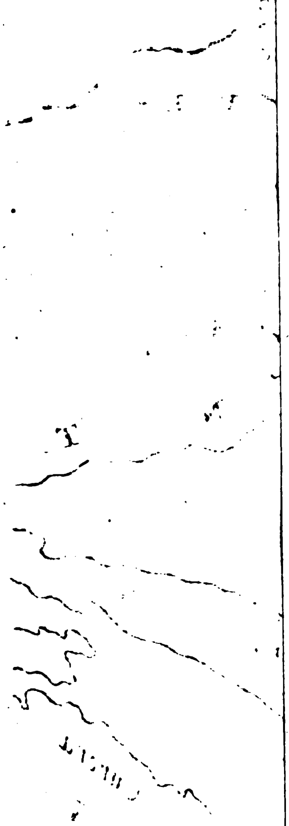
CLARISSIMO VIRO

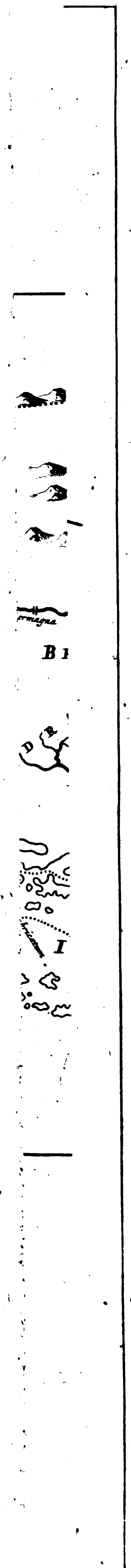
D. IOANNI LVCIO,

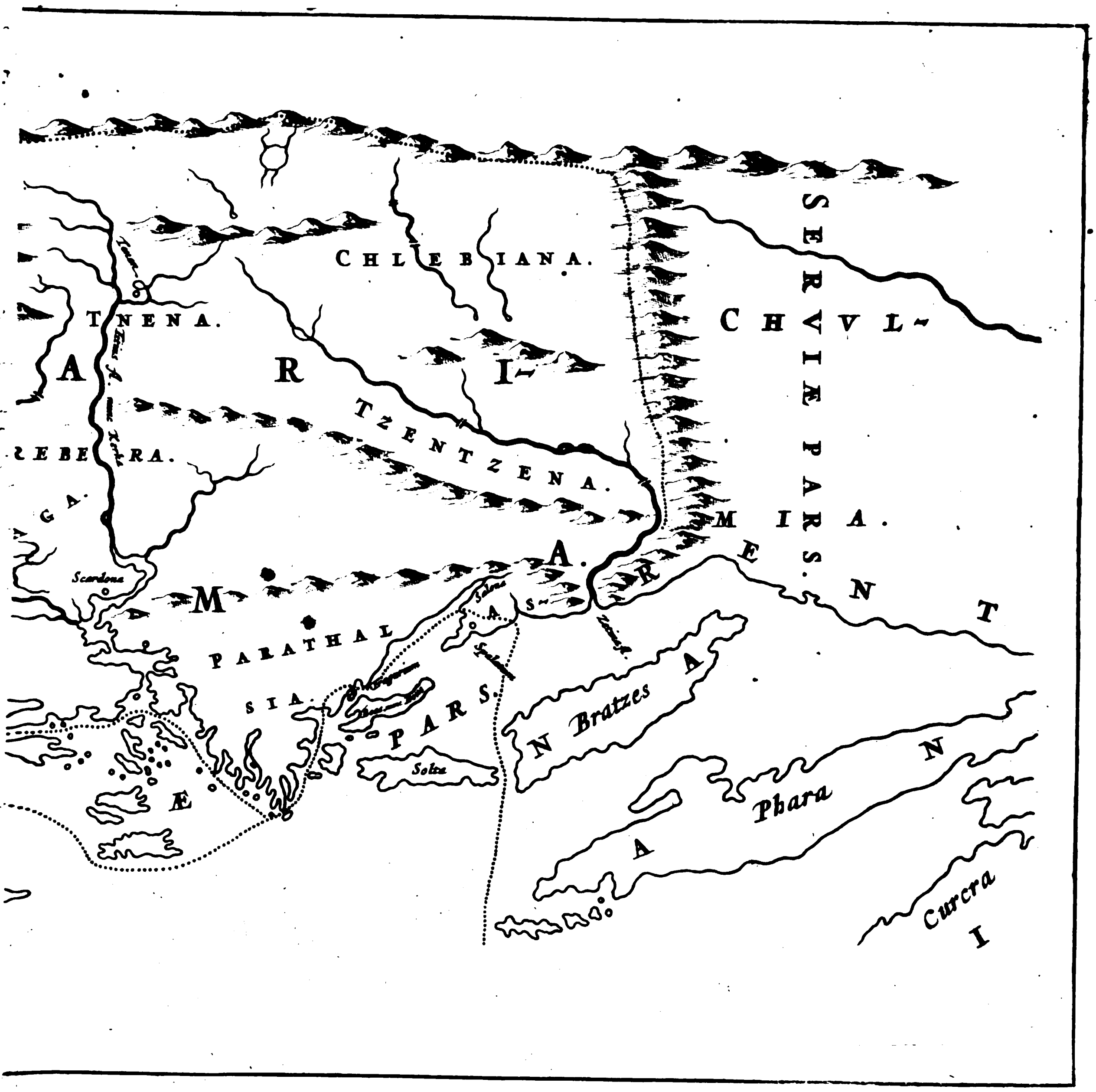
IOANNES BLAEV

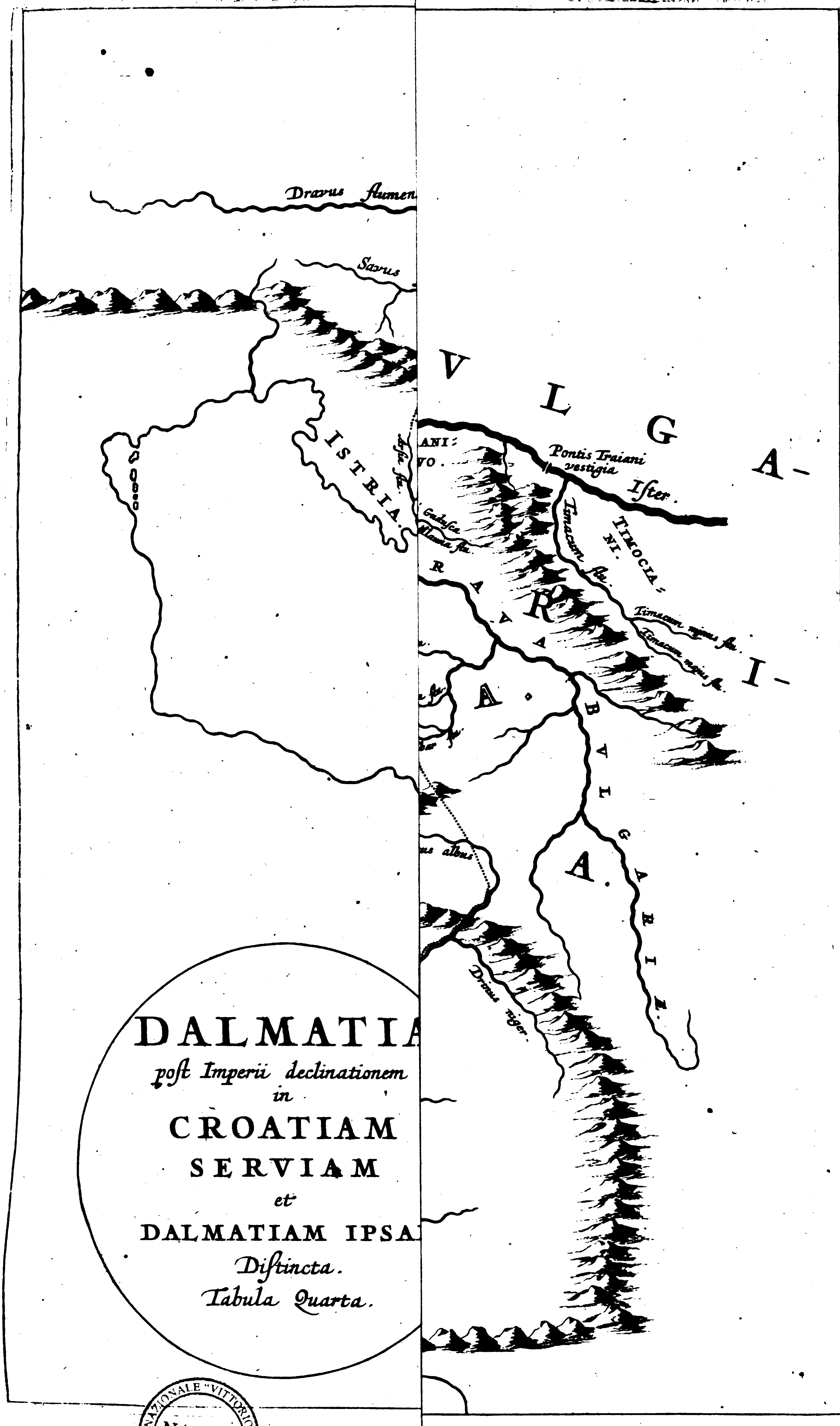
SALVTEM.

AMicitiam illam, Vir Clarissime, quam cum fratre meo CORNELIO, jam fatis functo, olim Romæ contraxisti, ex humanissimis tuis, quibus utrosque GVILIELMVM & PETRVM filios meos ibidem excepisti, officiis, hucusque erga nostram familiam viguisse, plenissime expertus sum. Sed præcipue eam mihi notam facere voluisti cum lucubrationes tuas præstantissimas, quibus Patriæ tuæ illustrissimæ monumenta, jam dudum densis obvoluta tenebris, in lucem protraxisti, typis meis exarandas obtulisti. Eas ipsas jam absolutas in grati animi & perpetuæ amicitiæ tesseram, tibi offero; tibi enim debentur, cum reverâ tuæ sint, nihilque iis à me sit tributum quam quod eas Doctiorum orbi meis litteris communicem. Si grata hæc sit oblatio, quod solitâ tuâ benignitate fretus, nullus dubito, omne me tulisse punctum existimabo. Vale, Vir Clarissime, & me amare perge. Amstelædami, Pridiè Idus Septembris, *1665*.

B

CHLEBIANA.
TNENA.
TZENTZENA.
PARATHAL
SIA.
PARS.
SERVIÆ PARS.
CHVL-
MIA.
Scardona
Bratzes
Solta
Phara
Curcra

DALMATIA
post Imperii declinationem
in
CROATIAM
SERVIAM
et
DALMATIAM IPSA
Distincta.
Tabula Quarta.
Dravus flumen
Savus
VLGARIA
ISTRIA
Pontis Traiani vestigia
Ister
TIMOCIANI
Timacum flu.
Timacum majus flu.
Timacum minus flu.
RASCIA
BULGARIA
Drinus niger
Drinus albus

97.

10

e, 1133.

ciæ 1189.

12 *filia.*

cena Veneta.

N.—Anna. *Henricus Dux Bavariæ.* II. Carolus Rex utriusque Siciliæ

Otocharus R. Bohem.—N.

Venceslaus.

VENCESLAVS Cor. 1301.

OTHO ... ron. 1

a—Carolus II. Claudus, mor. 1309.

Elisabeth, Ladislai Cunni uxor.

inc. ... or.—*Catharina filia Balduini Imper. Const.*

Ioannes Dux Dyrrachii.—*Agnes filia Com. Petragor.*

Steph. Banus Bosnæ mor. 1310.

Ninoslaus. Vladislaus. Stephanus B. Bosnæ.

Wchich Banus. Tuartko Rex Rasciæ, & Bosnæ.

Ladislaus Iagelonus, Dux Lithvaniæ.—Heduigi R Polon.

Ludovicus Rex Neap. mor. 1362.

Philippus mor. 1373.

Fr. ... ip.

Attre... mor.

Maria posthuma.—Carolus capite plexus 1348.

Ludov. mor. in carcere 1362.

Robertus occisus in Gallia 1356.

Agnes.

Margarita—CAROLVS III. Rex Neap. coron. Hungar. & Occid. 1385.

LADISLAVS coronat. Iadræ, 1403. vendit Dalmatiam Venetis 1409. mor. 1415.

Ioanna II.

COMITES BREBERIENSES

de genere SVBICH.

Stephanus Subich de Lika, Comes Breberii.

- Stepco Com. Trag. 1229. Banus totius Sclavoniæ, 1251.
  - Iuachinus Banus Sclav. & Com. Spalati, 1271.
  - Gregor. Com. Almisi Trag. & Siben. 1282.
  - Mladinus Comes Trag. 1276, Com. Spal. 1282.
  - Paulus Com. Spal. 1275, Banus Maritimus Horvat. Dalmat. & Dominus Bosnæ, mor. 1311.
    - Mladinus Banus Marit. 1282, B. Bosnæ 1292, Comes Iadre, Princeps Dalmatiæ, & secundus Banus Bosnæ 1311.
      - Paulus.
      - Georgius.
    - *Elena*—Georgius Secundus C. Almisi & civitatum Maritimarum 1292, & 1298, Comes Dalmatiæ 1303, 1319, 1326, mor. 1332.
      - Mladinus Iunior Com. Scardonæ 1303, Com. Clissi 1333, mor. 1348.—*Lelca.*
        - Mladinus.
      - Deodatus 1337.
    - Gregorius.
    - Paulus Comes Trag. 1315, Banus 1336, Com. Ostrovize 1343.
      - Georgius 1340.
  - Nicolaus B. Dalmat. & Croatiæ, 1275.
- Gregorius Com. Spal. 1229.
  - Marcus.

COMITES TININII.

Isanus.

- Georgius 1284.
  - Vladislava Suadich.—Neliptius 1326, Com. Tininii & Spaleti 1343. mor. 1344.
    - Margarita—Ioannes.
      - Elisabeth 1420.—Ioannes inter cætera Comes Cetine, Clissi, & Rame 1410.
  - Iuan 1336.
    - Constantinus Com. Clave 1337, 1343.
      - Neliptius 1374, Castellanus Scardonæ 1388.

COMITES CORBAVIE
de genere GVS-SICH.

Curiacius Comes Corbavie.

- Gregorius, 1326.
  - Gregorius, 1343.
- Budiſlaus, 1326.
  - Thomas, 1387.
  - Budiſlaus, 1380, & 1387.
- Paulus, 1326.

REGES BOSNE.

Stephanus Banus Boſnæ, mor. 1310.

- Stephanus Banus mor. 1357.
  - Eliſabeth uxor Ludov. R. Ung.
- *Elena* — Vladiſlaus.
  - Steph. Tuartko Rex Raſcie & Boſne, 1376.
    - Steph. Tuartko Scurus Rex pulſo Oſtoya, 1405.
  - Wchich Banus.
- Ninoſlaus.
  - Steph. Dabiſcia — *Elena.* Rex, mor. 1396.
    - Steph. Oſtoya Rex, 1397, mor. 1435.
      - Steph. Thomas Spurius à Mahumete ſecundo necatus, 1465.

JOANNIS LUCII
DE REGNO DALMATIÆ, ET CROATIÆ,
LIBER PRIMUS.

DAlmatia post extinctos Illyrici Reges innotescere cæpit, quomodo Reipublicæ, & Monarchiæ Romanæ tempore dilatata fuerit, ipsorum Historici referunt: quæ verò post Imperii declinationem in Dalmatia evenerunt, apud plures Auctores, sed adeò confusa reperiuntur, ut vix aliquid certi, vel distincti percipi queat. Cum autem hujus Operis propositum sit obscura illustrare, & confusa distinguere, ideò pro antiquorum Scriptorum intelligentia, quædam breviter recensenda erunt. Dalmatiam enim, sicuti in Illyrico statuunt, quicumque mentionem ejus faciunt, ita cum Græci terminos Illyrici diversos quam Romani ponant, antequam Dalmatiæ fines inquirantur, breviter prænarranda erunt quæ de Illyrico ante Romanorum adventum referunt Scriptores; deinde relatis variis finibus, quos vigente Imperio Romano habuit Illyricum, & Dalmatia, tractanda erunt ea, quæ post ejusdem declinationem in Dalmatia gesta sunt, & quomodo, quove tempore Dalmatiæ pars in Regnum Croatorum transiverit: ut Regni Dalmatiæ & Croatiæ statu antiquo cognito, & per temporum successiones cum hodierno collato, clariora evadant, quæ de Rebus Dalmaticis scripta reperiuntur.

CAPUT I.
De Illyrico.

ILlyriorum antiquam, sed fabulosam, originem Appianus refert, eos Adriatici maris accolas fuisse Scylax Cariandensis testatur, conterminos Macedonas vicisse, Amyntamque Philippi Patrem vectigalem reddidisse, Diod. Siculus, & Justinus referunt; sed variante fortuna Philippus Bardileum Illyrici Regem, quamvis difficili, cruentoque prælio fugatum, partem Macedoniæ occupatam primo cedere, mox iterum victum, parere coëgit; ejus verò filium Clitum, & Glauciam alterum Illyriorum Taulantiorum Regem, jugum detrectantes, Alexander, qui Magnus cognominatus fuit, coërcuit, ut Arrianus refert. Alexandri deinde successoribus de Macedonico Regno inter se pugnantibus, Illyriorum Reges jugum excusserunt; nam eundem Glauciam Pyrrhum puerum recepisse, & Cassandro Macedoniam regenti, maximamque pecuniam pollicenti, tradere noluisse, sed educatum in Regnum Epirotarum restituisse, Plutarchus tradit. a Quæ omnia sicuti Illyrios ab antiquo bellicosos, & Macedonibus conterminos demonstrant; ita adeò exigua sunt, ut ex eis status totius Illyrici, ejusque termini percipi non possint, nec deinde Romana in Illyrico bella, nisi præcognito ejus maritimo statu: ideò proximi maris memoriæ antiquæ colligendæ sunt, ut inde, & fines Illyrici, & Romana in eo bella percipi possint. Sinum Adriaticum, quem Græci Ionium dicunt, antiquissimis temporibus Illyricũ vocatũ, testantur Poëtæ Argonautarum, & Colchorũ itinera describentes, ut Callimach. à Strabone relatus libro primo de Colchis ait:

Secessum Maris Illyrici simul ac tetigerunt,
Finem remigio mox statuere suo:
Harmoniæ dirũque ubi serpentem induit olim
Ad lævam sedes constituere sibi.

Et Apollonius Argonauticôn l. 4. de eisdem:

*Hi juxta Illyricum, ex profunditate nigrum flumen **
Ubi Harmoniæ est, & Cadmi bustum, turrim fretum. excitarunt
Encheleansium inquilini.

Virgilius quoque primo Æneïdos de Antenore:

a In Pyrrho.

*Mare vel fretum.

Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem superare Timavi.
Quem sequitur Epitomator Trogi Iustinus lib. 24. de Gallis Alpes transgressis: *Ex his portio in Italia Romam cepit, & portio Illyricos sinus ducibus avibus (nam augurandi studia Galli præter cæteros callent) per strages Barbarorum penetravit*, quod mare deinde Adriaticum vocatum idem testatur Iustinus lib. 20. *Adria quoque Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit.* & Stephani Epitomator: *Est item Insula cum urbe sibi cognomine Issa, in* Dalmatico *mari, & Illyrico.*

Hunc Sinum Pelasgos in potestate habuisse, Dionysius Halicarnassæus tradit, nam relata eorundem peregrinatione, & ad unum ex Padi ostiis Spineticum nomine, appulsu subdit, a *Ibique condiderunt Urbem Ostio fluminis cognominem, prosperaque præ cunctis eum sinum adcolentibus usi fortuna, & diu potiti maris imperio, Delphos deo decimas è maritimis proventibus, si qua alia Civitas, magnificas miserunt.* Similiter b Strabo, *Spina nunc vicus, quondam Græca urbs nobilis, quando & Spinetarum thesaurus Delphis ostenditur, & alioquin fertur eos Maris dominium obtinuisse.* Hæc autem ante bellum Trojanum evenisse, testatur idem Dionysius, qui de cæteris Pelasgis per Italiam sparsis disserens ait, c *Tempus quo res Pelasgorum cœperunt deficere, incidit in alteram ferè ante bellum Trojanum ætatem, duraverunt tamen penè ultra ejus belli tempora: donec contractæ sunt in gentem minimam.* Post Pelasgos Diomedem eidem mari dominatum esse ex Strabone apparet. d *In ipso autem intimo sinus Adriatici Timavum est, Diomedis templum memorabile; habet enim portum, & elegantem lucum, & fontes septem potabilis aquæ statim in mare alto, & lato excidentis amne.* Et infrà. *Diomedem circa illud mare ditionem tenuisse testantur Insulæ Diomedeæ, & quæ de Daunnis, & Argo Hippio referunt.* Post Diomedem Liburnos eiusdem maris dominium habuisse, arguunt quæ de ipsis Plinius, Strabo, & Appianus referunt e. *Flumen Batinum, Truentum cum amne, quod solum Liburnorum reliquum est. Ab Ancona Gallica ora incipit Togata Galliæ cognomine, Siculi, & Liburni plurima ejus tractus tenuere, inprimis Palmensem, Pretutianum, Hadrianumque agrum, Umbri eos expulere, hos Etruria, hanc Galli.* Præter quæ Italiæ loca, Dyrrachium quoque in potestate habuisse f Appianus refert, & Corcyram Strabo, de quibus suo loco plura. Tuscos deinde successisse ex Livio elicitur g *Tuscorum ante Romanum Imperium latè terra marique opes patuere, mari supero inferoque, quibus Italia Insula modo cingitur, quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum Tuscum, communi vocabulo gentis, alterum Adriaticum Mare ab Adria Tuscorum Colonia vocavere Italicæ gentes, Græci eadem Tyrrhenum, atque Adriaticum vocant.* Item Strabo h *Adriam fe-runt illustrem fuisse urbem, unde & Sinui Adriatico nomen, exigua mutatione litterarum factum est.* Quod Plinius melius declarat relatis Padi Ostiis i *Omnia ea flumina, fossasque primi à Sagis fecere Tusci, egesto amnis impetu per transversum in Atrianorum paludes, quæ septem maria appellantur, nobili portu Oppidi Tuscorum Atria, à quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum.* nempe ex Adriatico, sive Hatriatico, Adriaticum; sed cum vetustissimi Pelasgorum dominii maritimi memoria apud quosdam tantum auctores reperiatur, Diomedis verò, & Liburnorum, præter Auctores relatos, Regionum & Insularum nomina ad hæc usque tempora servata, eorum dominium testantur: Adriatici quoque maris nomen Atriensium Tuscorum Imperium demonstrat: & sicut ex communi gentis vocabulo quintus ordo Architecturæ Tuscanus dictus fuit, ita ex Atria particulari eorum Civitate, domorum laxiorum pars præcipua Atrium denominatum est, ut testatur Varro k. *Impluvium, Compluvium à pluvia, Tuscanicum dictum à Tusceis, posteaquam illorum cavum ædium simulare cœperunt, Atrium appellatum ab Atriatibus Tusceis, illinc enim exemplum sumptum.* Inde ex proximi maris dominii consecutione, laxiarumque ædium institutione, nomina imposita, quæ hucusque servantur, Atriensium potentiam, opumque abundantiam indicant; sed deinde Tuscis à Gallis pulsis, quamvis circum-Padana regio ab eisdem occupata Gallia Cisalpina vocari cœperit, tamen mare Adriaticum nomen à Tuscis impositum retinuit; ex quo Gallos maris usu caruisse, verosimile videtur: nam eorumdem expeditionum terrestrium per Illyricum, Græciam, Italiam, & Asiam usque, memoriæ reperiuntur, maritimarum autem nulla; Illyrios quoque ex relatis Pelasgorum, Diomedis, Liburnorum, & Atriensium rebus parum mari usos dicendum videtur, & classibus destitutos, alieno nutu navigationem exercuisse, ut infrà latius; Atriensibus autem sede suâ pulsis, l Adriaticum Classibus destitutum latrociniis statuisse; Navigantibusque infestum reditum ex Theopompo illis temporibus proximo refert Strabo, m *Bonarum frugum ferax est ora Illyrici oleis, & vitibus egregia; nisi quod quædam loca prorsus aspera sunt, & fuit tamen ab initio neglecta fortasse quod soli præstantia ignoraretur, potior tamen causa fuit, quod eam homines sævi & latrociniis dediti tenebant.* Propè quæ tempora Dionysium Syracusiorum Tyrannum colonias in Adriatico deduxisse, & cum Illyriis bellum gessisse, Diodorus Siculus refert; qui relato quomodo ex Sicilia Carthaginenses Dionysius ejecerit, Italiæque proxima loca subegerit, ad Adriaticum quoque in potestate redigendum animum intendisse scribit: n *Olymp. 98. an. 3. sub idem tempus in Sicilia Dionysius Syracusiorum Tyran-*

a Lib. 1.
b Lib. 7.
c Lib. 1.
d Lib. 5.
e Plin. lib. 3. cap. 13.
f Civil. 2.
g Decad. 1. l. 5.
h Lib. 5.
i Lib. 3. c. 16.
k De lingua latina l. 4.
l Intra An. ab Urb. con. 232. & 359.
m Lib. 7.
n Urb. con. 360.

Tyrannus Urbibus ad mare Adriaticũ condendis animum intendit: hoc ideò moliebatur, quod Ionium uti vocatur, sinum suæ potestatis facere in animo habebat, ut tutam sibi ad Epirum navigationem aperiret, Urbesque ad manum haberet, quo navibus suis appellere commodè posset: & relatis auxiliis Illyriis præstitis contra Molottos, sequitur: *Intra hæc rerum eventa, Parii quodam oraculo excitati, colonia in Sinum Adriaticum deducta Insulam, quæ Phari nomen habet, adjuvante illos Dionysio in illo condunt; Is enim annis non multis ante in Adriam, coloniam Urbem* a Lissum *ædificaverat, cujus Urbis occasione adjutus dum à cæteris negotiis vacat Dionysius navalia pro CC. triremibus extruit.* Deinde narrata CCIↃↃ Illyriorum ex adversa Continenti in Insulam Phari transvectione, & Civitatis oppugnatione, subdit. *At qui* * Lissii *Præturam à Dionysio commendatam habebat, numerosa triremium classe navigia Illyriorum adortus, partem demergit, partem in suam potestatem redegit, Barbarorum supra quinquies mille interfectis.* Ex quibus Dionysium, in Adriatico coloniam, & classem numerosam habuisse constat, illum verò cum Gallis Senonibus Adriatici accolis, qui paulò ante Romam incenderant, societatem contraxisse b Iustinus refert, cum Venetis autem, Gallis, vicinis, amicitiam habuisse arguitur ex iis, quæ de eodem refert Strabo. c *Dionysius quoque Tyrannus Siciliæ inde equorum ad certamina educandorum armenta instituit, ut etiam apud Græcos pullorum Venetorum fama innotuerit, eoque nomine Veneti longo tempore claruerunt.* Nam sicuti Venetos intima Sinus coluisse constat, ita eousque tutam navigationem, & comodam Dionysium extendisse oportet, ut inde armenta equorum deduceret, & integrum maris Adriatici dominium sortitum censendum est, filiumque ejus dominium prædictum retinuisse, ut innuit idem Diodorus: *In* d *Apulia duas condidit Urbes, quo tutum per Ionium navigantibus transitum præstaret, nam barbari maris accolæ magno navium prædatoriarum numero divagantes, Sinum Adriaticum mercatoribus infestum reddebant, post hæc vita pacatiori se dedens, exercitationes militum bellicas exolescere permisit.* & narrata Syracusiorum rebellione: *sub id verò tempus ad Cauloniam Italiæ morabatur Dionysius, Philistum igitur exercitus Ducem circa Hadriam tum versantem cum classe accersit, utque rectò cursu Syracusas petat, injungit; cumque ad eundem uterque locum citato itinere properaret; Dionysius septimo die post reditum Dionis Syracusas pervenit:* quæ Dionysios in Adriatici ditione perseverasse arguunt, donec ad Syracusas recuperandas classem ex eo deduxerit junior. Quid autem posteà usque ad Romanorum adventum in Adriatico gestum sit, nemo refert: unus tantum Dionysij temporibus proximus Scylax Cariandensis Adriaticas oras describens, Illyrici situm indicat. *Post Liburnos gens est Illyriorum, qui oram maritimam accolunt ad Chaoniam usque, quæ juxta Corcyram Alcinoi Insulam est.* quem sequuntur Latini tempora Romanis antiquiora referentes; ut Virgilius loco supra relato, & T. Livius, relato Pelasgorum in Adriaticum Duce Cleonymo adventu, ait: e *Læva importuosa Italiæ littora, dextra Illyrici, Liburnici, & Istri gentes fere.* Ex quibus animadvertendum est, Istros, & Liburnos antiquitùs ab Illyriis distinctos fuisse, quos deinde Romani in Illyrico incluserunt, ejus fines sæpè variantes, ut suo loco patebit. Ad quorum pleniorem intelligentiam, recensenda sunt ordinatim, prout apud Auctores reperiuntur Romanorum bella in Illyrico gesta, omissis brevitatis causa Istricis (cum Istriam Augustus Italiæ adscripserit) ut inde Illyrici Dalmatiæque termini melius elici possint.

Primum Romanorum in Illyrico bellum ejusque causas Polybius refert l. 4. f *Agron Illyriorum Rex, filius Pleurati copiis terrestribus, & navalibus omnes priores Illyriorum Reges longè anteibat, hic Demetrio Philippi patri pecunias largienti receperat se Mydionis, quos Ætoli obsidebant, opem laturum . . . interea loci adveniunt ad Mydioniam lembi C. in quibus erant* IↃↃ. & relata Illyriorum victoria: *ita Illyrij peracto, quod mandatum à Rege fuerat, supellectile cæteraq; omni præda lembis imposita cõfestim naves solvunt, & patriam suam repetunt. . . . . Rex Agro posteaquam lembi redijssent, eique omnia Duces narrassent quæ in pugna acciderant, incredibili exultans lætitia, quod Ætolos gentem ferocissimam vicisset, ebrietati, & id genus liberalioribus epulis indulgens, in pleuritim incidit, quæ post dies paucos ipsum sustulit. Regnum Teutha uxor* g *suscepit, fide amicorum in rerum administratione utens. Hæc more ingenij muliebris, quum nihil, nisi præteritam victoriam ob oculos habere, de externis nihil quicquam cogitare, suis primum concessit, ut singuli quoscunque haberent obvios inter navigandum deprædarentur: deinde parata classe exercitum priorẽ non minorem emittit:* h *Facta ducibus potestate, ut pro hostibus populos omnes haberent. Prima expeditio in Elaorum, & Messeniorum fines suscepta est, perpetuis Illyriorum incursionibus obnoxios.* Deinde narrata Gallorum præsidiariorum perfidia, Phœnices Epiri Urbis occupatione, Epirotarumque obsidione, sequitur *Scerdilaidam cum quinque Illyriorum millibus itinere terrestri per fauces ad Antigoniam adventare.* inde victoria Illyriorum de Epirotis, & auxiliis Ætolorum, & Acarnanum, subdit: *Illyrij qui Phœnicem occupaverunt una cum Scerdilaida se conferunt, nec longè à copiis auxiliaribus metantur castra, cupientes initio dimicare, sed difficultas locorum impediebat: simul allata sunt à Regina litteræ, quibus quantocius redire, quod pars Illyriorum ad Dardanos defecissent, imperabat. Ita Epi-*

a Issam.

* Issæ.

b Lib. 20.

c Lib. 5.

d Lib. 16.

e Dec. p. l. x. Vr. Con. 453.

f l. 2. V. C. 516.

g 522.

h 523.

rum populati, inducias cum Epirotis faciunt: per quas quicquid liberorum hominum in potestate habebant, cum ipsa Urbe pretio accepto eis restituunt: postquam mancipia, & supellectilem omnem Lembis suis imposuissent, cæteris navigantibus Scerdilaidas per Antigoniæ fauces pedibus remeavit . . . cæterum Illyrij antea soliti eos, qui ex Italia navigabant, injuriis afficere, quo tempore Phœnicæ morabantur, plures simul à Classe discedentes, mercatorum Italicorum alios deprædati sunt, alios trucidarunt, nec paucos cepere vivos, & secum abduxerunt. Romani, qui semper hactenus delatas ad se querimonias de Illyriis erant aspernati, tunc cum plures simul ea gratia in Senatum venissent, Legatos in Illyricum decernunt Cajum, & Lucium Coruncanos, ut de iis, quæ diximus, accuratè cognoscerent. Teutha reversis ex Epiro Lembis, copiam, atque multitudinem advectæ ex Epiro supellectilis demirata, (longè enim fælicitate cæteras Epiri urbes anteibat Phœnice) ad lacessendos injuriis Græcos duplo animosior est reddita. Verum quia domi res turbatæ erant, nihil tunc movit; isto autem negotio transacto eorum Illyriorum, qui rebellaverant, Issam, quæ sola parere ipsi recusabat, obsidione cinctam tenebat. Eodem tempore Romanorum Legati advenerunt, qui cum ad colloquium essent admissi, de suis injuriis expostularunt. Teutha quamdiu verba facientes audiebat, ingentem animi ferociam, & superbiam præ se ferre: postquam verò dicendi finem fecissent, ita inquit, curæ sibi futurum, ne qua Romano populo ab Illyriis publicè fiat injuria: cæterùm ut impediat quominus privatim, quam potest quisque utilitatem è mari capiat, hoc verò regibus in more nequaquam esse. Tulit indignè hæc illius verba junior Legatorum, & apud Reginam libertate usus, conveniente illa quidem, sed cui omninò tunc locus non erat: At Romanis, inquit, ô Teutha, mos hic est pulcherrimus, ut, privatim factas injurias publicè persequantur, & injuriam passis opem feramus; operam igitur Deo volente dabimus, ut cupidè ac citò Regia instituta emendare te cogamus. relataque violatione Legati junioris, & Romanæ Classis apparatu, *Teutha Veris initio,* a *lembos à se refectos majore quàm anteà numero in Græciam redire jussit.* & narrata obsidione Corcyræ, & Ætolorum subsidio profligato ab Illyriorum lembis, quaternis simul alligatis, & Acarnanum sociorum nonnullis navibus armatis, *Corcyrenses verò propter illa quæ acciderant, planè omni spe salutis dejecti, non amplius diu obsidione tolerata, pacem cum Illyriis faciunt, & præsidium in Urbem suam recipiunt, ac simul cum eo Demetrium Pharium, secundùm hæc Illyriorum Duces naves extemplo solvunt, & classe Dyrrachium appulsa, ejus urbis obsidionem iterum moliuntur. Circa idem tempus C. Fulvius Cos. cum* CC. *navium classe, itemque Aul. Portumius Cos. alter cum terrestribus copiis Roma proficiscuntur*, & relato Classis Romanæ ad Corcyram appulsu, & Corcyrensium consentiente Demetrio (qui apud Reginam criminatus fuerat) deditione; deinde Apolloniatum, & Dyrrachinorum solutis obsidionibus, Illyriorumque fuga. *His quoque in fidem receptis ad ulteriora Illyrici progrediuntur, subactis* obiter b *Ardyeis. Adfuere mox plures legationes aliorum populorum, & in his etiam Parthinorum, nec non Atintanum, qui omnes quum se fidei Romanorum permitterent, sunt in amicitiam recepti: ita* ventum c *ad Issam, quæ etiam Urbs ab Illyriis oppugnabatur, adventu Romanorum solutum est obsidium: Issei in fidem recepti: sed & per vim dum oram illam prætervehuntur, ex Illyricanis oppidis quadam Consules expugnarunt: in his Nutriam, ad quam non solùm multos milites, sed etiam Tribunorum aliquos, & Quæstorem ipsum amiserunt: capti sunt & lembi 20. præda onusti redeuntes eorum qui Issam obsidebant. Pharij quidem in Demetrij gratiam immunes omni damno remanserunt; alij omnes variè dissipati* Arbonem d *confugerunt: Teutha cum Oppido paucis Rizonem evasit: id nomen est oppiduli egregiè muniti, procul à mari ad ipsum Rizonem fluvium siti; post hæc, Romani plerosque Illyrici populos Demetrio subjiciunt, magnoque illi dominatu tradito utrumque exercitum Dyrrachium reducunt. Romam inde C. Fulvius cum majore parte copiarum est reversus. Posthumius cum 40. navibus longis est relictus, & novo exercitu, quē è circumjacentibus oppidis conscripsit, ut ad omnes Ardyeorum, & aliorū qui fidei Romanorum se permiserant, motus si quid ingrueret paratum esset subsidium. Sub initium Veris Teutha Legatis ad Romanos missis pacem hisce conditionibus cum illis sancit* e. *Ut tributa, quæ ipsi imperarentur, quotannis penderet: Illyrico toto, præter pauca admodùm loca, excederet (quod præcipuum erat maximéq; ad Græcos pertinebat) ne ultra Lissum pluribus quàm duobus lembis, usque inermibus liceret ei navigare.* Hæc Polyb. in fragmentis autem Dion. f *Quum Romani Isseis, qui ipsis adhæserant, vicissim rem gratam alacri mox animo facere vellent, ut iis opem ferrent, quorum egregia in se studia fuissent, ac* g Sardianos *eo nomine, quòd navigantes è portu Brundusino maleficiis infestarent, ulcisci viderentur, misere Legatos ad Agronem deprecatum pro Isseis, & cum eo, qui nulla injuria provocatus, ipsos læderet expostulatum; Agronem Legati non amplius superstitem reperere, quod relicto filio puero, cui nomen Pinnes, diem obijsset; At uxor ejus Teutha, quæ noverca Pinnes erat, jam* h Sardianis *imperabat, nec pro ferocia quidquam eis moderatè respondebat: sed ut mulier, quæ præter insitum à natura temeritatem, etiam à potestate, quam obtinebat, diffluerét, è Legatis alios vinxit, alios occidit, quòd liberius loquuti essent: At nunc quidem hæc fecit, & animos inde, quasi quæ vires suas, ex prompta crudelitate demonstrasset, sumpsit; sed paulò post fœminei generis imbecillitatem redarguit, quod celeri momento, præjudicij tenuitate, prolabitur in iram, nec minori celeritate, præ formidine sibi metuit. Quum primum enim bellum contra se decretum*

a 524.

b Simul

c iter directum versus.

d Naronem

e 525.

f N. 12.

g Ardiaos.

h Ardiais.

cretum à Romanis accepit, timore correpta, trepidavit, ac tũ Romanos quos adhuc habebat, redituram se promisit: tum de iis, qui fuerunt interfecti, sic se purgavit, ut à latronibus occisos diceret. Itaque quum Romani expeditionem suam inhiberent, & cædis auctores sibi dedi poscerent, rursus eos contempsit, quod pericula, necdum adessent, ac neque se dedituram illorum aliquem dixit, & exercitum in Issam Insulam misit. Post ubi consules adesse sensit, iterum sibi metuit, ac remisit animos, & adparendum eis in omnibus rebus paratam semet ostendit. Non tamen ad modestiam penitus revocata fuit, nam ubi consules ad Corcyram transmisissent, resumpsit animum, & à Romanis descisceus, adversus Epidamnum copias misit. Romanis autem civitates illas liberantibus, ejusque navigia cum pecuniis intercipientibus, rursum dicto audiens futura videbatur. Sed quod iidem mare trajicientes, propter collem Atyrum damnum accepissent, rem distulit, eos, quod hyems jam adpetiisset, discessuros concepta spe quadam arbitrata. Verum ubi sensit, Albinum loco se non movere, ac Demetrium ob stoliditatem, & amentiam Teutæ populiq; Romani metum transiisse ad hostes, aliosque nonnullos persuasisse uti transfugerent, tota formidine percussa Regno cessit. Appianus autem in Illyricis ex versione Stephani Abbatis Gradii Patritii Ragusini Bibliothecæ Vaticanæ custodis. Agron partis Illyrici Rex fuit, quæ ad Ionii maris pertinet sinum, quem Pyrrhus Epivolarum Rex, & qui deinceps Pyrrho successerunt, habuere. Is Agron rursus & Epiri partem aliquam, & Corcyram præterea, & Epidamnum, Pharumq; bello capta præsidiis tenuit: cum autem cætero quoque Ionio immineret, insula quædam, cui nomen Essos ad Romanos confugit: hi legatos unà cum Essiis miserunt, qui cognoscerent Agronis adversus eos objecta, in hos adhuc navigantes impetu facto quidam Illyrici lembi Legatum Essiorum Cleemporum, & Romanum Coruncanium interficiunt, reliqui fuga evaserunt: hac de causa cum Romani Illyrios terra, marique bello aggressi essent, Agron infante filio superstite, cui Pine nomen fuit, diem suum obiit, regno eidem filio relicto sub novercæ tutela. Demetrius autem Phari Præfectus eam insulam, itemque Corcyram (utraque enim in ditione Agronis fuerat) Romanis illuc appellentibus prodidit, qui pellectis in suam amicitiam Epidamnensibus, ad illos, Essyosque ab Illyriorum obsidione liberandos advenerant, nec frustra, namque Illyrii, non solùm omissa statim obsidione domum quisque suam reversi sunt, sed pars eorum, qui Atintani vocantur ad Populum Romanum transiere, interea uxor Agronis misit Romam Legatos cum captivis ac transfugis, veniam oratum eorum, quæ nequaquam suo, sed mariti sub imperio commissa fuerant: responsum accepere Legati, Corcyram, Pharon, Esson, Epidamnum, & ex Illyriis Atintanas in Pop. Rom. ditione jam esse: Pines autem cæterum Agronis imperium retinere licet, ac amicus Romanis esset, si se ab superioribus injuriis abstineret, daretque operam, ut Illyrici lembi non amplius duo, & hi quidem inermes, ultra Essum * ne navigarent, nec mora ulla in muliere fuit, quin acciperet omnia: & hæc prima inter Po. Ro. atque Illyrios irritamenta, fœderaque fuere. Secundum ea Romani Corcyram, & Appolloniam libertate donaverunt, ac ne Demetrio quidem proditionis merces defuit.

* Lyssum.

Secundum Illyricum contra Demetrium, de quo Polybius. Demetrius Pharius oblitus beneficiorum, quæ Romani in ipsum contulerant, quum iam ante contemnere eos cœpisset, quando formidabiles ipsis imminere Gallos videbat: tunc quoq; propter metũ à Carthaginensibus impendentem eosdem flocci faciens, spe sua omni locata in Regia Macedonũ, quod bello Cleomenico socia arma cum Antigono junxerat: hic inquã Vrbes Romanæ ditionis in Illyrico vastare, & in suam potestatem redigere erat aggressus, & ultra Lissum contra leges pacis L. Lembis nauigans multas è Cicladibus Insulas incursaverat. Quæ cum animadvertissent Romani, & Regiam Macedonum florere intelligerent, res suas in Provinciis ad ortum Italiæ sitis collocandas sibi esse in tuto existimarunt. Hannibalis enim molitiones antevertere posse sperabant, & facilè efficere, ut Illyriis errorem emendare contentis, Demetrio succenserent, ut ingratum ejus animum, ac temeritatem castigarent . . . . . Cæterum Romani id consilium quod ostendimus sequuti vere ineunte anni primi Olymp. 140. a L. Æmilium ad res Illyrici gerendas cum exercitu mittunt. Hannibal verò cum omnibus copiis Carthagine nova profectus, Saguntum versus iter instituit . . . . circa idem tempus simul, ac de consiliis Romanorum rescivit, extemplò idoneum præsidium cum omnibus, quæ postulat usus, Dimalum mittit, in cæteris Vrbibus occisis, qui contrariæ factionis erant, illarum gubernacula amicis suis tradidit, ipse ex omni subditorum numero fortissimos selegit ad sex millia, eosque Phari collocat. Romanorum consul ubi in Illyricum legiones perduxit, cognita hostium confidentia, tum propter Dimali munitionem, & copiam commeatuum, tum etiam, quod nunquam capta Vrbs illa crederetur, ut hostes perterrefaceret, hanc omnium primam adoriri constituit. Igitur Tribunos militum, aliosque ordinum ductores hortatus, admotis etiam operibus variis locis eam instituit expugnare. Capta Vrbs est die septimo, eaq; res hostium animos confestim ita fregit, ut ex omnibus mox Vrbibus advenirent, qui in Romanorum fidem se permitterent dederentq;, Consul convenientes quibusque leges dicere, eosq; in fidem recipere, deinde Pharum versus ad ipsum Demetrium cum Classe navigare, & relata obsidione, & expugnatione Phari Demetriique fuga diruto Pharo, deinde Illyrico universo b in potestatem redacto, rebusque omnibus ex animi sententia compositis, affecta jam æstate triumphum egit magnificum, neque solertiæ duntaxat,

a 534.

b Reliquum.

verum etiam fortitudinis laudem ex Provincia reportavit. Dion in fragmentis. *Demetrius Pharius insolentia elatus, cum ob tutelam Pinnei, tum ob conjugium Triteuta Pinnei matris, quam post obitum Teuta duxerat, gravis erat incolis omnibus, & finitimorum etiam agros vastabat. Cum autem fretus amicitia populi Romani, ea scelera agere videretur, Æmilius Paulus, & M. Livius Coss. hac re intellecta, eum accersiverunt. Qui cum minimè pareret, sed socios populi Romani infestare non desineret. Issam contra eum copias duxerunt*. Appianus autem *caterum fides, quam is Agronis filio fefellerat, meritò erat suspecta, nec ille multum distulit ingenio suo uti; cum enim Romanis bello, quod per triennium adversus Celtas, eos maximè qui ripas Eridani colunt, gessere, occupatis, nequaquam ad se persequendum satis spatii videret esse, ad infestandum latrociniis mare se contulit, adjunctis eam in rem Istris, Illyrica item gente, Atintanisq; auctor fuit desciscendi à Romanis. Hi autem, uti primum à Celticis rebus otium fuit, piratas quidem statim classe comparata intercepere, dilata in sequentem annum contra Demetrium, ejusque defectionis socios expeditione: porrò Demetrium ad partes Philippi Macedonum Regis transgressum, ejusque ope reversum in patriam, & classe reparata novas agentem ex Jonio pradas interemere, Pharumq; ejus patriam cum eo sentientem funditùs delevere: caterum Illyrii Pina precibus iterum enixè pro iis nitentis concessi sunt. Et secunda quidem Romanorum cum Illyriis contentio, ejusque exitus, & compositio hujusmodi maximè fuit.*

Tertium Illyricum cæpit contra Gentium Pleurati filium Illyrici Regem, tempore secundi Macedonici contra Perseum belli, obortis de Gentio suspicionibus, de quibus T. Livius a *cũ Macedonicum bellum expectaretur, Gentium quoque Illyriorum Regem suspectum Issenses Legati fecerunt: Simulque questi fines suos secundo populatum, simul nuntiantes uno animo vivere Macedonum, atque Illyriorum Regem, communi consilio parare Romanis bellum, & specie Legatorum, Illyrios speculatores Roma esse, Perseo auctore missos, ut quid ageretur scirent. Illyrii vocati in senatum, qui cum Legatos se esse missos à Rege dicerent ad purganda Crimina, si qua de Rege Issenses deferrent, quæsitum equid. ita non adiissent Magistratum, ut ex instituto loca lautia acciperent: Sciretur denique venisse eos, & super qua re venissent, hæsitantibus in responso, ut Curia excederent dictum, responsum tanquam Legatis, ut qui adire senatum non postulassent, dari non placuit: mittendos ad Regem Legatos censuerunt, qui nunciarent, qui socij quererentur apud senatum exustum à Rege agrum non æquum eum facere, qui ab socijs suis non abstineret injuriam* referensque Macedonicum bellum. *Lucretius frater Consulis Dyrrachium trajicit ibi X. ipsorum Dyrrachinorum XII. Issensium LIIII. Gentii Regis lembos nactus, simulans se credere eos in usum Romanorum comparatos esse, omnibus abductis die tertio Corcyram, inde Cephaleniam trajicit* & lib. 3. ejusdem Dec. *In Macedonia bellum erat, suspectum tamen, & Gentium Illyriorum Regem habebant, itaque, & octo naves ad C. Furium mittendas censuit senatus Issam, qui præsidio duarum Issensium navium Insula præerat . . . . . . Perseus* (cogitans) *si domuisset proximos Illyriorum, Gentium quoque, jam diu dubium in societatem perlici posse, Uscanam, ubi cum Illyrica juventute præsidia Romanorum erant, aggressus est, Civitas deditione capta, Uscanenses, & Illyrii venditi, Romani in custodiam positi in Penestiam exercitum reducit ad Oeneum Oppidum in potestate redigendum, & alioquin opportunè situm, & transitus ea est in Labeates, ubi Gentius regnabat . . . . . . ad Gentium Legatum Pleuratum Illyricum apud se exulantem mittit*. idem refert Polyb. in fragmentis de Pleurato Illyrico apud Perseum exulante, qui per juga Scodri montis maximo labore transiens, Gentium Lissi invenit, at cum Is pecunias posceret, Perseus verò tradere nollet, dilata conventio est, donec fervente cum Romanis bello Perseus promissis ccc. talentis, & x. tantum traditis, Gentio, ut Legatos Romanorum apud se existentes violaret, suasit, adeoque in bellum præcipitem egit, quo victus, & Scodræ obsessus cum universa familia Romanis se dedit, ut Livius Dec. 5. l. 4. refert. *Ad Scodram inde ventum est, id quod belli caput fuerat: Non eo solum quod Gentius eam sibi ceperat veluti Regni totius arcem, sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est, & difficilis aditu. Duo cingunt eam flumina, Clausula à latere Urbis, quod in Orientem patet præterfluens Barbana ab regione occidentis ex Labeatide palude Oriens: Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini, quod ortum ex monte Scodro multis, & aliis auctum aquis mari Hadriatico infertur. Mons Scodrus longe altissimus regionis ejus ab Oriente Dardaniam subjectam habet, à Meridie Macedoniam, ab Occasu Illyricum*, & relata Oppidanorum erumpentium fuga Inducias factas refert. *triduo in hoc dato, cum castra Romana quingentos fermè passus ab urbe abessent, navem conscendit, & flumine Barbana navigat in lacum Labeatum, velut secretum locum petens ad consultandum; sed ut apparuit falsa spe excitus Caravantium fratrem multis millibus armatorum actis, ex ea regione in quam missus erat adventare, qui postquam evanuit rumor, tertio post die navem eandem secundo amni Scodram demisit, præmissisque nuntiis, ut sibi appellandi Prætoris potestas fieret copia facta in Castra venit.*

Hoc modo Regnum Illyricum extinctum, & à Romanis in Provinciam ordinatum fuit, ut idem Livius ead. Dec. 5. l. 5. b (L. Anicius) *Scodra quò quinque Legati ab Roma venerant, evocatis ex tota Provincia Principibus, conventum habuit, ibi pro Tribunali pronunciavit de senten-*

a Dec. 5. lib. 2.

b 587.

sententia consilii S. P. Q. R. Illyrios esse liberos jubere, præsidia ex omnibus oppidis, arcibus, & Castellis se se deducturum, non solùm liberos, sed etiam immunes fore Issenses, & Taulantios, Dissaretiorum Tirustas, Rizonitas, Olciniatas, quod incolumi Gentio ad Romanos defecissent, Daorseis quoque immunitatem dare, quod relicto Caravantio cum Armis ad Romanos transiissent, Scodrensibus, & Dassarensibus, & Salepitanis cæterisque Illyriis vectigal dimidium, eius quod Regi pendissent, imponere, inde in tres partes Illyricum divisit, unam eam fecit, quæ supra dicta est, alteram Labeates omnes tertiam Agravonitas, & Rizonitas, & Olciniatas accolasque earum.

Quartum in Illyrico bellum Dalmaticum primum fuit, de cujus causa Polyb. in fragmentis Num. 124.

a Issenses. b Issenses. c 597. d Vrbisvicinosque.

Posteaquam Lissii a *& Daorsii sæpius communi consensu Legatos Romam misissent, quibus significabant,* Lisii b *Delmatas, & Agros, & Urbes suæ ditionis infestare; Hæ autem sunt Epetium, & Tragurium similique modo etiam Daorsii de iisdem querebantur: Senatus misit C. Fanniū* c *ad res Illyrici visendas, & maximè Dalmatarum hic populus, quamdiu vixit Pleuratus, ei paruit: post obitum verò illius, cum in Regno Gentius successisset, ab illo defecerant Dalmatæ, & bella cum finitimis gerebant,* vicinosque d *populos Imperio suo subjiciebant: ita ut eorum nonnulli tributa ipsis penderent, tributum autem erat pecus, & frumentum, atq; hac legationis Fannii causa fuit.* & n. 125. *Quum ex Illyrico reversus C. Fannius renuntiasset Senatui, tantum ab eo abesse Dalmatas, ut satisfacere iis, quos continuis injuriis lacessiverant, ullo modo vellent, ut ne aures quidē sibi præbere sustinuissent: quod dicerent, nihil sibi commune esse cū Romanis: addebat Fannius neq; hospitii factā sibi copiam, neq; aliud quicquam eorum, quæ necessaria sunt fuisse præbitum: equos quin etiam per vim sibi ademptos esse, quos habebant ex alia Vrbe, sed & manus sibi inferre eos voluisse, nisi tempori cedentes cum magno silentio eorum finibus excessissent. His diligenter à Senatu auditis, & si offendebantur contumaci & sævo Delmatarum ingenio, magis tamen eo movebantur, quod multas ob causas opportunum rebantur esse tempus belli cum gente illa gerendi. Nam Romani ex quò Demetrium Pharium ejecerant, penitus illam partem Illyrici, quæ ad Adriaticum mare inclinat, neglexerant. accedit, quod Italicos homines longa pace torpere omnino nolebant; agebatur autem duodecimus jam annus à bello cum Perseo, & Macedonibus gesto: itaque bello adversus istos suscepto, quæ renovare in suis, ut sic dicam spiritum illum militarem, & alacritatem pugnandi cupiebant, quæ terrorem Illyricis injicere ut imperata facere postbac cogerentur. Propter has causas Dalmatis bellum indixerunt, ipsi tamen apud exteros hanc afferebant causam, quod contumeliā Legatis suis factam bello sibi prosequendam judicassent.* Appianus autem *Dalmatæ, aliaque item Illyriorum natio, in Illyrios Pop. Ro. socios incursionem cum fecissent, legatosque ea de causa Roma venientes, non recepissent, bello petiti sunt. M. Figuli Consulis ductu: hunc primo adventu metantem castra, cæso præsidio, in plana pepulere, non intermisso ad fluvium usque Naronem receptu, Figulus domum reversos aggredi constituit, improvisum hostibus impetum suum futurum nequicquam sperans, offenditque populares excipiendi sui causa undique ex civitatibus confluxisse: nec tamen eò minus in suscepto consilio perseveravit, inque urbem Delminium (unde Dalmatearum, mox Dalmatarum cognomen profectum est) fugatos barbaros se recipere adegit; cum autem neque oppugnatione quicquam efficere posse animadverteret, adversus oppidum egregiè munitum, & operum, machinarumque labor propter altitudinem mœniorum inutilis futurus videbatur, animum adjecit ad alias urbes, ob concursum in Delminium infrequentes, aggrediendas, quibus in potestatem redactis, deinde reversus ad Delminium sudes bicubitales pice, & sulphure, stupaque circumdatas in oppidum catapultis jaculari cæpit, quæ ipso impetu succensæ, & facum instar ardentium volitantes, quæcumque attigissent, inflammabant, plurimaque novo illo teli genere apud obsessos exusta, corruptaque sunt; isque fuit finis belli contra Dalmatas à Figulo gesti.* & Epitomator Livii Florus. e *Martius Consul adversus Dalmatas parum prosperè primum, postea feliciter pugnavit, cum quibus bello confligendi causa fuit quod Illyrios P. R. vastaverant, eandemque gentem Cornelius Nasica Consul domuit.*

e Lib. 47. 598.

Quintum inde Illyricum bellum contra Ardiæos, & Palarios Appianus refert:

Ardiæos, & Palarios, cum Illyricum Romanam Provinciam invasissent, Pop: Ro: aliis distractus curis legatione missa ab injuriis deterrere conatus est, cumque nihil profecisset, vi sibi agendum constituit, exercitu decem millium peditum, & equitum sexcentorum eum in usum conscripto, cujus consilii certiores Ardiæi facti, cum ad bellum satis parati non essent, confestim legatos Romam mittunt veniam oratum; Senatus damnorum æstimationem, quibus indignè oppressos affecissent, exolvere illos jussit, & adversus negligentes parere Senatui Fulvius Flaccus cum exercitu missus; sed bellum non ultra escursionem processit, neque animi finem illi imponere potuerunt. Florus autem f *Fulvius Flaccus Cons.* Vardeos *f *in Illyrico subegit.*

f Lib. 56.

Sextum Illyricum contra Japodes de quo Appianus.

Adversus Japodas, quibus intra Alpes sedes est Sempronius Tuditanus, & Pandusas Tiberius gessere bellum, veriq; simile est, eos ad imperata facienda compulsos. Itemque Segestanos per Lucium Cottam, ac Metellum, verùm non multò post utrosque defecisse. & Florus g *C. Sempronius Cos. contra Japides primò rem malè gessit, mox victo-*

g Lib. 59. 624.

victoria cladem acceptam emendavit virtute C. Iunii Bruti, ejus qui Lusitaniam subegerat.

Septimum in Illyrico bellum, & Dalmaticum secundum Appianus.

Securis temporibus Cæcilius Metellus Consulatum adeptus, nihil delinquentibus Dalmatis una triumphandi libidine bellum inferre decrevit; à quibus amicè susceptus, apud Salonas eorum urbem transegit hyemem, & Romam reversus triumphavit. & Florus a *L. Cæcilius Metellus Dalmatas obsedit.*

a Lib. 62.

Octavum Illyricum, & Dalmaticum Tertium Eutropius. b

b L. 6.

Ad Illyricum missus est Cneus Cosconius Proconsul, multam partem Dalmatiæ subegit, Salonas cæpit, & composito bello Romam post biennium redit.

Nonum Illyricum, & Dalmaticum quartum Appianus. c

c Circa 700.

Quo autem tempore Cæsar apud Celtas cum imperio erat, Dalmatæ, cæterique benigniori fortuna utentes Illyrii Liburnis, quæ item Illyriorum gens est, Promonam urbem abstulere, Liburni in Pop. Ro. fidem concedentes, Cæsaris in propinquo agentis opes implorarunt: Cæsar misit qui Promonam tenentibus denunciarent, ut oppidum Liburnis redderent, cumq; ii contemnere imperium viderentur, validam armatorum manum submisit, qui omnes ab Illyriis concisi sunt, neque Cæsar ultus est: non enim Pompeianæ discordiæ implicito satis eam in rem otii fuit; erumpente autem in bellum discordia, Cæsar cum copiis, quas habebat hyeme, à Brundusio Ionium transmisit, reliqui autem exercitus partem Antonius ad Cæsarem in Macedoniam duxit, ipse quoque Ionio sinu summa hyeme transmisso, cohortes autem peditum quindecim, & tria millia equitum Gabinius per Illyrios eidem adduxit, ora Ionii circuitu peragrata: Illyrii reputantes ea, quæ non multò ante in Cæsarem commisissent, cum ejus victoriam exitio sibi futuram providerent, impetu facto, universum Gabinii exercitum (excepto Duce, paucisque præterea fuga elapsis) conciderunt, magnamque ex tantis spoliis, & cæteri ad bellum apparatus copiam obtinuere. Cæsar gerendis rebus adversus Pompeium, Pompeioque sublato reliquiis ejus partium, quæ multæ, & variæ supererant profligandis, distentus erat: sed cum omnibus constitutis Romam reversus, expeditionem adversus Getas, & Parthos suscepit: metuentes Illyrii, ne se in itinere positos aggrederetur, Legatos Romam mittunt, qui præteritorum veniam poscerent, seque in amicitiam ejus, societatemque darent; Illyriorum gentem, veluti bello inclytam verbis extollentes: ille quamquam institutam adversus Parthos profectionem festinaret, tamen pro dignitate Pop. Ro. illis respondit: minimè amicorum loco habiturum eos, qui talia perpetrassent, veniam autem daturum, si se tributo subjicere, obsidesque dare vellent, Dalmatis utrumque pollicentibus, Atinium multis cum pedestribus, & equestribus copiis ad eos mittit, qui levia quædam tributa imponeret, obsidesque reciperet.

Decimum Illyricum, & Dalmaticum quintum, & ultimum fuit, de quo Appianus sequitur. d

d 710. usque 763.

At ubi Cæsar interiit, rem Romanam, quæ illius ductu maximè valida, florensque fuisset, eo sublato, interituram rati, neque Atinii dicto amplius audientes esse, neque tributa conferre, neque obsides tradere sustinuerunt: vim autem paranti in eos Atinio, quinque cohortes, eorumque Ducem Bebium ordinis senatorii ceciderunt: Atinius autem cum reliquis Epidamnum se recepit: hunc exercitum senatus, itemque Macedonium, & quidquid apud Illyricum in Pop: Ro: ditione erat M. Bruto, ei, qui Cæsarem interfecerat, quomodo Syriam Cassio ejusdem cædis participi concessit; sed his quoque bello adversus Antonium, & alterum Cæsarem, cui Augusto cognomen fuit, distenti, nihil quidquam adversus Illyrios gerendi spatium habuerunt. Hoc bellum Augustus diu per se, per Agrippam, Tiberium, & Germanicum gessit, ut Florus, Dion, & ipse Appianus pluribus testantur, & Eutropius e *Dalmatiam sæpè ante victam, sed penitus tunc subactam.*

e L. 7.

Hæc Romanos in Illyrico gessisse, usque ad Augusti tempora, auctores qui extant, referunt: ex quibus sicuti Dalmatiam antiquitus in Illyrico fuisse apparet, ita ejus, & Illyrici fines elici non possunt, consideranda idcirco nonnulla erunt circa unumquodque bellum, ut melius singula intelligi, finesque Illyrici & Dalmatiæ perscrutari possint.

Primum Romanorum in Illyrico bellum Polybius diligens, si quis alius historicus, quamvis accuratè describat, tamen Illyrici Regni statum, & quinam gentium Issenses fuerint, quave de causa à Regina Teuta obsessi, solito suo more haud retulit, quod vel res ad Græcos pertinentes tradere festinaret, vel forsan cum apud alios prædicta reperirentur, superfluum referre existimaverit; Nam Dion, & Appianus, quamvis idem bellum summatim describant, nonnulla, quæ Polybius omisit, ab aliis sumpsisse videntur, at cum præter Appianum nullus rerum Illyricarum scriptor extet, ideò obscurus remanet Regum Illyriorum status; & quamvis hæc antiquitate obvoluta illustrare volentem temeritatis potius arguere, quàm diligentiæ commendare quis posset; tamen quia primo Romanorum in Illyrico bello non bene percepto, cætera quoque obscura evadunt, ideo consideranda erunt ea, quæ ad Illyrici statum, qualis tunc fuerit, aperiendum conferant, ut clariora inde Romanorum in Adriatico gesta evadant.

Dionysium ante Romanos Adriaticum in potestate habuisse, supra relatum est, quid autem ejecto juniore Dionysio de Issensibus, & Phariis Græcanicis Coloniis evenerit, ad Agronis usque ac Teutæ Regnum historicorum nemo

mo memorat, sed cum per L. annos Adriatico potitos Dionysios constet, eo temporis intervallo Civitates has, cum cæteris eorundem coloniis validas evasisse censeri debet, & ex maris dominio, illius navigationem ad se traxisse, & majoribus navibus exercuisse argui debet; indeque opes non modicas (præsertim Issenses, ubi Prætor, Classisq; residebat) contraxisse, Insularumque cæterarū possessionem adeptos, & cum aliis Dionysii Coloniis, sociisque, quibus tuta navigatio conducebat, amicitiam continuasse: At cum Diodorus loco suprà relato referat, Illyrios ex adversa continenti CCIↃↃ. transfretasse, & Pharū obsedisse, Prætorem verò Dionysii Issæ commorantem, Pharios liberasse, multis Illyriis occisis, pluribus simul cum eorum lembis captis: Hanc Illyriorum expeditionem ex littoribus continentis, Pharo proximis provenisse oportet; Ideò eadem loca Dionysii Prætorem occupasse, ut Illyriorum molestias inhiberet, conjectari debet, circa quæ tempora Tragurii, & Epetii loca occupata verosimile videtur, quæ Polybius Issensium Civitates fuisse primo bello Dalmatico memorat, eorumque commoditate Issenses cum Illyriis negotia exercuisse, conjici debet, cum hæc eadem loca Pharo, & Issæ oppo[illegible]niora hodie quoque ab eisdem præ cæteris l[illegible]cis continentis frequententur, & quamvis à Dionysii Iunioris ejusque Classis recessu ab Adriatico, usque ad Agronis, contra Ætolos expeditionem. c. anni effluxerint, quo temporis intervallo multa in Adriatico evenisse oportet, quæ Issensium, eorumque sociorum statum mutare potuerint, tamen prædictis Coloniis jam validis effectis, in communi necessitate navigationem tanto tempore exercitam continuasse, & cum cæteris Græcanicis Vrbibus in Ionio amicitiam servasse, conjectari potest: præterquā quod cum ipsis quoque Siciliæ Tyrannis obsequium, amicitiamve Issensibus fuisse, argui potest, cum Agathoclem quædam Italiæ loca, & Corcyram habuisse constet. *a* Pyrrhum verò sinus Jonii dominium tenuisse testetur Appianus, & eò magis, quod nullius Adriatici Accolarum classis memoria reperiatur, Illyriosque Macedonibus primò subditos, deinde sui juris effectos, cum eisdem crebras contentiones exercendo, maris Dominium tentasse, argui non possit; Romanos autem alia ex parte primo de Italia subigenda sollicitos, terrestria tantum bella tractasse, deinde Siciliæ causa primas classes in Tyrrheno contra Carthaginenses emisisse, diutinaque cum eisdem bella gessisse constat, nec Adriaticum attigisse quisquam memorat, prout neque Gallicæ Classis ulla memoria reperitur, ob id reliquias Siculorum dominii, Issensium nomine, navigationem Adriatici continuasse conjectari volenti, nihil obstare videtur; abindeque Issensibus cum Romanis, Gallis, Venetis, cæterisque quorum, ut tutò per Adriaticum navigaretur, intererat, amicitiam intercessisse conjectari debet, & quamvis ex his, quales quales sint, conjecturis, status Issensium certiorari non possit, tamen cum Agronem *copiis terrestribus, & maritimis omnes priores Illyrici Reges anteisse* testetur Polybius, ideo anteriores, & debiliores ipso Reges Issensium navigationi obstare non potuisse, concludi posse videtur; cum ipse quamvis potentior à Rege amico requisitus, & pecunia conductus, classem lemborū tantum deducere potuerit, inopinatamque victoriam consecutus sit, ex quo, sicuti Illyriorum Reges terrestribus copiis valuisse, ita maritima classe caruisse argui debet: & ex hac unica maritima victoria præter spem succedente, ad majora inde emolumenta capienda, Agronem animum intendisse, suisque militibus exercendis, piraticam iisdem concessisse, ut inde Adriatici dominium, contra tenues Issensium vires, ipse militibus abundans consequeretur, quamvis ex conviviorum intemperantia morbo contracto, celeriter vitam amiserit. Teutha verò ejus uxor, muliebri imprudentia usa, ut omnes navigantes aggrederentur suis permisit, *b* quod *Illyrios cunctis exosos, omnibus hostes effecit.* classes autem Illyriorum non publicas, Regiasque, sed ex privatorum lembis compositas arguunt prima Agronis pecunia Demetrii expeditio, & quæ de obsidione Phœnices refert Polybius. *plures simul à classe abscedentes mercatorum Italicorum alios deprædati sunt, alios trucidarunt.* neque enim si publici, Regiique juris lembi fuissent, Præfecti illos abscedere, & vagari permisissent, quod etiam verba à Regina Legatis Romanis dicta confirmare videntur, *c* scilicet *licere privatis utilitatem, quam vellent à mari capere.* Illyrios ergo sicuti lembos tantum habuisse constat, ita majoribus navibus, publicaque classe, & propterea Insularum, & maris dominio caruisse, concludendum videtur; sed Phœnice quoque Teuthæ rebus prosperè succedentibus, Demetrii forsan usa consilio, non amplius ad rapinas, sed ad acquirenda sibi proxima loca animum intendit, & aucto lemborum numero, ad acquirendas Græcas in Jonio Civitates classem amandavit, hisque non contenta, muliebri imprudentia Issenses quoque infestavit, & quamvis de Ætolorum Classe victoriam, & inde Corcyram consecuta sit; Demetrium tamen in diffidentiam deductum, ad Romanos cum Corcyra transire coegit, obsidionem Issæ frustrà tentavit, majoremque Regni partem amisit: Hanc autem Issæ obsidionem, ex verbis Polybii diutinam fuisse elicitur; jam enim obsidebatur, quando Legati Romani ad Reginam venerunt, neque soluta est ante classis Romanæ adnavigationem ad eandem; ideò annuam fuisse ad minus oporret; sed cum idem referat; Romana adveniente *d* Classe *capti sunt, & lembi XX. præda onusti redeuntes, eorum, qui Issam obsidebant.* hanc obsidionem non

a Diod. Plut.

b Polyb.

c Polyb.

d Polyb.

non fuisse Civitatis aggressionem, machinis adhibitis, (prout in similibus fieri solet) sed potius Illyrios hominibus, & Lembis abundantes, mare percurrendo Issensium navigationem perturbasse, Insulam populavisse, & intra munitiones inclusos, obsessis similes, tenuisse dicendum videtur, Romanaque classe adveniente, Illyriorum sine ordine procedentium XX. lembos præda onustos captos, quod ex Dione clarius colligitur. Appianus autē, quamvis à Polybio discrepet in eo, quod Epidamnum quoque cum Corcyra captum ab Illyriis referat, quod obsessum Polybius tradit; tamen Issenses ab Illyriis rectè distinguit, dum ait: *Corcyram, Pharum, Esson, Epidamnum, et ex Illyriis Atintanas in Pop: Ro: ditione jam esse*; Issenses scilicet inter cæteras Græcanici generis civitates enumerando, ab Atintanis Illyriis diversos fuisse declarat; neque Agroni subditos, cum eundem capto Pharo *cætero quoque Ionio imminuisse*, id est alieni juris loca occupare, tentasse scribat: qua de causa Issenses vicinorum Pharensium deditione, vel expugnatione territos, Illyriorum potentiæ impares, ad amicos *Romanos confugisse*, & proprium legatum *Cleemporum* cum Romanorum legatis ad Teuthā misisse, cum eodem, & Dione concludendum est: animadvertendum tamen est, Issenses cum reliquis in ditionem fidemque Romanorum cessisse, Polybium, & Appianum concordare; inter libertate autem donatos ab Appiano Issenses non recenseri, cum in fine primi belli scribat, *secundum ea Romani Corcyram, & Apolloniam libertate donaverunt, ac ne Demetrio quidem proditionis merces defuit.* ex quibus Issenses libertate caruisse opinari posset, quod maximum absurdum esset asserere: Romanos nempe, qui Issensium libertatis tuendæ causa cum Illyriis bellum gesserant, eosdem libertate mulctasse, cæteris verò qui Agroni subditi fuerant libertatem concessisse; sed qui dicendi modum utriusque auctoris observabit, cognoscet, Issenses cum cæteris qui in ditionem Romanorum pervenerant ex eo nominari, quia illos ab Illyriorum injuriis salvos esse volebant; & ob id cum in suo libero statu permanerent, inter libertate donatos ab Appiano non numerantur, prout ex adverso neque Pharii qui in potestate Demetrii relicti fuerunt.

Sed animadvertendum est relatum Polybii fragmentum Num. 124. de Caussis Dalmatici primi belli *Lissios* de Dalmatis conquestos habere, originale verò à Fulvio Ursino Græcè editum νισσίων, sed Fulvius ex similitudine vocis, & auctoritate Stephani *Lissum* in Illyrico ponentis, Polybiique, & Livii ejusdē mentionem facientium, λισσίων legendum in notis declaravit, quam lectionem in ejusdem fragmenti versione Casaubonus retinuit: tamen loco νισσίων vel λισσίων, Ισσίων reponi debere, ex ipsius Polybiani fragmenti serie deprehenditur, cum non Lissios longè à finibus Dalmatarum dissitos, (ut infrà patebit) de eisdem conquestos appareat, sed Issenses, qui Tragurium, & Epetium ipsorum Urbes à proximis Dalmatis infestatas referebant: Has autem Issensium Colonias fuisse Strabo confirmat, qui *Tragurium ab Issensibus conditum* testatur, simili modo textus Diodori supra relatus corrigendus est, & loco *Lissum* in Adriatico à Dionysio ædificatum, *Issam* reponendum, cum Lissum prope fluminis Drini ostia in continenti Illyrica situm sit, neque portum, tutamque navibus stationem habeat, & ad Ionii fauces transfretandas, tutamque navigationem in Epirum reddendam inepto loco jaceat; ad interiora autem Adriatici in potestate retinenda, Phariisque tanto spatio dissitis auxilia præbenda prorsus inutili, & sicuti Pharum à Græcis conditum fuit, adjuvante Dionysio, eodem Diodoro teste, Issamq; Græcanicam Vrbem fuisse *a* Scylax Cariandensis refert. *nova Pharus Insula Græca, & Insula Issa, & hæ quidem Græcorum Vrbes* scilicet tempore ejusdem cōditæ, Pharos, à Pariis, Issa à Dionysio Siculo, quam Selymnus Chius, Syracusiorum Coloniam testatur.

Issa nomine Insula est,
Syracusiorum continens Coloniam.

Ita pro *Lisso*, *Issæ* in Diodori textu reponi debet, cum Issæ rectè congruant quæcumque ipse Diodorus de statione Classis Dionysii & Prætoris residentia refert. In Adriatici nempe meditullio existens portus bonos, solumq; ferax habens ad Classes, è Sicilia, Ionioque venientes excipiendas, proximisque Phariis auxilia præbenda opportunissimo loco sita est: irrepserunt quoque errores, in Polybii, & Appiani versiones latinas: nam Polybii primus interpres, Issam ab Illyriis ad Romanos defecisse interpretatus est, quod Casaubonus correxit, & pro verbo *defecerat, parere recusabat* reposuit: præsupposuit enim prior interpres, Issam ante Romanorum quoque tempora Illyricam Civitatem fuisse, & tunc ad Romanos transiisse; Simili modo Appiani prior Interpres insulam *Essios nomine*, ad Romanos defecisse ait, quod neque Polyb. neque Dion scripsere, neque ipsum Appianum scripsisse ex textu Græco apparet: alterum quoque errorem in Appiani textu Græco irrepsisse constat; nam ubi *Lyssum* ponendum erat, *Essum* repetitum est, indeque adnavigationem ad Essum vetitam prior Interpres scripsit: non enim adnavigationem ad Insulam Issam Illyriis vetita fuit, sed præternavigatio ultra Lyssum in continenti situm, quod ad Græcos pertinebat, ut Polybius refert, & alio loco repetit; ex quibus sic correctis Issenses Græcanici generis fuisse, & uti liberos Romanis adhæsisse concludendum est, ut Sigonius quoque animadvertit: *b* Hoc modo Romani prima vice in Adriaticum venere Issensium causa, & aliorum, si qui cum Issensibus sentiebant, ut infra dicetur. *c*

Secundum in Illyrico bellum contra Demetrium fuit, cujus exitum Polybius, Dion, & Appianus

a *In Perip.*

b *De antiquo jure Prov. lib. 1. cap. 7.*

c *Cap. 6.*

pianus referunt, Demetriumque victum, & ad Philippum Macedoniæ Regem fuga delatum scribunt; loca autem, quæ ei ademerunt, præter Dimalum, & Pharum non nominant; Sed Romanis deinde ab Hannibale ad Trasimenum victis, instigante Demetrio, Philippus fœdus cum Hannibale contra Romanos fecit, in quo enumerantur loca, quæ Ramani in Illyrico possidebant, ut refert *a* Polybius, *neque in potestate Romani habeant Corcyræos, neque Apolloniates, neque Dyrrachinos, neque Pharum, neque Dimallem, & Parthinos, neque Atintaniam, reddunto iidem; & Demetrio Phario omnes illius propinquos, & necessarios, qui intra Romanorum ditionem fuerint.* Hinc belli Macedonici primi causam Demetrio Phario Polybius asscribit, & Scerdilaidam Illyriorum Ducem pluries nominat; tum inprimis Agronis, & Teuthæ expeditionibus, tum postea cum Demetrio Phario, contra pacta cum Romanis inita, Græcos infestante, quem etiam à Philippo contra Ætolos conductum his conditionibus refert, *ut* b *annua vicena talenta acciperet, & ut XXX. lemborum classe bellum cum Ætolis mari gereret.* Sed pecunia fraudatum, ditionem Philippi infestasse, qui cum properaret bellum in Italia contra Romanos gerere, centum lembos primus Regum Macedonum construxerat in Ægæo, quibus in Jonium transmissis Scerdilaidæ suspicionem præbuit, qui Romanis id significavit, & societatem cum ipsis contrahens, auxilia decem navium obtinuit, quibus noctu inopinato prope Philippi classem advenientibus, in turpem fugam Philippus, nullo persequente conversus est: eodemque tempore Romanos ad Philippum Legatos misisse memorat *c* Livius *ad deposcendum Demetrium Pharium, qui bello victus ad eum fugisset, alij in Ligures ad expostulandum, quod Regnum operibus, auxilijsque suis juvissent: simul ad visendum ex propinquo, quæ in Boiis, atque Insubribus gererentur: ad Pinnem quoque Regem in Illyrico Legati missi ad stipendium, cujus dies exierat, poscendum, aut, si diem proferre vellet, obsides accipiendos, adeo, & si bellum ingens in cervicibus erat, nullius usquam terrarum rei jura Romanos, ne longinqua quidem effugiebant.* Ita Romani post Trasimenam cladem omnes finitimos suspectos habebant, sed præsertim Philippum, quem deinde confecto Punico bello aggressi sunt, ut Polybius, & Livius referunt; cujus Macedonici belli tempore nominatur alter Illyriorum Dux Pleuratus, simul cum Scerdilaida à Polybio *d*; à Livio *e* autem, cum Scerdileto, in fine verò belli, Pleuratum Scerdileti filium Livius nominat, & in pace cum Philippo declaratum *f Pleurato Lingus & Partheni dati; Illyriorum utraque gens sub ditione Philippi fuerat*; ex quibus Scerdilaidam Polybii cum Scerdileto Livii eundem fuisse, pronunciatione tantum Græca, à Latina discrepante censendum est.

a Lib. 7.
b L. 4.
c Dec. 2. lib. 2.
d Pol. l. x.
e Liv. D. 3. lib. 3.
f Dec. 4. l. 1.

Bellum tertium contra Gentium Illyriorum Regem fuit, cujus causas, gesta, & finem Livius refert: Gentium Pleurati filium fuisse Polybius & Livius testantur, cumque Pleuratum Illyrium eodem tempore apud Perseum Macedoniæ Regem extitisse scribat, ideo suspicari potest, Pleuratum hunc illius Scerdileti filium fuisse, cui in fine primi Macedonici belli Lingus, & Partheni dati fuerunt, ut supra relatum est, eundemque Illyrici Orientalem partem ultra Drinum, & Macedoniæ conterminam, quam olim Glaucias Taulantiorum Rex (qui Pyrrhum in Regnum restituit) tenuerat, possedisse, & aliqua de causa à Romanis Regno privatum, exulem apud Perseum moram traxisse, ipsumque ad recuperandum sibi Regnum exemplo Demetrii Pharii instigasse, & Gentio (forsan consanguineo) ut societatem belli cum Perseo iniret, suasisse, conjectari potest, quæ societas utrique Regno exitiosa fuit, & sicuti eam partem Illyrici, quia Romani Teutham mulctarant, & Demetrio tradiderant, intra Drinum flumen, & Ceraunios montes fuisse apparet, ita Gentio Regno exuto, Illyrici Regni populos omnes ex nominum collatione intra Naronem fluvium, & Ceraunios montes sitos fuisse constat: Issenses verò, qui primi inter liberos, & immunes à Livio numerantur, sicuti ex ejusdem præcedentibus verbis Gentio non fuisse subditos, immo inimicos patet, ita Livium eosdem cum cæteris Illyriis, quibus tunc *g quod incolumi Gentio ad Romanos transiissent*, libertas, & immunitas concessa fuit, Issenses perperam nominasse constat: & iis qui à Gentio defecerant, libertatem, & immunitatem, qua Issenses Pop. Ro. socii fruebantur, concessam scribere debuisse, quod observandum est pro iis, quæ mox dicenda sunt.

g Dec. 5. l. 5.

Quartum sequitur bellum Illyricum, & Dalmaticum primum, cujus causam Polybius, gesta verò Appianus, & Florus referunt. Dalmatas Pleurato Gentii patri subditos fuisse, sed eo mortuo à Gentio defecisse, Polybius narrat, ideò cum inter populos Gentio subditos Dalmatæ non essent, à Livio supra relato 3. bello non nominantur, ex quo citra Naronem illos fuisse oportet; Sed cum referat Appianus, à Dalmatis primum Romanos Naronam usque fugatos, & deinde eosdem à Romanis victos Delminiumque ipsorum Civitatem, à qua, & illis nomen exustam: hæc non longe à Narona flumine evenisse oportet; Dalmatasque regionem septentrioni magis proximam, ob id frigidiorem Civitate Narona ab antiquo incoluisse apparet ex eis, quæ Vatinius quarto Dalmatico bello Præfectus scribit M. T. C.

h *Vatinius Imper. 5. D. Ciceroni Dionysio tuo adhuc nihil extrico, & eo minus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc ejecit, etiam hic refrigeravit; Sed tamen non desistam, quin illum aliquando eruam. Cæsar adhuc mihi injuriam facit, de meis supplicationibus, & rebus gestis Dalmaticis*

h Epistol. fam. l. 5. ep. 9.

cis adhuc non refert: quasi verò non justissimi triumphi in Dalmatia res gesserim: nam si hoc expectandum sit, dum totum bellum conficiam: 20. Oppida sunt Dalmatiæ antiqua, quæ ipsi sibi adsciverunt amplius sexaginta. Hæc nisi omnia expugno, si mihi supplicationes non decernuntur, longè alia conditione ego sum, ac cæteri Imperatores. Ego post supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus sum: sex oppida in oppugnando capi; unum hoc quod erat maximum, quater à me jam captum: quatuor enim Turres, & quatuor muros capi, & arcem eorum totam, ex qua me nives, frigora, imbres, detruserunt? indigneque mi Cicero Oppidum captum, & bellum jam confectum relinquere sum coactus. Quare te rogo, si opus erit, ad Cæsarem meam causam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes, hoc existimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale, Nonis Decembris Narona.

Ex qua Vatinii Epistola distingui posse videntur ea, quæ in supra relato Polybii fragmento obscura habentur, in quo Causabonus Delmatas populos *vicinos* subegisse vertit, tamen cum textus Græcus ἀστυγείτονας, id est *Vrbi vicinos* habeat, non de quibuslibet vicinis, sed de *Vrbi vicinis* tantum intelligendus est, & exinde Dalmitanos Cives, libertate consecuta, vicinos suæ Vrbi populos subegisse, vigintique Oppidis subactis, iisdem ex Vrbe domina nomen Dalmatiæ indidisse censendum est, quæ *Dalmatia antiqua* Vatinius vocat, ac inter Naronam, & Tilurum flumina, ac montes Pannonios sita fuisse ex dictis apparet: deinde, *Tiluro* transmisso, sexaginta alia Oppida sibi asciscendo, usque ad mare, Dalmaticum nomen protulisse; simulque Salonæ situ occupato *Tragurium*, ac Epetium proximas Issensium Civitates infestando, causam primi belli Dalmatici præbuisse, & sicut Salonam inter sexaginta Dalmatarum recentiora Oppida numerandam ex eo colligitur, quod secundo, & tertio bello Dalmatico ejus mentio fit; ita Naronam quarti belli tempore nondum Dalmatiæ finibus inclusam disertè docet Epistola ipsius Vatinii Naronæ scripta, & alia præcedens *a* clarius.

a Lib. 5. ep. 9.

Eodem quarto Dalmatico bello, Promonam Liburnis Dalmatæ ademerunt, quam intra *Titium*, & *Tilurum* non longè ab hujus fontibus fuisse, situs, nomenque montis *Promina* dicti demonstrat, tuncque eò magis *Dalmatiam* dilatatam censendum est. Nam Cæsar bello civili impeditus, neque vindictam de exercitu à Dalmatis deleto sumere; neque ipsos coercere potuit, sed eo composito, leve tributum imponere sat habuit.

Cæsare occiso, Dalmatæ se in libertatem denuo vindicarunt, Romanos exercitus superarunt, & eorum reliquias Epidamnum fugare, recipere coegerunt, quo tempore Naronam, cæteraque loca Drinum usque, Dalmatas occupasse argui potest, cum eosdem pluries Augustum fatigasse scribant, & eadem loca deinde Dalmatiæ adscripta fuerint. De qua Dalmatia sic aucta Velleii Paterculi verba intelligenda sunt l. 2. *Universa Pannonia insolens longè pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia tractu ejus gentibus in societatem adductis, ex constituto arma corripuit.* & infra. *tantus hujus belli metus fuit, ut stabilem illum, & firmatum tantorum bellorum experientia Cæs. Aug. animum quateret, atque terreret.* Hoc ultimum Illyricum, & Dalmaticum Quintum bellum Augustus diu per se, & per Tiberium gessit, quo tandem Dalmatæ subacti fuere, ut relati Auctores referunt, à quo etiam Insulares maria infestantes, compressos Appianus memorat. *Deficientes verò Melitenos, & Corcyræos, qui insulas incolunt, propterea quod mare latrociniis infestum habebant, funditus delevit, interfectis puberibus, cæteris sub corona venundatis. Liburnos mari itidem infestos navibus mulctare satis habuit.* His de Illyrico, proximique maris dominio usque ad Romanæ Monarchiæ tempora observatis, Illyricæ oræ descriptio ad eadem tempora deducenda est.

CAP. II.
De Illyrici ora maritima.

Illyricam oram à Cerauniis montibus antiquitus initium sumsisse, Græci & Romani Scriptores concordes referunt, sed Græci Liburnia ipsam terminant; Romani verò ad intima Sinus Adriatici Venetos usque producunt, & Herodotus antiquissimus Scriptorum Henetos quoque Illyricam esse gentem asserit, quos tamen Paphlagonas fuisse Polybius, Livius, & Strabo testantur; ideò auctores Illyricam oram describentes, ordinatim recensendi sunt, non ut ex eis (quæ adeo parva, vel depravata extant) certa locorum distinctio tradi possit; sed tantum, ut observata temporum ratione, Illyricæ oræ finium diversitas percipi queat, & inde quæ apud nonnullos Romanos Scriptores obscura, vel confusa videntur, declarari possint. Horum antiquissimus est Scylax Cariandensis, cujus textus depravationem conati sunt restituere multi. Hic Lucæ Holstenii amici veteris, & in Geographia antiqua versatissimi ponetur versio, is enim Adriaticas oras describens, ait in Periplo.

Tyrrheni.

Post Vmbros Tyrrheni sunt: pertingunt autem, & hi à Tyrrheno mari in Adriaticum, estque Græcanica in illis Vrbs Spina, & fluvius, ascenditurque in Vrbem adverso flumine ad xx. stadia circiter, & Tyrrhenia ab infero mari in Adriaticum usque sinum porrigitur ab Vrbe Pisa; ad Spinam tridui itinere.

Celtæ.

Post Tyrrhenos Celtarum gens sequitur: pars exercitus relicta in angusto terrarum tractu,

tractu, usque in Adriaticum mare, isthic intimus recessus est sinus Adriatici.

Heneti.

Celtas Henetorum gens excipit: per quos Eridanus fluit; & ad ipsos à Spina Vrbe unius diei navigatio est.

Istri.

Post Henetos Istrorum gens est, atque fluvius Ister, exit autem hic fluvius in Pontum, fronte quasi ad Ægyptum conversa; prænavigatur Istrianorum regio unius diei noctisque spacio.

Liburni.

Post Istros Liburnorum gens est, in qua gente Vrbes maritimæ sunt a *Iadera*, Aetienites, Dyirta, Alupci, Olsi, Pedetæ, Hemioni: Hi fœminarum Imperio reguntur, suntque fœminæ istæ liberæ à viris, congrediuntur autem cum propriis servis, virisque vicinarum regionum. Insulæ autem huic regioni objacent, quarum quidem nomina recensere possum, sunt enim & aliæ multæ absque nomine, vid. b *Apsyrtis* Insula stadiorum cccx. lata autem cxx. c *Electrides*, *Istria*, Mentorides. Hæ autem Insulæ magnæ sunt, juxta est & d *Arbatis* fluvius. navigatio juxta Liburnorum regionem bidui est.

a *Lius Iadassa.*
b *Istria.*
c *Clitri Listria.*
d *Catarbatis.*

Illyrii.

Post Liburnos gens est Illyriorum, qui oram maritimam accolunt ad Chaoniam usque, quæ juxta Corcyram Alcinoi Insulam est. In his Oppidum Græcum est nomine Heraclea, & Portus. Sunt & hic Barbari, quos Lotophagos vocant, Hierastamnæ, Bulini, Hyllini, Bulinis contermini Hylli: hi Hyllum Erculis filium conditorem suum asserunt; sunt autem Barbari, habitantque peninsulam paulò minorem Peloponneso: post peninsulam littus directum accolunt. Bulini autem Illyrica gens est. enavigatur Bulinorum regio die longiori uno usque ad Nestum sinum.

Nesti.

Post Nestum deinde sinuosa navigatio est, vocatur autem totus hic sinus Maricus, qui uno die e * *circumnavigatur*. Sunt autem hoc in loco Insulæ Proteras, Cratia, Olintha II. stadiorum intervallo, aut paulò majori à se invicem dissitæ juxta Pharum & Issam; hic enim nova Pharus jacet Græca Insula, atque Issa Insula, & hæc Græca Oppida *. Antequam verò ad Naronem fluvium perveneris, ampla regio in mare provenit, atque Insula littori vicina nomine Melita, tum alia huic vicina, quæ Corcyra nigra f * vocatur, altero autem promontorio juxta Naronem fluvium excurrit, distat à Melita stadiis xx. à continenti autem terra stadiis 8.

e * *Prænavigatur.*
f * *Et plurimum abest promontorio suo hæc insula.*

Manii.

Post Nestos verò Naron fluvius est, aditu satis amplo, nam & triremes, & Naves illum subeunt ad Emporium usque LXXX. stadiis sursum à mari distans. Hi autem genere Illyrii sunt nomine Manii. Lacus autem introrsum juxta Emporium illud magnus est, usque ad Autariatas Illyricam gentem pertingens, in quo lacu Insula est cxx. stadiorum, culta admodum & fertilis. Ex hoc lacu Naro amnis profluit, & à Narone ad fluvium Arionem diei navigatio est: post Arionem fluvium dimidii diei cursu, Cadmi & Harmeniæ saxa sunt, templumque procul ab Arione fluvio, à dicto flumine navigatur ad Emporium Buthoam.

Encheles, sive Enchelii.

Encheles quoque Illyrica gens est, vicina Rhizunitis, à Buthoa ad Epidamnum Vrbem Græcam diei noctisque navigatio est: iter autem tridui.

Illyrii.

Taulantii sunt gens Illyrica, in qua Civitas Epidamnus, quam fluvius allabitur nomine Palamnus. Ex Epidamno, Apolloniam usque Græcam Vrbem iter bidui est: Apollonia autem L. stadiis à mari distat, & Æas amnis Vrbem præterfluit; ab Apollonia in Amantiam sunt stadia cccxxx. juxta Apolloniam Æas fluvius ex Pindo monte ortus, defluit versus Oricum interius in sinum Ionium: Ab Amantia autem stadiis LX. in mare effluit: omnibus hisce gentibus in mediterraneis contermini sunt Atintanes, supra Oriciam & Chaoniam, usque ad Edoniam; in Chania regione exigua quædam Insula esse fertur, nomine Erythia. Huc Gerionem venisse perhibent, & boves pavisse, circa hæc loca Ceraunii montes sunt in Epiro, quibus Insula exiguo nomine Sason objacet, hinc tertia diei parte Oricum navigatur.

Orici.

Orici Amantiæ regionem incolunt. Amantienses autem Illyrii g à *Bulinis* hucusque pertingunt. Ostium verò Ionii sinus à Cerauniis montibus est usque ad Iapygium promontorium, trajectus autem Ostii hujus sinus à Cerauniis montibus ab Hydruntum Oppidum Iapygiæ, 10. circiter stadiorum est, quidquid intra est, sinus Ionius vocatur. In Adria crebri sunt portus, idem autem est Adria & Jonius.

g *Bullinibus.*

Scylacem sequitur Schimnus Chius, qui oram maritimam ad Nicomedem Regem Bithyniæ perscripsit, quem Marciani Heracleote nomine vulgatum, nuper idem Holstenius vertit.

Europa.

360.

Post Italiam statim occurrit Ionium mare
Ad cujus Ostium atque fauces ultimi
Iapyges accolunt; sub his Oenotrii, &
Messapiorum portus est Brundusium
Montesque trans fretum objacent Ceraunii.
Umbri dein Messapiis sunt proximi
Quos delicatæ deditos vitæ ferunt
Ætatem agentes Lydio planè more
Sequitur deinde mare, quod Adriaticum vocant
Theopompus ejus optimè explicat situm,
Quod quæ peninsulam facit cum pontico,
Ibi Insulas similes Cycladibus obtinet,
Quarum quidem alias nuncupant Apsyrtides,
Electridasque, sed alias Liburnidas,
Feruntque nonnulli sinum hunc Adriaticum
Turbis quibusdam barbarorum cingier
Ad L. supra C. Miriades
Agrum optimum atque fertilem colentium
Ferunt enim, & pecora gemellos gignere
Sed aer illos ambiens à Pontico
Differt, licet parum invicem distent loco
Neque enim nivosus est, nec asper frigore;
Sed pluvius usquequaque, & humidus manet,
Mutationes turbidas citasque habens
Æstate præsertim atque crebros turbinum,
Et fluminum jactus, & istic quos loci
Dicunt Typhonas; L. autem oppida
Venetorum in intimo recessu sunt sita,
Hos transiisse ex Paphlagonum solo ferunt,
Laresque constituisse ad Adriæ sinum:
Venetos sequuntur Thraces, Istri uti vocant,
Iuxtaque eos duæ sita sunt Insulæ,
Quas optimum proferre stannum existimant.
Supra hasce degunt Istriani, & Mentores,
Eridanus hic fert succinum pulcherrimum,
Id lachyrmam esse saxeam pellucidam,
Stillamque, quam alta populi exsudent ferunt,
Olimque contigisse nonnulli asserunt,
Incendium Phaætontis hæc circa loca,
Ideoque turbas incolarum omnes adhuc,
Incedere atra veste, & habitu lugubri,
Terras deinceps adjacentes proximè,
Illis Pelagones, & Liburni possident,
Queis Bulinum deinde adhæret natio,
Post hosce mox peninsula ingens Hyllica est,
Quæ Peloponneso comparier potest,
Sed Oppida illic XV. colere asserunt,
Hyllos originis quidem Græcanicæ,
Quorum auctor Hyllus gnatus Herculis fuit,
Malo propinquorum tamen contagio,
Feruntur evasisse Barbari,
Ut asserunt Timeus, & Erathostenes,
Ac propter illos Issa nomine Insula est,
Syracusiorum continens Coloniam,
Porrecta deinceps Illyris, quàmplurimas
Gentes coercet: Nam frequentes admodum
Extare turbas hominum in Illyride ferunt,
Quorum una pars remota degit à mari,
Pars alia littus Adriæ internum occupat,
Pars obtemperat Regiæ potentiæ,
Pars alia servit unius libidini,
Pars legibus vivit suis: piissimos
Eos ferunt, justosque, & hospitibus bonos,
Civilem amare societatem maximè,
Studere vitæ, & moribus cultissimis
Abhinc distat haud procul Pharus Insula
Pariorum habens Coloniam, atque Corcyra
Quæ nigra dicitur Cnidi Colonia:
Prædicta regio maximum complectitur
Lacum, accolæ Lychnitim illum nominant,
Huic tractui Insula est propinqua, in qua diem
Vitæ supremum obiisse Diomedem ferunt,
Et inde Diomedea dicta est nomine,
Supra hosce Phrygi sunt feri, atque Barbari,
Et Civitas Epidamnus imminens mari,
Originis Græcæ Colonia Corcyræ,
Superque Phrygos Encheleï sunt siti,
Queis imperasse Cadmus olim dicitur,
Vicina proximè his jacet Apollonia,
Corinthiorum Corcyrorumque opus,
Et Oricus maritima Græca Civitas,
Quam condiderunt Euboenses Ilio
Capto, repulsi ad ea loca ventorum impetu
Deinde Thesproti

Schimnum sequitur Dionysius Afer, sive Alexandrinus in Perygisi

Quin etiam expansus est Iapygiam ad terram
Inde verò dilatatum protenditur Adrium salum
Ad Boream, sed sursum ad Occiduum recessum serpit
Quod etiam Ionium accolæ dixerunt,
Duas verò continentes eructat; intranti quidem
Dextram ad manum cernitur Illyris terra
Dalmatia verò supra ultra *martiorũ solum virorum*
Ad Lævam verò Ausoniorum expanditur immensus Isthmus

378.

At deinceps post hos Calabricæ sedes terræ,
Gentesque Iapygum extensæ usque ad Hyrium
Maritimam: Hyrium ubi trahitur Adrium salum,
Mare in finitimum Aquileense ubi condita est,
Urbs Tergestorum intimis in finibus maris.
Tot quidem Ausoniam circum depascuntur terrã,
Inde autem ad auroram conversum circumvolvitur salum
Littora subradens Liburnica circumque firmam
Hylleorũ terram omnẽ quæcunque adjacet Isthmo
Bullineorumque littora. Post verò immensum tractum ducens,
Illyricam circum terram volvitur usq; ad jugũ,
Montesque excelsos, quos Ceraunios vocant:
Illum autem circa sinum videas insignem tumulũ,
Tumulum quẽ Harmoniæ, Cadmique fama dicit;
Illic enim in serpentẽ flexuosũ genus mutati sunt,
Quando Ismeno opulentã post senectã migrarunt
Ubi ipsis prodigium illud Dii fecerunt; circa namque terram

Illam

Illam utrinque sita sunt duo saxa
Quæ ambo concurrunt agitata, cum aliquod principium
Est incolis mali quod advolvitur ipsis

481.

Verum quum Adriatici sinistrum alveum maris
Intraveris in navi Iapygiam in terram
Invenies fortis Diomedis confestim Insulam
Quo heros venit, infensa Venere
Quando peroptatorum adiit gentem Iberorum
Suæ Vxoris consiliis, malevola Ægialea
Deinceps autem maris ad ortum Ionii
Absyrti Insularum apparet immensus tractus
Quas olim Colchorum filii incursarunt, quando defessi fuerunt
Deinceps autem post has Liburnicæ sitæ sunt
Verum ad Austrum post saltus Ceraunios navi currenti
Insulæ apparent ex ulteriori loco Ambraciotarum
Atque pinguis Corcyra charum solum Alcinoi.

In his tribus Græcis auctoribus qui Antiquiorum de Adriatica ora opiniones tradunt, observanda sunt nomina quædam populorum & locorum, quæ apud Romanos Historicos sive Geographos non reperiuntur, & sicut in statuendo Illyrico à Cerauniis montibus ad Hyllos usque vel Bulinos conveniunt, ita Liburnos & Istros ab Illyriis concordes excludunt, multa etiam obscura continent, quæ ut rectius intelligi possint, infrà quando de Adriatici navigationis variatione tractabitur, explananda erunt. Hos sequitur Strabo, qui Illyricam oram describens ait:

Pertingit Pannonia etiam usque ad Dalmatiam, & ferè a Sardiæos *versus meridiem si proficiscatur. Quidquid autem regionis ab intimo Adriæ sinu, usque ad b* Sardiæos, *& Rhizonicum sinum protenditur, montosum est, interpositum mari & Pannonibus; atque hinc sane videtur, non incommodè initium nos facturos continenti oratione, ambitum istum solùm descripturos, paucis modo repetitis, eorum, quæ supra dicta fuerunt. Docuimus enim, in Italiæ descriptione primos in Illyrici ora maritima esse Istros, conterminos Italiæ & Carnis: Principesque nostros hodiè Italiæ fines ad Polam usque Istriæ Vrbem protulisse; hi igitur fines circiter DCCC. stadia ab intimo sinus absunt, totidemque stadia sunt à Promontorio, quod est ante Polam situm ad Anconam, Venetico agro ad dexteram relicto. Tota ora Istriæ stadiorum 1300. sequitur Iapodum ora stadiorum M. siti sunt Iapodes sub Albio monte, qui finis est Alpium admodum alto, ac partim ad Pannonios & Istrum pertingunt, partim ad Adriam: bellicosa gens, sed ab Augusto Cæsare prorsus defatigata: Vrbes eorum Metulum, Arupinus, Monetium, Vendum, regio est inops, Zea fere & Milio victitant: armatura iis Gallica: notis compuncta sunt corpora in morem reliquorum Illyriorum & Thracum. Post Iapodum oram Liburnica succedit, longior priore stadiis D. est in ea ora fluvius, quo adverso subvehuntur merces usque ad Vrbem Scardon & Liburna: Iuxta totam quam explicavi oram Insulæ sunt Absyrtides, ubi Medea dicitur fratrem suum Absyrtum interfecisse, qui ipsam persequebatur. Deinceps est Cyractica pone Iapodes. Sequuntur Liburnicæ numero 40. tum aliæ, notissimæ autem Issa, Tragurium ab Issensibus conditum. Pharus quæ olim Parus Pariorum Colonia, patria Demetrii Pharii. Tum ora maritima Dalmatarum, & Navale eorum Salona, est hæc gens ex earum numero, quæ diuturrum cum Romanis bellum gesserunt. Habuit Oppida memoratu digna ad L. de quibus & Vrbes nonnullæ Salona, Priamo, Ninia, Sinotium novum ac vetus, ab Augusto ista sunt combusta, est & Andretium Castellum probè munitum, & Dalminium magna Vrbs, unde nomen genti; eam Vrbem Nasica exiguam redegit, agrumque pecori pascuum ob incolarum avaritiam. Proprium hoc habent Dalmatæ, quod singulis octeniis agros denuò dividunt, nam quod nulla utuntur, id respectu vicinorum Italorum eis est peculiare: alioquin id cum multis Barbaris habent commune, quod numismate inter se non utuntur. Porrò mons, cui nomen Ardium, Dalmatiam mediam secat; ut altera ejus pars ad mare spectet: altera in diversum, sequitur Naro amnis, & qui apud eum sunt Daorizi, Ardiæi, Plerei, quorum his propinqua est Melæna Insula, Corcyra appellata & Vrbs à Creidiis condita, Ardiæis vicina est Pharos, ante Paros dicta: est enim à Pariis condita. Veraliosautem posteri dixerunt Ardiæos. Sed hos à mari in mediterranea abegerunt Romani, coegeruntque agriculturæ vacare. Est autem regio, ea sterilis atque aspera, neque agricolis conveniens. Itaque ea gens tantum non funditus periit. Quod quidem aliis quoque in eo tractu gentibus usu venit: quorum enim summa olim fuit potentia, nunc, vel omninò nulli sunt, vel ad imam redacti conditionem, ut de Gallis Boii & Scordisci, de Illyriis Autariatæ, Ardiæi, Dardani, de Thracibus Triballi, primum à se invicem attriti, deinde à Macedonibus & Romanis prorsus oppressi. Post Ardiæorum & Plereorum oram Rhizeorum sinus & Vrbs, aliaque Oppida, & Drilo fluvius, quo adverso navigatur Orientem versus, usque ad Dardanicam; attingit autem Macedonicas & Pannonicas gentes versus meridiem, sicut & Autariatæ & Dassaretii, aliique populi, aliis partibus se & Autariatas attingunt.*

a *Ardiæos.*
b *Ardiæos.*

& descripta Dardania.

Post sinum Rhizicum Lissus est, & Acrolissus, & Epidamnus à Corcyræis condita.

inde ad Ceraunios usque Montes.

Et Montes Ceraunii initium faucium sinus Ionii, & Adriatici. Fauces enim utrique sunt communes, eoque tantum differunt, quòd primæ maris seu exteriori parti nomen Ionii tribuitur, Adriæ autem interiori usque ad intimum sinus recessum, quamquam hodiè totum mare hoc nomen gerit.

Et relatis de Ionio, & Adriatico antiquorum opinionibus.

Quæ supra hanc sita est regio montuosa est, tota frigida, ac nivalis, maximeq; ad Septentrionem vergit, ita ut vites raræ sint, & in editis, & in planis locis. Hæ sunt Pannonum montanæ Planicies versus meridiem ad Dalmatas usque, & Ardiæos pertinentes, versus septentrionem ad Istrum desinentes, versus ortum Scordiscos attingentes ad Montes Macedonum & Thracum. Autariatæ autem maxima fuit, & optima Illyriorum gens, cui quondam contra Ardiæos bellum perpetuum fuit de Sale, qui in confinio coquebatur, ex qua verno tempore, ex quadam convalle defluente hausta, & per quinque dies reposita, pactum erat, ut Salina alternis fruerentur vicibus; pactis posthabitis bellis decernebant; Sed Autariatæ cum Triballos domuissent, qui ab Agrianibus usque ad Istrum XV. dierum itineris spacium occupabant, supra alios etiam Thracas & Illyrios sese extulerunt, sunt autem potentia sua exuti prius à Scordiscis, deinde ab ipsis Romanis, qui Scordiscos etiam debellarunt, diuturna usos potentia. & infra. *Quemadmodum autem Illyrici oram describentes, usque ad Ceraunios Montes progressi sumus, qui extra Illyrici montes siti, suum tamen proprium habent terminum.* & descriptis gentibus intra Dyrrachium, & Ceraunios Montes. *His porrò Epirotis admixtæ sunt Illyricæ gentes.* item, *neque desunt, qui omne id, quod ad Corcyram usque est regionis, Macedoniam appellant, eam asserentes causam, quòd & tonsura, & lingua, & chlamyde, aliisque id genus Macedonicis utuntur, nonnulli etiam duplici sermone.* item, *In viam incidunt, & qui ab Apollonia, & qui à Dyrrachio proficiscuntur. Tota hæc via Ignatia vocatur, prima pars ad Candaviam Illyrici Montem per Urbem Lychnidum, & Pylonem, qui locus in via distinguit à Macedonia Illyricum .... inde Tessalonicam usque.*

Hæc Strabo partim è veteribus Geographis, partim de sui temporis Illyrico tradit, quod ad quartum annum Tiberii, quo Strabonem scripsisse constat, referendum est; & sicuti cum cæteris convenit à Cerauniis montibus ad intima usque sinus Adriatici Illyricum extensum fuisse, ita fixum aliquem, certumve ejus terminum in intimo sinus non ponit, & quamvis *primos in Illyrici ora maritima Istros contermimos Italiæ & Carnis* ponat, tamen utrum Italiæ an Illyrico tribuerentur Carni, non distinxit. Quos antequam Augustus rerum potiretur Illyrico tributos, ex Appiano *a* apparet. *Cæsar & Antonius totum Romanum Imperium inter se denuò partiti sunt, feceruntque terminum utriusque ditionis, Codropolim, Oppidum Illyricum, quod videbatur situm in intimo sinu Adriatico*; Codropolim verò in Carnis fuisse hodiernum nomen loci fori Iulii Codropio dicti in ipsius sinus intimo existentis demonstrat. Sed cum Gallia Cisalpina Italiæ tributa fuerit, Carnos quoque (nisi prius) tempore saltem Augusti simul cum Istria, ut Plinius *b* testatur, Italiæ accessisse oportet, & Imperante Tiberio Occidentalem Illyrici terminum Istriam fuisse, Orientalem autem, qui ad Montes Ceraunios extendebatur, Strabo ad Ignatiam viam, quæ à Dyrrachio ad Tessalonicam ducebat, reducit; reliqua verò Macedoniæ tribuere videtur; quod Dion belli Pompeiani tempore censitum quoque fuisse *c* refert. *Dyrrachium situm est in terra, quæ Illyriorum quondam Parthinorum erat nunc, veluti id quoque temporis pro Macedonia ducitur*, ita ut prope Dyrrachium Orientalem oræ Illyricæ terminum tempore Strabonis fuisse, & Istriam Occidentalem concludi debeat. His de Illyrici terminis relatis, singulos ejus oræ populos describendo, primus Iapodes inter Istros & Liburnos posuit Strabo, deinde Liburnos, Dalmaticam oram, Naronem amnem, & populos Daorizos, Ardiæos, Pleræos, Rhizonicum sinum, Drilonem fluvium, Lissum & Acrolissum, inque Epidamno Illyricæ oræ descriptionem terminat, ex quo populos prædictos sub generali nomine Illyriorum intellexisse Strabonem oportet, quamvis id non exprimat.

a Civ. 5.
b Lib. 3. c. 5. & 19.
c Lib. 41.

Proximus Straboni Pomponius Mela de Illyrico lib. 2. cap. 3.

Deinde Ceraunii montes, ab iis flexus in Adriam. Hoc mare magno secessu littorum acceptum, & vastè quidem in latitudinem patens, quà penetrat tamen vastius, Illyricis usq; * d *Tegestum, cætera Gallicis, Italicisq; gentibus cingitur. Parthini & Dassaretæ prima ejus tenent, sequentia** paulatim *Enchelæ, Pheaces; deinde sunt quos propriè Illyricos vocant. Tum Pyrei, & Liburni, & Istria. Vrbium prima est Oricum, secunda Dyrrachium, Epidamnos ante erat. Romani nomen mutavere, quia velut in damnum ituris omen id visum est. Vltra sunt Apollonia, Salona, Iadera, Narona, Tragurium, sinus Polaticus, & Pola quondam à Colchis (ut ferunt) habitata, (in quantum res transeunt)*

d Tergeste.
e Taulantii.

nunc Romana Colonia, Amnes autem Aeas, & Nar, * & *a* * Danubius, *qui jam dictus est Ister, sed Aeas secundùm Apoloniam, Nar inter Pyreos, & Liburnos, per Istros, Ister emittitur.* * *b* Tergestum *intimo in sinu Adriæ situm finit Illyricum.*

a Ex Danubio.
b Tergeste.

& cap. 7. de Insulis.

In Adria * *c* Absoros, * *d* Celadusæ, * *e* Absyrtis, *Issa,* * *f* Trucones, *Hydria, Electridas, Corcyra, Tragurium, Diomedia, Aestria,* * *g* *Asine, atque ut Alexandria, ita Brundusio adjacens Pharos.* ex quibus, Melam auctores Strabone antiquiores, secutum cõstat, cum hinc Istros, inde Macedonas in Illyrico includat, qui Strabonis tempore excludebantur, neque Japodes, & Dalmatas nominat, sed universam Illyricam oram à Strabone descriptam in Istriam, Liburniam, Pirrheam, & Illyricum distinguat, Virgilium, & Livium imitatus. Melam sequitur Plinius lib. 3. cap. 21.

c Apsoros.
d Dyscelados.
e Absyrtis.
f Pitysa vel Titana.
g Sason.

Illyricum * h

h Et Liburnia.

Arsiæ gens Liburnorum jungitur usque ad flumen Titium; Pars ejus fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, & quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum uno nomine Illyricum vocatur generatim, populorum pauca effatu digna, aut facilia nomina; conventum Scardonitanum petunt Iapodes, & Liburnorum Civitates 14. *è quibus Lacinienses, Stulpinos, Burnistas, Albonenses nominare non pigeat. Ius Italicum habent eo Conventu Aluta, Flanates, à quibus sinus nominatur, Lopsi, Varubarini, immunesque Assesiates, & ex Insulis Tulfinates Carieta: cæterum per oram oppida à Nesactio Alvona, Flavona, Tarsatica, Senia, Lopsica, Ortopula, Vegium, Argiruntum, Corinium, Enona Civitas, Pausinus, flumen Tedanium, quo finitur Iapidia; Insulæ ejus sinus cum oppidis præter supra significatas Absirtium, Arba, Tragurium, Issa, Pharus, Paros ante, Crexa, Gissa, Portunata. rursus in continenti Colonia, Iadera, quæ à Pola* 160. *m. P. abest inde* 30. *M. colentum Insula* 18. *ostium Titii fluminis.*

Cap. 22. * *i* Liburnia.

i Dalmatia.
k Autariatarum.
l Tarona.

Liburniæ finis, & iritium Dalmatiæ Scardona in Amne eo XII. M. P. à mari * *k* *dein* Tariotarum *antiqua regio, & castellum* * *l* Tariona, *promontorium Diomedis, vel ut alii peninsula Hyllis circuitu C. M. P. Tragurium, Civium Romanorum marmore notum. Sicum in quem locum D. Claudius Veteranos misit, Salona, Colonia ab Iadera* 222. *M. P. petunt in eam jura descripti in Decurias.* 372. *Dalmatæ* 22. *Devoni* 239. *Ditiones* 69. *Mezei* 52. *Sardiates; in hoc tractu sunt Mandetrium, Tribulium, nobilitata populi Romani præliis Castella. petunt & ex Insulis Issei, Colentini, Separi, Epetini. ab his castella Piguntiæ Rataneum, Narona Colonia tertii conventus à Salona* 72. *M. P. apposita cognominis fluvio à mari* 20. *M. P. M. Varro* 89. *Civitates eo ventitasse auctor est. Nunc soli propè noscuntur Ceraunii decuriis* 24. *Daorizi* 17. *Desitiates* 103. *Docleatæ* 33. *Deretini* 14. *Deremistæ* 30. *Dindari* 33. *Glanditiones* 44. *Melcomanni* 25. *Naresii* 102. *Scirtari* 72. *Siculotæ* 14. *populatoresque quondam Italiæ, Vardei non amplius quàm* 20. *decuriis: præter hos tenuere tractum eum Oenei, Partheni, Hematini, Architæ, Armistæ. A Narone amne C. M. P. abest Epidaurum Colonia, oppida Civium Romanorum Rhizinum, Ascrivium, Butua, Olchinium, quod antea Colchinium dictum est à Colchis conditum: amnis Drilo superque eum Oppidum Civium Romanorum Scodra à mari* 18. *M. P. Præterea multorum Græciæ Oppidorum deficiens memoria, nec non & Civitatum validarum. Eo namque tractu Labeatæ, Enderudini, Sassei, Grabei proprieque dicti Illyrii, & Taulantii, & Pyrei, retinet nomen in ora Nymphæum, Promontorium, Lissum Oppidum Civium Romanorum ab Epidauro C. M. P.*

Cap. 23. Macedonia.

A Lisso Macedonia Provincia.

& Cap. 26. De Insulis Adriaticis.

Illyrici ora mille amplius insulis frequentatur natura vadosi maris extuariisque tenui alveo intercursantibus. Claræ ante ostia Timavi calidorum fontium cum æstu maris crescentium juxta Istrorum agrum. Cissa, Pullariæ, & Absyrtides Graiis dictæ à fratre Medeæ ibi interfecto Absyrto. Juxta eas Electridas vocavere, in quibus proveniret succinum, quod illi electrum appellant, vanitatis Græcæ certissimum documentum: adeò ut quos earum designent, haud unquam constiterit. Contra Iader est * m *Lissa quoque* appellatæ contra Liburnos n *Creteæ*, aliquot, nec pauciores *o* Liburnicæ, Celadussæ: Contra Surium, p *bubus*, & capris laudata Brattia, Issa Civium Romanorum * *reliqua*, & cum oppido Pharia. Ab his *q* Corcyra, Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido distat 22. M. P. inter quam, & Illyricum Melita, unde catulos Melitæos appellari Callimachus auctor est 12. M. P. ab ea tres Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico M. M. P. Sasonis piratica statione nota. Animadvertendum est primò titulos capitum non suo loco positos fuisse, nam c. 21. quamvis de Illyrico generatim aliqua, sed mutila referantur, tamen Liburniæ fines, & loca describuntur, ideo Liburnia ex cap. sequẽti ibi transferri debet: cap. verò 22. quod Dalmatiæ tantùm loca cõtinet (ut conferre volenti patebit) Dalmatia præponi: deinde observandum est, quamvis supra relata Plinii loca exscripta sint ex textu à Delicampio recognito, cæteris impressis correctiori; tamen extat in

m Lissa &c.
n Grarea.
o Trucones.
p Bubua.
q Leucopetra fallo.

Bibliotheca Vaticana manuscript⁹ Plinii Codex membranaceus n. 1951. qui quamvis erroribus non vacet, præsertim in distantiis locorum, tamen aliqua habet, quæ restitutioni textus mirabiliter conferunt; nam quæ capiti 21. inseruntur, *Trag. Issa, Pharos, Paros ante*, manuscriptus non habet, neque eo loci poni debent, cum Traguriurn cap. sequenti inter Civitates Dilmatiæ rectè numeret Plinius, ut Pintianus animadvertit infra referendus; Issam autem & Pharum inter insulas Adriaticas cap. 26. ponat: ideo hæc nomina uti superflua omittenda sunt cap. 22. *dein Tariatarum antiqua regio, & castellum Tariona*, cum de Tariotis neque Strabo, neque quisquam auctorum mentionem faciat, manuscriptus autem habeat, *Aut ariatarum antiqua regio, & Castellum Tarona*. hæ duæ dictiones *Aut ariatarum*, ex Scriptoris incuria disjunctæ pro nomine proprio Autariatarum accipiendæ sunt, (ut ex primo elemento *A* majusculo dictionis *aut* dignoscitur) & conjunctæ pro antiquissima gente Illyrica, & regione *Autariatarum* sumendæ, quorum Strabo, & plures alii auctores mentionem faciunt, ut suo loco considerabitur, & *Tarona* vel potius Narona pro Tariona restitui.

In capite autem 26. major diversitas inter manuscriptos Codices, & impressum perspicitur, nam Vaticanus pro *Lissa quoque* habet *Lissace*, & pro *Cretea, Grarea*, & inter *nec pauciores* * *Liburnica*, ponit *Trucones*. Ferdinandus autem Pintianus in observationibus Plinianis Archietypon suum, *nec non Trucones Liburnica* habere; Salmaticēse verò exemplar cum excuso concordare scribit: Mela tamen docet, Trucones ponendas, cum easdem inter Adriaticas insulas memoret: dictio verò *Liburnica* superabundare videtur, vel loco alterius nominis proprii insulæ posita: sequitur contra Surium bubua, & capris laudata Bratia: *Issa Civium Romanorum reliqua & cum Oppido Phario*. Vaticanus autem *contra Surium bubua, & capris laudata Bratiasa Civium Romanorum & cum Oppido Pharia*. Pintianus hic in notis contra Surium Bubus. Codex Salmanticensis *contra Surium Bauo*, Toletanus *Boua*, ut sit proprium nomen insulæ *Bauo* seu *Boua*, quid si legas non *intra Surium*, sed *inde* vel *item Tragurium*, nam Tragurium in hoc sinu, Ptolomæus, Strabo, Pomponius celebrant: Superius quidem facta est mentio Tragurii, sed falso illic reddita creditur. Romana exemplaria *Banode contra Surium*, ut forte scribendum sit *Bano, Decon, Tragurium*, nam *contra Surium* quid sit, ego etiam cum Hermolao nescire me fateor. Cum Pintiano fatendum est, textum esse corruptum, &, cum, ex caprarum abundantia, hodie quoque Bracchiam laudari, bubus autem carere constet, pro *Bubus* reponi debet ex Vaticano *Bubua*, vel pro ut hodie vocatur *Bua*, Ammiani *Boas*, quæ Civitati Tragurii ponte jungitur, & sicuti dictionem *Bratiasa* Vaticani malè exscriptam pro *Bratia Issa* sumendam facilè suaderi potest, ita in impresso *reliqua* (nisi sit nomen proprium alicujus insulæ, sed malè scriptum) superabundare videtur: sed si verba *contra Surium* mutanda essent, ut vult Pintianus (cum revera quid significent non constet) quamvis Tragurium inter insulas ponant, Mela, & Ptolomæus, & de Insula à proxima Civitate sic dicta intelligi debeant, tamen quia Bubuæ, vel Buæ (quàmplures exemplares Plinii memorant) non relinqueretur locus; ideò potius eadem verba accipienda sunt pro nominibus propriis insularum, quæ à promontorio Diomedis Orientem versus protenduntur, & ex Scylace supplenda sic. Proteras, Solentum, Bubua, Bracchia &c. ut infra expēdetur. Addenda quoque sunt ante Corcyram ex Vaticano nomina Insularum *Leucopetra, & Salle*.

Plinium sequitur accuratissimus Geographorum Claudius Ptolomæus, qui Tabula Europæ Quinta Illyricum per dimensiones certas latitudinum, & longitudinum, cælo respondentes, descripsit, & loca finesque regionum ita ordinavit, ut ex simplici ejusdem inspectione omnia appareant, quæ alias etiam longa oratione difficile explicarentur, ideò omissis, quæ de tabulæ constructione tradit regionum, & locorum descriptionem pro tabulæ intelligentia ponere placuit. lib. 2. cap. 17. *Post Istriam Italiæ, reliqua Liburniæ quæ in Illyride est maritima, sequitur ora Alvona, Flanona, Tarsatica, Oenei flum: Ostia, Velcera, Senia, Lopsica, Tedanii flum: Ostia, Ortopola, Vegia, Argiruntum, Corinium, Enona, Iadera Colonia, Titi fluminis Ostia, Scardona. Dalmatiæ autem Civitates juxta littus Sicum, Salona Colonia, Epetium, Peguntium, Oneum, Naronis fluminis Ostia, Risinum, Epidaurus, Ascrivium, Rhizonicus sinus, Bulua, Ulcinium, Drilonis fluminis Ostia, Lissus, fluit autem Drilon fluvius à monte Scardo, & ab altero Monte sito, juxta medium superioris Misyæ; Ab eodem etiam alius amnis defluit Drinus nomine, qui in Saum flumen exit, ab Occidentali parte Tauruni Civitatis. Tenent autem Provinciam, qui Istriæ hærent Iapides, supra verò Liburniam magis Occidentales Mazei, post Derriopes, & Derii supra Deriopes, Dindarii supra quos Ditiones, supra autem Derios Cerannii, interiora autem Dalmatiæ tenent Daursi, supra quos Comenii, & Vardei, supra hos Narensii, & Sardiotæ, & iterum supra hos Siculotæ, Docleatæ, & Pirustæ, & Scirtones versus Macedoniam. Civitates autem mediterraneæ Liburnorum hæ sunt: Tediastum, Arucia, Ardetium, Stlupi, Curcum, Ausăcali, Varvaria, Salvia, Adra, Arauzona, Asisia Burnū, Sidrona, Blanona, Ouporum, Nedinum. Dalmatiæ Civitates mediterraneæ Andecrium, Aleta, Nerona, Delminium, Equum Colonia, Saloniana, Narbona Colonia, Enderum, Chinna, Doclea, Rizana, Scodra, Termidana, Siparuntum, Epicaria, Eiminacium, Insulæ autem adjacent Libur-*

Liburnia, Absorus, in qua Civitates dua, Crepsa, Absorus, & Curicta, in qua Civitates etiam dua Tulfinum, Curicum; & Scurdona Insula, in qua Civitates dua Arba, Colentum; Insula verò adjacent Dalmatia Issa Insula, & Civitas, Tragurium Insula, & Civitas, Corcyra nigra, Melitina.

Diversitas inter Melam, Plinium, & Ptolomæum, observanda est, nam quam partem Illyrici Strabo in Iapidiam, & Liburniam distinguit; Plinius & Ptolomæus Liburniæ soli adscribunt, ac Iapidiæ tamquam partis Liburniæ mentionem faciunt. Post Liburniam Dalmaticam oram Strabo ponit, quam quamvis Naronam usque extendere videatur, cum tamen inter reliquos Illyrici populos, Ardiæos, contra Pharum sitos nominet, hos citra Naronem fuisse oportet, ideo hanc Ardiæorum oram Dalmatiæ detrahere, & cum cæteris nominatis reliquis Illyriis tribuere videtur, quos Plinius, & Ptolomæus Dalmatiæ adscribūt, inter quos Illyrios propriè dictos, Plinius memorat; Mela verò, sicuti Dalmatiam non nominat, ita Strabonis Dalmaticam oram cum Ardiæis, Naronem usque in Liburnia includit. Insulas quoque recensens Strabo, Iapidicas nominat, Liburnicas vero 40: numero sine nomine ponit, quibus notissimas Issam, Tragurium, & Pharum addit, sed cujusnam regionis, populive fuerint, reticet: has autem Plinius inter Liburnicas numerat, Ptolomæus verò Dalmatiæ adscribit, simul cum Corcyra nigra, & Melitine. Pro quibus concordandis, temporum ratio adhibenda est. Mela etenim antiquiora Strabone tempora refert, Strabo autem plura ab antiquis sumens, Dalmatiæ fines sui temporis ponere omisit: Plinius verò licet brevitatis studio quædam confundat, majorem locorum distinctionem præbet; Ptolomæus denique sicuti posterior, & in Romanæ Monarchiæ apice constitutus, quando scilicet jam omnia explorata, & dimensa reperiebantur, ita cæteris quoque accuratior, ordinatè, & distinctè loca, & regiones distinguit.

Quibus diversitatibus, pro Scriptorum intelligentia, observatis, concludendum est, Illyricam oram Ptolomæi, sive Monarchiæ Romanæ tempore, ab Istria, sive ab Arsia flumine, ad terminum à Scardo monte provenientem, & inter Lissum, & Epidamnum in mare terminantem, extensam fuisse, & in Liburniam, ac Dalmatiam distinctam.

CAP. III.

De Finibus Illyrici, regionumque ejus nominibus mutatis, vel obsoletis.

ILlyrici antiqui fines à Cerauniis montibus initium sumpsisse, ab Oriente Macedonas, ab Occidente verò Liburnos conterminos habuisse suprà relatum est, à Septentrione verò Pannonas, ut infrà dicetur; in quo terrarum tractu plurima populorum, regionumq; nomina mutata, vel coarctata fuerunt: pro quorum intelligentia tres tabulæ exhibentur, in quibus conficiendis, sicuti multæ difficultates occurrerunt; ita quis non credat, regionum nomina determinatis, certisque finibus circumscripta, sed tantummodo descripta ea, quæ ex penuria auctorū conjecturis elici potuerunt, ut ex tabularum inspectione diversitas Regionum, nominumque ob oculos poneretur: & exinde auctorum loca relata intelligibilia evaderent, ut cuilibet conferre volenti patebit. Prima enim tabula Illyricum antiquum ante Romanorum adventum exhibet; Secunda ejusdem extensionem, usque ad Augusti tempora declarat. Tertia verò Monarchiæ tempus usque ad Imperii divisionem præbet: ex quibus per temporum successiones diversitas Illyrici, regionumque ejus perspicitur. Illyrici antiqui loca, populosque oræ maritimæ Scylax describit, de quibus capite sequenti: ex mediterraneis autem duos tantùm populos nominat, scilicet Autariatas, & Atintanas, hosque à Dyrrachio, usque ad Ceraunios montes supra omnes populos ab ipso nominatos collocat; illos autem attingere lacum, ex quo Naro fluit, scribit; sed sicuti Atintanorum situs etiam ex relatis Polybii, Appiani, & Strabonis locis percipitur, ita Autariatarum regio, quousque extenderetur, neque Scylax, nec quisquam alius auctorum tradit, quædam tantùm Strabo, & Appianus referunt, quæ expendenda sunt, ut antiquissimæ Autariatarum regionis fines indagari possint. Autariatæ maxima, & optima Illyriorum gens, Triballos domuit, & simul cum Dardanis, Bessos, Emum montem incolentes, conterminos habuit, ut ex antiquis auctoribus refert [a] Strabo; idcirco ultra Scodrum, sive Scardum montem fines eorum antiquos ab Oriente extensos fuisse necesse est, à meridie verò mare attigisse testatur Appianus. *Ardiai cum maris finitimi optima Autariorum loca circa littus invasissent, eos expulere. Post hos Liburni navibus plurimū insignes.* Ab Occidente autem quousque extenderetur, nemo auctorum refert; sed cum Plinius antiqua populorum nomina referre solitus, antiquissimam Autariatarum regionem post Scardonam ponat; ideò Titius fluvius pro Occidentali Autariatarum termino poni potest; quorum regionis amplitudinem Strabo significare videtur, cum multos populos Autariatas attingere referat: descripto enim Drinonis fluxu ait: *attingit autem Macedonicas, & Pannonicas gentes versus meridiem, sicuti & Autariata, & Dassaretii, aliique populi aliis partibus se, & Autariatas attingunt.* sed quonam tempore res eorum floruerint, nemo memorat: id tamen ante tempora à Scylace relata evenisse oportet; Cum longè à mari ipsos collocet, ideò tunc temporis loca maritima jam Autaria-

[a] *Supra cap. 2.*

tariatas amisisse dicendum videtur; Sed si ex relatis Appiani verbis de Autariatarum locis maritimis ab Ardiæis occupatis, tempora scrutari liceret, ante Liburnorum potentiam id evenisse dicendum esset, at cum neque Scylax, neque Poetæ Argonautarum iter per Illyricum sinum describentes, Ardiæorum mentionem faciant; ideo hæc ad antiquissima tempora ante bellum Trojanum referri deberent, quæ inter inexplorata relinquenda sunt, & tantum Autariatas antiquissimã Illyricam gentem, ejusdem majorem partem tenuisse, rebusque eorum florentibus, ultra montes fines habuisse dicendum est. Hos simul cum Cimbris ad Delphos castra posuisse, refert Appianus. *Fama est, Autarios Apollinis indignatione in extremam decidisse cladem, quippe eosdem, Celtasque quos Cimbros vocant, ad Delphos posuisse Castra, statimque omnes dispersos aufugisse; multos ante inceptam pugnam pluvia in eos cum procellis, fulguribusque desæviente. His verò, qui ad propria rediissent, infinitam ranarũ vim subortam, quæ putrescentes flumina corruperunt. Vapore deinde ex terra exhalante pestem Illyriorum, ac insecutam corruptionem, quæ potissimum Autarios invaderet; Donec profugi à Patria, ac pestem deferentes, cum nemo ob timorem suscipere auderet, 23. dierum progressi iter, ad Tellurem palustrem, inhospitamque venere, & juxta Basternarum gentem condidere Urbes.* hæc Appianus, more suo fabulis proxima, ex aliquo antiquo auctore; certiora autem Diodorus lib. 3. *Qui Autariatæ nominantur, hos ranæ in numinibus cretæ, & pro usitatis delapsæ guttis patriam deserere, & in locum, ubi nunc sedes habent, profugere compulerunt,* quem exscribit Ælianus de Animalibus l. 17. cap. 41. *Quæ Animalia sedibus homines expulerunt: Autariatæ* * *a Indi, plurimis ramis inchoatis, & imperfectis de Cælo lapsis, in alium locum migrare coacti sunt.* hic *Indi* perperam pro *Illyriis* positum apparet, prout etiam Epitomatoris Stephani, qui Autariatas gentem Thesproticam, pro Illyrica, ponit, ut Casaubonus in notis ad Strabonem animadvertit. Hos à Scordiscis Gallis potentia exutos refert Strabo, modum autem Polyænus stratagematum lib. 7. cap. 49. tradit. *Galli expeditionem adversus Autariatas susceperunt, cum diu bellum duceretur, Celtæ cibaria, & vinum herbis venenosis inficiunt, & ipsi noctu relictis Castris, fugam capessunt. Autariatæ credentes eos metu profugisse castra invadunt, & vino, cibariisque largiter fruuntur, statimque immoderato ventris profluvio prolabuntur. Celtæ supervenerunt ac prostratos occiderunt.* Autariatæ ergo à Scordiscis debellati, simul cum Dominio sensim nomen quoque amittebant, & exinde montes ipsorum partim à Scordiscis, partim à Pannonibus occupatos, nomen ab eisdem sumpsisse conjectari potest: adhuc tamen tempore quo Alexander Magnus victor de Getis revertebatur à Danubio, nomen servabant, & cum cæteris Illyriis se eidem opposuisse, tamen ob eorum imbecillitatem cum *minus enim bello, quam cæteras ejus regionis gentes (Autariatas) valere,* scribat Arrianus lib. 1. ab Agrianis quoque facili repressos refert: Autariatæ quoque inter Lisymachi milites recensentur *b* à Diodoro, & *c* Polyæno; & tandem à Romanis, non proprio, sed Dalmatarum nomine subacti fuerunt, quamvis Strabo, antiquis Scriptorum nominibus usus Autariatas à Romanis tandem oppressos scribat.

* Illyrii.

b Lib. 20.
c L. 4. c. 11

Ardiæos deinde Autariatis successisse, arguunt ab Appiano relata de locis eorum maritimis ab Ardiæis occupatis & à Strabone de bello salis causa gesto; cum inter populos, quorum summa olim fuit in Illyrico potentia, post Autariatas immediatè Ardiæos ponat. *De Illyricis, Autariatæ, Ardiæi, Dardani,* sed quando res eorum floruerint, quive fines regionũ fuerint, nemo refert; idcirco ea pauca, quæ de eisdem reperiuntur, expendenda sunt, ut fines eorum conjici possint: refert etenim Polybius loco supra citato, Romanos liberatos ab Illyriorum jugo, vel molestiis Corcyræis, Appolloniatibus, & Dyrrachinis, ulterius in Illyricum progressos. *Subactis obiter Ardiæis adfuere mox plures legationes aliorum populorum, & in his etiam Parthinorum, nec non Atintanum, qui omnes cum se fidei Romanorum permitterent, sunt in amicitiam recepti: ita ventum ad Issam.* hic animadvertendum est, versionem Casauboni, textui græco omninò non congruere, nam ubi græcè (ἅμα καταςρεφόμενοι *simul* dicitur, *obiter* ipse vertit, ita, ut facili subactos Ardiæos innuere videatur, quos integris viribus terra, marique diu oppugnatos, prorsusque subversos, non leviter subactos, significare videtur Polybius, cum non solùm milites multos, sed etiam Tribunorum aliquos, & Questorem in expugnatione Oppidorum, & præsertim Nutriæ à Romanis amissos subdat; Simili modo verbum *ventum* ad Issam, nam Polybius non ad Issam appulsum, sed iter directum Issam versus scribit (προῆγον ἐπὶ τὴν Ἴσσαν) ut Nicolaus Perottus prior interpres verterat; ex quibus apparet, Ardiæos loca maritima possedisse à Dyrrachio Issam versus. Quod autem Ardiæi principale nomen inter Illyrici Regni populos haberent, argumentum sumi potest ex dictis Polybii verbis, nam Parthini, quamvis Dyrrachio proximi, & Atintanes supra eosdem, & Appolloniatas existentes, Romanis ad eorum loca delatis rebus Ardiæorum integris, se movere ausi non sunt: sed his debellatis quamquam Romani ab eorum finibus jam recessissent, tamen eis se dediderunt, ut evenire solet, quando præcipua alicujus Provinciæ regio, & loca tutiora capta sunt, cæteri saluti suæ consulant: Itaque tunc temporis Ardiæorum regio præcipua Illyrici fuit, de qua Strabo pluribus in locis mentionem facit. *Ardiæis vicina est Pharos* scilicet Insula, & deinde *post Ardiæorum oram Rizeorum sinus, & Urbs,*

Vrbs, ex quo, Ardiæorum oram à viciniis Insulæ Phari usque ad Rizonicum sinum extensam fuisse constat: At cum idem paulò supra referat, *Pertingit Pannonia etiam usque ad Dalmatiam, & ferè Sardiæos versus meridiem si proficiscatur. Quidquid autem regionis ab intimo Adriæ sinu, usque ad Sardiæos & Rizonium sinum protenditur, montosũ est interpositũ mari, & Pannonibus.* & infra dicat. *Hæ sunt Pannonum montana Planicies, versus meridiem ad Dalmatas usq; & Ardiæos pertinentes, versus Septentrionem ad Istrum desinentes, versus Ortum Scordiscos attingentes ad montes Macedonum & Thracum.* ideo meritò suspicatur Casaubonus superabundare in verbis Sardiæos litteram. S. & Ardiæos ibi quoque legi debere, quod etiam ex supra relatis ejusdem Strabonis verbis proximos Rizonico sinui Ardiæos statuentis, confirmatur, quod si eandem litteram superabundare quis diceret in relato Dionis fragmento, referentis *Sardiæos* circa Brundusium mare infestasse, & Teutham *Sardiæis* imperasse, Illyrios Polybii eosdem cum Ardiæis Dionis, ponere posset; quod quodammodo ex Strabone elici posse videtur, qui relatis Pessorum in monte Æmo habitationibus subdit: *inter hos & Ardiæos Dassaretii sunt, & Hybrianes, aliaque obscuræ Gentes, quas Scordisci infestaverunt, donec tandem regionem eam cultoribus vacuam redegerunt, feceruntque ut inviæ essent sylvæ per aliquot dierum itineris spatium.* Dassaretas autem circa Lacum Lichnytem & Drinonis fluenta intra Scodri montis juga habitasse Livius testatur: ideò si Ardiæi Dassaretiis contermini fuerunt, ultra Rizonicum sinum Drinonem versus regionem eorum extensam fuisse, & Strabonem diversa tempora respexisse, dicendum sit, quando scilicet Ardiæorum nomen florebat, regionem ipsorum Drinum usque extensam fuisse, quod cum relatis Polybii verbis congruere videtur. Illyrios verò à quibus Polybius mercatores Italicos vexatos scripsit, Dion Ardiæos nominavit, & prout in fragmento Dionis abundat littera S. ita apud Florum quoque littera V. relato loco. *Fulvius Flaccus cons. Vardeos in Illyrico subegit*, ut ex verbis Appiani eodem quinto bello relatis patet; similiter apud Plinium loco relato. *populatores quondam Italiæ Vardei* pro *Ardiæi* positum, florente scilicet Ardiæorum summa potentia, majorem Illyrici Regni partem possidentes, promiscuum, cum Illyriis nomen Ardiæos habuisse, & in mediterraneis usque ad Pannonas regionem eorum protensam fuisse, ex supra dictis Strabonis locis elicitur, cum idem regionem quoque Ardiam ab Ardiæis denominare videatur: recensens enim loca inter montem Æmum, & mare Adriaticum sita ait: *ad verò Adriam tota pene est Ardia, & media Pannonia, ipsa quoque sublimis tota.* ita inter Pannoniam & Adriaticum, Ardiam statuens Strabo, de ea parte Illyrici locutus videtur, quam florentibus rebus Ardiæi possederunt, sed successu temporum, cum eorum nomen simul cum regione diminueretur à Rizonico sinu usque ad vicina Pharo loca primo restrictum fuit, deinde citra Naronem: nam quando Gentio ultimo Illyrici Rege se dedente, Romani Regnum Illyricum in Provinciam redegerunt; inter populos à Livio numeratos, Ardiæi non nominantur, ob id tunc ad eam tantum regionem, quæ citra Naronem contra Pharum sita est, restrictos fuisse argui potest, & Dalmatis qui à Gentio defecerant jam adhæsisse, ex qua tandem ob Piraticam à Romanis in mediterranea translati, & in varias partes distributi, agriculturæ vacare coacti nomen amisere, loco quorum successere Varalii, ut idem Strabo refert, sed Varalios antiquo nomine Ardiæorum nominavit, prout etiam supra Autariatas à Romanis oppressos scripsit. Hæc de Autariatis, & ipsorum loco succedentibus Ardiæis occidentalem, & majorem partem Illyrici incolentibus, donec à Romanis subacti fuerunt, reperire licuit; Atintanes autem cæterique populi inter Drinum & Ceraunios montes siti, Teuthæ adempti, inter Demetrium Pharium ac Romanos divisi fuerunt; mox Demetrio ejecto, Pleurato Lingus, & Parthini dati, deinde Atintanes consentientibus Romanis Philippo Macedonum Regi accessere, ex quo, & exinde secutis inter Romanos & Macedonas bellis, ea pars Orientalis Illyrici in Macedonum nomen transiit, Epirusque nova nuncupari cepit, & à Cerauniis montibus ad Drilonem flumen fines Orientales Illyrici reducti fuerunt, ut capite præcedenti relatum est, & in secunda tabula apparent, Regnum nempe Illyricum, prout reperiebatur tempore Regis Agronis & Teuthæ, quando Romani prima vice transfretarunt, Illyricique, ex occidentali parte, usque ad Carnos dilatatio, simulque nomina locorum, prout ponuntur à relatis auctoribus bella in Illyrico per Romanos gesta, usque ad Augustum referentibus: ex nominum enim collatione situumque dispositione res ab eisdem relatæ, facilius percipiuntur. Tertia autem tabula Illyrici coarctationes ex parte Orientali prope tempora Augusti, & ab eodemmet Augusto ex parte Occidentali factas, Dalmatiæque dilatationem: eademque ferè est cum tabula Ptolemaica; sed continet tantummodo ea locorum nomina, quorum situs citra controversiam exploratus habetur, ex quibus tabulis regionum nomina antiqua, obsoleta, mutata, vel coarctata per temporum successiones apparent: Semper tamen inter mare & Pannonas Illyricum interpositum fuisse, ex supradictis constat, & Strabo loco supra citato confirmat, idem ferè etiam Plinius & Ptolomæus; At prout ante Strabonis tempora montes ex quibus prospectus in Adriaticum ipsasque montanas Planicies Panno-

Pannones possederunt, ita tempore Strabonis ex parte ab eisdem retrocesserant: Nam *Ardium montem Dalmatiam ita secare,* scripsit Strabo, *ut altera ejus pars ad mare spectet, altera in Diversum*, quod de monte ab Ardiæis denominato, & Pannonibus olim finitimo intelligi debet: ex tabulis enim Ptolomæi, clarè perspicitur, Pannones à Dalmatis recessisse ad Savum, Dalmatiamque Savum usq; dilatatam fuisse: quod sicuti ultimo bello tempore Augusti evenisse, conjectari potest; ita hic Strabonem antiquos Illyrici fines referentem, terminos sui temporis describere, omisisse censendum est; nisi, eum sibi ipsi contradixisse, concedi velit, & cum Pirustas quoque & Mazeos Pannoniis adscribat, quos intra Illyrici fines ponit Ptolomæus, ideò post Strabonem Pannonias ab Illyrico magis restrictas perspicitur.

His de Illyrici finibus, regionumque nominum diversitate, usque ad Monarchiæ Romanæ tempora observatis: cum Mela & Plinius Illyricum proprium memorent, non inutile erit indagare, quænam pars ejusdem, hoc nomine nuncupata fuerit. A Cerauniis Montibus usque Illyricum protendit Mela, populosque ejus recensens, ait: *Parthini & Dassaretæ, prima ejus tenent, sequuntur* * a paulatim *Enchelea, Phaaces, deinde sunt, quos propriè Illyrios vocant, tum Pyrei, Liburni & Istria.* & infra. *Nar inter Pyreos & Liburnos emittitur.* Pyreos proximos Naroni flumini ponere videtur, eosdemque esse cum Plinii & Appiani Palariis, ac Strabonis Pleræis ipsos in peninsula contra Melitam situantis, dignoscitur: exinde regionem aliquam ultra Naronem, Taulantiis, Encheleis, Phæacibus & Illyriis propriis Melam tribuere patet, quod ex Plinio clarius perspicitur, qui c. 22. eadem loca describens, ait: *eo namque tractu fuere Enderundini, Jassei, Grabei, proprieque dicti Illyrii, & Taulantii, & Pirei.* & infra. c. 26. in fine: *ab his Corcyra Melena cognominata, cum Gnidiorum Oppida distat 22. m. p. inter quam & Illyricum Melita.* Illyricum nempe proprium, ultra Melitam esse Drinum versus indicat Plinius, quamvis ordine inverso Pyreos (quos ante Illyrios proprios ponere debebat,) post Taulantios ponat, ipsosque Taulantios, citra Drinum situare videatur, qui ultra eumdem incoluerunt; Illyricum ergo proprium inter Naronem & Drinum situm fuit. Melam verò, qui antiqua Phæacum, & Encheleænsium nomina obsoleta addidit, potius ad antiquas fabulas respexisse, quam situm eorumdem indicare voluisse, censeri debet; nam Phæacas Insulam Scheriam incoluisse, Homerus b memorat, quam deinde Corcyram denominatam testatur Strabo; nisi quis Dyrrachinos uti Corcyræorum Colonos, pro Phæacibus accipere velit.

Encheleas autem esse antiquum nomen obsoletum regionis ejusdem, quam Plinius & Mela Illyricum proprium vocant, ex eo dignoscitur, cum supra relatus Schimnus referat, Encheleis imperasse Cadmum, ejusque posteros Strabo. *Enchelei regebantur à Cadmi & Harmoniæ posteris, ibique ea commonstrantur, quæ fabulæ de iis prodiderunt.* Encheleas verò fuisse gentem Illyricam, testatur Stephanus, eosdemque pro ea parte Illyrici, quæ inter Naronem & Drinum sita est, sumit Scylax, & sicuti populos Illyrici à Drino flumine, Ceraunios montes usque, propriis regionum nominibus Romani in sui potestatem redegerunt, scilicet Atintanum, Parthinorum, & citra Naronem Dalmatarum ita quando Gentius Regno exutus fuit, Illyricum Regnum intra Naronem & Drinum coarctatum erat, (ut ex nominibus populorum à Livio relatis constat,) quæ regio, sicut apud antiquos ex fabula Cadmi, cæteris Illyricis celebrior habita fuit, ita eadem ex Regum sede peculiaris vel proprii Illyrici nomen, simul cum Regno servavit, Illyricique nomine à Romanis in provinciam ordinata fuit, ac Illyricum proprium ab eorum Scriptoribus dicta, ad differentiam tam Orientalis partis antiqui Illyrici ultra Drinum, (quæ in Macedonum nomen transibat) quàm Occidentalis citra Naronem, cujus pars antiqua Dalmatiæ ascribebatur, pars verò reliqua à Romanis addita, nomina antiqua Liburniæ & Istriæ servabat; Donec Dalmatæ Augustum fatigantes, Illyrici citra Drinum nomen sibi vindicarunt; Augustoq; ipso Istriam ab Illyrico avellente, Illyricum intra Drinum & Arsiam restrictum, in Dalmatiam & Liburniam dividi cœpit; ex quo tempore proprii Illyrici nomen obsolevisse, conjici potest: Melam verò & Plinium, antiquorum Scriptorum nomina secutos, proprii Illyrici mentionem fecisse; at post Augustum, Illyricum universum, in superius & inferius divisum fuisse, lapis inter Epidauri ruinas inventus, declarat.

a Taulantii.

b Odyss. l. 6.

P CORNELIO DOLABELLÆ COS VII EPVLON
SODALI TITIENSI LEG PROP D AVG ET TIB CÆS AVG
CIVITATES SVPERIORIS PROVINCIÆ HILLYRICI

quem Dolabellam legatum proprætorem inferioris quoque, totiusque Illyrici fuisse, alter lapis Jadræ existens testatur.

TIB CÆS D AVG F AVG IMP PONT MAX
TRIB POTEST XX COS III LEG IX LEG XI
P CORNELIO DOLABELLA LEG PROPR

Exqui-

Ex quibus Inscriptionibus (quamvis nemo Auctorum id referat) argui potest, superiorem Illyricum, Illyricum proprium simul cum Dalmatia comprehendisse; inferiorem verò Liburniam cum Iapidia, & prout oræ maritimæ Illyrici termini supra ex Ptolomæo sumpti fuerunt, ita ex ejusdem totius Illyrici tabula, tamquam ex certiori termino percipi possunt, & ea, quæ antiquitatis obscuritate involuta præcesserunt, & quæ deinde Imperantium voluntate mutata, & Barbarorum vastationibus perturbata, subsecuta sunt: sed animadvertendum est, aliquos locorum situs hodiernos à Ptolemaicis discrepare, quod erroribus, qui innumeros longitudinum & laritudinum textus ejus irrepserunt, tribuendum est, ut observare volenti patebit; Illyrici ergo fines Romanæ Monarchiæ tempore fuere ab Oriente Drinus flumen & Scodrus mons, à Septentrione partim Savus, & partim Pannonia superior: ab Occidente Arsia fluvius, à meridie mare.

CAP. IV.
De Illyrici ordinationibus à Romanis factis, & navigationis Adriatici variatione.

Illyrii vectigales sibi reddiderunt Macedonas, partemque regionis eorum occuparunt, ut Iustinus & Diodorus supra relati scribunt: à Philippo deinde Alexandri magni patre victi, in duo Regna divisi, & post mortem Alexandri, successoribus ejus inter se bellantibus, Macedonum jugum excusserunt, & in unum Regnum Agronis tempore coaluerunt, ut ex relato primo Illyrico bello constat: Agro etenim, *copiis terrestribus & navalibus, omnes priores Illyriorum Reges longè anteibat*, ut scribit Polybius, quem vicinis formidabilem evasisse ait; Sed succedente Teutha, & cunctos navigantes vexari concedente, omnibus exosos fecit Illyrios, muliebrique imprudentia usa Romanos quoque offendit, eaque divicta, prima Illyrici Regni mutilatio secuta est: Romani enim Ardiæis subactis; Parthinis & Atintanibus in deditionem susceptis, partem Demetrio Phario assignarunt, quam auctores non distinguunt, neque ubi Dimalum Vrbs Demetrii primaria existeret tradunt; Sed eamdem quoque paulò post Demetrio deficienti, ademerunt; Secunda mutilatio Regni evenit, quando mortuo Pleurato Rege, Dalmatæ à Gentio filio deficientes, se in libertatem vindicarunt, simulque circumvicinos populos citra Naronem subigentes, ab Illyrico Regno segregarunt; ita ut Gentii Regnum Romanis deditum intra Naronem & Drinum restrictum fuerit, & in Provinciæ formam primo ordinatum. Aliis deinde secutis in Illyrico bellis, varias quoque ordinationes factas fuisse oportet, quarum memoriæ exciderunt, cum tres tantum in Illyrico conventus Plinius memoret, quos ex Varrone deducit; Ideo Reipublicæ quoque tempore extitisse oportet, scilicet Scardonitanum, Salonitanum, & Naronensem: Salonam autem bello civili Pompejano Coloniam fuisse innuunt, quæ Hirtius refert a *Salonam Oppidum maritimum, quod Cives Romani fortissimi fidelissimique incolebant*, Illyriosque Cæsari adhæsisse ipsemet testatur b Cæsar. Hæc ad Augusti usque tempora referuntur de Illyriis. Sed sicuti eumdem per se, & per Tiberium diù bellum gessisse in Illyrico, ipsumque restrinxisse, ex supra relatis constat, ita tunc suo nutu ordinasse censeri debet, quamvis memoria ordinationis exciderit. At cum oræ maritimæ ordinatio ex Adriatici navigatione deducenda sit, ideò ejus rationem, modosque ab antiquo usurpatos tradere necesse erit, ut quæ de Illyrici ora dicenda sunt, percipi possint.

a De bell. Alex.

b Civ. 3.

Relictis ergo, quæ de Pelasgis, & Diomede fabulis involuta referunt Græci, Liburnorumque & Atriensium rebus (quorum ditionis memoriam, quamvis Liburniæ & Adriatici nomina hucusque servent: tamen apud Auctores nulla eorumdem gesta reperiuntur) ad ea tempora deveniendum est, quæ ab Auctoribus relata, navigationis quoque rationem præbere possunt. Ad tempora ergo Dionysii Syracusiorum Tyranni respiciendum est, qui occupata Insula Issa opportunissimo loco sita, ibique Classe residente, Colonias per Adriaticas oras deduxit, associatisque, quos potuit ex circum jacentibus populis, cæteris coercitis, navigationem Adriatici in potestate habuit, filiusque ipsius, post quos Issenses, & eos, qui cum illis sentiebant, usque ad Romanorum adventum, prout potuerunt, continuasse conjectandum est: Romanos autem navigationis rationem mutasse oportet: nam sicuti Dionysium partem Italiæ possidentem, Adriaticas tantum insulas occupasse constat, ita cum cæteris amicitiam, societatemve inire contentum fuisse argui debet: quod eo magis postea de Issensibus, ipsorumve sociis valida Classe destitutis præsumendum est. Romanos autem primò in Illyricum adventu, quamvis totius Italiæ Dominos, navigationem tamen in eo statu, in quo reperierunt, reliquisse, sed Gallis postmodum devictis, universaque Illyrica ora in potestatem suam reducta, ob id integro Adriatici dominio positos, & in eo variis Coloniis deductis, navigationem quoque tutiorem reddidisse oportet; sicut enim providentiæ Romanæ insigne fuit argumentum vias terrestres immensis sumptibus publicæ commoditati stravisse; ita navigationis quoque commoditati ab ipsis consultum censendum est, & antiquam navigationis formam mutatam; sed sicuti mutationem

nem non uno aut altero anno secutam dici debet, ita diversa tempora respicienda sunt, pro quibus expendendis, navigationis Adriatici modus, navigiorumque forma, qua hodie utuntur Nautæ, explicanda est, ut ex notis antiqua facilius conjici possint.

Qui extra Adriaticum degunt, majoribus navibus ad longum iter instructis utuntur, & sinum illius intrantes, ex una parte Italica littora importuosa, ex altera Insulas Illyricas vitare solent, navigationemque per medium sinum dirigunt; & si ventus propitius faveat, vela non demittunt, donec ad destinatum locum perveniant, & non, nisi contrario furente vento, inviti portum subeunt: eo quia longis itineribus assueti, & quidquid necessitas exigit intra navim habentes, stationes pro virili fugiunt; cum portus suis navibus excipiendis idoneos in promptu non habeant, eorumque appulsus sæpè ingruente vento, periculosus evadat, &, quod pluris pendunt, difficilis ab iisdem exitus propitio redeunte vento pateat; ideò quando necessitas cogit, exteriorum Illyrici Insularum ampliores portus appellunt, internarum autem sinuosos anfractus omnino fugiunt; idemque in reditu ex Adriatico servant; Qui verò Adriaticum accolunt mediocribus, & minoribus utuntur navibus. Qui mediocribus, neque per medium sinum incedunt, neque omnes Insulas fugiunt, imo inter exteriores & medias, vel inter easdem & continentem libenter navigant: hoc etenim pacto, undarum moles marisque fluxum vitant, & ad victum necessaria ex Insulis habitatis sibi comparant: qui autem minoribus utuntur lembis (hi utplurimum remis aguntur) littus continentis lambentes tutiori, pacatiorique, quamvis longiori, itinere, procedunt, & quocumque ingruente vento, portus sibi notos in continenti, vel in proximis Insulis sitos (quorum infinitus penè est numerus) remorum auxilio ex arbitrio capiunt, tempore autem propitio redeunte, ex eisdem facilè solvunt.

His tribus navium generibus Adriaticum hodiè frequentatur. At cum antiquitus Insularum accolas navigationem exercuisse relatum sit, hos mediocribus navibus usos oportet, (cum ejusdem generis navibus hodie quoque utantur,) & quoad ipsis licuit, Illyriorum lembos à navigatione avertisse conjectari debet; sed Romanorum Coloniis in continentem deductis, portubusque opportuno loco munitis, Lemborum Illyriorum numerum crevisse, & continentis habitatores mediocribus fabricatis navibus promiscuè cum Insulanis navigationem exercuisse, dicendum est. His consideratis, sicuti Græcos ante Romanorum tempora majoribus navibus in Adriaticum invectos, navigationem exercuisse apparet, ita ex illis, quæ antiquiores ex relatis Scriptoribus de Illyrica ora referunt, ipsos faciliorem & suis navibus tutiorem viam tenuisse, per medium scilicet sinum & Insulas, in quibus Græcorum Coloniæ erant, ut plurimum procul à continenti appulisse, idcirco de ipsa continenti, uti de loco non benè cognito, quædam fabulis etiam involventes, commenti sunt, & à Plinio vanitatis redarguuntur: tunc temporis autem insulares cum Illyriis negotia exercuisse dicendum est, & à continenti asportatas merces exteris ad Insulas venientibus communicasse, atque ab eis quas cum Illyriis permutarent, recepisse, qua de causa, Issenses in continenti Tragurii & Epetium Colonias habuisse oportet, Ita duplici quæstu Issenses opibus floruisse, ante Romanorum adventum censendum est, & in eo statu mansisse, donec Romanorum ditione per Illyricum extensa, ipsi quoque continentis Illyricæ habitatores adnavigationis, quæstusque maritimi participationem admissi fuerunt: indeque Insulanorum, & præsertim Issensium res sensim decrevisse oportet, adhuc tamen bello civili Pompejano Issa prærogativam nobilissimi illarum regionum Oppidi retinebat: quibus congruunt, quæ Plinius de Illyrici ordinatione ex Varrone refert: Nam Romani Illyrico in potestatem ad Montes usque redacto, solita sua Providentia, pro magistratuum residentia, loca, quæ classibus facilè adiri possent, & simul commoda Provincialibus evaderent, elegerunt, & in tres partes dispertito Illyrico, Naronæ, Salonæ & Scardonæ conventus instituerunt, ex quo tres hæ Civitates cæteris celebriores evaserunt: Naronam autem, sicut antiquitus Emporium fuisse, testatur Scylax, ita Romanorum quoque tempore, ex navigabilis fluminis commoditate, Provincialiumque concursu frequentatam fuisse oportet, ejusdem conditionis Scardona fuit, Salonæ verò sicuti ante secundum Dalmaticum bellum memoria nulla reperitur, ita ante primum Civitatem fuisse, ex Tragurii & Epetii vicinitate argui non debet. Salonæ enim situs, quamvis cunctorum maritimæ oræ continentis Illyricæ pulcherrimus sit, fertilissimo solo, nobili flumine, & portu capaci præditus, tamen cum ea maris usu ab antiquo caruerit, Civitatis formam habere non potuit. At postquam Romani maris usum Dalmatis permiserunt, ex opportunitate situs, portusque commoditate, ad ripas fluminis Iadri habitationes brevi tempore dilatatæ fuerunt, Salonaque, Scardonam & Naronam habitatorum frequentia, & ædificiorum magnificentia superavit, sicut enim hæ duæ Civitates opportuno provincialibus ad conveniendum loco, & ad res ex continenti ad mare deducendas sitæ sunt, ita longè à mari aperto distantes, (cum difficilis ad ipsas accessus fuerit) rarò ab exteris adibantur, quia verò Salona ex commoditate portus,

portus, situque ad mediterranea etiam longè dissita excipienda aptissimo, ab exteris frequentabatur; ideò summa Illyricæ oræ navigatio, ex Issa Salonam reducta fuit. Hæc ad Augusti usque tempora de Illyrici ordinatione, & Adriatici navigatione observanda sunt. Classis deinde stationem apud Ravennam ipse Augustus instituit, & per Illyricam oram Colonias plures deduxit, vel jam deductas restituit, ipsumque totius Adriatici navigationem ad rectiorem, tutioremque modum direxisse, & pro Classis Ravennatis commoditate ordinasse verosimile est: hancque ab antiquissimis non discrepasse: Romanæ etenim Classis sedes proxima fuit Spinetarum, & Atriensium sedibus, eodem modo hodiernam quoque supradictis omnibus similem esse consentaneum est, cum Civitatis Venetiarum situs non admodum ab eisdem locis distet, & sicuti Augustum, reliquosque Imperatores maris simul, & circumjacentium populorum Dominos commoda in Adriatico auxisse censeri debet, quibus donec Romanum viguit Imperium usi sunt naviigantes, ita ipso declinante, Romanæ providentiæ Imitatores Veneti, qui propriam Rempublicam melioribus, quam cæteri mortalium legibus instituerunt, ac exinde omnibus rebus publicis, & Monarchiis, quarum memoria existit diuturnius Imperium servant, navigationem per temporum vicissitudines eximiè dirigentes, maris Adriatici dominium consecuti, eidem quoque nomen proprium impartiti sunt, feliciterque per tot secula servant. & sicuti in præcipuis Adriatici portubus Romanæ magnificentiæ vestigia apparent, ita quoque Venetæ providentiæ, quocumque eorum dominium pervenit, monumenta existunt: ita ut ex hodiernis Romana, & antiquiora de Adriatici navigatione facilè quisque conjectari possit.

Illyricam oram, quamvis Strabo, Plinius & Ptolomæus accuratè describere videantur, quædam tamen obscura remanent, & nonnulla prætermissa sunt, quæ indicare inutile non erit. Nam Strabo Liburnicam oram metitus ait: *est in ea fluvius, quo adverso subvehuntur merces usque ad Dalmatas & Vrbes Scardon & Liburna:* de Titio Strabonem locutum, quamvis ipsum non nominet, constat; Nam Scardonam Liburniæ Civitatem prope Titii Ostia in sinu ab ipsa Scardonitano dicto sitam fuisse, nomen ruinæque adhuc extantes, argumento sunt, quamvis autem sinus ipse per. XII. milliaria Sardonam usque maritimus sit, Titius tamen celeri adeò fluxu per eundem in mare apertum fertur; ut præter saporem, omninò fluminis fluxui similis sit: Hac de causa, unà cum Strabone Plinius quoque deceptus est, qui *Scardonam in amne eo* * *XII. M. P. à mari* existere scripsit: per quem sinum, quamvis maritimum, contra fluminis fluxum, Scardonam usque, merces deferebantur, ubi Titius ex declivo in mare cadit, & ob id ulterius navigari nequit: quamvis supra declivitatem, & lacum Navium capacem, & Insulas habeat, prout sinus maritimus proximus: quæ autem de Civitate Liburna tradit Strabo, interpretes ejus, cum nullus auctorum Civitatis Liburnæ mentionem faciat, Scardonaque in ripa Liburniæ posita sit, textum ipsius multis in locis depravatum restituere côati, quod de duabus Vrbibus refert Strabo, de sola Scardona intelligendum crediderunt, ita ut sensus esse debeat, *Vrbem Scardon Liburnam*, nisi quis de Burno, cujus Ptolomæus, Plinius, tabulæ Peuting. & Procopius memorant, Strabonem intellexisse velit, cùm circa eadem loca situm fuisse Burnum, ex eisdem constet.

* Titio.

Omiserunt quoque iidem Tiluri fluvii mentionem, quem Nestum olim vocatum testatur Stephanus; *Nestus oppidum, & fl: Illyr: gentile Nestius, ut Artemidorus L. 2 Geogr: & Nestis regio*, hic prope Titium ortus longo Orientem versus cursu delatus, flexoque in Occidentē fluxu, inter montium crepidines, naviū minorum, per tria milliaria capax, in mare exit prope Almissum, cujus fluminis pontem memorant Antonini itinerarium, & Tab. Peut.

Omiserunt itidem Lacum I abeatidis regionis, & flumen Barnabam ex eo proveniens, Classium per XII. milliaria capax, à Livio memorata, cum enim ipsorum temporibus omnia jam in Illyrico, explorata & dimensa essent; quid mirum, si ipsis antiquiores Græci auctores supra relati, obscura quædam, quædam confusa, & nonnulla hyperbolibus involuta fabulosa referant? Præsertim de Peninsula Hyllis, quam paulò minorem Peloponneso, & XV. Civitates habuisse *a* ferunt; cùm verò nullibi in Illyrica ora peninsula tanti circuitus existat, ideò quidam peninsulam hanc Istriam esse crediderunt, quam tamen, cum ipsa Hylli, Græci nominant. Non inutile ergo erit hujus peninsulæ situm indicare, ut quæ de ipsa hyperbolicè scripta reperiuntur, una cum quibusdam obscuris eorundem auctorum locis, intelligi possint.

a Schym. Steph.

Situm peninsulæ Hyllis, inquirenti navigationis per Adriaticum, normam, quâ utuntur naves, quæ ventorum auxilio solis velis feruntur, scire oportet; hæ enim littora importuosa, & sinus inter Promontoria positos vitare coguntur, ut breviori, & tutiori via, iter conficiant. Primus, in Adriaticum intrantibus, sinus littoris Illyrici curvus & importuosus inter Epidamnum & Buduam occurrit, alter verò inter Liburnicas Insulas & Istriæ Promontorium Polæ proximū: circa hæc loca, hinc inde delatæ naves, propitium ventum expectare coguntur, quo hosce sinus transire tutò possint: inter eos sinus autem Insulæ, continuato ferè ordine dispositæ, faciliorem navigationem præbent, & littus Illyricum, ab Epidauro, Istriam usque, abscondunt, nisi ubi contra, Issam, Insulæ quædam invicem distantes littus continen-

C tis,

tis, ejusque Promontorium, navigantibus aperiunt. Hoc quamvis neque in mare admodum porrectum sit, neque, præter unicam Syrtim, quidquam ominosum habere videatur, tamen à nautis experientiâ edoctis, adeò timetur, ut in præternavigatione totius Adriatici, nusquam majori cautelâ sibi opus esse existiment, quàm ibi, ubi (:cum in medio sinus Adriatici situm sit loco:) maximus fluxus, & velocior, quam in quibuscumque aliis ejusdem sinus locis existit; nam mare, quod per Venetorum stagna reciprocando, stato sex horarum spatio, ad evidentem certamque mensuram crescit & decrescit, circa dictum Promontorium insensibili penè decremento vel incremento, velocitate tamen summâ & incertitudine nautis formidabili fertur, quibus accedit aquarum motus velox, una ex parte à Titio, ex altera verò major & velocior à Narone & Tiluro fluminibus procedens, & inter Insulas, & continentem, quasi per canalia contrario cursu ad Syrtim in extremo Promontorii angulo sitam, perveniens, ubi invicem pugnant non solum aquæ, verùm quod mirabilius est, sæpè sæpius venti contrarii hinc inde ad Syrtim usque, simul perveniunt, naves verò plenis velis, ex contrariis partibus illuc delatæ, vento repentè destitutæ, vorticibus aquarum exponuntur, & si Auster superveniat, incredibile penè est, quam ingentes undæ Syrtim verberent, immanesque vortices propè eam oriantur; ob id præter cautelas, quas ubique adhibere nautæ solent, circa hoc Promontorium existentes, antequam è Portu solvant, diligentius omnia perscrutari coguntur, ut eis tutò pertransire liceat, ventoque propitio flante, longè ab ipsa Syrti navigant; eò quia, quò ab ea longius, eò aquarum vis reciprocatioque remissior est: inde Peninsula hæc, sive Promontorium celebre evasit; Diomedisq; appellationem sortitum est, testem (ut ex loci natura concipere licet) rerum ab eo gestarum. Græci autem præternavigantes, qui ipsius situs, è propinquo explorandi, necessitatem non habuerunt, peninsulæ magnitudinem commenti sunt, & XV. Civitates eam habere, ut fertur, a scripserunt, ex alieno tamen relatu, ipsimet, qui scripserunt, non probato. Quod autem hæc peninsula Hyllis, eo in loco sit, quo Plinius eam ponit, circuitu C. M. P. quamvis ipse plura perturbatè scribat, tamen ex eis, quæ Scylax, Schymnus & Dionysius referunt, eodem in loco esse apparet; nam post Liburnos, & Bulinos, Hyllos ante Naronem amnem, & sinum ejus (à Scylace Manium dictum) ponunt; sed clarius Schimnus, qui ex Timæo, & Eratosthene descriptis Hyllis, Illam prope illos ponit; eò, quia navigantibus, antequam in prospectum Illæ perveniant, ex Insularum impedimento Hyllis non appareat: quamvis verò de situ peninsulæ ex dictis lector satis instructus esse possit; eam tamen Peloponneso magnitudine parem quis concedat? cùm neque in Peninsulæ formam, sed tantùm mediocris Promontorii, inter tot Chorographicas tabulas descripserit quisquam, quod autem illam magnitudine parem Peloponneso tradant Græci, iis simile est, quæ de Istro in Ionicum confluente, & de Ponto Adriatico proximo, & cum ipso peninsulam faciente, referunt; in Peninsulæ tamen formam revera existere hoc Promontorium, gnaris locorum patet, sed sinus ex utraque parte Isthmum efficientes, ac circumjacentia loca, adeò saxosa & sterilia sunt, ut ab antiquo deserta, vix à solis pastoribus, piscatoribusve adita fuisse censeri debeat, quæ nunc quoque nautis incognita essent, nisi, 150 abhinc annis Bulini, & Hyllini simul convenientes, & Turcarum vim fugientes, in intimo communis Orientalis sinus littore, villam extruxissent, quam veteri quoque ac communi ejus vocabulo sinus *Bussylinam* nuncuparunt, ut in Patriæ Chronico latius; prout alia ex parte ad fauces occidentalis sinus Stolponæ (sive Strapini dicti) villam aliam supra insulam, à cornibus dictam, fundarunt: quarum commodo, qui Promontorii pericula fugiunt, marisq; agitationem, ac nauseam vitant, alterutrum sinuum adeunt, & per Isthmum terrestri itinere incedentes, ad alterum sinum deveniunt, pacatiori deinde mari inter Insulas procedentes, abindeque Peninsulam sinusque ipsos notos effecerunt in ea Peninsula sicuti XV. Civitates fuisse, Græci commenti sunt; ita nullibi Civitatis ullius vestigium apparet, præter rudera Prætorii, ab Antonino, & tabulis Peut. memorati, in Peninsulæ Orientali parte siti, quod quadratæ structuræ fuisse, forumq; in medio formæ eclipticæ habuisse, porticibusq; circumdatum. & cisternas in angulis pro aquarum, quibus situs indiget necessitate supplenda, ruinæ demonstrant. Illud sicuti ad navigantium tutelam, in portu deserto sed à Romanis frequentato ædificatum censeri debet; ita portus ipse quibuscumque Illyricæ continentis portubus navigantibus cōmodior existit, facilem etenim ingressum, tutam stationem, prospectum in altum mare, facillimumq; egressum quibuscumque generis navibus præbet; ita ut ad Promontorii pericula vitanda proximum à natura refugium paratum videatur; qui ab insula, ex opposito ipsum ab undarum injuria tutante, Sancti Michaelis Archangeli nūcupari solet, indigente tamen vocabulo Mirara dicitur: ex descriptione itaque accurata Peninsulæ Hyllis, hyperboles à Græcis de ea relatæ, apparent.

a Schym. Steph.

Situs tamen Hierastamnorum & Bulinorum inquirendus est. Bulinorum enim regionem sicuti conterminam Hyllis ponit Scylax, ita ejus præternavigatio longæ diei unde principium sumere debeat, non apparet, prout neque ubi sinus Nestus, ad quem in fine diei pervertitur, ponendus sit, ideò ex usitato navigan-

vigandi modo conjecturæ sumendæ erunt. Nautæ enim iter per diætas metientes, distantias à portubus, fluminibus, vel Promontoriis non sumunt, sed ab eorundem circumviciniis, præsertim verò, qui majoribus navibus per altum mare vehuntur, prout in aspectu aliquas Insulas, Promontoria, vel montium cacumina habent, recto itinere procedentes, distantias prospectu tantùm, non appulsu, per diætas metiuntur. Ideò sicuti Scylax præternavigationem regionis Liburnorum duorum dierum ponit, ita eandem ab Istriæ Promontorio, extra Liburnicas Insulas, recto tramite Issam versus, metitum dignoscitur; cum tempore æstivo flantibus æthesiis, bidui spatio eædem Insulæ præternavigentur; ad quarum extremas cum nautæ perveniant, si æthesiæ noctu quoque spirent, ut solent, Issam, Pharumve versus iter prosequuntur; si verò cessent, inde non solvunt, donec ventum propitium longè diei spatio consecuturos, non auspicentur, nocturnam navigationem ob peninsulæ Hyllis pericula vitantes. Ideò Bulinorum, regionis præternavigatio ad Nestum usque sinum, de qua Scylax, ubi supra intelligenda est eo modo, quo navigantes quando ex Occidente in prospectumPromontoriiDiomedis, sive Peninsulæ Hyllis perveniunt, ut sinum Manium pertransire possint, Pharum versus, navigationem dirigunt, & longæ diei itinere, vento propitio ipsum Phari portum appellunt, sique ventus lenior sit, ad primam ex ejusdem sinus Insulis (Proteram forsan ex hoc à Scylace dictam) perveniunt, at si circa Promontorium vento forte destituantur, omni conatu contendunt, Miraræ portum ante noctem appellere; reliquum autem sinus ii, quibus necessitas inest, Naronam flumen adeundi, intra ipsum sinū, spatio unius diei navigant; qui verò itinere recto progrediuntur, extra peninsulam (Stagni dictā) Ragusinæ ditionis, contra Naronis Ostia, & prope Melitam Insulam, eodem temporis spatio perveniunt, si hæc Peninsula stagni, pro altero Promontorio sinum Manium efficiente, sumatur, quæ de illius præternavigatione longæ diei à Promontorio Hyllis ad Nestum sinum modo supradicto dicuntur, aptabuntur, & inde ad Naronem intra Peninsulam, vel extra Melitam usque, diei: quod autem hæc peninsula Nesti sit, præter relatarum distantiarū congruentiam, nomen Civitatis in Isthmo ejus positæ, quamvis Manium, Ston indigetatæ indicat:

Observandum est hic Scylacem Insulas, quæ in sinu Manio sunt, & quæ in exteriori parte Peninsulæ jacent, distinctim nominare, Naronæq; Emporii à mari distantiam ponere, & ejus circumvicina describere, quod nullibi facit, quos autem Diodorus CCIↃↃ. ex adversa continenti adversos, Pharum obsedisse ait, & generali vocabulo Illyrios nominat, hos Scylax in Bulinos & Nestos sinus Manii accolas distinguit, & quamvis textus Scylacis quibusdam in locis mutilibus appareat, ex eis tamen, quæ extant, Græcos, & ex ipsis, Scylacem, ex frequenti ad proximas Græcanicas Insulas, præsertim Issam, appulsu majorem horum locorum notitiam habuisse, dignoscitur, quam reliquæ oræ Adriaticæ, quod Strabo quoque innuere videtur, qui inter Liburnicas notissimas Issam, Tragurium, & Pharum ejusdem sinus Insulas, asserit: quarum tres tantum nominat Scylax, cum quatuor revera sint, præter parvos scopulos, & sicut Cratia, respondet Bratiæ à Stephano, Plinio, Antonino, & Tab. Peut. nominatæ, ita Olynta, Insulæ Solentii, in Tab. Peut. Bolentiæq; ab Antonino memoratę, nunc Solta dictæ, quarū parvam inter se intercapedinem, nautæ portulam vocare solent. Proteras autem est ea, quæ Girona dicitur, Soltæ proxima, duplicique portu prædita, quam ab Oriente quoque venientes adire solent, transitum opportunum Peninsulæ Hyllis expectantes; quarta à Straboņe, & Ptolomæo à Civitate proxima Tragurium dicta, Plinii Bubua, Amiani Boas, nunc Bua, vel Bove, quæ cum civitati ponte jungatur, indeq; continenti ob id, tantum aditur ab iis, qui Tragurium appellant, & ideò forsan à Scylace prætermissa fuit, ac regioni Bulinorum adscripta, quam sicuti proximam Peninsulæ Hyllis ponit Scylax; ita Tab. quoque Peut. eodem loco, quamvis in mediterraneis sitam testantur. Bulinorum idcirco regio apud Scylacem existimanda est, esse ea, quæ navigantibus inter Liburnicas Insulas, & Issam in continenti montuosa, simul cum Peninsula Hyllis apparet, sicut Hierastamnorū regio Occidentalis Bulinis ponenda est, cujus præternavigationem omisit Scylax, eò quia Liburnicarum Insularum (quarum metitus est iter) objectu, non apparet, & si quis ad flumen usque Titium, eam extendi diceret, finem antiquum inter Ilyrios, & Liburnos eundem Titium esse statuere posset, ut de Autariatis supra dictum est, & Romani Geographi ponunt; sed sicuti præternavigationem regionis Bulinorum diei unius spatio recto tramite Pharum versus à Peninsula Hyllis metitus est Scylax, ita ejusdem describens littus, ait: *post Peninsulam (id est Hyllis) littus directum accolunt Bulini*, littus autem à Peninsula Naronem usque directum est, parvo Spalatensis agri interjecto Promontorio.

Prosequitur deinde Navigationem Scylax à Narone fluvio ad Arionem, & sic ex interioribus sinus Manii, Orientem versus, recto tramite, nullo habito respectu circuitus Peninsulæ Nesti, vel ejus Isthmi, idem quoque Plinium fecisse, ab eodem Narone Epidaurum versus, infra patebit; Arion autem fluvius is esse dignoscitur, qui prope Ragusium in portum, ab antiquis Agrovonitis, Gravosa, indigetatum fluit, Ombla dictus, cum nullus alius fluvius Epidau-

daurum usque inveniatur, & portus hic tutus nautisque commodus diei navigatione à Naronis Viciniis distet, à quo Gravosæ portu nunc (à S. Cruce dicto) Butoam navigantes Epidauritanos portus crebrò appellere solent, ubi rupes, & prope eas antrum ingens existunt, in quo antro serpentes fuisse, posteriorum quoq; temporum fert opinio; ibique Cadmum in serpentem mutatum, nec non tumulum ejus, fanum, & Oraculum extitisse commenti sunt Græci, de quo Apollon. Argonaut. 4. de Colchis.

Hi juxta Illyricum ex profunditate nigrum flumen, ubi Harmonia est, & Cadmi bustam turrim excitarunt Encheleanfium inquilini.

Quod inter Naronem, & Drilonem ponere videtur Nicander in Theriacis:

Accipe; & octipedem raptum de flumine cancrum
Lacte novo terito, tum natam Naronis irim
Marginibus, quaque Illyricis Drilo perfluit agris,
Armoniaque, & Sidonii frondamina Cadmi
Pascua ubi gemini serpunt per rura Dracones.

Quod autem circa Epidaurum fuerint Saxa Cadmea, ex Scylace elicitur, qui abhinc Butoam navigari scribit, nullus enim opportunior locus navigantibus portubus Epidauritanis, quod ex Plinio confirmatur, qui loco supra relato Liburniæ, & Dalmatiæ portus continentis ad navigationem aptos recensens, distantias quoque inter eosdem ponit.

Iader a Colonia à Pola C. M. P.
Salona Colonia ab Iadera * a *CCXXII. M. P.*
Narona Salonis LXXII. à mari XX.
A Narona amne C. M. P. abest Epidaurum Colonia
Lissum oppidum Civium Rom. ab Epidauro C. M. P.

* a LXXXXII

Ex quibus inter Naronam, & Butoam Epidaurum navigantes appellere solitos, eo loci apparet, ubi Cadmi Saxa & antrum sunt. Hos Cadmeos portus, uti navigationi opportunos Romani, cum cæteris Illyricis muniverunt, & in Peninsula, ipsos efficiente, Coloniam Epidaurum condiderunt, Civiumque & navigantium commodo consulentes aquam X. abinde milliaribus eduxerunt, ut aquæ ductus ruinæ demonstrant.

Sed si quis Scylacis textus restitutionem adhuc tentare vellet, prout in cap. Liburni, Holstenius multa nomina rectè mutavit, ut ex margine apparet, ita in eodem capite aliqua præposterata videntur, nam ubi de insulis refert illa verba, *& alia multa absque nomine* ponenda videntur, post *hæ autem Insulæ magnæ sunt*, ita ut rectus sensus esse debeat. *Insulæ autem huic regioni objacent, quarum quidem nomina recensere possum, sunt enim Absyrtis Insula stadiorum. CCCX. lata autem. CXX. Electrides, Istria, Mentorides, hæ autem Insulæ magnæ sunt, & alia multa absque nomine* [*] *juxta est Arbatis fluvius; navigatio juxta Liburnorum regionem bidui est.* Similiter in capite Nesti asterisco aliquid deesse significavit Holstenius, & post *Corcyra nigra vocatur* verba *Plurimum abest Promontorio suo hac Insula* (quæ Vossius in sua versione posuit) cum cuinam Insulæ adaptari possint, non constet; omisit; cum tamen in textu Græco extent, ideò eadem transponendo, & Insulæ Phari adaptando, aliqualiter sensus percipi potest, hoc modo, *antequam verò ad Naronem fluvium perveneris, ampla regio in mare procurrit, atque Insula littori vicina nomine Melita, tum alia huic vicina Corcyra nigra vocatur, à Melita abest stadiis* **XX; à maritima Regione, stadiis VIII. & plurimum abest Promontorio suo (Pharus) Insula à maritima isthac regione, altero verò promontorio pertingit ad Naronem fluvium.* Cùm enim Insulæ Phari Promontorium intra sinum Manium situm sit, contra Naronis Ostia, & cum maritima regione, sive Peninsula Nesti rectam navigationem earum interpositione impediant; ideò Scylax Phari, & maritimæ regionis promontoria, proximarumque Insularum Melitæ & Corcyræ situm describere voluit: adhuc tamen aliqua in textu deesse noscuntur, quæ ex earundem Insularum & Peninsulæ accurata delineatione, cuilibet per se supplere facile erit; nam si stadiis XX. inter Melitam, & Corcyram C. addantur (quæ facilè ab Exscriptoribus prætermissa fuêre) quadrabit distantia inter easdem Insulas, prout VIII. stadiorum distantia à proxima maritima regione, sive Peninsula Corcyræ congruit, & quamvis Holstenius, pro *Lias Idassa* Scylacis Vrbibus, ab aliis auctoribus antiquis non nominatis, Iadram notissimam Liburnorum Civitatem, rectè reposuerit; tamen cum Scylacem multa alia locorum nomina, quæ apud reliquos auctores non reperiuntur, usurpare constet; ideò forsan Idassa antiquissimum Liburnicum nomen Civitatis erat, quod ab Atriensibus deinde in Iadram, vel Iadertum simul cum Adriatico mutatum fuit.

Schymnus autem Illyriorum partem remotam à mari degere, partem littus Adriæ internum occupare, partem obtemperare Regiæ potentiæ, partem legibus vivere suis, hosque hospitales esse asserit, (cum ipsum Romanorum temporibus scripsisse constet) ad ea tempora respexisse videtur, quibus post primum bellum inter Pinnem Demetrium, & Scherdilaidam Illyricum divisum fuit; cum tamen eosdem vicinis molestos, piraticamque exercuisse referat Polybius, iis temporibus hospitalitas Illyriorum

onum adaptari non potest, neque Agronis ipsorum prædecessoris, sed sicut Schymnum multa ex antiquioribus auctoribus referre patet; ita hæc cum aliis de Adriatico, ex Theopompo se sumpsisse ipse testatur, qui post Dionysii Iunioris ejectionem vixit. Hospitalitatem ante Romanorum adventum in Adriaticum à Dionysio introductam, continuatam quoque, temporibus à Schymno relatis, concludendum videretur, nisi Livius loco citato latrocinia circa eadem tempora memoraret, quando Cleomenem cum Græcorum classe in Adriaticum venisse refert. His de totius Illyrici ordinatione, Adriaticique navigationis variatione pro antiquorum intelligentia relatis; partes ejusdem prout à Romanis constitutæ fuerunt, recensendæ sunt.

Illyricum Romani Imperatores in Liburniam & Dalmatiam distinxerunt, sed cum Liburniæ mentio ante Romanorum tempora reperiatur, Dalmatiæ verò nomen serò apud eorundem Scriptores appareat; ideò primò Liburnia describenda erit, deinde quomodo in Dalmaticum nomen transierit, explanandum; ut his perceptis, facilius intelligantur, quæ post Imperii declinationem in Dalmatia evenerunt, quorum causâ hoc opus institutum est.

CAP. V.
De Liburnia.

PRimam Illyrici ab Augusto constituti, Provinciam, Iapidiam, Istriæ proximam ponit Strabo, antiquiores autem supra relati Auctores, Iapodes non nominant, quos intra Alpes habitasse refert Appianus sexto relato Illyrico bello. Hos ipsos Celtas fuisse asserit Stephanus, *Iapodes natio Celtica, prope Illyricum, Dion. lib.* 12. & cum Scylax de Celtis intima sinus colentibus, loco relato, dicat. *Post Tyrrhenos Celtarum gens sequitur, pars exercitus angusto terrarum tractu, usque ad Adriaticum mare: istic intimus recessus est sinus Adriatici.* In intimo autem sinus Strabo Timavum ponit. *In ipso autem intimo sinus Adriatici Timavum est*, de quo Virgilius Georg. 3.

Tum sicut aerias Alpes, & Noricasi quis
Castella in Tumulis, & Iapidis arva Timavi.

Et antiquus ejus Scholiastes Servius *Salustius (primam modo Iapidiam ingressus) hujus est Fluvius Timavus)* prout etiam Plinius, Venetorum, & Carnorum oram describens l. 3. cap. 18. *Carnorum hæc regio junctaque Iapodum amnis Timavus.* Ideo Celtas, à Scylace relatos, Iapodes fuisse, eosque cum cæteris Celtis sive Gallis, Alpes transgressos, & ipsarum extremis occupatis, propè mare in intimo recessu sinus Adriatici circa Timavum ab antiquo consedisse, censeri debet, quorum regionis præternavigationem, tamquam in intimo sinus positæ, metiri omisit Scylax, & à Venetis ad Istros transit. Ex his clariora evadunt, quæ de iisdem refert Strabo, relatis enim Alpium ramis, & fluminibus ex ipsis in Istrum influentibus, ait *Iapides quoque permixta nunc Illyriis & Celtis gens, circa hæc loca habitant, & extremitas his vicina est; Hi cum aliquando florerent, & suam habitationem ad utrumque terminum extendissent, latrociniisque invalescerent, tandem ab Aug. Cæsare debellati & confecti sunt.* Et infra Segesticæ civitatis situ descripto, *sita est enim sub Alpibus, quæ ad Iapodes usque porriguntur, gentem partim Celticam, partim Illyricam.* Celtas nempe Iapodes, qui antiquitus ad intima sinus circa Timavum, & Alpium extremas consederant, (ut ex Scylacis loco citato dictum est,) rebus deinde illorum florentibus, ad utrumque terminum, habitationem extendisse dicendum est; ut Strabo ait, & utraque latera Alpium insedisse, ut Dion. L. 49. *Cæsar (id est Augustus) Iapides ipse bello petiit, quorum eos, qui citra montes haud procul à mari habitabant, non omninò difficulter in suam potestatem redegit, qui verò montium vertices, & utraque latera incolebant, eos, non sine maximo labore, perdomuit*, & à tergo Istriæ proximam Liburniæ partem occupasse, ut Plinius L. 3. cap. 19. Istria ut Peninsula excurrit latitudinem ejus XL. M. P. circuitum verò CXXII. M. prodidêre quidam, item adhærentis Liburniæ, & Flanatici sinus alii Liburniæ CLXXX. M. Nonnulli in Flanaticum sinum, Iapidiam promovere à tergo Istriæ CXXX M. P. Dein Liburniam C L M. fecere. Quorum Iapidum maritimos, & Subalpinos Sempronius Tuditanus Cos. sexto Illyrico vicit, ut Appianus loco citato refert, idemque fragmentum Fastorum Triumphalium testatur.

C SEMPRONIVS C. F. C. N. TVDITANVS
COS DE IAPVDIBVS KAL OCT A DCXXIV

ex quo fragmēto declaratur inscriptio ab eodem Plinio relata, qui loco proximè citato sequitur. *Tuditanus qui domuit Istros, in statua sua ibi inscripsit ab Aquileia ad Titium flumen stadia* * c c. Tuditanū scilicet eam regionem subalpinam subegisse, quæ ab Aquileia Titium usque protenditur, quæ tunc temporis Iapidibus tribuebatur (cum Titius Liburnicum flumen non longè à Tedanii fontibus Iapidiam à Liburnia dirimentis oriatur) & de *IAPVDIBVS* triumphasse; Quam Iapidiam Subalpinam, in primam & secundam divisam fuisse, Salustii fragmentum *Primam Iapidiam* memorantis à Servio supra relatum innuere videtur, cum prima, secundam quoque præsupponat, & cum ipse Servius (qui integram Salustii historiam vidisse debuit) primæ tribuat flumen Timavum, eandem uti antiquiorem, & à Romanis primò subactam, primam quoque vocatam argui debet, reliquam verò, ad Flanaticum sinum

pertingentem, secundam, & quamvis non constet ad quodnam tempus Salustii fragmentum referri debeat, tamen antiquam Iapidiæ divisionem secutum, ex supra relatis Fastis, & statuæ inscriptione dicendum est, sicut, & Plinium, qui l.3. cap.5. Iapodes inter Carnos, & Istros ponit, Livius verò dum iter C. Cassii ab Aquileia in Macedoniam refert, Iapodes post Istros nominat, a *sub idem tempus Carnorum, Istrorum, & Iapidum legati venerunt, duces sibi ab Consule Cassio primum imperatos, qui in Macedoniam ducenti exercitum, iter monstrarent,* conquestosque de injuriis sibi illatis subdit; Cassius autem aliam viam ab ea, quam deinde, 40. annis Tuditanus emensus est, facere non potuit, ideò Livium sui temporis nominibus Provinciarum usum, apparet, quando nempe Iapidia prima, Carnis tribuebatur; Iapodes autem reliquos Augustum bis intra 20. annorum spatium fatigasse refert Appianus, *Iapodes Transalpini gens valida, ac fera, bis intra viginti ferè annos Romanas copias repulere,* & tunc primò Transalpinos domitos subdit, *ac Transalpini quidem Iapodes tunc primum Populi Ro. ditioni additi sunt.* Deinde verò iidem Iapodes tam Inalpini, quam Iapidiæ secundæ, origine Celtæ mixti cum Illyriis (scilicet Liburnis) habitarunt, Iapidiæq; nomen retinuerunt, ut Strabo locis citatis refert, donec, & ipsis in Liburnorum nomen transeuntibus, antiquus terminus Liburniæ Istriam usque restitutus fuit, ut supra ex Plinio, & Ptolomæo observatum est. Schimnus tamen Chius supra relatus post Istros (quos Thraces vocat) Pelagones ante Liburnos ponit, quod de Iapodum regione intelligendum videtur; sed cum Scylax ipso, & antiquior, & accuratior, cæterique usque ad Strabonis tempora, neque Pelagones neque Iapodes hoc loco ponant, Ideò antiquitus Iapodes, cum cæteris Celtis Alpina incolentibus censitos, ad sinum flanaticum non pervenisse, & Liburnos Istris conterminos fuisse, concludendum videtur. Liburnos ergo ante Romanorum tempora ab Istria usque ad Illyrios, oram maritimam coluisse, plures ex relatis antiquioribus tradunt, sed terminum inter Liburniam & Illyricum, diversimodè statuunt; nam sicuti Scylax, Livius & Mela post Liburnos, Illyrios immediatè ponunt, & Scylax Illyrios in Hierastamnos, Bulinos, Hyllinos, & cæteros distinguit, ita Schimnus & Dionysius, Bulinos & Hyllos ab Illyrico separare videntur, & quamvis Mela Naronem inter Pyreos, & Liburnos exire dicat, & inde Liburniam ad Naronem usque protendere videatur, tamen Scylacem prædictos Illyrios citra Naronem ponere ex iis quæ proximè refert, apparet; Schimnus autem & Dionysius poetico usi dicendi modo, an locorum situationem ordinatim posuerint, ambigi potest, & cum Strabo antiqua nomina Hierastam. & Bulin. non memoret; Plinius verò tantùm Peninsulæ Hyllis; ideò sicut inter Peninsulam Hyllis, & fluminis Titii sinum, terminus inter Liburniam, & Illyricum poni debet, ita ipse Titius pro antiquo termino Liburniæ, statui potest, prout tempore Romanorum fuit: Observanda tamen sunt, quæ Scylax supra relatus scribit, qui Liburnos & Istros diversos ab Illyriis ponit; Romani autem sicuti in Adriatico primum bellum cum Illyriis gesserunt, eiusque partem consecuti sunt; ita reliquum quoque Adriaticæ oræ scilicet Liburnos, & Istros Illyrios appellarunt; prout etiam ab una Achæorum Republica universam Græciam Achaiam nominarunt: verùm qui ex ipsis antiquiora tempora referunt, Scylacem sequuti, Liburnos ab Illyriis distinguunt, ut Livius, Virgilius, & Mela locis citatis: sicuti ergo Liburnos inter Romani Illyrici populos numerare oportet, ita eosdem, Illyrici generis, ab antiquo fuisse, affirmari nequit; Stephanus autem sive ejus Epitomator Græcorum more omnium nationum origines fabulis involventium, sibique tribuentium à quodam Attici generis viro, Liburnos dictos asserit: sed prætermissa Liburnorum origine incerta, de Insulis Illyricis repetenda sunt, quæ Plinius eodem L.3. cap.26. tradit, ibi enim easdem cum cæteris Græcis auctoribus, Liburniæ adscribere videtur, quod Apollonius in Argonauticis quoque fecit,

a Dec.5. lib.3. 583.

Lib. 4.

Idcirco ex Hylleo provecti solo navigabant
Longe ac præteribant quæcumque prius Colchis,
Erant ex ordine, Liburnas in mare Insulas,
Cum Issam horrissonam, tum Pityusam desiderabilem.
Verum post istas ex intervallo perstrinxerunt Corcyram,
Vbi Neptunus destituerat Asopi gnatam,
Comptis Corcyram capillis procul à regione Phliuntica,
Abreptam amoris imperio, ac quia istam hanc nigrantem
Vndequaqe caliginosa silva Nauta ex mari,
Contemplabantur, Corcyram Melenam cognominarunt,
Exinde Melitam quoque moderabili pergaudentes vento.

antiquus ejus Scholiastes. *Liburni gens habitantes has Insulas Issam, Discheladum, & Pityam, post quas in Corcyram venerunt.* & de Ladesta Stephanus *Ladesta, vel Ladestum, una de Liburnidibus Insulis Theopompo lib. 21. de rebus Philippicis.* & quamvis Corcyram, & Melitam inter Liburnicas non numerent supra relati auctores, tamen cum alteram Corcyram in extremis sinus faucibus positam à Liburnis habitatam testetur Strabo; ideò totius sinus Insulas Liburnicas dictas censendum est, & prout Civitatum, Insularum, & Promontorii Diomedis nomen servantium, ejus in

in Adriatico ditionis memoriam demonstrant, ita Liburnicarum Insularum nomenclatura, eosdem mari potitos testatur, quos sicut ante Atrienses sinui dominasse ex supradictis constat; ita quando cæperit ipsorum dominium, memoria non reperitur: Diomedi tamen successisse conjectari potest, & viguisse donec Græci Corcyram iisdem ademerint, ut refert Strabo l. 6. *Iam Syracusas condidit Archias, navibus à Corintho advectus; sub idem tempus, Naxus, & Megara condita sunt*, & relato oraculo *porro Archiam, cum in Siciliam navigaret cum parte exercitus reliquisse Chersicratem, genus ab Herculis posteritate ducentem, qui occuparet pro domicilio suis Corcyram, quæ ante Scheria fuit nominata: atque has quidem expulsis, qui tunc ibi habitabant Liburnis, Insulam obtinuisse.* Quod evenit Olymp. XI. An: 2. & in annum, 16. Romæ conditæ cadit, ut Philippus Cluverius ex Thucydide probat, sed cum facilè ex Corcyra ejecti fuerint, id jam senescentem Liburnorum potentiam indicat, tuncque Græcos Scheriæ Liburnicum nomen, in Corcyram mutasse, prout, & aliam Insulam Colonia deducta occupasse, & ex sylvarum nigredine Melenam cognominasse dicendum est; abindeque Atrienses ipsius sinus Liburnici dominium consecutos nomen Liburnicum obliterasse, propriumque imposuisse, ut Iustinus innuere videtur lib. 20. *Adria quoque Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit*

Mari autem nomen impositum absolutum, & diuturnum Atriensium dominium indicat, quod absque Liburnicarum Insularum possessione retineri non potuisse suo loco constabit; Ideò earundem quoque dominium Atrienses habuisse censendum est, quod licet quonam tempore inceperit, non constet, illud tamen viguisse oportet, antequam à Gallis pulsi fuerunt, & priusquam Senones Vmbriam occupaverint, scilicet an. 359. Vrb. cond. ideo si quis ab excidio Trojæ usque ad Dionysii Syracusarum Tyranni adventum in rebus Adriaticis aliquam temporis rationem adhibere vellet, ab eodem excidio, sive à proxima morte Diomedis circiter ann: 400. qui effluxerunt, usquequò Corcyra à Græcis occupata fuit, verosimiliter Liburnis tribuendi sunt, reliqui verò 300. vel circà usque ad Dionysium Atriensibus, at cum Scylax loco citato Vmbros, ac Tyrrenos in Adriaticæ oræ descriptione memoret, & Anconam Issam atque Pharum nominet, quas tempore Dionysii constructas referunt Strabo & Diodorus, ideò circa eadem tempora adhuc Tuscos, & Umbros Adriaticam oram coluisse dicendum esset, sed ex Diodoro constat Pharum, quam novam Scylax vocat, conditam postquam Galli Vmbros, ex Adriatica ora expulerunt, scilicet V.C. 359. ideò Scylacem in descriptione Adriaticæ oræ se antiquiores secutum dicendum videtur, & Tuscos, ante Dionysii tempora, & ante Vmbros, à Gallis pulsos. Tuscos ergò sicuti post Liburnos ditionem Adriatici in potestate habuisse constat; ita plura quoque per Adriaticas oras loca sibiopportuna, vel acquisivisse, vel associasse oportet, ut de Piceno testatur *a* Strabo. *Firmum Picenum, ejusque navale Castellum, deinceps Cupra fanum conditum dedicatumque ab Etruscis; qui Iunonem Cupram vocant, tum Truentinus amnis, ejusdemque nominis Vrbs, inde Matrinus fluvius ab Adrianorum Vrbe profluens, & navale Adria habens nomen suum conveniens.* & Plinius loco supra *b* citato. *Siculi, & Liburni plurima ejus tractus tenuêre, inprimis Palmense, Prætutianum, Hadrianumque agrum, Vmbri eos expulêre, hos Etruria, hanc Galli.* Hæc autem maritima Piceni loca, Tuscorum tempore, cæteris opportuniora, celebrioraque fuisse, censendum est, quæ Ancona deinde condita, & tractu temporis, navigationem ad se trahente, declinaverunt: Atrienses autem, sicuti in potestate sua Liburnicas Insulas habuisse oportet; ita utrum eas subegerint, an associaverint, ut postea Dionysius, Romani, & ultimo Veneti, nulla memoria reperitur; Ideò ex Venetorum gestis, quæ suo loco referentur, similia quisque de Atriensibus præsumere poterit: Sed si in antiquissimis rebus, conjecturis uti fas est, sicuti Liburnos ab Vmbris Italia pulsos memorat Plinius, hosque ab Etruscis, ita si quis Liburnos contra expulsores Vmbros Tuscis auxiliatos assereret, forsan incongruè conjectasse non videretur; Atrienses verò ab amicis Liburnis, in mare deductos, imitatione Pelasgorum occupatis Padi Ostiis, aptatisque Paludibus, ut Plinius loco citato *c* refert, ex opportunitate situs processu temporum navigationem totius sinus ad se traxisse, & ex diuturnitate possessionis ejusdem, circumjacentium Insularum, & populorum dominium consequutos, prout de relatis Piceni locis constat, sinui quoque nomen suum imposuisse, concludi posse videtur, prout de Venetis suo loco idem constabit. At sicuti Tuscorum partem mediterraneam, ad proximos montes à Gallis fugatam, Rhætiam à Duce suo Rhæto denominasse referunt *d* auctores; ita deinde Atrienses ab eisdem pulsos, uti maritimos propriis navibus ad proximiora suæ jurisdictionis loca adnavigasse, verosimiliter credi potest, & ut navigationi addictos majorem ipsorum partem in Liburnicas Insulas ipsis subjectas vel socias, se recepisse, posteriora de Dalmatis exempla suo loco referenda suadent conjectari, ac deinde Atrienses, Liburnis commixtos, communem navigationem continuasse usque ad Dionysii tempora; circa quæ Adriaticum infestatum, ex Strabone loco citato apparet. Atriensibus enim sedem suam amittentibus, Clas-

a lib. 5.

b l. 3. c. 13.

c cap. I.

d Iust. l. 20. Liv. l. 5. Plin. l. 3. c. 20.

Classem quoque eorum debilitatam fuisse oportet, ex quibus sicuti dominium Adriatici, absque Liburnicis Insulis servari non posse cōstabit, ita easdem Insulas per se solas insufficientes esse ad dominium ejus absolutum retinendum, ex iisdem & infra dicendis, clarius patebit: infestatio autem Adriatici Illyriis ex Diodoro tribui posse videtur, ideoque Liburnos ad Dionysii protectionem recurrisse, Issamque, & Pharum eidem concedendo, ipsi adhæsisse, ac ejus Classis protectione Pharum ab Illyriorum obsidione liberasse, & armenta equorum ad certamina ex intimis sinus Dionysio deduxisse, ut Strabo refert: Dionysio autem Issæ sedem figente, processu temporis summam Adriaticæ navigationis illic reductam fuisse oportet; Siculis deinde Adriatici dominium amittentibus, nomen ejusdem solis Issensibus tributum argui potest, cum Issenses quando cum Romanis amicitiam contraxerunt pro sola Insula accpiendi non sint: nam sicuti eos Civitates proprias Tragurii, & Epetii Classemque habuisse, ex relatis Romanorum Historicis constat, ita alia quoque loca possedisse, vel in societatem habuisse, censendum est: at cum Issenses ab antiquis inter Liburnos repositi fuerint, quid prohibet conjectari, Issensium nomine omnes Liburnos amicitiam cum Romanis contraxisse, ut potè eorum, qui navigationis Adriatici sedem à tempore Dionysii per 150. annos usque ad primum Illyricum bellum possidentes, universæ Liburniæ nomen Atriensium imitatione sibi vendicaverint, & Romanos prima vice in Adriaticum contra Illyrios accersiverint; eo magis quia nemo refert: quandonam Romani Liburnos subegerint, solus Appianus Nono Illyrico bello, & Dalmatico Quarto, Liburnos in Populi Romani fidem concessisse scribit, & Cæsaris in propinquo agentis opem implorasse, eo quia Dalmatæ Promonam Vrbem ipsorum cæpissent; sed ad illud usque tempus contermini Dalmatis Illyrii ante 175. annis, Istri 168. & Iapodes 76. à Romanis subacti fuerant, quo temporis intervallo nulla Liburnici belli, prout cæterorum in Illyrico Romano, mentio reperitur, ideò cum Liburnos Romanis inimicos fuisse argui non possit, amicos ab antiquo simul cum Issensibus; & crescentibus Romanorum rebus socios fuisse, dicendum videtur, cum Issenses 200. annos ante Liburnorum seditionem amicitiam Romanorum coluisse, supra ostensum sit, & à Romanis liberos & immunes servatos pateat, quod de cæteris quoque Liburnis conjectari potest; sed processu temporum, decrescentibus Issensium rebus, iisdemque ad Civitates continentis se reducentibus, ut supra dictum est, eorum quoque nomen obsolevit, Liburnia verò antiquum recuperavit, quibus conjecturis Adriatici dominii serie, navigationisque ratione ab auctoribus prætermissis, per temporum successiones deductis, melius intelliguntur, quæ apud antiquiores de Liburnis reperiuntur, & quæ Romanorum temporibus de iisdem referuntur, cum Navium Adriaticarum Liburnarum vocatarum belli Pompejani tempore memoria adhuc extaret, quarum agilitate deinde Actiaco prælio, Augusto victoriam consecuto, Liburnarum nomen denuò celebre evasit, & ad earum similitudinem deinceps Romani Imperatores, naves construentes, Liburnas dixerunt, ut Vegetius [a] refert; Sic ex navium denominatione, inventorum nomen potentiæque antiquæ memoria servabatur, prout & Mandia genus vestimenti eorumdem opulentiam denotat, ut Stephanus tradit. *Ab iis Liburnicæ naves sunt excogitatæ, & Mandia, Liburnica vestimenta.* Issensium quoque inter Liburnos censitorum memoria reperitur, & usque ad civilia bella eos cæteris præcelluisse Hirtius [b] testatur. *Issa erat nobilissimum regionum earum Oppidum.* & Plinius: *Issa Civium Romanorum.*

a l. 5. c. 3.

b De bello Alexan.

De Iadertinis autem Liburnis idem Hirtius refert: (*C. Octavium*) *Paucis navibus Iadertinorum, quorum semper in Republica singulare constiterat officium*, quod ut verificari possit, ante Civilia bella & antequam Liburni à Dalmatis pressi, Cæsari se tradidissent, evenisse oportet: ideò Iadertinos (quos ex situs opportunitate, portusque excellentia, ab antiquo navigationis Adriatici, prima loca inter socios habuisse conjectari debet) simul cum cæteris Liburnis Romanorum amicitiam, indeque societatem contraxisse, & ante Cæsarem libertatis tempore, eorum *semper singulare constitisse officium* argui debet; cum autem, & Iadræ nomen ab Adria nonadmodum differat, ideò si quis Iadertinos, cum ipsis Adriatico nomen imponentibus, Thuscis communionem Civitatis habuisse, præsumeret, audax forsan conjectator non videretur, cum ejus situs Atriensibus necessarius maximè fuerit, ut infra suo loco in rebus gestis Venetorum expendetur. Iadram autem Coloniam Romanorum fuisse, Plinius, & Ptolomæus memorant, eamque ante Augustū deductam, & ab ipso restauratam, inscriptio, quæ ad huc inibi cernitur, testatur.

IMP CÆS D. F. AVG
PARENS COLONIÆ MVRVM
ET TVRRIS CIRCVMDEDIT
T IVLIVS OPTATVS TVRRIS
VETVSTATE CORRVPTAS
IMPENSA SVA RESTITVIT

Varia

Varia quoque præclari operis Templorum, Amphitheatri, Theatri, & Mœniorum Vrbis vestigia, Romanam magnificentiam demonstrant, inter quæ Columna ingens, post tot Vrbis casus, adhuc in foro erecta cernitur, & arcus majoris ædificii pars nunc ad portam Civitatis sancti Chrisogoni dictam, translatus, in cujus Epistilio hæc leguntur:

MELLA ANNIANA IN MEMOR
Q LÆPICI Q F SERG BASSI
MARITI SVI EMPORIVM STERNI
E ARCVM FIERI ET STATVAS
SVPERPONI TVSS EX HS DCDXX P

Verum cum situs circa Civitatem aquis perennibus careat, Trajanus Reipublicæ bono natus, sicuti plures, per Imperium portus munivit, vel ampliores tutioresque reddidit, ut in Adriatico videre est Anconæ, ex arcu eximiè elaborato, ac pulchri operis indice, ita Iadrensium quoque commoditati consulens XXX. ab inde milliaribus, ex Titio flumine copiosissimas aquas deduxit, ut aquæductus parientinæ demonstrant, quorum auctorem lapis nuper inventus indicat.

IMP NERVA TRAIAN
PONTIF MAX TR
AQVAEDVCTVM COLON
IN QVO DANTE IMPEN
SACRATISSIMI PRINCI

Extant aliæ quoque inscriptiones ad varios usus translatæ, quæ in fine operis cum reliquis Dalmaticis positæ sunt; sequutis deinde temporibus Iadra in ditione sua Liburniam habuit, ut infra patebit, & ex situs opportunitate, portusque commoditate semper inter præcipuas Adriatici Vrbes censita fuit. His de Liburnia maritima recensitis, fines ejus mediterranei describendi essent, sed cum ab antiquis non tradantur, Romanorum verò temporibus à Iapidibus coarctati fuerint, ut ex supradictis apparet, ideò ad Ptolomaicos respiciendo, Liburnia ab Occidente Istria, à Septentrione Pannonia, ab ortu Dalmatia, terminata fuit.

CAP. VI.
De Dalmatia.

Dalmatia ab Vrbe Dalmio; ut vult Stephanus, à Dalminio ut Strabo, à Delminio verò, ut Polybius & Appianus, dicta fuit; Sed si à Dalmio deducenda esset denominatio Dalmatarum, Dalmienses cum Stephano, vel Dalmatæ cum Polybio, dicendi essent; invaluit tamen apud Scriptores Dalmatarum denominatio, ut ex relatis constat; & Stephanus *Dalmatia Italiæ regio hujus incolæ Dalmatæ vocantur*, & *Dalmates*, & sicut à principio *Dalmienses* vel *Dalmatæ* pro incolis tantùm Vrbis Dalmis, vel Dalminii accipiebantur, ita ante primum Dalmaticum bellum arctos terminos habuisse constat; variis deinde bellorum casibus Dalmatia dilatata, Romanæ Monarchiæ tempore, usque ad Titium & Drinum flumina, mare, & Pannonas extensa fuit, ut supra relatum est, ita ut antiqui Illyrici partem, quæ citra Drinum est, comprehenderet, & simul cum Liburnia, Illyricum ab Augusto definitum, conficeret. Dalminio autem primo bello Dalmatico exusto in locum ejus Salonam successisse constat, cum secundo tantum bello Salonæ mentio reperiatur, quia verò situs ejus Romanis opportunissimus fuit, ideò brevi tempore cæteras Illyrici Civitates præcelluit, ut ruinæ ipsius demonstrant, magnificentiam verò ejusdem Amphitheatri, templorum, Aquæductus, & aliorum ædificiorum vestigia, nec non numerus penè infinitus Columnarum, lapidumque sepulchralium, & varii generis marmorum, per diversa in Dalmatiam loca transportatorum, Inscriptionumque insignium fragmenta testantur; Hanc figuræ oblongæ fuisse præter id quod hæ ipsæ ruinæ per fluminis Iadri ripas sparsæ, indicant, eleganter cecinit Lucanus l. 4. Phar:

Qua maris Adriatici longas ferit unda Salonas.
Et tepidum in molles Zephiros excurrit Iader:

Hic utpote in loco cæteris commodiori navalia *a* extiterunt portus tutus, & ex proximo flumine in ipsum influente habitatoribus, & Nautis aptissimus fuit, cum Iader piscium ferax, quamvis parvo spatio navigabilis sit, pluribus tamen in locis ex saxosis ripis cadente flumine, lacus profundos, & cavernosos, atque ob id piscosos, ac molas frumentarias in promptu habuit; ad expeditiones quoque in mediterraneas partes faciendas, & ad Danubium usque res deferendas & inde recipiendas, opportunissimo loco Salona sita erat; nam, quamvis Danubio non adeò proxima fuerit, ut Narona, & Epidaurus, cum tamen inter has, & Danu-

a Strabo

Danubii, ac Savi confluentem Scardi montis asperrima juga interponantur, hæcque commeantibus difficilia sint; hinc factum est, ut rectus Salona ad Savum transitus deinde secundo Savo ad Danubii, sive Istri confluentem omnium opportunissimus esset, & quò magis per Illyricum bella intercedebant, vel Romanorum dominium Septentrionem versus dilatabatur, eò magis Salona frequentaretur: nam licet portus ipsius prætemavigantibus opportunus non sit, uti Iadræ & Epidauri, tamen in Dalmatia quidquam negotii habentibus, Salona, quasi necessariò, adeunda erat, cum Naronam alterum conventum, difficilè mari, ob Promontorii Nesti longitudinem, & non longè à Salonæ prospectu præterire oporteret, & difficilius adverso flumine perveniretur; ob id Dalmatiæ rerum summam Salonam deductam fuisse, censeri debet, prout Liburniæ Iadram: Salonæ autem, sive Salonarum commoditati, militaribusque expeditionibus Augustum consulentem, vias muniviffe, fragmenta Inscriptionum testantur:

ESAR DIV AVG III
VSTVS IMP PONT MAX
OTEST. XIIX CO II
A COLONIA SALONITAN

AESAR D AVG F
GVSTVS IMP PONTIFEX MAX
TRIB POTEST XXI .... SIII
VIAM AB SALONIS AD LII .... ASTEL
DAESITIATIVM PER M .... V VSV
CLVI MVNII
ET IDEM VIAM AD I ... AI ... ALN
QVOD DIVI F III ..... IBVS
A SALONIS MVNII .... RIB
CIVITI
CVIVIVS VIAI MILLIA PASSVS SVNT
CLXVII MVNIT PER VEXILIARIOS
LEG VII ET XI
ITE VIAM GABINIANAM
AB SALONIS ANDETRIVM APERVIT
ET MVNIT PER LEG VII

MVNIT .... LVM MONTEM
DIVONVM
MILLIA PASSVVM
LXXVII D
A LEG PRO

In hac Salonæ sive Salonarum Civitate Magistratus Provinciales sedem habuêre, in ea Christianitatis Dalmaticæ cæpere primordia, à Tito Sancti Pauli discipulo in Illyricum invecta; martyrio autem B. Domnii, sancti Petri discipuli Salonitana Ecclesia Metropolisque Dalmatiæ fundata fuit. Verum Illyricum, quod in Descriptione à Claudio Ptolomæo facta Dalmatiam, & Liburniam comprehendit extendi usque ad ripas Danubii cæpit. Quod in causa fuisse videtur, ut Illyrici maritimi nomen obsolesceret, locoque ejus Dalmatiæ vocabulum frequentaretur, & non solùm veteres suos terminos sed finitimam quoque Liburniam comprehenderet, ut Vegetius testatur: *Liburnia namq; Dalmatia pars est Jadertinæ subjacens Civitati, cujus exemplo nunc naves bellicæ fabricantur, & appellantur Liburnæ.* Dalmatia autem sic dilatata, quamvis Pannoniis, prout, ab antiquo à Septentrione clauderetur, quia tamen earumdem termini quidam immutati fuerunt, inde Dalmatiæ quoque fines magis ampliati sunt, qui ut percipiantur, Pannoniarum nomina indicanda sunt, ut inde Dalmatiæ termini posteriores apparere possint.

Pannonias Ptolomæus in Occidentalem, seu primam, vel superiorem, & Orientalem, seu secundam, vel inferiorem distinguit, quarum dein-

deinde pars ſeptentrionalis Valeria, Auſtralis verò Savia, nuncupatæ fuerunt, ex quo Dalmatiæ fines Septentrionales dilatati ſunt, ut patebit. Nam Illyricum ſicut in 12. Provincias diſtinctum fuit ut Sex. Rufus teſtatur; ita deinde diviſo Imperio in Orientale, & Occidentale, in duas quoque partes diſtributum, & decem Provinciis Orientali relictis, ſeptem Occidentali aſſignatæ *a* fuerunt, *Noricorum duæ, Pannoniarum duæ, Valeria, Savia, & Dalmatia.* Declinante autem Imperio, & Barbaris, Iſtro ſuperato, utrumque Illyricum vexantibus, circa finem Imperii Theodoſii Junioris, Valeria inter Provincias numerari deſiit, vel quia Pannoniarum partis Danubianæ, ſeu Ripatienſis (quæ Imperante Diocletiano recuperata ab ejus filia Valeria nuncupabatur,) nomen tunc in deſuetudinem abierat, vel à Barbaris vexata, Provinciæ jura amiſerat, ut ex notitia conſtat.

a Sex. Ruf.

Notitia dignitatum utriusq; Imperii

Illyrici Occidentalis Provinciæ Sex	Pannoniæ primæ
	Saviæ
	Dalmatiarum
	Pannoniæ ſecundæ
	Norici mediterranei
	Norici Ripenſis.

Sed cum eadem notitia Ducis Valeriæ mentionem faciat, ideò à nonnullis Valeria quoque inter Illyrici Occidentalis Provincias declinantis Imperii numeratur; inquirendum idcircò eſt, quæ regio, Valeria, & quæ Suavia, vel Savia nuncuparetur, ut inde quid nomine Dalmatiarum intellectum fuerit, dignoſci poſſit. Saviam & Valeriam Sex: Rufus memorat. *Batone Pannoniorum Rege ſubacto in ditionem noſtram Pannoniæ venerunt; Amantinis inter Savum, & Dravam proſtratis, regio Suavienſis, ac Secundorum loca Pannoniorum obtenta ſunt. Marcomanni, & Quadi de locis Valeriæ qui ſunt inter Danubium, & Dravum pulſi ſunt.* Valeriam ergo intra Dravum, & Danubium fuiſſe, conſtat; Amantinorum autem Civitatem ſimul cum Sirmio intra, Savum, & Dravum ponit Plinius l. 3. cap. 25. *Alter amnis Baeuntius in Saum Sirmio Oppido influit, ubi Civitas Sirmienſium, & Amantinorum inde 45. M. P. Taurunum, ubi Danubio miſcetur Saus.* Iornandes autem clarius: *Amantinis autem, qui inter Savum, Dravumque flumina inſident, Rege eorum interempto, ipſa vice Romanam fecit Provinciam,* ex quibus Saviam, inter Savum, & Dravum ponendam apparet, prout Guido Pancirollus in commentario ad Notitiam Occidentalem cap: 62. cenſet, ſimul cum VVolfgango Lazio de migrationibus gentium lib. XI. qui Sirmium Pannoniæ Saviæ Vrbem fuiſſe, ſcribit; quamvis ambo ſibi ipſis contradicentes, Saviam ex meridionali quoque parte Savi ponant, Pancirollus ubi ſupra cap. 63. & Lazius Commentario Reip. Rom. lib. 1. cap. 7.

Sequitur Notitia.

Sub diſpoſitione V. Sp. Ducis Prov. Pan. ſecunda Riparienſis ſive Saviæ.
Sub diſp. V. Sp. Duc. Prov. Valeriæ Ripenſis.
Præfect. Claſſis primæ Pan. ſervitii Claſſis Ægeten. ſive ſecundæ Pan. nunc Siſcia.
Præpos. Theſaur. Siſcianorum Savia.
Procurator monetæ Siſcianæ.

Hic confuſæ apparent Pannonia ſecunda cum Savia, & Pan. prima cum ſecunda, id autem ob Barbarorum incurſionem eveniſſe oportet, & Magiſtratus Provinciarum limitis Danubiani, Riparienſium dictarum, ſcilicet Pannoniarum, Valeriæ, & Saviæ, propter limitem Danubii deturbatum, ſimul cum Claſſe tunc ad tutiorem locum nempe ad confluentem Colapis, & Savi Siſciam receſſiſſe dicendum, eamque ob cauſam Valeriam amplius Præſidem non habuiſſe, ſed ſi quid reliquum erat, à Conſulari Pan. ſecundæ rectum, quamvis Valeriæ Dux adhuc nomen retineret, ut Pancirollus loco citato cap. 62. cenſet. Cùm ergò Savia ſumenda ſit, pro ea regione, quæ inter Savum, & Dravum flumina, continetur, reliquum usque ad Adriaticum mare poſt Imperii diviſionem nomine Dalmatiæ, vel Dalmatiarum cenſitum fuiſſe dicendum eſt; quamvis ſed rarò apud quoſdam Liburnia, & Iapidia nominatæ reperiantur; ſed cum Dalmatia ab Antonini Pii *b* temporibus plurali numero ſcripta reperiatur, & notitia ſupra *Dalmatiarum* plures quoque fuiſſe Dalmatias, vel ejus partes omninò affirmandum eſt, & cum in primam, & ſecundam, ut Pannoniæ diviſam nemo memoret, in Superiorem, & Inferiorem ad inſtar Illyrici diviſam fuiſſe, argui poſſet; tamen in Ciſmontanam, vel Maritimam & Vltramontanam, vel Mediterraneam adinſtar Norici potius diſtributam cenſendum videtur, ſitu ipſo montuoſo id ſuadente, & partim ad meridiem, mare verſus declinante, partim verò ad ſeptentrionem Savum verſus, eò magis quòd Monarchiæ quoque tempore eodem modo diſtingueretur, teſte *c* Strabone. *Calapis amnis, qui ex Albio monte per Iapides delabitur, inque Danubium exit,* (ſcilicet per Savum). Ecce Iapidia mediterranea, & paulò infra ſequitur (*ſcilicet poſt Iſtriam*) *Iapodum ora ſtadiorum M. ſiti ſunt Iapodes ſub Albio monte* ecce Iapidia maritima; Sed de ipſa Dalmatia clarius idem Strabo. *Porro mons cui nomen Ardion Dalmatiam mediam ſecat, ut altera ejus pars ad Mare ſpectet, altera in diverſum.* Dalmatias ergo, ſive Dalmatiam in maritimam, & mediterraneam diviſam fuiſſe concludendum eſt, Montibus Albio, Bebio, & Ardio intermediis. Hæc fuiſſe Provinciarum Illyrici Occidentalis nomina diviſionemque Dalmatiæ, declinantis Imperii tempore, elici poteſt.

b Itiner. Antonin.

c Lib. 7.

Ex-

Extincto Occidentali Imperio donec Gothi Illyrico potiti sunt, nullam mutationem nomina Provinciarum passa sunt, ut ex Cassiodori Epistolis constat.

L.7. Epist.24. forma Principis Dalmatiarũ.

L.8. Ep.4. Univers. Rom. per Italiam, & Dalmatias constitutis.

Ep.12. De partibus Dalmatiarum.

L.9. Ep. 8. Dalmatiarum atque Suaviæ Provincias.

Sed recuperata, per Justinianum Italia, simul cum Illyrici parte Occidentali à Gothis possessa, quamvis Norici Pannoniarum, Saviæ, Liburniæ, & Dalmatiæ mentio reperiatur, ut infra constabit, cæteris tamen in desuetudinem abeuntibus sola Dalmatia antiquum nomen singulare retinuit: Nam sicuti Romani Illyricum acquirentes, primò Occidentem versus dilatarunt, mox ejusdem partem Orientalem Macedoniæ, Occidentalem verò Italiæ tribuentes contraxerunt, ita prolato ad Istrum usque dominio, Provincias omnes Illyrico adscripserunt: diviso deinde Imperio Illyricum quoque diviserunt, sed ab eo tempore, quo Constantinus Augustus, sedem, & decorem Imperii Bizantium transtulit, quatuor Præf. Pr. institutis, cum Orientali parti Illyrici propriũ Præf. Pr. dedisset, Occidentali verò simul cũ Africa Præf. Pr. Italiæ assignasset, Illyricum absolutè sumptum pro Orientali Illyrico sumi cæpit: Occidentale autem pro parte Præfecturæ Italicæ censitum fuit, ut ex inscriptionibus Epistolarum Theodosii Imperat: Præfectis Prætorio utriusque Illyrici scriptarum, *a* observare licet, abindeque Occidentalis Illyrici nomen obsolescere cæpit: Barbaris deinde Occidentale Imperium occupantibus, si quid Illyrici Occidentalis recuperabatur, id ut plurimum Dalmatiæ adscribebatur, ut ex Procopio *b* apparet. *Post hos (id est Græcos) sub Hesperiarum Regno Dalmatæ deinceps Liburnia, Histriaque, & Venetorum sunt loca, & Ravennam usque pertingunt, maritimique omnes ea habitant è regione, supra hos Stichsi sunt, & Suevi, haud tamen Francorum sub ditione alii præterea qui mediterranea tenent, Carii deinde, Muricique, his verò ad dextram, Dacæ, Pannoniique incolunt, quibus ad aliorum locorum possessionem Singidones, Sirmiique accedunt, & usque ad Histrum fluvium eorum propagatur Imperium. His nationibus Gothi, qui extra Ionium sinum erant, in hujus belli principio imperitabant,* item *ad id accidebat, quod Asinarium, Uligislaumque Præfectos cum maximis copiis in Dalmatiam miserat, (scilicet Rex Vitiges) ut in Gothorum hanc potestatem redigeret, imperarat, ut ex locis Suaviæ Provinciæ circumjectis, Barbarorum in societatem ascito exercitu, rectà se in Dalmatiam & Salonas conferrent . . . Asinarius itaque ubi Suaviam venit, Barbarorum contraxit exercitum, Uligislaus verò solus in Liburniam Gothos ducebat . . . . Gepedes insuper Sirmium Urbem, & Dalmatiæ alias Civitates majorem in partem præoccupantes tenebant, quas Imperator proximè à Gothis receperat . . . . . . insuper (Langbardi) Dalmatiam omnem, & simul Illyrios adusque Epidamnum depopulati . . . . Eruli præterea alia Dalmatiæ loca Imperatoris permissu, & circa Singidonem Urbem habebant, ubi vel ad id temporis habitant, deinde Illyrios hi, & supra Thraciam omnia incursantes*, & in oratione Longob. ad Imperat. *Gepedes Imperator Sirmium habent, Romanos in servitutem abducunt, & universam Dalmatiam sui se juris fecisse jactant*, in oratione Gepedum. *Proinde prædones isti Sirmium Oppidum & cætera Dalmatiæ loca belli vobis causam fore prætendunt . . & ab eo itinere qui rectà Tessalonicam ducit (Sclavi) alio confestim divertunt, nil ausi prorsus in Campum descendere, sed Illyricis Montibus superatis in Dalmatiam pervenere.* Ex quibus Procopii locis, quamvis adhuc antiqua nomina Provinciarum Illyrici Occidentalis in usu fuisse constet, tamen apparet, Dalmatiam ab Illyrico, distingui cæpisse, quod ex fragmento historiæ Menandri de Abaris, clarius perspicitur, qui relata Sirmii obsidione, & Tiberii Imperatoris solicitudine sequitur, *itaque exercituum Præfectos, Duces, & Turmarum Ductores, hos per Illyricum, alios per Dalmatiam mittit, ut præsidium Urbi imponerent, & quoad fieri posset, custodirent*, ipsumque Illyricum pro Orientali Illyrico (quod integrum possidebant) sumptum, constat, Dalmatiæque relictum quidquid Illyrici Occidentalis in potestate Romanorum reperiebatur, quod deinde tempore Mauritii apud auctorem historiæ Miscellæ, distinctius apparet. *anno* 17. *Mauritii coacervatis virtutibus Chajanus in Dalmatiam properat, & cum venisset Belicham, (Anast. Baleam, Theophyl. Simoc. Banges, Cedrenus Balbam)* 40. *Civitates, quæ circa eam sunt, omnes depopulatus est, quibus Priscus agnitis, Gudoi, ad explorationem rerum direxit, qui in valle occultabatur, pusilla, & diluculo, in dorsa eorum advectus illicò cunctos peremit, & acceptam prædam adduxit ad Priscum: Porrò Chajanus infortunio comperto, in regionem suam regressus est, & Priscus ad propria,* si lectio Velica retinenda esset, hic locus supra Savum in Zagrabiensi Comitatu reperitur, ideò Dalmatiam ultra Savum tunc extensam fuisse argui posset; & quamvis, ex solo nomine hodierno unius loci totius Provinciæ antiquæ nomen determinari non debeat, tamen ipsum auctorem, regionem citra, propeque Istrum sitam significasse, apparet, nam paulò infra 19. *Mauritii anno iterum Comentiolus assumptis armatis, venit ad Istrum, & unitur Prisco apud Singidonem, & solvitur pax.* Singidonem autem intra Savum & Dravum prope Sirmium Procopius loco supra citato ponit, & Theophylactus Simo-

a Codex Theod.

b De bello Goth. l.1.

Simocacta l. 7. cap. 11. *Priscus, Gudoin accersitum, sumptis copiis, Singidoni succurrere jubet. Gudois Singidonem duobus fluminibus Sao, & Drao cinctam navigat.* ex quibus tunc Romanis bella cum Avaribus circa eam partem Saviæ, quæ & Sirmiensis dicebatur, intercessisse constat, quam cum ab eisdem vexatam, integram & pacatam retinere non possent, forsan nullum in eam magistratum miserunt, & ob id Provinciam amplius non nominarunt, sed proximæ Dalmatiæ adscribentes ejus Magistratui demandarunt, cum Proconsulis Dalmatiæ D. Greg. mentionem faciat lib. 7. Epist. 3.

Ex quibus colligitur, Dalmatiam uti partem Præfecturæ Italicæ, pro Italica regione à Bizantinis Scriptoribus sumptam fuisse; nam Stephani Epit. *Dalmatia Italiæ est regio.* & Constantinus Pon. *Cæterum Dalmatia Italiæ regio est.* & idem Epitomator, Dalmatiam ab antiquo Illyrico secludens, inter Illyricum Orientale, & Italiam situat *Dalmium Dalmatiæ Urbs inter Illyridem, & Italiam* abinde dignoscitur in supra relato Stephani loco de antiquissima maris Illyrici denominatione, superabundare verbum *Dalmatico* Steph. *Issa est Urbs Lesbi, quæ Imera dicta fuit, deinde Pelasgia, huic ab Issa, Macarii filia, nomen factum fuit, est item insula cum Urbe sibi cognomine Issa in * Dalmatico mari, ** & *Illyrico: est etiam in fæminino genere Isseus in Lesbo apud Parthenium in Hercule.* Mare etenim Dalmaticum dici non poterat, antequam ipsi Dalmatæ mare attigissent, quod ex jam dictis diu post Romanorum adventum evenisse constat: neque aliquis ex relatis antiquis auctoribus Dalmatici maris mentionem facit, solus Ptolomæus aliquas ex Insulis Adriaticis, quas cæteri inter Liburnicas ponunt, Dalmaticas nominavit, ideò Stephanum antiquissima regionum Illyrici nomina referentem *Illyricum mare* ponendo tempora antiquiora denominationis Adriatici respexisse censendum est: Epitomatorem verò ejus (cum raro apud auctores maris Illyrici mentio reperiatur) ut distingueret, quæ de Issa Urbe Lesbi in Ægæo sita, & de Issa Adriatici Insula traduntur, declarationis gratiâ *Dalmatici* maris nomen tunc usitatum pro *Adriatico* addidisse dicendum, prout etiam apud Const. Porph. in Vita Avi Basilii *maris Dalmatarum* mentionem facientis videre est.

Abindeque sicuti Illyricum Occidentale, in Dalmaticum nomen transiverat; ita mare ei adjacens, ex Adriatico, Dalmaticum nuncupari, cœpisse argui potest, cum revera, ex Insularum Dalmaticarum tunc dictarum possessione, totius quoque sinus Imperium penderet, ut supra relatum est, & ex infra dicendis clarius patebit. Dalmatia ergo apud Bizantinos Scriptores, pro Illyrico Occidentali sumenda est; quod apud eundem Constant. Porphirogenitum clarè perspicitur, qui Dalmatiam pro universo Occidentali Illyrico, præter Noricos, antiquitus sumptam testatur, de Adminiſt. Imperii cap. 30. *Antiquitus igitur Dalmatia incipiebat a confiniis Dyrrachii, sive Antibaris, & ad Istriæ confinia pertingebat, ad latitudinem verò, ad Danubium flumen se extendebat, eratque omnis ille finitimus tractus sub Romanorũ potestate, & præstantissimũ Thema omniũ Occidentaliũ.* Ita per temporum successiones dilatantur, contrahuntur, & mutantur fines Provinciarum, ut exinde diversitas nominum apud Scriptores confusionem pariat, nisi tempora distinguantur. Hinc ortum habuêre tot æquivocationes de Dalmatia & Illyrico apud plærosque auctores, ut suo loco patebit.

De illis ergò Provinciis, quæ Dalmatiarum, & Saviæ nomine nuncupatæ fuerunt, tractandum est, sed cum de Dalmatia præsertim maritima sermo habendus sit, ideò Suaviæ & mediterraneæ Dalmatiæ termini antiqui omittentur, maritimæque Dalmatiæ tantum fines antiquos, & quos tempore, quo à Slavis occupata fuit, habuerit, describere satis erit.

Dalmatia ergò maritima, sicut tempore Monarchiæ Romanæ in Iapidiam, Liburniam, & Dalmatiam distinguebatur, Iapidia ab Istria, Arsia à Liburnia Tedavio; Liburnia à Dalmatia Titio; Dalmatia à Macedonia Drino fluminibus disterminatis; ita quando à Slavis occupata fuit, sublatis his distinctionibus, ab Oriente Dyrrachio, sive Drino flumine, ab Occidente Istria, sive Arsia flumine, à Septentrione Albio, Bebio, & Ardio montibus, à Meridie mari Adriatico, sive Dalmatico terminabatur.

Dalmatiæ, vel Dalmatia supra descripta sive Savo terminetur, sive ad Dravum extendatur, Dalmatiæ nomen retinuit, donec à Slavis ferè tota occupata, in Sclavoniam, sive Croatiam, Serviam, & ipsam Dalmatiam distincta fuit: posterioribus autem temporibus Servia in Ramam, Rasciam, Bosnam, ipsamque Serviam divisa fuit, quæ singulæ, diversis tamen temporibus, Regio nomine decoratæ fuêre, à recentioribus verò Scriptoribus sicuti Savia, Sclavonia nuncupatur, ita apud Italos Dalmatiæ maritimæ nomen, cum Schlavonia confunditur, quæ, quomodo, quandove secuta sint, indagandum erit.

D CAP.

CAP. VII.

Quomodo Dalmatia, à variis Barbaris vexata, ac possessa, & à Iustiniano simul cum Italia recuperata fuerit.

DEclinante Imperio Romano, Dalmatia à variis Barbaris vexata fuit; extincto verò Occidentali, quamvis Herulis, & Gothis Italiam dominantibus, subdita, nomen tamen Dalmatiæ retinuit, Gothis deinde à Iustiniano victis, licet à Gepidibus, Herulis, Hunnis & Slavis depopulata, nihilominùs nomen suum *a* servavit.

Mauritio, vel Phoca Imperante Slavos in Dalmatiam irrepsisse ex Epistolis D. Gregorii Papæ tradunt *b* auctores, & tunc Dalmatiam ab ipsis occupatam, indeque nova nomina inducta communis est opinio Scriptorum: Constantinus autem Porphirogenitus de administratione Imperii cap. 29. & 31. tradit, Abares (quos etiam Slavos vocat) tempore Heraclii, Dalmatiam desolasse, hosque, eodem Heraclio Imperante, à Crobatis, & Serblis victos & pulsos; examinanda idcircò hæc sunt, ut in rebus obscuris, cum ex Scriptorum penuria certa tradi non possint, conjecturis saltem quædam assequantur, ideò ab Auctoribus plura sparsim colligendo, causas, occasionesque inquirendo, & probabiliora desumendo, nihil determinabitur, ne alienis erroribus, vel æquivocationibus patefactis, pejora forsan proferantur, & quamvis propterea opus imperfectum futurum sit, melius tamen videtur, veritatem perscrutando imbecillitatem propriam aperire, quàm ingenii ostentationem affectando, inania pro veris, vel non probata pro certis asserere; Non deerit forsan postea quispiam, qui ingenium ad certiora statuenda, & ad opus hac in parte perficiendum, felicius sortietur: hæc interim legentibus profutura haud dubium est.

a Cassiodor. Procop.

b Blond. l. 8. Sabel. En. 8 Bar. 600.

Cùm ad dicendorum intelligentiam, series rerum gestarum in circumjacentibus regionibus, præsertim in Italia, ad res Dalmaticas conferat, ideò quæ in Italia evenerunt, quoad Dalmatia à Slavis occupata fuit, breviter describentur: Sed cùm Italici motus cum Francicis, & Hunnicis, pro temporum varietate, multas connexiones habuerint, ideò harum quoque nationum casus, qui ad dilucidationem dicendorum pertinent, tangentur, ut inde conjecturæ de rebus Dalmaticis, per se obscuræ, & incertæ, probabiliores evadant, & quamvis ex iisdem lector tædio afficietur, aptius tamen videtur in re obscurissima, alienis ex eventibus conjecturas, qualesquales sint, rebus Dalmaticis adaptare, veritatemque indagare, quàm ipsis omissis, rem suæ obscuritati relinquere.

Declinante Imperio Romano, quomodo & quando à variis Barbaris Italia vexata, totumq; Occidentale Imperium occupatum fuerit, (præter pauca quædam loca, in Hispania, & Gallia, quæ jus, & nomen Romanorum adhuc retinebant,) superfluum esset recensere, cum accuratè à variis auctoribus descripta facilè haberi possint, extincto verò opera Odoacris Herulorum Regis Occidentali *c* Imperio, Gothisque Arrianis cum Rege Theodorico in Thracia morantibus, Zeno Imperator, ut eodem tempore se hoc incommodo liberaret, Herulosque gentiles Italia, & Dalmatia pelleret, Theodoricum in eos concitavit, qui rem strenuè gerens, brevi Dalmatiam, Rhætiam, Italiam, *d* & Siciliam recepit, Gothorumque in Italia Regnum *e* instituit: Franci interim, debellatis circumjacentibus nationibus, transmisso Rheno, sedem in Gallia *f* fixerant, & Siagrio Præfecto Prætorio Galliarum victo, ditionem in eadem Gallia *g* dilatarant; Successor Zenoni Anastasius, cùm in Asia à Persis, in Europa à Bulgaris (quorum metu muros longos in Thracia construxerat) vexaretur, Italicam & Gallicam occupationem spectare coactus fuit: Theodoricus autem affinitatibus, Reges Francorum & Burgundionum sibi jungens, Provinciam in Gallia, suam in potestatem redegit, Visigothos Galliæ, & Hispaniæ vectigales fecit, & licet Arrianus erga Catholicos rectè se gerens, pacatum regnum possedit. At cum Bulgaris victis, Pannoniam sibi *h* vendicasset (quæ Orientali tunc tribuebatur *i* Imperio) Anastasio Imperatori suspectus esse cæpit, cùm interim Franci Christianam fidem *k* suscepissent, eorum amicitiam Imperator sibi conciliandam duxit, ob id coronam auream pretiosissimam, & munera cum Consulatu Clodoveo ipsorum Regi obtulit, conatusque est illum, uti Catholicum contra Gothos Arrianos Italiæ possessores incitare, simulque bellum Theodorico indixit, & Tarentum oppugnavit; sed cùm tunc Franci contra Burgundos bellum gererent, Theodoricusque iisdem fœderatus, nollet copias suas in Gallia pro Francis periculo exponere, ne Italiam & Dalmatiam in discrimen adduceret, ideò spectator belli Burgundici, maluit peracto bello, soluta pænâ fœderis à Francis victoribus partem pactam Burgundiæ *l* emere, quam bello se implicare; sic aucta ditione Francorum amicitiam servavit, Anastasiique conatus elusit: & cum Franci Burgundis devictis Visigothos in Gallia quoque vexarent, illis obstitit, ne prorsus hos delerent, ita ob suam prudentiam ab Anastasio, & ejus successore Iustino, vel à Francis nullam amplius molestiam accepit: Franci interim nullo obsistente, Thuringos domuerunt, Visigothos è Gallia pepulerunt, Allemannos subegerunt, & usque ad Saxones & Langobardos fines suos protulerunt,

c 476. *d* 489. *e* 493 *f* 456. *g* 489. *h* 502. *i* Marcel. *k* 499. *l* Procop. de bello Got.

a 533. b 534. lerunt; cum quibus Iustinianus fœdus *a* iniit; Africamque Duce Belisario *b* recuperavit, & cùm Italiam aggressurus esset, in Dalmatiam Mundum cum exercitu misit, deinde Siciliam c 535. *c* recepit, quo tempore Mundus in Dalmatia contra Gothos pugnans, quamvis victor, occubuit. Constantianus propterea in Dalmatiam missus, Salonis recuperatis, murisque ejus restauratis, victis Gothis, cæterisque Barbaris Istri d Proc. de bel. Got. l. 1. accolis, qui iis in auxilium *d* venerant, *Dalmatiam, & Liburniam in ditionem accepit, Gothis sibi adjunctis, qui in his locis reliqui fuerant*, sed cùm Gothi, amissâ Dalmatiâ, Belisarium capta Neapoli in eos properantem timerent, ut contra ipsum universas vires colligerent, præsidium quod metu Francorum validum in Provincia habebant (sic suadente Vitige eorum Rege) e 537. accersivêre, Provinciâ, spe auxilii, Francis *e* cessâ, quod prætextu fœderis cum Justiniano Francis elusêre, revera tamen, ut ex eventu consilium caperent, ut paulò post egerunt, cum enim iidem maximam Germaniæ partem, & accesf 540. sione Provinciæ Galliam universam *f* possiderent, Theodebertus eorum Rex, Gothos bello implicitos agnoscens, magno exercitu Italiam invasit, Gothisque fugatis Liguriam occupavit, sed majori parte exercitus morbo pereunte, domum inglorius rediit; Vitiges interim Francorum auxiliis delusus, cum pares Belisario vires non haberet, Persas contra Iustinianum irritavit, qui, Oriente afflicto, Antiochiam cæperunt, Hunni quoque tunc Illyricum populati sunt, adeò ut nisi Belisarii virtus bello Gothico citò finem imposuisset, Iustinianus coactus fuisset ipsum revocare, ac in Orientem mittere, & cum Gothis pacisci, prout eadem ipsum meditatum esse, tradit Procopius. Victis Gothis, captoque Vitige, Belisarius speciosissimum triumphum de Italia egit. sed ipso recedente insurgentes Gothi, Totila creato Rege, Italiam totam perturbarunt, Romamque cæperunt, & quamvis Belisarius reversus propria virtute, Romam recuperaverit, tamen ex virium imbecillitate parùm proficere potuit, abeunte verò iterum Belisario, Italia pessum ivit, & Dalmatia à g 548. Gothis vexata *g* fuit, eodemque tempore Illyricum à Slavinis similiter vastatum ex Procoh Procop. l. 3. pio *h* habetur. *Sclavini verò qui Imp. ante has terras invaserant, & gentis ejus alii subsequuti, Histro transmisso, cum suis statim se jungunt, qui jam regionem paulò ante, & licentius incursarant, nonnullis existimantibus, Totilam ipsum Barbaros hos pecuniâ non paucâ corruptos, atq; adeò persuasos, idcirco in eam Romanorum Provinciam immisso, ut Imperatori adversus Gothos, nulla de cætero foret ex æquo bellum administrandi facultas, cum in expugnandis Barbaris vires intenderet suas; sive igitur, ut Totilæ gratificaturi, sive de se, nec vocati quidem Sclavini, se eò contulerint, nil habeo, quod pro certo affirmare sat queam. Quum in tres itaq; partes Sclavini partiti copias essent, diversim vagati, Europam malis insanabilibus affecere.* Dalmatiam tunc Slavorum incursionem passam, & prima vice forsan, conjectari potest. Franci quoq; distractis bello Gothis, Venetiarum partem *i* occupavere. i 549. Tandem maximo apparatu Narses in Italiam missus, collectis multarum nationum militibus, Salonisque junctis copiis, cùm terrestri itinere per Venetos proficisci à Francis impediretur, (prætextu Longobardorum ipsis infestissimorum, qui cum Narsete militabant, tamen ut Romanorum progressum prohibentes Gothorum imbecillitatem in rem suam verterent,) per æstuaria Venetorum Ravennam pervenit, variisque conflictibus devicit Gothos, quod Franci indignè ferentes, antequam totam Italiam occuparet, duos exercitus misêre, quorum altero morbo pereunte, altero cæso, Narses Francos totâ Italiâ expulit, pacatamque deinde *k* reformavit, k 557. ex supradictis constat, Salonam in Dalmatia Civitatem superstitem adhuc fuisse, maximaque commoda Iustiniani Ducibus, bello Gothico præbuisse, ideò falsum, quod Blondus & Bonfinius ex Annalibus Vngaricis referunt, Attilam scilicet Salonam cæterasque Dalmatiæ Civitates destruxisse, cũ qui gesta Attilæ scripserunt, ipsum ne quidem in Dalmatia fuisse dicant, nunquid verò tot Civitates ab eo eversas scribere prætermisissent, cùm Salonarum recuperatio à Iustiniani Ducibus post mortem Attilæ plus centum annis evenerit: fabulosum itidem est, quod Diocletianus Presbyter refert in historia Regum Dalmatiæ à Mauro Orbino in tractatu: *Il Regno delli Slavi* nuncupatio edita dum Anastasii Imperatoris tempore, alterum Regem Salonæ, alterum in Istria ponit, hosque à Gothis victos narrat, & ex ipsis Gothis, Reges Dalmatiæ deducit, aliaque his similia subdens, fidem cæteris sibi contemporaneis detrahit, quem sequitur Thomas Archidiaconus Spalatensis, qui ex eo Gothos cum Slavis confundit, prout, & Iacobus Luvari, in Annalibus Ragusinis multa ex eo desumens, & si qui alii ejusmodi scripsere, sic non examinatis iis, quæ legerunt, vel audiverunt, more vulgi scribentes, fidem propriam in cæteris, quæ vera referunt, in dubium revocant: Dalmatia ergò in Romanorum potestatem, cum Africa, & Italia hoc modo rediit.

CAP. IIX.

Quomodo Dalmatia à Slavis populata fuerit.

CVm Langobardi majorem partem Italiæ Iustino Imperante cæperint, iisdemque in Italia regnantibus, Dalmatia à Slavis occupata fuerit, ideò quædam Langobardorum gesta narranda erunt, ut conjecturæ, quæ contra communem, de Dalmatiæ occupatione, sententiam, promentur, melius percipi possint, simulque res Franciæ & Hunnicæ tangendæ, ex quibus Hunnos Longobardis fœderatos, Dalmatiæ populationis impulsores fuisse apparebit, eò verò magis Francicas prosequi par est, quia Franci, domitis Langobardis & Hunnis Dalmatiæ quoque partem simul cum Italico Regno possederunt. Longobardos enim in Pannonias venisse, ibique per annos 42. habitasse Paulus Diaconus tradit, deinde Alboinum ipsorum Regem Gepidibus devictis, ac relictis Pannoniis cum suis Longobardis, amicis Saxonibus, subditis *a* Gepidibus, *associatis sibi Bulgaris, Sarmatis, Pannoniis, Suavis, Noricis, & aliis ejusmodi nominibus* maximis viribus Italiam invasisse, occupatâque totâ ferè Galliâ Cisalpinâ, Tusciâ, & Vmbriâ, Longobardorum Regnum in Italiam *b* transtulisse, regionesq; distinguendo, Ducatus Forojulii, Spoleti, & Tusciæ instituisse: *c* Longobardorum deinde Regno per 30. Duces gubernato, *d* Mauritius Imperator Francos contra eos incitavit, quorum timore perculsi Longobardi, Childeberto Francorum Regi 12. millium solidorum, tributum *e* pepigere: sed à Mauritii legatis juveni Rege 50. millium oblatione illecto, contra Longobardosq; bellum parante, Longobardi simul convenientes, ut facilius Francis, & Romanis resistere possent, Regem Autarim *f* creant, qui Francos invadentes, loca tuta tenendo, *g* delusit, Romanis Samnium eripuit, Ducatumque Beneventanum *h* instituit. Autari Agilulfus *i* successit, qui Catholicam fidem amplexus, sæpius cum Francis fædus renovavit, provocatus verò ab Exarcho, ob filiam & generum captos, Romanis bellum acre *k* intulit.

Circa hæc tempora Slavos ex D. Gregorii epistolis Dalmatiam occupasse, referunt communiter auctores; Sed quum Slavos, Abares etiam vocet Porphirogenitus, ideò de his nonnulla *l* dicenda. *Abari Schytica Hamaxobiorum gens, qui campos ultra Caucasum existentes depascuntur, à vicinis Turcis pulsi littora Euxini relinquentes, ad Bosphorum venerunt, & expugnatis omnibus Barbaris, qui in medio erant ad Istrum pervenêre, & legationem ad Iustinianum misere.* *m* Iustini ejus successoris tempore Illyricum populati, usque ad murum longum Thraciæ pervenere: Hos autem Abares, non fuisse Abares sed Hunnos *Vn*, *Ir* vel *V*, *er* & *Chunnos* dictos *n* Theophylactus Simmocata, *o* Nicephorus, Calistus, & Paulus Diaconus latè scribunt: Hi ergo Hunni Abares dicti, simul cum Longobardis Gepides vicêre, deinde Longobardis in Italiam digressis, Pannonias ab iisdem relictas occuparunt, Slavosque Istri accolas sibi associantes, eò potentiæ devenêre, ut Francis infesti, Tiberium Imperatorem sibi tributum annuum 100m. nummum dare, ejusque successorem Mauritium usque ad C. millia augere coegerint; Agilulfus ergo Lang. Rex, cum hinc Romanos, inde Francos timeret, Abares hos, sive Hunnos utrisque formidabiles (quamvis idolatras) metu sic suadente, ita sibi conciliavit, ut non solùm cum ipsis contra Romanos fædus *p* percusserit, sed eorundem favore, pro pace cum Francis conservanda usus *q* sit, deinde provocatus filiæ cum genero captæ causâ, ut supra dictum est, cum Romanis bellum inferre vellet, nec Francos sibi fæderatos, bello etiam civili tunc implicitos, timeret, ac Ducibus suis non fideret, quorum aliquos rebelles domuerat, & Tridenti Forojuliique Duces ab eo apertè desciviissent, Abares, & Slavos fæderatos in auxilium advocavit, quorum ope multas Civitates Romanis eripuit, & irarum plenus evertit, Ducibusque Tridenti, & Forojulii ad officium reductis Istriam populatus *r* est. *Istriam Longbardi, cum Avaribus, & Sclavis ingressi universa ignibus, & rapinis vastaverunt.* De his Slavis D. Gregorius scripsisse videtur. *Maximo Salonitano Episcopo ad* *f* *Romanam veniens Vrbem, communis filius Presbyter Veteranus, ita me podagræ doloribus debilem reperit, ut fraternitatis tuæ epistolis per me respondere nullatenus valuissem, & quidem de Sclavorum gente, quæ vobis valdè imminet, & affligor vehementer, & conturbor, affligor in his quæ jam in vobis patior, conturbor, quia per Istria aditum jam Italiam intrare cæperunt.* Idem Zonaras tradit in Mauritio *pacem cum eo (scilicet Avarorum Rege) facit, sed Chaganus, ut insatiabilis, & perfidus dolo Romanos aggressus, ipse quievit, Sclavorum gentes quasdam ad populandas Provincias concitavit, quæ usque ad murum longum sunt progressæ, quapropter Imperator Comentiolo Duce creato, Barbaros improviso adventu, Romanis finibus expulit, multis cæsis, & prædâ omni, captivisque receptis*; item postea *Chaganus, Romanas Provincias rursus aggressus, missas contra se legiones, aliàs vincebat, aliàs vincebatur.* Dalmatiam quoque tunc à Slavis cum Istria, cæteroque Illyrico populatam argui debet, hocque multoties evenisse ex iis, quæ auctor historiæ miscellæ refert, dicendum *t* est. 17. * *Imper. Mauritii anno cocervatis virtutibus Chaganus in Dalmatiam prope*

a Paul. Diac. l. 2. cap. 6. & c. 26.
b 568.
c 571.
d 575.
e 584.
f 585.
g 586.
h 589.
i 591.
k 600.
l Evag. Scoli. l. 5. c. 1.
m Idem l. 6. c. 10.
n Lib. 7.
o Lib. 18. c. 30.
p 597.
q Paul. D. l. 4. c. 25.
r P. Diac. ibidem.
f D. Greg. epist. l. 8. ep. 36.
t L. 16.

properat, & cum venisset Belicham (Theophylactus Simocatta, Banges, Georg. Cedrenus Balbam) 40. Civitates, quæ circa eam sunt omnes depopulatus est, quibus Priscus agnitis, Gudoni ad explorationem rerum direxit, qui in valle occultabatur, pusilla, & diluculo in dorsa eorum advectus, illos cunctos peremit, & acceptam prædam adduxit ad Priscum. Porro Chajanus infortunio comperto, in regionem suam regressus est, & Priscus ab propri[illegible] Anno Imp. Maur. 19. iterum Comentiolus assumptis armatis venit ad Istrum, & unitur Prisco apud Singidonem, & solvitur pax, quæ ad Avares erat, qua dissoluta veniunt in Viminacium, quod est Insula magni Istri, quibus auditis Chajanus collectis Potentatibus ad Romacia procedit rura; quatuor ergo filios traditis aliis virtutibus ad custodienda vada Istri constituit. At verò Romani ratibus factis, fluvium transmearunt, & Pratore Prisco, bellũ cum filiis Chajani inierunt. Comentiolus enim infirmatus in Viminacio sedebat Insula; cumque multas horas bellum tenuisset, & 300. jam Romanis interemptis, Sol occubuisset, 4000. Barbarorum intereunt, similiter & tertia die præliantes ab excelsioribus Rom. ad Barbaros accesserunt, hosq; vertentes, Avares multos necaverunt ex illis, inter quos & filii Chajani necati sunt, illustremque victoriam Romani induerunt. Chajanus verò coacervatis viribus copiosis, contra Romanos progreditur; bello autem manente vertunt Romani Barbaros, & hanc omnibus insigniorem retulêre victoriam. Interea Priscus, 4000. præmissis, Tyrso (Tisson) amne transmisso, Barbarorum explorare motus præcepit, at verò nil eorum quæ facta fuerunt Barbari cognoscentes, festum diem concelebrant, & pariter convivantur, in hos clanculum Romani insidentes, maximum operati sunt metum, triginta quippe millia Gepidorum, Barbarorumque aliorum occiderunt, & copiosâ prædâ comprehensâ, revertuntur ad Priscum. Chajanus autem rursus, potentatibus cumulatis, venit ad Istrum, & invito bello Barbari superantur, & amnis fluentis necantur, pereuntque cum his plurimi quoque Sclavinorum, vivos autem obtinuerunt Avarum quidem 3000. Sclavinorum verò 800. & Gepidarum 3200. nec non & 2000. Barbarorum. Eadem Theophylactus Simocatta pluribus verbis refert, numerumque captivorum auget, quos in Vrbe Tomea missos, & Chagani astu restitutos scribit, l. 8. c. 2. 3. & 4. ex quibus Dalmatiam sæpiùs, ab Abaribus, & Slavis populatam dici potest, occupatam autem affirmari non potest: cum Imperii vires nondum in Asia distractæ, validæ in utroque Illyrico essent, & sæpè de iisdem Abaribus, & Slavis victrices, non solùm in Dalmatia, sed ad Istrum, & ultra, numquid Dalmatiam occupare permisissent: neque ex epistolis D. Gregorii Dalmatiam occupatam fuisse concludi potest, cum Slavos Dalmatiæ imminentes, & Istriam ingressos tantùm, non occupasse, memoret Gregorius; imò, ex serie verborum ejusdem epistolæ, Dalmatiam ita debilem non fuisse, ut eversionem Civitatum, præsertim maritimarum, timuerit, comprehenditur; quod ex posterioribus ejusdem epistolis Io. Primæ Iustinianeæ, & Constantino Scorditano Episcopis, de Paulo Doclealino Episcopo, prout, & Firmino Histriæ Episcopo anno 602. scriptis, confirmatur, in quibus de Slavis ne verbum quidem: ideò sicuti tunc Slavos Istriam populasse cum Paulo Diacono concordat Gregorius, ita Dalmatiam occupasse non constat; posteriusque id evenisse concludendum est, tempusque indagandum.

CAP. IX.

Quando Dalmatia ab Abaribus, vel Slavis occupata, & Civitates maritimæ destructæ fuerint.

HEraclio Imperante Dalmatiam à Slavis, vel Abaribus occupatam, Porphirog. asserit, & Anastasius Bibliothec. Ioannem Papam quartum Dalmatas captivos redemisse, corporaque Sanctorum, è Dalmatia, & Istria Romam transferenda curasse, refert; cùm verò Ioannem IV. tempore Heraclii fuisse constet, ideò ex hac captivorum redemptione, circa ea tempora Dalmatiam occupatam argui potest, nec non Dalmatas tunc in captivitatem ab Abaribus, vel Slavis Idolatris ductos, & à Papa Dalmata redemptos, Sanctorumque Corpora è Civitatibus destructis translata affirmari, quod & Porphirogeniti dictis adstipulatur: eodem tempore Salonæ eversionem secutam Archidiaconus Spalatensis tradit, ut infra; sed quæ causa, quæve occasio Abaribus vel Slavis Heraclio Imperante Dalmatiæ occupandæ, fuerit, indagandum: cum præsertim Civitates maritimas, cæteris validiores, ac subsidia in promptu habentes occupare facilè illis non fuisse, cuilibet æquo æstimatori censendum sit.

Heraclium cum Longobardis usque ad Rotharii Regnum nullum bellum gessisse historici memorant, ab Abaribus verò maximas incursiones passum, pacemque sæpè renovasse tradunt: de Dalmatiæ autem occupatione nihil apud quemquam præter Phorphir. reperitur. Sed cum eodem Heraclio Imperante Cosroes Persarum Rex bellum acre Romanis intulisset, *a* Hierosolymamque occupasset, & Abares, Sclavinos, Bulgares, & Gepidas contra eosdem incitasset, atque ob id Heraclius pacem cum Chagano facere utcunq; coactus fuisset, ut Persis resistere posset, indeque in Asia diu detentus, cum Persis prius, deinde cum Saracenis longo tempore bellum gessisset; hoc interim Rotharis Longobardorum Rex creatus *b* est, quem primordio sui Regni victis Romanis, Cottias, Alpes, & Venetæ Provinciæ, reliquum occupasse constat, ac proinde

a 614. *Hist. Misc.*

b 638.

 si di-

si diceretur, Rotharim cognoscentem, Francorum Regem Dagobertum sedando Regno implicitum, & Saxonum, Slavorumque motibus occupatum: Romanos verò in Oriente afflictos, amissis Syria, Ægypto, Hierosolyma, & Antiochia, occasionem nactum, ad reliqua Occidentalis Italiæ subigenda animum intendisse, cumque Romanorum vires in Italia, ex Dalmatia maximam commoditatem, & adjumentum percipere animadverteret, præsertim à Salona, cæterisque maritimis Civitatibus, ex usu navigationis, supplementis militum, & comeatibus convehendis; ideò, vel exemplo Totilæ, & Agilulfi, Avares, Slavosque Istri accolas, contra Imperium concitasse, (quid si ipsi Saracensi exemplo Cosroes idem fecere) si quis tunc Abares, cum Slavis, instigantibus Longobardis, & Saracenis, vel Romanorum in Asia exercitibus devictis occasionem nactos, per se solos propria utilitate suadente, Dalmatiam militibus vacuam non incursionibus, ut ante, sed validiori apparatu aggressos diceret, an incongruum quid conjectasse videretur: Quomodo autem quando Asia vexabatur res Romanæ se in Europa habuerint Menander in fragmentis, Tiberio Imperante, refert. *Praterea copias non dico, qua satis essent ad resistendum Abaris, sed ne minimas quidem omninò habebat. Etenim omnes exercitus, quos conscripserat, Persico bello in Armenia, & Mesopotamia occupati erant,* & infra *vastata à Sclavinis Gracia, cum undiquè alia, ex aliis pericula imminerent, & exorirentur, neque Tiberius, satis copiarum haberet, quibuscum unâ parte hostium, nedum cum toto hostili agmine manus confereret, neque in ejus potestate esset, hostibus obviam ire, propterea, quod Romanorum vires ad Orientis bellum conversa erant, legatum misit ad Bajanum Abarorum Ducem.* Quod si tunc propter Persicum bellum, nondum rebus eorum afflictis, scriptores virium Europæarum imbecillitatem fatentur, quantò magis tempore Heraclii ex diuturnitate belli Asiatici, tot locis amissis imbecilliores evaserint, Illyricumq; militibus destitutum fuerit, censeri potest; tunc ergo Dalmatiam occupatam, & Civitates maritimas propriis civibus (quà in Asia, quà in Italia distractis) destitutas, facilè in potestatem Avarorum, vel Slavorum venire potuisse persuaderi potest, maximè, si expugnandarum Vrbium rationem à quopiam edocti fuissent, quod verò similiter Langobardis tribuendum esset, Civitatesque maritimas captas destruxisse, vel Longobardis gratificantes, ut Græcos hâc opportunitate ad Italiæ reliqua sustinenda privarent, vel quia eædem Civitates ipsis parvo, vel nulli usui essent, cum patrio more mapalia incolerent, ne Dalmatis ad Insulas se reducentibus receptacula contra ipsos essent, possessionemque Dalmatiæ terrestris inquietarent, tunc Salonam, Scardonam, Naronam, & Epidaurum destructas, quarum nunc tantum ruinæ cernuntur, verosimile videtur, captivosque à Præf.Pr. Joanne Dalmata redemptos temporibus congruit, hanc autem Dalmatiæ occupationem Const. Porph. Heraclii tempore secutam scribit; nam ait: a *Sclavi, vel Avares transdanubiani, occisis equitibus Romanis, vestibus eorum induti, ad clausuram admittuntur, Salonam quoque capiunt,* & infra, *atque hi ipsi Rhausæi olim tenuerunt Vrbem Pitaura, & posteà cum reliqua Vrbes expugnata à Slavis essent, qui in hoc Themate, hac quoque Vrbs capta fuit, & Cives partim interfecti, partim vinculis abducti, qui fugâ salutem invenire potuerunt, loca prarupta inhabitarunt, ubi Oppidum est.* & infra cap. 30. narratâ Salonæ occupatione *interfecerunt omnes (scilicet Oppidanos) & ex eo tempore Dalmatiam universam tenuerunt, Sedemq; illic suam collocarunt, exceptis Oppidulis ad mare adjacentibus, qui se seipsis non tradiderunt, sed in Romanorum potestate permanebant, eò quod ex mari victitarent,* ex quibus innuere videtur, Salonam tunc captam quidem, sed non destructam, Oppidave quædam maritima, ne quidem occupata: Thomas autem Archidiaconus Spalat. diuturnâ obsidione, maximisque conatibus oppugnatam, tandemque propter Civium ad naves fugam captam, & destructam Salonam prolixo sermone b narrat; qui, quamvis trecentis ferè annis Porphir. posterior fuerit, non levis fidei auctor censendus est, propter antiquitatem, quæ illi auctorum fortasse hodiè non extantium copiam præbuit; quamvis Gothos, ex Diocleate cum Slavis confundens in unam gentem coaluisse dicat, hancque Salonæ destructionem Ioh. Præf. Pr. tempore secutam c tradit. *eodem tempore Io. Sum. Pont. Apostolica sedis cum esset Dalmatinus natione, audiens sua gentis miserabilem casum, valdè condoluit, misitque Abbatem quendam Martinum nomine cum multa pecunia quantitate pro redimendis captivis, qui veniens ad partem Dalmatia, multos redemit captivos à Slavis, eosq; ad parentes suos remisit: Iste Martinus ex Apostolica jussione multorum Sanctorum reliquias accepit in partibus Dalmatia, & Istria, & detulit eas Romam ad pradictum Papam Ioannem, qui Venerabilis Pontifex eas reverenter suscipiens, recondidit apud Ecclesiam B. Iohannis Lateranensis, ubi est fons Baptisterii,* d quæ cum ad verbum ferè cum relatis ab Anastasio Bibliothecario in vita Io. Papæ 4. conveniant, circa ea tempora occupationem Dalmatiæ, civitatumq; destructionẽ secutam, scilicet prope finem Heraclii dicendum videtur; sed an cæteræ quoque Civitates maritimæ, cum Salona, & Epidauro destructæ fuerint, incertum: quamvis Porph. servatas scribat, inter quas Spalatum ponit, quæ tunc Civitas non erat, sed Palatium quondam Diocletiani, in quo Gynæceum, sive textrinam Pannorum memorat Notitia utriusque Imperii, e & tunc desertum jacebat, ut idem Archid. ait:

a Cap. 29.

b Cap. 7.

c Cap. 8.

d Bar. 640.

e Cap. 9. & 10.

at cum ad Iadræ ruinas aliquos, ex Salonitanis profugos appulisse, narret Archid. Iadram quoque tunc destructam, fatendum esset, cum quo Porph. dicat. *Salonam transisse Rausium anni sunt D. in hunc usque diem*, ex hocque sibi quodammodo contradicere videatur, & innuere, Salonâ destructâ, Salonitanos Rausiũ transiisse, nisi mendum annorum numeri in codice Porphir: ponatur, ipsum malè supputasse oportet, ne ad Attilæ tempora, suprarefutata, Salonæ destructio referatur, tamen in his non est immorandum, eò, quia, si cæteræ quoquè Civitates tunc destructæ fuerint, ab iisdem quoque Romanis reædificatæ sint, ut de Rausio Porphir: ab Epidauris, & de Spalato Archidiaconus à Salonitanis, ac ob id, quodammodo etiam servatæ dici possunt.

Heraclii ergò temporibus Dalmatiam ab Abaribus, vel Slavis occupatam, potius, quam Mauritii, vel Phocæ, ex supradictis conjectandum est: sed cum Porphir: Abares Slavos etiam vocet, Abares autem Hunni essent, proculdubio diversi à Slavis fuère, ut supra dictum est, Slavos autem Socios Avarorum fuisse, ex Zonara, & clarius ex Theophylacto Simocatta in Mauritio constat, ideò nil mirum si Porph. Slavos cum Abaribus confundens, in æquivocationem lapsus est.

CAP. X.

De reædificatione aliquot Civitatum Dalmaticarum.

INcertior est Civitatum maritimarum Dalmaticæ continentis reædificatio, quã earundem destructio, cum præter Porphir: de Rausio, & Archidiaconum de Spalato nihil apud quemquam reperiatur, Porphir. enim de Rausio cap. 29. ait: *Urbs Rausium non appellatur Rausa, dialecto Romanorum; sed quia in locis præruptis sitâ est, appellatur præcipitium. Lau, unde inhabitantes Lausini, id est, præcipitium insidentes, communis verò usus, qui sæpè litterarum commutatione, nomina corrumpit commutato nomine Rausios appellavit. Atque hi ipsi Rausini olim tenuerunt Urbem Pitaura, & posteà cum reliquæ Urbes expugnatæ à Sclavis essent, qui in hoc Themate, hæc quoque Urbs capta fuit, & Cives partim interfecti, partim in vinculis abducti, qui verò fuga salutem invenire potuerunt, loca prærupta inhabitarunt ubi nunc Oppidum est, primo exiguum illud ædificantes, & posteà majus, mox rursus, & quartum pomæria protulerunt brevi temporis spacio, propter incrementum, & multitudinem*

Ex quibus apparet Epidaurenses, cum Patriam ob virium imbecillitatem restaurare non possent, ad proxima littora deserta, & prærupta confugiendo, rupem in peninsulæ formam existentem, portumque efficientem insedisse, Lausiumque, sive Rausium, exilem primò Civitatem fundasse, deinde tractu temporis pluribus vicibus auxisse, prout & Archid. de Spalato similia refert: nam narrato quomodo Salonitani ad Insulas refugientes, partim per varia loca sint dispersi, partim in ipsis Insulis remanentes, Slavos infestando, littora incolere prohibuerint, sequitur.

Erat a *autem inter Salonitanos, qui ad proximas Insulas secesserant vir quidam Severus nomine, cujus domus fuerat juxta columnas Palatii, supra mare. Hic quia præ cæteris majori auctoritate pollebat, Magnus Severus appellabatur. Iste cæpit adhortari Concives suos, ut ad patriam redirent, sed quia non erat tutum inter ruinas Urbis antiquæ habitacula ponere, consulebat iis, ut in ædificio Diocletiani se interim reciperent, ubi securius commorantes, aliquam saltem particulam sui territorii incolere, sine magno timore valerent, donec rebus prosperius succedentibus, Salonam readificandi possibile foret, & tandem placuit hoc consilium Nobilibus & popularibus universis, & tale pactum inter se statuerunt, ut ditiores propriis sumptibus ædificarent: cæteri verò quibus res non erat sufficiens pro domibus construendis, haberent turres circumpositas pro habitaculis suis: reliquum vulgus habitaret in fornicibus, & cryptis. Tunc auferentes omnia, quæ habebant in Insulis, ac navibus imponentes, transtulerunt se cum mulieribus, & parvulis, exceptis animalibus, & venientes intraverunt prædictum ædificium, quod non pro Civitate, sed pro Regia aula constructum erat, & quia spatiosum erat Palatium, spalatum appellare cæperunt. Ibi ergò se collocantes posuerunt habitacula vilia, sicut temporis necessitas exigebat, & sic illa populosa Civitas Salona nobilis, & antiqua pro multis peccatis, quæ in Deum commiserat ad tantam extitit miseriam devoluta, ut de illa magna sui populi frequentia non tot remanserant, qui possent illius parvi Oppidi ambitum Civibus replere, sed in ea parte, quæ supra mare respicit, se componentes reliquam partem urbiculæ vacuam dimiserunt*

a Cap. 10.

Ex quo apparet quam exiguus Salonitanorum Civium numerus, Spalatum occupaverit, qui tamen ex Turrium celsitudine, quibus ex tribus lateribus Palatium circumdabatur, & murorum crassitie, & firmitate tutò ibi habitare poterant, de quibus Porphir: dict. cap. 29.

Urbs autem hæc (Spalatum) neque è latere est, neque ex Enchorego, sed ex lapidibus quadratis ulnarum sæpè duarum longitudine, & unius latitudine, qui compaginati inter se junctique ferro in plumbum liquefactum impacto.

Quorum murorum pars major integra extans, magnificentiam Romanam testatur, ex iisdemque cognoscitur, quam facilè à Slavis Salonitanorum reliquiæ se defendere possent.

Tragurium verò in peninsula tunc existens, tenui Isthmo continenti jungebatur, ut Porphir. refert eod. cap.

Urbs Tetrangurium parva quadam in mari Insula est, augustissima cervice ponticuli instar ad terram usque porrecta, quâ Oppidani in Urbem transeunt.

Ideò facili, à parte continenti obversa muniri potuit, & ex proxima Insula, Boa dicta, portum efficiente, ipsique supereminente, defendi. Iadræ autem situs, sicuti ad Insulas Occidentales, Adriaticique dominium servandum Græcis necessarius erat, ita majorem diligentiam in ejus defensione adhibitam censendum est; cùm in Promontorio ferè peninsulari sita sit, Classe Græca opem ferente, facilè defendi potuerit, ad cujus restaurationem cum Salonitanos convenisse, Archidiaconus scribat: ex cæteris quoque Civitatibus destructis alios etiam tamquam ad commodiorem & tutiorem locum illuc convenisse probabile est; cum ibi portum cæteris navigationi aptiorem, & ex vicinarum Insularum numero & amplitudine, commoditatem majorem se habituros sperasse, censendum sit. Ad has ergò Civitates Iadram videlicet, Tragurium, Spalatum, & Rausium in continenti Dalmatica, nomen Romanorum, vel Dalmatarum restrictum fuit, sed cum terram vicinam colere, à Slavis prohibitos Spalatenses, Archidiaconus scribat, loco supra citato, & ab Imperat. Constant. jussionem impetrasse, ob idque Duces Slavorum ausos non fuisse molestare Spalatenses, permisisseque terram colere, & inde mutua negotia, exercitia, & connubia juncta referat, sed quando hæc evenerunt, non exprimit, at cum superstite Severo Salonitano Cive, Spalatum habitari cæptum referat, non multis annis post Salonæ eversionem id evenisse oportet: Sed si ex statu Imperii conjecturam capere licet, Iussionem Imper. Constan. Slavos parvi pendisse dicendum videtur; usquequo maximæ Saracenorum incursiones viguerunt, quibus per tot annos vexatum fuit imperium, ipsaque Constantinopolis obsessa, ac pace cum iisdem Constantinum Pogonatum faciente, de qua *a* Zonaras.

a 667.

Ea pace cognita, Occidentales Romanorum hostes, & ipsi Legatis cum muneribus ad Imperatorem missis pacem impetraverunt.

Et clarius Nicephorus Patriarcha.

Quæ ubi ad Occidentales Barbaros delata sunt, Avarum scilicet Ducem, aliosque Principes, qui ultra eos ad Occidentem habitant, munera cum legatis ad Imp. mittunt, ac pacem postulant, quibus Imp. assensus est; ita deinceps tam in Oriente, quàm in Occidente altissima pax ac tranquillitas fuit.

Tunc pacem Occidentalibus Slavis facientibus, Dalmatas quoque quietè terras vicinas colere permissos conjectari potest; nisi maritimarum rerum indigentia Slavos, & victualium ex continenti Dalmatas, mutua necessitas convenire coegerit, negotiaque exercere, ac connubia juncta, prius quam Slavi Christiani fierent, dicendum non est; quamvis Archidiaconus, ex Diocleate Slavos Gothos esse præsumens, eos Christianos, sed Arrianos fuisse, scripserit.

CAP. XI.

De Croatis, & eorum Baptismo.

De Croatis, Porphirogenitus loco supra citato cap. 30. sequitur. *Abares itaque pulcherrimam esse hanc terram (id est Dalmatiam) videntes sedes illic posuerunt, Chrobati verò tunc habitabant ultra Bagibaream, ubi nunc sunt Belochrobati, una verò generatio nempe quinque fratres Clucas, Lobelus, Cosentzes, Muchlo, Chrobatus, duoque sorores Tuga, & Buga, unà cum suis descendentibus ab ipsis in Dalmatiam veniunt, ubi Abares Incolas invenerunt, belloque per annos aliquot inter se gesto vicerunt Chrobati, Abarumque partem occiderunt, cæteros parere sibi coegerunt, atque ex illo tempore à Chrobatis possessa hac regio fuit, suntque etiamnum in Chrobatia Abarum, reliquiæ, & Abares esse cognoscuntur.* & cap. 31. *Chrobati, qui Dalmatiæ partes incolunt, à Chrobatis Albis Baptismo expertibus, originem ducunt, qui ultra Turciam, prope Franciam, habitant, & Sclavis contermini sunt non baptizatis, Serblis, qui Chrobati dicuntur, lingua Sclavorum, id est terram multam possidentes, atque hi ipsi Chrobati ad Rom. Imp. Heraclium confugerant ante Serblos, quo tempore Abares armis inde Romanos ejecerant: quos Româ advectos Diocletianus Imperator illic habitare fecerat, unde, & Romani dicti sunt, quod Roma venientes sedes posuerunt in illis regionibus, nempe Chrobatia, & Serblia. Pulsis verò iis ab Abaribus in diebus ejusdem Heraclii desolata, eorum regio jacuit; quapropter ejus jussu iidem Crobati armis arreptis Abares ex illis locis expulerunt, & in ipsorum terra, quam etiam hodiè tenent, sedes collocarunt.*

Animadvertendum est Porphirogeniti χρωβάτοι Græcè *Hrouati* exprimi, latina autem versione *Chrobati*, qui Slavè *Hruati* indigetantur, & sicuti Græci asperitatem vitantes ω tantum addentes *Hrouati* pronunciant, ita latini cum χ non habeant, prout Græci, & Slavi, loco ipsius *ch* ponentes, non rectè aspirationem χ exprimant, ideò vox diversificatur, & eò magis quod β Græcum in *b* latinum utplurimum vertitur, quod hic in *u* verti deberet, ut cum Slavorum *Hruati* propria prolatione conveniret, sed commune est omnibus nationibus, ut altera, alterius voces in suam

suam linguam vertendo, Characteres addendo, minuendo, vel mutando, diversa à propria prolatione exprimat: quod autem Chrobati dicantur lingua Slavorum *terram multam possidentes*, dictio Slava *Hruati* nomen proprium Nationis est, nihil aliud significans: ex iis verò, quæ supra cap. 30. refert.

Cæteri verò Chrobati versus Franciam commorabantur, & appellantur hodie.

βελοχρωβατοὶ	ἤγουν ἀσπροὶ	χρωβατοὶ
Belochrobati	*sive Albi*	*Chrobati.*

Albos Chrobatos ex *Beli Hruati* aptè deducit cum *Beli*, *vel Bili* Slavè Albos significet: ita idem verbum *Beli* b. in u. verso *Veli* magnos significat. quod clarius se explicando Porphirog: subdit: cap. 31. in fine.

Magna autem Chrobatia, quæ etiam Alba cognominatur & cap. 32. in principio *magna Chrobatia Baptismi expers, & Alba quoque nuncupata.*

Sic magnos Hruatos, vel magnam Hruatiam pro Sarmatia, quæ amplissima Provincia est, sumens, rectè verbum *Veli* Slavum græcè appropriando, multas terras possidere Chrobatos Sarmatas scribit, ob id supra cap. 30. ait.

Chrobati verò tūc habitabāt ultrà βαγιβαρείας ubi nunc sunt Belochrobati. *Bagibarias*

Bagibarias enim vocabulum Slavum est, Græcè detortum; id est βαβειαορεία (babia oria) id est Babii montes, Slavè *Babie Gore* id est Vetulæ, vel vetularum montes, quo nomine Carpatii montes Poloniam ab Vngaria disterminantes, ab aliquibus vocantur, & cum Porphir. Franciam pro hodierna Germania, & Turciam pro Vngaria sumat, Chrobatos à Sarmatia, nunc Polonia dicta, vel Bohemia venisse, innuere videtur: cui opitulantur Scriptores rerum Bohemicarum, & Polonicarum, à Cromero relati: Tamen probabilior videtur opinio ejusdem Cromeri, qui Serbos ex Sarmatia Asiatica, cum Bulgaris vicinis in Europam transiisse narrat, eò magis quod Slavorum, qui Bohemiam, Poloniam, Lithuaniam, Charintiam, Stiriam, & Carniolam habitant, dialectus diversi sunt abiis, qui Slavoniam, Croatiam, Bosnam, & Serviam incolunt, quorum sermo Bulgaris, cæterisque Orientalibus Slavis similior est & purior, præsertim Bosnensium: Sed cum de origine Nationum non inquiratur, ideò in his, prout in incertis, non est immorandum, neque expendendum; an ante Mauritii tempora Slavi Illyricum utrumque, partemve habitaverint? Cum Cromerus ex diversitate nominum à Slavis inductorum citra Mauritii tempora ex Oriente eos advenisse scribat; alii verò ex Iornande, & aliis Slavos, aliis nominibus dictos, circa Istrum habitasse credunt, & sicuti Serbos in Sarmatia Asiatica propè Volgam ponit Ptolomæus, ex quibus Serbos, vel Servios Cromerus non improbabili conjectura cum vicinis Bulgaris, à Volga ita dictis, in Europam transiisse scribit: ita cum Crobizos, a Herodotus, b Schimnus, c Strabo, & d Ptol. in Alysia ponant, citra Istrum, qui an iidem cum nostris Chrobatis sint, & à Bulgaris suis sedibus pulsi, gradatim alios expellentes, simul cum Bessis regiones Croatiæ, & Bosnæ, quas hodie tenent, occupaverint, cum nullus hucusque dixerit, non affirmatur, neque si aliquis assereret, negaretur; cum non videatur impossibile, Slavos aliis nominibus dictos, ab antiquo, sicut ultra Istrum; ita etiam citra habitasse; neque Istrum impermeabile fuisse, vel tanta religione custoditum, ut pro temporum varietate eædem Nationes citra, & ultra habitare non potuerint, sed ne in re incertá amplius vagetur, cum Croatos Dalmatiæ partem occupasse nomen hodiernum regionis comprobet, idque nullus Scriptor præter Porphirog. referat, ipsi deferendum est, etiam si multa æquivocare potuerit, circa eorum originem, quæ ex auctorum inopia corrigi non possunt.

a Lib. 4. b Lib. 7. c Lib. 5. d Cap. 9.

Heraclii tempore Chrobatos in Dalmatiam venisse Porphir: Loco supra citato ait: Baronius autem ultimo Anno Ioh. Papæ. IV. & ejusdem Heraclii redemptionem captivorum Dalmatarum ponit: Dalmatiam à Slavis, vel Abaribus desolatam, & ipsos à Chrobatis, & Serblis pulsos sub finem Imperii ejusdem Heraclii evenire non potuit, eò magis quod Chrobatos ante Serblos ad Heraclium confugisse, & cum Abaribus, non per unum, sed per annos aliquot bellum gessisse, eosque vicisse Porphir. scribat, neque ullus Auctorum Heraclium seniorem, Adriaticis expeditionibus impeditum, quidquam in Illyrico Occidentali gessisse memorat. Hoc eodem Heraclio Imperante Croatos baptizatos Porphir: asserit, nam cap. 31. subdit:

Pulsis verò iis (id est Romanis) ab Abaribus in diebus ejusdem Imperatoris Heraclii desolata eorum regio jacuit, quapropter ejus jussu iidem Chrobati, armis arreptis, Abares ex illis locis expulerunt, & in ipsorum terra, quam etiam hodiè tenent, sedes collocarunt. Erat autem illis tunc temporibus Princeps Porge Pater; Heracliusque Imperator Româ per Legatum Sacerdotibus accersitis, constitutoque ex ipsis Archiepiscopo, Presbyteris & Diaconis, Chrobatos baptizavit; & tunc quidem Principem habebant Porgam: terra verò hac, quam incolunt Chrobati, ab initio sub potestate erat Romanorum Imp. unde etiam illic in hodiernum usque tempus Palatia, ac Circi Diocletiani supersunt in Vrbe Salona, & propè Aspalathum, neq; cupiunt Chrobati hi baptizati aliis bellum inferre, idque quia legem definitam habent à Pontifice Romano, qui sub Heraclio Imp. Sacerdotes misit, eosque baptizavit; post acceptum enim baptismum pepigerunt, & Chirographis propriis, datis S. Petro Apostolo, iuraverunt nunquam se alienam terram armis invasuros, sed pacem habituros cum omnibus volenti-

lentibus, & imprecationem vicissim à Pontifice acceperunt, ut si quando aliæ gentes ipsos invaderent, belloque infestarent, pro iis pugnaret, vindexque esset eorum Deus, victoriam conciliante Petro Christi discipulo.

Item cap. 30. supra relato sequitur.

Cæteri verò Chrobati versus Franciam commorabantur, & appellantur hodiè Belochrobati sive Chrobati Albi proprio Principi subjecti. Parent autem Othoni magno Regi Franciæ, quæ & Saxoniæ, baptismiq; expertes, affinitatē cum Turcis, & amicitiā contrahunt. At à Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars secessit, & Illyricum tenuit, atque Pannoniam, habebantque etiam ipsi Principem supremum, qui ad Chrobatia tantum Principem, amicitiæ ergo, legationem mittebat. Ad aliquot verò annos usque, Dalmatiæ Chrobati Francis subjiciebantur, quemadmodum, & antea in ipsorum terra; tantâ autem crudelitate utebantur Franci, ut lactentes adhuc eorum pueros occidentes, canibus objicerent, quæ res cum intolerabilis Chrobatis esset, facto dissidio, Principes, quos ex ipsis habebant, interemerunt, unde magnus contra eos exercitus movit è Francia, & post septem annorum bellum, agrè tandem superiores facti Chrobati, omnes Francos, eorumque Principem Cotzilin è medio sustulerunt, & exinde liberi, ac sui juris, sacrum baptisma à Pontifice Romano petierunt, missique Episcopi, ipsos baptizarunt, Principatum tenente Porino.

Hæc Porphir. de Croatis jugum Francorum excutientibus, & baptismum suscipientibus, tempore ejusdem Heraclii senioris, scripta reliquit; cùm verò Francorum historici de Croatis mentionem nō faciant, sed quædam tantum de Slavis scribant, tempore Heraclii gesta, ideò referenda sunt. Dagobertum enim Francorum Regem Avares, & Slavos suæ ditioni subegisse, regni ejus anno 7. gestorum ejus Scriptor *a* tradit; sed sicuti Avares tunc Pannonias incoluisse constat; Ita Slavos Francis in Germania à Septentrione, in Illyrico verò ab Oriente conterminos fuisse patet, de quibus autem Slavis hæc intelligi debeant, an de Septentrionalibus, vel de Orientalibus incompertum est. Similiter ea, quæ idem auctor tradit, Longobardos ad solatium Dagoberti 9. ejus *b* anno hostiliter in Slavos perexisse, & victoriam obtinuisse, ad quos Slavos referenda sint, non constat, tamen de Orientalibus, qui Longobardis proximi, Forojuliensique eorum Ducatui contermini erant, intelligi debere videtur; qui nomine Carnuntum, sive Carantanorum *c* nuncupati; nunc autem in Carnos, Stirios, & Carinthios distincti sunt, quos subditos fuisse Francorum Imperio, & in Regno Bojoariæ comprehensos Wolfgangus Lazius post alios *d* tradit, quibus Croati addi possunt, quos ex Porphir. tunc Francis subditos fuisse argui potest; sed ipsorum jugum excussisse, & Baptismum suscepisse Imperante eodem Heraclio, temporibus examinatis, evenire non potuit; at sicuti Heraclium expeditionibus Asiaticis impeditum in Illyrico aliquid egisse, nullus præter Porphirogenitum scribit, ita de Heraclio Iuniore ante ejus expulsionem Zonaras.

a 638.

b 640.

c Paul. Diac.

d De migr. gentium.

Cum Bulgaris fœdus rupit, neque tributum quod Pater Const. Pogonatus ignominiosum nomini Romano pepigerat, solvit; sed expeditione in plagas occidentales suscepta, multas Slavicas gentes partim in deditione accepit, partim bello domuit, unde novas legiones conscripsit, delectis fortissimorum juvenum circiter 30. millibus, quos populum acquisitum appellavit. paucis verbis multa complectitur Zonaras, sed clarius Cedrenus.

Anno secundo, profectus in Armeniam, recepit Mardaitas, in Libano degentes, aheneum murum destruens. Pacem quoque cum Bulgaris factam confudit, formam à patre conscriptam perturbans, & equestres exercitus in Thraciam traduxit. Anno tertio Iustinianus expeditionem in Slavinos, & Bulgaros suscepit, atque hos quidem obviam sibi factos, cum pepulisset, excursione ad Thessalonicam usque factâ, multas Slavinorum multitudines partim ad se deficientes, partim bello superatos subegit, inque Opsicianam regionem deportavit, in reditu autem à Bulgaris intra fauces angustiarum interceptus, multis suorum amissis agrè evasit.

Ideò si Heraclii junioris tempore secutum poneretur Croatorum baptismum, rectiùs temporibus congruerent, quæ idem Porphir. de Croatis Francorum jugum excutientibus, baptismumque suscipientibus, refert loco citato: quæ cum supra relatis ex Zonara, & Cedreno convenire possunt: Croatosque, & Serblos primos ex Slavis fidem Christianam suscepisse conjectari potest. Româ autem accersitos Sacerdotes, qui Croatos baptizarunt, ut Porph. ait, Latinus ritus ipsorum demonstrat, & Archiepiscopum ex ipsis constitutum fuisse concordat Porphir. cum Archid. Spalat. qui Ioannem Legatum Summi Pontificis, patriâ Ravennatem, primum electum Spalati Archiepiscopum *e* tradit, qui olim Salonitanus, Dalmatiæ, totiusque Croatiæ Primas, ad hodiernum usque diem nuncupatur, ut clarius posteà patebit; tempus autem non tradit; ideò si ad hæc tempora Archiepiscopi Electio poneretur, suppleretur, quod Archidiacono simul, & Porphirog. deest, sed sicuti Româ accersitum Archiepiscopum, ita è Dalmatia Episcopum, & Presbyteros jam gnaros linguæ Slavæ, Croatis datos fuisse, par est credere, Croatosque baptizatos inde mitiores redditos, ut Porphir. ait, ad hæcque tempora connubia inter Slavos, & Dalmatas juncta dicendum est, ut Archidiaconus asserit de Spalato, quod ad reliquas quoque Dal-

e Cap. 11.

Dalmatarum Civitates extendi debere, auctorum silentium suadet conjectari.

CAP. XII.
De Distinctione Dalmatiæ, Croatiæ, & Serviæ.

Dalmatiæ partem Orientalem Heraclium Serblis assignasse Porphir. *a* ait, ejusque partem mediterraneam Serbliam nuncupatam, maritimam verò in Zachlumorum terram, Paganiam sive Narentanorum, Tribuniam, Canalitarum, & Diocletanam distributam scribit, de qua cum in Regno Dalmatiæ, & Croatiæ inclusa non fuerit, tangentur suo loco tantummodo ea, quæ necessitas exiget. Occidentalem autem Dalmatiæ partem à Croatis occupatam idem tradit, loco supra citato, hodiernumque nomen regionis id demonstrat. Sequitur, deinde Porphir. loco supra *b* relato.

a Cap. 32. & 35.

b Cap. 30. & 31.

At à Croatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars secessit, & Illyricum tenuit, atque Panoniam, habebantque etiam ipsi Principem supremum, qui ad Crobatia tantum Principem, Amicitiæ ergò, legationem mittebat.

Hic Porphir. Illyricum à Pannonia sejungit, cum supra Dalmatiam usque ad Danubium extendendo, Pannonias in Dalmatia incluserit, ut dictum est; Ideò hic Illyricum pro Dalmatia, Pannonia verò, pro Pannonia Savia, sumenda est, cùm reliquas Pannonias tunc, & posterioribus temporibus Avares possederint, ut patebit, tuncque Croatos è Dalmatia recedentes, eam partem Pannoniæ occupasse; quæ olim Savia, sive Interamnia dicebatur, inter flumina scilicet Sava, & Drava, nomenque regioni, à generali nomine Slavorum particulare Slavoniæ indidisse censendum est, quod hodiè etiam servant, & communi lingua utuntur: Croatos verò, qui in Dalmatiæ occidentali parte, tam maritima, quam mediterranea sedem fixère, regioni Croatiæ sive Hruatiæ cognomen dedisse, quod hodiè quoquè in parte retinet, cujus termini à Porphir. describuntur cap. 30.

A Zentina autem fluvio Chrobatia incipit, extenditurque versus mare ad Istria usque confinia, sive Albunum Urbem, versus Montana, aliquatenus etiam supra Istria Thema excurrit, versus Tzentina, & Chlebna Serblia regionem attingit.

Hos autem veros terminos Croatiæ fuisse, infra comprobabitur: quinam autem fines inter Croatos Dalmatiæ Croatorum nomen retinentes, & Croatos Saviæ, Slavorum nomine nuncupatos, tunc vel posterioribus temporibus fuerint, ut de re incerta pauca inferius dicentur. Dalmatia ergò à Servis, & Croatis ferè tota occupata, Servia, & Croatia nuncupari cæpit, præter maritima quædam Oppida continentis, quæ cum Insulis Dalmatarum, seu Romanorum nomen retinuere, quod ut rectius intelligatur, describendæ sunt ipsius Croatiæ partes, sive Zupaniæ, ut inde melius dignoscatur ea regio, quæ Dalmatiæ nomen retinuit.

CAP. XIII.
De Zupaniis, sive Comitatibus Croatiæ.

A Zentina flumine (antiquitus Illuro) ab Oriente Croatiam cæpisse, & usque ad Istriam in Occidentem protensam fuisse, suprà narratum est ex Porph. at quia Chlebna ultrà Zentinam (sive ut hodiè Cetinam) est; ideò subdit, *versus Zentinam regionem attingit*, ut cognoscatur flumen Cetinæ in maritima parte Orientalem terminum Croatiæ fuisse, in interiori verò, Chlebnam quoque in Croatia inclusam, ut paulò supra clarè tradit eodem cap. 30.

A Ragusio Zaclumorum Principatus initium habet, & ad Orontium flumen tendit, oraque maritima Paganis, Montana, quæ ad septentrionem Chrobatis, quæ in fronte Serbliæ contermina est.

Hanc Croatiam in regiones XI. Zupanias dictas, vocabulo Slavo, idem distinguit.

Divisa autem est eorum regio in Zupanias XI. quarum nomina.

Chlebiana	hodiè — Hliuno.
Tzentzena . . .	Cetina.
Emota . .	Imota.
Pleba . .	forsan Plieua in Bosna.
Pesenta . . .	posteà in Diœcesi Tinninien.
Parathalassia	Latinè maritima, Slavè Primorye.
Brebera . . .	Bribir.
Nona . .	Lat. Nona, Slavè Nin.
Tnena . .	Lat. Tinninium, Slavè Knin.
Sidraga . .	Postea in Diœcesi Scardonen:

Nina

Nina . . nisi sit idem cum Nona, & in duas Zupanias divisa fuerit.
Boanus Latinè Banus, idem, quod Dux, Slavè Ban.
Tenet Cribasan . . . . Slavè Karbaua.
Litzam . . . . . . Slavè Lika.
Gouzecha . . postea in Diœcesi Signien.

In relatis Zupaniis, maritimæ utplurimum regiones numerantur, ideò vel Duces, sive Bani à Porph. nominati, maritimam tantùm Croatiam possederunt, vel ipse in rebus Occidentalibus parùm versatus, multa omisit, sequitur Porph.

Nona idem latinè . . . Slavè Nin.

Belligradum Latinè Belgradum, vel Alba maris (ad differentiam tàm Albæ Vngaricæ, quæ Regalis, quàm Serviæ, quæ Græca dicebatur) à nautis verò *Zara vechia*.
Slavè autem Biograd, de qua suo loco plura.

Belitzin forsan Belina in Bucoviza.
Scordona . . . Latinè Scardona, Slavè Scradin.
Chlebna . . Sl. Hliuno
Stolpum . . forsan Stulba propè Bistrizam flumen Hliuni.
Tenen . . Latinè Tinninium, Slavè Knin.
Cori . . Latinè Corinium, Slavè Karin.
Claboca . . forsan Klapaz propè fontes Vnæ.

Multa nomina Civitatum cum ipsis Zupaniarum nominibus conveniunt, cum in ipsis positæ, earumque caput existentes, commune quoque cum ipsis nomen habuerint: Zupania enim à *Zupa* deducitur, quod populum, vel regionem aliquam populatam significat: sic in hac regionum, & Civitatum distributione Porph. comprehendit Occidentalem Dalmatiam maritimam, à Croatis tunc possessam, præter Oppida maritima, quæ Romani, vel Dalmatæ tenebant, ut inferius dicetur. Sed tempore Porph. an mediterranea Croatia proprium Ducem habuerit, vel Duci Croatiæ Slavoniæ dictæ, paruerit, ab eodem elici non potest.

CAP. XIV.

De Dalmatia speciali, sive propria.

Descriptis regionibus à Slavis in Dalmatia occupatis, modò quænam ejus pars Dalmatiæ nomen retinuerit, describendum est, de qua Porphir. *De Dalmatia, & ejus populis cap. 29. Diocletianus Imperator valdè Dalmatiam amavit, unde etiam populi Romani Colonias eò deduxit, & Romanis quoque populo illi nomen inditum fuit, qui Româ illuc commigrassent, manetque iis cognomen istud etiam hodiè.* & infrà. *Slavi Romanos deleverunt, eorumque loca tenuerunt, reliqui autem Romani in ora maritima Oppidis servati, eaque etiamnum tenent, & sunt ista:*

Rausim nunc Ragusium.
Aspalathum Spalatum.
Tetranguria Tragurium.
Diodora Iadera.
Arbe Arbum.
Becla Viglia.
& Opsara Absarus.

Eorumque habitatores in hodiernum usque diem Romani appellantur. & infrà eodem capite.

Insulæ parvæ sunt Dalmatiæ subjacentes Beneventum usque frequentes, plurimaque, ita ut tempestatem illic naves non timeant, ex illarum una est Vrbs Becla, & alia Arbe, & alia Obsara, & alia rursus

Lumbricatum . . . nunc Vergada.

Quæ omnes in hodiernum usque diem inhabitantur, reliqua habitatoribus vacua, desertas Vrbes habent, quarum hæc sunt nomina:

Catautrebeno
Pisuch . . . nunc Sale.
Selbo . . . . Selua.
Suerda . . . nunc Scherda.
Aloep nunc Luibo.
Scirdacissa id est Scirda, nunc Scherda Cissa, nunc Pagus.
Pirotima
Meleta . . . Melada.
Estiunez . . . . nunc Sestrum.

Et alia complures, quarum nomina ignorantur. Reliqua verò Oppida, quæ in Thematis continente à Sclavis jam dictis tenentur, deserta sunt, & incolas nullos habent.

Ro-

Romanorum Colonias in Dalmatia ante Diocletianum Reipublicæ Romanæ tempore deductas supra lib. 1. relatum est. Dalmatas autem, sicut & cæteros Imperii Provinciales ab ipsis Barbaris Imperii occupatoribus Romanos dictos constat, præsertim ubi sedibus fixis Romanos conterminos habebant, nam ipsos non speciali Provinciæ nomine, sed generali Romanorum vocabant, qua ut plurimum distinctione, auctores post declinationem Imperii usi sunt, ut à Barbaris distinguerent Provinciales Romani Imperii, ut constat, de Gallis & Hispanis, & hic de Dalmatis apparet apud Porph. qui enumerat Civitates & Insulas, quæ Romanum vel Dalmaticum nomen retinuerunt, quarum nomina cum hodiernis, ut plurimū conveniunt, præter quasdam Insulas, quas nunc diversimodè nuncupatas, difficilè esset cum Porph. nominibus, græcè etiam detortis, concordare, tamen inter Occidentales ponendas esse, constat, nam de Orientalibus Insulis Paganorum sive Narentanorum dictis tractando cap. 36. ait,

Habetque Pagania Vrbes habitatas
Mocrum . . . Slavè Mocro.
Berullia
Ostroch Slavè Ostrog.
Et Labinetza
Item Insulas magnas
Vnam qua Curcra, sive Cuer Lat. Corcira, Slavè Karkar.
Altera qua Meleta, sive Malozeate Lat. Melita Sl. Mlit.
Tertiam qua Phara . . . Lat. Phara, Sl. Huar.
Quartam qua Bratzes . . Lat. Brachia Sl. Brac.
Sed, & alia prætereà Insulæ sunt, quæ ad Paganos non pertinent, puta.
Choara . Antonini in itin. Corra.
Ies . . . . Lat. Issa Sl. Wis.
Lastobon . . . Stephani Ladesta, Tab. Peut. Ladestris. latinè Laudestina, Slavè Lastouo.

Hæ quatuor magnæ Insulæ Orientales, continenti Paganorum, seu Narentanorum proximiores, ab ipsis occupatæ, in eorundem quoq; nomen, simul cum possessione transivêre, & inter Dalmaticas numerari desiêre. Issam autem, & Ladestinam cum Choara ad Paganos, seu Narentanos non pertinuisse Porph. ait, ideò Dalmaticum nomē servasse, & simul cum Adriatici dominio, has quoque Insulas in alto mari sitas, Romanos retinuisse; harumque Insularum commoditate navigationem Adriatici, & dominium reliquæ Dalmatiæ continuasse dicendum est. Ad Civitates ergò continentis Iadram scilicet, Tragurium, Spalatum, Ragusium, & Insulas Occidentales, simul cum Choara Issa & Ladestina ex Orientalibus, nomen Dalmatarum, vel Latinorum restrictum fuit, ita ut maxima pars Dalmatiæ in Insulis consisteret; deinceps itaque cum Dalmatia nominabitur, ejus nomine Civitates, ac Insulæ prædictæ intelligendæ erunt. At Rausina Civitas, quamvis in Regno Dalmatiæ, de quo tractandum est, inclusa non fuerit, sub nomine tamen Dalmatiæ continebatur; sed sicuti Dalmatia in Orientalem, & Occidentalem divisa, Orientalis Serviorum censebatur, Occidentalis verò Croatorum, ità Rausium in Orientali parte situm à cæteris Dalmatis divisum, jus quoque separatum habuisse, innuere videtur Porph. nam ait loco supra *a* citato: *Salonam transiisse Rausium*, id est, loco Salonæ, totius antiquæ Dalmatiæ Metropolis, Rausium partis Orientalis Dalmatiæ maritimæ, quæ Græcis patebat in Metropolim successisse, reliqua à Narentanis occupata, ut idem in Basilii vita, & clarius Cedrenus declarat.

a Cap. 9.

(*Saraceni*) b *classe armatâ navium 36. emissa, multas Dalmatiæ Vrbes ceperunt, inque Butama, Rosan, & Decateram inferiorem: ita prosperè succedentibus rebus Agareni Rausium quoque totius gentis caput aggressi, longo tempore obsederunt, fortiter urbem defendentibus, qui intus erant.*

b 867.

Ex quibus sicuti Butama, nunc Budua, Rosam, & inferiorem Civitatem Catari à Saracenis captas fuisse apparet, superiori tantùm parte Catari in alto, & prærupto monte sita servata; quæ cum Rausio tunc Orientale Imperium recognoscebant, ita circumquaque Servios in continenti, & Narentanos in Insulis habentes Rausini, ab iisdem quoque Serviæ Principibus posterioribus temporibus terrarum, & Insularum concessiones obtinentes territorium terra, marique dilatarunt, ut Iacobus Luvari in eorum Annalibus scribit, quos ex Diocleate Reges Dalmatiæ dictos asserit, quod alii Scriptores non referunt; ideò si quis Serviæ Principum, qui etiam Rasciæ dicti fuerunt, genealogiam, quam Græci auctores Porph: Io. Curopal. Cedrenus, Anna, Comnena, & Io. Cinnamus ponunt, cum Diocleate conferret, & cum Scripturis (si quæ antiquæ supersunt) collationem faceret, certiora tradere posset, quàm hucusque scripta reperiuntur; neque aliquem diver-

E

diversitas nominum deterreat, nam facilè cognoscet Græcos, sua inflexione Slava nomina græcè pronuntiando, diversificasse, & aliquando quoquè in græca mutasse, quæ ex Scripturarum collatione conciliari possent.

Dalmatia ergò sic in Croatiam, Serviam & ipsam Dalmatiam distinguebatur.

CAP. XV.

Quomodo Croatia, cum Italiæ Regno Carolo Magno, & posteris ejus paruerit.

Distinctis regionibus, quæ Croatiæ, Serviæ, & Dalmatiæ nomine censerentur, cùm Liburniam, & Dalmatiam Carolo Magno cessisse, exceptis maritimis Civitatibus, quæ Orientali Imperio relictæ fuerunt, Francorum Scriptores referant; ideò breviter narrandum est, quomodo Carolus Occidentale imperium, & quam partem Dalmatiæ consecutus sit, ut inde aliqua distinctio finium inter Orientale & Occidentale Imperia adhibeatur, quæ alioquin ex iis, quæ tradunt auctores, percipi vix potest. Longobardi enim in dies per Italiam se dilatantes, varia loca Imperii occupabant, tandem captâ *a* Ravennâ Græcos prorsus ex Occidentali parte Italiæ expellentes, socordiâ Chilperici Regis Francorum invitati, jam Romæ imminentes, ipsam obsederunt; sed quum ad Pipinum Francorum dominium deductum fuisset, is Summi Pontificis, & Romanorum protectione susceptâ, Longobardos *b* compressit, & Exarcatum, Pentapolimque cedere coegit, at cum Desiderius ultimus Longobardorum Rex, Romanos & Pontificem infestaret, Carolus posteà dictus Magnus, eo capto, Italiam Longobardicam (quod diù Franci desideraverant) Galliarum, & Germaniæ dominio junxit, deinde Avares, Pannonias possidentes, post octenne bellum domuit, & quamvis nullus Francorum Scriptor exprimat, quomodo Dalmatiam, quamve ejus partem acquisiverit Carolus, tamen Eginhardus in Annalibus tradit.

a 752. b 753.

709. *Dimisso (Summo Pontifice) Rex paucos dies ibidem moratus (id est Aquisgrani) Legatum Michaelis de Sicilia, nomine Danielem, ad se missum absolvit: accepit etiam triste nuncium de Gerholdi & Erici interitu, quorum alter Gerholdus videlicet, Bavariæ Præfectus commisso cum Hunnis prælio, cecidit, alter verò i. Ericus post multa prælia, & insignes victorias, apud Tarsaticam Liburniæ Civitatem, insidiis Oppidanorum interceptus, atque interfectus est.*

Ex quibus conjectari licet, Carolum Liburniam quoque simul cum Pannoniis acquisivisse, eandemque ab Erico, Forojulii Ducis titulo, simul cum Istria, cæterisque circumjacentibus Slavicis regionibus rectam: quum illæ Tarsaticensium Liburnorum insidiæ in Ericum Ducem, jam eis Præfectum, perpetratæ dici debeant: ad quas vindicandas *c* ipse *Carolus in Italiam digressus recto itinere Liburniam properavit, ibi nex Henrici, merito sumpto de Tarsaticensibus supplicio vindicata, (adalocus Dux Forojuliensibus datus* Carolumque tunc, uti Dominum, & Iudicem, de sontibus Tarsaticensibus supplicium sumpsisse, non uti inimicum injuriam ultum dicendum est. Cùm ergò totum ferè Occidentale Imperium possideret, Christianamque fidem per Germaniam & Pannonias latè propagasset, meritò Occidentalis Imperii, magnique titulos à Summo Pontifice, populoque Romano consecutus *d* est: Hæc de Liburnia memorantur, quæ de Croatia intelligi debere infrà patebit, sed, quid de Dalmatia circa ea tempora evenerit inquirendum est: referunt enim iidem Annales. *e*

c Sigon. 800. d 801. e Egin.

806. *Statim post Natalem Domini venerunt Uvillarius & Beatus Duces Venetiæ, nec non Paulus Iaderæ, atque Donatus ejusdem Civitatis Episcopus, Legati Dalmatarum ad præsentiam Imperatoris cum magnis donis* item paulò post *Classis à Nicephoro Imperatore, cui Niceta Patritius præerat ad recuperandam Dalmatiam mittitur.*

Deinde Carolum Imperium inter filios divisisse, testamentumque condidisse referunt, in quo reliquit Ludovico Galliam, Carolo Germaniam, Pipino *f* autem.

f Testam. Car. M.

Italiam verò, quæ Longobardia dicitur, & Bojoariam sicut Tassilo tenuit, exceptis duabus villis, quarum nomina sunt, Ingolvestat, & Lutrahahof, quas nos quondam Tassiloni beneficavimus, & pertinet adpagum, qui dicitur Northgouue, & de Alemannia partem, quæ in Australi Ripa Danubii fluminis est, & de ipso flumine Danubii currente limite usque ad Rhenum fluvium, sursum verò usque ad Alpes, quidquid intra hos terminos fuerit, & ad Meridiem, vel Orientem respicit, una cum Ducatu Curiensi & Pago Burgorum Pipino dilecto filio nostro.

Hic de Dalmatia ne verbum quidem, sed neque Pannonias nominat, quas in ditionem suam Carolum redegisse ex supradictis constat, ideò sub generalitate illa.

Et quidquid intra hos terminos fuerit, & ad Meridiem, vel Orientem respicit

Pannonias, & si quid in Dalmatia habuit Carolus comprehendi debere, censendum est: scribit enim idem Eginhardus in ejus vita.

Postquam (id est Germaniam) utramque Pannoniam, & oppositam in altera Danubii ripa Daciam, Histriam quoquè, & Liburniam, atque Dalmatiam, exceptis maritimis Civitatibus, quas ob amicitiam, & junctum cum eo fœdus Constantinopolitano Imperatori habere permisit.

Ex quibus, sicuti Carolum in Dalmatia dominium extendisse apparet: Ita quam partem ipse habuerit, & quam Nicephoro, ob

initum

initum fœdus permiserit, nullus Francorum Scriptorum tradit. Græci autem de hac Imperiorum divisione: finiumque distinctione, ne verbum quidem scribere dignati sunt: Ideò cum à Francicis Scriptoribus Ludovico Pio filio, & successore Caroli, Imperante, de finibus quædam controversiæ referantur, promendæ sunt, ut ex iis conjecturæ sumantur, quæ aliundè haberi non possunt; pro quarum dilucidatione observandum est Eginhardum, & ex eo Sigonium nominare Provincias eo modo, quo ponuntur à Claudio Ptolomæo Monarchiæ tempore: ita ut sub Pannoniæ, Liburniæ, & Dalmatiæ nominibus totum Illyricum, quod diviso Imperio, Occidentale dictum fuit, exceptis Noricis comprehendatur. Ideò Pannonias pro Pannoniis Abaribus ereptis, simul cum Savia à Slavis vel Croatis tunc possessa sumi debere constet: simili modo Liburniam pro ea parte Dalmatiæ Occidentali à Croatis occupata. De Dalmatia autem sicuti eam partem, quam Croati cum Liburnia occupaverant, simul cum reliqua Croatia Carolum subegisse censendum est, ità illa exceptio Civitatum maritimarum de Civitatibus continentis Dalmatiæ, scilicet Iadra, Tragurio, & Spalato, Croatis conterminis, quæ cum Insulis Dalmatiæ nomen retinebant, intelligenda est: qua distinctione adhibita, clara evadunt verba suprà allegata Eginhardi in Vita Caroli Magni, sicut, & ea, quæ in Annalibus anno 806. de Paulo Iadræ Duce, & Donato ejusdem Civitatis Episcopo, Legatis Dalmatarum refert: Nam Græcorum viribus maritimis in Adriatico indies decrescentibus, splendore potentiæ Caroli invitati Dalmatæ, Croatorumque freti vicinitate, ac Venetorum amicitiâ, ad Francorum protectionem confugerunt, sed adveniente Classe Nicephori, sub Græcorum dominium iterum redire coacti fuerunt. Pace deinde inter Francos & Græcos secuta, fœdus inter Imperia ictum fuit, & Dalmatia simul cum Adriatici dominio Orientali relicta; Occidentali verò ea pars Dalmatiæ, quæ à Croatis occupata Croatia tunc dicebatur, cum cæteris, ut Eginhardus refert, assignata fuit; ex quibus fines inter Imperia in Dalmatia maritima facilè distinguuntur, in mediterraneis autem, eam partem Saviæ Sirmiensis agri Danubio proximam ipsique Serviæ mediante Savo flumine conterminam, quæ à Slavis Croatis occupata, Slavonia vocabatur Francis paruisse, argui debet, cum etiam ultrà Danubium in Dacia Francorum dominium extensum Eginh. *a* memoret, & eò magis quod posterioribus temporibus, eadem regio à Græcis Francohorion nuncupata *b* reperitur, in qua Civitas quoque Francorum nomen tulit, Franca villa *c* dicta, quæ regionem Francorum significant, & eis subditam fuisse, ab iisdemque nomen sumpsisse confirmant, sicut ex adverso Taurunum ad confluentem Savi, & Danubii in Servia positum, à Latinis Alba Græca nuncupatum, Græcis paruisse, cum Servia arguit, terminum ergò in mediterraneis inter Francos & Græcos eundem fuisse, qui inter Croatos, & Servios concludendum est, scilicet Savum flumen. Quinam autem fines inter Croatos, & Servios citra Savum fuerint in Dalmatia mediterranea incertum est, nam sicuti Porphirog. Bosnam esse agrum Serviæ scribit, ita Bosnam in Servia inclusam, Orientali Imperio paruisse dicendum est; Sed Bosnæ terminos antiquos arctiores hodiernis in capite de Bosna infrà ostendetur, tamen fines ejus, prout de re incerta investigari omittentur, ne tot conjecturis Lector jam fessus, tædio opprimatur. Hac distinctione finium inter Francos & Græcos adhibitâ facilius intelliguntur, quæ Francici Scriptores tempore Ludovici Pii referunt.

a *In Vita Car. M.*
b *Nicetas in Io. Com.*
c *Albertus Aquen.*

Eginhardus in Annalibus.

815.

(Padeburna) ibi ad eum omnes Orientalium Sclavorum primores, & Legati venerunt.

817.

Cum pervenisset Aquisgrani Imperator Legatum Leonis Imp. de Constant. pro Dalmatarum causa missum, Nicephorum nomine, suscepit, quem etiam quia Cadolach, ad quem illorum confinium cura pertinebat, non aderat, & tamen brevi venturus putabatur adventum illius jussit operiri. Quo veniente ratio inter eum, & Legatum Imperatoris de quæstionibus, quas idem detulit, habita est, & quia res ad plurimos, & Romanos, & Sclavos pertinebat, neque, sine illorum præsentia finiri posse videbatur in loco decernenda differtur, missusque ad hoc cum Cadolach, & prædicto Legato in Dalmatiam Albigarius Unrochi Nepos.

Ludovici Pii vitæ Scriptor.

815.

Omnis populus ad Imperatorem in generali conventu ad locum qui dicitur Patrisburna convenerat, quo in loco Principes Sclavorum Orientalium omnes Primoresque venerunt.

817.

Aquisgrani commorans Palatio ad se venientem missum suscepit Leonis Const. Imperatoris nomine Nicephorum; Legatio autèm excepta amicitia, & societate, erat de finibus Dalmatarum, Romanorum, & Sclavorum, & quia nec hi præsentes erant, nec Chadalo finium Præfectus neque sine illis hæc dirimi poterant, missus est in Dalmatiam ad hæc pacificanda, & componenda Albigarius cum Chadalo eorundem finium Principe.

Orientales Slavos eas regiones incoluisse necesse est, quæ Francorum Imperio Orientales fuêre, & ad differentiam Septentrionalium Slavorum, maris Balthici accolarum, ab iis Orientales dictos, inter quos Croatos fuisse oportet, ex quo Croatos cum cæteris Nationibus Slavicis generali vocabulo Slavorum à Francis nuncupatos confirmatur; Cadolach autem ad finium controversiam vocatum (quem Ducem Forojulii fuisse, anno sequenti patebit) & ad ipsam dirimendam missum concordes Eginh. & vitæ Scriptor referunt.

Controversia autem erat in Dalmatia antiquo modo sumpta à Francicis Scriptoribus (ut suprà observatum fuit) inter Slavos, & Romanos, ut Eginh. id est, inter Croatos Duci Forojuliensi, & Romanos Imperio Orientali subditos, qui Romani ab auctore vitæ in Dalmatas, & Romanos distinguuntur, id est in Dalmatas propriè dictos, & Serblos partem Dalmatiæ Orientalem possidentes Romano Imperio Orientali subditos, ac ob id Romanos dictos, & tunc inter Dalmatas, & Servios Orientali ex una parte, & Croatos Occidentali Imperio subditos ex altera, amicabiliter terminos statutos concludi debet: referunt deinde iidem.

Eginh. 818.

(Harastalli) erant ibi, & aliarum nationum legati Abotritorum videlicet ac Bornæ Ducis Guduscanorum, & Timotianorum, qui nuper à Bulgarorum societate desciverant, & ad fines nostros se contulerant; simul, & Lindevviti Ducis Pannoniæ inferioris, qui res novas moliens, Cadolaum comitem, & Marchiæ Forojulii Præfectum crudelitatis accusare conabatur, quibus ibi auditis, atque dimissis in Aquisgranum ad hybernandum profectus est.

819.

(relata rebellione Lindeviti.)

Borna verò Dux Dalmatiæ cum magnis copiis ad Colapium fluvium Lindevito ad se venienti occurrens, in prima congressione à Guduscanis deseritur: auxilio tamen Prætorianorum suorum protectus, evasit; periit in eo prælio Dragomosus socer Lindeviti, qui in exordio defectionis relicto genero, Bornæ se conjunxerat. Guduscani domum regressi, iterum à Borna subiguntur. At Lindevvitus occasionem nactus, cum valida manu, mense Decembri, Dalmatiam ingressus, ferro & igne eandem devastat; cui cùm Borna se penitus imparem respiceret, omnia sua Castella inclusit, & ipse cum delecta manu nunc à tergo, nunc à latere insistens, Lindevviti copias noctu, & interdiu ubicumque poterat, laceravit, neque eum in sua Provincia impunè versari permisit, ad extremum gravi damno affectum, regione cogit excedere, tribus hominum millibus de exercitu illius interfectis, & trecentis, vel eò amplius Caballis captis, præter Sarcinas, & spolia diversi generis direpta, quæ qualiter gesta fuerint, per Legatos suos Imperatori nunciare curavit.

Vitæ Scriptor. 818.

Præterea aliarum Nationum missi aderant Abodritorum videlicet & Coduscanorum, & Timotianorum, qui Bulgarum societate relictâ, nostris se nuper sociaverunt: sed, & Leuteviti rectoris inferioris Pannoniæ missi ibidem aderant, accusantes Cadalum falsò, ut post patuit, eò quod immanitas illius importabilis sibi foret, quibus auditis compositis, ac dimissis, in eodem Palatio Imp. secundum suam dispositionem ad hiemandum se contulit.

819.

(relata rebell.)

Fugatus à Baldrico Lindevitus Bornæ occurrit Dalmatiæ Duci ad Calapium fluvium consistenti: sed Borna Guduscanorum perfidiâ, an timore desertus incertum, suorum tamen adjutus auxilio domestico, discrimen imminens tutus evasit: sed & desertores suos posteà subegit: Intereà Lindevitus sequenti hyeme iterum ingressus, cuncta populari nititur ferro, quæ animata erant perimens, inanimata verò igni contrahens. Cujus vi quum Borna obviare nequiret, astu viam nocendi quæsivit; neque enim apertum ei bellum indixit, sed improvisis irruptionibus, adeò, & illum, & exercitum ejus protrivit, ut puderet, & pœniteret eum talia molitum; nam tribus millibus interfectis, de illius exercitu, equisque ac varia sibi supellectile plurima direpta, regione suâ eum excedere compulit. Quæ cuncta Imperator Aquis consistens lætus audivit.

Ex quibus Ducem Bornam cum suis Guduscanis, & Timotianis à Bulgaris ad Francos descivisse, simul cum Abodritis constat: Abodritos autem Daciam prope Danubium conterminos Bulgaris transdanubianis incoluisse infra *a* patebit: Guduscanos verò, & Timotianos citra Danubium in Mœsia superiori fuisse: nam Timacum inter Civitates ejusdem Provinciæ recenset Ptolomæus, & Plinius * Trimachos populos, Timachumque flumen ibidem ponit: hodieque Timozani vocantur, qui ad flumina Timoch dicta habitant, quorum alter major, alter minor dicitur, hicque in alterum influens, simul ambo uno nomine in Danubium se exonerant: de hisque fluminibus intelligi debet Tabula Peutingeriana, in qua inter Naissum, & Ratiariam Timacum majus & Timacum minus 10. millia passuum inter se distantia loca ponuntur, cum in eadem via hæc duo flumina hoc eodem spatio invicem distent; exindeque patet in Pliniano Codice pro Trimachi Timachi legendum esse: Guduscanorum autem vestigia servantur in vico Gudusca dicto, & ad flumen Mhauna sito, qui in amnem Moravam majorem.

a 824.

rem, sive Bulgaricam dictam ex Orientali parte influit. Horum autem Guduscanorum, & Timocianorum Ducem Bornam à Francis Dalmatiæ Ducem constitutum Liburniam quoque, sive occidentalem partem Dalmatiæ Croatiam dictam rexisse ex eisdem Scriptoribus constat.

Eginh. 821.

Intereà Borna Dux Dalmatiæ, atque Liburniæ defunctus est, & petente populo, atque Imperatore conveniente, nepos illius nomine Ladasclavus successor ei constitutus est.

Vitæ Scrip. 821.

Inter hæc Borna vitâ privato, successorem ei constituit Imperator nepotem suum nomine Ladasdeum.

Ex quibus sic explicatis clariora evadunt, quæ iidem referunt.

Eginh. 822.

Exercitus de Italia propter Lindeviticum bellum conficiendum in Pannoniam missus est, ad cujus adventum Lindevitus, Sisciâ Civitate relictâ, ad Sorabos (quæ natio magnam Dalmatiæ partem obtinere dicitur) fugiendo se contulit, & uno ex Ducibus eorum, à quo receptus est, per dolum interfecto, Civitatem ejus in suam redegit ditionem, missis tamen ad exercitum Imp. Legatis suis, ad ejus præsentiam se velle venire promisit.

Vitæ Scrip. 822.

Exercitum sanè eodem tempore misit de Italia contra Lindevitum in Pannonia, quo ille consistere non valens, propriam reliquit Civitatem, & ad quendam Principem Dalmatiæ veniens, ab eo susceptus est intrà Civitatem, qui tamen versâ vice susceptorem suum dolo confecit, & Civitatem suo Dominatui subjecit, & quamquàm nostris, nec pugnam intulerit, nec collocutus fuerit, tamen missis legatis, & errasse se dixit, & ad Dominum Imperatorem venire promisit.

823.

Allatum est Imperatori de interitu Lindeviti, quod relictis Sorabis cùm in Dalmatiam ad Lindemuslum Avunculum Bornæ Ducis pervenisset, & aliquantùm temporis cum eo moratus fuisset, dolo ipsius fuisset interfectus.

823.

In eodem conventu mors nunciatur Lindeviti Tyranni, à quodam dolo interfecti.

Lindevitum, scilicet, tunc metu exercitus Francorum, ad Sorabos in Dalmatiam fugisse, id est ad Serblos (Hos Franci Sorabos, prout Septentrionales Slavos vocant) qui Dalmatiæ partem Orientalem possidentes, Orientali quoque Imperio subjecti erant, deinde Lindevitum eundem cùm occiso Duce Sorabo, ad Francos redire vellet, in Dalmatiam ad Lindemuslum Francis subditum, Bornæque in Ducatu Croatiæ successorem aufugisse, id est, ex Serblia ad Occidentalem Dalmatiæ partem, Croatiam nuncupatam, ex supra allata distinctione dicendum est, ne Dalmatiæ repetitio confusionem pariat. Simili modo ea, quæ refert Egin. in Annalibus 821. *Fortunatus Patriarcha Gradensis, veniens Iadram Dalmatiæ Civitatem, Ioanni Præfecto Provinciæ illius fugæ suæ causas aperuit, qui eum statim navi impositum Constantinopolim misit.*

De Dalmatia propriè dicta, quæ antiquum nomen retinebat, intelligenda sunt, ex quo ejus Præfectum, Iadræ commorantem, jurisdictionem quoque maris Adriatici habuisse dignoscitur: sequuntur Annales Eginh.

824. *Cæterùm Legatos Abotritorum, qui vulgò Pradenecenti vocantur, & contermini Bulgaris Daciam Danubio adjacentem incolunt, qui & ipsi adventare nunciabantur, illicò venire permisit. Qui cùm à Bulgaris inique infestari, se quererentur, & contrà eos auxilium sibi ferri deposcerent, domum ire, atque iterum ad tempus Bulgarorum Legatis constitutum redire, jussi sunt.*

826. *Baldricus, & Gerholtus Comites, ac Pannonici limitis Præfecti, & adhuc de motu Bulgarorũ adversum nos nihil se sentire posse, testati sunt.*

827. *Bulgari quoque Sclavos in Pannonia sedentes per Dravum navali exercitu ferro, & igne vastaverunt, & expulsis eorum Ducibus, Bulgaricos eis rectores constituerunt.*

828. *Conventus, mense Februarii, Baldericus etiam Dux Forojuliensis, cùm propter ejus ignaviam Bulgari fines Pannoniæ* * superioris *impunè vastassent, honoribus privatus, & Marca, quam solus tenebat, in quatuor Comites divisa est.*

* *Inferioris.*

Ex quibus patet, Francorum ditionem etiam ultra Danubium in Daciam extensam fuisse in Abotritos, quos Prædenecentos vocatos asserit, ad differentiam Abotritorum circa Albim in Germania habitantium, quorum mentionem facit anno 795. eodem modo Bulgaros quoque trans Danubium ditionem habuisse oportet, cùm Francis contermini fuerint in Dacia, quod confirmatur ex iis, quæ sequuntur, scilicet. Bulgares per Dravum navali exercitu subegisse Slavos in Pannonia sedentes, neque enim aliundè, quam per Danubium ex Dacia venire poterant, Serviis citeriorem ripam Danubii possidentibus, ideò sicuti in Dacia trans Danubium confinia inter Francos & Bulgaros fuisse constat, ita ubi nam fuerint, incompertum est, cùm Francos ductu Pipini ad Tissam tantum flumen (nunc Tibiscum incolis (Tissam) pervenisse Egin. memoret; sed sicuti limitem Orientalem Francici Imperii Baldricum Forojulii in potestate habuisse patet, ità eundem Pannoniam inferiorem, & Carantanorum Re-

E 3 gionem

gionem cum Croatia rexisse ex supra allatis constat: ita ut quidquid Vngarici deinde Regni cis Danubium fuerit, cum Carinthia, Istria, & Forojulio in potestate haberet: addendique sunt Abodriti in Dacia, sive Bulgaria Transdanubiana, & Guduscani & Timotiani in Bulgaria hodierna, sive Cisdanubiana, inde quanti momenti hæc Marchia limitanea fuerit, & quam latè pateret, colligi potest: Bulgari autem tunc non solùm Guduscanos, Timotianos, & Abodritos, sed etiam Slavos Pannonicos per Dravum subigentes, suosque rectores ipsis relinquentes, in Causa fuere, ut Marchia privata Duce, in quatuor Comites divisa fuerit, ex qua divisione debilitata limitanea Provincia, Croatis ansam præbuit à Francis desciscendi, ut suo loco referetur.

CAP. XVI.

De Præfectura Adriatici, & Ducatu Dalmatiæ.

A Tempore Augusti, donec Monarchia Romana viguit, Adriatici custodia Classi Ravennati demandata fuit; sed diviso Imperio, Occidentale sensim diminuebatur, donec ipso extincto, Classis quoque ejus reliquiæ, ex Tyrrheno, & Adriatico, in Orientale secesserunt, & quamvis Africa, Italia, & Dalmatia, simul cum Tyrrheno, & Adriatico à Iustiniano recuperatæ *a* fuerint, tamen Italia diutino bello à Gothis, & Francis vexata, morboque succedente ferè desolata fuit, & quando per Nasetem pacata, respirare cœperat, Longobardi majorem ejus partem Occidentalem *b* occuparunt: vix Ravennâ cum aliquibus Civitatibus maritimis retentâ, ut supra narratum *c* est: cùm verò Longobardi ad maritima loca à principio non pervenerint, Græci sine controversia mare possidebant, & Classe Constantinopoli Ravennam frequenter navigantes, Adriaticum custodiebant; sed Longobardi deinde Samnium cum maritimis quibusdam locis in Adriatico *d* cæperunt, Slavique primò Istriam *e* desolarunt: deinde totam ferè Dalmatiam *f* occuparunt, & exinde Sipontum transfretantes, loca quædam popularunt, ut Paul. Diac. *g* scribit L. 4. c. 46. ideò tunc aliquas quoquè Insulas Dalmaticas ab iisdem occupatas argui debet, quarum commoditate facilius transfretare potuerunt, & cum Orientales Dalmatiæ Insulæ contra Sipontum sitæ sint, has à Slavis jam tunc occupatas dicendũ est, qui deinde Narentani, & Pagani nuncupati fuerunt, ut suprà relatum est, & infra clarius patebit, abindeque Græcis in Italiam, & Dalmatiam navigantibus, Adriaticum infestum redditum argui debet; ideò eorundem in Adriatico viribus decrescentibus, facilè fuit Longobardis Brundusium, & Tarentum *h* expugnare: Saraceni quoquè tunc Africam *i* occuparunt, & exinde Tyrrhenum infestantes Sardiniam *k* cæperunt, quæ loca Græci recuperare non potuerunt, sed Leo Isauricus contra Sacras Imagines bellum *l* exercens, ob id Iconomachus cognominatus, Latinorum animos à se alienavit, eoque tenuitatis Græcorum in Italia vires devenêre, ut Ravennam à Longobardis captam, absque Venetorum auxilio, recuperare *m* nequiverint: excommunicato deinde à Summo *n* Pontifice Imperatore, tributisque Italicis privato, eò magis res Græcorum attenuatæ fuerunt: tandem Imperante Constantino Copronimo, Ravennâ à Longobardis captâ, Exarchatus, cum Græcorũ dominio in Occidentali parte Italiæ *o* extinctus fuit, in Orientali verò, Sicilia, & aliqua Italiæ loca, retenta sunt: ex quibus patet, Græcos donec Ravennam possederunt, Adriaticum quoque in potestate habuisse: nam quamvis Longobardi plura maritima Italiæ loca possiderent, illos tamen Classem habuisse nulla memoria reperitur, ex altera verò parte, etiamsi Slavi totam continentem Dalmaticam, cum quibusdam etiam Insulis Orientalibus occupassent; tamen Dalmatæ ad cæteras Insulas confugientes, & maris possessionem retinuerunt, & nonnullas quoque in continenti Civitates reædificarunt, ipsorumque deinde Slavorum major pars Christianam fidem amplexa, Dalmatas molestare desiit, ut suprà relatum *p* est; Sed post Ravennæ amissionem, usque ad Caroli Magni tempora, quænam in Adriatico loca Græci retinuerint, nemo Auctorum refert, ac sicuti de Dalmatia ex supra scriptis cum Porph. aliqua distinctio tradi potest; ita in Istria quoque aliquid Græcos possedisse argui debet: cùm, quando à Longobardis occupata fuerit Istria, nemo referat, sed direptam tantum Paulus Diaconus scribat l. 3. c. 28. *Rex* q *Autari ad Histriam exercitum misit, cui exercitus Evin Dux Tridenti præfuit, qui post prædas, & incendia, facta pace, in annum unum magnam pecuniam Regi detulerunt.*

item lib. 4. c. 45. *r*

Longobardi cum Avaribus, & Sclavis Histrorum fines ingressi, universa ignibus & rapinis vastaverunt.

& cap. 42.

Hoc nihilominus anno, Sclavi Histriam interfectis militibus lacrimabiliter depradati sunt.

Et sicut ex epistolis D. Gregorii anno *s* sequenti Istriam adhuc in potestate Græcorum fuisse, Carolus Sigonius diligens antiquitatum indagator animadvertit; Ita ex iis, quæ Paulus Diaconus l. 5. cap. 12. & Anastasius Bibliothecarius in vita Adeodati Papæ uniformes *t* referunt.

a 540. b 570. c Cap. 8. d 589. e 604. f 638. g 649. h 695. i 696. k 720. l 723. m 726. n 730. o 752. p Cap. 12. q Sigon. 587. r 600. s 605. t 668.

runt. *Interfecto igitur apud Syracusas Constante Imperatore, Mecetius in Sicilia Regnum arripuit, sed absque Orientalis exercitus voluntate, contrà quem Italiæ militiæ milites, alii per Histriam, alii per partes Campaniæ, alii verò à partibus Africæ, & Sardiniæ venientes in Syracusas irruerunt.*

Præsidia Græcorum adhuc in Istria fuisse, argui potest, ejusque aliquam partem, saltem maritimam, Græcos servasse dicendum videtur, & quamvis posteà Carolo magno Istriam cessisse Eginh. loco citato scribat, ipsamque ejus successores sub jurisdictione Ducis Forojuliensis tenuisse constet, tamen Carolo Longobardorum Regno potiente, Græcos adhuc territorium aliquod in Istria possedisse, ex epistolis Adriani Papæ ad eundem Carolum *a* apparet.

a Adrianus P.P. à 772. usque 795.

Epist. Rom. Pontif. ad Reges Francorum Epistola 57.

Domino Excellentissimo Eximio Filio Carolo Regi Francorum, & Longobardorum, atque Patritio Romanorum Adrianus Papa. Credimus quod jam ad vestræ à Deo protectæ Excellentiæ aures pervenit de Episcopo Mauritio Histriensi, qualiter dum eum fidelem B. Petri, & nostrum cognovissent nefandissimi Græci, qui in prædicto ibidem territorio residebant Histriensi. & infra. *Zelo ducti tam prædicti Græci, quamque ipsi Histrienses ejus oculos eruerint, proponentes ei, ut quasi ipsum territorium Histriense, vestræ sublimi Excellentiæ tradere debuisset.*

Ideò sicuti ex iis, quæ refert idem Eginh. loco supra *b* citato in vita Caroli Magni.

b Cap. 15.

Histriam quoque, & Liburniam, atque Dalmatiam exceptis maritimis Civitatibus, quas Constantinopolitano Imperatori habere permisit.

Exceptio Civitatum maritimarum de Dalmaticis ex Porphir. verificata fuit, ita (quamvis nemo id referat) ad Istriæ quoque quandam Civitatem extendi debet, & saltem ad Iustinopolim in Insula positam, quam Græcos maris dominos, etiam post Carolum recognovisse mos, laudes canendi, usque in hodiernum diem servatus arguit, ut sequenti libro in cap. de laudibus dicetur; Cum ergò in Italiæ parte Occidentali nihil reliquum Græci retinerent, præter aliquid exile in Istria: ita Adriatici maris dominium ad Insularum Liburnicarum, sive Dalmatiæ Occidentalium, & nonnullarum meridionalium, ex Orientalibus possessionem, simul cum Civitatibus, Iadra, Tragurio, Spalato, & Ragusio in continenti Dalmatica restrictum fuit, inter quas cum Iadra opportuniorem cæteris situm portumque haberet, ibi Præfectum Adriatici, pro Græcis post Ravennæ amissionem resedisse mox patebit. Per Ducem ergò Iadræ residentem, Dalmatiam & Adriatici dominium Græci retinebant, sed languescente in dies magis ex socordia Imperatorum Græcorum potentia, pro Adriatici conservatione iidem Venetos Duces dignitatibus, populum privilegiis honorabant.

Veneti enim declinante Imperio Romano, Barbarisque Italiam *c* vastantibus, ad proxima littora, insulasque confugientes temporarias habitationes construxerant, sed aliis, atque aliis Barbaris supervenientibus, in iisdem locis perstiterunt: Herulis *d* deinde, & *e* Gothis Italiam cum Dalmatia occupantibus, jam maritimis ærumnis assuefacti, ibidem habitationes continuarunt, neque post Italiam à Belisario *f* recuperatam, ob continuatum cum Gothis bellum, patrias repetere ausi sunt; sed sedibus inter paludes fixis, Imperio facientes, Narsetis exercitum invitis Francis per propria æstuaria *g* transfretarunt: Longobardis tandem Occidentalem partem Italiæ *h* occupantibus, confugientiumque ad easdem Insulas numero crescente, varias Civitates construentes, concordes inter se fidem, moresque Romanos servantes, Exarchis Ravennæ adhærentes navigationem exercuerunt: Sed Græcorum viribus in Italia sensim decrescentibus, Longobardi reliqua continentis Venetiæ loca, & Slavi similiter Dalmatiæ, cum aliquibus etiam Insulis uno eodemque tempore *i* occuparunt, tunc & Venetarum Insularum habitatorum numerus auctus est, & Græcorum vires maritimæ in Adriatico, ex Dalmatiæ mutilatione, debilitatæ fuerunt. Abindeque utrique, tam Veneti, quam Dalmatæ, ob victus necessitatem eò magis navigationi incumbendi necessitatem habuerunt, sed Veneti, ex situs opportunitate meliorem conditionem nacti sunt, cum omnium Occidentalis Italiæ fluminum in Adriaticum se exonerantium Ostia in potestatem haberent: ideò navium Venetarum numerum auctum, navigationemque eorum dilatatam argui debet: Ita, ut Ravenna à Longobardis capta, Romano Pontifici obsequentes ipsam Exarcho recuperare *k* potuerint, primaque vice arma tractantes, gloriosum nomen Venetum effecerint, eorumque Dux Hypati titulo tunc ab Imperatore decoratus fuerit; Sed in dies magis Græci ob Iconomachiam ab Ecclesia recedentes, alienatis Latinorum animis, Ravennam iterum *l* amiserunt, quam amplius recuperare nequiverunt: nam Venetis

c ab 406. usque 452.
d 476.
e 493.
f 540.
g 552.
h 570.
i 698.
k 726.
l 752.

E 4 Hi

(Hi interim cum Luithprando Longob. Rege convenerant, ac imbecillitatem Græcorum in propriam utilitatem vertentes, eò magis navigationes suas dilatabant) Ravennæ amissionem non displicuisse conjectari debet: eò quia, quò rarius Græcorum Classes (jam Latinis exosæ) ad proxima ipsis littora accedebant, eò magis Venetis præberetur occasio, navigationem Adriatici ad se trahendi, permutationemq; mercium cum Longobardis liberius exercendi; sed cùm ii Pontificem molestarent, Romamque occupare tentassent, ideò Stephanus summus Pontifex, non minùs metu eorundem, quàm Græcorum, ad Francorum protectionem *a* recurrens, & Vrbem tutatus est, & Ravennam cum Pentapoli, Longobardis per Francos ereptam, Ecclesiæ acquisivit, quod maximo commodo Venetis cesset: nam sicuti Longobardorum terrestrem potentiam, ex Ravennæ, ostiorumque Padi accessione, terrori Venetis fuisse argui debet; ita ex ejusdem in potestatem Ecclesiæ deventu omnes suspiciones sublatas dicendum est, tuncque primò Venetos Ecclesiæ ditionem in confinio nactos, quietas negotiationes suas prosecutos fuisse, concludendum videtur. At cùm Græci ex Ravennæ amissione, Adriatici quoque dominium mutilum haberent, ideò ipsam recuperare nisi sunt: sed cùm eorum conatus Venetis, qui per Græcorum loca navigabant, latere non possent, consilia ipsorum Archiepiscopo Ravennati significarunt; ut ex epistolis *b* Pauli Papæ ad Pipinum Francorum Regem scriptis apparet, epistola 28.

a 755.

Paul. P.P. b 757. usq. 768.

Exemplar denique Epistolæ secretò directæ à quibusdam Veneticis Sanctissimo fratri nostro Sergio Archiepiscopo (idest Ravennæ) simul, & ex litteris, quas idem sanctissimus vir nobis direxit, infrà hac nostra scripta vobis misimus, & peto, & tamquam præsentialiter deprecor, atque per omnipotentem Deum conjuro Excellentissimam Christianitatem vestram, præceptionem Desiderio Regi Longob. ut si necesse exegerit, auxilium præstare debeat, tam Ravennæ, quam Pentapoleos maritimis Civitatibus ad dimicandum contra inimicorum impugnationem.

Et Epistola 34.

Significat nobis (scilicet Vulcarius Coepiscopus) quod nefandissimi Græci inimici Sanctæ Ecclesiæ, & Orthodoxæ fidei expugnatores, Deo sibi contrario super nos, & Ravennatium partes irruere cupiunt, atque motionem facere, unde quia alibi post Deum, & B. Petrum nostra spes non est, nisi apud vestram Nobilissimam Excellentiam; ideò obnoxiis deprecationibus petimus te Excellentissime fili, & spiritualis compater, ut jubeas propter Deum, & reverentiam B. Petri salutem istius Provinciæ à vobis redemptæ procurare, & confestim vestrum dignemini dirigere Desiderio Longob. Regi missum, ut si necessitas fuerit, significatum auxilium nobis pro incursione eorundem inimicorum impertire debeat. & infra, *nō ob aliud ipsi nefandissimi nos persequuntur Græci, nisi propter Sanctam, & Orthodoxam fidem, & venerandorum Patrum piam traditionem, quam cupiunt destruere, atque conculcare.*

Non conduxisse enim Venetis jam libero mari assuetis, ex Ravennæ recuperatione, classium Græcanicarum vicinum incommodum de novo experiri: Sed ne comercium interdiceretur, classemque eorum contrà se irritarent, secretò ipsorum apparatum Ecclesiæ nunciasse censendum est: quo patefacto, Græcorum conatus elusi fuerunt: At cùm ipse quoque Desiderius ultimus Longob. Rex Pentapolim, Romanumque Ducatum occupare *c* niteretur Pontifex Carolum Francorum Regem *d* advocavit, qui desiderium Papiæ obsidens, Pontificem à molestiis liberavit. Veneti tunc Pontifici adhærentes, obsidionem Papiensem suis navibus *e* juverunt Carolusque, capto Desiderio, Regnum Longobardorum occupavit; indeque Veneti Francorum amicitia *f* potiti, pacatis circumquaque per Longobardiam rebus fruentes, navigationes suas quietas continuaverunt. Græci interim, & intestinis discordiis agitati, & Bulgarorum bellis implicati, Adriaticum neglexerant, ob id Dalmatæ ad Caroli protectionem *g* recurrentes, ipsi se dedetant, sed Nicephori Imperatoris Classe superveniente, iterum Græcorum dominium subire coacti fuerunt, ut supra dictum *h* est: Paulum Ducem Iaderæ Annales Francorum nominant; Hunc autem Dalmatiæ Ducem fuisse, Iadræ residentem, ex supra dictis, & magis ex sequentibus patebit: sed an is fuerit primus Dux, an verò quando à Longino primo Italiæ Exarcho Duces per Italiam instituti fuerunt, tuncquoque in Dalmatia Dux creatus sit, incertum est, sed sicuti Dalmatia antiquitus Occidentalis Imperii Provincia fuit, & Præfectis Prætorio Italiæ, deinde Herulis & Gothis Italiæ Regibus paruit, ipsamque Italiæ Regionem Stephanus, & Porph. asserunt, ita Exarchis quoque paruisse, & ad Italiæ reliqua conservanda, Græcis maximam commoditatem attulisse, dicendum est; Ducesque Dalmatiæ simul cum cæteris Italicis institutos conjectari potest: Ioannem quoque Ducem Præfecti nomine iidem Annales *i* memorant, quem jurisdictionem etiam Adriatici habuisse suprà relatum *k* est. Quam jurisdictionem maris, Græcos simul cum Dalmatia retinuisse ex superius dictis constat; sed sicuti Dalmaticæ continentis partem exilem, & non omnes Insulas possidebant, ità, & debiliores eorum Classes evaserunt, & post Ravennæ amissionem rarius quoque Adriaticum adeundi occasionem habuerunt, at cum ob diutinum cum Bulgaris bellum, in quo Nicephorus Imperator occisus *l* fuit, ipsaque Constantinopolis obsessa, Græcorum classis ex Adriatico recessisset, Dalmatas navigationes suas cum Venetis

c 772. d 773. e Bernar. Iustin. f 774. g 806. h Cap. 15. i 821. k Eod. cap. l 811.

Venetis associandi necessitatem habuisse, argui debet, abindeque pro suarum navium tutela, quamvis sub Græcorum dominio, proprio tamen marte, arma tractare cæpisse, dicendum videtur. Veneti verò etiamsi intestinis discordiis aliquando perturbati fuerint, & à Francis multa incomoda passi sint, ob quæ sedem Ducalem ad interiores Paludum Insulas Rivialti, sive Riolti *a* dictas, reducere coacti fuerunt: tamen, & discordias citò sedarunt, & cum Francis, qui Classem in Adriatico non habebant, facilè pacati, Civitatem Venetiarum ædificarunt: Sic inter se concordes utrique Imperio amici, eò magis navigationes suas prosequuti sunt, Ducesque eorum ab Imperatoribus Constantinopolitanis honoribus affecti fuerunt, & sicut ex socordia res Græcorum in dies decrescebant, ita ex Venetorum solertia, maritima emolumenta augebantur: tandem Michaele Balbo Amorensi Adriaticum prorsus destituente, Dalmatæ se in libertatem *b* vendicarunt, ut infra suo loco *c* referetur; Succedentibus deinde Saracenorum deprædationibus, cessantibusque Græcorum in Adriatico auxiliis; Veneti, & Dalmatæ communem navigationem defendere coacti fuerunt. Cum verò Dalmatæ à Croatis quoque, & Narentanis premerentur, alienis auxiliis indigere cæperunt; Veneti verò res suas integras pacificè possidentes, & ex situs opportunitate in dies vires augentes, Dalmatis sociis, propria utilitate sic exigente, contra Slavos mare inquietantes, auxilia præbere coacti fuerunt, indeque imitatione Atriensium dominium Adriatici auspicati sunt, ut suo loco dicetur.

a 810.

b 822.

c Lib. 2. cap. 2.

LI-

LIBER SECUNDUS

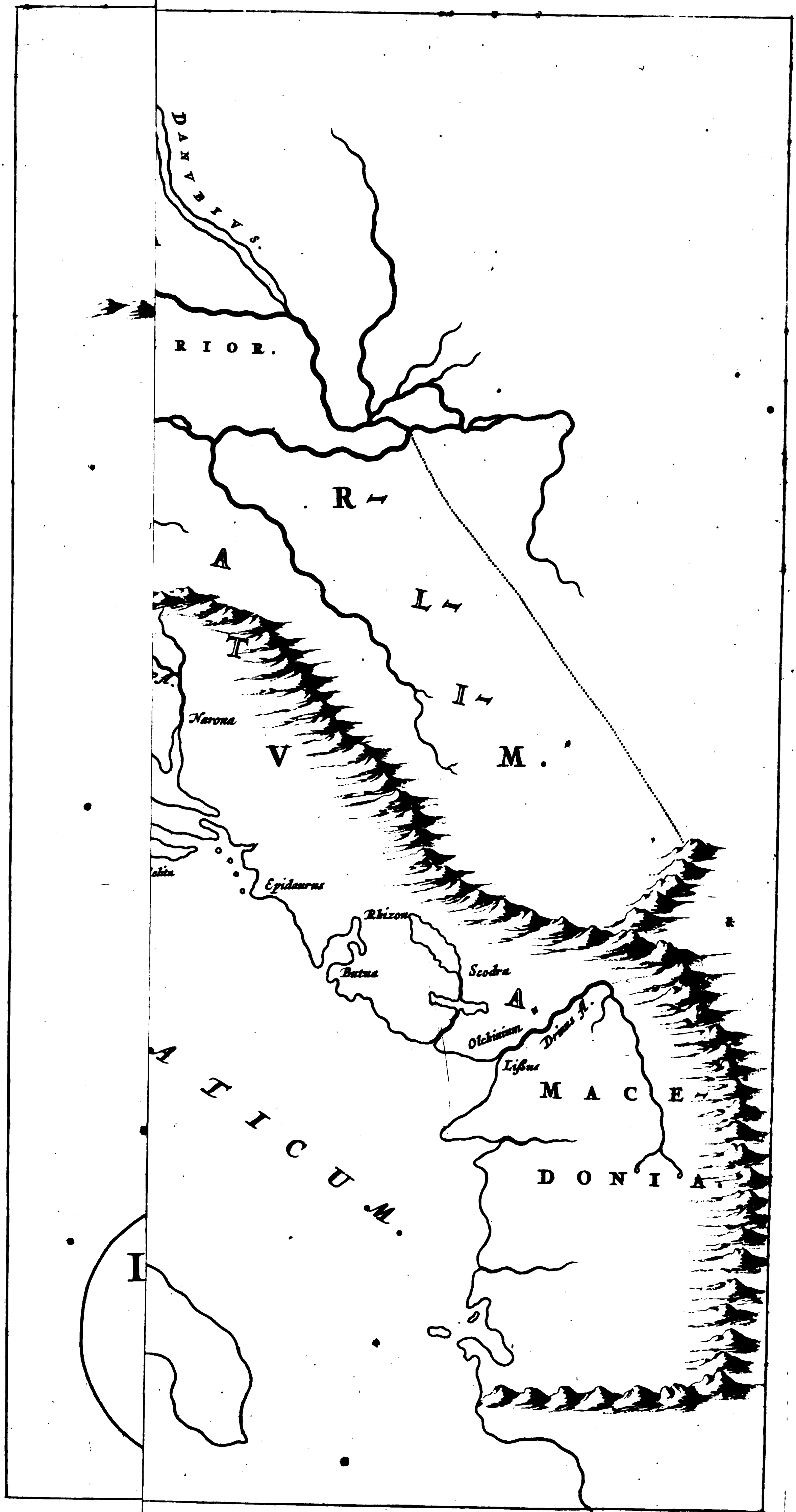
Fines Illyrici, Populorumque ejus nomina antiqua, per temporum successiones ex vulgatis auctoribus, superiori Libro tradita fuerunt; deinde ex monumentis, quæ huc usque latuerunt, aliqua referenda sunt, quæ quamvis continuam rerum gestarum seriem non suppeditent, tamen certiora continent: Hoc Libro ergò Duces, & Reges Croatorum enumerabuntur, relatisque rebus eorum tempore gestis, Croatici & Dalmatici Regni jura, moresque distinguentur.

CAPUT I.
De Ducibus Croatorum & eorum Stirpe.

Croatorum Duces aliqui superiori Libro nominati fuerunt, qui Regibus Italiæ sub jurisdictione Ducis Forojuliensis, & Pannoniæ inferioris Præfecti parebant: At Marchia hac limitanea à Ludovico Pio in quatuor Comites divisâ, & exinde debilitata, succedentibus etiam in Imperio Francorum divisionibus, Croatos jugum excussisse constat; quæ quomodo, quandove evenerint nemo præter Porphir. memorat; sed adeò parcè ea tradit, temporaque confundit, ut vix quædam distingui possint. Accedit Porphirogenito Thomas Archidiaconus Spalat. qui in referendis Ducibus Croatorum ab eo discrepat: ea, qualia sunt, tradenda, examinanda, & ex scripturarum collatione certioranda sunt; proponetur ergo utriusque Scriptoris Catalogus Ducum, & ex eorundem Privilegiis aliqui addentur, diversitasque, quoad fieri poterit, conciliabitur; sed sicuti Porph. in eorum recensione annos omisit, ità Archid. ex Archiepiscoporum Catalogo ipsos deducens, cum Regibus confundit; Ideò Reges ejusdem simul cum Ducibus ponuntur, ne ex repetitione Lector tædio afficiatur.

Duces Croatorum ex Porphirogenito.	Duces, & Reg. Croat. ex Archidiacono.	Duces Croat. ex Auctoribus, & Privil.
N qui & PORINVS		PORINVS
PORGA		PORGA
	BRANIMIR	
		818. BORNA Dux Dalm. & Liburniæ
		821. LADASCLAWS
	914. TAMISLAWS	MISLAWS
	970. DIRCISLAWS Rex Dalm. & Croatiæ	
TERPEMERE	990. TIRPIMIR Rex	838. TIRPIMIRVS
		892. MVCIMIRVS
		840. VNVSCLAWS & DIODVRVS
		DOMINICVS vel DEMOGOY & INICVS
CRASEMERE		
		879. SEDESCLAWS
		880. BRANIMIRVS Comes
		890. BRAZLAVON
MVROSTLABVS	MVCIMIR Rex	920. MICHAEL Banus
PRIBVNIVS Bocanus	1015. CRESIMIR Patritius, & Chroatorum Rex	
	1060. STEPHANVS Rex	
	CHRESIMIR Rex	
	ZVONIMIR Rex ultimus	

Primum

DANVBIVS.
RIOR.
R
A L
T I
V M.
Narona
Epidaurus
Rhizon
Batua
Scodra
A.
Olchinium
Drinus fl.
Lißus
MACE
DONIA.
ATICUM.
I

Primum Ducem Croatorum Porphir. cap. 31. Anonymum, Porgæ patrem, ponit, quem cap. 30. Porinum nominaverat, & Abares expulisse tempore Heraclii asserit, ut dictum est supra. Lib. I. Cap. XI. Secundum Porgam ejus filium, cujus tempore Croatos baptizatos, & post baptismum pacificos redditos scribit.

Bornam, & post eum Ladasclavum Francorum Annales nominant, qui deinde ponendi sunt, ut multi anni Porphirogeniti ante Tirpimirum vacui non relinquantur. Ex Privilegio ejusdem Tirpimiri, infra ponendo, constat, Mislaum Ducem ipsum antecessisse, quem Veneti Mium vocant, & tempore Petri Tradonici eorum Ducis ponunt, hic debet esse is, quem Archidiaconus Tamislavum vocat, quamvis Branimiro postponat, & ex Archiepiscoporum collatione anno, 914. ponat; Sed cum Tirpimirum quoque, Dircislavo postponendo, Regem fuisse asserat, similiter, & Mucimirum, quos Duces fuisse, & ante Reges ex eorumdem Privilegiis constat, neque ullius Tirpimiri vel Mucimiri Regum, memoria reperiatur; ideò ordo, & anni Archidiaconi non sunt attendendi, cum in rebus se antiquioribus (communi illorũ temporum vitio) non fuerit diligens supputator, prout in contemporaneis accuratus, & veridicus Scriptor. Tirpimirum post Mislavum ponendum, Privilegium ejus supra citatum testatur, & cùm tempora congruant, eumdem esse cum Porph. Terpemere, quamvis in filio non conveniant, dicendum est. Vnusclavum quoque, & Diudurum Sclavorum Principes Annales Danduli memorant, ejusdem Ducis Tradonici *a* tempore.

a 836. usque 864.

Dominicum, vel Demogoy; & Inicum Principes Slavorum tempore Vrsi Participatii *b* Duc. Ven. eorumdem Historici referunt; Ideò hos Duces Croatorum circa eadem tempora fuisse, divisionemque tunc inter Croatos secutam dicendum est cum Porphirogenito. Sebesclavum enim, ejectis filiis Demogoy, successisse, eoque occiso, Branimirum Ducem, Comitemve memorat Dandulus, quem ex epistolis Io. Papæ VIII. inferius ponendis Ducem Croatorum fuisse patebit, annis scilicet 879. & 881. hunc Archidiaconus Ducem Sclavoniæ tempore Caroli Regis ponit, scilicèt post annum 840. quod congruere potest, nam Carolum dictum Crassum regnasse anno 879. & Coronam Imperii anno 881. sumpsisse constat.

b ab 864. usque 881.

Mucimirum Tirpimiri filium deindè ponendum ex ejusdem Privilegio, infra ponendo, apparet, scilicet anno 892.

Michaelem item Ducem Sclavorum Veneti Scriptores memorant, tempore Vrsi *a* Baduarii, quem Ducem Croatorum fuisse argui potest, & ex temporum collatione forsan Porph. Miroslavum, Cresimiri, vel Mucimiri filium, à Græcis, nomina mutare solitis, Michaelem vocatum, qui si idem cum Miroslavo ponatur, quem occisum à Pribunio Bano Porphir. refert, hoc evenit circa ea tempora, quando Porphirog. scribebat, quæ ex annis Mundi, & Indictionibus ab ipso relatis ad annum 949. referri debent. An autem Pribunius occisor successerit in Ducatu, incertum est; quamvis Pribinnæ cujusdam Bani, tempore Dircislavi Regis mentio reperiatur, quem huic posteriorem fuisse argui debet, ut suo loco dicetur.

c à 912. usque 932.

Hi sunt Croatorum Duces, quorum memoriæ reperiuntur; sed an totius Croatiæ Duces fuerint, vel sicuti multoties divisam Croatiam comperietur, ita eodem tempore plures Duces sive Bani fuerint, distingui non potest; ideò, his incompertis relictis, invistiganda erunt ea, quæ in Croatia ipsorum temporibus evenêre, sed cùm terrestres Croatorum res gestæ, à nullo Latinorum Scriptorum tradantur (nisi ex generali nomine Slavorum aliquid Croatis adaptari velit) & à Græcis quædam exilia, quæ suo loco referentur; Ideò, quæ in Adriatico Mari Ducum Croatorum tempore gesta sunt, tradentur, ex quibus eorumdem quoque res lucem accipient.

CAP. II.

De rebus in Adriatico gestis Ducum Croatorum tempore.

Adriatici maris dominium Græcos servasse, & in divisione, tempore Caroli Magni, simul cum Dalmatia possedisse, superiori libro relatum est; Sed sicuti Italiæ majorem partem ex eorum socordia amiserant; ita Adriatici quoque dominium in dies attenuabatur, donec ipsum quoque penitus extinctum fuit, ut auctores eorum referunt, Zonaras, Cedrenus, & Curopalata *Michaelis Balbi Amorei tempore, Saraceni Siciliam, & Calabriæ partem occupavere; Item omnis Dalmatia defecit* & Porphirog: cap. 21. *Michaelis* d *Amorensis Balbi socordia, qui Dalmatiæ Oppida habitabant, sui juris extiterunt, neque Romano Imperatori, neque cuiquam alteri subjecti, itidem finitima illis gentes, Chrobati, Servi, Zachlumita, Tribuniota, Diocletani & Hypagani excussis Romani Imperii habenis, liberi, suisque non alienis Legibus usi fuerunt.*

d 827.

Sic Porphirogenitus omnes populos in Dalmatia antiqua existentes comprehendit: perperam tamen nominasse Croatos, qui Occidentali Imperio parebant ex supradictis constat; ideò, totius Dalmatiæ deficientis nomine, intelligendum est, quidquid Orientali Imperio in Dalmatia parebat; Sed cum eodem Michaele Impe-

Imperante Saraceni Siciliam & Cretam occupassent, Ægæumque, & Ionium *a* incursarent, Græci non solum propriam Classem ex Adriatico accersivere: sed etiam Venetis auxiliis indiguere, ideò recedentibus Græcorum classibus, ex Adriatico, ejus accolæ Dalmatæ, & Servii sui juris effecti, suisque Legibus usi sunt, ut Porphir. scribit: quomodò verò deinde se res in Adriatico habuerint, nemo refert. Sed cum eodem tempore, quo Saraceni Orientale Imperium vexabant; Occidentale quoque ab iisdem, & Northmannis infestaretur, & inter Carolingos bella Civilia, Francorum debilitassent Imperium, Croatis in limitibus ejus Orientalibus positis ansam præbuit jugum excutiendi, indeque metu Francorum deposito, propriâ freti potentia, spretisque pactis inter duo Imperia initis, fimbrias delatare, & Adriaticum infestare cæpisse ex Porphirogeniti verbis elici potest, qui Croatorum potentiam maritimam, & terrestrem describens ait cap. 31.

a 828.

Baptizatæ verò Crobatiæ Urbes habitatæ istæ sunt; Nona, Beligradum, Belitzin, Scordona, Chlebena, Stolpum, Tenen, Cori, Claboca, exhibetque Equitum LX. peditum C. millia, & Sagenas LXXX. Conduras. C. quarum illæ XL. viros, habent, hæ XX. nempe quæ majores, nam minores tantum X. atque hac quidem potentia ejus, & copiæ fuerunt, usque ad Principatum Cresemere, quo mortuo Myroslabus filius, postquam quadriennium genti præfuit, à Pribunio Boeano interfectus esset, pluribus tunc obortis dissidiis, ac factionibus equitum peditumque numerus valdè imminutus est, item Sagenarum, ac Condurarum, & Sagenas quidem nunc vix triginta habent, Conduras magnas, parvasq; & equitatum, peditatumve.

Ex quibus sicuti Porphirogenitum vires integras totius Regni Croatorum describere apparet, ità sola loca littoralia continentis sine Insulis tot conduras, & sagenas habuisse, non est verisimile, ideò Græcis Adriaticum destituentibus, Dalmatisque in dies debilioribus evadentibus, facilè fuisse Croatis hominum numero abundantibus, vel sensim, concedentibus Dalmatis, vel ipsis etiam invitis, Lembos construere, insulasque suis Civitatibus maritimis Nonæ, Belgradi, & Scardonæ proximiores usurpare, quas tempore Regum Croatorum possedisse inferiùs patebit, indeque eò magis debilitatis Dalmatarum rebus, Croatorum maritimas vires crevisse, & simul cum Narentanis, maris possessionem Dalmatis turbasse censendum est; accedentibus deinde Saracenorum incursionibus, Adriaticum quoque ab iisdem infestatum argui debet, Slavosque, non solum proximos Dalmatas, sed etiam Venetos intra suas paludes molestasse eorum Chronistæ, & vulgati scriptores memorant, quos recentiores cum Dalmatis confundunt, & in tempore cum Chronistis non conveniunt.

His ergo prout incertis relictis ad primas Venetorum in Adriatico classium emissiones deveniendum est: Chronistæ enim cum Sabellico, cæterisque vulgatis conveniunt, Primam Venetorum in Adriatico classem, pro Orientali Imperio contra Saracenos, qui Siciliam occupaverant, missam, *b* Iustiniani Participatii Ducis tempore.

b ab 827. usque 829.

Narentanos deinde Adriaticum infestantes (qui utpote Pagani cum Saracenis forsan sentiebant) *c* Ioannem Participatium Ducem, quodam eorum Legato viro prudenti baptizato, fœdere ligasse, quiescereque fecisse scribunt; Hujus Ducis tempore secundam in Adriatico classem emissam, & Vegliensem Dalmaticam Civitatem, simul cum Obelerio quondam Venetorum Duce captam, Sabellicus refert. *Ferunt per id tempus Obelerium Ducem (quem annales quosdam sicuti in exilio abiisse, proximo libro docuimus) in Curietam Insulam, quam vulgò nunc Vegliam vocant, transivisse, recuperandi Principatus causâ, res novas moliturum: in eum Participatius, antequam moveri posset aliquid, validam Classem instruit, hostemque inter primos conatus penè incautum obsidione cingit, obsessum summâ ope oppugnat: Interim ex Medoacensibus quidam veteri in Obelerium studio, qui priùs eorum popularis, indè Dux fuerat, in Vrbem transfugiunt. Eâ re Iohannes commotus, soluta obsidione, classeque Venetias celeriter reductâ in transfugarum invidiam Medoacum expugnat atrocissimoque incendio absumit. Mox verò, supplemento prioribus copiis addito, Curietam denuò trajecit, qua in suam potestatem redacta, Obelerium capitali supplicio affecit.* etiam si inverisimilitudo narrationis Sabellici, ex distantia Insulæ Curietæ, à Meduaco, vel Methamauco pateat, tamen, cum reliqui quoque Veneti historici ipsum secuti, hoc idem referant: ideò ejus æquivocationem, ex non benè intellecto Danduli loco indicare non erit inutile, ait enim Andreas Dandalus in Chronico: *Iste Dux (Ioannes Particiatius) cum Narentanis pacem composuit, Obelerium quoque Ducem Venet. venientem, capit, ipsumque laqueo apud sanctum Martinum* * dextra *suspendi jussit.*

c ab 829. usque 836.

* Strata

Idem in Annalibus 830. *hoc tempore Obelerius ejectus Venetias redit, & in Vigilia Civitate apud Curiclum se intrusit, quem Ioannes Dux, congregato exercitu obsedit, & urbem impugnat. Tunc Methamencenses, de quibus Obelerius originem traxerat, relicto exercitu, intra urbis mœnia ad Obelerium adiverunt, Dux propterea divertens, Methamaucum expugnat, & igne consumpsit, & revocato exercitu Vigiliam Civitatem, & Obelerium capit, & eum decollari jussit, cujus caput Methamaucum delatum pertica in Sabbati sancti juxta* * martyris magiem *suspensum.* ex quo apparet Sabellicum, cum ubinam sita fuerit Civitas Vigilia ipsi non constaret, pro *Vigilia Civitati*

* S. Martini Margi-nem.

vitati apud Curiclum Curietam Insulam Dalmatiæ, nunc Vegliam dictam, ponendo, æquivocasse, & Venetos Insulam Orientalis Imperii, longè à finibus ipsorum dissitam aggressos, civitatem expugnasse, scripsit, & quamvis, ubinam ipsa Civitas Vigilia sita fuerit, hodiè non constet, neque Sancti Martini Stratæ situm auctores referant, tamen ex iis, quæ idem Dandulus scribit, Sanctum Martinum intra æstuaria fuisse, constat, nam in Chronico relatâ conjuratione Carosi, qui Ioannem Participatium Ducem expulerat, sequitur, *& interim dictus Carosus tyrannicè gubernabat, ab hoc quidam majores, uniti cum populi quantitate ad S. Martinum Strata se reduxerunt, ubi communicato consilio deinde recedentes in Rivo alto applicuerunt, Carosumque ceperunt, & ejus extractis oculis, in exilium posuerunt eundem.* In Annalibus *Carosus igitur qui auctor fuerat sceleris Ducatum invasit. Tunc Basilius Transmundo Ioannes Marcuzzo, & Docus Orsiniaco & alii 30. quibus commissum scelus displicuerat de Venetiis exeunt, & apud S. Martinum de Strata habitationem elegerunt; ad quos paulatim Veneti confugiunt, unanimiter Venetias introeuntes, Carosum in Palatio capiunt, & auctore Dominico Ortianieo, sibi oculos eruerunt, & de Venetiis expellunt.* Civitatem autem Vigiliam, quam apud Curiclum situat Dandulus, Chronista vetustus anonymus eundem casum Obelerii describens, lingua vulgari apud Aurielum ponit.

E da può poco tempo Obelerio, lo qual fò privado dello Dogado, e della patria in Veneesaa ritorna, & la Citta Vigilia à può Aurialo se sera, lo qual da lo esercito del Doselo fo assediado, e combatè la dita Cittade Vigilia, alora quelli de Malamocho, da li quals Obellerio aueua abudo origine, Lassa el Dose, e anda in agiuto, e favor de Obelerio primo, la Dose sapudo zio ritorna eo lo suo esercito à Malamocho é quello combatte, e preselo, & afogalo, & prexe Obelerio, e quello el Jese degolas, e la so testa fu duta à Malamacho e lo Sabato Santo del qual milesimo quella fó a picada à S. Martin de Strada.

Parvo postea tempore Obelerius, qui privatus fuerat Ducatu, & patria, Venetias rediit, & in Civitate Vigilia apud Aurialum se clausit, qui ab exercitu Ducis fuit obsessus, & dicta Civitas Vigilia impugnata: tunc Metamaucenses, à quibus Obellerius originem ducebat, relicto Duce ad Obellerium recesserunt, quo cognito, Dux cum exercitu Metamaucum reversus oppugnat, capit, & exurit; Obellerium vero captum decollari fecit, & caput ejus Sabato Sancto ejusdem anni appensum fuit apud sanctum Martinum Strate.

Aureolum autem intra paludes situm fuisse, apparet ex Privilegio Ducum Participatiorum Angeli, & ejus filii Ioannis; Dato Rivoalti Ind. XII. ab eodem Dandulo in Annalibus relato, in quo concedunt Ecclesiæ S. Servuli Territorium S. Hilarii dictum. a *Sanctam Ecclesiam semper vigili cura &c.* & infrà. *Concessa igitur prædicta Capella B. Hilari Confessoris Christi, cum suis Territoriis, finibus, ac terminis, cum omnibus appendiciis, vel adjacentiis suis, quod est super totum circumdatis lateribus: idest à flumine, quod dicitur Clarino percurrente usque in Canale, qui dicitur Gambarasia, & inde in fossa, quæ dicitur Ruga, ac deinde in Canale de Luna procurrente in Seucho & usque in paludibus aquis salsis, similiter à prædicto flumine Clarino descendente ad locum, ubi dicitur Aurilia, & finalibus descendente per Canale, qui dicitur Avisa, percurrente in dicto flumine Huna, & deinde percurrente usque in paludibus similiter tribus millibus aquis salsis* ex quo Auriliam fuisse propè Gambarasiam, (nunc Gambarare dictam) apparet, propeque eandem Vigiliam, & intra æstuaria sitam concludendum est, Sabellicumque æquivocando scripsisse, Venetos Curietam Orientalis Imperii Insulam invasisse, pejusque ipso alter recentior Chronista, pro Vigilia, Vegliam, & pro Curieta, Curzolam sumens, duas Dalmaticas insulas longè inter se divisas, tunc ab eodem Duce captas scripsit; b Petrum Tradonicum cum Sclavis bellum gessisse, & cum Mio Principe eorum pacem fecisse, Veneti scribunt, quem Mium, pro Tamislavo Duce Croatorũ Archidiacon⁹ ponit: hos autem Sclavos pro Croatis sumendos esse, infra patebit. Ejusdem Tradonici Ducis tempore Tirpimirum Ducem Croatorum vixisse, Privilegium ejus testatur, ex quo, cum multa elici possint, integrum ponere placuit.

a 819.

b ab 837. usq. 864.

Ex Registro Privilegiorum Archiepiscopatus Spalatensis. In Nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti. Regnante in Italia Piissimo Lothario Francorum Rege, per Indictionem XV. sub die 4. Nonis Martii. Dum Mundi ab origine cuncta per tempora facta mansisse, delabisseq; succedentibus alia altissimi simet oculis perspicimus mentis, & manus fidei palpamus, nihil corporeis membris videre, audire aliud valemus, nisi ea, quæ præsentantur, & scripturarum auditio obtutibus pandit. Vnde ego licet peccator Tirpimirus Dux Croatorum juvatus munere divino, incertus de die novissimo, & hora, qua nesciat homo solicitus nimis anima mea commune consilium meis cum omnibus Zuppanis construxi Monasterium, ibique Catervas fratrum adhibui, quorum sedulis votis, & frequens oratio nos immunes redderet Deo peccatis in hanc adjecit mens nostra, ejusdem Monasterii Ecclesia aliquid in utensilibus præparare; Cùm autem non sufficeret in argento ipsa vasa perficiendum, accommodavit nobis Petrus Salonitana Ecclesia Archiepisco-

piscopus, & dilectus compater XI. Libras argenteas: hac de re ei duximus hilari animo dare quidvis, & non denegamus charitati vestræ, quibus ipse respondit, volo Domine & Compater ut primum, quidquid proprio emi pretio, vel quod donatum est in immobilibus, & mobilibus in sancta Matre Ecclesia, id est in Lasani, & Turgari cum servis, & ancillis . . . . . . Chortino præsentia Claritatis vestræ per paginulam Privilegialem Sanctæ Salonitanæ Ecclesiæ dicta mancipata in æternum permaneant, ac deinde, ut in fatam matrem Ecclesiam, quæ Metropolis usq; ripam Danubii, & penè per totum Regnum Chroat. & pro remedio animæ vestræ, parentum vel fidelium vestrorum, & per commodatum argentum detis Ecclesiæ B. Georgii, in loco qui dicitur Putalio omnia, quæ obtinet possessionum, servos quidem, & ancillas, quæ Mislavo Duce ipsam Ecclesiæ cum dedicata videtur, & ab ipso Duce donis ditatam, simili modo, & Privilegii censura, hæc quidem donatio à Vobis firmiter enixè deposcimus talibus & suggestioni placiti data ad sensum spopondimus, & Jure mansuris rebus Privilegium fieri præsentem nostram deliberationem, præcepimus, videlicet ita duntaxat ut empta pretio infra terminis nostris in locis memoratis sempiterna donatione possideat dicta jam sancta Ecclesia à nemine infestante.

Tandē verò præfatā Ecclesiā de Regali Territorio ab orientali, & occidentali parte, à Rupe montis, usque ad mare, ab utroq; latere terminos cum lapideis, & ferro signatos, infra quos terminos nullius adjacet territoriū, nos diligēter condonamus, & hoc in augumento Sanctæ Salonitanæ Ecclesiæ, proferentes firmamus, & singulis annis de omnia nascentia Terræ ex curte nostra, quæ Clusan dicitur, Decimæ inferantur in memoratam Ecclesiam, quas decimas Antecessor Noster Mislavo dare cœpit, si quis verò de super scriptis, quidquid Deo inspirante, amore Sanctorum inflammati devoto pectore obtulimus, concessimus, & imposterùm inconvulsa firmata valere censuimus, in Cœnobium sanctorum Martyrum Domnii, & Anastasii, Cosme & Damiani, & si quis diripere, vel subtrahere, aut per vim opponere tentaverit, iram Domini Salvatoris, & Sanctorum omnium maledictionem, quidem CCCXVIII. Patrum vinculo insolubili anathemate Maranatha denodetur, dividetur, & evellatur divino judicio, à cognatione, & patria, uxore, & filiis, qui separare donationem nostram temerariè à Sancta Matre Ecclesia jam factam præsumpserit, fovetur itaque hic litigantibus cum eo vicariis sanctis Religiosorum subsistentium, Principum gratia tam nefandi faciens quisquis ille defunctorum oblivioni dans, & in novissimo die magni examinis cum Diabolo, & ejus tetris Angelis, & Iuda Iscariote, Christi proditore, in gehenna Barathri muneretur, ubi ignis nunquàm extinguitur, & vermes impiorū non moriuntur.

Actum in loco, qui dicitur Byaci, tempore nuper fato, & testium notitia, præsentia, communi voto, & voluntate corroboratorum.

Signum manu, meque ipso Tirpimiro Duce hujus rei concessore, & auctore.

Signum manu Comicini Zuppano Testis.

Signum manu Pretilia Zuppano testis

Signum manu Nemustlo Zuppano testis.

Signum manu Zarsata Zupp. testis.

Signum manu Lodovico Zuppano testis.

Signum manu Ozanulo cum fratre

Signum manu Negutia Camerario testis

Signum manu Zupp. testis

Signum manu Potecano testis

Signum manu Zatimustlo testis

Signum manu Damay testis

Signum manu Dominico Presbytero Capellano testis

Signum manu Cypriano Presbytero Capellano testis

Ego Martinus Presbyter Capellanus præceptione Domini mei Ducis memorati, rogatus scripsi, & manu propriâ opus complevi, signum manu feci.

Hæc sunt Nomina Servorum de Masaro, pertinentes eos, in sancta Matre Ecclesia B. Domnii, scitote numerum eorum sunt in primis Carento, Postellio, Nassezai, Damaciai, Ylena, Trubasa, istis cum suis fœminis.

Cæteri verò septem, quorum Nomina sunt:

Liutamiro Strehemilo, Nedamuslo, Tesina, Luteciai, Censtizo.

Ex inscriptione *Regnante in Italia Piissimo Lothario Francorum Rege per Indictionem XV.* Tirpimirum Ducem adhuc Francorum Imperium, Lothariumque Italiæ Regem recognovisse, quem, quamvis jam tum esset à Patre ad Imperium ascitus, tamen, eo vivente, Imperatoria munera nequaquā exercuisse dicendum est, ideò tantùm pro Rege Franciæ, & Italiæ habitum, Privilegiumq; conscriptum Anno Domini 838. ex Indictione XV. dignoscitur, nam quamvis vivente Lothario, eadem Indictio repetita fuerit Anno 853. tamen quia tunc mortuo patre imperabat, imò sibi Ludovicum filium in Regno Italiæ, & Imperio associaverat (quod in inscriptione omissum non fuisset, si tunc confectum esset) ideo Anno 838. conscriptum dici debet: ex ipso autem Privilegio, sicuti Tirpimirum maritimas partes Croatiæ possedisse constat, (cum terras in ipso nominatas mari proximas, in Zupania maritima fuisse à Porphirogenito Parathalassia dicta, inferius patebit) ita, an reliquam quoque Croatiam, in eodem Privilegio Regnum Croatorum dictam, possederit, ex hoc unico illius temporis Privilegio colligi non potest, sed ex supra descripta Croatorum ex Porph. potentia, potius universum Croatorum Regnum (usque ad ripas Danubii extensum, ut in Privilegio exprimitur) possedisse, & paulò post ejusdem Privilegii concessionem, mortemque Tirpimiri divisionem Croatorum à Porphirog. memoratam, sequutam arguunt ea, quæ Veneti tradunt, scilicet

licet Petri *a* Tradonici Ducis tempore Vnusclavum, & Diodurum Principes Sclavorum Venetis infestos Caprulas populasse, tuncque Croatos ob dissensionem filiorum Ludovici Pii, timore Francorum deposito, mare infestando, Veneta arma exercuisse, dicendum videtur, Saracenis quoque Barium capientibus, Narentanos inde occasionem habuisse Adriaticum infestandi, ob id eundem Ducem, post bellum cum Drosaico Iudice Narentanorum, (vel ut alii, Marianorum) convenisse, scribunt. Saraceni deinde, Bario capto, eò magis Adriaticum infestantes, Gatarum, Rosam, Buduam, diripiunt, Ragusium obsident, deinde Græcorum, & Venetorum Classem ad Crotonem, vel Tarentum profligant, Adriaticumque incursant, quibus ut occurrerent Basilius orientis, & Lud. II. occidentis Imperatores, auxiliantibus Venetis, Dalmatis, & Slavis, Saracenos vincunt, Bariumque recuperant, ut Curop. Cedrenus, & Zonaras referunt, & Porphir. c.29. *Franci Græcis, cum Papa Romano se jungunt, unà cum Crobato, Servio, cum Zaclumo, Terbonitis, Canalitis, & Ragusinis, cunctisque Dalmatiæ Oppidorum incolis (nam hi omnes ex Imperatoris mandato aderant) & Barin obsident, capiuntque, sciendum verò quod Crobatos, reliquosque Sclavorum Principes Ragusini, suis navibus in Longobardiam transmiserunt.* Sed cum Ludovicus in Epistola ad Basilium conqueratur. *b Tot populos Sclavoniæ nostræ in captivitate sine qualibet parcitate subtractis, super quam dici possit animum nostrum commotum: non enim congruè gestum est, ut iisdem Sclavinis nostris, cum navibus suis apud Barim in procinctu communis utilitatis consistentibus, & nihil sibi adversi imminere putantibus, tam impiè domus sua quoque diriperentur.* Ludovicum, Sclavoniæ suæ, de Croatorum Regione maritima, sibi subjecta intellexisse dicendum est, qui cum eorum navibus ad Barium oppugnandum cum cæteris convenerant, ob id Porphir. Basilii jussu Croatos convenisse scribentem, Avo blanditum dicendum est, at cum cæteri quoque Adrii accolæ ibidem fuisse memorentur, præter solos Narentanos, quos (cum adhuc Pagani, sive Idolatræ essent) cum Saracenis sensisse verisimile est, & Croatorum domos ob id diripuisse, sed cum Regio Narentanorum Orientalis Imperii censeretur, ideò Ludovicum, id Basilio exprobrasse, & propter eandem causam Vrsum *c* Ducem Venetorum Croatis sociis gratificantem, in reditu à Bario, de Narentanis vindictam sumpsisse, censendum est, ut Veneti auctores scribunt, quamvis causam vindictæ non exprimant. His iisdem Narentanis tribuenda sunt, quæ Anastasius Biblioth. scribit de missis Adriani Papæ ex Conc. Constant. redeuntibus à Piratis Slavis captivatis, Codiceq; Concilii *d* abrepto. Eundem quoque Ducem Venetorum cum Demogoy, sive Dominico Principe Sclavorum bellum gessisse, & Ini-

a 841.
b Bar. 871. n. 73.
c ab 864. usq. 871.
d Baron 869.

cum eorundē Principem Istriam vastantem cæpisse, rebusque Istris ablatis, restitutis, captivos Slavos ob fœdus dimisisse scribūt, quod de Croatis Istriæ proximis intelligendum est: refert deinde Andreas Dandulus in Annalibus: *tamen Sclavi reputantes se offensos fœdus irritū habuerunt, quod mortuo Demogoy renovatum est, non inclusis Narentanis Venetorum maximis æmulis, contra quos Dux exercitum misit. Per hos dies Sedesclavus ex progenie Tribuniri, fultus Imperiali præsidio, Dalmatiæ Ducatū arripuit, filiosq; Demogoy exilio misit, quem non multo interjecto tempore Branimirus occidit, & Ducatum ejus accepit.* Huic Sedesclavo Comiti Sclavorum scripsit Jo. P.P. VIII. dirigens ipsi legatum destinatum Regi Bulgarorum, Anno 879. *e* Branimiro quoque Principi eodem anno scripsisse eundem *f* Pontificem constat, quem Ducem Croatorum fuisse apparebit, ex quo brevem fuisse Sedesclavi principatum argui debet. Sedesclavum autē ex progenie Tribuniri, id est Tirpimiri Ducis Croatiæ supranominati filios Demogoy (qui Tirpimirum ipsum, vel ejus filios ejecerat) itidem expulisse, & Basilii Macedonis Orientalis Imperatoris protectione, Dalmatiæ Ducatum arripuisse argui debet (id est ejus partis Dalmatiæ, quæ Croatia vocabatur) cum eodem quoq; tempore Beneventani, & Capuani Duces ab Occidentali Imperio ad Basilium defecissent, ut Baronius *g* observavit ex Curopalate, & tunc eodem Basilio conciliante, tributum Croatis Dalmatas constituisse, ut capite sequenti dicetur, censendum est. Branimirum autem Sedesclavi occisorem Ducem Croatorum Archid Spalat. memorat, & clarius Epistolæ Io. P.P. VIII. qui Ioannem Presbyterum familiarem suum ad ipsum, & Regem Bulgarorum misit, Branimiroque gratulatur. *h Dilecto filio Branimiro. Ad gremium Sanctæ Sedis Apostolicæ matris tuæ, de cujus fonte patres tui sacræ prædicationis potavere fluenta redeuntem suscipimus,* & Ioannem Presbyterum cum Epistola Regi Bulgarorum directum commendat, ejusdemque tenoris alteram scribit *i Omnibus venerabilibus Sacerdotibus, & universo populo.* In qua de Principe eorum Branimir ad Romanam Ecclesiam redeunte gratulatur: quod autem de Croatis hæc intelligi debeant, præcedens Epistola scripta *k Theodosio Ven. Diacono, & electo sanctæ Ecclesiæ Nonensis,* & clarius de eodem Theodosio jam Episcopo *l Excellenti Viro Branimiro glorioso Comiti, & dilecto filio nostro, atq; omnibus religiosis sacerdotibus, & honorabilibus Iudicibus, cunctoq; populo pax, & gratia à Domino Iesu Christo. Audita per Theodosium Ven. Episcopū vestrū fide* eum ad Ecclesiæ Romanæ gremium, pro ut ipsius Antecessores fuerant rediisse, commendans, declarat. Nam Episcopum Nonensem, totius Croatiæ tunc fuisse Episcopū ex Privilegio Mucimiri Ducis, inferius ponendo, cōstabit. Croatos ergo Orientali Imperio adhærētes à sede quoq; Apostolica per aliquot tēpus alienatos fuisse, apparet, quod de Dalmatis quo-

e Ep. 176.
f Ep. 184. 185.
g Bar. 879. n. 4.
h Ep. 184.
i Ep. 185.
k 183.
l Ep. 284.

que argui poteſt, nam idem Pontifex ſcribens a *Vitali Iadrenſi, Dominico Abſarenſi, cæteriſque Epiſcopis Dalmatinis, ſeu Ioanni Archipresbytero ſanctæ ſedis Salonitanæ, omnibuſque ſacerdotibus, & ſenioribus populi habitatoribus Spalatenſis Civitatis, atque Zadarenſis, cæterarumque Civitatum.* Conqueritur Archiepiſcopum Spalatenſem electum, à ſede Apoſtolica more ſolito pallium petere diſtuliſſe, & ſi metu Græcorum, vel Sclavorum id evenerit, pollicetur auxilium, aliter excommunicationem minatur. Græcos impedimento tunc eſſe potuiſſe argui debet, eò quia mortuo Ignatio Patriarcha Conſtant., iterum Photius à Baſilio reſtitutus *b* fuerat, qui cum à ſede Apoſtolica alienus eſſet, favore Baſilii, qui Dalmatas à Saracenis liberando, & Croatis tributum permittendo, utroſque devinxerat, Spalatenſem Metropolim Dalmatiæ, & Croatiæ ſibi vendicare conatum, credibile eſt; Slavos autem, id eſt Croatos, tunc Navigationi Latinorum obſtitiſſe, jugumque Francorum detrectaſſe, congruit cum iis, quæ Sigonius ex Andrea Dandulo refert. *c Carolus Craſſus Imperator Ravennæ fœdus inter Venetos, atque Italicos ſibi ſubjectos in quinquennium renovavit, & ſanxit, ut Sclavi, qui mare aſſiduis latrociniis infeſtabant communibus armis, non ſolùm arcerentur, ſed etiam peterentur.*

a Ep. 190.
b 878.
c 882.

Croatos enim maritimos favore Baſilii jugum Francorum detraxiſſe, ipſique Baſilio adhæſiſſe Conſtant. Porph. in vita ejuſdem memorat; nullæ deinde Croatorũ maritimæ actiones reperiuntur, vel ex eorum diviſione, potentiæque maritimæ diminutione à Porph. memoratæ, vel ex pacto ſibi à Dalmatis tributo eveniſſe, & cum ipſis Dalmatis navigationem exercendo, quieti deditos argui poteſt; ſed quamvis Croatorum in Adriatico moleſtiæ ſuppreſſæ tunc fuerint, tamen Narentani ab infeſtatione ejuſdem non ceſſabant, contra quos Petrum Candianum Ducem progreſſum, & occiſum concordes Veneti Scriptores, & Chroniſtæ referunt, at cum in aliquibus non conveniant, ideò referenda ſunt, quæ Sabellicus tradit, & quæ Chroniſtæ ſcribunt, ut æquivocationes apparere poſſint, ait enim Sabellicus;

In Narentanos interim veteres Veneti nominis hoſtes, quoniam proxima maria latrociniis infeſtarent, aliquot longæ Naves ad eorum curſus comprimendos, miſſæ: quæ infectâ re (nuſquàm enim hoſtis repertus erat) domum rediêre. Nec multò poſt Candiani Principis ductu, naves duodecim (quidam ſeptem ſcripſêre) in eoſdem hoſtes paratæ, qui circa Dalmatiæ Promontorium, quod ipſi incolæ Miculum vocant, reperti ſunt, in eos hortatu Ducis, ferociter invectæ ſunt Venetæ triremes: nec Liburnicæ naves pugnam detrectavere, utrinque majoribus propè animis, quam viribus eſt concurſum. Primo quidem congreſſu, res Veneta aliquot hoſtium navibus oppreſſis, ſuperior fuit; verùm Barbarorum multitudine ſuperante, Ducaria navi cum reliquis circumventa, Candianus fortiter dimicans occubuit, cùm menſes quinque non amplius Remp. adminiſtraſſet, ejus cadaver ab Hiſtris ſubtractum, paulo poſt Gradũ eſt deportatum atq; eo loco ſepultum. Dandulus in Chronico. *Petrus Candianus Dux hanc ſedem acquiſivit, Anno Domini* 886. *Iſte Navalem exercitum contra Narentanos miſit, qui ſine profectu ad propria remeavit, ob id ipſe armatis* 12. *navibus ad illas partes perſonaliter acceſſit. Ubi pugnando ab hoſtibus fuit occiſus, cujus corpus à Sclavis clàm arreptum fuit, & ad Gradenſem Urbem conductum. Ducavit men.* 5. *& ibi requieſcit.* Idem in Annalibus *Petrus Candianus* 887. *Hic confeſtim contra Narentanos exercitum navalem miſit, qui cum ſine effectu reverſus eſſet, tunc per ſemetipſum cum XII. bellicis navibus in menſe Auguſti egreſſus, & ad montem Sclavorum perveniens in loco, qui vocatur Micculus exivit; Licet cum paucis, ſed Sclavos ſibi reſiſtentes, primùm in fugam vertit, multoſque ex illis occidens, quinque Naves illorum ſecuribus fregit: ſed demùm revertentibus Sclavis die* 18. *men. Sept. cum aliis ſeptem occiſus eſt; cujus corpus Andreas Tribunus ſuſcipiens in atrio Gradenſis Eccleſiæ poſteà ſepeliit.* Obſervandum eſt Sabellicum Narentanorum naves cum Liburnicis confundere, cum ex jam dictis, libro ſuperiori pateat, Liburnos pro Croatis ſumendos eſſe, ſed cum Croati, & Narentani utrique Slavi eſſent, Sabellicus hos inter ſe non diſtinguendo, confundit, prout etiam inferius in Petri Urſeoli expeditione animadvertetur; ſimiliter quem Dandulus montem Sclavorum Miculum dictum, refert, hunc eundem Dalmatiæ Promontorium eſſe, Sabellicus aſſerit, & quamvis rectiùs Promontorium, quàm mons dici debeat, tamen eundem propè Iadram in Croatico, non Dalmatico ſolo ſitum tunc temporis fuiſſe, ex Privilegiis Regum Croatorum conſtat, nunc vulgò dictum *Ponta Micha* ob id Dandulus antiquos Chroniſtas ſequutus montem Slavorum, id eſt Croatorum eſſe ſcripſit; ſed deſcenſionem in terram Ducem feciſſe, innuere videtur, ibiq; Slavis fugatis, quinque naves illorum ſecuribus fregiſſe memorat, quod de Croatis, non de Narentanis intelligendum eſſet, ſicuti ea, quæ ſequuntur (de Slavis revertentibus) de Narentanis, ſi ab iiſdem Dux occiſus fuit; ſed cum ipſo antiquiores Chroniſtæ Narentanos tantùm nominent, ideò Dandulus in hoc tantũ loco Narentanos Sclavorũ nomine ſcripſit, quos alibi à Sclavis rectè diſtinguit: ſed unde Sabellicus Hiſtros ad ſubtrahẽdum Ducis cadaver accerſiverit, nõ conſtat, cùm ipſe Dandulus, & cæteri Chroniſtæ Sclavos corpus Ducis Gradũ portaſſe ſcribant, niſi ex Chroniſtis vulgari antiquo charactere ſcriptis, ex ſimilitudine hunc errorem hauſerit Sabellicus, cum

verba

verba *per ll isthiani* à verbis *per ll Istriani* nihil ferè in antiquis characteribus differant. Croatos ergò tunc temporis ab infestatione maris se abstinentes, cum Venetis, & Dalmatis concordes navigasse, & sequuta inter Venetos, & Narentanos propè suum Promontorium pugna navali, amici occisi Ducis cadaver, derelictum inventum, Gradum ad sepeliendum tulisse dicendum est. Mucimirum Croatiæ maritimæ Ducem circa hæc tempora fuisse Privil. ejus infra ponendum Anni 892. refert. Annales autem Francorum Fuldenses dicti, tempore Caroli Crassi relatâ Pannoniarum vastatione per Zuentibaldum Marauorum Ducem facta, & deinde juramento Carolo præstito subdunt. 884. *Postea veniente Brazlannorum Duce, qui in id tempus Regnum inter Dravum, & Sava flumina tenuit, suisque militiæ subditus adjungitur.* & inferius tempore Arnolfi Regis Germaniæ relata Zuentib. rebellione, & apparatu Arnolfi trium exercituum contra ipsum. 892. *Arnolfus contra Zuentibal. Hunnos, & Bulgares movet. Missos enim suos inde ad Bulgaros, & Regem eorum Landomir ad renovandam pristinam pacem cum muneribus men. sept. transmisit, & ne coemptio salis inde Maravanis daretur, exposuit; missi autem propter insidias Zuentibaldi Ducis, terrestre iter non volentes habere, de Regno Brazlavonis per fluvium Odgora usque ad Gulpam perfluentes. Savi fluminis navigio in Bulgaria perducti, ibi à Rege honorificè suscepti, eadem viâ, quâ venerant, cum muneribus reversi sunt 895. Imperator Pannoniam cum urbe Paludarum tuendam Braxlauoni Duci suo in id tempus commendavit.* Ex quibus Braxlauonem ejus partis Regni Croatorum fuisse Ducem, quæ inter Savum, & Dravum sita est, apparet, Caroloque Crasso Imperatori Occidentali, & deinde Arnolfo Regi Germaniæ, posteà Imperatori paruisse, constat; Mucimirum autem reliquum Regni Croatorum, vel partem saltem maritimam possidentem, ex ejus Privilegio, in quo nullum superiorē recognoscit, sui liberiq; juris fuisse, argui debet, neque Arnulfum Zuendibaldico bello, & Leonem Bulgarico, impeditos ipsum molestare potuisse, conjectandum est, Privilegium autem Mucimiri tale est.

In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Anno utique, sacram postquam Christus carnem ex Virgine sumpsit D CCCX CII. Indictione XI. sub die 4. Kal. Octubrium. Cùm magna inter Salonitanum, & Nonensem Præsulibus, verterentur de quadam facta donatione, à Tirpimiro Piissimo Duce in juris Sanctæ Matris Ecclesiæ, Domnii & Anasthasii Beatorum Martyrum, quandam mancipando Ecclesiam Sancti Georgii, quæ sita est in Petalio, videntur contentiones, dicente Petro Spalatensium Archiepiscopo, hanc quam dicitis Ecclesiā donatā à præfato Duce, & Privilegii statuto roboratam, in Nostræ Iuris Ecclesia sub testimonium notitia mancipatam habemus; respondens Aldefreda Nonensis Ecclesiæ Præsul, dicebat, non ita habetur, sed nostra potius Ecclesiæ dominio detinetur, quoniam non in Ecclesia sanctorum Domnii, & Anasthasii ut dictis possidenda, sed ipsius Præsuli fruenda ad tempus tradita est; his ita habentibus comperto placuit mihi Muncimir divino munere juvatus Croatorum Dux, residente Paterno solio, divino spiramine, communi consilio, cum meis cunctis fidelibus, & Primat. Populis, omni composita & pretermissa contentione, dictam jam sancti Georgii Ecclesiam in sanctorum Martyrum Domnii, & Anastasii cum omni suo introitu, & exitu subjugare Privilegio cum servis & ancillis, campis, & vineis, pratis, & silvis, cuncta mobilia, & immobilia omnia, quam Ecclesiam teste, & auctore Deo, volo, ut nullus deinceps de successoribus meis, de potestate Spalatensium Ecclesiæ subtrahere audeat, vel in quolibet, diripere, sed juxta priscam consuetudinem, ut donatam à Patre meo recolimus; & mox per præsens Privilegium denuo mancipamus, ut omninò subjaceat dictæ Ecclesiæ, jure; qui verò postmodum avaritiæ facibus accensus, atque in superbia cornibus elevatus, statuta nostra parvi pendens, nuper factam Ecclesiam à Dominio sanctorum Martyrum Domnii, atque Anasthasii subtrahere voluerit, vel quolibet modulo donationem dictam nocere tentaverit, iram omnipotentis Cælorum arbitri Salvatoris Mundi incurrat, & sanctorum omnium maledictionis vinculo CCCXVIII. Patrum insolubiliter denodetur, descendatque super eum, & domo sua, sibique consentientibus decem quas in Ægypto habita sunt plagæ, & lepra Naaman Syri ab iis nunquam recedat, deglutiat eos terra, sicut Datan, & Abiron, & in novissimo Maranatha litigantibus cum iis sanctorum constantia cum Diabolo, & ejus horribilibus Angelis, & Iuda Iscariote in gehennæ barathro munerentur, ubi ignis non extinguitur, & vermes non moriuntur. Actum est in Biaci, ante fores Ecclesiæ sanctæ Marthæ Martyra, tempore, & dimidium, nuper ut fumus. Hoc palàm testibus consentientibus, atque subscribentibus, dein ne aboleatur inposterum annulo nostro jussimus in calce signari

Signum manu mei, qui sum Muncimiro auctore hujus donationis Cartulæ.

Signum mei Budimiro Iup. Palat.
Signum mei Zellivero Iup. Cleoniæ
Signum mei Petro Iup.
Signum mei Prusna Mavechario Iup.
Signum mei Pruadra Iup. Cavallario
Signum mei Zellisbo Iup. Camerario
Signum mei Zellidedo Iup. Pincernario
Signum Boledrago Iup. Camerario.

F 3 Signum

Signum mei Budimiro Iup. Comitissa.
Signum mei Cresamustlo Camerario secundo
Signum mei Stephani filii Budimiri Camerario tertio.
Signum mei Zelli drago Maccechario Comitissa
Signum mei Prubitecho filio Petri Iup.
Signum mei Dragazai filio Semicarini
Signum mei Tugina Iup. Armigeri
Signum mei Zitallo superposito monast.
Signum mei Lelédrago Iup. Clisa
Signum mei Pacialio Limiresia

Sequenti autem die, quæ est tertio Calendis Octobris veniens ego sæpè fatus Dux in Civitate Spalati ante Sanctissimorum dictorum Altaria, & Privilegii paginulam manu propria inter cætera munuscula, quæ manus nostra invenire voluerunt, super sacrosancti Domnii Altario objeci, & donatione prædicta mancipata, sancti Domnii abii.

Ego Firminus Diaconus, & Capellanus dicti Ducis, præcipiente mihi Domino meo Muncimiro glorioso Duce coram dictis testibus audita scripsi, & post tradita feliciter complevi.

a à 912. usq. 932. Veneti Historici scribunt, Petrum Vrsi *a* Baduarii Ducis filium, è Constantinopoli redeuntem, à Michaele Bano Sclavorum (id est Croatorum,) captum, & Simoni Regi Bulgariæ missum, quem Michaelem Porphirogeniti Miroslavum esse potuisse, supra dictum est. *b* Petrum Candianum secundum cum Narentanis bellum gessisse, deinde pacem fecisse itidem scribunt. Simeonem autem Bulg. Regem Croatos invasisse, & in angustiis montium superatum, omnes suos amisisse, & eo mortuo Chrobatos, cum cæteris finitimis Bulgariam invasisse Por. Ced. & Cicrop. tradunt. *c* Petrum Candianum tertium Ven. D. contra Narentanos naves 33. maximas, (Saracenico vocabulo, ut Cedrenus testatur) Gombarias dictas, misisse, quarum metu Narentanos à Piratica abstinuisse, & damna refecisse, Veneti scribunt. Hæ memoriæ reperiuntur rerum in Adriatico gestarum Ducum Croatorum tempore, neque usque ad Ducatum Petri Vrseoli secundi, aliquid Venetos egisse eorum Chronistæ, vel Historici memorant, quo temporis spacio Narentanorum res floruisse, arguunt ea, quæ Platina in vita Io. XIII. de iisdem refert. d *Sclavi in Italia trajicientes, Saracenos ingenti clade superatos, monte Gargano dejecerunt.* Narentanorum ergo status describendus est, ut inde intelligi possint, quæ de eisdem Veneti Scriptores referunt.

b à 932. usq. 942.

c à 942. usq. 959.

d Sigon. 969.

CAPUT III.

De Narentanis, & eorum Baptismo.

Narentanorum Regionem, & Insulas Porphirogenitus describens, ait: *De Paganis, Arentanisque dictis, & terra, quam nunc habitant cap. 36. Paganorum quoque terra initio possessa à Romanis fuit, quibus Româ migrare jussis, Imperator Diocletianus in Dalm. sedes assignavit, & oriundi sunt ipsi etiam à Serblis non baptizatis, ab eo scilicet Principe, qui ad Heraclium se contulit.*

Capta verò itidem ab Abaribus, & vastata hac Regio sub Heraclio rursum incolis frequentari capit. Pagani autem vocantur, quod baptismum non accepissent eo tempore, quo Sclavi omnes baptizati erant: ita enim Sclavorum Lingua nuncupantur; quicunque baptismi expertes. Romanorum verò dialecto Regio illa Arenta appellatur, & Incolæ Arentani: habetque Pagania vrbes habitatas Mœrum, Berullia, Oscroe, & Labinetza; Item Insulas magnas, unam, quæ Curcra, sive Cicer dicitur, in qua Oppidum, alteram, quæ Meleta, sive Melozeate, cujus in Actis Apostolorum Divus Lucas meminit, Melitem eam nominans: ubi, & serpens D. Pauli digitum mordens, ab eo excussus, igne conflagravit: tertiam, quæ Phara, quartam, quæ Bratzes; Sed & alia præterea Insulæ sunt, quæ ad Paganos non pertinent, puta, Choaca, Ies, Lastobon & cap. 30. *Ab Orontio Pagania incipit, procurritque ad Zentinam flumen, & Zupanias tres habet Arastorzam, Mœrum, Dalen, & quidem Arastorza ac Mœrus ad mare sita sunt, & Sagenis piscatum exeunt, Dalen autem procul abest à mari, & ex agricultura vivunt, habentque in propinquo insulas quatuor Meleta, Curcura, Bartzo, & Pharus omnes pulcherrimas, fertilissimasque, Oppida item deserta, & paludes multas, in quibus habitant, & jumenta alunt, unde vitam tolerant.* Ex quibus constat Narentanos, sive Paganos eam partem continentis Dalmaticæ possedisse, quæ à Cerina Naronem versus, protenditur. Hos Narentanos Imperante Basilio baptismum suscepisse, Porph. tradit cap. 29. quod congruit cum Platina, qui Adriani secundi Pontificis, & Sueropoli principis Dalmatiæ Sclavos Christi fidem suscepisse scribit, quod cadit in principio Imperii Basilii, & de Narentanis intelligendum esse, mox patebit: Nam sicuti Croatos Heraclio juniore Imperante, baptizatos, supra relatum est, ità de Serviis idem intelligi debere ex eodem Porphirogenito deducitur; ideò Platinam de reliquis Serviis, scilicet Narentanis, vel Paganis locutum, in vita Ioannis XIII. (quem pro XIV. ponit) dicendum est; Sed cum hæc Platina à Flavio Blondo sumpserit,

pserit, ejusdem verba referenda sunt, ut de baptismo Sueropili æquivocatio indicari possit. Ait enim Blondus lib. 3. *Benedicti V. & Leonis IIX. Pontificis tempora continuarunt: multa in Italia comperimus gesta fuisse non memoratu magis quam longa, & accuratissima narratione dignissima, si modò Scriptores illa diligentius tradidissent: Saracenos namque ad Garganum sedere, & ex eo loco, proximoque Sipontino sinu, magnam Italiæ partem vexare solitos, Sclavi Italiâ deturbarunt: fueruntque hi, quos sub Sueropilo Dalmatiæ Rege, Adriani II. Pont. tempore, Christianos effectos ostendimus, quo in patrando facinore, multam Saracenorum commissam cædem refertur: Sub quibus Sueropoli Ducibus, & copiis, quovè in loco id gestum sit, nusquã invenimus.* Suprà a autẽ relato Bulgarorum ad rectam fidẽ reditu *& Sueropilus Dalmatiæ Rex subditaque illi Sclavorum gens, quam à Bohemis Germanis originem habuisse ostendimus, tunc primùm ad Christi fidem sunt conversi. Facta est per id temporis Regni Dalmatiæ divisio, cujus membrorum nomina ætate etiam nostra in usu habentur: Siquidem vetusti nominis Dalmatiæ Græciæ Regio prima, ab Oriente Macedoniam, ab Occasu Histriam, à Meridie Pelagus Adriaticum, à Septentrione Pannoniam habuit. Nova autem in divisione à Campis Dalmatiæ hinc Histriam usque Croatiam Albam, indè à dictis Campis Dyrrachium usque, Croatiam rubeam, & versus montana, à flumine Drino, trans ipsum flumen Macedoniam usque Rasciam, & citra flumen Bosnam vocavere; servat tamen ætatis nostræ consuetudo, ut ea omnia Dalmatiæ quondam ora in superum mare vergens, Dalmatia, & quicquid ejusdem montes mediterraneaque fuere, Croatia nominetur, Rasciaque & Bosna pro Regni Croatiæ Regionibus habeantur. Adrianus itaque II. per cujus tempora prædicta fiebant Synodum apud Constantinopolim.* Hæc Blondo cæteri Historici tribuerunt, cum non constaret à quo auctore id ipse sumpserit: sed extant manuscripti Annales Andreæ Danduli Ducis Venet. à quibus hæc, & alia multa Blondus exscripsit, inquit enim Dandulus

a Lib. 2.

Ursus Participatius Dux factus est anno 874. Eodem tempore Constantinus natione Thessalonicus, cui Papa, Cyrillus, nomen imposuit, Vir Catholicus, divinisq; scripturis eruditus, & in variis idiomatibus peritus, Regem Bulgarorũ cum gente sua ad fidem convertit, & infrà. *hujus autem B. Cyrilli prædicatione Sueropolis Rex Dalmatiæ, qui ab Odrillo germano Totilæ Regis Gothorum originem duxerat, cum toto suo populo fidem Catholicam suscepit, & ab Honorio Cardinali Legato Apostolicæ sedis, assistentibus Orthodoxis Episcopis, & Apocrisariis Michaelis Imperatoris Constantinopolitani, à quo Regnum suum recognoscebat, in plano Dalmini coronatus est, & Regnum suum in 4. partes divisit. Est autem Dalmatia, prima Provinciarum Græciæ, quæ habet ab Oriente Macedoniam, ab Occasu Histriam, à Meridie mare Adriaticum, & Insulas Liburnicas, & à Septentrione Pannoniam, quæ est pars Mysiæ. A plano itaque Dalmæ, usque Histriam; Croatiam Albam vocavit; & à dicto plano usque Dyrrachium, Croatiam rubeam, & versus montana à flumine Drino usque Macedoniam, Rasciam, & à dicto flumine citrà Bosnam nominavit; & Iupanos in unaquaque Regione constituit, & in Salona, & in Dioclia Archiepiscopos, & in reliquis Civitatibus Regni sui Episcopos, ut antiquitus fuerunt, esse decrevit. Moderni autem maritimam totam vocant Dalmatiam. Montana autem Croatiam. Hic Beatus Cyrillus penè omnium Sclavorum dictus est Apostolus, quia hos ad fidem reduxit, & divinum officium in Lingua Sclavonica iis transtulit.*

Dandulum autem hæc eadem mutuatum constat ab historia Presbyteri Diocleatis, quam Regum Dalmatiæ nomine Maurus Orbinus in opere suo nuncupato (Il Regno delli Slavi) inclusam vulgavit anno 1601. sed qualia hic auctor scripserit, qui legerunt, ipsorum sit judicium, sed cum conversio Croatorum & Serviorum à Diocleate relata ab omnibus jam accepta fuerit, ideò non inutile erit indagare, quomodo Sueropoli, Slavorumque Dalmatiæ conversionem ipse Diocleas æquivocatus sit; quod ut rectius percipiatur res altius repetenda est.

Carolum magnum post octenne, arduumque bellum Avaribus deletis, Pannonias non solum subegisse, sed desertas reddidisse, scriptores Francorum referunt, de quibus Eginhar. in vita Caroli. *Quot prælia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur omni vacua habitatione Pannonia, & locus in quo Regia Cagani erat ità desertus, ut ne vestigia quidem in eo humanæ habitationis appareant.* Hæc Pannoniarum deserta Slavos Behemannos, & Marahenses dictos occupasse, iidem Annales Francorum pluribus in locis referunt, Pannonias autem Zuentibaldum Regem cum Bohemia, & Moravia possedisse, itidem memorant, & quædam relata sunt supra quod Constantinus Porph. proximus illis temporibus Scriptor confirmat, nam cap. 41. b refert. b *Moraviæ Princeps Sphendoplochus* Σφενδοπλόκος *fortis terribilisque populis finitimis fuit. Post Sphendoploci autem mortem, anno uno in pace exacto, orto dissidio, & bello civili, invadentes Turcæ planissimè eos extirparunt, terramque tenuerunt, quam etiam nunc incolunt, quæque supererat multitudo, dissipata, confugit ad finitimos Bulgaros, Turcas, Chrobatos, & reliquas gentes.* Describens autem terram, quam Turcæ, id est hodierni Ungari tunc occuparunt cap. præcedenti ait:

b De Adm.

Confines autem Turcis sunt ad Orientem, Bulgari, separante eos Istro, qui & Danubius, ad Septentrionem Patzi, ad Occidentem Franci, ad Meridiem Chrobati, hos eosdem

fuisse terminos Regni Zuentibaldi, sive ut rectiùs Porphirog. Sphendoplochi supra ex Annalibus Francorum relatum *a* est, quem Regem, Populosque Bohemiæ, Moraviæ, & Pannoniarum conversos à Methodio, & Cyrillo, simul cum Bulgaris, conveniunt Scriptores, & idem Epistolæ Ioh. Papæ VIII. testantur *b Methodio Archiepiscopo Pannoniensis Ecclesiæ*; *c Methodio Reverendissimo Archiepiscopo Sanctæ Ecclesiæ Morabens.* ex quibus liquet, Moraborum Regnum, Iurisdictionemque Metropolitam eorundem complexa etiam Pannoniam Dravum usque, hosque tunc ad Christi fidem conversos, constat, sed cum Porph. circa eadem tempora id est Imperante Basilio cap. 29. referat. *Michaelis Amorensis Balbi (tempore) qui Dalmatiæ oppida habitabant sui Iuris extiterunt, neque Romano Imperatori, neque cuiquam alteri subjecti. Itidem finitimæ illis gentes Croati, Servii, Zachlumitæ, Tarbunitæ, Diocletiani & Hypagani excussis Romani Imperii habenis, liberi, suisque, non alienis Legibus, usi fuerunt. Principem verò hæ gentes non habent: tantum Zupanos senes, quomodo etiam reliqui Sclavorum Populi; Plurimi etiam è Sclavis his non baptizabantur, & diu baptismi expertes manebant; Imperante verò piissimo Imperatore Basilio, Legatos miserunt petitum, ut qui ex ipsis baptizati nondum essent, baptizarentur, essentq; veluti ab initio subditi Imperii Romani. Exaudivit illos beatus venerandusque Imp. & Comitatensem misit cum Sacerdotibus, omnesque qui in nominatis gentibus nondum baptizati erant, baptizavit, & post baptismum, Principes ipsis ex istis designavit, quos vellent, eligerentque è stirpe, quammaximè amarent. Atque ex illo tempore in hodiernum usque diem Principes ipsis non aliundè leguntur: Pagani verò, qui Romanorum Linguâ, Arentani appellantur, in locis inaccessis, atque præruptis baptismi expertes, relinquebantur. Paganus etenim Sclavorum sermone dicitur, qui non est baptizatus, postea autem etiam hi mittentes ad eundem Imperatorem, baptizari petierunt: misit itaque & baptizavit.* & cap. 36.

Pagani autem vocantur, quod baptismum non accepissent, eò tempore, quo Sclavi omnes baptizati erant: Ità enim Sclavorum Lingua nuncupantur quicunque baptismi expertes: Romanorum verò dialecto, Regio illa Arenta appellatur, & indè Arentani. ideò sicuti Methodio, & Cyrillo Sclavorum Bulgariæ, Pannoniæ, Moraviæ, & Bohemiæ conversio tribuitur, ità quoque aliquos ex Croatis, & Serblis, qui adhuc baptismo carebant, & ultimo ex Slavis, omnes Narentanos Christi fidem per Cyrillum eodem tempore suscepisse, cum relatis ex Porph. congruit, quæ cùm à majoribus per traditionem Diocleas accipere potuerit, Suentopluchi Regnum ex Pannoniis in Dalmatiam trahit, & pro solis Narentanis cunctos Serblos, & Croatos à Cyrillo conversos scripsit, Croatiamque, Serviam, & Dalmatiam simul jungens, Regnum imaginatus, divisionem ejusdem, commentus est. Croatos autem ante Cyrilli tempora baptizatos, præter ea, quæ suo loco relata sunt, testatur Priu. Tirpimiri Ducis suprapositum anni 838. in quo anteriorem quoque Ducem Mislavum Christianum nominari apparet, & clarius ex Epistolis Io. Papæ VIII. Cyrilli supra relatis, Sedesclavo, & Branimiro Ducibus Croatorum, populis, & Episcopo Nonens. scriptis, ipsos, & eorum populos non solum tunc, sed patres, & Antecessores eorumdem Christianos fuisse, ante tempora à Diocleate relata, clarè perspicitur: Observandum quoque est Diocleatem referre divisionem Dalmatiæ iisdem nominibus, quibus suo tempore, non Cyrilli distinguebatur, ut ex supra relatis à Porphir. ipso C C. annis antiquiore constat; simili modo Dandulum addidisse distinctionem, quæ suo ævo usurpabatur, quibus Blondus, & post eum reliqui suorum temporum divisiones posuerunt, quæ singulæ loco proprio indicabuntur. His de baptismo Narentanorum relatis in quo statu res eorum fuerint, quando à Venetis debellati fuerunt, indagandum est. Narentanos ex socordia Græcorum Imperatorum, libertatem consecutos, multoties Adriaticum infestasse, sed à Venetis repressos, aliquo tempore quievisse, proximo capite relatum est. At cum Blondus referat; *tradunt verò Guglielmus, Sicardusque Othonem priusquam in Græcos Imperatores duceret, copiis Adriatico traductis Sclavoniam, ac Dalmatiam invasisse, magnaque illis in Regionibus Græcorum præsidio destitutis rerum præda, & mortalium cæde commissa, Romam se contulisse*, & quamvis hi auctores non reperiantur, & ob id res in Adriatico ab Othone gestæ, quales fuerint, ex dictis Blondi percipi non possint, tamen dici posse videtur, Narentanos Othoni adhæsisse, & Saracenos è monte Gargano expulisse, ut suprà relatum est, quod Sigonius anno 969. evenisse scribit, & cum Insulam Lastobon in potestate Narentanorum fuisse, capite sequenti patebit, quam tempore Porphirogeniti ad ipsos non pertinuisse idem testatur, exinde coniici potest, vigentibus bellis inter Othones, & Græcos, Narentanos Lastobon, Choara, & Ies insulas, Dalmatiæ Orientalis reliquas, Orientali Imperio usurpasse, Adriaticique dominium sibi appropiare tentasse.

Narentani ergo Imperio Occidentali adhærentes, præter loca continentis, insulas Orientales Dalmatiæ possidentes, Dalmatas Imperio Orientali addictos inquietare, & simul cum Croatis Adriaticum infestum reddere, à prætornavigantibusque censum extorquere cœperunt; Quibus cum Dalmatæ impares essent ad resistendum, Græci verò Bulgarico bello impediti, occurrere non possent, Venetis permiserunt

Adria-

a Cap. 2.

b Ep. 195.

c Ep. 247.

Adriaticum à Croatorum, & Narentanorum molestiis eximere, ut capite sequenti, refe- retur.

CAP. IV.

Quomodo Dalmatæ à Slavis presi Venetorum tutelam conse- cuti sint.

PEtrum Vrseolum secundum Ducem Venetorum Narentanis tributum negasse, qui ob id Dalmatarum maritima loca, & à terra Iadrense territorium vastaverunt, qua de causa, Dalmatas Venetis se subdidisse, Ducemq; deletis Narentanis, titulum Dalmatiæ sumpsisse, & magistratus misisse; Sabellicus scribit: Idem ferè reliqui vulgati Scriptores. Andreas autem Dandulus in suis Annalibus, hæc fusius, & distinctius refert. Nam in principio Ducatus ejusdem Petri ait, *iste Dux cum Italicis Principibus amicitiam contraxit, & censum solitum dari Sclavis Piraticam exercentibus, à Venetis navigantibus per mare Adriaticum per edictum prohibuit.* Et infra *Gregorius* V. *natione Saxo sedit annis duobus, mensibus quinque.*

Per idem tempus Chroatorum Iudex, propter denegationem census, Venetis molestias inferre conatus est, undè Dux misit Baduarium Bragadino, cum sex navibus benè praparatis, Quissam, eorum urbem bello devincens, utriusque sexus captivos Venetias conduxit; & ex hoc majoris odii cumulum inter Venetos, & Sclavos pullulavit. & infrà *Ioannes natione Gracus sedit menses decem, hic decimusseptimus hujus nominis ab Imperatore damnatur, vivente enim Gregorio, datâ pecuniâ per Consulem Vrbis est creatus.*

Intereà Dux Ioannem filium requisitus à Basilio & Constantino Imperatoribus, misit Constantinopolim, qui honore, & muneribus ab iis decoratus, ad Patrem rediit . . . . Hoc tempore mortuo Tyrpinuro Rege Croatorum, inter filios Mucinurum, & Surignam, cupiditate regnandi orta contentio, schisma magnum in illa Regione generavit; Mucinurius tamen pravalens, plurimis in rebellione positis, Regnum obtinuit damna inferens maritimis Civitatibus Dalmatia. Qua de causa Veneti ab illis evocati, cum permissione Basilii & Constantini Imperatorum Constantinopol. à quibus Reges illi Sceptrum antiquitùs recognoverant, dominium Dalmatia primitùs acceperunt; ut historia, quam reperimus in antiquissimis Gracorum, & Venetorum Codicibus, prout sequitur, seriosè declarat. . . . Illis namque temporibus in Dalmatianorum confinio non plusquam Iadrenses Cives Veneticorum Ducis ditioni obtemperabant; quos Croatorum, & Narentanorum Principes crebrò affligere solebant; in tantum, ut Narentani horum 40. *comprehendentes secum vinctos deportarent. Unde Dalmatini populi omnes penè simul convenientes, Petro Veneticorum Duci suis Internunciis hac demandaverunt: Quod si ipse venire, aut mittere vellet, qui eos à Sclavorum severitate liberaret, ipsi, & illorum Civitates perpetuâ stabilitate sua, suorumque successorum potestati subdita manerent. Hoc audiens Petrus Dux, nulla interposita dilatione, suorum consilio munitus, navalem parare expeditionem pergit.*

Septimo quoque sui Ducatus anno, Petrus Dux, Ascensionis Domini festo cum suis in S. Petri Oliven. Ecclesia ad Missarum Ministeria percipienda, convenire voluit; cui Dominicus ejusdem loci Episcopus triumphale vexillum contulit, & unà Classem conscendentes illo die, Equilensem Portum intraverunt: dehinc velis libratis, occiduoque vento flante, Gradensem applicuere Urbem, quos Domnus, Vitalis Patriarcha, praeunte plebe cum Clericorum apparatu, excipiens, digna suo Principi obsequia exhibuit; cujus quoque dexteram victrici S. Hermacora signo condecoravit; inde pelagi sulcando undas, Istrensem ad Provinciam transeuntes, Civitatis Parentina juxta Insulam, velis dispositis, pernoctare disposuere: Quibus Venerabilis Andreas Episcopus occurrens, famulamina Duci multa impertitus est; quem humiliter rogitans ut S. Mauri oraculum adire non recusaret. Cujus petitioni acquiescens, multo milite stipatus, Urbem intravit, & expletis in S. Mauri Ecclesia ministeriis sacris, arrepto exinde itinere remigantibus nautis apud Monasterium S. Andrea Insulam, qua juxta Polensem Civitatem manet, grata hospitia habere voluerunt. Illuc Bertaldus Episcopus Polen. eximius cum Clericorum, & Civium multitudine festinus advenit, & utroque honore eumdem Ducem glorificavit. Dux deinde, vastum velificando aquor, Auscrensem ad Urbem delati sunt, ubi non modò Cives, verùm omnes definitimis, tàm Romanorum, quàm Sclavorum Castellis, convenientes, tanti hospitis adventum se pravenire, gaudebant, & Sacramentis ab omnibus peractis, sub illius Principis potestate manere decrevere. Hoc peracto, Sacrum diem Pentechosten solemniter celebrantes, pradicto Principi laudis modulamina decantavere. Tunc omnibus quibus atatis plenitudo aderat, secum venire jussit, & acceptis stipendiis dispositū iter continuare, decreverunt. Altera verò die Iadrensem antequam appropinquarent Urbem, ejusdem Civitatis Prior, cum Episcopo, & cateris suum dominium gaudimonii potiti receperunt, & ingressi Vrbem, ubi illius Regionis majores confluentes, ejusdem Principis dominationi subesse praoptabant; inter quos, Veglen. & Arben. Episcopi cum eorum Civitatum Prioribus affuerunt,

runt, & pari voto supra Sacra Evangelistarum dicta jurarunt: quod juxta illorum scire, & posse deinceps D. Petri Ducis fidem observare debuissent, insuper Episcopi eisdem sacris confirmaverunt, quod feriatis diebus, quibus laudis pompam in Ecclesia depromere solebant, istius Principis nomen post Imperatorum laudis praconiis glorificarent . . . . Croatorum itaque Rex, Ducem advenisse, & qua egerat, cognoscens, nunciorum studio eumdem placare pacificis nisus est verbis; quod Dux omnino parvipendens, eosdem nuncios redire dimisit, & sic tractare cum utriusque gentis exercitu, adorsus est quoque inimicorum aditus intrare, vel quibus argumentis illorum munitissima loca indemnis capere possit.

Dux tunc quorundam relatione didicit 40. Narentanorum nobilium de Apulia partibus, peractis negotiis, ad propria velle reverti 10. naves hominibus oneratas ad Insulam qua vocatur Caza, sub omni festinatione destinavit; qua dum irent, facili certamine eosdem comprehendentes, Tragurien. Vrbem accelerare voluerunt. Dux namque utriusque & Dalmatinorum, & Veneticorum militibus circumseptus 6. die Iadrensem Vrbem relinquens, ad quandam non longè à Belgradensi Vrbe Insulam advenit; de qua talem legationem civibus mittere placuit: Vt si spontaneum famulatum persolvere, & fidelitatem sibi jurare vellent, gratiam adipisci valerent; sin autem, se certamine capturos proculdubio scirent. Hoc verò audientes, Sclavorum Regis periculum incurrere formidabant, & tanto Principi resistere non valebant; unde in utroque discrimine positi, quid agere penitùs ignorabant. Tandem Venetorum ditioni subesse eligentes, & Sacramenta, & obsequia persolverunt. Egressus verò inde, Lenigrada Insula Coloni egregio Duci occurrentes, sacramenta promptè fecerunt. Cumque Dux Traguriensem Vrbem peteret, ab Episcopo, Civibusque, Sacramentis corroboratus est; inibi suos, quos ante ex Iadrensi Civitate misisse diximus, Victores reperit. Sclavorum itaque Regis frater Surigna nomine aderat, qui, quondam fraterno dolo deceptus, Regni amiserat Diadema; ipse namque non modò Sacramenti vinculo se eidem Duci associavit, verùm etiam Stephanum puerulum charissimam sobolem sibi pro obside commendavit, cui Dux Hicelam filiam suam Conjugem tradidit.

Hinc Spalatinam nobilissimã & validam Vrbẽ, quæ totius Dalmatiæ Metropolis constat, advenit, quẽ Petrus Archiepiscopus sacro infulatus officio, cum Urbana, tàm Clericorum, quàm Laicorum multitudine excepit, & Missarum solemnia celebrans, ex voto jusjurandi fide eidem omnes placere sategerunt. Narentanorum quidem Princeps 40. suorum captivitate mancipatos expertus est, qui suis internunciis Ducem continua prece sibi illos reddi imploravit, hoc videlicet pacto; Quod priusquam ipse Dux de illis exiret finibus, tàm ille Narentanorum Princeps, quàm omnes sui majores, sibi ad satisfaciendum pro suis votis convenirent, & nec censum aliàs extortum aliquo modo exigere, nec quemquam itinerantem Veneticum molestare deberent. Tunc captivos reddere jubens, sex tantùm illorum, ne ipse pacem violasset, retentos, secum servavit. His definitis, Dux ad alios illius regionis, sub jugo subjugandos gressum tendere cepit: Qui apud S. Maxim. Ecclesiam hospitium habere, dum voluisset, Curzola Insula habitatores suis recusantes parere jussionibus, valida manu acquisivit, suaque potestati subjugavit. Præterea dum idem Dux quicquid cordi aderat, Deo fautore ad votum consequeretur, improbos Ladestinæ Insulæ habitatores aggredi conatus est; à quorum rabie Venetici illac prænavigantes, propriis facultatibus privati, nudi sæpissimè evasere. Erat siquidem eadem Insula scopulosis promontoriis circumsepta, licet aditum intrantibus non denegaret, montium tamen sublimitate ostendebatur; Ex quibus vivis murorum manibus, turriumque ædificiis munita, inexpugnabilis ab omnibus habebatur. Dùm verò prædictus Princeps, multitudine navium collectâ, quendam illius Insulæ portum penetravit, mandans civibus, ut relictâ pertinaciâ ad se venirent, aut pugnâ se perituros scirent. Qui timore constricti, pacifica verba protulerunt. Postmodùm illis injunctum fuit, nulla ratione pacem à Duce se consequi posse, nisi Civitatem ipsi destruerent, destructam verò irreparabilem, & inhabitabilem relinquerent. Quod omni nisu facere interdicentes, tanto exercitui se se obsistere posse adorti sunt. Tunc idem Princeps suos ad certamen præparare, illosque impugnare acriter jussit: Verùm quia arduus locus difficilem dabat appropinquantibus ingressum, jaculorum ictibus hostes aliquandiù procul, virtute, quâ poterant, coercere satagebant. Tandem Dei omnipotentis dispensatione major pars exercitus ex illo loco unde nullius munitionis ostia patebant, impetum facientes, reliqua montes per devia conscendendo, turres ubi aquarum Vascula relevantur comprehenderunt, in quibus consistentes in tantum luctamine comprimebant, donec dejecti animo, armis depositis, nihil amplius, quàm mortis exosum periculum evadere flexis exorabant poplitibus. Dux itaque pietatis amator vivos conservare instituens, Civitatem tantùm devastare præcepit. Hoc peracto, Victor Princeps S. Maxim. Ecclesiam reciprocavit, illuc Ragusiensis Episcopus cum suis conveniens, eidem Principi Sacramenta omnes facientes obsequia multa detulerunt. Inde Dux prædictas Civitates repetendo remeans, pari omnium consensu Ducem Dalmatiæ se primitus nominavit, Venetiam tandem cum tali triumpho regressus est.

Ex quibus apparet Sabellicum non rectè intellecto

tellecto Dandulo hic, ut & suprà Narentanos, & Croatos inter se confundere; & cum Slavi utrique essent, Narentanos, pro Slavis Dalmatiam habitantibus sumere, eò quia suo tempore obliteratâ Narentanorum, & Croatorum distinctione, utrique Slavi vocarentur, ut suo loco referetur; Et quamvis Dandulus res Croatorum à Narentanis distinctas tradat, tamen cum ex nominibus locorum obsoletis, vel mutatis aliqua obscura remaneant, ideò declaranda sunt, ut narrationis series clarior appareat, & inde æquivocationes Sabellici, & cæterorum corrigi possint; Ait enim Dandulus *Chroatorum Iudex propter denegationem Census Venetis molestias inferre conatus est*, ideò Veneti *Quisam eorum Civitatem* bello devicerunt captivosque Venetias duxerunt, *ex hoc majoris odii cumulus inter Venetos, & Sclavos pullulavit*, cum intelligentia relatorum pendeat à situ Civitatis *Quissa* ubi nam ea fuerit, inquirendum est. Quissam Civitatem Croatorum maritimam fuisse oportet, quæ cum nullibi extaret, quando Sabellicus scripsit, ideò ejus mentionem omisit, & aliqui Dandulum, ejusve Exscriptores, errasse credentes, & Narentanos, cum Croatis ex Sabellico confundentes *Quissam* in *qui Issam* Narentanorum Insulam verterunt, & Vaticanus Codex Danduli talem correctionem habet *Qui Issam*; Sed sicuti Croatos præter maritima continentis loca, Insulas quoque aliquas possedisse ex Porph. relatum est, ita ex Privilegio à Cresimiro Rege Dalmatinorum, & Croatorum proximè illis temporibus concesso, inferius ponendo, apparet, *Chissam* vocatam Civitatem & Insulam, nunc Pagum dictam: Quod Dominicus quoque Marius Niger Geg. com. 6. animadvertit. *Est & Portunata, quæ &, Chissa, dicebatur ex vocabulo oppidi quod in meridionali Ripa situm fuit, ubi ejus vestigia cernuntur, & adhuc locus, Chissa, dicitur, quibusdam Pastorum Casis infra habitatus, quæ Insula hodiè Pagus dicitur*. idem Palladius Fuscus de situ oræ Illyrici, quam unam ex Croatorum Insulis fuisse inferius patebit, &, Chissam, sive Kissam eamdem fuisse, cum Danduli Quissam ex eo percipitur, quod Croatorum Iudex id est Zupanus in Insula Pagi existens, præternavigantes Venetos molestare potuerit propter Census denegationem, de quo capite sequenti. Indè *ob captivos Sclavos Venetias deportatos* inter Venetos, & *Sclavos* odium exarsisse oportet, qua de causa eosdem Croatos cum Narentanis se junxisse, & Croatos à Terra, Narentanos verò à mari Dalmatas sibi proximos Venetorum socios vexasse verosimile est: Sabellicus autem Narentanos cum Croatis confundens, Iadræ proximos præsumens, ab iisdem Narentanis territorium Iadrense à terra vastatum dixit, quamvis Narentani longè à Iadrensi territorio siti fuerint: Cum tantum 40. captivos Iadrenses Narentanos secum vinctos deportasse Dandulus referat. Dalmatæ ergò, tunc à Croatis à parte terrestri, & Narentanis à mari pressi, Ducis Venetorum auxilium implorarunt, ut eos ab utrorumque Slavorum molestiis liberaret; Ex quo observandum est Dandulum, Croatos, & Narentanos simul, cum utrique Slavi essent, hic *Sclavos* vocare, alibi autem Croatos solos *Sclavorum* nomine referre, prout cœteri quoque Chronographi Veneti antiquiores faciunt, qui Istros, & Dalmatas antiquis propriisque nominibus indigetant, Slavos autem, qui Dalmatiam occuparunt, in Sclavos, & Narentanos distinguunt, Croatos scilicet sibi proximiores generali nomine Slavorum vocantes, ex Serviis verò maritimos, Narentanos: sequitur Dandulus: Ducem ex permissione Impp. Constan. Classem parasse, & à Parentinis, & Polensibus in Istria obsequiosè receptum in proximam Dalmatiæ Civitatem Auseri pervenisse. *Vnde non modo Cives, verùm omnes de finitimis, tàm Romanorum quàm Sclavorum Castellis convenientes, Principi sacramenta dicunt*, ibique dispositis rebus, Iadram perrexisse, cui obviam Prior, & Episcopus exeuntes, Iadram deduxerunt, *ubi illi Regionis majores confluentes*, inter quos Veglen. & Arben. jurarunt, & uti Insulani Venetisque ob id magis obnoxii, primi Dalmatarum laudes post Imperatorem decantarunt. Duci Dalmatiam adeunti, Dalmatæ sive Latini, liberatori suo occurrerunt, & ex Slavis, sive Croatis, aliqui mari proximi, ex Castellis eorumdem convenientes, timore Classis, Duci Sacramenta dixerunt: Iadram autem delata Classe Rex Croatorum Ducem placare studuit, sed ibi *Regionis majoribus* id est Dalmatinorum *confluentibus cum utriusque gentis exercitu* id est *Dalmatinorum, & Veneticorum* consilium habuit, quomodo loca Croatorum, ex quibus Iadrense Territorium molestabant, capere posset; Sed cum tunc nunciatum esset 40. nobiles Narentanos ex Apulia redeuntes, ad Chazam Insulam (quæ est inter Issam, & Laudestinam) appulisse, ideò decem naves illuc destinavit, quæ ipsis copiis in Traguriensem Civitatem amicam se receperunt, præstolantes ibi Ducis adventum. Dux, aucta Classe Dalmatinorum accessione, ad proximam Insulam Croatorum propè Belgradum eorumdem Civitatem pervenit, cujus incolæ quamvis Slavorum, sive Croatorum Regis indignationem incurrere dubitarent, tamen Classi resistere non valentes, Duci se submisere, idem quoque fecerunt Lenigradæ Croatorum Insulæ Coloni (id est Mortarii, vel Zuri) inde, Traguriensibus occurrenribus, ad eorumdem Civitatem Dux pervenit, ubi suos victores reperit: Ibi frater Regis Slavorum adfuit, cum Duce societatem junxit, & filium Stephanum obsidem tradidit, cui Dux Hicellam filiam Conjugem dedit, & deinde Spalatum veniens receptus fuit: Huc usque Dandulus gesta Ducis cum Istris, Dalmatis, & Croatis refert; De Rege autem Croatorum locisque

cisque terrestribus Iadræ proximis Ducem festinantem à Narentanorum molestiis navigationem liberare, sex tantum dierum spatio ibi commoratum nihil determinare potuisse, conjectandum est, sed societate, & affinitate cum fratre Regis Traguriii initâ, inde Croatorum quoque partem Dalmatis Amicam effecisse, ex illis, quæ in recensione Regum referentur, conjectari poterit, ex iis autem, quæ deinde de Narentanis scribit, sicuti Principem Narentanorum loca Spaleto proxima, tunc habitasse conjectari potest, ità posterioribus quoque temporibus eadem loca à Successoribus ejus possessa, suo loco patebit. quo ob suorum nobilium Captivitatem pacem facere coacto, Curzolanos, & Ladestinos Insulanos se opponere audentes, ab eodem dissensisse argui debet; Inde Narentanos divisos inter se Venetorum, & Dalmatarum Classi occurrere ausos non fuisse, conjectari potest, at has Insulas auxiliis destitutas facilè Ducem in potestatem redegisse: Sed sicuti relata de Curzula ex ejus nomine hodiè quoque usitato, clara sunt, ita, cum Ladestinæ nomen obliteratum sit, recentiores ambigentes, quæ nam hæc Insula fuerit, de Pharo (quæ Lesina vocatur) dici crediderunt, & alii textum Danduli correxere sic *Lesina*, sed ex ejus descriptione *Insula scopulosis promontoriis circumsepta, licet aditum intrantibus non denegaret, montium tamen sublimitate ostendebatur* Ladestinam, vel Laudestinam fuisse eam, quam Por. Lastobon vocat, & nunc Slavè Lastovo nuncupatur: Illa autem *scopulosa promontoria* sive syrtes, ab Oriente Insulæ sitæ, ex utraque parte in longum protensæ, ex antiquo *Ladestina* sive *Ladesta* à Stephano memoratæ, & tabulis Peutingerianis *Ladestris* Insulæ nomine corrupto Lagustinæ indigetantur, & Insula Lagusta, ex qua ob situs portuumque commoditate Narentanos Adriaticum infestasse, Venetosque præternavigantes vexasse, censendum, Ducemque Civitatem hanc munitam destruxisse, ut deleto molestantium receptaculo pacatam redderet Adriatici navigationem concludendum est.

CAPUT V.

De æquivocatione tributi Croatis, vel Narentanis pensi.

SErie rerum in Adriatico per Venetos gestarũ relatâ, remanent quædam explananda, scilicet, de tributo à Croatis & Narentanis exacto, Laudum Cantu, & tituli Dalmatiæ assumptione, quæ singula seorsim declaranda sunt. Ait enim Sabellicus de Petro Vrseolo secundo Duce *Italiæ ad hæc potentissimum quemque muneribus & officiis affectatus: ubi ratus est venisse tempus, quo Veneti veteres novasque Narentanorum injurias facilè ulcisci possent, vetuit tributum, quod Venetum nomen multos annos, ut tutò oram Dalmaticam sui negotiatores navigarent Barbaris miserat, ulteriùs dari. Narentani ira in Venetos &c.* Dandulus autem loco suprà relato *Iste Dux cum Italicis Principibus amicitiam contraxit, & censũ solitum dari Sclavis piraticam exercentibus, à Venetis navigantibus per mare Adriaticum, per edictum prohibuit.* & infrà *Chroatorum judex propter denegationem Census Venetis molestias inferre, conatus est.* Hic animadvertenda est differentia inter relata à Dandulo, & Sabellico, nam Sabellicus Venetos Narentanis tributum per multos annos publico nomine misisse, innuere videtur; Dandulus verò Censum, vel tributum, quod à Venetis navigantibus Slavi extorquebant, Ducem per edictum solvi, prohibuisse refert; quem hoc loco de Croatis loquutum apparet, cum ex denegatione ejusdem Census *Croatorum judex Venetis molestias inferre conatus est*, scripserit, quæ ad Narentanos referri non possunt, ut Sabellicus credidit: pro cujus rei declaratione, referendum est, quodnam genus tributi jure, & ex pacto Croati exigerent, ut exinde æquivocatio Sabellici apparere possit. Ait enim Porphir. cap. 30. *Ex quo verò dicti jam Sclavi inhabitarunt finitima Dalmatiæ, omnia tenuerunt, Vrbesque Romanorum Insulas colebant, ex iisque vivebant, at cum quotidiè à Paganis captivi abducerentur, perderenturq́, illas deseruerunt, continentem colere volentes, verùm à Crobatis prohibebantur, cum nondum illis tributa penderent, verum ea, quæ hodiè pendunt, Prætori suo exhibebant; sed cum vitam tolerare non possent, ad Basilium Vener. Imperatorem accesserunt, eumque res à nobis commemoratas edocuerunt, isque auctor fuit, ut quæ Prætori solvebant, ea Sclavis darent pacis causa, & Prætori exiguum aliquid penderent ad ostendendam dumtaxat Rom. Impp. illisque debitam subjectionem ac servitutem, atque ex illo tempore omnes istæ Vrbes Sclavorum tributaria, pacta solvunt, Aspalathus quidem sol. CC. Tetragura C. Diadora CX. Opsara C. Arbe C. Becla C. ita ut universim essent lib. DCCX. excepto vino, & cæteris speciebus diversis, quas præter pecuniam exhibebant.* Croatos enim donec Occidentali Imperio parebant, pactis inter Imperia initis stetisse, & Dalmatas sua quiete possidere, permisisse conjectandum est; at jugo Francorum detracto, mare infestando quibusdam quoque Insulis occupatis (ut inferius patebit) Dalmatas molestasse, ob id tributum ipsis constitutum fuit, quod cum Imperante Basilio evenerit, ipso quoque conciliante pactum esse potuit (de tributo autem vini & cœteris speciebus, infra Regum Vngarorum tempore refertur) ex qua supra narrata

tributi

tributi constitutione Croatos ab infestatione maris abstinuisse, Dalmatasque quiete sua possidere permisisse argui debet; sed iterum mare infestantibus, & à præternavigantibus censum exigentibus, Dalmatas Venetorum protectioni adhæsisse, & censum, quod extorquebatur, solvere noluisse, & ut in similibus evenire solet, tributum quoque pactum denegasse, ob cujus denegationem contentio orta sit, nam tunc Iadram solam in Dalmatia Venetos in protectione habuisse Dandulus, & cœteri Chronistæ referunt; Iadrenses verò aliqua ex causa eorumdem protectioni se dedisse oportet, quæ proximorum Croatorum molestiis tribui debet, & ob imbecillitatem virium Imperii orientalis ad vicinam, & antiquam societatem Iadrenses recurrisse, ut à Croatorum molestiis liberarentur, & Venetorum protectionem nactos, Croatis tributum quoque negasse conjectari potest; ob quam denegationem Croatos Venetis Iadrensium protectoribus *molestias inferre conatos* videtur dicendum; Venetos autem quietis Adriatici avidos *Quissam Croatorum Civitatem* scilicet nidum molestiæ desolasse, *ex quo majoris odii Cumulus inter Venetos, & Sclavos pullulavit*; Inde Croatos in vindictam cum Narentanis convenisse, Iadrenses molestasse, & præternavigantes Venetos infestasse, ut Dandulus refert, quas molestias ad reliquos quoque Dalmatas Venetorum antiquos socios extensas censendum est, propter quas cœteri Dalmatæ Ducem evocarunt, & ipsius se protectioni tradiderunt, Dux autem Croatis maritimis sibi sacramento astrictis, à Narentanorum quoque Principe, & primoribus navigationem quietam permissuros sponsionem accepit, ut supradictum est. Ex quibus constat, Sabellicum de tributo Narentanis penso æquivocasse, ex tot enim relatis Venetorum Victoriis contra eosdem, & Croatos apparet nullam esse potuisse causam, propter quam Veneti tributum Narentanis, & multò minus Croatis publico nomine constituerint, Sabellicumq; non percepto Danduli verborũ sensu, talia scripsisse, & quamvis idem Dandulus referat, Narentanorum Principem, & suos majores cum Duce convenisse. *Nec censum alias extortum, aliquo modo exigere, nec quemquam itinerantem Venetorum molestare deberent*, censum tamen ab aliis, quàm à Venetis extortum innuere videtur, ipsumque Censum ab *itinerantium Venetorum molestiis* separare, sed sicuti, cujus generis census fuerit, quem Croati, & Narentani à navigantibus extorquebant, ex relatis Danduli verbis distingui non potest, ità ex iis, quæ suo loco dicentur de Almisanis, qui loca Narentanorum tenuerunt, & Segniensium Croatorum, qui nostris temporibus non minores molestias, Venetis longè majoribus viribus pollentibus, inferre ausi sunt, conjectari poterunt ea, quæ ab auctoribus non traduntur, & antiquitate obscurata sunt, Censusque à navigantibus extortus à tributo publico distingui.

CAP. VI.
De Laudibus.

DAlmatas Duci Vrseolo post Imperatorem laudes canere pollicitos Dandulus, & ex eo Sabellicus, cæterique vulgati Scriptores referunt, quæ laudes cum adhuc in usu sint, non injucundum erit iis, qui antiquitatum indagatione delectantur, si re altius repetitâ, quomodò hoc pulcherrimum Romani decoris monumentum in Dalmatia servatum sit, & causa quare in omnibus hodiernæ Dalmatiæ Civitatibus idem non servetur aperiatur.

Imagines Impp. initio sumpto ab Augusto colebantur, ex gentilitatis deinde superstitione etiam adorabantur, at Imperio ad Christianitatem redacto, creato quolibet Imperatore, Imago ejus per Imperium circumferebatur, & in unaquaque Civitate in locis publicis, & proponebatur, & reponebatur, atque magistratibus Provincialibus *a* præferebatur, & in exercitibus ab imaginiferis ferebatur.

His autem Imaginibus expositis, à Populo acclamabatur, quod non solùm in creatione fiebat, sed etiam singulis annis statis *b* diebus festis repetebatur expositio simul, & acclamatio: Hæ autem acclamationes, cum in foro, Circis, & Theatris fierent, Christiana pietate omnia ad Ecclesiam reducente, Imaginum quoque propositio, & repositio, ipsaque acclamatio in Ecclesiis fieri cepit, quas acclamationes laudes dictas Paulus Diaconus prodit. c *Tiberius cùm Coronam Augustalem accepturus esset, cumque juxta consuetudinem ad spectaculum Circi populus expectaret, insidias ei præparans, ut Iustinianum, Iustini nepotem, ad dignitatem Imperatoriam sublimaret, ille per loca sancta priùs procedens, dehinc vocato ad se Pontifice Vrbis cum Consulibus, ac Præfectis Palatium ingressus, indutus purpura, Diademate coronatus Throno Imperiali impositus cum immensis laudibus in Regni gloria confirmatur.*

Quo defuncto Mauritius, indutus purpura, redimitus Diademate, ad Circum processit, acclamatisque sibi laudibus, largitus populo munera primus ex Græcorum genere in Imperio confirmatus est.

Laudumque nomine etiam hodiè per tot seculorum continuationem vocantur.

Quibus autem conceptis verbis ipsæ laudes acclamarentur, tenuis memoria in Phoca memoratur.

a *Guido Panc. in notis ad Notitiam Orien. Imp. c. 24.*

b *l. 2. si quando C. de statuis & imaginibus.*

c *de gestis Langb. l. 3.*

609. Apud Gregorium Magnum in exordio Libri undecimi Epistolarum.

Venit autem Icona suprascriptorum Phocæ & Leontiæ Augustorum Romam, septimo calendis Maij, & acclamatum est iis in lateranis in Basilica Julii ab omni Clero, & Senatu: exaudi Christe, Phocæ Augusto, & Leontiæ Augustæ vita. *Tunc jussit ipsam Iconam Dominus Beatissimus, & Apostolicus Gregorius Papa reponi in Oratorio sancti Cesarii Martyris intra Palatium.*

Sed cum deinde excommunicato Philippico Imperatore summus Pontifex populo consentiente decrevisset, a *quod ejus imago, ut assueverat in Templum non inferretur, neque nomen in sacrorum solemnibus ederetur,* tunc Romæ cessatum à laudum acclamationibus, dicendum est, cum deinde Leo quoque Isauricus excommunicatus fuisset, b multasque contentiones subsequentes Imperatores cum Ecclesia Romana habuerint, ideò Laudes repetitas memorat, donec in coronatione Caroli Magni rursus Populus iisdem verbis, quibus, in Orientalium Imperatorum Imaginum propositione, solitus erat, acclamavit, ut Regino tradit.

a Sigon. 712.

b 730.

Carolo adveniente Romam Sum. Pont. in gradibus Basilicæ B. Petri stans, missis obviam Romanæ Urbis vexillis, cum crucibus atq; reliquiis, ordinatis etiam, atque dispositis per congrua loca, tàm peregrinorum, quàm Civium turmis, qui venienti Laudes dicerent, ipse cum Clero, & Episcopis antè gradus Ecclesiæ eum humiliter suscepit. Et infrà.

Cum Rex ipsâ die Natali Domini ante confessionem S. Petri ab oratione surgeret, Leo Papa Coronam capiti ejus imposuit, & à cuncto Romanorum Populo ter acclamatum est: Carolo Augusto à Deo coronato Magno, & Pacifico Imperatori Romanorum vita, & Victoria.

801.

Et post laudes more antiquorum Principum adoratus est, & ablato Patritii nomine Imperator, & Augustus est appellatus. Simili modo, & Legati Michaelis Imp. orientis.

812. *Aquisgrani, ubi ad Imperatorem venerunt, conscriptum pactum ab eo in Ecclesia susceperunt more suo, id est græca lingua Laudes ejus dixerunt, Imperatorem eum, & Basileum appellantes, & in revertendo Romam venientes in Basilica S. Petri Apostoli eundem pacti, seu fœderis libellum à Leone Papa denuò susceperunt.*

Hæc Romæ; at in Imperio Orientali Laudes continuatas hodiernus earundem usus in Insulis Ionii, quæ Turcarum jugo non premuntur, arguit, ob id in Dalmaticis quoque Civitatibus quæ Orientale Imperium adhuc recognoscebant, Laudes cantari solitas statis diebus festis, ex iis, quæ refert Dandulus, constat; nam Duci advenienti Auseri in solemnitate Pentecostes cantatas memorat, & Episcopos Iadræ existentes promisisse *feriatis diebus, quibus Laudis pompam in Ecclesia depromere solebant istius Principis nomen post Impp. Laudis præconijs glorificarent.* Ex quibus Laudum usum continuatum in Dalmatia apparet, posterioribus quoque seculis Tragurii memoria reperitur, anni scilicet 1192. easdemque Laudes, Andreas Belæ tertii Regis Vngariæ filius, à Patre Dux Dalmatiæ, Croatiæ, & Chalmiæ constitutus, sibi dictas testatur in privilegio Traguriem. concesso anno 1200.

Traguriensem c *Civitatem intravimus, ubi unà à Clero, & universo populo in honore, & gaudio recepti, Laudes hymnidicas honorabiliter recepimus,* & prout tractu temporis evenit, ut honores Principi destinati, ad ejus vicem gerentes extendantur, Banis quoque Laudes dictæ fuere, & cum ipsi Bani sæpè in Comites Civitatum Dalmaticarum eligerentur, (ut latius posteà dicetur) Comitibus etiam dictæ sunt, determinatâque pecunia hanc ob causam Canonicis pendebatur, prout ex pactis cum Iuachino Bano Sclavoniæ, electo Comite Spalati, d constat. Ad alios deinde quoque magistratus, & Collegia extensæ fuere. Has laudes, quas olim Populus acclamare solitus erat, hodiè in Ecclesia statis diebus festis solemnioribus Sacerdotes canunt, & quamvis per tot secula multa mutata, & adjuncta esse possint, tamen adhuc aliqua verba antiqua servantur.

c Ex Archiv. Com. Trag.

d Ex Arch. Com. Spal. 1272.

Dies autem solemnes fuisse Pascha, & Natale Domini ex decreto Gregorii de sancto Apostolo, tituli S. Mariæ in Porticu Cardinalis, tunc in Regno Vngariæ Legati anni 1192. in cartulario capituli Traguriensis existenti apparet, & nunc Iadræ observatur, Tragurii autem, & Spalati, aliis etiam festis celebrioribus canuntur, & sicuti ab eodem Cardinali duo Presbyteri singulis annis pro laudum solutione limitati fuere, ità posterioribus temporibus ex Veneti Senatus decreto, pro antiqui moris continuatione, solvit ærarium publicum cap. Tragurii quotannis libras 15. Canuntur autem hæ laudes Tragurii inter Missæ solemnia à duobus ex Canonicis Vmbonem ascendentibus, Choro loco populi respondente, & loco Imperatoris summo Pont. acclamatur, quod quando evenire potuerit, infrà conjectabitur; formula ergò in Patria observata subjicitur, ut ex ea cum antiquis acclamationibus collatio fieri possit, à qua cæteræ per Dalmatiam parùm discrepant.

Canonici.

Exaudi Christe, exaudi Christe.

Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. Sanctissimo, & Beatissimo Patri, & Domino Nostro Clementissimo Domino N. N. divin. Provid. Sacro Sanctæ Romanæ ac universalis Eccle-

Iadra, & Spal. Salus, honor & vita perpetua.

Ecclesiæ summo Pontifici Laus, honor, & Decus ac cælestis triumphus.

Chorus.

Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat.

Can.

Serenissimo, ac Excellentissimo Principi, & Domino Nostro Gratiosissimo DD. NN. Dei gratia Inclyto Duci Venetiorum &c. Laus, honor, Gloria, & triumphus perpetuus.

Spal. Salus, honor, vita, & perpetua victoria.

Iadra Salus, honor, vita, & victoria.

Chorus.

Christus.

Can.

Illustrissimo & Reverendissimo Domino D. NN. Dei, & Apostolicæ sedis gratiâ, Episcopo Traguriensi laus, honor, vita, & gaudium sempiternum.

Chor.

Christus.

Can.

Illustrissimo Domino D. NN. Comiti & Capitaneo nostro Trag. laus, honor, dignitas, & vita perpetua.

Chor.

Christus.

Can.

Illustrissimo Domino D. NN. Camerario, & Artis Præfecto nostro Trag. laus honoris augumentum, gaudium perenne, & pax sempiterna.

Chorus.

Christus.

Can.

Venerabilibus Patribus Dominis Canonicis, & Capitulo, ac toti Clero nostro Trag. Salus, honor, vita, & gaudium perpetuum.

Chorus.

Christus.

Can.

Nobilibus, & sapientibus viris Iudicibus, & Consiliariis, ac toti Collegio Nobilium Trag. salus, honor, & vita perpetua.

Chor.

Christus.

Can.

Vniversis Civibus, ac toti devotissimo populo nostro Trag. salus, vita, & gaudium salubre.

Ghor.

Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat.

Canonici.

Exaudi Christe, exaudi Christe.

Hæ autem laudes nunc canuntur in his tantum Civitatibus, quæ olim Romanorum, vel Dalmatarum nomen retinuere, ut dictum est, quæ Imperiales etiam dictæ fuere ad differentiam Croaticarum, quæ Regales suntque *Ragusium, Spalatum, Tragurium, Iadra, Arbum, Viglia.*

Sola Absarus ex Dalmaticis iis caret, quæ cum penè deserta sit, Civibus & Magistratibus nunc Chersum habitantibus, ob id forsan omissæ fuere.

Curzulæ & Phari, uti Narentanorum Sibenici, & Nonæ uti Croatorum

Neque olim cantatas ulla memoria reperitur, neque nunc canuntur; ex quo confirmantur, quæ ex Porph. de Dalmatarum, & Slavorum distinctione dicta sunt.

Ascrivii, sive Cathari quamvis in Dalmatia hodierna sit, non canuntur, quia & ipsa inter Dalmaticas Civitates numerari desiit, ideò non Imperio (quod Porph. non misisset, cum ejus mentionem faciat) sed a'i cui ex Principibus Slavorum tempore Porphir. paruit.

Canuntur quoque hodiè ex more antiquo, Iustinopoli Istriæ Civitate, quam quamvis Occidentali Imperio paruisse, & Marchionibus Istriæ subditam fuisse, reperiatur tamen Caroli Magni tempore Græcos adhuc, uti maris Dominos, recognovisse suprà relatum est, ideò more antiquo Orientali servato, laudum cantu, superioritatem Adriatici Impp. Orientalibus Iustinopolitanos olim detulisse apparet, quem antiquum morem sub Venetorum dominio, simul cum Dalmatis hodiè servant.

CAP. VII.

De titulo Ducatus Dalmatiæ à Duce Veneto sumpto.

PEtrum Urseolum Secundum Ducem Venetorum Dalmatiæ titulum sumpsisse, concordes sunt Veneti Scriptores, Sabellicus post reditum Venetias, Dandulus verò relatis ejus Victoriis, *inde Dux prædictas Civitates repetendo remeans, pari omnium consensu Ducem Dalmatiæ se primitus nominavit, & ad Venetiam cum tali triumpho tandem reversus est*, ex quibus, in Dalmatia ipsius titulum Ducem sumpsisse apparet, & Dalmatarum aliquos ipso accedente, statim laudes in Ecclesiis canendo titulum Dalmatiæ post Imperatorem eidem detulisse: In reditu autem omnium Dalmatarum acclamatione titulo Ducis Dalmatiæ decoratum, Venetias rediisse: Sed sicuti gesta Venetorum in Dalmatia ex consensu Impp. Constantinopol. Dandulus secuta memorat, ita quoque tituli assumptionem eosdem, vel permisisse, vel auxiliorum Venetorum indigos dissimulasse, dicendum est, nam tunc Græci Dalmatiæ Dominium nominetenus retinebant, & maximis Bulgarorum bellis impediti, ad Saracenos, Barium obsidentes, expellendos, Veneta auxilia paulò post accersivere, ut idē refert Dandulus; prout etiā Anonymus Barensis, & Lupus Protospata 1002. ideò Venetorum natio-

a Dandul. Cedren. b Curopal.

nem sibi conciliando, Ioanni a Ducis filio, & in Ducatu consorti, Martham ex sorore filiam Romani Argiri, qui postea imperavit, in matrimonium tradiderunt, nil mirum ergò si possessione Dalmatiæ permissa, tituli quoque usum Duci Veneto permiserint Impp. Orientales prout Othonem quoque Occidentalem eodem titulo Ducem decorasse, Dandulus refert. Magistratus tunc in Dalmatia missos nominat Sabellicus, & aliqui alii, sed Dandulus cum Chronistis antiquioribus nihil de Magistratibus referunt: Extant tamen ad Danduli Annales, & ad aliquas ex Chronicis antiquo charactere scriptis, eorundem Magistratuum nomina, recentiori tamen charactere exarata, inter quos Sibenici, & Belgradi Civitatum Croaticarum, quas Dandulus tunc acquisitas non memorat, & cum nullibi in Dalmatia eorundem Magistratuum memoria reperiatur, ideò posterioribus temporibus hæc nomina à recentioribus astructa fuerunt. Hoc modo Dux Venetorum Dalmatis in protectionem susceptis, & à Slavorum tributo, & molestiis liberatis, pacato Adriatico, Dalmatiæ titulum de consensu Impp. Oriental. sumpsit.

CAPUT VIII.
De Regibus, & Banis Croatorum.

HVc usque gesta in Adriatico, forsan nimis tædiosè, tamen ad intelligentiam sequentium non inutiliter relata sint. Nunc Regum Croatorum memorias, quæ supersunt colligere oportet.

Regnum Croatorum Danubium usque protensum fuisse, ex privilegio Tirpimiri Ducis constat, cujus Regni partem inter Dravum, & Savum sitam, Branslavonem Ducem in potestate habuisse tempore eodem, quo Mucimirus erat Dux meridionalis Croatiæ, ex ejusdem privilegio patet, sed quo tempore, modo, occasioneque Croatici Regni partes coaluerint, nulla memoria reperitur; Regum tamen series ex eorumdem privilegiis deducetur, deinde quando, quomodove Dalmatiæ titulum consecuti sint, conjectandum erit: monumenta autem, Reges nominantia, talia sunt:

Ex antiquo registro Privil. monacorum sancti Chrisogoni Iadren.

Anno Dominicæ Incarnationis 1067. *Indictione* 4. *epacta* 3. *concurrente* 7. *Regnante D. Constantino Duce magno Imperatore, Prioratum verò Iadera retinente D. Leone Imperiali Protospatario, & totius Dalmatiæ Catipano. Ego quidem Petrus S. Grisogoni Abbas immeritus, cerno quod his temporibus, in quibus jam fines devenere sæculorum nonnulla subtrahuntur, de possessionibus Sanctorum per ingluvias hominum mundanorum, ac Deum, non merentium, sed callida machinamenta, & dolosa solummodo amantium plurima argumenta. Unde Chirographum hoc ad posteritatis memoriam esse studui, cum consilio, ac voluntate, & testificatione præfatæ Vrbis Nobilium, quorum nomina subterascripta reperientur de possessionibus, hoc est territoriis, vineis, olivetis, ac piscationibus Cenobii prædicti Christi martyris, videlicet B. Grisogoni, vel in quibus locis hæc universa habentur, quæ mei regiminis tempore in obsequio fratrum, in eodem Cenobio, Christo famulantium, esse cognovi, ne alicui de subscriptis rebus minuendi facultas inposterum largiatur. Igitur scribere curavi, inprimis territorium, in quo vineæ, & oliva Monasterii esse plantata noscuntur, in loco, qui Yculi nominatur, & his terminis terminatur. Est in eodē loco vallis, infrà duos petrosos colles porrecta, in oriente, quæ robiosa dicitur, estq; primus terminus jam dicti territorii, à summitate ipsius vallis in oriente, ubi etiam pusillus stare ulmus cernitur, usq; ad limitem, qui ultra puteum ejusdem loci in occidentali parte habetur, secundus namque terminus per transversum à mare usque viam antiquam, quâ itur ad Nonam, quæ est etiam contra sablata, in qua hac de causa antiquitus sita est parvula colupnella, quæ erat ab Insidiatoribus de loco quo steterat remota, in orientem quasi passus ducentos, quam nos cum Consensu Cresimiri Regis Croatorum, suorumque Nobilium in pristino restituimus loco. Hanc ipsam denique terram his ipsis terminis terminatam, sine infestatione quorumlibet hominum servis Dei perpetuò possidendam, hoc modo antiquitus in nostro jam dicto Monasterio ferunt fuisse datam, quod Rex quidam Croatorum veniens votum reddere Deo, ad Ecclesiam præfatam petentibus servis Dei pro suo remedio animæ dominavit eam, quod factum pronepos ejus, prædictus Rex nostris quoque stabilivit diebus, tribuens Nobis ex hoc libellum continentem ita.*

Ego Cresimir, qui alio nomine vocor Petrus Croatorum Rex, Dalmatinorumque notifico omnibus, quod justum mihi videtur, ut statuta parentum meorum antiquorum non cassentur, maximè illa, quæ ad salutem eorum pertinent animarum. Conperimus namque in gestis proavi Cresimiri majoris, quod pro remedio animæ suæ tradidisset Monasterio sancti Grisogoni territorium aliquod in loco, quod dicitur Hyculas à quercu, quæ stat suprà vallem rabiosam, usq; ad stafilum, qui hac de causa situs est in trivio quod est contra sablatam perpetuò possidendum, quod totum possessoribus suis mansit tempore ipsius, & filii ejus Dirzislavi, & eorum potentibus Banis, videlicet Pribine, & Godemiri, & temporibus Suetoslavi, & ejus fratrum Cresimiri, & Goyslavi, & filii ejus Regis Stephani Patris mei faventibus nobilibus Banis eorū, qui fuere temporibus, hi sunt, Varda, Bozshare, & Stephanus Prasca. Vnde sancimus eorum sanciones à nobis robora-

roboratas perpetuò permanere. Si quis autem post nostrũ obitum ista violare temptaverit supremi incurrat Iudicis iram, & inhorrendi examinis diem sinistrum possidens locum, audiat, quæ sinistros merentur. Actum est in Nona Civitate his coram testibus Boleslaus, Tepa testis, Addamizo Noniensis Iupanus, testis, Vialcizo Iup. de Licca, testis, Voleta Dad testis, Budic, Postelnie testis, Ioannes Regis Capell. testis, Zuoiz Volar testis, Dragogna scuto bajulus, Dodavid vinote, Grabogna Decanus testis, ego Abbas S. Bart. scripsi jussu Regis Domini mei. Et aliud territoriũ Sancti Grisogoni in Insula in loco qui antiquò nomine Flavico dicitur, nunc verò postimana nominatur, in quo loco Prestantius Episcopus unà cum Maio fratre suo Priore ædificavit Ecclesiam ad honorem B. Archang. Michaelis, & quibus voluere dotarunt beneficiis, Traso denique qui illis diebus huic nostro Cenobio praerat Abbas prospiciens hunc sibi, suisque fratribus satis esse congruum & ad suam utilitatem nimis proficuum, vocavit ad se dictos fratres, & petivit illam, disponens iis necessitatem suorum fratrum, ac Domus Dei; cujus voluntatem, ac petitionem consecuti sunt, dictus Præsul, & frater ejus, obtuleruntque in obsequio Abbatis, & fratrum, tam Ecclesiam, quam ædificaverant, quamque adjacentia territoria, & ut perpetuò B. Martyris Cella fieret, tradentes eam legaliter coram nonnullis Iaderensium stabiliunt, & confirmant. Quod factum, utique inconvulsum mansit temporibus ipsorum, sed post obitum illorum quidam temptabant subtrahere aliquid de donatis, jam Ecclesiæ Dei territoriis, qua de Causa veniens ad Insulam filius dicti Prioris Gregorius similiter Iadrens. Prior, & Imperialis Patricius, ac totius Dalmatiæ Stratigo ad Insulam, cum suis Consobrinis, filii dicti Episcopi, quatenus quis jam nunquam posset in aliquo servos Dei molestare, prædicta Territoria sicut à suis Patribus Sacro Cenobio donata fuerant, clarius propalaverunt, confirmarunt, & his terminis terminarunt, à mari videlicet usque ad montium summitates, & à fundo Vallis, quæ in Orientem post præfatam Ecclesiam esse cernitur, in quo fossatus habetur, qui contra ipsos montes mitti videtur, usque ad maceriam quæ ultra desertum oppidum in parte occidentali similiter habetur, quo etiam tunc, ob sui facti memoriam, lapidum pro signo pusillum statuunt acervum. Et hæc quippe nomina sunt eorum qui hujus rei cum eo tunc adjutores, cooperatores, & testes afficere, quorum jussu, & voluntate, & hoc Chirographum scribere fecimus, inprimis Sc. Prestantius Tribunus, Dabro Trib. Martinus T. Cerneca T. Andreas T. qui postea Prior effectus est; Dabro T. Sergius T. Georgius T. Maius T. Vrsana T. Petrus T. Gancella T. & alii plurimi. Ego Stephanus Iadrens. Episcopus horum, & aliorum Nobilium plurimorum consilio, & voluntate, jussu & testificatione curis præpeditus nonnullis Cyrographum hoc rustico sermone conscripsi.

Quoniam divinitatis eximia celsitudo summos, ac minimos, non modò pro meritis, verùm etiam dispensatione profunda, æternos largitur honores, & modo ininvestigabili elevat sublimandos, & sublimium superborum colla pessundat, & ineffabilis Iudicis, ineffabile quoque judicium perseveret, & omnipotentis discretio, ex inexhausto procedens fonte terrena dispenset Imperia. Ideò ego Cresimirus. D. Gra. largiente Croatiæ, atq; Dalm. Iura gubernans, atq; avi mei beatæ memoriæ Cresimiri Regis, Patrisq; mei Regis, Stephani in Elisio campo feliciter quiescentis habenas Regni retinens anno Dominicæ Incar. 1069. Ind. 7. epacta 5. concurrente 3. in nostro Nonens. Cenaculo residens una cum nostris Iupanis, Comitibus, atque Banis, Capellanis etiam nostræ Regalis Aulæ, cogitare cæpi qualiter omnipotens Deus hæreditarii Regni mihi concessit, gubernacula, conservaret, & animabus meorum prædecessorum requiem æternam donaret. Inveni nihil in operibus maximè dignius, nihilque Deo acceptabilius, quam ex nostra terrestri aula supernorum Civium, atque Sanctorum sacrata habitacula possessionibus, muneribusque ditare condignis. Igitur quia Deus omnipotens terra, marique nostrum prolongavit Regnum, decrevimus, & prompto animo stabilivimus Monasterium S. Grisg. Mart. cujus venerandum corpus intra ejusdem Civitatis mænia requiescit prædiis, atq; possessoribus honorare, simul quia in gestis antecessorum nostrorum Regum sc. Excellentissimorum in Campis, & territoriis plurimis prædictum monasterium invenimus privilegiatum. Nos ergo à Prædecessoribus nostris in nullo deviantes pro remedio animæ meæ, meorumque defunctorum omnium offerimus, & stabili tenore donamus tibi Beatissimo Grisogono martyri, & præsente D. Petro tuæ sanctæ Aulæ Abb. nostram propriam Insulam, in nostro Dalmatico mari sitam, quæ vocatur Mauni, cui ex orientali parte adjacet Insula, quæ in vulgari Sclavonico Veru nuncupatur, ut eam habeat, & possideat in æternum absque cujusquam mortalium inquietudine, prædicti Sanctissimi Martyris monasterium, nam sic bona nostra decrevit voluntas, annuentibus, & supplicantibus venerandis nostri Regni Principibus. Vt autem hæc nostra donatio in æternum fundetur, & stabilitate perpetua perseveret, eam nostra nostrorumque Episcoporum attestatione astringimus, & inviolabiliter præmunimus, statuentes, ut quicunque mortalium immemor divini examinis, & perversorum nostræ Regiæ dignitatis voluerit unquam ausu temerario de prædicta Insula Cenobio regaliter concessa Monasterio Sanctissimi Chris. inquietare, simulque nostra jura confundere, incurrat iram super

iram futuri Iudicis, & sit reus in conspectu extremi examinis cum Herode, Iuda, & Simone Mago portionem in æternum habiturus, & Antichristi consortia possessurus ab omni pace Deo, Sanctisque Apostolis, & à cuncto Sanctorum cœtu, & Beatissimo Chris. maledictionem accipiat sempiternam, & nostra Regali Curiæ quibuscumque successoribus meis Regibus Iupanis, Comitibus, sive Banis componat lib. auri C. & in nostro Regno perpetuò sit infamis † Ego Crescimir Rex Cro. atque Dalmat.

† Ego Stephanus Iaderæ Episcopus scripsi, & hæc sunt nomina testium, qui in hoc facto interfuere. Adamizo Nonen Zuppanus T. Bolislavus Curialis Comes T. Usachizo Iup. de Lucca † Volessa Dat. T. Budec, Postelnic. Berberien. Iup. T. Ioannes Regis Capellanus T. Petrus Regalis Curiæ judex T. Suidoz Regalis Pincerna T. Dominus Leo Imperialis Protospatarius, ac totius Dalmatiæ Catipanus T. Salvislavus Nonen Iudex. T. Adam Monacus de Sancto Bartholomeo Abbas T. Petrus Iupanus de Sidraga T. Dragomir Iupanus de Cetina T. Andreas Belgradensis Prior Testis.

Ego Anastasius hujus Cirographi dictator Crivatens. Episcopus, & Aulæ Regiæ Cancellarius, Iussu, & voluntate prædicti Domini mei Regis scripsi, & confirmavi feliciter in Civitate Nona, Amen.

Ex quibus, & aliis Privilegiis infrà ponendis elicitur Regum sequens series.

CRESIMIRVS MAIOR

Pribinna, Godemir } Bani

DIRCISLAWS Rex a 994. usque 1000 — CRESIMIRVS REX — Suetoslaus Banus — Goislaus Banus

STEPHANVS REX

Varda, Bozethare, Stephanus, Prasca } Bani

a. 1052 usque 1073 CRESIMIRVS PETRVS Rex Croat. & Dalmat.

Lubomiro, Petrus } Bani

Goyzo Banus, 1059.
Stephanus Dux 1066.

SLAVIZO Rex

a. 1075 usque 1087. ZVONIMIRVS DEMETRIVS Rex Dalm. & Croat.

Radovanus Regis filius, 1083.

STEPHANVS Rex Dalm. & Cro. ultimus.

Sed

Sed quonam tempore præceſſores Creſimiri Petri fuerint, præter Dircislavum, nullibi reperire licuit, ideò in hac memoriarum tenuitate Creſimirus major, pro Patre Creſimiri Regis, poſitus eſt, ut proavus Petri dici poſſit, quem etiam Regem nuncupatum ex verbis in ſupra ſcripto inſtrumento 1067. poſitis argui poteſt; videlicet, *Rex quidam Croatorum dominavit eam (id eſt terram) quod factum pronepos ejus prædictus Rex(ſcilicet Creſimirus Petrus) noſtris temporibus ſtabilivit.*

Et quamvis Archidiaconus primum Regem Dircislavum ponat, tamen incongruum non videtur conjectari, Duces Croatorum detracto Francorum jugo, cùm nullum ſuperiorem cognoviſſe reperiantur, à ſuis Croatis Reges nuncupatos eos, qui univerſam Regionem poſſederunt, quam, ſub eorundem Francorum quoque Imperio, Regnum Croatorum dictam, ex privilegio Tirpimiri Ducis, & Annalibus Francorum ſuprà citatis conſtat, quamvis Creſimirum majorem, cæteroſque in primo privilegio nominatos, Reges non vocet Petrus, prout in ſecundo Patrem, & Avum: Dircislavum autem primum titulum Regium ab Imperatore Conſtantinop. conſecutum, argui poteſt, ut Archidiaconus refert cap. 13. *Martinus Archiepiſcopus fuit anno Domini 970. tempore Theodoſii Imperatoris, & Dircislavi Regis, iſte Martinus fuit Spalatenſis natione, hic fecit Eccleſiæ unum calicem magnum, cum ſua patena de auro puriſſimo; ab iſto Dircislavo cæteri ſucceſſores ejus Reges Dalmatiæ, & Croatiæ appellati ſunt; recipiebant enim Regiæ dignitatis inſignia ab Imperatoribus Conſtantinop. & dicebantur eorum Eparchi ſive Patritii, habebant namque ex ſucceſſione ſua originis patrum, & proavorum dominium Regni Dalmatiæ, & Croatiæ,* & quamvis Theodoſium non imperaſſe anno 970. ſed Ioannem Zimiſcem cum Baſilio, & Conſtantino conſtet, tamen cum Martinus Archiepiſcopus, & Dircislavus Rex in ſcriptura fundationis Eccleſiæ Sancti Michaelis prope Anphiteatrũ Salonæ ſitæ (quæ adhuc extat, ſimul cum ruinis ipſius Anphiteatri) anni 994. nominentur, & in alia repetantur.

In Chriſti nomine Amen. Anno nativ. ejuſdem D.N.I. Chriſti M. Ind. 13. Regnantibus DD. NN. Baſilio, & Conſtantino magnis Imperatoribus, in Regno Croatiæ, gubernante autem Domino Dircislavo inclito Rege, reſidente etiam in ſede Beati Dominii D. Martino Reverendiſſimo Archiepiſcopo, unà cum D. Florino Principe Spalati, & Clyſi.

Ideò vera ſcripſiſſe Archidiaconum, credendum eſt: ſed, ſicuti conſtat ex his, Dircislaũ fuiſſe Regem Croatiæ, ità ipſum, ejusque ſucceſſores uſque ad Creſimirum Petrum, Dalmatiæ titulo uſos, non reperitur; ex quibus Dircislavum regnaſſe, ab anno 994. uſque ad 1000. conſtat, Petrum autem Vrſeolum Venetorum Ducem in Dalmatiam veniſſe, intra eoſdem annos Veneti Chroniſtæ, & Hiſtorici ſcribunt: Hoc ergò Dircislavo regnante, Venetos Dalmatiam in protectionem ſuſcepiſſe dicendum eſt. Sed Dandulus, & ex eo Hiſtorici, & recentiores Chroniſtæ ſcribunt, mortuo Rege Tyrpimiro cum inter filios Mutimirum, & Sutigura contenderetur Mutimirum prævaluiſſe, junctum Narentanis, Dalmatas infeſtaſſe; eoſque ad Venetos confugiſſe, & cætera; quæ relata ſunt; Sed cum Chronographi antiquiores Regem Croatorum tantùm referant, nomen autem Regis non exprimant, Dandulus, & ex eo reliqui, Tyrpimiri, & Mucimiri nomina addentes, erravere; nam ij, neque Reges fuere, neque tunc temporis vixere, ut ſupra in recenſione Ducum ex eorundem privilegiis relatum eſt: Hic error autem ab Archidiacono Spalatenſi, ortum duxiſſe videtur, qui Tyrpimirum, & Mucimirum inter Reges ponit anno 990. deceptus & ipſe à privilegio Suinimiri Regis conceſſo Eccleſiæ Spalat. anno 1076. die 9. Octobris, in quo ſcriptor Tyrpimirum, & Mucimirum perperam Reges nominavit, ob id Archidiaconus, cum eos inter Reges recenſere vellet, poſt primum Dircislavum poſuit, cęteriſque erroris cauſa fuit, & quamvis, ex datis eorundem privilegiorum, ei conſtare poterat anteriores fuiſſe Dircislavo, tamen ſolito ſuo more, temporibus non examinatis, lapſus eſt, exteroſque in errorem induxit: Ideò omiſſis nominibus Regum à Dandulo poſitis, & ab exſcriptoribus ejus etiam depravatis, Dircislavo Regnante in Croatia, Ducis Vrſeoli adventum in Dalmatiam eveniſſe concludi debet, & contentionem fuiſſe inter Dircislavum, & Creſimirum fratres: nam Stephanum, filium fratris Regis, obſidem traditum Duci, Dandulus ex Chroniſtis antiquis memorat, quod congruit cum ſtirpe ex privilegiis extracta, Dircislavumque Creſimiro fratri Primogenito Regnum extorſiſſe, & ob id Creſimirum Petrum Dircislavum Regem nominaſſe forſan noluiſſe, prout Avum Creſimirum, conjectari poteſt.

Quem Creſimirum, cum Iadrenſe territorium, deinde moleſtaverit, in ea parte Croatiæ à Dircislavo poſſeſſa quoquo modo ſucceſſiſſe dicendum eſt, ut Dandulus refert relata ſucceſſione Othonis.

Erat quippe Dux Otho annorum 18. quo tempore Regis Hung. filiam & ſororem Stephani ſucceſſoris traduxit uxorem, mulierem utique generoſitate ſerenam, facie facundam, & honeſtate præclaram. Nono Ducis anno Creſimirus Croatorum Præſidens, 1009 1018

*dens, Regionem Iadram, & alias maritimas Civitates Dalmatiæ, quotidianis incursionibus inquietat, à quibus Dux requisitus cum stolo exiit, & Civitates tutavit, hostes in fugam vertit, & Cives illarum in sua fidelitate, & obedientia solidavit; & rediens à Vitale Episcopo Veglen: & Maio Episcopo Arbe. & * Martino Episcopo Arbonis. & Martino Episcopo Auserens. & ab universo Clero, Prioribus, & populo dictarum Insularum de tributo sibi, & successoribus suis annuatim in perpetuum solvendo sponsionem suscepit.*

Hæc Dandulus Sabellicus, & reliqui ferè eadem, sed pro Cresimiro, Mucimirum, quem & Heresimum dictum, ponunt. De tributo autem Othoni Duci pacto extat in sanctuario Ecclesiæ Cathedralis Arben. ejusdem obligatio.

In nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi anno ab Incarnatione ejusdem 1018. *mense Iulio Indictione primâ in Civitate Arbes. Spondentes, spondemus, promittentes, promittimus, nos quidem Majus Episcopus dicta Civitatis Arbes, simul cum Tribuno Trium Bellata Priore nostro, una pariter cum Clero, & populo habitante in Civitate supradicta, cum successoribus, seu haredibus, ac proharedibus nostris, vobis D. Othoni seniori nostro Duci Venetorum, & Dalmaticorum, & successoribus vestris Tributum dare omni anno libras de seta serica decem, & nostrum missum in Nativitate D. N. I. Christi, & si vobis vestrum missum transmittere placuerit, nequaquam supradictum tributum contradicere debeamus, per nullum ingenium. Hac autem ut supra leguntur, omnia adimplere promittimus, sine omni intermissione, aut aliquo interposito capitulo. Si autem per quodvis ingenium non adimpleverimus omnia, sicut superius legitur in constituto tempore, tunc promittimus cum haredibus, & successoribus nostris vobis, & vestris successoribus auri obrizi libras quinque, & hec promissionis cartula perpetualiter maneat in sua firmitate. Ego Majus Episcopus manu mea scripsi.*

Ego Bellata Prior hac rogavi fieri.
Ego Io. Archipræsbiter m.m. scripsi.
Ego Petrus Luccani m.m. scripsi.
Ego Marcus Diac. m.m.s.
Ego Nicephorus hac rogatus feci.
Ego Lampridius h.r.f.
Ego Fuscus h.r.f.
Ego Donus h.r.f.
Ego Martinus h.r.f.
Ego Sergius h.r.f.
Ego Iohannes h.r.f.
Ego Dabro h.r.f.
Ego Muzlo h.r.f.
Ego Petrus h.r.f.
Ego Petrus Diac. rogatus à Clero, & populo conscripsi, atque complevi.

Ex quo Othonem Ducem Venetorum Dalmatiæ titulum continuasse, & Cresimirum in Regno Croatiæ successisse concludendum est, quod deinceps inter ejus filios divisum fuit, ut Cedrenus refert.

Actum hoc Indictione secunda anno mundi 6527.

Subacta Bulgaria, Imperatori se dedidit contermina Chrobatorum gens, & ejus Principes fratres duo, quibus Imperator honores, ac opes amplas tribuit, solus adhuc Imperium detrectabat Sermo, Sermii Dominus, Nestongi frater. Ad hunc Constantinus Diogenes, finitima Provincia Prafectus, Legatum mittit, interposito Iurejurando, affirmans cupere se ipsum convenire, ac de rebus necessariis colloqui, quod si ipse insidias vereretur subesse, tribus tantum famulis stipatum sc. ad Ripam profluentis ibi amnis accessurũ, idem ipse quoqua faceret, obtemperat Sermo, atque hoc modo, cum Diogene congreditur, ibi cum jam collocuturi essent, Diogenes pugionem quem in sinu abditum gestabat, subito in latus Sermionis adigit, eumque interficit; famuli fuga elabuntur, Diogenes vicinis exercitibus contractis, valida cum manu ad Sirmium proficiscitur, viduaque exterrita, magnis insuper pollicitationibus persuadet, ut se Sirmiumque Imperatori traderet. Ea Byzantium missa, ibi primario cuidam Civium matrimonio copulata est. Diogenes recens capta ditioni Prafectus est, hoc modo Croatiam inter Banos divisam, Orientale Imperium recognovisse constat, & continuasse sub Constantino fratre Basilii, dicti Bulgaroctoni, nam idem refert Cedrenus. *Itaque Constantinus Sirmii Diogenem Prafectum Bulgaria Ducem creat* (scilicet contra Patzinacas) ex quibus, illam partem Croatiæ, quæ inter Savum, & Dravum flumina sita, Interamnensis dici potest, Præfecto Imperiali paruisse constat; ita reliquam quoque usque ad mare ex Anonimo Barensi & Lupo Protospata, qui iisdem verbis referunt 1024. *Indictione 7. Barchavit Bugiano in Corbatia cum Barenses, & comprahen. ipsam * Patricissa Uxor Cosmici, & adduxit illam in Bari, misitque illam cum filio suo Constantinop.* Ex quibus, quamvis corrupto sermone scriptis, Iurisdictio græcorum in Croatia maritima apparet, eandemque Principibus, sive Banis Croatorum, Imperium recognoscentibus, paruisse, de quibus in Privilegiis Cresimiri fit mentio, dicendum videtur, scilicet *Pribinna, Godemir, Suetoslau, Goislau, Varda, Bozetare, Stephanus, & Prasca,* quos sicuti, non eodem tempore simul, ita ante Cresimiri Petri Regnum fuisse constat; Et quamvis Sermonis, & Nestongi ejus fratris nomina, quos Cedrenus memorat, cum supra nominatis non conveniant: tamen quia Græci Slava nomina sæpè vel mutarunt, vel alia iisdem addiderunt (ut de Cresimiro, dicto Petro, & Zuonimiro, dicto Demetrio, ex eorum privilegiis, & de Serviæ Principe Boisthlabo ex Cedreno constat) quos eosdem fuisse argui potest

quorum

[Margin: 1019. * Principissa uxori]

quorum Banorum aliquæ memoriæ reperiuntur, scilicet Godemiri 1029. *Indictione 12. Imperante D. Romano Augusto, Andrea Venerabili Episcopo Iadertinæ Civitatis, testamentum, sive Cartula donationis facta mon. Sancti Chrisogoni Jadrensis per Elenizam Sororem Godemiri Bani.*

in Arch. S. Chrisog.

De Stephano quoque Bano in eodem Archivo S. Chrisog. antiquum transumptum reperitur, quod quamvis mendosum appareat præsertim in numero Indictionis mil. 1018. quod cum annis Monomachi qui 1042. imperare cæpit, congruere non potest, tamen quia temporum mores, & supellectile tunc in Ecclesiis usitatum exprimit, ponendum est prout stat. *In nomine Domini Nostri Iesu Christi Ego S. Banus fabricavi istam Ecclesiam ad honorem S. Nicolai Confessoris Christi, & S. Petri Apostoli, & S. Stephani Pont. & B. Dimitri mart. & Magni Grisogoni mart. nec nō & B. B. Genitricis Mariæ, atque omnium Sanctorum Christi, cum Conjuge mea Maria fabricavi eam sub temporibus B. Constantini Monomaci. Ego denique S. Banus Imperialis Protospatarius complevi hac omnia intrante anno Domini mil. octabo * decimo Indictione * XXII. Incipiente anno X. de propria mea facultate laboravi eam, & dedi in eam XV. panno de serico, & una Cortina de serico V. planetas de serico, & IIII. paria de bracilo, & IIII. manipulos, IIII. stolas, VI. Camiso, IIII. amictos, IIII. cingulos, unam cupam, unum cocleare, I. fistula de argento. III. Cruces, unam de argento, filacteria IIII. de auro, & III. de argento, unam capsam, & I. turibulum, & II. Calices de argento. III. libros missales, I. passionario, III. Omeliæ, Smaragdum unum, duo antiphonaria, II. manicale, splalterium III. Imnacia II. brebiarium unum, duos cerestata, I. sellam, I. pario de bracili, III. facinegia. Dedi etiam unam curtem, quæ cognominatur Insula, cum Ecclesia S. Pet. & cum VI. servos, & IIII. ancillas, & alia Curte, quæ vocatur nova sella, cum duodecim familia, & tertia Curte, quæ dicitur Butinaviso, cum octo familias, dedi XX. jumenta, cum II. equos, & XXX. Vaccas, & CCCC. pecora, & XXXII. porcos, posui III. Campanas, quæ sunt apretiatæ I. libram de auro. Hæc omnia, & cum ipsa Ecclesia trado in potestate D. meo patri Spirituali Trasoni Abbati, ut sit in perpetuum Cella sancti Chrysogoni, cujus sacratissima membra Iadræ retinentur. Et si quis (quod absit) ausus fuerit subtrahere ex meis, vel extraneis moriat de Ramato, & habeat semen super terram, & persolvat auri libras XXX. Insuper iratum habeat Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & maledictionem à C.C.C.X. & VIII. Patres, & in novissimo Maranatha cum Diabolo, & ejus teteris Angelis, ac Iuda Scariothe in Inferno numeretur, & hæc Cartula volumus, ut in sua maneat firmitate.*

Et Ego Marco Iudigo Episcopus Croatensis collaudo, confirmo, corroboro, atque concedo.

Ex quo Stephanum Banum Protospatarii Imperialis titulo decoratum Amicum Imperii Orientalis arguitur.

Hæc de Regibus, & Banis Croatiæ ante Cresimiri Petri Regnum colligi potuerunt.

CAP. IX.

De titulo Regni Dalmatiæ, & Regno Cresimiri Petri.

Dalmatiam Imperii Orientalis Provinciam per Duces & Præfectos rectam, superiori libro relatum est. Hos eosdem Magistratus continuasse, ex serie rerum expositarum patet, quos sicuti Græco vocabulo Strategos nuncupatos Porphirogenitus memorat, ita antiquo quoque Romano a Proconsules dictos memoriæ quædam reperiuntur, quas non erit inutile indicare. b *In Christi nomine & ejusdem Incarnationis anno 986. Ind. 14. sub die ferè 18 mensis Decembris, Imperatoribus DD. Piissimis, & perpetuis Augustis Vasilio & Constantino à Deo coronati magni Imperatores, apud Civitatem Iaderæ Cathedra Pontificali sub Regimine Anastasii Episcopi. Igitur ego quidem Majus Prior supradictæ Civitatis atque Proconsul Dalmatiarum* dedita Venetis Dalmatia, Ducibusque eorum titulo ejus utentibus, an aliquis Magistratus Imperialis in eadem fuerit (cum illorum temporum Scripturæ non reperiantur Iadræ, ubi Præfecti residere solebant) incertum est, sed cum consentientibus Impp. Dalmatiæ protectionem Ducem suscepisse, Veneti scribant, ejusque titulo Petrum, & Othonem Vrseolos usos constet, verosimile est nullos Græcorum Magistratus in Dalmatia fuisse, Civitates tamen singulas, proprio sibi more & titulo solito, elegisse, innui debet ex relata scriptura Spalati anni 1000. tempore Petri Vrseoli Ducis, in qua Florinus Princeps sive Prior Spalati, & Clissi nominatur, & alia Arben. 1018. tempore Othonis in qua *Trum* id est Tribunus Bellata Prior nominatur, cujus Ducis Othonis tempore, Basilius Imperator Bulgaros subegit, & Croatos in deditionem accepit, ut ex Cedreno suprà relatum est, qua accessione terrestres vires Imperii in Illyrico auctæ fuere, sed sicuti, quid tunc de Dalmatia evenerit, nulla memoria reperitur, ita Othonem Ducem ejus titulum, & superioritatem servasse argui debet, cum Imperio, Principibus Croatorum, & Regi Vngariæ affinitate vinctus fuerit, quam ob causam forsan Civibus suspicionē præbuit, & à Dominico Flabanico conjuratione orta, deposit⁹, & Constantinop. relegatus fuit, ut Veneti concordes scribunt: qui autem Magistratus in Dalmatia

a D Greg. P. P. Epist. l. 7. Ep. 3.
b ex Arch. S. Chris.

a a. 1026 usq. 1032. tia, tempore Petri *a* Centranici, Othonis successoris rexerint, nulla memoria reperitur: at b a 1032. usq. 1042. ipso ejecto, & in Græciam relegato, *b* Dominicus Flabanicus electus, Ducatui decem annis præfuit, cujus tempore magistratuum Imperialium in Dalmatia memoriæ *c* reperiuntur c Ex Arch. S. Chris.

1033. *Indictione prima die 5. Iulii Regnante Romano Augusto Iadera regente Cathedram Pontificatus Andrea Venerabili Episcopo Priore Vrbis Domino Gregorio, & Proconsule.*

1036. *Indictione quarta die 13. Feb. Romani Imperii dignitatem gubernante Serenissimo Michaele, Gregorio Protospatario, & Stratico Vniversa Dalmatia.*

1036. *Indictione quarta Michaele gloriosissimo Imperatore, in finibus Dalmatiarum honorabili Prothospatario, & Stratico Gregorio Viro Illustrissimo procurante.*

Ex quibus sicuti Magistratus Imperiales in Dalmatia fuisse apparet, ita quoque integrum ejus Dominium ad Imperium rediisse argui debet, Venetosque inter se tumultuantes, Dalmatiæ protectionem, vel prætermisisse, vel, ob auctam, accessione Croatiæ, Imperii potentiam, retinere non potuisse, & ideo, post Vrseolos, usque ad Vitalem Phaletrum, nullum Ducem, Dalmatiæ titulo usum aliquis eorum scriptor memorat; at cum Cedrenus referat *Indictione XV. mense Septembris anno Mundi* 1032. 6540. *Iulii mens.* 28.

1033. *Paulò post Nuncii Arabes in Mesopotamia, Patcinaca, Istro transmisso, Mysiam, Saracenos grassationibus, & incendiis ora Illyrici vexanda usque ad Corcyram perexisse. Ac reliqui sanè hostes illæsi domum redierunt, Saraceni à Ragusinis, & Nicephoro Patricio Nauplii Præfecto, Carantenifilio, malè sunt mulctati, prælio victi, & majorem navium partem cum amisissent, domum redeuntes, naufragio in Siculo mari perierunt*, neque Venetos contra Saracenos, more solito, Græcis auxilia præstitisse memoret, hinc argui potest, ob Dalmatiæ titulum, denegatum, vel vetitum, Venetos ab Imperio alienatos, auxilia contra Saracenos, quamvis communes Inimicos præbere noluisse; sed *d* Michaele Paphlagone malè Imperium administrante, Patzinacis Istrum sæpe transmittentibus, Bulgaris, & Serviis rebellantibus, Græcorum in dies viribus decrescentibus, eo tenuitatis devenit eorum Imperium, ut Siciliam, tunc à Saracenis occupatam, conductis etiam Northmannorum auxiliis, recuperare nequiverint, imo ob denegatum stipendium, ipsi rebellantes Northmannii, victis Græcis, eos Italia ferè tota expulerunt, ut Cedrenus refert *quatuor tantum Vrbes in Romanorum fide permanserunt Brundusium, Hidrus, Tarentum, & Baris*, & quamvis Imperio ad Constantinum Monomacum reducto, is Maniacum Catapanum misisset, qui res in Italia reparavit, tamen, ipso quoque Maniaco rebellante, Northmanni ditiones acquisitas retinuerunt, & Turcis Orientem, Patzinacis Thraciam vexantibus, coactus fuit Imperator cum Serviæ Principe pacisci, ut idem Cedrenus refert. Hæc de Italia Cedrenus, prout etiam de Servia capite præcedenti, sed de Croatia, & Dalmatia quid tunc evenerit, nec ipse, nec quisquam, aliquid refert, præter Venetos; Scribit enim Dandulus Petri Centranici Ducis tempore.

d a. 1034. usq. 1041.

Andreas igitur Hungariæ Rex Dalmatinos continuò inquietans, aliquos tandem ad deditionem coegit. Item Dominici Contareni Ducis. *Hoc tempore Salomon Rex Vngariæ terrestria loca Dalmatiæ inquietans, Iadratinos, qui promissam Duci fidelitatem hucusque servaverant, ad rebellionem induxit; Postea itaque, orta discordia, inter Salomonem Regem, & fratres Zeycham, & Ladislaum, maximis Regnum conquassatur angustiis: Tunc iste Dux sui Ducatus anno 7. hostiliter egressus, quibusdam incolis confoventibus, Iadram recuperavit, similiter ex Dalmaticis aliqui Ducis præsentiam cognoscentes ad exhibendam subjectionem solitam accesserunt. Salomon Rex tandem à fratribus expellitur, Zeicha autem regnavit.* in Annal. Sabellicus verò, relata ejusdem Ducis Contareni electione *Iadrenses ad Croaciorum Regulum defecerant, vel ut alii scribunt ad Salomonem Pannoniæ Regem, qua desertione audita (apparebat enim, nisi primo quoque tempore, Veneta Classis in Dalmatiam processisset, fore ut non multò post reliqui populi, qui jam ad defectionem spectare dicebantur, Veneto alienarentur Imperio) confestim Dux ingenti vi navium in Dalmatiam transmisit, Iaderam obsidione cingit; cinctam operibus expugnat. Iadrensis expugnationis fama peropportuna fuit ad cæteras Vrbes in fide continendas*, quæ de Regibus Vngariæ refert Dandulus ea temporibus congruere non possunt, nam Andreas regnare cæpit anno 1043. ob id non Ducis Centranici tempore, sed Contareni fuit; Salomon verò anno 1066. quod in 24. non septimum Contareni Ducatus annum cadit, at cum tunc Vngarici Regni fines usque ad Dalmatiam non extenderentur (inter media Croatia universa) Vngaros aliquid egisse affirmari non potest, neque Vngarici Scriptores usque ad Sanctum Ladislavum aliquid Vngaros in Dalmatia egisse memorant; quæ autem Sabellicus, & ab eo reliqui ad Croatiæ Regulum Iadrenses defecisse referunt, hoc idem Chronista Venetus antiquus scribit, anno 1050. evenisse, & sicut Cresimirum Petrum tunc fuisse Regem Croatorũ conjici potest, ita cum Venetis aliquam Controversiam habuisse argui debet, sed quamvis aliqui Veneti Chronistæ Rectorem quoque Venetum tunc Iadra expulsum, & post ejusdem recuperationem ibidem alium missum nominent; tamen circa eadem tempora anteriorum, & posteriorum magistratuum Iadræ nomina diversa

diversa à relatis à Venetis Scriptoribus, titulo solito Prioratus, reperiuntur; at sicuti post Vrseolos usque ad Vitalem Phaletrum, Venetorum Duces titulo Dalmatico usos, nemo memorat, ita an tunc aliquam Iurisdictionem in Iadra habuerint Veneti ambigi potest; Sed etiamsi nullum Ius in Dalmaticis Civitatibus habuerint, dominium tamen maris Dalmatici, seu Adriatici sine controversia possedisse constat, ex quo Iadrenses, & reliquos Dalmatas Venetis obnoxios fuisse, imo ipsos etiam Croatos maritimos necesse est; hacque de causa aliquam controversiam inter Venetos, & Iadrenses, vel potius inter Iadrenses, & Regem Cresimirum intercessisse suspicari potest, eo quia Iadrensibus magis conducebat cum Venetis, maris Dominis, convenire, quam cum Croatis, parvæ ipsorum terrestri ditioni levem molestiam inferre volentibus, sed cum reperiatur privilegium Cresimiri concessum Ecclesiæ Monialium S. Mariæ de Iadra, titulo Regis Croatorum, & Dalmatinorum anno 1052. & infrà apparebit titulo Dalmatico de Insulis disponere voluisse: Si quis diceret, hac de causa Venetos maris Dominos irritasse, & inde contentionem inter Venetos, & Regem ortam, forsan à veritate non aberraret, cum tamen hæc secuta sint iis temporibus, quæ Scriptoribus carent, & scripturæ raræ reperiantur, ea inde finita relinquere non pigebit: sed utcumque hæc controversia finem habuit, cum Imperante eodem Monomaco, Dominicum Contarenum Ducem Patricii, & Imperialis Archispati titulo insignitum reperiatur, ex hoc Venetos Amicos Imperii effectos dicendum videtur, & Græcos, auxiliorum indigos, Venetos Adriatici Dominos, sibi conciliare studuisse argui debet. Cresimirus Petrus primus reperitur Privilegia concessisse, titulo Regis Croatorum, & Dalmatinorum, vel Dalmatiæ, & Croatiæ anno 1052. sed quando regnare cæperit, & à quo Regni titulum, Dalmatiæque accessionem cõsequutus sit non constat, at cum ejus Regnum, in ea tempora inciderit, quæ Baronius deplorans ait: a *Apud Græcos, sive Latinos Historicos, quorum de rebus Orientalibus brevis tantum, & inops narratio scripta legitur, siquid aliundè afferre posse contigerit, magnum ad ipsarum notitiam in tanta obscuritate res ipsæ accipient incrementum.*

a Anno 1073.

Ideò si exilia erunt, quæ ex monumentis Dalmaticis proferentur, spernenda non sunt, ut in hac rerum obscuritate aliqua lux adhiberi possit, ex qua status Regni Dalmatiæ, & Croatiæ adumbrari saltem queat. Regnum Croatorum inter Banos divisum fuisse usque ad Cresimirum Petrum ex relatis constat, quod quomodo in ipsum coaluerit non apparet, at cum idem in privilegio suprapositо 1069. testetur. *Igitur quia Deus omnipotens terra marique nostrum prolungavit Regnum*, prolungatio Regni terrestris intelligenda videtur de partibus Croatiæ citra & ultra Savum positis, & in plures Banos divisis, ut suprà dictum est; Maritima autem, de Dalmatiæ accessione omninò intelligi debet, sed cum hæc adeò exilia sint, ut quomodo evenire potuerint absque conjecturis percipi non possint, hæc ex vicinarum Regionum statu eliciendæ sunt, & referenda ea, quæ de Principibus Serviæ pluribus in locis refert Cedrenus: (*Michaele Paphlagone imperante*) *Serbia, quæ morte Romani Imperatoris jugum excusserat, rursus Imperio conjuncta est. Princeps Serborum Stephanus qui & Boisthlabus, is paulò antè ex Vrbe profugerat, & Serbiam occupaverat, pulso inde Theophilo Erotico*(b *Constantino Monomaco Imperante Ind. XI.*) *cum Stephanus, qui & Boisthlabus fuga, ut ante docuimus, elapsus, Illyricos occupasset montes, ac Tribalos, & Servios, indequè viciniam Romanis subditam populationibus vexaret* (*relatis Turcarum in Oriente incursionibus*) *Hoc ipso tempore Michaelas Stephani filius, qui, post Patris mortem, Tribalorum ac Serborum Principatum tenebat, cum Imperatore fœdus icit, Prothospatariique decoratus honore, in Album sociorum, ac Amicorum Imperii Roman. adscribitur.* Sic Servia, ab Imperio avulsa, Principem proprium socium & Amicum Imperii sortita est. De Croatia autem multò magis eadem evenisse conjectandum est, nam sicuti Sirmiensem Præfecturam Croatiæ Interamnensis Diog. Præfecto Imperiali Tauruni, sive Albæ Græcæ gubernandam traditam à Basilio Bulgaroctono, & sub Constantino ejus fratre continuatam suprà traditum est, ita, cum amplius apud Græcos Sirmiensis Præfecturæ memoria non reperiatur, eam tunc in hac Serviæ tumultuatione per se, vel ipsis etiam Serviis auxiliantibus, vel conniventibus alicui, ex Banis Croatiæ se subdidisse, & deinde eandem Cresimirum *terra prolongando Regnũ* in suam potestatem cum reliqua Croatia redegisse conjectari debet; & sicuti Dircillavum, Scripturæ, & Historici Veneti relati, Regem Croatorum fuisse memorant, ità deinceps, diviso Regno inter fratres, & Græcis tradito, Croatiam nomen Regium quoque amisisse concludi debet, sed partibus ejusdem iterum in unum coalescentibus, Regium titulum reassumpsisse, prout de Cresimiro, Avo Cresimiri Petri, tempore Othonis Vrseoli Ducis Venetorum, ex eorundem Historicis annotatum est; Cresimirus Petrus ergò integrum Regnum consecutus, Regium titulum non solùm Croatiæ assumpsit, sed etiam Dalmatiæ addidit, & Patrem, Avum, & Proavum regio nomine in privilegiis prosecutus est, quod Græci ob eorum imbecillitatem dissimularunt: nam sicuti Monomacus Imperator dedignatus non est Serviæ Principem ex subdito socium declarare, multò magis de Croatia remotiori sub dominio unius Regis coalescente egisse

b 1042.

con-

conjectari debet, & ficuti Stephanum Banum, five Ducem, ejus partis Croatiæ, quæ Iadræ proxima eſt, titulo Imperialis Protoſpatarii decoratum conſtat, ità Græcos auxiliorum indigos, ſicuti olim Venetorum Ducibus Dalmatiam titulo Ducatus conſenſerant, tunc Regi Croatorum titulo regio permiſiſſe conjectari debet; ſed ſicuti Creſimirum titulo Regni Dalmatiæ ex ejuſdem privilegiis multoties uſum conſtat; Ita quam Iuriſdictionem in Dalmaticis Civitatibus habuerit, nulla memoria reperitur.

Ad deteriora deinde Imperio prolabente Northmanni Sicilia Saracenis erepta, reliqua Italiæ loca aggreſſi ſunt, ut Curopalata tradit; narranſque quomodo Robertus, imperante Iſaacio, Rhegium Metropolim, ſedemque Ducum cæperit ſubdit. *Adhuc enim à Romanis erant Baris, Idrus, Callipolis, Tarentum, Brunduſium, & Hora, & alia oppidula multa, & omnino tota regio. Interea verò declaratus Dux Italia Perenus fuit. Cum verò non potuiſſet in Longobardiam copias traiicere propter Ruberti potentiam, Dyrrachii manſit, Dux Dyrrachii appellatus, Nicephorus autem Carantinus excurſiones faciente Ruberto, & infinitis malis Italiam vexante, timebat quidem, verumtamen ab Imperatore auxilium expectabat; omnes igitur Illyrica Urbes ad eum ſe applicuerant, & præſidia acceperunt, quoſdam verò præſidia recuſantes, ſtipendiarios fecere.*

Perenus igitur in Dyrchachio manſit, Imperium verò inteſtina mala opprimebant, & Orientem Turci vexabant, iis malis, quæ quotidiè aucta, nulla ex parte remittebantur; mortuo autem Duce Conſtantino Imperatore, cum Regina Eudoxia ad breve tempus Imperium obtinuiſſet, ad Diogenem ſceptra pervenere. ex quibus apparet, Græcorum imbecillitas, ſimulque potentia Northmannorum, qui tunc Oras, Brunduſium, Tarentum, Materam capiunt, ut Lupus Protoſpatha memorat, quoque metu, Dyrrachio in Italiam trajicere auſi non ſunt Græci; ob id Adriatici maris accolas incurſionibus Northmannorum infeſtatos fuiſſe dicendũ eſt, quod comprobatur ex antiquo Scriptore Vitæ B Ioannis Trag: Epiſcopi, in qua crebri bellum incurſus memorantur (quos in notis ad eandem circa *a* 1063. eveniſſe probatur) & cum Veneti alicui parti faviſſe non memorentur, & Croati Claſſem non haberent, qua Dalmatas, & Croatiam maritimam protegerent, ideò Dalmatas Græcis ſe jungere coactos fuiſſe argui debet, Rege ipſo conſentiente, ut inferiùs dicetur, quod congruit cum Curopalata referente hæc eveniſſe *b* Conſtantino Duca Imperante, Illyricaſque tunc Civitates, ſcilicet Dalmatarum, & ſi quæ Croatiæ, & Maritimæ Narentanorum, ſe Græcis applicaſſe, & Dalmatas ſolita navium auxilia pro communi defenſione præbuiſſe, & præſidia voluntaria metu Northmannorum recepiſſe, & ſi *quæ recuſarunt ſtipendiariæ facta ſunt.* Sic Græci propriam imbecillitatem, Dalmaticis auxilii fulcientes, cum loca ſibi reliqua Italiæ à Northmannorum moleſtiis liberare non poſſent, ſaltem ne Dalmatiam, Adriaticumque occuparent, impedire conati ſunt, Dalmatia verò ad Imperium reverſa, Magiſtratus quoque Imperiales ſortita eſt eorumque memoria reperitur. *c* 1067. *Regnante D. Conſtantino Duce magno Imperatore, Prioratum verò Iadra retinente D. Leone Imperiali Prothoſpatario, & totius Dalmatia Catipano.* Quem magiſtratum, conſentiente Rege Creſimiro receſiſſe dicendum eſt, cum in ſupraſcripto ejus Privilegio 1069. dato in ſuo Nonen. Cœnaculo, poſt Aulicos Regis nominatur idem *D. Leo Imperialis Prothoſpatarius, ac totius Dalmatia Catipanus Teſtis.* nec enim ad præſentiam Regis, & ejus Aulæ interfuiſſet, niſi Amicus eſſet, neque Prothoſpatarii, & Catipani Dalmatiæ titulo in Privilegio Regis Dalmatiæ nominatus fuiſſet, niſi conſentiente Rege; Ex quo Regi cum Imperio conventionem aliquam interveniſſe dicendum eſt, & ſicuti Græcos, ob imbecillitatem virium, eidem titulum Dalmatiæ permiſiſſe facili ſuaderi poteſt, ita Regem viribus maritimis carentem, quibus Dalmatiam defendere poſſet, antiqui tantum Tributi ſolutione (quod ſub Venetorum protectione ſolvi deſierat) nominiſque Dalmatici titulo contentum conjici debet, quod ex ſequentibus clariùs patebit.

a 1063.

b a 1059. usq; 1067.

c ex Arch. S. Chriſ.

Michaele Parapinace Imperante Græcos à Northmannis Italia pulſos Curopalata tradit: *Michaele verò cum Imperium negligenter, ac pueriliter adminiſtraretur (Northmanni) ut ſtabiles Domini, à mari, uſque ad mare, & Longobardiam, & Calabriam, ſibi ſubegere, eaque diſtributa, & oppidis diviſis, ſe Comites, Rubertum verò Duccam appellarunt, Michael autem non ſolùm, non retinuit Regionem, qua ad ſe pertinebat, ſed ut ipſos Turcos ex oriente expelleret, exiſtimavit ſibi faciendum eſſe, ut cum ipſis fœdus percuteret, & ipſorum ope, ac Societate Turcorum temerarium in Romanorum Regionem adventum, coerceret, quare etiam affinitatem cum Ruberto contraxit, ſuamque filiam Elenam deſpondet ſuo filio Conſtantino; Volebat hac ratione Imp. finem aliquem rebus imponi.*

Sic Græci, Italia tandem pulſi, Adriaticum quoque deſerere coacti fuerunt, quod ſimul cum Dalmatia à Northmannis tunc infeſtatum, & à Venetis protectum refert Dandulus. *Greg. 7. anno 20. id eſt 1075. In quo tempore Northmanni Dalmaticorum fines invadunt, & deſtruunt. Dux itaque egreſſus, eos abire coegit, ut ab incolis ſolitam fidelitatem cum promiſſione non adducendi Northmannos in Dalmatiam accepit,* quæ congruunt cum inſcriptione Epiſtolæ Spalatenſium à Tanſovino relatæ

a 1075.

a 1075. a 1075. *Vobis D. Dominico Silvio Duci Venetiæ, & Dalmatiæ, ac Imperiali Protophedro, & Seniori nostro.* Ex quibus Venetos Imperio Amicos, eorumque Ducem ejusdem Protophedrum Northmannorum insultus prohibere conatum Dalmatas protexisse, etsi qui cum Northmannis sentiebant ab eisdem avertisse, & uti Adriatici, sive Dalmatici maris Dominum, titulo quoque Dalmatiæ à Spalatensibus recognitum constat eodem anno quo Croatorum Rex captus memoratur, ut infrà patebit. Has autem Northmannorum molestias anno sequenti cessasse ob affinitatem inter eosdem, & Imperatorem contractam, de qua Curopalata loco relato, & Lupus Protospata. 1076. *& dedit prædictus Dux filiam suam Nurum ad Imperatorem Constant.* censendũ est. Eodem Imperante Michaele Croatos, vel Servos Imperium vexasse scribunt Curopalates b *Ind.* 11. *Servorum gens quos etiam Corvatas vocant exiit, ut Bulgariam in servitutem redactura.* Zonaras verò c *Tertio porrò anno Imperii (Parapinacis) gens Crobatorum, quos nonnulli Servios vocant, Bulgariam occupare aggressa est, ac quædam loca capit, sed multis præliis factis, multis utrinque cæsis, tum iis excidit, quæ tenuerat, tum devicta, & Romana ditione expulsa, in suas sedes redire coacta est.* An autem hi fuerint Servii, vel Crovati, dubium, sed potius Curopalatæ defferendum, à quo Zonaram multa suscepisse constat, & Crovatas in Dalmat. Græcis tunc subdita nihil egisse reperitur, ideò potiùs Servios fuisse, cum Curopalata dicendum, qui Bulgariam inquietarunt, & sæpè deindè idem effecere. Cresimiro Regnante nominatur Goizo Banus in Privilegio 1059. supra relato, qui quisnam fuerit non reperitur; nominatur etiam in Privilegio 1066. 25. Decembr. dato Sibenici *Dux Noster Stephanus,* quem primogenitum fuisse Crescimiri, Avi nomen habentem ad Regni successionem destinatum conjectari potest, quum eodem titulo postea Reges Vngariæ primogenitos suos insignire solerent, ut infrà referetur.

b 1074.

c 1074.

CAP. X.

De Regibus Slavizo, & Zuonimiro.

POst Cresimirum Slavici Regis memoria reperit. Nam in antiquo registro Capituli Spalaten. in quo multa ad terras Ecclesiæ Metropolitanæ spectantia collecta sunt, leguntur inter cætera sequentia.

Attigit eo tempore venire in nostris partibus Slavizo Rex, & Petrus Banus, nec non & Sardubba causa discordiæ, quæ erat inter Slavizo, & Lubomiro . . . vocaverunt nos Tugarani in Ecclesia Sancti Petri, quæ sita est in Olmisi, scilicet coram Slavizo, nec non Petro, & Sarubba altercantes . . . Postea venit Slavix Rex, & corroboraverat prædictas terras Petro Bano, & Sarubba Iupano, & Velcano Setnico.

Ibidem Slaviz ante eosdem Testes, sicut partem fratris sui affirmavit, sic suam partem, quam ibi habebat in eadem Ecclesia pro remedio animæ suæ, nec non sui fratris perpetualiter contulit . . . Post hæc verò Suinim. Rex. Ex quibus Slavizum Regem inter Cresimirum, & Zuonimirum ponendum constat; sed sicuti Cresimirũ usq; ad 1073. regnasse apparet ex registro Monialium S. Mariæ Iadren. *In nomine D. N. I. Ch. & ejusdem incarnat.* 1073. *Regnante Cresimero Croatiæ Bano Suinimiro,* ita quando mortuus sit non constat: & Regem Croatiæ captum reperiatur. d *In anno* 1075. *ab Incarnat. D. N. I. Chr. mense Novembris, & tempestate, qua Comes Amicus Regem Croatiæ capit,* at cum eodem anno Zuonimirum Regem nominet scriptura ejusdem Archivii, hanc Regis captivitatem de Slavizo intelligendam argui potest, Slavizumque Zuonimiro in Privilegio Cresimiri supra relato Bano vocato, & ob id ad successionem Regni destinato, Regnum præripuisse, sibique Petrum Banum destinasse; Inde turbas tunc in Regno Croatiæ extitisse dicendum est, ut infrà considerabitur, Zuonimirus autem an filius Cresimiri fuerit, cum nullibi in suis privilegiis patrem nominet, incertum est, & sicuti pro Rege Slavorum anno 1075. jam habitum apparet, ita Coronam, & investituram Regni Croatorum, & Dalmatinorum anno 1076. in Synodo à Summi Pont. Legato solemniter suscepisse cõstat, ut Baronius refert. *ex T. XI. Annalium Baronii A.* 1076. *Greg. P. P. VII. anno* 4. *Ex Synodo habita in Dalmatia à legatis* 7. *Papæ Gregorii, scilicet à Gebizone tunc Monasterii S.S. Bonifacii & Alexii Abbate, nunc verò Cesenate Episcopo, nec non à Folcuino Forisempronii Episcopo, quæ Synodus habetur in Archivio S. Palatii Lateranens. in qua de Regno, & de Rege Dalmatiæ ita inter cætera legitur. In nomine Sanctæ, & individuæ Trinitatis Anno Dominicæ Incarnationis* 1076. *Indict.* 14. *mensis Octob. Ego Demetrius, qui & Suinimir nuncupor D.G. Croatiæ, Dalmatiæque Dux à te Domino Gebizone ex Apostolicæ sedis legatione D.N. PP. Gregorii potestatem obtinente in Salonitana Basilica S. Petri Synodali, & concordi totius Cleri & populi electione de Croatorum, Dalmatinorumque Regni regimine per Vexillum, Ensem, sceptrum, & coronam investitus, atque constitutus Rex, tibi devoveo, spondeo, & polliceor, me incommutabiliter completurum omnia, quæ mihi sua Reverenda injungit Sanctitas, videlicet, ut in omnibus, & per omnia Apostolicæ sedi fidem observem, & quid-*

d *Arch. Mon. SS. Cosm. & Dam.*

quid hic in Regno, tam Apostolica sedes, quam sui Legati sanxerunt, aut sanxerint irrevocabiliter custodiam, justitiam excolam, Ecclesias deffendam, primitias, Decimas, omniumque ad Ecclesiam pertinentiam Procurator existam, vita Episcoporum Presbyt. Diac. Subdiaconorumque, ut castè, & regulariter vivant, provideam pauperes, viduas, atque pupillos protegam, parentellæ illicitam copulam destruens, legitimam dotem annulo, Sacerdotisque benedictione constituam, & constitutam corrumpi non permittam, hominum venditionem contradicam, atque in omnibus, quæ ad restitutionis statum congruunt, Deo auctore, me æquum exhibeam, ducentorum quoq; Bizantiorum tributum meorum omnium consultu primatum S. Petro per singulos annos in Resurrectione Domini de mihi concesso Regno persolvendos statuo, & ut post me regnaturi, hoc idem perpetuo, servent censeo, corroboro, atque sancio, Dono insuper, concedo, atque confirmo Apostolicæ Sedi S. Gregorii Monasterium, cui Vrana est vocabulum cum omni suo Thesauro, scilicet cum capta argentea reliquias sacri Corporis ejusdem B. Gregorii continente, cum duabus Crucibus, cum Calice, & patena, cum duabus Coronis aureis gemmis ornatis, cum Evangeliorum textu de argento, cumque omnibus suis mobilibus, & immobilibus bonis, ut S. Petri legatis semper sit ad Hospitium, & omninò in potestate eorum. Hoc tamen interposito tenore, ut nulli alii potestati detur, sed omni tempore S. Petri sit proprium, & à me, meisque successoribus defensum, atque ab omni homine liberum & securum. Cujuscunque autem audacia temerario ausu præfatum Monasterium ei assignato Thesauro privaverit, terribilem illam Iudicis vocem, quam Diabolus cum suis Angelis auditurus est audiat.

Præterea cum Deo servire, regnare est vice B. Petri, & D. N. P. P. Gregor. atque post se successorum in Apostolica sede, me suis manibus committo, & commendo, hanc fidelitatem sacramento stabilio. Ego inquam Demetrius, qui, & Suinmur D. G. & Apostolicæ sedis dono Rex ab hac hora in antea S. Petro, & D. meo P. P. Greg. suisque successoribus Canonicè intrantibus ero fidelis, & ut ipse sive post eum futuri Pontifices, sive Legati eorum vitam aut membra perdant, aut capiantur, neque in consilio, neque in facto ero, & consilium quod mihi crediderint, ad illorum damnum scienter nulli intimabo, Regnum autem quod mihi per manum suam D. Gebizo traditur, fideliter retinebo, & illud, suumque jus Apostolicæ sedi aliquo ingenio, aliquando non subtraham D. meum PP. Gregorium, & suos successores, atque Legatos si in meam potestatem venerint honorificè suscipiam, & honestè tractabo, & remittam, & undecumque me invitaverint, prout potero eis simpliciter serviam. Hæc Baronius ex Codice Vaticano, qui Cencius Camerarius inscribitur.

Extat tamen adhuc in Archivo Capituli Spalatensis Originalis membrana (quam ex foraminibus clausam fuisse, sigillumque ex ea pependisse apparet) suprascriptæ donationis Zuonimiri monasterij S. Gregorii, cui Vrana vocabulum, hodiè usque durat, fuitque deinceps Templariorum, in omnibus, cum suprà à Baronio relatis, conveniens; sed in Baroniana deest tantum inscriptio, quæ est talis, sine millesimo. *Ego Demetrius qui & Zuinimir nuncupor, Dei providentia, Crobatiæ, Dalmatiæque Dux dono, concedo, & confirmo*, & cætera ut in Baron.

Ex qua inscriptione Ducem Zuinimirum donationem monasterii ante Regni investituram fecisse censendum est, quamvis Cencius, summatim exactis Synodi colligendo, donationem inter investituram, & Iuramentum Regni inseruerit.

Observandum quoque est ab eodem Cencio duos nominari summi Pontificis Legatos, in investitura autem Regis solius Gebizonis, nomen exprimitur; Sed ambos tunc in Dalmatia fuisse, constat ex donatione facta à Prestantio Episcopo Ecclesiæ S. Cosmi, & Damiani Monasterio S. Ioannis Evangelistæ Belgraden. Civitatis. 1076. *in præsentia scilicet DD. Laurentii, totius Dalmatiæ, ac Croatiæ Reverendissimi Archiepiscopi, & Domini Gebizonis S. S. Bonifacii, & Alexii religiosissimi Abbatis, una cum Fulcoino Forisempronii Venerabili Episcopo Aquileiæ Sedis Apochrisariorum in vinea Iustitiæ Dei totis viribus misericorditer laborantibus* eandem quoque Ecclesiam, eosdem dedicasse alia ejusdem anni scriptura testatur. *Monasterio S. Ioannis Apostoli & Evangelistæ, die videlicet dedicationis ejusdem Ecclesiæ, quam Viri Religiosissimi Dominus scilicet Laurentius Spalat. Archiepiscopus, unà cum Apochrisariis Romanæ sedis Episcopo Fulcoino, & Gebizone Abbate SS. Bonifacii, & Alexii, nec non & Prestantio ejusdem Vrbis Episcopo dedicaverunt.* Ex quibus, sicuti ambos legatos simul in Dalmatia fuisse apparet, ita in Synodo, aliqua de causa Gebizonem solum præsentem fuisse argui potest, tuncque Curiam celebratam simul cum Synodo, electionemque Regis sequutam ex verbis illis. *Concordi totius Cleri, & populi electioni* clarè constat, illa autem verba *atque in omnibus, quæ ad restitutionis statum congruunt Deo auctore me æquum exhibeam.*

Dissensiones præcessisse significant, & statum restitutione indiguisse, verosimile est, at cum tunc Michael Ducas Parapinaces impe-

imperaret in Oriente, & sicut sua inertia reliqua Apuliæ, & Calabriæ loca amiserat, & cum eisdem occupatoribus Northmannis pacem, & affinitatem jungere coactus fuerat, ut Turcis in Oriente resistere posset, ut suprà relatum est; nullusque tunc Imperialis Magistratus in Dalmatia reperiatur, ob id Græcos Dalmatiam neglexisse dicendum est, vigentibusque Croatorum discensionibus, Dalmatas in factiones distractos (pro ut posteriora exempla docent) ab eisdem vexatos, Imperiali protectione destitutos, ad Venetos recurrisse dicendum est, ut de Spalatensibus ex relata eorundem Epistola Sansovinus refert, ideo tunc, spreto Imperatore Græco, à præsente sedis Apostolicæ Legato, turbarum conciliatore, titulum Regium Zuinimirum sumpsisse dici potest.

Post hanc investituram Zuinimirus privilegia multis Ecclesiis concessit; inquietatum tamen postea eundem Zuinimirum à quodam Vuezelino, memorat idem Baronius ex Epistolis Gregorii Papæ VII. anno 1079. & vixisse usque ad annum 1087. ex ejus privilegio concesso Ecclesiæ S. Mariæ Monialium de Iadra dato in Teneno constat.

CAP. XI.

An Zuonimirus fuerit ultimus Rex Dalm. & Croatiæ.

Ultimum Regem Croatorum, & Dalmatinorum Archidiaconus, & Vngarici Scriptores, ponunt Zuonimirum suprascriptum sine prole defunctum. Extat tamen Regis Stephani Originale Priv. in membrana, quamvis sine millesimo, tamen e jusdem caracteris, cum scriptura fundationis monasterii S. Benedicti Monialium Spalati, confecta anno 1069. difficillimæ lectionis, & multis in locis caducum, quem post Zuonimirum fuisse constat, quod quia hucusq; latuit, & ab eo aliqua sunt observanda integrum ponere placuit. † *In Christi nomine Stephanus ego nutu Dei Croatorum, & Dalmatinorum Rex. Hujus paginis seriem, vel dictaminis causa cunctis nostri Regni Comprovincialibus ad futurorum Diutne . . . . gratia nostra his studui scriptis . . . cum igitur omnipotentis Dei pietas me sua Clementia Patrum, Avum, proavumque solio in Regio omnibus Chroatiæ, & Dalmatiæ nobilibus collaudantibus exaltaverit honore, universa nobilitas, seu exigui populi manus, ac cæteri Ecclesiarum, Cenobiorumque Rectores, vel retroactis pro causis, & . . . . . . confirmatio . . . arum vel gratiæ communis nostri Regni utilitatis ad nostra, ut majoris, est cu . . . . . imperantibus confluere caperunt. Itaque mater. & Procuratrix sanctimonialium Spalatini Cenobii S. Vid. Benedicti. M. . . . . inter hos nostri præsentiæ, una cum quibusdam suis sororibus, quoddam schriptum, à nuper Rege defuncto Suinimiro concessum, sibi hoc : ad op. sui Cenobii de quodam territorio regali, qui in loco, qui dicitur Lasani habetur, secum defferens in die Nativitatis sanctæ Dei genetricis, & Virginis Mariæ se medium statuit, & hoc idcirco e . . . at ut quemadmodum à memorato Rege illud donationis scriptum habebatur ratum, atque firmatum pari modo, immo meliori à nostra Regali dignitate. Cum nostri impressione sigilli roborari, nec non perpetino deberet firmari. Quo cognito tum illarum præcibus flexi, tum nostrorum Nobilium consilio suffulti, quod postulaverant adimpleri illis præcipimus. Igitur memoratum territorium jam dicto in loco inconcussum perpetualiter, atque inviolatum ad opus præscripti monasterii, cui, & terras, quæ Pustize nominantur firmamus, ita quidem, nostrorum successorum nullus, vel cujuslibet persona magna, vel parva nullo modo his nostris firmationibus, & sigilli impressione contraire debeat. Quod si, quod absit, aliud aliquis agere temptaverit, & prænominatam domum Dei his terris disvestire voluerit, trinum, & unum Dominum habeat iratum, & 318. Sanctorum Patrum consequatur maledictionem, & cum Iuda traditore in Inferno mancipetur.*

Actum est hoc apud Castrum Sibenico in die præfatæ solemnitatis antè notitiam horum testimoniorum. Inprimis Laurentis Archiepiscopi Iohannis Tragurini Episcopi, Petri Spalatini Archidiaconi, Presbyteri Petri Spalatini, Iaco- Morstici, Vbomiri, Epzi, Strezigne, Berberistici, Viseni, Zetinstici, Dragoslavi, Iagorstici, Vracina, Polstici, Osrina, Dridistici, Desimiri, . . . Colano, Epiciza, ac cæterorum nostrorum Nobilium; Ad hæc quoque causa divini Amoris à parte nostri sibi cōcessimus perpetu: Salone molendinum, similiter & starea, quæ est propria nostra . . . . . . testibus confirmantibus; quibus eis omnibus Legatum Iupanum Cenaene Iusenum videlicet dedimus . . . . membrana in calce corrosa est ita, ut an sigillum appreensum fuerit cognosci nequit.

Hunc Stephanum, fuisse filium Cresimiri, supranominatum Ducem, cui Zuinimirus aliquo casu Regnum præripuerat argui posset, cum se patrum Avorum, & proavorum Regnum possidere testetur : sed cum Zuinimirum nominet, fratremque non vocet, is esse potuit ille Radovanus, qui in Privilegio ejusdem Zuon: Regis filius nominatur, Banique titulo non insignitur, ob id forsan illegitimus Zuonimiri filius mutato sibi nomine, exemplo Patris, & Avi Stephauus vocari voluit, ipseque viduam Zuonimiri inquietasse conjici potest, & ob id Ladislaum Regem Vng. sorori

rori auxilio advenisse, ut Vngarici tradunt Scriptores, & libro sequenti referetur. Curiam, tunc Stephanus Regum more Sibenici celebravit, tamen eam infrequentem fuisse ex nominatis apparet, & cum nullum aliud ejus privilegium reperiatur, neque in confirmationibus Regum Vngariæ, ejus aliqua mentio fiat, ut Zuonimiri, & Crescimiri, imò in Decreto, anno 1188. Curia Spalat. mentionem faciens ejusdem Privil. Zuonimiri, quod Stephanus confirmavit, de Stephano ne verbum quidem posuit, ex quibus ipsum, vel ab omnibus pro Rege non habitum, vel parum vixisse, dici debet; cum Laurentius Archiepiscopus, vir magnæ prudentiæ, tunc præsens, si Stephanum sine controversia regnare existimasset, quatuor Privilegiorum à Zuonimiro Ecclesiæ Spalat. concessorum, quæ extaret, confirmationem procurare non omisisset, prout successor ejus Crescentius à Colomano obtinuit, ut dicetur; B. Ioannem verò Episcopum Tragurii, an aliquid tentaverit, obscurum est, nam Privilegia Regum Croatorum Ecclesiæ Trag. concessa perierunt, ut in notis ad vitam ejusdem B. Ioannis dictum est, ideò Archiepiscopus, & ejus perpetuus Comes, B. Ioannes more illorum temporum ab Episcopis usitato Sibenici, tunc in Diœcesi Trag. existentis, Stephanum Curiam celebrantem adiisse, & ad aliquam compositionem, cum Regina vidua, vel proceribus Croatorum ineundam exhortasse potiùs conjectandum est, ipsumque Stephanum monialibus Privil. Zuonimiri confirmasse, & donationem molendini, Salonæ ultrò addidisse, ut aliquid Regale fecisse videretur.

Reges supra nominatos Croatiæ, & Dalmatiæ titulis, vel Croatorum, & Dalmatinorum usos ex eorundem Privilegiis constat, at sicuti Croati, & Servii Slavi erant, ità ab exteris, & ipsis quoque conterminis Dalmatis, ut plurimum Slavorum nomine vocabantur, ut ex scripturis superstitibus apparet, ita B. Petrus Damianus Cresimiri Regis contemporaneus scriptum reliquit, Absarenses Dalmatas uti Regi Slavo subditos, Slavonici Regni partem existimatos *Epistolarum lib. 1. Epistola 9. ad Nicolaum II. Romanum Pont. Ven. quoque Gaudentius Apsarensis Episcopus, cujus ego familiaritatis dulcedinem merui, per quem Deus jam non ignobilem, miraculum fecerat, Episcopatum dimisit, & de Sclavonico Regno Italiam navigans, littoribus Anconitanæ Vrbis applicuit, à qua non longè post biennium feliciter obiit.*

a a 1058. usq. 1061.

Sed paulò post Alexander II. Summus Pont. eidem Cresimiro scribens non Sclavoniæ, vel Croatiæ, & Dalmatiæ titulis, tùc usu receptis, sed more Curiæ Romanæ solito, & antiquo Dalmatiarum scripsit. *Cap. si quis à modo 116. dist. 81. Item Alexander Venerabilibus Episcopis, & Regi Dalmatiarum*, quo nomine, Dalmatiarū, Croatia quoque comprehendebatur, & præter hanc etiam Servia. Ideò sicuti Legati c Gregor. VII. Zuonimiro investiturā partis occidentalis Dalmatiarum dantes, titulos Dalmatiæ, & Croatiæ, jam usu receptos concesserunt; ita idem Pont. cum supra nominatum Michaelem Principem Serviæ ab Imperio Orientali avulsum Regio titulo insignire vellet, quamvis Orientalem partem Dalmatiarum possideret, tamen Sclavorum Regis titulo decoravit, ut ex ejusdem Epistola apparet. *Greg.* d *Papa VII. Ep. l. 5. Ep. 12. Michaeli Sclavorum Regi sal. & Apostolicam benedictionem. Cognoscat debita tua devotionis circa sedem Apostolicam reverentia, Petrum apud vos dictum nostrum Legatum adhuc nostram non advenisse præsentiam: suas tamen misisse litteras, quæ ita vestris dissonantes existunt, quod vestram causam, seu Ragusina Ecclesia penitus finire nequivimus, quapropter Petrum Antibaren. Episcopum, atq. Ragusanum, sive alios idoneos Nuncios ad Nos mittere oportet, per quos de lite, quæ inter Spaletanum Archiepiscopum, ac Ragusanum Iustitia possit inquiri, ac Canonicè diffiniri, tuiq. Regni honor à nobis cognosci; Tunc verò recognita, tuæ petitioni justè satisfacere, secundum quod cupimus, valebimus, ac in dono vexilli, & in concessione pallii, quasi Charissimum B. P. filium dictante rectitudine audiemus. Datum Romæ 5. Idus Ianuarii Indictione prima.* Summum Pontificem, ut inter duos Reges, intra Dalmatiarum antiquos fines, eodem tempore regnantes, discrimen aliquod poneret, cum Zuonimiro Dalmatiæ, & Croatiæ tituli, tunc usitati, jam dati fuissent, Michaeli quoque itidem usitatum Sclavorum tradidisse, argui debet, qui deinde in Serviam mutatus fuit, ut suo loco referetur.

b a 1061. usq. 1073.

c 1076.

d 1078.

Hæc de Dalmatiarum, sed præsertim, de Croatiæ, & Dalmatiæ Regibus, invenire licuit, quibus enumeratis Dalmatiæ, & Croatiæ limites, qui Regum tempore fuerint, describendi, vel potius conjectandi sunt, ut dignoscatur, quid nomine Croatiæ, & quid Dalmatiæ, tunc censitum fuerit, & exinde hodiernæ Dalmatiæ differentia, melius percipiatur.

CAP. XII.

De Regni Croatiæ terminis.

Croatiæ nomine censebatur, quidquid Croati in Occidētali Dalmatia, tàm maritima, quàm mediterranea, possidebant, ut ex e Porphir. jam dictum est; Croatos quoq; fuisse, qui Saviam occuparunt ex eodem, & Cedreno constat.

e cap. 30.

Totius ergo Croatiæ nomine, comprehendebatur Dalmatia Occidentalis, tàm maritima, quàm mediterranea, & Savia, quæ nunc Sclavovia nuncupatur, ita, ut Croatia distingui possit in tres Provincias, scilicet, maritimam, mediterraneam, & Interamnensem, sive Saviam, has omnes uno nomine Regnum Croatorum

torum dictas ex Archidiacono apparet. b *Habebant namque ex successione suæ originis patrum & proavorum Dominium Regni Dalmatiæ, & Chroatiæ, istaque fuerunt Regni eorum confinia, ab Oriente Delmina, ubi fuit Civitas Delmis, in qua est quædam Ecclesia, quam B. Germanus Capuanus Episcopus consecravit, sicut scriptum reperitur in ea. Ab Occidente Carinthia, versus mare, usque ad oppidum Stridonis, quod nunc est confinium Dalmatiæ, & Istriæ, ab Aquilone verò, à ripa Danubii, usque ad mare Dalmaticum, cũ tota Maronia, & Chulmiæ Ducatu.* Ad Dravum Croatorum terminum pervenisse, infrà, in S. Ladislavi, & Colomani Regum Vngariæ rebus gestis referetur. Has tres Regiones simul sumptas Regnum Croatorum dictas antequàm Duces Croatorum Regni titulum habuerint; terrasque in Croatico solo positas (de regali territorio) vocatas, ex supradicto Privilegio Tirpimiri constat; ideò tres hæ Regiones describendæ sunt.

a Cap. 13.

De Sclavonia, sive Sclavonica, inferius sermo erit. De Dalmatia verò Occidentali parte mediterranea, etiã nunc Croatia dicta, an olim latiorem, vel arctiorem hodiernâ fuisse, dicendum sit, illius regionis incolæ, si quid scripturarum antiquarum retinent, scire possunt.

Bosnam autem, quæ ex Oriente hodiernæ Croatiæ sita est Porph. tempore Serbliæ Regionem fuisse apparet. b *In agro verò Bosona Catera, & Desnek.* Ex quo Bosnensi Cataro, Catarum hodiernum Maritimum denominatum, tradunt Iacobus Luccari, & Maurus Orbinus; Quinam autẽ Occidentales fines Croatiæ fuerint, & quid Maroniæ nomine Archidiaconus intelligere voluerit, incertum.

b Cap. 32.

Maritimam autem Croatiam ab Occidente Istria ab Oriente Chlebna ipsi inclusa terminari Porph. tradit, Archid. quoque Chlebnam Chulmiæ Ducatum nominat, sed Dalmatiam à Croatia maritima non distinguit, ut Porph. id ergò præstandum est, ut distinctè cognoscatur, quid Dalmatiæ titulo Reges Croatorum habuerint.

CAPUT XIII.

De Regni Dalmatiæ finibus.

Croatos in Dalmatia maritima, à Cetina flumine, usque ad Istriam, omnia occupasse, præter oppida maritima Iadra, Trag. & Spalato, quæ cum Insulis Dalmatarum vel Romanorum nomen retinuerunt, ut Porph. tradit, & quamvis eosdem, aliquas etiam Insulas, occupasse constet, tamen Croatos maris usum, Dalmatis, & Venetis invitis, habere non potuisse, ex supradictis apparet: at cum harum trium Civitatum Dalmatiæ Territoria in continenti essent, eorum fines indagandi sunt, ut exinde quid nomini Dalmatico in continenti relictum esset cognosci possit.

Iadra ab Oriente Belgradum, ab Occidente Nonam Croatorum Civitates habuit, ideò ejus Territorium arctis terminis comprehensum fuit, neque multum à Septentrione Croatiæ termini à Civitate distabant, ut ex Regum Croatorum concessionibus de prædiis, in Regali solo positis constat.

Trag. itidem Territorium arctissimum fuit, ita, ut præter colles supra Civitatẽ à Septentrionali plaga positos, campum, qui parvus dicitur, comprehendentes, nihil aliud in continenti possideret.

Spalatense quoque Territorium parvo spatio protensum fuisse constat, cum Insulam, sive Peninsulam ab Archidiacono Vraniam dictam, citra flumen Salonæ existentem, in Croatico solo positam, & *Duranam* vocatam ex Privilegio Cresimiri c constat, ideò arctos, & incertos terminos Spalatensis Territorii Regum Croatorum tempore fuisse dicendum est. Adeò ut, præter has tres arctissimas Regiones, cætera omnia in continenti Croati possiderunt, quibus si addatur tributũ annuum d *Vini & cæterarum specierum diversarum quas præter pecuniam (Dalmatæ Croatis) exhibebant*, quam exilem proventum Dalmatæ in continenti habuerint, facilè dignosci potest à quolibet locorum gnaro. Omnes autem Insulæ Occidentalis Dalmatiæ à Brachia (quæ Narentanorum) Istriam usque ad Dalmaticas Civitates pertinuere, & quamvis aliquæ earum, quæ prope Civitates Croatorum erant, ut Pagus, prope Nonam, SS. Cosmæ, & Damiani propè Belgradum, & reliquæ, quæ nunc in Territorio Sibenicensi continentur, Trag. usque à Croatis sensim occupatæ fuerint, tamen quia Dalmatæ maris usum tenebant, à Croatis sine Dalmatarum consensu habitari non poterant, multæque ob id desertæ fuere, ut Porph. refert. Has autem Insulas Croaticas in Dalmatico mari sitas, fatetur ipse Rex Cresimirus in privilegio supracitato. *Nostram propriam Insulam in nostro Dalmatico mari sitam quæ vocatur, Mauni, cui ex Orientali parte adjacet Insula, quæ in vulgari Slavonico Veru nuncupatur,* quæ alias Nonenses dici debuissent, si Croatiæ adnumeratæ fuissent.

c Archiv. Archiep. Spalat.

d Porph. cap. 30.

Dalmatiæ ergo nomine Reges Croatiæ habuerunt, omnes Insulas Occidentales Dalmatiæ, & in continenti Iadrense, Trag. & Spalatẽse Territoria, tunc arctissimis terminis comprehensa; reliqua verò Dalmatiæ Occidentalis, tàm maritimæ quàm mediterraneæ, cum Slavonia, Croatiæ titulo possederunt. Sed cùm Spalatensis Archiepiscopus Primatis Dalmatiæ, totiusque Croatiæ titulo utatur, non inutile erit indagare quomodò Salonitana Ecclesia Spalatum translata fuerit, quæque Iura habuerit eo tempore, quo Dalmatia & Croatia à propriis Regibus recta fuit.

CAP. XIV.

De Archiepiſcopatu Salonitano, ſive Spalatenſi.

SAlonitana Eccleſia Martyrio S. Domnii Diſcipuli Petri Apoſtolorum Principis inſtituta fuit, ut Archidiaconus Spalat. c. 3 refert.

Primus itaque B. Paulus Apoſtolus, qui ab Hieruſalem, uſque Illyricum replevit Evangelio Chriſti; non tamen ipſe per ſe intravit Illyricum prædicare, ſed miſit Titum diſcipulum ſuum, ſicut dicit ad Timotheum. a *Creſcens abiit in Galatiam, Titus in Dalmatiam.* Hic ergo B. Titus ad Dalmatiæ partes adveniens, & verbum ſalutis gentibus illis prædicans, non longo illic tempore manſit: ſed audiens, quòd Beatus Paulus à Præſide Feſto juſſus eſſet Romam pergere, ſtatim, omiſſis omnibus, præveniens eum, expectavit in Vrbe, quo, cùm Beatus Apoſtolus acceſſiſſet, ibique verbum Dei diutius prædicavit. Cum autem per Spiritum Sanctum cognoſceret, in eadem Vrbe ſuum Martyrium conſumandum, de Eccleſiis Græciæ diſponere curavit: quam ob rem Beatum Titum non remiſit ad Dalmatias, ſed ad Græciam, ubi magis erat notus, Pontificem eum conſtituens apud Inſulam Cretam: cujus loco Beatus Petrus, Apoſtolorum Princeps, direxit quendam diſcipulum ſuum nomine Domnium, natione Syrum, patriâ Antiochenum, qui Dalmatiæ populis verbum vitæ, quod per Titum inchoatum fuerat, prædicaret. Hoc enim Beatus Petrus ſtatuerat, ut Pontifices Chriſtianæ Religionis ſic diſponerentur per Vrbes ſingulas totius orbis, quemadmodum apud Gentiles fuerat antiquitùs conſtitutum, in illis enim Vrbibus, in quibus erant gentiles Antiſtites, qui dicebantur Protoflamines, fecit ordinari Epiſcopos: in Metropoles verò Provinciarum, ubi erant Archiflamines, Archiepiſcopos cenſuit ſtatuendos. Vnde per oras Adriatici ſinus tres direxit Pontifices: Apollinarem Ravennæ, quæ eſt Metropolis totius Provinciæ Æmiliæ; Marcum Evangeliſtã Aquileiæ, quæ præerat Venetiæ, & Iſtriæ, Domnium verò in Salonam direxit, quæ caput erat Dalmatiæ, & Chrovatiæ, in qua denique Civitate diutiùs prædicans, multosque per totam Provinciam à gentilitatis errore convertens, non parvam Chriſto Eccleſiam adunavit, ibique Agonem ſui martyrii felici cruore peregit: ab hujus ergò præeminẽtia, Apoſtolicæ dignitatis omnes ſucceſſores ſui, Archiepiſcopalia inſignia per ſedem Apoſtolicam ſortiuntur. Hic autem cum multis aliis paſſus eſt, qui eum uno menſe ad martyrii gloriam præceſſerunt imitatione gentilium, Antiſtites Chriſtianos in primitiva Eccleſia inſtitutos, b Gregorius ſeptimus teſtatur; ſed Archidiaconus in relatione, Flaminum ordinem invertit, nam, quos ipſe Protoflamines, vocabulo Græco, vocat, hos Primos Flamines à Romanis dictos, præter Gregorium, lapides antiqui, à Petro de c Marca relati, demonſtrant; cùm enim in loco Primorum Flaminum non Epiſcopos, ut Archid. ſed Primates, ſeu Patriarchas ſubrogatos Gregorius referat, ideò Archidiaconum inferiore in loco Protoflamines ordine inverſo poſuiſſe, apparet, quibus Epiſcop. ſingularum Civitatum reſpondent: Archiflaminũ verò memoria, ſicut apud antiquos non reperitur, ita primitiva Eccleſia Archiepiſcopos non habuit, ut ex Epiſtolis Divi Gregorii Papæ mox referendis patebit, ideò Archidiaconum, de S. Domnio ſcribentem, vocabula ſui temporis uſurpando, Croatiam quoq; perperam nominaſſe, conſtat. Sed ſicuti Præſes Gentilium, vel Proconſul Provinciæ, Salonæ reſidebat, ita Metropolica quoq; Iura Epiſcopum ejus habuiſſe, d Zoſimus Papa Heſychio Salon. Epiſcopo ſcribens, teſtatur, & clarus Gregorius Magnus Maximo e ejuſdem Epiſcopo pallium mittens, viguitque quoad Salona cum cæteris Dalmatiæ Civitatibus à Slavis deſtructa fuit. Civibus deinde ejus paulò poſt Spalatum ſe reducentibus, ibidem quoque Metropolica Iura tranſlata fuerunt, ut idem Archidiaconus refert cap. XI.

a *Epiſt. 2. cap. 4.*

b *Lib. 6. ep. 35.*

c *In tractatu de Primatu Lugdun. Eccleſ.*

d *Ep. 1.*

e *l. 7. ep. 130.*

De Ioanne primo Archiepiſcopo Spalatino.

Intereà Summus Pontifex miſit quendam Legatum, Ioannem nomine, patriâ Ravennatem, qui partes Dalmatiæ & Croatiæ peragrando, ſalutaribus monitis Chriſticolas informaret. In Eccleſia autem Salonitana à tempore ſubverſionis Præſul non fuerat ordinatus, Venerabilis ergo Ioannes cepit Clerum & populum exhortari. Vt Archiepiſcopatum Civitatis antiquæ intra ſe inſtaurare deberent: quod illis valdè gratum extitit & acceptum. Tunc coadunato Clero, ut moris erat electio in perſona prædicti Ioannis concorditer ab omnibus celebrata eſt, qui per Dominũ Papam conſecratione ſuſceptâ, tanquam bonus Paſtor ad proprias oves acceſſit, non animo cumulandi pecunias, cùm Eccleſia tunc eſſet pauperrima: ſed charitatis ſtudio, de animarum ſalute, lucrum ſpirituale quærere ſatagebat. Ipſi conceſſum eſt à ſede Apoſtolica, ut totius dignitatis privilegium, quod Salona antiquitus habuit, obtineret Eccleſia Spalatenſis. Tunc cepit Eccleſiam Clerumque componere, inſtare Doctrinæ, prædicationi vacare, curamq; Paſtoralis officii, multùm ſolicitè exercere. Etenim per Dalmatiæ, & Sclavoniæ Regiones circuendo, reſtaurabat Eccleſias, ordinabat Epiſcopos, Parochias diſponebat, & paulatim rudes populos ad informationem Catholicam attrahebat. Tunc prænominatus Severus domiciliũ ſuum, quod in Spalato ſortitus fuerat, quãdo de inſulis redierunt, donavit Eccleſiæ, cum Turri angulari, & Palatio, Epiſcopiũ ibi fieri ſtatuens. Ibiq; Venerabilis Præſul Ioannes primitùs habitare cepit, ita quidquid Chriſtianorum reliquum univerſæ Dalmatiæ tàm in Romanorum poteſtate ſervatum eſt, quàm in Slavorum ſervitutem ceſ-

ſit,

fit, sub jurisdictione Spalatensis Provinciæ mansit, ut Innocentius secundus, Gaudio Archiepiscopo Spalaten. scribens, testatur, in decretis summorum Pontificum comperisse. *Præterea Episcopos per Dalmatiam constitutos suffraganeos, quibus Salona tempore suo rutilando utebatur S. Ecclesia Spalatina, ubi corpus S. Domnii discipuli B. Petri requiescit cum omni reverentia obedire sancimus, quoniam unum totius Dalmatiæ Metropolitanum in Salonitana Ecclesia fore scimus, juxta quod in Decretis nostris comperimus.* animadvertendum tamen est, Archidiaconum Slavos ex Diocleate, Gothos, credentem Christianos, sed Arrianos præsumentem, primò legatum Croatiam peragrasse, mox electum Archiepiscopum per Slavoniam Episcopos ordinasse scripsit, sed cum Slavi, tam Croati, quàm Servii Idolatræ, multo tempore post occupationem Dalmatiæ, Christi fidem suscepissent, ut relatum est, quinam Episcopatus in utrorumque Regionibus, & quando restituti fuerint, nulla memoria reperitur; Ex Epistolis tamen Ioannis Papæ Octavi & Privilegio Mucimiri Ducis, unicum tantùm Nonen: Episcopum in Regno Croatorum fuisse, & Spalatensem Metropolim recognovisse, constat: reliquum quoque Dalmatiæ à Serviis occupatæ, Spalatensi Ecclesiæ paruisse, idem Archidiaconus refert cap. 15.

Infra c. XI.

De exemptione Episcoporum superioris Dalmatiæ. Factum est autem, ut illis diebus convocarentur omnes suffraganei Dalmatiæ ad Provincialem Synodum, quæ celebranda erat in Ecclesia Spalatensi. Episcopis autem superioris Dalmatiæ visum est, quod commodius suum possent iter peragere, si omnes uno navigio ducerentur. Tunc præparata navi, ex condicto accesserunt ad portum, & imponentes, quæ erant navigantibus necessaria, omnes ferè Episcopi eandem navem conscenderunt: videlicet Catariensis, Antibarensis, Dulcinensis, & Suacensis. Cum autem circa Insulas ventis impellerentur non multum adversis, ecce subitò tempestatis turbo mediis fluctibus toto se fragore immersit, statimque attoniti nautæ, confusis clamoribus ad armamenta velorum, manus accurrunt apponere, annitentes vela deponere, ancoras proiicere, ne navis in asperrima loca, quæ jam erant proxima, incideret. Sed antequam possent quicquam consultè agere, confestim navis arrepta in siccum, tota illisa est, intumescentibusque procellis, minutatim quassata est & confracta; Sicque divino judicio miserabiles Episcopi, & omnes, qui cum eis erant, perierunt. Tunc Cives urbium prædictarum, missa relatione ad Summum Pontificem, nuntiaverunt de naufragio Episcoporum suorum, suppliciter postulantes, eximi a subjectione Ecclesiæ Spalatensis, satis probabilem, prætendentes occasionem, quia periculosum illis erat, tam remotam Ecclesiam visitare. Quamobrem Romanus Pontifex annuit petitioni eorum, omnesque Episcopos à Ragusio superius absolvit à vinculo, quo tenebantur. Antiquæ Metropolitanæ, statuitque novam Metropolim in Civitate Antibarensi, & omnes Episcopatus presbyteros ei subjecit. Hæc Archidiaconus de exemptione Antibarensis Ecclesiæ, sed quando id evenerit, non refert; reperitur tamen ipso antiquior Archiepiscopi Antebarens. declaratio, in qua fatetur suam Ecclesiam Spalatensis Archiepiscopi consensu, in Archiepiscopat. erectã, quæ Archidiaconi relationem confirmare videtur.

Ex Archivo Capituli Spalat.

*Ven. Patri, & D. R. D. G. Sanctæ Salonitanæ Ecclesiæ Archiepiscopo, Apostolicæ sedis Legato, G. Antibarens. Minister, licet immeritus salutem cum reverentia. Ex antiquis rescriptis, & monumentis antecessorum meorum, & diversis aliis conjecturis, veritatem perpendens, quod Salonitana Ecclesia totius Dalmatiæ dominatum, & primatum quondam obtinuit, & quod Diocletana Ecclesia, cujus vicem Antibarens. Ecclesia in se rectè transtulit consilio in Metropoli, prædictæ Salonitanæ Ecclesiæ consensu, se ordinavit reverentia suæ matrici servata; satis, & satis mecum reputans, tam gravissimum excessum, potius cum honore fore sepeliendum, quàm quod, ut ad consequentiam, & exemplum traheretur, ut illa nobilis Ecclesia tam nitidissimis monumentis decorata, diutius in tantum suâ privaretur nobilitate, hinc enim quoque curiosus permansi, volens debitum decenter reverentiam Dominæ meæ firmiter exhibere, nuntium certum hoc agendi per me non tamen inveniens, laudem Dominus noster verus, qui pia gubernatione quemlibet amplectitur, fidelissimos nuntios vestros Mag. F. & R. qui supra certa servitia vestra tractare procurant mihi multa volventi dirigere destinavit, quorum avidis precibus . . & quibus inclitam vestram voluntatem referentibus, jam Ecclesiam vestram in matrem, & Dominam recognoscere destinavi, & ei debitum honorem, & reverentiam ceu Dominæ speciali, exhibere. Ita tamen quod mihi ad Pallium ad vestrum servitium à Curia Romana inquirendum, tamquam in negotio proprio curiosius existatis, & quod consilium, auxilium, & * autorium huic Ecclesiæ Antibaren. cum successoribus vestris mihi, & successoribus meis perpetuò vos, & vestri successores impendatis, & quod Dominus Papa hoc velit, vobis incumbat. Me autem eidem hoc Domino Papæ attestaturum personaliter, vel internuntio omnino fore, sciatis.*

* adiutorium.

Hæc declaratio facta videtur tempore R. id est Beati Raynerii Archiep. Spalat. quem lapidatum obiisse anno 1180. infra patebit, cum ejusdem Gregorii Antibarens. Archiepiscopi simul, & Vincetii S. Grisogoni Abbatis inter testes mentio fiat, in sententia lata à Petro Spalaten. Archiepiscopo, Matthæo Nonen. Episcopo, & Comitibus Iadræ, & Spalati Iudicibus, à Rege Vngariæ delegatis, anno 1194. die 9. Iulii inter

templarios,& Monacos SS.Cosmæ, & Damiani de monte Iadrens. Diœcesis. Testamentum quoque, sive donatio ejusdem Archiepiscopi ad favorem dicti Abbatis reperitur itidem sine millesimo sequentis tenoris.

Ex Archivo mon.S.Chrisogoni.

In Christi nomine Ego GG. olim D. G. licet indignus Antibarens. Archiepiscopus ex pracepto divino agnoscens qua Dominus ait, estote parati, quia nescitis extremam vita horam, decidens in egritudinem corporis, valida Dei dispensatione, apud Monasterium Beatissimi Grisogoni Iacio testamentum, tum stabilitatis rerum ad salvationem anima mea, sive obiero in ipsa infirmitate, vel etiam evasero ante Abb. predicti Cenobii D. Vincentium, & D. Decanum Simeonem, atque fratrem Iordanem, & Iupanum. . . P. . Vitace, ut inprimis Capellam meam, & duas mitras, & virgam pastoralem, Planetum, & Pluvialem, Dalmaticam & Camisum, stolam, manipulum, & Cingulum cum Cotta, de libris etiam Decretum, Missale, ordinem Episcopalem, atque matutinalem, librum firma donatione volo habere, ac pradicto * Cenobii *ad honorem Dei, & matris secula in Domino perpetua.* ex quibus constat Antibarensem Ecclesiam alias Diocletanam recognovisse Salonitanam, sive Spalatensem, sed quando ipsa Diocletana, quam D. Greg. a Docleali nam vocat restituta, & deinde Antibarim translata fuerit, nemo refert. Presbyter tamen Diocleas, à Legato summi Pontificis utrasque Metropoles institutas, scribit, tempore, quo Croatiæ, & Serviæ Slavi à S. Cyrillo baptizati fuerunt; Sed, sicuti conversionem eorundem, ante Cyrilli tempora, ità Archiepiscopatum quoque Spalatensem, multò etiam antiquiorem fuisse, supra relatum est, quod ex Epistola Io. Papæ 8. confirmatur. *Io. Papa 8. Epistola* 190. *Reverendissimis & Sanctissimis Episcopis, Vitali Iadrensi, Dominico Absarensi, caterisque Episcopis Dalmatinis, seu Ioanni Archipresb. Sancta sedis Salonitana, omnibusque sacerdotibus, & senioribus populi habitatoribus Spalatensis Civitatis, atque Zadarensis, caterarumque Civitatum. Pastorali solicitudine moti, vos quasi oves Dominicas nobis in B. Petro Apostolorum Principe commissas, dicente Domino: Si diligis me Simon Petre, pasce oves meas; licet pro assidua gentium persecutione nunc usque impediti, his modo Apostolatus nostri litteris visitare curavimus, admonentes fraternitatem vestram, ut more precessorum vestrorum ad sedem B. Petri Apostoli, qua caput, & Magistra est omnium Ecclesiarum Dei, & idnos, qui ei divinitus prasidemus, toto animo libentique voluntate reverti studeatis: quatenus inde summi honorem sacerdotii & totius institutionis Ecclesia formam sumatis, unde parentes, ac precessores vestros melislua sancta pradicationis, & doctrina Apostolica potasse fluenta, recolitis. Reminisci namque debetis quanta eosdem precessores vestros prospera evidentissimè comitabantur, quando ad limina Petri Calestis Regni clavigeri, devoto pectore quasi proprii filii confluebant, & quanta postmodum nunc usque sustinueritis adversa, cum ab ea vos quasi alienos separare non dubitatis; Quapropter vos plurimum diligenter non ea, qua vestram, sed vos querentes paterna benignitate monemus, atque hortamur, ut, sicuti diximus, ad gremium Sancta Romana Ecclesia matris vestra redire, ovanter attendatis, ut ellectus à vobis Canonicè Archiepiscopus, unà cum vestro omnium consensu, & voluntate ad nos veniens gratiam Episcopalis consecrationis; Sacrumque pallium à nobis more pristino incunctanter percipiat; ut gratiam, & benedictionem sancti Petri, ac nostram habentes, à malis omnibus liberi, & bonis universis repleti, & hic in prasenti seculo gaudeatis, & in futuro cum Domino sine fine procul dubio exultetis. Porrò si aliquid de parte Gracorum, vel Sclavorum super vestra ad nos reversione, vel consecratione, aut de Pallii perceptione dubitatis, scitote pro certo quoniam nos secundum sanctorum Patrum, decessorumque nostrorum Pontificum statuta vos adjuvare auctoritate curabimus. Quod si fortè hanc nostram Apostolicam admonitionem imo Canonicam praceptionem pro nihilo ducentes, ad sedem Apostolicam Romana Ecclesia redire, & inde secundum antiquam normam consecrationem Episcopalem, sacrumque Pallium recipere contempseritis, omni Ecclesiastica vos communione scitote penitùs excommunicandos: Interim tamen auctoritate Dei, & Sancti Petri vobis pracipimus, ut non habeatis licentiam aliunde consecrationem, Palliumque recipere. Nam si feceritis quasi transgressores, & inobedientes vos sine dubio judicabimus. Hanc autem nostri Apostolatus Epistolam fraternitati vestra per hunc prasentem Ioannem Ven. presbyterum fidelem familiarem nostrum direximus, cui scilicet aliqua injunximus, vobis verbotenus referenda, & ideò illi omnia, qua departe nostra dixerit vobis, credere nullatenus dubitetis, ipsamque Epistolam, ut ad omnium vestrûm notitiam ferat bulla nostra jussimus in calce signari, data X. die men. Iun. Ind. XII.* Ex qua Epistola Spalatensem Ecclesiam paulò post Salonæ destructionem, restitutam cum Archidiacono dicendum est, qui Severum Salonitanum Civem, ut Spalatum habitaretur suasisse, & turrim primò Archiepiscopo ad habitandum tradidisse refert. Diocletana verò Civitas sicuti, an restituta fuerit, non constat, ita tempore Porph. deserta jacebat, b *nunc habitatoribus vacua, in hodiernum usque diem Dioclea appellatur,* ideò eundem Diocletanum Archiepiscopum ex proxima Civitate in qua residebat Antibarens. etiam vocatum ex Alexandri 2. Epistola à Baronio relata, apparet.

Alex. Ser. Ser. Dei Petro Ven. Archiepiscopo Diocliensis atque Antibarensis Ecclesia salutem perpetuam in Christo . . Apostolicâ auctoritate decernimus, ut per hujus Privilegii nostri

* Cenobio

a lib. X. ep. 34. 35.

b cap. 36.

949.

1062.

a Ecataren. b Bosoniensem. c Tribunii.

nostri paginam, sic Sanctissimam Dioclensem Ecclesiam cum omnibus suis pertinentiis. a *Eiaterens. cum . . Palachiens. . . Servatiens. Scodriens. . . Dinnastriensem . . Polatinensem . . Sorbiensem . .* b *Boloniensem . .* c *Tibuniensem . . Monasteria quoque tam Latinorum, quam Graecorum, sive Slavorum cures, ut scias, & hac omnia unam Ecclesiam esse, teq; omnibus pradictis locis Episcopali Regimine solemnia celebranda, sicut antecessoribus tuis concessum est, concedimus. Crux etiam ante te sicuti ante pradecessores tuos per Dalmatiam, & Slavoniam, ubique geratur: Archiepiscopatum quoque Ecclesia tua juxta formam S. S. Pradecessorum nostrorum, à quorum auctoritate non debes aberrare concedimus, & confirmamus* ex nominibus Episcopatuum in Epistola positorum Diocletanum, sive Antibarensem Archiepiscopum Dalmatiæ Orientalis, à Serviis possessæ, Iurisdictionem, ante Epistolæ etiam tempora habuisse constat, eundemque ob Diocleam destructam Antibarensem vocatum, summumque Pontificem Curiæ Romanæ stylum servantem, in Crucis prælatione, ipsam Serviam antiquo nomine, Dalmatiam, simulque usu recepto, Sclavoniam nuncupasse, cum adhuc Dalmatarum, sive Latinorum, vel Romanorum reliquias in eadem Regione fuisse ex verbis illis *Monasteria Latinorum, Graecorum, & Slavorum* dicendum sit, qui cum nullam Civitatem propriam possiderent, sed cum Slavis mixti habitarent, in Slavorum nomen transiverant; Ideò successor Alex. Greg. 7. Regi Serviorum scribens, ipsum Slavorum Regem nominavit, ut relatum est. Ex quibus constat ante annum Domini millesimum duas Metropoles in Dalmatia antiqua fuisse, quarum suffraganeos Presbyter Diocleas enumerat: nam relato Stephani Papæ, & Michaelis Imp. Con. consensu subdit; *Misit itaque Stephanus Papa Vicarium suum Honorium nomine S.R.E. Presbyterum Cardinalem cui, & tradidit potestatem. . . . instituit Salonitanam Ecclesiam Metropolim, sub cujus Regimine has Ecclesias statuit, videlicet Spalatum, Tragurium, Scardonam, Aransonam, quod nunc est Castellum Iadra, Enonam, Arbuam, Absarum, Veglam, & Epidaurum, quod nunc dicitur Ragusium . . . & sicut inferiori Dalmatia Salonitanam Ecclesiam constituit Metropolim, simili modo superiori Diocletanam Ecclesiam pro Iure antiquo statuerunt Metropolim, sub cujus Regimine has Ecclesias declararunt, scilicet Antibarium, Buduam, Ecatarum, Dulcignum, Suacium, Scodram, Drivastum, Pollettum, Sorbium, Bosonium, Tribunium, Zaculmium.* Hæc Presbyter Diocleas, qui, quamvis in Regno statuendo, Regumque recensione Regiones, stirpes, & tempora adeò confundat, ut potiùs fabulas, quàm historiam scripsisse deprehendatur, & Diocletanam Metropolim tempore Stephani Papæ, & Michaelis Imperatoris institutam, perperam asserat, ut in notis ad eundem declaratur, tamen cum series Episcoporum Diocletanæ Metropolis, ab ipso relata, cum nominatis in Epistola Alexandri conveniat, eorundemque ab Exscriptoribus in Epistola depravata, ex Diocleate restitui possint, in rebus de sua Metropoli relatis, utpotè cæteris antiquior omninò spernendus non est: Sed sicuti solos ex Serviis Narentanos baptizatos à Cyrillo ex supradictis constat, ità Presbyterum omnes Slavos Dalmatiæ tunc baptizatos scribentem, utrosque quoque Archiepiscopatus institutos, præsumpsisse dicendum; Prout evenit iis, qui ex aliqua vera traditione argumentum capientes, re non examinata, probabilitates incertas, pro veris sumentes, in errores maximos incidunt, ita Presbyter ex traditione, vel scriptura aliqua Archiepiscopatus Diocletani Institutionem inveniens, cœtera ipsi probabilia scripsisse, conjectari potest, & prout Croatorum Regnum cum Servia confundit, ita quoque Spalatensem Metropolim, simul cum Diocletana institutam scripsit. Archidiaconus autem traditionem, seu memoriam quandam de submersione Episcoporum secutus, eamdem fuisse causam exemptionis Antibarens. Ecclesiæ scripsit, nihilque ultra indagare tentans, tempus indefinitum, & narrationem mutilam reliquit: Cùm verò his duobus Scriptoribus antiquiores non reperiantur, & memoriæ, præter relatas, nullæ existant, qualiacumque hi referant conciliare necessitas cogit, & erectionem Antibarensis Archiepiscopatus omninò post Spalatensem ponendam ex supradictis constat, causa verò ab Archidiacono relata, quo tempore evenerit, non apparet, tamen ante annum Domini millesimum, ex relata Epistola Alex. Pont. Antibarim in Metropolim erectam, dicendum est, cujus suffraganeos decem Alexander nominat, Presbyter verò centum annis posterior, duos addit, ideò Presbyterum suffraganeos sui temporis non erectionis Archiepiscopatus ponere patet: Archidiaconus verò, quamvis eodem Presbytero centum itidem annis posterior, quatuor tantum Episcopos exemptos nominat, ideò Archidiaconum tempora ipsius Epistolæ Alex. antiquiora referre censendum est, & sicut Croatiam unicum Episcopum à principio suæ Conversionis usque ad annum 900. vel circa habuisse constat, ita quoque post Serviorum Conversionem, Diocletianam Ecclesiam primam restitutam, argui potest, aliis deinde processu temporis adjunctis, quatuor tantum Episcopos in universa Servia fuisse, quando Diocletanus, uti antiquior ex Episcopis, Antibari habitans, Archiepiscopus institutus fuit, aliis deinde adjunctis, usque ad Alex. Pont. tempora decem crevisse, deinde Presbyteri Diocleatis duode-

cim

cim. Hæ conjecturæ, de Diocletana, sive Antibarensi Metropoli, & ejus suffraganeis referri possunt; Spalatensem autem à tempore suæ translationis omnium Civitatum Dalmatiæ nomen retinentium Metropolica Iura, vice Salonitanæ Ecclesiæ servasse constat, prout etiam deinde Croatiæ, ut Archidiaconus loco supra relato refert. *Inferior verò Dalmatia habuit Episcopatus suos more antiquo, sua Metropoli Salonitana Ecclesia subditos: videlicet, ab Apsarensi Episcopatu usque ad Traguriensem. Vegliensis, Absarensis & Arbensis Episcopatus habuerunt parochias suas in Insulis suis, sed Vegliensis obtinebat majorem partem parochiarum, quas nunc habet Signiensis Ecclesia, qua non erat, tunc Episcopalis sedes. Omnes enim Civitates prædicta ad Regnum Chroatia pertinebant. Iadrensis Episcopatus non magnam habuit parochiam, propter vicinitatem Nonensis, & Belgradensis Episcopatuum. Cum autem Belgradensis Civitas destructa fuisset à Venetis, mutavit sedem suam in Scardonam, namque Veneti destruxerunt Belgradum propè Iadram Civitatem. Traguriensis Episcopatus, quia sua metropoli vicinior erat, majorem Diœcesim sortitus est, videlicet Castrum Sibenicense cum tota sua Iupa: protendebatur enim ferè usque ad fluvium Cetinensem. Fuit etiam Episcopalis sedes apud Mucarum, eratque sua Parochia à confinio Craina, usque stagnum. In stagno nihilominus fuit Episcopatus; suaque parochia erat in comitatu Chulmia. Voluerunt etiã Chroatorum Reges, quasi specialem habere Pontificem, petieruntque ab Archiepiscopo Spalatensi, & fecerunt Episcopum, qui Chroatensis appellabatur, posueruntque sedem ejus in campo in Ecclesia Sancta Maria Virginis juxta Castrum Tininiense: Hic multas obtinuit Parochias, habuitque prædia, & possessiones per totum penè Regnum Chroatia, quia Regalis erat Episcopus & Regis Curiam sequebatur, eratque unus ex principibus Aula, & sua Iurisdictio usque ad Dravum fluvium extendebatur: Ecclesia nempe Metropolis has sibi voluit Parochias retinere, Comitatum Cetina, Clissa, Massarum, Almissum, & Corbaviam, & ultra Alpes ferreas usque ad confinia Zagabria, totamque Maroniam.* Hæc Archidiaconus summatim referendo, Croaticos Episcopatus cum Dalmaticis confundit. Stagnensisque (qui sub Antibarensi Metropoli erat) mentionem facit. Ragusinum verò omisit: de quo tamen refert cap. 8. supra relato, ubi sequitur *per idem ferè tempus* (*id est tempore Ioannis Papa* 4.) *quidam advena* (*ut ferunt*) *Romana Urbe depulsi, non longe ab Epidauro, ratibus applicuerunt. Erat autem Epidaurus Episcopalis Civitas, Salonitana Ecclesia suffraganea, quod ex Epistola B. Gregorii Papa conjicimus, quam misit Natali Archiepiscopo Salonitano, arguens ipsum, quia absque auctoritate Synodali quendam Florentium Epitauridatea Ecclesia Episcopum, pro quibusdam injectis criminibus; sed non probatis deposuerat. Cujus causam prædictus Papa suo Subdiacono Antonio, quem in Salona fuisse missum superiùs memoravimus. Pravocati ergo advena sedem sibi in illius partibus collocantes, Civitatem Epidaurum sapius impugnantes nimium attriverunt, attritamque ceperunt, & captam in solitudinem redegerunt. Homines autem cum eis permixti sunt, & facti sunt populus unus. Ædificaverunt Ragusium, & habitaverunt in eo. Ex eo tempore conari ceperunt pallium suo Episcopo obtinere.* Ex quibus dignoscitur, Archidiaconum Epidauri destructionem & Ragusii ædificationem ex Diocleate mutuatum, rem tamen confundere: nam Diocleas Epidauri, cæterarumque Civitatum maritimarum destructionem Saracenis tribuit, ædificationem verò Rausii Paulimiro Belo, qui cum cæteris Roma ibidem delatus Epidauritanos profugos in communionem recepetit; Archidiaconus autem oppugnationem Epidauri & Ragusii ædificationem solis Româ venientibus: quæ sicuti ex relatis à Porph. falsa comperiuntur, ita quæ de Florentio Episcopo Epidauritano scripsit, ex Episto'is Greg. Magni comprobantur l. 2. ep. 8. & 9. & l. 7. Ep. 12. & prout de Episcopis tam Croaticis, quam Dalmaticis indistinctè sumptis Spalato Occidentalibus Archidiaconus cum Synodis Dalmaticis convenit, ita cum Ragusini nomen, neque inter Synodorum Provincialium Episcopos reperiatur, ideò an ibidem Episcopus fuerit dubitari potest, sed sicut ab Epidauritanis Rausium ædificatum constat, ita Episcopatum quoque ibidem translatum argui debet; prout Presbyter Diocleas asserit, cum ejusdem Vrbis Episcopum Petro Vrseolo Duci Venetorum occurrisse, Andreas Dandulus loco citato, *a* referat, & ex eis, quæ Greg. 7. *b* Ragusinis scribit de Vitali eorum Episcopo carcerato, & alio electo, prout etiam ex controversia inter Antibarensem & Ragusinum Episcopos, & Spalatensem Archiepiscopum, ab eodem Pontifice memorata, in relata Epistola Michaeli Sclavorum Regi scripta, argui potest, Diocletanum Archiepiscopum aliquo casu Ragusium se recepisse, ibique creatum Episcopum, Ius Diocletanæ Metropolis retinere voluisse, ob id controversiam, cum suo Metropolita Spalatensi, & simul cum Antibarensi ob Diocletanæ Metropolis retentionem habuisse, ut Pontifex innuere videtur, & Iacobus Luccari in Annalibus Ragusinis refert. Patet ergò omnes Dalmatiæ Episcopos à tempore translationis Salonitanæ Ecclesiæ Spalatum, eidem paruisse, & deinde tam in Croatia, quam in Servia, qui alio atque alio tempore restituti vel instituti fuerint, donec Diocletana in Archiepiscopatum erecta fuit: ex quibus duabus Metropolibus Presbyter Diocleas, & ex eo Archidiaconus Dalmatiam in superiorem, & inferiorem dividunt, superiorem

a 1000.
b 1067. ep. 67

rem Diocletanæ, inferiorem verò Spalatensi tribuentes, sed sicuti Croatiam à principio suæ conversionis unicum tantum Nonensem Episcopum habuisse constat, ita deinde alios adjunctos ex relatis Synodis apparet, in quorum recensione Diocleas Scardonensem, cum Arausonensi, sive Belgradensi ponit, quem post Belgradum destructum, Scardonam translatum Archidiaconus scribit, ut suo loco referetur, temporeque Diocleatis, Belgradensis Episcopatus ampliùs non extabat, sed loco Tininiensis, Belgradensem Diocleas posuit. Fininiensem verò additum ad Instantiam Regum Croatorum, unumq; fuisse ex principibus Aulæ Archidiaconus refert; ejusque jurisdictionem usque ad flumen Dravæ extensam, quem Cancellarii quoque Regni Croatorum munere functum reperitur, primumque S. Bani privilegium scripsisse; Deinde Cresimiri Petri Regis, cum ante Capellani Regum, exscribere solerent; Spalatinæ autem Provinciæ fines, usque ad Danubium, & per totum penè Regnum Croatorum protensos Tirpimiri Ducis privilegium testatur, Tininiensisque Episcopi usque ad Dravum Iurisdictionem pervenisse, scilicet præter Croatiam mediterraneam Interamnensem quoque Croatiam comprehendisse, cum nondum Zagabriensis Episcopatus institutus esset, ut suo loco referetur, ideò ea quæ Wolffgangus Lazius Comen. Reip. Rom. l. 12. c. 3. refert de Sirmiensi Episcopatu à S. Stephano Rege Vngariæ restituto, vera esse non possunt, cum à supra relatis ex Cedreno constet, Sirmiensem Regionem ejusdem Regis tempore Græcis paruisse, ibique Græcorum Præfectum sedem habuisse, ideò Lazium ex posterioribus Vngarici Regni finibus, tempore quoque S. Stephani Regis, Regni terminos ultra Dravum extensos credidisse oportet, prout etiam relati Veneti Scriptores eadem de Andrea, & Salamone Regibus Vngariæ referentes refutati fuerunt.

Temporibus ergò Regum Dalmatiæ, & Croatiæ habuit Spalat. Ecclesia suffraganeos in Dalmatia Absaren. Veglen. Arben. Iadren. Tragurien. & Ragusien.

In Croatia verò Nonen. Belgraden. & Tininien. quos omnes præter Ragusinum, in relatis Synodis Spalatensis Provinciæ intervenisse constat, imo Synodos ipsas multas Regum, vel privatarum personarum cōcessiones, vel transactiones confirmasse, & aliquando graviores quoque quæstiones diremisse, sed sicuti Dalmatiam, & Croatiam Spalatinæ Metropoli ab antiquo paruisse constat, ita Primatis titulum quando sumpserit, inferius conjectabitur.

Hæc de Salonitana sive Spalatensi Ecclesia ejusque Metropolicis Iuribus, quoad Reges proprios Dalmatia & Croatia habuit, reperire licuit.

CAPUT XV.

De moribus Croatorum.

De moribus Croatorum, quamvis pauca ob scripturarum penuriam tradi possint, tamen satius videtur aliquid conjectari, quam nihil scribendo mores illorum temporum oblivioni obruendos, omnino relinquere, cum ex eorumdem cognitione res, quæ dicendæ sunt, clariores evadent.

Slavorum mores antiquos Procopius describit.

a *Antarum, Sclavinorumque nationes, non ab homine aliquo uno reguntur, sed ab antiquo plebeia, communique libertate vivunt, & idcirco res omnes, quæ vel utiles sunt, vel fortè difficiles, in commune consilium deducuntur, cœtera verò omnia, utrique ferè genti paria sunt, & simillima. His prætereà Barbaris lege cautum est, & à suis majoribus proditum inter Deos, aliquem unum, qui fulminis sit fabricator rerum omnium Dominum, ac solum esse, ut credant, illique Boves, & hostias cœteras mactent, fortunam verò, nec sciant quidem, nec alias vim aliquam in homines habere fatentur: sed postquam sibi, sive domi morbo correptis, sive prælio constitutis è propinquo mors immineat, jubentur quidem, si incolumes fortè evaserint, Deo confestim pro anima sacrificium facere, unde quum primum mortis illud discrimen defugerint, sacrificium ex voto, ac promissis absolvunt, & putant fermè hoc pacto salutem sibi per sacrificia redemisse; Silvas prætereà, & Nymphas hi colunt, & Dæmones alios, hisque Sacrificia peragunt, & inter sacrificandum vaticinantur. Habitant autem incondita quædam tuguria, & longo ab invicem intervallo, & singuli domicilii locum, ut sæpè fit, mutant. In prælio autem pedestres plerique in hostem eunt, Clypeum, telaque in manu gestantes, thoracem tamen non induunt; nonnulli verò nec tritam quidem nec obsoletam habent, dum intereà bellum fit, vestem, sed velamenta dumtaxat, ac quædam ad femur usque tendentia, hunc in modum adversus hostes consistunt, porrò una utrisque, & Barbara lingua, quin etiam nec corporis specie inter se differunt, nam & prolixiore statura sunt omnes, & viribus plurimum valent; corporum verò, & comarum colore, nec candido admodum, nec rutilo prorsus, nec in nigredinem omninò vergente, sed subrutili magnoperè sunt; Vitam verò, ut duriorem, ita, & planè incultam, neglectamq; Massagetarum more ducunt, & quidem sordibus, ut illi cibo ingurgitantur, callidi tamen, sive malefici minimè sunt, sed in populando, ac rapiendo, Hunnicam servant consuetudinem, & sanè Sclavinis quon-*

a De bello Gothico l. 3.

quondam, Antisque unum erat, ac simile cognomentum, quippe quos Sporos prisci idcircò denominarunt, quia ut reor dispersi per tabernacula, & seorsim singuli habitabant: affatimque Terras habent, ut qui maximam in ulteriore Histri fluminis Ripa incoluntpartem.

Hi fuere Slavorum mores in genere, quos Croati habuerunt, quàndo Dalmatiam occuparunt, sed posteà Christiani effecti, humanius vixerunt; At etiam nunc post tot secula feritatis antiquæ aliquid retinent, præsertim qui mediterranea incolunt, moreque cæterarum septentrionalium nationum, ut plurimum victitant; eos autem comuni libertate vixisse Porph. confirmat. a *Principes verò hæ gentes, non habent tantum Zupanos senes, quomodo etiam reliqui Sclavorum populi.*

a Cap. 29.

An ab his Zupanis regiones quibus præerant nomen acceperint, an verò ipsi Zupani à Zupa, id est regione, incertum. Zupanos autem regionibus præpositos, ex subscriptionibus Privilegiorum Ducum, & Regum Croatorum, quæ supersunt, clarè constat.

Hos autem Zupanos ad omne concilium vocatos, simulque cum Ducibus, deinde Regibus jus deliberandi, vel consulendi habuisse, ipsorum Privilegiorum fragmenta demonstrant; præter quos etiam Post Zupani nominantur, id est Zupanorum substituti, vel Vicemgerentes, quorum numerum multiplicatum sub Regibus constat.

At Croatis, Francis, & Occidentali Imperio se subjicientibus, ab eisdem Duces Croatorum titulos ipsis Zupanis, vel suis Aulicis mutuati sunt, nam in supradictis Privil. inveniuntur subscripti Camerarius primus 2. 3. Pincernarius, Palatinus, Cavallarius, Curialis, Comes, Capellanus Ducalis, postea Regalis Curiæ, Armiger, Scutobajulus, Iudex Curiæ, & Slavè *Postelnik, id est Camerarius sive Cubilis Præfectus.*
Vbrusar . sive mensæ Præfectus.
Volar . sive Boum Præfectus.
Schitonos, sive Scutobajulus.
Duornich, sive Curialis, Dad, sive Ded Avus, vel senior & similia, qui Croatorum Regibus in usu fuere *Mavevarius* autem, an Slavum, vel Latinum fuerit, inconpertum est. Zupanos Cresimirus Comites appellavit, & deinceps Reges Vngariæ continuavere. Hæc de Aulicis magistratibus, & Regionum Præfectis invenire licuit, de militaribus autem infrà dicetur Regum Vngariæ tempore.

Curiam Ducum, & Regum mobilem, non fixam, fuisse ex Archidiacono, & Datis privilegiorum constat, quamvis ex Cresc. Priv. 1069. supracitato, dato in suo Nonensi Cenaculo, & contentione Nonensis Episcopi cum Archiepiscopo Spalat. in Priv. Mucimiri memorata, Nonam residentiam Ducum & Regum fuisse, dici deberet, Episcopumque Nonensem tunc Ducalis Procuratoris munere functum, quod neque etiam ex situs opportunitate incongruum fuit, præsertim donec Duces Croatorum Regibus Italiæ paruerunt, tamen cum pauca Privilegia Nonæ data reperiantur, multa autem in Sibenico, Civitate Nova, Teneno, Belgrado cæterisque locis Croatiæ, vel penes Ecclesias, prope flumina, fontesque in locis Campestribus, pro Aulæ commoditate Curias cælebratas comprobatur, solemnioribus autem Curiis Regum Episcopi Dalmatiæ, & Croatiæ interveniebant.

Privilegia diversimodè firmabantur, signis tantum, ut Tirpimiri, signis, & sigillo Annuli Ducis, ut Mucimiri, subscriptione, & approbatione Aulicorum, & Episcoporum, ut Regum Cresimiri Petri, & Zuonimiri. Et quamvis plura Originalia Regum privilegia supersint, unicum tantùm pendenti sigillo cereo rotundo Cresimiri reperitur anni 1071. in Sanctuario Arben. Ecclesiæ existens, in quo imago Regis in throno sedentis apparet, circa quam sequentes Caracteres.

SIGILLVM REGIS CRESIMERI DALMATIE.

Et cum in eodem privilegio titulo Regis Dalmatinorum, & Croatorum utatur, in sigillo autem, solam Dalmatiam exprimat, ambigi potest, quando Croatis aliquid concedebat, an diverso sigillo uteretur, in quo Croatiam tantum exprimeret.

Nullum privilegium Ducum, vel Regum Civitatibus Croaticis, vel Dalmaticis concessum reperitur, sed præter supramemorata multa Cresimiri, & Zuonimiri Ecclesiis data supersunt, quæ longum esset transscribere, ideò omissis, quæ simplices donationes, vel concessiones continent, apponentur, quæ ad Regiam Iurisdictionem, moresque significandos spectant.

Ex Registro Privilegiorum mon. SS. Cosm. & Dam.

In nomine S. & Individuæ Trinitatis anno Incarn. Iesu Christi omnium dominantis 1059. *abeunte, Indictione X. elabente, Beatissimo Papa Nicolao universaliter mundo Apostolicante, in Orientis partibus Constantinopoleos, scilicet Cumneno Imperante, ac Belgradi Theodosio Præsulante, ibidemque Dragosiao Priorante, mense quidem Februario. Ego Cresimyr Stephani Regis filius Divina favente Clementia Rex Dalmatiæ, Croatiaque, Andream Virum Religiosum Deo, & hominibus dilectum monendo rogando ab Insula, quæ Zuri nuncupatur, advocavi, præfata Vrbis Pontifice, Priore, Clero, ac Populo volente, cogente, & collaudante. Quo Advocato, suisque fratribus his prædictis præsentibus Episcopo Priore, ac Belgradensibus Civibus, in præsentia etiã D. Mainardi Reverendissimi Viri, & Ecclesiæ Romanæ Apochrisarii, Legati à supradicto Apostolico*

lico N. Regali auctoritate, Magnatumque meorum favorabili voluntate, scribi mandavi stabile Privilegium libertatis, tali usus eloquio.

Quia Deitatis opitulante gratiâ, tu Abbas Andreas, tuique fratres meis precibus obtemperastis, Ecclesiam, super qua vobis supernè supplicaveram, adificastis, & Christi coadjuvante misericordia vestri laboris studio, mearumque rerum solatio ad effectum perduxistis, concedo, faveo, annuo tibi Andrea Abbati, & tibi regulariter succedentibus hanc auctoritatem, & hujus potentia libertatem, ut prater debitam Ecclesiastica disciplina reverentiam, nulli mortalium potestati mundana, sive spirituali subjecti habeamini, sed usque adeò liberum sit, & plenariè absolutum monasterium SS. Ioannis Apostoli, & Evangelista, ut neque tributum, neque vectigal fisco Regali solvat, donaria secularia, debita Banis, Iuppanis, vel reliquis potentiolis, prorsus nesciat; Ut autem hoc affirmativè stabiliatur, illud in audientia, & in adentia pralibatorum astantium Regaliter auctorizo, dominaliter corroboro, potentialiter confirmo, ut ita diffinitum, itaque determinatum habeatur, ne unquã alicujus prasuntuosi temeritate, vel sacrilego ausu profani cujusvis corrumpatur, sed ut assignatum, & descriptum est, aternaliter fixũ teneatur. Volo etiam, & affectuosè concedo, ac concessivè affirmo eadem Regali auctoritate, ut tota Insula Zuri sit propria, & specialis prataxati monasterii, cum universis illi consistentibus, tam ex ipsa natura, quam manuali positura cum terris arabilibus, sive non, silvis, saltibus, puteis, fontibus, pascuis in Valle, aut montibus, pratis siccis, aut virentibus, & loci ejus locis omnibus, Quin & Cella, qua in ea est tempore in termino Catholica fidelitate huic sublateralis obice sine ullo efficiatur; quia verò non inceptor operis dignus laude habetur, immò voticompos, & efficax pro meritis glorificatur, omnis enim laus in fine canitur, & ibi necessario devotè orantium cessabit oratio, ubi spes aufugit humana vita, si careat vitali suffragio, eadem Regali auctoritate, una cum Gnoizone Bano, meisq; primatibus concedo, faveo, annuo tibi Andrea Abbati, omnibus quoque Beatissimi Ioannis monasterium juxta patrum instituta Regentibus Rogova Curtem in condescensione collis proximi, & imminentis Belgradien. Civitati positam ab Aquilone, cum omnibus suis pertinentiis.

Omnia nominatione, & finibus terrarum Regalium.

Si quis autem hac Regalia beneficia collata, & regaliter auctorizata mon. S. Ioannis Apostoli, & Evangelista pro animabus meorum parentum, tàm prateritorum, quàm futurorum, mea quoq; nefario conatu violare, aut minorare, aut extrahere prasumpserit, ira divini furoris illi abundanter affluat, & sicut ille Iudas proditor dispereat, insuper illorum 318. Sanctorum Patrum maledictionem habeat, lege Christianâ careat, Regali Typo Chroatia subjaceat, censum videlicet auri pondera solvat ei, quicumque hoc in Regno regnaverit; Vt autem sic auctorizabile, ut dictum est, teneatur horum legitimo astantium testimonio, verissimaque approbatione corroboratur. His omnibus prasentibus collaudantibus, & hac omnia bona pleniter confirmantibus. Inprimis D. Mainardo supradicto Apochrisario, Laurentio Archiepiscopo, Raynerio Croatino Episcopo, Theodosio, & Prestantio Episcopis, Goyzone Bano, Bolleslao, Teuzone, Privanego, Iupano de Luca, Dragoslao Priore, Iuraina Iupano de Sydraga, Drago Priore, Drago de Castriza, Dabreina Priore, & Petro filio ejus Gregorio, Petrainna armati, Druse filio Episcopi Prest. & fratre suo Madio, Michaele, & ejus fratre Petro Braneico, & ejus fratre, Pisa Capellano, ejusque filio Budizo, Iohanne Eunucho Schytonossa, & fratre suo post Iuppo Chruchenna Drasen post Iuppo de Blatta, Sabachio, & ejus fratre cum pluribus aliis.

Ex eodem Registro.

Anno ab Incarnatione Domini Nostri Iesu Christi 1059. Indictione X. Regnante Chressimiro Rege Chroatorum, & Dalmatiarum, mense Februario, in Civitate Belgrado, Dragoslao Priore, & Theodosio Episcopo. Absolutionis, & libertatis Cartula facta est, Monasterio S. Ioannis Evangelista nuper sito in eodem loco, prasente Andrea Abbate ejusque fratribus, ipso Rege jubente hoc modo. Ego Chresimir Rex tibi Ven. Abbati Andrea, tuisque fratribus, tuoque Monasterio, quod mea jussione, & solatio, imò magis vestro labore inchoatur, & perficitur tribuo, & concedo, ità ut pramisso Ecclesiastico Iure, nulli homini subjugemini, nisi Deo summo, cui vestram militiam devovistis, vestrumque Monasterium sit absolutum, ab omni fiscali tributo, excepto, quod gratia Caritatis in solemnitate ejusdem Ecclesia Episcopo loci ipsius, Agnus unus, Sampulla vini largiens tribuatur, & his largitis, non Episcopo, non Priori, vobis illicitè ausu temerario liceat dominari, & ne hac nostra diffinitionis paginula solubilis per labentia tempora videatur coram Apocrisario S. R. Ecclesia, Ven. Abbate Maynardo misso à Nicolao Sanctissimo Papa roboramus perpetuò permanenda, cui & Iure perpetuo adhareat tradita à Nobis Insula, qua vocatur Zuris, & Curte in loco contiguo Civitatis quod Rogovo dicitur, cum omnibus possessionibus ipsius monasterii constantissimè confirmamus. Si quis autem hanc justam nostram diffinitionem temptaverit solvere, majestatis iram incurrat supernè, & nostris sit legibus reus, aurea componat pondera centum, & hac nostra distinctionis Cartula in sua firmitate permaneat, Goyzo Bano testis, Boleslao Tepizo testis, Privanego Iuppano de Luca testis, Episcopus Theodosius Belgradensis testis, Dragoslao Priore testis, Iurainna Iuppano de Sidraga

draga testis, Prior Drago testis, Drago de Castriza testis, Georgius Vrattaro testis.

Ex eodem.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis anno quoque Dominicæ Incar. 1069. *Indictione* 6. *mense Octobris. Ego Chresimir Rex Chroatorum, atque Dalmatinorum testimonium facio cum omnibus Nobilibus meis, quod Monasterio S. Thomæ Apostoli sub manu Dominæ Dobrizæ ejusdem monasterii matris confero firmum, stabilemque observando decerno scilicet, ut idem monasterium à modo, & deinceps absque omni tributo perpetuò existat liberum, ita ut nec mihi, nec meis successoribus cujuslibet consuetudinis debito implicatum esse videatur, nisi tamen voluntariam exhibes honorificentiam, quatenus omnium ancillarum Dei in eodem commorantium Cenobio libertas, & diuturna quies omnium secularium infestatione exempta licentius, atque instantius suo possint famulari Creatori, cui se, sub sacræ legis jugo libentissimè subdidisse noscuntur, quapropter jam dictum Cœnobium non solum libertati donamus, verùm insuper, & Regale territorium in loco, qui Rasochatiza vocatur incipiente ab ipsa Rasochatiza, ubi sunt duæ funtanæ, & usque ad puteum, qui manet juxta terram Mogorovizi longitudine, & in latitudine à monte Tini, usque ad Vivum, & ibidem Smurdalani, incipiente à termino vallis, usque ad pedẽ montem Tini, si enim quandoque quislibet meus successor intervenerit, hujus que mei decreti stabilitum parvi penderit, & ex omnibus, quæ à me fideliter statuta sunt, aliquid minuere, vel transgredi voluerit, iram habeat omnipotentis Dei, & omnium sanctorum super illos maneat, nec non, &* 318. *Patrum anatematis vinculo innodentur, & in novissimo, ac tremendo examine cum Diabulo, suisque ministris, ac Iuda traditore damnetur, & inextinguibilis flammæ incendio crucietur, hujus denique rei stabilitum palàm actum, & coram his testibus roboratum L. Archiepiscopo, R. Croatico Episcopo, G. Bano, & alii plures.*

Ego prædictus Rex Chresimir per caritatem Dei, & Beatæ Mariæ Virginis, nec non & Sancti Thomæ Apostoli aliquam benedictionem dono pro redemptione animæ meæ, meorumq; successorum, & monasterii prædicti S. Thomæ situm in Civitate Belgrado, idem terras in Sidroga nominant, ut sint perpetuum illorum, & qui post nostro discessu aliud aliquid corrumpere temptaverit, maledictus sit a Deo omnipotenti, à Beato Thoma Apostolo, & ab omnibus Sanctis Dei, & cum Iuda particeps fiat in æternum incendium, & hac contra his, donum mihi concessit optimum equum. Hæc facta sunt coram his testibus Episcopo Theodosio, Drago Priore Rainerio, Chroatino Episcopo Goizone, Bano & alii plures.

Ex Registro Privil. monialium S. Mariæ Iadren.

Anno Incar. D.N.I. Christi 1066. * *Dubcyzi Constantinopoleos Imperante. Ego Cresimir Rex Croatiæ, & Dalmatiæ, filius Stephani Regis, concessione Laurentii Spalat. Archiepiscopi, omniumque nostri Regni Episcoporum, & laudatione nostri Ducis Stephani, cæterorumque Croatiæ Comitum, do Regiam libertatem monasterio S. Mariæ Iadrensis, quod soror mea Cicha fabricavit, si quidem, ut si aliquis protervus in aliquo prædicto monasterio contraire voluerit, vel ut aliquid abstulerit Ecclesiæ quadruplum restituat, & sua omnia Regali juri subjaceant. Hocque ab Archiepiscopo, & omnibus Episcopis confirmatum canonicè, ac ab universo cetu collaudatum est. L. Archiepiscopus Laud. Stephanus Episcopus Iaderæ Laud. Rainerius Episcopus Croatiæ Laud. Ioannes Trag. Episcopus Laud. Dabro Belgrad Episcopus Laud. Drago Arben. Episcopus Laud. Petrus Absaren Episcopus Laud. In die Natali Domini in Sibenico, coram omnibus prædicta Abbatissa Ciche hæc scripta sunt.* Quod confirmavit Suinimir in Teneno in festivitate S. Demetrii anno Domini 1087.

* Ucst

Constanti-no Duca.

Anno Incarnationis Dominicæ 1072. *Ego Cresimir Rex Croatiæ & Dalmatiæ ob remedium animæ meæ, & precessorum meorum monast. S. Mariæ Monialium rogatu sororis meæ quod noviter factum est Iadere, Cicha dono terram in Tochenia, quæ Regalis esse dignoscitur, vel Regalium Servorum, vergentem per convallem, ab Oriente in Occidentem, quæ mari determinatur, in Aquilonem verò usque ad superiminentem montem ad meridianam autem plagam trahentem, quam Avus meus. Cdedit Cognato suo Madio, & filio ejus Dabrane coram his testibus Dabro Priore filio Bolize, Niciforo, & fratre ejus Madio filio Zelle, Dobro Drugu Scitonosa, Descini Iurisar, Budillo Capellano, Desa Iadrens. Clerico. Si quis autem nostræ donationi in posterum contraire voluerit, bannum persolvat Regalem, nostra donatio semper firma permaneat. Hoc actum est in Tochina, & firmatum Iadere, coram Stephano ejusdem Civitatis Episcopo, Drago Priore, Sega Iudice, Zella, & Doda, & aliis quampluribus.*

Quod confirmavit Zuonimir in Teneno 1078. Ex Registro Privil. Archiepiscopatus Spalaten.

In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis anno scilicet ab Incar. D.N.I. Christi 1078. *Indictione prima, Ego Suinimir, qui & Demetrius gratia divinitus collata subministrante, & sagacis vigore scientia verè cœlitus attributa, cooperante, Rex totius Chroatiæ, simulq; Dalmatiæ, perspicaci suspensæ mẽtis intuitu præcipites rerum mundanarũ transitus prospiciens, & nõ sine admiratione nullas earũ stabiles, nec alicujus spei futuræ beatitudinis collectivas inveniens eis modo exceptis quæ Deo, & electis ejus quasi accommodativè, quia centies*

ties duplicata rediint commendata, una cum Gregorio Ven. Chroat. Episcopo, & Tepcii Dominico, meorum Comitum, aliorumque nobilium communi fulcitus consilio salutare, ac pro utile ducens, tam mihi, quam meis successoribus, & universalitate multiplicum mei Regni elimatum Beatissimo Spalat. Sedis Pontifici, ac martyri Domnio tempore videlicet Laurentii Reverendissimi Archiepiscopi Iuppam eam quam Centenam ajunt sine ulla contradictione omnium eorum, quicumque post me hoc in Regno successerint, affirmativè corroboro, corroborativè ab omni parte perenniter habendo concedo sic, ut quantacumque longitudine, seu latitudine protenditur, ejus sanctifica Dominationi plane, & omninò subjiciatur; ita dico, & hoc edico, ut quidquid ad Ecclesiastica dispensationis ordinem sano intellectu pertinere videtur, plenius habeat Christiana fidei doctrinam, ubique teneri faciat, ordinatos tàm Presbyteros, quàm alios, ut castè vivant, constringat, ordinandos ordinari, & Synodis uti faciat, Discordes Canonicali regula pacificare studeat, primitiarum, ac Decimarum omnium, qua legaliter decimari possunt, & debent, tam à majoribus, quàm à minoribus generaliter Iura recipiat, Vivorum, ac mortuorum Ecclesia debitas oblationes perpetualiter possideat. Hoc autem ideò feci, ut Deus, & Dominus noster Iesus Christus, & gloriosa ejus genitrix, & Virgo, Sanctus quoque Petrus, ac Beatissimus Domnius coram omnium adversantium molimina, vires, & triumphum terris conferant, & in Cælis apud summum Iudicem peccatorum veniam exorantes dignentur praparare gloriam. Si quis autem, quod absit, hanc nostram donationem dirrumpere conatus fuerit, ira omnipotentis Dei veniat super eum, & maledictiones 318. Sanctorum Patrum incurrant super ipsum, & XII. Apostolorum, atque in aterna damnatione perpetim sustineat combustionem. Nec non 60. libras componat auri, medietas quarum Regali inferatur fisco, altera verò prafata Ecclesia Beatissimi Domnii conferatur. Hoc verò nostrum observantes decretum, locum, amœna loca ubi piorum anima requiescunt, Elisii possideat amœnum. Acta sunt hac antè notitiam horum testium. Inprimis quidem Helena gloriosissima Regina, Gregorii Vener. Chroat. Episcopi Ioannis Ven. Abbatis Cenobii S. Barth. Apostoli, dein Dominici Tepsi, Pribinne Cetinstici, Iacobi Gitfaci, Adam Nonensis Iupani, Stersinne Bribirstici, Desinne Corbaustici, Dominici Iadrensis Sacerdotis, & Stephani Capellani, & Presbyteri S. Nicolai.

Et ego Theodorus licet immeritus Sacerdos jussu Domini mei Regis pranominati Suinimiri, qui & Demetrii, atque D. Gregorii sui Episcopi scriptor hujus decreti, & testis sum ibidem.

Ex his privilegiis quilibet multa observare poterit, & ex diversitate formularum, & concessionum auctoritatem Regiam, Iurisdictionem Ecclesiasticam, moresque Croatorum conjectari.

Quid autem Regale territorium significet ex sequentibus verbis antiqui registri in Archivo Capituli Spalaten. existentis elici potest, ubi post descriptionem terrarum Ecclesiæ Sancti Petri habentur sequentia. *Zuinimir Rex dederat Stresi Avunculi sui totas terras, qua erant in Massaro, & incipiente à Salona usque Bioki, ut ipse tolleret tributum ab eas, deniquè volebat mihi per vim tollere memoratam terram, ita dicendo, quod esset Regalis, nam ego statim ivi ad Suinimirum in Sabenico, & duxi mecum venditores terra . . . . quod ipsa terra non erat Regalis, nisi illorum, qui vendiderant, unde mihi confirmavit prafatus Rex.*

Quibus cum Privilegiis collatis, terras, tributa Regi pendere obligatas, Regales dictas apparet, hæcque tributa Reges Ecclesiis donasse, quando terras concedebant concludendum est, quæ distinguebantur in Regales, & Servorum Regalium, diversitas tamen in Privilegiis Cresimiri observanda est; Monasteria enim Belgradensis Civitatis Croatiæ nulli mortaliũ subjecta, ab omnique tributo, & vectigali Regio absoluta declarat; Monasterio verò S. Mariæ Iadren. Regiam libertatem donat; Quidnam autem Regiæ libertatis datione intelligeretur in privilegio Colomani libro sequenti a explicabitur: Hæc de regalium terrarum concessionibus, ac particularium quoque donationes, & venditiones reperiuntur, quarum quædam ponentur, ut etiam ex ipsis aliquid percipi possit.

a Cap. 3.

Ex supracitato Registro SS. Cosmæ, & Dam.

Aprizo Sacalaristich pro aterna gloria concessit eidem monast. (S. Ioannis Evang.) terram in Elzani testibus his Radoslao Lissizai, musam & Stephano fratre Radoslai, & hoc sub Petri Abbatis tempore, habuit autem Aprizo hanc terram tali ordine; quadam die hic Aprizo Regem Chresimirum, ac Reginam hospitio suscepit, Regali apparatu eis cenam ministravit, qua peracta, eos largis muneribus honoravit, Regi per se optimum puerũ cum optimo equo attribuit, Regina verò ancillam optimam donavit, & Regis Schitonosse scutum, & lanceam, & aliis diversis, diversa dedit munera. Alias verò terras interjacentes eidem Rex condonavit Mon. S. Ioannis sub tempore Petri Abbatis; Terram autem in Chamennani quidquid est ibi arabile effectus ibidem unus ex fratribus donavit eidem monasterio Pribinna Gussichius, & hanc terram concessit ei Rex Chresimir pro benedictione post tonsionem capillorum.

Ego Morimir pro æterna gloria dono totam partem alodii mei volente, & consentiente, & collaudante fratre meo Draselo, quod incipit à Valle SS. Cosmæ, & Damiani, usque ad territorium Monachorum S. Thomæ. Hæc Alodia, vel privatorum bona, an obnoxia essent alicui Tributo Regio, vel dationi consuetæ Bano, Iuppano, vel alicui magistratui, incertum. Regem Cresimirum, & alios plures Reges, & Reginas sepultos in Atrio Basilicæ S. Stephani sitæ inter Salonæ ruinas Archidiaconus ait: Zuonimirum autem sepultum Bichiay in Insula Metubari in Ecclesia S. Antonii, ubi Reges sepeliebantur Iacobus Luccari tradit, an Luccaro, vel potius Archidiacono uti antiquiori, Salonæque proximo deferendum, quisque judicet. Sparsos Croatos incoluisse, pro situs, agrique colendi opportunitate antiquo Slavorum more hodiernæ eorum habitationes demonstrant, nam penes fontes, vel flumina, frequentes Ecclesiæ, vel ipsarum rudera reperiuntur, circumque eas sparsæ domus, humilis structuræ, & raræ turres pro ditioribus, vel adhuc superstites, vel earum rudera passim cernuntur, ideò paucas earum Civitates Porph. enumerat, quæ neque admodum populatæ, neque magni circuitus fuere tunc, neque etiam hodie sunt, quæ supersunt, ideò parum ædificiis Croatos delectatos ostendunt, immò si quæ ædificia elegantioris structuræ reperiuntur, post extinctum Regnum Croatorum constructa dignoscuntur, ut dicetur, Romanæ verò magnificentiæ diversis per Croatiam locis vestigia adhuc cernuntur. Croatos autem, tàm inter se, quàm à Dalmatis Slavorum nomine nuncupatos in scripturis antiquis reperitur, In privilegiis autem tantum se Duces, & Reges Croatorum non Sclavorum nominarunt, Dalmatas verò ab eisdem Croatis, etiam Latinos nominatos, repéritur. Nomina verò propria, tam Croatorum, quàm Dalmatarum in scripturis posita, ex diversitate facilè distinguuntur, etiam si non exprimantur quorum sint, prout ex sequentibus patet.

Ex Registro antiquo Privil. S. Gregorii Monacorum Iadræ.

Annò Dominicæ Incarnationis 1070. Indictione 9. Romano tertio Imperante, Croatiæ verò R. Cresimiro Regnante Zuonimiro Bano. Ego Croatinus, & frater meus Luca Strah, concedimus monasterio S. Grysogoni territorium in loco quod dicitur Sechirani, contiguum territorio ejusdem Ecclesiæ, præsente Petro Abbate, perpetuò retinendum; Qui autem hanc nostram donationem subtrahere voluerit, Omnipotentis iram incurrat.

Actum hoc est in Civitate Iadera his coram testibus Dragoteste Priore, Cusma Iupanus de Licca testis, Adamizo None Iupanus testis, Majus Iadere Iudex testis, Candido testis, Dabro bone muse testis, Andreas Episcopi filius. Ego Adam Presbyter monacus rogatus à Donatore, & veritate comperta manu mea scripsi.

Anno ab Incarnatione D. N. I. Christi 1072. Indictione 7. Reg. glorioso Croatiæ, Dalmatiaque Rege Cresimiro. Visum est Nobis fratribus Zovine, Dosimiro, Petro, Gromile, & Slavizo, ut pro remedio animar: m nostrarum, vel parentum nostrorum defunctorum, quorum nomina sunt hæc, Veliacus, Stephanus, Tomidrag, Vachemir, Radomir; Fæminarum quoque defunctarum nomine Petrona Bolenega clare Cenobio Sancti martyris Chrysogoni &c.

In fine.

Actum Civitate Nova, in præsentia præfati Regis, Druzinie Ded testis, Pribidrugo Postelnie testis, Druganna Scutarius Regis test. Adamizo Iup. testis, Desina testis, Prodanus Iup. testis, Majus Iudex testis, Prestantio Doda testis, Petrus Comerzarius testis, Candidus testis, Nichifones testis. Ego Adam à prædictis Donatoribus rogatus manu mea scripsi

CAPUT XVI.

De Moribus Dalmatarum.

PAucæ quædam Scripturæ Trag. Spal. Iadræ, & Arbi supersunt, ex quibus mores Dalmatarum, qui temporibus Regum Croatorum fuerint, colligi possunt, de cæteris autem Civitatibus, cum nullæ prorsus reperiantur, similia præsumenda sunt.

Democraticum namque statum Dalmaticarum Civitatum, tunc fuisse, antiquo Reipublicæ Romanæ more servato, ex sequentibus patet.

Ex Originali membrana Mon. S. Nicolai Monialium Trag.

In nomine Domini Nostri Salvatoris Regis æterni, Anno Dominicæ Incarnationis 1064. Indictione secunda Regnante Domino Nostro, ac Pyssimo Aug. Constantino Duce, & Magno Imperatore, Civitatis verò Trag. regente Cathedram Iohanne Ven. Episcopo Rethorico, una cum Domno Dabrana Inclito Priore, & cum fratre suo Andrea omnibusque Nobilibus, sub illorum namque temporibus hoc præcipimus Privilegium conscribi nos omnes, vid. Staligato, Georgius, Tridullo, Dabro, Sepalaro, Calafato, nec non Vitaza, & hoc nostra spontanea voluntate, de hoc, quod ipse jam dictus Episcopus nos per plurimum rogaverat, ut Ecclesiam, quæ nostra erat, scilicet domus Beati Domnii, ubi Porta Dominica vocatur, ibi Monasterium ancillarum Domini con-

ni concederemus construere; Nos verò consulti omnes, & quia noster Rector, ac Protector permanserat, magis pro remedio nostrarum animarum illum audivimus, ibidemque Domino annuente Monasterium esse affirmavimus; Vbi, & Abbatissa non post longum temporis spatium nomine Eufemia introducta fuit, cœteris cum sororibus; Post hac, Domina Abbatissæ similiter terras, & vineas judicavimus, suaque potestati commisimus; Insuper, & litus juxta eandem Ecclesiam ad obsequium sui ibidem concessimus; sed in tali pacto, & in tali tenore, ut jam dicta Ecclesia, qua nos Monasterium fieri concessimus alium Dominum, præter nos, non haberet, etiam unus ut ibi advocatus mitteretur ex nobis ad regendum, & gubernandum necessaria: Quod, & affirmatum fuit ante notitiam præfati Iohannis Episcopi & Dabrana, ejusdem Vrbis Prioris, & Mirice, Bogoboyse, ac Andrea, nec non Nobilium, & ignobilium Tragurini Castri, qui hujus rei testes fuerunt. Vnde si quis hanc nostram definitionem disrumpere tentaverit, trinum & unum Dominum habeat iratum, & 318. Sanctorum Patrum consequatur maledictionem, deglutiat eum Terra, sicut Dathan, & Abiron, veniatque super eum lepra Naaman Syri, & cum Iuda proditore denodetur in Infernum.

Ex membrana Originali Mon. Sancti Benedicti Spalaten. nunc Sancti Raynerii dicti.

In nomine Sancta & Individua Trinitatis. Anno quidem Dominica Incarnat. 1069. Indictione verò 7. Regnante Cresimiro Rege Chroatorum, & Dalmatinorum. Ego Laurentius nuper Asparen. Ecclesia Præsul, divina ministrante Clementia, cujus absq; nutu nulla consistunt, nulla inesse, nulla in Mundo videntur deesse, Spalatina sedis electus, & ordinatus Archiepiscopus. Igitur magnitudinem miserationis ejus considerans, Imperiumque formidans, & illud quod exegiturus est quandoque in juditio futuro expavescens, dicente Scriptura, cui plus committitur, plus ab eo exigitur, capi æquanimiter de tanto mihi grege à Domino commisso, quomodo qualiterve tibi æterni verbi possim concedere pastionem, denique prout ætas, aut sexus cujuscumque exigebat, divina largitate suggerente illis necessaria sufficienter subministrabantur. Verum tamen locus, immò portus fœminino sexui perfecta Salvationis nusquam inveni, in quo religiosam, & Deo placitam vitam agere posset, Vnde factum est, & communi cum Concilio locum sibi utilem aptarem, Monasterium construendum Clericorum I. & Laicorum fidelium, Valiza Prioris, cum suis Nobilibus cunctis, invento itàque loco cum Ecclesia, qua ad honorem S. Benedicti constructa fuerat, qua etiam Cella Beatissimi Domnii Pontificis, & mart. Christi Clerici, & Laici sub Iure jurando confirmaverant esse. Inventa quoque sunt, & persona, qua ibidem Deo devota adessent servitura; Inprimis Domna Chatena: Nobilissima fœminarum, quam postea Abbatissam vidimus Domino volente, sua cum sorore Stana, Donnaque Anna, & Donna Agapis, ac Donna Vera cum cæteris Deo devotis personis. Quibus, ut superius, cum communi consilio locum concessimus ad Monasterii constructionem, & ad nostrarum omnium animarum dignam remunerationem: Tali deniq; pacto, talique confirmatione, quatenus sit illud prælibatum, Deo volente, Monasterium, ita liberum, & absolutum ab omni sæculari nexu, ab omnique pactione securum, quemadmodum Monasterium Protomartyris Stephani à nostris Antecessoribus statutum & ordinatum videtur. Quibus inprimis ad auxilium, & solatium inferiorem pavimentum cum Caneva Turris S. Petri omnibus ejusdem Ecclesia Creditariis consentientibus concessimus. Inprimis Duimo Zoppo, Formino Pudichino, Presbytero Bisantio, Duimo Dragaviti cum Marcula Vxore sua, & filiis suis Pedrana, & Drago, Donna Anna muliere . . . . . . Naplate, non enim ibi congregatio esse poterat sine hoc. Hac etenim ante horum notitiam testium donatio facta fuit, videlicet dono Ioannis Monachi Venetici, Gregorii Presbyteri, Masca, Petri Archidiaconi, Presbyteri Petri, omniumque Clericorum, Prioris Valiza Meliodemi prænominati Duimi, Claudi Mesagalina, Duimo filio Valiza, prænominati, Duimi Dragaviti, ac Nobilium Laicorum Civitatis Spalatina, sed quia incongruum, & inutile videbatur eisdem sanctimonialibus fratres, vel servitores sexus masculini pariter commorare, habito consilio studiosè, locum, in quo Provisores Ancillarum Dei seorsum manerent, perquirere statuimus. Itaque Dei ordinatione locus & Ecclesia, qua à Bona memoria Viro S. Sacerdote Andrea quondam ad honorem Sancta Dei Genitricis & Virginis Maria constructa videbatur, inventa est. Vnde communi omnium Clericorum, ac Laicorum Prioris videlicet memorati, omniumque Nobilium voluntate. Nec non illo eodem consentiente, cui ejusdem Ecclesia cura fuerat data, in potestate Dei Servorum ad regendum commodate, illam præfato Cœnobio cum Terris, ac Vineis, vel Libris, seu quidquid habere videbatur ad auxilium firmantes, perpetuè concessimus. Ita quidem, ut restaurationem sui status nullo tempore, quod est illud ædificii, vel divini officii amitteret. Ad hac ante stabilivimus, si habuerint navigia, sivè comertia eant, & redeant. Piscatores Gyrrum, sibi galetam præbeant unam, Alii autem Piscatores singulos cum habuerint deferant pisces. Quodque navigium frumenta deferens singula modia contribuant. Terra, qua propè Monast. est, qua dicitur ad gusternam, quia in commune erat sibi concessimus. De Soro-

Sororibus autem, quæ nunc, Domino servituræ, ibi ingrediuntur, & quæ, eodem invitatæ, ingressuræ aderint suis facultatibus, vino territoriis libera cuncta, quæ in præfato Monasterio obtulerint territoria, volumus adesse ab humano cuncta servitio 1. & ab illo, quod vulgò Zirum dicitur. Veruntamen, & hoc, quod sibi injunctum est à Nobis, gratia honoris nostræ Metropolis Ecclesiæ in præcipua festivitate, vid. Beatissimi Domnii duos quippe cereos, singularum librarũ, & duas oblatas tantum offerant in tributũ. Dein verò nulli subjaceant tributo, nullive subsistant, nisi gratia dilectionis, & munere orationis. Acta sunt autem hæc mense duodecimo ante notitiam horum testium, inprimis Valize, & Nichodemi Priorum, Petri Archidiaconi, Michæ Archipresbyteri, Donni Ioannis Presbyteri, & Monachi, Basilii Capellani, Stephani Presbyteri, Diaconi Fusconis, Presbyteri Ioannis, Presbyteri Pepini, Micha Presbyteri, Martini Presbyteri, Ioannis judicatoris, Duimi Donni Petri, Ioannis Mesagallinæ, & fratris ipsius Ioannis de Porta, Duymi Donni Dragi, Formini Busica, & omnium Clericorum Sancti Domnii, & Laicorum Spalatinæ Vrbis. Si quis autem quod absit, hujus nostræ confirmationis violator temerario ausu extiterit, iratum habeat trinũ & unũ Deum, & CCCX. & VIII. Sanctorũ Patrũ consequatur maledictionem, & cum Iuda perpetuam sustineat damnationem; Ego verò Theodorus, licet immeritus Presbyter, & Cancellarius Ecclesiæ S. Domnii pro jussione Domini mei prænominati Archiepiscopi hujus confirmationis dictaminis Scriptor & Testis sum.

Ex antiquo Registro Privilegiorum Monasterii Sanctæ Mariæ Iadrensis.

Anno Dominicæ Incarnationis 1072. *Indictione* 8. *Ego Andreas Præsul Iaderæ Vrbis, una cum Drago Priore, Clero, & populo ejusdem Civitatis: placuit Nobis dare Insulam Silvæ, & veram libertatem, veramque ingenuitatem Monasterio Sanctæ Mariæ, sito in eadem Vrbe, in die consecrationis ejus Basilicæ, jure perpetuo tenendam, ob salutem omnium nostrum vivorum, & defunctorum, quod si quis protervus deinceps hoc nostrum actum violare, aut rumpere temptaverit in aliquo, & vim Sanctis Monialibus, illic habitantibus, vel usque ad formellam casei rapuerit, divinam, & Sanctorum ejus, & nostram percipiat maledictionem, & medietas domus ejus cadat in publico. Ego Ioannes Iudicator laudo, & confirmo, Candidus laudo & confirmo. In Christi nomine, Ego Dragus gratia ejus, Prior Iadræ Vrbis, una cum Nobilibus, & omni populo hujus Civitatis tibi Domina Cicca Abbatissa, tuisque sororibus præsentibus, & futuris, placuit nobis concedere propter Deum, & Sanctam Dei Genetricem, & pro salute animarum, & corporum nostrorum veram libertatem, quam nullus ex nostris Monasteriis habet, ut non Cavallus, non famulus, usque ad formellum casei per vim aliquis eis tollerit, & si quis hoc nostrum rumpere, vel contraire voluerit, Deificam habeat maledictionem, & incurrat eis pœnam medietatis domus suæ.*

Actum est hoc in die consecrationis Basilicæ Sanctæ Mariæ ante Andream nostrum Episcopum, & ejus Clero, & Madio Abbate, & Trasone Abbate L. D. G. Spalat. sedis Archiepiscopus, A. Iadertin. Episcopus, Petrus Arbensis Episcopus, Petrus Veglienfis Episcopus I. Traguriensis Episcopus, B. Belgrad. Episcopus, A. Nonensis. Episcopus G. Abb. Monasterii Sancti Chris. Theodorus Sancti Stephani, Petrus. I. Nicolai Io. S. Michael; Dabrana S. Petri, cum omnibus Clericis, & Laicis Dominũ timentibus, Iadertinæ S. Ecclesiæ congregatis nobis plurima ventilandæ & examinandæ allatæ, ut moris est generalis concilii confluerent, interea etiam nihilominus illud affuit muniminis scriptum, quod Episcopus, & Prior Nobiles, & ignobiles Iadrensis, Ecclesiæ Sanctæ Mariæ semper Virginis Monast. vid. & Virgin. Deo devotè famulantium noviter in eadem Civitate inter se temporibus constructo, tempore consecrationis, jam dictæ Ecclesiæ devotè, & alacriter concesserant Insulam Silvæ; hoc denique licet continens, ut quæ de solo patrimonio Nobilium puellarum illuc ob Amorem Christi concurrentium ædificatum fuerat, sic ab omni festatione tributi quietè viverent, ut liberè ab omni mancipatione humani servitii toto mentis affectu servirent, cui se desponsantes ancillulas tradidere. Hoc solummodò petentes, Abbatissa ingenuitate præcipua nomina Cica cum omnibus sororibus volentibus illis amplissima de Fisco Civili dona conferre, quod namque dum diligentius perscrutantes investigarem: illud indè cassare studuimus, quod cassandum, & impossibile ad observandum perspeximus. Inerat siquidem ei, ut si quis ex omnibus bonis Monasterii usque ad formellam casei violenter præsumeret anatematis vinculo ex triplo ligaretur, quo jure abraso, stabilita firmare salubrius decrevimus. Ità quidem ut nullus de Clero, vel populo magna, vel parva persona ingenuus vel servus abindè in antea quicquam violenter auferre præsumat, quod si præsumpserit, & emendare post hac, tàm querimoniam resistendo voluerit, anatematis vinculo innodatus intereat, excepto quod Prior sæpè dictæ Civitatis pro communi utilitate omnium Concivium ipsemet, vel alius ejus iverit, vel suum legatum transmiserit, quod tamen cum omni honestate, & mensura fiat. Hoc denique promulgato acclamatum est, si placeret, succlamatum quoque est omnibus, placet.

Ex quibus, & Democraticus Civitatum status apparet, & monasteria non æqualem libertatem habuisse, & ad contributionem in communi necessitate obligata fuisse.

Magistratus, quo Civitas quæque regebatur

tur *Prior* vocabatur (qui etiam in Belgradensi Civitate, quamvis Croatorum fuit) quæ uti maritima cum Dalmatis aliquando sensisse reperitur *Tribuni* etiam (qui ut plurimum *Trun* vel *Trum* per abbreviationem scripti reperiuntur) & Iudices in Civitatibus erant.

Hæc tantùm ex scripturis superstitibus, de moribus Dalmatarum tradi possunt, quos quondam sui juris effectos, neque Rom. Imperio, neque cuique alteri paruisse Porph. ait, tamen Orientale recognovisse Imperium ex Magistratibus Græcorum in Dalmatia, & Imperatorum inscriptione passim in scripturis publicis, & privatis usitata constat; Nam etiam Regum Croatorum tempore inveniuntur Iadræ, Stratigo, Catapanus, & Proconsul Dalmatiæ, ut dictum est; Sed postquam Reges Croatorum Dalmatiæ titulo usi sunt, quam Iurisdictionem in Dalmaticis Civitatibus habuerint, tenuis memoria ex sequenti scriptura remanet, scilicet Apellationis.

Ex sanctuario Ecclesiæ Arben.

Ab Incarnatione D. N. Iesu Christi 1062. Indictione 15. Imperii moderante habenas Domino Comneno, Croatia, Dalmatiaque regimen D. Gubernante Petro, divina crescente Religione, plurimi Christianorum relinquentes seculum, soli Deo vixerunt, alii, variis tormentis sua macerantes corpora, spiritum exulaverunt, ex quorum numero non sumus, licet tamen de Dei timore conpuncti corde, delictorum nostrorum reminiscentes reatum, nos omnes accolæ Arbianæ Civitatis ardenti dilectione nimio voto unanimiter in Insula nostra expectamus fundare monasterium, portumque salutis animarum nostrarum. Igitur in principio Ego Episcopus Drago, cum omni nostro Clero, & Majus Prior, cum omni populo prædicto, Vrbis Nobilibus, ignobilibus, majoribus, minoribusq; communi consensu, & in honorem Domini Nostri Iesu Christi, & veræ perfectæque Trinitatis, ac D. Mariæ Genitricis Dei, semperque Virginis, ac omnium Sanctorum in nostrum Monasterium construi . . . tibi Fulconi Abbati, tuisque successoribus concedimus, stabilimus, & perpetuo Iure roboramus unam Ecclesiam, quæ est ædificata in nomine B. Petri Apostolorum Principis cum suis Appenditiis, per hujusmodi finem.

Primitus, à Capite, maceria à monte usque ad rivum, & descendendo per rivum usque ad mare, & per mare ad molendinum, & ascendendo per montis verticem, & eundo per illum, usque in priora confinia, tibi Fulconi Abbati, ac successoribus tuis perpetualiter impendimus. Aliam denique Ecclesiam sancti Cypriani vocabulo conditam cum pertinentiis, & appenditiis suis concedimus, per hujusmodi finem, à Valle obscura, usque in Vallem de Trassina, alias tres partes mare invadit, una cum marina, omnibusque scopulis ad istum promontorium subjacentibus, & Valles, quæ sunt apud Sanctum Cyprianum, & alias, quæ sunt apud Sanctum Petrum, hac conditione donamus, ut nullus, sine vestra jussionis licentia, piscatum intraverit, quartam partem piscium attribuat Monasterio Sancti Petri. Hunc autem Nos Drago præscriptus Episcopus de voluntate totius nostri Cleri, & Majus Prior, & cunctus populus tibi Fulconi, tuisque successoribus ita vobis concedimus, ut ubicunque de his duobus venerandis locis complaceat vobis Domino cooperante Monasterium construatis vobis, vestrisque successoribus, sicut sacra Beatissimi Benedicti edocet Regula, integrè illa veneranda loca, ut superius constituimus cum suprascriptis Ecclesiis, & omnibus superioribus, & inferioribus, & cum viis suis ingrediendi, & egrediendi, habendi, possidendi, & omnem ordinem Monasterialem ibi faciendi concedimus, nullam namque reservationem cuilibet parentum, vel hæredum aliquorum nostrorum facimus, inde autem quamlibet portionem requirendi; Sed eo modo constituimus, & stabilitendo firmamus, ut si aliquo tempore, vel nos, vel aliquis nostrorum parentum, vel extraneus vobis, aut posteris vestris molestiam intulerit, volens indè aliquid afferre; vel minuere, & non erimus vobis ab omnibus defensores, & adjutores centum libras auri componamus in Monasterio, & hoc privilegium, & constitutio firma permaneat. Et si aliqua proterva Causa infra hanc nostram constitutionem adversus vos orta fuerit, jubemus, ut coram Episcopo, & Priore, seu omni populo proclamationem semel faciatis, ut si secunda vice, nullam vobis emendationem inde fecerimus, licentiam liberè habetote discedendi à nobis & eundi ad Regem, & sicut lex docuerit, ibi emendet. Hoc privilegium tibi Fulconi, & tuis successoribus taliter scribere jubemus. Actum in Vrbe Arben. Iterum supradicta hereditas Sancti Cypriani sit communis cum Sancto Petro affirmamus, non à solo Episcopo vel meis parentibus, sed primo ab ipsa Ecclesia, & fratribus, & omni Clero, omnique Populo obtulimus Deo omnipotenti.

Ego Drago immeritus omnium Episcoporum cum omnibus Clericis confirmamus, & constituimus, ut quiscunque homo, seu de nostra Vrbe, vel alienus, adversus hanc nostram constitutionem litigare temptaverit, anathematis vinculo perpetuo religetur, & omnipotentis Dei, omniumque Prophetarum, & duodecim Apostolorum ac 344. Sanctorum patrum incurrat maledictionem, & cum Iuda proditore mancipatus in Inferno, & illam terribilem, & horribilem vocem mereatur audire, quam Christus dicturus est iniquis; Ite maledicti; Et qui defensor, & auditor extiterit, suavissimam illam vocem audire mereatur cum justis, venite Benedicti; Ego Dragus Episcopus signum † feci; Ego Ioannes Archidiaconus signum † feci; Ego Diaconus Georgius

gius signum † feci, Ego Barba presbyter signum † feci. Ego Ioannes Archipresbiter signum † feci. Ego Lampridius Prior signum † feci, Ego Majus Prior signum † feci, Ego Martinus signum † feci, Ego Majus signum † feci, Ego Constantinus signum † feci. Ego Majus Gattus signum † feci. Ego Marinus signum † feci.

Millesimo septuagesimo primo, Quemadmodum hoc testamentum bonum, & justum vidimus à vestro Episcopo, & Clericis cæterisque vestris Civibus corroboratum, & laudatum. Ita Ego Crascimirus Rex eandem collaudationem, & confirmationem corroboro, & si aliquis instinctu Diabuli compulsus hanc corroborationem nostram disrumpere temptaverit, conveniet sibi fortiorem nobis esse, & amicitiam nostram spernere.

Cum tamen nullum Privilegium Regum in aliqua Dalmaticarum Civitatum datum, neque de Terris, in Dalmatia sitis, aliqua Regis concessio reperiatur, nisi tantum de Insulis, quæ quamvis in Dalmatico mari sitæ fuere, tamen inter Croaticas numerabantur, ut dictum est; ideò præter tributum, de quo supra, quam tenuem jurisdictionem Reges Croatiæ, Dalmatiæ titulo in Dalmaticis Civitatibus habuerint, ex eo dignoscitur, quod Crescimiri Croatiæ, & Dalmatiæ Regis Aulæ Proconsulem Imperialem Dalmatiæ intervenisse constat. Dalmatas enim à Slavis pressos sub Imperii Orientalis protectione mari ut plurimum victitasse Porph. ait, quod ex supra relatis constat, nam ferè tota Dalmatia in Insulis consistebat, & quamvis Iadra, Spalatum, & Trag. in continenti positæ sint, tamen cum major eorundem territoriorum pars in Insulis posita esset, pars continentis adeò exilis fuit, ut inde sibi alimenta suppetere non potuisse, facilè dignoscitur.

Mari ergò vivere ut plurimum Dalmatas necessitas coegit, navigationisque usum commoditatem, & inde utilitatem attulisse dicendum est, & cum Adriaticum à Saracenis vexaretur, Dalmatas pro Græcis cum Venetis in communi necessitate classem instruxisse ex Porph. constat, quod sæpiùs etiam eadem de causa evenisse, conjectari debet, quamvis ab Auctoribus Dalmatæ non nominentur. Croatis, & Narentanis deinde Dalmatas infestantibus, Dalmatas Venetos advocasse, deditioneque Duci Vrseolo facta, auxilia contra Narentanos præstitisse ex Venetis Historicis apparet, quod etiam antea sæpius eadem de Causa evenisse tenendum est. Nam Adriatici tuta navigatio ad Dalmatas, ex ejus navigatione viventes, & ad Venetos, crebra itinera per illud Constantinopolim facientes, ex æquo pertinebat. Ideò Venetos, & Dalmatas, origine, lingua, religionis ritu, moribus, navigatione. (mutua etiam utilitate animos vinciente) adeò insimul convenisse, ut quaslibet Venetorum expeditiones simul cum Dalmatis factas fuisse cuilibet æquo æstimatori conjectandum sit.

LI-

LIBER TERTIUS

REgni Croatiæ, & Dalmatiæ juribus, moribusque relatis, quomodo Dalmatia ad Venetos, Croatia verò ad Vngaros pervenerit, hoc libro inquirendum est, & inter eosdem bella referenda, usque quo Vngari universo continente potiti sunt; Veneti autem Insulas retinuerunt.

CAP. I.

Quomodò Ungari Croatiam adepti sunt.

DAlmatiæ, & Croatiæ Regibus extinctis, Sanctum Ladislauum Vngariæ Regem Dalmatiam simul cum Croatia acquisivisse communis est opinio scriptorum.

Hunni, qui à Scriptoribus Vngari dicuntur (vulgariter autem à suis *a* Magyari indigetantur, qua etiam appellatione à finitimis hodiè vocantur) à Patzinacis pulsi *b* Pannoniam inferiorem, à Slavis tunc possessam, *c* occuparunt, Italiam deinde, & Germaniam maximis populationibus *d* afflixerunt, cum Duce eorum Geyza *e* baptismum susceperunt, cujus filius Stephanus, corona à Silvestro secundo insignitus, Regnum Vngariæ *f* fundavit, quod à posterioribus Regibus auctum ad Adriaticum & Euxinum usque extensum, per tot secula contra Cumanos, Tartaros, & Turcas validissimum fuit Christianorum propugnaculum; donec, peccatis nostris ita poscentibus, Solimannus Turcarum Imperator totum ferè *g* occupavit, minima ejus parte in Christianorum potestate relicta.

a Thuurocz.
b Porph. Annal. Franc. Regino.
c 889.
d 900.
e 983.
f 1000.
g 1554.

Rerum Vngaricarum Scriptores Iohannes de Theurocz collegit, & Chronicæ Vngaricæ nomine vulgavit, in cujus prima parte Hunnorum originem Attilæque res gestas, ex variis auctoribus, compilavit.

In secunda verò Vngarorum in Pannonias adventum, seriemque Regum, & rerum gestarum usque ad Ludovici coronationem complexus est.

In tertia autem, librum Ioannis de Kikulevu ejusdem Ludovici gesta continentem posuit, & deinde historiam Vngaricam usque ad Matthiæ Regnum continuavit.

Sed sicuti prima pars ad res, de quibus agendum est, non pertinet, ita secundæ partis adhuc reperitur codex manuscriptus anonymi cujusdam, antiquo caractere exaratus, ex quo dignoscitur Thuuroczium eundem integrum inseruisse, & præterea aliqua quoque addidisse, quæ deinde Antonius Bonfinius fusè ampliavit; quarum additionum, cum pleræque temporibus, & rebus gestis haud quaquam congruere videantur, ideò indicandæ, & examinandæ sunt, &, ut veritati pateat locus, sicubi res poscere videbitur, refellendæ.

Ait namque Thuurocz, & ex eo Bonfinius.

Rex (Salomon) & Dux (Geysa) cum bona pace iterum conveniunt, misit itaque Rex Zolomerus Dalmatiæ, qui sororius erat Geysæ, nuncios ad Regem Salomonem, & Ducem Geysam, & rogavit eos, ut propria pecunia eorum contra adversarios suos, scilicet Carinthios ipsum adjuvarent, qui tunc Marchiam Dalmatiæ occupaverant, Rex igitur, & Dux collecto exercitu, iverunt in Dalmatiam, & ablatam sibi restituerunt integre, Regi, Ducique dona Regalia, ac pretiosa Palatia, aurum, & argentum multum donavit.

Hæc de Zolomero, vel Suinimiro Dalmatiæ, & Croatiæ Rege à Thuuroczio relata, temporibus congruere non possunt, nam ex Privilegiis supracitatis Crescimirum Regem usque ad 1073. vixisse constat, usque ad eundem quoque annum Salomonem regnasse Thuurocz, & Bonfinius asserunt, manuscriptus autem antiquus codex de Zalomiro in Salomone, ne verbum quidem, ideò si talia secuta sunt, evenire non potuerunt Regis Salomonis tempore, quæ autem de Marchia Dalmatiæ à Carinthiis occupata tradit, de Croatia intelligenda essent, non de Dalmatia, ob id relata potius posteriorum Commentum, quàm veritas Historica censenda sunt, nam manuscriptus Codex Thuurocz, & Bonfinius, Sanctum Ladislauum Dalmatiam, & Croatiam Vngariæ Regno junxisse, iisdem verbis referunt.

Adauxit enim Rempublicam Hungariæ ipse prius Dalmatiam, atque Croatiam suæ Monarchiæ Iure perpetuo subjugavit. Cum enim Rex Zoromirius sine liberis decessisset, Vxor ejus, Soror Regis Ladizlaii ab Inimicis Viri sui multis injuriis pragravata, auxilium fratris sui Ladizlaii in nomine Iesu Christi imploravit, cujus injurias

jurias Rex graviter vindicavit, & Croatiam, atque Dalmatiam integraliter sibi restituit, quam postea à prædicta Regina suo subdidit dominio, quod tamen Rex non fecit propter cupiditatem, sed quia secundum Regalem Iustitiam sibi competebat hereditas, quoniam quidem Rex Zoromerus in primo gradu affinitatis eidem attinebat, & heredem non habuit.

Hæc Vngarici Scriptores concordes, idem Io. Longinus Polonus, at Archidiaconus Spalatensis *Qualiter Hungari ceperunt dominium Dalmatiæ, & Croatiæ c.* 17. *Eo namque tempore Rex Suinimirus mortis debitum solvit, nullumque suæ posteritatis heredem reliquit, sic ergò tota Regalis sanguinis deficiente prosapia non fuit ulterius, qui in Regno Croatorum ritè succedere debuisset; cæpit itaque inter omnes Regni proceres magna discordia suboriri, & cum divisim, modò hic, modò ille regnandi ambitione sibi Terræ dominium vindicaret, innumerabiles rapinæ, prædationes, cædes, & omnium facinorũ seminaria emerserunt, alter enim, alterum insequi, invadere, trucidare quotidiè non cessabat. Verum his temporibus extitit quidam ex Magnatibus Sclavoniæ, qui, cũ à suis esset contribulibus multis lacessitus injuriis, multisque damnis attritus, non sperans aliter se posse tantis resistere malis, in Hungariam profectus est. Tunc ad Regem V. Ladislauum ingressus, eum alloqui cæpit, persuadens ei, ut ad capiendum Chroatiæ Regnũ, & suo dominio subjugandum exiret, dans ei plenam fiduciam, id facilè posse complere, cum Regnum illud vacuum & sine tutela Regalis providentiæ remansisset. His ergo Vladislaus Rex inductus consiliis absque mora, coadunato exercitu copioso, venit, & occupavit totam terram à Dravo flumine usque ad Alpes, quæ dicuntur ferreæ nullo obice resistente. Post hæc transivit Alpes, & cæpit impugnare munitiones, & castra, multaque prælia committere cum gentibus Chroatiæ, sed cum alter alteri non ferret auxilium, essentque divisi ab invicem facilem victoriam Rex potuit obtinere; Nec tamen usque ad maritimas Regiones pervenit, sed audiens, quod quædam gens sui Regni fines intraverat, in Hungariam repedavit; fuit autem Rex iste non solum armis strenuus, sed Religione, & Sanctitate insignis. Hujus temporibus gens Schitica in multitudine gravi intra Hungariæ fines irrumpens, magnas hominum strages fecerat, sed Vladislaus Rex, coacto in unum sui Regni exercitu, in hostiles turmas viriliter irruens, divino protectus auxilio, majorem partem barbaricæ Nationis passim per campos stravit in mortem, alios verò extra Regni confinia effugavit.*

Sic Vngarici Scriptores, Zuonimirum sine liberis mortuum, Archidiaconus verò, nullâ posteritate relictâ, totoque Regali sanguine extincto, scribunt.

Stephanum tamen ex Regio sanguine post Zuonimirum regnasse, supra ex ejus Privilegio dictum est; Zuonimirum quoque filiam suam claudam VViniche, de Nobili genere Lapzanorum in uxorem tradidisse, simulque terram Katini concessisse, ejusque posteritatem Karinum possedisse, ex Privilegio Ludovici Regis Vngar: dato 1360. 28. Novembris *a* apparet. Quidquid tamen de Zuonimiri posteris, & Regio sanguine fuerit, S. Ladislaum Croatiam occupasse constat, & quamvis Cunnorum irruptionem ab Archidiacono memoratam manuscriptus non referat, tamen Thuur: & Bon. S. Ladislavo in Slavonia existente, id evenisse narrant, quod Archidiaconi dicta cõfirmare videntur, cum Slavonia pro Croatia sumenda sit, ut dictum est & cum cœteras quoque expeditiones S. Ladislavi in septentrionales plagas factas Thuur. & Bonfinius prosequantur, amplius in Slavoniam, Croatiam, vel Dalmatiam reversum non memorant, ideò potior Archidiaconi opinio videtur, scilicet S. Ladislavum non pervenisse ad maritimam regionem, nempe Dalmatiam, cum tempore Archidiaconi Civitates Dalmatiæ, maritimæ vocarentur, ad differentiam Croaticarum & Dalmatiæ Banus, Banus maritimus ad differentiam Bani Croatiæ, sive Sclavoniæ diceretur, ut suo loco expendetur, quod confirmatur, simulque tempus ellicitur, quando S. Ladisl. Croatiam acquisiverit ex ejus temporis publico monumento. *b* *Anno Incarnationis Iesu Christi D. N. 1091. Kyri Alexio Constantinopoleos Imperante, tempore, quo Vladislaus Pannoniorum Rex, Croatiæ invadens Regnum, Domnum Almum, suum Nepotem in illo statuit Regem, Iadrensi verò Cathedra Domno Andrea venerabiliter præsulante, meq; Drago Domini Prestantii Episcopi Nepote jam tertiò priorante.* Tunc ergo Vngaros prima vice dominium Croatiæ, vel ex Reginæ testamento, vel vocatos, vel jure belli acquisivisse, dicendũ est, non autem Dalmatiæ, ut infra clariùs patebit.

a apud D. Simeonem Glubavaz I. V. D. Nob. Iadren.

b ex antiquo registro Mon. S. Mariæ Iadren.

CAP. II.

Quomodo Veneti Dalmatici Regni titulum consecuti sint.

VEneti Scriptores, tam vulgati, quam manuscripti, Alexium Imp. Ordelapho Taletro eorũm Duci, ob res pro Græcis contra Northmannos gestas, Dalmatiæ titulum concessisse, uniformes asserunt, sed cum ex traditis ab eisdem, quæ gesta sunt distingui nequeant, ideò ab illorum temporum Scriptoribus aliqua sumenda sunt, ut serie rerum gestarum perceptâ, causæ belli, Titulique Dalmatici consequendi occasio appareant.

Græcos post diutinum bellum cum Roberto North-

to Northmanno, Imperante Michaele Parapinace, Italia excidisse, eundemque ut Turcis in Oriente resistere posset, affinitatem quoque cum Roberto contraxisse, superiori libro ex Curopalata relatum est: Tribus deinde Nicephoris contra Parapinacem insurgentibus, Botoniati Imperium cessit, qui cum Constantino Michaelis filio imperare cæpit, at Michael, ad Robertum fuga delatus, auxilia imploravit, ut Lupus Protospata illorum temporum scriptor refert 1080. *& hoc anno Imperator Michael descendit in Apuliam quærendo auxilium à Roberto Duce contra Botoniatem; Rob. Dux cum prædicto Michaele Imperatore perrexit Hydruntum; missisque antea navibus in Insula Corife, quæ apprehenderunt eam, ubi & ipse paululum unà cum Imperatore transfretavit, posueruntque mense Iulii ante Dyrrhachium obsidionem per mare, & per terram, quam Stolus Veneticorum veniens dissipavit, aperuitque Dyrracenis mare. Hoc anno Botonitates factus est Monacus, & Alexius factus est Imperator.*

Hæc breviter Lupus de prima Venetorum victoria: eandem quoque Anna Comnena Alexii Imperatoris filia in suis Alexiados libris latè describit, relatis enim litteris hortatoriis à Patre in primordio sui Imperii scriptis.

a lib. 3. a *Præfectis maritimarum Civitatum, ipsisque Insularibus, Longobardos, & Alemannos contra Robertum provocat Henrico (Imp. Occid.) munera, & pecuniam pollicetur*, & descripta Roberti in Epirum exscensione, multitudineque exercitus ejus bellicosi subdit.

b lib. 4. b *At cum facilè cerneret, quas haberet ad manum sperare tvè copias, ne unam quidem partem ex plurimis, quæ Roberti exercitum conflabant, æquare multitudine posse, statuit sibi esse ex Oriente Turcos evocandos; idque agere missis Nunciis cum Sultano cepit. Venetos quoque concitare adversus Robertum studuit, oblatione, promissioneque donorum ab eis contendens, ut nauticum omnem suum apparatum quamprimum educerent suis portubus Dyrrhachiumque peterent, ac tuerentur, pugnamque navalem, cum Roberti Classe committerent: certis sibi in quovis suis præmiis: sive enim Deo juvante vincerent, sive ut sunt casus rerum humanitus aliquid paterentur, eadem se repensurum, quæ polliceretur. Quod si qua præterea cuperent, quæ salva Republica concedi possent, facillimum in annuendo se futurum, concessionibusque firmitatem æternam, bullarum aurearum expeditione, adjuncturum. Hæc nequaquam aspernanda Venetis sunt visa. Miserunt ergò Legatos, qui postulationes ipsorum proponerent, quibus cum planè satisfesset factum, solvit versus Dyrrhachium valida Venetorum Classis, multitudine navium omnis generis, & militari disciplina ordinatissimaque dispositione terribilis. Ea, magnos emensa maris tractus, appulit tandem ad locum dictum Pallia, ubi visebatur templum olim extructum in nomine purissimæ & superimmaculatæ Dei Matris, distans à Roberti Castris extra Dyrrhachium munitis, intervallo stadiorum fermè octodecim, Inde Veneti speculati Roberti classem è Regione Dyr. positam, copiosissimè instructam, omni armorum, machinarumque genere, quibus, aut se se tueri, aut nocere hostibus posset, ausi sanè non sunt eum lacessere, prælii que aleam inire. At Robertus, eorum adventu comperto, Baimundum, comitante Classe, ad ipsos misit, cum mandatis, ut Michaelem Augustum ipsumque Robertum agnoscerent, venerationemque acclamatione testarentur; ea re Veneti in crastinum dilata, insequente vespera, quoniam cessante vento admovere se littori non poterant, majora navigia in unam seriem ordinata, rudentibus inter se devinciunt, eumque, qui dici solet maritimum portum, ipsa sinuata aciei structura, naviumque objectù magnarum, undique disposito, efficiunt. Tum verò ligneas turres in loco velorum excitant, in quas attrahunt funibus, ordineque in iis locant, Scaphas omnes suas, certo armatorum numero in singulas tributo: Congesta ipsis telorum copia. Erant autem ea tela hujus formæ. Crassissimos stipites in partes diffecuerant, longitudine non ultra Cubitalem eos caudices duriores, gravioresque, ideò ad nocendum aptiores reddiderant magnis undique atque acutis infixis clavis. Sic comparati Franciceæ Classis operiebantur adventum. Nec defuit illucescente jam die Baimundus, promissam heri acclamationem repetens, sed cum nihil aliud, nisi grandes in faciem contumelias referret, ignominiæ impatiens, toto impetu in navigia Venetorum invehitur, quem cœtera mox Classe consequente, atrox pugna committitur à Baimundo præsertim, quem ultra innatum ardorem, aculei conviciorum irritaverant. Ergo dum instat ferocius, Prætoriamque suam fixis Venetorum navigiis licentius, illi uno ex truncis, quos diximus ex alto in navem Baimundi devoluto, eam perforant, quæ, subeunte per labem aqua, cum sorberetur fluctibus, repente vectores pro se quisque fugere, & scilicet in id ipsum, quod fugiebant malum fuga ipsa, mergi enim metuentes, mergebantur in mari, hoc fermè fato absumti sunt omnes, qui Venetorum ictibus in ipso prælio non ceciderant: Baimundus verò in extremum discrimen adductus, ægrè in aliud navigium evadens, se subduxit. Duce sic amoto in reliquos jam perculsos, Veneti vehementius invecti, planè omnes in fugam averterunt, insequentes usque ad tabernaculum Roberti, quin etiam exscensione subito facta, manum cum Roberto conserunt; Quod conspicatus ex speculis arcis suæ Paleologus erupit, & ipse derepentè, conjunctoque impetu cum Venetis, haud segni manu hostes adortus periculum usque ad Castra Roberti promovit, eo enim usque fuga, & trepidatio perlata est, cæsis per Campos gladio plurimis; Veneti prædam multam in navigia*

sua

ſua reportarunt : Paleologus verò ſe in arcem recepit. Poſt hæc aliquot diebus, ibi morati Veneti, Nuncios ad Imperatorem miſerunt, indicaturos, quæ contigerant; qui eos ut par erat benevolentiſſimè exceptos, beneficiis onuſtos innumeris remiſit, cum non modica pecuniæ Summa, qua, & Ducem Venetiarum, & alios ſub ipſo ejus Reipublicæ Magiſtratus munerabatur. At Robertus, Vir animi imperterriti, atque adverſus omnes bellicarum caſuum offenſiones invicta conſtantia muniti; Planè decrevit non alium huic bello finem, quam victoriam facere, talique propoſito obdurare contra tum Cœli, ac procellarum, tum hoſtilium terra marique incuſſionum Commeatum annonæ prohibentium incommoda. Nam nec ipſe per tempeſtatem poterat navigia in tutum ſubducta mari committere, & idem illud incommodum clauſi maris tranſitum Italicarum navium è Roberti ditione neceſſaria, ad ipſum comportare parantium arcebat. Accedebant impoſita portubus circum omnibus præſidia Romana, Venetaq; Claſſis, quorum intenta cuſtodia mare adhuc magis invium Roberti uſibus fecerat. Ut verò jam liberum mitiori Cœlo mare fuit, Veneti obſidere non contenti, velis, remiſque oppugnatum Robertum pergunt : Quibus cum ſe adjunxiſſet Maurix cum Claſſe Romana, graviſſimo prælio contracto, Robertiani terga verterunt : Ex quo tempore Robertus faciendum ſibi putavit, ut omnes ſuas naves incontinentem ſubduceret, libera poſſeſſione maris hoſtibus permiſſa. Sed & illa ejus offenſione Inſulares erecti, quique oram Epiri littoralem Oppidulis tenebant, & alii circum anteà Roberto vectigales, apertè detrectare tributi penſitationem auſi jam ſunt. Unde Robertus citò ſenſit, quanti momenti maris Imperium, aut ſaltim uſus liber ipſi eſſet ad rerum ſuarum non ſolum formam, ſed etiam ſalutem ſucceſſumque ceptorum. Conſtituit ergò renovato impetu bellum iterum terra ſimul, marique movere.

Eadem fere Abbas Gaufridus Malaterra dictus Northmannus illorum temporum ſcriptor, ſed non ita diſtinctè, ut Anna, quæ proſequitur deſcribere anguſtias exercitus Northmannici, Terra, marique clauſi, animumque Roberti invictum; adventum deinde Alexii, & deineunda cum Roberto pugna conſilia refert; Pugnamque initam contra prudentiorum ſenſum tradit, præſertim Georgii Paleologi, Dyrrhachii Præfecti, qui maxima laude eundem ab oppugnatione Northmannorum defendebat, hunc invitum ad ſe venire fecerat Alexius, ſed pugna victus Alexius Acridam aufugit, Paleologus verò cum cæteris fugere coactus Dyrrhachium redire non potuit, ob id ſollicitudinem Alexii de Dyrrhachii cuſtodia referens, ait: a *Tamen Imperator eos, qui reſtabant Dyr. confirmare in officio, quo ad licuit, ſategit, electiſque Venetis, qui Coloniam, illuc duxerant, arcis Cuſtodia mandata, cœteram gubernationem, propugnationemque Urbis univerſæ Comiſcorta ex Arbanis profecto, commendavit, ſcriptis ad eum de iis, quæ tali tempore facienda viderentur accuratis Literis* relatiſque Roberti conſiliis de Dyr. iterum oppugnando ſubdit b *qui verò Dyr. incluſi reſiſtere adhuc velle, ut ſuperius vidimus, videbantur: Homines attenti ſuis rebus, & Melphorum, Venetorumque Coloni plerique, audita Imperatoris clade, cædeque tot Ducum, ac virorum Principum, cum inſuper Claſſem utramque Romanam, & Venetam receſſiſſe cernerent : reputarentque ſecum, nec ſaltem experiendæ virtutis præſentem occaſionem dari: quoniam percrebuerat decreviſſe Robertum, eos lenta dumtaxat per hyemem obſidione circumcludendos, in vernam tempeſtatem totis Viribus oppugnandos differre; his inquam perculſi, qui Dyr. obtinebant, cogitare pro ſe quiſque intentius, ac diſquirere taciti cæperunt, Ecqua iniri poſſet opportuna ratio Salutis experiendæ, cavendique in poſterum, ne in mala pericula ve iis ſimilia, quibus modo defuncti eſſent, denuò revolverentur. His diu ſingillatim animo verſatis, congregatis aliquandò in cœtum unum, ut in medium conſulerent, unoquoque, quod privatim ſapiebat, in commune proferente, poſt modicam ſententiarum altercationem, haud gravatè conſenſerunt : Unam optimam videri difficultatis, in qua eſſent explicandæ viam, ſi cum Roberto agerent, eique certis conditionibus dederent Civitatem. Extitit præcipuè in iſto deditionis conſilio ſuadendo urgendoque obnixum ſtudium cujuſdam Coloni Melphenſis, quo multa in eam partem commemorante, monenteque, tandem in ejus eſt ſententiam deliberatio concluſa, decretumque, ut porta patefierent, Robertique poteſtati Urbs permitteretur, qua is occupata, copias in eam ex Hyberniis evocavit,* relatisque Roberti conſiliis, & Alexii in torroganda pecunia ſollicitudinem, qua templa etiam ſpoliavit, & quomodò abſente Roberto (qui Romam in auxilium ſummi Pontificis proceſſerat) Boemundus Alexium bis vicerat, deinde reverſo Roberto maximo cum apparatu ſubdit. c *Hæc agente Roberto, nequaquam ceſſabat Imperator, aut ad tantas apparatuum minas deſpondebat animum. Scripſit primum omnium ad Venetos omni ratione ſuadens, ut rurſus in Robertum Claſſem armarent, pecunias in ſumptum naviũ, in ſtipendia militum largiſſimas liberaliſſimè pollicens* relatiſque duabus victoriis Claſſium Romanæ, & Venetæ de Roberto ſubdit. *Hic ſive ut fit, ex præteritis ſucceſſibus nimia ſui fiducia, ſive contemptu hoſtium, quaſi jam debellatum cum illis eſſet, ſolutius jam, & ſecurius ſe gerere cœperunt, quam in veterani, & generoſiſſimi Ducis Roberti adhuc armati vicinia par eſſet. Ac præter cœteram negligentiam, naves celeres, haud exiguam navalis exercitus partem, Venetias dimittunt, quaſi tot opus eſſet nuntiis ad præconium relatæ de Roberto nobiliſſimæ victoriæ illic faciendum* relataque Roberti aggreſſione ſequitur *Eum contra venientem in opinato audientes, non ſine admira-*

a lib. 4.

b lib. 5.

c lib. 6.

tione Veneti, majora sua navigia funibus inter se alligant, è regione portus Urbis Corypho, & facto, quem vocant Pelagolimene, sive Maris portu, parvas Scaphas in medium coegerunt, sicque armati omnes operiebantur hostem; neque is moram fecit, conseritur atrocius longè, quàm unquam anteà prælium, summis viribus, animisque stant utrimque obnixi, seque ubique adversos ferunt, nemine initium præbendi tergi faciente. Quoniam Veneti longa militia commeatus absumpserant, quibus factas, & gravatas, habuerant naves, eæ jam nihil præter milites, & arma continentes leviores innatabant, quàm ut Regi possent commodè, aqua ne ad secundum quidem usque cingulũ pertingente. Ergò cum eam partem, qua hostes spectabat, urgerent corporibus suis milites, naves omnes in illud latus invertebantur sensim, donec ad extremum demersæ sunt. Erant in iis ad tredecim hominum millia. Aliæ porrò naves simul cum vectoribus captæ sunt. Robertus illustri ea victoria usus crudelissimè præteritarum dolorem cladium studuit ulciscendo consolari. & infrà. *Non longum inde tempus fluxerat cum dromonibus, & trieribus Veneti paratis, nonnullisque aliis parvis, & velocibus navibus exercitu in majorem, quàm antea numerum reparato in Robertum infesti movent, stationem habentem circa Butrotum, consertoque acri prælio, illum planè vincunt, multis ex ejus exercitu cæsis, pluribus demersis, parumque abfuit, quin filium ejus Gidam, & uxorem Gaitam caperent. Cujus splendidæ victoriæ simul Imperator ipsorum nunciis indicantibus certior est factus, multis eos muneribus magnisque honoribus prosecutus est. Duci Venetiarum Protosebasti dignitatem cum congruo censu annuo contulit, Ecclesiis omnibus, quæ Venetiis sunt, satis magnum auri numerum quotannis ex Imperiali ærario pendendum constituit. Eximiæ verò Ecclesiæ structæ in nomine Evangelistæ Apostoli Marci, vectigales fecit Melphenses omnes, qui officinas Constan. haberent. Omnesque præterea officinas, ac tabernas alias, quæ à veteri Hebraica scala ad Biglam, sic dictam, pertinent; simul & eas scalas, quæ intra istud totum spatium continentur, donavit. Præter magnas immobiliũ largitiones tùm Constantinopoli, tùm Dyrrhachii, tùm ubicumque alibi illi petierunt. Quodque maximum omnium fuit mercimonia ipsorum cuncta quovis portorio, aut vectigali decrevit immunia in omne tempus esse in cunctis Romanæ ditionis locis, ut quidquid exportarent, importarentvè, nihil ne obulum quidem redemptoribus fisci, aut publicanis, similibusvè regiæ pecuniæ collectoribus, commercii, alteriusvè tributi nomine, pendere cogerentur, sed planè liberam, cunctæque Romanorum Magistratuum potestati exemptam haberent mercaturam. At Robertus, ne post hanc quidem cladem quiescere potuit,* relataque Roberti morte subdit: *Hunc inopinatum, tam acerbi hostis obitum Imperator audiens, sic respiravit, uti, si onus ingens, à longo tempore impositum humeris excussisset tandem. Nec cunctandum tali rerum articulo ratus, machinas intendit omnes, quo inter eos, qui Dyrrhachium obtinebant, dissensionum semina spargeret: sic facilè futurum autumans, ut ea Civitas in suam rediret potestatem. Ad eam rem accersit, qui tum fortè Constantinopoli Veneti fuerunt. Agit cum illis, ut dent litteras ad Amalphenos, Venetos, aliosq; advenas, qui Vrbem Epidamnum frequentabant, quibus illis suaderent, ut commodare operam Imperatori vellent ad Dyr. recipiendum. Incumbebat in idem ipse per se insuper Augustus, nullum finem donandi, promittendique faciens. Persuasit facilè; est enim universum Latinorum venale genus, & ex perdito pecuniæ amore paratum, solitumq; carissima quaque prodere, ac pacisci pro spe lucri sordidi. Dyrrhachienses igitur Præsidiarii, Colonique, ingentibus ab Augusto lactati spebus, conjuratione facta, primùm de medio tollunt, qui auctores fuerant arcis Roberto tradendæ, tum & illos, qui adhuc perstabant in ejus fide. His peractis ipsi ultrò Augustum adeuntes, arcem ei dederunt, liberalitatemq; vicissim ipsius planè prout speraverant in donis, atque immunitatibus largiendis experti abundè sunt.* Roberti victoriam de Venetis Lupus Protospata etiam memorat 1085. *prædictus Dux (Robertus) grandi apparatu navium, hominumque innumerabili exercitu, Brundusiopolim veniens, deposita ibidem navali machinatione, ingressus est in Adriaticum pelagus, perrexitque in Insulam nomine Cassiopim, ubi Stolus Veneticorum, & filius Ducis Venetiæ cum pluribus navibus erat infestus Duci Roberto; sed bello in mari inter eos confecto, victoria ad Northmannos concessit. Cæsa sunt in ea pugna plusquam quinque millia hominum. Præterea naves quinque captæ, & duæ cum hominibus submersæ sunt, ità ut qui gladium potuere evadere bellatoris, pelagi eos vorago glutiret.* Hæc Lupus, qui quamvis mortem Roberti referat, nullam tamen ex tribus Venetorum victoriis ab Anna relatis tradit, prout neque Abbas Gaufridus: sicuti enim in recensendis Roberti victoriis cum eisdem Anna convenit, ità quanti momenti eo bello Venetorum vires, maritimaque disciplina fuerit, apparet. Sed non inutiliter quis quærere posset, qua de causa priori bello inter Græcos, & Northmannos gesto, Veneti Spectatores fuerint: Secundò verò pro Græcis etiam victi contra Robertum dimicaverint: sed si perpendatur, quid priori bello ageretur, & quid secundò, causa facilè apparet, priori namque laborabant Græci, dominium in Italia reliquum retinere, & per consequens fauces sinus in potestate sua servare, à quibus totius Adriatici tuta navigatio pendebat:

secundò verò Northmanni, pulsis jam Italiâ Græcis, satagebant oppositam Epiri partem acquirere, indeque Ionium, quod cum Græcis commune habebant, integrum in eorum potestatem redigere: Venetis autem non conduxisse Ionium, in absolutam alterutrorum potestatem devenire conjectari debet, ob id priori bello, pro retinendis Italiæ locis, Græcis favisse nemo memorat, sed tantum Northmannos ab infestatione Dalmatiæ avertisse; ut scilicet Græcis Italia pulsis, Ionium inter eosdem, & Northmannos divideretur, & ipsi, utrisque Amici, liberam navigationem consequerentur, quod & evenit. Secundo verò cum Veneti cernerent Northmannos maritima Classe, & militari disciplina mollitiem Græcam prævalere, indeque Ionii navigationem, quam liberam jam nacti fuerant, turbatum iri, & ex Constantin. Imperio per tot sæcula quæstum exercitum se amissuros dubitarent, Latini contra Latinos, pro Græcis acerrimè dimicarunt, & Roberti victorias retardarunt, quo mortuo dissensio inter ejus filios, maritimas expeditiones Northmannorum interrupit, Dyrrhachiumque, & cœtera loca à Roberto capta, Alexius recuperavit: Veneti verò navigationem Ionii Priori liberiorem, & ex privilegiis ab Alexio concessis, magis quæstuosam, quietè prosecuti sunt.

Quid autem hujus belli tempore Dalmatæ egerint, nemo historicorum memorat, tantum Maurus Orbinus, & Iacobus Luccari Roberto Spalatensi, & Ragusinos adhæsisse, eique triremes auxiliares misisse, ex Baldassare Spalatensi referunt, quod etiam congruere videtur cum Lupo Protospata (si Epidaurum antiquo vocabulo pro Ragusio sumatur) qui refert capto Dyrrhachio Robertum properantem summo Pontifici ferre auxilium, *& Dux rediens ab Epidauro, sublecto sibi Boemundo filio suo perrexit Romam*, sed sicuti relati auctores Robertum multa Græcorum loca à Dyrrhachio ultra cœpisse referunt, ita à Dyrrhachio citra, aliquid in Dalmatia consecutum, nullus memorat: ideò Lupum potius *Epidamnum* antiquum Dyrrhachii nomen ab historiis usurpari solitum posuisse, quod deinde ejus Exscriptores in *Epidaurum* mutaverint, censendum est, quàm quod Robertus à Ragusio reversus sit, cum, quomodo Ragusium ipsi adhæserit, nemo memoret: Baldassar autem, prout, & Michael Salonitanus à Luccaro, & Orbino nominati, cum vulgati non sint, neque ubi nam reperiantur adhuc constet, quo tempore scripserint, cujusve auctoritatis eorum scripta existimanda sint, ex relatis ab eisdem auctoribus judicari non potest. Dalmatas autem non minus antiqua in Imperium reverentia, quàm propria, simul cum utilitate necessitas, si unquam alias, Venetorum protectioni adhærere, eorundemque fortunam cum propria mixtam sequi coactos, censendum est; sicuti enim suprà observatum est, Dalmatas cum Venetis sæpè in communi necessitate arma associasse, quamvis ab auctoribus rarò Dalmatæ nominentur, ita multò magis auctis jam Venetorum rebus, idem fecisse argui debet, quod facilè conjicitur, si status Venetorum, & Dalmatarum, cum relata classe Veneta conferatur; nam sicuti ex solis Venetorum æstuariis ingens ille numerus navium, & militũ ab Anna descriptus, educi non poterat, ita in hac Classe circumquaque ex Adriaticis littoribus milites, Alexii pecunia conductos oportet, & cum proximis deinde temporibus, supplementa Classium Venetarum ex Dalmatia sumpta fuerint, ut infrà patebit, tunc quoque idem factum dicendum est, cum inibi nautas, & milites mari assuetos, & ex latè patente continenti Croatorum, & Serviorum, itidem milites, & pro remigibus servilis conditionis viros, parvo pretio emi solitos, suo loco constabit: Et prout in Veneta Republica privati Cives mercaturas exercentes proprias naves, machinas, milites, & servos certa sibi pacta mercede in publicum conferre solebant, eodem modo Dalmatas quoque idem fecisse tenendum est: Communiter enim mercatoribus Venetis, & Dalmatis intererat libera Ionii navigatio, cùm, quantum mari addicti fuerint Dalmatæ ex supradictis constet. Regibus enim uno tantum tributo obnoxii, utilitates, quæstusque eorum in maritima industria reponebant, ideò omnes vires, conatusque suos Dalmatas, pecunia Alexii allectos, in Venetam Classem contulisse, Venetisque adhærentes eorumdem nomine ab auctoribus censitos dicendum est. Anna etenim refert partem Classis Venetæ, majora scilicet navigia, quæ à Roberto victa fuere, tredecim millia militum habuisse, horum autem quinque millia cæsa Lupus refert, quem autem numerum militum, & remigum habuerit reliqua Classis triremium, quæ tunc aberat quisque perpendat, & quamvis celeriores naves Venetias dimissas ad victorias nunciandas, scribat Anna, tamen cum longa militia commeatus cõsumptos, quibus majores naves gravatæ fuerant, scribat, hancq; ob causam, ob ipsarum navium vacuarum instabilitatẽ, in prælio demersas, & victas refert; ex quo non nunciandæ victoriæ causa, sed panis nautici penuria, triremes recedere coactas apparet, & ad proximas Dalmaticas Civitates, commeatus sumendi causa applicuisse, argui potest, cùm easdem citò reversas memoret, & eò magis cum referat, *nonnullisque aliis parvis, & velocibus navibus exercitu in majorem, quam anteà numerum reparato* supplementis nempè ex proxima Dalmatia minorum navium Classe aucta, Venetos simul cum Dalmatis Ro-

tis Robertum viciſſe concludendum eſt, quamvis ſoli Veneti ab auctoribus nominentur, prout Dalmatarum protectores, ideò Dalmatas Venetis adhærentes in eorum nomen tranſiviſſe, & pro Venetis à ſcriptoribus cenſitos tenendum eſt. His prænarratis, Hiſtorici Veneti concordes aſſerunt Alexium Imperatorem Vitali Phaletro eorum Duci titulum Dalmatiæ conceſſiſſe, aliqui quoque Croatiæ addunt, inter quos Dandulus in Annalibus, quam additionem perperam poſitam ſuo loco patebit: ex antiquis enim monumentis Dalmatiæ tantum titulo Vitalem uſum, Sanſovinus refert. *Nos Vitalis Phaletro divina gratia largitate Venetiæ, & Dalmatiæ Dux*, ſed ſi expendantur, quæ ſupra narrata ſunt de morte Zuonimiri Regis Dalmatiæ, & Croatiæ, turbiſque Croaticis indè ſecutis, & de acquiſitione Croatiæ à S. Ladislavo Rege Vngariæ facta; cum hæc cuncta tempore Ducatus Vitalis ejusdem eveniſſe *a* conſtet, exindè conjici poteſt, Alexium Imperatorem æquo animo non tuliſſe Croatici Regni ad Vngaros devolutionem, & Dalmatiam, cujus titulum Zuonimirus, ſpreto Imperio à legatis ſummi Pontificis habuerat, recuperare non poſſe invitis Venetis animadverteret, ut Vngarorum terreſtrem potentiam Croatico Regno auctam, acceſſione ſaltem maritima Dalmatica privaret, eſſetque ſimul qui Dalmatas ab Vngaris defendere, eorundemque unionem cum inimicis Northmannis impedire poſſet, claſſemque Venetorum auxiliarem Dalmaticis viribus fulcitam in promptu haberet, faſtumque Imperii, in tradendo titulo Dalmatiæ jam amiſſo, recuperaret, ingentibus beneficiis, à Venetis contra Northmannos præſtitis, devinctum, ſicuti maximas utilitates, & privilegia per totum Imperium, & in ipſa Vrbe Conſtantin. pridem conceſſerat; ita eiſdem jam Adriatici Dominis, titulum Dalmatici Regni, per extinctionem Regum vacantem, libenter conceſſiſſe, abindeque Ducem Vitalem, ſuoſque ſucceſſores Imperiali Iure, Dalmatiæ titulo uſos, prout concordes ſunt Veneti Scriptores cenſendum eſt: Ex quibus conſtat, cauſam conſecutionis tituli Dalmatici Venetis præbuiſſe, eandem maritimam potentiam, qua Alexium tot victoriis pro ipſo habitis devinxerant, occaſionem verò Regum Dalmatiæ extinctio. Hoc modo ergò Veneti Dalmatiam, quam Ducatus titulo, olim ab ipſis Dalmatis oblatam, conſentiente Imperatore, ſuſceperant, tunc Regium titulum ab Alexio conſecuti ſunt. Indeque integram maris Adriatici ditionem ex Dalmatiæ acceſſione Veneti habuerunt; ex cujus conſervatione, cum maris quoque dominium penderet, ideò pro ea retinenda, tot deinde bella, cum Vngaris, Græcis, & eorum fœderatis geſſere, quæ ſuo loco referenda erunt.

a ab 1084. uſq; 1096.

CAP. III.

De geſtis Colomani Regis Vngariæ, & Croatiæ.

SAncto Ladislavo mortuo Colomanus, cedente Almo fratre, Regnum Vngariæ *b* ſuſcepit, fratrique Ducatum conceſſit, ut Thuur. refert, manuſcriptus autem Colomani tantum ſucceſſionem tradit, ceſſionem verò Almi non memorat, in cujus Regni primordio celebris illa Occidentalium in Terram ſanctam expeditio ſecuta eſt, quorum c *alii per Sclavoniam, alii per Hungariam, alii per Longobardiam, alii per mare venerunt*; ſed quia tanta multitudo nullo ordine procedens, incolas locorum, per quæ iter faciebat, ob victualium neceſſitatem, rapinis infeſtabat, ideò ab Vngaris, & Slavis moleſtias ſibi peperit, at qui Gotthefredo Duce (qui poſteà fuit primus Rex Hieruſalem) à Colomano iter per Vngariam impetrarunt, diſciplina militari procedentes, pacificam viam, & victualia prompta (à Rege ipſos, ob Priorum inſultum cum exercitu uſque ad fines comitante) obtinuerunt, Amicique indè Vngaris, & Regi diſceſſerunt, ut illorum temporum Scriptores teſtantur, quamvis Thuur. & Bon. aliter de Colomano ſcripſerint. Horum Peregrinorum moleſtia liberatus Colomanus, Rogerii Comitis Siciliæ filiam Vxorem duxit, ut Gaufridus Monacus S. Benedicti, Malaterra dictus, illorum temporum Scriptor refert lib. 4. cap. 25.

b 1095.

c Raimundus de Agiles.

*Alamanus *autem Rex Vngarorum, audiens famam Siculorum glorioſi Comitis Rogerii, Legatos dirigens filiam ſuam in matrimonium concedi expoſtulat. Ille verò, quamvis honeſti viri, qui ad hoc venerant, eſſent, tamen illos honeſtè à ſe dimittens, de ſuis etiam, ne fallatur, cum ipſis dirigens remandat: ut ſi executum, quod cœperat, velit, alicujus auctoritatis gradus, vel ordinis perſonas, quibus facilius credatur, ad id confirmandum mittat. Qui anhelus exequi, Arduinum Iovienſem Epiſcopum, & Thomam Comitem, idem expoſtulatum mittit. Comes autem eos honeſtè accipiens, ſecum detinuit: de ſuis honeſtos, & callidos viros apud Pannoniã mittens, in eorum præſentia à potentioribus regionis illius exequenda poſtulabatur juramento*

* Colomanus.

mento firmare logi. Quod Rex libenter annuens, per suum Ducem nomine * Alivum, *& reliquos non minoris dignitatis viros, omnia, quæ mandaverat, exequenda juramento firmavit. Sicque legatos Comitis, ut pactum firmatum renuntiant, munificatos à se dimittit. Comes autem relatione suorum accepta, haud secus, & ipse legatos Regis à se dimittens, pluribus honoribus à se compilavit: Regi terminum, quo sibi filiam suam mittat, statuit. Anno itaque Incarnationis millesimo nonagesimo septimo, apparatis, quæ necessaria erant, mense Majo cum trecentis militibus usque Thermas conducere facit, Henricum Lescastrensem Episcopum: & quosdam de fidelibus suis abindè, maritimo cursu usque Pannoniam cum puella procedere faciens: qui navibus apparatis, puellam cum multis sponsalibus intromittentes, velis vento commissis, prosperâ aurâ flante per æquora feruntur: usque dum in portum Albæ, qui Iuris Regis Vngarorum est, impunè applicant. Hic Vincurius Comes Belligratæ missus cum quinque millibus armatorum obvius fuit: eamque cum his, qui cum ea venerunt, decenter excipiens, usque ad Regem perduxit. Per totam Pannoniam nuptiæ Regis præconizantur. Vndique cum enxeniis concurritur. Et cum semper frequens, & numerosa manus ex more cum Rege innumerabilem turbam plus solito nuptiarum, & nova Regina visendæ appetitis conflavit die terminato, præsentibus Archiepiscopis, & Episcopis, & diversis ordinibus dos puellæ legali more in publico protestatur. Rex, & Regina catholicè pariter desponsantur: solemnesq; nuptiæ in tentoriis, & ex virentibus ramis tabernaculis factis celebrantur. Nam nulla domus tantæ multitudini sufficiebant. Nuptiis itaque regalibus expletis.* Ex quibus concordiam inter Colomanum, & Almum fratres, tunc viguisse, ut Thuur: refert apparet, & quamvis verba Gaufridi *Portum Albæ* & *Belligratæ* diversa loca significare videantur; tamen quia quod latinè Alba Civitas, idem Slavè *Bio Grad* vel *Belligrad* sonat, unum, & idem sunt, eaque fuit Civitas Belgradensis Croatorum maritima, Iadræ proxima, cujus supra mentio facta est, & deinceps multoties fiet: notandum quoque est, Gaufridum Croatiam non nominare, quamvis, & Belgradum in Croatia fuerit, & iter sponsæ usque in Vngariam per Croatiam factum fuerit, ideò Croatiam prout partem Regni Vngarici, pro Pannonia, vel Vngaria ab ipso sumi apparet, & sicuti Almum Regis fratrem Ducem fuisse patet, ita quam partem Regni in Ducatum habuerit, non constat, sed cum Thuur. referat dissensionem ejus, & Colomani, & trans Danubium infestis exercitibus concurrere voluisse, mediante flumine Tissa, (qui Tibiscus hodiè dicitur,) ideò Ducatum Almi trans Danubium fuisse conjici potest: Ex eis autem, quæ manuscriptus Codex, & ex eo Thuur: iisdem verbis referunt de Colomano *iste Dalmatiæ Regnum occiso suo Rege, Petro nominato, in montibus Peter gozdia Hungariæ adjunxit*; Archidiaconus verò Spalatensis capite 17. supracitato sequitur *deniq; Vladislavo Rege migrante ad Dominum, Colomanus sibi in Regno successit. Hic, cum esset vir ferocis animi, proposuit totam terram usque ad mare Dalmaticum suo dominio subjugare. Venit ergò cum multo armorum apparatu, & obtinuit cœteram partem Sclavoniæ, quæ à Vladislavo fuit prætermissa*, ex quo, innui deberet, Sanctum Ladislavum universam Croatiam non acquisivisse, Colomanumque reliqua ab ipso prætermissa occupasse, tamen ex supra relatis à Gaufrido Monaco ejusdem ævi Scriptore patet, Colomanum in primordiis sui Regni Belgradum Civitatem maritimam Croatiæ in potestatem habuisse, quæ cum in extremis finibus sita sit, ideò integram Croatiam Colomanum habuisse argui debet, ob id potiùs, ex dissensione cum Almo fratre, Croatiam deindè defecisse, conjectari potest, & Colomanum ipsam recuperasse, quod cum Vngaricis Scriptoribus concordat, nam quamvis ipsi Regem Dalmatiæ Petrum victum memorent, tamen quia Mons Modrussiæ, & Petri Mons in Croatia reperiuntur, similiter alter Petri mons, Petri Civitas, & Petri Planicies in Croatia maritima existunt, ideò non Dalmatiæ, sed Croatiæ Regnum tunc Colomanus ex eorundem Vngarorum sententia cœpit, vel recuperavit, ut clariùs ex vita Beati Ioannis Episcopi Trag. in Iadrensi oppugnatione inferius elicietur. At antiqua nota, quæ ad Calcem Chronicæ Archidiaconi Spalaten. reperitur, non vi, sed deditione Croatiam ad Colomanum transiisse refert, cui, si Colomanus nepos, pro filio Sancti Ladislavi reponatur cœtera congruè scripta ex supranarratis, & sequentibus patebunt. *Colomanus a filius Vladislavi Regis Hungariæ stans in Regno loco b patris sui, & quia multa strenuitate vigebat, proposuit totam Chrovatiam, usque ad mare Dalmaticum sub suo dominio subjugare. Venit cum suo exercitu usque ad flumen Dravæ. Crovattes verò audientes de adventu Regis, congregaverunt exercitum suum, & præparaverunt se ad pugnandum. Rex verò auditâ congregatione ipsorum, misit suos Nuntios, volens ipsos gratiosè tractare, & pacta cum eisdem, ut voluerunt ordinare. Crovates verò audita Legatione Domini Regis, inito consilio, omnes insimul acceptaverunt, & miserunt duodecim Nobiles sapientiores de XII. tribubus Croatiæ, videlicet Comitem Gurram de genere Chacittorum, C. Hugrinum de genere Cuchachorum, C. Marmognam de genere Subitho-*

* Almum.

a Nepos.
b Patrui.

subitborum, C. Pribislavum de genere Suddomirorum, C. Georgium de genere Snacittorum, C. Petrum de genere Cstborum, C. Paulum de genere Gusichorum, C. Martinum de genere Carinensium, & de genere Lapcanorum, C. Pribislavum de genere Politchorum, C. Obradum de genere Lasnicitorum, C. Iohannem de genere Iamometborum, C. Mirogum de genere Tugumirorum, qui venientes ad Dominum Regem ei debitam reverentiam exhibuerunt. Dominus verò Rex ad osculum pacis eos recipiens, & honorificè eos tractans, ad talem concordiam devenerunt, quod omnes prædicti teneant suum pacificè, & quietè, & quod non teneantur aliqua prædictarum generationum, nec eorum homines Regiæ majestatis solvere censum, nisi tantum teneantur Domino Regi, quando aliqui invaderent sua confinia Regalia, tunc, si Dominus Rex mittet pro ipsis, tunc ire debeant, ad minus cum X. armigeris equitum de qualibet generatione prænominatorum suis sumptibus, & expensis usque ad flumen Dravæ. Inde versus Hungariam ad expensas Domini Regis usque quo exercitus duraverit debeant permanere, & sic extitit ordinatum de anno nostræ Redemptionis millesimo C. Secundo cujus notæ testimonium comprobatur cum eodem anno Colomanum coronam sumpsisse in Belgradensi Croatorum Civitate pateat ex sequenti scriptura, *ex Registro Privilegiorum S. Mariæ Iadren. Anno Incar. D. N. I. Christi 1102. Ego Colomanus Dei gratia Rex Vngariæ, Croatiæ, atque Dalmatiæ salvo habito consilio, postquam coronatus fui Belgradi supra mare in Vrbe Regia, rogatu subscriptorum meorum Comitum, pro Charitate Dei, & remedio animæ meæ dono perpetuam pacem, & Regiam libertatem Monast. S. Mariæ Monialium, quod situm est in Iadera, ut ibi Deo devotè degentes, servire Deum, interpellare, & pro statu mei Regni valeant; nam nemo secularibus involutus curis, Deum, ut tanto decet ordini, contemplare potest. Vnde sub istius Privilegii scriptione hanc dationem Regiæ libertatis sic corroboro, ut nullus mei Regni audeat quicquam distrahere, vel auferre illi Monast. tàm in mobilibus, quàm immobilibus. Si quis verò contumax nostræ Regali huic jussioni contraire tentaverit, & aliquid de bonis Monast. usurpaverit illi Ecclesiæ, quadruplum reddat, usurpator verò cum suis omnibus Regali sententiæ subjaceat, & hoc confirmamus nostra sigillatione istorum Comitum, Procopius Acriensis Episcopus Laud. Singidunus Ragoriensis Episcopus Laud. Isaac Comes Laud. Petrus Comes Laud. Cladia Comes Laud. Saul Comes, Laud. Amec Comes Laud. Thomas Comes Laud. Andreas Comes Laud. Cosmas Comes Laud. Bocan Comes Laud. Dionysius Comes Laud.*

Ex qua, vel victo Petro, ut Vngarici Scriptores, vel deditione, ut suprascripta nota, prima vice Colomanus ad mare pervenit anno 1102. primumque hoc Colomani privilegium reperitur, in quo Regum Croatorum more, Dalmatiæ quoque titulo utitur. Northmannos tunc Adriaticā oram infestasse referunt Veneti Scriptores, quamvis de tempore non conveniant, & ob id cum Colomano fœdus ictum, & in Apuliam Classem missam memorant, idem manuscriptus codex loco supracitato de Colomano sequitur. *Galeas quoque Venetorum & naves solidans, & allocans pecunia maxima exercitum copiosum in Apuliam destinavit. Qui Apulia spoliata, per tres menses in ea permanserunt, ubi etiā Monopolim, & Brundusiū Civitates expugnantes, Venetiis ad tenendum pro utilitate Regis Colomani reliquerunt; ipsi autem in Hungariam abindè sunt reversi. Quæ quidem Civitates per soliatas Pisanorum missos per Coesarem expulsis Venetiis sunt rehabitæ* eadem Thuuroz, nisi quod *soliatas Pisanorum* in *Soldatos Parisanorum* mutavit. Dandulus autem in Annalibus, Ducatu Vitalis Michaelis a *hoc tēpore Colomanus Rex Hung. misit exercitum in Dalmatiam, & occidi fecit Regem Petrum, & per Legatos suos cum Venetorum Duce fœdus iniit contra Northmannos, & pariter exercitum in Apuliam ad eorum damna mittere statuunt, parata autem Classe per Venetos Regius apparatus in Apuliam navigans Brundusium, & Monopolim obtinent, & tribus mensibus Apuliā vastant, & redeunt* ad supradicta tempora Colomanum in Croatia maritima versantem, pro communi defensione cū Venetis contra Northmannos fœdus fecisse ex concordi Venetorum, & Vngarorum scriptorum sententia dicendum, quamvis Northmannici Scriptores illorum temporum nulla Venetorum, vel Vngarorum gesta in Apulia memorent, sed utcumq; hæc de Apulia evenerunt, cum Colomanus circa eadē tempora Ecclesiæ Spalatinæ Privilegia confirmasset hoc titulo. *Ex Registro Privileg. Ecclesiæ Spalaten. In nomine Domini nostri Iesu Christi anno ab Incarnatione ejus 1103. die 15. Iunii Colomanus D. G. Hung. Dalmatiæ, Chroatiæ, * Ramaeq; Rex.*

a ab 1096. usq; 1102.

Ideò ex Dalmatici tituli continuatione, inter Venetos, & Colomanum simultatem aliquam ortam oportet, quamvis Bonfinius præsumens à S. Ladislao priùs, deindè à Colomano Dalmatiā, simul cū Croatia acquisitā, à Venetis posteà usurpatam scripserit, Veneti verò Dalmaticas Civitates à Croaticis non distinguentes, Croaticas maritimas, inter Dalmaticas numerarunt, sic Vngari, & Veneti simul æquivocarunt, ideò in fœdere inter Colomanum, & Venetos contra Northmannos icto, de quo concordes sunt utrique Scriptores verosimilius est, cautum ne ob Dalmatiæ titulum (quod Veneti Duces jam usuceperant, uti Dalmatiæ justi Possessores) à Colomano, Belgradi Vrbe Croatica, quamvis maritima, pompa Regia, ut par est credere, sumptum, quo etiam utebatur ulla quæstio moveretur, donec fœdus duraret (ne ob inane tituli nomen communis defensio posthaberetur) quàm quod Bonfinius contra Venetos de

Dalmatiæ usurpatione detorquet. Hæc Colomani in Croatia maritima fuere primordia, & Privilegia imitatione, & titulo Regum Croatiæ, & Dalmatiæ concessa, sed non eadem formula, neque subscriptione alicujus ex Episcopis, & Comitibus Croatiæ, ideò Colomanum Croatos pro subditis Regni Vngariæ habuisse, & deinde ejus successores multa pro temporum diversitate ex arbitrio mutasse, inferiùs suo loco patebit.

Sed quid Regiæ libertatis datione Colomanus, *a* Privilegium, imitatione Cresimiri, Monasterio S. Mariæ Iadrensi. concedendo, intellexerit, observandum est, nam Cresimirus Monasteriis Belgradensibus, non Regiam sed simplicem libertatem concedendo nulli mortalium monacos subjectos *b* declaravit, ab omnique tributo, & vectigali Regio absolvit; Colomanus autem imitatione ejus, cum nondum Iadram, Dalmatiámve possideret, monialibus S. Mariæ Iadren. Regiam libertatem tribuendo, Regium jus Croaticum remisisse videtur; quod non de personis, sed de Terris in Croatico Regali solo à monasterio possessis, intelligendum est, eò magis quod Crescimirus, & Colomanus pœnam imponant, non personas inquietantibus, sed bona mobilia, vel immobilia monasterii invadentibus: hinc observandum verbum *Regiam* Dalmaticis exprimi monasteriis, non Croaticis, ex quo Dalmaticas Civitates, prout Imperii Orientalis, Imperiales dictas conjici potest ad differentiam Croaticarum, Regiarum vocatarum, ideò Regiæ libertatis datione, intellectum fuisse Monasterii bona in Regali solo posita, personaque monasticas in prædiis degentes absoluta Regia libertate uti, fruique debere. Tamen cum adhuc vigeret controversia inter summum Pontificem, & Henricum Imperatorem de Investituris Ecclesiarum, quid mirum si Cresimirus, Zuinimirus, ipseque Colomanus aliquod jus in ipsis personis Ecclesiasticis exercerent, prout ex supra positis eorum Privilegiis elici potest, præsertim Zuinimiri; ipseque Colomanus confirmationem Episcoporum sibi reservavit, ut infrà ex Privilegio Traguriensi 1108. apparebit, immò investituras Ecclesiarum, & Abbatum usurpavit, donec coram Concilio Provinciali omnia remittens, Ecclesiasticos Dalmatiæ antiqua libertate frui; & ad instar Vngaricorum nullius potentiæ Sigillo astringi, sed lege Canonica judicari, declaravit, decimarumque exigendarum, & distribuendarum modum disposuit, ut latius ex Privilegio Arbensi Ecclesiæ concesso infrà ponendo anni IIII. constabit, illa autem verba *Regia libertatis* in *nullius potentia Sigillo* mutata fuere à Regibus Vngariæ posterioribus, ut ex Privilegiis Civitatibus concessis suo loco referendis animadvertetur.

a 1102.

b supra lib. 2. c. 29.

CAP. IV.

Quomodo Colomanus Dalmatiam occupaverit.

Concordes sunt Veneti, & Vngarici Scriptores Colomanum Dalmatiam occupasse, de quo Archidiaconus loco supracitato sequitur (*Colomanus*) *itaque ad mare usque pervenit, ut Civitates maritimas occuparet, tunc ad Spalatensem primò accessit*, & narratâ obsidione, & pace per Crescentium Archiepiscopum conciliata, subdit; *facta igitur conscriptione omnium, quæ hinc inde fuerant ex beneplacito stabilita, juravit Rex cum suis Principibus omnia formiter observare, postera verò die juraverunt Spalatenses, primò quidem majores, deinde Iuniores, posteà vulgus omne, & Colomano Regi, & ejus posteris, ut Regno Vngariæ subjecti, & fideles omni tempore permanerent. Tunc Rex Civitatem ingressus, valde honorificè à Clero, & populo susceptus est, & ea die procuratione affluenter à Communi suscepta, cōfectisq; ac traditis immunitatis Privilegiis profectus est, inde autem pertransiens, venit Tragurium, & deinde Iadram, à quibus Civitatibus simili exemplo susceptus, fecit eis libertatis privilegium, & sic in Vngariam est regressus anno Domini* 1103. Archidiaconum tamen, ex Privilegio Colomani cōncesso Crescentio Archiepiscopo pro confirmatione prædiorum Ecclesiæ Spalatensis in Croatico solo existentium, anno 1103. supramemorato, deceptum inferius patebit; nam vir Ecclesiasticus de politicis non admodum solicitus, privilegium quoq; libertatum eodem anno datum præsumpsit, ipsomet Archiepiscopo Crescentio cū Colomano pacta concludente, & Spalatum prius, deinde Iadram Colomano deditam asseruit, diversum enim antiquior ipso scriptor vitæ Beati Ioannis Episcopi Traguriensi. in qua de Colomano sequentia. *Colomanū Pannoniorum Regem contigit ad maritimas partes in manu potenti, & brachio excelso descendere, ut Regnum suæ ditioni subjugaret Illyricum, Croatiæ gentibus jam subactis, & quia Civitas Iadratina munitior & potentior ferebatur cœteris Civitatibus inferiorum partium Dalmat. tum natura loci, cum etiam multitudine populi bellicosi, contra illam primò direxit aciem exercitus universi, quam cum sibi nollet obtemperare circumcinxit obsidione, & erectis adversus illam propugnaculis, & variis generibus tormentorum, non minimam stragem murorum Vrbis, & Turrium faciebat*; deindè narrato, quomodò B. Ioannes Regalem machinam miraculosè fregerit, Civesque, in magna perturbatione, & metu existentes, liberaverit, pacisque conciliator fuerit, subdit. *Satisfaciunt igitur Cives, juxta consilium S. Præsulis, Regia ditioni, & fit deditio pro Civium voluntate.* Hic animadvertendum est, auctorem

rem vitæ, Regnum Illyricum, pro Dalmatico sumere, cum seorsim Croatiam nominet, quem scripsisse circa annum 1120. in notis ad eandem vitam ostensum est, prout, & Presbyterum Diocleatem, ipso paulò posteriorem Dalmatiam in Superiorem & Inferiorem dividere, ut supra dictum est, quos sequuntur Treguanus, qui anno 1203. vitam ejusdem B. Ioannis ex antiquis Codicibus reformavit, & Archidiaconus Spalatens. Andreas autem Dandulus in Annalibus hæc eadem Colomani gesta referens, post processum Ducis Ordelaphi in Terram Sanctam ait. *Interea Colomanus Hungarorum Rex multis jam barbarorum gentibus occupatis, ad majora protendens Pannoniam hostiliter egressus omnia, oppida montanea Dalmatiæ accepit, & posteà Spalatum obsidendo obtinuit; deinde ultrò procedens, Iadratinam Vrbem regionis eminentiorem obsedit, & intrinsecos machinis, & aliis ædificiis impugnare non distulit: Illi autem promissæ fidelitatis memores, Regiis insultibus viriliter resistebant, & meritis etiam B. Iohannis Episcopi Tragurini, eis assistentis conservabantur illæsi. Rex verò dum belligerè suum non posse obtinere intentum perpenderet, cogitavit illicitis promissionibus Cives allicere, & sic effectualiter agenti, Iadra dominiũ Colomano subditum est: Hàc igitur occupatâ, reliqui Dalmatini terrore commoti, per nuncios suas Civitates Regiæ voluntati obtulerunt: qui apud Iadram Curiam tenens Dalmatinos in suis libertatibus, & consuetudinibus conservare promisit, & Spalatinæ, Iadrensi, & Arbensi Ecclesiis, pro unaquaque Crucem unam contulit, & in Pannoniam redsit, & post pusillũ improvisâ morte sublatus est, quod divino judicio ex fœdere Venetis rupto, creditur contigisse.* Ex quibus constat, Dandulũ Dalmaticorum scriptorum opiniones secutum à Chronistis Venetis discrepare, & sicuti ex Archid. primam posuit Spalaten. deditionem, ita ex vita B. Ioannis Iadrẽsem sumpsit, & quas auctor vitæ *Croatiæ gentes* à Colomano prius subactas scripsit, has easdem *esse Montaneas Dalmatiæ* Dandulus asserit, nempe illam Croatiæ partem incolentes, quæ tempore Danduli Montana Dalmatiæ nuncupabatur, ut suo loco animadvertetur.

Iadrensem autem deditionem, quamvis paulò ante Colomani mortem secutam, Dandulus ponere videatur, tamen multò prius evenisse constat ex inscriptione Turris Campanariæ Ecclesiæ S. Mariæ Monialium Iadræ, adhuc integra existente, quæ talis est.

ANNO INCAR DNI NRI IHV XPI MIL CV
POST VICTORIAM ET PACIS PRAEMIA
IADERÆ INTROITVS A DEO CONCESSA
PROPRIO SVMPTV HANC TVRRIM
SCÆ MARIÆ VNGARIÆ DALMACIÆ
CHROATIÆ CONSTRVI, ET ERIGI
IVSSIT REX COLOMANVS

Extat quoque in antiquo Registro ejusdem Monasterii instrumentum ejusdem anni, ingressum Colomani testificans *Anno Incarnationis D.N. Iesu Christi 1105. Indictione 3. Regnante piissimo Colomano Croatiæ, & Dalmatiæ primo anno, quo triumphaliter Iadram ingressus est.* Hæc ex Dalmaticis monumentis, quæ apud Historicos non reperiuntur evenisse constat anno 1105. & sicuti inscriptio Turris cunctis Iadram adeuntibus notissima esse debuit, ita Archidiacono quoque notam fuisse oportet, qui cum Iadrensem deditionem posteriorem Privilegio Colomani Crescentio Archiepiscopo concesso supramemorato animadverteret, ideò prius Spalatum deinde Iadram deditam scripsit, Dandulus autem hujus inscriptionis notitiam non habuisse videtur, sed Archidiaconum secutus, Iadrensem deditionem postponendo, paulò ante Colomani mortem secutam scripsit: Hæc de Iadrensi deditione, sed quid Veneti tunc egerint, inquirendum est.

Venetos enim Dandulus, & cæteri scribunt primam expeditionem in Terram Sanctam, Classe ducentarum navium, fecisse anno 1093. ad quas instruendas, duos Provisores in Dalmatiam missos, nominant, secundam verò anno 1104. secutam tradunt, ipso Duce Ordelapho Phaletro Classem ducente, quem in Palestina diù moratum, expugnationi Sydonis interfuisse anno 1111. Andreas Maurocenus ex privilegiis Regum Hierosolymitanorum Venetis concessis, probat: tunc quoque Dalmatas Venetorum Classem auxilie conjectari debet, quamvis eorum Historici id non scribant, prout in antecedenti, ex quibus Iadræ deditionem Venetis in Syria impeditis evenisse, constat: At cum ex hac Iadrensi deditione benè percepta, reliqua, quæ deindè inter Venetos, & Vngaros secuta sunt, & ab historicis diversimodè tradita, erroribusque, & æquivocationibus involuta, meliùs percipi possint, res est perpendenda, Colomanum post Sanctum Ladislavum Dalmatiæ, & Croatiæ Regnum Iure belli recuperasse, Vngarici scribunt Auctores, quod de Croatia, non de Dalmatia intelligendum esse, suprà probatum est: ipsum tamen in Croatia maritima versantem, Dalmatiam quoque acquirendi animũ habuisse, ex Coronatione ejus Belgradi secuta, Dalmatiæque titulo sumpto apparet, &

ob fœdus cum Venetis contra Northmannos ictum distulisse, & Venetis in Syria progressis Iadram aggressum, ut dictum est. Considerandum ergò quinam fuerit tunc temporis Vngarorum, Venetorum, & Dalmatarum status, ut indè aliqua conjectura elici possit, quæ ad intelligentiam dicendorum conferat, cum eorum temporum, neque Scriptores habeantur, neque scripturæ præter memoratas, reperiantur. *a* Colomanus Regnum Vngariæ opulentum, & bellicosum possidens, Iuvenis vafer, ferocis & elati animi, Dalmatiæ, & Croatiæ Regni partem à patruo prætermissam acquirere, vel, ex dissensione cum fratre amissam, recuperare aggressus est, & vel victo Petro, vel deditione, Croatiam consecutus, cum Dalmatiam quoque sub jugare niteretur, Dalmatarum animos ab Vngaris aversos, & Venetorum maritimam potentiam, Regiæ voluntati obstitisse dicendum est, ideò induciis cum Venetis contra Northmannos firmatis, dilatum tunc, sed non extinctum ardorem Regium postea apparuit. Nam cum deinde Venetos in Syriam progressos cum Dalmatarum auxiliis cerneret, tempus sibi proprium ratus, debiles Dalmatarum Civitates propriis viribus auxiliisq; Venetis destitutas opprimere conatus, Iadram cæteris validiorem aggressus est, ut hac expugnata, reliquas facilius acquireret, ut auctor vitæ B. Ioannis scribit. Venetos autem, & Dalmatas, fœderibus, vel induciis cum Colomano firmatis fisos, propriis viribus in Syriam progressis destitutos, Regiæ potentiæ obstare non potuisse, ipsosque Iadrenses, qui in Civitate remanserant, machinarum tractandarum inexpertos, & ex murorum prostratione animo consternatos, ex supracitata vita B. Ioannis constat, & nisi miraculosâ industriâ ejusdem, machina Regia dissipata jacuisset, ad ignominiosam deditionem Iadrenses coacti fuissent, sed fracta machina, Regem, spe potiundæ Vrbis sibi dilata, animum, ad concordiam inclinasse, Iadrensesque ad deditionem invitasse constat, deditio autem cum (pro *b* Civium voluntate) secuta dicatur, pactis conventis firmatum oportet, quæ si extarent, omne dubium cessaret: at si illæ induciæ quinquennales, quas post Ordelaphi Ducis, necem ob Syriacam expeditionem inter Venetos, & Colomanum Bonfinius factas scribit, (cum tunc Colomanus jam mortuus fuerat, ut infra patebit) ad hoc tempus retrotraherentur, certiora traderentur, & quæ sequuntur planiora fierent; hasque inducias, sive fædera ad Syriacam expeditionem prosequendam inter Regem, & Venetos B. Ioannem composuisse, dici potest, ut in notis ad ejus vitam. Quibus autem conventionibus hæ induciæ firmatæ fuerint conjectari potest ex eis; quæ in supracitato Instrumento 1105. exprimuntur. *At postquam Divino nutu per Colomanum sanctissimum Regem pax terra, & mari est reddita, quisque nostrum cœpit ire ad propria.* Ex quibus mari pax reddita dici non potest, nisi de Venetorum jam diu Dalmatico mari dominantium voluntate, vel assensu secuta sit, & tunc in his induciis convenisse inter Colomanum Venetos, & Dalmatas, censendum est.

a Bonfin.

b Vita B. Ioan.

Controversia autem inter Colomanum, & Venetos erat de Dalmatiæ titulo, & possessione, Dalmatas verò sub Venetorum protectione propriam libertatem servare studuisse, argui debet, sed cum Venetos, & Dalmatas potentiæ Regiæ resistere non potuisse ex Iadrensi deditione constet, & quod de Iadra dicitur idem quoque de Tragurio, & Spalato dicendum videtur, temperamentum aliquod tunc partes devenisse concludendum est.

Et cum Dalmatiæ titulum ab Imperatore Constantino Venetos habuisse ex supradictis constet, nomenque Imperatoris, prout Regum quoque Dalmatiæ tempore, adhuc in publicis tabulis præponeretur, (quod consentientibus Venetis factum fuisse censendum est) ab ingressu autem Colomani Iadram, cum Imperatoris nomen amplius non reperiatur, & loco ipsius Colomani repositum fuerit; ideò tunc nomen Imperatoris pro satisfactione Colomani omissum argui potest, cum quamvis scripturæ illorum temporum non reperiantur, extet tamen inscriptio sepulchralis in Monasterio Monialium sanctæ Mariæ Iadræ.

Laude nitens multa, jacet hic Vekenega sepulta.
Quæ fabricam Turris, simul, & Capitolia struxit.
Hac obit undeno, centum post mille sub avo,
Quo veniens Christus Carnis gestavit amictus.
Nos habet est annus, quintus quo Rex Colomanus
Præsul, & est Decimus, quo G. fuit annus. sic Colomanum Regnum Dalmaticum (cujus titulum Zuonimirus à sede Apostolica acceperat) jure belli acquirens, Imperatoris nomen obliterare, seque supremum Dominum declarare voluisse conjectari debet; sed cum Iadræ deditio eodem anno secuta sit, quo deposito Imperatore Henrico, universum Occidentale, Latinumque nomen schismate sublato, ad Ecclesiæ Catholicæ unitatem rediens, eò magis ad Syriacam expeditionem prosequendam à Summo Pontifice urgeretur, Alexiique Græcorum Imperatoris nomen, ob perfidiam in Peregrinos Latinos sæpè exercitam, Saracenorumque amicitiam exosam haberet, quid mirum si inter Latinos convenerit, Imperatoris Orientalis nomen in Dalmatia omittendum esse; & cum B. Ioannes Pacis conciliator fuerit, & laudes, quæ Imperatori dicebantur, in Ecclesiis cani solerent, à quibus normam publicas quoque tabulas suscepisse dicendum sit, ipsum virum Sanctum Auctorem fuisse, ut loco Imperatoris, jam

jam exosi, Summi Pontificis Ecclesiæ capitis reponeretur, deinde Regis Vngariæ, & Venetorum conjectari potest, idemque posteriora exempla docent, ut supra de laudibus dictum est; Sic Dalmatia ab Orientali Imperio totaliter avulsa, honori, & præeminentiæ Regiæ a satisfactum, Vngaros terrestre dominium Dalmatiæ sortitos, Venetos maritimum retinuisse, & titulum Dalmatiæ cum Rege communicasse, Dalmatas verò Vngaros, pro terrestribus, Venetos pro maritimis Dominis recognoscentes, suis legibus vixisse, probabile videtur. Beatus ergo Ioannes Divino spiritu afflatus his induciis temperamentum invenisse videtur, quo inter vicinos Christianos pax servaretur, quod quotiescumque violatum fuit, maxima indè bella inter Vngaros, & Venetos exarserunt, Dalmatiamque & Croatiam miserè afflixerunt, ut ex sequentibus patebit. Hæc in Iadrensi deditione evenisse, par est credere, quæ ex proximè secutis clariora fient. Nam Colomanum deinde contra Ruthenos progressũ Thuuroz, & Bonfinius asserunt anno 1106. & cum Almo Fratre dissensionem composuisse: neque tunc aliquid in Dalmatia actum reperitur, neque Venetis in Syria detentis aliquid novandi occasio esse potuit.

a Vita B. Ioan.

Iterum Colomanum in Dalmatiam venisse Privilegium Tragurinis concessum 1108. demonstrat, & quamvis ex filii ejus confirmatione, Spalatensibus quoque simile concessum, dici debeat, ipsum tamen hucusque reperire non licuit, sed cum hoc Colomani Privilegium, Libertatum dictum, unicum reperiatur, ex quo cœtera Regum Vngarorum Privilegia normam sumpsere, simul cum filii confirmatione ponitur. *Anno Dominicæ Incarnationis M. C. V. III. mense V. Die XXV. Anno XII. Regni mei Ego Colomanus Rex Vngariæ, Croatiæ, atque Dalmatiæ juro super Sanctam Crucem Vobis Tragurinis meis fidelibus Civibus firmam pacem; mihi, & filio meo, aut successoribus meis tributarii ne sitis; Episcopum verò, aut Comitem, quem Clerus, & Populus elegerit ordinabo, & lege, antiquitus constituta, vos uti permittam, præterquam introitus portus Civitatis, de extraneis duas partes Rex habeat, tertiam verò Comes Civitatis, Decimam autem Episcopus, in Civitate quoque vestra neminem Hungarorum, vel Alienigenarum habitare permittam, nisi quem voluntas vestra expetierit, cum autem ad vos coronandus, aut vobiscum Regni negotia tractaturus advenero, nemini Civium vis inferetur Domorum suarum, nisi quem dilectio vestra susceperit. Atsi fortè aliquando Dominium meum aliquem aggravare videbitur, & aliàs ire voluerit, securè cum Vxore, & filiis, & familia, & omnibus suis quocunque sibi placuerit, eat. Hoc autem Sacramentum à Rege, & ab Archiepiscopo Laurentio, & Comitibus Hungariæ confirmatum est. Ego Ioannes Palatinus Comes laudo, & confirmo; Ego Appa Comes laudo, & confirmo; Ego Thomas Albanens. Comes laudo, & confirmo; Ego Iacobus Bosordiensis Comes laudo, & confirmo; Ego Vgudi Vvasuarien. Comes laudo, & confirmo; Ego Slaviz Comes Novogradensis laudo, & confirmo.*

Et Ego Stephanus Colomani Regis filius Rex Hungariæ, Croatiæ, atque Dalmatiæ annis Dominicæ Incarnationis 1124. Indictione 2. mense Iulio, Nono anno Regni mei, eandem libertatem, & pacem à patre meo vobis Tragurinis, & Spalatinis Civibus stabilitam cum Episcopis, & Comitibus, & omnibus Regni mei Principibus, sub ejusdem Sacramenti obligatione confirmo, & corroboro; Ego Marcellus Strigoniens. Archiepiscopus laudo, & confirmo; Ego Gregorius Baacens. Archiepiscopus laudo & confirmo. Ego Simon Quinque Ecclesiæ Episcopus laudo, & confirmo; Ego Cledinus Comes laudo, & confirmo; Ego Marcus laudo, & confirmo; Ego Lambertus Comes laudo, & confirmo; Ego Buzco Comes laudo, & confirmo; Ego Nicolaus laudo, & confirmo; Ego Iacobus Comes laudo, & confirmo; Ego Sergius Comes laudo, & confirmo. Tertiò Colomanum in Dalmatia fuisse, immò Curiam quoque Regum Croatorum more celebrasse, ex sequenti Privilegio Arbensi Ecclesiæ concesso, constat. *Anno Dominicæ Incarnationis 1111. Indictione 4. Epacta nona concurrentibus Ego Colomanus Dei gratia Rex Hungarorum per misericordiam Dei, potitus Regno Dalmatiæ, atque Croatiæ assentimus, & quantum ad nos pertinet, confirmamus Arbensi Ecclesiæ suas Parochias Iuppam sub Alpibus, suis cum terminis, à Castro latinè Murula vocitato, Sclavonicè autem, Stenice, usque ad flumen Coprivé, Chissam suis cum terminis, Iuppam Lichæ, Iuppam Bucani, & Bochacchi, sicut semper didicimus habuisse per Privilegium Crescimiri Regis, & idoneos testes, quos Paulus ejusdem Ecclesiæ Præsul induxit cognovimus, decrevimus quoque ad honorem, & dignitatem illius Ecclesiæ investituras, tam Ecclesiarum, quam Episcoporum, & Abbatum absq; Regis consilio, quemadmodũ fuisse probavimus fieri debere; postea necessarium duximus, cum utriusque Regni universo consilio, ut quâ libertate fruuntur Clerici Hungariæ, fruantur & Clerici Dalmatiæ, S. ut qualiscumque potentiæ sigillo non constringantur, sed solo Episcoporum, & Archidiaconorum suorum sigillo, & Iudicio lege Cannonum cogantur & judicentur: Hoc modo Decimationem quemadmodum in Hungaria accipiant, Præstaldus Regis, cum Præstaldis Episcoporum, ex Decimatione Episcopi ipsi accipiant Decimam partem, ex qua Præstaldus Regis dimidiam partem illius decimationis accipiat, Præstaldi verò aliam dimidiam cum Curiali Comite sui Episcopi per medium dividant, & sic Curialis Comes dimidiam sibi habeat, Præstaldi verò aliam dimidiam inter se dividant; Indictione 4. Datum est hoc Privilegium dictæ Arben. Ecclesiæ*

sta per manus Venerabilis Laurentii Strigoniensis Archiepiscopi perpetuò ex concessione Colomani Regis Vngariæ, Dalmatiæ, atque Croatiæ in præsentia suorum Episcoporum, ac Comitum, quorum Nomina hæc sunt, Marcelli Vaciensis Episcopi, Simonis Quinque Eclesiensis Episcopi, Matthæi Vespr. Episcopi, Georgii Georensis Episcopi, Sixti Varad. Episcopi, Tulberti Collocens. Episcopi; Comitum verò, Ioannis Palatini Comitis, Claodini, Marci, Sauli, Saunici, Vgareni, Theobaldi, Iandini, & quamplurium aliorum Dalmatinorum Episcoporum, & asserentium, & testificantium, per quorum testimonium probavit prædictus Præsul, dicta Arbens. Ecclesia, semper ita habuisset. Crescentii Spalatens. Archiepiscopi Anastasii Tiniens. Episcopi, Ioannis Traguriens. Episcopi, Bani Albens. Episcopi, Marci Iadrens. Episcopi, Dominici Vegliens. Episcopi, Petri Absarens. Episcopi, & Generalis Domini Regis Curiæ, & ut hoc privilegium statutum, & stabile perpetuò maneat nostro jubemus sigillo imprimi, atque roborari.

Hæc Colomani gesta in Dalmatia ex antiquis monumentis tradi possunt, in manuscripto autem Codice præter memorata, nihil reperitur, Thuuroz verò sequentia tantùm addit, *Cumque Rex (Colomanus) esset in Dalmatia in Civitate Zadur, & cogitaret Civitatem succendere pro duritia gentis illius; dormiret, in Palatio suo, quod ibi ædificaverat, & ecce Sanctus N. Zaduriens. Episcopus venit ad eum in horrido vultu, quem, per capillos capiens, traxit, & cum virgis laureis valdè verberavit, quem cum dimisisset, & excitatus fuisset, illum non vidit, sed dolorem sentiebat, & ictus virgarum super corpus suum aspiciebat, quapropter à molestatione Civitatis patienter cessavit.* Bonfinius autem nimis se dilatans, multa addidit, quæ expendenda sunt suo loco.

Ex suprascripto Colomani Privilegio Traguriensi, tunc Tragurium, & Spalatum Colomano dedita argui posset, sed auctor Vitæ B. Io. post Iadrensem deditionem ingressum Tragurium Colomanum memorat, ideò annis tribus ante idem privilegium id evenisse dicendum videtur; tuncque Traguriensi Ecclesiæ Privilegia à Salonitanis Principibus & Regibus Croatorum concessa ampliasse, ut in eadem vita scribitur: sed cum nullum reperiatur Privilegium à Regibus Croatorum Civitatibus Dalmaticis concessum, ideò, vel Colomanum, Regum Croatorum more. Iadrensis deditionis tempore nihil scripto mandasse, vel prout sunt elati Regum animi, quod prius verbis, scriptisvé promiserat, id deinde in Dalmatia reversus in forma Privilegiali concedere voluisse, dicendum videtur, quoquo modo autem hæc evenerint, ex privilegio patent, & Iura, quæ Rex in Dalmaticis Civitatibus sibi reservabat, & quæ libertas Civibus relinquebatur. Vnicum hoc Colomani Privilegium libertatum dictum reperitur, at posteriorum Regum Vngariæ Privilegia huic omninò similia per alias Civitates Dalmatiæ extantia, cæteris quoque Civitatibus similia à Colomano concessa arguunt. Ad Insulas quoque Colomanum dominium extendisse ex Arbensium scriptura infra ponenda constat, & exinde, Venetis in Syria detentis, totius Dalmatiæ dominium habuisse, cum in Curiæ solemnis celebratione, ex nominibus Episcoporum, ibi præter Nonensem totius Dalmatiæ, & Croatiæ Episcopos interfuisse appareat, sed cum supradictum Privilegium Traguriensibus à Colomano datum fuit eodem anno, quo Boemundus universo Latino nomine in Alexium concitato Dyrrachium obsidebat, Epirumque vastabat, forsan captata hac occasione Colomanus, spretis induciis, Dalmatas Venetorum socios, & Imperio addictos opprimere voluit. Hæc tempore Regis Colomani in Dalmatia evenisse reperire licuit, at quomodo cum Dalmatis Colomanus, & Vngari se gesserint, Archidiaconus de Spalato refert *cap.* 18. *Qualiter Manasses voluit prodere Civitatem Spalat: Defuncto autem, bonæ memoriæ Crescentio Archiepiscopo electio facta est ad instantiam Laicorum in quendam Clericum Colomani Regis, qui erat gratiosus apud eum nomine Manasses. Qui, consecratus à Summo Pontifice, in Civitate manebat & sæpius in Hungariam proficiscendo, Regis Curiam frequentabat; dederant autem Spalatenses Regi Colomano Turrim Orientalis anguli, Rex autem posuerat ibi Ducem quendam, cum non parva militum manu, qui erat per Croatiam exactor Regalium tributorum, contigit autem eo tempore; ut idem Dux vellet Civitatem capere, eamque totaliter depradari. Habito itaque consilio cum complicibus suis, deliberatum est, hoc non posse opportunius fieri, quam si vellet Archiepiscopus huic consilio consentire. Vocatus ergò Archiepiscopus, venit, consensum præbuit, diem statuit, ut cum universus populus ad Solemnitatem consecrationis cujusdam Oratorii de more confluerer, Hungari, qui erant in Turri supergrederentur mænia Civitatis; Cæteri verò qui erant, viso signo accurrerent, & sic Civitas suorum effecta subsidio Civium, facilè capi posse ostenditur, & placuit consilium Duci, & collateralibus ejus, & omnia sunt ad nutum Præsulis præparata. Ea tempestate quidam egregiæ strennuitatis Vir, Adrianus nomine, Latinus gente, patria Trivisanus, erat Comes, Rectorque fidelissimus Civitatis. Hic magis suorum Civium saluti, & libertati consulens, quam propriæ dignitati, tantæ fraudis nequitiam Civibus patefecit, & mox ad solum patriæ, fugiens, repedavit; Spalatenses verò, facta societate cum Tragurinis, & aliis Dalmatinis, ponentes usquequaque custodias, sibi tacitè præcaverunt, in dicta igitur solemnitate consecrationis cujusdam Oratorii, quod erat in rupibus montis Kyrieleison appellati, cuncti se Civitatem simul asse-*

asserunt exire, experiri volentes, an verum esset, quod eis prædictus Comes Adrianus patefecit secretum. Protinus ergò circa horam tertiam caperunt, qui in Turri erant tubas clangere, vexilla erigere, per mænia Civitatis diffundi, at verò Spalatenses è Latibulis exeuntes, concito gradu ad Turrim currunt, ignem supponunt, mænia supergressos præcipitant, quot quot itaque in Turri erant, partim fumo suffocati sunt, partim verò infelici saltu se ad terram miserunt, qui in Civitate erant gladio ceciderunt, qui autem ad eorum confluebant auxilium ingenti pavore percussi, trepidi, confusique fugerunt. Videns ergò Archiepiscopus suæ fraudis facinus denudatum magno confusionis pudore obductus, Civitatem exivit, nunquam postea reversurus, quo fugiente dicitur vacasse Ecclesiam, quampluribus annis. Interim autem Dabro Ditii Archidiaconus præerat capitulo, Comes verò Cernecha Civitatem regebat, isti ambo (ut ferunt) uno consilio proventus Ecclesiæ suis usibus retorquentes, electionem Pontificis frivolis dilationibus supplantabant. Sed an vivente Colomano hæc Vngarorum occisio secuta sit, dubium, nam Crescentium Archiepiscopum vixisse usque ad annum 1111. Ex Arbens. Privilegio supracitato constat, quo anno verò mortuus sit, & Manasses subrogatus, incertum est; Potiùs tamen post mortem Colomani hæc evenisse infra considerabitur, sed ex supradictis constat, Colomanum Dalmatas vi subegisse, præsidiisque impositis, retinuisse, ut infra dicetur. Nunc autem, quæ Veneti vulgati Scriptores, & quæ ex Vngaricis, Bonfinius solus, de Colomano scribunt, referenda sunt. Veneti, vulgati Iadram ad Colomanum defecisse, Ducemque Ordelaphum ad eam recuperandam progressum scribunt, & Iadra, Sibenico, Tragurio, Spalato, & Belgrado recuperatis, montibusque Croatiæ superatis, depopulata Provincia, Venetias triumphantem regressum, Croatiæ titulum sumpsisse; adveniente deinde Colomano, iterum in Dalmatiam Ducem, ad Iadram defendendam regressum, Iadraque retenta, Ducem occisum, & cum Colomano tandem inducias in quinquennium pactas tradunt, quamvis Colomanum omnes non nominent.

Bonfinius verò Dec. 2. lib. 5. *Colomanus recepta Iadra cæteros paulò post Dalmatiæ populos recepit, quos ut majore, diuturnioreque beneficio sibi obstringeret, ultrò libertate donavit, item Vrbium templa donariis amplissimis excoluit, quâ quidem beneficentia, ita Dalmatarum animos sibi conciliavit, ut in hodiernum usque diem Pannonici nominis oblivisci nequeant, & vix cum maximis præsidiis in Venetorum obsequio retinentur; Colomanum Veneti graviter incusabant, perpetuaque violati fœderis infamia notabant, quod ipsi sanctè hucusque servassent, contra ille, se neque fœdus violasse, neque in socios arma sumpsisse, neque detrectasse amicitiam, sed suos recepisse populos, qui ultrò se dediderant, quos hæreditario Iure retinere debebat*; deinde Ducem Ordelaphum magno apparatu Iadram obsedisse, præsidiumque Vngarorum fame coactum eã deseruisse, sicut & cæteras maritimas Civitates, quæ à Venetis receptæ fuerunt, Venetosque deinde montes superasse, Croatiamque populasse, & cætera.

Quæ cum examinari debeant, duo ejusdem temporis monumenta promenda sunt, ex quibus certior, quàm ab Historicis veritas elicietur.

Ex Archivo monast. S. S. Cosmæ, & Damiani.

Anno Domini, & Salvatoris N. Iesu Christi 1116. Indictione 9. Ego Ordilaphus Faletrus gratia Dei Dux Veneticorum, Dalmaticorum, atque Croaticorum Privilegium S. Ioannis Belgradensis Monasterii à Crescimiro Rege factum; Ego collando, & in sua stabilitate confirmo, ita ut nullus Episcopus aut Comes, vel Civis, prædicti monasterii libertatem violare audeat, quam non solum à nobis confirmandam esse dicimus, sed à Beato Gregorio Romanæ Vrbis Papa sancitam in suis decretis esse cognoscimus. Volo igitur Ducali auctoritate firmare, ut si quislibet hujus libertatis concessionem temerario ausu infringere temptaverit, libram auri Regali fisco persolvet, similiter Ecclesiam SS. Cosmæ, & Damiani laudo, & confirmo, ideo ut agnosco veraciter fuisse propria Monasterii B. Ioannis Evangelistæ Belgradensis monasterii, ex donatione Episcopi illius Civitatis, Præstantius nomine, & aliorum Episcoporum, & Cives illius Civitatis, & Romanæ sedis Apocrisariorum confirmationem, & Clero, ac populo collaudo, & firmo eam habendam in perpetuum; Quicumque autem Episcoporum, aut aliorum hominum hoc decretum infringere temptaverit, & alia illius Ecclesiæ Privilegia violaverit, omnia quæ possidet in fisco Ducali, & Regali deveniant, hæc decreta scilicet libertatis monasterii S. Ioannis Evang. tibi Fusco Abbati, omnibusque successoribus tuis firmiter, & Iure perpetuo tenenda.

Ex Sanctuario Eccl. Arben.

Anno Dominicæ Incarnationis 1118. Indict. XI. Epacta 26. concurrente. Nos namq; Arben. populus, & Comes, ac tota Communitas recommendationem veritatis, & certitudinis facimus nostris successoribus, hæredibus dimittendum, qualiter Ordilaph. Faledicus Dux Venetiarum nobis juravit suis cum nobilibus Ioanne Tervisano Caprulano Episcopo, Dominico Paulano, Dominico Michaele, & Marino Longiferaro, & cum pluribus aliis prædictus Dux suo cum exercitu ibat Iadram, & nos misimus Baptistam, & Madium, Sege filium, Diaconos ad dictum Ducem, & exercitum ejus, dicentes, volumus dominio vestro subesse, & si Iadrenses noluerint, vel non potuerint, si voluntatis vestræ est, nos perpetuò retinere in consuetudine, statu & libertate

terra

terræ nostræ, & promisit ei Dux, & iterum venerunt Arbum, & ipse Dux cum suprascriptis nobilibus hoc modo juravit, videlicet: Iuramus vobis Arbensibus, & vestris hæredibus, & successoribus perpetuò vestram consuetudinem, & statum vestrum, & libertatem terræ vestræ, potestatemque, quam antiquitùs dicitis, habuisse sub Imperatore Constantinopolitano, & sub Rege Vngarorum Præsulem Vrbis eligendi, & Comitem, confirmatione Comitis nobis reservata, nostraque Curia, insuper vos regere, & manu tenere, sicuti unam ex nostris oris Rivoalti, & sicuti vobis Dalmatinis Colomanus Rex Vngariæ juravit suis cum Archiepiscopis, Episcopis, & Comitibus, ut in breviario illo continetur. Actum est hoc in Arben. Ecclesiæ Atrio, in tempore præfati Præsulis, & Comitis. Ordelaphum Ducem ad recuperandam Iadram progressum Ducatus sui anno 13. & 14. plures ex Venetis scribunt, quod concordat cum supradicto Privilegio Belgraden. monasterio. SS. Cosmæ, & Damiani concesso, scilicet anno 1116. cum Ordelaphus electus fuerit Dux anno 1102. Colomanum autem regnare cœpisse 1095. & vixisse usque ad annum 1114. ex Vngaricis Scriptoribus concordibus, & annis Regni Colomani, & ejus filii in privilegiis expressis patet, ideò, quæ inter Regem Colomanum, & Ducem Ordelaphum in Dalmatia gesta, tàm Veneti, quàm Vngarici vulgati Scriptores referunt, vivente Colomano gesta esse non possunt, multò minùs Ordelaphi mors anno 1117. secuta.

At Dalmatas ad Colomanum defecisse, Colomanumque eos libertate donasse, Dalmatarumque animos tunc ità conciliasse, ut ab Vngarorum Amicitia vix maximis præsidiis detineri posse Bonfinius asserit loco supracitato; hancque Dalmatarum in Vngaros propensionem probare volens, Venetos Legatos ad Colomanum progressos dixisse, subdit. *Ne Dalmatas quidem diffitemur, & Sclavos prius in Vngaricum, quam Venetum Ius concessisse; universum hunc tractum, antequam Venetiæ forent, Attila passim diruit, ac incendit, indigenamque Dalmatiæ gentem prorsus extinxit. Sclavos qui deinde Dalmatiam, & Croatiam inundarunt, gravissimo sæpè bello infestatis, perdomuistisque, si quod Imperium subire deberent, Vngaricum his prius esset optandum, quando utrique Schitæ estis, & Vnnis divinitus data est imperandi potestas.*

Ex quibus facilè cognoscitur, Bonfinium credidisse, Attilam prorsus delevisse antiquos Dalmatas, quod ex Procopio falsum esse, supra ostensum est, ex quo ejus falso fundamento, cætera quoque de Dalmatarum in Vngaros propensione falsa concludenda sunt, immo ex jam dictis contrarium innuendum, scilicet, Dalmatas ab Vngaris aversos fuisse, cum Vngarorum linguam, etiam à Croatica diversissimam usque tunc in Dalmatia neque auditam, nunquid intellectam dicendum sit. Bonfinius autem Dalmatas à Croatis non distinguens, eos moribus ad Scythas potiùs, quàm Latinos declinare asseruit, quod de Croatis, non de Dalmatis intelligendum esset; animo verò in Venetos ejusdem linguæ & moribus inclinatos Dalmatas, ex supradictis Archidiaconi, & illa Arbensium voluntaria Duci Ordelapho deditione, dicendum est, nam Arbenses prout in Insulis positi, Vngaros ob id parùm timentes, classe Venetorum adveniente, Duci occurrentes, se dedidere, quod cæteros quoque Insulanos egisse facilè credi potest. Spalatenses verò quamvis Vngarorum præsidio tenerentur, & in ultimo Dalmatici Regni angulo siti essent, eos occiderunt, & cum scribat Archidiaconus Spalati tunc *Adrianus nomine, Latinus gente, patria Trivisanus erat Comes, Rectorque fidelissimus Civitatis*, in quem animo propenderent Spalatenses facilè dignoscitur; Italum nempe hominem pro Rectore habentes, tunc quando Vngaris subditi erant, linguam, moresque eorum declarat, & hunc Adrianum uti Tarvisinum, Venetis vicinum, ab Archiepiscopo Vngaro, fama Classis Venetorum advenientis, observatum, aufugere coactum conjectari potest; & exinde in quem propensi fuerint Spalatenses, concludendum, quod de cæteris quoque Dalmatis in continenti positis censendum est, cum Iadræ quoque præsidium Vngarorum fuisse ex verbis Arbensium Ordelapho Duci dicentium supra positis elicitur. *Volumus Dominio vestro subesse, & si Iadrenses noluerint, vel non potuerint*, quam impotentiam Vngarorum præsidio Iadræ existenti, tributam credibile est, & Colomanum Thurroz cum Bonfinio Iadræ existentem duritiem gentis expertum, Civitatem succendere cogitasse, scribunt, loco supra citato, sed dormientem in Palatio suo, quod ibi ædificaverat in somniis objurgatum à S. N. Iadræ Episcopo, à molestatione Civitatis cessasse, ex quibus Iadrensium ab Vngaris aversionem ipsi quoque Vngarici scriptores confirmant, Palatiumque, quod Colomanus construxerat, dignoscitur fuisse Castrum, de quo Dandulus mox referendus scribit. Sed quem Thuurocz Sanctum N. Episcopum ponit Bonfinius Sanctum Nicolaum fuisse scripsit, at si nomen Episcopi exprimendum esset, Sanctus Donatus ponendus est, qui circa annum Domini 800. vixit, ejusque nomine nuncupata Ecclesia Iadræ hodiè reperitur. Qua autem libertate tunc Dalmatæ à Colomano donati fuerint, ex dictis cõstat, præsertim ex Archidiaconi loco citato, scilicet, electione Archiepiscopi Vngari, & præsidii Vngarorum Spalati, & Iadræ impositi, an autem hæc illam decantatam libertatem à Bonfinio Dalmatis donatam præsumant? an verò contrarium, quisque perpendat.

Quo-

CAP. V.

Quomodò Veneti Dalmatiam recuperaverint, & Croatiæ partem acquisiverint.

INtegrum Dalmatiæ dominium Vngaros possedisse ex suprarelato Colomani Privilegio Arbensi Ecclesiæ concesso anni 1111. deducitur, ubi de investituris Ecclesiarum, Clericorum libertate, Decimationum divisione, præsentiaque Episcoporum Vngarorum, Croatorum, & Dalmatarum exprimens, sicut eum Dalmaticum Regnum possedisse, Curiamque solemnem more Regum Croatiæ, & Dalmatiæ celebrasse tunc declarant, ita ex verbis ab Arbensibus prolatis Ordelapho Duci Iadram progredienti, scilicet anno 1116. *Volumus vestro dominio subesse*, & ex Ducis Iuramento exprimentis, *sicut vobis Dalmatinis Colomanus Rex Vngariæ juravit suis cum Archiepiscopis, Episcopis, & Comitibus, ut in breviario illo continetur*. Dalmatiam universam in potestatem Vngarorum devenisse argui debet, prout de Iadra apud Vngaros, & Venetos Scriptores pro comperto habetur, Colomanumque Arbensibus Privilegium concessisse, simile Traguriensium, quod breviarium Arbenses vocavere, cum in illo quoque Episcopi electio, & Comitis confirmatio expressa fuisse dici debeat, prout in Traguriensi. Quanta incommoda Venetis amissio Dalmatiæ, & præsertim Insularum intulerit, considerandum est, nam in Palestina partem Civitatum acquisitarum consecuti, sedibus ibi fixis, fora exercebant, quarè eò magis navibus, militibus, & Nautarum supplementis, ad tàm distantia loca conservanda indigebant, quæ omnia ex Dalmatia suppetebant. Hac ergo comoditate, privati, neque tutò Adriaticum navigare, neque dominium ejus retinere absque Dalmatiæ possessione Venetos cognovisse, frustraque longinqua appetere, si proxima, sibique adeò necessaria erepta, alienæ potestati permitterentur, considerasse necesse est; Dalmatas verò Vngarorum præsidiis obnoxios, & navigationes proprias interruptas, & Præfectorum Vngarorum arbitrio rectos libertatem simul, & navigationis utilitates amissas deplorasse, conjectandum est; Venetos autem, sicut Dalmatiam recuperare, Dalmatis, ex veteribus sociis, & recentibus ex Syria reducibus domum reversis, instigantibus summoperè desiderasse, ita Colomano vivente, Regem potentem, & bellicosum aggredi veritos; verbis tantum violationem fœderis eidē exprobrasse, ut Bonfinius scribit loco supracitato dicendum est; indeq; fœdus aliquod præcessisse inter Colomanum, & Venetos necesse est, quod exprobrabatur, idq; in Iadrensi deditione ictum fuisse, suprà conjectatum est; Cum deinde, mortuo Colomano, Stephanus pupillus successisset, Veneti in negotiatione, & bellico apparatu anno insumpto (ut in rebus magni momenti evenire solet) tandem Vngaris bello indicto, Adriaticam oram aggressi, auxiliantibus Imperatoribus, Iadram præter Castrum receperuut, Belgradumque occuparunt, indeque, obsidibus receptis, Ordelaphus Dux victor rediit anno Duc. 13. ut Dandulus in Annalibus distinctè tradit.

Dux igitur (*S. Ordelaphus*) *anno X. ad Dalmatiam recuperandam intendens, Patriarcham Constantinopolim cum 14. galeis Alexio Imp. Legatum misit, & Regalem invasionem, promissi fœderis oblitam, exponi fecit, & subsidium opportunum ab eo sibi exhiberi postulavit, maximè quia opere comprobaverat sui Imperii Venetos fuisse intimos zelatores. Augustus, requisitioni consentiens, ad intentum perficiendum dilationem contulit, & sic Legatus obtento proposito ad Ducem rediit.*

1115. *Ordelaphus anno 13. in mense Aug. cum magno exercitu navali Dalmatiam aggressus est, & capit Iadram, excepto castro, & Belgradum, quas muniit, ne Vngari custodientes Iadræ Castrum subsidium obtinerent, & acceptis obsidibus rediit.*

1116. *In sequenti mense Martii 1116. Henricus V. Imperator Venetias veniens in Ducali Palatio hospitatus est, liminaque B. Marci, & alia Sanctorum loca cum devotione maxima visitat, & Vrbis situm ædificiorumque decoritatem, & Regiminis æquitatem multipliciter commendavit. Curiam etiam suorum Principum tenens, pluribus Monasteriis immunitatum Privilegia de suis possessionibus Italici Regni concessit, in quibus Ducalem Provinciam Regnum appellat, multisque igitur à Duce, & Venetis sibi impensis honoribus, in suo recessu contra Hungaros denuò Dalmatiam invadentes auxilium spopondit.*

Dux autem in proximo mense Majo, suo undique collecto exercitu, & Henrici Imperatoris, atque Alexii Const. adjutus præsidiis contra Hungaros, qui ad subveniendum Castro Iadræ redierant, in Dalmatiam aggressus est, & in die S. Pauli videlicet 2. Kalendis Julii Dux cum Vngaris Campestre prælium peragens, Banum in fugam vertit, multosque nobiles Vngarorum capit, & victoriam consecutus est; Cui custodes Castri Iadræ de subsidio desperati, se, cum Castro liberè tradiderunt: Vltroque Dux procedens inexpugnabile Castrum Sibenice obtinuit, & diruit, Spalatum quoque, & Tragurium per deditiones accepit, & sic Dalmatia recuperatò dominio, acceptis obsidibus cum præda captivorum Venetias rediit.

1117. *Dux quoque* (*id est Ordelaphus*) *finitis annis 15. in Ducatu contra Hungaros, qui Dalmatiam hostiliter invaserant, cum equitibus, & stolio egressus est, pugnamque cum eis iniens, sicut Deo placuit occisus fuit. Illi verò, qui à bello reva-*

lo evaserant, Iadram sub tuitione Ducali protexerunt, Ducis autem corpus Venetias delatum apud S. Marcum tumulatur.

Iadra enim ex situs opportunitate occidentalis Dalmatiæ præcipua existebat, quam dùm in potestate habuerunt Veneti, omnes quoque ejusdem partis Insulas ex consequenti facilè retinuerunt, & sicuti Insulas, terrestribus Vngarorum viribus destitutas, facilè acquirere poterant, ita earundem acquisitio, absque Iadra neque tuta, neque diutina esse poterat. Ad eam verò recuperandam Vngarorum præsidiis fulcitam duplices vires requirebantur, erat enim necesse validas copias transfretare, quas terrestri Vngarorum, & Croatorum exercitui opponere possent, & Classem machinis instructam, quibus Vrbs tribus ex partibus mari circumdata oppugnari posset. Idcircò maximis copiis, naviumque, & machinarum apparatu Venetos Iadram obsedisse necesse est, quam coactam se dedidisse, Veneti & Bonfinius scribunt, sed oppugnationem non describunt; at si præsidium Vngarorum fame coactum recesserit, ut Bonfinius scribit, obsidionem diuturnam fuisse oportet, ipsisque Vngaris recedentibus Iadren. portas Venetis aperuisse dicendum, prout Spalatenses antevertentes, Vngaros occiderunt, ut supra dictum est, vel si Castrum Iadræ præsidio Vngarorum tenebatur, ut Dandulus scribit, diuturnitas obsidionis, de Castro intelligenda est: Civitates quoque Sibenici, Tragurii, & Spalati susceptas Veneti scribunt, Belgradumque, & Sibenicum muris nudatas referunt; Bonfinius verò post Iadram, & Sibinicum, cœtera quoque loca oræ maritimæ Venetis tradita scribit, inde Ducem montes transgressum in Croatiam penetrasse, eam populavisse, & Venetias triumphantem reversum, Croatiæ quoque titulum sumpsisse, Veneti scribunt ferè omnes, præter Dandulum in Annalibus, Bonfinius autem montium transgressionem apud exteros non inveniri scribit. Sed quamvis vera esse potuerit montium transgressio, tamen ex Croatia tantùm populata, nullaque ejus parte retenta, Venetorum Ducem titulum Croatiæ sumpsisse dicendum non est: At cum inter Venetos, & Bonfinium conveniat, Ordelaphum Ducem Iadram, cœteraque oræ maritimæ loca occupasse, horum autem, Iadram, Tragurium, & Spalatum tantùm in Dalmatia fuisse ex supradictis constat, cœtera verò, puta Belgradum, Sibinicum, Nonam, Civitatem novam, & si quæ aliæ Civitates maritimæ, tunc extiterint, in Croatia fuerunt, Croatiæque nomine censitæ, ut supra probatum est. Quod Veneti, & Bonfinius non distinguentes, omnia oræ maritimæ loca Dalmatiæ adscribunt, prout hodiè censentur, & inferius docebitur: Ideò Dandulus qui ex antiquioribus Chronicon summatim compilavit, assumptionem tituli Croatiæ Ordelaphi in eo retulit, sed in Annalibus, cum accuratius gesta ejusdem Ducis describeret, ultra montes transgressionem, titulique Croatiæ assumptionem referre omisit, eò quia suo tempore Croatia maritima usque ad Montes jam Dalmatia vocaretur, ob id illam ultra Montes expeditionem, vel non veram, vel insufficientem censens, simul cum titulo referre omisit. Non erat enim necesse Ducem montes superare, ut Croatiam popularetur, cum ipsam Croatiam maritimam, acquisiverit, prout in confesso est, ideò, quidquid de Croatia ultra Montes secutum sit, Ordelaphum Ducem Dalmatia se dedente recuperata (ut ex scriptura Sanctuarii Arben. apparet, in qua voluntariæ deditionis fit mentio. 1180. 14. *Maij. Testificatio quod tempore quo Colomanus Rex Vng. &c. dominatus est Dalmatiæ Arben. liberè possederunt insulas Arte, & Gallo; cum verò Dalmatia condonavit se Ordelapho Phaletro Duci Venetiarum itidem liberè, & absolutè possiderunt.* Vngarorum præsidiis ejectis, Croatiæque parte occupata, Dalmatiæ titulo, jam Venetis jure quæsito, Croatiæ quoque tunc primò jure belli sumpsisse credendum est, nam ex suprapositio ejusdem Ducis privilegio constat, ipsum, acquisito Belgrado Civitate Croatica, imitatione Regum Croatiæ, Privilegium libertatis à Crescimiro concessum Monasterio S. Iohann. ejusdem Civitatis collaudasse, pœnamque Regali Croatico fisco applicari solitam apposuisse.

Regem Vngariæ ad Iadram recuperandam deinde maximo apparatu advenisse, item Ordelaphum eundem Ducem majoribus, quam prius viribus (conductis peditibus, & equitibus *a* Longobardis) ad eandem propugnandam reversum, ibique occisum Veneti, & Bonfinius conveniunt; At Veneti Iadram, cæteraque loca tunc retenta asserunt, Bonfinius verò Vngaris se omnia dedidisse scribit, ideò cuinam potius deferendum, inquirendum est, Bonfinius Colomanum venisse asserit; Veneti verò non omnes Colomanum nominant, Regem tamen Vngariæ aliqui venisse scribunt, at tunc scilicet anno 1117. quo occisus fuit Ordelaphus, Stephanus Colomani filius, (qui patri successerat anno 1114. ut dictum est) regnabat, quem per octennium alieno ductu Regnum gubernasse, donec ad legitimam ætatem pervenit, Bonfinius asserit, ideò, si præsens fuit Stephanus, adhuc in minori ætate existe-

a Chronist. Venet. antiq.

ſtebat; retentam autem à Venetis Dalmatiam ex Archidiaconi loco ſupra citato conjicitur, qui Archiepiſcopum Vngarum, poſt Vngarorum occiſionem, nunquam reverſum aſſerit; nã ſi Spalatum ad Vngaros rediiſſet, Archiepiſcopus reſtitutus fuiſſet, Cerneca autem ab Archidiacono nominatus Prior Spalati fuit *a* anno 1119. ex quo, & ex Dominici Miahaelis, Ordelaphi ſucceſſoris, Dalmatiæ, & Croatiæ tituli continuatione, ut inferius dicetur à Venetis retentam Adriaticam oram cenſendum eſt. Hoc fuit primum bellum inter Vngaros & Venetos in Dalmatia & Croatia geſtum.

a Script. Spalat.

Quanti enim Vngarorum Reges oræ maritimæ poſſeſſionẽ fecerint; quanti etiam ejus conſervationem Veneti exiſtimaverint, ex dicendis patebit, ideò maximo apparatu Vngaros recuperationem tentaſſe, & Venetos defenſionem dicendum eſt, cumque Vngaros terreſtribus viribus prævalentes, terreſtria loca, quæ Veneti cœperant facilè recuperaſſe credendum ſit, ità in maritimorum expugnatione parùm proficere potuiſſe credendum eſt, prout Venetos in terreſtribus retinendis perſeverare non potuiſſe, in maritimis autem tamquam maris Dominos, & rationem expugnandarum Vrbium in Paleſtina edoctos Vrbes cæpiſſe, & Vngarorum conatus facilè eluſiſſe, accedentibus Dalmatarum animis ad eos, propriamque libertatem propenſis, Croatica autem loca Belgradum, & Sibenicum muris à parte maris nudata, etiamſi amiſiſſent Veneti, facilè quoque recuperare potuerunt: Cumque diù bellatum fruſtrà Venetos in mediterraneis, Vngaros verò in maritimis laboraſſe conjectari debeat, & tunc Caliſtus 2. Summus Pontifex Chriſtianos omnes ad ſacrum bellum urgeret, de pace inter Vngaros, & Venetos actitatum fuiſſe tenendum eſt, cumque minor ætas Regis pacis ſtabiliendæ modum invenire non permitteret, Inducias quinquennales pactas, donec ad legitimam ætatem Rex perveniret, prout tradunt Scriptores, fecilè ſuaderi poteſt; Has autem inducias, ſuperioribus in Iadrenſi deditione anni 1105. ſimiles fuiſſe neceſſe eſt, ſi quies inter Venetos & Vngaros Adriatici accolis inducenda erat, ut Veneti pacato Adriatico relicto, Syriacam expeditionem præpare poſſent, prout paulò poſt effecere: hiſque induciis firmatis, tam Vngaros, quàm Venetos titulo Dalmatiæ, & Croatiæ uſos ex ſcripturis conſtat, Dalmaticaſque tunc Civitates nullo præſidio militari obnoxias, in Venetorum tutela priſtinam libertatem continuaſſe dicendum eſt, Croaticas autem maritimas muris nudatas quietè vivere coactas; Hoc modo igitur terra, marique pace parta, ad temperamentum ſuprà à B. Ioanne inventum, partes iterum deveniſſe concludendum eſt.

CAP. VI.

Quomodò Dalmatiæ, & Croatiæ partes ad Vngaros redierint.

VEnetos Dalmatiam non per ſe ſolos, ſed ambobus Imperatoribus auxiliantibus recuperaſſe, ſupra ex Dandulo relatum eſt; ſed mortuo Alexio Orientali Imperatore, Ioannes filius, Calo Ioannes dictus, ſuccedens, Privilegia Venetis à Patre conceſſa, confirmare renuit, ut Dandulus refert. *Calo Ioannes Imperator Alexio patri ſuccedit, cui Dux Legatos miſit, ſibique Criſobolium à patre conceſſum approbari petiit, ille omiſſis paternis veſtigiis, idfacere renuit*, inde primæ ſimultates inter Venetos, & Orientale Imperium ortum habuere, quarum cauſa Veneti irritati, tertiam expeditionem in terram ſanctam facientes, Dominico Michaele Duce progrediente, Græcorum loca infeſtarunt, Gorcyramque obſederunt, ut idem Dandulus refert.

Dum hæc agerentur Venetorum parato ſtolio Dux in menſe Auguſti, Ducatus anno 5. potenter egreſſus, Dalmatiam intravit, & ex illis aſſumptis ad obſidendum Corphu, qui pro Imperatore Conſtantinopolitano tenebatur acceſſit, ſed dum intrinſeci diris inſultibus continuis urgerentur, nuntius de Syria ſuperveniens, Stolum dimiſſa obſidione antecedere fecit.

Ducem autem in Terram Sanctam cum Claſſe diu detentum, pacta ab Andrea Mauroceno ex Gulielmo Tyrio relata declarant. *In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, tempore quo Papa Caliſtus II. & Henricus Romanorum Imperator Auguſtus pace eodem anno inter Regnum, & Sacerdotium ſuper annuli, & baculi controverſia, celebrata Romæ conſilio, Deo excelſo auxiliante peracta, alter Romanam Eccleſiam, alterque Regnum regebat, Dominicus Michaelis Venetiæ Dux, Dalmatiæ, atque Croatiæ Regni Princeps, innumera Claſſium, militiaque multitudine, priùs tamen antè in portuoſas Aſcalonis ripas Paganorum Claſſium Regis Babylonia graviſſima ſtrage facta, demum in Hieruſalem partes ad neceſſarium Chriſtianorum patrocinium victorioſus advenit: Rex quippe Balduinus Hier. II. tunc temporis, peccatis noſtris exigentibus, ſub Ba'ac Principe Parthorum paganorum laqueo cum pluribus aliis captivus tenebatur.* Eundem-

demque Ducem difficili oppugnationi, & deditioni Tyri anno 1124. die 30. Iulii interfuisse, Regis Balduini tunc è captivitate reversi Privilegiorum confirmatio data apud Accon anno 1125. Ind. 3. sexto Nonas Maij ab eodem relata probat, quo tempore Tragurium à Saracenis captum, & funditus eversum in notis ad vitam B. Ioannis, & latius in Patriæ Chronico relatum est, ex quo tunc ob Venetorum, & Dalmatarum Classis absentia, in Adriatico Piratas emersisse, apparet: At cum Stephanum Colomani filium Tragurinis, & Spalatinis paterna privilegia suprà relata confirmasse constet, eodem anno, & mense, quo evenit supradicta deditio Tyri; ideò tunc Stephanum exemplo patris Venetis & Dalmatis in Syria impeditis, Dalmatiam recuperasse dicendum videtur; & quamvis manuscriptus codex nullam Stephani actionem memoret, tamen Thuurocz scribit. *Nono anno Regni sui intravit Dalmatiam, & à Dalmaticensibus honorificè susceptus est.* Quæ congruunt cum annis Regni ejus in supra posito Privilegio expressis, ex quo, sicuti Stephanum 2. Regem Vngariæ in Dalmatia fuisse, & aliquid egisse constat, ita quid egerit inquirendum est. Bonfinius enim confirmasse tantùm Dalmatarum animos asserit, ex quo à Colomano in Stephanum continuatum dominium Dalmatiæ præsumit, Veneti verò diversum, nam Andreas Dandulus, Duce Dominico in Syria existente. *Certioratus Dux Imperatorem Constantinopolitanum ad damna intendere Venetorum, cum illorum (id est Baronum Regni Hier.) consensu recedens, Rhodum applicuit, ab incolis alimenta petiit, quibus renuentibus Vrbem invadit, opes abstulit, & acceptas dividit, Indè procedens, Chium obtinuit, & ex hyeme recedit.* (Sancti Isidori corpus inventum) *dum autem Stolus ibi resideret ipsius pars secedens Samum, Metelinum, Andrum, & alia Imperialia loca capit, & postea spolia distribuit. Superveniente vere, Dux recedit, & Methonam similiter occupat, & prædam inter suos partitus est. Posteà in Dalmatiam veniens Spalatum, & Tragurium, quos summiserat Hungarica rabies, bello fugatis illis recuperavit, & sibi solitam fidelitatem exhiberi fecit. Mox Hungari expulsi in Belgradum veniunt, eisq; resistentibus Dux Vrbem obtinuit, & vastitati supposuit; Dux in Iadra à Clero & Populo tamquam suus Dominus receptus fuit, spoliaque apud Iadram Deo primum, & pugnatoribus distribuit, completisque à suo egressu annis duobus, mensibus X. in Iunio Venetias fæliciter rediit.* Idem ferè cæteri Veneti Scriptores, præter Sabellicum, qui hanc Ducis Dalmaticam recuperationem in dubio ponit, Bonfinius autem absolutè negat, ideò examinanda est. Veneti Scriptores bis Chium captum asserunt, prima vice, Dominico Michaele Duce, secunda verò, Vitale Michaele; de Vitale, præter Venetos, Nicetas Græcus Scriptor memorat, de Dominico autem nihil tradit, ideò Bonfinius cum ejusdem cognominis fuerint ambo Duces, omnia ad Vitalem refert, primamque Dominici negando, Dalmatiam quoque tunc à Venetis recuperatam negat, ex quo, capta à Colomano Dalmatia, ejus dominium Vngaros continuasse asserit, Sabellicus autem, cum apud exteros primam non inveniret, eam in dubio ponit, quod ejus dubium, ex sepulchrali Dominici Ducis Inscriptione à Venetis relata augetur.

Terror Græcorum jacet hic, & laus Venetorum
Dominicus Michael, quem timet Hemanuel.
Dux probus, & fortis, quem totus adhuc colit Orbis,
Prudens consilio, summus, & ingenio.
Istius acta Viri, declarat captio Tyri,
Interitus Syriæ, memor, & Hungariæ.
Qui fecit Venetos in pace manere quietos;
Donec enim viguit Patria tuta fuit.
Quisquis ad hoc pulcrum venies spectare sepulcrum,
Cernuus ante Deum flectere propter eum.

Anno Domini MCXX. VIIII. Indictione 7. obiit Dominicus Michael Dux Ven.

in qua cum Ducem mortuum anno 1129. ponatur, Emanuelem autem imperare cæpisse constet anno 1143. ideò hanc primam Chiensem occupationem non Emanuelis, sed ejus Patris Ioannis, Calo Ioannis dicti, tempore secutam oportet, at in Calo Ioanne Nicetas nullam de hac re mentionem facit, ob id Venetorum Scriptorum Testimonium, ex hac ipsorum Ducis inscriptione destrui videtur, & Bonfinii negationi potius assentiendum. Sed cum Treguanus vitæ B. Ioannis Traguriem. Episcopi reformator scribat. *Secundo Veneti namque cum irent in Romaniam contrà Chium.* Hæc secunda Venetorum expeditio Chiensis dicta, primam præcessisse præsumit, & cum secundam Vitalis Michaelis Ducis, & Emanuelis Imperatoris tempore secutam in notis ad eandem vitam dictum sit, & infra probabitur, prima Dominico Michaeli tribuenda est, veramque fuisse constat ex antiquo monumento. a *Almifica Incarnationis Iesu Christi, nostraque Redemptionis anno Domini 1129. abeunte, indictione sexta elabente, Ego M. Divina favente Clementia Alma Anastasiæ Cathedra præsulante, notum facio tàm præsentibus quàm & remotis stabile privilegium libertatis Ecclesiæ SS. Cosmæ, & Damiani, quàm Ecclesiam*

a De Arch. SS Cosmæ & Damiani.

clesiam, post reversionem Romaniæ, desolationemque Civitatum, Dux Venetiarum mihi concessit. Ex quo Dominicum Ducem in Romania fuisse, Civitatesque desolasse constat; Romaniam autem tunc pro Græcorum, sive Constantinopolitano, & Orientali Imperio sumptam ex supracitato loco vitæ B. Ioannis, & Scriptoribus tam Græcis, quam Venetis constat; ideò Chium inter Civitates desolatas, tunc captum concludendum est: Inscriptionem autem

Pulchro, Sepulchro

posterioribus temporibus à quopiam grammatico, tempora non observante, confectam, & Emanuelis nomen inconsideratè positum fuit, cum neque in anno mortis Ducis, cum cœteris conveniat, nam ferè omnes Veneti Scriptores, mortuo Dominico anno 1130. Petrum Polanum Ducem creatum scribunt, ipse autem Dominicum mortuum 1129. asserit.

Dominicum ergo Ducem Chium cœpisse, indeque Sancti Isidori corpus sublatum, Venetias tulisse, Ægæumque populavisse, ut Veneti scribunt Auctores, dicendum est, quod ex Ioannis Cinnami Auctoris Græci, nuper editi, gesta Emanuelis referentis testimonio comprobatur, qui causas belli inter Emanuelem, & Venetos scribens, tempore Ioannis, ab eisdem Chium captum, Rhodumque, & Lesbum depopulatas asserit lib. 4. ut infrà refertur.

CAP. VII.

Quomodò Veneti Adriaticam oram recuperaverint.

Adriaticam quoque Oram à Venetis tunc temporis recuperatam omnes eorum Historici scribunt, at in nominibus locorum non conveniunt, nam Neoterici Spalatum Trag. Siben. & Iadram captas, murisque in parte nudatas tradunt, antiquiores verò Chronistæ, Spalatum, Trag. & Sibenicum recuperatas deditione memorant; Belgradum verò resistere volentem destructum asserunt. Dandulus autem in Annalibus loco suprà relato Sibenicum non nominat, de Belgrado autem idem, quod reliqui Chronistæ scribit, quod Archidiaconus confirmare videtur *Cap. 15. cum autem Belgradensis Civitas destructa fuisset à Venetis, mutavit sedem suam in Scardonam.* Ex quibus Auctoribus, & ex supradicta Scriptura innui potest, destructo Belgrado, Dominicum Ducem Ecclesiam, & Insulam SS. Cosmæ, & Damiani contra Belgradum positas Episcopo Iadrensi concessisse. Sed cum Belgradensis Civitatis rudera posterioribus temporibus Iadræ veteris nomen sortita sint, & etiam nunc à præternavigantibus, ità vocentur (vulgò Zara vecchia) ideò Neotericos Iadram etiam tunc recuperatam æquivocasse conjici potest, quod antiquiores non scripsere. Dominicum ergo Ducem Dalmaticas Civitates scilicet Spalatum, & Tragurium, & præter has Sibenicum, & Belgradum Croaticas recuperasse dicendum est. Sed cum eundem Ducem interfuisse deditioni Tyri, eodemque mense Stephanum Regem in Dalmatia fuisse constet, inde Ducem reducem, Ægæum populavisse, Chiique in hibernis moram traxisse scribant. Hæc de Græcis vindictam sumpsisse arguunt, ex quibus Græcos cum Vngaris contrà Venetos sensisse dicendum est. Nam sicuti Alexium Imperatorem Venetis amicissimum contra Vngaros Ordelapho Duci in Dalmatiæ recuperatione auxilia præstitisse Dandulus refert, ita Calo Ioannem ejus filium cum paterna privilegia confirmare noluisset, à Venetis aversum fuisse apparet, inde simultatibus ortis, prima vice Venetos Græcorum loca infestasse, & Ducem Michaelem in terram Sanctam procedentem, Corcyram, sive Corfu oppugnasse, idem Dandulus tradit, at cùm Duce in Syria detento, Stephanum Reg. Trag. & Spalatum Dalmatiæ maritima loca occupasse constet, quæ sine classe maritima difficili capi poterant, ideò Græcos *ad damna Venetorum intentos*, ut Dandulus refert, Vngaris auxiliarem classem in Adriatico misisse conjectari potest, Regemque Stephanum, Croaticas voluntarias recepisse, Dalmaticarum autem Spalatum, parva accedente Græcorum classe coactam, ad ipsum rediisse; Tragurium verò, cum tunc desertum, vel habitatoribus infrequens, ob recentem Saracenicam destructionem jaceret, nullam resistentiam facere potuit, ob id simul cum Spalatensibus privilegium eorum à Rege confirmatum fuit, cum Traguriensеs ditiores Spalati tunc habitarent, ut in patriæ Chronico relatum est, Iadram autem cœteris validiorem, sicuti facilè capi non poterat, ità in Venetorum potestatem permansisse, prout Veneti scribunt, censendum est, Venetorum Ducem Adriatica aggressione intellecta, victricem classem reducentem, in vindictam loca Græcorum sibi obvia populavisse, in Ægæo hibernasse, Adriaticique Oram recuperasse dicendum est, sed si expendantur, quæ de Sibenico & Belgrado muris nudatis ab Ordelapho Duce supra ex Venetis scriptoribus dicta sunt, hæc duo Croatorum loca jam tùm à Venetis aversa ab Ordelapho muris nudata censendum est, & cum Sibenicum parvi circuitus oppidum, tunc esset, Ducem Dominicum nihil de Sibenico egisse scribunt, locumque navigationi non admodum aptum, & tunc maris nul-

lum, vel parvum usum habentem, Ducem sprevisse conjectari potest. Belgradum verò, tàm ex situs opportunitate, quàm ex Insulis, quas possidebat (quæ nunc partim in Iadrensi, partim in Sibenicensi territorio sitæ sunt) maris usum ab antiquo habentem, & post Colomani ibi Coronationem à Venetis, & Dalmatis aversum, murorum ab Ordelapho Duce nudatio indicat, & multò magis post hæc; nam verò similiter conjectari potest, Stephanum quoque Regem, exemplo patris, Belgradi coronam sumere voluisse, murosque restaurasse, inde Belgradenses navigationem inquietasse peregrinis Venetis, & vicinis Iadrensibus molestias intulisse; Ideò Ducem Venetorum hanc Croatorum maritimam Civitatem, cœteris validiorem (validisque muris circumdatam, ut ejus rudera demonstrant) coronatione Regia se efferentem navigationem inquietantem, Iadrensibus infestam aggressum, vi cœpisse, & ne amplius obesse posset funditùs delevisse, Insulisque ejus Iadrensibus tributis, pacatum Adriaticum reddidisse: Sed mirabitur quisque, Venetos Iustitiæ cultores, quietis Adriaticæ avidos, piis Syriacis ærumnis assuetos, Belgradum Civitatem Christianam Latini ritus, quam parvo præsidio tetinere poterant, funditus delevisse; Sed consideret, quando illæ induciæ, quæ urgente Calisto Pontifice inter Venetos, & Vngaros ob Syriacam expeditionem pactæ fuere, an tunc aliqua pœna, à Summo Pontifice imposita fuerit illis, qui quocunque modo Peregrinorum itinera impedirent, vel inquietarent: docent enim posteriora exempla Legatos Apostolicos in Dalmatiam missos, qui pronuntiata excomunicationis sententia omnes circumvicinos populos auctoritate Apostolica excitabant, contra eos, qui Peregrinorum itinera infestabant, an tunc contra Belgradum idem factum esse potuerit, perpendat, & an ob hanc causam deleta fuerit Civitas, quæ ex situs opportunitate Peregrinis infestissima esse potuit, cum in unum concurrerent, & tuta Peregrinorum præternavigatio, & Adriatici quies, quæ ab hac una Croatorum Civitate, ut olim à Chelsa inquietabatur; & Venetos Adriaticæ quieti maximoperè vigilantes, consentiente, vel jubente Summo Pontifice, Belgradum uti excommunicatum destruxisse dicendum sit, cum translatio ejus Episcopi Scardonam, itidem Croatorum Vrbem, & antiquæ Coloniæ locum 12. tamen miliaribus à mari aperto distantem, approbationem Summi Pontificis arguat. Venetos ergo recuperatis reliquis Dalmatiæ locis, Belgrado destructo titulum Dalmatiæ, & Croatiæ, possessionemque oræ maritimæ continuasse dicendum est.

CAP. VIII.

De Ungarorum, & Venetorum rebus gestis in Dalmatia, & Croatia, quæ à Scriptoribus non referuntur.

A Regno Stephani II. usque ad Ludovici coronationem Chronicon manuscriptum, est Thuur: aliquid Vngaros in Dalmatia egisse non memorant: Bonfinius verò execratis Annalibus Vngaricis nihil referentibus, multa astruit, quæ tædiosum esset referre simul, & refellere; ideò supplenda erunt ex scripturis superstitibus, quæ ab Historicis prætermissa sunt. Nam ex privilegiis supra descriptis Colomani, & Stephani ejus filii (quæ deinceps de libertatibus dicta fuere, ad differentiam concessionum, vel confirmationum terrarum in Croatico solo positarum) sicuti constat Dalmatiam ad Vngaros bis transiisse, ita à Venetis quoque bis recuperatam ex supradicta temporum collatione patet, continuatumque exinde Venetorum oræ maritimæ dominium reliquo Stephani II. tempore, qui usque ad 1131. vixit dicendum est: quo tempore Venetorum, & Græcorum simultates prosequens Dandulus ait. a *Nono Ducis (Dominici Michaelis) anno stolus 14. Galiarum contra Imperatorem Constant. & Venetorum tuitione egressum, oppidum Cefaloniæ secus Epirum capit*, narrato deinde quomodo Calo Ioannes in Asia cum Latinis malè se habuerit, subdit. *Hujus astutiâ Venetos odientis Dux reparans galeas assiduè pro tutela navigantium mittit, mutuisq; offensionibus aucto jam schismate, decretum fuit, ut Veneti, qui hucusque barbas nutriverant, de cætero imberbes efficiantur: tandem Augustus ad Cor rediens, Ducem requirit, ut sibi Legatos mittat, pollicens Crisobolum pridem vetitum, plenius solito condonare. Ideò Dux annuens per suos nuntios, oblata obtinuit, & fœdus reintegravit.* Ex quibus, sicuti constat, compositas simultates inter Venetos, & Græcos, Ducis Dominici Michaelis tempore, qui ante Stephanum Regem mortuus est, ita eundem Stephanum bellum cum Calo Ioanne habuisse referunt, & Vngarici, & Græci Scriptores, ob id Venetos Adriaticæ oræ possessionem continuasse censendum est, vivente Stephano, sicut & Belæ cæci ejus successoris tempore, cum nullius ejusdem privilegii libertatum in Dalmaticis Civitatibus memoria reperiatur; Geyzæ verò ejus filii, & successoris tempore, non ita, cum Spalatensibus Privilegium libertatum anno 1143. simile Colomani concesserit, adjectis clausulis obsides non recipiendi, & ne quis sigillo Regio in judicio extra Civitatem trahatur; Traguriensibus

a 1126.

ſibus quoque ejuſdem tenoris anno 1151. & iterum Spalatenſibus anno 1161. Ex quibus Spalatum, & Tragurium ad Vngaros tranſiiſſe patet, quod Veneti, & Vngari non referunt, ſed Veneti tantum, Dalmatarum ſingulas Civitates Petro Polano Duci promiſiſſe, auxilia navium longarum, quotiescunque Dux 15. navium Claſſem educeret; quod Dandulus Iſtrienſes, non Dalmatas promiſiſſe refert; circa quæ tempora Iadrenſem Eccleſiam in Archiepiſcopatum erectã Veneti ſcribunt, de qua *a* infra. Hæc in Dalmatia eveniſſe uſque ad Ducatum Vitalis Michaelis reperiuntur, quo tempore, præter relata inter Vngaros, & Imperatorem Calo Ioannem bella, eundem quoque Imperatorem cum Serviis, ſeu Triballis bellum geſſiſſe memorant Nicetas, & Ioannes Cinnamus, ſubditque Nicetas. *Aſt poſt alias dimicationes, pace cum hac gente facta, & utiliter firmata, cœteriſque barbaris, qui Romanis verſus occidentem finitimi ſunt, vel invitis in amicitia ſua pertractis, cum toties proſperè pugnaſſet etiam remotiores gentes quocunque modo ſubigendas cenſuit, eaſque potiſſimum, quæ Conſtantinopolim mercaturæ, & quæſtus gratiâ appellerent: Itaque maritimam Italiam ſibi conciliavit, quæ plenis velis in Vrbem Imperatricem vehebatur.* Ex quibus tunc Dalmatas in amicitiam pertraxiſſe argui poſſet; Sed cum nomen Imperatoris in Dalmaticis ſcripturis reaſſumptum non reperiatur, cum Dalmatis nihil egiſſe dicendum eſt, de aliis autem puta Croatis, & Italis (niſi quis vanitatem Græcam arguat, ſemper ſibi ſubditam Italiam ſomniantem) nihil tradi poteſt: ipſo tamen adhuc Imperante Calo Ioanne, Belam II. Vng. Regem, titulis Dalmatiæ, & Croatiæ Ramæ quoque (quæ Serviæ pars eſt) addidiſſe, conſtat ex Priv. Eccleſiæ Spal. conceſſo 1138. quod tempore Bellorum eveniſſe debuit, quamvis Colomanum etiam Ramæ titulo uſum ſupra in exemplo Privilegii eidem Eccleſiæ Spalat. conceſſo 1103. appareat, tamen cum anteriora, & poſteriora ejuſdem Regis Privilegia ſupra poſita Ramam non memorent, ideò in dicto exemplo Privilegii Colomani exſcriptorum errore Ramam irrepſiſſe dicendum eſt, & Belam Cæcum primum Ramæ titulum addidiſſe, cui Geyza *b* ſucceſſit, qui cum Emanuele Imperatore multoties bellum geſſit: ipſo autem Geyza mortuo, Stephanus 3. filius *c* ſucceſſit, hunc à Vladislavo, & Stephano patruis diu vexatum manuſcriptum Chronicon refert; Nicetas autem & Ioannes Cinnamus, id inſtigante Emanuele eveniſſe narrant; bellumque poſt patruorum quoque mortem continuatum deſcribunt: Ideò Stephanum, inteſtino bello impeditum, quomodo cum Emanuele inimico convenire potuerit, Dalmatiamque recuperare, ut Bonfinius aſſerit non apparet, & quamvis Dandulus Stephanum ad maritima loca, cum exercitu perveniſſe ſcribat, & *Immunitatibus Dalmatinos attrahens, Spalatum, Tragurium, & Sibinicum, & plura alia loca demum obtinuit, illoſque largifluis Privilegiis inſignivit*, quæ ex ejuſdem ſupputatione circa annum 1167. evenêre, tamen cum unicum tantùm illius temporis Stephani Privilegium Sibenicenſibus conceſſum reperiatur, quod à ſequentibus Regibus Vngariæ multoties nominatum, & confirmatum reperitur, ob id Dandulo notum eſſe debuit, Sibenicumque uti maritimum more ſuo in Dalmatia ſtatuit, ſimiliaque Privilegia Spalat. & Trag. conceſſa præſumens, eadem quoque loca Stephano tradita inter cœtera nominavit, quæ Emanueli tunc ſe dedidiſſe infra patebit, quod etiam ex ejuſdem Danduli verbis elici poteſt, nam paulò poſt ſcribit: *Emanueli autem Spalatum, & Tragurium, & Raguſium, ac penè tota Dalmatia ſubjugatur.*

a cap. XI.

b 1141.

c 1161.

Stephanum enim conſtat conceſſiſſe Sibenicenſibus anno 1167. Privilegium ſimile omninò Privilegiis à Geyza Spalaten. & Trag. datis, ex quo tria notanda ſunt.

Primum, deſtructo Belgrado, Epiſcopo & Civibus Scardonam migrantibus, Sibinicum ex maris commoditate, uſuque navigationis, habitatoribus auctum, ad Civitatis frequentiam creviſſe, Civitatiſque Ius & Privilegium obtinuiſſe.

Secundum Regi Stephano cum reliqua Croatia paruiſſe, cum ejuſdem Regis Privilegia, confirmationeſque terrarum, in Croatico ſolo poſitarum, reperiantur anno 1163. & 1164.

Tertium, abindè Sibenicum, cum Privilegium Dalmaticis Civitatibus æquale conſecutum ſit, inter Dalmaticas quoque Civitates numerari cœpit, ut infrà referetur.

Hæ memoriæ rerum in Dalmatia à Regibus Vngariæ geſtarum uſque ad Belam tertium reperiuntur; ſed cum Emanuelem Imperatorem rebus Dalmaticis, & Croaticis ſe immiſcuiſſe conſtet, ejuſdem quoque geſta referenda ſunt.

CAP. IX.

De rebus geſtis Emanuelis Imperatoris in Dal. & Croat.

EManuelem Imperatorem nihil intentatum reliquiſſe, ut Imperium Romanum ad antiquum ſplendorem reſtitueret, referunt Nicetas, & Cinnamus, & præter ea, quæ de Aſia, & Africa tradunt, varios per Europam conatus ejus deſcribunt, inter quos de Vngaria Cinnamus lib. 4. *Hunniam, ut in poteſtate haberet contendebat, in medio Occidentalium populorum ſitam.* Qua de cauſa, contra Geyzam, fratres fovit, & cùm parum vi proficere animadverteret, maſculâ prole carens,

Vngariam, Croatiam, & Dalmatiam affinitatis jure Imperio adipisci conatus est.

a Ioan. Cinnamus.

a *Itaque de Bela, qui post Stephanum, Iatza filius erat, adsumendo in matrimonium filia sua Maria cogitat. Hunni Belam tradiderunt, & agrum, quem superstes adhuc Pater illi dederat sorte facta lubenter assignarunt. Ipse puer, mutato nomine, Alexius vocabatur, & appellabatur Despota.* Neque tamen ob id inter Græcos, & Hunnos quietæ res fuere, sed bellum multoties renovatum iidem referunt, tandemque pacem, & loca, quæ in Emanuelis potestate venerunt, describit Cinnamus. *Illi verò (Hunnorum Legati) omnia jurejurando ob stringentes, inde ad suos, & Princeps Byzantium digreditur. Iamque Ioannes Ducas, victam à se Dalmatiam, Nicephoro Caluphæ, sicut imperatum erat à Principe, tradiderat: e ò enim cum exercitu fuerat missus, ut sive vi, sive conditionibus in potestatem redigeret; Hunnis quasi cum ratione, & hanc scilicet provinciam ad hæreditatem Belæ assignantibus. Is itaque Serviorum fines prætergressus, postquam in* b Dalmatiam *copias traduxit brevi omnia momento ditioni Imperatoris subjecit; Tum & Tragurium, & Sebenicus, & Spalathus, & Catziciorum natio ad hac Clis Civitas inclyta, quam Diocletianus Romanorum Imperator condidit, item* c Cardon *&* d Ostruriptiza, *& Salon, omnesque alia Romanis subjecta sunt in Dalmatia Civitates numero* 57. Ex quibus apparent Civitates, quæ in potestatem Emanuelis tunc venerunt, quas, sicuti omnes, præter Trag. & Spalatum Croaticas fuisse, ità Cinnamum easdem, antiquorum morem secutum, Dalmatiæ asscribere constet, quando autem hæc evenerint, non refert, sed post supra memoratum Privilegium libertatis à Rege Stephano Sibenicensibus concessum scilicet annum 1167. evenisse oportet, at cum Cinnamus deindè alterum Emanuelis bellum cum Hunnis, & Duce eorum Dionysio describat, posteà expeditionem in Ægyptum simul cum Rege Palestinæ, quam Wilielmus Tyrenis e Archiepiscopus anno 1169. secutam tradit; ideò intra hoc tempus Croatiam, & Dalmatiæ partem, Emanuelem occupasse, censendum videtur; tamen annus certiorari non potest, cum Sibenici Trag. & Spalati scripturæ horũ duorum annorũ non reperiantur, constat tamen anno 1171. Spalatum Emanueli cum tota Croatia paruisse, regnante adhuc Stephano.

b hanc.

c Scradona.

d Ostrovitza.

e l. 20. c. 15.

Ex membrana Monialium S. Benedicti Spalat.

† *In nomine sancta, & Individua Trinitatis anno igitur sacro, postquam Christus Carnem sumpsit ex Virgine* 1171. *Indictione verò* 3. *sub tempore magnifici Imperatoris nostri Manuheli, in Civitate nostra Spalatina, & in toto Regno Dalmatia & Chroatia Imperante Constantino Sebasto. In sede quoque B. Domnii resſidente Gerardo Ven. Archiepiscopo, Comitatu præfata Civitatis gubernante Iohannes Comes hoc scriptum, ut subsequitur, ut posteri ad memoriam staret.*

Is Constantinus Sebastus potest esse ille, quem Emanuel capto Zeugmino in Sirmiensi Regione, Francohorio dicta, posito, ad reparandum Sirmium, Beligradum, & alia loca reliquit, quem Avunculum Emanuelis, & Constantinum Angelum Philadelfiensem cognominatum Nicetas scribit, qui Dalmatiæ, & Croatiæ Gubernator capto Calupha constitutus fuit, ut Cinnamus refert.

Nicephorus Calupha, cognito venisse in regionem istam Hunnorum exercitum, paucis militum suorum assumptis, Spalatha egreditur, dumque iter faciunt, plerique sequentium paulatim descissentes, eum captu facilem hostibus præbuere; Circumstantes igitur illum fortia manu opera edentem, tandem captivum abducunt. Hæc, Regnante Stephano, Emanuelem in Dalmatia egisse, reperitur, inde bellum cum Venetis, ipso adhuc vivente Stephano, successit, cujus causæ referendæ sunt, ut eventus Dalmatici melius percipiantur.

CAP. X.

De bello inter Emanuelem, & Venetos ejusque Causis.

INter Emanuelem, & Venetos bellum acerrimum exarsit, quod Veneti Scriptores, ob denegatum contra Regem Siciliæ auxilium, evenisse scribunt: Nicetas autem Emanuelem à Venetis animo alienatum, revocatis in memoriam Corcyræ ludibriis, Venetos retinuisse, eorumque bona fisco addixisse refert; Ioannes autem Cinnamus causas belli variis in locis sparsas ponit, ad quas percipiendas res altius repetendæ sunt, & Venetorum Græcanicique Imperii status describendus, ut veræ Causæ belli apparere possint.

Veneti post Duces Vrseolos arma tractandi nullam, parvamve occasione habuerunt, ideò, navigationibus intenti, ex Constantinop. Imperio quæstum non modicum simul cum Dalmatis percipiebant, at bello inter Græcos, & Northmannos orto, navigationibus eorum exinde interruptis, pro suo instituto Græcis faventes, arma tractare cepere, & quamvis victi, tamen utilitatis ammittendæ timore, & Alexii oblationibus illecti, validius insurgentes, victorias pro Græcis consecuti, ab Imperatore maximis donis, Privilegiis, & immunitatibus remunerati fuerunt; Ita ut pace secuta industriosam navigationem dilatantes, mirum in modum ex his emolumentis opes auxerint, & paulò post Christianorum primam in Terram sanctam expe-

expeditionē cum Dalmatis 200. navium classe associaverint anno 1097. secundam verò Duce Ordelapho anno 1104. prosecuti sint, ubi Vrbium expugnatarum participes facti, coloniis ibi relictis merces Orientales in Europam, & Francos Peregrinos in Asiam transfretando, duplicem, continuatumque quęstum percipiebant: & quamvis eodem tempore varii Latinorum exercitus in Syriam procedentes dissensiones cum Græcis habuerint, & Dalmatas Colomanus Vng. Rex à Venetorum societate avulserit, tamen Veneti Græcorum amicitiam continuantes, adjuvante Alexio, post reditum Ducis Dalmatiam recuperarunt, nulloque obice navigationem vivente Alexio prosequentes, utilitatem, quam ex Constant. Imperio communem cum cœteris nationibus olim capiebant, ex Privilegiis Alexii auctam, multò majorem, quam cœteri percipiebant, exinde, navium numero crescente, prolatoque in Asiam dominio, longè majori lucro opes ampliarunt, Venetorumque nomen apud exteras quoque nationes celebre evasit & in mediterraneo cæteras gentes præcellere cæpit.

Mortuo Alexio, cum Ioannes successisset, Venetosque, ex privilegiis paternis, opibus abundare cerneret, & ex prolato in Terram Sanctam dominio, sibi jam suspectam eorum maritimam potentiam haberet, Privilegia confirmare renuit, inde simultatibus primis inter Venetos, & Græcos ortis, Veneti 3. expeditionem in Terram Sanctam facientes, Græcorum loca *a* infestarunt, qua de causa Imperatorem Vngaris favisse, ut Venetos parte Dalmatiæ privatos debilitaret censendum est, sed Dux victricem Classem reducens, & Græcorum loca in Ægæo populavit & Dalmatiā recuperavit, Imperatorque Privilegia paterna confirmare persuasus fuit, ut suprà relatum est; exindeque Veneti navigationes quietas prosecuti sunt; Rebus Venetorum sic florentibus Ioanne mortuo Emanuel successit, qui, cum in principio sui Imperii, rem nauticam sprevisset, & ut ait Nicetas *Vectigaliaque nautica in alios usus convertit*, ob id piratas quoque emersisse memorat, inde re navali Græcorum decrescente, eò magis maris dominium, navigationisque utilitates nomini Veneto accessisse oportet; qui cum Sociorum Istriensium, & Dalmatarum auxilia prompta haberent, non solum Adriatici dominium continuarunt, sed etiam Ionii, & Ægæi arbitrium acquisivere, & Syriacis navigationibus, locisque ibi acquisitis adeò addicti fuere, ut Dalmaticis auxiliis contenti, Spalatum, & Tragurium suis legibus vivere, & Vngarorum protectione adhærere citra suspicionem permiserint, ut inferius dicetur; At cum Rogerius utriusque Siciliæ corona adepta, *b* Corcyram Emanueli eripuisset, aliaque loca populavisset, Veneti pro suo Instituto, ne aliquid eorum navigationibus obesset, Classem Græcis pro Corcyræ recuperatione miserunt, ipsoque deinde Emanuele personaliter adveniente, diutina obsidione cœperunt, ubi inter Græcos, & Venetos dissidium intercessit, quod quamvis tunc sedatum, tamen deinde multoties renovatum fuit: Græci enim Fastum Imperii servantes, cum Venetis non uti sociis, & auxiliaribus, sed ut sibi obligatis agebant, ut ex Ioannis Cinnami Emanuelis Panegyristæ legatione ad eosdem, infra ponenda, patebit: Veneti verò propriis viribus auctis, longèque propagato dominio, maris arbitrium consecuti, obsoleta in Orientale Imperium reverentia, armisque Ioanne ad paciscendum coacto, à Græcis alieni, eos, prout inbelles, spernebant, ex quo mutuo animorum dissensu, gravissimi belli tunc jacta fuerunt initia, quod eversionem Græcorum Imperii, ipsiusque Constantinopolis captivitatem peperit, ut suo loco dicetur. Emanuel deinde reassumptis viribus hortante summo Pontifice multa loca *c* Northmannorum cæpit, cui Venetos, quamvis Pontifici addictos, auxilia præbuisse nemo refert, cum eisdem Græcos Italiæ loca, vel Regem Siciliæ Græcorum occupare non conduceret, ob id à Northmannis facili recuperata fuerunt; & cum ex dissidio inter Pontificem, & Fridericum Emanuel sibi dominium Italiæ, & occidentale Imperium *d* somniasset, ideò homo vafer, qua negotiatione per Logothetam, Anconitanos *e* sollicitavit, qua pecunia Mediolani, à Frederico *f* eversi, restaurationem juvit, tandem Coronam *g* Occidentalis Imperii à summo Pontifice frustra petiit, ut Sigonius scribit. Ioannes autem Cinnamus lib. 3. *Classem totam fidei delegans Ioanni, Orientalium, atque Occid. Domestici, jubet, ut Anconam Italiæ Emporium navigaret, inde velut è sede belli impeteret Italiam; At verò Ioannes ad Boosen fluvium cum venisset omnem pergendi curam abjecit, sive rei nauticæ imperitia peccaverit hac parte domesticus, sive suasionibus inductus Venetorum, ne scilicet Domini Italiæ facti Romani, & vicina sibi Regionis possessores, Venetos, id quod erat contemnerent, munusque eorum commilitio indigerent, sive igitur hanc, sive illam ob Causam, nihil executus eorum quæ imperaverat Princeps, tempus inutiliter Domesticus consumpsit.*

Et lib. 4.

Ad Corcyram cum bellum gereret difficilem, ac malignam sibi Venetorum gentem adverterat: eò plurimi facere si vindicata sibi Ancona, & illorum superbiam multum imminueret, & bella inde Italica facilius expediret; Ea propter quidem magna cum pecuniarum vi Anconam venit Alexius, inde dimissis in Italiam Constantino Oto, & Andrea Comite Civitatis Italicæ viro, manu impigro, & fortitudine magna prædito, auxiliares multas copias contraxit, Vrbesque quamplurimas Romanis subjecit, relatisque cum Hunnis bellis, & locis Croatiæ, & Dalmatiæ, quæ in potestate

a 1123. b 1148. c Sigon. 1155. d 1156. e 1158. f 1160. g 1167.

testate ejus devenerunt, ut cap. præcedenti relatum est, & deinde Friderici victoriis subdit. *Ideò cura est injecta Principi, quo pacto impetum ejus reprimeret, ne præter modum successibus ferox, iter in fines Romanos converteret, quo jam dudum avaros oculos intenderat. Propter quæ ad gentes ibi sitas, & ad sinum Ionium incolentes, ignobiliores quosdam clam emittens, & insatiabilem Friderici animum ob oculos iis posuit, & ad resistendum incitavit. Ad Venetos autem Nicephorum Caluphem cum pecuniarum vi misit, effectum ejus gentis exploraturum, & cætera pro utilitate rei Romanæ acturum.*

Et infra.

Caluph es autem posteaquam Epidamnum venisset, relicta ibi, sicuti imperatum erat, maxima pecuniaram vi, ventum secundum nactus, ad Venetos navigavit, atque ubi in colloquium venit Ducis, aliorumque in ista gente inlustrium virorum, hujusmodi orationem habuit. Nemo vestrum existimet viri, me, quia metuimus ne minus aliquando permansuri sitis in illa vestra erga Imperium Romanum benevolentia, ideò ab Imperatore missum esse, ut labantes vestros animos erigerem, & confirmarem. Neque enim aut vos ipsi tam degeneres, & vestro indignos genere præstiteritis: aut falsam olim de vobis opinionem Imperator habuerit: Quandoquidem verò inter omnes, qui Imperio ejus subsunt populos, ex vestra maximè benevolentia, fiduciam accepit; ea propter, & suam sollicitudinem vobis primum indicare, atque ostendere voluit. Turpe enim est subditis quidem uti fœlicibus, miserorum verò salutem negligere. Ne igitur, & vos cum aliis, quibus non obtigit benevolentia Imperatoris, vim forte à Frederico patiamini, viro per ambitionem Imperii dissolvere nullo labore conanti, quæ tempore, & longa sæculorum consuetudine stabilita sunt; me uti videtis ad vos misit, omnia concessurum, quæ ab ipso impetrari necesse sit. Nostis enim, ut aliquando ad Mediolanum Principe adjuvante, commisso cum Frederico hoc prælio, eum superavistis. Propter hoc, & inimicus est Imperatori, & stolidè confisus socordiæ, Romanorum Imperator nullo Iure dici contendit: ignarus repentina, atque intempestiva fortuna bona, cum solida non sunt, citò defluere, & evanescere, Atque ea sunt, quorum ob causam, ad vos accessi. Vestrum autem erit, effecta reddere, quæ nuper per Legatos Imperatori promisistis. Dicebatis tum nobis adjunctum iri vicinas Ligurum Civitates, si modo aliquis Byzantio, qui vobiscum rem capesceret adventaret. At hoc jã factum est, sicuti videtis. Et hæc Nicephorus; Veneti autem, probata ejus oratione, omnia se executuros polliceri; Imo & Cremona, & Patavium, & alia plurima Ligurum clarissima Vrbes ad Imperatorem accessere. Hæc in Italia Princeps agitavit non apertè, nam celare adhuc conceptam adversus Fredericum indignationem cupiebat, ex quibus, quod obstante Northmannorum unita potentia in Orientali Italiæ parte effici non potuerat, in Occidentali cum Longobardicis Civitatibus, Venetorum fœderatis, eisdem mediatoribus, quamvis, ab eis jam animo alienum, tamen, timore Friderici, contra eundem occulto agere conatum Emanuelem apparet, sed Croatia deinde, & parte Dalmatiæ in potestate sua redacta, portubusque exinde in Adriatico consecutis, Anconam quoque in sui potestatem redigere sategit, ut portum commodum in Italia nactus ex proximis Dalmatiæ, & Croatiæ locis, & Venetos (ut ait Cinnamus) compesceret, & Longobardiæ, inter se divisæ, parte Pontificia in protectionem suscepta, Friderici sequaces subigeret, ipsumque Fridericum Italia pelleret, sibique Longobardorum Regnum appropriaret. Veneti verò, qui toties, vel Northmannis obstando, vel Emanueli auxilia denegando, utrorumque conatus eluserant; Pontificias deinde partes contra Fredericum tuentes, Longobardicis Civitatibus juncti, Emanuelis auxilia citra suspicionem suscipientes, navigationibus Asiaticis intenti in Adriatico Iadram, cum Insulis tenentes, de Spalato, & Tragurio, donec in Vngarorum protectione fuerunt, soliciti non fuere, eo quia Vngari, Classe carentes, suis navigationibus obesse non poterant: sed cum Croatiam, & Dalmatiæ partem ad Emanuelem pervenisse, ipsumque horum locorum Commoditatè, non amplius occultè pecunia, & negotiatione, ipsis mediatoribus, partes Pontificias in Italia contra Fredericum fovere, sed ex ejusdem protectione Anconitanos sibi Æmulos effectos cernerent; Inde veriti, ne, vel Emanuel Anconam consecutus, Adriatici dominium recuperare tentaret, vel saltem Anconitani, ejusdem auxilio freti, sibi navigationem denuò perturbarent: Ideo dissimulatione posthabita aperto Marte Anconitanos aggressi sunt, ut Dandulus refert, *hoc tempore Anconitani Emanuelis obedientes Venetos, ut sibi Æmulos caperũt habere. Dux ob hoc, missis Gallis, illorum Quinque capit Galeas*; ob hanc ergò Causam Emanuelem irritatum, speque Adriatici, Italiæque acquirendæ frustratum, maximo in Venetos odio exarsisse credendum est, quamvis Cinnamus alias Causas prætexens rem prolixè narret, *a sub idem tempus, & Venetos quot quot Bizantii, & quibuscunque in Imperii Romani finibus habitabant in Custodias condidit, eorumque bona publicavit ob Causam, quam exponere aggredior. Venetorum Regio in extremis partibus Ionii sinus sita est . . . . Est autem natio ista truci ingenio vana maximè, atque illiberalis, ut potè nauticis moribus, & ineptiis plena. Hi postquam Alexio Imperatori auxilio venissent, quo tempore Rompertus ille ex Italia Dyrrachium transmissus tractum eum occupaverat, cum alia ejus officii pretia accepere, tum proprius illis Bizantii Vicus assignatus, quem Embolum vulgò appellant; eoque omnium soli, & illo*

a lib. 4.

illo tempore Decimas ex mercatura Romanis non solverunt. Inde in immensum ditati superbire cœperunt. Cives non aliter, atque Servos tractarunt, neque eos modo, qui de plebe infima, verum & Sebaſtos, & in majore etiam dignitatis faſtigio apud Romanos conſtitutos, quibus indignatus Ioannes Imperator omnes e republica eliminavit: Inde ulciſci Romanos in animum induxere; Itaque Claſſe comparata, in terram eorum egreſſi Chium capiunt, & Rhodum, atque Lesbum celeberrimas Inſulas depopulantur; & in Paleſtinam delati, Tyrum quoq; expugnant. Ad hæc mare totum latrociniis & ſpoliis infeſtantes, nulla ſcelerati humani generis miſericordia permovebantur. Ideò ab Imperatore in antiquum ſtatum reſtituti, multo ſuperbiores, atque inſolentiores eſſe. Arrogantia enim reatu factorum opinione inflata quandoque, & in ultimam improbitatem vertere ſolet, unde factum eſt, ut multis illuſtribus viris, & Principi etiam ſanguine innexis, plagas intulerint, & alias quaſque graviſſimas injurias decreverint. His moribus temporibus etiam Manuelis egere: Romaniſque mulieribus conjugio commixti, & ædibus earundem ſociati, Exemplo aliorum Romanorum extra limites ab Imperatore ſibi praſcriptos domicilia habebant. Quæ, cum ferre amplius Princeps non poſſet, pœnis compeſcere delicta eorum ſtatuit. Qui ergo Byzantii habitabant, ab iis, qui negotiandi Cauſa accedebant Venetis, diſcernens, Burgeſios, Latina voce appellavit, fide data pollicitos, ſe, quo ad viverent in deditione Romanorum futuros: id enim nomine hoc indigitare volunt: Interea temporis Lampardis ſuccenſentes Veneti, quod à partibus ſuis deſciverant, invaſere ipſos, funditusque everſis eorum domibus, indigniſſime mulctarunt, quapropter in jus vocatos Imperator inſtaurare Lampardis ſedes ſuas, & quæ alia eis eripuiſſent, reſtituere imperavit. Verum nihil eorum, quæ imperata erant, Veneti perficere, quin, & minas intentare, infinita ſe mala inflicturos Romanis reducentes in memoriam, quæ ſuperſtita adhuc Ioanne Imperatore fuiſſent auſi. Quæ cum videret Imperator cunctari amplius noluit, verum quaſi indagine, & uno die circumvenire ſtatuens, literas per Imperium Romanum, quo quo verſum miſit, quibus certum, præfectis locorum, præſcriptum tempus eſt, quo iniicere Venetis manus oporteret: ita & illi, qui Bizantii erant, quique in ultimis Imperii angulis habitabant, uno momento capti ſunt, & in Carceres, ac ſacra loca conjecti. Hæc Cinnamus factum Emanuelis excuſans, ſed quæcunque hujus belli Cauſæ fuerint; ſicuti contra jus gentium, Venetos quot quot in Imperio Conſtantinopolitano reperiebantur captivatos conſtat, ita celebris illa Venetorum centum triremium, & viginti navium claſſis, centum dierum ſpatio emiſſa, Venetorum maritimam potentiam declarat, quam ſicuti Chium appulſam concordes ſunt Veneti cum Græcis, ita de ejus reditu, diverſa referunt, Nicetas enim ſcribit de Emanuelis Claſſe *multis auxiliaribus Sclavinorum navibus aſcitis*, Emanuelē ſcilicet, uti Serviæ, Croatiæ, & partis Dalmatiæ Dominum aſcitis navibus eorundem, ſcilicet, Sclavinorum, Venetis oppoſuiſſe Claſſem, metu cujus receſſerint Veneti, cum eisque tandem pacem feciſſe, damnorum refectionem pollicitum, ut ab amicitia, Siculorum averteret, cum Latinorum unionem timeret: Veneti autem ſcribunt Claſſe Chii moram trahente, Emanuelis perfidia aqua veneno infecta, Claſſiarios in graves morbos incidiſſe, ita ut ex centum triremibus 17. tantum ſuperſtites domum reverſæ ſint, pacemque cum Emanuele ſecutam promiſſa damnorum refectione conveniunt; Sed eandem Claſſem in Dalmatiam delatam, Spal. Trag. & Raguſium, quæ Emanueli ſe dederant, recuperaſſe ſcribunt Veneti; Dandulus verò de Spalato nihil tradit, de Tragurio autem hæc *contra Tragurinos, qui Emanueli ſubjecti erant, triginta miſit galeas, quæ Vrbem belligerè obtinentes, ut poſteris redderet ad terrorem, non ſolum parte eam dirruit, ſed etiam propriis theſauris expoliavit*. Sabellicus quoque Tragurium vi captum, funditusque everſum ſcribit; Sed ſicuti Dandulum ex vita B. Ioannis numerum galearum, quæ Trag. obtinuerunt ſumpſiſſe apparet, ita belligerationem, & in parte dirrutionem, ab aliis Chroniſtis accepit: Conſtat enim ex eadem vita Venetorum Claſſe ſecundò Chium progrediente, 30. ejus triremes Trag. divertiſſe, Civitatemque nondum à Saracenica deſtructione reſtauratam, muris, & Turribus caruiſſe, a *ſed ſolis Sparis ex quibusdam Maceriis circumſepta fragilibus*, ob id facilem captu, nulla belligeratione opus fuiſſe, & tunc direptam tantum, in notis ad eandem vitam, & latius in patriæ Chronico, diſcuſſū eſt. Hanc autē direptionē, invito Duce, eveniſſe Blondus, & aliqui antiqui Chroniſtæ ſcribunt; morbum quoque Venetæ Claſſis eadem vita memorat, & ex 30. triremibus, quæ Trag. diripuerant, ſex tantum domum rediiſſe refert, cœteris morbo pereuntibus. Emanuelem tamen Croatiæ dominium ſimul cum parte Dalmatiæ continuaſſe, uſque ad ejuſdem mortem ex ſcripturis Spalat. patet, & quamvis Croatiam, à Stephano Rege Bellæ fratri aſſignatam, Emanuel teneret, ipſoque Stephano mortuo, Bellam ad capeſcendum Vngariæ Regnum b remiſiſſet, Croatiam tamen retinuit, de quo Archidiaconus relato quomodo Alexander 3. ad petitionem Spalaten. Gerardum patria Veronenſem in Archiepiſcopum elegerit, & conſecraverit Cap. 20. ſubdit: *eo tempore Spalatenſes, & tota penè Dalmatia ſubjecerunt ſe Conſtantinopol. Imperio, quamobrem Spalatini Cives cæperunt rogare Gerardum Archiepiſcopum, ut ad Vrbem Regiam proficiſcens, fidem pro ſe, & pro Civibus Imperatoriæ celſitudini Iurejurando firmaret; ſed cum nollet acquieſcere præter mandatum Papa-*

a Vita B. Ioan.

b 1173.

Papale, Civesque instando quasi vim facerent, Venerabilis Gerardus ad Alexandrum Papam se contulit, petens ab eo consilium, quid super facto hujusmodi sibi foret agendum, verò Papa ipsius indebitæ molestationis compatiens, præfecit eum Ecclesiæ Sipontinæ, retenta nihilominus administratione Ecc. Spal. & cap. 22. *Mortuo tandem bonæ mem. Gerardo Archiepiscopo ad instantiam totius Cleri Alex. Papa Raynerium Episcopum Callensem Tusciæ ad Archiepiscopatum Spalati transtulit. Eo tempore Emanuel inclytæ memoriæ apud Constant. imperabat. Tota autem Dalmatia, & penè Chroatia universa subjecta erat Principatui ejus. Ipse autem erat benignissimus circa omnes sibi subjectos, non tributorum exactor, sed divitiarum suarum liberalissimus distributor. Omnes ad se venientes honorabat, omnibus impensas ex fisco Regio exhibebat, Recepta autem computatione Capitum Civitatis Spalatensis, mittebat stipendia omnibus, infantibus etiam in Cuna jacentibus, singulos aureos dari faciebat. Mittebat autem Duces suos cum magno apparatu armorum, portantes pro sumptibus pecuniam copiosam; qui veniebant, & tenebant Civitates maritimas, & magnam Chroatiæ partem; Itaq; Spal. rogaverunt Raynerium Archiepiscopum, ut pergeret Constantin. ad Imperialem Curiam visitandam; qui gratanti animo acquiescens, associatis sibi aliquot de Nobilibus Civitatis, Constantinopolim profectus est; ingressusque ad Emanuelem Imperatorem, ipsumque ex parte suorum Civium multum reverenter salutans, valdè honorificè ab Imperatore susceptus est, & quamdiu ibi mansit satis venerabiliter impensis ex Curia affluenter exhibitis procuratus est; Cùm autem redeundi licentiam à Principe postulasset, donavit ei munera pratiosa satis, & non parva, sicque ad Ecclesiam suam gaudens, & locuples est reversus .... obiit autem Venerabilis Raynerius 2. Nonas Aug. A. D. 1180. præfuit verò Ecclesiæ annis quinque.* Spalatenses autem subditos fuisse Emanueli, donec vixit, ex infrascriptis scripturis superstitibus, constat.

In Christi nomine. Anno ab Incarnatione D. N. Iesu Christi 1174. Indictione 7. tempore invictissimi, ac semper triumphatoris D. N. Imperatoris Manuelis in Civitate nostra Spalatina prominente Constantino Sevasto, in Buccaratu Heliæ.

Ego Ioannes Spalatinus Comes, pariter cum Petro Iudice, & cum toto ejusdem Civitatis Populo, pari voluntate, & communi consilio decrevimus. Lex de testimonio mulierum non acceptando. *Vt hoc autem firmum, & stabile à modo, & semper consistat jurejurando firmavimus.*

1178. *Indictione XI. Tempore Manuelis Magnifici Imperatoris, in Civitate Spalatina Raynerio Ven. Archiepisco Cathedram Archiepiscopalem regente, Comitatum verò prædictæ Civitatis obtinente Martino Comite.*

Ex Cart. Capt. Spal.

Ligia Imperii mei Rogeri Sclavoni, Insinuatum est Imperio meo ab honorificentissimo Archiepiscopo Spal. R. quod quidam Incolarum ejusmodi Regionis, sed & Caciclorum aliqui, non pauca eorum, quæ in suo Privilegio, & ad suam Ecclesiam pertinent, possident in Serengene, & prædicta quod Ecclesia illis suis bonis privatur. Hi autem violenter ea tenentes dictæ Ecclesiæ Prælato nullam propter hoc reverentiam faciunt, jubet ergo tibi Rogerio Imperium meum, ut discutias hujusmodi negotium in præsentia prædicti Archiepiscopi, & prædictorum incolarum, atq; Caciclorum, quod si in Privilegio. prædictæ Ecclesiæ constiterit, omnia prædicta Ecclesiæ in integrum restituas, sicut in Cartula prædictæ Ecclesiæ apparuerit pertinere, possessores autem repellas, & interdicas eis, ut desistant ab invasionibus rerum hujus Ecclesiæ, & præsertim in Villa de Serengene; quomodo verò, & idem Archiepiscopus conquæstus est, quod prædia Ecclesiæ S. Bartholomei occupata sunt à quibusdam, consideratu Rogerii Ligia mei Imperii, & omnem Terram, quam supradictus Archiepiscopus poterit monstrare per cartam, aut per bonos testes esse, vel fuisse S. Bartholomei, Archiepiscopatui Sancti Domnii in integrum tribuas mense Martio Indictione XIII.

In Christi nomine Anno Dominicæ Incarnationis 1180. Indictione verò 13. Regnante D. N. Manuele Sanctissimo Imperatore, & in Ducatu Dalmatiæ & Croatiæ existente D. Rogerio Sclavone Duce; Hoc actum est ante præsentiam idoneorum testium, nomina quorum inferius leguntur, & in Civitate Spalati, & in podo Imperialis Turris. D. Rogerius Sclavone Duccas de monast. D. N. Sanctissimi Imperatoris Manuel dedit mihi Rogerio Spal. Archiepiscopo duos pristaldos, Michaelem Dragumanum, & Petrum de Sagavella de Terris videlicet S. Bartholomei, quod ab isto die in antea 5. die Martis, qui est X dies mensis Iunii in introitu ejusdem mensis ubicumque reperta fuerint Terræ, & omnia prædia memoratæ Ecclesiæ, sint Ecclesiæ B. Domnii in perpetuum, ità quod deinceps nullus Zuppanus, vel post Zuppanus, & nullus alius homo aliquam molestiam, sive injuriam Deo, & B. Domnio, & mihi Raynerio Spalat. Archiepiscopo, omnibus meis Canonicis successoribus audeat inferre, quicunque autem aliquid contrarietatis, seu adversitatis Deo, & B. Domnio, mihique Raynerio Spalati Archiepiscopo, vel meis Canonicis successoribus aliqua temeritate præsumpserit facere, habeat iratum trinum, & unum Deum, & indignationem summi Imperii omninò incurrat, & consequatur; Hujus autem rei isti sunt testes; Inprimis Mireus Segnensis

nensis Episcopus, Flasco Tiniens. Episcopus, Martinus Spalat. Comes, Marinus Traguriens. Comes, Iuppanus Desa, Iudex Vilcotta, Breveco Iuppanus, Comes Nicolaus Iuppanus, Mireslaus filius Bogdanazi Iuppanus, Srepanus filius Raccoi Iuppanus, Grubessa filius Saioli Iuppanus, Desco Presbiter Kadole, Vilcotta subdiacon⁹, Sorizcius Clericus, Iuppanus Drago, Paulus de Avina, Nicolaus de Caloiatine, Dabre filius Ottoch, Michael frater Iove, Bogdanus filius Kale, Dobre de Mari, Vitus Clericus, Grobie Clericus, Caraldus Clericus, & Sagarella. Et ego Magister Gualterius Comitis Not. qui hanc Cartulam scripsi, testor.

† Ego Rogerius Sclavone Dei, & Imperiali gratia Dalmatiæ, & Croatiæ Duccas manu mea subscripsi.

Ex quibus ab Anno, 1171. usque ad annum 1180. & Emanuelis mortem Spalatenses eidem subditos fuisse, apparet, hoc eodem anno lapidatum Rainerium Archiepiscopum à Cacichlis in supradicta jussione Imperiali, & à Cinnamo nominatis ex Archidiacono constat, pro Martyreque inde habitum ejus miracula comprobant, vivente eodem Emanuele Sibenicenses piraticam exercuisse ex litteris Alex. Papæ tertii elicitur, quarum una data est Rivoalti, quando inter Pontificem, & Fridericum Imperatorem pax Venetiis conciliabatur, ideò forsan id jubente, vel connivente Emanuele evenit, quem Latinorum unionem timuisse ex supracitato Nicetæ loco argui debet, & illa litterarum Pontificiarum interceptio, Emanuelis calliditati tribui potest, cumque ex eadem, quod de piratarum Belgradi Excommunicatione supradictum est, & Sibenicensium status percipi possunt, apponetur.

Ex Originali in Arch. Cap. Spal.

Alex. Episcopus . . . Ven. fratribus Spalatens. Archiepiscopo Apostolicæ sedis Legato, & . . . Trag. Episcopo salutem, & Apostolicam bened. cum dilectus filius Raimundus de Capella Subdiaconus noster à præsentia K.mi in Christo filii nostri VV. Illustris Siciliæ Regis, ad quem fuerat à Nobis, & à dilecto filio nostro Iacobo S. Mariæ in Cosmedin Diac. Card. transmissus, rediret ad nos, piratæ, qui erant in Sagettia Comitis de Sevenico, in qua duo Comites erant, Nestros videlicet, & Poclat, in ipsum, & Socios suos præsumpserunt violentas manus injicere, & ei quidquid habebat in navi valens ultra sexaginta marchas argenti, & litteras etiam nostras, & illas etiam, quas præfatus Rex Nobis mittebat, ut scriptum de d . . . . pecuniæ ipsius Cardinalis, ei turpiter, & inhonestè auferre minimè dubitarunt, super quo itaque tanto movemur amplius, & turbamur, quando id amplius in nostram injuriam respicit, & contemptum, cum tantam jacturam, & injurias cujuslibet Clerici, ne dum Subdiaconi nostri non possemus sub taciturnitate, & silentio præterire, quoniam igitur sustinere non possumus, nec debemus, ut tanta præsumptio, & excessus incorrectus remaneat, fraternitati vestræ, per Apostolica scripta præcipiendo, mandamus, & mandando præcipimus, quatenus illos duos C. C. & piratas, & raptores alios, qui in prædicta Sagettia fuerunt quantotius moneatis, ut tam litteras, quam etiam ablata nuntio memorato Subdiacono nostro, præsentium latori, sine diminutione, & dilatione, cum expensis, quas propter hoc facere coactus est restituant, & C. de Sevenico, cujus illa Sagettia fuit, ad restituendum quidquid de his ad suas manus devenit, diligenter inducatis, si verò ad commonitionem vestram id non fecerint, eosdem, & omnes, qui tunc in prædicta Sagettia fuerunt, contradictione, & appellatione cessante, publicè accensis candelis auctoritate nostra excommunicetis, & si nec sic infra X. dies, resipuerint, in Civ. Sevenici, & in alia Terra Com. Sevenici, si ejus fuit ipsa Sagettia, omnia divina, præter baptisma parvulorum, & pœnitentiam prohibeatis officia celebrari. Illos autem qui in prædictum Subdiaconum nostrum violentas manus injecerunt, sublato appell. remedio, publicè excommunicatos sine dilatione denuncietis, & eos faciatis, sicut excommunicatos vitari, donec universa ablata restituant, & cum litteris vestris, Nobis, & prædicto Cardinali, nec non etiam eidem Subdiacono nostro satisfacturi ad Apostolicam sedem accedant, qualiter autem idem Nuncius cum his, quæ recuperaverit ad nos securè possit redire, studeatis solicitè providere. Porrò si uterque vestrum . . . sequendis Interesse non poterit alter, & nihilominus exsequatur. Datum Venetiis Rivoalti X. Kal. Aug. Tragurium tamen Venetis adhæsisse vivente Emanuele ex sequenti Privilegio Originali constat.

In Archivo Communis Trag.

S. Ziani Dei Gratia Ven. Dalm. atq; Chr. Dux, omnibus fidelibus suis ad quos ista litterâ pervenerint salutem, cum bona voluntatis gratia. Credentes, & certa relatione scientes, quod Traurini ad nostram devotissimè existunt fidelitatem, nolumus, ut aliquo modo offendantur, neque tollatur eis aliqua inconsueta strinna, nisi quam ipsi spontè dare voluerint. Quapropter vobis præcipiendo mandamus, quatenus eosdem Trauren-

ses, & illorum bona custodientes, nullam ab eis inconsuetam strinnam exigatis, sed illam, quam vobis sponte dederint, bene recipiatis . . . . . ne aliqua eis molestia inferente, & quicunque aliter facere praesumpserit, nostram se sciat amisisse gratiam. Data mense Februarii Ind. VII. feliciter.

Quæ in annum 1174. cadit.

Hæ memoriæ rerum in Dalmatia, & Croatia gestarum, usque ad Emanuelis mortem reperiuntur, quibus addenda est Ecclesiastici status in Dalmatia alteratio, Archiepiscopatusque Iadrensis Institutio.

CAP. XI.

De Archiepiscopatu Iadrensi, & Primatu Dalmatiæ Patriarchæ Gradensis.

IAdrensis Episcopatus antiquitatem testatur Felicis Episcopi in concilio Aquileiensi sub *a* Damaso Papa subscriptio deinde Sabiniani apud Gregorium Magnum mentio *b* post Dal. autem desolationem *c* Donati ad Carolum Magnum legatio, prout, & Vitalis mentio, cui *d* Ioannes Papa VIII. scripsit, qui cum successoribus in relatis scripturis nominatis Metropoli Salonitanæ sive Spalatensi paruerunt, primumque Micham obedientiam detrectasse, Archidiaconus scribit, qui relata fuga Manasses Archiepiscopi Spalat. sequitur cap. XVII. *Quo fugiente dicitur vacasse Ecclesiam quampluribus annis. Interim autem Dabro Ditii Archidiaconus praeerat capitulo: Comes verò Cernecha Civitatem regebat. Isti ambo (ut ferunt) uno consilio proventus Ecclesiæ suis usibus retorquentes electionem Pontificis frivolis dilationis supplantabant.*

a 378.
b lib. 7. ep. 12. an. 598.
c 806.
d ep. 190.

De exemptione Iadrensis Ecclesiæ cap. 19.

Eo itaque tempore Micha Episcopus Caloprestantii filius praerat Ecclesiæ Iad. huic promittebat Dabro Archidiaconus Archiepiscopatum Ecclesiæ Spalatensis. Quamobrem multa donaria, & exenia consequebatur ab eo, sed quod ei de Pontificatu Spalatino promiserat, nolebat ducere ad effectum; Tunc, instante Episcopo promisit Archidiaconus, talique ipsum callidistate decepit; statuit namque diem, qua Spalatum veniens, missam caneret, admonitionem faceret, ne tanto tempore sinerent suam Ecclesiam Pastore viduatam manere, & inter hac verba pollicitus est Archidiaconus, primam se vocem electionis de persona Episcopi emissurum. Quid plura? venit Episcopus, missam cecinit, admonitionem fecit: sed is qui se in ipsius electionem proclamaturum promiserat, nihil dixit. Videns autem Episcopus ab Archidiacono sibi fore delusum, vehementer indignatus recessit, proponens debitam subjectionem Spalatinæ Metropoli subtrahere, & ab ipsius Iurisdictione se omninò eximere. Defuncto tandem Micha Episcopo, successit alter in Ecclesia Iadrensi, qui decessoris sui sequens vestigia, inobediens Spalatinæ Ecclesiæ permansit. Tunc Spalatenses elegerunt quendam Gregorium Clericum Iadrensem, ipse ædificari fecit Ecclesiam Sancti Ionnnis, quæ est Capella Curiæ, sed antequam munus consecrationis suscepisset, morte præventus est. Erat autem eo tempore Gaudius Clericus natione Spalat. Plebanus Ecclesiæ Sanctæ Anastasiæ eleganti statura, & inter cæteros litteratior habebatur. Erat autem filius Cocini nepos Carochulæ, potens homo, multorum enim erat cognatorum & affinium populositate præditus. Hic ergo Spalatinæ Ecclesiæ Archiepiscopus est effectus; Plebanatum verò Ecclesiæ Sanctæ Anastasiæ contulit nepoti suo Madio Primicerio, fratri Ioannis Mesagalia, quia patronatus jure spectabat ad eum. Fuit autem Gaudius iste gratiosus satis apud Reges Vngariæ, quippe ut elatus homo eorum Curias frequentabat: Ordinatus fuit Anno Domini MCXXXVI. tempore Cernechæ Comitis.

Et infrà cap. 20.

Intereà vacante Ecclesia Iadrensi, tres ejusdem Ecclesiæ Clerici ad Pontificatus honorem certatim aspirabant: videlicet Lampredius Marichna, Petrus Camasii, & Martinus Marozavini, Comes verò Civitatis erat eo tempore Petrana. Hic cæpit fovere partem Lampredii, sperans se cum eo suavius vivere, eo quod, nec ipse per se superbus, nec erat de superbo sanguine procreatus. Tandem Lampredius iste Iadrensis Episcopus est effectus. Iste primus sub Patriarcha Gradensi pallium obtinuit ab Anastasio Papa, anno Domini MCXLV. Erat eo tempore quidam Luccarus filius Duimi Cicla Archidiaconus Ecclesiæ Spalatensis, hic dolens, quod Iadrenses à Salonitana metropoli se eximere laborabant, petiit, à Clero, & populo consilium, & expensas promittens se in persona propria ad sedem Apostolicam accessurum, & privilegium Salonitanæ Ecclesiæ contra Iadrensium molimina allegaturum; sed tanta erat invidia contra Archidiaconum supradictum, ut non acquiescerent dictis ejus, imò absque omni pudore in faciem ejus responderunt, dicentes, nolumus quod aliquid boni per te lucretur Ecclesia Spalatensis. Ad hanc responsionem perturbatus Archidiaconus siluit, nec de facto hujusmodi se ulterius intromisit; & quia tunc vacabat Archiepiscopo Ecclesia Spalatensis, facilè Iadren-

Iadrenses sine contradictore potuerunt exemptionem sua Ecclesia obtinere. Hæc Archidiaconus de exemptione Iadrensis Episcopatus, pro cujus clariori intelligentia, altius repetendæ sunt causæ, ut occasio ab Archidiacono relata clarior appareat; nam sicuti destructa à Slavis Salona, Præfectum sive Proconsulem Dalmatiæ Iadræ resedisse, & Archiepiscopatum Salonitanum Spalatum translatum, Metropolicum jus Dalmatiæ servasse ex dictis constat, ita donec Dalmatæ à Slavis pressi fuerunt, debilem ipsorum statum, & propter externum metum, quietum fuisse, & pacificum conjectari debet; à Venetis deinde protecti cum Croatis pacem colentes respirare ceperunt, & Archiepiscopus Spal. Iurisdictionem suam liberè per Croatiam exercendo magna emolumenta ex relatis Ducum, & Regum eorumdem donationibus percipiebat, Metropoliticamq; dignitatem splendidè sustinebat, sed Regibus extinctis, Croatorum res sub Vngarorum dominio minui, Dalmatarum verò ex Venetorum patrocinio augeri cæperunt, nam quoties relata bella inter Vngaros, & Venetos recrudescebant, eò magis Croati Insulas, & Littora continentis deserere cogebantur, quarum maxima pars Iadrensium commodo cessit, qui Croatorum molestiis liberati, navigationem quietam nacti, ex situs opportunitate, opes populumque auxerunt, cæterasque Dalmatiæ Civitates præcellere ceperunt, & destructo Belgrado ex Insularum ejusdem donatione à Dominico Michaele Duce Venetiarum facta eidem Episcopo Michæ, de quo Archidiaconus, (ut supra relatum est) jurisdictio Episcopatus Iadrensis, & reditus ampliati fuere, tunc Episcopum spiritus elatiores sumpsisse, & occasione oblata Archiepiscopatum Spalaten. consequi tentasse, speq; delusum, obedientiam primò denegasse, mox exemptionem procurasse dicendum est: cum autem hæc Michæ inobedientia eo tempore inciderit, quo Innocentius II. ob schisma Anacleti in Gallias proficisci coactus fuit, quod ab anno 1130. usque ad 1138. perduravit, ideò nil mirum si ejus successor non solùm *inobediens perseveravit*, ut Archid. sed etiam *Petrus* a *Archielectus* 1138. dictus reperiatur, eodemque tempore Gaudius Spalaten. Archielectus Pallium ab Archiepiscopo Strigon sumere præsumpserit, qui sicuti *gratiosus satis apud Reges Vngariæ: quippe, & elatus homo eorum Curias frequentabat*, ut Archid. refert, ita Bela Rege petente ab Innocentio in sede restituto Pallium recepit, ut in ejusdem Epistola refertur.

a Script. Iadrens.

b Innocentius Servus Servorum Dei G. Venerabili fratri Salonitano Archiepiscopo salutem, & Apostolicam benedictionem. Sicuti B. Gregorii testatur auctoritas, & tàm veterum, quàm modernorum gestorum monumenta declarant examinatio, & consecratio Salonitani Archiepiscopi ex antiqua institutione ad Romanum Pontificem specialiter spectaret. Quocirca in sanctam Romanam Ecclesiam graviter deliquisse, & claves Beati Petri ausu temerario evacuare voluisse dignosceris, dum spreta dignitate sedis Apostolica ad aliam Provinciam convolasti, & contra veterum consuetudinem à Strigoniensi Archiepiscopo consecrationem suscipere attentasti. Licet ergo vehementer excesseris, Licet contra stimulum calcitrare molitus sis, quia tamen dilectus filius noster Bela Vngaria Rex pro se multoties apud sedem Apostolicam per litteras, & nuncios intercessit, ipsius tandem precibus condescendimus, & per dilectum filium nostrum Vbaldum Diaconum Cardinalem Virum siquidem honestum, & litterarum peritia eruditum fraternitati tuæ Pallium Pontificale, officii plenitudinem, signum humilitatis, & Iustitiæ destinamus, ut videlicet eo his diebus utaris, quibus in Ecclesia tua scriptis autheticis continentur. Tua itaque interest, ita te erga B. Petrum devotū, & humilem in omnibus exhibere, ita te in ejus obsequio exercere, & præceptis Apostolicis obedire, ut hac gratia dignior valeas inveniri, & nos de tua actionis studiis exultare possim⁹. Præterea Episcopos per Dalmatiā constitutos suffraganeos quibus Salona tempore suo rutilando utebatur, sanctæ Spalatina Ecclesiæ, ubi corpus S. Domnii discipuli B. Petri requievit, cum omni reverentia obedire sancimus, quem unum totius Dalmatia Metropolitanum in Salonitana Ecclesia fore scimus, juxta quod in decretis nostris comperimus, itē quia per vestras litteras conquesti estis de suffraganeis recusantibus venire ad consilium Salonitanæ Ecclesiæ Metropolitana. Nos ita statuimus, ut in Dalmatia nullo alio in loco Synodum præter in vestra Metropolitana celebretur, & ibidem omnes suffraganei præfata Ecclesiæ Salonitanæ more solito consecrentur Dat. Lat. IX. Kal. Iunius.* Ex qua apparet reluctatio aliquorum Dalmatiæ Episcoporum veniendi ad Synodum Salonitanam, sive Spalatens. quod de Petro Michæ successore, qui se pro Archiepiscopo Iadren. gerebat, & de tribus occidentalibus Episcopis, quos sibi in suffraganeos destinarat *inobedientes Spalatina Ecclesia permansisse* cum Archidiacono intelligendum est, sed persistente hac contumacia cum Spalatum in Vngarorum potestatem devenisset; Venetos tunc protectionem Lampredii successoris Petri suscepisse, & ut in Archiepiscopum à Summo Pontifice confirmaretur, & illis Civitatibus, quæ ipsis parebant præesset, obtinuisse, Dandulus refert. *Lampridius Iadra Episcopus Ducis præsidio ab Anastasio Papa, ut Iadrensis Ecclesia Metropolis, & palliata de cætero foret Privilegium obtinuit, Illique Insularum Cathedrales Ecclesias Romana Ecclesia obedientes subjecit.* & infra. *Ducis igitur hortatu sequenti anno, & Papa anno primo Henricus Patriarcha Romam properans, approbationem Patriarchalis sedis in Grado, & jus Primatis super Iadertinum Archiepiscopum, & ejus suffraganeos sibi traditione*

b Regist. Archiepisc. Spalat.

Pallii reservata, ab Adriano obtinuit, ut sicut ab antiquis temporibus populus Venetorum Duci obtemperat, ita Clerus eorum Patriarchæ obediret. Hæc Dandulus ab Archidiacono in eo diversus quòd ab Anastasio Archiepiscopatum Iadrensem, ab Adriano verò Patriarchæ super eum Primatum concessum refert, Archidiaconus omnia Anastasio tribuit anno 1145. quò non Anastasium sed Eugenium 3. vixisse constat, tamen, quamvis Archidiaconus in nomine summi Pontificis deceptus sit, annum verum posuisse ex scriptura anni sequentis, in qua Lampridius Archiepiscopus Iadræ nominatur, *a* apparet 1146. *Indictione 9. tempore Petri Poll. Duci Ven. & Lampredii Iadrensis Archiepiscopi, & Petri Comitis* Hadrianum quartum deinde Henrico Gradensi Patriarchæ Primatum super Archiepiscopatu Iadrensi concessisse anno 1157. ex diplomatibus datis Romæ 8. Kal. Martii Pontificatus ejus anno 3. à Ferdinando Vgelio Abbate Italiæ sacræ tomo 5. relatis apparet; in quorum primo ipsi Patriarchæ Primatum concedit in 2. verò L. Archiepiscopo Iadræ jubet, ut eundem Patriarcham in Primatem recognoscat; in 3. autem *Ven. fratribus Episcopis, & dilectis filiis majestati Ducis, & universo populo Venetiarum* significat, Archiepiscopnm Iadræ Romæ existentem, promisisse subjectionem Patriarchæ Graden. concessit prætereà eidem Patriarchæ jurisdictionem in omnes subditos Venetorum in Constantinop. Imperio existentes, ut ex diplomate ejusdem diei cum cæteris relatis apparet. *Tibi, & successoribus tuis auctoritate Apostolica duximus concedendum, ut in Constant. Vrbe, & in aliis Civitatibus in Constant. dumtaxat Imperio constitutis, in quibus Veneti plures habent Ecclesias ubi videlicet eorum multitudo consuevit assiduè convenire, liceat vobis Episcopum ordinare, & absque alicujus contradictione munus ei consecrationis imponere*, ita Veneti *obtinuerunt, ut omnes eorum subditi sub unius Patriarchæ jurisdictione forent*, ut Dandulus refert, de quo deinde Petrum Archiepiscopum Spalaten. conquestum apparet ex epistola Alex. tertii. b *P. Salonitano Archiepo . . . Nos enim de Iadren. Ecclesia nihil citra justitiam, & honorem Ecclesiæ Spalat. de novo Auctore Domino statuimus, vel statuemus . . . Dat. Anagniæ III. Non. Maji.* ex quibus dignoscitur Summum Pontificem nihil innovare voluisse, sed prædecessoris decreta rata habuisse, ut capite sequenti, ex relatis à Dandulo constabit, sed eundem Patriarcham Henricum non Primatis super Iadrensem Archiepiscopatum, ut diplomata Pontificia exprimunt, sed Dalmatiæ titulo usum, ejusdem temporis monumentum testatur.

a Mon. SS. Cosmæ & Damian.

b Registr. Archiep. Spal.

Ex Sanctuario Arben.

Quotiescunque earum rerum negotia geruntur, quarum memoria necessariò posteritati transmittitur, vinculo scripturæ innodari oportet, ne processu temporis abusu memoria antiquata aliquid in dubium rediviva exceptio revocet, & contingat ex pace litigium. Quapropter Nos Vitalis Michael D. G. Ven. Dal. atque Cro. Dux omnibus nostris fidelibus suæ antiquitatis statum, & quod sui juris esse dignoscitur intemeratè perpetuò servare cupientes. Ea quæ Ven. D. Henrici Danduli Graden. Patriarchæ nostrorum judicum, & sapientum consilio inter Nos, & Nob. Arben. Civitatis Viros fideles nostros quiete sancita sunt in scriptis redigere fecimus, & ut hujus sanctionis pagina solidam perpetuis temporibus firmitatem obtineat, nostra, & supranominatorũ Illustriũ Virorũ subscriptione roborari, nostriq; Sigilli impressione muniri decrevimus. Cum itaq; jà dicta Civ. Nobiles Viri Andreas, & Christophorus, & Vitalis Sacerdos, Dabregna, Prestantius Iudicis, Lampredi°, Lupanus, Albertus, Dobroblavo, Fuscus, Stephanus, Bertald°, Nicolaus, Grube, Dmigna, & cæteri, qui cũ eis fuerunt ad præsentiam nostrã venissent secundũ suæ antiquitatis statum liberam eligendi Comitis electionẽ instanter requirebant; Nos verò è contrario licet prorsus ista primò abnuissemus in potestate nostra esse Comitis electionem, ac ejus confirmationẽ asserentes: Præmemorati tamen Patriarcha Iudicum & sapientũ communicato consilio liberam eligendi Comitis facultatem prædictæ Civitatis Civibus, tali conditione concessimus.

Vt ipsi quatuor de concivibus suis nobilioribus personis sine exactione aliqua eligere, & nostro debeant cõspectui præsentare. Nòs verò ex iis unum, qui nobis aptior, & fidelior visus fuerit, sapientũ qui tunc religione jurejurandi Hon. Ven. astricti erant consilio confirmare debeamus, & si fortè inter se dissenserint, & de suis sicut suprascriptũ est concorditer eligere noluerint, de Veneticis duos, quos voluerint absque exactione liberè eligant, & nõ de alienis; Nos verò unum ex illis, quem voluerimus communi consilio confirmabimus, in præsentiarum verò de Veneticis unum, quem voluerint, eligere debeant.

Actum est hoc in Pall. Venet. tempore Ducatus Vitalis Michael D. G. Nobiliss. atque Gloriosissimi Ducis anno Domini 1166. Ind. 14. 4. Kal. Iul. præfata tamen electionis ordine sine fraude servato si noluerint, postquam à Nobis præmoniti fuerint, infra quinq; menses electionẽ sicuti supra scriptũ est facere in potestate nostra electio, sicut & confirmatio remanebit, & hoc sine omni impedimento.

Ego Vitalis Michael Dux manum missi.
Ego Sebastianus Ziani manum misi.
Ego Vitalis Dandulo m. m.
Ego Petrus Orseolo m. m.
Ego Craton Dandulo m. m.
Ego Ioannes Bembo m. m.
Ego Ioannes Cornaro m. m.
Ego Petrus Ziani m. m.
Ego Henricus Contareno m. m.
Ego Marcus Gausono m. m.

Ego

Ego Petrus Recibulo . .
Ego Dominicus Celso . . .
Ego Andreas Geno . .
Ego Leo Faletro . .
Ego Michael Cetino . . .
Ego Ioannes Contareno . .
Ego Vitiolino Geno . .
Ego Anania Querino . .
Ego Henricus Bono . .
Ego Marcus Davedore . . .
Ego Ioannes Raisio . . .
Ego Henricus Contarenus . . .
Ego Henricus Dandulus Dei gratia Graden. Patriarcha, & Dalmatiæ Primates.
Ego Ioannes Navigavoso m.m.
Ego Petrus Michael m.m.
Ego Stephanus Maccamanus m.m.
Ego Ioannes Dandulo m. m.
Ego Andreas modius m. m.
Ego Philippus Bono m. m.
Ego Dominicus Contareno m. m.
Ego Andreas Gabriel.
Ego Guido Michael.
Ego Raynerius Ciani.
Ego Leonardus Pacierninus.
Ego Iulianus Diaconus, & Notarius sicut in authentico prædicti D. Ducis, vidi, nec minui, nec ampliavi, scripsi, complicui, & roboravi.

Cum deinde Veneti cum Emanuele bellum relatum gererent, & Ragusium acquisivissent, ejusdem Archiepiscopum Patriarchæ Gradensi subjicere pacti sunt, ut idem Dand. post relatam Trag. direptionem refert.

Dux autem cum reliqua Stoli parte ultrò procedens Ragusinos pollicitæ fidelitatis immemores sibi rebelles fore invenit, erexerant similiter Imperialia vexilla in Turribus, & muris suis, contemnentes non solùm Ducem, quem sibi ab antiquis temporibus in Dominum elegerant, honorare, sed ut sibi æmulo armata manu resistere præsumpserunt. Dux hoc indignè ferens bellicis instrumentis Vrbem impugnare jussit. Veneti autem quod jussum fuerat audacter exequentes, continuis insultibus eadem die quasdam Turres ascenderunt, & depositis Imperialibus insignis B. Marci Evangelistæ effigiem desuper posuerunt: communicato consilio egrediens Tribunus Michael Archiepiscopus Ragusii Clerus, & Populus universus præmissis crucibus, de commissis veniam postularunt, quâ obtentâ, Dux cum hymnis, & laudibus Civitatem intravit, & consuetæ fidelitatis Sacramenta renovavit, quamdamque Turrim, quæ Imperatori servabatur, cum maritimis muris dirui fecit, & Archiepiscopus consentientibus Cleris & Populo consensus fuit, suam Ecclesiam subjicere Graden. Patriarchæ, si hoc à Papa poterit obtineri, quibus Dux Raynerium Iane dedit in Comitem. Postea ex eis secum assumptis, iter prosequens Nigropontum pervenit. ex quo apparet, Venetos, prout Dominium dilatabant, ita novos subditos sub jurisdictione Patriarchæ Gradensis reducere studuisse, ne ex diversitate jurisdictionum, occasio aliqua tumultus accideret, prout etiam Vngaros idem effecisse inferiùs patebit.

CAP. XII.

De prima Iadrensi defectione.

VEneti Scriptores referunt Iadram primò defecisse Dominico Contareno Duce, iterum Ordelapho Faletro, tertiò Dominico Michaele, de quibus singulis quid sentiendum sit, suis locis relatum [a] est. Quartò Vitale Michaele, ut Dandulus in Chronico. *Vitalis Michael Dux: Iadrensemque Vrbem ad subjectionem Archiepiscopatus sui Patriarchæ Gradensi sibi rebellem vi prælii potenter recuperavit,* item in Annalibus relata Emanuelis Imp. in Ægyptum expeditione. *Inter hæc Stephanus Rex Vngariæ cum Duce amicitiam fingens, Leonardo ejus nato Comiti Auserifiliam Ducis Dessæ in Conjugem tradidit, & Nicolao similiter Ducis nato, & Arbe Comiti Mariam filiam Ladislai de stirpe regali in uxorem dedit. Rex autem quod in corde conceperat evomens ad maritima cum exercitu venit, & immunitatibus Dalmatinos attrahens Spalatum, Tragurium, & Sibenicum, & plura alia loca demum obtinuit, illosque largifluis privilegiis insignivit. Iadertini igitur subjectionem sui Archiepiscopatus Patriarchæ Gradensi molestum habentes, nunc ferè rebbelles Duci effecti, Dominicum Mauroceno defuncti Ducis natum eorum Comitem expulerant, & Regis Vexilla erigentes, se ejus dominio tradiderunt. Dux illicò 30. Galeis armatis Iadram properat, quam Vngaris munitâ inveniens, diu obtinere nequit, Venetias remeavit.*

[a] l. 2. c. 9. & l. 3. c. 5. & c. 7.

Hoc tempore Anconitani Emanuelis obedientes Venetos ut sibi æmulos ceperunt habere Dux ob hoc missis Galeis illorum V. capit Galeas, ex quibus Iacobus de molino, & Guizzardinus fuerunt suspensi in ligno.

Dux itaque anno 15. ingentem paratum exercitum cum Dominico Mauroceno Capitaneo denuò Iadram mittit, quos ex Vngarorum præsidio in errore tenaces, appositis scalis, & gattis diris, & variis insultibus idem Capitaneus impugnare non desinit. Vngari ob hoc territi relictis tentoriis fugâ salvati sunt, Cives tunc desolati, de solita Venetorum gratia confidentes Iadrensem Civitatem Capitaneo liberè tradiderunt, qui eandem muniens 200. de Nobilibus Iadræ secum assumptis Venetias rediit; Iadrenses igitur, qui advenerant, jus Primatus super eorum Archiepiscopum Patriarchæ Gradensi concessum profitentes, dirruptis muris, & datis obsidibus, obtenta à Duce veniâ in Vrbe sua restituti sunt, & Dominicus Maurocenò qui Comes primò, & posteà in acquisitione civitatis Capitaneus fuerat, in Comitatu reintegratus est. 1117.

Emanueli autem Spalatum, Tragurium, &

Ragusiũ ac pene tota Dalmatia subjugatur. Hæc Dandulus: sed cum defectionem anno XV. Ducis Vitalis secutam asserat, eam anno 1171. evenisse oportet, tunc temporis autē erat Archiepisc. Lampredius, idem qui Romæ Patriarchæ Gradensi subjectionem promiserat, ideò causa à Dandulo relata inverisimilis videtur, nam Chronistæ Antiquiores eadem referentes scribunt.

Nel tempo del dito Doxie 1. Arzivescovo de Galli de Zara presume quasiolla signoria de quella, e tegnirse, e siando Capetanio e retor. tolto per i Zittadini bonde el dito M. lo Doxie de Zio sentido, fece Armada, e mandò Capetanio de quella M. Domenego Morexini, el qual per forza, e person providitade, quella reduse sotto el Dominio Dogal, ella romaxe el dito M. Domenego chon gran compagnia, e posa de Vinitiani ellombardi per tignir, el forschello á quelli traditori Zaratini, che spesso revella, e questo folla terza fiada, chelli revella

Tempore dicti Ducis quidam Archiepiscopus de Gallis Iadrensis dominatum Civitatis invadere pene, ac retinere ausus est, cum Præfectus & Rector electus fuisset à Civibus; quo audito Dux classem adornavit, eique præfecit Dominicum Mauroceno, qui vi simul & consilio populum in pristina Ducis ditione retinuit; ibique dictus Dominicus cum magna Venetorum, & Longobardorum manu subsedit; supplicioque affecit illos proditores Iadren. qui sæpe deficiunt, & hac fuit tertia defectio.

Alter Chronista.

Ancora in questo tempo Zara, che spesso revelava rivelo la terza volta chazando fuora f Domenego Morexini, el qual jera suo Conte, & vedendo el dito f Domenego esser revelada Zara, subito venne a Venexia e disse como Zara se haveva dada all Arzivescovo de Zara de Gali, aldando questo la signoria de Viniexia, feno una Armada congrandissima Zente, e fo molto tosto mandada via, e fo Capetanio suo Zeneral da Mar el predito f Domenego Morexini, el qual Capetanio finalmente chombattendo Zara dagandoli de grieve battaje, quella prexeno per forza regourando quela dalleman del Arzivescovo suo Chavo, el qual jera rebello de Vinitiani, e questo f Domenego Morexini Capetanio remaxe Conte in Zara chomo da prima

Etiam hoc tempore Iadra, quæ sæpe deficiebat, pulso Dominico Mauroceno Comite suo, tertio defecit: vidensque dictus Dominicus Iadram defecisse, statim venit Venetias, & retulit Iadram se tradidisse Archiepiscopo Iadræ de Galis: hoc audito Veneti classem paraverunt, multoque milite instruxere, eaque celeriter expedita idem Dominicus Mauroceno classi cum Imperio præfectus, vi capit Iadram, atque à potestate Archiepiscopi Venetorum rebellis receptam, in eodem Prætura magistratu regere perseveravit.

Hæc Chronistæ, pro cujus rei clariori intelligentia animadvertendum est singulas Civitates Dalmaticas antequam Colomano subderentur Prætores sibi titulo Priorum eligere solitas, ut ex eorundem nominibus pluribus in locis relatis constat. Hos autem ad libitum earundem Civitatum electos, & deinde Comites vocatos ex ejusdem Colomani Privilegio, & locis Archidiaconi Spalat. relatis apparet; posteà verò Iadrenses, Auserenses, & Arbenses, ut plurimum Cives Venetos sibi in Comites elegerunt, ut in relata Arbensi scriptura videre est, & Dandulus aliquorum quoque mentionem facit in Annalibus.

1130. *Petrus Polanus Dux.*

Hic Dux duos filios habuit, quorum Guido ex collaudatione populi Auseri factus est Comes; Nannericus autem Arbens: electione, & Ducis approbatione Comes efficitur. 1152. *Dominicus Mauroceno Ducis filius, cujus acta Istriensis populus laudare non desinit, Iadræ Comes efficitur.*

1156. *Vitalis Michael Dux.*

Hic Dux Arbensibus indulsit, ut quatuor ex suis Civibus committerent, & sibi electionem præsentarent, de quibus autem sufficientiorem cognoverit, approbabit, & si in hoc concordes non fuerint, ut ex Nobilibus Rivoalti duobus electis, unum in Comitem confirmabimus, & his non factis quinque mensibus elapsis, Comitis electio Duci spectet scilicet, & confirmatio illicò Nicolaus Michael Ducis natus electione Arben. & Ducis approbatione eorum factus est Comes.

Stephanus Rex Vngariæ cum Duce amicitiam fingens, Leonardo ejus nato Comiti Auseri filiam Ducis Dessa in conjugem tradidit, & Nicolao similiter Ducis nato, & Arbe Comiti Mariam filiam Ladislavi de stirpe Regali in uxorem dedit.

In his autem Comitum electionibus sicut Dalmatæ præcipuam eorum libertatis prærogativam reponebant, ita Cives in factiones distractos multoties tumultuasse, posteriora exempla suo loco referenda docent, idem tunc evenisse conjectandum est, & Civitatem seditione agitatam, vel ædio diuturnitatis Comitatus Mauroceni ductam, eundem expulisse, quod si ab externo motu excitatam quis præsumere velit, Emanuelis calliditati id tribuere posset, cùm loca Iadræ, proxima cùm universa Croatia possideret, & Anconitanis jam sibi devinctis in Venetos malum animum coqueret, ut Dandulus refert. Ideò cum defectio ad Vngaros vera esse non possit, de qua idem Dandulus dubitasse videtur, & Iadrenses *ferè rebelles* vocet, eandemque uti dubiam vulgati Scriptores referre omi-

omiserunt pro seditione tantùm, non pro defectione habenda, ex divisioneque Civium Maurocenum, Comitem expulsum, locoque ipsius Lampridium eorum Archiepiscopum in Comitem electum, ut Chronistæ concludendum est, qui *Marichnæ filius* ut Archidiaconus *de Galis* ut Chronistæ scilicet ex nobili familia de Galellis comitatum Patriæ, vel prævalentibus suis consanguineis consecutus, vel in ipso tumultu quomodocumque electus Comitatum tamen non retinuit, ut mox patebit; sed idem Maurocenus cum classe reversus vi, vel quocumque modo sedato tumultu, & de seditiosis supplicio sumpto Comitatum recuperavit, & simul cum ipso Archiepiscopo perseveravit ut ex Scripturis constat.

a b Script. Iad.

a 1167. *Temporibus itaq; Vitalis Michaelis Ducis Ven. & Lampredii Iadertini Archiepiscopi, atque Dominici Mauroceni Comitis.*

1174. 14. *Novembris temporibus equidem Sebastiani Ziani Ducis Ven. & Lampredii Archiepiscopi atque Dominici Mauroceni ejusdem Civitatis Comitis.*

c 1177. *Temporibus equidem Sebastiani Ziani Ducis Ven. & Lampredii Ven. Archiepiscopi atque Dominici Mauroceni Comitis*, & mortuo Lampredio cum Thebaldo.

t d ex Sanctu. Arben.

d 1180. 14. *Maij Tempore Auri Mastropetri Ducis, & Thebaldi Vener. Iadrensis Archiepiscopi, Dominci Mauroceni comitis.*

Hæc de Iadrensi seditione, quæ defectionem præcessit, quam Dandulus in Chronico non refert in Annalibus autem.

Aureus Mastropetrus Dux 1178.

Iadartini sua sedis dedignantes subjectionem, ne in Lampredii defuncti, eligendus successor à Gradensi Patriarcha confirmationem susciperet, ab Alexandro Papa Eugubinum Episcopum ab iis electum Archiepiscopum obtinuerunt; cui in traditione Pallii commisit Papa, ut Gradensi Patriarchæ obedientiam Primati debitam exhiberet, non intendens ut scripsit juri Gradensis Ecclesia ex hoc aliqualiter derogare. Archiepiscopus Iadra receptus reverentiam Patriarcha exhibere à Civibus non solùm prohibitus, sed etiam ut Ecclesiam suam eximeret, cum aliquibus Civibus Romam accedere, coactus fuit; qui iens apud fossam malam infirmatur, litteris, & nunciis Iadrensium propositum Pontifici enarrat. Papa igitur eum redarguens inter catera per epistolam ait: Venetia in unitate catholica laudabilis stetit; & fuit Civitas refugii Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis, qui de Lombardia, Tuscia, & Marchia à sedibus propriis instante Schismate illuc divertere voluerunt. In reformatione quoque Ecclesia qualiter sedem Apostolicam audiverint, & honoraverint, ad tuam credimus notitiam pervenisse. Quia igitur tibi imminet subjectos à præsumptione sua compescere, cum non debeamus sequi populum, sed docere, mandamus quatenus infra tres menses postquam Iadram iveris, pergens Venetias eidem Patriarchæ obedientiam, & reverentiam Primati debitam promittas, & impendas, & Clerum, & populum tuum ad idem, sicut, te decet, inducas; Ita quod ipse Patriarcha contra te materiam conquerendi non habeat, nec inter Venetos, & Iadrenses gravis ex hoc, & periculosa discordia oriatur. Alioquin usum tibi pallii interdicimus, & te consecrandi suffraganeos tuos, & Ecclesias dedicandi auctoritate privamus, qua Archiepiscopus rediens per Iadrenses elatos adimplere pertinaciter prohibitus fuit.

Et infra.

Alex: Papa decessit, & Lucius 3. natione Lucanus Papa efficitur; Hic Veletri Henrico Dandulo Patriarcha solitas honorificentias, & immunitates Gradensis Ecclesia, & Primatum supra Iadratinum Archiepiscopum per privilegium confirmavit, & relatis Philippi Regis Franciæ auxiliis terræ sanctæ præstitis Ducis anno 6. & anni sequentis morte Balduini leprosi Regis Hierusalem sequitur.

Inter hac dum Veneti cum Pisanis, & Anconitanis divisi haberent discordias, Pisani Consules suis Duci delegatis nunciis, promiserunt Anconitanis subsidium non prabere, & treguas dimissis hinc inde captis usque ad decennium pariter curaverunt.

Hoc tempore Iadrenses à Duce requisiti, ut Præsulem suum Gradensi Patriarcha obbedientiam exhibere permittant, exequi renuerunt rebelles jam quater effecti, se, & Vrbem Iadra protectioni Bela Regis tertii Vngaria subdiderunt. Rex tunc hominibus, & victualibus Civitatem muniit, & muro circumclusit. Dux autem illatum scelus reformare anhelans, congregatam concionem sibi conformem invenit, & fisco, ex continuatis angustiis nimis exinanito, dum de eis recuperandis collatio haberetur. Prælati multi nobiles fidei pleni se obtulerunt liberaliter; Tunc pro congrua satisfactione decernitur, ut proventus Rivoaltini fori, & datia, & quarantesimi sint eis taliter deputata. Ceterum Dux paratam hostilem classem mittens per Mare Iadram obsedit, & viriliter impugnat, & Pagum, cæterasque Insulas sibi subjecit.

Idem ferè cæteri Chronistæ, & Vulgati Auctores, sed quamvis ex relatis à Dandulo eliciatur, defectionem evenisse post annum 1185. & Chronistæ aliqui annum 1186. exprimant, tamen sicuti anno 1180. 14. Maij Iadram adhuc Venetorum nomen coluisse, ex relatis constat, ita Vngarorum protectioni adhæsisse anno 1181. e 1181. *mense Feb. Iadera Regnante D. Bela D. G. Rege Hung. Dal. Cr.*

e Arch. S. Chrisog.

Sententia D. Mauri Dei, & Regis gratia Comitis, & totius maritima Provincia studiosi exercitatoris cum Castra metatus esset &c.

Ideò vel in fine anni 1180. vel principio subsequentis defectionem secutam dicendum est, & sicut olim Iadrenses coactos Colomano se dedidis-

didisse relatum est, ita ad Belam sponte defecisse censendum est, cum post Colomanum, Regis Vngariæ nomen, tunc primò in scripturis exprimi cæperit, ideo hæc Iadrensium defectio, meritò prima dicenda est. Causam autem defectionis subjectionem Archiepiscopatus Patriarchæ Gradensi scriptores uniformes ponunt, sed cum multò prius hanc subjectionem secutam ex relatis constet, ideò rerum status, qui tunc esse potuerit, conjectandus, & occasio inquirenda, ut relata à Dandulo melius percipi possint.

Maritimas Civitates, ex navigationis usu frequentes, & opulentas fieri exemplis probare superfluum est. Navigationem autem consistere in evehendis, & advehendis mercibus constat, sed cum Dalmaticarum civitatum territoria adeò arcta fuisse, ex dictis pateat, ideò non de rebus in eorum terris nascentibus evehendis, sed ex latè patenti continente ad mare delatis in proxima Italiæ littora transfretandis, & inde aliis in Dalmatiam devehendis, sibi victum quæsivisse, & ex continuata navigatione opes auxisse dicendum est, & sicuti post Salonæ desolationem Iadram præcipuam Dalmatiæ civitatem fuisse, ita usque quo Græci Adriatici dominium retinuerunt, ex situs opportunitate ibi Dalmatiæ quoque Præsidem, resedisse, & prout latius territorium, quam cæteræ Civitates in Insulis possidebant Iadrenses, navigationemque commodiorem exercebant, ita populum majorem pluresque naves habuisse censendum est: decrescentibus deinde Græcorum rebus, cum Saraceni, Narentani, & Croati Adriaticum infestarent, Veneti Saracenis expulsis, Croatis coercitis, Narentanisque debellatis navigationem tutam reddiderunt, exinde Ragusini Narentanorum molestiis liberati, Orientalis Dalmatiæ navigationem ad se trahere ceperunt, Iadrenses autem quamvis à proximis Croatis aliquando perturbati fuerint, tamen Nonam levem molestiam inferre potuisse, ex locorum notitia cuilibet constare potest: Belgradum verò ex situs opportunitate, insularumque proximarum commoditate, maxima incommoda Iadrensium rebus inferre potuit, qua de causâ postquam à Venetis destructum fuisset, Iadrensesque insulas consecuti sunt, ut dictum est, exinde aucto territorio navigationem pacatam continuantes Syriacasque Venetorum expeditiones associantes, mirum in modum populum, opesque eorum auctas censendum est, exindeque sicut cæteras civitates in temporalibus præcellebant, ita in spiritualibus Spalatinæ Metropolis superioritatem iniquo animo tulisse, conjectari debet; ob idque, ut sua quoque Ecclesia in Archiepiscopatum erigeretur procurasse, quod ope Venetorum consecuti sunt, ut capite præcedenti relatum est.

In hoc rerum statu seditio Iadrensis evenit, quæ cum externis adjumentis caruisset, ex celeri Classis superventu citò sedata fuit, sed cum paulò post ex retentione rerum, & personarum per universum Orientale Imperium grave damnum Veneti accepissent, indeque bellum cum Emanuele exarsisset, majorque pars celebris, & numerosæ classis ipsorum morbo periisset, ipsasque Venetias infecisset, eodemque tempore à Pisanis, & Anconitanis navigationes ipsorum infestarentur, neq; vivente Emanuele commercium restitutum fuisset; Ideò maxima damna res ipsorum passas, majoremque partem lucri cessasse, & exinde privatorum opes diminutas censendum est, publicumque *ærarium ex continuatis angustiis nimis extnanitum* Dandulus fatetur; ex quibus Venetorum angustiis, ab *Iadrensibus elatis* Archiepiscopus subjectionem Patriarchæ *adimplere pertinaciter prohibitus fuit*, ex qua pertinacia ab Alex: summo Pontifice prævisa *inter Venetos, & Iadrenses gravis ex hoc, & periculosa discordia* orta est, quæ dum agitaretur, Emanuelis mors supervenit, Spalatumque ad Vngaros rediit, ut relatum est: Croatiam quoquè tunc eosdem recuperasse censendum est; nam sicut vivente Emanuele ejus potentiam veritum Belam Croatiam tentare ausum non fuisse, ita ipso mortuo, cum eodem anno Spalatum *a* receperit, Croatiam quoque intermediam prius è Græcorum manibus vi, vel deditione eripuisse, deinde Spalatum dicendum videtur, Vngarorumque ditionem Iadræ proximam ex eo effectam, qua vicinitate fretos Iadrenses, qui de Veneto nomine malè sentiebant, vel ob supplicium propter Comitis Mauroceni expulsionem eisdem infesti erant, occasionem capientes subjectionemque Archiepiscopatus (de qua palàm à Duce requirebantur) prætexentes, Civitatem à Venetis avertisse, & timore eorundem potentiæ, Protectioni Regis Vngariæ tradidisse conjectari potest, sed an recto consilio id egerint, ea, quæ secuta sunt declarant. Iadram frustra oppugnatam, sed Insulas Iadrensium captas Dandulus tradit, quidnam autem eo bello gestum sit nemo refert, reperiuntur tamen memoriæ quædam, ex quibus aliqua, quæ tunc evenerunt percipi poterunt: Nam cum ex confirmatione privilegiorum à Rege Bela facta Tragurium protectioni Vngarorum adhæsisse anno 1182. constet, tamen anno sequenti Ducem Mastropetrum eumdem recepisse ex ejusdem privilegio apparet.

a *Privil. Spal.*

b Ex originali Aureus Mastropetrus D. G. Ven. Dal. atque Croatiæ Dux omnibus fidelibus suis, ad quos ista litteræ pervenerint, salutem, & dilect.

b *Archiv. Communis Trag.*

Vniversitatem vestram scire volumus, quod Taurenses omnes fidem nobis servare volentes, sicut etiam nostris prædecessoribus olim servavere fidelitatem, à minimo usque ad majorem nobis juravere, ea propter eos tanquam fideles nostros diligentes securos deinceps illos, & salvos in personis, & rebus eorum esse volumus, eundo, stando, atque

atque redeundo, mandamus igitur vobis, & mandantes præcipimus, quatenus præfatos Traurenses liberos, securos, atque salvos dimittentes pro honore nostro dilectionem eis, & amorem exhibeatis ubicumque illos inveneritis, scientes pro certo, quod si aliter facere præsumpseritis, nos non modicum offendetis, & insuper nostro subjacebitis banno.

Dat. mense Sept. Ind. XI. feliciter.

Ex quo elicitur, Ducem præsentem juramentum à Trag: exegisse anno 1183. in quem cadit Ind. XI. & exinde conici Venetos non statim post defectionem classem misisse, pro ut in præcedenti seditione fecerant; sed prius animos Iadrensium negotiatione revocare studuisse, cum *à Duce requisitos exequi renuisse* Dandulus scribat, deinde in apparatu classis, & machinarum ob angustias fisci tantum temporis trivisse, ut à defectione duo anni excesserint, quando Dux oppugnatione frustra tentata insulas recepit, inter quas etiam Tragurium cujus quàm debilis, præsertim à parte maritima fuerit status, ex relatis constat, & clariùs in patriæ Chronico refertur, ideò sicuti Duci advenienti Tragurium, cæterasque insulas resistere non ausas, se dedisse censendum est, ita recedente classe ad Vngaros rediisse, cum bello adhuc vigente *a* Brachiam, & Pharum Vngaris paruisse, cæteraque loca tempore induciarum in eorundem potestate fuisse, scripturæ doceant; ideò necessitatem habuisse Venetos continuò Classem inter Dalmaticas insulas tenere, non minus pro earundem præsidio quàm pro navigantium tutela, & præsertim in obsidione Iadrensis portus, ut ex instrumento 1187. mensis Iunii à Nicolao Crasso in notis ad Ianottium relato, in quo *Procuratores operis Beati Marci* promittunt iis *qui vestris navibus in præsentiarum cum stolo Venetiæ ad obsidionem Iadræ ire, vel mittere debeatis, & cet.* apparet, mutuaque damna tunc secuta Dandulus refert, 1188. *Clemens tertius natione Romanus (Gregorio Octavo) successit; eodem anno Rex Vngariæ, & Veneti diris cladibus vicissim in Dalmatia diutius flagellati, excidio terræ Sanctæ compuncti, missis hinc inde nunciis treguas usque ad biennium peregerunt.* Inter quas clades scripturæ Iadrenses victoriam de Venetis memorant, b 1190. 19. *Madii post bellum cum Venetis habitum, & post victoriam de Castello in promontorio Trani . . . Sancto Grisogono gratias effundentes, de evasione maximi periculi, & collatione victoriæ, ac omnimodi percepti beneficii devotè retulissemus, electo nostro Petro in Vngaria persistente, & Nicolao Farens. Episcopo, Ecclesiæ nostræ suffraganeo missarum solemnia celebrante, & sermonem ad populum more solito faciente,* sed locus hujus victoriæ ignoratur, cum Promontorium Trani ubi nam fuerit, incompertum sit. Inducias tamen iterum renovatas Dandulus tradit.

a Script. Brach. 1184.

b Arch. S. Chrisog.

1191. *Clementi igitur Papæ successit Celestinus . . . . . eodem anno inter Regem Vngariæ, & Venetos completa tregua, usque ad biennium renovantur,* quarum induciarum tempore Iadrenses cum Arbensibus composuisse de repressaliis constat.

c *Anno Dominicæ Incarnationis* 1190. *mense Iunii die sanctorum Ioannis & Pauli, Indictione octava Iadræ. Temporibus Domini Nostri Belæ Dei Gratia invictissimi Regis Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, nec non Calatiæ, & Petri Iadertinæ sedis Venerabilis Archielecti. Instrumentum, per quod Damianus Iadræ Comes, unà cum Gregorio Soppe, Biste de Iuda, & Petro Sluradi Iudicibus renovant pacem inter ambas Civitates cum Andrea Arbensi Episcopo, Andrea Surre, Stephano Martini Iudice, Fusco Manarini, Christoforo Calderarii, Ve, Kiedrago, & Petraniola Arben. in hac pacta. Si quispiam utriusque Civitatis aliquam alicui pecuniam crediderit, & eam rehabere nequiverit, ipsum debitorem suum, & non alium quærat in aspectu Iudicum debitoris, & cogant eum reddere universa, & si nihil in civitate habuerit, non debet intra mœnia capi, sed extra, ubi reperiri potuerit, ut libertas Civitatum illæsa permaneat. At verò si quisque Nobilis, vel ignobilis in latrocinio, seu rapina repertus fuerit, pro duodecim Romanatis (excepta damni compositione, quæ ex integro dari debet) vendatur s. id unde reddere non habuerit persona ejus infra urbem per manum Curiæ capiatur, & tam diu in potestate perditoris maneat vinculatus, donec reddat universum debitum,* quibus completis iterum bellum exarsisse refert *Henricus Dandulus Dux* 1192. . . *Dux autem completis Vngarorum treguis, Iadrensibus bellum innovat, & maris vias illis claudit, Dominicumque Michaelem Pagi, & aliarum Insularum Iadræ Comitem fecit.* Ex quibus, quamvis nimis breviter relatis, tamen colligi potest, Venetos, donec Induciæ durarunt, Iadrensibus navigationem permisisse, sed renovato bello, iterum prohibere conatos, quod, quam difficile factu fuerit, sciunt ii, qui navigationis Adriatici experientiam habentes, situm Iadræ non ignorant. Portus etenim ejus cæteris Dalmaticis amplior, & tutior, & ex oppositarum insularum dispositione situm opportuniorem tam ad tuendam, quam ad infestandam Adriatici navigationem habet; & pro ut, ex unico Anconitano minori, nec admodum tuto, multa damna Venetis illata scriptores memorant, multò majora ex Iadrensi, cæterisque Vngarici juris proximis portubus provenisse conjectandum est. Qua de causa Veneti bellum Iadrensibus renovaturi, ad confirmandos Arbensium animos Ducis nomine declararunt.

c Sanct. Arben.

d *In Christi nomine Amen. Anno ab Incarnatione Domini* 1193. *Indictione septima mensis Septembris, exeunte die septima. Tempore Domini Henrici Danduli Ducis Inclyti, atque Andreæ Arben. Episcopi, & Petri Ziani Comitis. Ego qui-*

d Sanctuar. Arb.

quidem Petrus Fuscarenus Venetialis, veniens Arben Civit. ex jussu dicti Domini Ducis ad acquirendam fidelitatem à populo ejus Civitatis, testificor in Deo, & anima mea coram vobis omnibus in hoc Episcopali Palatio, & in ea veritate, qua Christus est, & in ipsa fide, qua Christianus vocor verum testimonium dico, quod Dominus Henricus Dux Venet. juravit super Sacra Dei Evangelia, statum & consuetudinem omnibus & Civitatibus, quæ sub districtu sui Ducatus videntur esse, eas in rectitudine & justitia tenere. Unde ego dictus Petrus præcipio M. Arben. Notario hoc scriptum scribere, & firmare sub testimonio horum testium.

Ego Petrus Foscarenus scripsi.

Ego M. filius Comitis B. de Veglia testis

Ego Ve, & An. Balbi tt.

Ego Miuta Arben. Presbiter ac Notarius jussu dicti Petri Nobilis Viri, & testis complevi, & roboravi.

Et magistratum qui Insulis Iadrensibus ademptis præesset residere voluerunt in ea, quæ cæteris proximior continenti Croatico, vel Vngarico erat, quæ quomodo Pagi nomen sortita sit, non erit inutile indagare.

Occidentales Dalmatiæ insulas *habitatoribus vacuas, desertas urbes habentes* Porph. loco relato enumerat, quarum nomina cum hodiernis ibidem *a* collata fuerunt, exceptis *Catautrebeno*, & *Pirotima*, quæ quibusnam adaptari possint, non constat, remanet *Scirda Cissa*, quæ si pro unico nomine accipiatur, inter incertas etiam ipsa ponenda est, sed cum *Cissam* inter insulas Adriaticas nominet Plinius libro tertio, cap. 26. & *Gissam* inter Liburnicas oppida habentes cap. 21. ut *b* relatum est; ideò si nomen *Scirda Cissa* disjunctivè pro duabus Insulis inter se parum distantibus sumatur, scilicet *Scirda* pro hodierna *Scherda* vel *Scherdiza* nomen *Cissa* vel potius *Gissa* Insulæ Pagi conveniet, & sicuti insulas à Porph. nominatas à vicinis Croatis desolatas, desertas jacuisse dicendum videtur, ita Pagum uti continenti Croatico proximiorem, primam desolatam, & post Porphir. tempora à Croatis occupatam simul cum civitate Kessa, quam Dandulus Quussam vocatam, & à Venetis destructam scribit, quod confirmatur ex Priv. Cresimiri Regis.

a lib. 1. c. 13.

b l. 1. c. 2.

c Sanctuar. Eccles. Arben.

c Ex originali. Anno ab Incar. Domini nostri Iesu Christi MLXXI. Indictione IX. die VIII. mens. Iulii tempore Domini Alex. Papæ. Vrbis Romæ.

Ego Cresimir Rex Croatorum, & Dalmatinorum insimul meis cum Principibus justitiam Arben. Ecclesiæ retinentem, & eam in protectione nostra suscipientes volumus, & perpetuo jure assentientes firmamus, ut dicta Ecclesia habeat suas Parochias s. Iuppam, quæ fuit sub Alpibus à Castro latinè Murula vocitato Sclavonicè Steniže, usque ad flumen Coprive, & Ecclesiam S. Gergii in Ravuna, Chissam suis cum pertinentiis tantum retinentes de jure suo paucas Villas, Pagi, Pezzani, Murovlani, Vlassici, quas, & si pro malo habent novo dedimus Episcopo Nonens. Iuppam Liccha, Iuppam Buccani, & Bozzachi, & hoc statutum volumus perpetuò inviolabile manere, sicut semper à majoribus natu didicimus, dicta jam Ecclesia inviolabile perstitisse. Quicumque autem nostris de successoribus hoc privil. perturbare, & ei vim inferre aliquo molimine attemptaverit, nostro judicio pellatur à Regno. De inferioribus sancimus componere centum libras auri, Regali Curiæ medietatem, & Sanctæ prædictæ Arben. Ecclesiæ aliam medietatem. Ad roborem, & vigorem nostraque cartulæ dationis, assentionisque justitiæ mitram nominis nostri impressis litteris prælibatæ donamus Ecclesiæ, & nostri sigilli impressione firmando roboramus. Indictione 9. Datum est hoc Privilegium Arben. Ecclesiæ in Castro Belgrado permanus Ioannis Diaconi, & Domini Regis Notarii coram communi Curia.

Nam cum nomina *Chissa, Pagi, & Vlassici* hodiè quoque in Insula Pagi reperiantur, ideò Cresimirum de eadem Insula, uti Croatiæ Regem disposuisse, & relictis Arbensi Ecclesiæ locis in continenti Croatico sitis, simul cum pertinentiis Chessæ (quas Arbenses ante occupationem Insulæ possedisse *d* apparet) reliquam insulæ partem Nonensi Ecclesiæ assignavit, Kessam quoque, vel Chessam communitatem dictam Comitemque habuisse, ejusdem temporis monumentum testatur 1071. *Indictione 9. tempore Crasimiri Dalmatinorum, & Croatorum Regis, & Dragi Arben. Episcopi Instrumentum per quod Kessensis Communitas, quando Monast. S. Michaelis de Sansigo in primordio ædificationis ipsius occultè & apertè offenderant, & per revelationem Sancti Nicolai, Deus sua misericordia Nos visitasset, quod strages, qua deprimebantur, ob id eveniret, pro emendatione mali facti, quod fecerant, donant monasterio Sanscovo monumentum suum S. Petri de Insulis Neumis, cum suis utrisque insulis perpetuò possidendum, salva tamen Iustitia Arben. Episcopatus cui subscripsere Mozolinus Arben. & Kessen: Comes, & multi alii Kessenses.* Ex quo post destructionem, de qua Dandulus, reædificatam fuisse Kessam, sive ut Dandulus Qussam dicendum est; Kesseque Castrum in Insula Pagi existere aliud monumentum indicat.

d infra script. 1372.

Ex Originali. In nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi, anno Domini 1174. mense Augusti Indictione 7. Rivoalto.

Quoniam ad nostri Ducatus regimina, quæ Deo propitio suscepimus pertinet, ut omni cura, & instantia, quæ inordinata sunt provisione congrua disponamus. Ideò nos Sebastianus Ziani D. G. Venec. Dal. atque Croatiæ Dux cum nostris successoribus per hanc præsentem concessionis cartam, damus atque concedimus tibi Rogerio filio

Comitis

Comitis Iadera, Castrum Kessa cum omnibus suis habentiis, & pertinentiis, intus & foris, usque ad campum Lonis, quod est versus Arbes, quod quidem Castrum positum est in Insula Pagi, quod est de jure, & pertinentia nostra, nostrique Ducatus sicut te investimus in præsentia plurimorum bonorum hominum. Ideoque prædictum Castrum cum omnibus suis, habentiis, & pertinentiis ab intus, & foris, sicut suprascriptum est à die præsenti, in antea tibi suprascripti Rogerii Mauroceni plenissima potestate, damus cum omni districtu & honore, sicut nobis pertinet habend. tenend. fruendi, & insuper omnes reditus habend. ten. fru. atque omnes tuas utilitates faciendi, & hac concessionis carta in sua firmitate permaneat.

† *Ego Sebastianus Ziani D. G. Dux m. mss.*
† *Ego Stephanus Baroci tt. ss.*
† *Ego Marcus Tanoligo tt. ss.*
† *Ego Marcus Maurec qui interfui, & tt. ss. rogatus sum*
† *Ego Ioannes Dandulo tt. ss.*
† *Ego Vitalis Faletro tt. ss.*
† *Ego Iacobus Basilao tt. ss.*
† *Ego Mauricius Mauroceni tt. ss.*
† *Ego Iohannes Encio tt. ss.*

Ego Otto Rasticus Presbyter & Not. & Ecclesia Sancti Gervasii Plebanus complevi & roboravi; sed hanc eandem Insulam, quæ Pagus dicitur, antiquitùs Kessam vocatam, civitatisque cognomen habuisse sequentia demonstrant.

Ex originali Anno Domini . . . Iesu Christi 1177. men. Feb. Indictione XI. temporibus equidem Sebastiani Ziani Ducis, & Lampredii Ven. Iadren. Archiepiscopi, atque Dominici Mauroceni Comitis.

Nos namque Lampridius Iadren. Sedis Archiepiscopus unà cum nostris Consulibus Bar . . nice, Martino Sloraddi, Petri Ro . . . itaze, & aliis nostræ Civitatis nobilibus Grisogono Iudice Damiano Sloraddi Vota . . arra Madio Ioannis Graci, Scioppe Micha botoluge Valentino Kessis Prestantio . . ichael Pance. Lampredio Vitaze, Micha petrizi, Bolisio de Bonogualt. Martinolip . . . a, & multis aliis hunc contractum . . . imus volentes resecare controversiam, quæ inter Arbenses, & Rogerium Dominici Mauroceni Iadertini comitis filium de comitatu Insulæ Kessa vertebatur, nam prædictus Rog . . Insulam Kessa incipiendo à Columpnis canuli, & Bar . . . um ab introitu ve . . . Pagum sui Comitatus scilicet Kessa fore asserebat. E contra And . . . . nas Archidiaconus Stephanus maldenarius Micha (Iadrenses Iudices, Petrus . . . . Diminna Basilii, qui ad hujus negotii causam tractandam ad nos venerant respondentes dicebant; Manifestum quidem, & certum habetur prædecessores nostros per ducentos annos, & eo amplius præfatam insulam possedisse, & coluisse, super hac igitur vos Domine Archiepiscope, & Iadrensium Consulum cæterorumque nobilium provideat sagacitas, si nos in jam dicta Insula cau . . . . . respondere teneminib.

Nos itaq. Lampridius Ar. . . . una cum supradictis c . . . & . . obilib, . . . utramque partem sua justitia, & ratione . . . iter destitui de his omnibus per duos . . . m. habentes per legem & judicium statuem . . . crevimus ut Arbenses sæpè dicto Rogerio ejusque successoribus in perpetuum respondere non de . . . . stabilivimus quatinus prædicta Insula Kesse communiter à Iadrensibus, Arbensibus hominibusque . . . . coli pasci, & omnibus modis uti perpetuis temporibus debeatur, & ut præsens contractus . . mus, & stab . . . etim conservetur Archiepiscopalis sigilli munimine firmavimus simul, & ipsum communivimus . . . go Lampridius D. G. Iad. Archiepiscopus m m. miss. † Ego Andreas D. G. Arben. Episcopus m: m. miss. † . . . Cosmas Arben. Archid. m. m. miss. †. Ego Andreas Presbyter Suldini filii m. m. miss. † Ego Ioannes Sancta Anastasia Diaconus m. m. miss. † Ego P. dita Sancta Anastasia subdiac. m. m miss. † Signum David Consulis qui hoc fieri jussit † Signum Martini Slorad. Consulis qui hoc fieri jussit . . . . trizi vitoze, qui hoc fieri jussit † Signum Grisogoni judicis, qui hoc scrib . . . Signum Damiani Sloraddi, qui hoc fieri voluit † Signum . . . qui hoc fieri voluit. . . Madii Iohannis Graci, qui hoc fieri voluit † signum Sciop . . . . . . boluge qui hoc fieri voluit † Signum. Valentini Kessi . . . . nee, qui hoc fieri voluit † Signum Nicolai Mozzaci, qui hoc fieri voluit † signum. Dobre Resinne, qui hoc fieri voluit † sig . . . . tuze, qui hoc fieri voluit † sig . . . gualdis, qui hoc fieri voluit † signum. Martini Lippe, qui hoc fieri voluit. Ego Matthaus S. Anastasia subdiaconus, & Iadrensis Curia Notarius . . . . . . voluntate præscripti Domini mei Iadertini Archiepiscopi Lampredii, Consulum, & reliquorum Nobilium scripsi, & roboravi, & solito signo signavi.

Et Ego Mratha Arben. Archipresbyter ac Notarius hoc exemplum exemplavi sic . . . repperti sigill. D. Lampredii Archiepiscopi munita, nec auxi, nec minui, complevi, & . . . consueto signavi.

1372. die 19. Sept.

Instrumentum protestationis Ser. Hermolai quod Marini de Hermolao V. Com. Iad. consilii, & contra Iadren, quod falsis sugestionibus impetraverant litteras à R. Ludovico per quas sibi restituta fuerit terra Pagi, & districtus, & alias à Baronibus Regiis vices gerentibus obtinuerint, sententiam mandati precamine includendo, & informatione nō vera confines, & metas qua super Arben. ditione & antiquo dominio tam jure proprietatis, quàm jure possessionis constiterunt, & fuisse dignoscerentur satis enim cibatos, & contentos, se possunt reputare, quod illam partem insula S. Pagi, & sui districtus obtinerent sine contra

tra

traditione, quæ à primordio fuit subjecta tamquam membrum capiti ejus Civitati Kessæ, quæ semper fuit de jurisdictione, ac potestate communis Arben. postquam humanum genus cæpit facere incolatus in illa Civitate tam Arbi, quam Kessæ, quod sub specie obtinendi Pagi aliquos confines incluserint Nevalea, Kessæ & Loni cum pertinentiis suis tam specialiter quam temporaliter Dominio Arben. subsunt, & protestat. de conservatione jurium.

Animadvertendum quoque est in supraposito Cresimiri priv. inter loca nominata *Villam Pagi* reperiri, quæ in ea parte insulæ est, quæ Nonensi Ecclesiæ assignata fuit; Hæc autem in Iadrensium potestate existebat anno 1177. quomodo verò ad eosdem pervenerit non apparet; tamen si reflectatur ad bella inter Venetos, & Vngaros gesta facilè coniicietur eandem partem Insulæ vel ab ipsis Nonensibus derelictam, & à Iadrensibus uti desertam, occupatam, & exinde pascua memorata introducta, vel à Venetis vi Croatis ademptam, & Præsidio in villa Pagi posito cum cæteris insulis Croaticis Belgrado proximis titulo Croatico sumpto uti Croatiæ partem retentam, ab indeque Pagi nomen invalescere cæpisse, Arbenses verò uti possessores ejus partis, ubi Kessa reperiebatur antiquum nomen restituere conatos. Sed cum hujusdem belli tempore reperiatur memoria a *Iadrenses cum fratre D. Regis Vngariæ destruxisse Castrum Kessæ* quod Rogerius Maurocenus reædificaverat, ex quo dignoscitur necessitas Insulam pagi præsidio valido tuendi, quam ob causam (nisi id prius factum fuerit) tunc tutiori situ electo terram de novo forma quadrata, qua nunc existit Venetos construxisse, eidemque ex proxima villa Pagi nomen indidisse conjectari potest, cum locus Villæ, Terræ veteris nomen adhuc retineat, ex indeque obliterato antiquo Kessæ nomine, Pagi invaluisse dicendum est, Kessam autem sicuti post secundam eversionem reædificatam nemo memorat, ita vestigia ejusdem incerta sunt, nam quamvis Niger loco relato eandem in meridionali parte ponat, tamen cum rudera antiqui Castelli in occidentali ejusdem insulæ Promontorio reperiantur, quæ an antiquæ Kessæ vestigia, sint, vel illius, quam Rogerius ejus Comes reædificaverat determinari nequit.

a relata in script. 1203. Iunii.

CAP. XIII.

De Pharen. Episcopatu, Aliisque in Croatia Institutis.

DE *Episcopatu Pharensi Archidiaconus cap. XX. supra* b *relato ubi sequitur. Istis verò temporibus sicut ab antiquo Insulæ Pharon, & Brachia erant dioceseos Ecclesiæ Spalatinæ, Archipresbyter verò erat in eis quidam Cernata Sacerdos Capellanus de Spalato. Prædicti autem Clerici, qui ad Episcopatum anhelabant (scilicet Iadren.) ceperunt inimicari Comiti ob favorem Lampredii, qui volens eos sibi pacatos efficere, uni consensit Episcopatum Apsarensem, quem cum duobus aliis Episcopatibus scilicet Vigliensi, & Arbensi à subjectione Spalatinæ Ecclesiæ subtraxerant, Martinum verò fecit eligi ab Insulanis expulso Archipresbytero Ecclesiæ Spalatensis. Nam Comes prædictus cum Venetis earundem occupaverat dominium Insularum, & quamvis Martinus potestate Iadrensis Comitis fuisset electus, noluit tamen Iadræ consecrari, sed profectus Ragusium consecrationē suscepit ab Andrea Archiepiscopo Ragusino, & ab Episcopis Dulciniensi, & Suaciensi, & nullam subjectionem faciebat Iadrensi Ecclesiæ, sed Spalatensi debitam reverentiam exhibebat quandoque*

b Cap. XI.

Hic animadvertendum est insulas Pharon, & Brachiam Narentanorum fuisse, quibus ultimis ex Slavis in Dalmatia antiqua existentibus ad fidem Christi conversis, jurisdictionem earundem Spalatinæ Ecclesiæ cessisse, prout ab antiquo, Salonitanæ fuit: tempore autem ab Archidiacono relato, cum Comes earundem dominium Venetorū ope occupasset Martinum Manzavini Iadrensem primum Episcopum ab Insulanis electum fuisse, quod post electionem Lampredii in Archiepiscopum Iadræ id est post annum 1144. evenisse dicendum est. Hunc eundem Martinum ab Insulanis deinde expulsum Archid. memorat cap. 22. *Sed nunc ad Martinum Episcopum Insularum redeundum est. Hic cum esset senex quadam valetudine comprehensus quasi amens effectus erat. Insulani verò ejus amentiam non ferentes, expulerunt eum, & accedentes ad Ecclesiam Spalatensem elegerunt Lucarum filium Duymi Cicla Archidiaconum ejusdem Ecclesiæ, qui præsentatus Raynerio Archiepiscopo consecratus est ab eodem* de qua expulsione extat Epistola Alexandri 3. Comiti Pharæ scripta.

Alexandri Ep. SS. Dei dilectis in Christo filiis Chajalisio Comiti strenuissimo, & universis Nobilibus Pharensinæ Insulæ Sal. & Ap. Ben. Insinuatum nobis esse noveritis quod erga fratrem nostrum Martinum Episcopum, & pastorem vestrum Diabolo instigante non congruam habeatis indignationem, dicitis n. eum, quem in juventute honorifice habuistis, nunc senectute gravante vobis esse incongruum, & inhonestum, volētes vestro arbitrio meliorem eligere, cum Dominus illum Ecclesiæ vestræ diu constituit esse pastorem; Sed quia non licet, per Apostolica scripta vobis mandamus, ut tam vos, quam & cæterarum Insularum Rectores eum usque ad obitum suum magis quàm aliquando reverenter habeatis

c Archi. Cap. Spal.

beatis; de cætero autem si quisquam hujus amentiæ causa fraudare in decimis visus est, aut primitiis, ex pœnitentia ductus non emendaverit, atque illi debitam non exhibuerit reverentiam, pro ut nostra facultas est, Apostolica auctoritate excommunicationis vinculo innodamus Dat. Beneven. Kal. Iunii. exindeque restitutio ejusdem secuta est ut Archid. refert, eodem capite, qui relato quomodo Raynerius Archiepiscopus Spalatens. eidem Pontifici Venetias pergenti ad Insulam Issam occurrerit, & Iadram usque comitatus sit, subdit. *Tunc Martinus Insularum Episcopus recuperata sanitate jam compos mentis effectus querelam Domino Papæ de sua expulsione, & de Lucari intrusione deposuit, Summus vero Pontifex auditis & cognitis causa meritis Lucarum deposuit, Martinum vero ad suam sedem remisit.* Hanc institutionem Pharen. Episcopatus sicuti Archiepiscopum Iadræ procurasse ex dictis Archidiaconi constat, ita ejusdem Iurisdictione simul cum cæteris Insulis sibi assignatis asserere studuisse, ex decreto Thebaldi Apostolicæ Sedis legati elicitur.

a Archiv. Capit. Spal.

a *Thebaldus D. G. S. R. Ecc. Sub. Apostolicæ Sedis Legatus, dilectis in Christo fratribus universo Clero M. Comiti, & toti populo Spalat. cum dilectione salutem. Ad robur, & memoriam rerum gestarum plurimum valere cognoscitur series literarum, quandam namq; firmitatem præstat, nec sinit oblivisci scripura qua diligenti solicitudine, & cura sub uno paginali contextu fuerint comprehensa, ideoque perscripta præsentia notum facimus, & ad notitiam, tam præsentium, quam futurorum significamus, quod cum de mandato summi Pontificis, in Dalmatia, & Sclavoniæ partibus officium legationis haberemus Spal. Ecclesiam, quæ & Salonitana dicitur, super Faren. Episcopatu querimoniã deposuit adversus Iadertinam Ecclesiam. Profecto sub Generali vocatione Clero Iadertino scripsimus, significantes, & mandantes, ut eorũ aliqui taliter instructi, & parati ad nos accederent, quod super motis controversiis sufficienter respondere valerent, cumq; ad diem, & terminum denuntiatum præfatus Clerus nec venisset, nec responsum misisset, quibusdã diebus postea elapsis jam dictam querelã audivimus, in præsentia Episcoporum, & multorum aliorum, & auditis, visis, & intellectis rationibus Privilegiis, & allegat. Ecclesia Spalat. eidem habito plurimorũ venerabilium virorum consilio prædictum Farensem Episcopatum adjudicavimus, & assignavimus anno D. Incar. 1181. Ind. 13. Pontif. Alex. P. P. 3. an. 22.*

Ex quo deducitur tunc temporis Ecclesiam Spalat. post relatam lapidationem Rainerii Archiepiscopi anno præcedenti secutam adhuc vacasse, electionique Archiepiscopi Regem Belam obstitisse, ex ejusdem summi Pontificis Epistola apparet.

Alex. Episcopus ser. ser. Dei Dil. in Christo Filio B. Illustri Vngarorum Regi salutem, & Apostolicam ben. significantibus nobis dilectis filiis nostris Clero, & populo Spal. nobis innotuit quod cum Ecclesia Spalatina diu pastore vacaverit, & usque ad hac tempora juxta Privil. Romanorũ Pontificũ, & sacrorum Canonum liberam electionẽ habuerit, tu in ea Episcopũ secundũ quod observatũ est eligi, non permittis, volentes igitur Regiæ saluti consulere, & indempernitati præfatæ Ecclesiæ pro nostri officii debito providere, monemus Regiam excellentiam, & exortamur in Domino quatenus eam liberè, & sine contradictione de persona idonea ordinari permittas, qui, & Populo Dei præesse valeat, & prodesse, alioquin licet magnificentiæ Regiæ deferre velimus, jam dictæ Ecclesiæ in jure suo deesse non poterimus aliqua ratione, nam, & Serenitati Regiæ credimus expedire, ut Civitatẽ ipsam in sua libertate conserves, & habitatores ejus in fidelitate tua facias firmiores, & ne eis circa Dominium tuum occasionem tribuas malignandi. Ad hæc etiam Regiam magnificentiam monemus attentius, & rogamus quatenus Minoslavum Comitem ad reddendum pecuniam prænominatæ Ecclesiæ, quam olim bonæ memoriæ R. Spalaten. Archiepiscopo abstulit, vel ad æstimationem congruam, & ut loca illa in quibus olim cathedrales sedes fuisse noscunt, ordinari permittat, si aliter ad hoc induci nequiverit Regia potestate compellas, Data Viterbii 11. Non. Iulii. In qua cum R. defuncti Archiepiscopi mentio fiat post relatum decretum Thebaldi scriptam dicendum est, imo ex ejusdem relatione Pontificem Regem monuisse.

De Pharensi autem Episcopatu Archidiaconus sequitur c. 23. *His temporibus defuncto Martino Insularum Episcopo, Nicolaus Mantavini nepos ejus ambitionis ardore succensus tantum sollicitaverat Insulanos, quod ab eis in Episcopũ est electus. Præsentatus ergo Spalatensi Archiepiscopo manũ cõsecrationis sibi postulabat imponi, Archipræsul vero ejus devitans versutias, sciens eum calidum, & dolosum minime admittebat, tandem instantia civium superatus promisit, se die Dominica, qua crastina futura erat eorũ satisfacere voluntati. Nicolaus vero indigne ferens dilationem Archiepiscopi, ipsa nocte iter arripiens perrexit Veronam, ibique Dom. Papam Lucium quibusdam machinationibus circumveniens, consecrationem ab eo petiit, & accepit. Vacante autem Ecclesia Iadrensi, Nicolaus iste in Archiepiscopũ est electus, qui electionem temere suscipiens absque licentia Apostolicæ sedis administrationi Iadrensis Ecclesiæ se imprudenter immersit. Quamobrem Dominus Innocentius Papa, eum utraq; dignitate privavit, Insulani vero Spalatum accedentes elegerunt in suum Episcopum Micham nepotem Picii Canonicum Ecclesiæ Spalaten. Hic in Ecclesia Spalatina consecrationem suscepit, & pergens ad Apostolicæ Sedis Præsulem confirmationis rescriptum obtinuit; ut deinceps Episcopatus Pharensis antiqua Metropoli Spalatinæ tanquam matri suæ jure perpetuo adhæreret.*

Ex quibus Archidiaconi dictis dignoscitur Nicolaum à Papa Lucio in Episcopum Pharen. sub Archiepiscopo Iadren. consecratum, cum relata Scriptura Iadren. 1190. 19. Madii eundem *eorum Ecclesiæ suffraganeum* testetur, hacq; de causa inter suffraganeos Spalatinæ sedis in Synodo tunc temporis habita, & mox referenda nō nominatur Pharensis, & cum deinde ipse Nicolaus Archiepiscopus Iadræ electus fuisset, ut Arch. refert conareturque sibi in Pharensi Episcopatu alium Iadrensem substituere, Spalatensesq; ab Andrea Duce Hemerici Regis Vngariæ fratre, qui maritimis locis præerat obtinuissent ut Michæ Canonico Spalaten. Episcopatus conferretur, & Metropolitanæ Spalaten. restitueretur, ut ex ejusdem privilegio apparet.

a Registr. Archiep. Spalat.

a *In nomine Sanctæ Trinitatis, & Individuæ Vnitatis anno ab Incar. D.* 1198. *Indictione prima, Ego Andreas tertii Belæ Regis filius D. G. Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Culmeque Dux in perpetuum. Quoniam Ducali Serenitati jura & dispositiones Regni sui licet . . . . & disponere. Hinc est, quòd nos in Dalmatiam perambulantes invenimus Episcopatum Farensem suo Pastorem vacantem, ne igitur juri Ecclesiastico in aliquo derogaretur diligenti inquisitione cui Archiepiscopatui suffraganatus subjacere, relatione verò Dalmatiæ Episcoporum, & universorum Croatorum Principum percepimus, quod ex antiqua constitutione sub Spalaten. Archiepiscopatu fuisset. Nos verò relationi eorum attendentes prætaxatum Episcopatum cuidam Spalaten. Canonico M. contulimus ac eundem Episcopatum Spalaten. Ecclesiæ confirmavimus. Hujus autem constitutionis, pagina testimonio istorum facta. Andrea Bano, Comite Macharia, Comite Ioseph, Comite Marco, Comite Andronico filio Bani Camerario Ducis VVenceslavo, Præposito Gutifredo, Magistro Teobaldo Dat. per manus Petri filii Milka Ducis Aulæ Notario* re ad Summum Pontificem Innocentium delata, quid decreverit, ejusdem Epistolæ referunt, quæ inter impressas non reperiuntur.

b Archiv. Capit. Spal.

b *Innoc. Episcopus Ser. Ser. Dei Vener. fratribus Tinien. & Scardonen. Episcopis, & dilecto filio Abbati Trag. Sal. & Apostolicam bened. Constitutus in præsentia nostra Ven. frater noster M. dictus Faren. Episcopus sua nobis assertione monstravit, quod cum Vener. fr. nr. N. Faren. Episcopus electus fuisset in Archiepiscopum Iader. asserens electionem suam fuisse per Sedem Apostolicam confirmatam ad Iadertinam transivit Ecclesiam, & in ea tamquam Archiepiscopus ministravit; postmodum autem ad Faren. accedens Ecclesiam, cepit de substituendo sibi in eandem Ecclesiam Pastore tractare, volens in eam intrudere M. Diaconum Ecclesiæ Iader. Principem terræ alium ibidem intrudere moliente, per potentiam Laicalem, propter quod Clerus, & Populus Faren. convenientes in unum, credentes, dictum Episcopum ad Iadertinam Ecclesiam auctoritate Sedis Ap. transivisse, dictum M. in pastorem concorditer elegerunt, & electionem factam dilectis filiis Spalat. capitulo præsentantes eam confirmari obtinuerunt, & electum suum per suffraganeum Spalat. Eccl. consecrari postmodum autem præfatus N. Faren. Episcopus à nobis ad Ven. fratres nostros . . . . Polen; Absalen, & Arben. Episcopos litteras impetravit, à quibus licet propter causam suspicionis idem Episcopus appellasset, ipsi nihilominus sicut, & fuit in via suggestum excommunicationis sententiam protulerunt propter quod ipsum ad sedē Apostolicam venientē fecimus ad majorē cautelā absolvi; constitit autē nobis quod licet d. N. postulatus fuerit in Ecclesiam Iader. postulatio tamē ejus nondum fuit per sedem Apostolicā approbatā suggestū etiam nobis fuit per litteras, & nuntios ejus, quod cum Iadertum, unde oriundus fuerat ad domum propriam accessisset, & in Iader. Ecc. non tanquam Archiep. sed tanquam Archid. ministraret, dictus M. in locum viventis irrepsit, & in Faren. Ecclesiam temerè se permisit intrudi; propter quod de m.to nostro per memoratos Episcopos excomm. fuit, vinculo innodatus, quia verò sive memoratus Episcop⁹ temerè transiverit ad Ecclesiā Iader. sive ipsam tanquam ipsius Archid. visitarit, antequam Pharen. Ecclesia fuisset ab eo auctoritate sedis Apostolicæ absoluta, per electionē canonicam alium sibi Episcopū non poterat copulare, eidem Episcopo dedimus in mandatis, ut à Faren. Ecclesia omninò recedat, nec se nominet Faren. Episcopum, sed ad Spal. canonicam unde assumptus fuerat, si voluerit, revertatur. Quia verò Faren. Ecclesia justo forsan errore decepta, credēs. u. Episcopū ad Iad. Ecc. de m.to Ecc.o R. transisse, in hūc contulit sua vota, & ipsi occasione simili circumventus, consensit in eam, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus sublato appell. obstaculo inquiratis diligenti⁹ veritatē, si præfatus N. Faren. Episcopus postulationē suā asseruit per sedē Apostolicā approbatā, si ad Iader. Ecc. omninò transivit, si in ea se habuerit ut electus, si de substituendo sibi Pastore in Ecclesia Faren. tractavit, ut de his, & aliis per litteras vestras certiores effecti, melius in ipso negotio procedamus; quod si omnes his, exequendis nequiveritis interesse, duo vestrûm ea nihilominus exequantur Dat. Later. 4. Id Iulii Pontif. nostri A. 2.*

Innoc. Episcopus ser. ser. Dei dilectis filiis Capitulo Spalat. salutē, & Apostolicam ben. cū Venerabilis frater noster M. dictus Faren. Episcopus Ven. fratrē nostrū N. Faren. Episcopū asserentē postulationē suā esse per sedē Apostolicā approbatā transisse proponat ad Ecclesiā Iadertinā, & in ea ut Archiepiscopū ministrasse & in Faren. Ecclesia aliū sibi substituere voluisse, se verò ad Faren. Ecclesiæ regimen fuisse illo transeunte vocatū, præfatus verò N. Episcopus ad Civ. Iadertin. unde fuerat oriundus, non transiisse, sed accessisse proponat, & in ea se non ut Archiepiscopum sed Archid. ministrasse ac dictum M. Faren. se in Ecclesia Faren. fecisse intrudi, & nos Inquisitionem horum duxerimus comittendam sollicitè, volumus præcavere, ne interim eadem Faren. Ecclesia aliquid

quid in spiritualibus, vel temporalibus detrimentum incurrat, ipsam ergo vestræ solicitudini committêtes donec aliud statuamus discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus taliter ipsi providere curetis, quod occasione controversiæ hujus aliquod dispendium non incurrat; Dat. Lat. 2. Id. Iulii Pontificis nostri anno 2.

Tertia ejusdem Innocentii epistola impressarum lib. 1. Epistola 534. N. Faren. Episcopo ut cum aliquot Canonicis Romam causam suæ translationis dicturus veniat.

Mirari cogimur, & moveri (quòd sicut à multis accepimus) tu regimen Ecclesiæ Iadertinæ sine mandato sedis Apostolicæ irreverenter assumere præsumpsisti, licet enim Clerici Ecclesiæ Iadertinæ cum suæ Civitatis nuntiis ad nostram præsentiam accessissent, & nobis tam ex relatione ipsorum, quàm literarum inspectione, quas tulerunt patuisset quod in Iadertin. Archiepiscopum electus fueras, imò verius postulatus: quia tamen etsi de modo postulationis possemus reddi per easdem literas certiores, de persona tua nobis non poterat fieri certa fides, nec examinare debebamus absentē, eis de consilio fratrum nostrorum decrevimus respondere, ut aliqui de Canonicis ejusdem Ecclesiæ nostro se conspectui præsentarent, ut de studiis postulationum, & de meritis postulati certiores effecti, securius in ipso negotio procedere valeremus: adjicientes quod licet Episcoporum translatio ad solum pertinet Rom. Pont. quia tamen ad Ven. fratrem nostrum Patriarcham Graden. consecratio Iadertini electi noscitur pertinere, cum de beneplacito nostro procederet, ut tibi pallium conferremus, & tu nobis juramentum fidelitatis præstares te procul dubio faceremus dicto Patriarchæ Graden. professionem Canonicam, & debitam obedientiam exhibere, sed ipsi nuncii tales noluerunt literas reportare, quibus reversis sine mandato nostro Ecclesiæ Iadertinæ diceris regimen assumpsisse, & in ea tam temporalia, quam spiritualia ministrare, quia verò grave nimis est, quod de tua præsumptione proponitur, nec subitò volumus damnationis sententiam jaculari, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatenus infra duos menses post susceptionem præsentium cum competenti num. Canonicorum Ecclesiæ Iadertinæ iter arripias ad sedem Apostolicam veniendi, redditurus nobis super excessu, quem, prædiximus rationē, ita quod si culpabilis inventus non fueris, cùm nobis de postulatione Canonica, & persona tua Idoneitate constiterit, translationis gratiam, & usum pallii recipere merearis. Postmodum debitā nobis fidelitatem, & dicto Patriarchæ professionē Canonicam impensurus; alioquin ex tunc te noveris ab officio Pontificali suspensum, & nos Canonicis Iader. Ecclesiæ dedisse firmiter in mādatis, ut aliam personam idoneam canonicè sibi eligant in Pastorem Dat. Lat. 3. Nonas Xbris.

Scriptum est Iadertinis Canonicis in eundem ferè modum usque ad verbum suspensum. Quocirca Universitati vestræ per Ap. scripta mandamus, quòd si prædictus Episcopus præceptum nostrum contempserit adimplere, vos aliam personam idoneam vobis eligatis canonicè in Pastorem. Dat. ut supra. Nicolaum autem obedire renuisse ex ejusdem Innocentii Epistola arguitur, cùm Regi Vngariæ scribat lib. 3. Ep. 2. *Nicolaum quoque quondam Faren. Episcopum, qui non solùm præter auctoritatem nostram, sed etiam contra prohibitionem expressam; Iadertinam Metropolim, quam præsumpsit invadere, detinere præsumit, unde suspensus à nobis anathematizari mādatur, ut à suo resipiscat errore, tradita tibi potestate compellas, ne juxta canonicas Sanctiones non careas scrupulo societatis occultæ, si manifesto facinori desinas obviare Dat. Lat. 1. Id. Octob.*

Ex quibus dignoscitur Nicolaum *utraque dignitate privatum* non solùm ob causam ab Archidiacono relatam, sed etiam quia subjectionem Patriarchæ Graden. detrectabat, & sicut Scripturæ Iadræ usque ad datā ult. Epistol. Innoc. *Nicolaum Archielectum* exprimunt, ita anno 1201. Ecclesia Pastore vacasse testantur, eundemque Nicolaum antequam deponeretur Nonen. & Scardonen. Episcopatus Spalatinæ Metropoli detrahere, sibiq; subjicere studuisse, ex epistola Henrici Regis Vng. conjici potest, quæ quamvis sine data reperiatur, prout multæ similes minores dictæ, tamen cum in *Privil. nostror.* mentio fiat; Privilegia autem Spalatinis anno 1196. confirmasse constat, intra hunc annum, & ejusdem Nic. depositionem scilicet 1200. scriptam, dicendum est,

H. D. G. Hun. Dal. Cr. Ramaque Rex.

Spalatens. Capitulo, & totius Vrbis conventui, Sal. & gratiam Vniversitatis vestræ litteris receptis, & nuntiis ea quæ debuimus, quæ nobis significabant intelligere curavimus, quorum relatione cognovimus, quod auctoritate Regia, & præcepto, Iadrenses jactēt se Episcopatus vestros Scardonen. videlicet: & Nonen. à modo possessuros. Quia igitur ex suscepto Regiæ magnitudinis culmine omniū nostrorum fidelium jura læsa, & inconcussa juxta tenorem privilegiorum nostrorū servare tenetur, nolumus aliquo modo universitatē vestrā à suis justitiis fore alienā; fidelitatis namq; vestræ probata constantia, jura vestra vobis totaliter confirmamus, & vestris suffraganeis universis universaliter, & singulis singulariter, Regia auctoritate præcipientes mandamus, quatenus debitū honorem, & reverentiam Spal. Ecclesiæ exhibeant, & nullius nova suggestione à fide, quā eidem Ecclesiæ tenentur debeant exorbitare. de Ecclesia autem Pharensi sicuti Summum Pontificem curā Capitulo Spalaten. commendasse, ex 2. Epistola elicitur; ita deinde Micham Episcopum confirmasse Spalatinæque Metropoli adjudicasse, ut Archidiaconus scribit censendū est, etiamsi inter Innocentii Epistolas impressas nihil reperiatur, sed ex posteriorum temporum scripturis id appareat. In Croatia quoq; Corbaviensem Episcopatum institutum Archid. refert cap. 23.

Post mortem verò Emanuelis Imperatoris cum rediissent Spalatenses ad dominium Vngarorum electio facta est de quodam Petro Vngaro filio Chitilien, qui erat nobili genere ortus, cum ergo consecrationis munus fuisset adeptus primo Pontificatus sui anno vocavit universos Episcopos suffraganeos suos, Abbates etiam, & omnes Ecclesiæ personatus habentes cum universo Clero, & celebravit Provincialem Synodum in Basilica Sancti Andreæ, quæ dicitur picta, in hac Synodo multa bona fuerunt statuta, tunc limitatæ fuerunt Diæceses cujuslibet Episcopatus; Corbavia cum esset Parochia Ecclesiæ Spalat. voluit eam Archiepiscopus sibi detrahere, & in ea Episcopatum facere, Metropoli Spalatinæ subjectum, quod & factum est; nam ex voluntate Cleri illius Provinciæ, qui ad Synodum venerat ordinatus est primus Episcopus Corbaviæ Mattheus Maruta Canonicus Ecclesiæ Sancti Domnii, juvenis quidem ætate, sed honestæ conversationis, & sobriæ vitæ; Denique porrecto Synodali conventu quæcumque ibi statuta fuerunt. Apostolicis sunt auribus intimata. Dominus verò Papa approbans universa, pondus auctoritatis Romanæ Ecclesiæ eis imprimens confirmavit. Hæc Synodalis Diæcesium limitatio extat in cartulario Capituli Tragurien.

In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis anno ab Incar. Domini 1185. Indictione 3. Domino Lucio PP. 3. Apostolicæ sedi præsidente, ac D. Bela 3. Vng. Regnum gubernante, & D. Henrico filio ejus, eo vivente coronato, & D. Petro Vngaro Ven. Archiepiscopo Spalat. sedem regente hoc actum est. Quoniam pastoralis officii, quibus summa spiritualium rerum committitur, admonet universos ac Patria solicitudo invitat ut gregibus sibi creditis ita quisque provideat, quòd Luporum morsibus non exponantur incautè & non incongrua abutentes licentia terrenis commodis inhiare videantur, & ne animarum lucra omittantur, diligenter inquirere. Ideò Ego Petrus divina favente gratia Spalatinæ Sedis Archiepiscopus videns multa enormia per nostrum Spalat. Archiepiscopatum emersisse, multiplicesque subditorum errores considerans graviter pullulare, ut Domino providente excessibus tantis finem congruum imponere atque salutaribus monitis audientium corda possem informare, de m.to & voluntate Summi Pôtificis in nostra Spalaten. Civitate cum omnibus suffraganeis, & Abbatibus, nec non Clericorum copia generalem Synodum invocata Sancti Spiritus gratia Kal. Maij devotissimè celebravimus. In qua videlicet quæ digna correctione videbantur correximus. Et quæ fuerunt plantanda, Domino cooperante, provida maturitate omnium fratrum communicato consilio, plantare curavimus: Inter cætera quidem cum Parochiæ suffraganeorum nostrorum ad se invicem essent confusæ, & cæteris limitibus nequaquam distinctæ, & nullis privilegiis communitæ, ita ut ipsi Episcopi in errorem, & controversiam sæpè inducerentur, placuit primò Nobis, & posteà omnibus nostris Episcopis memoratas Parochias taliter distinguere, ac Privilegiis communire, ut de cætero unusquisque Episcoporum attributis sibi Parochiis & Privilegiatis gaudeat, & nulli umquam fratrum suorum quæstionem exinde movere præsumat.

Diffinivimus itaque pari voto, & communi voluntate eorundem suffraganeorum, ut Archiepiscopus Spal. has habeat Parochias Clissam, Scalle, Zminam, Zettinam, totam Cleunam, totũ Masurum, & totum Dol, usque Vrullam, & ubicumque sunt terræ S. Domnii, debeant dare decimam S. Domnio.

Tinien. Episcopus habeat sedem suam in Tenin, & habeat has Parochias, Tenin, Campum, Verchreca, Pset.

Tragurien. Episcopus habeat has Parochias, Trag. Drid. Sibenicũ, & totũ Comitatũ Zagoriæ.

Scardonen. Episcopus habeat has Parochias, Scardonam, Briber Belgrad, cum tota Sidraga.

Nonen. Episcopus habeat has Parochias Nonam, totam Lucam, & medietatem Licæ.

Signien. Episcopus habeat sedẽ suam in Signia, & habeat has Parochias, Signiam, Vallem Vineariam, Gezcam, & Busan.

Corbanen. Episcopus habeat sedem suam in Corbava, & habeat has Parochias, Corbaviam, medietatem Licæ, Novigrad, Dresnic, Plis, & Modrusam.

Ecclesia verò S. Stephani Regis, & Capella nostra in honore S. Iohannis, quam nos manu nostra consecravimus, hanc ordinationem fecimus, quòd ei post Archiepiscopum, nullus præsit, nisi Sacerdos ei ordinatus. Cui hos reditus communi voluntate fratrum ibi existentium concessimus, vineã unã in Biaci, quam à quodam Tragurino filio Furmini Calageorgii, justitia dictante, Iudicio Dirsemari Tragurii tunc Comitis recepimus, cujus causæ Pristaldus est Cerne filius Cypriani, testes sunt Iupanus Petrus filius Gregorelli, & Martinus Traguriuus de Benedicte, & alii quàm plures, & ibidem in Biaci terram ad duos Boves, Bovem, & Vaccam. Statuimus siquidem, ut nulli omninò homini liceat hanc paginam nostræ constitutionis, & confirmationis infringere, vel eis aliquatenus contraire.

Quicumque verò ausu temerario id facere attemptaverit, indignationem omnipotentis Dei, & nostram, ac fratrum nostrorum maledictionem se noverit incursurum, & Sancto Domnio componat centum marchas argenti. Vt autem hac ordinatio, quam his personis præsentibus, & eam approbantibus statuimus. Flascone Tinien. Episcopo: Michaele Tragurien. Episcopo: Michaele Scardonen. Episcopo: Matthæo Nonen. Episcopo: Mireo Signien. Episcopo: Matthæo Corbanen. Electo Ysaac Sancti Stephani Abbate, Vincentio Trag. Abbate, Alberto Pisano S. Bartholomæi Præposito Duumo Sancti

Domnii

Domnii Primicerio, Iohanne Sacrista, cum toto ejusdē Ecclesia Capitulo, Vilcota Archipresbytero de Clissa, Vilcota Archipresbytero de Kileo, Gaudio Archid. Trag cum suis Clericis, Drasez Scardonen. Archipresbytero, cum ejusdem Ecclesia Clericis, Desimuro Licen Archipresbytero cum Clericis ejusdem Ecclesia, Radona Busanen. Archipresbytero, cum Clericis ejusdem Ecclesia, Techemiro Nonen. Archipresbytero, & Petro Primo cum reliquis ejusdem Ecclesia Clericis. Firma stabilisque permaneat per Notarium nostrum Sabbatium scribi, & sigillo Sancti Domnii, & nostro imprimi pracepimus, & confirmatio Summi Pontificis

a Ex Regist. Privil. Archiep. Spal.

a *Vrbanus . . . . Petro Archiepiscopo Spalat. Sal. . . . . Divisiones Parochiarum, quas de suffraganeorum tuorum assensu fecisse dignosceris, & redigi fecisti in scriptis pro eo quod ex confusione ipsarum quastiones difficiles sapius emergebant, sicut rationabiliter de illorum suffraganeorum convenientia facta sunt, & in scripto autentico continentur & constitutiones alias, quas pro corrigendis quorundam excessibus, & aliis honestis causis congregato concilio, deliberatione provida, statuisti cum additionibus, & determinationibus qua in ipsis capitulis inferius apponuntur auctoritate Apostolica confirmamus. Datum Verona 3. Idus Novem. 1185.*

Observandum est hanc Synodum fuisse celebratam tempore, quo bellum inter Venetos & Vngaros gerebatur, & hi universam continentem, illi autem omnes Insulas possidebant, mutuaque damna tunc evenisse supra relatum est, ex quibus Iurisdictionem quoque Ecclesiasticam in eis locis, quæ in adversariorum potestate reperiebantur impeditam fuisse conjectandum: Quà de causa Archiepiscopum Spalat. (summo Pontifice pro bono pacis annuente) Iupam, Lichæ in continenti Croatico sitam, & in Vngarorum potestate existentem Ecclesiæ Arben. detraxisse, ejusq; medietatem Episcopo Nonensi pro parte Insulæ Pagi, à Venetis possessa, assignasse, alteram verò cum Corbavia, (quæ peculiaris erat Parochia Ecclesiæ Spal) Episcopo Corbavien. tunc instituto, ut Archid. refert.

De Signiensi autem Episcopatu, quando institutus fuerit, non constat, de quo Archid. c.15. supra relato. *Vegliensis obtinebat majorem partem Parochiarum, quas nunc habet Signiensis Ecclesia, qua non erat tunc Episcopalis sedes*, scilicet quando Episcopi superioris Dalmatiæ se exemerunt à Metropoli Spalat. quod circa annum D. millesimum evenisse l.2.c.14. dictum est; tamen ante tempora relatæ Synodi Signiensem Episcopatum extitisse ex epistola Alex. P.P. 3. data Benev. 3. Kal. Feb. scripta b Mireo Episcopo qui in Synodo nominatur, dignoscitur, cū eidē precipiat, ut Girardum Archiepiscopum in suum Metropolitā recognoscat, & quamvis tempus Epistolæ percipi non possit, tamen cùm Girardum fuisse Archiepiscopum Spalati anno 1171. constet, & circa annum 1175. mortuum ex supputatione Archidiaconi eliciatur, ideò Signiensem Episcopatum sicuti ante relatam Synodum, & Episcopatus Corbaviensis institutionem, extitisse constat, ita ex aliqua simili causa institutum fuisse conjici potest. Ex quibus dignoscitur, Spalatensem Metropolim præter Traguriensem, reliquos suffraganeos in Synodo nominatos in Croatia habuisse, & quamvis Archiepiscopus Spalaten. Dalmatiæ totiusque Croatiæ Primatis titulo utatur, tamen an Sirmiensis, & Zagrabiensis Episcopatus, qui in Croatia Interamnensi existunt, unquam Metropoli Spalatinæ subditi fuerint, nulla memoria reperitur; sed sicuti Sirmiensis institutio à Wolfango Lazio, S. Stephano primo Vng. Regi tributa, supra refutata fuit, ita Zagrabien. S. Ladislaum Regem instituisse ejusdē Ecclesiæ monumenta memorant, quod non videtur inverisimile cum ipsum Croatiam acquisivisse ex relatis constet.

b Regist. Archiep. Spal.

Pharensem autem, qui quamvis in recentiori Dalmatia non reperiretur, tamen antiquo jure Salonitanæ Ecclesiæ Andream uti Ducem Ramæ, vel Culmiæ Spalatinæ sedi eundem adjudicasse concludendum est.

Spalatensis ergò Metropolis habuit tunc temporis in Dalmatia unicū suffraganeum Traguriensem, in Croatia verò Tiniens. Scardonen. Nonen. Signien. & Corbanen. Pharen. verò in antiqua Dalmatia, vel Ducatu Culmiæ.

CAP. XII. XIV

Quomodo post Imperii declinationem, Adriaticæ navigationis ratio mutata fuerit.

AB antiquissimis tēporibus, donec Romanū viguit Imperium, quomodò navigationis Adriatici ratio diversificata esse potuerit L.1.cō. jectatū est: Quæ autem post Imperii declinationem evenerint, quoad Dalmatæ sui Iuris evaserunt, & quoties Imperatores Orientales Dalmatiam, Marisque Adriatici dominium recuperare tentaverint, libris sequentibus relata sunt. Quibus recensitis quatenus ex penuria auctorum licuit, non inutile erit aliquas animadversiones annectere, quæ non minus ad dilucidationem dictorum, quàm ad dicendorum meliorem intelligentiam conferent; Nam Romanis, Herulis & Gothis Dalmatiam simul cum Italia possidentibus, cum utraque sub unius dominio fuerit, nulla alterationis occasio in Adriatico esse potuit, à Iustiniano deinde ambabus recuperatis, reintegratoq; maris dominio, navigationis quoque rationem post Imperii divisionem inductam continuatam dicendum est, & Classe, Constantinopoli Ravennā, adnavigante, Adriaticū custoditū, donec majorem partē Dalmatiæ Slavi occuparunt. Abinde enim res in Adriatico alteratæ

fuerunt, & prout à Dionysii temporibus, usque ad Romanos navigationem ejusdem Insulares Liburni *a* exercuerunt, ita Romano vigente Imperio ab Insulis ad continentem Dalmaticam & Civitates, Portusque à Romanis munitos navigatio *b* reducta fuit, ut relatum est, ita ut, quando Slavi Dalmatiam occuparunt, Insulas ob earum sterilitatem parùm habitatas fuisse censendum sit; Ideò Dalmatarum reliqui ad easdem refugientes, cum ob socordiam Græcorum condendarum inibi Urbium modum non haberent, propter victualium indigentiam, patriique soli amorem aliquas Civitates restaurare, cum Slavisque convenire, ex piscatu, navigatione, Insularumque sterili solo victum quærere, coacti fuêre; sed occidentali parte continentis à Croatis occupata, dominium Insularum ejusdem partis Dalmatæ retinuerunt, & præter Civitates ab antiquo existentes, scilicet Absoro, Viglia, Arbo, Iadra & Tragurio: Salonitani Spalatum habitarunt: Serviis autem reliquum continentis simul cum majoribus Insulis itidem occupantibus, Dalmatarum orientalis partis reliquiæ, (cum Epidaurum restaurandi vires non haberent) in prærupta & peninsulari Rupe portum efficiente, Rausium ædificarunt, ut relatum est; Navigationis quoque rationem tunc variatam fuisse oportet; nam quamvis supradictas Civitates Græci in continenti retinuerint, tamen adeò exiles à Principio suæ restaurationis fuêre, (ut Archidiaconus de Spalato, & Porphir. de Rausio testantur; idemque de Iadra, & Tragurio præsumi debere consentaneum sit) ut neque Civibus Terram proximam colere permissum cum Archidiacono *c* dicendum sit, neque tutam commodamve stationem Græcorum Classes apud easdem Civitates habuisse censeri debeat, & multò minus in portubus desertis continentis, ob quas omnes causas navigatio Adriatici denuo à littore continentis, ad Insulas reducta temporibus Dionysii, & ante Romanos quodammodo assimilari potest, hoc excepto, quod Dionysius, & qui post eum Adriatici dominium habuerunt, Issam, Pharum, & Corcyram tenuerunt, quas Slavi cum Melita, & Brachia occuparunt, excepta Issa, quam cum Coara, & Lastobo Græci retinuerunt, ut Porphir. *d* scribit. Harum autem Insularum Civitates ab eo tempore, quo Romani dominium in proximam continentem dilatarunt in dies decrescentes habitatoribus minuebantur, ita ut tunc temporis, quando à Slavis occupatæ fuerunt, vel ob Græcanicarum Classium molestias desertæ vel ex eorundem segnitie muris destitutæ, à Slavis, quamvis classe carentibus, ex proxima continenti lembis transfretantibus facilè occupari potuerunt, & quamvis eosdem Slavos aliqua circa Sipontum loca populasse Paulus Diaconus scribat, ex quo Classem habuisse argui posset, tamen id potius permittentibus Græcis, contra Longobardos ipsorum inimicos gestum, quàm quod à principio occupationis, Slavos Classem habuisse (cujus nulla memoria reperitur) dici possit: Ideò Græcos dominium integrum Adriatici possedisse, donec Ravennam retinuerunt, & Slavorum maritimos conatus, (si qui fuerunt) facilè repressisse censendum est, sed in dies decrescentibus Græcorum rebus, & post Ravennæ amissionem sensim Adriatici dominium amittentibus, Croati aliquas ex Insulis occupantes, mare infestaverunt, & Serviorum maritimi Narentani, Classe Græcorum absente per mare se dilatare, Classem parare, & præternavigantes vexare ceperunt, ab inde Narentanorum nomen innotescere cæpit, primæque ipsorum molestiæ in Venetos factæ memorantur, qui extra sinum navigantes eorundem Insulas præternavigare crebrò cogebantur: eodem modo, & Croati Venetis, & Istris infesti fuere, & utrique Slavi Dalmatis ut relatum est, ex quibus Dalmatas Græcorum Classe destitutos, sui juris evasisse; Slavorum tamen molestiis obnoxios fuisse constat; nam quamvis Civitates eorum in continenti existentes, tunc temporis 80. circiter annorum spacio à Dalmatica *e* desolatione, validas jam effectas (ut Porph. de Rausio testatur) Slavorum impressionem non timuisse dicendum videatur, tamen cum ex mari victum quærere necessitatem habuerint, eorundem navigationes, piscatus, & Insularum ipsarum culturam à Croatis, & Narentanis hominum numero abundantibus, & mari jam assuetis inquietatas, & inde res eorum debilitatas fuisse oportet, eo magis quòd Croati non solùm à Terra ipsis proximi, sed etiam occupatis Insulis inter earundem Civitates positis Dalmatarum vires, per se debiles distractas quoque tenerent. Ideò tot angustiis pressi ad proxima Venetorum auxilia confugere coacti fuerunt; qui, ex recessu Græcorum classis, propter Saracenorum, & Slavorum molestias, naves suas munire cogebantur, Istrisque, & Dalmatis antiquis sociis propterea etiam utilitate sic exigente libenter contra Slavos opitulati sunt. Tunc secunda in Adriatico mutatio secuta est, quæ cum antiquissimis comparari potest, si status Dalmatarum, cum Liburnis, & Venetorum cum Atriensibus conferatur; ex quibus eorundem res gestæ quarum memoriæ perierunt conjecturis assequi poterunt: Nam sicuti ante Atrienses Liburnos dominium maris habuisse observatum *f* est, ita eorundem gesta Dalmaticis assimilari possunt, donec sub Græcorum dominio integram Dalmatiam possidentes ex portuum continentis, & Insularum commoditate habitatorumque frequentia navigationem Adriatici in potestatem

a lib. 1. cap. 5.
b l. 1. c. 4.
c l. 1. cap.
d l. 1. cap.
e 828.
f l. 1. c. 5.

tem habuerunt, ſed cum eodem tempore quò Dalmatæ continentem, & aliquas Inſulas amiſerunt, Veneti verò à Longobardis pulſi Inſularum Veneticarum populum auxerint: Tunc ſimul, & Venetarum Navium numerum creviſſe, & Dalmaticarum diminutum fuiſſe oportet: Græcanica deinde claſſe ex Adriatico recedente, navigationem ejus ſenſim Venetis ceſſiſſe, Dalmataſque, & Iſtros, cum eiſdem communibus amicis ſuas naves jungere, & in dies debiliores evadentes aſſociare, tandem à Croatis, Narentanis, & Saracenis preſſos, protectioni eorumdem adhærere coactos cenſendum eſt. Veneti ergò in dies vires augentes, Claſſes emittere, Iſtros, & Dalmatas protegere cæperunt, Croatos deinde compeſcentes, Narentanorum Inſulas capientes, titulum Dalmatiæ, ſimul cum Adriatici dominio ſumpſerunt. Eadem, vel ſimilia Liburnis eveniſſe præſumi poteſt, & vel inter ſe diviſos, vel ab Illyriis, prout Dalmatas à Slavis preſſos maris uſum ſenſim amittendo, Atrienſibus occaſionem præbuiſſe navigationem ejuſdem ad ſe trahendi, & dominium ex conſequenti acquirendi, & prout Liburnos, quando mari dominabantur in oppoſita Piceni ripa aliqua loca poſſediſſe Plinius refert; ita Atrienſes præter ea, quæ ibidem tenuiſſe idem Plinius & Strabo memorant, in oppoſita quoque Liburnica ora aliquid habuiſſe tenendum eſt, integrum autem, & diuturnum maris dominium ipſa nominis impoſitio demonſtrat, ideo Liburnicas quoque Inſulas in poteſtate habuiſſe neceſſe eſt, & pro ut Venetorum maritimi dominii conſervationem in earundem Inſularum, & præcipuè Iadrenſis Civitatis poſſeſſione conſtitiſſe, ex relatis apparet, & ex deinde dicendis clariùs patebit; ita Atrienſes quoque Iadram ſimul Liburnicis Inſulis tenuiſſe (quamvis memoriæ perierint) dicendum eſt. Situs enim Iadræ ſicut cunctis Adriatico dominantibus opportuniſſimus, ita non eodem modo quibuſlibet neceſſarius fuit, ipſos enim Liburnos, qui præter loca continentis, & Inſulas aliqua quoque Piceni loca poſſederunt, ſtationem eorum Claſſis, non Iadræ, ut in centro eorum ditionis exiſtentis, ſed in illis locis, ubi pro temporum varietate neceſſitas exigebat, tenuiſſe oportet: eodem modo, & illos, qui extra ſinum exiſtentes, Adriatici dominium habuerunt, ut Dionyſius, & Romani, Claſſe pollentes, contracta cum Liburnis ſocietate facilè cæteros in officio tenere potuerunt: Sed Veneti debilibus Iſtrorum, & Dalmatarum viribus, ſuas nondum magnas aſſociantes, Slavis, communibus inimicis, coercitis, maris dominium conſecuti, pro ejuſdem conſervatione, Liburnicis Inſulis, & Iadrenſi portu prope fines Croatorum exiſtente, indiguerunt: Nam Vngari deinde Croatiam in poteſtatem ſuam reducentes, exinde aucta potentia, Venetorum Claſſe in Syria detenta, non ſolùm Iadram, cæteraſque in continenti Civitates Dalmaticas ademerunt, ſed ex conſequenti Inſulas quoque cæperunt; Sic Veneti Dalmatarum ſocietate privati, utriuſque Imperii auxiliis ad amiſſa recuperanda indiguerunt; Sed Græcis poſtea ab eiſdem alienatis, iterum abſente Venetorum Claſſe, Vngari multa loca Dalmatiæ occuparunt: At Iadra ſervata, cætera quoque proprio marte Veneti recuperarunt, ut relatū eſt. Ex quibus quam neceſſarius fuerit Venetis Iadrenſis Civitatis ſitus apparet; Idemque vel ſimilia de Atrienſibus cenſenſa ſunt, & Iadræ (cujus nomen cum ab Adriatico non admodum differat) ex ſitus neceſſitate florentibus Atrienſium rebus, vel ſaltem quando à Gallis Turci pulſi fuerunt, Colonia ibi deducta, antiquum Liburnicum nomen obliteratum, & proprium impoſitum coniici poteſt. Veneti ergò maris dominium conſecuti, Iſtrorum & Dalmatarum auxiliis ſibi aſſociatis, Adriaticum cuſtodire cæperunt, & ſicuti donec Græcorum Claſſes intra ſinum pro ejus cuſtodia navigabant, Adriatici ſtatus temporibus Dionyſii, & Romanorum comparari poteſt, ita Venetis ſuccedentibus, cum Atrienſium conferri: ex iiſdem enim locis utrorumque Claſſes ad cuſtodiam maris proceſſerunt, & prout Atrienſes Cupræ Fanum in Piceno poſſediſſe, memorat Strabo; ita Fanum Fortunæ circa eadem loca Veneti in protectionem *a* ſuſcipientes, utraque Adriatici littora conſecuti (cum nulla alia Claſſis intra ſinum exiſteret) integrum ejus dominium habere cæperunt; & quamvis Græci Epyrum, & Serviam poſſiderent, & Dalmatiam pluries occupaverint, exindeque Adriatici dominium recuperare niſi ſint: tamen cùm reliqua Italiæ loca amiſiſſent, & à Northmannis ipſa poſſidentibus moleſtarentur, Venetorum auxiliorum indigi, poſſeſſionem quoque maris eiſdem permittere coacti fuerunt, quoad Emanuel Imperator Croatia cum Dalmatiæ parte occupata, Anconam quoque in ſuam poteſtatem redigere tentavit, ut deinde Venetos compeſcere, mariſque dominium recuperare poſſet, ſed cum Veneti Iadram cum Inſulis Dalmaticis occidentalibus retinerent, Anconæ occupationem impedientes, Conatus ejus eluſerunt, & quamvis deinde mortuo Emanuele, Iadram, cæteraque continentis loca Dalmatiæ Vngari occupaverint, tamen cum viribus maritimis carerent Vngari, & Græcorum Claſſes amplius in Adriaticum non venerint, etiamſi navigationem incommodam experti ſint Veneti, tamen dominium Inſularum retinuerunt, & quod per ſe fruſtra tentaverant, oblata occaſione, Francorum auxilio, Iadram recuperarunt, exinde, ſicuti latius, & diuturnius, quam Atrienſes dominium conſecuti, ita latiores quoque maris terminos Veneto nomine complexi ſunt, ut ex ſequentibus patebit.

a 1140

LIBER QUARTUS

QVomodo Veneti singulas Civitates continentis consecuti sint, usque quò eisdem cum insulis, & titulis Dalmatiæ & Croatiæ Vngaris cessere.

CAP. I.

De Iadrensi desolatione.

VEneti Iadra frustra tentata, Insulas retinebant, & cum Andronicus Imperator damnorum refectione pollicita, captivos ab Emanuele detentos reddidisset, restituto cum Imperio commercio damna præterita resarciebāt. Syriaca expeditione contingente cum Vngaris inducias fecerunt: Exinde cum incommoda, quæ à Iadrensibns, cæterisque Vngarici juris locis in Adriatico experiebantur, cessassent, in terram sanctam progressi, Ptolemaide capta, partem ejusdem consecuti, per quadriennium quietas navigationes experti, opes, viresque reintegrarunt; Sed cùm denuo bellum cum Vngaris *a* renovatum fuisset (& eodem tempore Pisana Classis intra sinum invecta *b* Polam à Venetis avertisset, ut Dandulus scribit,) ideò Pisanos ab Vngaris accersitos posteriora de *c* Cajetanis, & Ianuensibus exēpla suis locis referenda suadent conjectari; Veneti tamen classe pollentes, & Pisanos expulerunt, & Polam recuperarunt: Iadram verò, & per se validam, & florentis Vngarici Regni protectione fulcitam, propriis viribus diffisi, tentare ausi non sunt, sed præsidiis per insulas dispositis, navigationem tutabantur: At cum Innocentio 3. summo Pontifice urgente magnus Occidentalium motus in Terram sanctam progrediendi factus *d* esset; Venetique ab eisdem requisiti numerosam Classem præparassent, cum cruce signati supervenientes, pecuniam pactam promptam non haberent: hac occasione Venetos usos Francisque adjutoribus Iadram expugnasse anno 1202. tam Veneti, quam reliqui scriptores conveniunt, sed nemo ipsorum dissensionem, quæ in Vngarico Regno tunc vigebat, tradit, quæ referenda est, ut occasiones quæ in Iadrensi desolatione concurrerunt, notæ fiant.

a 1169.
b 1201.
c Infra cap. seq.
d 1201.

Bela namque Rex reintegrato Croatiæ dominio Iadrensiumq; protectione suscepta, cùm Classē non haberet, Venetis Insulas permittere coactus fuit, & cū Orientale Imperium ob Tyrannidem Andronici, & Isacii inertiam labesceret, ditionem in Serviam dilatando, Ramæ titulum reassumpsit, mox ad Septentrionem conversus, Galitia, sive Halitia, per Andream filium obtenta, titulo quoque ejus uti cæpit, & moriens, Henrico filio Regnum Vngaricum florens reliquit: Andreæ verò crucem sumere, & pro se votum Ierosolimitanum solvere *e* injunxit, qui Dalmatiæ, & Croatiæ Ducatui præpositus, bellum cum Venetis gerens, Pagum Insulam populatus Castrum Kessæ destruxit, deinde Chulmiam, & Rasciam in Servia acquisivit; tandem arma in fratrem convertit, ut Archidiaconus Spalat. refert. cap. 24.

e Innoc. Epist.

Eo tempore mortuo R. Bela Henricus filius ejus in solio R. successit: quamobrem Bernardus Archiepiscopus frequentius in Vng. profectus multum honorificè tractabatur à Rege, multaque donaria consequebatur ab eo. Quasi patrem enim Rex eum venerabatur, & quidquid ab eo Archiepiscopus poposcerat, absque aliqua difficultate impetrabat; adipsius ergò petitionem donavit Rex Ecclesiæ S. Domnii sextariolos Molendinorum Salonitani fluminis, qui septimanaliter pertinebant ad Banum. Cum autem Rex Henricus haberet filium parvulum, cuperetque eum Regni successorem habere, voluit eum se vivente in Regem inungi, invitatus autem Bern. à Rege, in Vng. est profectus, ibique cum aliis Prælatis Ecclesiarum Regni Vngariæ, qui ad solemnitatem jucunditatis Regiæ confluxerant, Regis filium coronavit; multisque à Rege honoratus muneribus ad Ecclesiā suam reversus est; eo tempore facta est dissensio inter Henricū Regem, & Andreā Ducem fratrē ejus, fugatusq; est bis Andreas ad maritimas regiones, cui Bernard9 Archiepisc. satis benè, & honestè obsecutus est: Post hac eo in Vng. ingresso major cepit inter fratres discordiarum tumultus insurgere. Omnes enim Regni proceres, & universa penè totius Vngarici exercitus multitudo, R. deseruerant, & Andreæ D. non legitimè adhærebant, cum Rege verò pauci admodum remanserunt, & ipsi tantæ seditionis metu perterriti, non Regem ad sperandum hortari audebant, sed fugam potius suadebant; factum est autem, ut die quadam ambæ partes sibi cominus propinquantes, ad conflictum ineundum se sollicitè præpararent. Sed cum pars Regis ferè nulla esset, comparatione alterius, cæpit plurimum anxiari, huc, illucque mentem exagitans, quærebat, quale consilium in tanto discrimine reperiret, & tandem cœlitus inspiratus multùm solerti industria utilem

utilem viam invenit, quâ, & Regni jura resumeret, & ab effusione sanguinis innoxius permaneret: tunc ait ad suos; nolite me sequi sed paulisper subsistite, moxque depositis armis, accepit dumtaxat virgam manu, & ingressus leniter, in agmina hostium ibat, per mediam armatorum multitudinem, intensa voce clamando, nunc videbo quis erit ausus manum extendere ad cruorem Regalis prosapia; quem videntes omnes cedebant, nihilque molire audentes, largam ei viam hinc inde faciebant. Cum autem pervenisset ad fratrem capit eum, & ducens extra acies misit eum in custodiam ad quoddam Castrum, & tunc omnes arma cum pudore, ac pavore deponentes, ad Regenua provoluti, veniam precabantur; Rex autem, ut erat clementissimus, universos ad gratiam suscepit; Post hac autem non toto transacto anni spatio, Rex Henricus insanabile genus languoris incurrit. Cum ergo sciret diem sibi instare extremum, misit cum omni celeritate, & fratrem suum fecit educi de custodia, & ad se adduci, qui cum præsens adesset, Rex coram eo testamentum condidit, committens ei tutelam filii sui, cum administratione totius Regni, donec pupillus ad legitimam pervenisset atatem, & sic Henricus Rex mortis debitum solvit; modicoque post hac transcurso dierum spacio etiam ille unicus ejus parvulus morte extinctus est, tunc Andreas videns in se solum totius Regni fore jura transducta, fecit se coronari à Pralatis Vngaria universis: misit autem, & vocavit Bernar. Archiep. Spal. ut ad solemnitatem Regia unctionis accederet, sed Ber. existimans puerum Hen. Regis filium adhuc vivere, ad convocationem Regiam ire neglexit, propter quod Rex non satis dignè tulit Archiepiscopi neglectum.

Harum inter fratres dissensionum manuscripti Annales, & Th. nullam mentionem faciunt, Bonfinius autem ex Blondo semel dissentisse narrat, & Andream inter armatos ab inermi Rege captum, cum Archidiacono concordat: Sed Blondum hæc prout, & plura alia ex Annalibus Danduli mutuasse dignoscitur; Dandulum verò ferè eisdem verbis ab Archidiacono transcripsisse, qui more suo tempora discordiarum referre omisit, quæ inquirenda sunt; dissentisse enim à fratre Andream vivente adhuc Celestino 3. summo Pontifice, dignoscitur ex epistolis *a* Innocentii successoris ejus, excommunicationis interminationem à prædecessore factam, iis, qui Andreæ contra Hen. Regem adhærerent, memorantis, sed cum Archidiaconus proximus illis temporibus scriptor, Andream tertia vice dissentientem captum, & post *non toto transacto anni spatio* Regem in morbum incidisse, ex quo etiam mortuus est referat, & quamvis manus Th. & Bon. anno 1200 mortem Emerici secutam concordent, tamen anno 1203. adhuc vixisse, ex epistolis ejusdem Pontificis infra memorandis clarè perspicitur; ideò si supputetur captivitas Andreæ, ferè annua Iadrensem casum Henrico Rege morbo implicito evenisse dicendum est; quibus prænarratis, cùm interim cruce signatorum relata multitudo militum sicut ex diversis, longinquisque regionibus procedebant, ita ad præstitutum tempus Venetias non convenerant, & quod magis intererat, pecuniam promissam non habebant, sine qua, Classem deducere, commeatusque præbere Veneti nolebant, ob id tempus in Syriam navigandi in contentionibus absumeretur: inde nova consilia orta sunt: nam Veneti prospicientes, si in retinendæ Classis proposito persisterent, milites dilapsuros, apparatumque exinde navium in irritum abiturum, & comeatum ex pacto præparatum, maximo Civium damno corruptum iri, propterea ex solerti Ducis consilio Iadram (cujus recuperandæ studio vehementi tenebantur) oppugnandam Francis proposuerunt, sperantes quod olim sæpè frustrà tentaverant, tunc ob discordiam, quæ inter Regem Vng. & Andream ejus fratrem intercedebat, Vngaricis auxiliis destitutam, facilè se expugnaturos, si tam validum apparatum in ejusdem obsidium verterent, & quamvis initio cruce signati, ea ab re vehementer abhorrerent, tamen cum in susceptæ peregrinationis proposito perseverarent, & ob inopiam commeatuum Venetis obnoxii essent, conditionem (exceptis paucis) receperunt: Iadrensiumque spolia, quæ contigissent in dissolutione æris alieni, cum Venetis pridem constituti, cedere pacti sunt; Sic tandem æstate jam elabente die scilicet 8. Octobris anni 1202. è portu solventes, primò incusso Tergestinis terrore ad tributum Venetis pendendum coegerunt, inde in Dalmatiā delati, Iadrensis urbis obsidionem aggressi sunt; Sed sicuti apparatus qui Venetiis fiebat, Iadrenses non latebat; ita sibi timentes summi Pontificis protectionem procurarant, ut ex Epistolis ejusdem *b* elicitur, sed ob angustias in quas reperiebanter Franci, vel illa hyeme classem non discessuram opinasse, vel recto tramite Syriam versus longè ab ipsorum mœnibus progressuram credidisse, ideò hac incertitudine deceptos, neque subsidia procurasse, neque se ad defensionem præparasse censendum est: at cum præter expectationem circumfusam mœnibus classem, & Francos dissensione in terram facta, subsidia intercepisse cernerent, quanto terrore perculsi fuerint Iadrenses, quisque coniicere potest; Iadrensem oppugnationem Dandulus describit.

Dux illicò secedens, cum stolo Iadram pervenit, qua favore Regis Vngaria in rebellione hucusque permanserat, & obtemperantibus Francis incolas monuit, ut solita ad eum subjectione redirent. Quibus renuentibus, jubet Dux arma capere, & contra Civitatem insultum facere, illi integra die renovatis instabant viribus, Iadrenses itaq; pondus pralii non ferentes, mane sequenti se voluntati Ducis sine aliqua conditione submiserunt.

Dux

a lib. 1. ep. 7.

b lib. 5. & 6.

Dux autem consensu totius populi Veneti tunc præsentis, maritimos muros circumquaque dirui fecit, & ibidem hyemare disposuit. Cives itaque Ducis gratiam non mereri formidantes, & de Regio favore confisi ex Vrbe exiverunt. Sed Fusius Paulus Ramnasius de bello Constantinopolitano lib. primo ex commentariis Gothefredi Villharduini qui eidem bello interfuit, ex antiquis monumentis, Classem enim Iadrã appulsam, die decimo Novembris 1202. descensionemque in terram Francos fecisse refert, sequenti verò die Venetos fracta Catena portum occupasse, Iadrensesque Vngarorum, & Croatorum auxiliis destitutos, deditionem Duci Veneto facere voluisse, Duce autem Legatos Iadrensium ad Francos remittente, eorum aliquos Iadrenses confortatos se contra Christianos non pugnaturos asseruisse, ideò Iadrenses animo reassumpto (cum toties Venetorum vires experti fuissent) defensionem parasse: at sanioribus Francorum oppugnationi assentientibus, Francos à terra, Venetos verò à mari, ex Aquilonari parte machinis utrinque prolatis, acerrimè oppugnasse, & fundamentis unius ex turribus à Venetis subrutis Iadertinos animos despondisse, deditionemque salva tantùm civium vita fecisse, *Iadraque Galli auxilio capta solius Veneti præda ex pacto fuit*, ibique hybernatum, ubi inter Francos & Venetos aliquoties tumultuatum, & multos ex Francis ad Vngaros desciviSse, inter quos principalem Simeonem Montefortensem memorat, Venetosque tandem turres, & muros Iadræ complanasse, ut infirmiores redderent Iadrenses, indeque discessisse septima Aprilis 1203. Archidiaconus verò cap. 25.

De prima captione Iadræ.

*Eo itaque tempore processit edictum à Domino Innocentio Summo Pontifice, ut omnes Christiani ad succursum terræ sanctæ se potenter accingerent, fecitque indulgentiam omnium peccatorum, quoscunque ibi pro spe vitæ æternæ mori contingeret. Tunc totus penè Orbis commotus est, & maximè ab Occiduis regionibus multitudo magna crucis suscepto caractere, Venetias advenerunt, petentes dari sibi passagium ex Classe conductitia Venetorum, tunc inita pactione de quantitate pecuniæ, pro nautis ac navibus persolvenda, Veneti eis expediverunt quinquaginta galeas, & totidem magnas naves, ac totidem alias ad subvectionem equorum, & victualium, & armorum, præter hæc autem fuerunt, & aliarum navium expeditiones privatim conductarum, factusque est stolus navalis Exercitus copiosus: hoc etiam Veneti conditionaliter Francigenis studuerunt apponere, & ubicumque ipsi vellent, cum toto exercitu applicare tenerentur, ex pacto contra omnes homines Venetos adjuvare. Erant autem eo tempore Iadrenses Venetis multùm infesti: quacumque enim ex parte poterant, Venetos invadebant, bona eorum diripientes, injuriantes, trucidantes, & quidquid mali exercere valebant, in ipsos totis viribus conabantur: quippe divitiis affluentes, multa lascivia insolentia raptabant, erant enim superbia tumidi, potentia elati, de injuriis gloriantes, de malitiis exultantes, deridebant inferiores, contemnebant superiores, nullos sibi fore pares credebant; & cum pluribus essent vitiis depravati, hoc enim ad nequitiæ suæ cumulum addiderunt, ut Catholicæ fidei normã sperne-rent, & hæreticæ se permitterent tabe respergi, nam penè omnes, qui nobiliores, & majores Iadræ censebantur, libenter recipiebant hæreticos, & fovebant. Itaque universa classium multitudo sustulere se a Venetiis A.D. * MCCIII. men. Octobri, & venientes circa oras Histriæ intraverunt in Dalmatiam, applicaveruntque prope Iadrensium Civitatem: Erant autem insigniores Duces ipsius exercitus ex parte Francorum. Quidam Simon Comes de Monteforti, ex parte verò Venetorum, Dux Henricus Dandulus, vir valdè strenuus, & circumspectus: Qui licet corporalibus oculis cœcutiret, mente tamen satis noverat perspicaciter intueri, igitur ubi se Iadren. vident ab exercitu circumvallari, timuerunt valdè, quid consultius agerent nescientes, è vestigio autem subsequuta est clades nimia mortalitatis, ita ut nõ tot vivi & sani in civitate restarent, qui sufficerent mortuos sepelire, jacebant miserorum cadavera in domibus, & in Ecclesiis inhumata, nesciebant miserandi Cives quid potius funera, an publica officia procurarent, sicque factum est, ut infelix Civitas suorum præsidiis indefensa in brevi, & de facili ab hostibus caperetur; Die autem Sancti Chrisogoni, qui apud illos celeberrimus habebatur, Divina ultio patuit super illos, nam Veneti de ratibus egressi catervatim in Civitatem irruerunt, quam in momento captam, & aliquando hospitatam, in recessu totum in solitudinem redegere; diruerunt enim omnes muros ejus, & turres per circuitum, & universas domos intrinsecus, nil, nisi solas Ecclesias relinquentes: Inde autem recedens omnis illa classium multitudo perrexit Constantinopolim, & capit eam.*

* 1202.

Venetos cum Francis apud Iadram hibernasse, & usque ad diem 7. Aprilis sequentis anni 1203. ibidem commoratos, concordi cum cæteris sententia Ramnusius est: in discessu autem quid de Iadra actum sit, Scriptores variant, Veneti enim muris tantum nudatam, reliqui verò universam Civitatem solotenus prostratam referunt: sed sicuti in destructione murorum conveniunt, ita domos intrinsecus tantum destructas muris earundem superstitibus cum Archidiacono (qui oculatus testis restaurationis earundem fuit) dicendum est; Ecclesias etiam intactas relictas ipsarũ antiqua structura adhuc incolumis declarat, Civitatem autem desolatam præter relatos auctores illorum temporum monumenta testantur.

1207. *Instantibus diebus dolorum, in quibus Civitas Iadra solotenus prostrata est.*

1208. *Post*

1208. *Post desolationem Civitatis Iadræ cùm non esset aliquis qui de voluntate Ducis Venet. in ea quiret habitare . . . cumque Deus omnipotens sua gratuita pietate Iadrensibus facultatem redeundi ad loca propria tribueret.*

Validos muros Iadram habuisse, Chronistæ Veneti referunt, quorum vestigia sicuti ex terra aggesta intrinsecus nullibi apparent, ita extrinsecus partim intra propugnacula sepulta jacent, partim ab addita muris crassitie pro aggeribus sustinendis cooperiuntur, uno tantum in loco ex parte meridionali propè portam quæ in littore maris exit adhuc cernitur antiqui muri paries, ad perpendiculum existens, inæqualis tamen altitudinis, ex ulnaribus lapidibus quadratis ad normam optimè coagmentatis, in quo oblongæ fenestrellæ æquali inter se spacio dispositæ ad balistas emittendas, & duæ portæ parum inter se distitæ disparis tamen magnitudinis, arcuatæ figuræ, utræque simul cum duarum turrium vestigiis ejusdem structuræ; quarum altera hominis altitudinem parùm excedit; altera verò vix lapides aliquos supra solum antiquæ structuræ retinet, quæ vestigia sicuti similia sunt muris Civitatis Spalati, quos Diocletianus Imperator construxit, ita Romanam magnificentiã præ se ferunt, quorum crassities quamvis exaggeratione terræ explorari nequeat, & altitudo turrium quanta fuerit non constat, ex earundem tamen ambitu minorem fuisse quàm turrium Spalati (quæ adhuc integræ extant) censeri debet, validos tamen, & optimè compaginatos ex eisdem vestigiis muros Iadræ fuisse apparet, eorumdemque evulsionem classiarios nimis fastigasse par est credere. Iadrensem oppugnationem à Cardinali Legato inhiberi tentatam, ejusdemque desolationem à summo Pontifice minimè probatam, ac etiam Ecclesiasticis censuris devotam gestorum ejus scriptor Añonymus tradit, & Odoricus Rainaldus ex epistolarum ejusdem regesto confirmat; omnesque illorum temporum Scriptores Venetos incusant, Iadrensiumque miserentur. Verùm rem diligentius reputantibus, eò deductas per ea tempora Venetorum rationes fuisse constabit, ut Iadram aut in sua potestate retinere, aut funditùs delere cogerentur; cum enim ibidem in hibernis moram cum Francis traherent, & ex Iadrensium spoliis Venetis nondum satisfactũ fuisset, quodq; reliquum erat Franci unde solverẽt nõ haberent, novisq; debitis in dies gravarentur, milites que per Vngaricum Regnum dilaberentur, ut Ramnusius refert, ob quas angustias classem ulterius non progressuram multi opinati sunt: sed opportunè supervenientibus oblationibus Alexii Pueri, multaque pollicentis, si se patremque in Impe. Constant. restituerent: exinde Veneti sperantes refectionem damnorum ab Emanuele olim promissam, sed nondum solutam, Francorum auxilio se consecuturos, simulque inopiæ militum suppletum iri, quibus in suam sententiam tractis, Constantinopolitanam expeditionẽ alacri animo susceperunt, tantamque pecuniæ copiam pacti sunt, quanta sibi à Græcis, & Francis simul debebatur, & victualia, quæ ad Hierosolymitanum iter perficiendum utrisque satis essent, & sicuti si classis ulterius progressura non fuisset, Venetos Coloniam Iadræ tunc reliquisse, pro ut in simili casu posterius [a] effecerunt credibile est, ita cùm Classis recessura esset, eò factum est, ut cum præsidium Iadræ imponere (quod validum esse oportebat) Classemque ex eo debilitare nollent, eamdem *consilio totius populi Veneti tunc præsentis* ut ait Dandulus, desolatam relinquere decreverint. Sic Veneti de Iadrensibus vindicta sumpta, desolataque Civitate, deinceps quietum Adriaticum se habituros sperarunt: in qua Iadrensi desolatione illa rerum humanarum vicissitudo, quæ sæpè auctoribus damna proximis illata rependit, apparet: Nam cum Iadrenses (ex Veneta protectione à Croatorum, & Narentanorum molestiis liberati) infestarentur à vicinis Belgradensibus, eorundem eversionem procurassent, inde divites effecti Ecclesiam suam Metropoli Spalatinæ subesse dedignarentur, eorumdem quoque Venetorum ope Archiepiscopatum consecuti sunt, sed cum eadem de causa Patriarchæ Graden: Primatum molestè ferrent, sed cum insulas recuperare nequirent, Venetos per tot annos molestare non desierunt, hinc Veneti excandescentes, quòd Iadra (quæ ipsorum ope ad felicem statum pervenerat) tam molesta esset, ideò occasione oblata, eadem mala pati coegerunt Iadrenses, quæ ipsorum causa Belgradensibus intulerant; ex quibus sicuti dignoscitur molestias quas Iadrenses per tot annos Venetis intulerant, in causa fuisse, ut eadem desolaretur, ita occasionem vindictam sumendi præbuisse Francorum militum inopiam simul cum Vngarica dissensione, prætextum autem dedisse Piraticam Iadrensium, ut Guntherus illorum temporum [b] scriptor refert, *ajebant enim (id est Veneti) illam (id est Iadram) semper suis utilitatibus fuisse contrariam, adeò, ut sæpe Cives ejusdem urbis Naves illorum mercibus onustas piraticis invasionibus spoliarent*, quod etiam Archidiaconus loco relato confirmat, qui maxima damna Venetis illata à Iadrensibus memorat, & ex dulcedine prædæ fautores habuisse participes refert, sed cum piratæ eorumque fautores pro excommunicatis haberentur, & in excommunicatione persistentes, à fidelibus pro ut Hæretici vitarentur, hoc est, quod Archidiaconus de Iadrensibus ait, *catholicæ fidei normam spernerent, & hæretica se permitterent tabe respergi; nam penè omnes qui nobiliores, & majores Iadræ censebantur, libenter recipiebant Hæreticos, & fovebant*, inferiusque ex eodem clariùs patebit de piratis, & eorum fautoribus id intelligi debere; Idem ex epistola Ducis summo Pontifici scripta factum excusantis

[a] *Infra cap. 6.*

[b] *Hist. Constan.*

santis elicitur, quam Reinaldus refert, *Ven. in Christo patri & D. Inno. Dei gratia S. R. E. summo Pontifici, Henricus Dandulus* * *Dalmatiæ atque Croatiæ Dux vester humilis, & devotus cum omni devotione servitium, notum facio Sanctitati Vestræ quod cum Crucem assumpserim pro servitio Iesu Christi, & S. R. E. transmeandi gratia de Venetiis iter arripuimus, necessitate temporis hyemalis ingruĕte, oportuit me cum stolio meo, & peregrinorum apud Iadram hyemare, quæ cum rebellis mihi, & Venetiis longo tempore injustè per proditionem contra juramenta præstita* * *de Civitate, & civibus secundum quod moris est, invicem se inimicantium, justè, ut existimavi, sumsi ultionem; verum quia, ut dicebatur in vestra erat protectione, quod ideò non credebam, quia non existimo vos, nec antecessores vestros illos sub protectione recipere, qui Crucem accipiunt sanctam, ut eam portent, non etiam iter perficiant, propter quod peregrini solent Crucem accipere; Sed & aliena inveniant, & injustè detineant, Paternitati V. contra me, & Venetos sententiam excommunicationis placuit promulgare, quam patienter, & humiliter sustinuimus, usque quò per D. Petrum Tit. S. Marcelli presbiter Card. & S. R. E. L. præstita condigna satisfactione, meruimus absolutionem, secundum ordinationem vestrorum nunciorum, & scriptorum paginam, Vestræ poterit Sanctitati innotescere.* Illa enim verba *aliena inveniant, & injustè detineant* piraticam Iadrensium significare noscuntur, propter quam pro ut contra inimicos vindictam se justè sumpsisse Dux refert, sed ad vitandam facti invidiam, Pontificisque iram leniendam intrinsecam domorum destructionem casu secutam simulasse conjectari potest; quam facili verò hyberno tempore solaria tectaque domorum à militibus destruantur, etiam invitis Præfectis, exempla hodierna in parvo præsidiariorum numero docent, quid autem numerosa Classis, & tot legiones integra hyeme permittentibus, ne dum jubentibus Ducibus efficere potuerint; quilibet percipere potest: murosque & turres Civitatis destruxerunt, ne restaurata nova incommoda inferret, & ut Cives per terrestria loca jam dispersi, sublata restaurandæ patriæ spe, à mari prorsus alienarentur, prout de Belgradensibus evenerat: Hoc modo, Adriatico, ut rebantur pacato relicto, Veneti Constantinopolitanam expeditionem integris viribus aggressi sunt, in qua eadem fere causæ, occasionesque cum Iadrensi confluxerunt, nam cum milites inopia premerentur; facilè Veneti eosdem in sententiam suam traxerunt, speque consequendæ pecuniæ, sibi à Græcis & Francis debitæ, naves & cōmeatus Francis præbuerunt, prætextus autem fuit Ecclesiam Græcam Romanæ restituere, impedimentaque ab eisdem peregrinis illata removere, sic ex Cruce signatorum inopia, Iadrensis desolatio, & Constantinopolitana expeditio ortum habuere, quam cùm summus Pontifex improbaret, Cruce signatosque maximoperè urgeret, ut recto itinere ad Alexandriam oppugnandam progrederentur, & ut prætextum inopiæ removeret, eisdem concessisset, quocumque transibant *a victualia accipere possent sub satisfactionis (tamen) Proposito,* Legatusque verò omissa etiam satisfactionis mentione indulsisset. *Permittebat enim eis, ut de maritimis locis Romaniæ, quam aluit, id mare cibos inemptos, id est absque pretio moderatè tollerent, qui eis ad annum dimidium possent sufficere,* ut Guntherus refert. Franci tamen certiori spe pecuniæ ab Alexio promissæ illecti, Alexandrina omissa, Constantinopolitanam prosequuti sunt; Sic Venetis opportunitatem inopiæ peregrinorum in rem suam vertentibus, civibusque opes proprias publico beneficio exponentibus, res eorum mirum in modum auctæ sunt.

* Venet. [margin]
* Esset. [margin]
a Rain. an. 1203. n. 1. [margin]

CAP. II.

De Iadrensi restauratione

DEsolata Iadra classem inde solvisse die 7. Aprilis 1203. iterque Constantinopolim versus direxisse, Ramnusius refert: Archidiaconus autem cap. 25. supra relato sequitur.

Tunc Iadrenses Patriâ exules, ceperunt per mare discurrere, magnas Venetorum cades ubicunque eos invadere poterant facientes. At Veneti missis galeis & navibus ædificarunt quoddam præsidium in Insula ante Iadram. Vbi plurima considens acies, armatorum prohibebant Iadrenses Civitatem ingredi, eos per mare undique insequentes. His diebus advenerunt decem galeæ Cajetanorum ad Dalmatiæ partes. Tunc Bernardus Archiepiscopus Spalat. accedens ad eos loquutus est cum eis, ut darent auxilium Iadrensibus contra Venetos, qui præsidium insidebant; cum ergò Cajetani Archiepiscopo acquiescerent, facta pactione de stipendio percipiendo, abiit Archiepiscopus Vranam, & accepit quandam argenti quantitatem, quam Rex apud templarios deposuerat, & soluto stipendio coadunaverunt se Iadrenses cum Cajetanis, & abeuntes ceperunt pugnare fortiter cum Venetis, qui erant in Castro, & tandem Veneti impares viribus, defecti jam, & languentibus dextris resistere nequirent; tunc Iadrenses cum Cajetanis potita victoria quotquot Venetos in Castro illo invenerunt, omnes gladio peremerunt, destructo totius munitionis illius ædificio, Iadram intraverunt, & tunc ruinas domorum suarum, ut poterant instaurantes, habitaverunt in eis: miserunt autem Venetias, & fecerunt pacem cum ipsis, jurantes eis subjectionem perpetuam, & fidelitatis constantiam observare. Eodem tempore volentes Veneti de Bernardo Archiepiscopo

ſcopo ſumere ultionem, venerunt cum galeis, & deſtruxerunt turrem cum palatio, quam idem Archiepiſcopus conſtruxerat in Inſula Hurania quæ eſt ante Salonam. Dandulus verò *Veris adveniente tempore Veneti ſe mari, & ventis committunt, Iadrenſes illicò Patria exules Venetos navigantes non modicum infeſtabant. At Ducis natus miſſis galeis, & navibus ædificarunt quoddam Caſtellum in Inſula Malconſejo ante Iadram; ubi plurima confidens acies armatorum, prohibebant Iadrenſes Vrbem ingredi, eos per mare undique inſequentes; Iadrenſes tunc cum ſtipendio Regis acceptis decem galeis Cajetanorum præſidium Venetorum impugnant, & obtinent, & in Vrbem jam deſolatam redeunt, & timentes Stolum, quem Veneti denuò præparaverant, per ſuos nuncios gratiam implorant, & offerunt perpetuam fidelitatem, obſides, & cantationem laudum exhibere, Comitemque de Venetis eligere, & Archiepiſcopum, qui reverentiam & obedientiam Primati debitam exhibebat Patriarchæ Gradenſi, & erga hoſtes Venetorum inſurgere, & annuatim 3000. pellium cuniculorum tribuere. Qua oblatione benignè accepta, ad gratiam reſtituti ſunt.*

Hæc Dandulum ſicuti ab Archidiacono exſcripſiſſe conſtat, ita reliquos vulgatos ab ipſo, ſed nemo tempora diſtinguit; eodem tamen anno 1203. Claſſem emiſſam, Caſtrumq; conſtructum Chroniſtæ Veneti referunt, quod non ſolum de conſtructione Caſtri verum eſſe debet, ſed eodem quoque anno ipſum Caſtrum à Iadertinis expugnatum fuiſſe dicendum eſt cum Archidiacono; cùm in principio ſequentis anni Iadram habitari ceptam ſcripturæ doceant. *Capitulum Iadren. Domaldus Comes, & Vniverſitas ipſius Civitatis Reverendiſſimo Patri Dominico Sanctorũ Coſmæ & Damiani, de monte Abbati ejuſque Catholicis ſucceſſoribus monaſticam vitam profeſſis in perpetuum. Quoniam noſtræ deſolationis, & exilii tempore, vos, & monaſterium veſtrum agnovimus nobis* * pro- fligantibus *fore Aſilum pariter, & auxilium idcircò ad memoriam beneficia veſtra nobis benignè exhibita reducentes, vobis, & per vos veſtro monaſterio Eccleſiam Sancti Dimitri Martyris in noſtram Civitatem ſitam tradimus, atque concedimus; ita dumtaxat ut liceat vobis, & prædicto Monaſterio memoratam Eccleſiam cum adjacenti Curia ſua liberè obtinere, & rationabili jure perpetuis temporibus poſſidere; obſecramus igitur, & conteſtamur omnes Dei fideles per Deum Patrem Omnipotentem, & Ieſum Chriſtum Filium ejus, nec non & Spiritum Sanctum ab utroque procedentem, ut hæc omnia inviolata cuſtodiant, quatenus in Sanctorum conſortio æternæ retributionis bravium habere mereantur. Ego Marinus Plebanus Sancti Stephani huic donationi interfui, & ſubſcribo. Ego Ioannes Plebanus Sancti Michaelis ſubſcribo. Ego Stephanus Plebanus Sancti Petri ſubſcribo; Ego Preſbyter Michael ſubſcribo, Ego Preſbyter Chriſogonus ſubſcribo.*

Scriptum Iadræ à Camatio Diacono Sanctæ Anaſtaſiæ, & communis Not. Anno Dominicæ Incarnationis MCCIII. menſe Februarii, Indictione 6. fæliciter, qui annus ex Indictione prout vulgò ſumitur, dignoſcitur fuiſſe à Nativitate 1204. Iadrenſes autem cum Venetis conveniſſe ex reaſſumptione Ducis, & Comitis Veneti conſtat.

Anno Dominicæ Incarnationis Milleſimo ducenteſimo * quarto, *menſe Iulii vigeſima tertia die, aſtante Indictione ſeptima. Iadræ, temporibus equidem Domini Noſtri Henrici Danduli incliti Ducis Venetiarum Dalmatiæ atque Chroatiæ, Eccleſia Iadertina proprio carente Paſtore, ac Vitalis Danduli prudentis Comitis Iadræ, Ego namque. &c*

* quinto

Indictio itidem ſeptima hanc quoque ſcripturam anno ſequenti ſcilicet 1205. confectam declarat, ſed ſicuti tempus conventionis Iadrenſium cum Venetis certiorari nequit, ita mors quoque Emerici, ejuſque filii Ladislavi, & perinde Andreæ ſucceſſio incertæ remanet, cùm ex Epiſtolis Innocentii dignoſcatur, Vngaricos Scriptores mortem eorundem anticipaſſe; nam Innocentius Nonis [a] Novembris An. 6. reconciliationem Andreæ cum Rege fratre opera G. Car. L. ſecutam confirmat, quod in annum 1203. cadit; idcircò tunc temporis Henricum adhuc vixiſſe dicendum eſt, & cum in regiſtro ejuſdem Innocentii lib. 7. [b] reperiatur Epiſtola Andreæ, in qua Innocentium certiorem reddit de morte fratris, & tutela pupilli ſibi relicta, quæ anno 1204. ſcripta eſſe debuit, ad quem Innocentius pupillum commendans reſcribit ſub data [c] 7. Kal. Maii libro 8. 1208. ex quo dicendũ eſſet Ladislavũ puerum tunc vixiſſe, ſed anno præcedenti Andreã regnare cæpiſſe, ex annis Regni in quibuſdam privilegiis ejuſdem expreſſis apparet, ideò vitam Ladiſlavi, non ſex menſium, ut Vngarici Scriptores, ſed paucorum dierum fuiſſe, cum Archidiacono dicendum eſt, & anno 1204. mortem ejuſdem, & Emerici patris ſecutam; ſed ſicuti pueri mortem ab Archiepiſcopo Spalaten. aliquo temporis ſpacio creditam non fuiſſe Archidiacons refert; Ita quoque Innocentium in hac incertitudine pueri tutelam commendaſſe, quamvis jam tunc mortuus fuerit conjici poteſt, Andream ergo ſicuti anno 1204. regnare cepiſſe concludendum eſt, ita, quo menſe, certiorari nequit.

[a] Rain. an. 1203. n. 19. ep. lib. 6. ep. 156.
[b] an. 1205. n. 52. l. 7. ep. 226.
[c] lib. 8. ep. 36.

Iadrenſis igitur deſolatio, ſicuti Emerico morbo implicito ſecuta eſt, ita Veneti Caſtri expugnatio, Iadræque reſtauratio, & cum Venetis compoſitio circa ipſius mortem evenere, tempore, quo Veneti capta Conſtantinopoli ejus Imperium cũ Francis occupabant, ideò in Ægæo impliciti, reſtauratione Iadren. impedire non poterant; Iadrenſes etenim per Croatiam diſperſi

statim atque Classis Veneta desolata Iadra discessit in destructam patriam revertentes (cum ibi habitare nequirent) Venetas naves acrius quam prius infestantes, vindictam sumebant: ob id Veneti aliam classem emittere, & Castrum construete coacti fuerunt, ibique valido præsidio relicto, restaurationem Civitatis impediebant, & infestationem compescebant; Iadrenses autem, Classe carentes, neque patriam restaurare neque Castrum Venetorum expugnare poterant; sed conducta pecunia Regis Cajetanorum Classe ejus ope castrum ceperunt inde patriam restaurare aggressi sunt, ut Archidiaconus refert: cujus festinatæ restaurationis signa in relatis antiquorum murorum vestigiis apparent, nam turris quæ ex parte mari obversa solo tenus prostrata fuerat, restaurata dignoscitur ad altitudinem proximæ turris ex eisdem lapidibus ulnaribus, absque ordine tamen coaptatis, quadratura in ipsa destructione corrupta; quam restaurationem factam fuisse antequam cum Venetis convenissent Iadrenses censendum est, idem quoque ex Orientali, & Occidentali partibus factum esse debuit, portum autem reliquamque muri diruti partem septemtrionalem, catenâ restitutâ clausam fuisse conjici debet, & eo modo quo tempus, & operariorum numerus permisit obseptam fuisse Civitatem, at cum Cajetani recessissent, Venetique novam Classem pararent, inde verentes Iadrenses, ne superveniens Veneta Classis, iterum Civitatem (quam ex murorum imbecillitate ipsi per se defendere non volebant) aggrederetur; Vngaros autem Rege eorum morbo implicito desolatæ Civitatis restaurationem neglexisse (parvo usui futuram cùm Classem non haberent) quâ de causa Iadrenses cum Venetis convenire coactos fuisse censendum est; Veneti verò cùm à Summo Pontifice urgerentur, ut damna illata Iadrensibus reficerent, restaurationemque Civitatis jam factam cernerent, & in Ægæo impediti validam Classem contra Iadrensium molimina mittere non possent, insulasque retinere absque Iadra quam laboriosum esset experti fuissent, ad illas conventiones animum inclinavere, quibus Civitas obsidum pignore, in fidem rediret, & pro damnorum satisfactione excommunicationisque absolutione consequenda in supra relata Ducis Epistola memorata insulas Iadrensibus restituerunt, levi tantum pellium cuniculorum imposito tributo; sic ad supra descriptum Colomani temperamentum deventum est, & Veneti pacato Adriatico relicto, integris viribus Constantinopolitanum bellum prosequuti sunt, Iadrenses verò Veneto Comite recepto, restaurationem patriæ continuerunt, quam sicuti multo tempore protractam inferius apparebit, ita in supra relatis antiqui muri vestigiis, superstructio, quamvis, ex minoribus lapidibus tamen quadratis, & ad normam dispositis, accuratam structuram indicant, pacato tempore confectam, quæ restauratio in causa fuit, ut exinde Iadra nova nuncupari ceperit, proximi autem Belgradi rudera Iadræ veteris nomen sortita sint. Sic Iadrenses subjectionem Archiepiscopi dedignantes, Venetumque Magistratum fastidientes, dum integram libertatem ex Vngarica protectione cõsequi affectant, primò Insulas, navigationemq; amiserunt, ex quo inopia premi ceperunt, mox patria pulsi, ejusdem desolationem spectarunt, pro cujus restauratione, ea quæ prius spreverant, subire coacti fuerunt.

CAP. III.

De Ducatu Dalmatiæ, & Croatiæ, rerumque, & nominum alteratione.

POstquã Iadrensis Ecclesia in Archiepiscopatum erecta Gradensi Patriarchæ subdita fuit, exindeque Patriarcha primatis Dalmatiæ titulo uti cepit, nominis quoque Dalmatici alteratio inducta est, & Iadra tantummodò cum cæteris Occidentalibus Insulis Iadrensis Provinciæ pro Dalmatia sumi cepit; Spalatensis verò Metropolis, sicuti toti Croatiæ præerat, & unicum tantùm Traguriensem suffraganeum in Dalmatia retinebat, ita obsolescente Dalmatico cognomine, pro Croatiæ sive Sclavoniæ Archiepiscopatu sumi cæpit, & quamvis Dalmaticæ Civitates à Croaticis distinctæ in scripturis reperiantur, tamen cum circa eadem tempora Emanuel Imperator Croatiam cum Spalato, & Tragurio consecutus fuisset, Præses ipsius, quamvis titulo Ducis Dalmatiæ & Croatiæ uteretur, tamen vulgari quoque Sclavoniæ subscribebat.

Ego Rogerius Sclavone Dei & Imperialis gratia Dalmatiæ, & Croatiæ Ducas, & prout, ante hæc tempora, Croatiam à vicinis Dalmatis, & Vngaris Sclavoniam nuncupatam infra *a* refertur, ita apud Græcos Dalmatiæ partem ab eisdem cum Croatia, & Servia possessam, tamquam accessorium Slavicarum regionum *Sclavoni* nuncupatam ex relato Emanuelis rescripto *b* apparet, in quo eundem Rogerium, non Dalmatiæ, & Croatiæ Ducis nominibus, sed unico Sclavoniæ appellat *Ligia Imperii mei Rogerii Sclavoni* Iadra deinde ad Regem Belam deficiente, diuturnum bellum inter Venetos, & Vngaros exarsit, quod quamvis post octo annos per quadriennales inducias intermissum fuerit, tamen denuò recrudescens, 12. annis continuavit: in quo mutua damna, & clades secutas Dandulus memorat, ut relatum est, exinde conjici potest, quanti impendii fuerint Venetis Insularum præsidia, & quanti constiterint classium continuæ inter easdem excubiæ, sed valdè majora damna ex Insularũ amissione, & maxima ex navigationis prohibitione Iadrenses passos existimandũ est, quę ad reliquos quoq; Adriatici acco-

a lib. 6. cap. 4.

b lib. 3. cap. 10.

accolas, qui cum Vngaris sentiebant extensa fuisse, innui debet, & ex diuturnitate belli littora continentis, pluresque Insulas desolatas, desertas jacuisse, Dalmatasque Vngaris adhærentes ex vetito maris usu irritatos, Venetos navigantes, eorumque socios, vel amicos infestasse: Inde mutua odia exorta sunt, quæ & Venetos ab antiqua Dalmatarum societate alienarunt, & Dalmatas Insulis navigatione, & piscatu amissis, ex consequenti, mare relinquere, terrestrique industriæ incumbere coactos, in maximas angustias incidisse, exindeque mores quoque antiquos ipsorum maritimos immutari cepisse, & prout cum proximis Croatis, sive Slavis continuò versari, terrasque in solo Croatico colere coacti fuerunt, ita indies nomen Dalmatarum cum Slavis confundebatur, ut VVilhelmus Tyrien. Archiepiscopus illorum temporum Scriptor l. 2. cap. 17. Comitis Tolosani iter describens testatur.

Hi omnes in Italiam descenderunt, transcursaque Longobardia per eam Regionem, quæ Forumjulii appellatur, juxta Aquilejam transeuntes Istriam, inde tamen in Dalmatiam descenderunt. Est autem Dalmatia longè patens regio inter Vngariam, & Adriaticum mare sita, quatuor habens Metropoles Iazaram, & Salonam (quæ alio nomine dicitur Spalatum) Antibarim, & Ragusam populo ferocissimo, & rapinis, & cædibus assueto inhabitata, montibus, & sylvis, magnis quoque fluminibus, pascuis etiam longè, latèque diffusis occupata penitus, ita ut raram habeant agrorum culturam, locorum incolis in gregibus, & armentis omnem vivendi habentibus fiduciam, exceptis paucis, qui in oris maritimis habitant, qui ab aliis, & moribus, & lingua dissimiles, latinorum habent idioma, reliquis Sclavonico sermone utentibus, & habitu Barbarorum, & quamvis sub antiquo vocabulo Dalmatiæ, Croatiam & Serviam Sclavonicas regiones, cum ipsa Dalmatia includere dignoscitur Vulielmus, tamen differentia morum, linguæ, & habitus *paucorum maritimam oram habitantium* exprimendo, Dalmatas proprios designare, & à Slavis distinguere dignoscitur, sed cum in primordio hujus belli Iadrensi Comiti indistinctè Dalmatici, ac Croatici littoris res bellicæ demandatæ fuissent.

1181. *Maur. Dei, & Regis gratia Comitis, & totius maritimæ Provinciæ studiosi exercitatoris cùm castra metatus esset* hinc Provinciæ maritimæ nomen novum emersit, in qua Civitates littorales, tam Dalmaticæ, quam Croaticæ sine discrimine comprehendi cæperunt.

Mortuo deinde Bela, quamvis Andreas Emerici Regis frater Ducatum Dalmatiæ, & Croatiæ antiquis nominibus teneret, tamen cum Chulmiam & Rasciæ quædam loca (quæ sunt in Servia) acquisivisset, eò magis hæc Regionum Slavicarum nomina cum Dalmatia confundi cæperunt, etiamsi in Privilegiis ipse Andreas se Dalmatiæ, Croatiæ, & Chulmiæ Ducem distinctè subscriberet.

1198. 6. *Maij post felicem, & gloriosum victoriosæ dominationis ingressum Illustrissimi Andreæ tertii Regis Belæ filii Triumphum, quem sibi omnipotens Ducatus sui protector, & auctor de Dalmatia, & Croatia magnificè conferre dignatus est, atque post habitam tam Chulmiæ quam Rasciæ laudabilem victoriam, cum ad Iadertinam Civitatem Victor rediret, Ducatus sui jura disponens*, & prout Hemericum Iadrensibus, quando Insulas amiserant, prædia in Croatico solo indulsisse a reperitur, ita Andreas quoque Ducatu Dalmatiæ, & Croatiæ fungens, multò plura Dalmatis concessit, quæ deinde Rex effectus confirmavit: exinde Dalmatæ eò magis à mari alienati, terrestri industriæ dediti fuere, ob id eorum mores cum Slavicis confusos fuisse censendum est, deincepsque omnes maritimæ Civitates Dalmatiæ antiquæ, quæ in Vngarorum potestate reperiebantur, Provinciam propriam sortitæ sunt, in qua Croatiæ, & Serviæ Civitates maritimæ simul cum Dalmaticis recentioribus comprehendebantur, propriumque Banum habuerunt, qui maritimus, vel maritimarum dictus fuit, quod cum tempore Archidiaconi evenerit, ipse eadem distinctione usus, maritimas Civitates indistinctè pro Dalmatia usurpat, reliquas verò à mari remotas pro Croatia, sive Sclavonia; exteri autem Scriptores, quibus hæc distinctio nota non fuit, vel Romano antiquo more, Croatiam, & Serviam in Dalmatia includunt, vel usuali vocabulo Dalmaticas quoque Civitates Sclavoniæ adscribunt, ut ex Græcis & Vuil. Tyrio supra relatis apparet, eodem quoque modo Andreas Dandulus cum suo tempore nomina Dalmatiæ, & Sclavoniæ confunderentur, sæpeq; unum pro altero sumeretur, ut hanc confusionem vitaret, ad antiquos Romanos Dalmatiæ fines respexit, & Croatiæ partem maritimam in Dalmatia includens eandem b *Montanam Dalmatiam* nominavit, Croatiæque tantùm reliquit eam Regionem, quæ ultra montes sita, Croatia mediterranea dici potest, deincepsque ut plurimum hodiè usque talem distinctionem servant Geographi.

a 1197.

b lib. 9. cap. 4.

CAP. IV.

De Ducatu Chulmiæ & piratica Almisanorum.

CHulmitanam Regionem Serviæ à monte Hlumo χλεύμου denominatam & Zachulmitas, quasi post montem habitantes, dictos Porph. refert cap. 33.

Zachulmi dicti sunt à monte Chlumo sic dicto Sclavorum lingua, quasi post montem habitantes quandoquidem magnus inibi

O 2 mons

mons est, in cujus summo urbes duæ sunt; Bona, & Chlum: retrò montem verò flumen est Bona, quod Græcis καλὸν *significat: Venit autem posteritas Proconsulis, & Patritii Michaelis Busebutza Zachlumorum Principis filii, à non baptizatis accolis fluminis* a *Bislas, quod & Ditzice cognominatur, habitavitque ad flumen Zachluma; suntque in Zachlumorum territorio urbes habitatæ Stagnum, Mocriscie, Iosle, Galumaenic, &* b *Dobriscic* antiquum sed obsoletum vocabulum Slavum Chlum, vel potius Hum, & Humac montem quidem significat, sed cum civitatem quoque ejusdem nominis, flumenque Zachluma Porph. ponat, ideò non à monte, vel Civitate Chlum, sed potius ab ipso flumine Zachlumo (quod per vallem Popouo dictam circumquaque altis montibus cinctam fluens nullibique exitum habens à terra absorptum per occultos meatus in mare prorumpens flumen Omblam antiquis Arionem efficit) denominatos Zachlumitas, & ex hoc post montano, vel potius intermontano flumine, uti à re insolita regionem nomen sortitam fuisse censendum videtur: sed utcumque Zachluma denominata fuerit, eandem presbyter Diocleas Zaculmiam, Chelmam & Chelmanam vocat, Archidiaconus Spalaten. Chulmiam, & Chelmum: sed sicuti Ducatum Chulmiæ in Regno Dalmatiæ, & Croatiæ perperam includit cap. 13. ita fines ejusdem non distinguit cap. 15. ubi ait: *fuit etiam Episcopalis sedes apud Mucarum, eratque sua Parochia à confinio Craina usque stagnum; in stagno nihilominus fuit Episcopatus, suaque Parochia erat in Comitatu Chulmia*, capite verò 33. relatis damnis illatis Traguriniis, & Spalatinis per Tolen. nepotem Petri de Chulmia prædaque inde terrestri itinere abacta, subdit *Spalatenses armato sæpius navali exercitu magnam partem terræ ipsius depopulati sunt.* Ex quo eandem orã maritimam (Slavo vocabulo Crainam id est finitimam regionem dictam) quam Episcopatui Maucarensi tribuit Archidiaconus, Chulmiæ fuisse innuere videtur. Hanc olim eandem Narentanos possedisse constat ex c Porphirogenito, quibus deletis in proximæ Zachlumiæ, sive facilioris prolationis gratia Chulmiæ, regionis nomen transiisse ex relatis à Diocleate facilè suaderi potest, & ut regionibus finitimis evenire solet, fines quoque multoties variasse: tempore autem Archid. cum ab Vngarico magistratu, qui Dalmatiæ & Croatiæ præerat, regeretur, & in ditione Mucarensis Episcopi esset, qui Spalatinæ Ecclesiæ suffraganeus erat, ideò regionem Chulmiam in Croatia fuisse existimavit. Chulmitanum autem Ducatum Andream quando Dalmatiæ, & Croatiæ præerat, acquisivisse tempore, quo cum Venetis bellum gerebat, supra *d* relatum est, & sicuti Chulmiam regionem maritimam inter Cetinam, & Naronem flumina sitam fuisse constat, ita, an regio quoque Chlebna nunc Hli uno (quæ sola ultra Cetinam in Croatia erat) in Chulmia inclusa fuerit, percipi nequit: tamen eandem regionem maritimam ab Archidiacono Crainã dictam, simul cum proximis insulis in Chulmia fuisse, & à Comitibus Croatis rectam mox patebit, cujus caput Almisum Andream uti locum opportunum ad proximarum insularum dominium retinendum, & ad maris infestationem exercendam elegisse conjici potest, cum deinde Regem effectum Almisanis *e* Privilegium simile Dalmaticis civitatibus indulserit: & sicut donec Iadra in Vngarica protectione fuit, ibidem infestationis sedem Adriatici resedisse par est credere, ita postquam cum Venetis se composuit restaurationi patriæ, & insularum culturæ Iadrenses incubuisse, navigationemque reassumere procurasse, & exinde simul cum Venetis proximorum Croatorum molestiis occurrisse, littoraque Liburniæ custodisse censendum est, reliqua autem loca littoralia puta Sibenicum, Tragurium, Spalat. & Almisum, simul cum insulis, quæ in Vngarorum potestate reperiebantur, Venetos infestasse, ex eo quia Comes Domaldus, qui uti vir strenuus, tempore, quo, expugnato Venetorum Castro Iadra restaurari cæperat Comitatui ejusdẽ præpositus *f* fuerat, deinde Iadren. cum Venet. compositis, Sibenici, Trag. & Spalati Comitatus exerceret, ideò sicuti maritimæ provinciæ Præfectum fuisse conjici potest, ita ex omnibus locis sui regiminis Venetos molestasse censendum est, sed cum omnia ex arbitrio gerens molestus Civibus effectus fuisset Tragurien. & Spalaten. eidem Comitatus ademerunt, & à Rege Hierosolymitanam expeditionem tunc moliente exemptionẽ ab ejusdẽ jurisdictione *g* obtinuerunt. Andreas deinde Rex collectis Spalati copiis, inde Classe conducta solvit, Hierosolymitanumque iter aggressus est, ut Archidiaconus refert cap. 26.

a *Bigava.*

b *Dubrounich.*

c *lib. 2. cap. 3.*

d *lib. 3. cap. 13.*

e *Privil. 1207.*

f 1204.

g 1217.

De passagio Andreæ Regis, filii Belæ Tertii Regis Vng.

Per idem tempus Andreas Rex Vng. votum patris exequi cupiens, Crucis suscepto signaculo, ad auxilium terræ Sanctæ iter arripuit profecturus, misit ergò, & conduxit naves magnas à Venetiis ab Ancona, & Iadra, & ab aliis Civitatibus Adriatici sinus, fecitque omnes applicare ad portum Spalatinæ Civitatis, præmisit autem omnem apparatum armorum & escarũ in multitudine curruum, & jumentorum, qui venientes repleverunt omnia per circuitum Civitatis. Præcessit autem Regem, & Vngaros ingens Saxonum multitudo, qui omnes pacifici & mansueti erant cum devotione, ac desiderio, navigationem Regiam præstolantes, omnes enim Cruce signati erant; ad peti-

petitionem verò Regis dederunt Spalatenses totum suburbium ad hospitium peregrinorum, exeuntes verò de domibus, illis expeditas hospitibus dimiserunt. Mox autem ita confestim repleta sunt hominibus, & jumentis, ut non pateret aditus transeundi: sed non eos suburbanæ domus capere potuerunt, licet constricti, & constipati manerent; plurima verò pars totius comitatus Regalis Curiæ morabatur extra, in territoriis per campum diffusa. Cives verò alii pavebant, alii mirabantur inconsuetam multitudinis frequentiam intuentes. Itaque A. Redem. Nostræ MCCXVII. Men. Aug. 23. die advenit Andreas Rex ad Civ. Spal. exierunt autem processionaliter obviam D. Regi universi Cives, omnesque forenses, totaque turba sui exercitus, laudes ei altis vocibus concrepantes. Deinde Clerus omnis holosericis super comptas inducti vestibus, cum Crucibus, & thuribulis procedentes usque posturbium, prout Regiæ magnificentiæ dignum erat, pariter concinebant. Ipse verò Ill. R. viso processionis cœtu solemni, statim descendit de equo, magnaque suorum Principum vallatus caterva, tenentibus eum hinc inde Episcopis qui convenerant pedes usque ad Ecclesiam S. Domnii processit, ubi celebrato missarum officio, & data oblatione super Altare ad hospitium secessit. Ea die Communitas exhibuit Regi affluentissimam procurationem in domo, quæ dicitur Mata extra muros Aquilonaris portæ; dicebatur autem tunc fuisse in comitatu Regio plusquam decem millia Equitum, excepta vulgari multitudine, quæ penè innumerabilis erat, tunc Rex cepit magnam benignitatem erga Spal. Cives ostendere, ita ut ipse ultra provocaret eos, ad petendum a se, quod eis ad publicum cederet commodum, velle quippe Regis erat, ut ad munimen Civ. suæ reciperent Castrum Clissæ, volebat nihilominùs eis concedere Comitatum Insularum, sed Spalatenses suo more ad publica nimis tardi, ad privata commoda singuli intendebant, neglectis siquidem Regalibus beneficiis, quæ eis piè, & liberaliter concedebat Rex proprio clementiæ suæ provocatus affectu, noluit Castrum illud committere alicui de proceribus: sciens, quia multa infestatio Spalatensibus ex illo Castro procedat, sed accersito quodam Pontio, qui erat Magister militiæ domus Templi, per Regnum Ungariæ, commisit ad manus ejus custodiam, & tutelam ipsius Castri, præcipiens, ut vicissim fratres suæ religionis ibidem faceret insidere, cum autem Andreas Rex aliquantam moram faceret præparando navigium Ber. Archiepiscopus mortis debitum solvit, sepultus verò est juxta Ecclesiam Sancti Domnii, protinus autem Rex misit ad Canonicos Spalatenses rogans, & consulens, ut eligerent de Clericis, qui circa ipsum erant, maximè quidam instabat pro quodam Alexandro fisico, qui erat vir, literatus, & honestus, per quem Ecclesiæ poterant multa commoda provenire, sed non fuit petitio Regis admissa, quoniam aliorsum tendebat intentio seniorum; interea Rex naves ingressus, dispositum arripuit iter, Spal. verò dederunt ei usque Dirrachium duarum galearum conductum, non potuit Rex tantum habere navigium, quod sufficeret ad passagium omnibus Cruce signatis; quamobrem necessitate compulsi, alii redierunt ad propria, alii verò expectaverunt usque ad annum sequentem.

Hac occasione Andream jura, quæ in Iadra habebat Venetis cessisse Dandulus scribit. *Andreas Rex Ungariæ Cruce signatus à Duce Venetiarum suis nuntiis pro passagio navigia petit, & petita obtinuit, annuentibus illis, ut jura quæ Rex in Iadra se asserit habere in Venetos transferrentur,* quod ex relatis Archidiaconi verbis conductum navium, & galearum memorantis certioratur(quamvis Bonfinius, ut hanc cessionem negare posset, Andream terrestri itinere Constantinopolim progressum nullo tamen Scriptoris fultus testimonio asserat;) tuncque Adriatici accolas Ungarici juris ab infestatione maris supersedisse censendum est, sed prout absente Rege in Regno Ungariæ magnas dissensiones secutas, ipse Andreas reversus Summo Pontifici *a* significavit, ita mutuas maritimarum Civitatum simultates, & cum Comitibus Croatiæ jurgia Archidiaconus refert, exinde piraticam quoque renovatam fuisse dicendum est, qua de causa Trag. & Spalat. cum Clissanis convenientes Sibenicenses quoque à cursu se abstinere promittentes in ligam *b* receperunt, piraticæque pro ipsorum posse se opposuerunt; at, cum tutum receptum piratæ Almisi haberent, ibidem sedes figentes multoties mare vexarunt; Quotusquisque enim ab altera partium expulsus fuisset, vel pace composita arma tractandi cessabat occasio, ad proximum quæstum se recipiebant, & cum Veneti tunc in Ægæo impediti essent, ex numerosa perditissimorum hominum Colluvie armis assueta, Almisanorum piratica invaluit, cujus situs describendus est, ut clariora evadant ea, quæ de eisdem sæpè repetenda erunt.

a Epistola in vol. Gesta Dei per Francos.

b 1221.

Almisum situm est ad ostium fluminis Tilluri, nunc Cetina, quod in mare exit inter duo prælta, continuataque montium juga, aspera, & importuosa, ex orientali parte Narone fluminis ostia contingentia, ex Occidentali verò Spalatum usque protensa: Flumen autem ipsum, quamvis inter altos & arduos montes restrictum fluat, tamen navigabile est per tria milliaria, sed antequam in mare exeat, montibus hinc inde recedentibus, quasi in lacum dilatatum, Insulam efficit, ri-

O 3 pasque

pasque hinc inde tenes, & ad fabricanda navigia aptas, habet, deinde coarctatum inter duas altas, & inaccessibiles rupes, quæ trepidinibus montium junguntur in littus vadosum erumpens, commodam stationem navibus præbet, cum verò mare ipsum circa ostium fluminis brevibus & syrtis scateat: quæ etiam æstu maris variantur, ideò solis incolis notum ingressū permittunt, ex cujus orientali parte in Chulmitana Regione annexa est majori, minor rupes supra quam Almisum sedet, quod subjacens fluminis ingressum, cuicunque generi navium facilimè prohibere potest: hanc eandem oram antiquitùs Ardieos possedisse, & ob piraticam à Romanis longè à mari abactos memorat Strabo; ideò nil mirum, si in hoc tuto à natura parato receptaculo Croati, & Chulmitæ convenientes, piraticamque sæpè renovantes, Almisanorum nomen famosum effecerint, & prout infestationem maris usque quò bellum cum Venetis gerebatur jussione Regia exercuisse censendum est, ita Rege cum Venetis componente, piraticam per se continuasse: at cum universos navigantes vexantes, peregrinos quoque in terram sanctam procedentes spoliarent, hac de causa Honorius summus Pontifex Aconcium Legatum mittere coactus fuit, ut ex ejusdem Epistola Spalatensibus scripta apparet.

Honorius Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Comiti, & populo Spalati Sal. & Apostolicam benedictionem: Tacti sumus dolore cordis intrinsecus, quod sicut audivimus novi contra Christum hostes proditoriè insurgentes, tempus faciendi legem ejus dissipare nituntur; quia quidam Sclavi, & Dalmatiani, quamvis censeantur nomine Christiano Cruce signatos, transfretantes in terra sanctæ subsidium, ad obsequium Ihesu Christi; & alios Christianos, piratica rabie spoliant, capiunt, & occidunt, & velut vulpes, habentes proprias foveas, interdum latitant capta præda, ut quasi ex intervallo securitate promissa subsequenter alios incautos invadant, & iterum Christianorum ditentur spoliis, & sanguine satientur, iidem quoque, & alii latentes in insidiis, & speluncis Christianorum iter observant, ut deprædentur eosdem; & quod est gravius, immunitate perimant inhumana. Quis ergò à tanto nefandæ proditionis auditu, & à voce tam peculiaris malitiæ non stupescat; quis tantam Christi contumeliam non zeletur, & horrore perculsus non exsurgat, ad tantam atrocem Redemptoris injuriam vindicandam, dum ministri ejus, qui fundat, & regit Cœlum, & terram, & maria, & omnia quæ in eis sunt, in arida vel in aquis, nequeunt ab hujusmodi latrunculis esse tuti. Ne igitur nefandissimi hostes Christi in sua prævaleant pravitate, sed qui oderunt Dominum, confundantur. Universitatem vestram rogamus, monemus, & hortamur, per aspersionem sanguinis Iesu Christi, vobis nihilominus in remissionem peccatorum injungentes, quatenus ad disperdendum eos exsurgentes in manu valida, & potenti, studeatis ipsos de vestris finibus profligare, ita, quòd cùm desinere, cùm possitis perturbare perversos, nihil sit aliud quam fovere; nos contra vos procedere non cogamur, sed potius vos tanquam persecutores inimicorum Christi possimus meritò commendare. Vt autem quantum nos hujusmodi factum urget ex nuntii qualitate vobis plenius innotescat: ecce dilectum filium Magistrum Aconcium Subdiaconum, & Cappellanum nostrum, quem pro sua probitatis meritis nos, & fratres nostri, carum habemus admodum, & acceptum propter hoc ad partes vestras providimus destinandum, cui volumus ut in his, & in aliis modis omnibus intendatis efficaciter, alioquin sententiam, quam idem rite tulerit in rebelles, seu etiam contemptores ratam habebimus, & faciemus auctore Domino inviolabiliter observari.

Dat. Laterani Id. Aprilis Pont. nostri anno 5. 1221.

Quid autem Aconcius egerit, Archidiaconus refert cap. 27. *His temporibus misit Summus Pontifex quemdam Apocrisarium suum nomine Aconcium, natione Viterbiensem, Curiæ Capellanum, virum valdè discretum, & bonum, misit inquam eum pro quibusdam arduis negotiis, ad totum Vngariæ Regnum, dans sibi mandatum, ut ad Dalmatiæ partes descenderet, piratasque Almisanos à latrociniis cohiberet, sed cum non haberet plenam legationem, nimioque succenderetur zelo, multas enormitates in Clero, & populo corrigendi Spalati positus misit nuncios suos ad D. PP. curiam, postulans, ut perfecta sibi Legationis auctoritas præberetur, profectis ergo nunciis, Aconcius in Spalatensi urbe permansit, donec redirent expectans; videns verò Archiepiscopi temeritatem, & imperitiam, multum compatiebatur Ecclesiæ Spalatinæ, quod tam insolentem fuerat sortita pastorem, arguebat autem eum frequenter, sed ipse sicut Onager assuetus in eremo, & ipsum Aconcium, & ejus monita contemnebat, intereà nuncii redierunt de Curia, Legationis officium eidem Aconcio plenissimè perferentes: tunc Aconcius Sedis Apostolicæ auctoritate suffultus, cepit multa circa Clerum populumque corrigere, Ecclesiam novis studiis informando, fecit enim à Clero cunctas expelli focarias, de quibus Archiepiscopo nulla suberat emendationis cura; Convocavit autem totam Dalmatiam & Croatiam in adjutorium suum contra hæreticos, & piratas, faciens indulgentias omnibus, quicunque zelo divino succensi in personis, vel expensis ad eorum interitum laborarent, tunc congregato multo navali exercitu, & equestri, cepit eos undique*

dique impugnare; in tantum enim Almisanos in mari, & terra insequendo contrivit, ut defecti viribus; desperarent ulterius se posse resistere; Venerunt ergo, & corruentes ad pedes Legati, pacem & misericordiam humiliter implorabant, promittentes omnem emendationem, & obedientiam ad ejus beneplacita, & mandata. Quos legatus suscipiens, fecit eos piraticas naves exurere, promittentes interposito juramento, ut à Christiana jam infestatione cessarent, & sicut ab eodem Aconcio convocatum consilium Ragusii contra hæreticos Dolmi Iacobus *a* Luccari memorat, ita Cazethos Almisanorum protectores eidem Legato Iadram progredienti insidiatos constat.

a Annali di Ragusa.

Aconcius D. Papæ Subdiaconus, & Capellanus Dei gratia Apostolicæ sedis Legatus, universis præsentes literas inspecturis salutem in Domino. Noveritis nos propter instantem neccessitatem guerræ nephandorum Cazethorum qui pro ipsorum posse parabant nobis insidias ad nocendum à Capitulo, & Clero toto Civ. Spalati exegisse ut ligna nobis pararent, cum quibus securè possemus Iadram pervenire, quod tam devotè quàm hilariter facere procurarunt, postulantes à nobis, ut id illis, qui non consueverunt supervectione legatorum auxilium exhibere, ad præjudicium proveniret. Nos autem nolentes, ut quod nobis fit voluntate spontanea, debeat aliquibus præjudicium generare, præsentibus literis declaramus, ne præjudicium aliquod ex hoc nobis auxilio præstito alicui generetur, super quo auxilio neminem duximus eximendum. Cazettos autem sive Caciclos fuisse unam ex XII. tribubus Croatorum, & in Zupania Paratalassia sive maritima potentem B. Rainerium lapidasse supra *b* relatum est, piraticamque exercuisse scripturæ *c* testantur: Comites etiam Cacichios cum aliis Comitibus Croatiæ multas simultates exercuisse, Archidiaconus refert, idcircò foventes homines armis assuetos eisdem latrocinia, & piraticam permittebant; ob id à Rege objurgati fuere.

b lib. 3. c. X.
c Script. Albenen. in Sanctuario Arben.

And. R. Hung. Malduco Duci Kachetorum totique suæ cognationi . . . jubet quod à Latrociniis in Insulis duabus maritimis, & Zernouniza se abstineant piratas, & Patarinos eiciant, aliter cum robore Regni, & filiis duobus, B. & C. in persona castigabit. Sed quamvis Almisanos exustis eorum navibus juramentoque adactis, aliquandiu à piratica abstinuisse censendum sit, tamen cum in Regno Vngariæ multæ simultates intercesserint, & in Croatia dissidia continuaverint, maritimæque civitates à Slavis multoties vexatæ fuerint, earumdemque Civitatum cives in partes divisi, mutuis odiis se invicem insectarentur, ut Archid. *d* refert, & latius in Patriæ Chronico explicatur, inde latrones, & Piratæ invalescentes, itinerantes deprædabantur; Tunc Spalatenses fessi discordiarum civilium, Slavorum Comitum regimine reprobato, Garganum Anconitanum virum prudentem in Potestatem *e* elegerunt, qui reformato Civitatis statu, cum Traguriensibus discordiis compositis, fædus cum eisdem statuit, deinde latrones & Piratas aggressus est, Brachiensibusq; ad deditionem *f* coactis, capto ibi Osor Malduci filio uno, ex Comitibus Almisi ejusdem Insulæ Comite, cæteros fratres pacem facere, & à Piratica se abstinere coegit, conditionibus ab Archidiacono relatis cap. 36.

d a cap. 30. usque c. 36.
e 1239.
f 1240.

Tandem verò videntes fratres comitis cum cæteris, quod nullo modo de Potestatis manibus evadere poterant eorum captivi, nisi ligna Spalatensibus traderent, & cursum penitus resignarent. Tunc acquieverunt ad omnia, & miserunt Spalatum sex ligna, quæ habebant majora, & alia quædam, quæ ceperant minora. Pacti sunt autem quod nunquam ad latrocinandum exirent, juramenti se vinculo astringentes, & obligantes. quod si quando in contrarium facerent, tenerentur solvere Spalat. M. M. iperperorum, & quod ab offensione istorum præcipuè abstinerent vid. Spalat. Venet. Ancon. Imperatori namque obsides dederant, ut nullam in toto Regno Apuliæ læsionem inferrent. Iuraverunt etiam, ut omnibus amicis, & juratis Spalat. eadem pacis fædera observarent, & sic eorum captivi relaxati sunt omnes.

Hoc modo Almisani obsidibus traditis, pœnaque promissa à Piratica se abstinere coacti fuerunt: deinde tamen alios protectores nacti similibus ex causis occasionibusque multoties Piraticam, & validiorem exercuerunt, ut suis locis referetur.

CAP. V.

De secunda Iadrensi defectione.

NOndum Dalmatia à Piratarum molestiis quieverat, cum terrores Tartarorum *g* supervenere, qui profligato Rege Bela, ejusque fratre Colomano Dalmatiæ, & Croatiæ Duce, ac universa Vngaria desolata usque ad mare Dalmaticum pervenerunt, ipseque Rex primo Clyssi cum uxore, filiis, & Thesauro se inclusit, mox Spalatum, deinde Tragurium aufugit; Sed cum neque ibi tutum se existimaret, ut Archidiaconus refert, ad proximas insulas secessit, quarum una hac de causa Regis nomen sortita est, ut in patriæ chronico latius: Iadram tunc à Venetis defecisse eorum Scriptores referunt, causam autem defectionis non tradunt: Archidiaconus verò Spalat: illorum temporum Scriptor eandem defectionem describit.

g Archid. cap. 37. 38. 39. 40.

De secunda captione Iadræ cap. 43.

Hoc tempore Iadrenses cives lætis successibus suble-

sublevati, ceperunt animos ad insolentias retorquere, & contemnentes vetera, quibus optimo statu florebant, voluere nova, & incerta moliri, etenim Venetico dominatui rebellantes, cupiebant se ab ipsius jugo prorsus subtrahere. Cum enim inter cæteros comprovinciales suos terra, marique forent potentia, & divitiis sublimati, fastidio habere ceperunt nauticis lucris incumbere, voluerunt militiæ pompas inaniter experiri, constructis nempe villis, & oppidis gaudebant militari equitatu volare, quamobrē rupto fœdere dominationis antiquæ, juramenti religione contempta, manifestos se hostes Venetis ostenderunt. Dandulus autem in Annal. *Iadratini sub dominio Venetorum honoribus, & divitiis elati, nunc quinto rebelles effecti; Ioannem Michaelem Comitem expellunt, & reliquos Venetos cum bonis suis detinent, & denegato sibi à Frederico Aug. subsidio cum Colomano fratre Belæ IV. Regis Hungariæ componunt, & Regis vexilla erigunt, & ejus auxilio Urbem muniunt, & à Duce requisiti resipiscere renuunt, sed Venetos captivos abire permittunt*, & relata desolatione Vngariæ per Tartaros facta, Regisque fuga subdit. *Rex autem primò in Austriam, posteà in Sagabriam cum familia secessit, & Mariam Reginam cum parvulo Stephano nato, reliquiis & Thesauris regalibus in Clissam Dalmatiæ venire fecit. Colomanus frater obiit hoc anno transacta hyeme, Tartari Budam Strigonium, & alias Regni urbes prosternunt, & homines occidunt; Rex autem in Clissam similiter venit, & Iadertinis supplicantibus Privilegia indulsit, & pecuniam pro muris marinis reficiendis illis tribuit, & appropinquantibus Tartaris in Tragurium ivit, & illorum metu, qui ad maritimam jam descenderant, cum familia & thesauro in navibus quas conduxerat, se transvexit, cui Veneti Divino intuitu cùm multa erga eum agere potuissent, nihil injuriæ illi intulerunt, & tandem abeuntibus Tartaris Rex in Hung. rediit, dimisso Bano Dionysio pro tutela Iadræ.* Hæc Dandulus quamvis partim ex Archidiacono, partim verò à Chronistis Venetis sumpserit, tamen de tempore defectionis, cum eisdem non concordat, nam Chronistæ anno 1242. Iadram defecisse, anno verò sequenti recuperatam concordes scribunt, & prout recuperationis tempus infra verificabitur, ita Colomanum fratrem Regis, cum quo Iadrenses composuisse Dandulus refert mortuum anno 1241. & antequam Tartari Danubium transiissent in Cosmen Monasterio fratrum Prædicatorum sepultum Ioannes Longinus in historia Polon. cum Archidiacono Spalat. concordat, additque Archidiaconus; *sepultus est autem latenti Mausoleo infossus, etenim gens nefandissima Tartarorum sepulcra Christianorum, & maximè Principum sceleratis manibus violantes confringebant, ossaque spargebant*, sed cū Dandulus innuere videatur, Iadrenses spe Friderici (quem infestissimum nomini Veneto tam ob auxilia sedi Apostolicæ, suisque inimicis contra ipsum præstita, quàm ob damna sibi in Apulia illata cognoscebant) defecisse, & cùm ab ipso subsidia consequi non possent, cum Colomano deinde composuisse; Colomanum autem Dalmatiæ, & Croatiæ Ducem à Patre constitutum multa Privilegia Dalmatis, & Croatis concessisse constat, rebus verò Iadrensibus se immiscuisse nulla memoria reperitur. imò mense Decembri 1241. post mortem Colomani adhuc Iadrenses Venetorum Nomen coluisse scripturæ docent, & sicuti Fridericum contra Tartaros Vngaris auxilium promisisse Auctores referunt, ita quoque Dalmaticas Civitates devincere studuisse, ex sequenti diplomate Tragurinis concesso apparet.

Fridericus D. G. Rom. Imp. semper Aug. Ierusalem, & Siciliæ R. universis in Regno Siciliæ constitutis, quibus præsentes litteræ fuerint ostensæ, fidelibus suis gratiam suam, & bonam voluntatem. Noverit universitas vestra quod nos benignius attendentes grata servitia, quæ universi homines Trag. de partibus Dal. ultra mare fideles amici nostri nobis ad mandatum nostrum exhibere devotione solita studuerunt, concessimus eis ut ubique per Regnum nostrum salvi, & securi incedant, in personis, & rebus eorum. Quocirca fidelitati vestræ mandamus, atque præcipimus, quatenus ubicunque, & apud quemcunque vestrorum aliquis hominum prædictorum pervenerit, nullus vestrum præsumat de eo . . . . ipsum tam in persona quam rebus suis offendere, quod qui præsumpserit indignationem meam noverit incursurus.

Datum apud sanctum Sal . . L . . XXIX. Decembris XIIII. Indictionis.

Annus ex indictione restitui debet sic MCCXLI. Spalatensibus quoque simile indulsisse Manfredus ejus filius testatur, eodem quoque modo Iadrensium animos solicitasse conjici potest; Sed cum eodem anno 1241. de Ianuensibus splendidam victoriam consecutus fuisset, & anno sequenti ingentem Classem parari jussisse Chronicon Riccardi de S. Germano referat, 1242. *mense Februarii. Riccardus de monte Nigro à Iustitiariatu terræ laboris amovetur, & Gisulphus de Mannia substituitur illi, turres Civitatis Bari, quæ erant in Civitate Imperator dirui jubet. Biscottum fieri jubet per loca maritima, & loca alia pro fodro 150. galearū & 20. Navium, quas armari mandat super Pisanos, & Venetos ad Romanam Curiam Magistrum domus Theutonicorum creatum noviter Archiepiscopum Barensem, & Magistrum Porcarstrellum pro pace Legatos mittit. Patriarcha Aquileiensis pro facto Tartarorum ad eum venit*, eodemq; tēpore validā Classē Venetos pro Ianuensibus emisisse Dandulus scribat; Ideò Fridericum, ut eorundem Classem ab unione cum Ianuensibus averteret, splendore potitæ victoriæ, & ostensione apparatus ingentis Classis subdi-

ſubditos Venetorum ad defectionem ſolicitaſſe conjectari poteſt, cum Polenſes quoque tunc auxilia ſolita Venetis denegaſſe referat Dandulus, hacque inani ſpe deluſos Iadrenſes defeciſſe innui poteſt; Belamque Regem, quamvis ipſe Regnumque ſuum deſolatum protectione indigeret; Friderici tamen auxilia implorantem, ejuſdem intuitu Iadrenſium protectionem ſuſcepiſſe Privilegiaque eiſdem indulſiſſe, ut Dandulus refert, quæ qualia fuerint cum non reperiantur, diſtingui nequit, extat tamen ejuſdem Privilegium Monachis Sancti Chriſogoni Iadræ conceſſum, in quo antiqua Regum Privilegia confirmavit, eodem modo Civitati quoque Avi Belæ confirmaſſe, argui poteſt, ſed cum dictum Privilegium Sancti Chriſogoni *Datum Anno ab Incar. Domini MCCXLIII. Regni autem noſtri VII.* reperiatur, ſimili modo aliud Pharenſibus conceſſum datum Tragurii *In nomine ſanctæ Trinitat. & individuæ unitatis. Bela D.G. Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galiciæ, Lodomeriæque Rex. Vniverſis præſentes literas inſpecturis Salutem in vero Salvatore. Ex antiqua patrum traditione didicit poſteritas, ut ea quæ per Reges, & Principes ſtatuuntur, ſcripturarum perpetuæ cuſtodiæ commendentur, ne proceſſu temporis oblivione novercante à memoria elabantur, ut quæ ſanata fuerant, dubietatis intrante ſcrupulo irritum valeat revocari, hinc eſt igitur quod cum fideles noſtri Nobiles de Inſula Faria plurima nobis ſervitia fidelitatis opportuno tempore emiſſis altius noſtris tam obſequiis vigilanter, & fideliter inhærentes exhibuerunt propter quæ noſtræ magnitudinis celſitudo ad recompenſationem præmii fidelitatis ipſorum ſolerter ſuperintendens, volens tam ipſos, quàm alios præmiorum digna retributione tam ad ipſius, quam Coronæ ſervitia efficacius provocare habita deliberatione; juſtis ipſorum & ſpecialiter Ven. patris Nicolai Epiſcopi, & Zepregna tunc temporis Iuppani Faren. & Bracen. precibus inclinati, proinde ſtatuit, ut cum ſecundum tempora Eccleſia de Faria vacare contigerit, liberè eligant electores, ad quos de jure ſpectat electio, de fidelibus ad Regnum Hungariæ ſpectantibus ſibi Præſulem, qui eis præſit verbo proficuum, & exemplo, electus tamen Regiæ Majeſtati præſentetur, ut ab ipſo jura Epiſcopalia recipiat, concedimus etiam ut Epiſcopus unà cum Iuppano cum N. N. de genere Givich libera potiantur facultate eligendi, & aſſumendi ſibi Comitem de Hungaria, & ad Regem Hung. pertinentem, quem ſibi utiliorem circumſpexerint, dummodo Regi, & Coronæ fidelis etiam mandatis ipſius in omnibus obſequendo, Comes autem præficiendus Regi Hung. præſentabitur confirmandus, dictus verò Comes conſtituet ſibi Iudicem pro ſuo arbitrio voluntatis. Item ſtatuimus quod Iuppanus ſemper de genere Givich eligatur, & electus Comiti præſentetur confirmandus, & quod ſit Iuppanus ambarum inſularum tam Fari, quam Brazæ. Iuppanus autem antedictus in Inſulis ſupra dictis perpetuò præſidebit, niſi fortè ex cauſa legitima fuerit removendus. Item concedimus, quod nulla unquam collecta vel exactio à nobilibus in eadem Inſula habitantibus requiratur, imò ipſorum libertas in omnibus inconcuſſa conſervetur, niſi voluerint honorare. Cum autem Regi Hungariæ exercitum facere placuerit, nobiles de genere Ginich cum duabus barchis quas habere poterunt de ſuis impenſis præparatis, & armatis ſecundum quod Regiam condecet Majeſtatem, una cum Nautis, & remigatoribus ſervire teneantur: Mercatores autem vel negotiatores ipſorum per univerſum Regnum Regis Vngariæ in terra, marique negotia, vel mercimonia exercentes, immunes à ſolutione tributi penitus habeantur, attendentes etiam ipſorum fidelitatem, concedimus, quod nullus dictorum Nobilium in eadem inſula commorantium extra Civitatem comparere, vel reſpondere coram aliquo Iudice teneantur, niſi forte Regiam Majeſtatem Dalmatiam contingeret advenire, ſi verò aliquis ex ipſis forte gravatus juſta de cauſa ad alias partes ſe tráſferre voluerit, ſecurè cum uxore, filiis, & familia, & omnia ſua poſſeſſione recedere valeat quocunque ſibi placuerit, nullum impedimentum ex noſtra parte vel alicujus alterius habiturus. Præfati autem N. N. de genere Ginich eadem gaudeant libertate, qua N. N. de Spalato, & Trag. perfruuntur; ut autem hujus noſtri ſtatuti ſeries, & decreti ſanctio futuris temporibus illibata conſervetur, & libertas eorumdem perpetuò permaneat inconcuſſa, præſentem paginam ſigilli noſtri munimine fecimus roborari. Datum per manus Ven. Patris Stephani Epiſcopi Vac. Anno ab Incarnatione Domini* 1243. ſexto Idus May, Anno autem Regni noſtri ſeptimo Ven. Patre Barth. Qinquec. Epiſcopo, Ven. Patre Bened. Epiſcopo Varad Bened. Pr. Alben. Aula Regia Cancell. & poſtulato Colocen Dionyſio Bano, & Duce totius Sclavoniæ, Arnoldo Comite Palat. Paulo Comite Albanen. Mathæo Magiſtro Tavarnicorum, Rollando Magiſtro Dapiferorum exiſtentibus, eſt autem datum apud Tragurium* anno præcedenti ex relatis ab Archidiacono & Privil. tunc Trag. conceſſis, Belam autem Tragurii moram traxiſſe anno 1242. Regni ejuſdem ſeptimo (quorum originalia extant) conſtat; Ideò errorem annorum Domini in utriuſque Privilegii tranſcriptione irrepſiſſe, & tam Pharenſibus, quam Monacis Sancti Chriſogoni anno 1242. ſeptimo Regni Belæ conceſſa fuiſſe Privilegia dicendum eſt.

* 1242.

Hæc fuit ſecunda Iadrenſium defectio, quam Veneti Scriptores quintam dicunt, quæ ſicuti inconſideratior priori fuit, ita ejuſdem recuperatio celerior evaſit.

CAP.

CAP. VI.

De Iadrensi recuperatione, Coloniaque ibi deducta.

IAdra amissa, quid Veneti egerint, Archidiaconus loco relato sequitur. *Sed Veneti, uti circumspecti, & solertes viri à principio dissimulantes injurias, & damna æquanimiter supportantes, traxerunt prius cunctos captivos, & pecunias quas Iadræ habuerant, receperunt; Deinde paulatim præparaverunt navalem exercitum fortem, & magnum, & multis machinis fabricatis, pluribus instrumentis bellicis adaptatis, circa Festum B. Petri in magna Classium multitudine, Iadræ applicuerunt, quam undique impugnantes machinis, & balistis acre certamen eis jugiter inferebant; fecerunt etiam Iadrenses machinas contra machinas Venetorum, habebantque magnas oppugnantium copias Sclavorum, & Vng. cum quibus quantum poterant hostili violentiæ resistebant, octo autem sive decem diebus elapsis contigit Banum Dionysium sagitta ictu paululum vulnerari: hunc Rex ad auxilium Iadrensibus miserat, ut esset Dux, & Signifer exercitui militari. Quo vulnere pavefactus, fecit se extra Civitatem à militibus deportari, quo viso Iadrenses timor & hebetudo mentis cecidit super eos, putantes Banum esse mortuum, nec sperabant absque Vngarorum adminiculo posse resisti violentiæ Venetorum. qua de re statim relinquentes pugnam, terga verterunt, & quidquid poterant, de domibus rapientes, cucurrerunt ad portam, & infringentes janua exierunt, & quia magna erat oppressio multitudinis fugientium, cœperunt alii murum scandere, & religatis ad propugnacula funibus dimittebant se certatim ex mœnibus, & abibant: at verò Veneti videntes suos hostes in fugam versos, continuò armati de ratibus descenderunt, & incedentes pedetentim, nullamque cædem facientes ex eis, permiserunt omnes abire, & sic tota Civitas capta est fermè absque ulla strage alterutrius partis* Dandulus verò

Dux igitur Iadratinos in rebellione pertinaces domitare anhelans, galeas 26. & naves 20. cum cunctis ædificiis ad impugnationem opportunis parari jubet, & Rainerium Zeno Capitaneum fecit. Hic cum Ioanne Michaele quondam Comite Iadræ egressus de mense Maji Iadram applicuit, & illos ut ad solitam subjectionẽ redeant, requirit, & cum renuerunt machinis Vrbem impugnant, & Civibus Vrbem tuentibus, alia navigia Venetorum Catenam mirabiliter constructam, Portus ingressum prohibentem viriliter frangunt, & audacius circumquaque bellum innovant, tandem Dionysius Vng. Banus in pugna graviter vulneratus, & insultus continuos perhorrescens extra Vrbem se fecit deferri, tunc Veneti scalas apponunt, & Vngari primò, postea Cives timore attriti, unus post alium Vrbem exeunt, & Veneti absque notabili cæde die 2. Iunii eam potenter habuerunt; quod cum Duci nunciatum foret, gaudio replens Michaelem Mauroceno Comitem fecit, & multis nobilibus, & popularibus Venetis, divisis inter illos Civium bonis, Iadram custodiendam tradit, Ioannes autem Michael, qui in recuperatione Iadræ viriliter se gesserat, pro recompensatione Iadræ Comitatus, Potestas Clugiæ est effectus, posteà ætate confectus in Trocello translatus vita cessit. Hæc Dandulus, sed sicuti ab Archidiacono omissam catenæ fracturam refert, ita ipse murorum debilitatem ex parte septentrionali referre omisit, quos post fractam Catenam oppugnatos Chronistæ asserunt, Venetique populi ex septem unum simul cum mille equitibus Lombardis interfuisse memorant; & cum Apostolica sede vacante tunc temporis Fridericum de Pontificis electione ditioneque ejusdem subigenda solicitum Ricardus memoret, Ianuensesque Classem reparassent, Tyrrenum incustoditum relinquere noluisse, ut Iadrensibus subsidia mitteret, dicendum est; Ideò Venetis qui ex firmato in Ægæo dominio vires auxerant, & in bellis Longobardicis exercitati, expugnandarum urbium modum callebant, Fridericumque in Tyrreno occupatum nullo impedimento futurum scirent, Classe valida parata, machinisque muralibus instructa, spreto Vngarorum inexperto defensionis præsidio, fractaque catena, debiliorem murorum partem oppugnasse, & ex fuga Bani superasse: Iadrenses verò qui fisi. *Catenæ mirabiliter constructa* muros ex ea parte restaurare neglexerant, cum ex levi vulnere Banũ præter expectationem recedere vidissent, nullaque alia subsidia sperarent, confusos, & pavidos patriam deseruisse concludendum est. Sic Iadra anno 1243. die 2. mensis Iunii recuperata fuit; Sed cum præcipui Cives cum Bano aufugissent, Veneti occasione oblata prudenter usi, bona eorum propriis Civibus tradentes Coloniam Venetam inibi deduxerunt, sperantes inde proprios Cives sufficientes custodes Iadræ futuros; Sed cum profugi undique res novorum colonorum infestarent, eodem anno cum proximis insulis Arbi, Chersi, & Vegliæ ad arbitrium Comitis Iadræ fœdere triennali subsidia pacti sunt, ut ex eisdem tabulis apparet

Anno Dominicæ Incarnationis 1243. Indictione 2. mense Novemb. die 3. exeunte Arbi temporibus equidem Domini nostri Iacobi Teopol. incliti Ducis Venet. Dal. atque Chroat, & Pauli Ven. Arben. Episcopi ac Rogerii Mauroceni egregii Comitis. Cum dominus noster Iacobus Teopol. D.G. Venet. Dal. atque Croat. Dux quarta partis, & dimidia totius Imperii Romaniæ Dominator poten-

potentissimus, viros Nobiles D. Henricum Pasqualigum, & D. Marinum superantium Ambasciatores suos Arbum misisset super delegatione eis commissa ab eis diligenter, & benignè sic fuit processum, quod suprascripti Ambasciatores cum Viro nobili D. Rainerio Mauroceno Comite dictæ Civitatis Arbi, & cum beneplacito, & voluntate ejusdem terræ Communitatis, suprascriptus D. Comes cum tota Communitate suprascripta suæ Civitatis Arbi ad honorem suprascripti D. Nostri Ducis, & totius Communis Venet. firmiter per sacramentum stipulando promisit, à modo usque ad tres annos proximè firmam, & stabilem societatem habere & tenere cum omnibus hominibus, qui sunt ad præsens vel erunt in Iadra pro suprascripto D. Nostro Duce & Comite Ven. & cum omnibus hominibus totius Insulæ Veglien & totius Insulæ Apsaren. Et super his omnibus debeant habere, & tenere usque ad dictum terminum suum rectorem illum qui est, vel erit, sive fuerit per suprascriptum D. Ducem, & Commune Ven. rector in Iadra, & hæc societas debet esse, & tenere in hunc modum, ita videlicet, quod à modo usque ad dictum terminum debent, & tenentur sub debito juramenti facere vivam guerram de sanguine, & foco omnibus Kazatis, & deprædatoribus maris, & specialiter omnibus Iadertinis, qui sunt, vel extiterunt, vel à modo fuerunt rebelles contra honorem, & voluntatem suprascripti D. Nostri Ducis, & Communis Ven. & omnibus hominibus, & terris qui voluerintt offendere, vel offendent dictis communitatibus vel hominibus Venet. in terra, vel in mari. Præterea quandocunque fuerit de voluntate rectoris Iadræ, & per suum nuncium, vel literas suprascripto D. Comiti, & Communi Arbi significaverit, ut cum suis lignis armatis debeant exire ad offendendum suos inimicos, vel adpræbendum sibi succursum cum 300. *hominibus debent exire, & ejus mandatum facere, & cum minori numero dictorum virorum si eis præceperit, & hoc totum debet, & teneatur Communitas Arbi observare sub pœna M. M. lib. denar. Venet. parvulorum, medietas quarum si mandatum suprascriptum non observaverit fiat Commun. Venet. & alia medietas fiat Communitatibus, quæ mandatum adimpleverint. Item si infradictum terminum sæpedictus Dominus noster Dux super his suas litteras, vel nuncium Arbum transmiserit, & aliud ordinamentum facere voluerit per dictum sacramentum ejus mandata adimplere bona fide, & suo posse teneatur Communitas Arbi. Acta sunt hæc in Communi Curia Arben. & ibi interfuerunt testes Abundius Dabrauze, Victor Esinne, Madius Tolchus, Madius Bartaldi, Duimus Diacobo, Magister Dobre & alii quamplures.*

Ego Vital. subdiaco. ex me subo.

Ego Lanfran. Arbi Not. his interfui, & de præcepto suprascript: D. Comitis Iudicum, & Consilii, & rogatu Comitis hanc cartã ut audivi, & vidi, scripsi, complevi, & roboravi. ex quibus sicuti Iadrensium extorres mare infestasse constat; Ita quoque inter Comites Croatiæ variæ discensiones secutæ sunt, & inter Civitates maritimas, præsertim inter Spalatum, & Traguri-um acre bellum exarsit, in quo Banum Bosnæ, & Comitem Chulmiæ cum Polizanis Spalatensibus opem tulisse. Tragurinis autem Comites Breberienses cum Iadrensium profugis, ut Archidiaconus memorat cap. 46. *& erat eis lignum quoddam magnum ex bonis juvenibus stipendiariis, & profugis Iadren.* Traguriensesque multoties terra marique victores fuisse fatetur, tandem Banum Dionysium (qui Iadræ vulneratus fuerat) Spalatensibus, mandatis eius parere detrectantibus, jussu Regio suburbia exussisse, pœnaque pecuniaria mulctasse, obsidesque tradere coegisse, ut latiùs in Chronico patriæ. Exinde coniici potest, quod sicut Croati & Dalmatæ spreto Regio obsequio in partes divisi, aperto Marte congredi ausi sunt, ita multo magis eorundem plurimos cum Iadrensium extorribus mare infestasse. Inde illa mutua damna, quæ inter Vngaros, & Venetos in prima defectione Iadrensi Dandulus evenisse memorat, renovata fuisse, censendum est.

CAP. VII.

De Civibus Iadrensibus in Civitate restitutis.

VEneti deducta Iadram Colonia quieti Adriatici more solito invigilabant. Sed cum tunc summus Pontifex post celebratum Lugduni Concil. universos Christianos ad Pacem urgeret, & ad subsidia in Orientem mittenda hortaretur, Imperiumque Constantinopolitanum, cujus Veneti participes erant, à Græcis magis in die premeretur, ideò Legatos ad Regem Belam pro pace componenda misere, ut Dandulus refert. *Dux per Legatos suos Petrum Dandulo, & Stephanum Iustiniano cum Bela Rege Vngariæ Iadræ remisso litigio perpetuam pacem juramento firmavit, vicissim promittentes, ne unius rebelles, vel incommodantes alterutrum, ab altero recipere debeant*, & quamvis Dandulus quid in Iadrensi litigio remissum fuerit, non exprimat, tamẽ cum vicissim promissum refert, *ne rebelles, vel incommodantes alterutrum ab altero reciperentur* innuere videtur, non solùm Iadrenses profugos, qui usque tunc ab Vngaris protecti, Nonæ ut plurimum habitantes, Venetos incommodaverant, amplius ab eisdem non reciperentur; Sed cum etiam inter Comites Croatiæ dissensiones maximæ vigerent, (horumque aliquos Regia mandata spernentes Comitatibus deinde privatos patebit) eosdem quoque tunc à Venetis, vicem Vngaris rependentibus, contra Regem protectos fuisse conjicien-

conjiciendum est, prout posterioribꝰ temporibus in similibus idem evenisse suo loco patebit; Venetos ergò, ut quietem, quam in Adriatico desiderabant inducerent, protectioni subditorum Regis Vngariæ renunciasse, & vice versa Regem nulli piraticam permissurum spopondisse censendum est, & quamvis, an aliquid de Iadrensium extorribus conclusum fuerit non exprimat Dandulus, tamen subdit

Anno 19. (*Ducis*) *Iadrensium profuga multitudo Nonæ commorantium ad cor ducti per suos nuncios Ducis gratiam humiliatis cervicibus misericorditer implorant, Dux procerum, & populi deliberatione sumpta more pii patris benignè illos ad gratiam suscepit, & revocatis Venetis, qui ad Iadræ tutelam missi fuerunt, retento sibi dominio, & mero, & mixto Imperio, & omni libera potestate eos in Iadram cum omnibus pertinentiis plenè restituit, & Stephanum Iustiniano Comitem constituit, & diruptis muris maritimis Castrum in Iadra fundavit*, sed etiamsi Iadrenses ex sola humiliatione in patria bonisque reintegratos referat, tamen non videtur verisimile Venetos tanti fecisse profugos, ut Iadram propriis Civibus eriperent, eisdemque restituerent, sed potius in gratiam Regis (qui eorundem protectionem susceperat) in bonis, & patria restituisse: modum autem eosdem recipiendi statuisse, quem Dandulus refert, ut ex capitulis, quæ apud aliquos Chronistas vulgari idiomate reperiuntur clariùs constat.

1. Che Zarattini ciedono, & danno liberamente la Citta e territorio di Zara al Dose, & al Comun di Venetia & promettono perpetua fidelità & obediensa.	1. Iadren. cedunt, Civitatem & territorium Iadræ Duci & Communi Venet. & promittunt perpetuam fidelitatem & obedientiam.
2. Che i Zarattini habiano l' elettion del' Arcivescovo di Zara, il qual deba esser presentado al Patriarcha de Grado, & confirmado, & consagrado da lui.	2. Iadren. habeant electionem Archiepiscopi Iadræ, qui præsentari debeat Patriarchæ Graden. & ab eo confirmari, & consecrari.
3. Che al detto Arcivescovo siano preservade tutte le jurisdition, & privilegii consueti possessi da i Arcivescovi predecessori.	3. Dicto Archiepiscopo præserventur omnes jurisdictiones, & Privilegia consueta, quæ habuerunt Archiepiscopi prædecessores.
4. Che Chierizi debiano ogni anno in la festa della Natività, & della Ressurettione del Nostro Signor. cantar le laude della solennità del Dose di Venetia, & Patriarcha, e Conte, & Arcivescovo per il che recevano la benedittion consueta nella messa solenne della Chiesa Cathedral pregando Dio per la conservatione del Commun di Venetia promettendo essi prima, & poi i sudditi della Citta per nome di tutto il popolo perpetua fede & obediensa.	4. Clerici singulis annis diebus festis Nativitatis, & Resurrectionis Domini nostri canere debeant laudes Duci Venet. Patriarchæ, Comiti, & Archiepiscopo propter quod accipiant consuetam oblationem in missa solemni Ecclesiæ Cathedralis, rogando Deum pro conservatione Commuuis Venetiarum, promittendo primò ipsi, & posteà Cives nomine totius populi perpetuam fidem, & obedientiam.
5. Che i Zarattini accettino per suo governo un Conte mandato, & eletto dal Consejo de Venetia, il qual stia in quel rezimento quanto tempo ghe sara limitado dal Dose, el qual Conte habbia il governo libero di quella Citta in ogni negotio amministrando Giustitia cosi nella roba come nelle persone, & in tutte le cose occorrenti per salute di quella Citta, & per honor, & conservation del Comun di Venetia; Reservando però i patti compresi in quelli capitoli, dovendo quella Citta haver li suoi offitiali consueti senza pregiuditio de alcuna sorte del ditto Conte.	5. Iadren. recipient Comitem electum à Consilio Venet. qui stet in illo regimine, quanto tempore ipsi præscriptum fuerit à Duce, qui Comes habeat liberum Regimen illius Civitatis, justitiam administrando tam in res, quàm in personas, & in omnia quæ spectant ad salutem illius Civitatis, & honorem & conservationem Communis Ven. reservatis tamen pactis comprensis in illis capitulis; habereque debeat illa Civitas officiales consuetos sine aliquo præjudicio dicti Comitis.
6. Che mandino i Venetiani appresso il Conte doi Consigleri per governo di quella Citta.	6. Veneti præter Comitem mittant duos consiliarios pro regimine illius Civitatis.
7. Che per salario del detto rezimento debano dare ogni anno li Zarattini lire do mille Venetiane.	7. Iadren. pro salario dicti Regiminis dare debeant singulo anno lib. 2000. Venet.
8. Che il Conte debba haver tutte le sue ragione, & honoranze consuete come li altri Conti solevano havere.	8. Comes habeat omnia jura & honorantias consuetas prout alii Comites habere solebant.
9. Che il Conte debia haver per sua habita-	9. Comes habere debeat pro sua habitatione

tion la casa che fu de quond. Damian Varicassi con tutte le sue habentie & pertinentie, & sia assegna da a s Angelo Moresini eletto Conte di quella Citta.

tione domum quæ fuit quondam Damiani de Varicassis cum omnibus juribus, & pertinentiis suis, & assignetur D. Angelo Mauroceno Comiti electo illius Civitatis.

10. Che se accadesse che il Dose per qual che occorrenza andasse a Zara, possa volendo abitar nell' Arcivescovado, overo siano obligadi de darghe una casa honorevole, e conveniente alla Dogal dignità.

10. Si accideret Ducem aliqua occasione Iadram venire possit si velit habitare in Archiepiscopali Palatio, vel Iadren. teneantur dare domum convenientem Ducali dignitati.

11. Che accadendo à Venetiani de far armada che debba passar il numero de trenta galie, le quali passino Ragusi, debano i Zarattini dar un homo per casa, che stiano di continuo à servir su la detta armada fin che ella starà fuora per li occorrenti bisogni di Venezia.

11. Si contingat Venetos Classem instruere excedentem 30. triremes, ultra Ragusium navigaturam, præstare teneantur Iadr. ex singulis domibus singulos homines, qui continuò stare debeant in prædicta Classe quoad in expeditione erit.

12. Che fazando esercito li Venetiani non possino i Zarattini dar ne ajuto ne favor, ne in palese, ne occulto à i nemici de i detti.

12. Si Veneti exercitum conscriberent Iadrenses non possint præstare favorem, vel auxilium palam, vel occulto hostibus ipsorum.

13. Che à ogni richiesta del Dose debano li Zarattini mandar a Venetia 90. homini à Zurar fedelta, & à renovar il sagramento à i quai sia fatto le spese del Comun di Venetia.

13. Iadrenses ad omnem requisitionem Ducis mittere debeant Venet. 90. Cives ad jurandam fidelitatem, & renovandum sacramentum quibus fiant expensæ à Communi Ven.

14. Che non possano i Zarattini resar le mura della Citta, ne resabricar le cose rovinate nella presente guerra senza licenza espressa del Dose.

14. Non possint Iadren. restaurare muros Civitatis, nec reædificare res destructas in præsenti bello absque expressa licentia Ducis.

15. Che per il Comun di Venetia sia mandado un Castellan à Zara il quale habiti nel Castello e lo custodisca & habia in guardia anche tutta la munition.

15. Commune Ven. mittat Iadram Arcis Præfectum, qui in ea maneat, & custodiat illam simul cum instrumento bellico.

16. Che quindeci Zarattini, che sono sta capi, & autori de questa ultima rebellion debbano personalmente vegnir ad habitar à Venetia, e starghe cinque anni continui à i quali sia fatto salvo condotto, essendo pero obligadi tegnir le sue famete dentro della Citta de Zara.

16. Quindecim Iadren. qui fuerunt auctores ultimæ defectionis personaliter accedere debeant Venet. ibique quinquennium habitare fide publica inviolati: teneantur tamen suas familias tenere in dicta Civitate Iadræ.

17. Che per honor, & reverenza del' altezza Dogal debbano li Zarattini mandar 200. homini armadi 100. de i quali siano eletti à volontà del Dose, li quali per nome de tutta la Citta genu flessi, & prostrati in terra dimandino perdonanza dell' error commesso.

17. Pro honore, & reverentia Celsitudinis Ducalis Iadren. debeant mittere 200. armatos; quorum centum eligi debeant ad voluntatem Ducis, qui nomine totius Civitatis genuflexi & proni in terram petant veniam erroris commissi.

18. Che à Zuanne Michiel ultimo Conte de Zara, & descazzado da quella per la rebellion siano dadi per la sodisfation dell' in Zuria ogni anno dal Comun di Zara, fin che il detto viverà lire 200. Venetiane.

18. Ioanni Michaeli ultimo Comiti Iadræ expulso propter defectionem quotannis pro satisfactione injuriæ dentur à Communi Iadræ quoad vixerit lib. 200. Ven.

19. Che al detto Zuanne siano restituidi tutti li suo beni, & possessioni che l' haveva vel territorio de Zara.

19. Dicto Ioanni restituantur omnia sua bona, & possessiones quas habebat in territorio Iadræ.

20. Che li Zarattini de baño dar in quattro anni ai heredi del quondam Zuanne Erizzo che foammazato in Zara lire 4250. Venetiane.

20. Intra quadriennium numerare teneantut Iadren. hæredibus quondam Ioannis Erizzo qui occisus fuit Iadræ lib. 4250. Ven.

21. Che i Zarattini, che condurranno legne da Nona à Zara debbaño tegnirle, & venderle a voluntà del Dose i vero del Comun de Zara.

21. Iadren. qui conducent ligna è Nona Iadram debent ipsa tenire vel vendere ad arbitrium Ducis, vel Communis Iadræ.

22. Che li Zarattini predetti, che intraranno in la Citta de Zara ogni volta che saranno rechiesti dal Dose, e dal Commun de Venetia, e li Nontii de tutta Zara a mazor conformità, & à piu piena deliberation come in la predetta publica convention, patti, promision, obligation, & condition approveranno, & prometteranno per essi, & suoi heredi, & successori col Zuramento per ciaschedun de tutte, & cadaune cose fare, & conservare in perpetuo, & non controvegnir per alcun modo.

22. Iadren. prædicti qui ingredientur Iadram, quotiescunque requisiti fuerint à Duce, & Communi Ven. & Nuntii Iadren. pro majori firmitate, & pleniori deliberatione, ut in prædicta publica conventione, pactis promissionibus, obligationibus, & conventionibus approbabunt, & promittent pro se & suis hæredibus & successoribus cum juramento omnia, & singula facere & servare in perpetuo, & non contravenire aliquo modo.

Et cosi tutte le sopradette cose noi Papo de Pettoni, e Grisogono de Mauro Nontii, sinici, procuratori, & Auditori delli predetti Zaratini promettemo à voi Dose nostro, & nostri successori per el Commun de Venetia, & hiuramo per li Santi Evangelii de attender, adempir, & osservar fermamente in perpetuo, & in niun tempo controvenir in alcun modo & causa.

Et ita omnia supradicta nos Papus de Petroni, & Grisogonus de Mauro Nuntii, sindici, Procur. & Auditores prædictorum Iadren. promittimus vobis Duci nostro, & vestris successoribus pro Communi Venet. & juramus per sancta Evangelia attendere, adimplere, & firmiter in perpetuum observare, & nullo tempore contravenire aliquo modo, & causa.

E cosi in observantia delli sopradetti capitoli cento homeni de quelli de Zara vennero à dimandar perdono al Dose secondo le conventioni soprascritte.

Et ita pro observantia dictorum capitulorum Centum viri Iadren. venerunt petere veniam à Domino Duce juxta suprascriptas conventiones.

Li cento Zarattini, che eletti dal Dose vennero a domandar perdonanza del error fatto li primi quindesi de i quali fumo quei che remaseno ad habitar in Venetia.

Centum Iadren. qui electi à Duce venerunt petere veniam erroris perpetrati, quorum primi quindecim remanserunt Venet. ad habitandum.

Stephano de Pizua Iudice & Rettor de Zara.
Pietro Dalbor Consigliator Camerario.
Berte de Matafarra.
Petrizo de fortis.
Pelegrin de Gemona.
Piero de Nicola.
Nicho de Lunosco.
Andrea de Cotopagna.
Paulo de Impreso.
Vellūna de Matafarra.
Vitta de Leonardo.
Nicolizza Rosa.
Belgendario de siglia Zudesi.
Pietro Dotre.
Mica de Pascil.
Damia Vigazzo.
Marin de Gromegna Lissizza.
Andrea de Petro.
Cosa de Petrognia.
Designa de Belso.
Mazzo de Vitto.
Vincontro de Scandarella.
Petro de Raccolla.
Preste de Bocasse.
Vitta de Spinsola.
Mattio Serbizo.
Paulo de Silbo.
Zorzo Predetin.
Todaro de Stephano.
Stefano de Sorda.
Zorzi de Genzola.
Platun de Rollin.
Iacobo de Linizo.
Nicola de Dosilla.
Zuan de Pelegrin.
Micha de Petra.
Damian de Sorda.
Zan Franco. de Andrea de Petrichia.
Stefano de Fornus.
Micha de Zanonelli.
Micha de Cardussa.
Mazo de Vitazzo.

Biasio

Biasio de Pestaja.
Marin de Drobetaja.
Biasio de Sope.
Vitazzo de Scolature.
Vitta de Morbiza.
Primo de Grisogono.
Marin Manasler.
Mor de Morgia.
Soppe de Grangio.
Marco de Strocalia.
Volmade Mataguizo.
Baldo de Stefano.
Marco Scuzbezzi.
Isnello de Blesi.
Drasci de Maltafora.
Leondardo Doria.
Andrea Gortagugna.
Marin de Scimiogallo.
Genimani de Pelegrino.
Mica de Bajamonte.
Naso de Rivaldo.
Plato Signorella.
Padromo de Domitorich.
Ciprian de Anastasio.
Dobre de Nicola.
Dobressio Starlichi.
Mattio de Gastalda.
Damian de Piero Leonardo.
Vitta de Zuan Dolbia.
Nenzo Morina.
Piero de Zan de Lissa.
Nicola Gever.
Zorzi Satella.
Prodo de Seriglia.
Carde de Zuanne Zugna.
Vitta Figasolo.
Renzigna de Gulier.
Zuanne de Danello.
Mattio Gritassa.
Zuan Zuttomaja.
Drasci de Valle.
Damian de Varricasso.
Stefano de Lorenzo.
Stefano Palimarco.
Gregorio de Borria.
Marin de Zorzi de Petra.
Geremia de Tubarich.
Zepputta Besca.
Merreda.
Petrigna.
Damian.
Egidio.
Figastrello.
Petro de Sinigia.

Hæc Capitula postquam perfecta fuerunt ea quæ continent, & centum Iadrenses in eisdem nominati Venetiis coram Duce se præsentarunt, ex actis latino idiomate scriptis excerpta fuisse oportet, Chronistam autem capitula tantum in suo opere vulgari inseruisse, tempus verò, reique gestæ narrationem (quæ in similibus præponi solet) omisisse, indè incertum est, quo anno confecta fuerint; tamen cum Angelus Maurocenus Comes Iadræ electus cap. 9. nominetur, eundem autem Comitem Iadræ fuisse 1247. 1. Februarii constet, ideò Capitula ante Mauroceni Regimē confecta fuisse dicendum est, & hanc cum Iadrensibus compositionem ante eadem Capitula alias agitatam ex verbis quinto Capitulo expressis *reservando pacta comprehensa in illis Capitulis* dignoscitur; ideò priora hæc Capitula cum ipso Rege Vngariæ conclusa scilicet anno 1244. die 3. Iunii, ut quidem Chronista refert, deinde per Legatos Venetos à Dandulo nominatos cum Iadertinis composita argui potest, cum in epistola Ambasciatoribus pro executione capitulorum Iadram progressis Dux scribat, tractatusque præcedentes simul cum omnibus eorundem nunciis Iadertinorum, qui Capitulis subscripserunt memoret. *Iacobus Theupulus D. G. Ven. Dal. atque Croat. Dux D. 4. partis & dimidiæ totius Imperii Romaniæ Nobilibus & sapientibus viris Angelo Mauroceno, & ejus Consiliariis Marino Mauroceno, Stephano Iustiniano Raynerio Geno, & Ioanni de Canali Ambasciatoribus suis dilectis fidelibus sal. & dil. aff. ex parte conventus fratrum Prædicatorum de Iadra fuit coram nobis expositum conquerendo, quod concessione quarumdam possessionum de Iadra, quas Nobilis vir Leonardus Quirinus tunc Comes Iadræ de nostro mandato fecit conventui supradicto, & nos postmodum simili modo eidem concessimus per nostras patentes litteras confirmantes, quidam Iadertini, quibus dictæ possessiones olim spectabant, impediunt toto posse, petentes tunc sibi restitui memoratas, verùm quia nobilis vir Ioannes Badovarius fidelis noster dilectus, qui nobiscum Rayneri Geno interfuit in tractatu concordiæ Iadertinorum, & Gabriel Cancellarius Curiæ nostræ qui præsens fuit, interrogati à nobis dicunt, & asserunt, quod in tractatu concordiæ antedictæ mentio facta fuit de possessionibus nominatis, ut ipsas habere & tenere debuissent fratres Prædicatores, secundum concessiones sibi factas à nobis, & à Comite memorato, & quod super hoc responsum fuit à Magistro fratrum Minorum, qui erat tractator pro Nuntiis Iadertinorum; quod pro ipsis possessionibus restitutio fieret personis quibus spectabant ab universitate Iadertinorũ, prudentiam vestrã Rayneri Geno requirimus attentius, & rogamus quatenus si prædicta sunt in memoria vestra, nobis vestris literis hoc quàm citò poteritis, significetis, etiam si vobis videbitur viros Nobiles Papam de Petrogna, & Grisogonum de Mauro nuntios Iadertinorum interrogare, & inquirere debeatis, scientes dictum Magistrum fratrum Minorum abesse, unde ipsum super his interrogare minimè potuimus. Data in nostro Ducali Palatio die 7. intrante Novembris, Indictione 6.* Inde corrigendus est

textus Danduli, & pro Stephano Iustiniano Comite, Silvester Iustiniano reponendus, cum is Comes fuerit 1248. 8. Aprilis, & 5. Novembris. Stephanum autem simul cum Angelo Mauroceno, qui prius Comes fuerat, Ambasciatores, sive Sindicos constitutos fuisse ad componendas res Iadrensium restitutorum, nisi post hæc in Comitatu Iadræ Stephanus relictus fuerit, quod ex penuria scripturarum illorum temporum certiorari nequit.

In hisce duabus defectionibus, ex diversitate eventuum elici possunt ea, quæ à Scriptoribus prætermissa sunt, nam sicuti in prima, florente Vngarico Regno. Iadram in suo integro statu existentem à viribus Venetis tunc afflictis facilè fuit defendere, ita vice versa in secunda, rebus Venetorum florentibus, Vngariaque desolata, nondum restauratam Civitatem facilè captam fuisse, & sicut prima vice Iadrenses, ut patriam desolatam restaurarent, Insulasque recuperarent, Comitem quem dedignabantur recipere, coacti fuerunt, ita secunda, ut in patriam restituerentur, non solùm unius Comitis, sed etiam duorum Consiliariorum absolutum dominium subierunt, arceque constructa, præsidio obnoxii fuerunt, propriis tamen legibus, & administratione rerum communis frui permissi fuerunt; exinde partibus, quæ Civitatem in sui perniciem divisam aberrare fecerant, cessantibus, sub temperato Venetorum dominio Iadrenses diu quieti vixere.

CAP. VIII.

De Civitatum Maritimarum Comitibus Venetis, & Croatis.

Plures Cives Venetos Iadræ, Arbi, Ausseri, Comites fuisse ex dictis constat; horum aliquos ab eisdem Civitatibus, aliquos verò à Venetis electos ex relatis à Dandulo, & scripturis elicitur. Quanti autem Comitatus Dalmaticos Veneti fecerint, dignoscitur ex eo, quod ut plurimum filios Ducum Dandulus nominet, & Petrum Ziani *a* Ducem electum fuisse eo tempore, quo Comes Arbi existebat, & alios magistratus gerebat; cùm Consiliarium quoque fuisse, quando in Ducem fuit electus, referat: *b* Leonardum etiam Michaelem adb Emanuelem, deinde verò Rogerium *c* Maurocenum Ausererenses Comites Legatos Constantinopolim missos, idem Dandulus scribit, &: de Marino Dandulo. *Marinus Dandulo Comes Iadræ, & nunc etiam potestas Tarvisii contra quosdam Comitem statum turbare nitentes capitalem sententiam promulgavit. Quem Venetias redeuntem malefactorum propinqui nequiter occiderunt, magnaque inter Venetos ex hoc, & illos discordia exoritur. Comes verò Iadræ* d *Ioannes Michael effectus est.* Regiminis autem eorum tempus non fuit uniforme; nam aliquos brevi tempore, aliquos verò longò præfuisse scripturæ docent: Dominicum enim Maurocenum Ducis filium anno quarto Ducatus *e* patris Comitem Iadræ effectum Dandulus refert, eundemque Comitatui præfuisse usque ad 1180. ex scripturis *f* supra relatis constat; ejus autem filium Rogerium Absarensem Comitatum ex successione uxoris habuisse, posterisque reliquisse, ex sequentibus conjici potest.

a 1205.

b 1174.

c 1206.

d 1230.

e 1152.

f lib. 3. c. 12.

In nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi, anno Domini 1174. mense Augusti Ind. 7. Rivoalto. Quoniam ad nostri Ducatus regimina, quæ Deo propitio suscepimus, pertinet ut omni cura, & instantia quæ inordinata sunt provisione congrua disponamus. Ideò nos Sebestianus Ziani D. G. Venet. Dal. atque Chroatiæ Dux, cum nostris successoribus per hanc præsentem concessionis cartam damus, atque concedimus tibi Rogerio filio Comitis Iadræ Castrum Kesse cum omnibus suis habentiis, & pertinentiis intus, & foris usque ad campum Lonis quod est versus Arbes, quod quidem Castrum positum est in Insula Pagi, quod est de jure, & pertinentia nostra, nostrique Ducatus sicut te investimus in præsentia plurimorum bonorum hominum, ideoque prædictum castrum cum omnibus suis habentiis & pertinentiis intus, & foris sicut suprascriptum est à die præsenti in antea tibi suprascripta Rogerii Mauroceni plenissima potestate damus cum omni districtu, & honore, sicut nobis pertinet habendi, tenendi, faciendi, & insuper omnes reditus habendi, tenendi, fruendi; atque omnes tuas utilitates faciendi, & hæc concessionis carta in sua firmitate permaneat.

† *Ego Sebestianus Ziani D. G. Dux m. misi.*
† *Ego Stefanus Baroci tt. ss.*
† *Ego Marcus Tanoligo tt. ss.*
† *Ego Marcus Maurec. qui interfui & tt. ss. rogatus sum.*
† *Ego Ioannes Dandulo tt. ss.*
† *Ego Vitalis Faletro tt. ss.*
† *Ego Iacobus Basilao tt. ss.*
† *Ego Mauricius Maureceni tt. ss.*
† *Ego Ioannes. Encio tt. ss.*
† *Ego Otto Rusticus Presbyter, & Notarius, & Ecclesiæ Sancti Gervasii plebanus complevi, & roboravi.*

In nomine Domini nostri Iesu Christi anno 1203. mense Aprilis, Indi. sexta Iadræ. Plenam & irrevocabilem securitatem facimus nos quidem Henricus Dandulo D. G. Ven. Dal. atque Croatiæ Dux cum nostris successoribus. Tibi namque Rogerio Mauroceno Absarensi Comiti, & tuis hæredibus de toto hoc quod tu nobis dare, & solvere debuisti, usque nunc pro castro Kessæ annuatim à modo igitur in antea inde semper securus, & quietus permaneas. Igitur si contra hanc securitatis cartam ire temptaverimus, com-

componere promittimus cum nostris successoribus tibi, & tuis haeredibus auri libras quinque, & hac securitatis carta maneat in sua firmitate. Signum suprascripti Domini Ducis qui hoc praecepit fieri † Ego Marcus Dandulo tt. ss. Ego Lellovillo tt. ss. Ego Andreas Conrado presbyter, & Not. atque plebanus complevi, & roboravi.

Ego Ioannes Ecclesia Sancti Sylvestri presbyter, & Not. ut vidi in matre testis in filia.

Petrus Ziani D.G. Venet. Dal. atque Croat. Dux Dominus quartae partis & dimidiae totius Imperii Romaniae. Venerunt ante nostram praesentiam heredes quondam viri Nobilis Rugerii Mauroceni, & conquesti sunt super virum Nob. Ioannem Sisindolum de nostro mandato Comitem Arbi, & ejusdem Communitatem, *ostendentes unum Privilegium continens in feudum eis concessum castrum* Chissa *cum suis pertinentiis, quod violenter molestatur ab Arben. unde praedictus* Comes *Arben. pro Communitate praedicta ante nostram praesentiam suam ostendit rationem vid. Privilegia antiqua, quae facta fuerunt in tempore Cresimiri Regis Croatiae; Audita, & intellecta utriusque script. cum nostro Consilio antiqua Privilegia Arben. confirmamus, alia verò Privilegia repudiamus, praedicta Privilegia Arben. firma, & inviolata in perpetuum maneant. Datum in nostro Ducali Palatio Anno Domini 1205. die. 3. intrante men. Aprilis Indictione* 8.

Essendo in tanto vegnudo a morte il Conte d' Ossaro che era Bazeda Moresin che havuto come all' hora se costumava quel contado per successione l' haveva posseduto in vita sua, li popoli di quel Isola comparsero davanti il Dose e supplicorno che per il mazor Consejo ghe fosse manda un Conte che stesse do anni, che poi finidi se ne elezesse un altro, & cosi se fesse de tempo in tempo, fu grata alla Città de Venetia la proposta de Osseresi, onde poi fo eletto per il mazor Consejo Andrea Doro che fu il primo che mandado dal consejo andasse Conte in quel luogo; correva alora l' anno 1304.

Eundem Bazedam Istrico bello praefuisse Dandulus memorat.

Marinus Beceda nunc Capitaneus, sed ut haec

1202. die 15. Martii astante Ind. 15.

Instrumentum per quod Daria D.G. Absaren Comitissa una cum filiis suis Roberto & Petro Comitibus universa Arben. Civitati promittit pro se & suis omnibus filiis, quod si Arben filium suum Robertū Arben. Comitē facerent, omnia jura, & rationes, quas ipsa habet in Kessa veterana, cum omnibus ad eam pertinentibus eis concedit, quod S. Communitas eam teneat, possideat, & utilitatem suam faciat quousque praedictus R. Comes in eodem existeret comitatu, & si praefatus Robertus Comes cum praefato Communi illuc aliquos vellent conducere ad habitandum, qui ibidem habitaverint, reditus, quos ipse Comes cum jam dicto Communi disposuerint reddere debeant, & insuper cum Comes ibi venerit prandium unum ipsi, & eis qui cum eo erunt, dare teneantur, hoc autem prandium ordinatum est pro recordatione tenutae ejusdem pertinentiae, concessa dicto verò Co. Ro. decedente, vel deficiente, si filius ejus vel frater Comes fuerit, praedictum locum Kessa praedicto modo teneat, sin minus jura Comitissae ad ipsam redeant, & Arben apud Arben remaneant; Actum hoc est in Apsaro in Palatio ejusdem Comitissae.

1236. tertia Iulii.

Rogerius, & Leonardus filii quondam Petri Mauroceni Comitis Absaren renuntiant Comiti Arbi Castrum Kesse & Novaliam, quibus addenda sunt verba Chronistae Veneti.

Interea cum obiisset Bazeda Maurocenus Comes Absari, qui comitatum habuerat per successionem, & ut tunc moris erat possederat quoad vixit. Absarenses petierunt ut à majori Consilio daretur eis Comes in biennium, & sic fieret de tempore in tempus, quod gratum accidit Venetis, & à majori Consilio electus fuit primus Andreas Dauro anno 1304.

Maurocenorum in Comitatu Absarensi successio melius conjiciatur, subdetur sequens successio nominatorum.

Vitalis Michael
Dux Ven. 1156

Nicolaus Com. Arbi
Maria uxor filia
Ladislavi de stirpe
regali Vngarica

Leonar. Com. Aussari
N. uxor filia
Ducis Dessae

Dominicus Mauroceno
Dux Ven. 1148

Dominicus Com. Iadrae
ab. 1152. usque 1180.

Daria Comitissa Absari

Rogerius Com. Absari

Robertus

Petrus C. Absari 1236.

1238. Rogerius
Com. Arbi 1243.

Leonardus

Marinus Bazeda cognomine ultimus
Comes Absari successivus
1304. Andreas Daurus primus electus à Consilio
Majori Venet. in biennium

Comitatum quoque Curzulæ, & Mælitæ familiam Georgiam possedisse Chronistæ Veneti asserunt, de quo Dandulus *Ducis* (*Rainerii Zeno*) *anno secundo Marsilius Georgio pro Venetis Comes Ragusii Curzolanos absque regimine fluctuantes cum aliquibus conventionibus sub sua protectione suscepit, non sine Ducalis honoris dispendio, quem illi post biennium expulerunt, & postea cum navigiis armatis illuc accedentem susceperunt*, cujus controversiæ meminit Epistola Tragurinis scripta.

Rainerius Geno Ven. Dal. atque Croat. Dux, Dominus quartæ partis & dimidiæ totius Imperii Romaniæ, Nobilibus viris Rectoribus Traguriì, & ejusdem terræ Comiui amicis dilectis salutem, & dilectionis affectum. Cum de Comitatu Curzuli, & Mellet olim multæ quæstiones coram nobis, & Consilio nostro minori, & majori extiterint, & statutum, & ordinatum sit per nos, & nostrum Consilium minus, & majus, ut Nobili viro Marsilio - - - Comiti suo, & ejus, qui ad præsens mittitur ad dicti regiminis Comitatum vid. Nobili V. Iacobo Grimani, seu alii qui loco ejusdem Comes pro tempore fuerit obedire, tanquam Comiti suo in omnibus, & per omnia debeant, ipsum recipientes honorificè & benignè, banna, & præcepta, & ordinamenta ipsius, & sententias per eum latas, & ferendas in omnibus, & per omnia observando; Iura ad ipsum spectantia secundum consuetudinem terræ sibi omnia integrè tribuendo; prudentiam vestram requirendam duximus, & rogandam, quatenus eidem Comiti, vel Iacobo Grimani, seu al. qui pro tempore ibidem fuerit pro ejusdem Comite Consilium, auxilium, & favorem cum oportuerit ad manutenimentum ipsius regiminis præbeatis, nos quod inde feceritis gratum habentes vestra teneamus precamina libentius exaudire; Scientes quod Sclavis, & Latinis dictæ Insulæ mandavimus, ut dictum est quod eidem in omnibus tamquam suo Comiti debeant obedire. Datum in nostro Ducali Palatio die penultimo exeunte men. Novembris Indi. 5. (id est anno 1262) ex qua dignoscitur Iacobum Grimani loco Marsilii Georgio substitutum, ipsumque Marsilium absentem. Comitis Curzole, & Melitæ jus habuisse dicendum est, extat etiam alia ejusdem tenoris Epistola Ducis Ven.

Laurentius Teupulo D. G. Ven. & NN. V. V. Rectoribus Tragu. & ejusdem terræ Vniversitati, dilectis sibi salutem, & dilectionis affectum. Cum Nobilem nostrum dilectum in Comitem Curzulæ & Melleta præsentialiter dirigamus. Prudentiam vestram requirendam duximus, & rogandam per nos & nostrum Consilium quatenus eundem Nobilem, & homines dicti Comitatus recommendatos habentes in his, quæ pro ipsius regimine faciendum habuerit favorem vestrum, & auxilium taliter impendatis, quod preces nostras penes vos sibi sentiant fructuosas, & nos reputemus ad gratiam. Datum in nostro Ducali Palat: die nono exeunte mens. Februarii Indi. 15. (id est 1272.

Comitatum Curzulæ familiam Georgiam possedisse usque quo cum cæteris insulis Regi Vngariæ tradita fuit 1358. ex Caroldo elicitur, qui Oratores Venetos post bellum Clodiense in Vngariam pro pace confirmanda missos 1381. . . . Septembris apud Regem de hac re verba fecisse refert.

Dapoi li Oratori li esposero come il Nobil homo Gio. Zorzi figlio del quond. M. Piero Zorzi che fu figlio de M. Gio. Zorzi Conte de Corzola de molto tempo in qua che non era memoria in contrario haveva tenuto, & posseduto la isola di Corzula, & che la Ducal signoria era stata contenta per sotisfare à sua Maestà renunciar & ceder quella Isola, & far commandamento ad essi de Ca Zorzi che si levassiro dal posesso di quella, & per che era stata posseduta dalli detti Nobili pero pregavano sua Maestà che per reverentia del signor Idio lipiacesse haver per raccomandati detti de Ca Zorzi; detta Maestà à questa parte rispose con parole generali senza alcuna resolutione, ma ben si conosceva l'animo di quella non esser inclinato a sodii far in cio la Ducal signoria.

Deinde Legati ei exposuerunt qualiter Nobilis Vir Ioannes Georgio filius quondam Petri filii Ioannis Georgii Comitis Curzulæ multo abinde tempore cujus non extat memoria in contrarium tenuerat, & possederat Insulam Curzulæ, & Ducalis dominatio ut morem gereret suæ Majestati renuntiaverat, & cesserat illi Insulæ præceperatque ipsis Georgiis ut abscederent ab illa, & quia possessa fuerat à prædictis nobilibus, rogabant suam Majestatem ut commendatos haberet dictos Georgios. Rex huic parti respondit verbis generalibus absque aliqua conclusione, ita ut cognosceretur ejus animus alienus à satisfaciendo in hoc Ducali Dominio.

Veglienses quoque Comites inter Venetos reponi possunt, cum Venetorum ope Comitatum possederint, donec Vngaris adhærentes eundem amiserunt, ut Dandulus refert. *Bartholomæus Comes Vegliæ cum Consortibus suis, qui juramento fidelitatis Comitatum à Venetis recognoscebat, recepto feudo à Rege Hungariæ ei totaliter. adheserunt. Dux autem illos ut rebelles ab omni honore, & jurisdictione privavit, & Laurentius Teupolo ejus genitus illius surrogatus est, & Ioannes Teupulo alter filius Auseri Comes efficitur*, quomodo autem feudum Vegliæ à Rege Vng. acceperint nulla memoria reperitur, sed cum Regi Belæ, quando à Tartaris fugatus ad maritima descenderat, ingentem pecuniæ quantitatem, & supellectilia pretiosa dono dedissent

dissent, & tunc inter Venetos, & Vngaros ob Iadram bellum intercessisset, hac de causa suspicionem Venetis præbuisse Comitatuque privatos argui potest, ut ex Privilegio ejusdem Belæ Comitatum Segniæ concedentis elicitur.

*Bela D.G. Vng. Dal. Cro. Rame ser. Gal. Lodom. Cumaniaque Rex omnibus Christi fidelibus præsens scriptum inspecturis salutem in eo per quem Reges regnant, & Principes terrarum Regibus subjecti, convenit omnium nationum, & linguarum sibi devotè obsequentium taliter providere, ut alii supervenientes eorum exempla imitari ad fidelitatis opera ardentius, & ferventius evocentur. Proinde ad universorum tam præsentium, quàm futurorum notitiam harum serie volumus pervenire quod cum propter scelera omnium hominum in Regno nostro degentium, instigante antiquo humani generis inimico abundaverant, & plusquàm arena maris multiplicaverant, nolens Deus eorum malitiam impunè ulterius pertransire, rabiem Tartaricæ gentis excitavit, per quos potentiam suæ Deitatis genti pro fide ostenderet, & eos de terra deleret, propter quorum etiam peccata à nobis suam misericordiam elongaverat, adeò quod per ipsos Tartaros in Campestri prælio convicti fuga præsidio maritimas adiremus partes, & aquarum latibula quæreremus, quia eorum solatio eramus. Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione & nobis fontem animæ aperire dignatus est, & ad consolandum nos Fredericum, & Bart. Illustres, & strenuos Viros Nobiles de Vegla quasi de Cælo projecit, qui nobis in omni eorum parentela adhærentes inter promiscuos actus fideliter exhibuerunt famulatus, & non modicam eorum pecuniam, quæ ultra viginti millia marcarũ transcendit in ciphis aureis, & argenteis, & cum aliis rebus pretiosis nobis de bonis eorum præsentaverunt, & præsentando donaverunt, recompensantes eorum servitia, & dona, de consilio Dominæ Mariæ Carissimæ Consortis nostræ, & Baronum nostrorum fidelium quamdam Civitatem nostram circa littus maris existentem Segniam vocatam cum omnibus suis utilitatibus, & pertinentiis universis simul cum tributo seu theloneo, & aliis circumstantiis, & in eadem libertate, sicut nobis servire consueverat dedimus, donavimus, & contulimus ipsi Friderico, & Bart. in filiis filiorum perpetuò, & irrevocabiliter possidendam. Hoc etiam specificando quod si quis hærede careret, hæres alterius finaliter valeat possidere. Ut igitur hujus nostræ collationis series propterea firmitate solidetur, præsentes eisdem concessimus duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti viri Franquerii electi Arben. Aulæ nostræ V. Cancell. dilecti & fidelis nostri Anno Domini * MCCLX. Regni autem nostri XX.*

* 1255.

eosdem tamen in Comitatu deinde à Venetis restitutos Dandulus refert.

Cæterum Schinella, & nati quondam Guidonis Vegla, qui Regi Vngariæ adhæserunt à Duce de Comitatu privati, nunc Venetorum gratiam implorantes sunt restituti benignè in Comitatu, & cæteris honorificentiis, quod ex ipsa investitura clariùs apparet.

In Christi Nomine Amen. Decet cuilibet Dominationis arbitrium amplecti liberaliter petitiones rationibus devotorum, eos præcipuè ad exauditionis gratiam admittendaque non minus regnantium laudes, quæ & eorum commoda, & honores dignoscuntur; hinc est quod Raynerius Geno D.G. Venet. Dal. atque Croatiæ Dux Dominus quartæ partis, & dimidiæ totius Imperii Romaniæ cum nostris Iudicibus, & sapientibus nostris de majori, & minori nostro Consilio, & collaudatione populi in publica concione attendentes puram fidem, & rectam devotionem, quam egregii viri Ioannes, Guido, & Henricus olim Comites Veglæ ac ipsorum prædecessores ad nos, & precessores nostros à Commune Venet. hactenus habuerunt ipsorum Comitum meritis inspiciendo, & benevolentiam quam erga ipsorum nobiles nostri prædecessores per tempus præteritum habuerunt disponentes eorum hæredes ostendere opera per effectum, concedimus & confirmamus Viris Nobb. Schinellæ nato q. egregii Viri Comitis Bartholomæi Veglæ ac ejus filiis Petro Schinellæ, Bartholomæo, & Frederico, Bartholomæo, & Guidoni filiis q. Comitis Guidonis de Vegla, & eorum hæredibus masculis in perpetuum, ita quod unus alteri succedat universum Comitatum Veglæ & Insulæ & Pervichii cum omnibus redditibus, juribusque, rationibus, honorificentiis, collectis, & regaliis suis ad eundem Comitatum, & Insulam sive Insulas spectantibus, ut ea omnia de cætero habeant, teneant, & possideant sine aliqua contrarietate, sicut ipsi Comites, & eorum prædecessores per tempus præteritum . . . . habuerunt, & tennerunt habendo sicut dictum est dictus D. Schinella Comes, & filii, & eorum hæredes medietatẽ totius dicti Comitatus, & prædicti Fredericus, & Barth. & Guido ac eorum hæredes aliam medietatem. propterea omnes dictum Comitatum regere & gubernare debeant secundum bonas, & antiquas consuetudines ipsius Comitatus, ac Comitatum manutenere, & defensare bona fide ad nostrum, nostrique Comitis Ven. honorem, excepta coronata persona, & ipsius exercitu manifesto, nuncios autem nostros & Comitis Ven. ac Galeas & ligna currentia, quæ illuc per tempora adire contigerit, debeant recipere honorificè, & tractare benignè, inimicos autem Venet. Comitis ut inimicos reputabunt, amicos verò pro amicis habebunt, & dilectione mutua honorabunt, & non facient compagniam cum ullo Corsario, vel societatem cum aliquibus ex eis contrahent, qui derobationem, piraticamque exercentes homines offendunt, vel offendere niterentur, sive alios undecunque, sive Venetiis venientes, & de Venetiis redeuntes, & est sciendum quod per dictam concessionem ipsius Comitatus solvi, & dari de-

beat Communi Venet: libra nongenta Venet. par. de quibus lib. 900. medietatem solvere, & dare debeant D. Comes Schinellus & filii, ac eorum heredes quibus concessa est medietas dicti Comitatus, & aliam medietatem solvere, & dare debeant prædicti Fred. & Bart. & Guido, & eorum hæredes, quibus alia medietas dicti Comitatus concessa est; De quibus habere debemus nos Dux pro salario nobis concesso libras DCC. Ven. par. & libras CC. habere debeant N. V. Laurentius Teupulo donec vixerit, & eo decedente di. lib. CC. in Comite Venet. debeant liberè devenire; Præterea quandocunque pro Comiti Venet. armabuntur galea, vel à triginta superius armari debeat una Galea per homines ipsius Comitatus eorum expensis, & si magnitudo Venet. ibit per partitionem, quod unus ex Comitibus de domo Vegla ibit personaliter in dicto exercitu, & stabit donec alii Nobiles de Venetia morabuntur eorum Comitum sumptibus, ac expensis. Item quod infra decem annos proximè venturos debeant, & teneantur dicti Comites tam Comes Schin. & filii, & eorum hæredes, quam prædicti Freder. Barth. & Guido, & eorum hæredes ponere in Venet. in possessionibus librarum decem millia Ven. par. ponendo videlicet à quatuor annis proximis in antea quolibet anno, tantum, quantum sufficit pretii pro rata in deposito pro ipsis possessionibus comparandis, de quibus medietatem prædicti Fredericus Bar. & G. & eorum hæredes, aliam medietatem prædictus Schinella, & filii, & eorum hæredes ponere debeant, & si acciderit quod Comitatus ipse in nobis remaneat per defectum masculinorum, qui non essent in Domo Vegla, dicta possessiones ipsis remaneant liberè, & eorum hæredibus ad faciendum ex eis pro anima, & corpore quidquid voluerunt ordinare: Item quandocunque nobis, & nostris successoribus, & Comiti Venet. necesse fuerit habere gentem pro Comiti Ven. usque. C. vel CC. homines pro tali soldo qualiter dabitur Ven. & quandocunque frumentum valebit in Ven. in triginta solidos par. superius pro quolibet staro, dabunt operam dicti Comites bona fide dum vixerint æqualiter quod de Comitatu prædicto & aliis terris circumadjacentibus in majori quantitate, quam poterunt conducatur Venetias ad vendendum, & est sciendum quod decedentibus omnibus Comitibus supradictis, & hæredibus masculinis ita quod nullus masculus supervivat, dictus Comitatus cum omnibus supra concessis in nos, & Comite Ven. debeat liberè devenire, quem regi, & tenere facere debemus secundùm bonas & antiquas consuetudines in ipso Comitatu obtentas; Nobis quoque Duci, nostrisque successoribus, & Comiti Ven. tam ipsi Comites qui nunc sunt quam eorum hæredes, qui pro tempore fuerunt infra unum annum postquam pervenerint ad ætatem fideles erunt sacramento astricti in perpetuum, & omnia quæ continentur superius cum eorum hæredibus ipsi Comites nobis supradicto Duci, & successoribus nostris & Comiti Ven. sacramento astricti se observaturos promiserunt, nisi remanserit per nos aut successores nostros vel majorem partem nostri Consilii ita tamen quod non possint, nec debeant esse ex dictis Comitibus, nisi duo rectores, quibus de honorificentiis Comitatus debeant respondere, & si aliquis ex dictis Comitibus terram exierit, vel casu absens fuerit, unus alius debeat esse Rector de Colonello illo, de quo fuerit, qui absens erit, & si omnes dicti Comites erunt extra terram, constituant unum vel duos Rectores, sicut eis utilius apparebit, & si omnia sicut continetur superius observata non fuerint, pars Comitatus illius, quò contrafecerit amittatur cum omnibus supra concessis, & in alios deveniat, de cujus Colonello fuerit observatum. Quæ superius dicta sunt, donec ille, qui contrafecerit ad nostram, & Comitis Ven. fuerit gratiam restitutus: si verò omnes prædicti Comites, vel eorum hæredes contra prædicta fecerint, prædictus in nos & Comite Ven. cum omnibus supra concessis devenire debeat cum omni plenitudine rationis ad faciendum exinde quicquid nostra nostrique Consilii voluntatis fuerit secundum bonas & antiquas consuetudines in ipso Comitatu obtentas, ipsum regi, & teneri facere debemus, & sciendum quod prædicti Comites sunt, & esse debeant de nostro majori Consilio, sacramento astricti quando per tempora Venetiis erunt, & ad majorem hujus rei firmitatem, & evidentiam pleniorem, præsens Privilegium fieri jussimus, & per manum Corradi Cur. nostræ Cancell. roborari. Currente anno Domini MCCLX.

Ego Rainerio Geno D. G. Dux Ven. &c.
Ego Ioannes Quirinus Iudex.
Ego Ioannes Cradenicus Iudex.
Ego Gibertus Dandolus Iudex.
Ego Marcus Totulus Consilsator.
Ego Marsilius Georgii Consiliator.
Ego Marcus Aurio Consiliator.
Ego Tomasius Mauroceno Consiliator.
Ego Nicolaus Quirinus Consiliator.

Ego Corradus Ducalis Aulæ Venet. Cancellarius his omnibus interfui, & de mandato ipsius D. Ducis scripsi, cõplevi, & roboravi. &c. Ita Comites Veglienses Nobiles Veneti effecti inter Comites Venetos pro Veglia, inter Comites verò Croatos pro Segnia cẽlebãtur, hacq; de causa in investitura Vegliȩ excepta fuit *coronata persona* scilicet Rex Vngariæ cujus feudũ Segniam possidebãt: Patriciatũque Venetũ servarunt etiã eo tempore quo Veglia sub dominio Ludovici Regis

Regis Vngariæ reperiebatur usq; ad annũ 1381. namq cum adhuc Segniæ ex antiquo instituto Consul Venetus moraretur, vexillumque Divi Marci erigi soleret, utrumque Rex vetuit, in tractatu itaque pacis Veneti Regis arbitrio permiserunt, ut vel antiqua ipsorum jura Segniæ servarentur, vel his ablatis Comites Vegliæ, & Segniæ honoribus, & privilegiis quæ Venetiis habebant privarentur, ut Caroldus refert.

Comites autem Croatos maritimis civitatibus præfuisse Archidiaconus, & scripturæ testantur, horum autem Caciclos cæteris præpoluisse ex dictis patet, & cum Domaldus filius Saraceni Comes Sibenici terrã in Cetina beneficio Regis consecutus, Comitatibus quoque Trag. Spaleti, & Clissi præfuisset, in superbiam elatus infestus omnibus evasisset, Regiaque mandata sperneret jussu ejusdem à Breberiensibus debellatus fuit.

Hinc suspicari licet hunc Domaldum eundem fuisse cum Molduco Duce Cacitorum, cui Andreas Rex minatus est ob damna insulis, & Spalatensi agro illata, ejusdemque filios Almissi Piraticam exercuisse, eaque sedata, cum Traguriensibus paternas controversias prosequendo contentionem de agris usurpatis habuisse, ut latius in patriæ Chronico expenditur, quibus debellatis Caciclorum potentia simul cum relata Almisanorum Piratica evanuit. Exinde in Croatia maritima duæ familiæ eminere ceperunt, jurisdictioneque beneficio Regum dilatata à Comitatibus Corbaviæ, & Breberii Cognomen sumpserunt, de quibus, præsertim de Breberiensibus, sæpè mentio fienda est.

CAP. IX.

De Comitibus Breberiensibus, & Piratica Almisanorum renovata.

NObiles de genere Subich ob servitia Regibus præstita Comitatu Breberiensi donati, ab eodem Cognomen sortiti sunt, ut ex confirmatione Regis Belæ constat.

In nomine sanctæ Trinitatis & individuæ unitatis Amen. Bela D. G. Hung. Dal. Chro. Ramæ, Serviæ, Galitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæque Rex in perpetuum. Regum celsitudo regit, & sublimiori debetur dignitati, ut intuitus sui oculos tantò jucundius in suos fideles iniiciant, quantò ipsa fidelitas, per quam Regum, Regnorumque omnium potentia roboratur, cæteris virtutibus positis est meritò præferenda, & amplioribus præmiis attollenda, præsertim cum hominibus infectis corruptela seculi senescentis quò rarior, reperitur, eò carior sit habenda, & ardentius amplectenda. Hac igitur consideratione inducti, tenore præsentium scire volumus universos, quod, cùm fideles nostri Stipcho Comes, & Iacou filii Comitis Stephani, Gregorius, & Daniel Comes filii Bribigne Comitis, & Obrad, nec non & nepotes ejus filii videlicet Co. Budislavi Nobiles de Berberio à primævis ipsorum temporibus paternis vestigiis inhærentes tam grata semper fidelitatis obsequia, & ubique attollenda coram nostræ Majestatis oculis studiosius impendissent, ut expugnatis, & effugatis Damaldo, & Boyzin, ac cognatis eorundem quia à fidelitate debita aberrarant, contra multos etiam alios adversus Regiam Majestatem resultantes in prælio navali, & terrestri sæpè ac sæpissimè . . . & laudabilem victoriam obtinuissent, & triumphum per omne spatium temporis in omni servitio nostro immobiles præstiterint, adhæc, cum tempus persecutionis Tartarorum qualitas temporis, & negotii ad partes maritimas nos expulisset . . nosque fideles nostri ut devoti sedulò receptantes, universa quæ habebant ad nostrum exposuerunt præceptum, & mandatum, suas personas contra insultus Tartaricos, & alios diversos fortunæ casus multipliciter exponendo, quosdam qui in ipso eventu se erigere, & extollere contra nos intendebant, commendabiliter represserunt. Nos igitur quibus ex officio Regiæ dignitatis incumbit metiri merita singulorum, & singulis . . . devota eximia bonorum actuum prorogationem memoriter retinentes Comitatum Breberien. cum omnibus utilitatibus ac pertinentiis suis à progenitoribus nostris eis liberaliter datum est, collatum, ac inclitæ recordationis patris nostri Privilegio roboratum, quod tamen casu dicitur amissum plenè, & pacificè eisdem duximus confirmandum, ut tam ipsi, quam ipsorum hæredes, hæredumque successores in perpetuum possideant pleno jure. In cujus confirmationis, & collationis memoriam, & perpetuam firmitatem præsentes concessimus nostræ impressione aureæ bullæ nostræ roboratas. Datum per manus Ven. Patris Benedicti Archiepiscopi Colocen. Aulæ nostræ Cancell. Reverendo Stephano Archiepiscopo Strigon. Rascho Cenadien . . . . Vltrasilvano Zaland Vesprim, Goymone Vuacien Philippo Zagrab. Iacobo Agrien. Achille Qinque ecclesiens. Archidapifer Iaurien. Vincentio Varadien Episcopis Ecclesias salubriter gubernantibus, Mageis . . . . Præposito Alben. Aulæ nostræ Vice Cancell. Rollando Palatino, & Comite Posonien. Stephano Bano totius Sclavoniæ. Chach Magistro Tavarnicorum nostrorum & Comite super. Laurentio Vaivoda Vltrasilvan. Comite de Dolcon. Paulo Iudice Curiæ nostræ, & Comite Zaladien, Dionisio Zonguexã Stenico Sumigien. Nicola Magistro Dapiferrorum nostrorum, Bagon Magistro Pincernarum nostrorum, & Comite de Bacca Emoys Marescalo, Benedicto Maruniensi Nicolao Ferrei Castri, Dominico Zavaien. Hon. Varosdien. & aliis quàmplurimis Magistratus, & Comitatus tenentibus . . . . Anno Domini Mill.

CCLI. *nono Kal. Decembris, Regni autem nostri sextodecimo*

Iidem Breberienses Comites sicuti Comitatus quoque Trag. Spalati, & Sibenici pluries rexerunt, ita Stephanus Banatum totius Slavoniæ consecutus est; Rex namque Bela, postquam cum Venetis convenit, & Iadrenses in patriam restituti fuere, res maritimas componere intentus, hunc virum elegit, quem quanti faceret Epistola ejusdem Tragurinis scripta testatur.

Bela Dei Gratia Rex Hun. dilectis & fidelibus suis Iudici & universis Civibus Civ. Trag. sal. & gratiam. Quando diuturna in vobis fidelitas per successiones temporum continuum circa nos suscipit incrementum, sicut per opera vestra patuit, & nunc claret; dignum ducit Excellentia Regia vobis gratiarum actionibus simul, & operibus occursare. Super molestiis, si quidem vobis, ut ex querimoniis vestris suscepimus irrogatis, quamque mentem quietudinis nostra quadam turbatio immutarit ad præsens, tam propter successus diversos prosperos, & jocundos quibus pius Deus animum Regium egregiis suæ benignitatis muneribus illustravit, celsitudinis Regiæ dexteram multiformiter roborando: Non putavimus vobis aliquid juvaminis impertiri, reputantes vos quantotius rep. . . . . si propter insignia nostra, & ardua vestri minores articuli retardentur, quod nostra solemnitas, cujus amminiculo vestris & aliorum subditorum nostrorum utilitatibus, potentius prospiciemus. Foret propter quævis modica sibi dilata. Verùm super his & aliis, quæ nostris incumbunt humeris reformanda. Ecce prædilectum, & fidelem nostrum Stephanum Banum totius Slavoniæ, quem profectò virum, secundùm cor nostrum invenimus ad partes maritimas transmisimus, dantes ei plenam auctoritatem readificandi, & plantandi honestos, & probos, ac etiam reprobos destruendi, qui profectò non destructor sed potius constructor, non dispersor, sed congregator, nec raptor erit, sed magis innatæ fidelitatis, & prudentiæ studio magnificus conservator, cui tamquam nobis in omnibus pareatis eidem discretionis vestræ consiliis, viriumque vestrarum auxiliis occursando studiosissimè ut soletis, cui etiam specialiter præcepimus, ut vos diligat specialius confovendo. Nos quoque circa partes confinii hujus moram concedente Domino trahemus, & eidem Sanct. Bano qui jam nunc est in vestra, & vobis proximus, & expedierit nos per grata subsidia exhibere. Datum in Vuaska II. Nonas Aprilis.

Et quamvis, quo anno data fuerit, & per consequens quando Banatum Stephanus ceperit, distingui nequeat, tamen post annum 1245. (quo Ladislauus erat Banus Slavoniæ) datam fuisse oportet. Stephanum mentem Regiam optimè executum ex pluribus constat, nam tunc mutuas offensiones inter Spalatenses, Traguricn. Sibenicen. Iadren. & Arben. sublatæ, comerciaque restituta fuerunt, nec leve fuit ejus providentiæ argumentum, littus continentis desertum, habitationi destinare, locum enim opportunum novæ Civitatis condendæ eligens proximis Arbensibus in Coloniam dedit, conditionibus, quæ tam suo Regi quam Venetis conducerent, ut ex eadem concessione patet.

Nos Stephanus Banus totius Sclavoniæ, volumus scire universos quod nos considerata fortitudine montis Iablanich, & inspecta utilitate ejusdem, collocare volumus novam Civitatem ad honorem Domini Regis Ung. super eodem. Populi autem Arben Insulæ missis solennibus nuntiis suis, videlicet Iudice Andrea de Cotopagna, & Domigna Gambetta à nobis locum in eadem Civitate Iablanichiis qui ex ipsis se ibi collocare voluerunt, clarè postularunt, promittentes, quod in ipsum, & in ipsam Civitatem populos congregarent, & utilem facerent illum locum amœnum cum nostro adjutorio ad commodum D. Regis, & honorem, quorum condignæ petitiones admittentes nos, locum eis, qui ex ipsis illuc conveniunt ibi moraturi duximus concedendum, ita videlicet, quod unum Castellum in vertice ipsius montis omni expensa nostra pro D. Rege ædificetur circumquaque autem pro utilitate populi ibi commorantes, eandem libertatem, qua utuntur Traguricn. & Sibenicen. & aliæ Civitates Regis in maritimis juxta mare constitutæ; Hoc autem expressè constituimus, quod Comitem sibi habeant eligere de regno D. Regis, & de fidelibus ejus quemcunque voluerint, Iudices verò & Consiliarios eligant ex populis Arben in eadē Civitate commorantibus; sic autem iidem populi Arben illum locum Iablanich utilem, & amœnum, ac forum in eadem facere potuerint cum nostro adjutorio, ut promiserunt, quarta pars totius lucri, & tributi, quæ pro D. Rege, & pro D. Bano tam de foro, quàm aliundè in eadem Civitate exiguntur, ad usum populorum Arben. cum tota familia domus suæ ad honorem Regis in eadem Civitate commorantium ministretur, tres verò partes ad usum Regis, & Bani recipiantur. Si quis ex populis Arben. causa negotiationis per Regnum Domini Regis ire voluerint liberam eundi, & redeundi facultatem habeant; Nullus quidem præsumat illum impedire, vel aliquatenus molestare; Sin autem illum contingat in Regno Regis amittere bona sua, nos puro corde, & vera fide conabimur, requirere ablata fideliter una cum eodem. Adversarii quippe, & inimici Arben. morari in eadem Civ. volentes, non suscipiantur ullo modo. Mercatores autem Arben. in eadem Civitate Iablanich nullum tributum solvere teneantur. Terras autem ad Iablanich pertinentes vid. à Scroniza usque ad Scrisam habitatoribus Iablanich relinquimus pacificè possidendas, nec animalia extraneorum illas à modo depascantur sine illorum voluntate, neque colantur ab extraneis ullo modo. Vt autem hujus ordinationis series facta salva consistat, præsentem paginam

ginam nostram munimine sigilli nostri concessimus, quam Illustris D. Rex Vngariæ suis Regalibus litteris si ad ipsum pervenerint, si hæc præmissa providè ordinata esse sibi dignoscentur, Dat. in Bresan. Anno Domini 1251.

Cum deinde Segnienses quoque Comites in suo antiquo Comitatu Vegliæ à Venetis restituti fuissent, & ex concordi Venetorum & Vngarorum voluntate Dalmaticarum Insularum cum proximo continentis littore commercia restituerentur, quieta navigatio inter Occidentales Dalmatas, & Croatos continuavit; in Orientali autem parte, sicuti Banus præteritas dissensiones sedare studebat, ita quoque usurpationes Comitũ Caciclorum (qui adhuc Almisii dominabantur) repressit, & Traguriensib9 terras ab eisdem usurpatas *a* adjudicavit. Iadrenses quoque cum Anconitanis *b* composuerunt, inde terra marique res quietæ in unviersa Dalmatia, & Croatia ipso vivente, fuerunt. Sed eo mortuo dissensiones inter maritimas Civitates, & inter ipsos Comites Croatiæ controversiæ multæ memorantur, cum deinde Regi Belæ Stephanus filius successisset anno 1270. (ut tabulæ *c* Cancel. Trag. & ejusdem Privilegia *d* testantur, quidquid scribant Thu. & Bonfinius) quem tertio año Regni sui mortuũ manuscripti añales Thu. & Bonfinius conveniunt; eidemque filium Ladislaum successisse manuscrip. anno 1273. Bonfinius verò 1276. asserunt; qui ex tabulis ejusdem Cancel. corrigendi sunt, referunt enim hæc.

a 1256.
b 1258.
c 1270. 3. Iunii.
d 1270. 26. Iulii.

1272. *die ultimo Augusti ab hic in antea voluntate Consilii debet scribi Regno Vngariæ vacante,* & infra.

In Nativitate Domini Nostri Iesu Christi Amen; Anno ejus à Nativitate 1272. *Indictione* 15. *temporibus D. Ladislavi Serenissimi Regis Vng. & D. Columbani Episcopi Trag. & N. V. D. Pauli Potestatis, & Dominorum Valentini de Kasariza, Duymi de Cega, & Dese Petri Iudicum Civ. Trag. die dominico* 13. *exeunte Septembris venit dictus Potestas, & venerunt litteræ dicti D. Regis quatenus erat coronatus Rex.*

Litteræ quoque eædem in Archivo Communitatis extant.

Ladislaus D. G. Rex Hung. fidelibus suis judicibus Consiliariis totique Communitati de Tragurio salutem, & gratiam: Vestra noscat fidelitas, quod nos sumus Regni nostri diademate insigniti, & coronati gratiam per Divinam Regesque, & Principes Regnorum circumquaque adjacentium sunt nobiscum in bona pacis unione, quare vobis firmiter præcipientes mandamus, quatenus circa ea quæ nos, & Ioachinum nostrum Banum dilectum contingunt tali fidelitate procedatis, ut vos omni bono prosequamur; sciatis enim quod quamvis simus adpræsens pucrili in ætate, tamen Domino propitio habemus potestatem nobis insurgentes potenter coercendi. Vnde si aliquid infidelitatis in Corda vestra ascendet, nec super aquis, nec in terris evadetis manus nostras, volumus igitur, quod majores ex vobis veniant ad nos, sicut ad Dominum suum naturalem festinanter, ac sine timore, & aliud facere non præsumant. Datum Albæ in quindenis Sancti Stephani Regis.

Ex qua Epistola apparet Ladislaum in puerili ætate successisse, quod Vngarici Scriptores referre omiserunt, Coronationemque ejusdem in quindenis Sancti Stephani Regis secutam, id est die 30. Augusti 1272. quod in tertium Stephani patris annum ceptum, sed non completum cadit, prout manuscriptus refert, & ex ipso cæteri; quo Ladislavo puero pueriliter regnante sicut in Vngaria maximas commotiones secutas historici memorant, ita in Croatia Comites Breberienses à paternis vestigiis aberrantes, omniaque ex arbitrio disponentes, Civitatibus maritimis graves esse ceperunt; inde turbata communi quiete dissensiones in Civitatibus maritimis, & piratica Almisanorum renovatæ fuerunt.

Almisani enim steriles montes incolentes, quotiescunque res in Croatia maritima turbabantur, ex opportunitate situs Piraticã renovabant, primæque molestiæ Venetis illatæ in epistola Ducis Spalaten. scripta memorantur.

Rainerius Geno D. G. Ven. & Nobilibus viris Rectoribus Spalati, & ejusdem terræ, Communi salutem & omne bonum. Cum Draganus de Almisio cum uno ligno armato providum virum Nicolaum Blondum fidelem nostrum in aquis Sclavoniæ cum bonis, & rebus suis ceperit his diebus, prudentiam vestram per præsentes requirimus, & rogamus quatenus si contigerit, viros de Almisio ad partes vestras accedere, deliberationem D. Nicolai, & restitutionem bonorum sibi ablatorum, opem & operam nostris precibus taliter exhibere velitis, quod idem Nicolaus preces nostras sibi fructuosas sentiret, ac per executionem vestri operis se libertati pristinæ gaudere restitutum, nosque perinde vestram possimus prudentiam de laudabili opere, sicut cupimus commendare. Datum in nostro Ducali Palatio 5. *intrante Ianuarii Indictione X.* id est 1268. Piraticam exinde continuatam, ex scriptura restitutionis ablatorum Tragurii facta Episcopo Zefaloniæ, & Matheo Sanuto Civi Veneto constat, quæ pro rei dilucidatione integra prout in nostris Cancell. reperitur, ponitur.

1273. *die* 15. *intrante Decembris D. Henricus natione Paduanus Episcopus Zefaloniæ, & Iacenti, positus in Civitate Trag. liberè & absolutè non coactus, sed sua plena, & spontanea voluntate per suum sacramentum, & officium confessus fuit, & dixit quod omnia quæ Banus Stanoy & Saracenus Cursarii de Almisio cum suis sociis sibi abstulerunt, sua bona primò fuerunt, absque rebus acceptis ibidem Alberigo not Veneto Nuntio D.*

tio D. Mathei Sanuto Veneti, quæ eidem Alberto restituta fuere, & exceptis tribus - - f grossorum, qui fuerunt nauchério ligni, cætera omnia sua fuerunt, & non alterius hominis. Qui D. Henricus Episcopus prædictos omnes quietavit, & absolvit de omnibus rebus sibi ablatis, promittens per suum sacramentum per se, nec per aliquam personam ulterius de rebus sibi acceptis aliquid nec petere, nec exigere aliquo tempore jure aliquo, & eis ulterius litem nec molestiam non inferre, nec inferri facere, & ipsi Cursarii aliquo tempore de prædictis non teneantur aliter respondere, qui D. Episcopus prædicta juravit observare, ut ipse asserebat. Actum Tragurii in Ecclesia Monasterii Sancti Ioannis, præsentibus D. Gervasio Archidiacono Martino Canonico D. D. Valentino de Casarizza; Nicola Iacobi Vodovari, & Lompre ejus fratre, Duymo Domiche, Nicola Cosizze, Marino Mathei, & D. Iacobo Andreæ Nuntio Zadræ Testibus, & Stephano Maximi Puge examinatore.

Piraticam tamen Almisanorum magis invaluisse dignoscitur, eò quia Carolus primus utriusque Siciliæ Rex fœdus contra eosdem cum Spalat. & Sibenicensibus percussit, cujus tabulæ in utraque Civitate extant.

In nomine Domini Anno ab Incarnatione ejus 1274. Regnante Illustrissimo D. N. Carolo Rege Siciliæ, Ducatus Apuliæ ac Principatus Capuæ, Almæ Vrbis Senatore, Andegaviæ, Provinciæ, ac Folcolquerii Comite, ac Romani Imperii per Sanctam Rom. Ecclesiam in Tuscia Generali Vicario, anno Regni ejus X. die Martis quarto mensis Septembris, tertiæ Indictionis apud lacum Pensilos. Nos Bartholomeus de Straffis de Regio, & Iacobus de Varduno de Alba magna Regiæ Curiæ Iudices, & Mattheus Barabolus de Gajeta ejusdem magnæ Curiæ Actori Notarius, & subscripti testes ad hoc specialiter vocati, & rogati, præsentis scripti publici serie declaramus, quod inter dictum D. Regem ex parte una, & Iudicem Dobrenum, & Iudicem Heliam sindicos actores, & Nuntios speciales terræ Sibenici, & D. Vulcinnam Streze, & D. Privolaum Datche Sindicos Ambasciatores, & nuntios speciales Civitatis Spaleti nomine, ac pro parte Vniversitatum ipsarum terrarum ex altera consentientes in nos expressim tamquam in suos Iudices & Notarium, quem scirent dicti Sindici se non esse jurisditionis omnia infrascripta pacta, & conventiones tractata concorditer, & firmata fuerunt solemni stipulatione, & omni juris solemnitate vallata.

Inprimis de facienda una guerra per ipsum D. Regem, & Vniversitates prædictas terræ Dalmasii, & omnibus & singulis ejusdem terræ, ac fautoribus, coadjutoribus suis.

Item quod aliqua ipsarum Vniversitatum non facient pactum, finem, & treguam, seu guerram recentem cum Dalmasibus, seu fautoribus suis sine consensu, & voluntate dicti D. Regis, & si contigerit ipsum Regem facere pacta, vel treguam cum prædicta terra Dalmisii, Vniversitates prædictas in dicta pace, & tregua ponere teneatur.

Item quod dictus D. Rex habebit pro ipsa guerra facienda usque ad finem ipsius Guerræ duas galeas bene armatas, hominibus armis, & aliis necessariis annis singulis, quibus dicta guerra durabit à Kal. Aprilis usque ad festum omnium Sanctorum in aliis locis, in quibus prædicta guerra facienda Capitaneo, & Comiti galearum ipsarum melius videbitur expedire.

Item quod dictus D. Rex commodabit dictæ Vniversitati Spalati duas galeas cum offesis, & corredis suis sine hominibus usque ad finem dictæ guerræ.

Item quod idem D. Rex commodabit Vniversitati Sibenici unam galeam munitam offesis, & corredis ad navigandum sine hominibus usque ad finem dictæ guerræ.

Itē quod dictæ Vniversitates dictas tres galeas sibi commodatas à d. D. Rege tenebūt, & habebunt armatas usque ad finem ipsius guerræ, ad faciendam ipsam guerram simul cum prædictis galeis ipsius D. Regis quod perstabunt in mari cum aliis galeis, & erunt continuè armatæ, & munitæ, donec prædictæ galeæ D. Regis erunt ibidem.

Item quod prædictæ Vniversitates finita dicta guerra restituent dictas galeas cum offesis, & corredis, & aliis guernimentis æquè bonis, sicut receperint, & accommodati à prædicto D. Rege ad hoc obligaverunt se dicti Sindici nomine dictarum Vniversitatum, & res ipsarum, quas galeas restituere teneantur ibidem vid. in Portubus prædictarum Vniversitatum, ad requisitionem ipsius D. Regis promiserunt, & obligaverunt se dicti Sindici nomine ipsarum Vniversitatum, & ipsas Vniversitates guerram ipsam facere bona fide, & sine aliqua fraude prædictæ terræ Dalmasii cum aliis lignis suis prout melius poterunt, & etiam per terram.

Item quod si contigerit aliquod lucrum facere per dictas galeas de prædicta terra Dalmasii & coadjutoribus suis dividetur illud lucrum æqualiter inter eos, ita quod Comiti galearum ipsius D. Regis accipiant nomine ipsius D. Regis partem ipsam contingentem pro ipsis galeis, & de ipso lucro disponant dicti Comites secundum voluntatem ipsius D. Regis, & quod omnes captivi qui capientur per prædictas partes de hominibus Dalmasii, vel coadjutoribus ipsorum perveniant fortiam, & baliam ipsius D. Regis, & de ipsis faciet voluntatem suam, vel tenendo ipsos in carcere, vel ultimo trahendo supplicio, & si contigerit aliquem ex prædictis captivis ad redemptionem poni, & ipsum redimi, quod illud quod reciperetur pro redemptione ipsa sit totum dictarum Vniversitatum, teneatur tamē d. D. Rex de captivis prædictis dare ipsis Vniversitatibus si aliquem, vel aliquos capi ex ipsis

ipsis contigerit à dictis Dalmasibus, & cambio competenti.

Item quod ordinabitur per D. Regem praedictum unus Capitaneus qui praesit dictis galeis 5. & omnes qui erunt in dictis galeis obedient ipsi Cap. qui erit, vel mutabitur, & aliis subornabitur ad voluntatem ipsius Domini Regis.

Item quod si aliqui ex Dalmasibus velint venire sponte ad habitandũ cum familia sua ad terras Universitatum praedictarum, homines praedictarũ Universitatum possint ipsos recipere dummodo non sint contra voluntatem D. Regis Hungariae, recepta tamen prius ab eis idonea, & sufficienti cautela quod non offendent D. Regem Siciliae, vel gentem suam, & quod facient guerram dictis Dalmasibus, ita tamen quod si per dictos qui venissent ad habitandũ ad dictas terras aliquod damnum daretur ipsi D. Regi, vel genti suae seu alicui sic per Piratas dictae Universitates de dicto damno teneantur dicto Domino Regi. Hoc pacto expresso inter praedictas partes quod dictae Universitates de dictis pactis non teneantur, si praedicto D. Regi Hung. displicerent, & quam citò per ipsũ Dominũ Regem Hung. praedictis Universitatibus constiterit, quod ei praedicta displiceant, teneatur praedicto D. Regi Siciliae distinctè prout ab eodẽ D. Rege Hung. praesenserint annuntiare, & ex tunc d. D. Rex Siciliae dictis Universitatibus de praedictis in nihilo sit adstrictus, sed ipso jure sit ab omnibus praedictis obligationibus liberatus, & praedictae Universitates in continenti ad requisitionem dicti D. Regis praedictas galeas eis accommodatas eidem restituere teneantur; quae omnia, & singula praedicti Sindici nomine ac vice dictarum Universitatum promiserunt solemni stipulatione interveniente dicto D. Regi Siciliae attendere, & observare, & se facturos & curaturos quod qualibet dictarum Universitatum omnia & singula ratificabunt, & approbabunt, jurantes dicti Sindici corporaliter praestitis sacramentis nomine Universitatum ipsarum, & in animabus hominum ipsarum Universitatum ex potestate concessa eis a dictis Universitatibus omnia, & singula supta. attendere & observare, & non contravenire de jure, vel de facto, sub obligatione bonorum omnium Universitatũ ipsarum, in cujus rei testimonium, & praedicti D. Regis Siciliae ac praedictorum Sindicorum nomine, & pro parte dictarum Universitatum cautelam praesens scriptum exinde confectum est per manus mei Notarii praedicti Mathei Barabelli de Gajeta, ejusdem Curiae actualis Notarii, meo signo signatum, & manu qui supra Iudicum & infrascriptorũ testiũ subscriptionibus roboratũ. Matheus

Ego Bartholomeus de Staffis de Regio Magnae Regiae Curiae Iudex.

Ego Iacobus de Vdando Magnae Regiae Curiae Iudex.

Ego Ioannes de Alvello Vic. Mag. Ius.

Ego Thomas de Porta Iuris Civilis D. Regis Consiliarius in fidem subsc.

Ego Ioannes de Bragida testis.

Hæ memoriæ de renovata Almisanorum piratica reperiuntur. Ex quibus anno 1268. cepta dici deberet, sed ante id tempus mare ab eisdem infestatum arguit Spalaten. & Tragurien. guerra cum Pollizanis, & sacramentũ Bani maritimi.

In Christi nomine Amen. Anno ejusdem 1259. Ind. 2. die Mercurii 13. exeunte Martii Regnante D. Bela D.G. Sermo. R. Hung. & temporibus etiam D. Rugerii V. Archiep. Spalat. & existente N.V. D. Vuidone Veglien Comite Vinodolii & Midorussia ejusdem Civitatis Potestate. Cum praedictus D. Vuido Comes Potestas una cum Iudicibus Consil. & Communitate Spalat. & similiter cum Iud. Consiliariis, & Communitate Trag. in guerra maxima pro honore Coronae Regiae, & fidelitate observanda permanerent cum Infidelibus Pollizanis dictae Coronae, Comes Butteco Dei, & Regiae G. Maritimus Banus promisit, & firmavit sacramento, & se voluntate propria obligavit, in eadem guerra juxta dictum Potestatẽ, & Communitates praedictas esse & perseverare contra praedictos infideles, & eisdem infidelibus vivã guerrã facere, remoto omni ingenio, atq; fraude, nec treguam, vel pacem aliquam faciat cum infidelibus antedictis, nisi voluntate, consensu, & consilio praedicti D. Pot. & super memoratarũ Communitatũ, & si contra praedicta fuerit, vel venerit, occultè, vel palã notã infidelitatis Regiae Majest. incursurũ se confitetur, promittens etiam, & se obligans facere omnes fideles Coronae sibi subditos, intrare in guerrã praedictam, & si aliquis de fidelibus D. Regis sibi subditus intrare nollet, contra ipsum, vel ipsos erit viribus, atque posse, & similiter ex adverso praedictus D. Potestas una cum Iudicibus Consiliariis, & Communitatibus praedictarum Civitatum promiserunt, & se obligaverunt sub eodẽ modo atque forma, & sub poena fidelitatis in dicta guerra permanere totis viribus, atque posse, nec treguã vel pacẽ facere absq; consilio, & consensu dicti Comitis Butheconis, nec in dicta guerra aliquo modo relinquere praedictum Comitem Butheconẽ. Et hac omnia fuerunt coram fratre Sebastiano priore fratrum Praedicatorum de Spaleto, & fratre Gessa & aliorum fratrum affirmata, ut neutra pars à praedicto pacto ipsorum testimonio exire non auderet, & ad majorẽ firmitatẽ hujus contractus, & pacti litteras praesentes per alfabetũ divisas ejusdem tenoris quarum una servabitur penes Comitem Butheconem, alia penes Comitem Spalat. tertia penes Comitem Trag. Sigill. penden. praedictorum fratrum Praedicatorum, praedictorum Comitis Butheconis, & dicti D. Potestatis, & Civit. praedictar. fecimus communiri.

Polizanos etenim habitatores montis Massari (qui usque ad ostia fluminis Cetinæ pertingens ab eodem circumfluitur) cum vicinis Almisanis Piraticam exercuisse argui potest, tam ex fratrum Prædicatorum præsentia, qui, tanquam contra excommunicatos, interesse voluerunt, con-

conventioni Bani cum Spalat. & Trag. quam ex detentione eorundem Policensium Tragurii facta 1268. die 9. Madii paulò postquam à Duce Veneto Spalat. requisiti fuerunt, si Almisani venerint liberationem Civis Veneti, & ablatorum restitutionem procurarent, Polizanosque Tragurii detentos fuisse, usque quo Almisani requisita à Venetis restituerent, innui potest; qua de causa autem Spalat. & Siben. sine Trag. cum Rege Carolo contra Almisanos fœdus fecerint, dispesci nequit, nam sicuti effectus ejusdem nulla memoria reperitur, ita eodem anno Tragurienses quoque emendas, vel conducendas duas galeas decreverunt; quod Almisanorũ causa decretum fuisse censendum est, sed cùm eadẽ pacta exprimant Spal. & Sib. non teneri de pactis *si Regi Vngariæ displicerent, quod quã citò ipsis cõstiterit Regi Carolo significare deberẽt* id inscio Rege Vngariæ conclusum fuisse, & exinde nullum effectum pacta habuisse dicendum videtur, sed sicuti Almisanos tunc subditis Caroli Regis infestos fuisse ex pactis dignoscitur, ita Spalatenses eorum vicinos cum alias insimultati fuissent cõplicitatis, ut ex declaratione Manfredi olim Regis argui potest, quæ talis est.

Manfredus D. G. Rex Siciliæ. Notũ facimus universis præsentibus. & futuris, quod licet totius Dalmat. homines dati in sensũ reprobũ & in actũ perversum olim contra divæ memoriæ D. Patrẽ nostrum, & fideles nostros multa enormia commiserint, & intulerint damna plurima, piraticã exercendo, & homines Regni nostri Siciliæ specialiter offendendo; quoniam tamen Sindici Vniversitatis Spaleti fideles nostri venientes ad præsentiã nostrã solemniter promiserunt, & tam pro parte eorum, quàm aliorum Civium dictæ terræ super Sancta Dei Evangelia juraverunt, quod contra Regnicolas Regni nostri piraticam nullatenus exercebunt, nec alias eos nitentur offendere, vel offendẽt, de plenitudine gratiæ nostræ ipsis concedimus, & licentiam favorabiliter indulgemus, ut in dictum Regnum nostrum Siciliæ cũ navibus suis sub nostræ securitatis tutela salvi veniãt, & securi, mãdantes, & districtè præcipientes omnibus fidelibus nostris, ut nullus omninò sit, qui auctoritate propria eos in eundo, morando, & redeundo per Regnum in personis, mercimoniis, & aliis rebus suis offendere, vel molestare, seu impedire præsumat, dũ in fidelitate nostra constantes permaneant, & devotè consistant, & de extractis licitè, vectigal dibitũ Curiæ nostræ exsolvant, & in Regno in ea conditione esse debeant, in qua alii fideles Imperii, & ipsi tempore felicis memoriæ Domini Patris nostri, & usque nunc esse consueverunt, ad hujus autem gratiæ nostræ memoriã, & stabilem firmitatem præsens scriptum exinde fieri fecimus, & sigillo Majestatis nostræ muniri. Datum apud Ortam per manus Gualterii de Orta Regnorum Ierusal. & Siciliæ Cancell. Anno Dominicæ Incarnationis 1259. mense Martii secunda Indictione.

Similis ejusdem diei ad verbum Traguriniis quoque concessa fuit declaratio ab eodẽ Manfredo quæ extat: ex quibus observandum est, quamvis Spalatenses & Trag. tempore Friderici Imperat. Patris Manfredi in simul ligam contra Almisanos fecerint, eosdemque à Piratica abstinere coegerint, ut supra relatum est, tamen uti vicinos cum eisdem sensisse præsumptos fuisse, qua de causa Spalaten. & Sibenicen. pro sui justificatione nuncios Regi Carolo misisse, fœdusque inscio Rege Vngariæ contra Almisanos obtulisse innui potest; eò quia, sicuti illos de Almiso pronuntiatione Italica *d' Almisa* Dalmasios nuncupatos in pactis patet, & Dalmatinos in relata Honorii bulla, ita Almisios pro universis Dalmatis æquivocè sumptos fuisse argui debet, prout etiam ex Dalmasii vocabulo aliqui Delminii antiqui nomẽ Almiso astruunt, quod longè à mari dissitum fuit, ut dictum est; hoc autem maritimum oppidum in Privilegiis Almisum dicitur Slavè *Omise* hanc Almisanorum piraticam à principio Venetos parvipendisse, dicendum est, nam sicut naves ipsorum majores extra Culfum navigantes recto itinere longè ab eorum finibus procedentes, imbecillitatem piratarum spernebant, ita si quæ minora ligna intercipiebantur à proximis eorum Spalatensibus recuperationem amicabiliter ex pactis quæ cum Rege Vngariæ statuta esse debuerunt, (quæ quamvis non reperiantur, tamen ex posterioribus conventionibus suo loco referendis extitisse conjici debet) requisivisse, & recepisse, sed cum piratæ in dies invalescentes majora quoque ligna aggressi fuissent, à Venetis compesciti fuerunt, ut Dandulus refert. (1276.) *Contra Almisium Vrbem Dalmatiæ, quæ Taridam unam Venetorum, & alia forensium navigia in mari ceperat, Dux Pancratium Maripetro quatuor galearum Capitaneum mittit, qui Vrbem obsidens Venetos, & bonorum ablatorum partem obtinuit, & nihilominus idem Capitaneus, & Ioannes Mauroceno immediatè successor illos strictius obsessos retinuerunt,* sed cùm anno sequenti bellum cum Anconitanis inchoatum scribat, variosque Venetorum in prosperos successus referat, ex quibus difficultas portum Anconæ obsidendi apparet, eodem modo Almisii obsidionem prosequens ait *contra Almisum nunc Philippus Gisa Capitaneus mittitur, qui in re bellica inscius obsessos exire, & damna navigantibus inferre permisit. Veneti autem hoc grave habentes, illum revocant, & Ioannem Contareno substituunt; qui illis damna inferens ad mittendum Duci nuntios induxit; sed tamen in scelere obstinati Ducali requisitioni parere totaliter contempserunt;* quo tempore Tragurien. cum Spalaten. & Siben. guerram habuisse Scripturæ docent, in qua Comites Breberien. auxilia Tragu. promiserant, sed ex interpositione Iacobi Teupuli (Iadræ Laurentii a Ducis filii pro Sibenicensibus, & Petri Comitis Pharæ & Brachiæ nomi-

a 1277.

nomine Regis Caroli pro Spalat. tregua, deinde per Arbitros pax conclusa fuit, & inter Comites Breberienses discordiæ sedatæ, sublatæque inter Iader. & Trag. represaliæ, ut in Patriæ Chronico, Almisi tamen, & Anconæ obsidionem Veneti prosequebantur ut Dandulus refert.

Ioannes Contareno Almisium obsidens naturali morte obiit, & huic Liodorus Vitalis surrogatus ab obsessis captus est. tunc Petrus Mocenigo Capitaneus pro custodia Veneti Culphi deputatus, cum Iacobum Teupulo, Andream Dandulo, & Marcum Quirino Legatos ad Regem Carolum in Apuliam deposuisset, sentiens captionem Capitanei viriliter Burgum Almisii debellando obtinuit, & igne cremavit, & dum ad devastationem vinearum animosè procederet, restitutionem Heliodori & aliorum captivorum habuit. Burgum quidem sive inferiorem partem Almisi in potestate Venetorum fuisse scriptura testatur, sed sequentis Ducis tempore, ut infrà referetur: occasione cujus tam diuturnæ obsidionis Almisi Veneti insularum proximarum Phari, & Brachiæ dominium consecuti sunt, ut idem tradit *a* Dandulus *Episcopus Farra & Braza ab incolis illarum Insularum. Syndicus constitutus Venetias accedens Ducem, & Dominum Dalmatia & Croatia recognovit, & Insulas illas, qua diu erraverant, sub Ducali protectione posuit,* eodemque tempore Istrienses Venetos irretitos bellis cernentes defuisse refert, relataque Iustinopolis recuperatione sequitur *intereà Iacobus Teupulo & Cocho propter Anconitanos, & Almisanos, qui navigantes derobabant, Capitaneus missus, & successivè Marcus Dandulo & Faro Piratarum nequitiam compescunt, & mare securum reddunt.* hucusque Dandulus de Almiso, sed qui ejus annales prosequuti sunt Anconitani belli exitum pacemque sub Ducatu Ioannis Danduli secutam referunt, Almisanos tamen piraticam continuasse constat; quam difficilè enim sit ostium fluminis Cetinæ, & per consequens portum Almisi obsidere, & quam incommoda, & periculosa sit navium circa ipsum statio, præsertim tempore hyemali, qui situm ejusdem exploratum habent sciunt, Venetis tamen se dedidisse aliqui Chronistæ referunt, idque scriptura testatur. 1282. *die* 10. *Ianuarii Almisii in platea ante Ecclesiam S. Michaelis tempore Ioannis Danduli Ducis Ven. D. Marini Venerii Egregii Capitanei Almisii.* Piraticam autem renovatam constat, & ex participatione prædæ Comites Breberienses fautores habuisse arguunt ea, quæ ex scripturis eliciuntur, nam cum Paulus Breberiensis Banus guerram indixisset Spalatinis 1285. Tragurienses q; coegisset sibi contra eosdem opitulari, Veneti tunc Ambasciatores Tragurium miserunt.

Ioannes Dandulo D.G.V. & &c. D. Prudentibus viris Rectori, & Vniversitati Trag. dilectis suis salutem, & dilectionis affectum. Ecce Viros Nobiles, & prudentes Marcũ Trevisan, & Iacobum Michael dilectis fideles & Ambasciatores nostros ad vos personaliter destinamus, prudentiam vestram rogantes, & hortantes, attentè quatenus ea qua iidem ex parte nostra dixerint indubitanter credatis, & curetis effectui demandare. Dat. in nostrò Duc. Pal. 12. *Aug.* 13. *Ind.* id est 1285. hi autẽ Ambasciatores, qua de causa missi fuerint, nulla memoria reperitur; tamen cum Trag. cum Spalat. & Sibenicen. simultates habuissent, & Traguriensem agrum & mare ab eisdẽ damnificatu fuerit, 1283. eodemq; anno Franciscus Faletrus Potestas fuerit Traguriensium, qui deinde decreverunt eligere sibi Potestatem de Firmo, pro cujus trãsfretatione securitatem de Dalmisanis, à C. Gregorio Breberiensi eorum & Almisi Comite *b* obtinuissent; nihilominus idem Potestas ab Almisanis captus, diuque detentus, vix Comitis ejusdem jussu *c* liberatus fuit, ut in Patriæ Chronico, idcircò Venetos Almisanorum potissima de causa hos Ambasciatores misisse dicendum videtur, & eò magis, quia Banum Paulum, ejusque fratres cum Venetis convenisse, & Tragurienses pro ejusdem fide jussisse *d* reperitur *se soluturos partem sexcentarum librarum, eo anno, quo contigerit Almisum exire de potestate Comitũ Breberien.* ex quo Almisanorum Piraticam tunc à Comitibus Breberiensibus protectam apparet, quod deinde clarius patebit. Ideò Veneti quieti Adriatici semper intenti, sicuti Almisanos è manibus Breberien. eripere studebãt, ut protectione destitutos reprimerent, ita si quæ controversiæ cum Croatis intercedebant, per Arbitros compescere curabant, ut per sententiam arbitrariam inter Arben. & Nonen. prolatã apparet.

In Christi nomine Amen. Anno Incar. ejusdem 1284. *Ind.* 13. *die* 11. *intrante mense Xbris Iadra temporibus equidem D. Ioannis Danduli Inclyti Ducis Venet. & Mag. Lauren. Ven. Iadrens. Archiepiscopi, ac D. Ioannis Contaren. egregii Comitis. Nos quidem Pasqua de Varicassa Civis Iad. Iudex arbiter arbitrator, & amicabilis compositor inter egregium V. D. Marcum Michaelem C. Arbi & Commune ejusdem Civ. Arben. ex una parte, & N. V. D. Volcetam Potestatem Nona & Commune ejusdem Civ. Nona ex altera parte, ut constat per publicum Instrumentũ compromissi facti manu Homodei filii quond. Ioannis Denarii Imperiali auctoritate Not. & nunc Arben. jurati Not. in anno Nativitatis Christi* 1284. *Ind.* 12. *die ultimo Novembris, auditis, & intellectis & diligenter examinatis personaliter in utraque Civitate cum solemnibus nunciis & Ambasciatoribus utriusque terra omnibus litibus, & quastionibus, & controversiis, ac discordiis, qua vertebantur inter utramque Civitatem vid. Arbum, & Nonam tam pro diviso quam pro Communi coram omnibus propositis & allegatis per utramque partem, & super his habita delibera-*

a 1279.

b 1287. 25. Martii.

c 1289.

d 1288.

liberatione, & consilio diligenti plurium Sapientum tam secularium, quàm religiosorum, & cum diligenti studio investigata, & cognita veritate, vocatis etiam dictis partibus, & citatis coram nobis, & conductis hinc in Civitate Iadræ per legitimos nuntios & Ambasciatores utriusque Civitatis, & utriusque Communis astantes præsentes ad hæc tam pro Communi quam pro diviso suarum Civitatum secundum formam, & potestatem nobis datam per utramque partem in dicto compromisso. Dei nomine invocato pro bono pacis, & concordiæ dicimus, pronunciamus, laudamus, sententiamus, arbitramus, & confirmamus & laudum arbitrium, concordium, & per firmam sententiam arbitralem, & P. quod sententia quam Illustris D. Marcus Michael C. Arben. protulit in Dobressan Civen. Nonen, quem fecit suspendi propter opera sua mala, fuit digna, ac sancta & justa, & quoniam prædictus Dobrissa iverat furatum ad insulas prædicti D. Comitis Arben, & inventus, ac captus in furto manifesto, fuit dignus, & meritus prædictam suspensionem; & illud quod prædictus D. Comes Marcus Michael fecit in ipsum Dobressam benè fecit, & dignum & justum fuit: unde hominibus Nonæ tam pro diviso quam pro Communi inponimus perpetuum silentium super hoc liberantes, & absolventes prædictum D. C. Arben, & successores suos, & Commune Arben & omnes ac singulos homines de Arbo, & ejus districtu tam pro diviso quam pro Communi ab ipsa quæstione, & morte ejusdem Dobressæ, sub pœna M. lib. den. par. Ven. secundum formam dicti compromissi. Item quia una barcha Arben capta fuit tempore tregua per homines Nonæ & conducta Nonam, dicimus, & sententiamus quod Commune, & homines Nonæ solvere debeant, & teneantur in manibus suprascripti D. Marci Michael Comitis Arben. 20. lib. den. Ven. par. usque ad carnisprivium prox. in Civ. Arben. sub pœna dicti compromissi, qui verò D. C. Arben dividat & distribuat ipsas 20. lib. denar. inter suos cives, & homines sicut ei placuerit & melius apparebit. Item de morte Cernote Nobilis civis Arben, qui tempore guerræ interfectus fuit in prælio per homines Nonæ, venientibus Arben super Nonen, debellante una parte cum alia super territorium Nonæ dicimus, sententiamus per laudum, sententiam, & arbitrium quod homines & Commune Arben. & propinqui ipsius Cernote omnes & singuli tam pro diviso, quam pro Communi Arben. habeant silentium perpetuum sub prædicta pœna compromissi absolventes Commune, & homines Nonæ omnes super hoc, quia hoc factum fuit in guerra, & prælio manifesto, & in præliis talia fieri consueverunt & evitari non queunt.

Item pro omnibus damnis factis per homines Arben hominibus Nonæ tam pro diviso, quam pro Communi in tota dicta guerra dicimus, & sententiamus quod Commune & homines Arben. solvere debeant, & teneantur in manibus suprascripti D. Volcete Potestatis Nonæ 40. lib. den. Ven. par. in Civ. Nonæ usque ad carnisprivium proximum sub prædicta pœna compromissi, qui verò Potestas Nonæ dividat ipsas 40. lib. den. par. inter suos Cives & homines Nonæ sicut ei placuerit & melius apparebit.

Item dicimus, & sententiamus per sententiam arbitralem quod omnia & singula damna facta, & data tam in tregua, quam in guerra post suspensionem prædicti Dobrossæ per utramque Civit. tam pro diviso, quam pro Communi sint cassa, vana & nullius valoris ex utraque parte sub pœna dicti compromissi, & super his per utrumque Commune, & divisum ipsarum Civitatum perpetuum silentium habeant, salvis tamen rationibus utriusque partis ante dictam guerram, & ante suspensionem dicti Dobressæ, quas una Civitas haberet petere super alteram, tam pro diviso, quàm pro Communi, in quibus volumus quod utraque pars possit uti suis rationibus ante dictum tempus, secundum jura, & antiqua pacta, quæ sunt inter ipsas duas Civitates. Pronunciamus insuper, & confirmamus plenam & firmam pacem & concordiam inter utrumque Commune, & divisum ipsarum Civitatum, sicut in suis antiquis instrumentis, & pactis veteribus legitur, & plenius continetur, & pro majori Cautela & nexu firmitatis fecimus jurare duodecim bonos, & Nobiles viros de Arbo, & duodecim de Nona prædictam pacem, pacta antiqua, & prædictam sententiam nostram, & omnia & singula suprascripta semper attendere, & observare se, & Communia sua, & divisim. hi autem sunt Cives Arben: qui juraverunt prædicta Stephanus de Firma, Philip. Genani, Matheus de Hermolao, Nicola de Pribe, Stephanus de Galzigna, Martinussius de Rovigna, Madius de Clemente, Oreste de Foscho, Epube de Zane, Stephanus de Demine, Martinus, & Marinus de Machna, Isti verò sunt Cives Nonen. qui juraverunt prædicta. Migostus Iudex, Moyssa Chrance Iamomethi, Paulus filius Borislavi, Iacobus Dragchis, Rodovanus Stringi, Tolislaus Budislavig, Rodoslavus frater Archipresbyteri, Desenus Darysig, Volcina Drusigi, Voychna Dresevig, & Stepha. Danchovig, qui omnes & singuli Sancti tam Arben. quàm Nonen. coram nobis prænominato Pasqua de Varicasse Iudice Arbitro, Sacramento juraverunt ad Sancta Dei Evangelia super librum prædictum, pacem & concordiam, ac sententiam nostram, & omnia, & singula Sacramenta & pacta antiqua plenè attendere & observare, & facere observari & attendi per suas Civitates, & Communia & divisum

& in

& in nullo contravenire sub pœna M. lib. secundum formam dicti compromissi; super cujus nostra Arbitralis diffinitione N. V. Guidonem de Varicassa Civem Iad. constituimus, & dedimus in Prestaldum ad omnia suprascripta taliter percomplendi, & Ego prænominatus Guidotus de Varicasse Prestaldus super hoc constitutus, omnia quæ superius sunt expressa vera esse testificor in salute animæ meæ coram his Nobilibus viris Iadræ vocatis, & rogatis testibus scilicet Dessa de Fafogna, Frederico quondam Grisogoni de Mauro, & Paulo de Borache Thomasio Penazo, Damiano de Slorado, Prodde de Cosa, Barthe quondam Grisogoni de Mauro Iadren. Civibus, & aliis.

Ego Pasqua de Varicasse suprascriptus Iudex Arbiter inter Arben & Nonen manum misi.

Ego Stane de Varicasse examinator manum meam misi.

Ego Henricus Imp auct. Not. & Iud. juratus his interfui & rogatus scripsi & roboravi.

Sed cum Breberiensium nimia potentia Venetis jam suspecta esse cepisset, maritimas Civitates ab eorundem jurisdictione eximere studuerunt, ut de Spalato & Tragurio sequens fragmentum testatur.

1290. . . . 8 *Novembris* . .

. . . .

. . . *Iadrenses* . . .

Declaramus bonam, & firmam . . Communitati Spalati & Trag. & erimus una cum eis amici hinc ad annos quinque si Spalaten. habebunt Potestatem, vel Comitem qui non fuerit de Sclavonia . . . . omnibus hominibus qui vellent eos offendere, & non recipiemus inimicos eorum in nostra Civitate, neque cum illis mercatum faciemus salvo honore D. D. Venetiarum. Communitas autem Spalati & Trag. eodem modo facient nobis, & juvabunt nos ab omnibus hominibus qui vellent nos offendere, & nec recipiant inimicos nostros in sua Civitate, neque cum illis mercatum facient, salvo honore D. Regis Vng. Item si nos fecerimus exercitum per mare nos dabimus tres homines, Spalat. duos, & Trag. unum . . . . quod in dicto exercitu nos Commune Iadræ, vel illi qui pro nobis fuerit, semper debeat antecedere totum exercitum, quæ omnia & singula faciet: tringinta boni homines Iadræ ad voluntatem dictorum Nuntiorum electi suo sacramento corporaliter affirmarunt sequuntur nomina Iurantium.

Hic tacitè perstringuntur Breberienses, cum tunc Mladinus esset Comes Spalati, & Gregorius Traguri Pauli Bani fratres, ideò Traguri enses, primò à Spalaten. & Sibenicen. molestatos, deinde etiam eosdem Spalatenses à Comitibus Breberien. pressos, cum à Rege, male Regnum administrante, auxilium non sperarent, ad antiquam Venetorum protectionem mediantibus Iadrensibus recurrisse dicendum est; qua de causa Breberien. quoque Venetorum amicitiam affectasse cum pro Almisanis C. Georgium cum Comite Iadræ treguam annuam conclusisse reperiatur.

In Christi nomine Anno Incarnationis 1292. men. Febr. die 6. intrante Indictione 5. Iadræ temporibus D. Petri Gradonici Incliti Ducis Ven. & D. fratris Ioannis de Anan. Ven. Iadren. Archiepiscopi, ac D. Ioannis Contareni Egregii Comitis præsentibus Nobb. Viris Dominis Marco Vitur, & Martino Bembo Consiliar. Iadræ D. Marco de Marsilio socio D. Ioannis Contareni Comitis Iadren. & aliis pluribus testibus ad hæc vocatis specialiter & rogatis. Actum in Curia Sancti Iacobi ultra portum Iadræ: D. Gregorius Comes Breberiensis solemniter inivit, fecit, & firmavit pro se ipso, & gente sua, ac suis subditis, & nomine Communis & hominum Almisii meram, puram, & firmam treguam usque ad unum annum completum cum Egregio Viro D. Ioanne Contareno bonæ memoriæ, D. Iacobi Contareni Ducis Venet. filio, Iadren. Comite recipiente, & stipulante nomine, & vice Illustris D. Ducis Ven. Communis, & hominum Civit. ejusdem, nec non habitatorum, subjectorum & districtualium suorum, promittens prædictus Dominus Comes Geor. prædicto Domino Ioanni Contareno Iadren. Comiti recipienti, & stipulanti nomine prædicti Domini Ducis Communis & hominum Venetiarum, ut prædictum est, quod ipse per se, & suos, ac homines Almisii non offendet, nec offendi faciet, vel permittet in rebus, vel personis Commune & homines Venet. habitatores, fideles, districtuales, seu subditos dicti Domini Ducis, sed eos omnes, & singulos eorum habebunt salvos, & securos ubique. Item eodem modo promisit quod si ipse tam per se, & suos, quam per homines Almisii attemptassent aliquid contra honorem dicti Domini Ducis & Communis Ven. de terra Pharræ & Braze, vel aliqua alia terra, vel loco habente rectorem pro dicto Domino Duce in terris suis, vel sibi subjectis, removebit se de hujusmodi attemptamento, & de cætero contra honorem ejus non attemptabit amplius de terris, & locis prædictis. Item quod prædicti homines de Almisio, seu per ullos eorum, vel alicujus eorum, seu per homines qui se receptarent pro eis, vel essent sub eorum dominio, non accostabunt se cum eorum lignis alicui, vel aliquibus ligno, vel lignis Venet. vel habitatorum Venet. fidelium, vel subditorum, ac districtualium dicti Domini Ducis, nec inferent eis, vel alicui eorum, nec alii, vel aliquis qui foret, vel forent in dicto ligno, vel lignis injuriam, molestiam, damnum, offensionem, vel gravamen in personis, vel rebus eorum qui essent in dicto ligno, vel lignis, & etiam prædictos Venetos, habitatores Venetiarum, fideles subditos, & districtuales d. D. Ducis existentes in ligno, vel lignis forinsecorum cum personis, vel rebus non offen-

dent, nec eis inferent nec facient injuriam, molestiam, damnum, offensionem, vel gravamen in personis, vel rebus eorum. Sed eos omnes, & singulos eorum cum personis bonis omnibus, & rebus eorum tam in suis, quàm in forinsecorum ligno, vel lignis habebunt salvos, & securos, nec venient ab Ancona ultra versus Venet. nec à Hya versus Venet. nisi esset propter fortunam seu austeritatem temporis, in quo quidem neminem offendent, tam Venetum, quam forensem sed redibunt infra dictos confines quam citiùs poterunt. Cæterum si contingeret aliquo casu, quod per dictum D. Comitem Georgium, vel per aliquem hominem Almisii, seu subjectorum suorum daretur damnum alicui Veneto, subjecto, fideli, seu districtuali dicti D. Ducis, & Comitis Venet. quod ipse Dominus Comes Geor. teneatur totum damnum emendare, vel dare illos, qui damnum dederunt in manibus dicti D. Ducis Ven. infra 30. dies proximos, postquam & sicut per D. Ducem Ven. prædictum fuerit, requisitus, redeunte ligno quod dederit damnum in Almisium, vel hominibus ipsius, aut discaricatis, vel missis rebus acceptis in Almisium, vel in terris fidejussorum vel Communium infrascriptorum, vel in terris aliis subjectis prædicto D. Comiti Georgio quocunque modo, alioquin ab ultimo die ipsorum 30. dierum in antea cadat ad pœnam infrascriptam, & nihilominus teneatur damnum integrè emendare, & restituere, & si accideret quod illi qui commiserint, vel dederint damnum non possent solvere, vel restituere, quod acceperint, datis ipsis hominibus in manibus dicti D. Ducis, liberetur prædictus D. Comes Georgius à damno dato & pœna. Insuper prædictus D. Georgius Comes per se, & suos, & nomine hominum & Comitis Almisii, ut prædictum est juravit ad sancta Dei Evangelia corporaliter tacto libro in animam suam, & suorum, & hominum prædictorum Almisii, attendere, observare, & adimplere, ac attendi & observari, & adimpleri facere omnia & singula suprascripta, & non contrafacere, vel venire per se, vel per alios, aliqua ratione, ingenio, sive causa sub pœna lib. 15. Millium denariorum Venetorum parvorum, qua soluta fidejussores infrascripti sint absoluti. Et hoc dum terra prædicta Almisii esset in manibus dicti D. Comitis Georgii, & fratrum suorum, vel alterius pro eo usque ad terminum supradictum, & in horum fidem, & evidentiam pleniorem dictus D. Comes Georgius præsens publicum instrumentum sua bulla ac sigillo cereo communiri mandavit.

Versa vice prædictus D. Joannes Contareno Iadren. Comes nomine & vice prædicti D. Ducis, & hominum Venet. habitatorum, subjectorum, fidelium, districtualium suorum inivit, fecit, & firmavit meram puram, & firmam treguam usque ad prædictum annum continuum, & completum cum supradicto D. Comite Geor. recipienti & stipulant. tam suo & suorum nomine, quàm nomine hominum, & Comitis Almisii, promittens quod prædictus D. Dux pro se, seu pro Comite, & homines Venet. habitatores, fideles, districtuales, seu subditos non offendent, nec offendi facient, nec offendi permittent in personis, vel rebus prædictum Dominum Comitem Georgium nec Comite & homines Almisii, nec alicujus eorum homines, vel subditos ubicunque existentes; Sed eos omnes, & singulos in personis, & rebus tam in mari quàm in terra Almisii, & sui domini habebunt salvos, & securos. Cæterum si dictus D. Comes Georgius veniret Venet. occasione eundi ad Curiam Domini Papæ vel alia occasione, dictus D. Dux per se, & per dictos omnes suos habebit, & haberi faciet eum cum sua comitiva in personis, & rebus salvum, & securum Venetiis veniendo, stando, eundo, & redeundo.

Fidejubent quoque pro Comite Georgio *a* Scardonen. Spalaten. Tragurien. & *b* Nonen. Almisanos tamen eodem tempore quo Comes eorum cum Venetis apud Iadram conveniebat, mare infestasse apparet; tandem novis conventionibus inter Comites Breberienses scilicet Paulum Banum, Comitem Mladinum, & eundem Comitem Georgium cum Rogerio Mauroceno Comite Iadræ pro Venetis initis, repetitisque *c* fidejussionibus Almisani à Piratica aliquo tempore se abstinuerunt.

a 1292. b 1293. c 1294.

CAP. X.

De successione Regum Andreæ, & Caroli.

LAdislavo Vngariæ Rege occiso, cum absque prole decessisset, de Regni successione controversia inter Andream Andreæ II. ex filio Stephano nepotem, Rodulphum Imperatorem, & Carolum Martellum Mariæ sororis Ladislavi filium exorta est, quæ deinde mortuis Rodulpho & Martello, inter Carolum Robertum ejus filium, Venceslaum Bohemiæ Regis filium, Othonemque Bavariæ Ducem perseveravit; quibus de rebus, quamvis Vngarici Scriptores multa tradant, ex monumentis tamen Dalmaticis non pauca addi possunt, ex quibus Vngaricæ historiæ multùm lucis accedet. Andreas namque secundus Ladislavi proavus non quidem in reditu ab expeditione Hierosolymitana, ut Vngarici Scriptores, sed longè post jam senex Beatricem Aldobrandini Marchionis Estensis filiam duxit uxorem, anno eodem, quo mortuus *d* est, Bela filio successore relicto, ut Monacus Patavinus illius temporis Scriptor tradit, viduamque uterum gerentem privigni sævitiam veritam in Alemaniam aufugisse, ibique Stephanum posthumum peperisse refert, quem apud avum maternum educatum fuisse, inter Vngaricos, & Mona-

d 1235.

Monacum convenit, additque Monacus sæpè deinde ab hoc Stephano tentatum esse, ut frater Bela sui misericordia tangeretur, sed obstante Regina, quæ Græca genere erat, nihil obtinere potuisse; eundemque Stephanum deinde ex Thomasina Maurocena Nobili Veneta Andream filium suscepisse, Sabellicus, & Bonfinius consensu tradunt, & cum ob Ladislavi improbos mores, qui præter alia flagitia fratrem Andream in Polonia fuga elapsum occidi *a* curaverat, Vngaria in deterius prolapsa intestinis bellis quateretur, pars procerum Andream hunc Venetiis in spem Regni evocavit, & cùm eodem tempore Ladislaum occidi contigisset, unanimes eundem post tredecim dies Coronatum Venetum dixerunt, ut Scriptores conveniunt, quibus accedit Madius Spalaten. illorum temporum Scriptor *cap. pr.* 1290. *eodem tempore Rex Vladislaus Hung. à Cumanis occiditur, & Andreas de Moresinis de Venetiis per matrem in Regem Hung. coronatur.* Thuu. quoque eodem anno Ladis. occisum, & Andream coronatum refert, Bonfi. verò anno 1299. At cum Rainaldus ex Pontificiarum literarum Reg. Andream Lad. successisse anno 1290. *b* scribat, Madii Thuurozique relata comprobat, eundemque pro Rege Vng. habitum in Dal. anno 1291. die 22. Ianuarii Spalat. & Trag. publica monumenta docent. Ejusdemque matrem *Iadram applicuisse, iterque in Vngariam ad filium Regem direxisse* frag. decretorum Consilii Trag. diei 18. Septembris ejusdem anni 1291. testantur. Sed quamvis Vngarici Regni ditio universa Andream in Regem recepisset, tamen ejus possessio dupliciter inquietata fuit, nam ex una parte Rodul. Imperator Regnum Vngariæ per mortem Ladislavi sine liberis defuncti vacare contendens, eundem, uti Imperio obnoxium, Alberto filio Duci Austriæ tradere volebat, ex altera verò Carolus Martellus Mariæ Ladislavi sororis, & Caroli secundi Regis Siciliæ filius, uti Ladislavo proximior, quàm Andreas, sibi Vngaricum sceptrum deberi affirmabat; hacque de causa Neapoli præsente patre à Legato summi Pontificis solemni ritu Rex Vng. coronatus est, eodem anno, quo Ladisl. occisus fuit, ut cum cæteris Io. Vill. *c* concordat; Sed cum conatibus Rodulphi Romanus Pontifex suam auctoritatem opposuisset, Vngariamque sedis Apostolicæ vectigalem esse *d* ostenderet, ipseque Rodul. Vngariam armis aggredi parans obiisset. Austriaco metu Andreas liberatus est, Martelli verò molimina nemo refert; Constat tamen eundem titulo Vngarico usum ex diplomate ejusdem Spalaten. concesso *Karolus Primogenitus Illustris Ierusalem, & Siciliæ Regis D. G. Vng. Dal. & Rex Princeps Salernitanus, ac ejus in Regno Siciliæ Vicarius generalis . . . . . Mercatores de Spaleto de pertinentiis Regni Vngariæ ubique benè tractentur. Datum Nuceriæ 1292. die 27. Iunii* iterumquoque à summo Pontifice Celestino Corona Vngarica redimitum Madius tradit *cap. 22. de Papa Celestino V.* narrataque ejusdem renunciatione Neapoli facta, subdit *& tunc Carolus Martellus in Regem Vngariæ coronatur* eundem etiam Martellum ingressum in Dal. tentasse ex fragmentis decretorum Consilii Trag. elici potest.

a Io. Longinus.

b n. 41.

c lib. 7. c. 134.

d Rain. 1291. n. 45.

Die 27. in Consilio &c. (supple congregato de mandato) Philippi D. Zanni de Nappis Civis Anconitani Hon. Potestatis Civitatis Trag. in quo quidem Consilio proponit coram vobis dictus D. Potestas, & petit sibi Consilium exhiberi super petitione seu requisitione, quæ facta est per literas Communis Spalati, qua pro eis petit consilium ipsis dari, prout vobis videtur super juramentum fidelitatis, quod per quendam nuntium R. Caroli Martelli postulatur, sicut per me Dominicum dicti Potestatis Notarium vobis nunc personaliter fuit lecta, facto partito de sedendo ad levandum, placuit majori parti quod nihil D. Paulo Bano significetur de requisitione, quæ fuit facta à nunciis Regis Caroli, quousque dictum Commune à dicto Bano fuerit requisitum. Dessa Luce surgens aregnando consuluit quod in præsenti consilio inveniatur, & eligatur quidam sapiens, & mittatur Spaletum, & quod illi nuntio respondeatur quod Commune Spaleti vult habere consilium cum Paulo Bano, deinde ei posteà respondeatur, & quod quædam litera mittatur Communi Sibenici de ista materia. Item Thomas Zannuche surgens in eodem Consilio consuluit aregnando, quod quidam sapiens mittatur Spaletum, & dicant quod illi nuncio Regis Caroli non potest modò responderi, quia qui se Regem facit Vng. solet se coronari in tali Civitate, unde illi qui, coronaretur in Regimine Vngariæ intendimus obedire.

Sed quonam anno hæc petitio Martelli sequuta sit incertum remanet, nam Philippum de Nappis Potestatem Tragurii fuisse annis 1292, 93, 94. ex fragmentis scripturarum constat, petitionemque ipsam inscio Bano factam arguunt ejusdem fragmenti verba; ideò hæc Caroli petitio facta esse potuit eo tempore, quo supra positum salvum conductum Spalaten. indulsit, scilicet anno 1292. Bano nondum in ejus partes transgresso: responsum tamen Spalaten. Trag. & Sibenicen. inter se consuluisse, communiterque dedisse, eundemque Bano notum fecisse, aliud fragmentum indicat. *Item D. Mattheus Luce surgens consuluit aregnando quod mittatur P. Bano aliquis nuncius seu Ambazator, & asserat totam responsionem quam fecimus nuntio R. Caroli cum Spaleto & Sibenico.* Indeque conjici potest has Civitates inconsulto Bano se declarare noluisse, hocque idem Bano significasse; ab aliquibus tamen pro Rege Carolum in Dalmatia habitum, scripturæ quædam Spalati confectæ 1294. mensis Aprilis memorant, quod fuit ante ejusdem

Coronationem per Celestinum Papam factam, cùm Celestinus ceperit mense Iulio ejusdem anni, & ante defectionem Vngarorum ab Andrea, cum dissidentes à Bonifacio Celestini successore Regem petiisse scribant concordes Vng. Scrip. nec Spalatenses invitis, vel insciis ipsorum Comite Mladino, Banoque Paulo Breberiensibus Carolum in Regem recognovisse dicendum est, ideò Paulum Banum reliquosque Comites Croatiæ ante dissensiones Vngarorum Carolo adhæsisse argui potest, & sicuti Carolum primum utriusque Siciliæ Regem contra Almisanos fœdus cum Spalat. & Siben. fecisse, pacisque conciliatorem inter eosdem, & Trag. fuisse suprarelatum est, ita Carolo II. ejus filio affinitatem mutuam cum Regno Vngariæ contrahente, eò magis amicitiam, & commercia inter populos horum Regnorum perseverasse, credibile est: nil adeò mirum, si Martellus veteres, avitosque amicos Spalat. Trag. & Siben. prius tentaverit, & per eosdem deinde Breberiensibus conciliatis Barones quoque Vngariæ (qui Andreæ infensi erant) ad se attraxerit; sed cum in hisce conatibus mortem obiisset, Vngari, qui ei accesserant, ejus filium puerum XI. añorũ à Bonif. 8. eodem tempore in Sum. Pontificem electo, Regem petierunt, ut eorum Scriptores referunt, Madiusque concordat *cap. 3. de Papa Bonifacio 8. & fecit capi D. Celestinum Papam, & mitti in exilium ad quoddam Castrum suum, ubi finem vitæ suæ ipse terminavit. Et Carolus Martellus primogenitus Regis Siciliæ migravit ex hoc seculo cum uxore sua filia Regis Alemanniæ. Item ordinavit plures Cardinales D. Nicolaum ordinis fratrum Prædicatorum, & D. fratrem Gentilem ordinis Minorum, & duos suos nepotes Anno Domini* 1300. *mense Augusti tempore Bonifatii Papæ D. Carolus nepos Caroli Regis Siciliæ per mare cum galeis Spaletum applicuit, ubi per mensem, vel ferè duos stetit, egrediensque de Civ. Spaleti in Comitatu Pauli Bani versus Hung. ad usurpandum Regnum prædictum de manu Regis Andreæ venit Sagrabiam, & ibi in manibus Magistri Hugrini traditur, audiens verò Andreas Budæ Regem Carolum venisse ad occupandum Regnum prædictum moritur, & ibidem sepelitur honorificè.* hæc Madius, qui oculatus testis esse debuit, & quamvis annales Vngarici, & cum eis Thuur. à Madio anno uno discrepent, tamen error in transcribendo Codice Vngarico irrepsisse potuit, cum eodem anno scilicet 1300 Comitem Georgium Pauli Bani filium in Apulia fuisse memorant Scripturæ, ibi forsan à patre missum deducendi pueri Regis gratia; ideò Carolo Martello jam mortuo anno 1295. ut Rain. *a* refert, Carolum Robertum (Carobertum dictum) ejus filium in Vngaricum Regnum, scilicet Dalmatiam, deinde Croatiam apud Sagrabiam pervenisse anno 1300. cum Madio concludendum est, quod etiam ex ejusdem privilegiis confirmatur, quæ annos Regni ejus ab anno 1300. exprimunt, scilicet ab ingressu in Regnum quando à Strigoniensi electo jussu Summi Pontificis *b* inunctus fuit: sed mortuo eodem anno Andrea, cum ea pars procerum quæ eidem adhæserat Carolum recipere nollet *Regemque ab Vngaris eligi, nec ab aliis electum recipi debere contenderet* Bohemiæ Regi Venceslavo proximo, potentique Principi, uti Andreæ, ultimo ex mascula stirpe Regia superstite defuncto, gradu uno cognationis Carolo proximiori, Regnum detulerunt; Vencesl. accipere noluit, filium tamen ejusdem nominis Vngaris tradidit, qui ab Archiepiscopo Colocen. (Strigonien. Ecclesia vacante) sacra Corona redimitus fuit, inde ob controversiam Regum puerorum intestina inter Vngaros aucta odia sunt; qua de causa Bon. 8. Carolo favens Nicolaum Cardinalem Legatum pro ejusdem coronatione in Vngariam misit, ut Madius eodem capite refert. *Per idem tempus D. Nicolaus Cardinalis pro Legato in Hungariam mittitur causa coronationis Regis Caroli, qui multas constitutiones in Hungaria fecit*, tamen nihil profecisse Vngarici Scriptores & Rainaldus *c* concordant, & VVenceslavum & Vngaros in jus coram Pontifice vocasse, qui cum de Corona Vngarica apud Pontificium Tribunal disputare abnuissent, Pontifex, præterita mentione Andreæ (quem non pro Rege sed pro administratore Regni Vngarici habitum Rainaldus *d* notat) Mariæ uti sorori Ladislavi, & Carolo Roberto, uti filio Caroli Martelli, qui Mariæ primogenitus dum vixerat in Regem Vngariæ auctoritate Sedis Apostolicæ coronatus fuerat, jure successionis Regnum Vngaricum adjudicavit Anagniæ 2. Kal. *e* Iunii, in qua Vngariæ scissura Dalmatæ quamvis Carolo adhæsissent VVenceslaumque respuerent, tamen nomen ejus in tabulis publicis præponere differebant, donec more solito Albæ Corona sacra redimeretur; ita ut à morte Andreæ, & anno 1301. die 8. Martii usque ad annum 1303. Regnum vacasse scripturæ Spalat. & Trag. exprimant, sed supradicta sententia Summi Pontificis per Dalmatiam publicata, quid decretum fuerit in Trag. Consilio apparet, 1303. 22. *Aug. Quod cum Magister Laurentius Vicarius D. Archiepiscopi Spalat. pridie in Ecclesia Sancti Laurentii (scilicet Cathedrali) publicaverit ex parte D. Papæ, & Archiepiscopi sub poena excommunicationis, ut quilibet Notarius nominaret Regem Vngariæ, & Regnante eodem & Siroctus Notarius dicat se velle facere, & nolle esse excommunicatum. Captum quod Notarii ponant nomen Regis* abindeque nomen Caroli Regis in scripturis Dalmaticis reperitur; sed cum VVenceslaus Rex Bo. filium apud Vngaros (cunctis

a n. 19.

b Rain. 1301. n. 7

c 1302. n. 19.

d 1299. n. 13.

e Rain. 1303. n. 14

(cuncta sibi arrogantes) nomen tantũ Regium habere, Ecclesiasticosque præsules ad partes Pontificias in dies accedere, Caroloque adhærere cerneret, puerum cum sacra Corona è manibus Vngarorum eripuit; Vngari verò, quamvis hac protectione destituti, libertatem tamen Regis eligendi servare cupidi, Othonem Bavariæ Ducem filium Elisabethæ sororis Stephani 4. elegerunt, uti eodem gradu cognationis cum Maria Andream attingentem, ipso Wenceslavo connivente (qui sacram Coronam restituit) ab Vesprimien, & Canabien. Episcopis coronari fecerunt anno 1305. ut Vngarici Scriptores referunt: Sed paulò post à Vaivoda Transiluano Otho captus, Coronaq; privatus ægrè in Poloniam aufugit: cum interim Wences. senior Rex Bo. obiisset, juniori iterum Regnum Vngari e jus partium detulerunt, qui itidem paulò post de hac vita migravit; hoc interim Clemens 5. in Solium Pontificium sublimatus excommunicationem in Othonem pronunciavit, Gentilemque Cardinalem Legatum ad componendas Vngaricas dissensiones misit, ut præter *a* cæteros Madius refert *cap. 5. de Papa Clemente V. Item misit D. fratrem Gentilem in Hungariam pro Legato causa coronationis Regis Caroli Hung. A. Domini MCCCVIII. mense Iunii D. Legatus Gentilis intravit Spaletum ubi ab omnibus de Civitate fuit receptus honorificè abiit in Hungariam, & fecit coronari Regem Carolum*; quantas autem difficultates Legatus in cogendo Vngarorum concilio, animosque eorundem Carolo conciliandos expertus sit, ex gestis ejusdem à Rainaldo *b* relatis elici potest; cum Vngari etiam illi qui à Carolo stabant constantissimè *c* affirmarent *quod nolebant, nec erat aliquatenus intentionis eorum quod Ecclesia Romana, vel ipse D. Legatus ejus nomine de Rege ullatenus provideret, sed placebat eis, quod illum, quem ipsi ex antiquo, et approbato ejusdem Regni more vocarant & in Regem assumpserant, præfatus D. Legatus ejusdem Ecclesiæ Romanæ nomine in verum Regem Vngariæ confirmaret*, sed etiam si *d* transactum fuisset, ut Carolus ab Vngaris electus, à Legato verò confirmatus diceretur; tamen neque Ladislaus Vaivoda Transilvanus, neque Matheus Palatinus Concilio interesse voluerunt; Sed usurpata quisque dominia, contempta Regis auctoritate retinebat, ita ut Legatus per biennium in Vngaria moram trahere coactus fuerit; post constitutiones etenim à Rainaldo relatas, quæ anno 1309. collectæ dignoscuntur, in originali *e* existunt aliæ duæ date Possonii XI. Kal. Iunii Pontificatus Clem. P.P.S. anno sexto scil. 1310. quo tempore tandem Legatus Vaivoda Transilvano in partes Caroli traducto, consequutaque Corona, Carolum Albæ more consueto *coronari fecit* ut Madius, & Vngarici scriptores referunt. Sic demum vicesimo anno post Ladislavi fratris necem Maria Coronam Vngaricam à pluribus controversam favore summorum Pontificum consecuta est. Carolo Roberto nepoti, qui paternos titulos Principis Salernitani, & honoris Montis Sancti Angeli aliis Vngaricis addidit, quibus ejus quoque descendentes usi sunt.

a Vngarici Rain.

b 1308. n. 23.

c 1308. n. 25.

d n. 23.

e in Biblioth. Valicellana B. n. 12.

In qua de Regno Vngarico controversia mors plurium personarum Vngarici Regni statum variare fecit: Nam prout improbi mores Ladislavi in causa fuere, ut proceres inter se diffiderent, ita ejusdem in occidendo unico fratre crudelitas omnium animos à se alienavit, cumque filios non haberet, occasionem dedit, Andream (qui Venetiis uti privatus Civis vivebat) in spem Regni evocandi, & sicuti repentina mors Ladislavi Andreæ præsenti Regnum detulit, ita Carolus Robertus nisi mors ejusdem Andreæ duorum Wenceslavorum, & plurium Prælatorum, qui à parte eorumdem steterant, intercessisset, Regnum consecutus non fuisset, cum, quamvis favore summorum Pontificum majorem partem Prælatorum, pluresque proceres sibi obsequentes haberet, tamen neque post consecutam sacram Coronam regnare permittebatur, & cum Mattheo Palatino suisque adhærentibus acri prælio dimicare coactus fuit anno 1312. in quo ægrè victor Regnum quidem sibi confirmavit, auctoritate tamen nutante, & imbecilla per plures annos usus est, ut inferius observabitur.

CAP. XI.

De differentia inter mare Adriaticum, & Culphum Veneticum.

Atrienses Tuscos Liburnis in maritima ditione successisse, Adriaticoque nomen imposuisse lib. primo cap. primo & 5. relatum est, & ex collatione rerum Venetarum aliquæ ipsorum actiones conjectatæ fuerunt lib. 3. cap. ultimo; ex quibus sic breviter relatis Adriatici maris fines quinam fuerint, distingui nequit; ad quos eliciendos antiqua Tuscorum sedes inquirenda est, ut inde, & tempus adeptæ ditionis, & fines Adriatici maris distinguantur. Tuscos enim Circumpadanos campos, Picenum, Tusciam, & Campaniam in potestate habuisse Scriptores passim memorant; Sed quænam ex his antiqua ipsorum sedes fuerit non conveniunt: Livius etenim Dec. prima lib. 5. ait.

Tuscorum ante Romanum Imperium latè terra marique opes patuere, mari supero, inferoque, quibus Italia insulæ modò cingitur, quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum Tuscum communi vocabulo gentis, alterum Adriaticum mare, ab Adria Thuscorum colonia vocavere

vocavere Italicæ gentes, Græci eadem Tyrrhenum atque Adriaticum vocant, ii in utrumque mare vergentes incoluere, urbibus duodenis, terras, prius cis Apenninum ad inferum mare, posteà trans Apenninum totidem, quot capita originis erant, Coloniis missis, usque ad Alpes tenuere; Alpinis quoque ea gentibus haud dubiè origo est, maximè Rhetis, quos loca ipsa efferarunt, ne quid ex antiquo præter sonum linguæ nec eum incorruptum retinent.

Diodorus autem Siculus de eisdem à Gallis è circumpadana regione pulsis referens duplicem opinionem tradit lib. 14.

Galli, qui transalpinas regiones inhabitant, validis angustias illas copiis trangressi, terras inter Apenninum, & Alpium juga occupant, Tyrrhenis, qui illic habitabant ejectis. Hos nonnulli ex XII. Tyrrheniæ oppidis eò deductos tradūt, alii Pelasgos eos faciunt, qui ante belli Trojani tempora Deucalionis è Thessalia diluvium fugientes, ibi locorum consederint, hosque secuti sunt recentiores Scriptores. Philippus tamen Cluverius contrariam amplexus est opinionem; Nam Italiæ antiquæ lib. 2. cap. primo de circumpadana regione disserens ait.

Verùm sive duodecim heis, sive pauciores numero, seu tandem nullæ per ea tempora in circumpadana Etruria fuerint urbes; hæc certè Etruscorum antiquissima ac prima fuit sedes, ex qua posteà in eam migrarunt regionem, quæ inter Apenninum & mare inferum Macramque amnem ac Tiberim dicta est Etruria. Probatur hoc eo maximè argumento quod plurima pars posterioris hujus Etruriæ, antequam Pelasgi immigrarent, ab Vmbris habitata fuit: testibus luculentissimis, qui supra citati, Herodoto, Marciano Heraclensi, ac Dionysio Halicarnassensi, quibus adde Plinii auctoritatem lib. 3. cap. 5. ita tradentis: Etruria est ab amne Macra; ipsa mutatis sæpè nominibus, Vmbros inde exegere antiquitus Pelasgi: Hos Lydi, à quorum Rege Tyrrheni, mox à sacrificio ritu lingua Græcorum Thusci sunt cognominati, & paulò post loca & amnes recensens Etruriæ, *hinc amnes Prille, mox Vmbro, navigiorum capax; & ab eo tractus Vmbriæ.* Hic amnis Vmbro vulgari nunc vocabulo Ombrone, mediam ferè Macram inter Tiberimque secat Etruriam. Quum igitur antiquitus heic fuerint Vmbri; Tuscos, quos non Lydos origine sed antiquissimam indigenamque Italiæ fuisse gentem, satis superque ostensum, aliam tum habuisse sedem certum est. Ea verò nulla demonstrari potest, nisi quam inter Apenninum, & Alpeis circa Padum incoluerunt. Huc adde quod Vmbris ad inferum mare incolentibus Ligures fuere contermini Dionysius Halicar. eodem lib. primo de Aboriginibus loquens *alii Ligurum colonos eos fuisse fabulantur, Vmbris confinium.*

Quibus Cluverii observationibus addi possunt alia Dyonisii, & Plinii loca, nam Dionysius eodem lib. primo de Pelasgis cum Vmbris mixtis incolentibus disserens ait: *tenuerunt indivisa gentes sociæ Cere, Agylla, Pisa, Saturnia, Alsium, & quædam alia, quæ posteà à Tyrrhenis occupata sunt.* & infra *derelictas autem à Pelasgis urbes occupaverunt tum alii multi, & quique erant finitimi, tum maximè Tyrrheni plurimas ac optimas.* Plinius quoque lib. 3. cap. 14. *Vmbrorum gens antiquissima Italiæ existimatur, ut quos Ombrios à Græcis putent dictos, quod inundatione terrarum imbribus superfuissent CCC. eorum oppida Thusci debellasse reperiuntur.* Ex quibus Tuscos Pelasgorum, & Vmbrorum loca ex utraque Apennini parte occupasse constat; Sed de antiqua sede Tuscorum clarius idem Dionysius eodem lib. primo.

Atque Tyrrhenos quidem diversos esse à Pelasgis hoc argumento inducor, neque tamen Lydorum eos colonos arbitror, nec enim communis illis est lingua; nec possumus dicere, quod licet non amplius uno utuntur sermone, alia tamen priscæ patriæ servant indicia: neque enim eadem, quæ Lydi colunt numina, nec similibus utuntur legibus, aut studiis; verum hac parte plus à Lydis, quam à Pelasgis differunt; Quare vereor ne verisimilior eorum sit oratio, qui, non advenam esse hanc gentem, sed indigenam adseverant: quandoquidem & pervetusta est, nec cum ulla alia moribus, aut lingua convenire compertum est. Hoc autem nomine à Græcis adpellatos esse nihil vetat, vel propter domicilia turrita, vel ab aliquo potente principe. Romani certè aliis eos vocant nominibus: Etenim ab regione, quam aliquando incoluerunt, nomine Etruriam, Etruscos adpellitant, & ob excellentem sacrorum ac Divini cultus peritiam, nunc quidem obscurius Tuscos, olim verò exactiori voce quemadmodum Græci θυοσκοὺς nuncupabant; ipsi verò à Duce quodam Rasena, eodem quo ille modo se nominant, urbes autem à Tyrrhenis habitatas, & modos administrandæ reipublicæ, universamque ejus gentis potentiam, & res gestas digniores cognitu; ad hæc fortunæ varias vices dicemus alias. Ex quibus apparet, Tuscos à Romanis dictos fuisse, Etruscos à regione *quam aliquando incoluerunt Etruria* scilicet ante Romana tempora; quæ alia esse non potest, quam circumpadana Etruria, ex qua deinde Ligurum, & Vmbrorum regiones occupaverunt, de qua Etruria antiqua & circumpadana Plinium locutum perspicitur; dum eodem cap. 14. lib. 3. ait: *ab Ancona Gallica ora incipit Togata Galliæ cognomine, Siculi, & Liburni plurima ejus tractus tenuere, in primis Palmensem, Pretutianum, Adrianumque agrum, Vmbri eos expulere, hos Etruria, hanc Galli,* cum è Circumpadana Etruria Tuscos à Gallis pulsos constet; de qua Diodorum quoque Siculum scripsisse apparebit, si expendantur ejusdem verba lib. 5. ab eodem Cluverio ad probandum Tuscorum luxum allata. *Præstat ut de Tyrrhenis etiam dicamus; Hi quondam fortitudine præcellentes magnum*

num terræ tractum occuparunt, multasque & celebres condiderunt Vrbes, quin & Classe potentes diu maris Imperium tenuere, & mare quod Italiam aluit Tyrrhenum de suo nomine appellarunt. Hi inter cætera, quibus pedestrem militiam excoluere, tubam reperierunt ad bella utilissimam, quæ Tyrrhena inde vocatur. Summis exercituum Ducibus, hoc ipso Majestatem conciliarunt, quod lictores cum fascibus, & sellam curulem ex ebore, togamque purpura prætextam illis addidere. Domorum quoque porticus ad avertendos turbæ servorum, & Clientum strepitus, & molestias percommodum invenerunt, quorum pleraque imitati Romani in suam translata Rempublicam ad summam elegantiam provexere: Literis verò & inprimis naturæ perscrutationi plurimùm studii impenderunt fulminum considerationi præ cunctis mortalibus summoperè intenti, quapropter hac etiamnum ætate totius prope Arbis moderatores hos viros admirantur, & prodigiorum per fulmina ostensorum interpretibus illis utuntur, cum autem terram incolant uberrimam, eamque probè exerceant, largissimos inde fructus percipiunt, qui non modò ad nutricationem sufficientem, verum etiam ad prolixas voluptates, & delitias conducant. Bis enim in die mensas adornant opiparas, cæteraque ad lautitiem & fastum pertinentia adhibent, stragula texunt, cum floribus inspersa, argenteorum eis poculorum ingens copia est, & varietas, familiarium etiam ministrorum non exiguus in parato est numerus, quorum alii forma decore excellunt, alii sumptuosiore, quam pro servili conditione vestitu exornati sunt, secretas ab aliis sedes habent omni cultu instructas, tum servi, tum etiam ingenuorum plerique, ad extremum abjecta quam olim exercuerant virtute in compotationibus, & ignavia degeneri vitam exigunt, ideoque non mirum est, quod majorem in bellis gloriam amiserunt, nec minimum eis ad luxum confert soli præstabilitas, regionem enim tenent utilissimam & optimis glebis præditam, ex qua omnis generis fructus recondunt: Tyrrhenia enim fecunditate nulli cedens terra in latè patentibus campis recumbit, clivosos tamen interim colles habet, arationi idoneos. Humori etiam mediocri, non hyberno solùm tempore sed æstivo rigatur. ex quibus sicuti constat Diodorum florentem referre Tuscorum statum, ita ubertatem terræ, fructuum exuberantiam, delitias, opiparas mensas, argenti copiam, lateque patentes campos, qui etiam æstivo tempore rigarentur enumerando, Circumpadanam regionem describere apparet, ut apud Plutarchum quoque videre est, qui eamdem regionem à Gallis occupatam describens in Camillo ait: *Arboribus regio omnis pascuisque læta, atque irrigua fluminibus incolebatur urbibus octodecim insignibus, atque amplis ad rem industria parandam, & ad luxum vitæ pariter comparatis, has Galli ejectis Tuscis ipsi occupavere,* sed cum eamdem regionem adhuc incolere Tyrrhenos Diodorus innuat, eaque Tuscis sui temporis non congruant, ideò ab aliquo Scriptore antiquo Circumpadanam Etruriam describente, ea sumpsisse debuit, ut perspicitur ex eis, quæ de *Domorum porticibus ad avertendas turbæ servorum, & Clientum strepitus percommodè invenerunt* refert, quæ de Atriis ab Atriensibus inventis intelligenda esse, testatur Varro de lingua Latina lib. 4. *Impluvium, compluvium utrumque à pluvia Tuscanicum dictum à Tuscis, postquam illorum cavum ædium similare ceperunt. Atrium appellatum ab Atriensibus Tuscis illinc enim exemplum sumptum,* quorum nomen brevitati studens omisit, prout etiam Adriatici maris ab eisdem denominati. Sed cum Etruriæ Circumpadanæ antiquum nomen Galli delevissent, Gallicisque nominibus, quibus in potestate Romanorum pervenerant vocaretur, ut præter cæteros observat Strabo lib. 5. *Romani autem rerum potiti cum Colonos in varia loca emitterent, nomina tamen eorum, qui prius ibi habitaverant conservarunt, ac nunc Romani cum sint omnes, nihilominus tamen quidam Vmbri, alii Tyrrheni, Veneti, Ligures, Insubres dicuntur* fieri potuit ut Diodorus, omisso antiquo circumpadanæ Etruriæ nomine jam obliterato, omnia Tusciæ sui temporis tribuat, prout ejusdem coævus Livius ex Cisapenninæ Tusciæ nomine servato, hanc antiquam Etruriam arbitratus, inde in Circumpadanam colonias deductas nulla adhibita dubitatione scripsit; Polybius autem hunc errorem vulgarem redarguere videtur loco à Cluverio relato lib. 2. *Igitur planiciem istam (scilicet circa Padum) tenuere quondam Tyrrheni cum quidem, & campos circa Capuam, & Nolam, Phlegreos quondam dictos possederunt, quod multorũ pravis conatibus obstarent exteris innotuerunt, magnamque opinionem virtutis apud eos sunt consecuti. Idcirco qui in Tyrrhenorum principatus inquirunt, eos oportet non ad illam regionem, quam nunc tenent oculos referre, sed ad campos supradictos, & ad opes quas inde colligebant.*

Tuscorum igitur antiquam sedem in Circumpadana Etruria fuisse cum Cluverio dicendum est, exindeque in Tusciam, Picenum, & Campaniam colonias, deductas; Sed cum in referendis Liguriæ finibus locum Polybii, accolas Apennini describentis adducens Cluverius *lib. 2. Initium Apennini supra Massiliam, & qua Alpibus jungitur Ligures habent ex utroque latere, & quod Tyrrhenum mare spectat, & quod prædictam planitiem: Iuxta mare ad Pisam usque primam Tyrrhenis versus Occasum Solis Vrbem, in mediterraneo ad Aretinorum usque fines, inde sequuntur Tyrrheni, & mox his contermini Vmbri* fines Liguriæ juxta Arni fluenta posuerit, quod de tempore à Polybio relato intelligendum est, nam sicut antiquitus, rebus Tuscorum florentibus, Liguriæ fines citra Macram

sitos

ſitos,Lunæq; portum Tuſcorum fuiſſe ex Strabone deducit, ita innuere videtur rebus eorundē langueſcentibus, omnia loca uſque ad Arnum, Aretinorumque fines à Liguribus adempta, & tempore Polybii poſſeſſa fuiſſe: Lucas tamen Holſtenius, ejuſdem Cluverii in peregrinatione Italica Comes, locum eundem Polybii expendens, vir antiquitatis peritiſſimus dictionem (Aretinorum) reliquæ verborum Polybii ſententiæ non congruere animadvertit; quippe Polybius relatis Liguriæ finibus ex Meridionali latere Apennini, mare verſus ſitis, fines Apennino Septemtrionales & Mediterraneos deſcripturus, Aretinos minimè nominaſſet, qui in Meridionali ejuſdem latere ſiti, mare ſpectant, ſed aliquos ex Tranſapenninis populis, qui ad *prædictam planitiem* ſiti ſunt; ideo ex ſimilitudine vocis pro Της Αρρητίνων Χωρας reponi debere Της Ρηγίνων Χωρας (Reginorum fines) paulo ante mortem pro veteri amicitia ſignificavit, idque ex alio Polybii loco ſe elicuiſſe dixit, ubi relata victoria quam Romani de Gallis in Tuſcia conſecuti ſunt, ſubdit lib. 2. *Romanorum Dux collecta ſpolia Romam miſit, prædas iis reddidit, à quibus fuerat abacta, ipſe cum utroque exercitu ſecundum Liguriæ fines iter faciens in Bojorum agrum irrupit, ſatiatiſque militum animis, præda avidis, paucis diebus copias Romam reduxit*, ideò ſive per vallem Sefronianam in eorumdem Reginorum agrum (ut in notis Holſtenii repertum fuit) ſive per vallem Mugellam breviori itinere (cum circa Telamonem prælium ſecutum Polybius referat) faciliorique Apennini tranſitu in Bononienſem irruperunt. Romani, (cum utrique Boi fuerint) eò uſque Liguriæ fines extenſos fuiſſe dicendum eſt, quo Romani tranſierunt *juxta Liguriæ fines* iter facientes, quibus ſic explicatis, & correctis, ſi argumenta Io. Baptiſtæ Agucchii Felſinæ ſuæ Principatum Etruriæ *a* tribuentis, locumque Plinii adducentis cap. 15. lib. 3. *Colonia Bononia Felſina vocitata quum Princeps Etruriæ eſſet* invertantur; & Etruria antiqua in Circumpadana regione ſtatuta, ex eadē in Ligures & Vmbros expeditiones factæ dicantur, longè probabiliores ejus eruditiſſimæ conjecturæ evident: Ex opportunitate enim ſitus prope faciliorem Apennini tranſitum, & utriuſque maris proximitatem, rebus Tuſcorū florentibus, ex frequētib9 conventis ibidē factis Felſinam ad Principatū utriuſq; Etruriæ evectam cum Plinio dicendū eſt; cum tunc temporis univerſa quoque Italia Tyrrhenia nuncuparetur; ut Dion. Halic. refert lib. primo *erat Tyrrheniæ nomen illo tempore celebre per Græciam, & tota Italia quæ Occidentem ſpectat nullo gentium diſcrimine appellationem illam habebat.* & infra *quæ quidem confuſio non minus quàm alibi in Italicis fuit gentibus, fuit enim tempus quo Latini, Vmbri, Auſones, & alii Tyrrheni à Græcis dicebantur, quod propter longinquitatem earum gentium difficile eſſet, hæc diligenter diſcernere, adeò ut Romam ipſam Tyrrhenicam Vrbem multi Scriptores opinati ſunt.* inde Servius ad X. Eneidos *Tuſcos omnem penè Italiam ſubjugaſſe manifeſtum eſt:* Tuſci ergò ſicuti potiorem Italiæ partem poſſederunt, ita eidem proprium nomen communicarunt, proximoque mari indiderunt, & alterum Tuſcum, ſive Tyrrhenum à nomine gentis, alterum Adriaticum ab Adria Etruriæ Civitate dictum fuit, & quamvis Adriaticum pro ſupero, & Tuſcum pro infero *quibus Italia inſula modo cingitur* communiter cum Livio & Plinio ſumant Scriptores, tamen alia maris nomina inter hæc interpoſita fuiſſe conſtat, certoſque, & determinatos fines utrumque habuiſſe; nam de infero Plinius lib. 2. *Quum igitur trigoni ſpeciem Italia tota referat, unum ejus latus, quod Orientem ſpectat Ionium mare, & continuus illi ſinus Adriaticus terminant, Meridiei verò, & Occidenti obverſum latus Siculum Tyrrhenumque mare.* & infra *Alpium continua juga definiunt, quæ à Maſſilia, & proximis locis mari Sardoo incipiunt.* Strabo autem lib. 2. *Quidquid hujus maris eſt ad Africam Africum, ſeu Libicum mare dicitur, quæ ad oppoſitam terram pertinent partes, mare Hiſpanicum, Liguſticum, Sardoum, ac denique Tyrrhenum uſque ad Siciliam dicuntur* idem Plinius lib. 3. cap. 5. *mare Liguſticum ab eo ad Siciliam inſulam Tuſcum quod ex Græcis alii Notium alii Tyrrhenum, è noſtris plurimi inferum vocant* & etiamſi eoſdem Tuſcos Claſſe potentes Sardiniam & Corſicam aliquando in poteſtate habuiſſe, Coloniaſq; in Oceanum deducere tentaſſe referant Diodorus, & Strabo, tamen Siculis, & Carthaginenſibus obſtantibus, intra Siciliam, Corſicam, & Sardiniam Tuſci, ſive Tyrrheni maris nomen reſtrictum fuit, ſed quamvis, quonam tempore Etruſci, Ligures, & Vmbros ex hodierna Tuſcia pepulerint, ditionemque proximi maris adepti ſint nemo tradat, & ea quæ Dionyſius loco citato de *eorundem republica, univerſa ejus gentis potentia, reſque geſtas digniores cognitu, & fortuna varias vices* ſe alias dicturum promittit ſimul cum aliis operibus ejus perierint; tamen cum Herculem ex Hiſpania reducem Ligures viciſſe, cum Aboriginibuſque, & Evandro verſatum referat, Tyrrhenorum autem mentionem nullam faciat, hinc argui poteſt Herculis tempore Tuſcos nondum Apenninum trangreſſos fuiſſe, ſed paulò poſt; Nam annis 55. poſtea, ſcilicet adventus Æneę tempore, Tuſciam hodiernam poſſediſſe, ea quæ de Mezentio Tyr. Rege idem tradit Dionyſius comprobent; Campaniam verò ante Romuli tempora tenuiſſe Capua 48. annis ante Romam condita declarat. De Adriatico autem mari diverſa eſt ratio: Nam quando Etruriam ſolam Circumpadanam Tuſci incolebant, nulla ex parte mare ſuperum attingebant, obſtantibus

a Epiſtol. edita Bonon. 1638.

bus Venetis, Spinetis, & Umbris; sed his pulsis, paludibusque circa ostia Padi aptatis, ut Plinius refert lib. 3. cap. 16. ubi relatis Padi ostiis subdit *omnia ea flumina, fossasque primi à Sagi fecere Tusci egesto amnis impetu per transversum in Atrianorum paludes, quæ septẽ maria appellantur, nobili portu oppidi Thuscorum Atria, à quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum* Adriatici ditionem consecuti sunt, quod evenisse debuit circa ea tempora quando Græci Corcyram Liburnis ademerunt, id est post annum 16. ab urbe condita, ut relatum est lib. primo cap. 5. viguisseque usque quò à Gallis pulsi fuerunt, ut Livius refert Dec. 1. lib. 5. *Prisco Tarquinio Romæ regnante Belovesus superatis Alpibus, fusisque acie Thuscis, haud procul Ticino flumine condidit urbem Mediolanum. Alia subinde manus Elitovio Duce, ubi nunc Brixia, & Verona urbes sunt, locos tenuere Libui, considerunt, post hos Saluvii, qui propè antiquam gentem Levos Ligures incolentes, circa Ticinum amnem petiere Apenninum, deinde Boi, Lingonesque transgressi, cùm jam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus trajecto, non Hetruscos modò, sed etiam Umbros agro pellunt: intra Apenninum tamẽ se se tenuere: tum Senones recentissimi advenarum ab Viente flumine usque ad Aesin fines habuere* sed etiamsi Adriaticum mare, uti majorem partem sinus (à Græcis Ionii dicti) pro universo sinu sumant Scriptores; idemque esse Adriam, & Ionium Scylax, & Strabo testentur, tamen ejus fines usque ad montem Garganum, & Dyrrachium intra ipsum sinum pervenisse Cluverius ex Ptolomeo pluribus *a* demonstrat, quibus potest addi locus Strabonis ab eo prætermissus, qui Epiroticas gentes descripturus lib. 7. ait: *Nos autem conabimur quantum, & scriptioni huic convenit, & à nobis præstari potest singula prosequi; sumpto ab ora Ionii sinus initio, quæ ibi incipit, ubi ex Adria navigatio finitur. Prima hujus oræ pars est circa Epidamnum, & Apolloniam.* Causam autem, quare ultra Epidamnum Atrienses fines suos non protulerint, repetenda est ex suprarelatis de Liburnis lib. 1. cap. 5. nam sicuti ex Scheriæ possessione Liburnos universo sinui dominatos fuisse ibidem ostensum fuit, ita cum eandem Græci, Liburnis ademptam, Corcyram denominaverint, antequam Atrienses maris dominium consecuti sint. Inde Atriensium ditionem usque ad Corcyreorum fines extensã fuisse dicendum est, quorum coloniæ fuerunt Dyrrachium, & Appollonia; ideò Artienses, quibus Corcyreorum florentibus Liburnis successerant, ditionem suã ultra Dyrrachium, & Garganum montẽ proferre non potuerunt; Adriatici ergo maris antiqua denominatio, limitibus intra sinum descriptis terminata fuit; Ptolomeus tamen extra sinum quoque Adriaticum protendit, & Peloponnesum, Cretam, & Siciliam tangere scribit, ipsoq; antiquior S. Lucas navigationem Divi Pauli è Creta Siciliã versus describens in actis Apostolorum cap. 27. ait. *Quum ergo quartadecima nox advenisset, & jactaremur in Adria,* quomodo autem, quandove mare, quod Siculum dicebatur, Adriatici nomen sortitum sit nemo refert: id tamen evenisse potuit post institutas ab Augusto Classiũ stationes Miseni, & Ravennæ, cum Misenati, à Sicilia Occidentem, & Meridiem versus, maris cura demandata fuerit. Ravennati verò, Adriatici sinus, proximique Ionii, Siculi, & Ægæi cum reliquo Orientali, ut Vegetius refert lib. 4. *apud Misenum & Ravennam singulæ Legiones cum Classibus stabant, ne longius a tutela urbis absederent, & cum ratio postulasset, sine mora, sine circuitu ad omnes Mundi partes pervenirent, nam Misenatium Classis Galliam, Hispanias, Mauritaniã, Africam, Ægyptum, Sardiniam, atque Siciliam habebat in proximo; Classis autem Ravennatium Epirum, Macedoniam, Achajam, Propõtidem, Pontum, Orientem Cretam, Cyprum petere directa navigatione consueverat.* Adeò, cùm ut ipsius Siciliæ custodia Misenati Classi tributa fuerit, maris autem Siculi dicti Ravennati; ideò ad æquivocationem vitandam, ex Classe Adriatica mare Siculum custodiente, Adriatici maris nomen extensum, Siculumque obliteratum fuisse, conjici potest, quod sicuti ad antiquam Adriatici denominationẽ à Tuscis inductã referri non potest (ut Cluverius rectè animadvertit) ita Strabo antiqua nomina referens Siculum, quod apud auctores reperiit posuit, prout etiam idem Ptolomeus, qui quamvis Romano tunc usuali more Adriaticum sui temporis usque ad Cretam protendat, tamen in relatione locorum intra sinum existẽtium aliqua in Ionio, & aliqua in Adriatico more antiquo statuit. Hinc observanti patebit Adriatico mari idem, quod Illyrico evenisse: postquàm enim Illyricum usq; ad Danubium seu Istrum extensum fuit, Illyrici maritimi, & antiqui nomen obsolescere cepit, & in Dalmatiam transiit, ut relatum *b* est; ita Adriatico quoque mari extra sinum Cretam usque extenso, antiquum Adriaticum Dalmaticum dictum fuit, ut præter relatos auctores testantur Lucanus Pharsal. lib. 2. describens Apenninum montem.

> *Mons inter geminas medius se porrigit undas*
> *Inferni superique maris, collesque coercent.*
> *Hinc Tyrrhena vado frangentes æquora Pisæ.*
> *Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.*

Et Tacitus Annal. lib. 30.

Piso Dalmatico mari transmisso, relictisque apud Anconam navibus per Picenum. si quis igitur

a lib. 4. cap. 15.

b lib. pr. cap. 6.

igitur antiquam Tuſcorum ditionem concipere vellet, eamdem cum recentioribus comparare, & Regno Longobardorum aſſimilare poſſet. Nam prout ante Romanum Imperium Italiam à Græcis Tyrrheniam nuncupatam refert Dionyſius, ita poſt ejuſdem declinationem à Romano Græcis ſcil. Byzant. ſive Conſtantinopol. Scriptoribus Longobardia dicta fuit, à Longobardis, qui Circumpadana regione occupata, reliqua quoque loca conſecuti ſunt, quæ olim Tuſci tenuerunt, in hoc tamen invicem diſcreparunt, quod Tuſci vires Græcorum per Italica littora, & Siciliam diſtractas nacti, navigationem inſtituere & exinde dominium in utroque mari adipiſci potuerunt: Longobardi verò neutro mari potiti ſunt, obſtantibus Romano Græcis, qui utrumque mare ſimul cum littoribus Italicis Orientalibus retinebant; ſed Tuſci luxui ſe dedentes circumpadana à Gallis, Campania à Samnitibus, & Occidentali Tuſciæ parte à Liguribus pulſi, ſimul cum nomine amiſerunt, nomenque ipſorum in Meridionali tantùm Tuſciæ parte ſervatum fuit; Longobardi verò quamvis à Francogallis ſubacti fuerint, tamen Longobardici Regni nomen diu in uſu fuit, donec in Italicum tranſiit, hodieque circumpadana regio Longobardiæ nomen, ſive ut vulgò Lombardiæ, ſervat; etiamſi Scriptores latinè ſcribentes, Gallica nomina Romano more uſurpare ſoleant.

Etruriæ ergo Circumpadanæ antiquæ quamvis nomina perierint, tamen, & Rhetia à Duce eorum Rheto, & mare proximum ab Atrienſibus denominata nomina antiqua Tuſcorum adhuc ſervant; ſed cum ipſum Adriaticum mare Culphum Veneticum dicatur quomodo, quandove id nomen inditum fuerit indagandum eſt. Veneti ab antiquiſſimis temporibus proximi Tuſcis, deinde Gallis regionem inter Alpes, & Atheſim tenuerunt, vigenteque Romano Imperio poſſederunt, & quamvis à Longobardis deinde univerſa ditione terreſtri pulſi fuerint, tamen ad æſtuaria confugientes, maris uſum ſimul cum nomine ſervarunt, Græcisque Imperatoribus adhærentes conatibus Longobardorum obſtiterunt, & Dalmatis aſſociati, Saracenos è ſinu pepulerunt, Narentanos deleverunt, & Northmannis compeſcitis, Atrienſium imitatione, Adriatici quoque fines antiquos conſecuti ſunt, & quamvis Emanuel Imperator dominium Adriatici recuperare tentaverit, graveque damnum eorum rebus intulerit, & ex amiſſione Iadræ majora incommoda experti ſint, tamen cum Claſſes Græcanicæ intra ſinum deinceps non venerint, & Northmannorum ſtirpe extincta, ſucceſſores Germani parum maris uſum habuerint: Veneti prolata interim in Orientem navigatione, & in Paleſtina Civitatum expugnatarũ participes facti, crebrò illuc navigantes, univerſos ſinus accolas à ſe pendere coegerunt, & oblata Francorum ſocietate Iadram expugnarunt, indeq; ipſum Græcorum Imperium capta Conſtantinopoli cum Francis diviſerunt, majoremque ejus partem ſortiti titulis Dalmatiæ, & Croatiæ quartæ, & dimidiæ totius Imperii Romaniæ addiderunt, exindeque Culphi Venetici nomen apud auctores uſurpatum reperitur, cujus cauſa indaganda eſt: Thomam enim Maurocenum primum Conſtantinopolitanum Patriarcham à Latinis electum confirmatione à Summo Pontifice conſecuta, Veneta Claſſe vectum, Raguſium, & Dyrrachium Venetis acquiſiviſſe Dandulus refert.

Thomas igitur Mauroceno ab Innocentio Patriarcha effectus, & cum literis Papæ Venetias rediit, & cum parato ſtolo portum exiit, & Raguſinæ urbi, quæ Græcorum inſtinctu rebellaverat Venetis, bellum intulit, illique de Græcorum diffiſi favore civitatem Venetis reddidere: Patriarcha poſteà ſecedens Duracchium impugnavit, capit, & munivit, & Conſtantinopolim inde pervenit & infra. *Petrus Ziani Dux ordinatur Anno Domini 1205. pari igitur propoſito Dux anno 2. paratis 13. galeis Raynerium Dandulo, & Rogerium Permarino præfecit, qui extra Venetorum Culphũ euntes Leonem Veteranum Piratam cum 9. galeis capiunt, & morti tradunt, poſteà Corphum hoſtiliter aggrediuntur, & tandem obtinent, & muniunt, & quæ geſſerant Duci inſinuant; Dux tunc Angelo Avotanto Petro Michaeli, Stephano Foſcareno, Gilberto Quirino, Octaviano Firmo, Iacobo Fero, Marino Caprincolo, Guliano Staniano, Simoni Bono, & Ioanni Beato eandem inſulam conſtituendam tradit.* inde argui poteſt ex Raguſii & Dyrrachii conſecutione Venetos juriſdictionem Orientalis Imperii intra ſinum prorſus extinxiſſe, & cum Corcyra occupata decem viros ad eam reformandam miſiſſent, vel ut alii Chroniſtæ coloniam inibi deduxiſſent; ideò prout olim ex ejuſdem Corcyræ poſſeſſione totius ſinus ditionem Liburnos tenuiſſe relatum eſt, ita ex ejuſdem occupatione dominium maris ultra fines antiqui Adriatici proferentes, integrum ſinum conſecuti Veneti, eidem nomen quoque propriũ, prolatione tamen Latino-Græca Culphi Venetici impoſuerunt, & quamvis in Ionio quoq; & Ægæo plures Inſulas conſecuti, Veneticum mare Adriatico Romano æquiparaverint, tamen cùm abſolutum eorum dominiũ non retinuerint, antiqua nomina Ionio, & Ægæo ſervata ſunt, & quamvis Conſtantinopolis à Græcis recuperata *a* fuiſſet, indeque incommodum in Ægæo Venetis proveniſſet, tamen maritima potentia præcellentes Græcos, eoſdem Peram & Chiũ Genuenſibus ipſorũ æmulis cedere neceſſitarunt, Culphum autem ipſum, ſicuti ſine controverſia tenebant, ita in dies poſſeſſionem ejuſdem eò magis ſibi vindicabãt, & oblata occaſione, ob victualia denegata voluntariam ſtrinnam (quam uti maris domini à navigantibus recipiebant) in tributũ neceſſarium *b* verterunt, Bononienſeſq; & Anconitanos ex hoc tumultuantes com-

a 1259.

b 1271.

a 1273. *a* compescuerunt, cõfirmatoq; Culphi dominio Orientales navigationes cõtinuantes, divitiisq; affluentes terras in continenti acquirere satagebant, quod animadvertentes qui Reipublicæ præsidebant, verentesque ne Cives terrestribus delitiis implicati abalienarentur à navigatione, b 1274. lege lata terras emere prohibuerunt; Consilia deinde, & Magistratus reformata fuerunt, adeoque temperata fuit Reipublicæ forma, ut deinceps mirabili prosperitate usi, cunctis admirationi fuerint; sed sicuti Culphi dominium tam ex propria potentia, quàm ex circumjacentium Principum mutuis contentionibus quietè possidebant, ita quod sibi proximum unicumque deesse videbatur Sedes Atriensium Padique fluminis ostia in suam potestatem redigere oblata occasione decreverunt, Ferrariamque occuparunt; sed cum id Summus Pontifex non probaret, restitutionisque eosdem monuisset, ipsique (uti rem maximi momenti) exequi cunctarentur, interdicti fulmine *c* per- c 1309. cussi, per Orbem Christianum multa mala perpessi sunt, internaque quies tunc turbata fuit: conjuratione enim Boemundi Theupuli d 1310. Respublica Veneta *d* concussa est, rebusque e 1311. nondum sedatis *e* Iadra defecit.

CAP. XII.

De Tertia Iadrensi defectione

Iadram circa finem Ducatus Gradonici ad Vngaros defecisse historici Veneti uniformes referunt, idemque Regis Vngariæ Privilegium Iadrensibus paulò post concessum testatur.

Carolus D. G. Vng. Dal. Cro. Rama, Servia Gallic. Ludom. Cumania, Bulgariaque Rex. Vniversis & singulis quibus expedit præsens scriptum inspecturis sal. in omnium Salvatore. Decet Regiam Excellentiam justis precum instantiis suorum subditorum, & fidelium animum inclinare & eisdem condescendere Regali cum favore, ut ipsorum numerus in opere fidelitatis augeatur, atque crescat, proinde ad universorũ notitiam tam præsentium, quàm futurorum harum serie volumus pervenire, quod religiosus vir frater Stephanus Ordinis Prædicat. & Nob. vir Martinus Civis Iadr. Syndici, & Nuntii ejusdem Civitatis ad nostram accedentes præsentiam vice, & nomine Civium, ac Vniversitatis prædicta Civ. à nobis cum instantia postularunt, ut prædictam Civitatem, Cives, ac Vniversitatem Iadren. in ipsorum libertatibus, & juribus conservare dignaremur, quæ per nostros progenitores Illustres Reges Vng. specialiter per Dominum Regem Belam ipsis data fuerunt, & concessa; præterea quod rectorem quem voluerint sibi possint assumere, vel eligere, sive ab eadem Civitate, sive fuerit de aliis partibus, qui possit eos regere secundùm consuetudinem, & libertatem ipsius Civitatis. Nos igitur volentes invigilare pro commodo, & quietè ipsorum Civium, & Vniversitatis nostra antedicta Civitatis, & nihilominus attendentes ipsorum petitionem esse justam & legitimam, prædictis eorum petitionibus annuentes, juxta ipsorum voluntatem promittendo eosdem servare in propriis eorum libertatibus, & juribus, quæ ipsis sunt concessa per nostros progenitores, & Illustr. Belam Regem antedictum, nec aliquis Banus pro tempore constitutus, vel ejus officialis possit eos in aliquo causare articulo, judicare, vel ad suam præsentiam trahere, in cujus rei memoriam perpetuamque sinceritatem has nostras literas Privilegiales concessimus duplici sigilli nostri appensione, & munimine roboratas. Datum per manus discreti viri Præposit. Alben. Ecclesiæ, Aulæ nostræ Vicecanc. dilecti & fidelis nostri 4. Idus Octobris Anno Domini 1311. *Regni nostri similiter XI.* tempus autem defectionis Madius refert *cap. 6. Anno Domini* 1311. *mense Martii Civitas Iadra à dominio Venetorum fuit rebellata, subiciens se dominio Pauli Bani & suorum filiorum, & anno sequenti mense Maij Paulus Banus Nobilis Croatorum obiit ad Christum, & Mladinus ejus filius in Banum ordinatur.* Venetos statim pro recuperatione Iadræ Classem emisisse, eidemque præfuisse Bartolomæum Michaelem, Marcum Iustiniano, & Marinum Bembo, Chronistæ referunt, Regemque Vngariæ pro Iadrensium indemnitate Venetis scripsisse denotant Epistolæ Ducis Ven. eidem Regi, & suo legato apud eundem Regem existenti scriptæ, quæ post appendicem Annalium Danduli in codice Vaticano reperiuntur.

Serenissimo & Potentissimo D. Carulo D. G. Vngariæ Regi plurimum honorando. Marinus Georgio eadem Gratia Dux Ven. & .-., Serenitatis Regiæ duas ejusdem tenoris literas in duabus vicibus, & temporibus successivè transmissas honore suscepimus condecenti. quarum habebat inter cæteras series, quod Civitas Iadra, quam multis jam elapsis temporibus per nos fore occupatam asseritis, nunc spontè ad vestras manus rediit, & vestro se dominio subjugavit, propter quod Culmen Regium nos rogavit, quod cum intellexeritis per nos ipsi Civitati & ad eandem pertinentibus insulis molestias, damna, & multa fieri nocumenta, prædictam Civitatem, & ad ipsam pertinentes insulas nollemus ulterius molestare, super quo scire volumus Regiam Majestatem quod primis habitis literis statim fieri mandavimus responsales, sed cursor lator earum recessit subitò, literas nostras non recipiens, nec requirens, & receptis postmodum aliis similibus literis dum ad missionem nostræ responsionis intenderemus, supervenerant aliæ tertiæ literæ, per quas nos requirentes super eadem materia, quædam verba aspera prout vobis placuit conclusistis. Super quibus admirationem conci-

pientes non modicam Regio culmini respondemus. Quod si veram hujus rei informationem Majestas Regia habuisset, securi reddimur, quod nullas de prædictis literis destinasset, nec postposuisset falsis suggestionibus amoris constantiam, quæ semper ab antiquo inter progenitores vestros Reges Illustres Vngariæ, & prædecessores nostros Duces & Venetiarum Dominium viguit, amplis utrimque vallata servitiis, ac gratis beneficiis augumentata. Sed credimus quod per rebelles nostros perfidos, & infidelissimos Iadrenses ingratitudinis filios Culmini Regio quæ ipsorum nequam propositum attinent, veritate tacita mendaciter sint suggesta. Verùm ut Regiæ Majestati facti veritas pateat, eidem rescribimus quod ipsa Civitas Iadra, ut est ubique notorium, fuit nostra, & ipsam legitimè possidemus à tempore, cujus non est memoria, immò ab antiquissimo tempore, & plenum & sufficiens jus & jurisdictionem acquisivimus, habuimus, & habemus, per consequens in eodem, jus vestri Regni Vng. expressum, & notorium in ipsa Civitate scilicet perceptio duarum partium tributi portæ Iadræ, semper facientes ob reverentiam & amorem regium integrè conservari & dari ad beneplacitum Serenissimorum Regum prædecessorum vestrorum, dum eis placuit ordinare, & postmodum ipsum jus habuit Banus Regionis scilicet Banus Paulus Croatorum, tamquam qui non intendebamus nec intendimus jura turbare in aliquo. Regia, sed ad conservationem eorum dare potius auxilium & favorem; de quibus juribus, & possessione nostris dictæ Civitatis quibus per multa curricula temporum usum fuit Ven. dominium nulla unquam per Reges Vng. requisitio, inquietatio, vel molestia facta fuit Venetiarum Communi. Immo per Illustrissimum Dominum Belàm Serenissimum Regem Vngariæ fuit recognitum, quod Dominium dictæ Civitatis ac possessio ad Venetiarum pertineat Commune; pròut hæc & alia patent exemplo conventionum initarum inter ipsum Dominum Regem per se, & suos successores, & Dominum Ducem & Commune Venetorum quæ mandavimus ostendi per Nobilem Virum Nicolaum Grimani fidelem nostrum Regiæ Majestati. Ex prædicta ergo notificatione verorum constare potest perspicuè Celsitudini Regiæ: qualis fuit ipsorum Iadrensium & adhuc ut majorem de ipsorum molestiis notitiam habeatis Regiæ Majestati aliqua de his, quæ contra nostrum attentarunt dominium, breviter præsentibus referemus. Nam ut est toti Mundo notorium, eorum status sub nostro fælici & suavi dominio, mirabiliter auctus erat. Nam de manu nostra suscipiebant omnium bonorum abundantiam, & plenitudinem gratiarum, sed ipsi tantorum bonorum ingrati, ac eo ipso quo magis augmentum status procurabamus eorum, magis temerè præsumentes Civitatem ipsam contra nostrum dominium, immò contra se ipsos potius rebellarunt, sed speramus in Domino quod nisi ad nostram gratiam & mandata redierint, eorum perfidiam, superbiam, virium nostrarum potentia, divino directa subsidio, in hac nostra tam justa causa prout eorum exigunt demerita contemremus, Serenitatem igitur Regiam rogamus attentè, quatenus ex prædictis veritate concepta negotii Iadren. perfidiam exosam habente ab audientia Regia super talibus excludantur, ac nostram, & Ducatus nostri amicitiam ab antiquo servatam illæse & sic quantum in nobis est proponen. in futurum nunc & in posterum conservare velitis ad Regia commoda & honores. Die 12. Novembris, X. Indictione 1311. Nicolao autem Grimano Venetorum apud Regem Vng. Legato.

Significamus vobis quod literas Serenis. D. R. Vng. nobis per quemdam adductas cursorem recepimus, inter cætera continentes, quod Civitas Iadræ nunc ad manus suas spontè rediit, propter quod nos rogavit, quod cum intellexisset, per nos eidem Civitati multa damna fieri ac plurima nocumenta, placere nobis ab offensione dictæ Civitatis abstinere, ac facere abstineri. Ad quas literas mandavimus fieri responsales, sed cursor ipse recessit subitò, nostris literis non receptis. Subsequenter verò alias similes recepimus literas, ad quarum responsionem dum intenderemus, aliæ tertiæ literæ Regiæ supervenerunt, graviores satis prioribus. Nam ibi quædam cominatoria verba concluduntur, ut videre poteritis per exemplum earum, quod vobis mittimus præsentibus inclusum, nos verò deliberatione habita diligenti, cùm plenum jus & Dominium super Civitatem Iadræ habeamus, tam ex antiqua & longa possessione, quàm etiam per formam quarumdam conventionū initarum inter Serenissimum Dominum Belàm .R. Vngariæ per se, & successores suos, & D. Ducem & Commune Ven. quarum conventionum exemplum vobis similiter mittimus præsentibus inclusum. Per quas conventiones contentatur idem D. Rex Iadræ dominium ad nos & nostrum Commune Ven. totaliter pertinere, & quod nunquam se intromittet de ea prout hæc & alia in ipsis conventionibus plenius distinguuntur, eidem D. Regi super prædictis suis missionibus per nostras duximus literas, prout convenit respondendum, quarum literarum exemplum similiter vobis mittimus ad cautelam vos rogantes, ac per nos & nostra Consilia minus, & de XV. præcipiendo, mandantes, quæ-

quatenus dictas nostras literas, quas D. Regi mittimus eidem debeatis præsentare solicitè, vel si abesset, & sibi eas ita citò præsentare non possetis, sibi eas per fidelem nuntium ut eas citius habeat mittere debeatis. Cæterum autem idem D. Rex in suis prædictis literis videatur asserere ipsam Civitatem ad se totaliter pertinere, ignorans forsan jus, & jurisdictionem quam habemus in ea, debeatis adire præsentiam Regiam, & sibi inter cætera exponere magnum amorem, & amicitiam, quæ ab antiquo viguit inter prædecessores suos Serenissimos Ung. Reges, & prædictos nostros Duces & Commune Ven. illæsa continuavit, postmodum semper cum exhibitionibus mutuis magnorum beneficiorum, ac servitiorum amplissimè irrogatorum vicissim, ut esse potest notorium toti mundo, & prout potest Majestas Regia manifestè scire tam ex fama, quàm ex forma conventionum prædictarum, quas conventiones quantùm in nobis est servare intendimus perpetuis temporibus illibatè, proponentes & nos, & tota Venetia prædictum amorem & amicitiam ad ipsum & Regnum suum continuare semper. futuris temporibus, si suo Culmini complacebit, quibus prout discretioni vestræ videbitur relatis, dicetis eidem, quod nos opinantes ipsum informatū esse falsis suggestionibus nostrorum infidelium Iadren. iniquorum tacita veritate Serenitati suæ puram & veram per nostras literas denotavimus veritatem, super jure, & jurisdictione quam habemus in Iadra ab antiquis temporibus, & adhuc ut majorem informationem habeat de prædictis, ut suus animus conquiescat, aspiciens veritatem & jus nostrum validissimum quod habemus, providimus facere sibi per vos ostendi exempla conventionum ipsarum, quæ vos sibi ostendere debeatis, si videre voluerit. Tamen hoc taliter facientes quod non fiant, nec ostendatis vos hoc facere per modum litigii, nec quod videatur vos velle stare suæ diffinitioni, sed ad informandum animum suum de jure nostro, dicatis sibi propter quod habeatur per Chronicas nostras, quæ fuerunt diutissima, & sunt in nostra Procuratia Sancti Marci, qui est locus ita solemnis, quod jam sunt circa anni CCCXIX. quod Iadrenses sponte dederunt se, & terram Iadræ absolutè, & præcisè Duci tunc præsenti & Communi Venetiarum. Circa ea quæ dicta sunt taliter vos habentes, ut de providentia vestra confidimus, & speramus, denotantes nobis solicitè quæcunque per vos facta fuerint in prædictis, & responsionem fiendam per Regem, omnia particulariter, & distinctè ac alia quæcunque ad hoc facientia scire, & investigare poteritis. Et sciatis, quod si quas expensas contiget vos facere pro eundo ad Regem, si fortè abesset, vel aliter vos contigeret expensare pro dicto facto vobis satisfieri integrè faciemus. Die 12. Nov. X. Indict. 1311.

Diuturnam autem fuisse Iadrensem obsidionem ex eis quæ Scriptores mox referendi tradunt elicitur, quo temporis spacio de concordia agitatum constat ex epistola Ducis Iadrensibus scripta, quæ cum suprarelatis reperitur.

Marinus Georgio D. G. Ven. atque Cro. Dux Dominus quartæ partis, & dimidiæ totius Imperii Romaniæ Nobb. VV. qui Iadræ rectores se asserunt, rectum in errore concipere intellectum. Duas literas vestras, unam datum die ultimo Sept. alteram die 3. Octob. unam post alteram, quas nobis misistis inspeximus. In quibus inserentes verba plurima magnificentiæ nomen Dei, finaliter in literis ultimis conclusistis, quod pacem & concordiam totis viribus anhelabatis nobiscum, & quod propterea ad nos misissetis solemniter ambasciatores vestros, si de securitate eorum fuissetis confisi; sed inducebat terrorem vobis mors illius de Arbo, qui extinctus in nostra fuerat Civitate, & ideò providistis nobis tutius literas destinare. Ad quas vobis rescribimus, quod si ad Dominum intuitum mentis vestræ dirigatis, sapienter & providè agitis, & utinam oculos mentis convertissetis ad eum, ad quem nos in omni statu glorificamus devotè, & tantò propensius, quantò nobis licet aliquando sinistrum nobis afferat, vel permittat vires & potentiam ipsius honorem & gloriam, & reprimendas quorumcunque injurias reservavit, & tamen de ipsis viribus & potentia nostra solum in tantum in ipsis confidimus, in quantum ipsius Domini Dei nostri beneplacitis credimus inhærere, nec potest ejus incomprehensibile judicium facilè concipi quod causis latentibus permittit, fortunam aliquos blandiri ut fortius eos lædat; sed verbis hujusmodi diutius immorari. Ad id quod dicitis quod pacem anhelatis, & vultis, rescribimus, quod mandato Dominico totis viribus adhærentes illam voluimus, nec unquam pro nobis remansit, ut omnibus non extat incognitum. Nam ab initio, & postmodum sæpè, & pluries nostros Ambb. transmisimus, & ad vos primo, & postmodum de Nobilibus nostris sæpè, & sæpius ad partes prædictas, & non pro nobis, sed pro vobis semper remansit bonum concordiæ, ut vos scitis, & novit Deus, cui omnia sunt aperta, & nunc etiam in eadem voluntate reconciliationis, & pacis consistimus, & consistere intendimus semper cum quibuscunque, modo facta procedant, quæ nec in prosperis, nec in adversis animum nostrum immutant; Ita quod sicut & tunc, ita & nunc illam volumus, & ad illam intendimus, semper cum quibuscunque personis, & ad ipsam habendam cum eo quod convenit, dare operam efficacem, & specialis reconciliationem & bonum cunctis nostræ Iadræ & vestrum quos tanta

affectione diliximus, tanta caritate fuimus prosequuti, quantum (novit Deus) poterat pater naturalis erga filios gerere, vel habere, nec multum est opus exempli, nisi vos cunctos & statum vestrum aspicere, qui in tantum aucti sub nostro suavi Dominio fueratis, nec occasione mortis illius de Arbo, vel alia causa habeatis, vel habetis de mittendo ad nos timore, vel in aliquo dubitare, quoniam ipse occasione nostra, vel alicujus civis Venetiarum nunquam recepit injuriam aliquam, vel offensam; immò tractabatur, honorabatur, & videbatur per nos, & nostros tanquam carus, & fidelis noster dilectus. Sed quidam inimici ejus capitales, quorum insidiis nemo in mundo tueri securè se potest, illum lethaliter percusserunt, de cujus morte nos, & tota Venetia doluimus, & dolemus, & statim persequi fecimus malefactores prædictos, & de aliquo invento justitiam, & vindictam sumi. Illos autem qui fugerunt persequi mandavimus per omnes partes, & bona eorum omnia sub nostro Dominio existentia intromitti, etiam multam pecuniæ quantitatem statuimus dari exhibentibus nobis eos, quod pro dicta occasione, ut dictum est nec habebitis nec habeatis - - - -, si habetis illud desiderium quod dicitis remanere de mittendo ad nos Ambasciatores vestros, qui non minus quam in propria domo poterant, & poterunt esse securi, qui si venient, in nobis reperient voluntatem pacis, quam dicimus, & totum quod convenit, pro bono tranquillitatis, & pacis; aliter cognoscemus expressè, quod verba vestra nullum habent effectum, nec aliquam firmitatem; sed quod astutum unum ore dicitis, & corde aliud cogitatis. Dat. die 17. Octobris XI. Ind. 1312.

Animadvertendum tamen est, Belam Regem in Privilegio Caroli Regis nominatum non esse eundem cum altero Bela Epistolæ Ducis, nam Carolus Privilegium Belæ tertii Iadrensibus concessum confirmat, Veneti autem conventiones cum Bela quarto initas memorare dignoscuntur.

Quid deinde in obsidione evenerit, & quomodo de pace conventum fuerit, illorum temporum Scriptores referunt; Nam Madius Cap. 6. supra relato sequitur.

Anno Domini 1313. mense Iunii Domini Almasius & Bonpaon de Catalonia milites stipendiarii pro Communitate Venetiarum in lignis Venetorum cum mille militibus benè armatis, & mille peditibus ad lanceas longas, & mille balestrariis associatis ipsis 15. galeis missis per Commune Ven. in obsidium Iadrensium applicuerunt ad insulam Nona, quæ vocatur Vra, & ibi descenderunt de lignis in terram, manserunt per aliquot dies, consumatisque octo diebus, recesserunt de dicta insula ad terram, facientes viam versus Civitatem Iadræ sine contradictione Domini Bani, & Iadren. & dum pervenerunt ad locum prope Civitatem Iadræ, ubi ab antiquo Civitas Iadræ fuit supra fontanellam, ibi se collocarunt, facientes in circuitu se Civitatem de lignaminibus cum turribus & maceriis de lapidibus. Audiens verò Banus Mladinus ipsos Catalanos venisse & habuisse magnum exercitum, fecit congregari exercitum Sclavorum, & Teutonicorum tam per stipendium quàm per amicitiam, & congregato exercitu, venit cum exercitu ante Civitatem Iadræ supra barcaneum ad Ecclesiam Sancti Iacobi propè exercitum Catalanorum per duo milliaria distans ab ipsis. Tandem verò prædicti Catalani tamquam proditores completo termino trium mensium, & habito stipendio à Venetis pro tribus mensibus declinaverunt se ad amicitiam & societatem D. Bani Mladeni, & Iadrensium primò promissis 5. mill. florenorum auri, & datis, relinquentes Venetos, & stipendia eorum, propterea sicut Deo placuit convocatis galeis Venet. & Nob. qui fuerant in dictis galeis per D. Banum Mladenum, & D. Almasium pax & concordium inter ipsos Venetos & Iadrenses firmatum est, & compositum in hunc modum, videlicet, quod ipsi Iadrenses perpetuò habebunt dominium & regimen de Venetiis, nam ipsi debent eligere Comitem, & Dux confirmare, & ipsi permanebunt in libertate & pace. hæc Madius. Albertinus autem Mussatus de gestis Italicorum lib. 2. clarius; nam relata Teupulana conjuratione sequitur.

Nec ipsa belli expers per hos Italicorum anfractus quievit (scilicet Venetia) Iadrenses quidem Venetis diu faventes pulso præsidio ad Banum Mladinum vicinum oræ Sclavonicæ Comitem defecere, cujus favore freti, excusso Venetorum jugo rebelles effecti sunt, exterriti tanta novitate Veneti, si Zadra, quæ sinum maris Adriatici ad tutum Navigantium transitum possidet, non modò vacans obsequiis, sed ad rebellionem depravata cursus marinos impediat, hoc tamquam sui exitii momentum, initiumque intolerabile amovendum tollendumque, decrevere etiam sub cujusque belli discrimine, Mirũque quam expleta rerum desideria, maximè ultionum avidos in cœcitates adducant. His acciri placuit Dalmasium Cathelonienſem virum belligerum, qui Ferrariensi bello cohortium ductor mille ferè Venetis cæsis, necatisque eorum fuderat exercitum, qui & per seditionem occiso Franc. Marchione Estense, cum quo adversus Venetos eosdem consortia egerat; talem Ferrariam cedentem, translata in Robertum Regem Apuliæ, qui alterum Præfectum in ea constituerat, suis admisere subsidiis cum M. mercenariorum equitum, totidemque pedestrium catervis, ære duto ter mensium suffuturo stipendiis, instructaque multa Classe secus Insulam, quæ Zadræ adjacet, obsidioni se exposuere. Is multo strepitu, tumultuque navibus excedens propè Zadræ oppidum stativa posuit, vallo foveisque circummunivit. Protinus & Banus in eodem ab Aquilone campo, mille fermè passibus à Dalmasii stativis,

*tivis, totidemque à Zadra mœniis castris positis, copias suas eduxit, unde & si oppugnaturus oppidum Dalmasius castris exiret, & hic eadem invaderet. Variis hinc, & hinc eadem æstate certaminibus fatigatæ partes, parùm memorabilia egere, multo Venetorum fastidio, impensa namque pondere, cum * sua maxima pecuniarum effusionibus res agerentur; illis ædibus propriis commodorum omnium vicinitate gauderent. Dumque ad hyberna coaptandarum, quæ tanto exercitui suppeterent rerum tempus impelleret, expleto Dalmasii suorumque trimestri stipendio, Venetias, ut pro advenientibus tribus juxta initas utrimque conventiones misit; Veneti tanti exhausti effusionibus, & pondere gravis æris arctatum, eo campo, quo sine eorum remigio egredi non valeret, existimantes trimestre persolvere multa indigentia commodè non posse, in responsis dedere. Sit ipse contentus unius dumtaxat mensis tracti exolutione, quam & quatuor aureorum esse velit pro singulis hastatis, quæ de octo fuerat aureis, primi fœderis percussione angustatus, oppressusque & temporis & loci opportunitate Dalmasius, in se variis angebatur anxietatibus, torquebaturque ad frequentes conuersus supplicationes, multorum reiteratione nuntiorum, ut, sibi, suisque pacta servarent, quibus & sua spontè compati, ac contribuere, dum in hybernis suffultos necessariis socios continere valuerit. Nec hac pertinaces seu penuria coarctante, seu concepta violentiæ perseverantia, Venetos movere. Banus horum omnium per transfugas gnarus, edoctusque, primò clanculum Venetos de pace per internuncios interpellavit: In amicitia fiduciam Zadrenses accipiant, humilioribus obsequiis ex liberalitate servituros, quàm si violenta obedientia premerentur, sit eis actualis, non verbalis libertas, spontanea quàm coacta gratior Zadrensibus, utiliorque Venetis esto. At Venetorum in Zadrenses Majestas solita cum subditis indignata pacisci, nil oblatorum admisit, offensa magis libertate petita. Bannus irremissus, sic ferentibus rerum successibus ad Dalmasium loco, tempore, & vexantibus Venetis circumventum conversus, ut rebus sic afflictis, ut ipse noverat, clandestinè sollicitavit. Demum tacitis per internuncios allocutionibus suggestione facta Venetis, ut pro utriusque colloquio ad ipsorum Venetorum vota res componi possent, convenere Banus, & Dalmasius. Quumque inter utrumque fœdus est jurejurando emologatum, ut Venetorum castris egrediens in Zadram cum suis pergat, accepturus à Bano in præsentiarum florenos aureos mille, præsitque Zadræ regimini annua florenorum M. mercede cum determinatis ad impensarum usum grani, vini, & animalium fulcimentis. His, dum ipsi Dalmasio libuerit, ad id tempus duraturis, sitque in ejusdem optione, si maluerint in Apuliam migrare, & quandocunque ei libuerit in tuto traiiciendus sit vasis, & impensis Banni cum sui & suorum armis, & equis. Regressus Dalmasius, uti indignatione infecti negotii, cum Banno ad certamen sub oppidi mœnia movendum signis classicis, militarique fragore, serò constituit. Suorum primores secretis, quid in sequentem fuerat acturus, monitis edocuit. Postquam autem illuxit in Kal. Septembris anni XIII. * CC. millesimi instructis aciebus, destitutis castris, Zadram cum suis intravit incolumis. Veneti collectis extemplò sarcinis, admiratione, metuque simul stupefacti, ad naves se, suaque contulere; insultum habituri erant in eandem Classem nisi secedentes è portu cursu celeri remigassent. Sic parum fœliciter rebus gestis gravissima perpessi Veneti, nec ipsi bellorum Italicorum impunes fuere. Zadram ingressus, acceptusque magna alacritate Dalmasius, ut hujusmodi proditionis infamiam, si qua notabatur in virtutis obsequium transferret, affectos oneroso bello Zadrenses ad pacem, quam se illis saluberrimam dari spopondit, hortatus est; quos ubi pronos, tractabilesque percepit, subitò Legatos ad Venetos misit, qui se non ob alias in Zadram translatum causas asserant, nisi ut quod victores nulla obsidionis pressura facere nequiverat, ampliori, utiliorique pacis fœdere hac simulatione efficeret: velint ipsi tantum positis iracundiæ stimulis, evidentibus suis commodis acquiescere, plurium potituri hoc ingenio, quam armis: patianturque, ut tam malè dispositis ad sua commoda rebus sibi consulat, quodque in Zadram se transtulerat, non fraudi, dolove, Sed frugi, laudabilique proposito adscribant. Veneti tanto in anfractu, discrimineque afflictis sic rebus ad opem conversi, grates amico circumspectoque viro tantæ mediationis egere, respectuque dilationis, ut consulto Duce id agere queant, dato illius se petituros consiliis respondere Duci senatuque Venetiarum, quos aliter potiundæ Zadræ spes deseruerat, hæc grata acceptaque visa, jussique primores exercitus ut antequam sui excidii (quod jam increbescat) fama prodeat, cuique fœderi, quod spem pacis habeat, intendant, exequaturque. Irremissi peragente Dalmasio, optantibus leniter Zadrensibus pacem illam ad omnium nationes publicavere, acturi de conditionibus per utriusque partis arbitros Dalmasio medio: intereà inermes Veneti inter mœnia recepti fiducialiter prælato ex se uno, qui ad instar primarum consuetudinum Communitatis jus Venetis diceret, in urbe versabantur, comiterque comitia agebant per socialia fœdera. Nec minus jugiter, & in dies de pacis conditionibus agebatur. Cumque (sicut assolet) in tractatuum disceptationibus super articulis discolæ partes decertarent, paulò ante sedati incaluere animi, habitusque Dalmasius utrinque suspectus, ne vacillans rursus alteram fallat, alteri adhæreat, ipsumque astutissimum hæc non latuere, qui Zadræ cedere, si incolumis valeat, constituit: Concione igitur habita, qua super pace egerat, rememoravit, bono animo, ingentique solertia res salubres hinc, atque hinc exercuisse, rebus æquè ad utriusque partis bonum commune dispositis, abire velle,*

vasa, navesque onerarias, quibus equos & sarcinas in Apuliam traiiciat, poposcit. Ab utrinsque grates acta, navesque constituta quinque, quas præmissas pelagi tempestas incessit, abegitque, ut scopulorum cautes incuterent, elisaq; fretum subirent. Dalmasius omnium vitandarum insidiarum astutia noctu lembum ingressus, in Apuliam devectus est.

Hæc illorum temporum scriptores de Iadrensi defectione; quibus addi possunt, quæ aliqui Chronistæ Veneti tradunt; defectionem enim Anonymus referens ait.

Zara rebela discaZando lo so Conte M. Michiel Moresini, lo qual fo ascoso per favor de Nobel in Zara in la casa de io nobel della che nomeva f Saldin de Saladini, e con cauto muodo vestido a muodo di frate insi fuor dela terra, & scapolo, li 2. consejeri del dito Conte fo f Zan Zustignan e f Marcho Dandolo retegnudi e mesi in prexon. & infra.

Iadra defecit exauctorato à civibus Comite Michaele Mauroceno, qui à Patritiis in domo Saladini de Saladinis occultatus aufugit, habitu Monacali indutus: duo verò consiliarii ejus Ioannes Iustiniano & Marcus Dandulo capti & in carcerem conjecti fuere. & infra.

Zuanne Soranzo Dose 1312. Item in questo tempo habiando l'animo atento de reaquistar Zara la qual steva ancho forte, e costante in la sua dureza nobel esercito per mar ello manda ad assediar quella della qual fo mandado Cap. General f Belletto Zustignan, lo qual siando stado per io tẽpo avanti Zara molto el fo agravado de infirmitade à tal che soto el dormiva per salute della so persona, la qual cosa presentando Zaratini aparia occultamente suo navilii, & una notte che fo mal e pessimo tempo & da grande obscuritade le galie se mese la sera l' una luntan dal altra como esercito che se poteva dir non aver cavo per la' grieve malatia del Cap. antedito, e de Zaratini algun dubio elli non aveva & specialmente in quella notte per lo iniquissimo & fortunal Tempo che jera, li Zaratini insi fuora del so porto con alguni so navilii armadi e desarmadi, & ande a ferir in la galia del Cap. & de io de i altri soura comiti e quelli prexe con; lo Cap. e soura comito e tutta la Zurma anenti chel subsidio dell altre galie se podesse aver e tutti mese in le suo prexon de Zara, lo qual Cap. si per la infirmitade che lo aveva chomo de gran melinconia & desplaser de tanto infortunio che li jera occorso ananti che fose fatta la pase el mori in le preson de Zara. Vegnuda tal nova al Dose receve mestitia non puocha, & de presente manda a Zara con pluxor galie f Vido de Canal per Cap. Gral. li Zaratini molto insuperbiti non curava del Comun de Vueniesia e finalment Zachuna delle parte desiderose de pase si comeza à trattar acordo e fo fatto Zoe consignando entro le altre cose per pati como Zara se deva al Comun de Veniesia el qual in tutto debia rezer lor con tre suo Zudesi che elli li darà Lassando l' arbitrio a lui solo de violentia, robaria de Strada, & incendio & far secondo li suo ordini, la qual parte, aconzo, o vero patti fo firmadi in 1313. adi . . de Settembrio & alora li Zaratini elesse per so Conte primam I. Vidal. Michael.

Ioannes Superantio Dux 1312. Item hoc tempore recuperationi Iadrensi intentus Classem instruit præposito Capitaneo Generali Beletto Iustiniano, qui multo tempore in obsidione Iadrensi moram trahens ægrotavit, hacque de causa intra constratum navis dormiebat, quod cum Iadrenses rescivissent, occultò navigia parant, & observata maris tempestate, propter quam triremes una ab altera longè in statione se locaverant, subsequutaque nocte obscura exeuntes cum lembis armatis & inermibus, triremem Imperatoriam itemque & aliam ceperunt una cum ipso Imperatore, & præfecto alterius, omnibusque remigibus, prius quàm subsidia ab aliis triremibus advenire possẽt, captosque in carceribus posuerunt (qui Capitaneus tam ob infirmitatem, quam ob mœrorem infortunii obiit in carceribus antequam pax fieret) quo audito Dux ægerrimè tulit, & elegit novum Imperatorem Vitalem Canalem, pluresque triremes instruxit. Iadrenses elati Commune Venetorum spernebant, tandẽ ambæ partes cupientes pacem ea conclusa fuit, & inter cætera pactum, ut Iadrenses se dederent, regimenque Civitatis in posterum penes Comitem, & tres Iudices ab ipsis Iadrensibus electos esset, relicto soli (Comiti) arbitrio in violentiis, grassationibus, & incendiis secundum eorum statuta hac conlusa fuerunt 1313. . . Septembris, & tunc Iadrenses elegerunt primum Comitem Vitalem Michaelem.

In qua Iadrensi obsidione Arbenses à Iadrensibus damnificatos, memoria reperitur. Hæc scriptores & monumenta illorum temporum, de tertia Iadrensi defectione, rebusque ea occasione gestis ad pacem usque reconciliatam referunt; Sed nusquam causa, occasiove defectionis ejusdem apparet, idcirco indaganda est, ut & relata melius percipiantur, & quæ deinde anno 1345. evenerunt clariora evadant.

Iadrenses contracta antiquitus cum Venetis societate, rectores Venetos sæpè habuisse ex

jam

jam dictis constat, eorundemque opibus fretos, Croatorum molestias avertisse, agrique fines protulisse, sed cum rectores, qui annui esse solebant, perpetuos habuerint, idque servitutem sibi inducere interpretarentur, primò tumultuantes rectorem ejecerunt, sed eundem recipere coacti, occasione oblata apertè defecerunt, tunc mutua damna, & inde odia orta sunt, Venetique occasionem captantes, Francorum auxilio Iadram everterunt, Iadrenses verò patriam restaurare aggressi, insularum recuperandarum gratia, quietoque Civitatis statu Venetum rectorem iterum recipere coacti fuerunt; Sed cum calamitas patriæ acerba recordatione civium animis obversaretur, inani spe apparatus Friderici ostentata, rectorem ejecerunt, Vngaricique Regni quamvis à Tartaris desolati protectioni se tradere coacti fuerunt, ex quo inprovido consilio, cum muros nondum restauratos defendere nequirent, patriam deseruerunt, mox, ut in eamdem reciperentur, conditiones, quas Venetis placuit subierunt, sic ex sociis subditi effecti sunt, & non solùm jure eligendi Comitis privati, sed etiam loco consiliariorum Civium, duos Venetos Iudices habuere, castrumque & præsidium Venetum tolerare coacti sunt, ut relatum est. Quod quidem quam grave fuerit Iadrensibus, qui proximas civitates maritimas suo arbitratu Comites eligere, nulloque militum præsidio imminuta libertate frui cernebant, facilè intelligi potest; Tamen cum præsidium pellere simulque & Castrum expugnare per se impotentes essent, ab Vngaricoque Regno variis casuum successibus perturbato, nullum auxilum contra Venetorum potentiam spernarent, quietè vivere coacti, privatis utilitatibus ex libera navigatione incumbentes opes auxere, sed cum Breberienses dilatata per Croatiam & Dalmatiam potentia, Comitatus reliquarum Civitatum maritimarum consecuti, unicum quod ipsis deerat Iadrensem, summoperè desiderarent. Teupulanaque conjuratione res Venetorum perturbatæ fuissent, & ob interdictum Papale per proximas Civitates Dalmaticas inquisitio fieret *an a post prohibitionem Domini Papæ aliquid Venetis venderetur, vel ab eisdem emeretur*, inde commerciis impeditis, & commoto ut conjici debet populo, Iadrenses capta occasione Banique Pauli freti auxiliis, re maturius quam prius constituta, Castrum occuparunt, præsidium oppresserunt, Comiteque & Consiliariis Venetis retentis, Mladinum Bani filium Comitem elegerunt; Sed cum Mladinus Iadræ Comitatu adepto titulo Principis Dalmatiæ uti cepisset, inde veriti, quod sicuti Banus pater in Bosna & Croatia dominationem ferè arbitrariam exercebat, ita Comes libertatem eorum opprimeret, eandem relato Privilegio Regio firmare studuerunt, insulasque à Venetis occupatas ope ejusdem Regis recuperare nisi sunt, ut ex relatis Epistolis apparet.

a 1310. 23. Octob.

Sed cum Bani mors intercessisset Mladinusque filius in Banatu Dalmatiæ & Croatiæ Bosnensique ditione successisset, & Rex eodem anno in Vngaria superiori victoriam de rebellibus consecutus fuisset; Inde Mladinus timens ne sibi quoque dominationis arbitrium compesceret, Iadrenses cum Venetis de pace agere permisit, sed cum ii Dalmasium cum Catalanis conduxissent, Classemque parassent, nihil conclusum fuit, inde militibus transfretatis Iadram obsederunt, Banus autem in subsidium venit, & conscius discordiæ inter Dalmasium & Venetos ortæ, iterum Venetis reconciliationem cum Iadrensi Comitatu obtulit, sed cum Veneti sperarent, se Civitatem expugnaturos, cum subditis quasi cum liberis pacisci dedignati, conditiones respuerunt; idcircò Banus Iadrenses cum Dalmasio composuit, Comitatuque Iadræ eidem concesso, Venetos delusit, qui transfugio Catalanorum territi, speque potiundæ Iadræ frustrati, verentes, ne *Zadra quæ sinum maris Adriatici ad tutum navigantium transitum possidet, cursus marinos impediat*, ideò *hoc sui exitii momentum initiumque intolerabile amovendum*, Iadram ex manibus Bani & Catalanorum quibuscunque conditionibus eripere, decrevere, & electione Comitis Veneti Iadrensibus permissa, confirmationeque tantùm sibi reservata, in reliquis arbitrium permiserunt, & veluti cum sociis æquo jure convenerunt, sic ex compositione cum Venetis Iadrenses Mladini, & Dalmasii dominatum evitarunt, insulasque recuperarunt, destructoque Venetorum Castro, Civitatem suo arbitratu regentes, navigationemque reassumentes, denuò socii nominis Veneti evaserunt, qui absolutione à Summo Pontifice recepta, navigationes quietas & dominium Culfi continuarunt. Mladinus autem Venetorum amicitiam consecutus, omnia ex arbitrio suo disponens, cunctis onerosus evasit.

CAP. XIII.

De potentia Breberien. in Tyrannidem versa.

Comites Breberienses in relatis de Regno Vngarico controversiis potentiam suam mirum in modum auxerunt; nam Comes Paulus Stepconis olim Bani filius Dalmatiæ & Croatiæ Banatum consecutus, dominium quoque Bosnæ adeptus, est, & Gregorius ejus frater Comitatus omnium ferè Civitatum maritimarum tenens, Comes maritimus dictus fuit, cui alter Gregorius nepos Pauli prædicti Bani filius secun-

secundus dictus successit, & cum ad ejusdem petitionem intercedente Maria Caroli Roberti Avia Bonif. 8. Sibenicen. Episcopatum (in vanum reclamantibus Tragurinis) *a* erexisset (ut in patriæ Chron. latius) & à summo Pontifice Comes Civitatum Dalmatiæ vocatus fuisset, hunc titulum Gregorius retinuit, & deinde in Comitem Dalmatiæ mutavit, exindeque Nona, Scardona, Sibenicum, Clissum, Almisum, quamvis Croaticæ Civitates, & legibus Croatorũ viventes, uti à Comite Dalmatiæ rectæ inter Dalmaticas simul cũ Trag. & Spalato numerari cepere, & quasi postliminiò Dalmatiæ restitutæ fuere. Banus verò clientelas simul cum jurisdictione dilatando, cognationeque Comitibus Corbaviç junctus, ipse in mediterraneis, filii verò in maritimis dominium ferè absolutum usurparunt, Banaliaque jura ex arbitrio distribuebant; nam Paulus, vivente adhuc Ladislavo Rege Banatum consecutus, Cives Scardonenses aliquas possessiones sibi vendere *b* coegit, deinde eisdem servitia Regiis Castellanis præstari solita remisit, pedagia in perpetuum locavit, aliaque Regali more statuit ut ex sequenti patet.

a 1298.

b 1281.

Nos Capitulum universum Cathed. Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis de Scardona, significantes memoriæ commendamus universis quibus expedit præsentem paginam inspecturis, quod accedentes ad nostram præsentiam viri Nobiles Cives Scardonæ, videlicet Lubavac fili° q. Bartodruzzi, Cosmar, & Michael filii q. Dobrosti, cognomento Tuardouh, Pribinus, & Bosanus, Berislavus, Dominicus, Laurentius, & Zune pro parte sua, suorumque civium omnium Scardonæ, pro parte verò altera, V. Nob. nomine Purthio q. Streimeri in persona D. Bani Pauli tamquam per pactum, pro eo quod dictæ Civitatis Cives tenebantur ad Castrum Scardonæ, in quibusdam servitiis videlicet vigilias, seu custodias servare, vineas & terras colere, & aquam portare, itinera, & alia servitia consueta facere, his & aliis cupientes absolvi, & esse liberi, & frui libertatibus civilibus, convenerunt cum præfato D. Bano, & se obligaverunt eidem annuatim & in perpetuum solvere duo millia librarum, & pro pedagio portarum Civitatis ejusdem, pro piscaria, pro macello, & pro arboragio porti, & pro transitu barchanei lib. 600. Ven. par. Item iidem VV. NN. obligaverunt se in perpetuum facere conducere Monasterio S. Elizabeth ubi deget D. Stanislava santimonialium soror dicti D. Pauli Bani, & hoc necessitate ipsarum Dominarum, & Capellanorum eorundem de lignis quatuor vicibus in anno in festivitatibus videlicet omnium Sanctorum, in Nat. Domini, in carnisprivio, & Pentecoste omni vice quatuor barchas vulgariter dictas Bastassizas, hoc tamen facta satisfactione prius dictæ Civit. Civibus vid. Vuladislavo filio Petri, Stoyslavo, & Luce filiorum q. Berizci & Comiti per d. D. Paulum Banum pro quibusdam territoriis, sylvis, & campis, pratis, aquis & aquarũ conductibus, quas idem cives & Communitas Scardonæ vendiderunt d. D. Paulo Bano, & consorti suæ D. Vrsæ Banissæ pro tribus M. lib. & 144. quorum quidem territoriorum venditorum per dictos Cives & Comitem sunt termini, sive confines . . . . . (omissis terminis) . . . & descendunt ad fluvium Karca vulgariter vocata, prout continetur in litteris, seu instrumentis confectis super factum præfatæ venditionis, & annuatim deviciant debitum suum, sive obliga: duo M. & 600. lib. quitando, donec fiat satis pro utraque parte, quodsi aliud dicti Cives secus fecerint, vel essent ausi contraire dictæ compositioni se obligaverunt duplum solvere, & ad pristina servitia redire præsentibus videlicet Rev. in Christo Pat. & DD. Damiano Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopo Scardon. nec non & Viris Nobb. scilicet Comite Neliptio filio q. Georgii, & Comite Budislavo Corbavien. filio q. Curiaci & aliis quampluribus ad hoc vocatis ad nostrum secretarium, in cujus rei testimonium præsentes jussimus per nostrum Notarium in carta publica redigi, redactum sigillo Capituli nostri prætacti una cum sigillo Communitatis Scardonæ, munimine sub appensione consignari. Datum Scardonæ Cathed. Ecclesiæ A. Nat. 1284. Indict. 2. Pontif. Bene. PP. die 11. men. Februarii.

Privilegia quoque instar Regis confirmavit.

Paulus Banus Croatorum, & Dominus Bosnæ omnibus Christi fidelibus quibus expedit præsentes litteras inspecturis, Salutem in omnium Salvatore. Quoniam dignæ petitionum desideriis dignum est nos facilè præbere consensum, & ea quæ in tempore fiunt, ne simul cum tempore labantur, expedit, ut patrocinio litterarum roborentur. Hinc ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod consideratis dignis, & justis petitionibus egregii, providi & sapientis viri D. Marci Michaelis Hon. Arben. Comitis, nec non Iudicum Consiliariorum & universorum ejusdem Civitatis, omnes terras, possessiones, pascua, & nemora, quæ vel quas in Dominio nostro habent, & possident eisdem, & eorum hæredibus, hæredumque successoribus, secundum quod in eorum Privilegiis Regalibus & Banalibus tam de Castro Iablanich, quam de aliis plenius continetur, perpetuò, & irrevocabiliter, pacificè, & quietè cum omnibus suis pertinentiis habendas, & possidendas, & tenendas sine contradictione aliqua per nos, & nostros successores in perpetuo confirmamus, collaudamus, approbamus, atque jure perpetuo, & irrevocabiliter roboramus; In cujus rei memoriam, & majorem firmitatem præsentes litteras concessimus, sigilli nostri munimine roboratas. Datum Scardonæ die 4. intrante Ianuarii 1307.

Extat etiam alterum ejusdem diploma, in quo reddit immunes Arben. à datiis, tributo, tergovina, & omni alia exactione per totum dominium &

tum & Banatum, & per omnes partes Curiacæ, Comitis cognati sui dilecti, & fidelis. Datum Scardonæ die & anno supradictis. Carolo deinde adhærens, bellumque cum Rege Rasciæ gerens, Naronam Classem misit, ibique Mladinus ejus filius captus fuit, qui vivente adhuc patre Bani titulo usus, regali more Spalat. Privilegia indulsit.

Nos Mladinus Banus Boznien. omnibus quibus expedit, tenore præsentium significamus universis, quod nos diligenter consideratis, & inspectis fidelitatibus, & servitiis Nobiliũ & Communes Spalati obsequiosè hactenus impensis, & in posterum toto posse inpendendis, hanc gratiam nostram damus, donamus, & confirmamus specialem. Quod omnes mercatores Spalat. per universum dominium nostrum Chroat. & Bozna emere, vendere, comparare, mercimonia apportare & auferre liberè valeant, & possint. Nihilominus hi omnes alii mercatores sua mercimonia in Civ. Spalat. volentes, & desiderantes apportare, non careant eadem gratia nostra supradicta, quoniam ipsis mercatoribus super fidem nostram Deo debitam yllare promittimus observare: super quo omnibus Comitibus nostris, Rectoribus, officialibus & custodibus viarum pro tempore constitutis Croatia, & Bozne per hac scripta firmiter praecipiendo mandamus, quatenus præfatos mercatores Spal. & omnes alios in prædictam Civ. Spal. cum mercimoniis venientes, & redientes in nullo aliqualiter molestare, vel etiam impedire præsumatis, sed potius eisdem vestrum consilium, & auxilium si opportunum fuerit, impendatis, sub obtentu nostra gratia plenioris, quod si quis vestrum ausu temerario secus fecerit, & hujusmodi mandati nostri transgressor extiterit, novit se pro certo sua persona propria periculũ incurrisse: & quia sigillum nostrum Banale nondum erat paratum, præsentes antiquo nostro sigillo fecimus sigillari. Datum in Hocucha in crastin. Pentecostes sub anno Domini 1302.

Coronato tandem Carolo, & ad consolidandum sibi Regnum implicito, eò confidentius Banus, & filii usurpatam dominationem in Provinciis exercebant; cumque Iadra ad eos defecisset, universum continentem Dalmatiæ, & Croatiæ consecuti sunt: & cum paulò post Banus Paulus è vivis excessisset, Mladinus filius, & successor, tali titulo utebatur *Mladinus Croatorum Banus, Comes Iadra, Princeps Dalmatia, & secundus Bosnensis Banus* delusisque Venetorum conatibus, Iadram recipere conditionibus, quibus ipsi placuit suasit; Sic quasi in paterna hæreditate succedens, omnes provincias, & universas Civitates maritimas ex arbitrio regebat, ob id in superbiam elatus, insolitis oneribus, & contributionibus Croatos, & Civitates maritimas vexavit, Ragusinisque infestus fuit, Corbavienses quoque Comites, quamvis cognatos, à se alienavit, cæterisque Comitibus Croatiæ onerosus evasit, & cum Traguriensibus & Sibenicen. in apertum bellum prorupit; Gregorius autem ejus frater secundus dictus cum eo sentiens, quamvis Comitatus Civitatum maritimarum quasi hæreditarios gereret, eisdem tamen onerosus & infestior in dies evadebat, & ex lucri cupiditate Almisanis piraticam per Privilegium confirmare veritus non est.

Vniversis & singulis ad quos litera præsentes pervenerint. Georgius secundus Civitatum Dalmatia Comes, salutem in omnium verissimo Salvatore, justum est æquè, atque consonum rationi, quod Dominus suos fideles non solùm in suis juribus, & consuetudinibus antiquis conservet, verùm etiam eis ampliores, & speciliores gratias ac libertates condonet, ut ex hoc fideliores efficiantur, & promptiores ad serviendum, ac etiam cæteri animentur sibi atque desiderent famulari; quocirca vobis præsentium declaramus tenore, quod considerantes fidelitatem, & continua fidelitatis obsequia, qua nobis & domui nostra Nobiles, & populus, ac tota Communitas Almisii jugiter & maximè in necessitatis tempore præbuerunt, suis non parcentes expensis, laboribus, vel personis, sed eas periculis, & morti liberaliter exponentes, ipsis donavimus libertates, & gratias infrascriptas vid. tractantes, & sedentes cum Nobilibus Almisii, ponemus eis placabilem unum Castellanum, qui si eis molestias, & injurias fecerit depositione condignas, quas sufficienter probare possint, ipsum deponemus, eligentes alium sicut prius. Item quod Iudices & alios Civitatis officiales nob. & consiliarii de anno in annum eligant ad sua arbitrium voluntatis. Item quod similiter juxta voluntatem suam sibi sumant, & recipiant Sacerdotem. Item quod omnes terra, vinea, domus, & alia ipsorum possessiones, à quocunque, ac quomodocunque occupentur injustè, ipsis liberè revocentur, & quod de cætero non auferatur aliqua res ab aliquo violenter. Item quod usque Salonam, & non ultra cum ligno 18. *remorum in nostro servitio ire teneantur omnibus suis expensis, longius autem nobiscum, & ad nostras expensas, quot quot voluerimus si potuerint ire per mare, penitus teneantur. Ab exercitu verò per terram, ac alia servitute facienda tam per mare, quàm per terram, volumus eos esse liberos, & exemptos. Item quod Castellanus, vel V. Castell. quemquam eorum judicare non possit, absque Iudicibus, neque aliquem constringere ire ad Castrum ad Iustitiam coram eo, sed sedens cum Iudicibus inferius quastiones audiant & judicent secundum suas consuetudines, & statuta. Item quod coram nobis ad justitiam ultra Zernouniz am, vel alio vice nostri proficisci minimè teneantur. Item quod dictus Castellanus, vel alius loco sui non possit aliquem eorum capere, seu captivare qui suas terras, vel alias possessiones habet, aut potest fidejussionem dare sufficientem. Item quod nullus possit aliquam vineam à festo Nativitatis Domini usq; ad festum S. Michaelis, de mense Septembris circuire, sed qui vineam circuire voluerit, eã à dicto festo S. Michaelis usq; ad Nati-*

Nativitatem valeat circuire: Terram autem aratoriam, quæ seminata fuerit, circuire similiter nemo possit, quousque fruges existentes in ea collectæ non fuerint, sive messe, & si per aliquem aliter circuiretur, talis circuitus sit irritus. Item quod quando aliquis eorũ sine hæredibus moriretur, possit liberè sua bona hæreditaria vid. divisa, & bona acquisita, sive divisa, sive indivisa, cui sibi placuerit dimittere, ac judicare, si verò ab intestato decederet, omnia ejus bona plenè remaneant suis proximioribus propinquis usque ad sextum gradum, & non ulterius computando. Item quod datium macelli, sive aliud Comiti pertinens colligi & recipi faciant sicut voluerint. Item quod à portantibus salem, vel alia mercimonia Almisum, sive sint Cives, sive hospites, nihil per violentiam auferatur. Item, quod siquis eorum iret extra Civitatem, ad recipiendum aliquid alicui, & probare posset per idoneos testes, Castellanus, & V. Catell. misit eumdem tantum, quantum de re acceptæ sibi retinuisse, ac habuisse dignoscetur, & non plus, reddere teneatur. Item quod ipsorum jobagiones nihil nobis, vel nostris officialibus solvere teneantur, salvo quod quando accedemus ad eos nobis cœnam vel prandium præparabunt. Item quod Civitati Almisæ nullam collectam imponi penitus permittemus; Item quod de tributo Civitatis & marena cum Nos medietatem habemus, & aliam medietatem Commune Almisen. Item quod quando irent in cursum cum ligno 40. remorum & ultra, lignum sextam partem habeat expensarum, & quintam partem lucri, & lignum à 24. remis usque ad 40. sextam partem lucri, & sextam partem habeat expensarum, sed lignum X. remis usque ad 24. pro duobus hominibus partem recipiat, à decem autem remis infra de parte unius hominis contentetur. Quæ quidem omnia supra. & alias eorum consuetudines, & libertates antiquas, quas habuerunt temporibus D. Regis Bela & aliorum Comitum confirmamus, promittentes sub juramento cum filiis, & Nobilibus nostris, ipsis & hæredibus suis per nos, & hæredes nostros, nunquam contrafacere, vel venire. Et has omnes libertates, vel gratias volumus etiam quod Chaclani, Ilnienses, Ragoznicenses, Brecellanen. & alii inter ipsorum positi metas habeant pleno jure. In quorum omnium testimonium, & firmitatem perpetuam, præsentes literas nostri sigilli appensione fecimus communiri. Datum Clissæ A.D. MCCCXV. Ind. 13. die penultimo Maij sed omnibus jam exosus effectus Mladinus. Quomodo tantem victus, & in vinculis in Vngariam ductus fuerit Mladinus refert.

Cap. 17. De rebellatione Civitatum Sibenici & Trag. contra B. Mladenum. Anno Domini curren. MCCCXXII. men. Ianuarii luce 16. Civitas Sibenici & Civitas Trag. unam ligam insimul fecerunt, contra Banum Mladenum, & suos fratres, guerram promoventes, adhærendo se, & Civitates suas Communi & dominationi Venet. Audiens Banus Mladenus rebellationem Civitatum Sib. & Trag. turbatus est valdè, & venit cum exercitu suo ante Sibenicum, ubi stetit per mensem, devastans campum, & culta de Sibenico incidens arbores, & vineas prædictæ Civitatis impugnando; Sed cogitans quod nihil potest prævalere contra Civitatem, & ipsos de Civitate offendere, misit pro filiis Heliæ fratribus Cosæ vid. Saraceno Michaele, & Helia, Cosa autem frater eorum mortuus fuerat in carcere D. Bani Mladeni, quos idem D. Banus in campo prædicto fecit mori gladio; devastato quidem campo Sibenici venit cum exercitu suo ad campum Trag. ad devastandum illum, & cepit devastare campum prædictum in parte; tandem ipse B. prævidens quod nihil potest ipsis nocere, recessit de campo Trag. volens facere colloquium cum Baronibus de Croatia. Certi quidem Barones sui scilicet filii Curiacy filii, Stephanich de Bosna, filii Mihovilovich de Clivena, & Georgii Isani cum Comite Paulo fratre D. Bani prædicti qui sibi serviebant metu Bani præfati, eò quod erat ipsis minatum per prædictum B. Mladenum ipsos fuisse cum Cosa, & fratribus suis in Consilio, & juramento prout dicitur ad interficiendum B. Mla. & recesserat ab eo, contra quem Banum ipsi facientes societatem insimul promoverunt exercitum magnum adhærentes ipsos auxilio filiorum Babonique, & Banorum de Bosna, quorum auxilio venerunt cum exercitu prosequentes Mladenum usque ad Blischam: hoc facto Trag. & Siben. cum galeis Venetorum & stipendiariis, per Venetos ipsis concessis, una nocte de Trag. exeuntes ceperunt Almisum, & Scardonam derobantes, & comburentes domos, res, & homines atque barchas, & ligna quæ erant ibi ducentes secum Trag. & Siben. cum magnâ victoria.

Cap. 18. De conflictu B. Mladeni per Banum Ioannem.

Tandem Banus Mladinus videns se esse confusum, & devictum sine bello misit Comitem Georgium fratrẽ suũ ad Regem Hung. ut sibi impenderet auxilium, semper adhæsit amicitiæ & auxilio Vlacorum & Policianorum. O Dei clementia quæ nullum malum permittis impunitum, nec bonum irremuneratum ostendens in hac vita super peccatores judicium cum misericordia, nolens tolerare tot mala, quæ in Regno Croat. atque Dalmat. per rectores, & officiales ipsius Bani perpetrabantur quotidie. Nam reditus Ecclesiarum auferebant, matrimonia secundum Deum quæ erant facta, minimè observabant; mulieres, & puellas virgines violabant, mercatores deprædabant, nec non terras, & possessiones civium maritimarum, & Dalmatinorum per vim accipiebant, & inter se per sortem ipsi dividebant, asserentes, quod nobis subjacent omnia, quæ extra Civ. sunt, tam in jure paterno, quam in jure potentiæ à Deo nobis concessæ. Item obsides faciebant suspendi & Nobiles decapitari; ideò Deus & Dominus justus Iudex nolens tanta mala commissa per prædictos tolerare,

lerare, vel sustinere, voluit providere de regimine ipsorum, & sic in brevi contra ipsos suscitavit gentem, quæ ipsorum dominio adversaretur, & sic defecit prædictorum dominatio, quia scriptum est, deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles. Et est sciendum, quod tanta misericordia sit Deus, quod non statim punit adversarios, sed sententiam diu distulit, ut magis homines terreantur, & revertantur ad bonum faciendum: sed prædicti Deum præ oculis non habentes, committebant quotidiè ea, quæ Deo displicebant. Ergo non est mirum, si Deus non vult differre sententiam super ipsos; sed in brevi auferre ab eis Regnum & dominationem. Vbi ergo est Bane Mladeni potentia tua, quâ pro nihilo reputabas omnes Reges terræ? Vbi est sublimitas tua, quâ Deum Cæli contemnebas & Ecclesiam Catholicam? Quoniam ordinabas Episcopos, Abbates & Abbatissas? Vbi est superbia tua, quâ exspoliabas & depauperabas Civitates Dalmatiæ & Croatiæ, volentes in pace vivere, & in jure suo permanere? Vbi est discretio tua, quâ plus diligebas susurrones audire, quam bonos consultores, solebas frequentare in legendo Bibliam, sed non observabas verba Bibliæ; Ideo Deus punit te, & deposuit exspoliando de Regno suo. Item Ioannes Banus Babonig cum suis sequacibus persecutus est Mladenum usque Bliscam, ibi pugnam fecit magnam cum Vlacis non modicam quantitatem bestialium hominum, & jumentorum accipiens, & B. Mladenus fugit Policium, & venit Clissiæ, ibique stetit 15. dies, postmodum recesso exercitu Ioannis Bani, & aliorum de Croat. præparavit se Banus Mladenus veniente Comite Georgio ire ad Regem Hung. honorificè cum donis & exeniis.

Cap.19. De captivatione Mladeni per Regem Carolum Hung.

His diebus D. Carolus Rex Hung. apud Castrum Tinien. Banum Mladenum ad se diligenter suscepit, & in Comitatu suo ipsum duxit secum usque Zagubriam, habendo super eum custodiam armatorum, in fine autem auditis rumoribus de Hung. qualiter exercitus, quem miserat in auxilium Ducis Austriæ fuerat devictus, & amissis multis equis, ibidem de exercitu suo propter infirmitatem equorum ipse Rex, captivato etiam Mladeno Bano, fuit reversus in Hung. ducens secum B. Mladenum pro captivo.

Occasione cujus guerræ Almisanos Piraticam renovasse, Traguriensibusque infestos fuisse, prout etiam Scardonenses Sibenicensibus censendum est; qua de causa expeditio supra relata Venetis auxiliantibus contra eosdem facta esse debuit; Mladini superbia tandem relatum finem habuit, Comes autem Gregorius ejus frater, reliquique Breberienses quem finem sortiti sint, in Chronico patriæ refertur.

CAP. XIV.

Quomodò Veneti reliquas Civitates continentis consecuti sint, Comitesque Croatiæ proximos sibi devinxerint.

Breberienses Comites sicuti sæpè Banatus honorem gesserunt, ita maritimas Civitates favoribus prosequentes, familias quasdam sibi conciliantes, Comites earundem electi fuere, inde præter salarium Comitatus, quod (quamvis in Croatia degerent) recipiebant, ex immunitate rerum suarum ad mare devectarum, utilitatem non modicam percipiebant, & cùm quædam familiæ in Croatico solo beneficio Regum, vel Banorũ prædia adeptæ fuissent, sicuti ab ipsis Banis, vel Comitibus Croatis pendentes, clientelas, & servitia non modica in proximis agris sibi paraverant, ita inter cives eminentiores effecti causas dissensionum præbuere: Nam Banus Mladinus cum hos obsequentes haberet, ipsorum nutu, proprio tamen arbitrio Dalmaticas Civitates regi volebat, quod cum de directo esset contra antiquam Dalmatarum libertatem, Regumque Vngariæ Privilegia, idque Cives facere recusassent à Bano bello petiti fuere, & exercitu inducto agri Siben. & Trag. vastati, inde civibus in partes divisis, præsertim Sibenici, & Trag. mutuæ cædes, familiarum expulsiones, bonorum publicationes, domorum destructiones perpetratæ sunt, & extrinsecorum & intrinsecorum odiosa nomina emersere: Comes verò Georgius Bani frater (Comes Dalmatiæ vocatus) cum fratre sentiens, & utilitatem tantùm Comitatuum suscipiens, de tumultibus nullam curam capiebat, Potestates autem (qui ex Marchia Anconitana ut plurimum voluntate tamen Comitis eligebantur) à distractis civium animis spernebantur, unusque eorum patria Firmanus in Traguriensi tumultu occisus fuerat, inde cives partium studiis involuti, per se modum quietis invenire non valentes, Venetiis Potestas accersivere Spalaten. & Tragurien. qui nutantem Civitatum statum tunc composuere: Sed cum Banus & Comes ob id magis excanduissent, Spalatensium animis conciliatis, eosdem contra Trag. & Sib. incitarunt; ideò cùm Tragurienses extrinsecos, quos expulerant, timerent, ut Bano, & Spalatensibus resistere possent, discordias, quas cum Sibenicensibus habebant, composuerunt, pacemque & li-

a 1321. 4. Ian.

gam insimul *a* fecerunt mediatoribus Venetis, ut ex pœna pro eisdem pacta conjicere licet; olim enim pœnam utrique spreverant, tunc autem pro majori pactorum firmitate pœnæ medietas Venetis pacta fuit, uti iis, qui auctoritate pollentes facilè exigere possent à contravenientibus; Tandem tot angustiis pressi, Breberiensibus Comitibus repudiatis, propriisque Consulibus regimine Civitatis tradito, ut patrias ab ærumnis eriperent, more majorum Siben. & Trag. Venetorum tutelæ se *b* crediderunt: quibus in protectione susceptis, Veneti Spalatenses requisivere, ne ipsis molesti essent, Banove auxilium contra eosdem præstarent, ut ex epistola Ducis Spalatensibus scripta apparet.

b 1322.

Ioannes Superantius D. G. Dux Ven. & . . . . . Nobb. & Prud. viris N. Potestati, Consilio, & Communitati Spalat. amicis suis salutem, & sincera dilectionis affectum; scire vos credimus quod Banus contra terras Dalmatiæ crudeliter saviebat, nitendo eas ejus subjiere servituti, ad supplicationem, & instantiam hominum Sibenici, & Tragurii, ipsas terras sub dominio & protectione nostra recepimus, proponentes eas & Cives ipsarum salubriter gubernare, & statum, & augmentum ipsorum pro viribus procurare; nam sic plenè & gratiosè ipsos in nostra gratia, & fidelitate admisimus, ut facta eorum propria reputantes, amicos suos pro amicis, & inimicos pro inimicis totaliter habeamus: sed quia Commune & homines Spalati intimè semper dileximus, & ad nostra invenimus beneplacita liberales, & sic eos dispositos de catero ad honorem nostrum credimus invenire, cùm in omni beneplacito suo de nobis & Communi nostro spem poscit confidenter gerere specialiter Nobilitatem & dilectionem vestram requirimus, & rogamus tenore præsentis, quatenus, cùm ad defensionem omnium volentium impugnare, & offendere fideles nostros Dalm. nostra intentio firmiter dirigatur, velletis nostræ contemplationis intuitu ab omni eorum offensione, & gravamine omninò desistere, & nullum Bano, vel aliis contra nostros, imo contra nos favorem vel auxilium exhibere, ut nostrum amorem, & gratiam vobis meritò conservetis omni causa procul amota, sicut de vobis confidimus, & speramus, super quo, vestræ responsionis beneplacitum possimus nobis mitti. Dat. die 5. Aprilis Indict. 5. id est 1322. Quod Chronista quoque Venetus supra relatus refert.

Item in questo tempo algune terre di Dalmatia che iera in grandissima desolation non possando li Cittadini dentro habitar ne viver con ogni humiltade, & reverentia se sottomese spontaneamte. sotto la protetion del ditto Dose e ne fo prima Sebenzani in 1322. del mese de Marzo con molti patti & condition, & la per lo mazor Consejo de Veniexia per la forma de patti per 4. man de elation li fo mandado per so Conte primieramte. f Dardi Bembo; quelli de Trau se sotto messe in lo ditto Millo. e foli mandado per Conte per lo modo antedito f Marin Moresini.

Item eodem tempore aliquæ Civitates Dalmatiæ maximis perturbationibus agitatæ, spontè se subdiderunt protectioni dicti Ducis, & prima fuit, Sibenicum 1322. mense Martii multis cum pactis & conditionibus, à majorique Consilio Venet. juxta formam pactorum per quatuor manus electus fuit Dardus Bembo & missus pro Comite Sibenici. Traguriensis quoque se dediderunt eodem anno, & fuit missus modo antedicto Marinus Mauroceno pro eorum Comite.

Pacta autem deditionis harum duarum Civitatum uniformia fuisse, elicitur ex fragmento quodam mutilo Sibenicen. pactorum, quod ferè eadem verba habet, quæ Trag. in quo electio quoque Comitis per 4. manus fienda exprimitur, prout Chronista Venetus eisdem promissam refert: Traguriens. autem pacta quæ integra extant talia sunt.

Exemplum pactorum quæ sunt inter Illustr. D. Ducem & Commune Ven.
ex una parte.
Et Commune & homines Civ. Trag.
ex altera.

In Dei nomine Amen. Anno Nat. ejusdem MCCCXXII. Indictione V. die XVII. mensis Aprilis in Ducali Palatio Venetiarũ, in Camera D. Ducis præsentibus sapientibus & discretis viris Dominis Nicolao dicto Pistorino Vice Cancellario Ducatus Venetiarum, Iohanne Marchisini, & Andrea de capite Aggeris Not. & Scribis ejusdem Ducatus, Leonardo bullatore bullæ plumbeæ D. Ducis, & aliis pluribus testibus ad hac vocatis, & rogatis.

Ibique cùm Nobiles Cives Civitatis Tragurii, & tota Universitas dictæ terræ considerarent debilem suum statum, & qualiter Civitas ipsa multis periculis subjacebat; Ipsius Nobiles, & tota Universitas supradicta longa jam dudum, & matura deliberatione pra-

præhabita, statui suo providere salubriter cupientes, & considerantes justitiam, Benignitatem, clementiam, & humanitatem, atque suave Dominium D. Ducis, & Communis Venet. sub quorum dominio, fidelitate, & protectione universi ipsorum D. Ducis, & Communis Venet. fideles & subditi in suis gradibus benignè reguntur, & æqualiter gubernantur, ac de bono, in melius multiplicantur & crescunt, pro eorum salute, & statu trãquillo Civitatis jam dictæ, quem indesinenter quærebant Nob. Viros Danielem Iacobi, Iohannem Petri, & Fredericum Mathei ut Syndicos, Procuratores, & Nuntios speciales Dominorum Consulum, Nobilium, & totius Vniversitatis prædictæ, Venetias transmiserũt specialiter ad subjiciendum, & submittendũ ad tempus, vel in perpetuum Vniversitatem dictæ terræ, Civit. & Comitatum ipsius, & bona omnia Civitatis præfatæ, fidelitati, Dominio, Regimini, protectioni, & defensioni D. Ducis & Communis Ven. humiliter supplicando, quod D. Dux, & Commune Ven. dignetur eos ita recipere, tractare, & habere sicut semper de suis fidelibus, & devotis gratiose, & benignè facere consueverunt, salvis honorificentiis, & juribus D. Regis Hungariæ, quæ haberet, vel deberet habere in Civ. prædicta; De cujus Syndicatu constat publico Instrumento facto sub Annis Domini 1322. Ind. 5. die 22. Martii, scripto manu Andreæ Petri de Ancona Not. Imperiali auctoritate, & sigillato sigillo pendenti cereo dictæ Civ. & Communitatis Trag. cujus tenor de verbo ad verbum inferius est insertus. Qui verò Syndici, postquàm cum supradicta oblatione, & pleno Syndicatu coram præsentia DD. Iohannis Superantio Dei gratia Venet. Dalmat. atque Croat. Ducis Inclyti, & Domini quartæ partis & dimidiæ totius Imperii Romaniæ, suique Consilii, se dicto nomine præsentarunt. Post multas collationes, tractatus, & deliberationes plurium Nobilium sapientum ad hoc deputatorum habitis, sponte, liberè, & ex concordia, ac pro bono, & salubri statu Civit. jam dicta per virtutem, & potestatem sibi traditam à Consulibus, Nobilibus, & universitate tota Trag. ipsam totam universitatem, Civitatem, Comitatum, & districtum, & eorum bona fidelitati Dominio Regimini, Obedientiæ, Protectioni & defensioni memorati Domini Ducis pro se, Consilio, & Communi Ven. ibidem recipientis in perpetuum dederunt, subjecerunt, contulerunt, & submiserunt, salvis honorificentiis, & juribus D. Regis Hungariæ, quæ haberet, vel deberet habere in Civ. prædicta. Quapropter memoratus D. Dux cum suis Consiliis audita & intellecta oblatione facta per Syndicos supradictos, ac ipsam oblationem sua benignitate admittens Dei Nomine invocato ad laudem, & reverentiam Beatissimi Marci Apostoli, & Evangelistæ, ipsam Civitatem Trag. homines, districtum, & Comitatum, & omnia sua bona sub suo dominio fidelitate, defensione & protectione in perpetuum benignè recepit juxta formam suprascriptæ oblationis Syndicorum supradictorum, salvis honorificentiis, & juribus Domini Regis Hung. quæ haberet, vel deberet habere in Civ. prædicta, providendo benigne, & gratiosè, quod homines Trag. & eorum bona de cætero tractentur, & habeantur ubique in Venetiis, & extra, quemadmodum tractantur, & habentur aliqui de partibus Dalmatiæ, qui sint magis liberi, & fideles D. Ducis, & Communis Venetiarum.

Postquam submissionem oblatam, factam, & per ipsum D. Ducem pro se & Communi Ven. acceptam. Item D. Dux cum suo Consilio sua liberalitate infrascripta providit, servari voluit, & mandavit ipsis Syndicis volentibus, consentientibus, & approbantibus.

Primò enim, quod per D. Ducem, & suum Consilium singulis duobus annis mittetur ad regendum dictam Civ. Trag. unus ex Nobilibus de majori Consilio Venet. qui nuncupabitur Comes Trag. qui eligetur in Venet. in majori Consilio per electionem, & vice qualibet per duos annos, cujus Comitis electio fiet, & nunc, & de cætero per quatuor manus in dicto majori Consilio ad unum, ad unum, & ille qui habuerit plures ballottas habendo majorem partem sit firmus, etsi nullus haberet majorem partem Consilii, illi duo qui habuerint plures ballottas vadat unus per medium alterius, & si aliquis esset electus per tres manus, sit firmus sine aliqua probatione.

Item quod Comes iturus Trag. in caussis civilibus teneatur regere dictam terram cum quatuor Iudicibus de Tragurio, qui eligentur in Trag. secundùm eorum consuetudines, & statuta, vocando ad promulgandum sententias quatuor Consiliarios, qui similiter eliguntur in Trag. secundùm consuetudines, & statuta dictæ Civ. Trag. in omnibus autem causis criminalibus ipse solus Comes habeat liberum arbitrium, procedendo tamen in ipsis secundùm formam statutorum Communis Trag. & non possit in condemnando excedere formas statutorum Trag. sed pœnas in ipsis statutis contentas, & expressas mitigare valeat, sicut sibi videbitur, habito respectu ad conditiones personarum & excessuum commissorum; Verum in violatione mulierum, incendiis, fraudolentiis,

& homicidiis habeat liberum arbitrium solus Comes, sicut sua discretioni apparebit. Habeat etiam ipse Comes liberum arbitrium in proditionibus Civitatis hoc modo; quod contra accusatos sibi de proditione Civitatis possit inquirere, testes examinare, & accusatos carcerari facere; sicut sibi videbitur, sed in condemnando debeat contra ipsos sic accusatos procedere, secundùm formam statuti Communis Tragurii.

Praetereà dictus Comes iturus Trag. habeat, & habere debeat à Communi Trag. pro suo salario quolibet anno libras MCC. ad par. recipiendo solutionem ad rationem de triginta duobus denariis parvis pro quolibet grosso, & nihil aliud habere possit, sed omnes reditus, & introitus Communis Trag. & jurisdictiones, & banna, & condemnationes deveniant in dictum Commune Trag. & debeat dictus Comes ire, & redire ad ipsum regimen omnibus suis expensis, & teneatur dictus Comes habere, & tenere secum in dicto regimine continuè unum socium, & decem servitores omnibus suis expensis, & si staret plus, vel minus duorum annorum recipiat salarium pro rata.

Item quod dictus Comes Trag. non possit esse ad aliquod convivium alicujus Civis Trag. in dicta Civitate Trag. nec possit aliquos de Trag. convitare, clamare, seu clamari facere ad comedendum secum in Civ. praedicta, & non possit per se, vel alios ipse, seu aliquis de familia sua ab aliquo Cive, vel habitatore Trag. dona aliqua recipere, vel potentes aliquo modo, vel ingenio, nisi uvas, & fructus recentes, & insuper non possit, nec debeat per se, vel alios facere, vel fieri facere mercationes, neque in mercationibus uti, vel utifacere de suis denariis per se, vel alios aliquo modo vel ingenio, donec fuerit in regimine supradicto in partibus regiminis supradicti.

Item quod homines Trag. possint sine dacio extrahere de Venet. lignamen, lapides coctos, & coppos pro eorum domibus, & conducere Trag. dummodo illi qui vellent de praedictis rebus conducere praesentent literas Ducali Curiae missas à suo Comite, & sigillatas sigillo Communis Trag. quod ipsae res, quas requirent, sint eis necessaria pro usibus suis & suarum domorum.

Praedictas autem dationem, & summissionem, ac omnia & singula in praesenti contractu contenta, discretus vir Baxanus Not. & scriba Ducatus Venet. Syndicus & Procurator supradicti D. Ducis Consilii, & Communis Ven. ut de Syndicatu constat publico instrumento facto sub annis 1322. Indict. 5. die tertia decima Aprilis, scripto manu Iohannis Vacundeo Not. & bulla plumbea ipsius D. Ducis pendenti munito ad hoc specialiter constitutus, Syndicario, & procuratorio nomine ipsius D. Ducis, & Communis Ven. ac dicti Daniel Iacobi Iohannes Petri & Fredericus Mathei Syndici, & Syndicario nomine Civitatis Communis, & hominum Tragurii attendere, observare, & adimplere, ac ea omnia perpetuò rata, & grata habere, & nullo unquam tempore aliquo modo, vel ingenio contrafacere, vel venire solemni stipulatione sibi invicem promiserunt, sub poena hinc inde promissa CCIↃↃ. marcarum argenti, quae poena toties committatur, quoties contrafactum fuerit, & poena soluta, vel non, exacta, vel non, omnia & singula praedicta in sua permaneant firmitate. Pro quibus omnibus attendendis, adimplendis, & inviolabiliter observandis praefatus Baxanus Syndicus D. Ducis, & Communis Ven. Syndicario nomine pro ipso D. Duce, & Communi Ven. bona omnia Communis Venet. & dicti Daniel Iacobi Iohannes Petri, & Fredericus Mathei Syndici supradicti bona omnia Communis & hominum Trag. ipsi Syndico D. Ducis Syndicario nomine pro D. Duce, & Communi Venet. recipienti speciali pignore obligarunt, quae se constituerunt invicem precariò possidere; Ita ut pars attendens, praedicta partis non attendentis bona, & personas possit sine alicujus judicis requisitione sua propria auctoritate sasare, & detinere, & arrestare pro poena damnis, & interesse, & expensis, & satisfactione plenaria omnium promissorum. Promittentes dictae partes invicem Venet. Trag. & ubique locorum solvere, ac renunciantes exceptioni doli mali, in factum, deceptioni, simulationi, beneficio restitutionis in integrum, litteris impetratis, & impetrandis, feriis, dilationibus, & generaliter omni auxilio juris, vel facti, quò contra praedicta, vel aliquid praedictorum possent dicere, facere, vel venire; Qui Daniel Iohannes, & Fredericus Syndici Trag. ibidem in continenti corporaliter tactis scripturis in animas suas, & omnium & singulorum hominum dictae Civ. Trag. juraverunt ad sancta Dei Evangelia, perpetuò praefatos Dominos Ducem, & suos successores, & Com. Venet. & suos Dominos suoque majores quibus subsunt, observare, obedire, & revereri, & quod singulariter singuli

singuli de Consilio dictæ Civ. Trag. in ingressu sui primi Comitis, ipsi Comiti pro dicto D. Duce & successoribus suis, & Communi Ven. recipienti corporaliter sic jurabant, nec non bona fide sine fraude observare & attendere omnia, & singula supradicta.

Statim atque Traguriensеs tutelam Venetorum consecuti sunt C. Paulum Breberien. quãvis B. Mladini consanguineum ad se trahentes, in ligam contra eundem his conditionibus induxerunt.

In Christi nomine Amen. Anno Nat. ejusdem 1322. Ind. 5. die 24. Aprilis ad honorem Dei & Beatæ Virginis Matris ejus, & omnium Sanctorum, & Sanctos Curiæ Cælestis, & ad statum augumentum, & honorem perpetuum infrascriptorum. Hoc est pactũ confœderationis promiss. initum & firmatum inter egregium virum D. Paulum Comitem filium bonæ memoriæ D. Pauli Bani Croatorum ex parte una, & Commune, & homines Civit. Trag. ex altera; Inprimis nãque simul & adinvicem firmant, & faciũt unionem & societatem, & confœderationem tali modo videlicet. Quod dictus D. Comes Paulus debet, & teneatur rebellare, & facere vivam guerram & manifestã contra D. Mladenũ Banum Croatorum & suos sequaces, & contra quoslibet alios inimicos Civitatis Trag. eosque toto suo posse offendere, & nocere, & eis damna & detrimenta solicitè procurare, incipiendo ipsam rebellationẽ, & guerram hinc ad festum Sancti Petri de mense Iunii proximè, vel ante si citius poterit.

Item debet & tenetur idem D. C. Paulus amicos Civitatis Trag pro amicis, & inimicos pro inimicis ubique reputare, tractare, & habere, nec debeat facere pacem cum dicto Bano, vel aliis qui sunt, vel erunt inimici Civ. Trag. sine voluntate dictæ Civitatis & hominum Trag. & si dictum Commune fecerit cum aliquibus personis pacem, & confœderationem contra dictum Banum, & in damnum & detrimentum ipsius & suorum sequacium debet ponere, & homines Trag. contentantur, & volunt esse in dicta unione & confœderatione contra ipsum Banum; E cõtra Commune Trag. tenetur, promittit & debet dicto D. Comiti facere sicut superius per omnia est expressum, salva fidelitate D. Regis Vng. & salvo D. Duce Venet. & suis fidelibus, & subjectis. Item promittit dictum Commune Trag. eidem Domino Comiti quod si exercitus de Tragurio exiret foras in Sclavoniam contra dictum Banum, dictus D. Comes erit vocatus Capitaneus exercitus gentis Trag. si ipsi Domino Comiti videbitur, & placebit. Item si dictus D. Comes Paulus, vel sui homines haberent casum, vel necessitatem evidentem intrandi Civit. Trag. homines Trag. promittunt & debent dictũ Dominum Comitem, & suos homines recipere in dictam Civitatem, & eos defendere, & juvare sicut se ipsos. Item si dictus Dominus Comes vellet, vel posset se intromittere in dominium Sclavoniæ debent, & promittunt Trag. dicto Domino Comiti dare auxilium, consilium, & favorem per terram & per mare secundum facultatem, & possibilitatem ipsorum, salva semper fidelitate, & honore Domini Regis Hung. ac D. Ducis Ven. & suorum fidelium, & subjectorum. Et si faciente Deo dictus D. Comes ad Banatum, vel ad dominium Sclavoniæ pervenerit, debet, & tenetur Civitas & homines Trag dimittere liberè gaudere suis introitibus honoribus, & Privilegiis, nec se debeat intromittere, vel aliquid petere, aut requirere à dicta Civ. vel hominibus Trag. ratione alicujus Banatus, Vicariatus, Dominii vel Comitatus, seu alterius præeminentiæ, & si pax fieret inter Banum ex una parte, & dictum Dominum Comitem Paulum, & Trag. ex alia, vel si Banus per alium aliquem modum obiret, promittunt & debent Trag. dicto Domino C. Paulo usque in vitam suam dare omni anno ex bono amore, & propter rebellationem & guerrã, quam dictus D. Comes facere debet lib. M. parvorum. Prædicta omnia promisit una pars alteri attendere, & observare, & non contrafacere, sub pœna D. marcarum argenti, & ad majorem cautelam, & evidentiam omnium prædictorum duo scripta de prædictis omnibus in uno tenore fieri mandaverunt, quorum unum est munitum sigillo Cõmunis Trag. & illud debet remanere penes dictum Dominum C. Paulum, & aliud est munitum sigillo ejusdem D. Comitis & illud debet remanere penes Commune Trag.

Sigillum Cereum pendet.

Ad hæc tempora referri debet suprarelata expeditio Trag. & Sibenicen. Venetorum auxilio contra Almisum, & Scardonam facta, quam Madius refert, Almisumque tunc captum esse debuit, & retentum, cum deinde Spalatenses in ligam cum Tragurien. tracti fuerint, & eisdem Traguriensеs pro defensione Almisi ligna & arma commodaverint, qua de causa Comes Georgius Spalatenses ultus est, ut idem Madius refert. *cap.* 12. *De bello Civium Spal. cum C. Gregorio Clissi A. D. MCCCXXIII. mense Aprilis XV. luce currente, audiens Comes Georgius quod Almissũ Spal. invasissent, cepit dolere multum, & dolendo intravit agrum Spalati, & deprædavit totam bestialiam Spalati & cæt.* & quamvis hic auctor Almisum invasum tantum non captum referat, tamen infra cap. 33. relato, quomodo Comes Georgius à Comite Neliptio victus, & captus fuerit, eundem alloquens ait: *putabas destruere Civitatem Spalati & auferre Almisum, & habere ad velle vestrum ubi esset cursus, & lo-*

a 1323. 10. Martii

cus piratarum. ex quo dignoſcitur cauſam belli fuiſſe Piraticam Almiſanorum, hancque eandem poſt relatam confirmationem Piraticæ per Privilegium à Comite Georgio factam invaluiſſe conjici debet, indeque exacerbatos Venetos Sibenicenſibus, & Traguriensibus auxilia contra eoſdem & Scardonenſes præſtitiſſe, Spalatenſeſque deinde eadem de cauſa in ligam tractos, prout viciniores cuſtodiam Almiſi habuiſſe. Quam Almiſanorum Piraticam alios quoque Piratas Ianuenſium ſcilicet extrinſecos intra Culſum traxiſſe, Sibenicenſeſque & Trag. eiſdem obviam ire voluiſſe ex Epiſtola Ducis Trag. ſcripta apparet.

Ioannes Superantio D.G.Ven.&c.Nob.& ſap. viro Marino Mauroceno de ſuo mto. Comiti & prudentibus viris Iudicibus, & Communi Trag. fid. ſuis dil. ſal. & dil. affectũ. Litteras Comitis, & fidelium noſtrorum de Syben. nuper recepimus continentes de duobus lignis Ianuenſibus extrinſecorum qui apparuerunt in partibus Sclavoniæ damnum inferentibus omnibus, ad quorum perſecutionem ordinaverunt vobiſcum armare ligna, & mittere contra eos, & miſſa fuiſſent illa, niſi ſuperveniſſent quædam nova de Farra, ad quem vobis reſcribimus, ſicut & illis de Sybinico, veſtram fidelitatem & promptitudinem habitam in armando plurimum commendantes, nam inter alia nobis eſt magis carum quando noſtri fideles hujuſmodi Piratas pro honore noſtro, & ſalvamento noſtrorum fidelium perſequuntur; Verum ut hoc melius & celerius perficere valeatis, ordinamus cum noſtris Conſiliis, minori, Rogatorum, & 40. quoties armaveritis contra aliquos curſores, undecunque ſint, dare cuilibet Vogerio groſſ. unum in die ad ſuas expenſas, & Comito tres, & Nauclerio duos de diebus quibus in iſto ſervitio permanſerint, quos denarios de noſtro Communi integrè ſatisfieri faciemus. Vnde fidelitatem veſtram inſtanter rogamus, nihilominus præcipiendo mandantes cum præfatis noſtris Conſiliis, quatenus ad armandum contra curſores ſitis ſolliciti atque prompti, tenentes ligna veſtra parata cum omnibus opportunis, ſicut de vobis confidimus, & ſperamus ut per hoc noſtram gratiam uberius vendicetis. Datum &c. die 8. Men. Iulii 6. Indictione (id eſt 1323.) ex qua quam ſedulò Veneti quieti ſui Culſi incubuerint, & oblatione ſtipendii Dalmatas ad cuſtodiendum mare illexerint conſtat.

Pacem deinde cum uxore Georgii Comitis factam Madius refert. *Cap.24. de pace Comitiſſæ Cliſſæ & Spalaten. A.D. 1325. Men. Martii die X. pax inter Dominam Comitiſſam uxorem Comitis Georgii, tunc ipſo Comite exiſtente apud Neliptium in carcere, & cives Spalati per Iadrenſes Arbitros facta, & compoſita eſt ita quod captivi, & incarcerati Spal. qui detinebantur Cliſſæ ſunt liberati & relaxati, pro quibus Civitas Spalat. fuit obligata in certa quantitate pecuniæ dare & ſolvere.* tunc Almiſum quoque eidem reſtitutum fuiſſe conjici debet: quamvis Madius id non exprimat, cum eundem & Scardonam Mladinum filium, Georgii poſſediſſe inferius patebit. Tandem Spalatenſes quoque Venetis ſe tradidere, ſed quamvis pacta deperdita ſint; tamen ex ſcripturarum collatione Traguriensium ſimilia fuiſſe patet, ut Madius refert. *Cap.28. A.D. 1327. Civitas Spalat. obtulit ſe Dominio D. Ducis & Comiti Venetorum & habuerunt Comitem ab ipſis Venetis cum pactis obſervando honorem Regis Hung. & libertatem Civ. Spalati.*

Nonenſes quoque eodem anno ſe Venetis tradere *a* decreverunt, pactaque eadem cum Traguriensibus Menſe Ianuarii ſequentis anni 1328. conſecuti ſunt, ut ex ſerie eorundem quæ integra reperiuntur videre eſt. Hanc Spalaten. & Nonen. deditionem relatus quoque Chroniſta tradit.

a 7. Novemb.

Anchor in queſto tempo la Citade de Spalato e de Nona li qual iera in eſtrema, & chattiva condition per lo muodo che de ſoura e ditto de Sebenico e de Traci vegendo le ditte Cittade ſottomeſſe al Comun de Veniеſia de chativa condition eſſer vegnude in bona condition, e in brieve tempo, a deſſe le do Cittade con le condition e patti delle altre do prenominade, e queſto ſo in 1327. che ſi de Spalatini in lo meſe di Settembrio e ſoli mandado per ſo Conte ſ. Marco Fuſcarini.

Hoc tempore Spalatum & Nona, quæ in extremo ſtatu perturbationis verſabantur, eo modo quo de Sibenico, & Tragurio dictum eſt, videntes eaſdem Civitates Veneto Communi deditas brevi tempore ex malo in bonum ſtatum deveniſſe, dediderunt ſe eiſdem conditionibus, & pactis 1327. Menſe Septembris & miſſus fuit Marcus Foſcarinus pro Comite Spalati.

Tunc Veneti Spalatum conſecuti Proviſoribus in Sclavonia miſſis, Spalat. Sibenicen. & Tragurien. mutuis fæderibus illigarunt, ut ex earundem tabularum fragmento Tragurii confecto ſed Spalati reperto apparet.

In Chriſti nomine Amen. Anno Nat. ejuſdem 1327. Ind. 11. die 3. Xbris. In ſala Palatii Communis Tragurii præſentibus Nobb. & Sap. Viris Dominis Marco ſecreto Hon. Comite Spaleti, Iohannis . . . . . Comite Sibenici, Iohanne Gradonico Hon. Comite Tragurii & diſcretis, & ſapientibus Viris Dominis Theodoſio Albertinis, Perino Camcini, & Dobrolio Pervoslavi omnibus de Spaleto, & . . . . Iohannis, Marino Bercii, & Cypriano q. Creſnuſe omnibus de Sibenico, Georgio Salinguerra, Caſoto Nicole, & Friderico Mathei Lucii, omnibus de Tragurio teſtibus ad hac vocatis ſpecialiter & rogatis, & aliis. Ibique Nobb. & ſap. Viri Domini Laur. Andreæ proc. & Syndic. Communis & Civ. Spa-

Spalet. habens ad infrascripta liberã potestatẽ ut apparet . . . . pub. instrumento manu Alex. Iohannis Albertini de firmo Notarii Communis Spal. rogati in 1327. Ind. 11. die 26. Novembris . . . . . Iacobus proc. & Syndicus Communis & Civ. Trag. habens similiter ad infrascripta liberam potestatem, ut apparet instrumento pub. scripto manu Conradi q. Domini Antonii de . . . . . Imperiali auctoritate Notarii & Iudicis ordinarii, ac Communis Trag. jurati Cancell. in 1327. Ind. 11. die Dominico penultimo Novembris, & Bogdanus Desini & Radoslaus q. Michete procuratores, & Syn. Communis & Civ. Sibenici habentes sibi ad infrascripta liberam potestatem, ut apparet publico instrumento scripto manu Angeli Amici de Ytalis de Erthulo Imp. auct. Not. & Iud. ord. & Communis Siben. jur. in 1327. Ind. 11. men. Nov. die 26. à me Notario infrascripto diligenter visis & lectis convenientes in unum in præsentia egregiorum Dominorum D. Marci Victuri & D. Frederici Danduli Honor. Provisoris Inclyti Domini Domini Ducis & Communis Ven. in partibus Sclavoniæ destinatorum considerantes condit. & Status suarum Civitatum, quarum sunt Syndici, & procuratores, damna, injurias, & oppressiones, quas quandoque à circumstantibus suis vicinis recipiebant in eorum sinistrum non modicum, & jacturam, cogitantesque hoc periculum tam maximum posse evitari, & statum suum cujuslibet Civitatis prædicta de bono in melius posse feliciter augumentari, si fraternitas, amicitia, conjunctio, & unio fierent inter eos, moti persuasionibus & monitis prædictorum Dominorum Provisorum, ac eorum consilio, utpote justo, inhærentes vice & nomine Communium & Civ. ac specialium personarum, & prædictorum locorum quorum Synd. & procur. sunt, ut superius est notatum, Amicitiam, fraternitatẽ, conjunct. & unionem insimul promiserunt, juraverunt, & fecerunt contra quascunque personas, Civitates, Communia, loca, & Vniversitates damnificare, & inimicare volentes . . . . . nicent Domino suo D. Duci & Communi Ven. & ipsius D. Ducis, & Communis Ven. fidelibus universis, ita quod qualibet prædictarum Civitatum suos amicos & aliarum duarum pro amicis, & è converso inimicos pro manifestis inimicis, tractantes amicos pro amicis, & inimicos pro inimicis in omni casu, & eventu pro sua, suorumque civium uniuscujusque conservatione, & augumento hoc pacto conventum est. Quod si casu aliquo aliqua prædictarum Civitatum, vel civis, & singularis persona earum damnum aliquod paterentur à quacunque persona, ut Commune, & damnificati ad sui satisfactionem, & loci pervenire possint juratus Communis terra damnificata seu persona . . . . . auctoritate requirere debeat per suas litteras damnificatorem, vel superiorem & caput ut damnum satisfaciat, & si habita responsione non satisfecerit, tunc ipse Comes solus auctoritate prædicta ipsum damnum libeat videre, & examinare, & facta examinatione, taxare, qua facta taxator iterum propria auctoritate requirere debeat ipsum damnum sic taxatum, sicut sibi videbitur ut satisfaciat infra terminum, quem ipse Comes voluerit assignare, infra quem si satisfecerit bene quidem, alioquin ipse Comes sua propria auctoritate procedat contra ipsum damnificatorem, & . . suam ac bona eorum sicut sibi videbitur esse justum, considerata qualitate, & quantitate damni recepti, quod processum notificare teneatur & debet aliis duabus Civitatibus sibi unitis, quæ ipsum processum debeant, & teneatur integraliter observare & facere, observari contra ipsum damnificatorem, & . . . . suam ac eorum bona: si verò aliqui sui Cives & mercatores essent in partibus ipsius damnificatoris cum suis mercantiis, vel sine . . . . . citare, ut inde recedant quo velocius esse potest infra terminum, qui videbitur suo Comiti, assignandus, qui terminus non transeat unum mensem; quod si aliquis dam . . . . . prædictarum trium Civitatum, vel Comites ipsarum, & cum prædicta & . . . . reducentur ad alias Civitates Comes illius Civitatis ad . . . se reduxerit ipsum malefactorem, vel ipsos . . . in hauere & personis, & facta restitutione damnificatorum procedi debeat contra malefactorem, vel malefactores sicut contra proditores, & specialissimos inimicos, & si facta denuntiatione . . . . . prædictarum Civitatum emeret ipsam prædam, Comes suus teneatur ipsam restitui facere damnificato absque satisfactione aliqua facienda ipsi emptori . . post satisfactionem prædictam, & nihilominus possit procedere contra ipsum sicut sibi videbitur ipse Comes & si emerit . . . nationem prædictam nihilominus Comes faciat rest . . . : damnificato sed remaneat in arbitrio Comitis sui de faciendo sibi restitui pretium emptionis, vel non, sicut sibi videbitur inquisitio facienda vid. si emerit ante denuntiationem.

Sic ob Breberiensium Tyrannidem, Civitatibus maritimis se dedentibus, integram Dalmatiæ ditionem Veneti consecuti sunt; & prout mutuis fæderibus Civitates sibi deditas illigarunt, ita cum proximis quoque Croatiæ Comitibus easdem multoties pro temporum varietate vinxerunt: & sicut quietem in Adriatico semper servare studuerunt, ita tunc terrestres turbas & jurgia removere pacemque introducere maximoperè invigilarunt; Ita Croatis quoque in amicitiam tractis, controversias si quæ emergebant amicabiliter sedabant; Comites enim Trag. & Sibenici uti arbitri differentias inter Georgium Comitem Clissi, & Spalatenses *a* composuerunt: similiter per arbitros inter Trag. & Sibenicen. fines distincti fuere, & extrinsecorum Tragurii controversia Venetiis finem *b* habuit, extrinsecis Civitas re-

a 1328.

b 1329.

stituta, bonaque reddita fuerunt: Inde quiete tandem in Dalmatia inducta navigationeque reassumpta, Cives mercimonia, terra marique liberè exercentes magna inde emolumenta consecuti sunt. Sed, cum Breberiensibus victis, Stephanus dominium Bosnæ aliorumque locorum consecutus fuisset, ejus potentia Neliptio Comiti Tininii & Cetinæ reliquisque Comitibus Croatiæ suspecta evasit; Ideò Civitates maritimas (quibus potius eorum vicinitas, quam Stephani conducebat) sibi associantes Croati, sæpè ab eisdem pro temporum qualitate, auxilia receperunt, ut latius in patriæ Chronico refertur: Sed cum tandem Neliptius in apertum bellum cum Stephano prorupisset, Spalat. Trag. & Siben. fædus cum eo mutuum percusserunt, auxiliaque 400. hominum eidem contra suos inimicos promiserunt, ut ex earundem tabulis videre est, quæ Trag. & Sibenici extant.

In Christi nomine Amen. Anno Nat. Dominica 1332. 15. Februarii Indict. 15. in Valle Stolpona. Congregatis in colloquio M. & potenti viro D. Neliptio de Tininio Comite ex parte una, & egregiis, & potentibus viris D. Nicolao de Molin Spalat. Iohanne Gradonico Trag. Pantaleone Iustiniano Sibenicen. Comitibus, & Nob. & sap. viris Prevoslavo Francisci, Petrarcha Petri, Iohanne Stephani Syndico, & Nicolao Theodosii Civibus Spalat. Daniele Iacobi Syndico Dessa Bastiani, Gregorio Salinguerra, Zoro Amblasii, Michoie Stepi, Nicola Simonis, Mengatio Dosce, Petracca Stepi Civibus Trag. & Radoslavo Michete Syndico, Marino Bercii, Mihovile Dragoy, Francisco Bradnis, Radulfo Georgii . . . . & Petro Magistri Bogdani Civibus Siben. pro se ipsis & eorum Civibus & Communibus, quibus ab eorum consiliis faciendis auctoritas est concessa ex altera parte ad tale pactum concordiam, & societatem ad invicem devenerunt vid. Quod dictus D. Comes Neliptius debet defendere & guarentare dictas Civitates, & eorum districtus, & quamlibet ipsarum, homines, res, & bona ipsorum, & cujuslibet eorum, & quamlibet personam toto suo posse ubique locorum, ita, & taliter quod inimicos ipsarum dictarum Civitatum, & cujuslibet earum ipse D. Comes Neliptius tenebit, & tractabit pro suis inimicis tam in districtibus dictarum Civitatum, quam extra toto suo posse, bona fide sine fraude. Dicta verò tres Civitates debent dare inter omnes tres Civitates prædictas dicto D. Comiti Neliptio in ipsius D. Comitis Neliptii auxilium 400. homines pedites contra suos inimicos bona fide sine fraude: & inimicos dicti D. Comitis Neliptii habere pro eorum inimicis exceptis D. Regem Hung. & subjectos Dominio Ducali Veneto, & ipsos 400. homines sibi dandos eidem D. Com. Nelip. possit conducere contra suos inimicos, si damnum sibi, vel genti suæ dare contingeret, in Sclavonia tantum, & hoc intelligatur quod prædicta tres Civitates teneantur dare dictos 400. homines solummodò, quando d. D. Com. Nelip. personaliter iret contra dictos suos inimicos, & aliter non, & si contingeret per ipsum D. Com. Nelip. vel gentem suam moveri guerram, seu derobationes facere alicui personæ absque voluntate, vel requisitione ipsarum trium Civitatum, & eorum Comitum, quarum sunt Comites, quod prædicti Comites, seu Civitates prædicta ad prædictos 400. homines sibi dandos minimè teneantur. Nec contra Dominum Regem Hung. & subditos D. Ducis ad præstandum eidem D. Comiti Neliptio auxilium supradictum nullatenus teneantur. Et prædicta omnia, & singula sup. & infrascripta ab hodierna die in antea initium assumptura sint & debeant perdurare, donec de Ducalis Dominii processerit beneplacito voluntatis, pro quibus omnibus, & singulis observandis, & firmiter attendendis. Idem D. Comes Nelip. per se & nomine gentis suæ ex una parte, & Ioannes Stephani Synd. & procur. Communis & hominum de Spalato, Daniel Iacobi Syndicus, & procurator Communis & hominum de Trag. Rodoslauus Michite Synd. & p. Communis & hominum de Sibinico in eorum & ipsorum quorum sunt Syndici, & Procuratores animas juraverunt corporaliter ad Sancta Dei Evangelia, tactis sacrosanctis scripturis, prædicta omnia & singula suprascripta & infrascripta bona fide sine fraude attendere, & observare, & contra in aliquo non facere, vel venire aliqua ratione, vel causa. Quibus omnibus sic peractis suprascripti Domini Comites & Nob. Civitatum prædictarum volentes inter se taxare, & dividere ipsos 400. homines eidem D. Comiti Neliptio dandos. Primò, & principaliter D. Nicolaus de Molino Comes Spalati de consensu & voluntate dictorum Nob. de Spalato. C. homines de dicta summa 400. hominum prædictorum pro Communi & hominibus de Spalato obtulit se daturum, & D. Ioannes Gradonicus Comes Trag. cũ cõsensu & voluntate dictorũ Nob. de Trag. de supta. summa pro dicto Communi & hominibus de Trag. 140. homines obtulit se daturũ, & D. Pantaleo Iustinianus Comes Siben. de assensu, & voluntate dictorũ Nob. de Siben. 160. homines de supta. summa prædicto Communi, & hominibus dictæ Civ. Sibenici obtulit se daturum, & sic unusquisque dictorum Comitum nomine dictarum Civitatum quarum sunt Comites, & ipsi Nobiles Syndici, & procur. Civitatum prædictarum una cum eis ex auctoritate eis attributa, & concessa à Consiliis Civitatum eorum, & cujusque ipsorum promiserunt dare causis suprascriptis unusquisque quantitatem hominum per eos superius protaxatam & ordinatam, convenientes & promittentes partes supta. per se quod de dicta conventione, & societate quatuor conficiantur instrumenta, unius ejusdemq; tenoris, sigillis pendentibus eorum, & cujusque ipsorum Civitatis, & Communis, & D. Comitis Nelip. in suprascriptorum omnium testimonium munimine roborata.

borata. Acta fuerunt prædicta, & firmata in Valle Stelpone præsentibus Magistro Alex. de Firmo Notario & Cancell. Communis Trag. Mag. Meneghello de Cluigia, & plurimis aliis testibus ad hæc vocatis & rogatis. Ego Petrus filius q. X Alex. de Pistorio Impe. auct. Not. & Communis Siben. Cancell. & juratus publicus prædictis omnibus interfui, & à prædictis partibus rogatus scripsi, & fideliter publicavi, signoque meo consueto signavi.

Eodem tempore Tragurien. cum Comite Mladino Clissi, qui patri Georgio successerat, controversiam de via, sive de transitu propè Clissum *a* composuere, quæ multoties deinceps renovata, multarum simultatum causa fuit, ut in patriæ Chronico: variæ deinde inter Comites Croatiæ contentiones emersere, Comesque Neliptius cum Breberien. bellū gessit, in quo Spalat. Trag. & Siben. fœderato Neliptio faventes, Clissam *b* obsederunt, castellumque ibi construxerunt; pax deinde sequuta est, Castellum destructum, viæque hinc inde apertæ, ut latius in patriæ Chronico. Hos tamen tumultus Carolo Regi displicuisse Breberiensibusque iratum in Croatiam venire decrevisse ex sequentibus patet.

a 1333. 1. Janu.

b 1337.

Carolus D. G. Rex Vng. & &c. fidelibus suis rectoribus Iudicibus, & toti Communitati Civ. Trag. Sal. & gratiam: Nullū dubium habuimus, nec habemus de vobis, quoniam semper nostræ Majestatis & sacræ Coronæ Regiæ cum omni fidelitate fueritis & sitis in præsenti, quoniam nostrum bonum pro vestra quiete, & vestro bono est, & e contra; ob hoc velut nostros fideles dulciter rogamus, admonemus, & inducimus, quatenus nostris rebellibus, & illis qui nobis justi non sunt, nec favore, nec consilio, & auxilio assistatis, specialiter eisdem nulli hospitalitatem facientes. Datum Vsegrad. Sab. proximo ante Dominicam Reminiscere 1338.

Nob. & Sap. Viris DD. . . . . . Hon. Comiti judicibus, & Consiliariis Civ. Trag. amicis suis Carissimis, & tamquam fratribus peramandis Gregorius Comes Corbaviæ Sal. & prosperis successibus abundare. Ex adventu prospero nuntii nostri ad D. Regem Vng. cum plena intentione, & literis gratiosis nobis directis multo nobiscum congaudere debetis; dedit enim nobis idem Dominus Rex per suas literas in mandatis per nuntium nostrum, vobis ut fidelissimis sacræ Regiæ Majestatis ipsius literas destinare, habemus etiam ex præcepto ut protector, & favorabilis assistam in adjutorium, & juvamen filiorum q. Pauli Bani, & nepotum ipsius, cū ipsi cupiunt gratiam, & concordiam invenire cum suprascripto D. Rege, asserens se omni dilatione postposita ad partes maritimas properare. Scriptū in Bichigio in cœna Domini feria quinta.

Ex quibus apparet Comitem Corbavienſē pro Breberiensibus cognatis apud Regem intercessisse: Regem verò gesta Neliptii improbasse, ipsumque jam tum inter *rebelles vel sibi non justos* reputasse, quod tunc obscurè prolatum, deinde clarum apparuit. Sed cum imitatione Mladini Neliptius quoque vicinis molestus evasisset, & Constantinum Comitem Clave suum nepotem, in Sibenicensi territorio castrum construentem, juvisset, indeque inter ipsum, & Sibenicen. mutua damna inferrentur; Neliptius, nepoti favens, Sibenicensem agrum vastavit; & cum Veneti damnorum refectionem ex vi fœderum postulassent, refectionem superbus sprevit, & Comites Croatos à se alienavit; tunc Veneti maritimas Civitates cum Comitibus Corbaviæ, Ostrovizæ, Scardonæ & Clissi, in ligam contra eundem jungentes, ad refectionem damnorum faciendam, castellumq; destruendum coegerunt, paxque secuta est his conditionibus.

In Christi &c. 1343. Ind. 12. die 4. men. Octob. cum inter alias virtutes & humanas operationes pax obtineat principatū, quam pacem tanquā munus præcipuum Deus noster Omnipotens in sui nativitate præ cæteris in terris per suos Angelos voluit nuntiari, & nuper instigante humani generis inimico qui zizaniam ubi libet satagit seminare pro damnis, violentiis, & injuriis illatis hactenus & commissis Communi & hominibus Sibenici fidelibus Domini Ducis, & Communis Ven. per Comitem Neliptium Tiniensē, & ejus nepotem Comitem Constantinum, & gentes, & sequaces eorum guerra, & dissensio foret orta inter præfatum Illustrem, & Magnificum DD. Andream Dandulo D. G. Venet. Dalmat. atque Croatiæ Inclitum Ducem Dominum quartæ partis & dimidiæ totius Imperii Romaniæ, & ipsum Commune Venet. & fideles ejus prædictos ex parte una, & præfatum egregium & potentem virum D. Neliptium Tiniensem Comitem ex altera. Recogitans idem D. Nelip. Comes quot bona ex pace proveniunt, & per consequens quot mala per guerram generantur, & pericula in quibus tota contracta Sclavoniæ propterea subjacebat, Deum habens præ oculis, & ipsius vestigia cupiens imitari cum egregiis & Nob. Viris Dominis Nicolao de Priolis, & Nicolao de Pisanis Civibus Honor. Venet. & de mandto. ejusdem D. Ducis & Communis Ven. & fidelium suorum prædictorum. & aliarum partium Sclavoniæ Provisoribus destinatis recipientibus nomine & vice dicti D. Ducis & Communis Ven. nec non sibi adhærentium habentibus libertatem ab ipso Domino Duce, & Commune Ven. pacem cum prædicto D. Comite Tinien. Neliptio, & ejus nepote Comite Constantino, & gentibus eorundem concordiam &c. firmandi de qua libertate constat litera quadam aperta, & sua bulla plumbea solita communita tenoris infrascripti visa, & lecta ad pacem & concordium in hunc modum venire curavit. Primo quidem promisit idem D. Nelip. Comes pro se, & ejus nepote Comite Constantino, & omnibus eorum gentibus, & sequacibus præfatis Domi-

Dominis Nicolao de Priolis, & Nicolao Pisani Provisoribus recipientibus nominibus quibus supra, quod habebit, tenebit, observabit bonum puram, & integram pacem cum Communi, & hominibus Sibenici fidelibus dicti Ducalis Dominii, & cum omnibus aliis Civitatibus terris & locis et earum civibus, & fidelibus Sclavoniæ subjectis dicto Ducali Dominio, & quod dicto Communi & singularibus hominibus Sibenici, nec aliis terris, & fidelibus suprascriptis, vel eorum, seu earum alicui non faciet, nec fieri permittet, nec etiam attentabit per se vel nepotem Comitem Constantinum vel gentes, & sequaces eorum, vel alicujus eorum seu alios nomine suo, seu cujuscunque eorum injuriam damnum, violentiam seu molestiam aliquam sub pœna infrascripta plezariæ modo aliquo vel ingenio. Item quod omnes homines, & mercatores Sibenici, & aliarum terrarum Sclavoniæ prædictarum fideles ejusdem D. Ducis & Communis Venet. possit ire stare, vel redire liberè, securè, & expeditè cum suis mercationibus, rebus, & bonis per Castrum Tinini, & per alia Castra, loca, districtus, & territoria dicti D. Comitis Neliptii, & ejus nepotis Comitis Const. & suorum sequacium sine solutione alicujus datii tergovinæ, telonei, seu male ablati, seu quocunque alio nomine nuncuparetur directè, vel indirectè, nisi secundum quod solvebantur per tempora præterita ante præsentem guerram. Item si tempore aliquo damna, molestiæ, injuriæ, seu offensæ fierent Communi, & hominibus Siben. vel aliquibus aliis fidelibus, & Civibus aliarum Civitatum terrarum, & locorum prædictorum fidelibus dicti D. Ducis & Communis Ven. vel etiam attentarentur per dictum D. Comitem Nelip. & ejus nep. C. Const. vel eorum aliquem, seu per gentes, & sequaces eorum, vel cujusque eorum, vel alios nomine suo, vel alicujus eorum, de quibus querela fieret Comiti terræ illius, sub cujus ditione dicta damna vel offensæ forent commissæ vel commissa, quod idem Comes terræ prædictæ dicta damna & offensas dicto Domino C. Nelip. notificare teneatur; Qui D. C. Nelip. teneatur facta notificatione prædicta comparere personaliter per se vel ejus nuntium, seu procuratorem sufficientem coram Comite prælibato ad faciendum suam excusationem de dicto facto infra unum mensem, & si per dictum D. Nelip. C. vel ejus procuratorem talis excusatio fieret, quæ dicto Comiti terræ prædictæ rationabilis & justa appareret quod idem Comes terræ illius libertatem habeat dictum D. Comitem Nelip. à petitione prædicta liberè reddere absolutum, & si finaliter sententiaretur præfatum D. C. Nelip. ad refectionem dicti damni existere debitorem, quod tunc dictus D. C. Nelip. damnum ipsum infra mensem unum satisfecisse, seu persolvisse integrè teneatur, & si non solveret, cadat de tertio, verùm si de dicta sententia C. prædicti teneretur se gravatum ad dictum Ducale dominium possit habere recursum, & si per dictum Ducale Dominium diffiniretur, quod malè per dictum Comitem sententiatum fuisset, non solum prædictus D. C. Nel. à petitione damni prædicti absolvatur; Sed etiam expensæ quas supportasset reficiantur, & sibi per partem ejus adversam per quam querela facta fuisset integrè persolvantur. Et è contrario si in contrarium à Com. diffiniretur, quod non solum dictum damnum, sed etiam expensas factas in dicto facto infra prædictum mensem solvisse teneatur. Item quod egregius & potens vir D. Paulus C. Ostrovize, & egreg. & potens vir Mladinus Clissi, & Scardonæ Comes, qui dicto D. Duci & Communi Ven. in guerra ista adhæserunt se, & egregius, & pot. vir D. Greg. Comes Corbaviæ, & quilibet ipsorum cum omnibus gentibus Castris, terris, & locis suis & cuique ipsorum sint, & esse debeant in dicta pace, & eis, & eorum cuilibet, & gentibus suis Castris, terris, & locis servari debeat per prædictos C. Nel. & ejus Nep. C. Const. & gentem, & suos sequaces, & eorum quemlibet pax suprascripta in omnibus & per omnia, & sub illis pœnis promissionibus, obligationibus & cautelis supra appositis, & pro terris & fidelibus dicti D. Ducis & Communis Ven. inferius poneretur; Dantib⁹ ipsis nihilominus & eorum quolibet talem fidejussionem, seu pignus de non offendendo dictum D. Nel. C. & nepotem & gentem & sequaces eorum, quales seu qualis dabitur per D. C. Nelip. antedictum, & si dare recusaverint sint extra pactum. Item cum damna data Sibenicen. per dictum D. C. Nel. & nepotem suum C. Const. & gentes suas taxata fuerint per egregium & Nob. virum D. Martinum Cornario Comitem Sib. in lib. 15. millibus parvorum, cujus pecuniæ quantitatem per formam pacis nuper tractatæ, & firmatæ cum aliis Provisoribus solvere promiserat, & contentus extiterat, quod de dictis damnis taxatis in præd. lib. 15. mil. teneatur dictus D. C. Nel. solvere solum lib. 13. mil. in auro, & si animalia dare vellet, dare teneatur tot magna, & parva, quæ valeant quantitatem prædictam 13. mil. lib. quæ verò animalia æstimari debeant per tres æstimatores per ipsos dominos Provisores eligendos, incipiendo dare de dictis animalibus usque ad dies decem men. Sept. & complesse usque ad festum S. Lucæ de mens. Octob. præsent. & si animalia quæ consignaret non æstimata forent ascendere quantitatem prædictam quod residuum in pecunia usque ad integram & perfectam solutionem lib. præd. 13. mil. ad terminum supradictum supplere debeat, & complere, et insuper damna data post pacem prædictam firmatam sibi remittantur; pro quarum MM. lib. et aliorum damnorum datorum post pacem prædictam remissione teneatur dictus D. Nelip. C. castrum dicti sui nepotis C. Constantini in totum usque funditus hinc usque ad Kalmen. Martii nuper venturi facere ruinare, et quod tempore ullo non possit per dictum D. C. Nel. vel ejus nepotem C. Const. seu gentes suas vel alios nomine suo readificare seu readificari facere castrum prædictum, vel aliud de novo construere in

dicto

dicto loco, vel alio, de quo, & per quod Communi & hominibus Sibenici posset inferri damnum aliquod, vel jactura, sine licentia & assensu dicti Ducalis Domini, & de hac, fidejussionem seu pignus de lib. X. mil. dare teneatur, quod dictum Castrum in totum erit usque ad dictum terminum funditus ruinatum sub pœna prædicta, salvo si de dicti castri ruinatione per dictum Ducale Dominium sibi non foret terminus elongatus, possendo dare pro dicta fidejussione, & Communa terrarum Trag. & Spalati, & speciales personas de quibus contentari habeant Domini Provisores præfati sicut sibi videbitur. Item quod dictus D. C. Nel. depositum quoddam in Ven. de lib. 20. mill. facere teneatur, quos denarios dictum Duc. Dominium recipi faciet & deponi ad Cameram suam frumenti cum lucro & conditionibus omnibus dictæ Cameræ consuetis, dando de dicto deposito usque ad diem quartum dicti men. Sept. Duc. M. & residuum quam citò poterit in aliqua terrarum Trag. & Spaleti deposuisse. Itē pro prædictorū omniū observantia teneatur idem D. C. Nelip. in possessionibus, vel pecunia, vel aliis sufficientibus securitatibus, de quibus contentare habeant domini Provisores præfati plezariam præstare de lib. X. mil. in Civ. Trag. Sib. vel Spal. cū adjectione quod si nō observarentur omnia supradicta per ipsum D. C. Nelip. & ejus nepotem C. Const. vel aliquē eorum seu per gentes, & suos sequaces in omnibus & singulis Capitulis suprascriptis quod licitum sit, dicto Communi Ven. excutere seu excuti facere de possessionibus prædictis, vel pecunia seu ab illis qui constituissent, & se constituerent fidejussores omne id in quo foret propterea contrafactum, & non observatum. Præfati verò Eg. & N. viri Domini Nicolaus de Priolis, & Nicolaus Pisani, Cives Ven. & Provisores prædicti pro se & nominibus quibus supra promiserunt D. Nelip. C. supto quod facta solutione de damnis prædictis, & facto deposito, & datis plezariis ut suprascriptum est quod omnia bona dicti C. Nel. sui nepotis, vel sua gentis ubicunque forent sequestrata de mandato dicti Duci Dominii occasione processum liberè relaxabuntur, & quod ipse, & omnes ejus gentes possint ire & intrare Civitates, & de eis exire cum suis personis, rebus, & bonis, ut ibant & exibant ante dictos processus, & si aliqui occasione istarum novitatum tam per unam partem, quam per aliam forent, propterea positi in banno aliquo de ipso liberè extrahantur. Item promiserunt nominibus quibus supra quod idem D. C. Nelip. & ejus filius in cives recipientur Venet. Item ut omnia cum claritate fiant, & pax prædicta sit perpetuò inviolabiliter duratura, contenti fuerunt Domini Provisores præd. & sic iidem D. C. Nel. pro dicto suo nepote C. Const. se obligaverit in omnibus capitulis suprascriptis, quod si tempore aliquo reperiretur ipsum C. Const. recessisse in totum à C. Nel. supto. & nihil teneret, vel possideret ab eo, dictus ejus nepos Const. vel aliquid cum eo agere non haberet, quod idē D. C. Nelip. in nullo pro dicto suo nepote sit, nec esse debeat obligatus. Quæ omnia, & singula suprascripta promiserunt prædictæ partes pro se & cujusque ipsorum, hæredes, & gentem, ac nominibus quibus supra ad invicem, & vicissim solemnibus stipulationibus hinc inde intervenientibus attendere, & observare, & in nullo contrafacere, vel venire aliqua ratione occasione, vel causa sub pœna lib. M. den. Ven. par. damnorum interesse & expen. litis, & extra stipul. promissa in singulis capitulis suprascriptis solvēda per partem contrafacientem parti fidem servanti, ita tamen quod dicta pœna soluta, vel non, nihilominus omnia & singula suprascripta plenam obtineant roboris firmitatem: Et insuper ad majorem cautelam, & firmitatem perpetuam præsentis pacis & concordiæ & omnium supradictorum prædicti Domini Provisores in animabus dictorum Domini Ducis & Communis Ven. & fidelium suorum prædictorum ex parte una, & præd. D. Nel. C. pro se ipso, & gente sua ex altera juraverunt ad Sancta Dei Evangelia tactis sacrosanctis scripturis, in loco infrascripto, in præsentia plurium virorū Nobb. mei Not. & testiū infrascriptorū prædictam pacē & concordiā, & omnia suprascripta & singula in præsenti contractu contenta & inserta pro se, & eorum, & cujusque ipsorum hæredes contenti. Firma & rata perpetuo habere, & tenere, non contrafacere aliquo modo, casu, vel ingenio, seu aliquo quæsito colore, & omnia supta & singula in præsenti contractu contenta & inserta bona fide, et sine fraude, dolo, vel malitia aliqua attendere et observare. Obligantes una pars alteri ad invicem, et vicissim pro prædictis omnibus et singulis per se ipsos, & nominibus quibus supra, & eorum, & cujusque ipsorum hæredes bona mobilia, & immobilia, præsentia & futura. Actum in loco vocato Slap in flumine Kercha, ubi sunt molendina in districtu, sive à latere Scardonæ jura & molendina Communis Sib. præsentibus Reu. in Christo Pat. Domino fratre Nicolao Dei & Apostolicæ sedis gra. Episcopo Tiniense, Egregiis & Nob. viris Dominis Budislavo q. C. Vgrinich de Breberio Duyminoe q. Martini Ludovich. Sap. Viro Angelo Amici de Ytalis de Asculo Canc. Communis Sib. Nob. Dominis Caxoto q. Nicole Caxoti de Trag. & Ioanne q. Egidii de Spalato, Providisque viris Franco Alberto de Padua, Milantano q. Iohannis de Parma, Vitale Nigro filio Marini Nigro de Ven. & Rodulfo Betini de Bononia, & aliis testibus ad prædicta vocatis specialiter, & rogatis Tenor literarum à parte de qua supra fit mentio. Nos Andreas Dandulo D. G. Ven. & &c. Dux Notum facimus . . . . . . Datum in nostro Ducl. Pal. die 9. men. Sep. intrante Ind. 12.

Ego Guido Ciuran Imperiali auctoritate Not. & Duc. Ven. Scriba prædictis omnibus interfui & rogatus scripsi.

Hæc in Dalmatia, & Croatia gesta, ab Historicis prætermissa referre placuit, ut clariora evadant ea quæ sequuntur.

DE OB-

CAP. XV.

De obsidione Iadrensi, ejusque causis.

IAdram ad Ludovicum Vng. Regem defecisse scriptores vulgati, tam Veneti, quam reliqui referunt; Venetos magnis viribus eandem obsedisse, & valido machinarum apparatu oppugnasse consentiunt. Regem maximis copiis stipatum advenisse, & post Bastidæ (ab Vngaris Scekach dictæ) oppugnationem, recessisse, ut Veneti quidem fugatum, ut Vngarici verò, munita Civitate, ob commeatuum inopiam sponte reversum; de causis tamen altum apud omnes silentium: cum autem hoc bellum longum, & celebre fuerit, extetque ejusdem manuscripta historia à religioso quopiam viro, qui interfuit, conscripta (ut ex genere quo utitur orationis, facilè intelligi potest) quæ in multis convenit cum Chronista Veneto Anonymo ejusdem ævi scriptore, ideò ex eodem, illorumque temporum monumentis ipsius obsidionis series, ejusque causæ, à Vulgatis prætermissæ melius elici poterunt, si status rerum, qui tunc fuerit, prius describatur. Regnum Vngariæ extincta universa virili stirpe Regum, inter descendentes per lineam fœmininam controversum diu fuit, & Carolus Robertus decem annis postquam Vngariam attigit, ope summorum Pontificum vix coronam adeptus est, in Regno tamen sedando multos annos insumpsit, limitaneasque Provincias, præsertim Croatiam, semper sibi parum obsequentem expertus est: Mladinus etenim, cum ob merita patris in Banatu Croatiæ successisset, gratiaque Regia abusus inpotenter, & superbè dominaretur, ejusque arrogantiam Rex reprimere non valuisset, maritimas Civitates adeò pressit, ut Venetis se tradiderint, & quamvis deinde per Ioannem Babonich Banum & alios Comites Croatiæ ab ipso alienatos victus fuerit, Rexque superveniens ipsum secum in Vngariam captivum duxerit; tamen cum idem quoque Banus Ioannes dicto Regis audiens non esset, alter Banus Nicolaus contra eundem missus, victo Ioanne, pacem tamen cum eodem facere à cæteris Comitibus Croatiæ, qui eum totaliter destructum nolebant, persuasus fuit, ipsoque Nicolao recedente, Comites, sibi quisque à Rege timentes, cum maritimis Civitatibus, & Venetis fœdus *a* inierunt; exindeque cum Mihac Banus supervenisset, quamvis ab omnibus honorificè receptus fuerit; tamen Croatiæ Comites maritimis Civitatibus junctos aggredi ausus non est, sed castris tantum filiorum Banonich in potestatem reductis, recessit, ut latius Madius *b* refert, & quamvis deinde Neliptius Comes Tininii multa in Croatia contra jus fasque gesserit, tamen quidquam amplius Carolum in Croatia tentasse memoriæ proditum non est. Sed cum mortuo Carolo unico Roberti Regis Apuliæ filio, Robertus neptem ex eo, Andreæ, altero ex Caroli Regis liberis, *c* destinasset, in spem recuperandi Regni erectus Carolus, Comitibus Croatiæ suum statum retinere permissis, Andream filium septennem Neapolim ipse *d* duxit, & sub tutela Roberti reliquit; quem tamen successione ejus Regni potitum, ob mortem, qua interim perventus est, videre non potuit. Ludovicus autem in pacato Vngarico Regno patri *e* succedens, ob destinatum sibi ab avunculo Casimiro Poloniæ sceptrum elatus, statim magnos illos spiritus, quos jam tum in prima ætate præferebat ostendit, Saxones namque, & Transylvanos non omninò sibi parentes, conjunctus Avunculo (ne quid sibi in successione Polonica obesset) domuit, deinde Regnum Apuliæ, sive Neapolitanum sibi per fratrem jungere conatus est; mortuo namque eodem tempore Roberto, Matrem pro investitura Andreæ à Sede Apostolica impetranda in Apuliam *f* transfretare fecit, suprarelatasque turbas, quas tunc in Croatia C. Nelip. spreta Regia auctoritate ciebat, compescere distulit; Sed eo mortuo Tininium oppidũ propter opportunitatem loci ad obtinendam oram maritimam apprimè necessarium, primo tentavit, & mox per Nicolaum Sclavoniæ Banum cum exercitu quatuor millium galeatorum *g* obsedit, ex cujus adventu Vidua Neliptii territa, nunciis (permittente Bano) Regi missis, castrum certis conditionibus obtulit; Sed cum Regi in recipiendis suæ ditionis oppidis nullas leges admittere certum esse videret, à cæteris autem Croatiæ Regulis ab ea deditione (ut pote illorum rationibus maximè adversa) vehementer deterreretur, tradere distulit, Banique expectationem delusit; quapropter Rex anno sequenti cum exercitu viginti millium galeatorum equitum, & Bano Bosnensi in Croatiam mediterraneam Bihachium usque *h* pervenit; inde territi Comites Croatiæ Maritimæ, Ioannes Neliptii filius Tininium Regi tradidit, *& Comites Corbaviæ cæterique claves castrorum Regi in signum fidelitatis obtulerunt*, ut in obsidionis historia habetur, & Thuu. & Bon. tradunt. Breberienses verò Comites Ostrovizam, Scardonam, & Clissam loca mari proxima, tenentes, fœderibusque Spalaten. Trag. & Siben. juncti, Venetorumque fisi potentia, neque Regi castra tradiderunt, neque à Rege molestiam ullam acceperunt, propterea quod is, ut conjectari libet, vanos omnes suos conatus adversus oppida maritima, sine Classis auxilio, futuros facilè intelligebat.

Maritimæ autem Civitates sub Venetorum patrocinio reductæ, sedatis civilibus discordiis, Magistratibusque & Consiliis imitatione Reipublicæ

a 1328

b 1326.

c 1329.

d 1333.

e 1342.

f 1343.

g Obsidionis Auctor.

h 1345.

publicæ Venetæ reformatis, cum proximis Comitibus Croatis mutuis fæderibus illigatæ, quietè vivebant. Bano, præter partem portoriorum, antiqui tributi nomine tradi solitam, nullæ contributiones pendebantur, nullaque servitia extraordinaria præstabantur; salaria Potestatibus & Vicariis Comitum Croatorum dari solita cessaverant, dationes exeniorum nomine iisdem Comitibus amplius non dabantur, sed ab uno tantum Comite patritio Veneto, solito Comitatus salario sibi constituto, unaquæque Civitas regebatur, inde vectigalia communia necessarios Civitatum sumptus supplebant, ob id imprævstita, & coltæ, maximo civium incommodo exigi solitæ, in desuetudinem abierant, omnesque certatim, partium obliti, mercaturæ in dies magis dediti, & ex commoditate pacati maris, longinquas etiam navigationes, majori quàm unquam alias post Imperii declinationem, Dalmatiæque à Slavis occupationem quæstu exercentes, terrestremque maritimæ industriæ jungentes ad frequentiam civium, opesque non modicas excreverant, ut latius in patriæ Chronico.

Veneti verò Iadra utcunque recuperata propter Croatorum dissensiones, cæteras quoque maritimas Civitates consecuti, easdem cum proximis Comitibus Croatis fæderibus strinxerunt, exinde pacatum mare experti cum in Asia Turcorum vires dilatatæ fuissent, ne in Europam transirent viriliter eisdem se opponebant, & usque quo Carolus in sedando Regno Vngariæ implicitus fuit, Comitesque Croatiæ inter se certabant nullam occasionem de rebus Dalmaticis dubitandi habuerunt; sed cum Robertus Neapolitanum Regnum Andreæ filio Caroli destinasset, ex horum Regnorum unione Venetis Dalmatiæ amittendæ suspicio injecta est, quam deinde negata Spalatensibus veterum Privilegiorum confirmatio auxit. Rex namque Carolus in Apuliam pergens Modrusiæ Ambasciat. Spalaten. audivit eisdemque scripsit.

Carolus Rex Hung. &c fidelibus suis Iacobo Gradonico Comiti, Iudicibus, Consilio, Communi Civit. Spal. Sal. & gratiam Ven. in Christo pater D. Dominicus per eandem Archiepiscopus Spalati, Nobilesque viri Theodosius Alberti, & Petrus Francisci per vestram fidelitatem missis in nostram præsentiam venientes vestras legationes eis injunctas nobis attentè audienti retulerunt, & missa munera apportarunt, quæ grata habuimus, gratiorem tamen vestræ fidelitatis constantiam, & voluntatem subjectionis debitam fore sinceram, per multorum operum exhibitionem cognovimus, præsenti processu nostro concedente, Domino feliciter expedito, dum ad nos homines vestros miseritis uberem gratiam, & omnes petitiones vestras licitas, & honestas à nobis credatis vos effectualiter obtenturos. Privilegia quædam vestra ad præsens propter quod nequivimus confirmare, dictis D. Archiep. cum dictis suis sociis verbotenus recitabit cum cæteris responsis. Datum Modrusii 17. Kal. Aug. annum autem in Epistola omissum Ioannes Villanus supplet l. x. cap. 225.

Carolo Roberto Re de Hungaria nel 1333. l'ultimo Luglio con Andrea suo secondo figliolo de sette anni venne à Bestie in Puglia sposò la figliola maggiore del Duca de Calabria li 27. Settembre e poco doppo partì.

Carolus Robertus Rex Vng. anno 1333. die ultima Iulii venit Vestam Apuliæ una cum Andrea suo minore natu septenni, qui despondit sibi filiam Ducis Calabriæ natu maximam, die 27. Septembris, & paulò post discessit (Rex.)

Exinde dignoscitur Carolum, usque quo in Regno Vngarico sedando implicitus fuit, nullamque spem Regni Neapolitani sibi prærepti recuperandi habuit, Sibenicensibus, quãvis Ven. subditis, anno 1322. die 8. 8bris facilè Privilegia confirmasse, sed oblata spe eundem per filium recuperandi, nihil tunc de rebus Dalmaticis statuere voluisse, ob id Privilegia Spalaten. confirmare renuisse; Veneti tamen cum utroque Regno amicitiam colentes, cum nihil moveretur, Dalmatiæ possessionem habuerunt quietam, & quamvis in Italico solo æstuaria tantùm tenerent, tamen ob necessitatem mercium præsertim Orientalium ab ipsis devectarum cunctos vicinos sibi obsequentes habebant, & divitiis affluentes, ex pecuniæ fœnore obligatos reddiderant; sed cum interim Scaligeri Veronæ domini ditionem per Lombardiam dilatassent, & ex Patavii & Tarvisii consecutione Venetis vicini effecti, castello propè paludes constructo eos irritassent, ideò Veneti fœderibus jungentes omnes Regulos Italiæ, quibus Scaligerorum potentia suspecta erat, eisdem multa loca ademerunt, pacemque facere coegerunt, in qua Patavium Caratiensibus restitutum fuit, Tarvisium verò Venetis cessit; quã primã Civitatem in Longobardico solo Veneti consecuti *a* sunt. Sed cũ mortuo Carolo Ludovicus successisset, & investituram Regni Neap. à Summo Pontifice fratri procuraret, prospicientes Veneti, quam facili negotio Comites Croatiæ, præsertim mediterranei, inter se minimè concordes à Rege opprimi poterant, intellecto Bani Nicolai adventu Civitates maritimas petentes armis *b* instruxerunt, & cum deinde rumor de Regis adventu spargeretur, quid in Dalmatia evenire posset suspicantes; more ipsorum solito discussis in senatu opinionibus considerasse oportet: Reges fratres, alterum Regnum Neapolit. & Provinciam possidentem, variasq; Italiæ partes meridionales in protectionem

a 1336.

b 1344.

habentem, Classem quoque in Tyrreno paratam tenere, alterum Vngariæ Regnum opulentum bellicosumque & in dies Regno Polonico auctum iri, Patriarchæ Aquileiensi & Anconitanis Venetorum æmulis in Italia amicitia junctum, ambos juvenes, gloriæque avidos, ipsorum intermediam maritimam potentiam frangere cupidos conjectantes; verentesque, ne junctis viribus Dalmatiam terra marique aggrederentur, & occupato Adriatico reliquam Italiam inter se divisam in eorum potestatem redigere, & cum Regibus Franciæ, & Navarræ consanguineis, Capetanorum ditionem, Carolingorum Imperio æquare tentarent: In hoc ergo timore Venetis constitutis Dalmatiæ prospiciendum erat, & sicuti insulas Classe quam tenebant in obsequio retinere facilè poterant, ita Civitates continentis, tam metu proximorum Vngarorum, quàm earum familiarum in ipsis Civitatibus existentium, quæ prædia in Croatico solo possidentes à Croatiæ Dominis pendere cogebantur. De Spalato Trag. & Siben. Comitibus Breberien. vicinis Regi adhuc non obtemperantibus, Venetorumque auxilia implorantibus, nulla solicitudo requirebatur; de Nona autem & Iadra Comitibus Tininii, & Corbaviæ vicinis jam à Rege subactis maximoperè solicitos esse oportebat; Nonam igitur non reluctantem valido præsidio firmarunt; Provisoribusque in Sclavoniam missis Classem parabant, omniumque actiones sedulò observabant. Iadra etenim ab eo tempore quo ex interpositione Bani Mladini Venetum Comitem receperat, nullum militem, præsidiumve admittebat; Nam Comitem ipsi eligentes Iadrenses, Civitatem per se custodiebant, suisque legibus, & moribus regebant, & cum vicinis Croatiæ Comitibus, prout & cæteræ maritimæ Civitates Venetis assentientibus fæderibus juncti erant, mercaturamque & navigationem in Tyrreno Sardiniam, & Cataloniam usque *a* protulerant, in Arsenatu duas galeas, aliasque plures varii generis naves habebant, inde opes, & frequentia Civium aucta est. Sed libertate sua adeò inconsultè utebantur, ut omnia sibi licere arbitrabantur, quæ olim expirante jam in Adriatico Græcorum potentia, per novam tunc contractam cum Venetis societatem, sibi licuisse recordabantur, & sicuti ex pactis cæterarum Civitatum latioribus ad unam tantùm fidelitatem Venetis teneri rebantur, ita nullam superioritatem, vel judicium Ducis Senatusve Veneti subire volebant; nam cum Sibenicenses petiissent Insulas Srimac, Zuri, & Iarte, quas tempore quo à Traguriensibus victi fuerant sibi Iadrenses *b* occupaverant, ob idque eos in judicio coram Duce vocassent; Iadrenses asseruerunt Venetos teneri ex pactis sibi servare insulas à se possessas, neque extra suam Civitatem à quocunque in Iudicio trahi debere protestati sunt, ut ex ejusdem controversiæ tabulis melius videre est, quæ in Archivo Sibenici servantur.

a *Fragmenta epist. Iadra.*

b 1323.

In Christi nomine Amen: Dum die infrascripta post Missarum solemnia & ante tertiam Marcus DD. Ioannes Superantio D. G. Inclytus Dux Ven. &c. in loco qui dicitur Cancellaria Ducalis Palatii cum suis Consiliariis pro tribunali solemniter more solito resideret, de voluntate dictorum suorum Consiliariorum de 40. & Rogatorum . . . .

Item allegamus & exponimus cum omni reverentia, ac honore vestra Ducali Excellentia & vestro sapienti Consilio quod prædictis Sibenicensibus respondere non debemus, & hoc ex pactorum forma per V. Dominationem nobis benignè & gratiosè concessa, ubi continetur quod Commune Iadræ debet habere unum Comitem qui sit de majori consilio Civitatis Ven. qui cum tribus Iudicibus rogat, & judicet prædictos Iadratinos ut in pactis plenius continetur, cujus rei causa ex pactorum forma non possumus, nec debemus coram vobis ad judicium citari rationabiliter vel vocari: Vnde si ad placitum, vel ad respondendum prædictis Sibenicensibus traheremur, vel vocaremur, nobis pacta, ut evidenter apparet, minimè servarentur, quod nostra fidelitas eximia benignitati vestræ credimus absque dubio non placere. Item non debemus nec possumus cogi Sibenicensibus de prædictis insulis aliquid respondere, nec cum ipsis rationabiliter placitare, qui secundum omnem bonam consuetudinem, & secundum jura, siquidem prædictæ insulæ nostræ sunt jure præscriptionis, nam prædictas insulas liberè tenuimus, atque possedimus, & possidemus tanquam rem propriam pacificè ultra annos 46. Item allegamus punctum illud in pactis contentum dicens. Quod omnes insulæ Iadratinorum possessiones & bona in eis posita, & posita Iadratinis liberè dimittantur, ut ibidem plenius continetur, quare si [illegible]s cogeritis venire coram vestram præsentiam ad respondendum de prædictis insulis Sibenicensibus, nobis prædictas insulas non dimiseritis liberè juxta pacta, quod (absque dubio credimus) vestræ benignitati displicere. Item super prædicto negotio allegamus punctum illud pactorum dicens. Quod Iadratini habebunt & tractabunt inimicos Venetos pro inimicis, & amicos pro amicis; verùm si ipsi amici fuissent, vel facerent aliquid in præjudicium Iadertinorum, seu Communis Iadræ, sit licitum Communi Iadræ procedere contra illos tales, prout sibi melius videbitur, exceptis fidelibus Domini Ducis, quibus

D. Dux

D. Dux mittit dominium, dicens de tempore tunc præsenti quando prædictum fuit factum, quare tunc temporis quando pacta facta fuere non mittebatis illis de Sibenico dominium, possumus contra dictos Sibenicenses de jure & de facto nostrum beneplacitum facere, absque ulla injuria Ducalis Excellentiæ & Communis Ven. unde si ob dictas Insulas ad eorum petitionem ante vestram Serenitatem vocaveritis, manifestè fit nobis contra pacta quod vestræ Dominationis stateram justitiæ indubitanter credimus adhærere, & quamvis ad præsens sit Sibenicum sub vestro dominio non derogat pacto, quod semper in suo robore permanet, ac etiam firmitate. Item super prædicto negotio allegamus punctum illud pactorum, quod Dux & Commune Ven. omnia pacta quæ ipsi Iadertini habent vel habebunt, tam cum fidelibus Venetiarum, quam cum personis, seu communitatibus aliis quibuscunque ante præsentia pacta facta ratificat, & confirmat, quare si per D. vestram nobis ad præsens ob dictam causam hæc novitas fieret, nos de modo, & forma pactorum, quæ cum Civitatibus Dalmatiæ habuimus, ab antiquo trahendo, vocantes nos ad ipsorum petitionem coram vestram præsentiam, pacta omnia, quæ cum prædictis Civitatibus habuimus ab antiquo irrita, & annihilata fierent, atque nullius valoris, essetque nobis contra pacta quæ per Ducalem Dominationem nobis gratiosè sunt concessa, nobis gravamen fieret manifestè, quod vestræ benignitatis justitiam refugere credimus tanquam pravum, quia ex hoc nobis multa damnosa, & Communi Iadræ periculosa pervenirent, & inconvenientia sequerentur, quia simili modo qualibet Civitas seu Communitas, ac etiam singularis persona posset Commune nostrum, & Civem, vel Cives passim coram vestra præsentia citari facere, vel vocari. Item similiter continetur in prædictis punctis nobis concessis quod Iadretini sint liberi, & franchi sicut erant ante prædicta pacta: unde si prædictis Sibenicensibus supra prædictis per vestram Dominationem cogeremur respondere, nec habuissemus pristinam libertatem, nec franchitatem cum manifestè, & notorium est Dominationi vestræ quod nec ante præsentia pacta, nec post per aliquem Venetum, vel per aliquam personam ob aliquam causam, vel rem per vestram Dominationem unquam fuimus coarctati aliquid coram Ducale Dominium respondere: sed si aliquis cujuscunque generis, seu conditionis super Commune, vel homines Iadræ aliquid petere voluerit, seu voluit, tam ante pacta præsentia, quam post semper petierunt, ac etiam petunt coram præsentia D. C. Iad. qui Ducalem Excellentiam repræsentat, ut de jure & rationabiliter debet, quæ omnia suprascripta, sive superius narrata, vel pro nobis allegata dicimus, posito sine præjudicio non responsionis causa, diximus, nec respondemus, propterea quod dici posset nobis quod aliquo modo subintravimus litem, placitum, sive quæstionem, ut supradiximus, quod de jure facere non debemus, tum ratione pactorum, & conventionum, tum ratione consuetudinis diutius approbatæ inter nos & ipsos; sed ea, quæ dicta sunt, sunt dicta causa honoris Ducalis Excellentiæ, ut nostra fidelitas, puraque intentio, & innocentia vestræ Dominationi cum reverentia clarè & manifestè appareat & habeatur . . . cum ostensum sit, & constet, Iadertinos violentè expoliasse Siben. prout in petitione Sibenicen. continetur. Quod dicti Sibenicen. in possessionem Insularum Srimaz, Zuri, & Iarte restituantur, & ponantur infra unum mensem postquàm requisitum fuerit per nostras literas Commune Iadræ salvo jure omnium . . . . . . lecta &c. 1324. die 5. mensis Decembris octava Ind.

Quam sententiam Iadrenses iniquo animo tulere, sæpèque deinde easdem insulas recuperare nisi sunt, ut suo loco refertur. Ita Iadrenses nullo judicio Venetorum se obnoxios existimantes, quidquid sibi placebat, inconsultis Venetis, prout temporum occasio ferebat, decernebant.

Cum etenim Comes Neliptius relata damna Sibenicen. intulisset, & ob id Veneti, missis in Sclavoniam Provisoribus, Croatos & Dalmatas fœderatos Sibenicensium contra eundem excitassent, Iadrenses ab illis requisiti, Neliptium quidem Venetorum hostem effectum, suum quoque hostem declaravere, commerciumque cum eo ejusque subditis, ut ex pactis cum Venetis initis tenebantur, interdixere, sed neque contra eundem arma sumpsere, neque Sibenicensibus arma mutuò petentibus tradere voluerunt, sed quasi arbitri, & amici se pacem tractaturos obtulerunt, idemque Bano Bosnensi significantes ad pacem tractandam eundem hortati sunt, intentionemque suam declararunt scilicet a *nullam novitatem extra eorum districtum facturos.* Ludovico deinde Regi galeas petenti pro transfretatione maris in Apuliam inconsultis Venetis concessere, ut ex eorundem Epistola patet: *Illustri & Excelso Domino suo D. Andreæ Dandulo. Ioannes Sanuto Comes, Iudices, & Commune Iadræ vestri fideles inclinationem debitam & devotionem: Excellentiæ vestræ notum facimus & significamus per præsentes Regis Vngariæ nos accepisse literas continentia infrascripta. Ludovicus &c. dilectis sibi Comiti Iudicibus, & Comiti Civitatis Iadræ salutem & omne bonum. Noverit bonitas vestra quod Serma.*

a Reg. epist. 1343. 21. Martii

Principissa Domina & D.G. Regina Vngariæ genitrix nostra carissima, ad visitandam Dominam Ioannam eorundem Regnorum Reginam . . . suam carissimam in Apulia transfretare proposuit; cum igitur pro transfretatione ipsius & gentis suæ, galeæ & vasa seu ligna . . . benè ararmata bonitatem vestram petimus diligentia qua majori possumus, quatenus ex parte vestra duas galeas quas habetis, & ligna, seu vasa nobis accommodare, seu imprastare. Segniam transmittere Dominæ Genitrici nostræ pro transfretatione sua, & gentis suæ velitis & placeat bonitati vestræ istud facere sine mora. Nam ecce ipsa Domina Regina genitrix nostra sub spe firma galearum, & vasorum prædictorum per vos mittendorum, arripiet iter suum eundi in Segniam, & difficile est eam cum dominabus in sua societate euntibus in maritima expectando galeas & vasa diutius commorari. Datum in Visegrad die 15. men. Maij. Cujus rei causa dictas literas legi fecimus in generali consilio Iadræ, & ibi captum extitit, quod dictæ galeæ, & ligna concederentur juxta petitionem contentam in litteris Regiis antedictis, quæ ad notitiam vestræ celsitudinis nostra reducit fidelitas præsentium per tenorem. Factum Iadræ die 7. men. Iulii XI. Ind.

Has Iadrensium actiones usque quo vicini Comites Croatiæ Regi non obtemperabant nullas suspiciones Venetis attulisse, tamen ipsis inconsultis sequutas, approbatas non fuisse censendum est, & cum Reginam Venetorum galeis, & expensis transvectam Chronistæ Veneti cum Vngaricis conveniant, ideo Iadrensium concessionem delusam fuisse dicendum est: sed adveniente deinde Rege Bihachium, Tininiumque, & cætera loca in sui potestatem *a* reducente, quid tunc evenerit Historia obsidionis refert. *Civitates siquidem Dalmatiæ ad dictum Regem in dictis metis Bibach castrametantem solemnes destinant nuntios, sive legatos pariter cum præclaris exenniis, præcipuè Iadra elegit tres Ambasciatores Nobiles quorum nomina scribuntur: Martinussius de Butovan f Michael de Blasii Soppe, & ultimus Nicolaus Machi de Galellis cum optimis donis ad dictum Regem destinandos, & transmeantibus ipsis honoranter, sed lento gressu quoddam vulgare ad ipsorum notitiam extitit, deductum videlicet, quod præfatus Rex secessit ab illis partibus, Vngariamque perrexit; concipientibus itaque ipsis nuntiis tales rumores Iadram pariter cum exeniis redierunt, de quorum reversione universi ingenui, atque plebei vehementer conceperunt cordis turbationem, increpantes eosdem de ipsorum itineris reversione, quamvis alter eorum f Michael Tirrannis opponebat; sed quia duo ut major pars, & vis, oportuit aquiescere eorum voluntati. Immensam suscipientes Veneti lætitiam propter Regis reversionem præter Iaderanorum industriam, ac asserentes Iadram fore fidelem Regi, ac ejus inductu omnia Castra Croatica Regi tradita ipse viriliter gubernat, propter quod incitati ipsi Veneti durissimum furorem contra Iadertinos eructarunt, sicut Deo concedente studui propalare.*

a 1345.

Quæ cum admodum obscurè dicta sint, paulò clarius exponenda videntur: Sed cum præter hanc obsidionis Historiam nullæ rerum per ea tempora gestarum extent scripturæ, nihil quidem explorati afferri potest; conjecturis tamen aliqua assequentur. Non solùm Iadram, sed cæteras Civitates Dalmatiæ ad Regem legatos misisse auctor tradit; sed animadvertendum est, reliquas Civitates Venetis se dedisse *salvis honorificentiis, & juribus D. Regis Vngariæ, quæ haberet, vel habere deberet,* nomenque Regium in scripturis retinuisse, Ducique præposuisse; & Venetis consentientibus confirmationem Privilegiorum Sibenicen. à Carolo obtinuisse, Spalaten. verò eandem confirmationem consequi tentasse, ut relatum est; Iadrenses autem sicuti quibusnā pactis cum Venetis convenerint (cum non extent) non constat: ita cùm Regis nomen in scripturis non reperiatur, sed tantùm Ducis; Ideo nihil Regi Vngariæ in eisdem pactis reservatum fuisse, solumque Venetum nomen Iadrenses coluisse verisimile est, prout ab antiquo usu receptum fuerat, antequam ad Belam tertium Iadrenses defecissent, & deinde ab anno 1204. quando Comitem Venetum iterum receperant, usque ad secundam defectionem anni 1242. Hoc Iadrensium ergò consilium Regis per Legatos adeundi non solùm inconsultis Venetis, sed ipsis invitis initum esse dicendum videtur, & sicut ex reversione eorum non adito Rege *cunctos ingenuos & plebeios perturbatos fuisse* memorat, ita *immensam lætitiam Venetos percepisse, propter Regis reversionem præter Iaderanorum industriam* scilicet præter id, quod Iadrenses sperabant, evenisse; ex quo conjici potest, universos Iadrenses aliquid spei in Regio adventu reposuisse, & multò plura privatos, Regiis partibus addictos, speque frustratos *Ambasciatoribus lentum gressum,* & celerem *reversionem itineris increpasse,* quæ *Michael* collegis *apponebat,* & prout in civitatibus liberis evenire solet, ubi imprudentiores, quo inconsultius loquuntur, eò magis libertatem patriæ se tueri existimant; ita tunc in illa universali *increpatione Ambas* multa verba prolata fuisse oportet, quæ præsentium Venetorum animos offenderint, suspicioneq; vehementè intulerint, adeò ut *Iadram fore. fidelem Regis* affir-

affirmaverint, Iadrensibusque exprobaverint *eorum inductu omnia Castra Croatica Regi tradita* fuisse; hæc autem exprobatio, absque pactis quæ Iadrenses cum eisdem Comitibus Croatiæ habuerunt, intelligi nequit; quæ quamvis non extent, tamen ex relatis pactis, quæ Siben. Trag. & Spalat. cum proximis Comitibus Croatiæ habuerunt auxilia præstare obligatos fuisse, & tunc vel timore Regii exercitus denegasse, vel ne Regem offenderent distulisse, ita ut Comites Tinini, & Corbaviæ, propriis viribus diffisi, & externis auxiliis destituti, pavore præsentiæ Regalis perculsi, Castra eidem tradiderint: cùm deinde recedente Rege iterum Comitem Corbaviæ Veneta stipendia meruisse Caroldus memoret; eademque, vel similia quæ Iadrenses tunc perpetrarunt, Venetos Iadræ existentes eisdem exprobrasse dicendum est: Venetiis autem talibus rebus auditis (& si quæ Iadrensium epistolæ secreto Regem vocantium interceptæ fuerunt, ut Caroldus innuere videtur) quæ, etiamsi post reversionem Regis imprudentiæ Iadrensium tribui poterant, tamen prudenter expensa tales suspiciones pro aperta defectione à Venetis receptæ fuerunt, ut illorum scriptores referunt; & cum suspicio animo semel incusa, multa etiam longè remota suspicantibus coram admoveat, & quæcunque evenire possunt, jam evenisse fingit, ideò Venetos, ea persuasione imbutos, quamvis Rex jam recessisset, dubitasse, & rationabiliter oportet, ne Iadrenses suo arbitratu Civitatem regentes, Regi oppidum traderent, vel aliquam ex familiis prædia in Croatico solo possidentem, ob id Regi addictam, ab eoque gratiam inire cupientem, facultatem illi potiundæ urbis per dolum præberet; Vel Regem ipsum oblata agri dilatatione Civitatem, vel familias præcipuas ad se tracturum; sic quacunque ratione, amissa Iadra, Classe Neapolitana superveniente, magnum quoque amittendæ Dalmatiæ, & universæ Adriaticæ ditionis periculum adituros: cumque his suspicionibus prævisisque periculis liberari recta ratio omninò suaderet, antequam Iadra vel à quopiam occuparetur, vel externis præsidiis muniretur, præventione utendum esse, eandemque in sui potestatem quocunque modo redigere decreverunt: quomodò autem decretum ipsum executi sunt Chronista refert.

Chorando el dito milesimo zo fo 1345. *Zara la septima fiada revella in lo tempo del dito Ms. Andrea Dandolo in questo muodo, che tutto il di schriveva Zaratini allo Re d' Ongaria che venise zoso à tuor el dominio de quella, e questo sentido in Venesia fo fato Chapetaneo M. Pietro de Chanal de gallie cinque el qual per muodo de vixitazion de quelle parte zonse à Zara e mando per llo Conte de Zara, e per quelli de Venetia, & per molti altri Zentillomeni de Zara, digando a quelli de voller algun fatto chon lor bordenar per lo ben della terra, e chollor montando in gallia e fexe llevar lle galie e tirase fuora digando signuori de qua partir non ve puodete se uni non faxe vegnir Veniziani e tutte lloro chose con salvamento in lle nostre gallie, constreti fo questo, e fato fo Zo che volse.*

Anno 1345. *Iadra septimum defecit, tempore dicti Andreæ Dandulo, hoc modo. Quotidiè scribebant Iadrenses Regi Vngariæ ut veniret, & reciperet dominium Civitatis. hoc audito Venetiis electus fuit Præfectus quinque triremium Petrus Canalis, qui per speciem visitandi illas partes venit Iadram, accersivit Comitem, Venetos & quamplures alios Patritios Iadræ, quasi vellet aliqua cum eisdem communicare pro bono Civitatis, quibus in triremem advenientibus retrò cessit à litore, & exiit extra (portum) dicens hinc non discedetis nisi prius Veneti & omnia eorum bona salva devecta fuerint in triremes, qui astricti fuerunt quod jussi fuerant.*

Historia autem obsidionis cap. 16. *mane quidem facto duodecimi diei ipsius mensis Augusti dictus Petrus Capitaneus Generalis decem galearum jussu Ducali ex parte Quirinali portus Iadræ ultra sagularum obsedit Iadram, ita quod exeuntibus & intrantibus penitus erat via arctissima, ad quem Marcus Cornario, tunc Comes Iadræ, cum comitiva duorum Nobilium de Civitate, quorum unus Bivaldus Gregorii de Botono, alius Gregorius Francisci de Carbonosis appellati sunt, transfretarunt. Considerantibus itaque Iadertinis, quod eorum Comes ad regimen Civitatis accedere minimè gliscebat, de hujus actu inter ipsos Cives Iadræ grandis dicitur fuisse admiratio, cum simile opus cujus non habetur memoria extitit perpetratum; ibique idem Capitaneus cum dicto Marco Comite in multorum arcanorum verborum prolatione simul pertraxisse fertur, necnon ipsum, ac ejus collegas in Classe detinuit, redireque in Civitate eos non permisit. Denique suasu & rogatu præfati Comitis Bivaldum ejus socium liberè relaxavit, ac Iadram conduci salvum fecit, & Georgium reliquum consortem in Classem detinuit, nec ipsum abire permisit. Nam totam familiam & supellectilia ipsius Comitis ejus jussu ad galeam fecit transfretare,* & relato, quomodò Iadrenses elegerint tres legatos Venetias mittendos ad se excusandos subdit c. 17. *& ipso die nominatus Capitaneus per ejus galeas publicè jussit voce præconis promulgare. Vt omnes Veneti Iadræ morantes pariter cum eorum mobilia & bonis*

bonis omnibus usque ad quatuor continuos dies à Civitate Iadræ recedere debeant. & relato quomodo frater Nicolaus ordinis Prædicatorum die 13. Augusti Capitaneum adierit, & ut Legatos Venetias mitti permittat petierit, cui Capitaneus tale Senatus decretum aperuit. *De duabus unum eligant, aut hujus Vrbis mœnia omnia circumvallata funditùs evertant, nec non omnia Castra, fortitudinesque tam sitas intra, quam extra Civitatem tradere ac designare sine alicujus ambiguitatis obstaculo velint in potentiam Ducis & totius Communis Venetiarum; hoc addito, quod tribuant Comiti electo per ipsum nostrum Commune liberum & expressum dominium in omnibus justitiam meditando juxta ipsius nutum, & voluntatem; nihilominus jura possessionesque eorum omnes in usum & utilitatem juxta ipsorum beneplacitum & libitum convertant, aut ipsi contra Venetorum potentiam viriliter procurent resistere, cùm multò plus puto fore sanctius eis velle ad primum applicare partitum, percipiensque tales rumores nuntius cum comitatu Civitatem rediit, relationemque ipsis Civibus indicavit. Decernentes pro sanctiori velle potentia Venetorum resistere, quam tunc eorum videre Civitatem in ruinam præcipitare, nec tali consentire pacto, & ad talem devenire conditionem.* deinde prolixè narrat, quomodò ad defensionem se præparaverint, muros refecerint, machinas construxerint, commeatusque introduxerint, reliquaque necessaria procuraverint.

Tertio deinde die 16. Aug. Ambasciatorem ad Regem Vngariæ ablegant ad auxilium implorandum, & cum Venetis de concordia denuò tractant, sed Capitaneo eadem respondente, Civitas à mari acrius obsidetur usque ad jactum lapidis, cunctique Iadrenses per dominium Venetorum captivantur, Insulæ prædantur, casæ comburuntur, & 200. millia pecudes surripiuntur. Exercitusque Venetorum Nonæ cumulatus equitum, & peditum 20. millia tribus diebus agros vastat, villas comburit, ideò agricolæ fugientes numerum virorum in Civitate augent, qui ad 28. millia ascenderunt, quorum armati sex millia erant. Catena deinde ex tredecim tignis confecta portum clauserunt die penultimo Augusti; die verò primo Sept. ad Andream Regem Neapolim, Ambasciatorem clam mittunt, die 8. Sept. Epistola Regis Vng. auxilia promittentis pervenit, qua lecta, tunc Iadrenses abjecto nomine Venetorum in galeis & scutis insignia Vngarica ponunt; die 17. ejusdem mensis Iadrensem missum Andreas Siciliæ Rex benignè audivit, auxiliaque prompta promisit, sed clarescente die sequenti à suis Tyronibus impia nece extitit interfectus, ob id Iadrenses lugubres induunt vestes, eò quod grandem spem, & fiduciam in ipso Rege retinebant, & nisi talis eventus contigisset, jam Iadertini liberationem suæ patriæ percepissent. ex quibus sicuti apparet, Iadrenses nulla subsidia Vngarorum, vel Regni Neapolit. nisi postquam obsessi fuerunt, implorasse, nomenque Venetum etiam obsessos, desperataque reconciliatione usque ad Regiarum literarum adventum per mensem ferè retinuisse; ita eò usque revera non defecisse, sed ex inconsulta libertate, qua utebantur, Venetis justam defectionis suspicionem præbuisse; Patriamque in ærumnas inopinatas præcipitasse. Obsidionem diutinam fuisse ex ejusdem historia patet, hanc eandem Ioannes Iacobus Caroldus Civis Venetus in opere ejus nondum edito l. 7. ex monumentis publicis describit, & cum prædicta historia in pluribus convenit, nam sicuti auctor obsidionis, auro Veneto corruptos Bosnensem, & Croatiæ Banos, cum exercitu jussu Regio in subsidium Iadræ collecto, Vranamque usque deducto retrocessisse scribit; ita Caroldus hanc pecuniæ solutionem à Senatu commendatam refert, & sicut idem Caroldus Gregorium Comitem Corbaviæ ad stipendia Venetorum contra Iadram conductum, simul cum Comitibus Paulo Ostrovizæ, & Mladino Clissi refert, ita auctor Obsidionis eundem C. Gregorium à Rege ad instantiam Iadrensium in gratiam iterum receptum scribit, quod & Vngarici memorant Scriptores; quamvis Iadrenses non nominent; ex quibus dignoscitur Comitem Corbaviæ, simul cum Breberiensibus à principio Venetis adhæsisse, sed obsessa Iadra, Vngarisque exercitum in Croatia in subsidium ejus colligentibus ejusdem timore, fœderatisque Iadrensibus mediatoribus, gratiam Regis obtinuisse, additque Caroldus Iadrenses Venetorum navibus plura damna, præsertim circa Piscariæ, & Ortonæ litora intulisse. 1346. Ianuarii Venetos Castrum S. Damiani cepisse & cathenam magno conamine galearum & machinarum aggressos, quamvis difficili, tamen fregisse, abduxisseque, prolixo sermone refert obsidionis auctor, quæ omnia paucis verbis relatus Chronista tradit.

Honde lla vera da quella hora avanti chomenza e fo mãdado Chapetanio per terra Ms. Marcho Zustignian. llo dito ando con molta Zente de chavalo, e da pe e fexe apreso Zara ia Bastia ella se inforti e allza molti mangani Zitando di, e note in Zara e dapuol molte emollte chose fate e prexi i castelli a S. Damian e S. Michiel

Inde bellum cepit, missusque fuit Dux terrestris militiæ Marcus Iustiniano, qui cum multo equitatu & peditatu Iadram obsedit, Bastidam excitavit, catapultas construxit, quæ die noctèque jaciebant in Civitatem . . . . & post multa certamina captæ fuerunt arces S. Damiani, & S. Michaelis, quæ contra Iadram in Insulis si-

chiera suxo lle ixolle per mezo de Zara e li Zitadini havea Zitada ia chadena all porto di Zara e fo per forza rote e gallie e barbote intrava dentro e de fuora del porto al suo plaxer.

lis sita sunt; Cives cathenam ad ostium portus objecerant, quæ vi fracta fuit, & triremes majoraque navigia ingrediebantur & exibant portum pro arbitrio.

Caroldus multa memorat, tunc Venetiis pro consequenda Iadra decreta fuisse, inter quæ, cum senatui innotuisset, Iadrenses Anconitanorum & Ianuensium auxilia implorasse, misso Legato Anconitanos nihil innovare persuasos refert, de Classe autem Ianuensium, quam Adriaticum venturam adiverant, simulque Regem Vngariæ cum ingenti exercitu in subsidium Iadræ; ob id alios Provisores missos nominat, qui cum reliquis Collegium XI. conficerent, quorum majori parti auctoritas ipsius senatus inpartita fuit, & de Classe Ianuens. commissum, si Regem cum exercitu in Apuliam transfretare in vindictam fratris Andreæ occisi vellet, nullumque impedimentum obsidioni Iadræ inferret, sinerent quietum iter peragere, & ante adventum Regis Iadram acerrimè sed incassum oppugnatam refert, deinde adveniente autem Rege Bastidam ab eodem oppugnatam Regemque ipsum ad montes fugientem recessisse. Chronista autem relatus sequitur.

Sidiada adoncha lla tera per mar e per terra siando mando Ms. Piero Ziuran e vanti mandado iera Ms. Marin Fallier, e in questo Ms. Aluise Re d' Ongaria vene Zoxo chon inumera belli Hongari per sechorer Ziara, entrando dentro da puol se meje a chombatter lla Bastida de Venziani da ia parte e Zaratini dal' altra parte, donde chon molto afano fo sostegnuda allora chom batando lla dita bastia Ms. Piero Ziuran chon tutte le gallie mese popa in tera, e de grandissimo giovamento fo a sostegnar la bastia alla fin Vongari non posando . : . . . . . lle sua intention de volta per tornar alle lor tende e Vuogo dove lli era messi a champo allora lla Zente della bastia de fuora e non ave i Ongari se non lle spalle e chazo i diti de Champo lasando i suo difizi e mangani e tende e molte altre chose de vallor honde el dito Re se parti della senestra mente, e chon molta sua vergogna e tira con tutti so Hongari suxo alla Vrana, e puo torno verso Hongaria cho llo chuor mollto inflado.

Obsessa igitur terra marique Civitate, post Marinum Faletrum missus fuit Petrus Ciuranus. hoc interim Aloisius Rex Vngariæ advenit cum innumerabili exercitu Vngarorum in subsidium Iadræ, & ingressus est. Postea oppugnare cepit Bastidam Venetorum ex una parte, & Iadrenses ex altera, tamen viriliter defensa fuit, & Petrus Ciuranus descensione ex triremibus facta, maximo adjumento fuit. Tandem Vngari cum non possent . . . . sua intenta reversi sunt ad tentoria sua; milites verò è Bastida exeuntes Vngaros terga vertere coegerunt, & è campo pepulerunt, relictis machinis, tentoriis, & aliis rebus pretiosis: inde dictus Rex discessit . . . . cum suis Vngaris Vranam, & inde in Vngariam corde tumido.

Obsidionis autem historia eadem prolixo sermone refert, quæ summatim eisdem verbis excerpta ponuntur.

1346. 26. *Martii litteræ Regis promittentis suum adventum cum tota potentia sua Iadram delatæ fuerunt. Venetique audientes apparatum victualium pro adventu Regis sticatum sive Bastidam ex Orientali parte Iadræ ad fonticulum positam, altioribus propugnaculis firmant. Erat enim Bastida ex lignamine à tribus lateribus constructa, longitudinis passuum fere 200. & latitudinis 100. in Orientali parte cujus erant turres X. in Occidentali totidem, in Boreali verò 14. valida, firma, pulcroque artificio confecta, ex Australi parte ubi Classis sæpè appetebat, erat inanis, (machinarum apparatu ommisso) erat exercitus 25. millium, exceptis illis, qui à remotis partibus venerant rumore oppugnationis & die 16. Maij. 36. galeis, variisque generibus navium turritarum, & aliis machinis artificiosissimis muros adoriuntur, & descensione facta à minoribus lembis, muros scandere subruereque conantur, terra marique simul Civitatem acerrimè oppugnant; Sed Iadertini ubique viriliter resistentes Venetos 800. occidunt, & retrocedere cogunt, die 27. Maij ob adventum Regis, Veneti minorem Bastidam ultra portum destruunt. die 2. Iunii. Rex cum centum millibus equitum Semelnici septem miliaribus à Iadra distans, castrametatus est, die X. Iulii cum duobus mille electis equitibus prope Civitatem advenit, ad quem Iadrenses accedentes hilariter suscepti fuere, eisdemque promisit liberare vel ibidem sepeliri, & revertitur ad tentoria, die 11. Ambasciatores Iad. solemniter adeunt Regem, Clavesque Civitatis offerunt; die 16. advenit Rex cum toto exercitu, qui erat ex Vngaris, Croatis, Bosnen. Philistin. Cuman. Bohem. & Teutonicis, & aliis pluribus nationibus, Bastidam obsedit, machinasque de Civitate pro ea oppugnanda extrahi fecit, quas duo mille equites Vngarici & 800. pedites Iadertini tutabantur, die 20. Bernardus Aquileien. Patriarcha Civitatem ingreditur, Rex autem noluit, donec liberaret: Veneti tunc procurant cum Rege col-*

ge colloquium, sed non admittuntur, cum Bano Bosnensi & Lascovicio tamen amicitiam faciunt, (quos auctor corruptos malique eventus insimulat) primo Iulii Bastida oppugnatur, in qua erant 16. Millia propugnatorum: Iadrenses tres mille, cum vexillo S. Grisogoni procedunt contra eandem, & cum eis 50. Vngari oppugnant vehemẽter, machinæ ex utraque parte exercentur, jam una turris cremabatur, exercitus Vngarorum armatus prospicit, at Veneti solerter extincto igne, extra Bastidam cum sex mill. peditibus & 600. equitibus prosiliunt, Iadrenses repellunt, machinas in oculis Vngarorum comburunt, Vngaris se non moventibus, præsertim Lascovicii consilio; Ideò Iadrenses spe solvendæ obsidionis frustrati, Regem adeunt, & rogant, ut eos cum Venetis componat, quod libenter promittit, treguam tractat, mittit nuntium Venetias, sed ut posteà compertum est, non hac de causa, die 30. Iulii Rex cum exercitu rediit Vranam, inde in Vngariam. Cortusiorum autem fratrum Patavinorum, historia lib. 9. cap. 6. *Civitas Zadræ est juxta mare fortis & dives viris, & armis, quæ in aliquo Venetis tributaria sperans libertatem auxilio Regis Vngariæ Venetis revelavit. Vnde Veneti per terram & aquam auxilio Magni Iacobi (id est Cararien.) Zadram potentissimè obsederunt Anno Domini 1345. mense Augusti; Anno sequenti Zaninus Dandulus regimen Paduæ inchoavit, Veneti multas pugnas fecerunt contra Zadram: Habebant enim galeas munitas, castris magnis & trabuchis, pontibus, & omnibus necessariis ad bellandum. Fuit utriusque partis occisio, obtinuit tamen pars pro libertate pugnantium mense Madii. Mense verò Iunii Rex Vngariæ fuit in auxilio Zadræ cum ducentis millibus, castra Venetorum, & Bastias impugnavit, & direxit machinas contra eos. Veneti fortissimè impugnati: Desperantes de defensa exeuntes castra contra Vngaros pugnaverunt, & combustis machinis, & multis occisis obtinuerunt victoriam gloriosam mense Iulii. Eodem mense Nobiles Legati Regis Vngariæ fuerunt Venetiis recepti magnificè. Post hæc Rex tantarum gentium relicta Zadra in tenebris remeavit.* Caroldus notat Venetiis audito felici exitu oppugnationis Bastidæ, scriptum fuisse collegio XI. ut tractatum cum Bano Bosnensi ceptum, de compositione cum Rege prosequerentur, dantes auctoritatem promittendi Regi centum millia Floren. Baronibus verò 20. millia Legatosque duos Vng. Regis X. die Iulii Venetias venisse cum Cortusiis concordat, sed cum Rex Legatos Venetos quos ad eum mittere destinarant recipere abnuisset, nisi obsidio Iadræ prius solveretur, nihil conclusum fuisse, obsidionemque continuatam: deditionemque deinde Iadrensium describentes iidem Cortusii sequuntur *Andrea Dandulo Duce, Andrea Moresino per mare, & Marco Iustiniano per terram Capitaneis contra Zadram, Cives Zadræ, qui voverant patriam defendere, vel per ipsam sepeliri, de auxilio Regis Vngariæ desperantes, & fame maxima laborantes, de defensa ulterius non sperantes, Venetiis Domino Duci & Communi de misericordia supplicantes obtulerunt dominium Civitatis, & habuerunt gratiam postulatam. Sic Veneti habuerunt Zadram pacificè. Sic bellum peractum longo tempore & expensis mille millibus florenis, fuit pacis lenitate sopitum.* Chronista autem Venetus supra relatus itidem sequitur.

Dapuo Zaratini chostreti vezendose a mal partido, e fiando per tal muodo asidiada che i non avea chemanzar e ia gran parte de llor prexi per molte bataje dade dal qual Ms. Marco Zustygnan dado havesse lla bataja per tera chomo fexe Ms. Piero Ziuran per mar per zerto lla zitade per fuorza prexa jera anchora dado lla battaja non se havese tyrado fuora chon i navillii inchastelladi e batajadi. In quello zorno i se rendeva prexo havea el stimo de far chonsy; chonzo fo che lla pllui parte dellor morti e feridi iera mo llomo non puol saver tuto lo stado del suol inemigo che molte chose farya chel non fa, pure alla fin per la chason perdita chonstreti fo a render lla Zittade lliberamente ai diti Chapitani; fo mandado in Va. molti Zaratini de nobelli per hostaxi della dita tera i qual stete piu tempo in Venetia e allguni rompe el chonfin e ando in Hongaria e mai non pose, fina chel dito Re fexe venir Zoso a tuor Ziara chomo per adredo trateremo, honde per spazio de anni do e mezzo lla dica vera dura e Venoziani ave la tera adi 12. Decembrio intro di de San Tomaso corando ani 1347. E diebia saver

Iadrenses videntes se tam arctè obsessos, annonam deficere, magnamque partem civium captam, in præliis, in quibus si Marcus Iustinianus terrâ rem gessisset, ut Petrus Ciuranus mari fecerat, certè illo die Civitas in dimicatione vi capta fuisset, quin etiam nisi post certamen naves cataphracta inde recessissent, Cives se dedidissent: ita optimè factum judicavit: sed plerumque Duces in magna rerum, quæ apud hostes geruntur ignoratione versantur, quas si perspectas haberent multò aliter, ac faciunt, bellum administrarent. Tandem ob prædictas causas deditionem sine ulla exceptione in manus Ducum facere coacti sunt Iadrenses; quorum plures Patritii Venetias missi fuerunt pro obsidibus, diuque ibi manserunt, aliqui tamen in Vngariam aufugerunt, neque Regis solicitandi finem fecere, donec illum ad expeditionem pro recuperanda patria suscipiendam impulerunt, ut referemus: bellum ad duos annos & sex mensium spatium protractum est, Venetique Iadram die 12 Decembris anni 1347. ingressi sunt. Sciant posteri Iadram constitisse infinita mortalitate & impensa, & quamvis breviter

tuti queli che dapuol vignerà che lla Zitade de questa Zara infinita mortellitade e spexa al Chomum de Va. e benche brevemente rezitando quella messia pasado de schriver vojo che se sapia che lla dita Zara chostava al Chomun de Va. duc. 40. fina 60. millia all mexe, chonzo fose che tal hora pur all hoste de tera fato fose 16. page, holtra questo in questa guera jera gallie 30 e altri navilii infiniti, honde che al presente la dita e tuta la Schiavonia non e plui soto el zovo de Veniezia, ma e sota el Zovo del Re d' Ongaria.

viter retulerim, volo tamen obsidionem notum fore stetisse Reipublicæ duc. 40. usque ad 60. millia singulis mensibus in militum stipendiis, quæ 16. fuere, præterea erant triremes, 30. aliaque navigia innumera, nunc autem Iadra, & universa Sclavonia non est amplius in ditione Veneta; Sed Regis Vngariæ.

Obsidionis verò auctor ea prolixè tradit, quæ summatim excerpta sunt *recedentibus Vnris Iadrenses auxiliis destituti animos demittunt, pinguioresque de plebe tumultuari cepere die 19. Iulii. Civitatem regebant tres Rectores dicti cum 12. sapientibus, vel oratoribus dictis, qui omnimodam potestatem habebant, hi mittunt duos Nobiles & unum plebejum ad Venetos ; Sed cum eadem, quæ prius respondissent nihil conclusum fuit, ideò plebs eò magis furit, & cum certa quantitas pecuniæ in egenos distributa fuisset, neque ob id tumultus sedaretur, quibusdam castigatis cæteri siluerunt; die 5. Augusti Veneti Castrum S. Michaelis in Insula capiunt. Iadrenses audito Bani adventu cum subsidio ut eum expectare possint commeatuum descriptionem faciunt, & parcè in dies distribuunt, erant Iadræ tantum 80. stipendiarii die pro. Octobris Veneti denuò erigunt aliam Bastidam strictissimè Civitatem obsident, ita ut de subsidio Bani nihil amplius audiri poterat, indè dira fames per Civitatem grassabatur, die 25. Novembris Consilium generale ferè 200. mane & serò congregatur, plebs in foro armata paciscendum clamat, tandem cum lacrimis deditio decernitur, sex Ambasciatores eliguntur, Venetias eunt, Civitatem liberè tradunt , ibique pro obsidibus remanent. Veneti non amplius pacta sed Privilegium concedunt, die 21. Xbris januæ cemento firmatæ reserantur, traduntur exercitui turres, & fortalitia. Regium vexillum è foro cives removent, & S. Marci cum laudibus reponunt. A Venetis Civitas diligenter custoditur. Novæ constitutiones proclamantur die 23. convocatur Consilium, juramentum fidelitatis præstatur; die 24. Plebs in foro similiter jurat. 1347. die 24. Ianuarij arma Civibus adimuntur , & die 27. mandato Ducali 50. Nobiles Cives Venetias transmittuntur , Bastida utraque destruuntur, & in custodia Civ. 400. pedites & 200. equites relinquuntur, die 18. Martii alii X. Nobiles Venetias ablegantur.*

Hunc exitum habuit celebris illa Iadrensis obsidio, in qua admiratione non caret, audito S. V. decreto de murorum prostratione , Cives, quorum bona pars ex maris necessitate Venetis addicta erat, neque præsenti tam valida Classe territos , neque exercitus Nonæ existentis propinquitate confusos, animos despondisse; Sed spe auxiliorum tam Vngaricorum , quam Neapolitanorum Classis fultos Iadrenses, jam per 32. annos ex arbitrio proprio Civitatem regere assuetos, patriam muris spoliare , animos non tulisse, concordesque obsidionis ærumnas viriliter sustinuisse, adeò ut mirum fuerit homines navigationibus & mercaturæ deditos, nullius belli expertos, proprio Marte arma adeò viriliter, in tam longa & acri oppugnatione tractasse, machinas construxisse, & adeò ordinatè se gessisse , ut hostes sæpissimè maximo cum damno repulerint, & nisi fame coacti, se dediderint. Regem autem juvenem ostentatione virium suarum, numerosissimum quidem exercitum equitum, variarum gentium cumulasse in aperto campo, cum qualibet potentia congredi aptissimum, sed expungandarum urbium inexpertum, nullum apparatum machinarum deduxisse; Ideò in angusto situ, machinis etiam à Iadrensibus sumptis inpedito, contra Bastidam multitudine sua uti non potuisse. Venetos verò paucis equitibus Longobardis, & exercitatissima peditum , præsertim balistrariorum manu adeò solerter usos, ut & Iadrenses repulerint, & machinas in oculis Vngarorum cremaverint: Rexque, nullo Venetis illato damno, nullo subsidio Civitati præstito , multitudine sua gravatus, fugato similis intra biduum recesserit; Ita ut exinde Veneti Regem fugisse scribant. Sed non inutiliter quis quærere posset, qua de causa Veneti qui tanto apparatu Classis machinarum & numerosi exercitus post longam obsidionem Iadra potiti, armis Civibus ademptis, obsidibus sexaginta sex Venetias deportatis, muros, quos à principio destructos volebant, integros conservarunt , & quare Iadrenses à principio varias conditiones proponentes eodem responso repulerint, ipsi deinde per se ad concordiam pluries invitaverint; Sed tempora observanti, causa clara patebit : Vivente enim Andrea Rege Neap. Veneti priori decreto insistentes , alias conditiones Iadrensium repulerunt; Sed statim atq; ejus mors audita est, quæ uxori tributa fuit, in cujus potestate Regnum Neap. erat , cum hanc Regis Vngariæ inimicam effectam cernerent, simulque Classem Neapolitanam amplius non timerent, Consilium pro temporum varietate prudenter mutantes, Iadrensibus alias conditiones

ditiones ipsi proposuere, ut obsidionis auctor refert, sed quæ nam fuerint non tradit, mitioribus tamen conditionibus recepturos, eventus docuit, si Iadrenses Regi datam fidem violare, ut ipse asserit, vel spem, quam in ejus viribus conceperant, abiicere voluissent: notandum quoque est, desperata obsidionis liberatione, seditionem à pinguioribus ex plebe ortam, scilicet ex iis, qui mercaturæ, & navigationibus dediti (quibus res quas possidebant salvas esse Veneti concedebāt) de jurisdictionibus autē Civitatis, quæ penes Nobiles erant, quas Veneti eisdem adimere volebant, plebem non curasse apparet; hinc coniici potest, si à principio Veneti murorum prostrationem non proposuissent, dissentiente à Nobilibus plebe, facilè Iadrenses ad compositionem ineundam coacti fuissent; Sed cum murorum prostratio ab universis improbaretur, Cives ad desperationem deductos, concordes obsidionem tolerasse, oppugnationemque viriliter repulisse; donec necessitate animos separante, quisque rebus suis consulere coactus fuit; Sic Iadra potiti Veneti, Marcum Iustinianum Comitem, Marinum Superantium, & Iacobum Delfinum Consiliarios ad eam regendam miserunt, ut Caroldus refert; Hunc finem bellum Iadrense habuit Venetique deinceps arce reædificata, Iadram suo arbitratu, prout olim ab anno 1343. rexerunt, Insulamque Pagensem à jurisdictione Iadrensium exemerunt.

CAP. XVI.

De iis quæ ad parandum sibi Regnum Neapolitanum Ludovicus Rex Vngariæ gessit.

IGnominiosa cædes Andreæ designati Neapolitani Regis adeò generosum Ludovici ejus fratris Regis Vngariæ animum exacerbavit, ut statim in ultionem tanti facinoris exardesceret, omnesque cogitationes in bellum Neapolitanum converteret, & quamvis apud Iadram nihil ei ex sententia successisset (quippe urbem potestati Venetorum permittere coactus est) atque unà spem transmittendarum per mare copiarum abjecisset, ut relatum est, nihilo tamen secius terrestre iter suscepit, adortusque Neapolim, fugata Regina Ioanna, Regnum recepit, inque affines patrati in Andream sceleris carcere, & morte animadvertit, ut auctores, illorum temporum latè scribunt; Sed cum hoc Neapolitano bello Dalmatia intermedia Ludovici conatus retardaverit, ideò nonnulla consideranda sunt, quæ ad institutum hujus operis pertinent; pro quorum clariori intelligentia operæ pretium est recensere ea, quæ Andreæ mortem præcesserunt, ut causæ occasionesque rerum gestarum clariores appareant.

Carolus 2. Rex Neap. omnes vires suas, opesque intendit, ut Regnum Vngaricum Carolo Martello filio natu maximo pararet, eoque *a* mortuo in iisdē Consiliis cogitationibusq; pro Carolo Roberto Martelli filio, quanquā adhuc puero, perseveravit, ut *b* relatum est. Regnum verò Neapolitanum Roberto alteri filio cum destinasset, à Bonifacio 8. constitutionem favorabilem *c* obtinuit, qua id jure facere videretur: Carolo autem vita functo anno 1309. *d* die 5. Madii, antequam Carolus Robertus Vngaricam sacram Coronam adeptus est, Robertus Avenionem profectus à Clemente 5. investituram Regni pro se & descendentibus obtinuit, quod sine controversia plures per annos possedit, eò quia Car. Robertus (quamvis de Regno sibi prærepto conquereretur) in sedando Regno Vngarico ita implicit⁹ fuit, ut maritimarū quoque Civitatum Dalmatiæ deditiones Venetis factas tolerare, exindeque spem Neapolit. Regni adeò abjicere coactus fuerit, ut neque Principatu Salernitano, & Honore montis Sancti Angeli, quæ jure paterno sibi debebantur, frui *e* permissus sit. Sed cùm Carolus Dux Calabriæ unicus Roberti filius anno 1328. morte interceptus sit, unica tantùm filia Ioanna relicta, aliaque deinde Maria posthuma nata est, ideò Robertus mascula prole carens, has duas suas neptes Andreæ, & Stephano filiis junioribus Caroli Roberti uxores destinavit, hocque modo, Regnum Neap. stirpi Caroli Martelli restituere voluit, advenienteque Carolo Roberto, Summo Pontifice approbāte nuptiæ pactæ sunt, an. 1333. & Andreas septennis apud socerum educandus substitit; secuta deinde est mors Caroli Roberti an. 1342 Ludovico maximo natu filio successore Regni Vngarici *f* relicto; nec integro vertente anno Robertus quoque exacta ætate senex mortalitatem explevit ad diem 19. Ianuarii 1343. & antequam moreretur matrimonium inter Andream & Ioannam consumandum curavit, sed nimium amori neptis indulgens octuagenarius senex, eandem, quamvis duobus annis Andreæ juniorem, Reginam declaravit, in ejusque nomen proceres jurare fecit; Andreæ verò curatores testamento dedit, quibus regimen quoque Regni commendavit, quoad Andreas ad ætatem 22. annorum perveniret, quo tempore tandem coronandum permisit, qua de causa Andream ab uxore contemptui habitum Matheus Villanus memorat; sed cum ex suprascriptis conventionibus inter Reges Carolum, & Robertum, hujusque deinde testamento consanguinei Tarenti, & Dyrrachii Principes quamvis uno gradu proximiores à spe successionis in Regnum se exclusos cernerent, omnem lapidem moverunt, ut conventa turbarent; nam

statim

a 1295.
b Sup. Cap. X.
c Rain. 1297. n. 53.
d Idem. n. 17.
e Rain. 1331. n. 26.
f 1342.

ſtatim atque Robertus mortuus eſt, Carolus Dux Dyr. favore Cardinalis Talayrandi avunculi ſui, diſpenſatione Pontificia ſubrepta, Mariam Reginæ ſororem, Stephano Andreæ fratri deſtinatam, adhibita feſtinatione, alieno à celebrandis nuptiarum ſolemniis tempore quadrageſimali, *a* deſponſavit, quod quidem quam ægrè tulerit Ludovicus Rex Vngariæ nemini dubium eſſe debet; Eliſabetham enim matrem in Italiam ſtatim ablegavit, quæ Neapolim *b* perveniens, inveſtituram pro Andrea à Summo Pontifice per Legatos petiit ſed cum multas difficultates in aula Pontificia experiretur, Legatis præſertim Ioannæ contradicentibus, eidemque tam jure ſucceſſionis, quam declarationis paternæ Coronam deberi affirmantibus, re nondum perfecta in Vngariam anno ſequenti rediit, Ioannaque ſolemni pompa auctoritate ſummi Pontificis coronam *c* accepit, tandem poſt multas diſceptationes inveſtitura Andreæ quoque ejuſque coronatio in diem 16. Sept. anni 1345. decreta fuit, hac conditione, ſi Ioanna ſine liberis decederet, Regnum ad Mariam ejus ſororem excluſo Andrea devolveretur. Hoc interim Ludovicus cum magnis copiis prope Iadram acceſſerat, Venetique inde Iadrenſium actiones ſuſpectas habentes, Civitatem obſederant, eandemque Ludovicus liberandam ſuſceperat, idcirco, illi, qui coronationi Andreæ adverſabantur, cernentes vires Ludovici Iadrenſium cauſa impeditas, inde animos ſumentes, in mortem Andreæ conſpirarunt, eandemque die 18. Septembris executi ſunt, cujus ſceleris participem fuiſſe Reginam arguunt, nulla de vindicanda viri nece cura ab ea ſuſcepta, & ſtatim (quamvis uterum gereret) expetitæ ab eadem Ludovici Ziarentini nuptiæ, utque ſalvis Eccleſiæ legibus id fieri poſſet cum Summo Pontifice *d* agitatum. Audita fratris nece Ludovicus Ioannam uti complicem apud Summum Pontificem detulit, & exinde Regno decidiſſe declarari, ſibique idem adjudicari *e* poſtulavit; Sed cum Pontifex in re tam gravi cautè procederet, fautoreſque Reginæ rem protrahere conarentur, Ludovicus more impatiens copias coegit, Claſſemque Ianuenſium conducere curavit, ut exercitum per Adriaticum breviori itinere transfretaret, cum Venetiſque de Iadra componere aliquo modo tentavit, ſed eo anno irriti ejus conatus ubique evaſere, ſequenti verò cum Siculam quoque Claſſem conducere tentaſſet, Siciliæque Præfectus partem Regni Neapolitani Siciliæ proximam in præmium navandæ ejus operæ poſceret, nihil perfectum eſt; ſed cum Ioanna per luxum & licentiam Regnum adminiſtraret Theſauroſque à patre ſibi relictos inconſultò profunderet, conſanguineique ejus inter ſe magnopere diſſiderent, inde aliqui in Piceno à Regina alienati, Ludovici vires implorarunt, qui in occaſionem intentus Legatis cum maxima pecuniarum ſumma miſſis, multiſque in partes ſuas traductis, aditum ſibi in Regnum aperuit, & terreſtri itinere cum valido exercitu Aquilam die 22. Decembris 1347. *f* ſuſcepit, rebuſque ubique proſperè ſuccedentibus Averſam venit 17. Ianuarii 1348. cumque Ioanna mari, Ludovicus autam Tarentinus terra aufugiſſent, cæteri proceres & conſanguinei certatim Ludovicum conveniebant, eidemque homagium faciebant, qui omnes ea conditione recepit, niſi conſcii fraternæ cædis eſſent, conſanguineoſque ad oſculum, & menſam admiſit, ſed cum inde digreſſurus eſſet, ad locum ubi Andreas ſuſpenſus fuerat perveniens, Carolum Ducem Dyr. incuſans, eidem clandeſtinas nuptias cum Maria, & dilationem coronationis Andreæ improbavit, literaſque ejus ſigillo munitas, tractatum de morte Andreæ continentes, oſtendit, ſtatimque eum jugulari, cæteros verò conſanguineos vinciri juſſit, armatuſque Neapolim ingreſſus, civium oblata obſequia contempſit, inquiſitionemque de morte fratris fieri juſſit; & quamvis à Summo Pontifice ſibi Regnum tradi, Ioannamque ſupplicio affici denuo *g* petiiſſet, tamen (cum ob luem per Italiam graſſantem diſcedere decreviſſet) melius conſultus, juramentum, quod nomine Caroli Martelli Andreæ poſthumi (quem cum cæteris conſanguineis in Vngariam apud Aviam educandum miſerat) juſſu Pontificio exactum fuerat anno præcedenti, iterum repetere fecit, cumque Legatos Venetorum de pace verba facturos abſque Dalmatiæ reſtitutione audire abnuiſſet, circa finem *h* Madii de improviſo Barletæ biremem aſcendens celeri curſu Adriaticum prætervectus, in Sclavoniam *i* pervenit, & Vranæ paululum *k* commoratus in Vngariam rediit; Ioanna interim ex diſtracta Avenionen. Civitate pecunia comparata Claſſe, militeque parato in *l* Regnum rediit, quod cum Ludovico innotuiſſet, Venetique tranſitum Vngaris interdixiſſent, cum ipſe nullam Claſſem haberet, ut ſuis in Regno Neap. exiſtentibus ſuppetias per Adriaticum tranſmittere poſſet, inducias, quas prius ſpreverat, cum Venetis in octennium pepigit die 5. Aug. rataſque habuit die 8. Septembris, ut Caroldus refert. Neapolitani interim qui ſe à Ludovico ſpretos muſſitabant, cum partem copiarum Ludovici dimiſſam, reliquam verò partem morbo afflictam, partim dilabentem cernerent, animos erigere ceperunt, & propter inopinatum ejuſdem receſſum, timore depoſito, Reginam palam revocarunt eandemque cum Ludovico Tarentino (diſpenſatione Summi Pont. deſponſato) venientem maximis acclamationibus receperunt, Arceſque Neapolitanæ pluraque alia loca eiſdem tradita fuerunt, Vngaris tamen ſe in unum colligentibus, viriliterque reſiſtentibus dubio

a 1343. Aprilis.
b 1343. 28. Aug.
c 1344. 28. Aug.
d Rain. 1345. n. 29.
e Idem 1346. n. 52.
f Villanus.
g Rain. 1348. n. 2.
h 1348.
i Villanus.
k Script. Spalat.
l Rain. 1348. n. 12.

bio

bio Marte pluribus in locis dimicatum est integro anno 1349. quo tempore, mortuo Carolo Martello puero, Ludovicus tertio à Pontifice Ioannam damnari sibique jure successionis Regnum adjudicari petiit: Sed Pontifice successionem eidem *a* denegante anno sequenti 1350. præmissa militum manu in Sclavoniam cum Proceribus nonnullis perveniens, paratasque ibidem galeas & naves inventas, conscendens, prospera navigatione usus in Apuliam (famam sui adventus perveniens) advectus est, quem certatim multitudo Vngarorum secuta, variisque generibus navium & cimbarum Adriaticum adeò inordinatè prætervecta est, ut si triremes quas Ioanna serò in Adriaticum misit, prius venissent, transitum Vngarorum impediri potuisse Villanus notet. Sic parvo temporis spatio circa Regem X. millia equitum steterunt, qui incusso Neapolitanis terrore, cuncta præter Neapolim & Aversam recuperavit; Sed cum Classem non haberet omissâ Neapoli Aversam aggredi statuit, quam probè munitam reperiens, obsidione cinxit, agrumque Neapolitanum infestavit; Sed cum Aversæ obsidio in longum protraheretur, militesque inopia commeatus premerentur, Neapolitani terrorem deponere, Vngarosque contemnere ceperunt, & quamvis exinde Ludovicus pluribus difficultatibus premeretur, ab obsidione tamen recedere re infecta noluit, ex quo, quamvis tandem deditione Aversam cepisset, adeò enervatæ fuerunt ejus exercitus vires, ut colloquia pacis, quæ per legatos summi Pontificis non intermittebantur, in illud usque tempus contempta, admiserit, induciæ itaque in Aprilem anni sequentis scilicet 1351. pactæ sunt, his *b* legibus, ut Summus Pontifex de Ioanna cognosceret, si cædis mariti consciam reperiret, Regno privaret, idque Ludovico adjudicaret, si insontem, eidem relinqueret, Reginaque 300. millia aur. pro expensis Ludovico solveret, consanguineique è carcere relaxarentur; ex quibus sic recensitis maximum ad consequendam Vngariam in maritimis Civitatibus Dalmatiæ momentum fuisse ex relatis cap. X. apparet. Dissensionem autem inter Carolum Robertum, Regem Vngariæ & Robert. Regem Neap. Brebeniensibus occasionem dedisse, ut relatam Tyrannidem exercerent, & exinde Veneti quoque reliquas Civitates maritimas consecuti sunt, Comitesque littoris Croatici in suam protectionem acciperent, quod Roberto opportunum accidit, ut scilicet Carolus littoralibus privatus commoditatem in Apuliam transfretandi amitteret, cum ut eum prorsus à recuperatione Regni Neapolitani averteret, neque fructibus Principatus Salernitani, & honoris Montis S. Angeli, quæ paterno hæreditarioque jure ipsi debebantur, frui permiserit, & quamvis deinde post mortem filii neptes ex eo Caroli filiis uxores destinasset, tamen suspiciones, quas de Carolo habuerat, non omninò deposuit, nam quod sibi timuerat, idem quoque nepti se timuisse in testamento declaravit, illi enim statim Regium nomen usurpandum reliquid; Andreæ verò à Regalibus titulis usque ad 22. ætatis annum abstinendi auctor fuit; ex quo cæteri consanguinei occasione capta, cum se à successione Regni Neap. exclusos cernerent, & ex Bonifatiana constitutione ipsorum major natu successurus esset, ideò quod reliquum spei erat, matrimonium Mariæ impedire procurarunt, eandemque Carolus Dux Dyrrachii; utpote major natu ambiens, Stephani sponsalia prævertit, necisque Andreæ causam præbuit, ad quam vindicandam, quantum impedimenti amissio Dalmatiæ Ludovico attulerit, ex relatis clarè constat; nam cum portubus & Classe careret, invitis Venetis transfretare in Apuliam non potuit, neque in Regnum aditum habuisset, nisi eum Picentes vocassent, quem tamen longo circuitu terrestris itineris petere coactus est, & quomodo antequam cum Venetis convenisset pestilentiam fugiens ad periculosum, & inglorium clandestinæ navigationis consilium adductus est, ita post pactas inducias non ipse solùm tuto, & summa cum dignitate Adriaticum prætervectus est, sed etiam magnum copiarum numerum quibus ad recuperanda loca amissa egebat celeriter transmittendi promptam, & expeditam habuit facultatem. In Aversæ autem oppugnatione illa oppugnandarum urbium imperitia in relata Bastidæ apud Iadram aggressione memorata evidens apparuit; cum neque rationem inire potuerint Vngari, qua subitariam munitionem superarent, & nisi generosus Regis animus in obsidione perstitisset, re infecta quoque discessissent; Sed quamvis tandem eandem deditione consecutus sit Ludovicus, tamen vires sui exercitus adeò enervatæ fuerunt, ut inutiles evaderēt; Inde evidenti suorum jactura edoctus incassum in Regno Neap. absque Classe, Dalmatiæque possessione bellum gerere, ut ignominiæ irriti incepti honestam speciem prætenderet, controversiæ arbitrium Pontifici permisit, visitatisque Romæ locis sacris in Vngariam terrestri itinere rediit, ut Cortusii referunt l. 9. C. 13. *Rex Vngariæ mense Octobris intravit Romam ubi erat venia omnium peccatorum . . . . qui per Cittadellam transiens cum mille galeatis equitavit, facilè iturus in Vngariam.*

a Idem 1349. n. 1. & seqq.

b Idem. n. 27.

Quo-

CAP. XVII.

Quomodò Veneti Dalmatiam amiserunt, Insulisque, & titulis ejus Vngaris cesserunt.

Nondum Ludovicus in Vngariam pervenerat, cùm inter Venetos, & Ianuen. bellum cepit, in quo sicuti Ligures Regem Vngariæ in suam partem trahere conati sunt, ut intra Culfum penetrantes ex proximis littoribus juris Vngarici commeatu & supplemento militum adjuti, continuis vexationibus Venetos urgerent, ita idem verentes Veneti, ut eosdem ab hoc proposito averterent, simulque ad propria custodienda detinerent, Regem Arragoniæ majori impensarum parte pollicita in fœdus contra eosdem induxerunt: cum interim Ioanna Regina Neap. à Summo Pontifice insons declarata *a* fuisset, Ludovicus generoso animo quoque pecuniam remisit, & consanguineos quibusdam pactis & juramentis secretis adstrictos dimisit, militibusque revocatis Regni Neapolitani cura remissa, ad Vngaricum ordinandum se convertit, occasioneque sumpta belli quo Veneti à Liguribus detinebantur maritimas Civitates Dalmatiæ sibi restitui petiit, ut Villanus refert lib. 3. cap. 54.

a 1352. Villan. Rain.

E il detto Re (d' Vngaria) havendo promessa compagnia con Genovesi mandò a Vinegia al Comune che gli dovesse restituire Giara, l'altre Città e terre che havieno occupate del suo Reame nella Schiavonia. I Vinic. fecino agli Ambas. quella savia risposta che sepponno; facendosi tra loro beffe della sua domanda, non di meno non senza paura e con molta solicitudine e con grande spendio fornirono adoppio (oltre allusato) tutte le Cità che tenieno in quella marina.

Rex (Vngariæ) societatem pollicitus Ianuensibus, petiit à Venetis, ut restituerent sibi Iadram, aliasque Civitates & loca, quæ occupaverant in suo Regno Sclavoniæ, Veneti prudenti responso Legatos dimiserunt inter se irridentes petitionē Regis: nihilominus non sine metu erant & solicitè magnaque impensa duplicatis præsidiis muniverunt omnes Civitates quas tenebant in illis oris.

Subditque Villanus Vngariæ societatis spe aliquas triremes intra Culfum misisse cap. 67.

(Genovesi) per la compagnia che havieno fatto col Re d' Ongaria contra à Vin. agiunsono l' armi del detto Re; intendieno che como fossono con la loro armata in mare chel detto Re in Schiavonia havesse i suoi Vngari a fare guerra à Vin. come havea promesso, & certe galee ch' havieno all hora in concio d' armi mandarono improviso nel golfo a Viniziani, le quali fecino in quello gravi danni di rubare molti legni che vi trovarono trahendone l' havere sottile, e profondando i legni in mare . . . . . le galee della guardia del golfo che erano per novero più che le Genovesi potendosi aboccare con loro non hebeno ardimento, e la paura del Re d' Vngaria gli impacciava forte piu che de Genovesi per tema che non traboccasse loro adosso la sua grande potenzia le galee Genovesi non havendo contrasto suscirono del Golfo e andarono al loro viagio havendo fatto gran vergogna a Viniziani.

Ianuenses ob societatem contractam cum Rege Vngariæ addiderunt insignia ejusdem Regis, destinantes Classem eorum in Sclavoniam mittere, eò quia Rex à terra quoque Venetos se aggressurum promiserat, & triremes quas habebant instructas ex improviso miserunt in Culfum, quæ gravia damna navibus (Venetis) intulerunt dirripientes . . . . & submergentes plura, Triremes Venetæ ad custodiam Adriatici destinatæ quamvis essent plures quam Ianuen. ausæ non sunt cum illis congredi: magis enim Regiam potentiam timebant, quàm Ianuen. verentes ne à præpotenti Rege opprimerentur. Triremes Ianuen. nullo obice reperto reversæ sunt incolumes magna ignominia Veneto nomini illata.

Ideo Veneti vires Ludovici maximopere formidantes Archiepiscopum Mediolani contra Ianuen. instigarunt, ut idem Caroldus refert & Carolum Imperatorem ut cum Rege Vngariæ se interponeret deprecarunt, ut Villanus C. 68.

Il Comun di Vin. sentendo l' armata de Gen. e le minaccie del Re d' Vngaria, e non volendoli rendere le terre marine della Schiavonia conobono che la nicistà gli stringea a trovar modo di difenderſi per mare e per terra, e però guarnite le loro terre per la difesa con grande e buona provisione mandarono solenne ambasciata allomperatore, pregandolo che procacciasse in loro servigio che il Re d' Vng. nō movesse loro guerra à stanza de Gen . . . . . lo Imperatore ritenne à sue preghiere il Re d' Vng. dal mover guerra a Vin. non senza alcuna speranza d' accordo in processo di tempo.

Veneti ob Classem Ianuen. & Regis Vngariæ minas (cum nollent restituere Civitates maritimas Sclavoniæ) cognoverunt necessitatem res suas defendendi & ideò optimè munitis suis Civitatibus solemnes Legatos ad Imperatorem miserunt, rogatum, ut se cum Rege Vngariæ interponeret, ne illis bellum moveret ad petitionem Ianuen. . . . . Imperator suis precibus Regem Vng. retinuit à bello in Venetos movendo non absque spe compositionis in posterum.

Januenses deinde ab Arag. & Venet. profligata eorum Classe 1353. 30. Aug. Archiepiscopo Mediolani se dediderunt; contra quem Veneti cum Imperatore & Regulis Lombar-

diæ fœdus junxerunt, ſed illi ope Archiepiſcopi valida Claſſe reparata intra Culfum penetrantes Parentium & alia plura loca exuſſerunt, & Venetam Claſſem ad ſapientiam nacti fuderunt (1354. Aug.) inde Veneti de Dalmatia ſoliciti varios tractatus cum Bano Boſnenſi, Rege Raſciæ, Comitibusque finitimis habuerunt,

Fu mandato M. Giacomo Dolfin al Re di Raſcia per haver li Caſtelli di Scardona e Cliſſa con li loro borghi potendo promettere lire C. M. de picoli, ò vero per Cliſſa l. 60. M. e per Scardona l. 40. M.

Multaque pro cuſtodia Dalmatiæ decreta memorat, ſed de Cliſſa an aliquid concluſum

ſ Bernardo Zuſtignan Prechurator de S. Marcho Cap. General vene con la ſua armada in Dalm. & habiando molti trattati fatti e parlamenti alla fine con ſ Lorenzo Celſi adinſembre Cap. del. Paſenadego general de Sclavonia per mò noviſſimamente mandado con ſ Marcho Zuſtignan Conte de Sibenicho, con ſ Zan Dandulo & ſ Fantin Moreſin Conſeieri del dito Cap. de mar, e opreſſo con ſ Domenego Michiel & ſ Maſſio Contarini Provedadori di dite parti elli obtene e ave el Caſtello de Scardona, e entra dentro in 1355. a di X. Zener con alguni pati e convention, in lo qual lo Cap. del Paſenadego antedito ando con la ſua Zente gratantemente romaxe in quello.

Sic Veneti adventum Liguſticæ Claſſis timentes loca maritima continentis Vngarici in ſui poteſtate redigere procurabant, ſed cum eodem tempore Archiepiſcopũ Mediolani mori *a* contigiſſet, nepotes ejus, qui ſucceſſerãt, ſicut inter ſe concordes prudenter ſe gerebant: ita fœdus Longobardicum (cujus caput Veneti erant) diſſolvere cuperent, Ianuenſes, qui hactenus pacẽ abnuerant in ſe compromittere perſuaſiſſent. Veneti rebus ſuis proſpicientes, reputantesque ſe ſe ex Arragonenſium ſocietate quamvis victores diſceſſiſſent, nihil omnino commodi cepiſſe, ac niſi caverent, ne Ianuen. (cum quibus nuper malè pugnaverant) Regem Vngariæ recenti de Tartaris victoria ferocem ſocium adjungerent, moleſtum ſibi hoſtem, ac prope ſuburbanũ oriturum: ideo metu belli Vngarici urgente eorundem Vicecomitum arbitrium ipſi quoque accipere decreverũnt, & *b* pax Mediolani (conquerentibus ſociis) firmata die primo Iunii 1355. vulgata fuit, captivique hinc inde relaxati, & cum

a 1354. 4. Octobr.

b Cortuſii Villanus.

Di queſto meſe d' Agoſto del detto anno (1356.) vedendo i Vinit. eſſere recati a mal partito nella guerra col Re d' Vng. Sig.re di coſi gran potenza, e penzando che per lo cominciamento della guerra i loro Cittadini erano per le ſpeſe premuti dal Commune in fino al ſangue; penſarono che altroſcampo non era per loro, ſe non di procacciare la ſua pace: e pero eleſſeno parechi de magiori, e de piu ſavi Cittadini di Vin. e mandarongli al Re nel campo a Trevigi con pieno mandato informati della intentione e volonta del loro Commune, e giunti dal Re da lui furono ricevuti

Spalatenſesque Trag. & Sibenicen. ad reſiſtendum hortati ſunt, ut Caroldus tradit, & latius in patriæ Chronico refertur, & cum Lelca vidua mater Mladini pueri Comitis Cliſſi, & Scardonæ, qui in Venetorum protectione erat, Regi Raſciæ adhæſiſſet. Veneti eadem loca ſuæ ditionis facere procurarunt ut Caroldus refert.

Miſſus fuit Iacobus Dolfino ad Regem Raſciæ pro conſequendis Caſtris Scardonæ, & Cliſſi cum auctoritate offerendi libras centum mille parvorum, vel pro Cliſſa libras 60. millia & pro Scardona libras 40. millia.

fuerit, nulla memoria reperitur, de Scardona verò Chroniſta Anonymus.

Bernardus Iuſtiniano Procurator Divi Marci Cap. Generalis venit cum Claſſe in Dalmatiam, & poſt multos tractatus tandem cum Laurentio Celſo Præfecto Generali Paſenatici Sclavoniæ noviſſime miſſo, & Marco Iuſtiniano Comite Sibenici Ioanne Dandulo & Fantino Mauroceno Conſiliariis dicti Cap. Generalis una cum Dominico Michaele & Mafeo Contareno Proviſoribus dictarum partium obtinuerunt Caſtrum Scardonæ & ingreſſi ſunt 1355. die X. Ianuarii aliquibus pactis & conditionibus in quo Præfectus Paſenatici antedictus cum ſuis Militibus remanſit.

finis induciarum cum Rege Vngariæ approximaretur, conditiones aliquas eidẽ obtulerunt, quas Rex reſpuit, Dalmatiamque omninò recuperare decrevit, &, ut Venetorum diſtraheret vires, Banum Sclavoniæ maritimas Civitates Dalmatiæ uno eodemque tempore vexare juſſit, & ipſe palam junctus Patriarchæ Aquilejen. & ſecreto Franciſco Carrarienſi Patavii Regulo, magnis viribus Venetos in Marchia Tarviſina aggreſſus, aliquibusq; locis captis, Tarviſium obſedit, ut præ cæteris Cortuſii referunt l. XI. c. 8. *traditur in exercitu (Regis Vng. apud Tarviſium) fuiſſe equites C. millia propter iſta non ceſſabat exercitus contra Zadram, Nonam, Iſtriam, & alias Civitates quas Veneti poſſedebant in Croatia & Dalmatia*) cumque agri Civitatum Dalmaticarum uſq; ad muros continuo vaſtarentur, ita ut Cives egredi, fructusque colligere prohiberentur; Piratæ quoq; eodem tempore mare infeſtarent, ad maximam egeſtatem Cives reduxit. Veneti verò tot anguſtiis preſſi, iterum Regi pacem obtulerunt, quam Rex iterum reſpuit, ut Mat. Vil. refert l. 6. cap. 63.

Menſe Auguſti dicti anni (1356.) videntes Veneti ſe reductos ad malam conditionem in bello cum Rege Vngariæ adeò potenti, & animadvertentes, quod propter bellum Cives diſpendiis premerentur miſerandũ in modum, nullumq; aliud levamen eſſet, niſi in pace, ideo elegerunt plures ex præſtantioribus Civibus, easque ad Regem in Caſtra prope Tarviſium miſerunt pleno inſtructos mandato - - - qui honorificè recepti fuerunt, offerentes Regi, ſi pacem concedere vellet Iadram in ſuam priſtinam libertatem dimiſſuros, certaque loca no-

bono-

bono revolmte, & essendo a parlamento gli offessono da parte del Comune di Vin. come quando potessono haver dallui buona pace chel Comune lasserebbe la Citta di Giara con patto chella dovesse rimanere nel primo stato in sua libertà, e cherenderebono liberamente certe terre nomate della Schiavonia à sua volontà, e certe altre voleano ritenere, e riconoscere dallui con quello convenevole censo à dare ogni anno al Re che allui piacesse: e offerendoli di restituire per tempo ordinato quella quantità di pecũia per suoi interessi e spese che fossono cõvenevoli, e ch' elli giustamte si potesse contentare. Al Re parve strano ch' e volessero trarre Giara del suo Reame, e metterla in liberta, e che per patto li convenisse lasciare le sue terre al Comune di Vin. à censo, e questo riputava in vergogna della sua corona e però non volle consentire à questa pace, ne à questo accordo se liberamente nolli fussero restituite le terre del suo Reame molti di questo biasmarono il Re parendo che egli dovesse haver preso questo accordo con suo vantagio per quello ch' appresso ne seguitò di suo puoco honore. Ma chi riguarderà al fine e alla potenza Reale, nolli darà biasimo della sua alta risposta.

minata in Sclavonia ad ejus arbitrium restituturos. alia verò retenturos cum annuo censu ad ejus libitum, & illam pecunia quantitatem pro expensis soluturos quam convenirent; Regi displicuit Iadram Venetos suo Regno eripere velle, & libertati restituere, & quod ex pacto deberet relinquere sua loca Venetis cum tributi pactione, quod censebat sua dignitati minime convenire, ideò assentiri noluit, nisi liberè relaxarentur loca Regni tui. Non defuerunt qui Regem reprehenderent, quod conditionibus sibi utilibus assensus non sit, ut ea qua brevi parùm prosperè successerunt documento fuere: sed qui respicient ad finem & potentiam Regalem non culpabunt de responso magnanimo.

Relataque seditione inter Vng. & Teutones, ob quam subsequuta est commeatuum inopia suboit cap. 66.

Il Re D' Vngaria vedendo l' hoste sconcia per la sfrenata baldanza della moltitudine delli suoi Vngari, e che i di fetti della vettuaglia erano senza rimedio si pente di non haver presa la concordia che potuto havea prendere con suo honore cõ Vin. ad essẽdo naturalte di subito movimento senza deliberare con altro consiglio improviso à tutti a di 23 del mese d' Agosto detto anno si parti dall' assedio di Trevigio.

Rex Vngaria respiciens exercitum suum confusum ob effrenem audaciam multitudinis Vngarica, defectumque commeatus esse irreparabile, pœnituit eum non accepisse conditiones à Venetis oblatas, cumque esset ingenio praceps, repentè discessit ab obsidione Tarvisii die 23. Augusti ejusdem anni.

Regemque in Vngariam reversum, ut confusionem multitudinis in futurum averteret, militiam in quatuor partes dispertitam, unamquamque tres menses singulis annis in armis esse ordinasse, sic rebus scitè dispositis, bellum facili continuasse, exinde Venetos alias pacis conditiones obtulisse, quæ in causa fuerunt ut Spalaten. & Tragurien. deficerent, ut idem Villanus refert lib. 7. cap. 82.

I Viniziani vegendo chel Re d' Vngaria gli guerregiava in Trevigiana & in Schiavonia, & in Dalmatia con grave guerra e che gli havea preso ordine da poterla senza spese, e senza pericolo della moltitudine degli Vngheri usati di generare confusione continuare, cono bono che alloro era cosa incomportabile, e pero elessono solenni Ambri e mandarongli al Re per adimandar pace: volendosi ritener Giara, e rendergli l' altre terre della Schiavonia, e dargli per tempi danari assai per l' amenda, e fra l' altre che dargli voleano nominarono Trau e Spalato. I Cittadini di quelle terre sentendo che Vinziani gli volevano dare al Re d' Vngheria per loro vantagio si accolsono insieme, e presono per consiglio di voler accettare la benivolenza del Re, e non attendere che Viniziani ne facessino loro mercantia, e pero liberamte si diedero al Re e ricevettero la sua gente, e suoi Vicari in pace, e rettori, e la gente che iera per

Veneti videntes se gravi bello premi à Rege Vngaria in Marchia Tarvisina, Sclavonia, & Dalmatia, & ex ordinibus ritè dispositis perseveraturum absque impensa, & periculo confusionis, cognoverunt ipsis esse incomportabile, ideò per solemnes Legatos pacem petierunt, volentes Iadram retinere, reliquas verò Civitates Sclavonia restituere, & grandem pecuniam pro expensis solvere, & inter loca qua tradere volebant, nominaverunt Tragurium, & Spalatum: Cives autem illarum Civitatum audientes quod Veneti ipsos tradere vellent Regi Vngaria convenientes invicem ceperunt consilium occupandi benevolentiam Regiam, neque committere ut Veneti de ipsis quastum facerent, ideò spontè se dediderunt Regi, ejusque vicarium, & presidium receperunt pacificè: Rectoresque & milites Venetorum remiserunt Venetias incolumes. Rex cum Legatis pacem absque traditione

V 2 Iadra

Vniziani rimandarono à Vinegia sani, e salvi, el Re cogh Ambasadori non volle accordo se non riavesse Giadra, e l' altre terre del suo Reame.

Et clarius Tabula à Cutheis Spalaten. relatis Vngarorum insultibus cap. 3.

De rebell. Spalat. & Tragu. à Dominio Venetorum.

Spalat. verò non volentes ulterius tanta mala & damna sustinere, & pati à gente Hungara, sed potius volentes de opportuno remedio providere, deliberaverunt inter se insimul cum Trag. ut declinarent à Dominio Venetorum & reverterentur ad dominium naturale, & pristinum Hung. statuerunt & ordinaverunt horam, in qua tam Spalat. quam Trag. caperent de nocte omnes soldatos, & stipendiarios Ven. qui tunc manebant ad custodiam in dictis Civitatibus Spalat. & Trag. de anno D. N. I. Christi curr. 1357. *die* 8. *men. Iulii omnes Nobb. & plures populares Civ. Spal. die sabbati ante horam matutinalem, clàm, & occultè armati insimul congregati sunt in Ecclesia S. Domnii, & ibi ordinaverunt ut irent per Domos, & loca ubi erant stipendiarii, & eos omnes caperent, & sic iverunt, & ubicunque sciebant quod essent stipendiarii, & ipsos ita sagaciter & prudenter ceperunt omnes sine prælio & rumore, & posuerunt ipsos inclusos in carceribus videlicet in Ecclesia Sancti Matthei, & in Ecclesia S. Thomæ, sub Ecclesia S. Ioannis Baptistæ de Spaleto & postea iverunt, & accesserunt Nob. Spal. ad Palatium Communis, ubi Potestas manebat, & petierunt à Potestate ut daret eis claves Civ. dicentes, ut Civitatem volumus dare Domino Regi Hung. tunc Dominus Potestas videns non posse resistere absque stipendiariis Venetorum toti Civitati Spal. quia jam omnes stipendiarii capti erant à Spal. & positi in arctissimis carceribus, & Potestas armavit se omnium armorum, & exivit ex Camera, & projecit spatam nudam ante eos, & petebat veniam ut salvarent vitam, & restituit eis statim claves Civitatis. Tragurini verò die crastino sequenti hora Missæ magnæ quando exivit ad Missam ad fratres Minores Potestas Trag. ante horam tertiam, & tunc Trag. videntes quod Potestas ipsorum exivisset de Civitate statim clauserunt portas Civ. & non permiserunt Comitem, seu Potestatem intrare in Trag. tunc verò Potestas credens quod Spalat. non rebellassent, & ivit Spalatum? Spalatini verò honorabiliter ambos Comites Spal. & Trag. cum omnibus familiaribus & massaritiis ipsorum receperunt, & expensis Communis Spal. in barcis armatis instanter Ven. transmiserunt, & statim Spalaten. miserunt suos nuntios pro Domino Ioanne Zuus Bano, & erexerunt vexillum cum insigniis Domini Ludovici D. G. Regis Hung. & statim D Iadræ & aliorum locorum Regni sui componere noluit.*

Banus venit Spalatum cum suo exercitu, & Spalat. dederunt sibi Dominium Civ. Spal. nomine & vice prædicti Regis Hung. & postea prædictus Banus simili modo ivit Trag. & recepit dominium Trag. nomine ut supra. Qui quidem D. Ioannes Zuus B. gerens vices præfati D. Regis in partibus Dalmatiæ & Croatiæ habens plenum speciale, & generale mandatum à prædicto Rege, dare & donare perpetualiter villas, possessiones, & dominium cujuscunque rei, tam stabilis, quàm mobilis, & cuicunque & volens dare, & donare ex parte præfati D. Regis propter fidelitatem Spalat. dominium insularum in perpetuum: Spalatenses verò putantes, quod eis non esset authenticum illud quod Dominus Banus daret, & donaret eis, & non curaverunt recipere, dicentes volumus quod D. Rex solus det nobis, & postea D. Rex non habuit curam tantam de Spalato, & aliis insulas est largitus.

Audita Venetiis Spalat. & Trag. defectione, utrisque scripserunt epistolas tenoris ejusdem.

Iohannes Delphino D. G. Venet. Dalmat. &c. Nobb. & pruden. viris . . . . . . Iudicibus Consilio, & Communi Spal. Trag. fidelibus dilectis salutem, & gratiam suam. Audivimus non sine displicentia multa mentis quod inter vos fuerunt aliquæ novitates, per quas Comitem, & gentes nostras licentiasse videmini, de quibus novitatibus vehementer admirari compellimur, nescientes ex parte nostra causam aliquam processisse, sed potius oppositum, cum vos semper sicut filios & fratres tractaverimus, & tractare perpetuis temporibus conabamur, dum enim reminiscimur fideles dilectissimi de quam miserabili servitutis, & tyrannidis jugo à primordio vos in statum libertatis, & in signum gratiæ nostræ recepimus, & quam dulciter, ac benignè vestram conservationem, & bonum procuraverimus, in defensa vos, & vestros, sicut nostrosmet Venetos favorabiliter pertractavimus, nullo modo credere possumus, quod novitates prædictæ ab ullo infidelitatis fomite processisse potuerint, quin imo eas potius ex accidentali casu aliquo sicut quotidie evenit credimus provenisse; accedit enim mentibus nostris quantis laboribus periculis, & expensis nos, & universaliter statum nostrum supposuerimus cum D. Rege Hung. solum ob vestram libertatem tuendam, & ut in fidelitate, & gratia nostra vos conservare possemus, & cum quanto personarum, & rerum discrimine nos contra eum opposuerimus causa vestri, cum prout scitis jam lucri, vel alterius emolumenti nostri ex vobis occasio nulla erat; abinde enim, & maximè per amplas obla-

oblationes ab Ambasc. vestris pridie existentibus Venec. nobis factas illud processit, quod cum magnis nostris gravitatibus & expensis tenere continuo statueramus ducentos equestres, & multos pedestres, à quibus & liga in partibus Sclavoniæ ut vos & vestra ab Hungarorum dominio protegere valeremus. Qualiter igitur in cor vestrum possit ascendere, quod tanta caritatis fideles, & filii tot defensi laboribus, tot conservati periculis à nostra devotione velint aliqualiter deviare, sanæ mentis potest quilibet faciliter judicare. Hortamur ergo vestram prudentiam quatenus præmissis diligenter in animo recensitis, suavitatem etiam vobis nostri dominii proponentes, ac feritate, & auctoritate dominii Hungarorum, quod sibi ipsis intolerabile prorsus est in obedientia, & fidelitate vestra solita perseverare velitis; & si quid in contrarium actum est, debitè reformare, nostramque gratiam repetere, quam paratam, & promptam remissa qualibet injuria vobis offerimus cum firmo proposito vos habendi carissimos, & recommendatos, sicut unquam habuimus, & vestram conservationem, & bonum cordialiter, ac totis viribus procurandi, ac personas, & bona nostra pro vobis, sicut bonus pater facit pro filiis liberaliter exponere. Super quibus gratam vestram requirimus responsionem. Data in nostro Ducali Palatio die 15. Iulii X. Ind. id est 1357.

Notat Caroldus tunc quoque scriptum fuisse Rectoribus Iadræ, & Sibenici, ut Spal. & Trag. hortarentur reverti ad dominium Venet. & interim bona eorundem sequestrarentur, & postquam nullum responsum habuerunt ab eisdem Capitaneo Culfi, & Provisoribus Sclavoniæ dederunt in mandatis, ut contra eosdem tanquam rebelles procederent quod executi sunt, ut idem Spalaten. refert, qui loco relato sequitur. *Statim post modicos dies, postquam sciverunt, quod Spalat. & Trag. rebellaverunt ab ipsorum dominio, miserunt aliquas galeas suas insimul cum Sibenicen. & venerunt ad Insulam Soltæ, quæ Insula est Spalaten. & deprædaverunt Soltanos, segetem comburendo, & homines mactando, ac mulieres jugulando, & Veneti cum Sibenicen. multa mala perpetraverunt in despectum & dedecus Spalat. Postea post aliquos dies omnes Civitates Dalmatiæ simili modo rebellaverunt à Ven. putantes, quod non esset bonum statum ipsorum sub dominio Venet. Iam in fastidium effecti erant Dalmatinis Veneti propter ipsorum stipendiarios & soldatos.*

Quod hic auctor de stipendiariis refert, & qui fuerint milites Paisenatici à Caroldo memorati in Chronico declaratur. Iadram deinde die 17. Septembris stratagemate captam Cortusii referunt l. XI. cap. X.

Interim Abbas S. Michaelis de Zadra cum scalis induxit per muros gentem Regis in Zadram, sed primò intraverunt viri fortissimi, & milites socii Domini Paduæ, in platea de nocte partes pugnaverunt viriliter, & ultimo obtinuit gens Regis Vngariæ Civitatem excepto Castro die 17. Septembris. idem Caroldus.

Hos autem milites Teutones fuisse, & olim à Carariensi Domino Paduæ Venetis concessos, Iadræ per aliquod temporis spacium moratos, deinde ab eodem Carariensi Regi Vngariæ transmissos cum Iadrensium extorribus Iadram noctu occupasse Veneti Chronistæ scribunt, & Conradum Eldebordum eorum Ducem tunc occisum cum vulgatis conveniunt; interim Ludovicus *a* Trag. & *b* Spalaten. antiqua Privilegia confirmavit, Banusque Nonam arctissimè obsedit, ita ut Veneti nullum subsidium introducere potuerint, sed Classis eorum Sibenicum, & Scardonā loca sibi in continenti proximo reliqua convenit, ubi ob classiariorum insultus Sibenicenses etiā desciverunt, & Andream Iustinianum Comitem simul cum Gregorio Dragoji Cive ejecerunt, ut Caroldus refert, Banumq; Nonam obsidentem adeuntes, eidem Civitatem tradiderunt, ut ex ejusdem Privilegio patet, quod deinde Rex Ludovicus cum cæteris antiquis confirmavit.

a 1357. 28. Aug.
b 30. Aug.

Nos Ioannes totius Croatiæ & Dalmatiæ Banus memoriæ commendantes tenore præsentium significamus quibus expedit, universis. Quodcum universi Nobiles Cives & Communitas Civ. Sibenicen. per N. V. Rodoslavum Crasunvenacich Civem ejusdem Civ. Ambasciatorem, & nuntium ipsorum specialem, habita conversione ad Dominum Regem & ejus sacram Coronam, libertates sive gratias, donationes, & consuetudines inferius declarandas à nobis instantissimè sibi dari postulassent. Nos itaque justis & condignis petitionibus eorundem annuentes in persona dicti D. N. Regis infrascriptas libertates jura, gratias, donationes, & consuetudines eisdem Civibus & Communitati supradictæ Civ. Sebenicen. jurando super signo vivificæ Crucis, Sancta Dei Evangelia, & reliquias Sanctorum concessimus, & conferimus, damus, atque donamus jure perpetuo, atque irrevocabiliter habenda, tenenda & possidenda. Primum videlicet quod omnes injurias offensiones, & excessus per ipsos Sibenicen. factos, & illatos contra Regiam Majestatem, vel ejus subditos, aut alios quoslibet usque ad hæc tempora quovis modo parcimus, ignoscimus, dimittimus, & indulgemus, nec eosdem Cives, vel quemlibet ipsorum quispiam super ipsis excessibus, & culpis possit imputare, & aggravare temporis in eventu aliqualis. Item omnes sententias, deliberationes, & acta per Comitem, & Curiam, sive per Consilia ejusdem Civitatis temporibus retroactis facta, & ordinata

confirmamus, & ratificamus in perpetuum observanda. Item omnia Privilegia, gratias, donationes & libertates ipsius Civitatis per Excellentissimos Principes olim Illustres Reges Hung. datas, & concessas inconcusse, & firmiter volumus observare, in eis denique libertatibus, & donis ipsos Cives ampliare, & non minuere intendentes. Item duas Insulas Srimaz & Zuri vocatas cum eorum pertinentiis, quas olim Commune Iadrense illicitè occupaverat, in quorum tenutam, & possessionem Dominium Venetum eosdem introduxit restituendo, eisdem resignamus pacificè jure hæreditario possidendas. Item quod de cætero vid. ratione præmissarum insularum iidem Iadrenses, vel alii quilibet eosdem nullatenus valeant molestare. Item molendina sive Slap cum flumine Karka, quæ nunc possidere dignoscuntur, eisdem in perpetuum gubernanda commisimus. Item nullum Castrum, nullaque fortalitia in prædicta Civitate Sibenici, nec in districtu ejusdem vel extra districtum, quæ essent vicina dictæ Civitati in præjudicium ejusdem ullo unquam tempore ædificare per quoscunque faciemus. Item totum quod per regimen ejusdem Civitatis est, & in futurum fuerit sententiatum & deliberatum, sit ratum, atque firmum, & inviolabiliter absque contradictione quorumlibet in Civitate, & districtu observatum, nec etiam iidem Cives possint citari vel cogi in præsentiam quorumvis Judicum extra dictam Civitatem. Item si per aliquos Banos, vel Tyrannos temporibus elapsis aliqua in Civitate, vel ejus districtu fuissent occupata, & detenta, ea remaneant illis qui nunc ipsa possident, nec ratione temporum aliqua molestia in eis inferatur. Item Vlahi, vel Villani in districtu ipsius Civitatis absque licentia, & voluntate Civium pascua ipsorum, seu gramina depascere non possint. Item quod nos, vel alter quivis sub dominio prælibitati Domini nostri Regis constitutus, & constituendus nullum debitum, nullamque collectam à Commune dictæ Civitatis, vel ejus districtu præter jus Regium portarum, quod tributum appellatur, prout in Privilegiis eorundem continetur exigere, & extorquere valeamus, nec etiam nos, aut alii quicunque in præscriptam Civitatem Sibenicensem manu potenti venire valeamus nisi in quantitate, qua placuerit Civibus, seu regimini Civitatis, unum prandium semel in anno, & non plus ipsa Communitas nobis dare teneatur, & si ulterius in eadẽ Civitate voluerimus permanere super nostra expensa, & bona voluntate hospitis nostri, absque molestia quorumlibet Civium debemus manere in eadem. Item præfatus D. N. Rex & nos in persona ejusdem totis viribus & potentia ab omnibus æmulis & impetitoribus ipsam Civitatem cum districtu ejusdem defendere & protegere cum auxilio & juvamento spondemus & assumimus. Item si aliquando Dominus N. Rex, vel ejus successores de proprietatibus, & libertatibus dictæ Civitatis quibusvis alienassent, & tradidissent ipsas alienationes idem D. Rex in irritum provocabit. Item antedictus D. N. Rex, aut nos, vel alter nomine ejusdem D. N. Regis obsides de eadem Civitate nullatenus petere, & recipere potest. Item quod prælibata Civitas Sibenicen. omnem gratiam libertatem generalem, & specialem quam aliæ Civitates Regni Dal. habent ampliorem. Insuper attendentes fidelitatibus Civium prædictæ Civitatis Sibenicen. Villas Rachitniza, Dazlina, & Grabrovei citra fluvium Karka ex parte Occidentali existentes. Item Villam Neuest, Coparno, Peremich & Sitniza locatas ex alia parte ejusdem fluminis, habitas, eidem Communitati Civ. Siben. addendo ad districtum ejusdem dedimus, & conferimus in perpetuum possidendas, in cujus rei memoriam præsentes concessimus literas, pendenti sigillo nostro munitas datum in obsidione Civitatis Nonæ die 14. *Men. Decembris anno Domini* 1357.

Rex Ludovicus confirmavit die 17. Kal. Ianuarii 1358. Regni 16. Brachienses quoque à Venetis descivere ut Chronista refert.

1357. *Mens. Ianuarii Brachienses deficiunt à Ducali Dominio quo tempore Almisani Spalat. & Trag. cum navibus suis incenderunt Pharum, ibi potestate existente Nicolao Cornelio, qui se reduxit in arcem, & ibi servatus est.*

Item in lo ditto millesimo del 1357. *del mese de Zener quelli della Braza revella alla Dogal Signoria. In lo qual tempo Dalmixani, Spalatini, e Tragurini con suo navilii andè furtivamente e brusa Liesina, siando là Podestà ſ Nicolo Corner, ma redusese in lo Castello dal monte della terra ella se salui.*

Nonaque tandem fame coacta se dedidit, ut Cortusii cum Chronistis convenientes loco relato sequuntur. *Datur Nona Regi fame consumpta usque ad comestionem equorum. Rex verò cum gaudio de Buda descendit in Zadram, qui Castrum jussit multoties impugnari,* sed antequam Castrum Iadræ expugnaretur, Pax secuta est uti idem Cortusii referunt lib. XI. cap. XI.

Rex ad preces D. Francisci de Carrario obtulit pacem istam quod D. Dux, & Commune Venetiarum omnes Civitates & Castra sita in Croatia, & Dalmatia liberè debeant relaxare, & quod in suis litteris de cætero dominos Dal. & Croat. se non debeant nominare; Ipse verò Rex contra obtulit quod tenebat in Episcopatu Tarvisii. Hanc pacem magis necessariam quam utilem

D. Dux

D. Dux, & omnes Cives laudaverunt: alia pacta non scribo quæ multa sunt: fuit hoc Ind. XI. in Civitate Zadræ, quæ est caput Regni Vngariæ. Ha- *buit in totum Rex quod optabat, ab utraque parte omnia sunt fideliter confirmata & adimpleta.* Chronista autem Venetus

Ello prefato Re fe la ditta pase in la Citta de Zara adi 18. de feurer del 1357. che fo la prima domenega de Quaraesima e quella in lo ditto Zorno fu cridada e publicada ei Venesia fu cridada adi 23. del mese predetto e Zurada adi 25. e tutte queste cose fu dute ad esecution & effetto, Zoe chel castello de Zara in lo qual tera stado f Andrea Zane Cap. e mo jera Cap. Piero Badoer, e Scardona, della qual se haveva dominio fo messa in le man del Re de Ongaria apresso fo scritto a f Iacomo Corner Conte de Arbe, e f Iacomo Ziuran Conte de Pago, e f Nicolo Corner Conte de Cherso, & Ossero, e f Nicolo Corner Conte de Liesina, e a f . . . . . Zu zi Conte de Cursola, e a f Marco Sanudo Conte de Ragusi che de li detti luoghi se dovesse remover con tutta la so famegia, e vegnir à Venexia, e de quelli plui non se impaZar e così fexe per la qual pase e mutation de stado tenudo per lo meso fo reconzado lo titolo Dagal così (Ioannes Delfino D.G. Dux Venetiarum &c.) e per lo simil fo conzada la bolla de plombo delle lettere Dogal.

Idem Rex fecit dictam pacem in Civitate Iadræ die 18. Feb. 1357. quæ fuit prima dies dominica quadragesima, & eodem die publicata fuit; Venetias verò die 23. & jurata die 25. & omnia ad effectum deducta, id est Castrum Iadræ cujus Præfectus fuerat Andreas Zane, & tunc erat Petrus Badoario, & Scardona, quæ in potestate erant tradita fuerunt in manus Regis Vngariæ; jussum etiam fuit Iacobo Cornelio Comiti Arbi, Iacobo Ciurano Comiti Pagi, Nicolao Cornelio Comiti Chersi, Nicolao Cornelio Comiti Phare, ... Georgio Comiti Corcyræ nigræ & Marco Sanudo Comiti Ragusii ut à dictis locis abscederent cum omnibus domesticis suis, & venirent Venetias, & in illis amplius se non ingererent, & ita factum est: propter quam pacem, & mutationem status reformatus fuit titulus Ducalis hoc modo (Ioannes Dolfino D.G. Dux Venetiarum &c.) & simili modo aptata fuit bulla plumbea litterarum Ducalium.

Chronistæ Veneti memorant olim quando cum Imperatore Græco inducias fecerunt, in litteris quas Duces ad eosdem daturi erant, loco verborum *Dominus quartæ & dimidiæ totius Imperii Romani (vel) Romaniæ* reponere debere *aliarumque terrarum, & Insularum Dominus* pactos fuisse (quamvis cæteris Principibus, subditisque scribentes solito titulo Romaniæ usos fuisse constat) ita tunc cum nihil reliquum Veneti in Dalmatia, & Croatia possessuri essent, non solum titulis eisdem Vngaris cessere, sed à reliquis, quoque Romaniæ titulis (quamvis eadem loca pacificè possiderent) Duces eorum se abstinuerunt; inania enim titulorum non admodum in precio apud Venetos fuere. Pacis autem tabulæ tales sunt.

Ioannes Delfino D.G. Dux Ven. &c. Rex pacificus pro redemptione generis humani de supremis Cælorum ad ima Mundi descendens, & tamen mortem subiens temporalem D.N. Iesus Christus post gloriosam resurrectionem suam ascendens ad Patrem, pacem, quæ caritatis est vinculum in suo Natali glorioso Cælestium agminum multitudine nunciatam suis præbuit fidelibus, & reliquit sibi subditos pacis instruens amatores, & religato odio ut fraternæ invidiæ amor regnaret, & quod noverca discordia sejunxisset, mater concordia pacis amica solidaret; Proinde ad universorum notitiam præsentium litteaarum serie volumus pervenire. Quod cum inter quosdam prædecessores Reges, & demum ex m. DD. Ludovicum D. G. Vngariæ Regem ex una parte, & inclitos & prædecessores nostros Duces Venetiarum &c. nos, & Commune Venetiarum ex altera, procurante hoste antiquo humani generis inimico, multæ discordiæ, rixæ, contemptiones, derobationes, oppressiones, offensiones, strages, & damna ortæ fuissent temporibus retroactis occasione Dalmatiæ quod prædecessores nostri Duces, & nos ac Commune Ven. ab olim tenuimus, & tenebamus. Tandem nos, & tota Communitas Venetiarum postquam plures ambasiatas factas hinc, & inde honorabiles viros DD. Petrum Travisano, Ioannem Gradenico, & Benintendum Ducatus & Communis Venet. Canc. cives nostros ad præfatum Illustrissimum D. Ludovicum Vngariæ Regem cum pleno & sufficienti mandato, ut apparet ex forma instrumenti manu Raffaini de Caresinis pub. aucto. Imp. Not. & Ducatus nostri scribæ sub 1357. die 28. men. Novem. X. *Ind. dum prælibatus D. Rex in Civ. Iadræ fuisset, transmisimus, & ipsum declaratis nostris voluntatibus ad infrascriptam pacem & concordiam perpetuæ pacis, & concordiæ vinculum amicabiliter invitamus per eosdem. Nos igitur qui cum Christianis quibuslibet & potissimè cum Regno Vngariæ antiqua amicitia Ducatui nostro conjuncto pacem optavimus, & optamus ad infrascriptam pacem & concordiam perpetuo duraturam cum præfato D. Rege devenimus in hunc modum. Vid. quod nos & Communitas Ven. & in nostris personis ac vice, & Nomine nostro Ambasciatores, nuntii, & Syndici prælibati habentes ad infrascripta plenam & liberam potestatem vigore instrumenti prædicti contenti fuimus renuntiare, & effectualiter renunciamus, de facto in manibus supra-scripti Regis suo, & suorum successorum Regum nomine toti Dalmatiæ à medietate scilicet guar-*

narii usq. ad confines Duracii omnibus Civitatib⁹ terris, castris, insulis, portubus, & juribus quæ habuissemus, & tenuissemus, habebamus, & tenebamus in eisdem quoquomodo, & specialiter Civitatibus Nonæ, Iadræ, Scardonæ, Sibenici, Tragurii, Spalati, & Ragusii in terra firma existentibus, Item Civitatibus, & terris adjacentibus videlicet Cherso, Veglia, Arbo, Pago, Brachiæ, Lesinæ, Cursulæ cum insulis earundem cum omnibus pertinentiis, & utilitatibus earundem, ac titulis Dalmatiæ Croatiæ quibus uti consueveramus, & totum ipsorum jus, & dominium & proprietatem si quas habuissemus in ipsum D. Regem & successores suos sponte deliberatè, & cum maturitate transferentes, renunciantes insuper omni actioni, & omni juris & legis beneficio quibus ullo unquam tempore possemus contra prædicta, vel prædictorũ aliquod nos juvare, & promittentes solemniter sub vinculo Sacramenti pro nobis, & Communi Ven. corporaliter præstiti de ipsa Dalmatia Civitatibus, terris, castris, locis, insulis, juribus, & titulis ac ipsorum possessione, seu dominio nullo unquam tempore per nos, vel alos nos intromittere, vel aliqualiter impedire usque ad confines antedictos, obligantes nos omnes Civitates, terras, Castra, loca, portus, insulas, atque jura infra dicta confinia existentia quæ sunt pro nunc in mera potestate nostra liberè, purè, & simpliciter eidem D. Regi, vel quem ad hoc deputaverit absque omni dolo sine fraude infra spacium 22. dierum à tempore datæ litterarum ejusdem D. Regis scriptarum nobis in eadem forma resignare. De terris autem, & locis, quæ in nostra potestate non essent, si regerentur per Rectores nostros revocare, & retrahere quoslibet rectores & officiales, & gentes quaslibet nostro nomine ibidem existentes, seu residentes, & qui eis in posterum contra ipsum D. Regem recipere sicut ipse D. Rex solitus est esse aliis gratiosus. Et versa vice ipse D. Rex volens nos Ducem & Commune habere perpetuò in amicos carissimos promisit quod omnes terras, castra, & loca quas nos, seu subditi nostri, & sequaces tenebamus in partibus Tarvisii, & Cenitæ, ac Istriæ seu alibi quæ ad dicti D. Regis manus devenissent & devenirent, vel suorum & suo nomine tenerentur, aut suorum, nobis, & dictis nostris subditis & quorum erant, faciet tradi, restitui, & liberè assignari infra terminum 22. dierum prædictorum, seu quibus duxerimus deputandos, nec de ipsis locis, & terris ullo unquam tempore per se, successores suos, vel alios intromittet, vel impediet renuncians, ac in nos transferens omne jus si quod acquisivisset in eis; ita tamen quod ipsas terras, castra, & loca, & subditos earum, nec non omnes amicos adhærentes & sequaces ipsius D. Regis tam Nobiles quam ignobiles tractemus dulciter, & benignè remissis omnibus injuriis & offensis, & sicut faciebamus ante novitates præsentis guerræ, & sicut si D. Regi nunquã adhæsissent; & cõverso promisit præfatus D. Rex facere, & servare de omnibus amicis adhærentibus, & sequacibus nostris tam Nobilibus quam ignobilibus; Item quod captivi ex utraque parte liberè relaxentur. Item quod ex utraque remittantur, & ex nunc remissæ intelligantur omnes offensiones, injuriæ ac damna præterita, non intelligendo debita, quibus sibi invicem tenerentur speciales personæ, de quibus fiat justitia hinc inde. Item quod D. Rex bona fide prohibebit, & ordinabit cum effectu quod in aliqua terrarum seu insularum, aut locorum, quæ perventuræ sunt ad dominium d. D. Regis, & quæ jam pervenerunt non armabitur in cursum, nec exercebitur Piratica, seu damnum, aut violentia aliquibus navigantibus, nec receptabuntur in suis portubus Cursarii & malefici, sed potius persequentur, & arcebuntur sicut decet Regias justitias & honores; Et e contra . . . . in nostris terris & insulis promisimus nos facturos illud idem; præterea promisit D. Rex præfatus verbo suo Regio universos, & singulos cives & subditos, & fideles nostros & Communis Ven. venientes ad terras, portus, insulas & loca quæque subdita præsentialiter & in futurum Majestati suæ habere & . . . . salvos, & securos cum personis, & navigiis ac rebus eorundem, & quod securè, & quietè possint ire, stare, redire & manere per dictos portus, terras & loca cum navigiis personis, & mercimoniis suis, imo ipsos tractabit, & tractari vult dulciter, & benignè sub favore & gratia ipsius, & e contra Nos Dux & Commune tractabimus subditos, & fideles d. D. Regis tali vinculo . . . . . in prædictis omnibus & singulis. Quod si partiũ aliqua huic ordinationi, dispositioni, concordiæ atque paci niteretur contraire, & eas infringere, vel violare conaretur aliquas terras, castra, insulas, aut portus de iis quæ renuntiata sunt occupando, vel aliter paci contrafaciendo, ex tunc pars altera id Sed. Apostolicæ intimari debeat, & D. Papa vigore emologationis, ac potestatis datæ per ipsum D. Regem & nos tenore præsentium litterarum teneatur, & velit infra spacium unius mensis simpliciter & de plano absque strepitu & figura judicii solum recepta fide, & certificatione violationis, & infractionis antedictæ ad observationem dictæ dispositionis, & ordinationis illum, vel illos astringere censura Ecclesiastica mediante in personas, vel Communitatem contrafacientem . . sententiam interdicti, & in singulares personas excommunicationis proferendo à qua nullatenus absolvatur donec per partem prædicta infringentem, vel infringere procurantem parti alteri satisfaciat prout erit justum illum, vel illos nihilominus denunciando fideifragos & perjuros. Si autem aliqua damna, vel injuriæ aut offensiones committerentur per subditos utrorũq; alterutrũ & tunc super illos per ipsum D. Regem, vel suos officiales, vel rectores locorum ipsorum pertinentibus ad nos, & per nos, & nostros Rectores & officiales pertinentibus ad ipsum D. Regem infra spacium unius mensis à tempore depositæ querelæ plenaria satis-

satisfactio impendatur. Nec hæc ordinatio, dispositio, concordia, & pax intelligatur violata, sed in sua firmitate debeat permanere, ad quæ ipse D. Rex, & Nos spontanea nos obligamus voluntate. Præmissa autem omnia & singula cum infrascriptis nostris Nobilibus juravimus ad sacrosancta Dei Evangelia tactis scripturis per nos & successores nostros, & omnes pertinentes ad nos inviolabiliter & integraliter observare, & non contrafacere, vel contravenire per nos, vel alios de jure, vel de facto directè, vel indirectè, palam vel occultè quovis ingenio, vel colore sub indignatione Dei omnipotentis & omnium sanctorum suorum, quod quidem juramentum præstitimus in manibus venerandi in Christo patris D. Stephani Zagabrien. Episcopi & Mci Viri Domini Nicolai Regiæ Curiæ Iudicis Ambasciatorum, & Procuratorum d. D. Regis ad hoc specialiter constitutorum sicut constat per litteras Regias scriptas Iadræ sub anno Domini 1358. die 20. Febr. sigillatas sigillo suo secreto; Nomina autem nostrorum Nobilium, qui nobiscum juraverunt sunt hæc: D. Fran. Lauredano, Petrus Caravello, Ioannes Mocenigo, Andreas Fusculo, Laurentius Dandulo, & Marcus de Triolis Consiliarii nostri Venetiarum, & D. D. Petrus Steno, Marcus Barisano, & Daniel Victuri capita Consilii de 40. D. D. Marcus Cornario, Miles Petrus Gradonico q. Domini Ducis, & Franc. Bembo D. D. Andreas Erizzo Procuratores S. Marci & Nicolaus Faledro, D. Marcus Lauredano Procuratores Ecclesiæ S. Marci, & D. Pancratius Iorgio Advocator Communis Ven. D. D. Petrus Badoaro Miles Bernardus Iustiniano Procurator S. Marci Petrus Memo Bertucius Grimani & Marcus Mauroceno omnes honorabiles Cives nostri Ven. pro se ac hæredibus & successoribus eorum, & tota Civitate Ven. prædictum juramentum præstantes. Actum Venetiis in Ecclesia S. Marci præsentibus Reverendo Patre D. Raimundo electo Patracen. Archiepiscopo, Ven. V. D. Neapoleone de Tibertis ordinis S. Ioannis Ierosolimitani Priore Ven. D. Paulo cantore, & Canco Zagrab. & D. Ladislavo Canonico Buden. testibus. rogatis & aliis Anno Domini 1358. Indic. 11. die Dominico 25. Februarij feliciter. Amen.

Sic Veneti Dalmatiæ & Croatiæ titulis cedentes, cunctaquæ in Adriatico ultra Istriam possederant amiserunt, quamvis sub his titulis omnia non comprehenderentur: Nam sicuti Venetos Chronistas antiquitus Dalmatas à Sclavis distinxisse observatum est, ita deinceps aliquas Croatorum, & Chulmitarum Civitates quibus Reges Vngariæ Privilegia ad instar Dalmaticarum indulserant, Dalmatico nomini accessisse; maritimasque Civitates Croatiæ sub Breberiensium regimine existentes, Dalmatiæ titulo ab eisdem sumpto, inter Dalmaticas numerari cepisse superius relatum est; eisdemque simul cum insulis Adriaticis sub Venetorum Dominio permanentibus, nomina Dalmatiæ, & Sclavoniæ confundebantur; Sed cum pax inter Ludovicum, & Venetos agitaretur, Rex non solùm loca, quæ nomine Dalmatiæ, & Croatiæ Veneti possidebant, sed Ragusium quoque quamvis extra Regnum Dalmatiæ situm (quod an ullum Regem Vngariæ recognoverit nulla memoria reperitur) asserebat, simul cum cæteris insulis Adriaticis, Narentanorum olim nomine censitis, quæ ad illum uti Ramæ & Serviæ Regem pertinebant; Ideò omnia Dyrrachium usque tradi pactus est, quæ prout maritima, Dalmatia, vel Sclavonia promiscuè nuncupabantur, solius tamen Dalmatiæ nomine tradita fuerunt, ut ex tabulis pacis suprarelatis constat; Exindeque Dalmatiæ Romanæ pars Orientalis maritima à Serblis possessa, Dalmatiæ restituta fuit, in qua Ragusium tantum ex antiquæ Dalmatiæ Civitatibus erat: Vnde cuncta, que Veneti in Adriatico, tam titulo Dalmatiæ, & Croatiæ, quàm sine titulo ab Istria in Orientem Dyrrachium usque possederant, deinceps sublatis Croatorum, & variis Serviorum nominibus, solius Dalmatiæ nomine ut plurimum nuncupata fuerunt, & sicut usque tunc singulari dictione Regnum Dalmatiæ, & Croatiæ scribebatur, ita deinceps plurali Regna Dalmatiæ & Croatiæ distincta reperiuntur; Sed qua de causa Veneti insulis quoque cesserint, non apparet, cum Ludovicus nullam Classem haberet, nec Ianuenses tunc Venetis amici, & etiam inter se divisi timendi essent, neque Regina Neapolitana Ludovico inimica; tamen si quis consideret quod alias antequam Veneti aliquid in continenti possiderent prudentiores eorum prospicientes, plerosque Cives, qui divitiis affluebant agris in continenti aptandis, emendisque se occupare, & ob id à mari in dies alienari, ideò lege lata anno 1274. agrorum emptiones prohibuerunt; Sed cum deinde Tarvisium occupassent, Lex in desuetudinem abierat; Ideò cum eandem prohibitionem iterare voluissent anno 1345. re in senatu proposita, non obtinuit, quare quasi licentia concessa fuisset, eò liberius agros emebant, & cum deinde quoque gravissimo bello à Ianuensibus detinerentur, idque navigantibus magno incommodo esset, eò magis divitias, quibus affluebant, in fabricandis ædibus, & aliis delitiis Longobardicis parandis distrahebant, Patavinumque agrum in proprium usum trahentes, Carrarienses primò occultè, deinde palàm inimicos experti sunt, ideo, si quis diceret desiderio Tarvisini agri recuperandi insulis Adriaticis, quas olim Duce Auro Mastropetro servarant, cessisse, forsan non malè coniiceret. Quæ autem incommoda ex Dalmatiæ amissione Veneti experti sunt ex iis quæ postea evenerunt satis intelligi potest: Sed Venetis, Ianuensibus, & Vngaris mutuis cladibus se afficientibus, grave vulnus Christiano nomini inflictum fuit: Nam Turcæ ex Asia primo pyraticam in Euro-

Europam extenderunt, deinde cum & Ianuensium Classes civiles discordiæ, & Venetos bellum Vngaricum à maris Ægæi custodia avertisset, ac ne in Græcis quidem ad suas res defendendas quidquam opis & præsidii esset positum, Turcæ in Europam magno Christianorum malo *a* transmiserunt, & Calipolim *b* occupantes pedem fixerunt, quos ditionem in dies dilatantes frustra postea, feroque Christiani Latini nominis inde pellere conati sunt.

a 1356. b 1357.

LIBER QUINTUS

QVæ tempore Ludovici, & Sigismundi Regum Vng. in Dalmatia & Croatia evenerunt, & quomodo Veneti Civitates Dalmaticas recuperaverint.

CAP. I.

De rebus gestis in Dalmatia vivente Rege Ludovico.

LVdovicus adepta Dalmatia, quamvis Spalat. Trag. & Siben. deditione acceptis, Privilegia confirmasset, per quæ propriis legibus uti Civibus permittebatur; tamen eorundem jura cum cæteris civitatib⁹, quas vel vi ceperat, vel à Venetis absque conditione acceperat, eadem esse voluit: Iadrensibus autem, neque antiqua Privilegia confirmavit, neque Pagensis Insulæ jurisdictionem restituit, & arcem à Venetis acceptam (cujus destructionem Iadrenses frustra speraverant) continuato præsidio obtinendam sibi putavit; appellationemque contra antiquam libertatis Dalmaticæ formam induxit, ut ex ejusdem diplomate paulò antequam relatas pacis tabulas subscriberet, Dato Iadræ 4. Idus Februarii *c* apparet. Matrem deinde Elisabetham, Baronibus quibusdam associatam ad maritimas partes summa cum auctoritate delegavit; quæ Dalmatarum Privilegia antiqua cum cæteris maritimis Civitatibus confudit; cum etenim Dalmatarum, Croatorum, & Serviorum discrimen Ludovicus sublatum vellet, totius quoque Dalmatici Regni jura uniformia esse jussit, & pro temporum diversitate aliqua Privilegia, quæ obscura videbantur declarando mutilavit, aliqua verò etiam ademit: de Venetisque semper suspicionem habuisse, ex eo dignoscitur, quod dum bellum gereret cum Imperatore & Duce *d* Austriæ suspicatus sit Venetos cum hostibus sentire, idcirco custodias, & cautelas aliquas in Dalmatia adhiberi jussit, quæ in Chronico declarantur. Iadræ *e* deinde fuit, nihil tamen ibi eum egisse memoriæ proditum est. Almisani circa eadem tempora piraticam *f* renovarunt, sed cum protectores non haberent, facilè à Bano repressi fuerunt, quiesq; in Adriatico continuavit, quoad bellum inter Venetos, & Ligures exarsit, quod quamvis ab utrorumque historicis latè describatur, aliqua tamen addi possunt ex auctoribus manuscriptis, ex quibus rerum gestarum causæ clariores existent. Mutuam æmulationem causam belli fuisse scriptores conveniunt; Regemque Vngariæ postulantibus Liguribus Venetis bellum indixisse referunt. Sed quænam causæ ipsum induxerint, non tradunt; quæ quidem causæ, cum ad res Dalmaticas pertineant, referendæ sunt, ut quæ inde secuta sunt melius intelligantur: Vt primum enim Veneti dimissa Dalmatia cum Ludovico pacem composuerunt, finitimi eorum (id quod antea per imbecillitatem tentare ausi non sunt) potentia Regis Vngariæ freti Venetorum ditionem maritimam turbare ceperunt, ut Caroldus *g* refert, nam Legatus Summi Pontificis pro Marchia Anconitana, & Romandiola, Patriarcha Aquileien. pro Carnis, & Carrariensis Patavi Regulus questi sunt, libera navigatione Adriaticum commeantibus per Venetos uti non licere; inter quos tamen Marchio Ferrariæ, quamvis eadem in causa esset, nomen suum profiteri ausus non est, quod intra mænia Civitatis Magistratum Venetum haberet; Veneti hac conspiratione animadversa, facilè inducti sunt, ut Ludovico morem gererent (quem liberam Dalmatarum ad Carrariensem salis devectionem cupere *h* cognoverant) idipsum tamen irritũ mox fecerunt, obstricto pactionibus Carrariensi, ne alio sale quam quod à Venetis accepissent uti Patavinis *i* liceret, summo verò Pontifici sua jura antiqua demonstrarunt, quo factum est, ut querelę finitimorum conquiescerent: Ludovicus autẽ, qui sicuti cũ Venetis mutuam navigantium & merciũ securitatem pactus fuerat, ita libera navigatione parique cum Venetis jure uti volebat: qua de causa clausulam *è contra* ex parte Venetorum in pactis appositam declarari petiit; Veneti tamen nihil addere vel declarare voluerunt; & nuntio misso Regi satisfacere conati *k* sunt; Sed cum non acquiesceret, ut aliquam paritatem Regi concedere viderentur, convenerunt, ut tam Rex, quam ipsi subditis alterius diplomata securita-

tis

c infra lib. 6. cap. 2.
d 1361.
e 1363.
f 1364.
g lib. 9.
h 1358. 4. Martii.
i 21. Maii.
k Caroldus.

tis darent, quibus salvæ res eorum essent, sic tempori servientes Veneti, liberumque transitum aliquibus ejus subditis concedentes, Regi pro tunc satisfecerunt, jusque maritimi dominii sibi integrum servarunt. Sed cum Ludovicus vetito civitatibus, privatisque personis per Dalmatiam salis commercio, officialibusque electis, Cameram salis instituisset, magnumque emolumentum inde caperet, ab eisdem edoctus: Si Sal Ferrariam, Pataviumque transfueheretur, majori emolumento futurum: Hac de causa Danielem de *a* Varicassis Iadren. & Baldassarem de Sorba Genuens. officialem *b* Cameræ Salis Dalmatiæ Venetias misit, quibus responsum fuit Patavinum & Ferrarien. teneri ex pacto, salem à Venetis recipere, Regi autem per nuntium *c* significatum 300. ab hinc annis Venetos possidere jus ab universo Mundo approbatum, & specialiter à Romana Ecclesia, ut navigantes intra certos fines Venetias venire tenerentur, quod, quamvis Rex approbare visus non sit, tamen cum ipse alia tunc moliretur, Venetique à nullo molestarentur omissa ejus rei mentio est; Cum deinde pro Imperatore Græco adversus Turcas expeditionem meditaretur, Venetos requisivit, ut aliquas triremes suis expensis Venetiis construere, armareque posset, Veneti, è quorum re non erat, Regem potentem in Adriatico Classem tenere, prætextu amicitiæ, piæque expeditionis quinque triremes instructas *d* obtulerunt; Sed cum paulò post mutato consilio in ipsum Imperatorem Græcum, & Regem Rasciæ arma illa vertere statuisset, eandem Classem suis tamen expensis sibi contra eosdem concedi postulavit, qua in re Veneti, integram sibi cum illis benevolentiam intercedere causati, Regi morem gerere recusarunt, seque interpretes reconciliandæ inter eos gratiæ fore polliciti sunt: Et quamvis deinde inter Venetos & Carrarien. bellum exortum *e* esset, & Ludovicus postquam è Polonia rediisset (quo mortuo Casimiro profectus, Regnique insignibus acceptis, regimen ejus matri permiserat) Carrariensi auxilia quæ ex pacto contra Venetos præstare tenebatur *f* misisset, in Dalmatia præter mutuas suspiciones nihil turbatum fuit. Ludovicus tamen de Dalmatia solicitus Iadram venit, & cum tunc Ioannes Constant. Imperator Veneta Classe per Adriaticum veheretur, ejus iter, & consilia observari *g* mandavit. Veneti verò quippiam Ludovicum in Adriatico moliturum suspicati, Classem eò destinarunt, qua de re Raphainus de Caresinis qui Appendicem ad Annales Danduli conscripsit, hæc habet *cæterum quia præfatus Rex (Vng.) tam per terram, quam per mare multa minabatur, destinatum fuit à Ducali Dominio extoleum galearum ad partes Sclavoniæ, quarum extitit Capitaneus Michael Delphino, & apud eum Provisores duo, scilicet Petrus Iustiniano Procurator S. Marci, & Petrus Cornario, taliter quod nullus toto tempore guerræ, vel exivit, vel apparuit hostis in mari, & galeæ & navigia nostra pro mercaturis, ac si tempus pacis fuisset, liberè navigarunt* tandem cum Carrarien. quamvis opibus Lud. *h* adjutus se imparem Venetis intelligeret, pacem eorum arbitratu componere coactus est; Inde Venetos bellum cum Austriæ Duce excepit, quod Ludovico adnitente per biennales inducias intermissum est, quarum tempore inter Ven. & Ligures controversiæ incessere, mutuaque damna in Cypro, & Ægeo illata *i* sunt, quas ne in apertum bellum erumperent sum. Pontifex conatus est componere; Sed cum Ligures sperarent se auxilio Regis Vngariæ, opportunitateque Dalmatiæ rem Venetam depressuros, & per consequens arbitrium maris Mediterranei consecuturos, pacem abnuerunt, Ludovicumque in Venetos irritare non cessabant; cum autem tunc Ludovicus victor de Lithuanis reversus *k* esset, Liguribus aures præbere cepit, quod cum rescissent Veneti, cum Duce Austriæ pacem facere maturarunt, captivosque eidem, & loca occupata restituerunt. Ludovicus autem quod majorem partem littoris Adriatici & omnes ferè insulas in sua ditione haberet, maris imperium penes Venetos esse æquo animo non ferebat, & eò magis quod in successione Regni Neapolitani Venetos impedimento sibi futuros suspicabatur, cum eo tempore nullis aliis distractus curis, Regna Vngariæ, & Poloniæ pacata possideret, ejusque auctoritatem Patriarcha Aquileien. & Carrarien. palam sequerentur, & secreto Anconitani, cæterique Adriatici accolæ, sperantes omnes ejus ope liberam Adriatici navigationem se consecuturos, quo factum est, ut oblatam armorum societatem cupide arriperet: & prætextu vetiti per Adriaticum salis Pagensis commeatus, bellum Venetis facta cum Aquileien. & Patau. *l* societate indixit, in spem erectus, se ope Ligurum Venetorum in Adriatico potentiam depressurum, propriaque inde instituta in Dalmatia Classe omnia impedimenta consequendi Regni Neapolitani remoturum; Sic Veneti à potentissimo Rege & tot Principibus simul junctis uno eodemque tempore terra marique oppugnari cepere. Qui animadversa tantarum opum conspiratione, cum Ligures magis quam cæteros vererentur, quo illos in Tyrreno detinerent, Regem Aragoniæ in eosdem multis oblatis conditionibus sed incassum solicitarunt, cum Rege tamen Cypri, & Bernabone Mediolani Regulo fædus junxerunt; munitis itaque oppidis, quæ in continenti habebant, Classem, Præfecto Victore Pisano, in Tyrrenum miserunt, qui Ligurum triremes ad Antium consecutus, vicit *m* quidem, sed ex damno in prælio recepto victoriam prosequi, Genuensiumque loca cum Mediolanen. fæderato aggredi, ut proposuerat, non potuit, & in Ægæum secedens,

reparata

a Idem
b Script. Iadren.
c 1364. Caroldus.
d Idem.
e 1370.
f Cortusii.
g 1371. 9. Aprilis.
h 1373.
i 1376.
k 1378.
l 1378. Carold.
m 1378. 30. Maii.

reparata Classe, aliisque acceptis triremibus socias naves & loca tutatus est; nam interim Ligures Classe reparata, eaque divisa, undique Venetorum navigia infestabant, quos opportunè se subducentes nusquam Pisanus assequi potuit, & cum interim, & Genuæ nova supplementa instruerentur, & in Dalmatia jussu Regis triremes adornarentur, idcirco in Adriaticum invectus, Pisanus, Catharum, Sibenicum, Arbumque cepit, Tragurium bis oppugnavit, Iadram sæpius obsedit, infestavitque ut Sabellicus, & cæteri vulgati referunt, quibus addenda sunt quæ Caresinus qui non dum editus est tradit.

1378.17. *Iulii præfatus Capitaneus* (*scil. Victor Pisanus*) *Venetias misit Capitaneum olim galearum Ianuen. aliosque captivos; deinde se transferens ad Civitatem Cathari tunc Regi Vngariæ subditam, quæ die Dominica* 14. *Augusti* 1378. *devicta, & saccomanata pepercit civibus, eisque Civitatem restituit, Castro in custodia Ducali retento* & infra. *Applicans autem X. Octobris supra caput S. Mariæ Otranti detexit* 17. *galeas Ianuen. quas ob nimiam distantiam, virorumque nostrorum lassitudinem, quia in prosequendo nunquam cessaverant, eas capere minimè valuerunt; nostræ igitur galeæ pro victualibus quibus summè indigebant iverunt in Apuliam; quibus sumptis, versus Iadram quantocius navigarunt, ubi nullas galeas hostium invenerunt, persistentibus verò ibi aliquibus diebus, & portum & Civitatem stimulantibus, cum bombardis. ecce die* 22. *Octobris applicuerunt ad eos supradictæ galeæ,* (*scilicet sex quæ Regem Cypri associaverant*) *die* 24. *Octobris Capitaneus noster ivit ad partes Sibenici, & dimissis duabus galeis ad custodiam punctæ, & duabus ad S. Nicolaum, intravit cum reliquis Culphum dictæ terræ, præmisso N. V. Ludovico Lauredano Provisore ad scrutandum Sibenicen. corda; sed viso quod se ad defensionem parabant, aliquibus nostris intrantibus, capta fuit civitas, & incendio, ac prædæ submissa. revertuntur nostræ galeæ Iadram, stantes ibi custodientes ne galeæ hostium portum Iadrensem introirent. Die Mercurii X. Novem. præfato Ludovico Provisore eunte Arbum cum X. galeis, confestim Arben. clavibus exhibitis ad suum verum Ducale Dominium redierunt. Tota Classis è Iadra recedens die* 16. *Novem. reperit sub muris Tragurii intra purpurariam, & pallatam supradictas* 17. *galeas Ianuen. non audentes inde recedere; verum quia insula opposita produxit ibi duas buccas, per quas ad Civitatem patet accessus, quamvis gentes nostræ plurima damna Traguriniis intulerunt, pluribusque diebus ibidem permanserunt, plena tamen obsidio firmari non potuit. Hiems tota in partibus Dalmatiæ consumpta est, illatis maximis damnis maritimis & terrestribus contra Ragusium, & partes Dalmaticas. Bonus Dux noster ne annona Civitatibus, & fidelibus suis desit, semper vigilans, destinatis quampluribus Vsseriis seu galeis grossis, Conchis aliisque navigiis, mandavit, ut galeis nostris sociarentur in Apuliam, & inde Polam. Sic die Dominica* 24. *Aprilis recessit Cap. noster à Manfredonia cum omnibus galeis, & navigiis, ac tritici maxima copia, quibus usque Polam sociatis, iterum ad partes Dalmatiæ revertitur; tandem ob immensitatem algoris . . . . maritimasque tempestates gentem nostram non parvis afficientem incommodis, se oportuit reducere ad portum Polæ. Vtinam venisset usque Venetias, ubi plenius refecta fuisset.*

Caroldus verò eadem exscribit, & addit quædam, quæ si in unum redigantur, & cum Sabellico conferantur, rerum gestarum series integra elicietur; pro cujus clariori intelligentia portuum qui in Dalmatia sunt status quinam fuerit exponendus est, ut non solùm eventus rerum à Pisano gestarum, sed etiam consilia, causæque melius percipiantur. In insulis Dalmaticis crebri portus existunt; nullus tamen per ea tempora munitus erat, quo fiebat, ut Ligurum Classis Veneta inferior tutis illorum stationibus uti non posset: In continenti verò Catharum, Ragusium, Spalatum, Tragurium, Sibenicum, & Iadra navium stationes oppidis adjunctas habent, quibus in locis receptū, promptaq; auxilia Vngaricæ circa Regionis Ligures habere poterant: Ex quibus Iadra, & Ragusium civitates probè munitæ nullam aggressionem Venetorum timebant, ceteræ verò debiliores in perpetuo metu versabantur. Veneti enim ab antiquo, omnes conatus suos intenderant, ut ab externis Classibus Adriaticum tutum redderent, civitatesque præsertim continentis ex parte maritima muniri non permittebant, & à subitaneis tantum insultibus Piratarum tutas fieri concedebant, ideò muri earumdem maritimi, ut plurimum ex ædibus privatorum se se tangentibus constabant; utque ob Breberien. Tyrannidem Spal. Trag. & Siben. à terrestri parte se muniverant, ita sub Venetorum ditione ab eadem parte eò validius firmatæ fuere, à maritima verò ob privatorum commoditatem imbecilliores evaserant; Ita, ut tunc ferè apertæ reperirentur, & quamvis jussu Regis muniri cepissent, tamen ob brevitatem temporis, & quia Rex præcipuos reditus Duanæ & Trigesimæ Civibus abstulerat, suæque Cameræ Salis junxerat, ob inopiam infirmis muris obducebantur; eoque in perpetuo metu versantes à Bano per vices supplementa militum accipiebant, ut in Chronico latius. Civitatum autem prædictarum portus, stationesque non ejusdem sunt rationis. Nam Catharum, quamvis portum munitum non haberet, tamen ex longitudine sinus, qui per 18. mil. pass. protenditur facilè adventus Classis prænosci, & ob angustias faucium pluribus in locis amica tutari inimica verò repelli poterat.

Ragusinus portus mediocris est, & intra mœnia civitatis inclusus.

Spa-

Spalatinus verò nec à ventis hiemalibus satis tutus.

Tragurinus propter objectum insulæ satis navium capax, & à ventis tutus; sed si insula ab inimicis occuparetur inutilis redderetur.

Sibenicensis, quamvis Tragurino amplior; tamen cum tunc nullis esset instructus munitionibus, accedentes sociorum naves tueri non poterat.

Iadrensis autem, cùm inter Civitatem, in peninsula oblonga existentem, & continentem situs sit, amplus & capax cathena claudebatur, ob id amicæ Classi tutum receptum præbere poterat, de quo solo, uti proximiori, cæterisque ampliori, simul & munitiori, Venetos solicitos fuisse scriptores conveniunt, semperque conatos, vel inimicam Classem ab eo avertere, vel, si in eundem illaberetur, obsidere; reliquos autem, ut minus opportunos, vel faciles occupatu paruifaciebant.

Pisanus igitur cùm Ligures ab Adriatico avertere non potuisset amandato Carolo Zeno, ut res eorum infestaret, Culphum ingressus Catharum primum hostium receptaculum cepit; impositoque arci præsidio, in asperrima & excelsa rupe posita, retinuit, hostilem deinde Classem quæritans prope Iadram pervenit, ibique substitit, ut advenientem aggrederetur; sed cum 17 Ligurum triremes Tragurium se recepisse audivisset, exindeque circa proximum Diomedis Promontorium naves Venetas infestare, eò cursum intendit, verùm cùm inter navigandum comperisset, Sibenicum nullo præsidio Banali fulcitum in magno metu versari, eo divertit, & cum cives requisiti (præter expectationem) se dedere noluissent, vi adhibita facilè debiles muros superavit, indeque recedere festinans, arcis oppugnatione omissa, in quam Cives confugerant, urbem diripuit, & incendit, ut Caresinus cum Sabellico concordes referunt: illud autem quod Caresinus de duabus triremibus ad custodiam *puncta* & duabus ad S. Nicolaum dimissis refert, in ostio Sibenicensis sinus erat Ecclesia S. Nicolai cum annexo Monasterio ordinis S. Benedicti, nunc verò arx; *puncta* autem vulganter à nautis dicitur Promontorium à silice nomen habens, X. millia pas. ab arce prædicta Orientem versus distans, ex quo mare apertum prospicitur, quo ideò Pisanus triremes misit, ne interim inimica Classis eo inscio Iadram pergeret, ut Sabellicus adnotavit.

Tragurium deinde oppugnasse refert Sabellicus, & exinde reversum Arbum deditione recepisse. Caresinus verò cum cæteris Chronistis Iadram reversum, & post Arbensem deditionem Tragurium oppugnasse, quod & verum est; nam Sibenicum captum & incensum fuisse die 24. Octobris Sibenicen. monumenta cum Caresino conveniunt, dieque 7. Nov. Pisanum prope Iadram existentem Ludovico Lauredano ejus Legato in mandatis dedisse, ut Arbum pergeret, dieque X. ejusdem mensis deditionem secutam, ipsæ deditionis tabulæ Arbi existentes, cum Caresini dictis concordantes testantur. Tragurium igitur post Arbensem deditionem die 16. Nov. ut Caresinus vel 17. ut Caroldus oppugnatum dicendum est; sed cum Caresinus paucis verbis rem perstringens, obscurus evadat, Sabellicus ex variis Chronistis fusius rem gestam describens referendus est.

Habet Tragurinus portus duo ostia, ad Ortum unum, alterum ad Occasum spectans: utrumque Genuenses magnis operibus ita obstruxerant, ut Veneti oppugnatione deterriti circa illud quod ad Occasum vergit a *in ancoris stare* *sint coacti. aberat tum pars Ligustica Classis*, quæ ad Apulam b frumentationem *exierat: inde autem reversus hostis aversa parte ne conspectus quidem ab ullo, ad suos redit. Quod factum quum Pisanus restituisset, divisa Classe utrinque Ligurem obsidere perrexit: parte militum non parva in* c continentem *exposita, ut pluribus locis hostem fatigaret. Ferunt levia peditum certamina per eos dies commissa; sed illa ipsa nulla memoria digna, demum Victor longioris mora impatiens* d urbem *oppugnare aggreditur; sed conatus illi omnino irriti. Venetus non solum* e oppido *non est potitus, sed ab Genuensibus (quorum vis ingens erat* f intra mœnia) *cũ cade ad naves repulsus: cecidit eo certamine Lucas Valaressus, patricii sanguinis homo; Victor suo incepto frustratus: quia jam commeatus defecerant: nec erat quod ab urbe rei frumentaria inopia laborante, quicquam speraret, soluta obsidione ante Iadram reversus consedit; urbemque assidendo magis sollicitabat, quam premebat.*

a *Ad peninsulam.*
b *Apulam Venetorum frumentationem infestandam.*
c *Insulam.*
d *Munitiones portus & insula.*
e *Portus vel oppido.*
f *Intra munitiones insula.*

Quamvis oppugnationem rectè describat Sabellicus; tamen cum situm Tragurii exploratum non habuerit, in aliquibus lapsus est, ideo loca circa civitatem describenda sunt, ut vera rei gestæ series elici possit.

Insula Bua à Spalatensi Promontorio (quod antiquit⁹ à Diana, nunc à S. Georgio nomen habat) in Occidẽtem vergens per X. mill. pass. protenditur, ex neutra parte ullum portum habens, inde verò in duo promontoria scissa, major in Occidentem vernum, minor in Occidentem æquinoctialem excurrentia, sinum efficiunt cujuslibet Classis capacem, majoriq; ex Meridionali parte adjacet insula, vel potius scopulus à S. Euphemia dictus, portum efficiẽs, minori verò (cui à S. Cypriano nomen est) obversum est littus continentis limosum, in quo Tragurium jacet. In peninsula enim antiquitus tenui Isthmo continenti juncta situm fuisse, Tabulæ Peut. & Porphirogenitus testantur: quando autem effosso Isthmo in insulam redactum fuerit, nulla

memoria reperitur: tempore tamen, quo Bela 4. Rex Vng. à Tartaris fugatus ibidem secesserat, insulam fuisse Archidiaconus Spalat. testatur cap. 40. *Tartarorum agmina cum Duce impio in Traguriensi littore consederant . . . . caterum Dux Caydanus omnibus locis illius circumstantiis perlustratis, tentabat si posset sub mœnibus equitando transire, sed cum cognovisset, quod aqua illa per quam civitas à terra dirimitur propter limi profunditatem invadabilis erat, retraxit se inde*; oppugnationis autem tempore per pontem lapideum longitudinis passuum 40. ex XV. arcubus constantem Civitas antiqua à Septentrione continenti juncta erat, à Meridie verò inter eandem Civ. & proximum insulæ collem portus existit; qui ab Oriente aggere contra hibernos fluctus tutus redditur, per quem, tribus pontibus, tunc sublíciis, interstinctum, in insulam erat transitus;ab Occidente verò principale, patensque ostium habebat, per quod tres, quatuorve triremes simul ingredi poterant: portus autem ipse ex maris reciprocatione, quod ibidem coarctatum summa velocitate, & incertitudine commeat, majorum navium capax est; reliquum autem littus circa oppidum ex utraque parte, tàm Occidentali, quàm Orientali, longo spacio penes continentem limosum, nullibi sicco pede ex parvis etiam cimbis exscensionem admittit;per tenuemque tantum alveum manufactum, tempore quo, ob Breberien. metum secundo muro Civitas munita fuit, parvis naviculis Civitatem circumire permittitur. Ipsa verò Vrbs in duas divisa erat partes, in novam scilicet, & veterem; Vetus, quæ & Orientalis à Septentrione, & Oriente duplici, ab Occidente, & Meridie simplici muro cingebatur: Nova & Occidentalis à Septentrione, & meridie debilibus muris veteri jungebatur; ab Occidente verò firmiori claudebatur, in unius Septentrionali angulo unica turris erat; in Meridionali verò binæ turres faucibus portus imminebant.

Tragurienses igitur Sibenicensi expugnatione audita in magno timore versabantur, Banique auxilia implorabant, eoque ob Sibenicen. calamitatem sibi imputatam celeriter accurrente, cum Ligures quoque cum captis aliquot navibus ibidem se recepissent, inter se consulebant, si qua ratio muniendi portus iniri posset, opportuneque Pisano Iadram reverso, exindeq; tempus exequendi propositi rati, omnia ex Ligurum sententia disposuerunt. Ligures etenim, cum Classem Venetam inferiorem haberent, eam remige abundè instruxerant, ita ut celeritate Venetam facile eluderet; à Rege Vng. evocati Iadræ hibernare jussi fuerant; ut Venetam frumentationem impedirent, quam ex sola Apulia sibi procurantes, Anconitanosque infensos experti, & reliqua littora Italica, utpote importuosa vitantes, vellent, nollent, præsertim naves onustæ, circa Diomedis Promon. crebrò subsistere cogerentur, explorata Tragurini portus opportunitate, ibidem potius, quam Iadræ hibernare decreverant, ut facilius Venetas naves circa proximum promontorium versantes consequerentur, & ab eorundem Classe insequente ex duplicis ostii opportunitate Tragurium se subducerent; interim tempus dabatur supplementi à Genua accipiendi, & Dalmatis triremes, quas jussu Regio parabant instruendi, ut vel æquatis viribus cum Venetis de Adriatici imperio decertarent, vel saltem Apulam frumentationem impedirent, in quo præcipuam spem victoriæ fœderati reponebant. Bano igitur circumvicinos Croatos, qui nunc Vlahi dicuntur, magna copia ad servitia præstanda cogente, civibusque patriæ operam alacriter navantibus, portum solicitè munire aggressi sunt: ostium enim Orientale acervis lapidum ex proximis maceriis sumptis, scitèque sub aqua dispositis, ita detorserunt, ut triremibus directum iter impedirent; in Occidentali verò parte, ubi ostium latius, tres naves, quas ceperant, saxis impletas demerserunt, reliquum arboribus antemnisque navium unà colligatis, sudibusque fixis clauserunt; sic opinione celerius tutum receptum etiam parvo numero navium à cujuslibet Classis persecutione paraverunt: proximum deinde insulæ collem, Balan dictum, munire ceperunt; qui cum ex parte Meridionali rupibus undequaque prominentibus adeò præruptus, & confragosus sit, ut nisi per arctas semitas difficilem ascensum, etiam nullo prohibente, permittat, & ex Orientali parte monti præalto adjaceat (cui ab equabus nomen est) ex Occidentali verò in tria dorsa distinctus, alia aliis demissiora, prope fauces portus in planiciem quandam Isthmum efficientem desinat; cui lene promontorium in peninsulæ oblongæ figuram annectitur à S. Cypriano nomen habens, hanc declivitatem muro ex crassa materia scitè disposito, munire festinabant (materiam loco abundè suppeditante) aditumque sepire, faucibusque portus conjungere; quod cum Pisano innotuisset, antequam opera perficerentur, eò pergere festinavit, & prope Civitatem die 16. Nov. paulo ante noctem pervenit, maximumque terrorem Civibus incussit; nam forte fortuna Ligures ad infestandas Venetas naves profecti erant, & circa Pharum reperiebantur; tamen quia statim atque Veneta Classis ex insulis Sibenicensium in apertum mare versus Promontorium Diomedis navigare visa est, excubiæ per colles, montesque post Sibenicen. incendium dispositæ facibus adventū ejus accolis significabant, ut accurrerent ubi opus esset; ex quibus Ligures, & Croati, cognito Venetorum consilio Traguriam celerrimè convenerunt, evenitque ut eodem tem-

tempore, quo Pisanus ad insulam Bove ex Occidente, Ligures ex Oriente accederent, noctéque insequenti in portum invecti duplici ordine triremes remis simul complicatis post munitiones opposuerint, remigesque suos cum Croatis per rupes collis disposuerint, Civibus reliquas munitiones tutantibus. Pisanus cum facto mane Classem hostilem in portum illapsam & inscio conspexisset, eamque perdere cuperet, exscensionem ad supradictum Isthmum fecit, machinisque & bombardis pertractis munitiones terra marique acerrimè oppugnavit, in portumque perrumpere conatus est; sed ubique conatus ejus elusi fuerunt, maximoque damno affectus est, præsertim à remigibus Ligurum, & Vlahis magna copia fundis continuam grandinem lapidum in subjectam planiciem jaculantibus: cumque munitiones sua opinione firmiores expertus esset, ut inimicos distraheret, Valaressum cum parte Classis insulam circuire jussit, & ex Orientali parte aggerē invadere; sed cum ibi littora insulæ & continentis adeò coarctentur, ut nisi uni triremi post aliam permittatur ad aggerem accessus, quem cum munitionibus recenter factis impeditum reperisset Valaressus, in easque impegisset, retrocedere, & in proximum littus insulæ exscendere coactus fuit; in quo tantum temporis trivit, ut Cives & Ligures accurrentes defensionem paraverint, & Valaresso supervenienti in capite aggeris se opposuerint; ubi post longum certamen loco moti fuere, parsque ad pontem medium se recipiens occisa, vel in mare trusa fuit (ut Chronistæ Veneti memorant) eò quia Cives qui in ea parte aggeris versabantur, cum suos fugientes cernerent, pontis (qui ad transitum navibus concedendum in duas partes aperiri solebat) partem Civitati proximiorem elevarunt, Valaressus itaque relicto in aggere capto præsidio, ne à tergo impeteretur, versus D. Petri ædiculam inter collem, & mare Occidentem versus sitam, (ubi major pars Ligurum ex fuga se receperat, & in angustiis illis defensionem parabat) pergens, suos ad oppugnationem ordinatim faciendam disponebat, ut angustiis occupatis, à tergo aggrederetur eos, qui munitiones à Pisano oppugnatas tutabantur; sed cum locus ille, in quo consistebant Veneti (qui prius Maceriis & arboribus hortorum totus impeditus fuerat, ex earundem rerum ad munitiones asportatione) nudus & apertus reperiretur, Cives ex una parte ascensis, quas in promptu habebant, navibus accesserunt, Vlahi verò, & Ligurum remiges è rupibus (ut pote montani per rupesque incedere assueti) ex altera advolarunt, Venetosque ex utroque latere inpune vulnerantes, retrocedere coegerunt, ibique Valaressus, & plures alii ceciderunt, reliqui ad præsidium in aggere relictum se receperunt, & exinde ad triremes nullo persequente redeuntes, circumacta insula ad Pisanum reversi sunt, qui cum ubique improsperos conatus suos expertus fuisset, & in dies equitum Croatorum turmas (quas impedire non poterat) supervenire cerneret, ne inutiliter in incommoda statione tempus tereret, obsessit, pro navium tamen commeatum deferentium tutela circa promontorium Diomedis pluribus diebus commoratus ad festa Natalitia Venetias in hiberna concessit, Magistratumque deposuit, ut Caroldus refert; quo temporis spatio Ligures Banum ad perficiendas munitiones ceptas juverunt, & ut alias aliis in locis opportunis excitaret auctores fuerunt (quarum vestigia adhuc supersunt) fauces enim portus validioribus operibus coarctatas, reliquum Cathena clauserunt; semitas autem Meridionales collis rupibus dejectis occlusas, omninò inaccessibiles effecerunt, alteroq; muro in declivitate collis usque ad fauces portus deducto, munitionem duplicarunt: aggere verò muris, & turribus firmato, & exteriori Civitatis ex una parte muro juncto, ex altera ad proximas insulæ rupes crassa maceria deducta, sic ex omni parte munitionibus portu clauso, statim atque Venetā Classem in hiberna se contulisse resciverunt, per vices exeuntes, naves, per quas lucri cupiditate Venetis commeatus suppeditabatur, intercipiebant, adeò, ut Veneti ad magnam alimentorum inopiam redacti, Classem denuò educere coacti sint, creatoque iterum Pisano maris Præfecto, naves in Apuliam ituras associare, & Tragurium ex quo tanta incommoda res Veneta accipiebat, majori, quàm antea apparatu, oppugnare jusserint, quod ad medium mensis Februarii factum memorat Caroldus: navibusque in Apuliam amandatis Tragurium oppugnare voluisse Pisanum; sed cum omnia validius firmata reperisset, ab oppugnatione destitisse cum Sabellico convenit: quibus sic relatis Sabellici dicta quædam corrigenda sunt, & loco *in ancoris stare ad peninsulam stare* reponendum; neque *Ligustica Classis ad Apulam frumentationem exierat* cum in Dalmatia annona abundaret, sed *ad infestandum Apulam Venetorum frumentationem*, neque divisa Classe partem militum *in continentem* exposuit Valaressus, sed *in insulam* neque *Vrbem* oppugnavit Pisanus (cum nusquam, præterquam ex ipso portu, quem occupare non potuit, oppugnari à Classe poterat) ideo pro *urbem, munitiones portus & insula* reponi debet; intra quas Ligures, non *intra mœnia* reperiebantur: cum post Pisani discessum paulò ante festa Natalitia intra mœnia receptos, eisdemque monasteria pluresque Civium Domos traditas, monumenta publica doceant; sic paucis Sabellici verbis correctis, ut in margine adnotatum est, integra, veraq; rei gestæ series apparet in Chronico latius discussa, ubi & loci ichinographia pro clariori intelligentia posita est; quibus sic expli-

plicatis apparet, quanti momenti eo bello Tragurinus portus fuerit, quamque necessaria ejus possessio illis, quibus tuta per Adriaticum navigatio cordi est. Veneti enim, (qui situm Tragurii optimè callebant) sibi persuaderi non poterant, tam brevi temporis spacio portum & insulam muniri potuisse, quin ipsi advenientes opera disturbarent, quod in causa fuit, ut de hac re nullam solicitudinem habuerint, sed Ligustica solertia delusi fuere; quod si Pisanus loco Sibenici (quod cæpisse præter prædam nullius momenti fuit) Tragurium occupasset, ut facilè absente tunc Ligustica Classe portum ingredi poterat, debilesque Civitatis novæ muros superare, & exinde veteris quoque subfodere; nam secundus murus, qui antiquitus eam partem muniebat in privatarum domorum usus conversus, subfodientibus testudinum loco fuisset, sic Tragurio occupato, Ligures Iadram vel Ragusium secedere coegisset, ipseque inter Illam & Tragurium versando naves ad frumentationem Apulam euntes & redeuntes facilè tutari, abundeque Venetias Commeatu instruere poterat; ex inopia cujus, res Veneta præsertim periclitata est, Ligures enim qui navium suarum celeritate solerter utebantur, præsente Veneta Classe, eorum naves infestare ausuri non fuissent, nisi proximum aliquod tutumque refugium habuissent, ex qua Tragurii occupandi occasione prætermissa omnia incommoda provenere, cum hieme adhuc sæviente circa Diom. Prom. in portubus desertis subsistere Veneta Classis coacta fuerit, navesque commeatus deferentes maximo cum incommodo præstolari, quibus exceptis Venetias redire volebat Pisanus ad reficiendam Classem, classiariosque variis morbis implicitos curandos; sed senatus jussu Polæ in Istria triremes reparare, & supplementa expectare coactus est, & quamvis omnia Senatus sedulò subministraret, ut Caresinus loco relato memorat; tamen cum ob incommoda quæ ea hieme perpessi fuerant classiarii multi occumberent, & quamplures variis morbis conflictarentur, opus retardabatur. Ligures verò, qui ex commodis hibernis naves & corpora integra servarant, statim atque Venetam Classem Polæ morbis & reparatione impeditam acceperunt, in apertum prodeuntes, & per Adriatica littora dispersi, Venetis omnia infesta reddiderunt; ex quo illud evenit, ut omnia Venetorum consilia Liguribus nota essent, Ligurum autem Venetos laterent, & statim atque supplementa X. mill. triremium pervenere Venetæ Classis reparationem prævertere maturarunt; repudiatisque Dalmaticis triremibus, utpote inexpertis, valida tantum, sed selecta juventutis manu, quæ nomen dederat, recepta, famam supplementi accepti antevertentes, Polam profecti, decemque triremibus in insidiis collocatis, hostes ad certamen provocarunt; Veneti, qui toties ejusdem numeri, quem videbant, Classem fugientem persecuti fuerant, (cum de supplemento accepto nihil rescissent) reputantesque hoc in se tentari, eò quia nondum omnes triremes reparatæ essent, & quamplurimi militum & remigum valetudinarii reperientur, Imperatorem urgebant, ut ascensis, quas resarxerant, navibus, hostium temeritati occurreret. Sed Pisanus differendum certamen existimabat, donec supplementa brevi superventura acciperet, institutumque reficiendæ Classis opus perficeretur, simul de hostium viribus, & unde fugaci modo & vitabundo Liguri subitus ad offerendam ultrò dimicationem animus accessisset cogniturus; sed milites, quod pavidum antea hostem insultantem sibi videbant inconsultus quidam pudor incessit, adeò, ut efferatis animis, pugnam exposcerent, seque omissa Imperatoris reverentia effusè naves conscensuros atq; in certamen ituros minabantur: quamobrem Pisanus fatali necessitate sequi potius, quam ducere milites ad pugnam coactus est & ex 22. triremibus, quæ in ea statione erant 16. tantum primo illo impetu ex portu progressæ sunt, easque brevi secutæ duæ aliæ, hostesque insectatæ sunt, qui ad eliciendos Venetos fugam primò simulaverat, mox proris conversis acerrimè utrique pugnarunt, in qua aliquot naves Ligurum occupatæ, ipseque Lucianus Auria Præfectus occisus fuit; sed in ipso ardore pugnæ ex inopinato triremium, quæ latebant superventu Veneti circumventi & oppressi sunt, Pisanusq; quatuor tantùm triremibus à cætera Classe subductis, Venetias triste nuncium tulit; ubi, quamvis ex inopinato, infelicique eventu Cives perculsi fuissent, tamen cum inimica Classis non appareret, Senatuique innotuisset, ob detrimentum acceptum Dalmatiam versùs ad se reficiendum direxisse iter, statim triremem unam ad ferendum adversæ pugnæ nuncium tam sociis, quàm Carolo Zeno, reliquæ Classis Præfecto (qui hoc interim multis damnis inimicos pluribus in locis affecerat, & in mari Syriaco reperiebatur) ablegavit, aliasque deinde sex ad eundem misit, ut tutius redire posset, ostiaque circumvicinorum portuū munivit, ut ab hostium Classe (quàm citò superventuram timebant) se defendere, adventumque Zeni præstolari posset: Ligures autem ovantes Iadram & Tragurium se recipientes, captas de Venetis naves cum propriis reparabant, captivosque distribuebant, ut recepto novo Duce, quem ex patria expectabant, Venetias ante Zeni adventum adorirentur: interim Arbum, sed incassum, recuperare tentarunt: Adveniens deinde Petrus Auria Dux, lustrata Classe, Iadra solvit die ultimo Iulii cum triremibus 52. (quarum septem erant Dalmaticæ, & duæ Græcanici Imperii, ut Caroldus refert) & 40. lembis Dalmatarum, Istriamque delatus, eandem popu-

populatus est, Gradum & Crapulas incendit, & simul cum fœderatis Patavinis, & Carnis Clodiam cepit, ut historici utrorumque referunt, sed latius Venetorum Chronistæ, notatque Caroldus tunc inter Carrarien. Patavii regulum, & Ligures in omnibus non convenisse, Carrariensemque aliquibus locis proximis captis, cum Legatis Ligurum, & Iadren. (qui Patavii convenerant) Tarvisium obsidere decrevisse, obsidionemque ceptam die vigesima octava Augusti refert; alter verò Chronista Anonymus Carrarien. sæpè Ligures hortatum memorat, ut sibi relicta Clodiæ custodia, Venetias obsiderent, reliquaque maritima loca occuparent, irridetque Ligures, quod id efficere prætermiserint. Veneti verò amissa Clodia, & circumvicinis locis, quamvis aditus qui Venetias exinde ducunt obsepsissent, tamen cum Tarvisium obsideretur, famaq; advenientis Vngarici exercitus cæteri in fide nutarent, & quæ unica spes reliqua erat Zeni adventus incertus esset, qui etiam à proxima potentiorique inimica Classe intercipi poterat; quodque in præsens magis urgebat, annona deficeret, pacem quibusvis conditionibus petere decreverunt, ob id à Carrariensi inducias pro Legatis mittendis petierunt, ad Auriam verò 7. captivos Genuen. pacem postulatum Clodiam ire *a* permiserunt; Carrarien. absque sociis Legatos admittere noluit, Auria verò missos in carcerem remisit, dictitans, se Venetias venturum, omnesque captivos vi liberaturum; ideò Veneti desperata pacis ex hac parte reconciliatione ad deliniendum Caroli à pace dicti animum, qui cum X. mill. Vngarorum adventabat se convertunt, impetrataque accedendi venia, quinque legatos summa cum auctoritate ad ipsum ablegarunt. Carolus is in Vngaria educatus fuerat; cùm etenim Ludovicus, ex duabus uxoribus, quas habuerat, nondum prolem suscepisset, ad consanguineos qui in Regno Neapolitano reliqui erant respiciens, misertus Caroli pueri (cujus pater Ludovicus Dyrrachinus, qui toties contra Ludovicum Tarentinum Regem Neapolitanum, & Reginam Ioannam insurrexerat, tandem captus & in carcere detentus, neque à Ioanna post mortem viri relaxatus ibi *b* obierat) ipsum accersivit, Spalatensibusque jussit ut eum tanquam consanguineum & filium *c* honorarent, qui Iadram appulsus, Iadrensique triremi Segniam delatus *d* in Vngariam apud Regem in spem successionis educabatur; Regni verò Neapolitani jura quamvis Ludovicus Ioannæ permiserat, tamen cùm ipsa prole careret, post ejus mortem successionem ad se spectare asserebat; quod sicuti quando consanguineos ex carcere Vngarico relaxaverat, occultè cum ipsis pactus fuerat, ita id Summo Pontifici palam significavit ut Rainaldus ex epistola eidem

a Idem.
b 1362.
c 1365.
d 1366.

Regi à Summo Pontifice *e* scripta tradit.

Ludovico Regi Vng. Dilectos filios N.N.VV. Ioannem de Ludbergh olim Dal. & Croatiæ Banum, ac Ioannem Treutel de Neuma milites Ambasciatores tuos latores præsentium ad nostram præsentiam destinatos & dilectum N.V. Stephanum Francisci militem Iadrensem eorundem Ambasc. interpretem gratanter recepimus, in eis quodammodo tuæ celsitudinis præsentiam contemplantes; dictumque Stephanum prudenter, ac facundè proponentem quod Regnum Siciliæ tuæ Serenitati debetur, & quod molestè ferres, si ad extraneos deveniret, & quod licet char. in Christo filiam nostram Ioannam Reginam Sic. Ill. in vita sua turbare minimè intenderes, tamen congruis remediis providere volebas periculo quod posset post dictæ Reginæ obitum evenire . . . .

Datum apud montem Flasconem V. Kal. Sep. A. 6.

Sed cum deinde filia ipsi nata esset, Neptem ex Stephano fratre Elisabetham Philippo Tarentino uxorem dedit, Carolo verò Margaritam Caroli Ducis Dyrrachii filiam posthumam *f* copulavit, quem Banum quoque Dal. & Croatiæ instituit: cumque deinde Ioanna de Trinacriæ Regno cum Aragonen. composuisset, Pontifexque id *g* approbasset, Ludovicus conquestus est jura sua successionis in Ro. utriusque Siciliæ ad extraneos *h* devolvi; Carolus interim Banatu Dalmatiæ & Cro. functus, cum uxore Neapolim redierat, deinde à Ludovico vocatus, bello Venetico præpositus *i* fuerat: sed cùm tunc Ioanna Rna. Neap, schismaticis Cardinalibus contra Vrbanum sum. Pont. adhæsisset, Clementisque Antipapæ electionem fovisset, Urbanus Ludovicum in eam invitavit Regnumq; Neapolitanum obtulit, sed ipse jam senex Carolo vegetæ ætatis, uti proximiori consanguineo, & unico tunc ex Carolo primo masculo post se superstiti, tradendum consuluit, auxiliaque valida libenter pollicitus est, eundemque cum exercitu in Italiam direxit, qui ultima die Augusti 1379. prope Tarvisium venit, pacem cum Venetis compositurus, ut expeditionem Neap. prosequi posset; quid autem ibi actitatum fuerit Caresinus breviter narrat.

Conveniunt plerumque Ambasciatores partium pro tractatu pacis, quam Paduanus semper pro viribus impugnavit, suggerens Regiæ Majestati ipsam in brevi futuram dominam tam gloriosæ & liberæ Civitatis. Vana profectò spes tua Paduane, nequam, & plenissima dolo, & sibimet impossibilis videtur, dicente Propheta: Desiderium peccatorum peribit: astutè enim mellifluo colore Majestatem Regiam satagis retinere, ne resipiscat ab inceptis. Sed quod Paduanus operatur ad malum, solita Dei providentia convertit in maximum bonum, & mora fecit, quod ratio facere nequivit; Nam egregii viri Nicolaus Mauroceno decretorum Doctor, Iacobus de

e 1368. n.X.
f 1370.
g Rain. 1372. n.5.
h 1374. n.16.
i 1378.

Priolis, Zacharias Contareno, Ioannes Gradonico, & Michael Mauroceno Procurator Ecclesia S. Marci Ambasciatores & Syndici nunquam defuerunt in partibus Tarvisinis, & alibi, quorum profectò sapientia, & eloquentia vis, ad Reipublicæ salutem plurimùm profuerat. Adversa enim pars, scilicet Illustris D. Carolus de Durachio, & aliqui Prælati & Barones pro Regia Majestate Hungaria, Ambasciatores Ianuensium, Patri. Aquil. & Padua ob malè fidam fortunam, mundanamque potentiam nimis elati, petitiones injustissimas, Deo & Mundo exosas (quas ob earum ineptitudinem absque stilo pertranseo) licet indignè proponerent, honestè tamen resistere non poterant validissimis argumentis, ac rationibus, quibus præfati Ambasciatores nostri jus nostrum pertinentissimè confovebant: concludentes, semper Ducale Dominium ad pacem dispositum congruam & honestam.

Quibus Caroldus addit, Carolum, auditis Genuen. & Patav. de pace sententiis Legatorumque Venetorum responsis, qui quantumvis iniquas conditiones respuere non videbantur, sed potius honestatem jurium suorum benignitati Majestatis Regis Vngariæ deferre, omnes in Vngariam ad Regem misit; ipse interim expeditioni Neapolitanæ intentus, præsenti Venetorum indigentiæ maximo proprio emolumento satisfacere decrevit, permisit enim ipsis, ut cujuscunque generis annonam in Tarvisium inferrent, solutis pro quolibet bove ducatis duobus, pro pecude solidis 40. & pro staro Veneto tritici sol. 30. pro quolibet verò centenario ponderis olei, carnis, & casei ducatis duobus aureis, ex quo non solùm Tarvisium, sed ipsæ quoque Venetiæ commeatibus, quibus maximoperè indigebant, instructæ fuerunt: qua de causa Franciscum Novellum Patavini Reguli filium (qui fame Tarvisio se potiturum sperabat) hac spe frustratum die 5. Septembris è castris discessisse, patremq; ejus in Vngariam Gulielmum de Curtarolo Regi à Carolo perpetrata significaturum misisse, ubi in longum de conditionibus disceptatio protracta est. Nam Genuen. & Patav. Venetorum nomen omninò deletum volebant, Veneti verò honestam pacem non respuebant, sed quænam conditiones tunc propositæ fuerunt, nemo ex Venetis historicis, vel Chronistis exprimit, solus Paulus Mauroceno lib. 14. in fine quatuor earum capita refert, scilicet.

1. *Quod in platea S. Marci solemnioribus diebus festis, vexillum Regis Vngariæ erigeretur.*

2. *Pro expensis 500. mill. ducati solverentur statis temporibus.*

3. *Electio Ducis à Rege confirmaretur.*

4. *Solverent Regi annuum tributum 50. millium ducatorum.*

Interim Veneti dum de conditionibus pacis in Vngaria discutebatur, cum periculum amittendi Tarvisii cessasset, Civitasque annonæ penuria sublevata fuisset, animos quoq; erigentes, quomodo inimicos otiosos, Clodiæ morantes, inde pellere possent consulebant, Ducis prudenti consilio usi, novam Classem parare decreverunt, & 34. triremes à Civibus festinanter instruebantur: hoc interim creato iterum Victore Pisano Præfecto Classis, is minoribus lembis per æstuaria delatus commercium inter Genuen. & Patav. impedivit: Gen. autem cum sibi subsidia Patavina intercepta cernerent, die 4. Octobris Metamaucum & Popiliam aggressi cæperunt, novumque & vicinum terrorem Venetis incusserunt, annonamque uti maris domini à circumvicinis littoribus sibi procurabant; eodemque tempore venerunt Venetias Legati Florentinorum, Mediolan. Ferrarien. & aliorum qui rem Venetam perditam nolebant, sed Genuensibus sperantibus se Venetiis potituros, Classemque, quæ parabatur, utpote inexpertam, spernentibus, ipsamque ante Zeni adventum egredi non ausuram existimantibus, nihil confectum est: Veneti tandem cum Classem instruxissent, Duce eam ascendente, die 24. Xbris è portu solventes, post multa certamina, demersis navibus, ostia portus Clodiæ clauserunt, opportuneque Carolo Zeno cum reliqua Classe superveniente Genuen. Classem inibi obsederunt: sic mutata rerum facies est, nã Genuen. clausi annona laborare, Veneti verò abundare ceperunt, & quamvis varios conatus pro educenda Classe Genuenses fecerint, tamen omnes in irritum cessere, qua de causa Carrarien pacis tractatum introducere conatus est, sed cum Veneti inclusos Gen. dimittere nollent, frustra fuit; unica spes Gen. reliqua erat, adventus eorundem Classis, qua veniente sperabant se Veneta septa discussuros, ante cujus adventum, Veneti interim ad Annonam procurandam Tadeum Iustinianum amandarunt, ut Caresinus loco relato sequitur.

Tadeus Iustiniano miles cum sex galeis ad præstandum salvum conductum navigiis frumenti aliorumque victualium ad partes Marchiæ, Sclavoniæ, & Apuliæ se transtulit: ad quem etiam de partibus Istriæ navigabant aliæ sex galeæ, in præfati Thadei auxilium, per viam Marchiæ mittebantur; sed mare, vento, & procellis obstantibus, simul jungi, minimè valuerunt: attigerunt enim 20. Aprilis portum Vestarum prope Manfredoniam per 25. milliaria, post casum occursum eidem Thadeo; quo existente ibidem cum sex galeis & octo navigiis, sollicitando ea onerari frumento, supervenit Gaspar Spinula cum XI. galeis à Ianua. Thadeus ergo submersis galeis 7. navigiis se ad defensionem exposuit in terra super Manfredonico molo. Ad primum congressum nostri viriliter pugnantes prævaluerunt, occisis & vulneratis multis ex hostibus, tandem hostibus à fronte

& à

& à tergo descendentibus & terra, ac mari ingruentibus, gentem nostram cedere oportuit, taliter quod Thadeus cum 140. vel circa captivus ducitur Iadram. Sic alternat fortuna vices, sic de more guerra contingit. Ex quo tamen hosti modicum favoris, & nobis nimium damnum noscitur provenisse; Nam cæteri viri galearum ad Ducalem Classem revertuntur: Hujusmodi casu audito nostra sex galea, qua in portu Vestarum erant, confestim retrocedunt, & repertis reliquis quatuor galeis, qua recesserant à portu Fici prosperant simul ad exercitum nostrum contra Clodiam; & ut unita virtus fortior sit ad resistendum galeis hostium, qua in Iadram se contulerant, ut Ianuensibus clausis in Clugia præstarent auxilium, eosque ab obsidione liberarent: Hostes igitur collectis viribus suis in Iadra versus Clugiam velociter navigantes cum galeis 22. & tribus galledellis die 14. Maij. in diluculo supra portum Clugia applicant. & infra.

Decimo tertio Iunii supervenerunt septem galea Ianuen. ita ait, numerus, computatis decem Dalmaticorum galeis auctus est: ad 36. galeas, & aliquos galledellos cum quibus singulis diebus faciebant ostentationem aggrediendi galeas nostras.

Sic conatibus Gen. in irritum cadentibus, tandem Clodiæ inclusi n. 5000. Venetis se dediderunt die 22. Iunii, & die prima Iulii Dux triumphans Venetias revertitur, die verò trigesima Victor Pisanus cum 47. triremibus portu solvit, & in Istriam delatus, loca amissa recuperavit, hostesque in Dalmatia insecutus est, ut idem Caresinus refert.

Dum autem die 7. mens. ejusdem (scil. August. Victor Pisannus) Niemensem insulam applicasset, viso uno Ianuen galladello, una ex galeis ipsum cepit absque hominibus, qui supra sylvam subitò fugerunt, sed à quibusdam galearum hominibus super insula depositis, capti fuerunt, patronus, scriba & 14. homines galladelli, à quibus certum novum habitum extitit, quod galea 12. Ianuen. novissimè à Iadra recesserant, euntes Manfredoniam pro frumento: versus igitur Apuliam festinè properans die 8. Augusti bombardando supra portum Iadra, & riperiam Dalmatia discurrendo nonnulla damna intulit contra Sclavos de multis domibus & navigiis captis & combustis, qua frumento, sale aliisque mercibus erant onusta, quo tempore Ligures Arbum recuperasse Chronistæ scribunt, Caresinus autem relata morte Victoris sequitur.

Galea nostra circundatis aliquibus Apulia locis, & surrogato Capitaneo N. V. Ludovico Lauredano, qui Provisor erat armata, & à Manfredonia recedens die 14. Augusti ad damnum hostium convertitur, inferendo plurima damna Dalmatia, & Croatia locis, capiendo & cremando nonnulla navigia: Tandem 29. ejusdem Aug. applicuit Segnam, qua igni supponitur, cum maximo incolarum damno, & nostrarum gentium modico lucro, qui flamma subitò cuncta corripuit & consumpsit. Galeis inde recedentibus, Veglienses læsi fuerunt, sed modicè, quia statim ad obedientiam devenerunt. Locus autem Boscharii fuit igne consumptus, subditque Carolum Zeno deinde electum Capitaneum Generalem, die 3. April. 1381. portu solvisse, & hostes in Tyrrheno infestasse, eaque de causa Genuen. Classem ab Adriatico divertisse, cum interim partes pro pace facienda Taurini convenissent, dum de conditionibus tractabatur, Carrarien. iterum Tarvisium premebat, & cum annona obsessos deficeret, Venetique eam inferendam modum non haberent, ideò, ne in manum proximi hostis perveniret, Tarvisium Duci Austriæ tradiderunt, ejusque milites die 2. Maij Civitatem ingressi sunt, Carrariensisque delusus, Pax tandem Taurini secuta est die 8. Augusti 1381. resque cum reliquis in pristinum restitutæ. Quoad Regem verò Vngariæ conditionibus à Caroldo relatis.

Quod Regis Vngariæ subditi navigare non possent ad ora fluminum ab Istriæ promontorio, & Rimino citra, nec merces deferre, Veneti verò Regi solvere deberent singulo anno duc. 7000. auri, Venetorum triremes ingredi non possent aliquem portum Regium cathena clausum, & pro restitutione Civitatis Catari conventum, ut traderetur in manus Pauli de Georgio de Iadra, Regii militis, de munitionibus autem quæ intra castrum reperiebantur, quæ Paulus retinere voluerit, ejus extimationem Venetis solvi deberet, vel detrahi de 7. mill. ducatis eodem anno à Venetis solvendis, ut ex instrumento conventionis dato Taurini die 16. Aug. 1381. apparet. Hunc Paulum de Georgio tractationi pacis interfuisse cum Iacobo de Raduchis, uti Iadrensium Ambasciatores scripturæ Iadren. testantur, & Paulus de Paulo itidem Iadrensis in suo memoriali scriptum reliquit.

1381. die 15. Aug. venerunt Iadram littera à nuntiis nostris vid. D. Iacobo de Radicich & D. Paulo de Georgiis de confirmatione pacis inter Dominum nostrum Regem, Ianuen, & Venetos, subditque *eodem anno die 15. Septem. recessit D. Leonardus de Guarro Cap. armata Ianuen. cum sua armata à portu Iadra, intentione repatriandi.* sic recedens Gen. Classis Venetis Adriaticum quietum reliquit; Nam quamvis aliquas triremes in Dalmatia haberet Ludovicus; Tamen quam difficili instruerentur & quam raro insimul hæc convenirent in patriæ Chronico declaratur, ubi etiam de situ portus Fici à Caresino memorati differitur. Tunc ad excludendum Venetæ classi appulsum jussu Regio pluribus in locis ubi situs permittebat Catenæ institutæ fuerunt, quarum usus quamvis in desuetudinem abierit, adhuc tamen loca nomen catenarum retinent, ut in sinu Rizonico nunc Culfo Catarensi dicto, Sibenicensi, aliisque in locis, quos superfluum esset recensere. Dum relata

lata inter Venetos & Genuen. patrabantur, Carolus Reginam Ioannam aggredi parabat, quam Vrbanus cum suo Antipapa excommunicaverat, crucemque contra eosdem Iadræ prædicatam die 17. Maij 1380. Paulus de Paulo, & ob Regis Caroli victoriam Othonisque mariti Ioannæ captivitatem *magnam festam in Iadra factam* subdit; Carolo Regno potito, Ioanna quoque eidem se dedidit quam in carcere detentam Hector Pignatellus refert: Sed cum Ludovicus Andegauensis à Regina adoptatus, & à Clem. Antipapa instigatus, numeroso exercitu collecto, Regnum Neap. aggredi pararet, Ioanna in carcere mortua, vel *a* suffocata fuit, Ludovicus autem Rex Vngariæ jam tum morbo implicitus, ex quo non convaluit, Carolo auxilia ex Dalmatia suppeditavit, & de Marchia Anconitana solicitus, scripsit epistolas, quas inter Iadrensium scripturarum fragmenta repertas, non inutile erit apponere, cum contineant quædam, quæ apud historicos non reperiuntur.

a 1382. 12. *Madii.*

Elisabeth D. G. Vngariæ Pol. Dal. &c. fidelibus suis universis & singulis rectoribus Iudicibus, consiliis Civitatum, & locorum Iadræ Ragusii, Sibenici, Tragurii, Spalati, Cathari, & insularum Lesinæ, & Braciæ, Arbi, & Kersi, cæterisque communitatibus Regni nostri Dalmatiæ salutem & gratiam.

Quoniam pro cujusdam ardui executione negotii honorem Ser. D. N. Regis, ac nostram concernentes potentiam maritimam, sine qua illud perfectionem assumere non valet, oportet experiri fidelitatibus vestris strictissimè præcipiendo mandamus, quatenus mox visis præsentibus omnes galeas parascernos, Brigentinos, & quodlibet aliud genus Classis, quod sit aptum bellis æquoreis, sicut etiam Mcus. vir fidelis noster dil. D. Emericus Bubel Regnorũ nostrorum Dal. & Croatiæ Banus vobis nostro Reginali verbo firmiter mandabit, armare debeatis, & sic ordinari facere, ut homines necessarios pro his Classibus armandis disponere se taliter mandare, quatenus quotiescunque habitam post præsentium notitiam ad requisitionem fidelis nostri D. Surici Bani prætaxati sine aliqua mora ipsi possit cum navigiis hujusmodi armatis, & perfectè præparatis ad locum quem idem D. Banus ordinabit, maritimum iter feliciter arripere: scientes, quod si quis vestrum ausu temerario præsentibus non paruerit omni cum effectu, Regiam & nostram indignationem subire, & nihilominus tales mandatorum neglectiones supplicio debita pœna corrigemus. Datum in Visograd. die 23. men. Aprilis A. D. 1382. 5. Indictione.

Ludovicus &c. fidelibus suis Mco V. Emerico Bubel Regnorum Dal. & Croatiæ Bano, item Rectoribus Consiliis, & Communitatibus Civitatum ac insularum Dalmatiarum quibus expedit Sal. & gratiam. Quia sentimus adversus Ser. Prin. D. Carolum Ierusalem & Siciliæ R. Illustrem fratrem nostrum carissimum, & ejus Regna non modicam gentium armigerarum potentiam debere hostiliter advenire; ipsumque fratrem nostrum non valemus salvo honore permittere inauditum, fidelitatem igitur vestram requirimus, eique damus in mandatis, quatenus mox habita præsentium notitia vos cum galeis, navigiis, & aliis exercitus necessariis adeò velitis disponere, & munire studeatis, ut dum tempus opportunum advenerit, in subsidium ipsius fratris nostri dilecti, more dispendio amputato egredi, & proficisci valeamus; in quo nobis gratè complacet. Datum Zolii in festo Sancti Philippi & Iacobi Apostolorum A. D. 1382.

Nos Ludovicus &c.

Vos fideles nostros dilectos Comites, Rectores, Consules, & Communitates Civitatum & insularum nostrarum Dalmatiæ, & specialiter de Iadra, de Ragusio, de Catharo, de Sibenicho, de Tragurio, de Spal. & de aliis præsentibus requirimus, diligentius quam possumus, vobisque damus in mandatis quat. Sermo. Principi D. Carolo Regi Ierusalem, & Siciliæ fratri nostro carissimo nunc instanti tempore suæ necessitatis, quam habet ex parte Ducis Andegaven. & quam nostram fore reputamus, & ascribimus cum omni vestra potentiâ tam in mari, quàm in terra adversus ejusdem Ducis Andega. assistere & adesse velitis, adeò ut actus nefarios & bellicosos, ipsius Ducis, ab eodem fratre nostro, in dextera altissimi, qui non deserit sperantes, in se eminus pellere valeat, in quo nobis, & sacræ nostræ Coronæ indelebilia servitia, & complacentias facietis, nam quicunque servitium, & honorem in hac parte eidem fratri nostro exhibuerit per hoc nosmetipsos tenemus honoratos, & si ad præsens vestras expensas nequieritis rependere, futuris etiam temporibus utique promptum gerimus animum complacendi, aliud igitur sub obtentu nostræ gratiæ, & dilectionis non factum præsentes etiam una Civitas alteri post lecturam destinare non obmittat. Datum Zolii die 20. mensis Iulii A. D. 1382.

Ludovicus &c.

Vniversis & singulis Civitatibus, terris, & locis & Castris, nec non quibuscunque ddis Provinciæ Marchiæ Anconitanæ Amicis nostris carissimis salutem, & dilectionem sinceram. Considerantes diversos casus, & fluctus quibus quassatur præsentialiter navicula S. Petri, ut rationis debito obligamur, atque ex div. institutione constringimur indagare modos & formas, quibus possimus taliter obviare periculis, quod sedes Apostolica firma maneat, ne ab incursis protervorum illicitis ruinam irreparabilem patiatur, sicque ad defensionem Sanctissimi in Christo Patris D. Vrbani Papæ sexti, ac Sermi. fratris nostri Domini Regis Caroli felicem statum sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ perfecti zelatoris contra exercitum Ducis Andegaven. qui nuper in Sancta Rom. Ecclesia, & prædictorum offensam venisse dicitur, contraque dictum Ducem & ejus complices, ac fautores alios etiam quoscunque, quos contin-

gat in

gat in tali perversitate concurrere, decrevimus mittere in partes Italiæ, per mare & per terram, gentem nostram armigeram, in opportuno numero cum solennibus & virtuosis Capitaneis, non solum ut resistant, sed etiam Divina favente Iustitia ducant in extremum tales temerarios infideles, cum victoria in triumpho: quapropter vos, & vestrum quemlibet requirimus, & hortamur quatenus existentes prompti, soliciti, & constantes in fidelitate debita sub Rom. Ecclesia præfatique sanctissimi Domini Papa, curetis omnibus modis vobis possibilibus contra tales Omnipotentis Dei & humani generis inimicos virile defensionis & offensionis assumere brachium, taliter quod possitis de vestra fidelitate laudabili perpetuò commendari: Nos autem ad bonum & pacificum statum vestrum diligenter intendemus, & auxiliante Deo sic cum præfato S. D. Papa ordinabimus, quod in firma defensione manebitis, nec à quoquam poteritis sic de cætero turbari faciliter, vel offendi. Datum in Castro nostro Ligeth die 28. mensis Iulii 1382.

Quid autem Andegavensis in transitu Anconæ molitus sit, quæque subsidia Carolo ex Dalmatia transmissa fuerint, aliæ Iadrensium Epistolæ exprimunt.

Domino Nostro Regi.

Serenissime Princeps & D.N. naturalis. Licet Anconitani ea, quæ nuper occurerunt eisdem, ut putamus vestræ scribant Majestati, tamen ex debito nostræ fidelitatis ea quæ seriatim, & per nostrum Nun. Specialem redeuntem ab Ancona habemus vestræ detegere per præsentes curavimus Majestati. Die 27. Aug. proximè præteriti Dux Andeg. cum ejus exercitu venit ad flumen Exium ab Ancona per decem milliaria latina distantem, cujus jussu Anconitani Legatos destinarunt ad eundem, qui ab eo discordes redierunt, quorum relationibus intellectis Cives Anconæ ipsorum Dominas, & familiam cum habere potiori in navigia parata ad fugien. miserunt, ipseque Dux Comitem de Geneva consanguineum auctoritate propria cum gente in Castrum Anconæ quod pro custodia destinavit, petens ducatos centum, & viginti millia, & homagium, ultimo Anconitani dicto Duci ducatos decē & 8. millia tradiderunt ejus ditioni se subdentes pacto tum habito, quod usque ad quatuor menses non cogat eos ad guerram, ut in spatio hujus termini naves suas cum mercantiis, quæ sunt extra Gulfum circa decem & octo ad Civitatem reducant: unde quamvis Anconitani, ut credimus vestram affectant Majestatem, tamen considerata immanitate perfidi Ducis, dubitamus quod dicti Anconitani inviti obstabunt gentibus, Majestatis vestræ per mare transeuntibus in subsidium D. Regis Caroli, & facient guerram contra subditos vestræ Serenitatis, quæ nobis vicinis gravis erit, vel quia ipse Dux, si eius conditio deaugetur, dictum Castrum cum Civitate vendet Venetis, nisi dextera Dei ad oppositum se extendat; præfatus verò Dux cum suo exercitu die 2. Mensis intrantis movit de territorio Anconæ, & per terram Domini Rodulphi de Camino adhærentis d. Duci versus Apuliam rebello dicti Domini Regis direxit gressus suos, inde versus Neapolim. Pensata equidem potentia dicti Ducis, & considerato ejus obstaculo in his partibus fertur, & communiter omnium opinione comprobatur, conditionem d.D. Regis Caroli esse satis debilem, nisi celere subsidium à Vestra habeat Majestate, quo viso non dubitamus, quod plures Italici amici vestræ Majestatis, & d.D.R. Caroli in servitium & favorem ipsius D. Regis cum dicto subsidio eorum potentiam hilariter extendent, & sic salus vestraque spes victoria, & vita dicti Domini Regis Caroli in vestra consistit Majestate: Nosque prout à vestra Majestate habuimus in mandatis, & sicut per dictum D. Regem Carolum literatoriè fuimus, requisiti unam galeam benè armatam, in qua Dominus Banus cum ejus militibus honorificè transit ad Civitatem Baroli. Ad quam Civitatem equos & armigeros præmisit in servitium, & favorem dicti Domini Regis præsentialiter destinare, recommendat se ad pedes vestræ Majestatis. Datum 9. Septembris.

*Domino Regi Carolo. Serenissime Princeps & D. noster Gratiosissime. Receptis litteris Majestatis Vestræ, cujus augumentum, & honorem tota cordis affectione zelamus, confestim providimus armare unam galeam ituram cum assensu D. N. R. in Vestræ Serenitatis servitium, & favorem, habitaque super hoc responsione à dicto D. N. Rege dictam galeam expedivimus velocius quam potuimus, & ecce ipsam ferentem D. Suricum Banum ad Civitatem Baroli, & ejus milites ad V. M. Servitium, benè armatam destinamus. Hominibus nempe dictæ galeæ * posse nostrum extenditur solvimus stipendium pro uno mense, uti alias Vestræ scripsimus Majestati, nec ultra hoc pro nunc facere potuimus gravati maximis expensis: Quas sustinuimus in guerra proximè præterita, ac obstantibus nobis debitis, nimiisque expensis, quas facimus in operibus elevationis murorum, ac munitione hujus Civitatis, quæ tam ex injunctis nobis per D. N. Regem, quibus ex causis evidentissimis aliqualiter relinquere non valemus: Verum est quod Dux Andegau. cujus nomine castrum Anconæ custoditur pridie, uti vestram Majestatem non latere putamus, dictam Civitatem Anconæ suæ subdidit ditioni, credimus quod Anconitani licet coacti obstabunt per mare gentibus D.N. Regis in Vestræ Majestatis subsidium accessuris; videtur nobis in casu quo Vestræ placeret Majestati quod dicta nostra galea in Gulfo ad servitia vestræ Serenitatis causa obstandi dictis Anco. & aliis æmulis, si qui forent, permaneret, cum nimium obstaculum abhinc per mare multum derogare haberet transitum gentium prædictarum: Nihilominus V. Majestas mittat ipsam galeam ad partes, ad quas eidem Majestati utilius servire poterit, super quo dignetur Vestra Majestas no-*

* Secundum.

stas nobis rescribere & Nob.V.E. . . . de Varicas.vocato Galo civi nostro patrono dicta galea,qui cum dicta galea prastolabitur vestrum responsum in Barulo scribere in mandatis id, quod V.M.procedet voluntate: Cui patrono dedimus in commissis,ut,cum galea pradicta facere teneatur & debeat omnia qua V. Serinitas imperabit eidem,dispositi seper,& parati ad omnia servitia, & honores V.Celsitudinis Generosa cui tam humiliter, quam devotè nos & urbem istam recommendamus Majestatis Vestra devoti servitores, Vicarius,Rectores,Consilium, & Commune Civitat. Iadra, ubi datum X. Septembris Anno 1382.

Ex quibus apparet Ludovico ægrotante,Elisabetham ejus uxorem tunc Regni negotia procurasse, cum ex eisdem Epistolarum fragmentis constet, tunc duplices Epistolas ejusdem tenoris scribi solitas,Regi scilicet, & Reginæ Elisabethæ, quæ usque quò mater Regis Elisabeth vixit, junior dicta fuit, ut ex opere vere Regio Iadræ existenti, arca scilicet argentea, in qua corpus S.Simeonis justi adhuc integrum visitur,variis figuris exornata, totaque intus, & foris inaurata apparet, in cujus parte postica extat talis Inscriptio.

Simeon hic justus Christum de Virgine natum.
Vlnis qui tenuit,hac arca pace quiescit.
Vngariæ Regina potens Illustris & alta
Elizabeth junior quam voto contulit almo.
Anno milleno treceno octuageno.
Hoc opus fecit Franc. de Mediolano.

CAP. II.

De Caroli Regis Coronatione, & morte Reginarumque captivitate.

LVdovicus ex morbo, quo annum amplius conflictatus est, diem suum obiit 12. Septembris 1382.cui Maria filia successit,ut Vngarici referunt scriptores, cum quibus concordat Paulus de Paulo.

1382. *die 12.Sep.in aurora obiit Serenissimus Princeps Ludovicus Rex Vng. & hoc in Ternovia, unde translatum fuit corpus ejus in Albam Regalem,ubi 16.mensis fuit sepultum,deinde cras hora tertiarum vid.17.mensis prasentis D. Maria filia senior antedicti Regis in Civitate pradicta coronata fuit in Regem, in cujus coronatione multi milites facti sunt.*

Mariamque,non Reginam,sed Regem nuncupatam historici cum Paulo conveniunt,ejusque nomine Privilegia scripta reperiuntur; Elisabeth tamen ejus mater negotia procurabat, prout fecerat, ex quo Ludovicus ægrotare cepit,proprioque nomine imperabat ut ex pluribus Epistolis constat, Quas Reginas scilicet Matrem,& filiam duobus annis quietè regnare permissas, scriptores referunt: exinde verò Paulum a Zagabrien.Episcopum Steph. Vaivodam Transil. ejusque fratrem Andream Stephanum de Symonthornia Io. de Korvat, & Io. Priorem Auranæ fæmineum regimen fastidientes, nimiaque potentia Nicolai Garæ Palatini offensos conspirasse,& Carolo 3. Regi Neap. Vngaricum Regnum obtulisse; Episcopumque Zagrabiæ,obtentu Romam eundi,clam Carolum adiisse, & cum eodem Segniam delatum, Zagrabiam venisse,ibique paululum substitisse, deinde Budam venisse,Reginas circumvenisse, Coronaque Vngarica redimitnm, tandem à Blasio Forgach vulneratum, Vissegradi obiisse, cadaverque ejus diu in claustro Sancti Andreæ insepultum jacuisse tradunt.

a Thuur. Bonfin.

Sed cum ex tam brevi narratione res gestæ percipi non possint,pro earum clariori intelligentia operæ pretium est aliqua ex monumentis Dalmaticis afferre: ubi enim primum Regem obiisse auditum est, Comites b Breberienses,& c Corbaviæ opera Iadrensium obsequium Reginis obtulerunt; ipsi verò Iadren. Archiepiscopum & duos Legatos ad easdem destinarunt.

b Script. Iad.6. Octobr.
c Memoriale Pauli 8.Octobr.

Serenissima & Excellentissima Princeps, & Domina nostra naturalis. mittimus ad V. Majestatis conspectum fideles nostros Nobb.viros Andream de Grisogonis & Marinum de Orranis concives & Ambas.nostros prasentium portatores,quibus commisimus, ut una cum Reu.in Christo Patre D.Petro Archiepiscopo Iadren: In Curiam Serenitatis V.pro ejus propriis negotiis accedente, quem super his specialiter rogavimus,Legationes ipsis impositas Majestati V. debeant suppliciter explicare; quapropter eidem Majestati supplicamus, quatenus dignemini relationibus dicti D. Archiepiscopi & Ambasciatorum nostri parte fiendis,fidem,credulitatemque fidelitati nostra adhibere Dat. Iadra X. Octobris Indictione 6.

Similes conscripta.
D.Marchioni Brandeburgen.
D.Duci Opulen.
D.Cardinali.
D.Palatino.
D.Episcopo Quinque Ecclesien.
D.Zagrabien.
D.Nicolao de Zeech.
D.Gregorio Bubech.
D.Petro Bano.
D.Stephano Vayvoda

Cum autem in eorum numero, ad quos, ut apparet exemplum hujus Epistolæ missum est, Episcopus Zagrab. & Stephanus Vaivoda fuerint (qui ambo à Reginis postea defecerunt) non vulgarem auctoritatem illorum in Aula fuisse constat: Quietas tamen res in Dalmatia & Croat.

Croat. non fuisse argumento sit Epistola Reginæ Elisabeth Dalmatis scripta; Quæ donec vixit altera Elisabeth mater defuncti Regis junior dicta fuit, sed ea mortua, Mariaque filia coronata, senioris vocabulo appellari cepit.

Elisabeth D. G. R. Vng. Pol. Dal. &c. fidelibus suis Rectoribus consulibus & Communi Civitatum nostrarum de Iadra, Sibenico, de Trag. de Spalato, & de Nona, ac aliarum in Regnis Dal. & Croatiæ constitutarum Salutem & gratiam. Noveritis quod nos Mag. Iohannem Bissenum Comitem Vespnum. in quibusdam nostris, & Regni nostri negotiis, & agendis plenè de nostra intentione informatum ad vestram fidelitatem decrevimus destinan. Quare vestram fidelitatem petimus, & eidem mandamus, quatenus verbis, & dictis præfati magistri Iohannis Risseni ex parte nostra vobis referendis fidem adhibeat crediturum, secus pro nostra gratia non facturi. Datum Nitriæ 25. die mensis Octob. A. D. 1382. Cui Iadrenses responderunt.

Dominæ Reginæ Seniori.

Serenissima &c. Veniens ad nos pro parte Majestatis Vestræ Magus Vir Magister Ioannes Bisseno legationes Serenitatis Vestræ eidem impositas virtute litterarum Excellentiæ vestræ credential. nobis prudenter, & facundè exposuit, præsertim à fidelitate nostra super quibusdam conservationem harum partium concernentibus consilium expetendo, quibus quidem reverenter, & procliviter auditis, & intellectis, ac maturè ruminatis, licet nostra modica facultas ad tantum non extendatur, tamen ex debito nostræ fidelitatis eidem diximus ad singula. Pro ut nobis pro honore M. V. & Sacri diadematis Vngariæ, ac pro salubriori conservatione harum partium visum fuit, & sicut ipse, qui hoc instanti de Iadra versus alias Civitates Dalmatiæ iter arripuit Majestati vestræ plenius explicabit. Datum Iadræ die 2. Xbris. 1382.

Ex qua Epistola deprehenditur animus Reginæ variis curis solicitus, ex Iadrensium autem responso suspiciones quædam in partibus maritimis indicantur, qua de causa ab ipsis quoque Iadrensibus (quamvis per relatos Amb. jam Regi Mariæ obsequium professi essent) juramentum fidelitatis exactum fuit, ut Paulus refert & plenius ex ejusdem regesto patet.

Illustrissimis & Excellentissimis Regibus & Dominabus nostris D. Elisabeth D. G. Reginæ Vng. Pol. Dal. & D. Mariæ eadem G. R. Vng. Dal. Cro. &c. Majestatum vestrarum fideliss. frater Thomas de Rosa Dei & Apostolicæ sedis gratia Abbas Mon. Sti Grisogoni, Ottonellus de Discalciis de Padua ll. Doctor Vicarius, ac Iohannes de Slorado, Saladinus de Saladinis, & Augustinus de Zigalis Rectores, nec non Consilium majus & grande, Communeque vestræ Civ. Iadren. recommendationem humilem & proclivam Majestatibus VV. gratissimis nobis ad gaudium immensum transmissis reverentia qua decuit receptis, ipsisque publicè ad intelligentiam omnium astantium perlectis incontinenti exultanti animo, avidaque affectione parati omnes tunc in dicta vestra Civ. Iadræ nobiles cives reperti secundum formam dictarum Serenitatum vestrarum literarum in manibus Vene. & Egregii viri D. Nicolai Præpositi Ecclesiæ Sancti Petri de Posega Licentiati in jure Can. dignissimi, Capellanique specialis Excell. VV. nec non Magnifici V. D. Detrici Bubel locum tenentis Magnifici D. D. Emerici Bubel Regnorum vestrorum prædictorum Dal. & Cro. Bani nunciorum & Ambas. M. M. VV. specialiter destinatorum & deputatorum acceptantium, & recipientium tam nomine Mtum. VV. quā vice & nomine Serenissimæ & Excellentissimæ Principis & D. N. naturalis Dominæ Heduigæ inclitæ natæ junioris gloriosissimæ memoriæ q. Serenissimi Principis & D. N. Naturalis D. Lud. R. Vng. Pol. Dal. &c. Illustris sicut Altissimo placuit absque prole masculina de medio sublati successorumque vestrorum, & ejusdem Illustris D. Heduigæ jure naturæ & successorio, ac ordine geniture, seu debitæ successionis in dicto Regno Hung. succedentium pariter & Sacræ Coronæ Hung. prædictæ solenniter & debita in signum veræ, ac debitæ subjectionis juramentum debitæ fidelitatis, & homagii perpetuò inviolabiliter observandum præstavimus, & juramento sigillatim ad Sancta Dei Evangelia corporaliter tactis Sacrosanctis Evangeliis & scripturis omnem fidelitatem, & subjectionem, nec non reverentiam pariter & honorem humiliter exhibere omnem legalitatem, fidelitatisque constantiam & obedientiam perpetuam effectualiter obtinere, omnem prosperitatem, commoditatem, utilitatem, statusque & personarum ac Regni præsertim Hung. augumentationem omnimodam peroptare, omnem conspirationem, conjurationem, proditionem, tractatum, & alia quæcunque tendentia ad læsionem, vel detrimentum, aut diminutionem aliqualem honoris, status, vel personarum cum ad nostram & cujuslibet nostrorum notitiam pervenerit, pro ut citius fieri poterit revelare, eisdemque totis viribus & posse obviare effectualiter pariter & resistere, & insuper omnia alia, & singula facere, adimplere, quæ quilibet boni, veri, fideles, legalesque nobiles cives & subditi facere, & adimplere tenentur & debent. Promittentes Nunciis & Ambas. prædictis acceptan. & recipien. n n. qq. ss. præmissa omnia & singula integraliter observare ac adimplere & contrafac. vel venire, palam, vel occultè quovis ingenio vel occasione sub indignatione Dei omnipotentis & omnium Serenissimarum ejus ac Majestatum ac Sacræ Coronæ Hung. prædictarum nomina autem illa, qui nobiscum Abbate Vic. ac Rectoribus prædictis juraverunt & prom. ut supra sunt hæc videlicet D. Paulus de Georgiis Regius Miles Comesque Civit. u u. Siben. & Castri, Ioannes de Petriz &c.

Datum Iadræ in Palatio Comitatus die 2. men.

Februa-

Februarii Anno Incarnationis Domini 1382. Indic. 6.

Paulus verò in suo memoriali scriptum reliquit.

*1382. die 2. Feb. D. Nicolaus Prepositus de * Pascua, & D. Detricus Rubius in consilio generali, in quo fuerunt Consil. 78. transmissi pro parte Sereniss. RR. senioris & junioris Vng. videlicet Eliz. & Maria receperunt à singulis nostrum in dicto Consilio existentium juramentum homagii & fidelitatis antedictis RR. DD. super Sancta quatuor Evangelia tacto Missali.*

* Posega.

1383. die 8. men. Feb. fuit rixa inter Iadren. & Vng. qui debebant transfretari in Apuliam in subsidium R. Caroli cum Ioanne Bano, & nepote dicti Prioris Aurena.

Die 19. praedictorum anni & mensis defenderunt Iadren. bladum, carnes, & caeteras alias res, quas antedicti Vngari depraedati erant in villis Iadren. & hoc fuit in campo Archiepiscopatus prope arcum.

1383. die 1. Aug. applicuit Iadram B. vid. D. Stephanus Lazchovich. Eodem anno die 24. Octobris applicuit Iadram D. Elis. Regina Vng. Senior, & D. Maria Regina junior & D. soror Draga soror sua cum caeteris Praelatis, & Baronibus eorum vid. cum Cardinali Episcopo V. Eccl. C . . . . no Bez. Ban. & Henrico Lazchovich B. nostro & multis aliis.

Eodem anno die 28. Octob. Castrum Aurana reddidit se quod modicum prius rebellaverat jussu Ioannis de Palisna olim Prioris Vrana.

Eodem anno & mense die ultimo D. Regina antedicta praecepit D. Henrico Bano praedicto ut acciperet unam clavem arcae argenteae super arcam S. Simonis praedicti.

Eodem anno die 4. Novem. recesserunt à Iadra antedicta Regina cum Praelatis & Baronibus suprascriptis euntes Auranam.

Eodem anno die 16. men. Novem. D. Vladislavus Castellanus & Vic. Iadrae praesentavit nobis pro parte DD. Reginarum antedictarum clavem arcae S. Simeonis, ut per Regimen servaretur, & data fuit mihi Paulo de Paulo tunc Rectori praedicta clavis, ita quod primus Rector qui incepit servare dictam clavem mto. DD. RR. praedictarum ego fui.

Ex quibus apparet, Reginas subsidia quidem Regi Carolo transmittere perrexisse, sed Ioannem de Hericart, vel de Palisna (quem de Horvati Scriptores dicunt) jam tum novas res molitum, qua de causa Reginas Iadram venisse, Auranamque, quae obsequium detrectabat recepisse, cujus autem partes tunc Palisna secutus sit, nusquam apparet, quietas tamen res etiam post Reginarum discessum in Dalmatia non fuisse arguunt ea, quae idem Paulus refert.

1384. die 15. Madii applicuit Iadram novus Banus D. Comes Thomasius de Sancto Georgio.

*1384. die 8. men. Iulii revelata fuit proditio, quam volebant facere Zaninius Draperius, Dancarolus cognatus ejus, & Petrus Franchalanca, una cum Miscolo Miletich. die XI. dicti mensis praedicti Zanetus, Drancarolus, & Petrus in hora tertiarum fuerunt trassinati per Civitatem, & capita eorum fuerunt amputata in platea Iadrae, & corpora ipsorum separata à capitibus, ibi steterunt per totam diem usque ad vesperas. Die 18. dicti men. creati fuerunt Iudices inter * & creditores dictorum proditorum f Ioannes de Petrizo, f Damianus de Regna, & ego Paulus de Paulo, quibus data fuit auctoritas vendendi bona eorum & solvendi creditoribus.*

*1384. die 18. men. Iulii contracta fuit unitas inter D. Thomam de Sancto Georgio Dalma. & Croat. Banum, & Commune Civ. Iadrae semper ad fidelitatem Coronae S. R. Vng. & DD. NN. RR. vel D. Mariae R. Vng. D. Eduigae sororis ejus, ac D. Elizab. matris earum, quae unio fuit firmata Sacramento praestito die eodem super brachio S. Grisogoni Martyris, & alias res, quas super altari in Ecclesia * Barbarae per ipsum D. Banum corporaliter & per f Saladinum de Saladinis Franciscum de Cedul. & Coxam de Begna Rectores Iadrae cum 23. nobilibus de Consilio dictae Civ. totius Communitatis nostrae.*

* Sanctae

Ex quibus sicuti Stephani Lazcovich (quem ex VVayvoda Transilvano Banum Dal. & Croatiae Elizabeth *a* instituerat) mutatio, ejusdem à Reginis alienationem, consensumque cum Palisna arguit, ita repetita juramenti exactio, suspiciones Reginarum auctas indicat, & cum in ambabus Eduigis quoque nomine exactum fuerit juramentum, ideò successionem Ludovici filiabus ab aliquo insidiatam fuisse conjici potest, quod de alio, quàm de Carolo 3. Neap. Rege, qui unicus ex mascula prole Caroli 2. superstes erat, praesumi non potest; cum Ludovicus ipse quoque idem suspicatus sit, qui antequam eundem Carolum ex Vngaria dimitteret sacramēto obstrinxerat Vng. & Poloniae Regna non affectaturum, ut ex Thed. à Niem *b* refert Rain. Primas ergo turbas in Dal. & Croatia Palisnam, qui cum Carolo militaverat movisse dicendum est, quas Reginae advenientes suppresserunt, Carolumque tunc ab Andegaven. impeditum, nihil movere ausum, sed aliis atque aliis Baronibus, quos supremus favor Palatini à gratia Regia extrudebat, Palisnae accedentibus, cum interim Carolus Andegavensem obsedisset, majoremque Regni Partem recuperasset, supplicium de proditoribus Iadrae sumptum à Paulo memoratum, conjuratos, ut aditum Carolo Regi pararent, Iadram intercipere tentasse arguit, qua non succedente Episcopum Zagrab. clam profectum Carolum evocasse, ut scriptores referunt, dicendum est: Carolus autem rerum Vngaricarum conscius, cum Iadram (ob arcem quae à Reginali praesidio detinebatur) appellere ausus non sit, Segniam delatus in Croatia, ubi Banatum exercuerat sub-

a Script. Trag. 1383. 15. Iunii.

b 1381. n. 1.

substitit, eumque conjurati sibi omnia prospera nunciarent, Budam venit, Reginas circumvenit, coronatusque Albæ fuit, in Dalmatia tamen pro Rege habitus non est, nomenque Reginæ Mariæ continuatum fuit, sed cum Regnare non permitteretur pro Regnante *impedita Regina Maria* scriptura Spaleti 1385. 13. Octob. exprimit; Paulus autem de Caroli adventu, coronatione, & morte nihil scriptum reliquit. Caresinus verò rem breviter tradit.

Elisabeth Regina Vxor q. dicti Regis Ludovici una cum Maria filia ejus Regimen Hung. gubernabat, quæ quidem Maria appellatur Rex Hung. &c. Iam dictus Carolus ad suasionem Hungarorum, & Dalmaticorum non contentantium se de regimine Mariæ supradictæ & Sigis. sponsi ejus, se transtulit cum duabus galeis ad partes Dalmatiæ, inde in Hungariam, ubi extitit de eodem Regno diro omine coronatus. Nam paucis diebus interjectis in Camera præfatarum Reginarum confidenter existens, fuit à quodam nequam lethaliter gladio in capite vulneratus. Tandem amisso oculo, vitam retinebat, quæ quomodocunque fuerit, extitit sibi immaniter ablata; sic non contentus uno Regno utrumque cum vita amisit.

Ex quibus concludi potest quod quamvis nulla Civitas Dalmatica publico nomine Caroli nomen coluerit, plures tamen Dalmatas eidem adhæsisse ex Caresini dictis, relataque à Paulo proditione detecta, & subsequenter nominibus eorum, qui post mortem Caroli in Apulia cum Bano aufugerunt, ut mox referetur.

Mortuo Carolo cum Reginæ timorem excussissent, ad inferiora Regni ordinanda se convertunt, solitis Aulicis comitantibus, cumque prope Diacum pervenissent à Ioanne Horvati Bano captas Nicolao Palatino, & Blasio Forgac capitibus amputatis Elisabetham in Bozotam amnem demersam, Mariam verò in Croatiæ Castello Crupa nuncupato deportatam, tandem ab eodem Bano dimissam ad sponsum Sigismundum (qui hoc interim, è Bohemia redux, Budam occupaverat) rediisse anno 1386. Scriptores Vngarici uniformes referunt; captivitatem quidem Reginarum Palatinique & Forgacii necem Caresinus quoque refert; de Elisabethæ autem submersione locoque captivitatis Mariæ, ejusdemque liberationis modo, & tempore discrepat, nam loco relato sequitur.

Exiguo lapso tempore dum ipsa Regina Elisabeth cum Rege Maria filia sua, & cum Nicolao Magno Comite Palatino, & aliqua Comitiva descenderet ad partes Dalmatiæ fuit per insidias à Ioanne Bano & Priore Auraniæ fratre suo aliisque complicibus rebellibus capta cum filia, captis, & partim occisis Baronibus & gentibus comitantibus eas, inter quas gladio extinctus fuit idem Nicolaus Magnus Comes Palat. ductis captis matre & filia apud Iadram. Subsequenter ipsa Regina Elisabeth extitit in carcere proh dolor interfecta. Rex autem Maria diu detenta fuit in carcere Castrinovi per eosdem Ioannem B. & Priorem Auran. fratres, intendentes eam Neapolim transportare, ut in fortiam Margarithæ uxoris olim dicti Caroli, quæ in ipsius Mariæ necem cupidissime anhelabat. Regnum Hungariæ magno turbine versabatur. Ducale Dominium omissis notabilissimis injuriis, ac molestiis sibi per Ludovicum olim Hung. Regem indebitè & injustè illatis, abhorrens ex propria virtute execrabilem nequitiam, & læsæ Majestatis crimen commissa per vasallos contra eorum dominos naturales, providit mittere nob. V. Pantaleonem Barbo Ambasciatorem in Hungariam adhortando Barones ad constantiam Coronæ, cujus longa mora utilissima fuit ad reformationem Regni, nam sapientissimè se gessit cum honore Coronæ, ac Ducalis Dominii. Tandem suis pertinentissimis, & evidentissimis rationibus induxit Barones ad coronandum in Regem Hung. Prælibatum Sigismundum Regis Mariæ detentæ maritum. & sic 1387. ultimo Martii in Dominica Palmarum extitit in Alba Regali ante Altare Beatissimæ Mariæ diademate solemnissimè coronatus, qui in ipsa coronatione, motu proprio, eundem Panthaleonem militari cingulo merito exornavit. Rex itaque atque Regnum diu laboravit pro Regis Mariæ liberatione sed omnia remedia penitus erant invalida, nisi fuisset benignitas Ducalisque Venet. potentia; quæ misit N. V. Ioannem Barbadico Capitaneum cum Galeis optimè armatis, qui diligentissimè non solùm attentissimam custodiam maritimam adhibuit, ne ipsa Rex Maria transveheretur, verùm etiam potenter descendens in terram, adeò expugnavit & arctavit ipsum Priorem Auranæ, quod per vim coegit eum ad restituendum ipsam. quam super galeis duxit segnam à carceribus & morte turpissima liberatam, ipsa verò in signum perpetuæ charitatis omninò voluit eundem Io. Barbadico Capitaneum qui tam strenuè laboraverat pro eadem militari cingulo insignire. Ipse quoque Capitaneus se transferens

cum galeis ad castrum Scardona per rebelles Corona occupatum, quamvis inexpugnabile foret, & gentibus multis fulcitum, ipsum obtinuit per vim belli, assignando ipsum Regia & Reginali Majestati. Ducalis Excellentia ad dictas Majestates sex Ambasciatores sollemnes scil. NN. VV. Leonardum Dandulo militem procuratorem S. Marci, Iacobum Delphino militem, Paulum Mauroceno, Petrum Bragadino, Marinum Maripetro, & Remigium Superantio ad congratulandum de Reginali liberatione transmisit. qua quidem congratulatione die Iovis 19. Iunii 1387. facta, & dignissimè accepta, quatuor ex eis juxta ordinem datum Venetias revertuntur, remanentibus duobus ex eis scilicet Leonardo, Dandulo & Paulo Mauroceno ad sociandum Reginalem Majestatem usque ad Serenissimum D. Regem. Primo igitur Iulii subsequentis sociarunt eam usque Tsagabriam, ubi invenerunt Dominum Regem, & eundem Panthaleonem Barbo militem qui venerant obviam Reginali Majestati. Celebrata quoque ibi magna solemnitate, ipse D. Rex jam dictum Dominum Paulum Mauroceno ad honorem militia sublimavit, subsequente Regia & Reginali Excellentia, ipsique tres Ambasciatores scilicet Leon. Dand. Paul. Maur. & Pantaleo Barbo milites, Budam cum eximia latitia pervenerunt de statu & quiete Regni sapientissimè providentes.

Quibus consentit Paulus de Paulo.

Die 13. Ianuarii 1387. (Banus) recessit & die 16. ejusdem mensis reversus est Iadram, eodem die hoc est 16. Ianuarii applicuit novum quod Domina Regina senior obiit in Castro Novigradi in captivitate. Die 22. mense Februarii Dominus Episcopus Sagabriensis, & C. Thomas frater Domini Prioris, & Bani iter arripuerunt versus Apuliam cum quibus ivit Dominus Paulus de Gregoriis & cateri alii Nobiles de Iadra & cras die sequenti recessit versus Croatiam D. Ioannes Banus.

1387. die Sabbati 9. Februarii fertur, quod corpus pradicta Domina Regina fuit portatum Iadram, & repositum in Monasterio Sancti Grisogonii. Eodem anno die 5. Martii hora tertiarum fuit in Iadra terramotus magnus.

1387. die 4. mensis Iunii de mane Serenissima Princeps & Domina nostra naturalis Domina Maria Regina Vngaria liberata fuit à captivitate, & exivit de castro Novigradi in quo detinebatur & die Veneris sequentis ivi ad eam Nonam, & die crastina die Sabbathi locutus fui Majestati sua, & die Luna immediatè recessi à Nona licentiatus ab ea, postea die Sabbathi inde sequentis die scilicet 15. pradicti mensis recessit à Nona cum galeis Venetorum & applicuit Segniam, cras die Dominico, unde recessit die Luna prima Iulii, & die Iovis in nomine Sancta Trinitatis conjunxit se cum Rege Illustri consorte ejus.

Quæ de coronatione Sigismundi refert Caresinus, ea comprobantur per plura Privilegia à Sigismundo concessa, in quibus annos Regni Vngariæ exprimit, ut per epistolam ejusdem statim post coronationem datam quæ talis est.

Sigismundus Dei Gratia Hungaria Dal. Croatia &c. ac Marchio Brandeburgensis fidelibus suis universis Nobilibus & alterius conditionis hominibus in Regnis nostris Dalmatia & Croatia existentibus salutem & gratiam. Fideles nostri dilecti, licet Ioannes de Hericart pridem Banus & Ioannes . . . & gerens se pro Priore Auranna sacra Corona & Regni Hungaria & nostra Majestatis speciales Æmuli in Regnis nostris grandia hactenus commisissent scelera, & jam ut communis asserit relatio se perpetrare quod non credimus disponunt. Tamen altissimo annuente in brevi una cum fidelibus nostris Pralatis, & Baronibus Regni Hungaria delib. opportuna adhibere obstacula, & tales nostros rebelles de eorum protervia, dignè emendare, qua re requirimus vestra fidelitatis universitates vobisque seriosius committentes quatenus in fidelitate qua hactenus sacrorum Regum tempore vestri pradecessores ac etiam vos fideles fuistis & adhuc vos esse firmiter speramus, persistere debeatis, eisdem ipsis amulis viriliter resistendo, de quo vobis, & cuilibet vestrûm volumus generosius reminisci. Datum Buda in die Cœna Domini Anno D. 1387.

Recepta die 14. Maji.

Quæ verò de Maria è captivitate Castri Novigradi liberata Nonam venisse ambo afferunt, ejusdem Epistola data Luchæ loco inter Novigradum & Nonam sito comprobat.

Nos Maria D.G. Regina Vng. D. Cro. &c. vobis fidelibus nostris dilectis Comitib⁹ Civitatum nostrarum Sibenici, Spalat. & Trag. Salutem & gratiam. Quia ad vestram fidelitatem duximus transmittendum Nob. V. Thomas Sovich de Sibenico pro aliquibus nostris Legationibus per ipsum vobis exponendis, cui fidem plenissimam adhibeatis. Datum Lucha in villa Dolac die 4. men. Iunii 1387. sub sigillo Butcho Comitis Corbavia Curia nostra Magistri Ofpatini

patini his propterea studuimus facere sigillari sigilli prædicti Ospatini Curia nostra quia ad præsens sigillo caremus.

Recepta die 6. Iunii.

Ex suprarelatis ergo apparet Reginas captivas Novegradum ductas, ibique seniorem mortuam, vel necatam, indeque Mariam Nonam primo, deinde Segniam, & inde in Vngariam anno 1387. pervenisse, non anno præcedenti, ut Vngarici referunt Scriptores.

Quid autem Dalmatæ ante liberationem Reginæ egerint, in patriæ chronico declaratur, postea verò quamvis Sigis. Regio nomine uteretur, à Dalmatis tamen pro Rege non habebatur; nam Marchionem, & maritum Reginæ Mariæ tabulæ publicæ anni 1387. diei 28. Octobris exprimunt, at communicata eidem ab uxore Corona, Sigismundum simul cum Maria Regnare scribi ceptum est die 21. Decembris ejusdem anni. Hæc de Reginarum captivitate & Mariæ liberatione memoriæ reperiuntur.

Quod autem Caresinus de Bano qui Mariā Neapolim transportare voluerit, tradit, id inverisimile non est; nam capita Palatino & Forgacio amputata eodem missa fuisse Hector Pignatellus in suis diariis scriptum reliquit.

Regem quoque Bosnæ Mariam inquietasse, & à Sigismundo aliquas Civitates Dalmaticas avertisse scripturæ Dalmaticæ docent.

Ideò quomodo Bosna in Regnum evecta fuerit, quæque regiones in Regno Bosnensi comprehenderentur, indagare oportet.

CAP. III.

De Regibus Bosnæ Rebusque ab eisdem in Dalmatia & Croatia attentatis.

Dalmatiæ partem Orientalem Serblos occupasse, ab eisdemque Serbliam, sive Serviam nuncupatam, jurisque Imperii Orientalis fuisse relatum est lib. primo cap. 12. & 15. quam sicuti Drinus fluvius in Scardo monte ortus & in Savum influens mediam ferè secat, ita partem Occidentalem Bosnam dictam Ioannes Cinnamus testatur lib. 3.

Ad Savum cum venisset (scilicet Emanuel Imperator) ad illud inde flumen deflectit nomine * *Drunam quod superiori è loco factis ostiis Bosthnam à reliqua Servia dividit, caterum Bosthna imperio non subest Servia Archizupano, sed gens tum temporis moribus suoque magistratu agebat.* Ab antiquo tamen Bosna erat tantùm ea regio mediterranea per quam Bosna flumen labitur, & in Savum influit, de qua Const. Porphir.

De adm. Imp. C. 32. De Serblis. In agro verò Bosona Catera & Desnec quam sicuti ab Imperio Orientali avulsam testatur idem Cinnamus, ita quomodò ad illas circūvicinas regiones extensa, maritimam quoque Occidentalem partem Serviæ complexa, Regnum Bosnæ dicta fuerit, nemo tradit; sed cùm in eadem parte maritima flumen Rama in Naronem influens, regioni per quam labitur nomen det, quam sicuti ab anno 1138. Belam Cœcum Vn. Regem possedisse, Ramæque titulo successores ejus usos *a* constat, ita eandem Vngari in sui potestatem redigere non poterant, nisi intermedias Bosnam in mediterraneis, vel Chulmiam in maritimis Croatiæ conterminas prius habuerint: Chulmiam autem posterioribus temporibus Andream tunc Dal. & Croatiæ Ducem acquisivisse ex relatis *b* constat; ideò Bosnam in Ramæ titulo inclusam fuisse dicendum est, cum ejus pars superior vulgari vocabulo Slavonico Varbosanie dicta eidem contermina sit, quod ab eodem Cinnamo elicitur, nam libro 3. ait.

His cognitis rebus, simulq; intellecto Boritzen Bosthna regionis Dalmatica Exarchum, qui socius in bello fuerat Peonarcha in suam redire ditionem Imperator fortissimos militum delectos ad conservandas cum Boritze manus dimittit.

Ex quibus dignoscitur Bosnensem Exarchum Vngarici juris fuisse, antequam Andreas Chulmiam acquireret, idq; Thuuroz confirmare videtur, qui de gestis Sigism. Regis Vng. cap. 65. Bosnā ab Vngaris Ramam vocari scribit. Hanc Bani sive Duces rexere, nam Culini Bani Bosnæ meminit *c* Innoc. III. Ninoslavi Archidiaconus *d* Spalat. Bela *e* frater Stephani IV. deinde Elisabetha quoque mater Ladislavi Cunni Regum Vngariæ Ducatus titulo *f* habuerunt, sed eodem Ladislavo occiso, dum de Corona Vngarica disceptabatur, Stephanus Rex Rasciæ Bosnam *g* occupavit, quam deinde Paulus Banus Dal. & Croatiæ, Carolo Regi Vng. recuperavit, Banique titulo ipse & filius ejus Mladinus habuit, usque quo ab eodem Rege Mladinus depositus captusque fuit, ut *h* relatum est. Stephanus deinde in Banatu successit, qui cum habuerit uxorem Elisabetham ex sanguine Regio Poloniæ, ob idque affinis Regi Carolo, (qui aliam Elisabetham Ladislavi Loctici Regis Poloniæ filiam uxorem habebat) effectus est, Bosnam titulo liberi Principatus possedit, ut ex Epistola, quam eidem Traguriensés scripsere apparet, cujus inscriptio talis est.

Magno & potenti Domino, Domino Stephano Li-

* Drinum.

a Privil. RR. Vng.

b lib. 4. cap. 2.

c Rain. 1200. n. 46.

d cap. 47.

e Rain. 1271. n. 31.

f 1280. n. 8.

g 1291. n. 48.

h lib. 4. cap. 13.

no Libero Principi & Domino Bosnæ, Vssoræ, Salæ, & plurium aliorum locorum atque Chelmi Comiti 1326. 12. *Iunii.*

Quæ nomina cum totam ferè partem Serviæ Occidentalem citra Drinum comprehendant, abinde eandem partem Serviæ solius Bosnæ nomine dictam fuisse conjici potest, quamvis ipse Stephanus dictis titulis uteretur, ut videre est in concessione Stagni & Peninsulæ Nesti Ragusinis facta ab eo, tamquam Chulmiæ *a* domino; Regni tamen Vngarici beneficiarium fuisse ex pluribus Epistolis Pontificiis à Rainaldo, & VVadingo traditis constat, qui relatis solicitudinibus Summorum Pontificum de hæreticis & Schismaticis è Bosna expellendis, subdit *b* Rain. Bened. suspicatum Stephanum (Stipocium dictum) Banum impiis studere, suaque potentia illos tueri, ob id finitimos Croatiæ Comites scili. Neliptium C. Tininii, Budislaum, Gregorium, & Paulum C. Corbaviæ, Duymum & Bart. C. Segniæ, Gregorium Clissiæ, Paulum Ostrovicæ, & Constantinum Cluci solicitasse ad fulciendos sua potentia & auctoritate, fidei censores; huncque Stephanum quousque vixit Bani titulo usum *c* constat, cujus nepotem ex fratre, itidem Stephanum cognominatum Tuartkum in Banatu successorem à Ludovico Rege Vng. corona Bosnensi insignitum Maurus Orbinus refert; sed cum is, ejusq; successores titulis Regis Rasciæ & Bosnæ usi sint, quomodo Rascia in Regnum evecta fuerit referendum est.

a 1333. 15. Febr.

b 1337. n.30.

c 1369. n.12.

Orientalis Serviæ pars sicuti juris Imperii Græcorum erat, ita ejus Præfectus Græco Slavo vocabulo Megalupanus appellabatur; sed capta à Latinis Constli. cum Ioannicius Bulgariæ Dominus pleraq; Græcorum loca in Thracia occupasset, Andreas quoque Vng. Rex pulso Stephano Neemania Megajupano Vulchoque substituto reliquum Serviæ occupavit, Serviæque titulum sumpsit, & cum Ioannicius Coronam Regni Bulgarici ab Innoc. III. peteret, Megajupanus quoque Serviæ idem petiit, sed Andrea id non *d* probante, re tunc dilata Honorius ejus successor vitato Serviæ nomine quo Andreas utebatur, Rasciæ nomine, quo eadem pars Orientalis Serviæ dicebatur, à flumine Rasca per eandem labente ita denominata concessit, ut Archidiaconus refert cap. 62.

d Gesta Innocentii.

Eodem tempore Stephanus Dn. Serviæ, sive Rasciæ qui Megajupanus appellabatur missis Apocrisiariis ad Romanam sedem impetravit ab Honorio Summo Pontifice Coronam Regni; direxit namq; Legatum à latere suo, qui veniens coronavit eum, primumque constituit Regem terræ suæ.

Additque Dandulus lib. X. part. 30.

Stephanus quoque Dominus Raxiæ, & huic, qui Megajupanus appellatur; dum neptem quondam Henrici Danduli Ducis accepisset in conjugem, ex suasione uxoris, abjecto schismate, per nuncios à Papa obtinuit, ut Regio titulo decoratus esset, & per Legatum ad hoc missum una cum conjuge coronati sunt. hujus Stephani Megajupani extat sigillum quod Archidiaconi, & Danduli relata comprobant.

C ΦΡΑ	ΛΟΥ
Γ/ CΤΕ	ΖΟΥΠ
ΦΑΝΟΥ	ΑΝΟΥΤ
ΜΕΓΑ	ΟΥΝΕΜ
	ΑΝΙΑ

Successere alii Reges ex eadem stirpe usque ad Stephanum Magnum cognominatum, qui pluribus provinciis Græcorum occupatis, Imperator Romaniæ dici voluit, Vrosiumque filium Regem Rasciæ nuncupavit, sed eo mortuo, ex inertia filii Imperium à variis proceribus occupatum fuit, & Vucchassinus Regni Rasciæ titulum usurpavit, sed cum loca Regno Vngariæ contermina hæreticis & schismaticis plena essent, Carolum, & deinde Ludovicum Reges Vngariæ pluries bellum Rasciæ intulisse ex relatis à Rainaldo, & Vadingo constat; qua occasione Banum Bosnensem victo Vuchasino Rege Rasciæ titulum sumpsisse conjici potest anno 1376. ut Orbinus refert, cum anno 1374. Tuartkum Helenæ filium adhuc Banum Bosnæ titulum habuisse memoria reperiatur, hoc modo ergo Banus Bosnensis titulum Regni Rasciæ Ludovico consanguineo & affine juvante vel permittente sumpsit; sed cum in Bosna ipse & successores ejus residerent, Reges Bosnæ dicti fuerunt; primaque hujus Regis Rasciæ memoria reperitur in Epistola Mariæ Reginæ Vngariæ ad favorem Ragusinorum scripta, quæ talis est.

Nos Maria D. G. Regina Vng. Dal. Croatia &c.

Notum facimus tenore præsentium quibus expedit universis, quod fideles nostri Rector, Iudices Consilium & Commune Civitatis nostræ Ragusii missis ad nostram Majestatem providis viris Petro de Gondola, & Stephano de Luccaro eorum concivibus nunciis & Ambasciat. nobis humiliter significarunt, quod nonnulli forent homines in dictis Regnis nostris Dalm. & Croat. qui vinum & salem ad quoddam Castrum de novo per D. Regem Rasciæ & Bosnæ inter prædictam Civitatem nostram Ragusii & Civitatem nostram Chatari appellatam in loco Dracavizza nominato constructum, & etiam ad alia loca inconsueta contra libertatem & antiquam consuetudinem ipsius Civitatis nostræ Ragusii, & in opprobriũ & diminutionem juriũ ejusdem Civitatis nostræ portarent & deferrent, supplicant nobis, ipsis super hoc providere de remedio opportuno. Nos itaque volentes

dictam

dictam Civitatem nostram Ragusii in suis libertatibus, & consuetudinibus antiquis illibatè conservare, ut exinde dicti Cives nostri discant sub Principe glorioso devoti famulari, atque ab ipsis utilitatibus, & honoris materia, lucrumque fructiferum Regia perveniat Majestati de consilio, consensu & beneplacita voluntate Serma. & Exma. Principis De. Elisab. præmissa D.G.R. Vng. Pol. Dal. &c. genitricis nostræ carissma. Prælatorumque & Baronum R. Nostri præmaturo sancientes duximus committendi, ut à modo, & deinceps nullus incolarum Regnorum nostrorum memoratorum vinum, & salem prædictum castrum Novum in loco Dracavizza, ut præfertur constructum, & ad alia loca inconsueta contra antiquam libertatem, & consuetudinem dictæ Civitatis nostræ Ragusii & diminutionem jurium ejusdem Civitatis nostræ portare præsumat, vel deferre sub pœna amissionis & privationis vinorum & salium prædictorum, & hoc volumus in foris & locis publicari in dictis Regnis nostris Dal. & Croatiæ palam ubique facere proclamari, prout etiam in formam nostri Privilegii redigi faciemus, dum nobis eadem in specie fuerint reportata. Datum Budæ sub magno nostro sigillo sabbatho prox. post quindenas festi Paschæ Domini Anno ejusdem 1383.

Ex qua dignoscitur quod sicuti Tuartkus vivente Ludovico, favore Amitæ Elisabeth plurima loca simul cum titulo Regni Rasciæ consecutus fuerat, ita eo mortuo spretis Reginis res novas molitus sit; nam Barones ab eisdem descissentes, fovit, & à Ioanne de Henicart Bano Dal. & Croatiæ ad ejus opem confugiente. Clissam *a* recepit, Catarum quoque eodem tempore consecutus Spalatenses terra marique molestare non cessabat, qui Vngaricis destituti auxiliis cum Sibenicen. Scardonen. & Breberien. contra Regem Bosnæ & Banum fœdus *b* iniverunt; Tragurienses verò, qui usque ad illud tempus cum Bosnensibus & Bano amicitiam coluerant, se declarare non audentes, fæderi accedere noluerunt, sed neutralitatem servare studentes, pacem inter Bosnen. & Spalat. se tractaturos obtulerunt, cumque Comes Hervoiæ (de quo pluries mentio fienda est) Regis Bosnæ Legatus Tininium venisset, Trag. requisiti Legatum ad eum miserunt, postulatis tamen ejusdem deditionem petentis assentiri noluerunt; sed cum Spalat. Sibenicen. & aliis varios tractatus habuerunt, qui in longum protracti fuerunt, ut in patriæ Chronico, quo tempore ab amico Rege nuntium victoriæ de Turcis habitæ receperant.

a 1387.

b 1388. 6. Octob.

Nobb. & circumspectis viris Dominis Potestati Iudicibus Consilio Civit. Trag. Amicis carissimis Steph. Tuertko D.G. Rasciæ, Bosnæ maritimaque &c. Rex. Amici carissimi quod noviter his diebus Rex Regum, & Dominus omnium custos nostrum, qui semper suos adjuvat, salvat, protegit, & defendit, nobis populo suo ostendit relatu, laudeque dignum memorandum, venerandum insuper, & colendum omnibus vobis præsertim ejus cultoribus ad sui laudem & gloriam, & honorem, ut sitis & gaudii, sicut in hoc adjuti & participes gratiæ suæ fuistis, in ea quæ in Christo Iesu omnium jungit animos alterutrum, nunc duximus intimandum, nam illum superbum Sathanæ filium & ministrum Christi nominis, & totius humani generis, populi maximè Christiani & orthodoxæ fidei inimicum perfidum scilicet Ameratum, qui sibi jam multas subjecerat nationes, & quotidie cervicem ut aspis arrecta, & ore, ceu vipera panso virus evomere pro viribus satagebat, nitebatur, & intendebat cunctos Christicolas & cultores dictæ fidei perturbare, invadere, opprimere, & delere, quique jam venerat terras nostras de facto turbatum dispositus, & intendens, & post invadere vestras cum duobus filiis & sequacibus suis Turcis. Eya tandem inito cum eis bello die 20. Mensis Iunii proximè præteriti Dei dextera adjutrice & nobis propitia assistente, obtento penitus cum triumpho campo confliximus, devicimus, & humi prostravimus interemptos, paucis demum ex ipsis superstitibus remanentibus, Dei laus licet cum aliqua strage nostrorum, attamen non multorum, quod præsentibus ecce vobis veluti nostris benevolis, & amicis ex quadam confidentia de amicitia vestra sumpta per nostrum hominem & nuntium specialem earum videlicet oblatorem ad exultationem, & gaudium nunciamus & nos offerimus ad omnia vobis grata libenter & liberè facienda. Datum in Aula nostra Suthisce die pr. men. Augusti A. 1389.

Post quam victoriam ad majora aspirans Tuartkus misso exercitu Vngaros Vranam obsidentes recedere, Nonamque se recipere *c* coegit, & Ostrovizam *d* recepit.

c Pabl. 1389. 11. Nov.

d 13. Xbris.

Spalat. autem cum Sibenicen. multoties Tragurii convenientes de rebus suis invicem consulebant, & cum Vngarica auxilia à Sigismundo & Maria multoties in vanum imploralsent, multasque protestationes ob id fecissent, à Rege Bosnæ terminum obtinuerunt, *donec ex Vngaria redirent missi, ne reputarentur infideles*, quo transacto eidem se dediderunt, Privilegiorumque Ludovici confirmationem *e* obtinuerunt: Tuartkus autem titulis Rasciæ & Bosnæ, maritimam addidit, in qua comprehendebatur quod olim

e 1390. 8. Iunii.

Chulmiæ nomine possederat, & nunc Herzegovina (à Germanico verbo quod Ducatum significat, & latinè Ducatus sancti Sabæ) dicitur; cui accessit quidquid in maritimis tam in Croatia, quàm in Dalmatia habuit, puta Chlissam & Ostrovizam in Croatia. Spalatum, Trag. Siben. Pharum, Brachiam, & Catarum in Dalmatia; Anno sequenti Rex Tuarthus moritur, cui successit Stephanus Dabiscia, qui quamvis Trag. Privilegia *a* confirmaverit, tamen ab omnibus pro Rege acceptus non fuit; Nam Vuch Vulchi Banus Bosnæ Sigismundo adhærens captivato Priore Auranæ cætera loca in Croatia recuperavit; sed cum Regina Maria eodem anno decessisset, ob id Regnum vacare Trag. tabulæ exprimant, prout & anno sequenti, quo pacem inter Sigismuudum & Dabissiam agitatam tradunt, eandemque conclusam ex Sigis. Privilegio elicitur.

a 1392. 25. April.

Sigis. &c. fidelibus suis egregiis & generosis mag. VVockmer filio Zeme & fratribus, nec non filiis fratrum ejusdem de domna salutem & gratiam: etiamsi virtus qualibet suo non debet pramio defraudari, fidelitas tamen eò abundantius attollenda, pramiisque temporalibus propensius compensanda, quantò ipsas cateras virtutes politicas antecedit, & omnem temporalem affluentiam non immeritò transcendit; proinde quia vos de consensu & voluntate Incliti Principis D. Stephani Dabisce Regis Bozna fratris nostri carissimi, & D. Elena Regina contoralis sua sub sincera fidei puritate fidelitatem perpetuò nobis observandam promisistis, & nostra Majestati jurastis ac vestris litteris mediantibus vos propensius obligastis, quod nostram Majestatem post mortem pradicti D. Steph. Dabisca Regis moderni Bozna in vestrum verum Dominum naturalem assumeretis, haberetis, & teneretis; imo ex tunc nostra Majestati tanquam Regi & Domino vestro naturali per omnia obedietis, & obtemperaretis: ideò nos volumus vos in antiquis libertatibus Privil. juribus, jurisd. consuet. & legibus ac observantiis illibatè conservare. Datum in Djako Salibato die proximo ante festum B. Margarita Virg. & Martyr. A. D. 1394.

b 1394. 14. Aug.

Spalatenses autem *b* decreverant *quod à morte Tuertichi Regis citra non fiat mentio de aliquo Rege nec de aliquo alio nisi solummodò de Rectoribus & Iudicibus*; controvetente etenim Sigismundo Regnum Vngaricum Eduigi Regina Poloniæ sorore Mariæ (cui juramentum fidelitatis præstitum fuerat) Spalat. Trag. & Siben. in hac dubietate nullum Regem nominare voluisse censendum est, at compositione deinde cum Sigismundo secuta, ut *c* Cromerus refert iterum Sigis. Regis nomen in hisce tribus Civitatibus reassumptum reperitur: Dabisciam autem Regem Bosnæ metu Turcorum Croatiæ loca Vngaris permisisse, pacemque fecisse pacta sibi viventi Regni Bosnæ fruitione ex relato Privilegio innui potest.

c 1395.

Turcæ enim, Venetis, & Liguribus se mutuò lacessentibus, mare liberum nacti, Græcorũ discordias in propriam utilitatem vertentes, ditionem in Asia & Europa auxerant, & post mortem Stephani diviso Neæmanorum Imperio, indies se dilatantes, ad fines Rasciæ pervenerant, mortuoque Rege Tuartko ipsi Bosnæ imminebant, ob id Sigismundus collecto multarum nationum numeroso exercitu, ad Nicopolim cum eisdem *d* conflixit, ubi ex festinata Francorum audacia, cæteris se confundentibus, victus, fuga Constantinopolim delatus, in Dalmatiam Ragusium venit, Tininii Privilegia *e* concessit, deinde in Vngariam Strigonii quoquè Privilegia dedit die primo Iunii ejusdem anni, Bosnamque à Turcarum vi tutari conabatur, sed cum Bosnensium Proceres Sigismundum spernerent, & post mortem Dobiscæ in partes divisi essent, Harvoyæ tunc Turcis adhæsit contra quem Sigis. exercitum destinavit, ut ex ejusdem Epistola Tragurinis scripta apparet.

d 1396.

e 1397. 6. Feb.

Nobb. & Sap. viris Rectoribus, Consilio & Communi Civitatis nostra Tragurii fidelibus nostris sincerè dilectis Sigis. D.G. Rex Hung. Nobiles Sapientesque Viri fideles nostri sincerè dilecti. sciatis nos veridico accepisse ex relatu, quod Hervoja Vayvoda veluti perfidus Alumnus proditionis ductus malignitate, nostrorum immensorum Regalium beneficiorum immemor, seipsum in catum infidelium Crucis Christi Turcorum videlicet connumerare, & coadunare, nostrique & sacra nostra Cor. Regia fideles in Regno Bosna existentes offendere & expugnare proponeret toto nisu; quodque etiam non solùm in ipsius Regni Bosna, & in nostrum, & aliorum fidelium meorum in Dalmatia & Chroatia Regnis nostris existentium ingens dispendium reddere posset, & gravamen ad ipsum Regnum Bosna scutum & deffendiculum pradictorum meorum Dalmatia & Croatia Regnorum contra eosdem Christi amulos penitus esse videntur, & quia nos Divina dextra nobis oppitulante generali in Regno nostro jam instaurato exercitu valida cum potentia ipsum Regnum Bosna in brevi subintrare, & ipsum Hervojam ab hujusmodi sui nefarii propositi prasumptuosa conspiratione falce vigoris ejus abscindentes proterviam manu potenti intendimus prohibere, ad hujus quoque nostri salubris propositi perfectionem propter fortitudinem passuum, & fortalitiorum Regni Bosna pradicti balistrariorum copia nostra Celsitudini nimium extitit opportuna; ideò fidelitatem vestram requirimus, idemque firmissimo Regio damus sub edicto, quatenus mox visis prasentibus balistrarios vestros quos meliores, & plures habetis, & habere potestis ad ipsam nostram celsitudinem versus Dubicham destinare debeatis, ita tamen ut quilibet eorum duas balistas & veritones in bona copia secum

cum

cum debeant apportare fidelitatis indicium , & grata servitia nostræ Celsitudini exhibituri in hac parte, pro quo tandem vestram fidelitatem , & ipsos vestros balistrarios dignis Regalibus favoribus intendimus confovere, secus igitur pro nostra gratia facere non ausuri, commisimus autem per alias nostras litteras egregio viro Magistro Iohanni filio vid. Nicolai Palatini de Gara ut ipse eosdem balistrarios simul cum balistris & armis ipsorum in equis Vlachorum nostrorum ad nostram destinet Majestatem. Datum in Possegauuar in festo Sanctæ Trinitatis Anno Domini 1398.

d 1398.

Balistrariosque Regi missos die 15. Maij ejusdem anni Tragu. monumenta memorant.

c 1398. 6. Tit.

CAP. IV.

De gestis Ladislavi Regis Neapolitani in Dalmatia

DIssensiones inde Vngaricæ recrudure, nam sicuti mortua Maria Vngari Sigismundo extero inviti parebant, ita post Nicopolitanam cladem exosum despiciebant; At cum superiores Regni partes Poloniæ conterminæ ab eodem penderent, Rexque Poloniæ amicus Sigismundo esset, denuò ad partes maritimas respicere ceperunt, & Ladislaum Caroli occisi filium (qui titulis Regni Vngarici *a* utebatur) ad capessendam ejusdem coronam solicitabant; Sed juvenis, paternæ necis memor, accedere verebatur ; Ideò conjurati Ostoya Rege Bosinæ in suam partem tracto , Sigismundum captivarunt, Harvoyeque supremus Regni Bosnæ Vayvoda cum Philippo Admirato & Legato Regis Ladislavi Tininium convenerunt, Dalmatæque ab eisdem requisiti Legatos ibidem miserunt, & de recipiendo Ladislavo varios tractatus habuerunt, nihil tamen conclusum fuit, eò quia singulæ Civitates cæteris inconsultis se declarare non auderent, resque in longum protracta est; Civibus enim in partes distractis, aliis Sigismundo, aliis verò Ladislavo adhærescentibus, mutua odia, & expulsiones evenerant, nominaque intrinsecorum , & extrinsecorum emerserant; cum interim Sigismundus è carcere liberatus *b* fuisset , omnium animos suspenderat : Primi tamen Iadrenses, desiderio consequendæ insulæ Pagi, Ladislavum receperunt. Pagenses etenim post mortem Reginæ Mariæ à Iadrensium jurisdictione pulso rectore *c* defecerant, quos gravi vindicta sumpta Iadrenses parere coegerant, re deinde apud Sigismundum Regem agitata, is Comitem proprium Pago *d* imposuit, ejusque delegati Pagenses liberos à Iadrensium jurisdictione *e* declararunt, quod à Concilio quoque Provinciali Nonæ celebrato confirmatum fuit , declaratumque Pagenses liberos fore , prout cæteræ Civitates Dalmatiæ erant; Quod Iadrenses iniquo animo tulerunt, & multoties oblata etiam 40. mil. duc. solutione Pagum recuperare *f* tentarunt, sed Sigismundo præterea volente, ut custodibus arcis Iadræ stipendia solverent, ex impossibilitate à petitis discesserant , cumque paulopost secuta esset captivitas Sigismundi oblationibus Ladislavi & Ostoyæ aures *g* præbuerunt, & cum Heruoyæ utrorumque nomine convenerunt , quod ex sequenti diplomate dignoscitur.

a Rain. 1398. n. 37.

b 1400. mm. Madii.

c 1393.

d 1395.

e 1396.

f Memoriale Pauli.

g 1400.

Nos Hervoye supremus Voyvoda Regni Bosnæ, ac Vicarius Generalis Principum Sereniss. Regum Regis Vladislavi & Regis Ostoye memoriæ commendamus , & significamus quibus expedit universis, quod nos non vi, dolo, metu vel alio aliquo ingenio ducti, sed nostra propria voluntate & arbitrio coacti Egregios Rectores Nobiles Consilium & Commune Civit. Iadræ per fratres nostros speciales recepimus, & assumpsimus, promittendo & obligando fide nostra militari mediante præfatos Rectores, & Nobiles de eadē Civitate totis viribus nostris omnibus locis, & temporibus opportunis contra, & adversus quoslibet prædictos nobiles suo lectari juste, vel injuste volentes nō parcendo personæ nostræ & nostrorum servitorum , neque bonis adjuvabimus & toto nostro posse defendere obligamus ; & quod nunquam temporis in processu per nos, neque per alios quospiam præfatos Rectores Nobiles & Commune prædictæ Civitatis & sic per præsentes Privilegiales literas valoris volumus, si prædicti Rectores & Nobiles elevabunt vexillum Serenissimi Regis Ladislavi, & si elevaverint præfatum vexillum jurando super Sanctam Crucem & reliquias ad fidelitatem Vladislavi & non deponere præfatum vexillum usque mortem. Nos promittimus cum præfata fide nostra militari, quod Serenissimus D. Noster R. Ostoya Bosnæ vult jurare super S. Crucem & reliquias quod nunquam in vita sua ad minus . . . . . prædictos Nobiles & Civitatem Iadren. nec nos Hervoye cum consorte nostra, cum filio nostro unico, fratribus , & familiaribus nostris vid. cum Draaghisca fratre nostro Voyslavo, Voyaco, Petro Voyvoda & Tuartco & fratre suo Voyco, et cum aliis familiaribus nostris vobis placidis jurare volumus super Sanctam Crucem et reliquias prædictas Nobiles universos de prædicta Civitate viribus nostris semper cum potentia d. Domini Hung. Regis contra ipsorum æmulos semper juvare volumus usque mortem nostram non dimittendo, sed semper promptè et paratè vos prædictos Nobiles defendere et vendicare contra omnes homines: Immo volumus præfatis Nobilibus assignare Privilegia D. N. Regis et nostra sub pendenti Sigillo in ejus rei testimonium. Datum in campo . . . A. D. 1401.

Ladislavumque & Pagum receperunt ut ex fragmento Cons. Iadræ elici potest. 1401. *die 22. Iunii Vadit pars DD. rectorū et X. adjunctorum*

quod ex relatione 4. nobb. deputatorum ad habendum colloquium cum Ambasciat. Regis Bosnæ, & Voyvode Hervoye multa sunt dicta & consulta in hoc consilio super relatione prædicta, quod dicti 4. nobb. iterum procedant ad complendum quod inceptum & habitum est cum eis, vid. super recep. Regis Ladis. super factum Ambass. mitten. ad dictum Dominum Regem, super factis Pagi & super trigesimo vid quod promittant duc. mille in duobus annis, vid. medium in festo Nat. Domini proxime & aliam medietatem in festo S. Petri de mense Iunii inde proxime secuturi, & . . . quantum poterit, sin autem hoc non poterit obtineri in omnibus, & singulis suprascriptis faciant, deliberent, & concludant in omnibus & per omnia, quæ eis visum fuerit; & quidquid dicti Nobiles cum dictis Bossinen. fecerint, & concluserint, id firmum sit & executioni mandetur de facto trigesimi solum.

Hervoye deinde nomine Ladislavi & Ostoyæ Tragurien. & Siben. confirmationem Privil. promisit die 13. Madii 1402. Tzigni in Cetina, quam Ostoya Sibenicensibus ratam habuit die 15. Iunii, Spalatensibus verò Privilegia confirmavit die 15. Xbris, Traguriensibus autem nullum Privilegium ab Ostoya concessum reperitur. Ladislaus interim qui ad expellendum Ludovicum Andegavensem impeditus fuerat, eo recedente, rebusque inde pacatis, primum parlamentum Neapolim *a* congregaverat 1401. die 26. Ianuarii, inde ad res Vngaricas conversus, cum absque Venetorum consensu transfretationem Adriatici se consecuturum difficili cognosceret, ipsique Corcyram tenerent, quam ad se spectare Ladis. asserebat, cum eisdem convenire decrevit: Veneti enim post amissam Dalmatiam Corcyram uti navigationibus suis apprimè necessariam crebrò appellebant, & ut in Civitate amica, in qua multi etiam ipsorum Cives domicilium fixerant, multoties morabantur, Corcyrensesque ipsi à Venetis tamquam maris dominis penderent, eorum quoque protectionem ambiebant, ideò debilibus Principum Tarentinorum viribus spretis (qui jure materno Catharinæ filiæ Balduini, ultimi Latini Imperatoris nomen Imperii Constantini, Corcyræque dominium retinebant) Venetis subjectionem *b* obtulerant, 1382. Veneti tamen ne Regem Carolum amicum offenderent, eos recipere renuerant; Sed cum ejusdē dominium maximoperè adipisci cuperent, Tarentinis obtulerunt pretiū 30. mil. ducatorum, vel censum annuū 3. mil. duc. ut Caroldus refert; Nihil tamen tunc conclusum fuit: Sed cum deinde R. Carolus 3. in Vng *c* processisset, ut relatum est; Navisque quædam Veneta in littore Neapolitano naufragium fecisset, R. Margarita ipsam cum mercibus retinuit; Venetisque petentibus restituere renuit, qua de causa simultates inter Venetos & Reginam ortæ sunt, qua occasione freti Corcyrenses Venetis dominium insulæ iterum obtulerunt, qui illos receperunt 1386. die 9. Iunii, ut Paul. Mauroc. *d* scribit, & Neapolitani scriptores *e* confirmant, in minoritateque Ladislavi Dyrrachium aliaque loca Epiri consecuti sunt: cum igitur Ladisl. tutū per Adriaticū transitum nancisci cuperet; Venetis jus Corcyræ pro 30. mil. duc. concessit 1401. 16. Augusti, quibus sic conciliatis, Aloysium Aldemariscum Admiratum suum cum Classe quinque triremium & unius biremis amplissima cum auctoritate in Dalmatiam misit, qui Iadram pervenit 27. Augusti 1402. ibique receptus, vexillum Ladislavi *f* erexit, & cum Voyvoda Hervoye colloquutus Vranam obsedit, deditioneque accepit, & 30. *armigeris Regis Ladislavi in uno barcusio supervenientibus* præsidio firmavit, deinde Spalatum mox Trag. & Sibenicum delatus vexilla Ladislavi erigi fecit, Iadramque reversus, Sibenicensibus Privilegiorum confirmationem dedit die 2. Xbris, in qua expressa est amplissima auctoritas qua à Ladislavo munitus fuerat; Spalatensibus autem cum eorum exitiis compositis, confirmationem pactorum dedit 6. Ianuarii ibidem: Harvoye verò prope Bihachium Vngaros profligavit, & Paulum Bisteno Banum Croatiæ à Sigismundo missum cepit, & Aldemarisco Iadram misit die 5. Februarii; Tunc reliquæ quoque Insulæ Dalmatiæ Ladislavi vexillum erexere, qui tandem Iadram venit, ibidemque à Legato Summi Pontificis Corona Vngarica redimitus fuit, ut Rainaldus ex Theodoro Niem *g* refert. *Bonifacius eodem 14. Pontificatus sui dictum D. Ladislaum coronari fecit in Regem Vngariæ in Civitate Iauriensium.* Iauriensis Civitas Vngariæ ad flumen Arabonem prope Danubium in finibus Austriæ sita est, quam Ladislaus non vidit, ideò mendosè exscripta est pro Iadrensium; Cum Ladislaum Iadræ fuisse multa ejus diplomata ibidem data testentur, pm Spalaten. in quo Privilegia confirmat die 6. Augusti, secundum Brachiensibus die 14. tertium Sibenicen. die 16. quartum Trag. & Privilegia confirmavit, & ab Aldemarisco contra Privilegia attentata abrogavit die ultimo ejusdem mensis Augusti 1403. cum interim Sigismundus vires reassumpsisset in Vngariam procedere veritus, Iadræ substitit, & prout ibi arcem præsidio firmaverat, ita in alias quoque Civitates arces construere satagebat; Spalatique ob civium mutuam diffidentiam construi jam cepta fuerat: Civibus etenim in partes divisis, pars Sigismundo adhærens ejecta fuerat, ideò intrinseci Aldemarisco Civitatem tradentes arcem quoque pro propria securitate construere permiserant, antequam extrinsecos reciperent, quibus receptis & adveniente Ladislavo constructio continuabatur, idem quoque Tragurii & Sibenici tentatum fuisse *h* patet: nam hac de causa eosdem insimul convenisse & *Ligam ne castrum i fieret fecisse* constat. Legatosque ob id in Bos.

a Hector Pignatellus.

b Caroldus 19. Madii.

c 1385.

d lib. 19.

e Angelo de Cost. Hector Pignat.

f Paulus.

g Rain. 1403. n. 15.

h 1403. 22. Aug.

i 8. Octob.

in Bosnam & ad Hervoyam misisse, Privilegiorum promissam observationem pollicitantes; negotiatione deinde re agitata, Traguriensses 300. ducatorum auri solutione castri constructionem declinaverunt, & à Ladislavo declarationem favorabilem pro se & Sibenicensibus obtinuerunt, ideò Sibenicenses quoque pecuniam dedisse conjectari debet, quamvis solutionis memoria non reperiatur. Ladislavi autem declaratio talis est.

Ladislaus D.G. Hung. Hyerus: & Siciliæ Dal. & Croatiæ &c. Rex Provinciæ & Forcalquerii ac Pedemontis Comes Mco viro Pereto de Andreis Comiti Trojæ Consiliario & fideli nostro dilecto gratiam, & bonam voluntatem. Licet suadentibus certis rationibus atque causis firmum propositum, & intentio nobis fuerit construendi, & construi faciendi in Civitatibus nostris Sibenici & Trag. aliquod fortalitium, seu Castrum; nunc verò cessantibus ipsis rationibus, atque causis consultò deliberavimus ipsa Castra in prædictis civitatibus fieri non debere; nosque totaliter removimus ab intentione, & proposito antedictis; De quibus volentes regimina Communitatem, & universitatem &, homines dictarum Civitatum de prædictis certiores cautos reddere, & securos, tibi de quo in omnibus plenè confidimus quam promptiter valeas, atque possis prælibatis regiminibus Communitatibus universitatibus & hominibus quod castra ipsa seu fortilicia per nos aut alios nulla unquam tempore faciemus, seu fieri mandabimus, quodque omnia illorum Privilegia per nos, aut alios eis concessa, libertates, immunitates, & consuetudines perpetuò observabimus, & mandabimus ab aliis observari, tenore præsentium de certa nostra scientia licentiam damus, & omnimodam, & plenariam potestatem committentes tibi in præmissis, & cira præmissa totaliter & plenariè vices nostras, ac promittimus ratum, gratum, firmum, validum habere perpetuò & tenere, quidquid per te in præmissis & circa præmissa actum, promissum, ac factum fuerit, sive gestum nullo unquam tempore contrafacere, vel venire, tanquam si persona nostra id egisset, quin imò ad validiorem roboris firmitatem nos etiam sub verbo, & fide Regalibus prælibatis regiminibus communitatibus, universitatibus & hominibus promittimus & firmiter pollicemur, quod prædicta castra, seu fortilicia in ipsis Civitatibus fieri ullo unquam tempore faciemus; quin imò prædicta eorum Privilegia, immunitates, libertates & consuetudines observabimus, & observari ab aliis perpetuò faciemus. Præsentes autem literas, quas pro cautela in manibus prædictorum Communium volumus remanere, magno pendenti nostro sigillo jussimus communiri. Datum Iadræ per Antonium Pemi Secretarium familiarem, & fidelem nostrum dilectum Anno D. 1403. die 19. men. Octobr. XI. Ind. Regnorum nostrorum anno 17.

Ladislaus Rex manu propria.

Iuramentum tamen novum loco castri in manibus ejusdem Petri Comitis Trojæ factum fuit Spalati die 13. Octobr. Trag. verò 23. ejusdem, subinde Hervoya cum Comite Cetinæ & numerosa Comitum Croatorum societate in Dalmatiam venit, honorificeque ubique receptus, à Ladislavo Dux Spalati & proximarum insularum creatus fuit. Eoque Vicegerente in Dalm. & Croatia relicto Neapolim reversus est mense Novembris 1403. quo recedente Veglienses ad Nicolaum Comitem suum, qui à parte Sigismundi stabat, & Modrussam quoque, & Segniam possidebat redierunt, à quo Arbensium extrinseci adjuti Arbum interceperunt, ob id Hervoye hortatus est Trag. ut Legatos ad Comitem Vegliæ *a* mitterent, restitutionemque Arbi postularent, qui eidem obsecundati sunt, nihil tamen effecerunt, sed superveniente Ioanne de Lusignano Duce Baruti Regis Ladislavi affine, & patruo Reginæ Mariæ Ladislavi uxoris, & filiæ Regis Cypri, cum Classe Arbum obsessum & receptum fuit, turrisque quædam præsidio firmata, cumque Ostoyas Rex Bosnæ à Tuartko, scuro dicto, filio Turtki Primi pulsus fuisset, is cum Proceribus sibi adhærentibus à Ladislavo diploma tale habuit.

a 1405.

Ladislaus D.G. &c. universis præsentes litteras inspecturis tam præsentibus quàm ut futuris &c Et si in concedendis gratiis proni debemus existere, ad confirmandum quidem quæ sunt possessa per alios, tenemur promptiores nos in casibus exhibere. Sanè venientes noviter ad Majestatis nostræ præsentiam Mci. & Nobb. viri Georgius Vayvoda de terra Holm, Comes Vulko & Thomas miles Consiliarii, & fideles nostri dilecti missi ad nos per Illustrem Principem D. Tuertko Regem Bosnæ affinem nostrum carissimum, tamquam fratrem ac spectabiles Mcos. & Nobiles viros Hervoyam Ducem Spaleti, & Comitem partium inferiorum, Sandalum summum Vayvodam dicti Regni Bozne, aliosque Barones, Magnates, Proceres, & Communitatem dicti Regni Consiliarios, & fideles nostros dilectos culmini nostro quo supra nomine supplicaverunt humiliter, ut confirmare jam dictis Regni Baronibus, Proceribus, Magnatibus & communitati d. R. Boz. omnes & singulas consuetudines statum & jura antiquitus eis observatas, & observata; nec non confinia, & metas ipsius Regni Boz. possessa, & possessas per q. spect. Culin olim dicti Regni Bozne Banum, illasque & illa eis observari jubere benignius dignaremus. Nos verò ad dictum Regnum Boz. gerentes fraternè dilectionis affectum, ac alios prædictos ejusdem Regni Boz. Barones, Magnates, Proceres, & Com. propter merita fidelitatis eorum, & servitia grandia, fructuosa, & utilia, quæ nobis hactenus in eventibus dubiis præstiterunt, & assiduè præstare non cessant

cessant prosequi favorabiliter disponentes, ut qui nostris se promptos obsequiis exhibuerunt continuè. Nos eis propitios possint in quibuscunque rerum eventibus invenire, jam dictos Illustri Regi Boz. & ejus successoribus, necnon Baronibus, Magnatibus, Proceribus, & Communitati dicti Regni Boz. per dictum q. Culin olim dicti Regni Boz. & signanter à partibus Hungariæ possessos, & possessa de certa nostra scientia tenore præsentium confirmamus, illasque & illa eis observari inviolabiliter volumus, & jubemus, decernentes, declarantes, & jubentes expresse, quod dictus Rex Boz. & ejus successores, præfatiq; Barones, Magnates, Proceres, & Communitas dicti Regni Boz. in ipsum etiam Rm consuetudines, statuta, jura, confinia, & metas omnes prædictas habeant, de cætero teneant & possideant, prout, & quemadmodum eisque modo & forma quibus illas & illa dictus q. Culin Banus & maximè à dictis Hun. partibus dum vixit, habuit, tenuit, & possedit, nec ullam in prædictis vexationem incurrant obstaculum vel anfractum fidelitate, & superioritate nostra aliis nostris juribus semper salvis. In cujus rei testimonium præsentes litteras exinde fieri & pendenti Majestatis nostræ sigillo jussimus communiri. Dat. in Castro nostro qui prope Neap. per virum Mag. Gurell. Aurelii de Neap. . . . . Militiæ Logothetam & protonotar. R. Nostri Siciliæ Collateralem Consiliarium & fidelem nostrum dilectum A. Domini 1406. die 26. Augusti 14. Ind. Regnorum nostrorum anno 20.

Ducique Baruti Comitatus Iadræ Sibenici, & Tragurii Ladislaus indulsit: Traguriensess autem, dilata ejus acceptatione, alium elegerunt, eundemque à Hervoye confirmari fecerunt, deinde id Duci notum *a* fecerunt; Iadrenses verò, cùm Castrum Novegradi & Scrisam ope ejusdem Ducis cepissent, eundem in Comitem anni sequentis confirmarunt. Abindeque Ladislavi res labescere ceperunt; Nam rebus Italicis implicitus Duci Baruti nulla supplementa mittebat, ob id Arbenses, à Comite Vegliæ inducti, iterum Sigismundo adhæserunt, & Ladislavi milites obsidentes, subsidioque destitutos, excedere *b* coegerunt, & cum dissensio inter Proceres Bosnæ de Corona Regni perduraret, Vngarique & Croati ad Sigismundum redirent, Hervoye rebus suis prospiciens, ut Ducatum Spalaten. & insularum dominium à Ladislavo consecutum servaret. Bosnenses suæ partis metu Turcorum perculsos cum Sigismundo convenire suasit, ut ex ejusdem Epistola Trag. scripta constat.

a 1406. 9. Xbris.

b 1408.

Sigismundus D. G. Rex Hung. D. Cr. &c. Marchioq; Bran &c. Sacri R. Im. Vicarius Generalis et Regni Bohemiæ Gubernator. Nobb. et prud. viris Rectori, Consilio et Communi Civitatis nostræ Trag. Sal et gratiam. Auditis prout non ambigimus pace, unione et concordia inter nos et D. Hervoyam Ducem Spalati &c. ac Vniversitatē Regni nostri Bosnæ initis, factis et feliciter consumtis, quod ad instar aliarum Civitatum Regnorum nostrorum Dal. et Cro. prædictorum nuncios vestros ad nos destinare distulistis, non immeritò admiramur id vos neglexisse, quod à vobis præstantius, & celerius quam ab aliis fieri sperabamus, maximè quod hac apparenter nō potueritis, occultè tamen nobis & Sacræ Coronæ nostræ fidelitatem vos intelleximus conservasse, unde vestræ universitatis fidelitatem hortamur, & ei præcipimus Regio nostro sub edicto, quatenus mox receptis præsentibus, aliquos ex vobis meliores plena Syndicatus auctoritate suffultos, ad nostram citissimè destinare debeatis Majestatem, ut habito cum eis tractatu, expeditisque, & definitis negotiis Reipublicæ & Communis boni incrementa concernentibus, vexillum nostrum Regium, & alia insignia regalia per eos in vestri medium nostri parte transmittere valeamus, per vos in vere fidelit. nobis servata & servandæ judicium acceptandum, elevandum, & honorificè conservan. super verbis & nonnullis aliis Iacobo de Berberio familiari nostro fideli præsentium latori per nos clarè informato fidem, credentiam, & indubiam debeatis adhibere. Dat. Budæ in festo Epiphaniæ Domini MCCCC. IX.

c Tragurien. quoque, & Sibenicenses Harvoyem secuti sunt: Sic Sigismundus Iadra excepta reliqua in Dalmatia recepit.

c 1409.

CAP. V.

Quomodo Veneti Dalmatiam recuperaverint.

LAdislaus ex alienatione Harvoye omnia quæ in Dalmatia habebat amisit, Iadra excepta, quam ut in officio retineret, arcem ejus præsidio Neapolitanorum firmaverat, & territorium terra, marique auxerat, Civiumque animos variis donationibus deliniverat, ita ut alacres in suam partem persisterent; tamen cum ad eam retinendam Classem continuò in Adriaticum retinere oporteret, ut à Sigismundi viribus, & Hervoye rerum Bosnicarum & Dalmaticarum moderatore conatibus defendere posset, quod sicuti sibi maximi impendii, & ad res Italicas, ad quas anhelabat, maximi impedimenti futurum cerneret, Iadram juraque Dalmatiæ Venetis vendere decrevit, ut ex fragmento venditionis apparet.

In Christi Nomine Amen. Anno Nat. ejus 1409. Ind. 2. die Martis nono men. Iunii. Cū Serenissimus & Excellentissimus Princeps, & D. D. Ladislaus Vng. Hierus. & Siciliæ Rex ad quē cū constet pleno jure spectat & spectare noscatur tota Dalmatia cū terris, castris, fortaliciis, Insulis, & Villis, & territoriis ejusdem cum omnibus juribus, jurisdictionibus, habentiis, & pertinentiis quibuscunque omnibus vasallis, feudis, & feudata-

datariis ipsius, & aliis infrascriptis disposuisset, pro statu Reip. ac statu Regio defensione, gubernatione Regni sui prædicti, & ex aliis causis justis moventibus mentem suam Regiam vendere & alienare Civitatem Iadræ de partibus Dalmatiæ cum fortalitio, sive castro ejusdem, ejusque pertinentiis, & districtu insulis, Castris, sive villis pertinentiarum ejusdem, cum, & sub specificatione Novigradus Insulæ Pagi, & aliorum districtuum ipsius, nec non terram Lauranæ cum fortalicio, & castro ipsius ejusdem provinciæ, nec non sub eadem venditione jura omnia competentia, & competitura quomodo libet præfato D. Regi ex quovis capite ratione, titulo sive casu super tota Dalmatia prædicta, terris & castris & locis fortaliciis omnibus, vasallis, feudis, feudatariis, juribus, jurisdictionibus, & pertinentiis suis omnibus dictarum Civitatum Iadræ Lauranæ Castri Novigradus Insulæ Pagi, ac cessione quorumcunque jurium super tota prædicta Dalmatia, directo & utili, dominio, mero & mixto imperio, cum gladii potestate liberas & exemptas ab omni nexu, & hypotheca reali, & personali angaria, & parangaria, præstatione tributi, quolibet alio onere, honore, gravamine, & specie servitutis absque reservatione aliqua debenda præfato D. Regi pro terris venditis, & cessione aliorum jurium ut supra ipsius dicta quomodolibet non obstant: & ut infra videlicet pro ducatis centum millibus. . . .

His cum Ladislavo conventis Veneti quatuor Provisores cum valida Classe ad recipiendum Iadram miserunt, quod præsidiarii Neapolitani indignè ferentes tumultuati sunt; igneque excitato aliquos quoque cives in proprias triremes vi abduxerunt, sed Venetis opem ferentibus, ignis extinctus est, & die sequenti, scilicet ultima Iulii Civitas, & arx eisdem *a* tradita, qui Cives captos libertati restituere fecerunt, sic consecuta Iadra, dominium quoque Adriatici sibi confirmasse visi sunt, ob id Venetiis solemnes publicasque gratias Deo actas scriptores *b* memorant, & sicut olim ex Iadræ amissione reliqua mala sibi provenisse recordabantur, ita ejusdem conservationi consulentes, nova constructione Cittadellæ nomine munire aggressi sunt, eam partem qua continenti jungitur, & qua intercepta fuerat, & præterea Isthmum, quamvis è saxo, perfodere, marique immisso Civitatem in Insulam redigere decreverunt, hocque modo à viribus præpotentis Regis Iadram tutò possessuros, Adriaticique per consequens dominium retenturos arbitrati sunt; Circa eadem tempora senescentibus Græcorum viribus, Turcorum metu multa loca Constantinopolitani Imperii Venetorum tutelæ se tradiderant, Longobardisque invicem se lacessentibus Tarvisium, Vicentia, Verona, Patavium, pluraque alia loca Venetis cesserant; ita ut auctis terra, marique viribus, reliqua Dalmatiæ loca sibi opportunissima occupare cupiebant; cùmque tunc Sibenici tumultus evenisset, & in apertam seditionem proruplsset, occasionem opportunam nacti sunt Sibenico potiundi: Cùm etenim quidam patritii expulsi fuissent, & ad turres utrinque ad fauces portus post exustam Civitatem constructas se reduxissent, has Venetis tradentes, eorundem ope se in patriam restituere nisi sunt; Sed Sigismundo valida auxilia submittente, conatus extrinsecorum quamvis Venetorum copiis adjuti repulsi fuerunt: eodem quoque tempore de molis frumentariis sitis ad cataractas Titii amnis, ubi in mare se exonerat Sibenicen. cum Scardonen controversiam habebant, quam cum Ostroviza Sandagl Vayvoda Bosnæ, & dominus ejus partis quæ nunc Herzegovina dicitur, uxorio jure possidebat, Venetis pretio quinque millium ducatorum vendidit.

a 1409.

b Chronista & Paulus de Paulo.

1411. *Ind. 4. die 13. men. Aprilis Reverendus vir Dominus Theodorus Archid. Bossin. Procurator, & procuratorio nomine D. Sandagli Bossinæ Voyvode supremi, nec non Mca D D. Annæ ejus socrus. r. D. Volci Bani constituentium pro se ipsis, & eorum nomine proprio, & pro D. Cathar ina consorte præfati M. D. Sandagli V. & filia d. D. Anna, & dicti q. D. Volci Bani pro qua de ratihabitione promittentes, ut de procuratione patet patentibus litteris dd. DD. Voy & D. Annæ socrus ejus, datis in castro Cluc. anni Nat. Domini 1410. 20. men. Xbris in litera Sclavonica appensione ipsius D. San. & D. Annæ duorum eorum sigillorum munitis, habens ad hoc factum speciale mandatum ut dicto patet Privilegio: dicto procurat. nomine dedit, vendidit, & tradidit M. D. Zaccariæ Trivisano militi V. I. D. & pro Duc. Dominio Veneto hon. Com. Civit. Iad. nec non D. Petro Arimando hon. Capitaneo ejusdem ementibus, & recipientibus vice, & nomine prælibati Illustrissimi Duc. Dom. Venetiarum habentibus ad hoc speciale mandatum, ut ipsius prælibatæ Ducalis Dominationis patet literis, bulla plumbea pendenti signatis. Dat. Ven. 1410. Indic. 5. die 8. mensis 9bris præsentibus, recipientibus & stipulantibus vice, & nomine præfati Ducalis Dominii Civitatis Ven. Castrum Ostrovice situm in Croatia intra suos veros confines . . . exceptis villarum proprietatibus, specialium personarum, & signanter Comitis Alexii præfati D. Voy. servitoris, & egregii militis D. Simeonis de Detrico Civis Iad. & S. Gabrielis de Nozdrogna villis, quæ à Rege Ladislao suo Privilegio eisdem donatæ esse dignoscuntur per suprascriptum D. Voy. & suo Privilegio confirmatæ, & quæ tamen tenentur Castro debitum reddere secundum consuetudinem Nobilium Castri Villarum . . . . & hoc pretio ducatorum quinque millium auri boni & justi ponderis, & cunsi Ven. quod pretium dictus procurator, & venditor antedictus fuit confessus, & contentus habuisse & recepisse - - - Item cessit Civ. Scardonen. &c. actum Iadræ.*

Inde res Sibenicen. eò magis coarctatæ fuere, cum-

re, cumque plebs patritios expulisset, quamvis jussu Sigis. auctores seditionis capite plexi, patritiiq; in Civitatē restituti a fuissent: tamen quia ea occasione arx constructa fuerat, à Pam. Petro de Misilin Regio Vicario Generali, qua de causa cives perturbati Vngaros odio habere ceperunt, extrinsecisque omnia extra Civitatem infestantibus, cum intrinseci omnium rerum inopia, & maximè aquæ penuria premerentur, Venetis tandem Civitatem tradere pacti sunt die 30. Octobr. 1412. conditionibus decem & octo capitulis expressis.

a 1412. 7. Madii.

Nos Michael Steno Dux, &c. nec non Consil. &c. sui ad hoc deputati &c. & universū Consiliū Civitatis Venetiarum unanimes, & concordes nemine nostrorum discrepante, promittentes, promissionibus juramus super venerabile signum Sanctæ Crucis, super libro evangeliorum vobis Sibenicensibus pro vestra gloriosa fidelitate omnia, & singula infrascripta plenè fideliter, & firmiter attendere, & adimplere perpetuis temporibus, & in nullo contrafacere vel venire ullatenus per nos & successores nostros, nec per alios aliquo modo, vel causa ingenio, vel colore,

Michael Steno Dei G. Dux Venetiarum &c.

Vniversis, & singulis, tam præsentibus, quam fut. præsens Privilegium inspecturis, salutem & sincerè dilectionis affectum. Cum per venerabilem virum fratrem Simeonem Sac. pag. Baccalaureum Ambasciatorem, & pro parte insignium fidelium & devotorum nostrorum Capitanei, Communitatis & hominum Sibenici, qui ab illo inspirati & commoti, qui aspera potenter in plana convertit, postpositis guerrarum ignibus, & odiorum rancoribus atque flammis, quæ inter nostrum Dominium, & rempublicam eorum aliquo tempore viguerunt sponte sua, & de communi consensu & voluntate omnium incolarum Sibenici ad nostræ benignitatis gremium voluerunt habere recursum, Civitatem ipsam, homines Sibenici, Castra, Districtum, Iura, Insulas, & Iurisdictiones eidem terræ spectantes motu suo prop. & liberali in manibus nostris offerendo, & exhibendo nonnulla Capitula, & petitiones porrectæ fuerunt, prout sunt inferius annotata distinctè. Nos Illustrium prædecessorum nostrorum vestigia imitati, ac eosdem in nostræ protectionis & defensionis brachio suscipientes benignius, & recommissos de solita clementia nostra, quæ in nostrorum fidelium commodis non lassatur, & idem benignitatem nostram amplius recognoscant, ad ipsa capitula, & petitiones diligenter & maturè examinata, cum auctoritate nostrorum consiliorum ad hoc specialiter constitutorum deliberavimus respondere illa modificantes aliquantulum, secundum quod ad quodlibet ipsorum capitulorum pro responsione distincta & particulariter annotatur.

Cap. 1. Primo namque promittimus vos & quemlibet vestrûm tueri & defendere, contra omnes vos molestare & damnificare volentes, & vos manutenere in omnibus & singulis libertatibus, & præeminentiis, quas habuerunt à D. Ludovico bonæ memoriæ Rege Vngariæ, ac Sigismundo Rege suo successore, & ab aliis Regibus Vngariæ, & in nullo frangere, vel minuere, sed in totum, & per totum adimplere & attendere perpetuis temporibus, ipsosque regere & gubernare per illum modum & formam per quem, & quam idem Rex Ludovicus consuevit vos regere, & gubernare secundum ipsorum statuta, & reformationes, & consuetudines, & non aliter, non imponendo vobis vel alicui vestrum aliquam injuriam variam, offensiones, gravamina & onera aliquo modo vel causa.

Ad hoc primum capitul. videtur. Quod promittimus illam Civitatem, & habitatores, & subditos Sibenici tueri & defendere, ac manutenere contra volentes ipsos molestare, & damnificare, & quod serventur in omnibus & singulis libertatibus præeminentiis, & conditionibus in quibus erant ultima vice quando tenebamus, & possidebamus illam terram, & ipsam regere, & gubernare per modum & formam & cum illis statutis & consuetudinibus quibus regebamus illam terram nostri Dominii suprascripti, nec non cum reformationibus, cum auctione, & amplificatione Comitatus territorii, & confinium à parte terræ de novo acquisita per eos.

Cap. 2. Item quod sint de novo facta & create de Cons. in Cons. Civitatis Sibenici viginti Domus de illis quibus placuerit illis, qui sunt, vel erunt illo tempore electi à populo Civitatis Sibenici, seu à Capitaneo statim quādo intrabunt Civitatē, & quod omni anno in festo S. Michaelis Archangeli eligatur una Domus à populo per Consilium generale Sibenicense, & ut fiat de Cons. antedicto, & illa domus quæ eligetur per partem majorem generalis Consilii Sibenicensis obtineat plenè.

Ad hoc secundum Capitulum respondetur quod placet nobis ut jacet.

Cap. 3. Item quod pro fidelitate dictorum Sibenicensium quod semper perpetuis temporibus omni anno allevietur & defalcetur Venetiis de datio vini Sibenici, & ejus districtus apportati Venetias per cives & habitatores Sibenicenses unum ducatum pro qualibet amphora, ita & taliter quod semper omni anno vinum Sibenicense solvat, pro datio minus unum ducatum pro Amphora, quam vinum Tragurii solveret, & quod Venetiis ullo modo, ulloque tempore imponatur aliquod majus datium seu bonus super aliqua mercimonia, per Sibenicū empta vel vendita, nisi tantum, quantum modo, seu ad præsens solvunt.

Ad hoc 3. Capitulum respondetur, quod ut cognoscant,

noscant, & sentiant gratiam nostri Dominii, & dulcedinem nostram propter guerram & damna recepta in hac guerra, sumus contenti complacere sibi defalcationem unius ducati de datio quod solebat solvi pro Amphora per illos de Sibenico de Vino nato in districtu Sibenici quod conducetur per Sibenicenses debendo accipere contra litteram à Rectore nostro de quantitate vini, & quod sit natum in territorio Sibenici.

Cap. IV. Item quod non possint alium pro Comite mittere Sibenici, nisi Nobilem de Venetiis, & quod non debeat magis habere pro solario à Communi Sibenici nisi ducatos septingentos, qui Comes insimul cum Iudicibus Sibenicensium debeat Iustitiam ministrare, secundum statuta, reformationes, & consuetudines Sibenicensium, & aliter non.

Ad hoc quartum Capitulum respondetur quod placet nobis, ut habeant Nobilem nostrum pro eorum contentamento, & beneplacito; cum salario quod specificant, & quod Rector sit cum illa commissione circa factum Iustitiæ ministrandæ, quemadmodum fuit ultima vice quando illa terra fuit sub nostro regimine, videlicet, quod in criminalibus delictis enormibus, spectet solum ad Rectorem, & in levibus delictis in quibus incurrit pœna pecuniaria, vel carceris, & similiter in civilibus spectet ad Rectorem, & ad tres Iudices eligendos, secundum quod deliberatum fuerit per majorem partem ipsorum Rectoris, & trium Iudicum, quæ intelligatur esse illa in qua erit Rector noster.

Cap. V. Item quod non possint imponere aliquod Datium, collectam, seu Gabellam, nec aliquod aliud gravamen in Civitate Sibenici ac ejus districtu in genere, nec in specie, nisi, & prout ea quæ ad præsens sunt.

Ad hoc quintum Capitulum respondetur quod placet nobis ut jacet.

Cap. VI. Item quod Ducale Dominium teneatur ponere ad eorum expensas tantam potentiam, quod statim recipiatur Castrum fabricatum in Sibenico per D. Petrum de Misglen, & nos juvabimus, & auxiliabimur quantum poterimus, & cepto vel recepto, statim sine aliqua mora ipsum facere destruere in totum, & nec ibi, nec alibi in aliquo loco in dicta Civitate, & ejus districtu quod non possint, nec debeant aliquo modo, vel causa, ingenio, & colore denuo Castrum vel aliquam fortaliciam facere, vel ædificare ulloque tempore in æternum.

Ad hoc sextum Capitulum respondetur quod placet nobis.

Cap. VII. Item quod promittant, quod nunquam seu ullo tempore ipsi dimittent nos alicui dominio, vel personæ nisi quod dominentur nobis, qui nunquam vellemus habere aliud Dominium, nisi vestrum, & si aliquo modo vel causa accideret, quod Ducale Dominium, se cum Rege concordaret vel cum alio aliquo, ut nos deberent eis dimittere, quod illo tunc dictũ Ducale Dominium teneatur & debet facere pacta pro nobis, ut non imputetur nobis de hoc quicquam, & quod ille vel illi, cui, vel quibus ipsi nos concesserint, seu dederint, ut ex pacto nos debeant conservare in libertatibus supra nominatis in primo Capitulo, & quod illo tunc Ducale Dominium teneatur dare illas duas turres, quas ad præsens in portu Sibenici ad manus, & Commune Sibenicense, vel eas totaliter, & in totum destruere à fundamento, & eveniente casu prædicto si fuerit aliquis de Sibenico cui non placeret illa permutatio Dominii, & vellet transire Venetiis stare, quod ille talis sit, & habeatur pro cive Veneto.

Ad hoc septimum Capitulum respondetur quod placet nobis, ut in ipso continetur.

Cap. VIII. Item si quo modo Comes Cetinæ vel sui homines, aut servitores facerent, aut committerent aliquod damnum, seu injuriam Sibenici, vel in ejus districtu; Quod Ducale Dominium statim teneatur recipere illam totam pecuniam, proprietatem cum lucro, quos habet idem Comes Cetinæ Venetiis in deposito, seu in Camera ad lucrum, & eas debeat dare Communitati Sibenicensi, & Commune Sibenici debeat eam dividere pro rata illis damna passis.

Ad hoc octavum Capitulum respondetur quod placet nobis ut in ipso continetur.

Cap. IX. Item quod Scardona sit & esse debeat perpetualiter sub Dominio Sibenici, & quod omnia illa bona, quæ fuerunt subjecta Castro Scardonæ sint Communis Sibenici, non obstante si usque nunc fuerunt, vel sunt alicui data, vel concessa, seu obligata per aliquem, dominium specialiter per Ducale Dominium aliquo modo, seu causa, & quod illa donatio, cessio, vel obligatio seu promissio de eo facta cuicunque personæ & per quemcunque modum cassetur & non valeat, nec teneat, ita & taliter, quod dicta bona liberè perpetualiter remaneant Sibenici, & flumen cum omnibus molendinis sit, & esse debeat, & semper intelligatur Sibenicensium esse. Et quod per Ducale Dominium perpetuò non possit esse fabricatum aliquod castrum, seu fortalitium Scardonæ, & in ejus districtu aliquo modo, seu causa in perpetuum.

Ad istud nonum Capitulum respondetur quod placet nobis, non intelligendo de bonis specialium personarum, quare volumus, quod cives deinde, quorum sunt bona in ipso loco, & alibi possint gaudere bonis suis.

Cap. X. Item quod Salinæ de Otocac in Morigne liberæ sint, & remaneant Communitati Sibenici sine aliqua contradictione alicujus personæ quas tenet Stipitius.

Ad hoc decimum Capitulum respondetur quod placet nobis, sed volumus quod per ipsam Communitatem antequam obtineatis illas, fiat processus contra illam domum de Otocac, & de deliberatione sua remanebimus contenti, & illam faciemus observari.

Cap. XI. Item quod omnia damna quomodocunque & qualitercunque facta & illata per Sibenicenses, cuicunque persona cujuscunque conditionis existat remittantur eisdem, & de illis nulla fiat mentio, & si aliquis aliquid de hoc in Iudicio peteret, quod sibi non respondeatur, nec valeat aut teneat ipsorum petitio.

Ad hoc undecimum Capitulum respondetur Placet nobis quod sic fiat, & observetur è converso.

Cap. XII. Item quod Commune Sibenici teneat, & gaudeat omnia bona qua tenuit signanter insulas omnes quas tenuerunt tempore bona memoria Regis Ludovici, & hoc perpetuis temporibus, & hoc quod omnes Cives Sibenici liberè teneant, gaudeant, & possideant omnes villas, villanos, & possessiones, quos & quas tenuerunt in Lucha, & ubique locorum tempore pacis, & quod à nullo possint in aliquo molestari, seu inquietari.

Ad hoc duodecimum Capitulum respondetur quod placet nobis ut possideant bona sua & super Insulas, quas possidebant tunc cum incepit guerra de Dalmatia, & quando illam obtinuimus.

Cap. XIII. Item quod Ducale Dominium debeat solummodo habere trentesimum cum Gabella salis, & per illum modum & formam per quam, & quam ipsam, & ipsam habuit & tenuit bona memoria Rex Ludovicus, & non aliter, & quod non possint vendere per terram salem pro majori pretio, nisi quo venditur per alias terras Dalmatia, & quod pro tracta salis extrahendi non possint magis recipere de ducatis decem pro centinario, & quod dictum trentesimum, & Gabella primo & antè omnia debeant extrahi & dari vel solvi ducata tria millia auri pro debito Communis Sibenici, & de dicta pecunia primo debeat solutio fieri illis, quibus Commune reperiretur obligatum tempore istius guerra pro rata, & postea aliis.

Ad hoc tertiumdecimum Capitulum respondetur, quod placet nobis, sed quod de dicta Trigesima, non debeant defalcari ipsa tria millia ducata, nec alia aliqua pecunia, sed liberè veniant in nostrum Commune.

Cap. XIV. Item si quo tempore reperiretur aliqua scriptura, instrumentum, vel Privilegium alicujus haredis, & signanter VVladislavi Apulia in qua, seu quo appareat Ducali Dominio, seu alicui alteri aliqua donatio, promissio, venditio, & obligatio, seu impegnatio facta per quemcunque modum de, vel ejus districtu, seu contra aliquam libertatem Sibenicensium, quod non valeat, nec teneat, imò per prasentem sint cassa, irrita, & vana, & nullius efficacia, momenti, seu status, & quod nullo modo, ingenio, vel causa dictum Ducale Dominium, seu aliquis alter ullo tempore in aeternum possint & valeant dicere, quod Civitas Sibenici pervenit sub eorum dominio per alium modum, nisi ex bona propria & spontanea voluntate, tanquam Nobiles, & liberi homines se declinaverunt, & dederunt cum pactis dicti cives Sibenici sub Ducali Dominio.

Ad hoc quartumdecimum Capitulum respondetur, quod nullo modo possemus hoc facere pro favore, & commodo Iurium nostrorum, & conservatione ipsorum, & adhuc pro votiva executione nostra intentionis cum Domino Rege Sigismundo, quod reddunt etiam ad majus commodum boni propositi, & desiderii illius Communitatis, sed bene continebitur in prohemio Privilegii sui, in quo erunt notata suprascripta Capitula qualiter obtinuimus illam terram de voluntate & prop. consensu illius Communitatis, & Civium, qui se liberaliter contulerunt nostro Dominio.

Cap. XV. Item quod omnes illi de progenie, vel prole illorum de Dragovich, tam masculi, quàm femina, & specialiter S. Stipitius cum filiis & nepotibus, & filii omnes Nise, cum eorum filiis, & Thomas, & Michael fratres, cum eorum filiis, & omnes alii de dicta prole propter eorum infidelitatem, & nequitiam, & quia ipsi & eorum antecessores fuerunt semper & sunt infideles patria, & Civitatis sua, quod perpetualiter sint banniti sub pœna capitis à Sibenico, & ejus districtu, & ab omnibus terris & locis Ducali Dominio subditis; & quod omnia bona mobilia & immobilia ipsorum statim vendantur, & pecunia de venditione facta distribuatur & detur per Cives Sibenici pro ratha damna passis in ista guerra, quia ipsorum causa totum damnum est factum.

Ad hoc decimumquintum Capitulum respondetur sic ut fit in decimo Capitulo videlicet quod placet nobis, dummodo fiat processus per illam Communitatem, antequam habeamus illam contra nominatos in hoc Capitulo, & de deliberatione, quam faciet remanebimus contenti, & illam faciemus observari, sed quod bannum non se extendat nisi de terra Sibenici, & districtu ejus.

Cap. 16. Item si quo modo, vel causa sit vel reperiretur in futurum, quod Ducale Dominium vel cives extrinseci alicui persona, vel Communitati, seu dominio aliquid promiserint, seu obligaverint aliquid de bonis Communis seu persona speciales de Sibenico, vel qui habitant in Sibenico, & ejus districtu quod illa promissio & obligatio non valeatnec teneat ullo modo, sed cassetur in totum, & quod Commune, & speciales persona qualibet

libet liberè gaudeant, & possideant id quod fuit & est suum.

Ad hoc decimum sextum Capitulum respondetur quod placet nobis.

Cap. 17. Item quod suprascripta Capitula, seu suprascriptas petitiones postulamus, & supplicamus, ac petimus à Serenissimo Duc. Dominio & à toto Consilio Venetiarum de maxima gratia speciali.

Ad istud decimum septimum Capitulum respondetur quod placet nobis.

Cap. 18. Item quod quilibet Civis de Civitate Sibenici sit & esse debeat de cetro. ac tractetur pro Cive Venetiarum.

Ad hoc decimum octavum Cap. respondetur, quod placet nobis & sint Cives nostri de intus.

Quæ quidem 18. Cap. cum responsionibus superius personaliter annotatis, prout jacent, cum ipsorum nostrorum Consiliariorum auctoritate promittimus per nos & successores nostros ac Commune Venetiarum ipsis fidelibus nostris Sibenicensibus cunctis temporibus observari, & ipsa & eorum quodlibet firma & rata habere & tenere universis, & singulis nostris Rectoribus & officialibus quibuscunque præsentibus, & futuris strictè præcipiendo, quatenus ipsa Capitula cum dictis responsionibus quatenus ad eos spectaret, debeant observare & facere inviolabiliter observari, in quorum fidem, & testimonium evidens præsens Privilegium fieri mandamus, & nostra pendente bulla plumbea muniri.

Datum Venetiis in nostro Ducali Palatio Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo quadringentesimo duodecimo, mensis Octobris, die trigesima, Ind. sexta.

Ex quibus tria præcipuè animadvertenda sunt, quæ ad declarandum rerum statum conferunt.

Primo apparere voluisse Sibenicen. spontanea sua voluntate tanquam nobiles, & liberos homines metu Venetæ potentiæ deditionem facere: & Ladislavi venditionem quo ad jura Siben. nullius efficaciæ fore: Venetos verò pro ipsorum prudentia se eos recipere spontanea voluntate dedentes libenter declarasse; sed venditionem jurium Dal. sibi à Ladislavo factam tanquam ab eo qui Coronam Vngaricam sibi jure sanguinis debitam à Legato summi Pon. exemplo Caroli Martelli, & Caroli Roberti acceperat, in suo vigore permanere voluisse, idque etiam juribus ipsorum Siben. conducere declarasse.

Secundò quod Siben. Castrum expugnari, & ne de novo construatur, pacti sunt: Castro enim permanente se liberos non arbitrabantur.

Tertiò cùm Ioannes Comes Cetinæ, qui multa loca eorum territorio proxima possidebat, & ex hac deditione Comitatum Siben. quem tenebat amissurus esset, ideò damna ab eodem timentes cautionem pacti sunt. Venetis Civitatem ingredientibus, Vngari fame laborantes, Castrum relinquere coacti sunt, quod à civibus radicitus evulsum fuit, ita, ut vix diligenter observanti vestigia ejus dignoscantur fuisse eo loci, ubi nunc Ecclesia S. Mariæ à Castello nuncupata sita est: pax deinde inter Cives conciliata extrinsecique in Civitatem inducti *a* sunt, sic tandem turbæ Siben. quieverunt, eodemque tempore Ostroviza dum Præfectus nuptialibus epulis vacaret, ab Vngaris *b* intercepta fuit: Interim Turcæ, qui, quamvis post devictum à Tamerlane Bajazetem inter se divisi, quiescere Christianos permisissent; tamen Ostoya Rege Bosnæ Sigismundo obsequium detrectante eorundemque societatem ambiente occasionem nacti Bossinensibus rebus se immiscere ceperunt, quod Hervoye Dux Spalati tunc Ostoie *c* exprobavit, sed paulò post ipse quoque cum Turcis sentire deprehensus est, qui quomodo Vafritiem Demetrii Pharii imitatus Ducatum Spalati consecutus Reges Bosnæ, & Sigismundum multoties deluserit Tyrannusque evaserit, in supplemento ad Spalat. Chronist. declaratur: interim Summus Pontifex Christianorum bella sedare, & in Turcos vertere cupidus, cum pacem stabilire non potuisset, inducias inter Sigis. & Venet. in quinquennium *d* pepigit, indeque in Dalmatia res quieverunt, Sigismundusque bellum Turcicum cogitans Hervoyem Ducatu privavit causis in diplomate ejus expressis.

a 1412. 30. Xbris.

b Rain. 1412. n. 6.

c 1411. 29. April.

d 1413. 28. April.

Nos Sigismundus D. G. Rom. R. semper Aug. ac Hung. Dal. Chroat. &c. Rex, memoriæ commendamus tenore præsentium, significantes quibus expedit universis, quod fideles nostri universi, & singuli Nobiles cives, & tota Communitas nostra Civitatis Spaleti proxima præterita disturbiorum tempora prudenter reminiscentes, per quosdam vid. Prælatos, Barones, Nobiles & alios quosdam nostros Regnicolas in Regnis nostris, quibus Majestate nostra in Regno Bohemiæ apud Serenissimum Principem Dominum Venceslavum ejusdem Regni Bohemiæ &c. Regem fratrem nostrum carissimum, pro magnis, & ingentibus ipsius D. Venceslavi fratris nostri, & nostris propriis factis, & negotiis expediendis, nec non Reipublicæ & totius Christianitatis incremento, & commodo constituta cuncti iidem Prælati, Barones, Nobiles, & alii suprascripti paternorum beneficiorum per Majestatem nostram ipsis Regia liberalitate uberius impensorum immemores, Dei timore penitus relegato crimen læsæ Majestatis incidere non verentes, quendam Ladislaum de Duracio assertum Apuliæ Regem in Regna nostra Dal. & Croatiæ duxerant, imò verius in ipsorum propriam perditionem eundem in Regem Hungariæ &c.

coronando. Nos de dictis Regnis nostris per prædicti Ladislavi inductionem prætendentes alienare, quo inducto, idem usurpata sibi quadam prætensa auctoritate inter cæteras nostras Civitates, quas in præmissis nostris Dal. & Croatiæ Regnis occupaverat, nostram Civ. Spal. præfatam occupando, eandem Hervoye pro tunc nostri culminis notorio rebelli, & infideli adhærenti dederat, & donaverat, & ipsum Hervoyam ejusdem nostræ Civitatis Spal. creaverat in Ducem, demum nobis à prænominato D. VVenceslavo fratre nostro carissimo expeditis, & consummatis prædictis negotiis & factis feliciter in antedicta Regna nostra redeuntibus auxilio Altissimi Dei antedicto Ladis. de Duracio de Regnis nostris excluso, & profugato post plurimorum temporum cursus, dum suprad. Her. super suis excessibus, rebellionibus, infidelitatibus, & crimine læsæ Majestatis contra culmẽ nostræ Celsitudinis nequiter perpetratis, à nostra clementi benignitate gratiam & misericordiam obtinuisset, attẽto pergratiam maxime quod idem Her. mole senectutis, & ætatis decrepitæ . . . . . . ac infœcundus existeret diebus suis labentibus ad occasum, quorum considerate ea quæ sibi per Majestatem nostram donari contingeret brevis temporis curriculo ad nos & sacram nostram Coronam revolvere posse agnovimus, & pro eo quod idem Her. se ad nostri culminis servitia promptè, & fideliter serviturum perpetuis temporibus offerebat, sibi sæpedictam Civitatem nostram Spalaten. ipsi Hervoye Ducalis dignitatis titulo ejusdem Civitatis Mag. insignienido de nostræ Regiæ plenitudine potestatis, ac quamplura Castra, & possessiones nostras, ac in signum sinceræ dilectionis ipsum in Compatrem nostrum assumendo sibi pro singulari honore, quoddam Clenodinm, Scz. signum Diaconis quod nos una cum Serenissima Principe Domina Barbara Regina Hung. &c. Conthorali Nostra Carissima, & quampluribus mundi Principibus nostrorumque Regnorum Baronibus, & Nobilibus Præfectis in signum indissolubilis societatis gestare solemne duxeramus conferendum. quia tum dum pridem Magnificus Zandalius Regni nostri Bozna VVayvoda fidelis noster dilectus una cum aliis ejusdem Regni nostri Boznæ & aliorum Regnorum nostrorum fidelibus in Regno Rasciæ apud Illustrem Principem Dezpotum dictæ Rasciæ fidelem nostrum contra sævissimos Turcas, & aliarum Barbaricarum sævarum nationum gentes Crucis Christi persecut. & blasphem. qui partes dictæ Rhasciæ hostiliter intraverant in nostris servitiis fuisset constitutus, iidem Hervoye congregatis sibi certis complicibus, & armorum gentibus dicti Zandalsi, namque Castra & quamplures possessiones contra edictum & prohibitionem nostræ Majestatis hostiliter invadendo expugnavit, Castrorum eorumdem homines, Divino & humano postposito timore, necando crudeliter, & insuper malum malo accumulare volendo, per certos familiares suos cum suis literis, quæ per quosdam fideles nostros apud eosdem reperta fuere Turchas, & alias Barbarorum nationis gentes, ut in subsidium suæ malitiæ in dictum Regnum nostrum Bohemiæ properarent, tanquam nostri culminis, & sacræ nostræ Coronæ notorius rebellis, & infidelis manifestus venire invitaverat fermentum suæ veteris iniquitatis & malitiæ, quo pluribus præteritis temporibus inter fideles Regnorum nostrorum prædictorum consuevit procurare guerras, & discordias tota gens renovare omnium, & singulorum honorum donorum & beneficiorum, utputà compaternitatis, societatis, & plurimorum donorum prædictorum, quibus ipse præ cæteris nostris Regniculis per Majestatem nostram clementi benignitate extiterat redimitus, & honoratus, immemor & oblitus, nos una cum Prælatis, Baronibus, & Regnorum nostrorum Proceribus maturo præhabito super inde tractatu, & Consilio eundem Hervoye tanquam nostri culminis, & sacræ nostræ Coronæ notorium rebellem, & infidelem manifestum omnium, & singulis suis castris possessionibus, ac quibuslibet suis honoribus præsertim titulo Ducalis dignitatis prænominatæ Civitatis Spaleti, quo titulo usque modo fretus extitit atque functus, decrevimus fore privandum, destituendum, & degradandum; imò privamus dest. degr. universas & singulas literas super quibuscunque castris, possessionibus, villis, teloneis & eorum pertinentiis, & honoribus quibuscunque nominibus vocitentur, & præsertim titulo, & honore prædictæ Ducalis dignitatis per nostram Majestatem vel prædecessores nostros Reges, aut quoscunque alios, eidem Her. datas & conrevocantes eas & annullan. vigore præsentium mediante, committimusque quampluribus fidelibus nostris Prælatis, Baronibus, & Nobilibus ut ipsi cum valida eorum potentia insurgendo, contra sæpenominatum Hervoye nostri culminis notorium rebellem & infidelem manifestum, ac universos & singulos suos complices adhærentes, & sibi subjectos, atque subditos tam nobiles quàm ignobiles, qui à prænominato Hervoye avertere, & à servitiis & obedientia suis retrahere, ipsumque Hervoye deserere, & relinquere, & ad sinum nostræ Majestatis veluti ad Dominum ipsorum naturalem redire non curarent, vel recusarent procedere, & eosdem etiam in ore gladii si necesse foret ad præstandum debitæ fidelitatis obedientiam compellere, universaque

suaque Castra, possessiones, resque & bona apud manus ejusdem Her. suorum adhærentium complicium subjectorum, & subditorum proditorum nostrorum rebellium infidelitate occupare & auferre, & eidem nostræ Majestati infiscare debeant, & teneantur. idcirco prænominati Nobiles, Cives, & tota Communitas Spaleti sæpedicta, præmissam rebellionem & infidelitatem sæpedicti Her. prudenter & solerter animadvertentur præmissorum quoque nostrorum decretorum, & edictorum mandata meritò formidanda agnoscentes; qui considerantes etiam ut ipsi semper & ab antiquo nostris, & olim Serenissimis Principibus D. Ludovico Ri. Bte. Ris. Pris. & soceri nostri carissimi ac etiam aliorum D. D. Regum nostrorum prædecessorum temporibus fidele, & incorruptum membrum sacræ Coronæ Regni Hung. inviolabilis fidelitatis constantia, absque ullius infidelitatis reprehensionis extiterint, potius ad sinum nostræ Majestatis convolare, & debitam prout tenentur nobis, & sacræ nostræ Coronæ præstare obedientiam, volentes quod alicujus rebellionis contaminari menda, aut infidelitatis nota qualibet denigrari iidem Nobiles, Cives, & tota Communitas, se & dictam nostram Civitatem Spaleti nostri culminis, & sacri nostri diadematis ditioni tanquam eorum naturali Domino prout de jure debebant & tenebantur, subjecerunt in perpetua fidelitatis constantia apud nos & nostram sacri Regni Hung. Coronam jugiter permansuri. Ut autem sæpenominata Civitas Spal. Nobiles, Cives, & tota Communitas pro hujusmodi suis fidelitate & obedientia, quibus edictis & mandatis nostræ Majestatis, absque cujusvis renitentia rebellione parendo ad gremium nostræ Majestatis, & sacræ nostræ Coronæ redire, & reverti sollicita & prompta fuerunt, se sentiant aliqualem remunerationem nostræ Regiæ liberalitatis reportare, ipsos Nobiles Cives, & totam Communitatem & Civ. nostram Spal. in universis, & singulis suis pertinentiis Nobis & sacræ nostri Regni Hungariæ Coronæ, nostrisque legitimis successoribus Regni Hung. prædicti Regibus tanquam fidele, & principale membrum resumimus, restaura. & approbamus, & de novo incorporamus; Titulum verò Ducalis dignitatis, quem prænominatus Hervoye, vel quicunque alter ad suam laudem, & singularis honoris titulum à culmine nostro, vel à præfato Ladislao de Duracio seu à quocunque alio Rege, vel Principe impetrasse & acquisivisse dignoscitur, & ab eadem Civ. Spalati removemus, delemus, & sopimus, eidem Her. & suis hæredibus, & posteris universis, & singulis, & quibuscunque aliis, sæpedictam Civitatem Spalatum impetere volentibus perpetuum silentium vigore præsentium imponentes, nihilominus committentes severissimè, quod nullus prædictorum Nobilium Civium, aut quorumcunque aliorum nostrorum fidelium sæpè fatum H. aut suos hæredes amplius & de cætero Ducem prænominatæ nostræ Civitatis Spal. ab indignatione Majestatis nostræ gravissima, quam, contrarium facientem eo facto volumus manere, audeat nominare, aut præsumat quomodolibet appellare; quam quidem Civitatem nostram Spal. cum universis, & singulis suis pertinentiis prædictis apud nos, & sacram nostram Regni Hungariæ Coronam volumus permanere; immò assumimus, promittentes, quod eandem nulli mundi hominum pro aliquo servitio, amicitia, seu pecunia, vel Thesauro etiam quantumcunque magno vel pretioso à Nobis, & à dicta nostri Regni Corona quousque nobis vita concessa fuerit, volumus alienare, statuentes, & decernentes hoc præsenti nostro Regio decreto, ut quicuncunque nostrorum successorum Regum præfatam nostram Civitatem Spalat. à Præd. Regni Hung. sacra Corona pro aliqua mundi pecunia, vel Thesauro, aut pro alicujus hominis amicitia, seu servitio aliquo à futuro tempore alienare præsumpserit, vel alienare attentaverit, anathemati sit subjectus, & insuper Omnipotentis Dei, & Gloriosiss. Virginis genitricis suæ, nec non B. B. Ladislavi & Stephani Regum indignationem eo facto se noverit incursurum.

Datum in Pulsano in festo Beati Petri de Vincula Anno Domini 1413. *Regnorum nostrorum an. Hung. &c.* 27. *Romani verò* 37.

Turcarum Regnum interim Mahumetes *a* consecutus non solùm Bosnam infestavit, sed Croatiam quoque aggredi cepit, ut Rain. ex Theodo. à Nien. *b* refert; nam Tragurienses Ioanni Comiti Cætinæ amico Balistrarios contra Turcas prima vice *c* misisse, idque deinde multoties fecisse memorant scripturæ, controversiasque inter eundem & Spalatenses *d* composuisse, & communibus cum Spalaten. armis Almisanorum repressisse piraticam; Interim ob inducias nihil quidem hostile fiebat, sed sicuti Veneti Iadram & Sibenicum sedulò muniebant, ita Sigismundus pro reliquorum locorum conservatione, classe indigus, experientia rerum præteritarum edoctus, Tragurii, tamquam in opportuno situ arsenatum construere designaverat, Hugolinùmque de Auria Ianuensem electum Admiratum statim atque Sibenicum amiserat, *e* Tragurium miserat, tuncque Civitas muniri cepta est, & triremes adornari; sed cum deinde induciæ intercessissent, apparatus omnes tepuere; at cum finis earundem approximaret, neque aliqua compositio facta fuisset, iterum arsenatus fabricandi, triremesque instruendi jussa supervenere,

a 1414.
b 1415. n. 54.
c Eodem anno.
d 1416.
e 1412.

Civitasque pluribus in locis munita fuit, arsenatus verò tantum jacta *a* fundamenta ex parte Occidentali prope Civitatem, quæ ad municiones recentissimè excitatas translata fuerunt. Turcæ interim in dies magis se dilatantes Dalmatis quoque terrorem incutere ceperunt; nam Traguriensés exploratores misisse *ad eorum progressum observandum* memorant publica documenta. Inde induciis elapsis inter Sigis. & Venetos recruduit bellum, Traguriique jussu Regis tres triremes de novo instructæ *b* fuerunt, præter minores lembos, à quibus maxima damna Venetas naves passas, eorum Chronistæ *c* memorant, in vanum Venetorum Classe in portubus peninsulæ Hillys & insulis Tragurio proximis excubantibus. Idcircò expeditus est Petrus Lauredanus Classis Præfectus cum valida Classe triremium & quinqueremium aliquot in Asiam & Ægyptum navigare solitarum, quas vulgò galeas grossas dicunt, qui receptis insulis Brachiæ, Phari, & Curzulæ se dedentibus, integris viribus Tragurium obsedit, & descensione in proximam insulam facta Bombardis per biduum quassavit, tertiaque die (cum nocte præcedenti multi Cives in continentem aufugissent) deditione recepit die 22. Iunii 1420. ut Fusius in Chronico.

a 1417.

b 1418.

c 1419.

Spalatenses verò qui cives Hervoyanæ partis pepulerant, cum iidem Venetorum ope insulam Soltam occupassent, Polizanisque associati Civitatem terra marique jam diu *d* infestarent, ita ut obsessi viderentur, ex superveniente Traguriensi oppugnatione territi, aggressionemque veriti, Venetis se tradere decreverunt, Legatisque Trag. ad Lauredanum missis deditionem pacti sunt, & die 28. ejusdem mensis eundem, & præsidium Venetum *e* receperunt; & cùm Catarini quoque deditionem *f* pepigissent, Lauredanusque eò pergere properaret, ne Trag. & Spalati res inordinatas relinqueret, cum Iohanne Comite Cetinæ Almisique Domino treguam Tragurii tractari ceptam, Spalati conclusit die 14. Iulii, de qua in Chron. Trag. Sic, rebus terra marique pacatis relictis Catarum ingressus est die 28. ejusdem: Ita Veneti Bellum cum Sigismundo gerentes, præter Ragusium & Vigliam, Dalmatiam universam recuperarunt, pacemque cum eodem fecerunt an. 1433. & post ejus mortem Almisanos quoque se dedentes receperunt 1444. deinde Vladislaus filius Stephani Herzegi dicti, à quo Herzegovina, ne in Turcarum manibus caderet, Castrum Vissechi in prærupto saxeoque colle ad ripam Orientalem Cetinæ tribus milliaribus à mari distans, sito anno 1475. Venetis tradidit, tandem Vigliam cujus Comitem Iohannem Frangipanem an. 1452. in protectionem susceperant, ab eodem receperunt an. 1480. ita, ut quidquid Dalmatici Regni nomine continebatur (præter Ragusium) bono Dalmatiæ fato Venetis concessit, nam Turcæ in dies se dilatantes, capta Constantinopoli Bosnense Regnum, ejusque Appendices, Stephano Thomæ Ostoye Regis filio spurio occiso, *g* eripuerunt, Vngariæque, & Croatiæ majorem partem occuparunt, ipsarumque Civitatum maritimarum agros in dies vastantes, tempora occupationis Dalmatiæ à Slavis factæ renovarunt, eò tantum hæc meliora sunt, quod Venetorum providentia nullam insularum occuparunt, neque Piraticam exercere permissi sunt; unde tolerabiliorem vitam Dalmatæ ducentes, Turcis obstant, quò minus in proxima littora Italiæ transeant, cujus occupandæ desiderio se maximoperè teneri profitentur.

d 1418. 1419.

e 1420.

f 1420. 12 Martii. Venetiis.

g Rain. 1445. n. 23.

LI-

LIBER SEXTUS

DE recentioribus Dalmatiæ,& Croatiæ moribus, finibusque.

CAP. I.

De moribus Croatorum recentioribus.

ANtiquorum Croatorum mores, qui sub Ducibus,& Regibus eorum fuerunt, & ex scripturis elici potuerunt 2. libro relati sunt; nunc verò si referendi essent, qui Regum Vngarorum tempore obtinebant, hodiernis similes apparerent; Ideò indigenis superfluum, exteris verò tædiosum foret; aliqua ergo potius consideranda, quæ ad confirmationem eorum quæ hactenus dicta sunt conferunt, ut inde diversitas inter Croatos, & Dalmatas, per temporum successionem inducta, melius dignoscatur.

Croatia omnis, sicut & cæteræ Sclavorum Provinciæ, in Zupanias distincta fuit, quas duodecim initio fuisse ex dictis apparet, sed singulis harum divisis, multiplicata quoque nomina Zupanorum reperiuntur; Regibus verò Croatis, deinde Vngaris, jurisdictiones Zupanorum Comitibus tribuentibus, Zupanorum nomina vilescere ceperunt, jurisdictionis tamen eorum antiquæ non obscura vestigia supersunt; nam in multis scripturis, Zupani loco Comitum nominantur, ut in compositione Clissensium cum *a* Spalat. Albonensium cum *b* Arbensibus, & in Sibenicensium *c* scripturis: Iurisdictiones etiam exercentes inter villicos terrarum Croaticarum Zupani vocabantur, ut in Chronico Trag. latius.

a 1171. b 1214. 1237. c 1177.

Nonensem quoq; Episcopum jus conferendi Zupanatus officium habuisse *d* apparet, ipsumque Zupanum jurisdictionem, & prærogativam Nonæ , ut in Civitate Croatica habuisse.

d 1302.

Hæc de Croatorum Zupanis; item in insulis Brachiæ,& *e* Phari, quæ, ut supra dictum est, à Serblis, Chulmitanis,& Narentanis obtinebantur Zupani memorantur, ac in memorato Belæ Regis Privilegio jurisdictio Zupani cujusmodi fuerit *f* apparet.

e 1184. f 1243.

Stephanus etiam Neemania dominus Serviæ ante Regni investituram Archizupani, vel Megazupani titulo usus *g* est.

g Supra lib. 5. cap. 3.

Zupa hodie quoque regionem aliquam habitatam, vel ejusdem regionis homines congregatos significat; & sicuti Croati per temporum successiones in Dalmatarum territoriis, & civitatibus irrepentes, linguam Croaticam, & mores intulerunt, ita Præpositi confraternitatibus Plebis, & Villicorum more Croatorum ab antiquo Zupani vocantur, ita ut post tot secula jurisdictionis Zupanorum memoria adhuc retineatur, idemque significat communiter, quod apud Longobardos Gastaldio.

In Vrbibus Croaticis, quænam fuerit Regum tempore munitionis ratio, nulla memoria reperitur, sub Vngaris in singulas suas arces extructas fuisse ex dictis de Iablanich, Scardona, Sibenico, Clisso, & Tininio apparet, quæ castra appellabantur.

Hæ arces à Castellanis Regiis, vel à Comitibus, aut V. Comitibus obtinebantur.

Ad quæ autem onera tenerentur Cives ex suprascriptis de Iablanich & Scardona constat.

Statis anni temporibus convenire simul solitos singularum Zupaniarum homines constat, & prætereà jussu Banorum, & Comitum prout occasio necessitasque exigebat, ibique in commune consulere, & quæ res ferebat decernere: hoc conventum latinè Parlamentum in scriptis appellatum reperitur, Croaticè verò, Sbor, dicunt, quo nomine etiam civitatum universitates quoties deliberandi causa in unum conveniebant dictæ fuere.

Nulla Lex scripta apud Croatos in usu fuit: mos quippe majorum, & antiquæ consuetudines pro legibus habebantur: in contrahendo raro admodum scripturarum documentis utebantur, testium fide, & religione ad res gestas probandas contenti; Iudicia à certis Magistratibus, ac plerumque ab Arbitris, de quibus inter partes convenerat exercebantur: illud notatu dignum, quod pars in judicio victa, non aliter appellare à sententia ritè censebatur, nisi operimento capitis in terra jacto, appellationem protestaretur, tuncque controversia ad regionis congregationem, vel totius Regni Curiam, prout rei controversæ qualitas requirebat, deferebatur.

In criminalibus verò, quomodo judicia ferentur, in scripturis nulla memoria reperitur, tamen in homicidiis, vel membrorum mutilationibus consanguineos petere solitos fuisse, compensationem pecuniariam pro sanguine, hancque petitionem & compositionem Vrasdam

dam nominatam apparet: in Regno autem Rasciæ D. Yperperorum solutione mortem hominis compensari solitam pro Vrasda ex statuto Ragusii lib. 6. cap. 76. constat

Banis V. Banis Comitibus, & Castellanis dona certa bis in anno dabantur, scilicet diebus Nativitatis Domini, & Pascatis, hæcque dona dationes latinè scripta reperiuntur; hos etiam advenientes epulis excipere, & abeuntes muneribus prosequi mos erat, quæ procurationes dictæ fuerant, eadem observabatur munerum consuetudo, occasione nuptiarum, & natalium liberorum, & denique apud Croatos nefas est inferiorem manibus vacuis superiorem adire.

Satnicus dicebatur qui præerat regioni, quæ centum armatos dare poterat, horum loco successere Knezi, quod idem quod Comites significat.

Voyska exercitum significat, inde contributiones belli causa exigi solitæ, Voyskine appellabantur.

Voyvoda verò exercitus ductorem significabat, at hodiè promiscuè pro quolibet exercitus, vel ordinum ductore accipitur, ut apud Italos Capitaneus.

Reges Vngariæ Magistratum, qui vicem ipsorum gerebat in Dal. & Croatia Banum antiquo Croatorum titulo (ut ex Porphir. lib. primo relatum est) vocabant: quem nonnunquam filiis quoque vel fratribus, Ducatus tamen titulo, concedebant, ut relatum est: Andreæ Ducis tempore reperitur, Comitem quemdam Paulum nomine, cognoscendis inter Latinos & Slavos controversiis *a* impositum, sed regnante eodem Andrea, loco istius Iudicis, alter Banus additus fuit, qui maritimus dictus est, & Bano Dalmatiæ & Croatiæ suberat, qui titulo mutato Banus totius Sclavoniæ vocabatur, ut ex suprarelato Privilegio Stephani Bani de Iablanich apparet.

a 1200.

Sicuti ergò nomen Sclavoniæ æquivocum cum Croatia fuisse reperitur, ita Banus Sclavoniæ, pro Bano Croatiæ, & Banus maritimus, pro Bano Dalmatiæ sumebatur, hacque distinctione Breberienses ut plurimum usi fuere; At sicuti in Dalmaticis Civitatibus nulla jurisdictio Banis de jure competebat, nisi in aliquibus casibus accidentalibus, puta bellorum tempore; Principum transvectionibus, aliisque similibus, in quibus jura silere oportebat; ita Banorum maritimorum industria erat talis, ut Dalmaticas Civitates apud Banum Sclavoniæ protegentes, ab eisdem dona reciperent, multasque commoditates, ut in patriæ Chronico latius.

In Croaticis autem maritimis Civitatibus, quæ, ex Privilegiis ad instar Dalmaticarum consequutis, Dalmatizabant, jurisdictionem antiquam exercere volebant, etiam invitis civibus, ut ex scripturis Nonæ & Sibenici apparet.

CAP. II.

De moribus Dalmatarum recentioribus.

Regum Dalmatiæ tempore mores Dalmatarum communes fuisse cum cæteris Civitatibus Orientali Imperio subjectis, supradictum est; sub Venetorum autem ditione, qua ratione, quibusve legibus usi sint,, nulla memoria reperitur; iisdem tamen moribus, & juribus vixisse, quibus sub Imperio ex Arbensium relata scriptura 1118. colligi potest. Ab Vngaris deinde Dalmatia occupata, relatum Colomani Regis Privilegium 1108. jura Regalia & Dalmatarum jurisdictiones satis declarant; quibus Geysa aliqua addidit 1151. Hemericus itidem 1197. cæteri autem Reges usque ad Ludovicum eadem ferè formula in suis Privilegiis usi sunt. Quæ referre operæ pretium est, ut jura Dalmatarum, quæ libertates appellabantur cognosci possint.

1. *Ego Colomanus Rex Vngariæ, Croatiæ atque Dalmatiæ juro super sanctam Crucem vobis Traguriniis meis fidelibus civibus firmam pacem.*
2. *Mihi & filio meo aut successoribus meis tributarii ne sitis.*

Hemericus loco secundi capitis.

Statum & libertatem vestram in integrum conservare.

3. Episcopum verò aut Comitem quem Clerus & Populus elegerit *ordinabo.* — *Geysa confirmabo.*
4. *Et lege antiquitus constituta vos uti permittam.*

Geysa addidit.

cum vestro judice.

5. *Præter quam introitus portus Civitatis de extraneis * duas partes Rex habeat, tertiam verò Comes Civitatis, decimam autem Episcopus.* — *Geysa addit* — ** Mercatoribus.*
6. *In Civitate quoque vestra neminem Vngarorum, vel alienigenarum habitare permittam, nisi quem voluntas vestra expetierit.*
7. *Cum autem ad vos coronandus, aut vobiscum Regni negotia tractaturus advenero, nemini Civium vis inferatur domorum suarum, nisi quem dilectio vestra susceperit.*
8. *At si fortè aliquando Dominium meum aliquem aggravare videbitur, & alias ire voluerit, securè cum uxore, & filiis*

filiis, & familia, & omnibus suis quocunque sibi placuerit eat.

Geysa addit.

Hemeri. Bano qui pro tempore fuerit.

9. *Mihi aut* alicui nostrorum hominum *nullum persolvatur debitum.*

10. *Obsides à vobis nullo modo recipiam.*

11. *Sed in nostri Curia servire volentibus, rogam inpendam, & morandi, sive discedendi ad suum velle facultatem obtineant, nullamque vobis super hoc molestiam inferam.*

12. *Insuper vobis talem libertatem concedo, quod nullus homo cum Sigillo vos audeat convocare extra Civitatem.*

13. *Si aliquis per meum Regnum vestrorum Civium terra marique negotia exercuerit mihi * nullum tributum persolvat.*

* Hemer. addit nullum pedagium.

Hemericus addit.

14. *Quod si quis extraneus de Regno nostro, vel aliundè cum uxore filiis & cætera possessione fugiens iram, vel dignationem Regis ad Civitatem vestram confugiet, liberum sit vobis ipsum recipere, eumque penes vos diebus septem fovere pacificè, quod si gratiam in prædicto dierum spacio habere nequiverit, eum cum universis rebus suis à vobis dimittatis, ut sicut liberè accessit, ita liberè abscedat.*

Hæc fuere libertatum Dalmaticarum capita à Regibus Vngariæ in Privilegiis eorum expressa, ad quorum intelligentiam pleniorem repetenda sunt aliqua, quæ supra relata sunt.

Dalmatas, permittentibus Imperatoribus Orentis, Croatis tributum pecuniarium, ultra vinum, & cæteras species diversas, dedisse ex Prophirogenito relatum est; hoc tributum Duces Vrseoli Dalmatas in protectionem suscipientes, interruperant, quod Regum deinde Dalmatiæ tempore iterum pensum fuisse dicendum est; extinctis verò Regibus tributum quoque cessasse credendum.

1. Colomano deinde Dalmatiam vi occupante, bellum tunc fuisse oportet, ut relatum est, ideò in primo capite Rex Pacem jurat.

2. In secundo verò, prout in juribus Croatiæ & Dalmatiæ Regum successerat, ita tributarios non fore amplius Dalmatas declaravit; & hæc est illa libertatis concessio Colomano tributa; Nam odiosi, & obsoleti jam tributi nomine remisso, revera tamen tributum trigesimæ in signum Potestatis sibi reservavit, ut infra cap. 5.

3. Episcopi & Comitis electio ad Civitates, ex antiquo Romanarum Provinciarum more, pertinuit, confirmatio tamen Comitum ab Vngaris & Venetis petebatur; hocque erat alterum subjectionis caput. Episcoporum quoque investituras quando Privilegium concessit, Colomanus dabat, sed deinde 4. remisit, ut relatum est, multas tamen Episcoporum electiones Reges Vngariæ suo nutu, vel ipsorum favore Bani, aut Aulici fieri procurarunt.

Comites autem Cives sibi quem volebant eligebant; sed in relato bello inter Trag. & Spalatenses; cum potestatem Spalati Tergestinum causam belli fuisse creditum fuerit, ideo Banus cum delegatis Regiis electionem Comitis Spalati *de Regno Vngariæ fiendam declararunt*, quod Rex Bela confirmavit, eoque exemplo civitatum Dalmaticarum Comites, ut plurimum, de Regnicolis eligebantur, tamen usque ad Ludovicum sæpè exteri quoque electi fuerunt, sed ipso regnante, omnes de Regno Vngariæ fuisse reperiuntur. Modus autem electionis Episcoporum & Comitum in patriæ Chronico refertur

4. Lege Romana usos Dalmatas, quoad Orientali Imperio paruerunt, clarum est, & ob Michaelis Amorensis Dalbi socordiam, excussis Romani Imperii habenis, liberos, suisque non alienis legibus usos scriptores Græci relati testantur.

Hinc Leges in unaquaque civitatum Dalmaticarum ortum habuere, quæ per temporum successiones in volumen collectæ, Capitulare vocatæ fuere, deinde in secunda compilatione, Statuta; Forma autem & modus condendarum & compilandarum Legum in patriæ Chronico declaratur. Hocque fuit præcipuum caput libertatum; Nam Dalmatæ nullum tunc superiorem agnoscentes, libertate integra leges sibi condiderunt, Romanas imitati, sed cum ex virium imbecillitate per se quælibet Civitas, eas à vicinis Slavis defendere non valeret, ideò altera alteri opitulando suppetias ferebat, & cum neque unitæ vires sufficientes ad propulsandas Slavorum injurias haberent, modò ad Imperium, modò ad Venetos confugiebant, horumque ope patrias leges libertatemque tutati sunt, ut relatum est, sed quum quietè vivere, terras continentis colere, mercaturasque terrestres exercere non possent, ad pactionem tributi cum Croatis & Serviis devenere, cujus imitatione Colomano Croatorum loco succedenti partem trigesimæ tribuere, suisque legibus vivere permissi sunt.

Suis enim legibus vivere, idem erat, quod integra libertate frui, nam leges civibus modum vivendi statuentes à cujuslibet alterius jurisdictione cives eximebant, & in controversiis arduis, in quibus cives inter se quandoque dissidentes modum decernendi non inveniebant, ad Arbitros ex vi legum controversia deferebatur, ita ut Bano aut Vice Bano dirimendarum litium causa jurisdictionem aliqualem exercendi in Civitatibus locus ullus daretur, adeoque hæc cum Banis, & Vice Banis controversa fuere, ut plurimæ de-

mæ deinde dissensiones, ac etiam bella orta sunt, ut in Chronico Patriæ.

Addit Geysa cum vestro Iudice: Comes enim à Civitate electus, & à Rege confirmatus extraneus erat, Iudex autem sive Iudices ex ejusdem Civitatis nobilibus, simul cum Comite judicabant, neque Comiti fas erat soli sine Iudicibus sententiam ferre, sed major ipsorum pars prævalebat, ita ut Comitis opinio pro una tantum numeraretur, ut in Chronico latius.

5. *De extraneis mercatoribus introitus duas partes*, id est, detracta prius decima Ecclesiastica, dimidiam Rex habeat; hicque observandum Regi tributam fuisse eam partem portoriorum, quæ ab extraneis pendebatur, nam Cives nullum portorium, sive Datium, tenebantur solvere, prout neque hodie in rebus pro proprio usu emptis.

6. 7. 8. Quæ autem Episcopo & Comiti de his portoriis dabantur, in Chronico cap. 6. 7. 8. non indigent declaratione, namque in eis expressa totalem illam libertatem Civitatis significant, quam ab Vngarorum Præfectis, Croatico more Dalmatas tractantibus, interruptam, his declarationibus iterum restitutam fuisse argui debet.

9. A Geysa additum, & Hemerico declaratum, ad Banorum, & Vice Banorum comprimendos insultus, qui Croatis dominari soliti, Croatorum more à Dalmatis consuetis exeniis honorari volebant; qua de causa plurimas controversias cum Banis intervenisse memoratur.

10. Obsides tamen à Regibus susceptos memorat Archidiaconus, quod posterius evenit expressioni Geysæ, ut in notis ad eundem refertur.

11. Voluntaria non coacta servitia personalia Regi præstari solita declarat.

12. Nullus sigillo, id est litteris Regiis, vel Banalibus, extra Civitatem trahatur contra leges, nam sicuti à decretis Comitis & judicum appellatio non dabatur ad aliquod tribunal extra Civitatem, sed ad sequentes tantum Curias, usque ad duas conformes, ex quibus res judicata inducebatur: ita Bani, & Vice Bani Dalmatis ad eorum tribunal accedentibus juris petendi causa contra Croatos judicia exercebant; Sed si vice versa Croatæ aliquam quæstionem cum Dalmatis habebant, eosdem apud eorundem tribunal respondere, cogere volebant, quod Dalmatæ ex propriarum legum vigore declinabant; Qua de causa cum Banis simultates oriebantur, quæ cum aliquando sufficiens non esset, alias declarationes posteriorum Regum repetere necesse fuit, ut in Chronico Patriæ refertur.

13. Hæc favorabilis declaratio, an communis cum cæteris Croatis fuerit ab antiquo, vel tunc à Geysa concessa incertum.

14. Hæc additio liberũ cuiq; accessum, & recessum in Dalmaticis Civitatibus significat, ita ut neq; ipsos jam declaratos Regis rebelles excludat, quod illam antiquam integram libertatem declarat.

Hæc fuere sub Regibus Vngariæ ad Ludovicum usque Dalmatarum jura, sive libertates; ex quibus facilè colligi potest, quam diversus rerum Dalmaticarum status sub Vngaris fuerit ab eo, quem sub Venetis obtinebant; Veneti enim in loco Romanorum succedentes, Dalmatas uti socios tractabant, & sicuti pro communi utilitate Adriaticum custodiebant, ita Dalmatas Venetorum protectioni adhærentes libenter eisdem auxilia præstitisse dicendum, qua mutua neccessitate animos vinciente, Dalmatæ antiquis moribus vivere permissi sunt, ita ut sub Venetorum ditione nulla oneris gravitas sentiretur; & quamvis ex vicissitudine rerum aliquæ Civitates ad Vngaros & Emanuelem Imperatorem transierint, tamen post Othonis Orseoli Ducatum ad annum usque 1204. nullum vectigal, aut tributum quod Dalmatæ Venetis penderent memoria reperitur, quo tempore Iadra ad Venetos rediit, obsidibus traditis, pactoque levi pellium cuniculorum tributo; Sed cum ad Vngaros iterum defecisset 1242. brevi tamen subacta, sub jugum missa fuit, quod ope Bani Pauli detraxit 1310. & ad Venetos amplis conditionibus, & ab antiquis parum vel nihil discrepantibus, rediit; cæteræ quoque Dalmaticæ Civitates iisdem ferè pactis Venetis se dedidere, ut relatum est.

Vngari verò loco Croatorum succedentes, Monarchico dominio assueti, ex morum diversitate Dalmatas asperius tractabant; Bani namque qui in obsequiis Regi præstandis servitute gloriabantur, Dalmatas quoque Croatico more sibi præstare servitia, & obsequia curabant, quod cum de directo contra libertates, & mores Dalmatarum esset, Banorum & Vice Banorum jurisdictionem gravem Dalmatæ experiebantur, ipsique Bani & V. Bani Dalmaticarum libertatum prærogativam oderant, suisque rationibus damnosas reputabant: quum ex Dalmaticis Civitatibus nullos fructus de jure, quemadmodum ex Croaticis capere possent: tamen ipsi Bani prout apud Regem, vel Aulicos gratia pollebant, ita magis, vel minus Dalmatas variis artificiis vexabant, quærebantque occasiones Croatico more dominandi: Aulici verò Banis opitulabantur, nam prærogativam libertatis Dalmatarum ipsi pariter æquo animo non ferebant; Ita ut querimoniis Dalmatarum difficilis erat ad Regias aures aditus, & præter partem trigesimæ, quæ Regi dabatur, Banorum, & V. Banorum vexationes crebris contributionibus redimere, Aulicorumque Regiorum gratiam mercari oporteret, quibus accedebant continuæ vicinorum Comitum Croatorum molestiæ.

Venetorum autem, neque Duci, neque alio-

rum

rum Magistratuum ulli, quidquam pendebatur, contribuebaturque præter consuetum Comiti salarium, & illam voluntariam strinnam supramemoratam, quæ, quidnam fuerit referendum est, quod ex scripturis quamvis mutilum elicitur: in Vegliensium enim scripturarum fragmentis ejus talis extat mentio.

1133. die 3. Novembris D. Dominicus Vegliensis Episcopus in suo Episcopali Palatio, una cum Iudicibus Civitatis pro Communitate Vegla ex una, & D. Duymus Veglien Comes ex altera, convenerunt, ut colta, qua apud Commune erat pro urbe reparanda, & aliis expensis fiendis nuntiisque mittendis, & strina Venetis danda pradicto Comiti promittenti singula exequi concessa fuit. Ducis verò Ziani Privil. Trag. 1174. supra relatum est suo loco in quo strina voluntaria memoratur. Venetis ergo strinam, vel strinnam tradi solitam ex his constat, quid autem strina fuerit ex statutis *a* Pharæ & Ragusii percipitur iisdem verbis.

a lib. 5. c. X.

Statut. Ragusii lib. 7. cap. 56. De strina vel Pedocio.

Volumus quod si aliqua navis, vel lignum in quo essent mercatores darent aliquid alicui pro strina, vel pro pedochia, vel aliquid alid de voluntate majoris partis illorum, qui sunt in ipsa navi, vel ligno pro salute ligni vel navis, & de illo havere quod est in ipso ligno, vel navi, quod illud debeat restitui, & solvi de toto havere quod est in ipso per varеam.

Hæc ex monumentis Dalmaticis elici potuere de strina, vel strena; quid autem significat Festus de verborum significatione tradit.

Strenam vocamus, qua datur de religioso, ominis boni gratia.

Ad cujus rei clariorem intelligentiam, repetendum quod primo libro ex Prophirogenito dictum est, scilicet

Basilium Imp. auctorem fuisse Dalmatis, ut qua Pratori solvebant, ea Slavis darent pacis causa, & Pratori exiguum aliquid penderent, ad ostendendam Rom. Imperatoribus debitam subjectionem.

Et considerandum, an Veneti, qui in ditione Adriatici Orientali Imperio successerant, illud exiguum, Præfectis Romanis dari solitum, sibi tradi voluerint; cum in omnibus ferè aliis Romanorum mores imitantes, Romanas consuetudines magis quam cæteri servaverint, & hæc exiguitas uti voluntaria an strena vocata fuerit; ipsamque Venetos exegisse, donec consecuto integro Adriatici dominio, hanc strenarum voluntariarum incertitudinem auferentes, certum vectigal per Adriaticum navigantibus imposuerint, ut relatum est, & probabile videtur.

Atque hi fuere post extinctos Reges mores Dalmatarum; quo tempore nonnullæ civitates ex Croatorum & Serblorum gente in jus Dalmaticum concesserunt, & præcipuè Sibenicum; quæ Despotico assuetæ Imperio, difficilè se legibus Dalmatarum accommodabant, Comites namque perpetuos habuerunt, qui in officio contineri à Piraticaque abstineri non poterant, & quamvis paulatim novam vivendi rationem induerent, & cum cætera Dalmatia coalescerent, ex veteri tamen instituto durius erga se Banorum & impotentius Imperium experiebantur. Excepere deinde Regnum Vngariæ dissensiones, quarum occasione Breberienses Croatiæ ditionem occuparunt, Dalmaticas quoque Civitates adipisci conati sunt: Ex qua domo Mladinus Banus Bosnæ, Dalmatiæ, & Croatiæ Principis titulo sumpto, cum superbè, & crudeliter imperium exerceret, veteres, & obsoletas Croatorum injurias renovavit. Affirmabat enim Croatici juris esse, quidquid terrarum extra muros Civitatum reperiebatur, ut Madius *b* refert; Atque hoc est quod Prophirogenitus scribit Dalmatas, præter pecuniam, vinum, & cæteras species diversas Slavis loco tributi dedisse: quod in causa fuit, ut Dalmatæ denuò Venetis se dediderint pactis suo loco expressis.

b cap. 18.

Feliciterque admodum hæc rerum mutatio Dalmatis cessit: quippe castigatis vitiis, quæ ex impotenti Breberiensium dominatu in publicas privatasque eorum rationes irrepserant, moderatus, & Veneto similis reipublicæ status inductus est, & ad usque tempora Ludovici Regis Vngariæ perduravit; qui admoto ad fines Iadrensium exercitu suspicandi materiam Venetis præbuit, aversi à se ejus Civitatis animi, quasi ad Vngaricam ditionem iterum redire agitarent. Hinc celebris illa Venetæ Classis in Iadram expeditio, & urbis obsidio, & mox deditio, & arx, & præsidium, nec dubium dominationis jugum, à quo sese nunquam expedire illa Civitas potuit: Nam quamvis posteà Ludovicus Iadram de Venetis armis recepisset, neque arce urbem, neque præsidio levavit, nec antiquas immunitates, quibus à Venetis mulctati fuerant, restituendas putavit; Ex integro namque rationem perscripsit, quæ deinceps in exercendis judiciis, & cæteris rebus Civitatis observari deberet, quæ hujusmodi est.

Ludovicus &c. omnibus Christi fidelibus. Decet Regia Majestatis clementiam eos attollere pragrogativis potioribus pramiorum, quos constat impendisse sublimiora, & majora genera meritorum, quia favor, qui talibus generosè exhibetur, & eos in bonorum operum laudabili prosecutione corroborata, & alios ad sincera fidei constantiam debitè impendit, allectit, & intimat. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire; quod accedentes ad nostram præsentiam Magci Viri Nobiles providi, & discreti Iacobus de Cessano Aula nostra miles Amiratus noster maritimus, ac Comes insularum nostrarum Fara, & Bratia, Daniel de Varicassio, & Gregorius filius

Pauli

Pauli de Georgio cives nostræ Civ. Iadræ, in suis, & Rectorum juratorum, ac totius Communitatis Civium, & hospitum de eadem personis, nostræ humiliter supplicaverunt Majestati, ut cum quadam libertates, & gratiæ specificandæ inferius sint, & existant quamplurimùm opportunè, eos, & Civitatem nostram prædictam eisdem insignire, & Privilegiare de benignitate solita dignaremur, ipsos, prædictorum Rectorum juratorum, & Civium nostrorum Iadren. firmam, & stabilem, puram, ac sinceram fidelitatis constantiam, quam progenitoribus nostris Illustribus Regibus Vngariæ atque nobis studiosè, & ferventer solicitè, & perseveranter cum bonorum ipsorum prosecutione laudabili, promptis conatibus impendere curaverunt, & ponendo pro eisdem, atque nobis successivis temporibus se, & sua substinendo: insuper pro Regii & Regni nostri honoris incremento vicibus quampluribus mortes, strages, exilia, atque damna indicibilia in personis, atque rebus sæva, & detestanda persecutione Venetorum Civium nostrorum, & Regni nostri notoriorum æmulorum ferè usque ad hæc tempora, quibus nobis divina gratia conferre dignata est de eisdem Venetis victoriosè triumphare, ac ipsos Iadrenses & per consequens totum Regnum nostrum Dalmatiæ nostro Dominio subjugare, & ad antiquum jus Regium revocare coram nostræ Majestatis obtutibus recensitis, licet iidem multò plura, & potiora mererentur, in aliqualem tamen recompensationem præmissorum gratias & libertates infrascriptas eisdem duximus concedendas.

Inprimis quod iidem Iadren.; & res suas, seu Civitatis ipsius confines, & terminos sub eisdem limitibus, quibus ante proximè præteritam guerram pacificè & quietè, justè, & juridicè possiderunt, etiam possidere debeant in futurum, quos eisdem præsentium testimonio confirmamus, & validamus, ipsis omnia instrumenta publica hactenus solemniter confecta inter eos super eorum juribus, & suorum, tam inter eorum confinia ipsorum jura tangentia, quam etiam extra eorum confinia ubicunque, ut in posterum eadem valeant, prout hactenus valuerunt, ea autem quæ deinceps inter eos, & intra eorum confinia, & super eorum juribus, & ad eos pertinentium conficientur, valeant inter eos: Sed inter Croatos & alios extraneos servetur in conficiendis litteris per nos, & nostros Barones, quos pro juribus nostris exequendis ad illas partes decrevimus destinandos est statutum.

Postremò concessimus quod Cives nostri Iadræ, & eorum hospites antedicti nullius alterius judicio astare teneantur præterquam Comitis, & Iudicum eorundem constituti, si tamen aliqua partium senserit se gravatam, volumus ut ad nostræ Majestatis præsentiam valeat appellare, in cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam præsentes concessimus litteras Privilegiales pendentis authentici sigilli nostri duplici munimine roboratas. Data per manus &c. A. D. 1358. quarto Idus Februarii Regni autem nostri 16.

Et quamvis Spalatensibus, & Traguriensibus antiqua Privilegia confirmasset, Sibenicensibusque ob præscriptas Banales vexationes ultra Privilegia alias quoque declarationes favorabiles indulsisset; tamen Rex absolutè dominari assuetus, Dalmatarum Privilegia mutilans, omnia ad se trahere cepit, & principale libertatum Dalmaticarum caput ademit; Iudice scilicet Appellationum in Dalmatia instituto, sententias Dalmatarum appellabiles, Civesque extra Civitatem trahi posse contra Privilegio declaravit, jusque in universa ab ipso dilatata Dalmatia uniforme esse voluit; Hoc tamen appellationis tribunal, toties exoratus, vix ad quatuor Collegia Italica sibi amica detulit (quod Cattarini soli hodiè usque servant) deinde sicuti rerum venalium trigesimæ partem ex vi Privilegiorum Rex Iure ab antiquo consequebatur, ita integra totius trigesimæ utilitate sibi appropriata, Cameram trigesimarum Dalmatiæ instituit, neque his contentus, sal, publica Civitatum utilitate, & privatorum industria distribui solitus, vetita cunctis venditione, auctoq; ejus pretio, Cameram salis instituit, & trigesimæ junxit: Ex arbitrioque regnans, aliquos Comites Civitatum electos confirmare noluit, aliquos verò ipse elegit, Civesque quosdam à jurisdictione Civitatum exemit, aliquorum banna remisit, in Civitatesque recipi coegit: Carolus quoque Dux Dyrrachii & Ducissa ejus uxor dum in Dalmatia jussu Ludovici Ducalia exercerent, multa innovarunt; abinde Dalmaticæ Civitates amissis præcipuis utilitatibus ex inopia munera publica difficili obibant, navigatione que in dies declinante, & ex bellis cum Venetis etiam interrupta, privatorum quoque opes, servorumque numerus minuebatur, locaque maritima inculta relinquebantur; Ita ut quod olim facilè singulæ Civitates ante an. 1200. Venetis triremem unam auxiliarem præstabant, tunc quamvis dilatatis in continenti territoriis, præter Iadram & Ragusium neque duo Civitates simul unam instruere poterant, quod ex intermisso rei maritimæ usu evenisse in Patriæ Chronico declaratur.

Mortuo Ludovico variæ Sigismundi cum Carolo, Ladislavo, Regibus Bosnæ, & Regni Baronibus contentiones, Regnum Vngaricum distraxere, Dalmatasque inter se divisos hinc inde traxere, dissensionesque inter Cives diutius viguere; Sed publicus Civitatum status, nullam aut parvam mutationem accepit; Tandem post varios casus Dalmatia ad Venetos rediit, qui aliqua in novis Privilegiis corrigentes, Dalmatas suis legibus vivere quidem permiserunt; Sed sicuti Iadram cum arce emerant; ita in cæteris quoque Civitatibus arces construentes, eas absque suspicione tenent quietas.

Hæc

Hæc de moribus Dalmatiæ urbiumq; ejus rerũ statu pro temporũ diversitate reperire licuit.

Magistratus autem quibus post extinctos Reges Civitates regebantur non amplius Priores, sed Comites fuere, vel eorum substituti Vicarii dicti, aut loco Comitum absentium Potestates à Civibus electi, à Breberiensibus Comitibus confirmari soliti, vel proprii Cives de mense in mensem in Rectores eligebantur; sub Ludovico & Sigismundo idem ferè servatum est, sub Venetis autem Comites, vel à Civitatibus electi, vel à Venetis missi præsentes regebant, & præter hos urgente aliqua necessitate Provisores & Ambasciatores ad partes Dalmatiæ & Sclavoniæ mittebantur, qui tam ea, quæ universæ genti opus erant, auctoritate, & consilio componebant, quam privatas controversias accepto à litigantibus arbitrio dirimebant.

Comitib⁹ autẽ Iudices ab antiquo ex Nobilibus civitatũ pro assessorib⁹ eligebãtur, quod hodiè etiã obtinet, simulq; cum Comitib⁹ judicãt.

Populi autem ad Comitia convocatio quomodo in singulis Civitatibus fieret, reperire non licuit; Sed ab Archidiacono distinguuntur Spalatensium congregationes in consilia, Præconium, & Parlamentum: eadem quoque in Chronico Tragurii specialius referuntur, suffragiorumque ferendorum diversitas declaratur.

Lingua Romana sive latina Dalmatas usos usque ad annum 1200. Willielmus Tyrius testatur l. 2. cap. 17. idemque ex scripturis constat, in quibus sæpè Dalmatæ nomine Latinorum à Sclavis, sive Croatis distinguuntur, & nonnulla dupliciter tam Latinis quã Sclavis nominibus expressa reperiuntur, ut ex suprascriptis scripturis apparet, & exempli causa adduntur.

	Latine	Slave
1145.	Calamet	Tarstenich.
	Petra	Brus
	in Velis modum	Iedro
1194.	Via carri	Colnich
	Circuitus	Zauod

Ab anno verò 1200. sicuti in Croatia, & Dalmatia variæ mutationes evenere, ita Croati cum Dalmatis moribus, & lingua misceri cepere, indeque quædam Croatorum verba latinè profari, & quædam latina Slavè pronuntiari cepere, quę in notis ad Archidiaconum referuntur.

Hinc lingua Latina corrupta ad instar Italicæ promanavit, quæ latina vulgaris dici potest: in scripturis tamen Latina servabatur, purior, & corruptior pro temporum diversitate, & scribentium intelligentia.

Vulgaris autem latinæ linguæ scriptura antiquior quam reperire licuit de re privata extat Iadræ, apud D. Simeonem Gliubavaz V. I. D. diligentem rerum antiquarum collectorem, quæ ante annum 1300. confecta dignoscitur.

Publicarum verò antiquior in actis Cancellariæ Trag. anni 1313. raræque usque 1400. reperiuntur, ex inde verò usque ad 1500. sicuti multæ privatorum vulgari, ita publicæ quasi omnes latino sermone scribebantur; abinde autem raras, & publicas, & privatas latinas reperies; adeò ut conferre volenti, patebit in Dalmatia latinam linguam ad instar Italiæ mutationem passam, ipsamque Dalmaticam vulgarem circa 1300. proximiorem Picenorum, & Apulorum linguæ fuisse, quàm Venetorum, vel Longobardorum; prout ab anno 1420. Venetorum simillimam effectam.

De contributionibus autem, quæ in communi Civitatum necessitate fieri solebant, quomodo exigerentur, quæ variis nominibus Coltæ, Impræstitus, & Taxæ dictæ fuere in Chronico declarantur.

Democraticum Dalmatarum statum Regum tempore fuisse dictum est, itaque continuatum reperitur usque quò sub Venetorum dominio circa 1320. pervenit.

Duo enim ab antiquo fuerunt, hodieque sunt, in singulis Dalmaticis Civitatibus, præsertim continentis, hominum genera, eorum scilicet qui terrestribus proventibus, & industriis incumbunt; Et qui navigationibus, & piscationibus maritimis operam dant, ex qua diversitate duæ partes in unaquaque Civitate viguerunt, Terrestris Croatis & Vngaris, maritima verò Venetis addicta, maritimaque prævaluit, donec dilatatis in continenti agris pro temporum diversitate terrestris maritimam, vel adæquavit, vel superavit.

In populari enim statu aliquæ familiæ, postquam in Croatico solo bona adeptæ sunt, ob id terrestribus rebus addictæ à Banis pendere cogebantur; Hæ plures consanguineos & Clientes habebant, & si altera pars, vel ex navigationis, & piscationis usu absens reperiretur, vel ut evenire solet inter se divisa esset, majorem partem multitudinis ad se trahentes ex arbitrio sub protectione Banorum Civitates regebant.

Sed cum Tyrannis Breberiensium cunctis odio esse cepisset, Dalmatæ quietis cupidi Venetis se tradiderunt, qui exulibus restitutis pacem induxerunt; Sed cum plurimi civium à Breberiensibus pendere cogerentur, ut moderationem neccessariam introducerent, Popularem statum in Aristocraticum, ad instar Venetiarum, mutarunt, sicque sublata multitudinis confusione, consilia rectius procedebant, depressaque eodem tempore Breberiensium domo, iidem, & alii Maritimi Comites auxiliorum Venetorum indigi, cum Dalmatis Venetorum subditis fædus icerunt, tunc cessavit diversitas partium terrestrium, & Maritimarum, quiesque in Dalmatia introducta fuit, donec sub Ludovico iterum invaluerunt, Aristocraticus tamen status servatus fuit, hodieque manet.

Hæc de morib⁹ Dalmatarũ in genere: Si quis plura desiderat, in Chronico Tragurii, reperiet, quæ ob similitudinem ad universales Dalmatiæ mores pro tẽporũ diversitate adaptare poterit.

CAP. III.
Dalmatiæ, & Croatiæ fines recentiores.

DAlmatici Regni fines qui tempore Regum fuerint lib. 2. descripti sunt. Quæ deinde Croatorum & Serblorũ Civitates Dalmatiæ accesserint, & quomodo Ludovico regnante omnes antiquæ Dalmat. insulæ cum Civitatibus continentis à Nona Catarum usque sub Dalmatiæ Regno comprehensæ fuerint, libris sequentibus relatum est; eodemque modo deinceps continuatum reperitur, donec Vngaricis dissensionibus secutis, aliqua Croatica loca propè Iadram simul cum ipsa Iadra Venetis cessere, & inter Dalmatica numerari cepere: cumque Veneti reliquum quoque Dalmatiæ acquisivissent (præter Ragusinorum ditionem) Regesque Vngariæ in Croatico Regno oram tantùm maritimam antiquæ Iapidiæ retinerent, ut aliquid Dalmatici Regni (cujus titulo utuntur) in continenti habere viderentur, ea Dalmatiæ nomine vocavere, Segniamque, in Croatia existentem, in Dalmatia statuunt. Veneti verò cum Albonam solam in Croatico solo possideant, intra proximos Istriæ fines eam includunt; Ex altera autem parte, cum in Epiro nova (quæ Albania nunc dicitur) aliquas civitates possedissent, Præsesque earum Catarinus Prætor esset, illis amissis, ut aliquid Albaniæ retinere videantur, Catarum in Albania ponere solent; Prælesque Dalmatiæ hodiernus Albaniæ quoque titulum retinet.

Cætera autem continentis loca sine controversia Croatiæ & Serviæ censita sunt, donec à Turcis occupata, ut plurimum antiqua regionum nomina obliterata, & in novas Præfecturas (Sanzacatus dictas) divisa, ab eisdem nomen habent, qui Bosnensi Præsidi (Bassæ dicto) parent, ut apud rerum Turcicarum scriptores videre est: Sed qui Geographicas tabulas conficiunt distinctione à Dandulo allata utuntur, & quidquid ab Istria Dyrrachium usque montesque & mare interjacet, sive strictius, ab Albona ad flumen Bolianam, simul cum insulis Dalmatiæ adscribunt, reliqua verò Savum usque Croatiæ, Bosnæ, & Rasciæ, sive Serviæ.

CAP. IV.
De Sclavonia.

SLavos qui Dalmatiam occuparunt Croatos, & Serblos fuisse ex dictis constat: hosque à Græcis, & Latinis scriptoribus Sclavos vocatos, ab Vngaris autem Saviam, sive Interamnensem Croatici Regni partem sibi conterminam Sclavoniam appellatam, quæ hodiè quoque tale nomen apud Latinos retinet, à Germanis verò qui Pannoniam primam post Abares occuparunt vernaculo vocabulo **Windisch. March** id est Vindorum provincia (quo nomine Slavos quoque maris Balthici accolas sibi conterminos indigetant) dicitur.

Croatos autem maritimos à Dalmatis Sclavos appellatos monumenta Dalmatica testantur, rareque non interposito C. Latinè scriptum Slavorum nomen reperitur; Sic hæ duæ Croatici Regni limitaneæ regiones Interamnensis scilicet, & Maritima, Sclavoniæ ab exteris vocatæ sunt; Proprium tamen nomen sola Croatia mediterranea servat, quo unico vocabulo olim universæ regionis Duces, & Reges usi sunt, ut ex relatis eorundem Privilegiis constat.

Hi autem Croati, & Serbli qui Sclavi dicti fuere, nunc Schiavi & Schiavones, regioque eorum Schiavonia ab Italis scriptoribus vocatur; cujus causam Cromerus ipsis Italis tribuit, qui mollius pronuntiare studentes, pro Slavo *Siavo* vel *Sciavo* enunciant; Sed hæc à Cromero [a] relata *Schiavo* Italicum non exprimunt; aliunde ergo cõjectura sumenda est. Slavos tempore Iustiniani Imperiũ infestasse, & in Italia cũ Græcis contra Gothos militasse Procopius refert; qui cum *SL* pronuntiandi usum nõ habeant, prout neque Latini eosdem Græca & Latina prolatione Sclavi & Sclabini dixere; at cum deinde Itali præsertim Occidentales, quod olim lingua Romana *CL.* proferebatur, corrupta puritate linguæ inflexione Longobarda in *CHI* ut plurimum mutaverint, ut Clavenna, Chiavenna, Clodia fossa, vel Clugia, Chiozza, Clusium, Chiusi, Clana, Chiana, & similia: eodem modo Slavos, Schiavi, Sclabinos, Schiavoni dixere, ut apud Venetos scriptores præsertim Chronistas videre est.

[a] Lib. 1. cap. 8.

Sed cum verbum Schiavo apud Italos servum quoque significat, causa indaganda est.

Slavos qui Dalmatiam occuparunt Crobatos & Serblos dictos à Græcis ex supradictis constat; at sicuti ipsi Slavi, & Dalmatæ eorum contermini ab eis edocti, Sclavè pronunciantes Crobatos *Hruatos* & Serblos *Srblos* genuina pronunciatione indigetant, ita Græci hanc asperitatem fugientes Chrobatos, & Serblos dixere, & pro ut cæteris septemtrionalibus nationibus vagis evenit, à Romanis ad vilia servitia conducti, ex similitudine vocum Serblorum & Servorum Serbli à Romano Græcis Servi vocati sũt, ut Proph. testatur de administr. Imperii c. 32.

Serbli enim Romana lingua Servi dicuntur, & Serbula vulgò servorum calceamenta, Serbulianique ita viliter, ac pauperum in modum calceati, Serbli autem cognominati sunt quod Romano Imperatori serviunt.

Hinc Serblorum nomen in Servorum transiit, ut apud Curopalatam, & Zonaram videre est, Willielmusque Tyrius de Serviis disserens

rens nomen servitutis ex eo traxisse, quia ex damnatis ad metalla originem ducerent lib. 20. Cap. 4. Scriptum reliquit, & ipsorum regio mediterranea loco Serbliæ Servia hodiè quoque vocatur.

Veneti verò Chronistæ inter Sclavos Adriatici accolas Croatos proprio nomine Croatorum non dicunt, uti Narentanos; Sed generali Sclavorum, seu Schiavorum; Ideo conjectari potest à Venetis ad imitationem Græcorum Croatos sibi vicinos ejusdem nationis & linguæ cum Serblis, dialectoque parum differenti, Schiavos pro Servis dictos fuisse, cum ex utrisque multi servitutem servirent, & pro servis venderentur.

Nil mirum ergo, si sicuti Serbli lingua Romana antiqua à Græcis Servi vocati fuerint, ita Croati quoque ex universali nomine Sclavorum eadem lingua Romana corrupta Schiavi pro Servis dicti sint, cum à Dalmatis & Italis empti, Croati pro Servis habiti fuerint; Hincque usu receptum sit, quod olim lingua latina Servum, id deinde Italica Schiavo significaret, & ex nominibus Schiavorum, & Servorum confusis universale Schiavorum remanserit, nomenque Schiavi pro ipsa natione Slava, & pro Servis promiscuè sumptum fuerit, talemque significatum hodiè retineat.

Servos autem effectos Dalmatas tunc quando Slavi Dalmatiam occuparunt, captivi à Ioanne 4. Papa redempti comprobant, ut supra relatum est, neque omnes redemisse dicendum, quia multi in servitute Sclavorum remanserint.

Temporibus Ducum, & Regum Croatorum Servos apud Croatos fuisse servi & Ancillæ prædiales in Privilegiis suprascriptis nominati testantur, venditionemque hominum apud Croatos in usu fuisse Zuonimiri R. investitura demonstrat.

Servorum autem nomina Slava in Dalmaticis scripturis relata, Dalmatas Croatos pro servis habuisse declarant.

908. *in Testamento Andreæ Prioris Iadræ et in Sancto Grisogono dimitto vinea qua emi de Mazulo, & terra de Vuclo qua comparavi, & Servum, & Ancillam, & centum capita de pecora* . . . & infra. *& pro anima mea dimitto liberos, inprimis Marusso, cum uxore, & filio, & do ei vinea qua comparavi de Constantino Mag. Ominico Calbaroso cũ uxore sint liberi. Libicão filio Butirani Iusto cũ uxore sua & quatuor filii filio. Prisinaco filio Bribina Techamida Milia de Sicirano cũ duo filii uxor Rasinaco cum filio Strieterio, Seiscima, Zaemilo omnes isti sint liberi.*

1029. *Donatio Elenize sororis Godemiri Bani territorii in Obrovizo S. Grisogono gregem ovium cum pastore nomine Volcana duo paria bovum cum duobus Servulis qui ipsa colerent territoria* & quamvis appareat ex supra citata Zuonimiri investitura Legatos Summi Pontificis & Episcopos conatos fuisse venditionem hominum impedire; tamen servitutem in usu fuisse posterioribus temporibus sequentia indicant.

*In nomine D. N. I. Christi anno ab Incarnatione ejus MCIII. die XV. Iunii Colomanus D. G. Hung. Dal. Croatiæ * Ramaque Rex.*

Consideratis fidelibus ac devotis obsequiis Ven. Pat. D. Crescentii Spal. Archiepiscopi nobis per ipsum exhibitis, ejusque prece dignanter inducti donationes, ac confirmationes Regum atque Principum, & aliorum dominorum ad instar Privilegiorum Ecclesiæ Spal. quæ in Privilegiis, litteris, vel antiquis Montaneis ipsius Ecclesiæ conscripta habentur, præsentis Privilegii pagina confirmamus auctoritate Regia, ac pleno jure subiicimus eidem Archiepiscopo, suisque successoribus, & Ecclesiæ Spalat. Omnes verò Episcopatus, quos ad præsens obtinet ipsa Ecclesia per Dalmatiam, & Croatiam, omnesque villas, & possessiones, & alia ad eandem Ecclesiam spectantia, præsertim Villam Sancti Georgii de Putalo, ut ab olim donata fuit, cum omnibus hominibus in ea residentibus, servis & ancillis, & eorum omnibus bonis, Villam Syrenine, Gese, Tugari, Asseti similiter cum Servis & Ancillis & eorum posteris Ecclesias Sanctæ Mariæ de Salona & Sancti Stephani, & Sancti Moysis, & Ecclesiam Sancti Bartholomei cum omnibus proventibus earumdem, Villam quoque Hosizan, Villam Ostrog, Villam Labenam, & totum territorium de Sinina, Villam in Cleuna Sudumisizam, & Villam Zetina, Stolez, Decimas præterea Cleunæ, Zetinæ, Clissiæ, & ejus districtus, Massari cum toto monte magno Politii, & decimas Almisii usque Mucarum; quæ omnia supradicta volumus quod, teneat, possideat, regat, atque gubernet perpetuo Spalat. Ecclesia, ac ejus Præsules, sine alicujus perturbatione, seu molestatione pacificè & quietè; Si quis autem in præmissis, vel quolibet præmissorum dictam Spal. Ecclesiam, vel ipsum Archiepiscopum, & ejus successores molestaverit, vel turbaverit, iram Dei, & nostram indignationem incurrat, & ad robur omnium prædictorum præsens Privilegium nostro sigillo autentico communiri mandavimus.

In Christi nomine Dominantis Constantini Ducis Ducatus anno, anno primo mense Aprilis.

Nos Spalatini hoc testamentum & stabilimentum pacis inter nos & Iupanum Saracenum atque Bratozai Iudex castri Clissæ Radone Ar . . . lii Presbyter Petrus Presbyter Drasinne Nauclerus Vilco Drug; Desinne, Toliso, Oame, Iunota, Desmir, Boles, Tolimir, Pomeza, Pinniz, post hos centum quinquaginta alii concives Clissani firmavimus ut nos fideliter amicemus coram Duce isto ceu, & usque & sequacibus & nostro posse eorum justitias manutenere curemus. Sed & hoc adjecimus ut si inscienter eos nos ab extraneis comparaverimus accepto pretio & unum solidum supra eos dimittemus. Quod si scienter ipsos nolente comparaverimus

absque pretio liber discedat nihil dando. Et si Clisanus Clisanum palam vendiderit quantumcunq; eum vendere possum vendam. Et quodcunq; tempore guerræ à Clisanis contra nos patratum est cadat, & quod tempore pacis cum ipsis placitare coram eorum Iupano & Iudicibus debemus, quod si justitia dictante Clisanus compositus est componat . . . . nsu acat si non persona, & si eorum Iupanus aut Iudex nobis rectum judicium non judicaverit, sive Iustitiam non fecerit nos habemus potestatem eos vocandi coram præsen . . . . . Ducis . . & si quis latro apud nos quæ sunt eorum furatus fuerit aut reddat totum, aut tradatur eorum ditioni; Et si quis nostrum super aliquem eorum debitum quæsierit, si sine placito eum ceperit amittat placitum, & si invenire poterimus eorum damnum notificemus: & ipsi nostrum campum, & omnia quæ habemus mobilia & immobilia ab omnibus latronibus absque fraude & malo ingenio custodiant. Et insuper si quis extraneus pro aliqua re pignorare voluerit antequam Iustitiam quæsiverit vos nos defendere studeatis.

Hoc Sacramentum firmavimus Ego Volcinna Sagarelle, Tolmizo Drago Iupano, Petrizo Palumbello, Turminus Constantini suo cum fratre, Iurre Sulize, Micha Malanarete Cavalca Sole, Bivaldo Zane Marci Drago Gumay cæterique centum quinquaginta. Si quis quod absit hanc ordinationem cum aliqua fraude & malo ingenio frangere temtaverit habeat iratum Trinum & unum Deum & maledictionem CCCX. & VIII. Sanctorum patrum & duodecim Apostolis & omnium Sanctorum.

Ego Duymus Levita & Ecclesiæ Beati Domnii Primicerius hoc testam: Scriptor & de hac re existens testis.

Hæc ex originali membrana antiqui caracteris, & nisi alius Constantinus Dux antiquior Philadelfiensis fuit, is Constantinus est, qui ab Emanuele Imp. constitutus fuit Dux Sclavoniæ, ejusque memoria reperitur 1171. ut relatum est.

Ex qua venditionem hominum apud Croatos Clissenses in usu fuisse apparet, & ob delicta noxiæ loco in servitutem Croatos tradi solitos, prout etiam debitores creditoribus tradebantur ut Auh. cap. 31. refert. Manumissionem cujusdam Theodori antiquus B. Ioannis vitæ scriptor memorat, & posteriorum temporum variæ Servorum sive Sclavorum venditiones, donationes, manumissiones, & in testis libertatum donationes extant, quas longum esset recensere.

Hujusmodi Servos Sclavos dictos, distrahi per commercia solitos, leges antiquæ adhuc in Civitatibus maritimis extantes testantur & præsertim in statuto Ragusino, in quo plura genera Servorum recensentur, ipsorumque venditio usque ad annum 1417. permissa fuit, ut patet ex libro sexto statutorum Reformatione.

219. *De non vendendis Servis.*

1417. *Ind.* 9. *die* 27. *men. Ianuarii in majori Consilio captum quod cum per multos dominos circumvicinos pluries nobis fuerint porrecta querelæ, & quotidie porrigantur contra mercatores nostros habitantes Narenti, & alios Ragusienses: eo quia emunt, & vendunt ex eorum subditis. Considerantes talem mercantiam esse turpem, nefariam, & abominabilem, & contra omnem humanitatem, & cedere ad non parvum onus & infamiam Civ. nostræ, videlicet, quod humana species, facta ad imaginem & similitudinem Creatoris nostri, converti debeat in usus mercimoniales, & vendantur tanquam si essent animalia bruta, volentesque hujusmodi providere, ne de cætero committatur. Statuimus & ordinamus quod de cætero nullus noster districtualis aut forensis habitans in civitate Ragusii, vel ejus districtu, seu quilibet qui pro Raguseo se appellat ullo modo vel ingenio audeat, vel præsumat emere, aut vendere Servum, aut Servam, vel mediator hujus mercantiæ, nec etiam habere partem vel societatem tam cive, quam forense qui faciat seu exerceat tale exercitium incipiendo à Budua usque Spaletum, & qui contrafaciet pro singula vice stare debeat mensibus sex in carceribus inferioribus Ragusii & solvat pro omni capite seu persona quam vendidisset, emisset, & de qua fuisset mediator, aut habuisset partem yperperos XXV. aut nunquam incipiat terminus mensium sex carceris, donec solverit pœnam pecuniariam. Et qui accusabit contrafacientes, ita ut ejus accusatione veritas reperiatur, habeat medietatem pœnæ pecuniariæ, & teneatur de credentia. Verum si aliquis civis aut habitator Reg. emeret aliquem Servum, vel Servam pro usu suo, non intelligatur subjacere hujusmodi pœnæ.*

Item quod nullus forensis cujuscunque conditionis existat modo aliquo audeat, vel præsumat facere, aut exercere talem mercantiam in districtu nostro sub suprascriptis.

Item quod nulla barca, navis, aut navigium nostrum modo aliquo audeat, vel præsumat navigare hujusmodi servos, & servas sub pœna patrono standi mensibus sex in carceribus inferioribus pro singula vice, qua contrafecerit, & marinariis standi mensibus tribus similiter in carceribus inferioribus pro singulo.

Hincque conijci potest, ex hac Servorum, vel Schiavorum abundantia quam facilè Dalmatæ, deinde Veneti Classes suarum triremium instruxerint, cum major numerus Classiariorum in remigibus consisteret. Sed ipsi quoque Dalmatæ tractu temporis, sub nomine Sclavoniæ, sive Schiavoniæ, ab exteris, præser-

præsertim Italis, comprehensi fuere; & quamvis Veneti Chronistæ Adriatici accolas à Principio in Dalmatas, Sclavos, & Narentanos, distinguant; tamen deletis Narentanis, Sclavorum nomine ipsi quoque Narentani comprehensi fuere; Ita ut Dalmatæ soli à cæteris Sclavis distinguerentur, Curiaque Romana Legatos ad Dalmatiæ, & Sclavoniæ partes mittere *a* solebat; Sed ex vicissitudine rerum, bellis, morbis, aliisque casibus, deficientibus Dalmatis, Slavi in continenti, & insulis sensim irrepebant, in ipsisque civitatibus recepti fuerunt; Ita ut Dalmatæ, quamvis in civitatibus lingua Latina corrupta ad instar Italicæ uterentur, Slavam quoque ex necessitate discere & loqui coacti, bilingues effecti sunt, retenta tantum in scripturis lingua Latina, sed prævalente Slavo idiomate inter Sclavos ab exteris numerari cepere, & sicut aliquas civitates maritimas Croatorum, & Serviorum, postquam jus Dalmaticarum civitatum consequutæ sint, inter Dalmaticas numerari, Dalmatiamque inde dilatari cepisse supra observatum est.

a 1181.

Ita postea Comitibus, Breberiensibus dictis, ditionem ad Dalmaticas civitates extendentibus, omnes civitates maritimæ, ipsos recognoscentes, inter Sclavonicas recensitæ fuere; Venetique si quando, Ambasciatores ad Breberienses, vel civitates Dalmaticas mittebant, Ambas. ad partes Sclavoniæ missos dicebant; deinde tamen eisdem maritimis civitatibus in Venetorum protectionem devenientibus, omnes Dalmaticæ iterum vocatæ fuere: hodiè verò Schiavonia appellatur Croatiæ & Serviæ pars maritima, inter quas ipsa quoque Dalmatia comprehenditur, & prout in confusionibus evenit, ipsæ Croatia & Servia maritimæ apud Geographos antiquo more in Dalmatia includuntur, Mediterraneis tantum Croatiæ & Serviæ nomina retinentibus, Serviæ tamen pars Occidentalis Bosna dicitur, ita ut Dalmatia pro Sclavonia, & Sclavonia pro Dalmatia sæpè sumatur, & cum Slavi Illyricum antiquum ferè utrumque occupaverint, nunc apud Latinos lingua Slava, ut plurimum, antiquo nomine regionis Illyrica vocatur, usuque receptum est, quod latinè Illyricam linguam, idem Italice Shiavam, vel Schiavonam significet: Dalmatæ tamen, ipsisque contermini Slavi, linguam Slavam non dicunt, sed Hruatam, vel Srblam, prout cujusque dialectus est. Sic per temporum vices confunduntur nomina regionum ac gentiū, ut vix ex veteribus monumentis aliqua distinctio tradi possit; & quamvis per tot secula abolitam distinctionem Dalmatarum & Slavorum revocare inanis labor videri possit: in ipsis maritimis tamen civitatibus inter Slavos & antiquos Dalmatas observare volenti, mores adhuc in pluribus diversi deprehenderentur.

CAP. V.

De Vlahis.

Vlahorum nomen ante annum 1300. in Dalmaticis monumentis non reperitur, talique nomine censebantur pastores montana Bosnæ incolentes, qui cum Mladino Dalmatiæ, Croatiæ, & Bosnæ Bano militaria servitia *b* præstitissent, ad plana descendere, & Croatis inmixti agros colere permissi fuerunt; Inde multiplicati, maritimarum quoque Civitatum agros infestarunt: qua de causa quomodo à Regibus Vngariæ sæpè repressi fuerint in patriæ Chronico refertur. Vlahos quoque dixere Græci eos, qui peculiari lingua ab eisdem Vlahica dicta per Daciam, & Thessaliam utuntur, ut Laonicus tradit l. 2. *Dacorum, sive Vlahorum, in quibus, & Moldavi. Dacorum lingua similis est Italorum lingua, adeò tamen corrupta, & differens, ut difficulter Itali queant intelligere, quæ istorum verbis pronunciantur; unde autem lingua, moribusque Romanis usi in istam regionem accesserint, ibique sedes fixerint, à nullo mortalium accepi: nec aliquem audivi, qui ista liquidò commemoret; dicuntur tamen homines undique confluentes in istam regionem penetrasse: haud interim extante aliquo memorabili istius gentis exemplo, quod opera pretium sit, ut præsenti historia intexatur. Nihil differunt ab Italis, cætera etiam victus ratione, armorumque, & supellectilis apparatu etiamnum eodem utentes, quamvis ea gens in duos distincta est Principatus, in Bogdaniam videlicet & regionem Istricam: Haud tamen æquo inter se jure vivunt* & infra relata Peloponnesi & Boetiæ occupatione sequitur *Pindum quoque occupavit. Hunc montem Vlaci incolunt, quibus eadem cum Dacis est lingua, nec quicquam ab Dacis, qui Istrum accolunt differre cognoscuntur* & Gregorius Acropolita *Thessalia, & magna Vlahia ibi Demetrias, Pharsalos & Larissa.* Item Ioan. *c* Cantacuz. *Thessalis se dedentibus Præfectum regionis Blachia Ioannem Angelum imponit*; Vlahos autem Thessaliæ à Dacicis originem ducere iidem referunt Græci, quos Patzinacitas ut Prophir. Patzinacas & Scythas, ut Cedrenus, & reliqui dictos fuisse constat, nam Cedrenus Zoe Matre Constantini Prophir. regente, fœdus cum Patzinacis contra Bulgaros ictum refert; eosdemque deinde inimicos effectos in curribus cum familiis ex transistrianis regionibus sæpius advenisse, Thraciamque populavisse; de quibus Zonaras relata Patzinacarum per Thraciam populationibus, & de eisdem victoria subdit in Alexio Comneno.

b Madius cap. 28.

c lib. 3. cap. 53.

Magna igitur Scythicæ gentis multitudo

periit, cæteri in vincula habiti sunt, ac pro corona venditi. Imperator verò delectu habito Scytharum robustorum juvenum magnum numerum in Moglena Provincia cum uxoribus, & liberis collocavit, eximia legione ex eis confecta, qui hodieque per successiones manent ex loco, in quo consederunt cognomentum adepti, ut Patzinaca Moglenitæ dicantur. Nicetas autem de Calo Ioanne qui Scythas Istrum transgressos Thraciamque populantes vicerat, ait.

Magno numero caduntur Amaxobii illi (id est qui plaustris loco ædium utuntur) multi capiuntur, adeò ut in occidentali quadam Provincia Romani pagi ab eis conderentur, quorum adhuc reliquiæ supersunt, & paulo infra: *vota Deo persolvit, quod festum Patzinacarum nostro tempore dicitur in rei gestæ monumentum, & grati animi testimonium.*

Hos Patzinacas Vlahos quoque dictos fuisse Ioannes Cinnamus bellum ab Emanuele cum Vngaris gestum referens testatur.

a lib. 4.

a *Leonem autem Batatzem nomine aliundè cum exercitu alio magno, & Vlahorum ingenti numero, qui quondam fuisse coloni Italorum memorantur, ex locis Ponto Euxino vicinis irrumpere Hunnicam jubet, unde nullo quisquam seculo eos invaserat.*

Nicetas verò de Andronico ad Rossos fugiente à Vlahis capto Emanuelique dedito tradit; quæ sicuti de Dacicis Vlahis intelligenda sunt ita de Thessalicis Vlahis ea, quæ Zonaras idemque Nicetas suprarelati tradunt; Nam Moglenam regionem Cedrenus describit, & ejusdem montanam à Roberto Guiscardo desolatam circa Castoriam esse Anna Comnena Alexiados lib. 5. docet, in quam Alexius deinde Vlahos collocavit; eademque loca hodie incolunt, & ad montem Pindum usque se extendunt, ut Laonicus, quæ Regio magna Vlahia quoque dicta fuit, ut Acropolita; & sicut originem ducunt ab illis, qui in prælio capti fuere, quorum plurimi membris debilitati esse solent, ita Græci eosdem *Cuzzo Vlahos* dixere, quod vulgari Græco Claudos Vlahos significat.

Patzinacas ergo eosdem fuisse cum Vlahis ex dictis constat; Sed Patzinacarum nomen in desuetudinem abiit, Vlahorumque denominatio invaluit, & ad ipsos quoque Bulgaros extensa est; Nam Anna Comnena delectum Tyronum à Patre Alexio factum (de quo Zonaras) referens ait lib. 8.

Nempe Bulgaros & pastoritiæ duratos vita laboribus agrestes juvenes incertiss sedibus vagos, quos communis dialectus Vlahos vocare consuevit, & Nicetas de Isaacio Angelo.

Hæmi montis accolas sibi, & Romano Imperio infestissimos reddidit, qui olim Mysi nunc Vlahi nominantur.

Vlahi ergo à Græcis dicti fuere non solùm qui Vlahica lingua loquebantur, sed etiam ipsi Bulgari: Laonicus etenim relata Illyriorum per Europam dispersione subdit.

b lib. 1.

b *à Dacia ad Pindum usque montem in Thessaliam se projicientem alius quidam populus utrique nomen fuit Bachi.*

Hic loco *Bachi* Vlahi legendum esse constat: cum Bulgaros quoque inter Vlahos trans Istrianos, & Vlahos Thessalicos sitos comprehendere voluerit Laonicus nomine Vlahorum, hocque modo Vlahi dicti fuere etiam Bulgari, qui pastoritiam, & agrestem vitam prout ipsi Vlahi ducebant. Hæc apud Græcos; Apud Latinos autem scriptores Luitprandus hist. lib. 1. cap. 3. Pizenacos inter trans Istrianos populos numerat, & Regino Hungaros à Petzinatis sedibus suis pulsos refert: Longinus autem & Michovita Pyeczinegos, Cromerus verò Picinigos conterminos Russis ponunt, & cum eisdem Russis contra Polonos socia arma junxisse referunt; quæ de Patzinacis intelligenda sunt, nam Longinus cum Cedreno, & Zonara concordat, qui Imperante Zimisce Rossos ex Bulgaria redeuntes internecione à Patzinacis deletos referunt: Longinus verò Pyeczinegos Duce Bura anno 972. (eodem Zimisce Imperante) Russos ex Græcorum provinciis præda onustos redeuntes victos, præda spoliatos, Ducemque eorum occisum tradit. Quæ omnia de hodierna Valachiæ regione intelligenda esse constat. Vlahorum autem nomen ab anno 1300. innotuisse Cromerus refert lib. 12.

Primum hoc nomen (Vlahorum) in Vngarorum historia reperio tempore Caroli Regis, qui anno Christi 1330. contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slavico nomine Voievodam vocant, latinè Palatinum dici usus obtinuit, bellum gessit.

De quorum denominatione Pius 2. Europæ cap. 2.

Colonia Romana eò deducta Duce quodam Flacco à quo Flaccia nuncupata, ex in longo temporis tractu corrupto ut fit vocabulo Vlachia dicta, & pro Flaccis Vlachi appellati, sermo adhuc genti Romanus est, quamvix magna ex parte mutatus & homini Italico vix intelligibilis.

Leunclavius verò Pand. Turcic. n. 71. explosâ à Flacco deductione uti fabulosâ, ait Vlachorum nomen à vocibus germanis Walli, Walchi, & Valischi promanasse, quibus Italos, & Gallos significari affirmat, & enuntiatione molliori mutatum in Vlachi: quod corroborare volens subdit.

Suffragatur huic opinioni mea vetus etiam Gallicia nomen frequens in antiquis Vngariæ Regum titulis, quo Valachia significabatur, eadem cum Gallis & Italis utens lingua, sicut & nunc adfinitatem aliquam cum eorum lingua Provinciali retinet.

Stephanus autem Zamoscius lapidum antiquorum Daciæ cap. 3.

Dicti sunt Vlachi non à Flacco, ut Bonfinius & alii

& alii comminiscuntur; sed quia aborigines eorum à Pannonibus Olaz *vocantur, hinc Olachi ac additis litteris tandem Valachi sunt dicti. Fit autem sæpè ut in vernaculo indigenarum idiomate peregrinas originationes imperiti linguarum confingunt.*

Sic quisque ex suæ gentis idiomate Valachorum denominationem trahere conatus est; ea, quæ Pius de Flacco refert, eadem plures repetunt, & Iovius Flaccum Præsidem Provinciæ nomen dedisse scripsit, quod ab Ovidio sumptum esse debuit, ut Gregorius Reychensdroff in Corographia Transilvaniæ refert, ait enim Ovidius de Ponto lib. 4. Elegia 9. ad Græcinam:

Præfuit his Græcine locis modo Flaccus, & illo.
Ripa ferox Istri sub Duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli,
Hic arcu fisos terruit ense Getas.

At tempore Ovidii Dacia in Romanorum ditionem nondum pervenerat, cum eandem Trajanum debellasse, eoque Colonias deduxisse constet; ideò meritò hanc sententiam uti fabulosam rejicit Leunclavius; sed suam quoque à VValchis idem ipse refellit, nam ibidem sequitur.

Vlachiam vocavere Græci & incolas Vlachos pro quibus interpretes Zonaræ, Cedrini & aliorum historicorum reddidere Blachiam & Blachos contra molliorem pronunciandi rationem Græcorum.

Vbi rectè quidem interpretes redarguit, quod B. pro V. posuerint; sed non animadvertit ipse, quamvis linguarum Græcæ & Slavæ peritus, latinum Valach non esse ejusdem prolationis cum Græco βλαχ & Slavo . . . Vlah; quæ eodem sono proferuntur; indeque dignoscitur, eum, ex latina Valachorum dictione, significatum mutuasse, & suis VValchis adaptasse; nam latini facilioris prolationis gratia A addunt & cum χ non habeant, pro eo, CH ponentes pro Vlachis, Valachos scribunt, & Germani VValachos duplici V. suffragium autem ex Galliciæ nomine falsum est; nam Reges Vngariæ titulum Galliciæ, ab Halycia, sive Gallatia Civitate ad flumen Tyram, (hodie Dniester in Russia minori, sive nigra dicta, cujus meminit Codinus) existenti sumpserunt, ut ex Longino, & Cromero suo loco relatum est, non à Gallac, sive Gallitia Valachiæ, quæ ad Istrum: neque Valacha lingua majorem affinitatem habet cum Provinciali, & Itala, quam cum Hispana, vel Gallica; sed omnibus hisce diversa, quartam, & peculiarem Romanæ sive Latinæ linguæ dialectum habet, ut idem Stephanus Zamoscius de Valachis montana Transilvaniæ incolentibus disserens animadvertit; qui eorundem denominationem ab *Olaz* Vngarico deducens ab antiquis Annalibus Vngaricis manuscriptis quos Thuroz edidit refellitur; ibi enim cap. 97. semper Vlachi reperiuntur, in edito verò & Vlachi, & VValachi, ideò quod aliis de imperitia linguarum appingit, in ipsum redundat: Cum igitur Annales Vngarici, qui apud Latinos pro antiquissimis habentur, Vlachos habebant, & cum relatis Græcis auctoribus conveniant, Vlahorum prolatio non est detorquenda, & prout apud utrosque significat gentem Vlahica lingua loquentem, ita ejusdem vocabuli origo Græca, aut Latina esse non potest; cum eosdem Patzinacas prius dixere Græci quam Vlahos, neque Vlahorum nomen apud antiquiores scriptores Anna Comnena, & Niceta reperitur; quorum temporibus Vlahi tam pro iis qui Vlahica lingua loquebantur, quam etiam pro Bulgaris sumebantur: restat igitur ut hoc vocabulum Græci à Slavis proximioribus sumpserint; apud Bulgaros etenim, Serblos & Croatos.

Vlah Romanum, Latinum, & Italum significat, apud Polonos verò cæterosque Septentrionales *Vloh* ut Cromerus testatur loco supra relato, ubi sequitur.

Vnde verò, & quando Valachi dici ceperint non comperio: vulgaris quidē est opinio, sed nullo veteri auctore nixa, à Flacco quopiam, sive Præfecto, sive Domino eos nomē hoc accepisse, ut primū Flacci, mox corrupto à finitimis Barbaris vocabulo VVlassi, & Valachi appellarentur: Polonorum quidem, atque Slavorum lingua non modò hi populi, verùm etiam omnes, qui sunt Italici generis VVlassi & VVlossi dicuntur, quod ipsum etiam argumento est Italicam hanc gentem esse.

Sed ipsum quoque Patzinacarum nomen ex Russico, vel Polonico Pyeczinigorum desumptum videtur: Græcos etenim pronunciationem invertendo Slavonizasse . . . .

Leo Allatius Vir summus animadvertit exemplo sint sequentia.

Pyeczinigi-Patzinacitæ: Prophirogenitus.
Patzinacæ Cedrenus & reliqui.
Cessar——Tzessar Cinnamus & plura alia.

Daciæ ergo incolæ, primo Pyeczinigi Russico, & Patzinacæ Græco vocabulo dicti fuere, deinde Bulgarico Vlahi.

Vlahi igitur, vel Vlassi Slavè, & Valachi latinè dicuntur quicunque Valacha lingua loquuntur; & quamvis Cromerus linguam Valacham mixtam cum Russica & Slavica esse scripserit; quod de finitimis Podoliæ Moldavis esse potuit, & de Valachis Istri accolis & Bulgaris conterminis, qui promiscua lingua Valacha & Slava loquantur; prout & de Thessalicis Valachis, qui inter Albanos, Græcos & Bulgaros degunt cum finitimis etiam ipsi promiscua lingua utantur; universam tamen latè patentem utriusque Valachiæ regionem ultra Istrum, & Thessaliæ montanam citra, Valachica tantum non alia lingua uti certum est omnibus, qui easdem regiones peragrarunt, sed cum in diutina servitute Bulgarica Romanum caracterem amiserint,

rint, Bulgarico uti illis necesse fuit, & Sacerdotes eorum Slavo idiomate Divina officia celebrant; Principesque Slavo vocabulo Voivodæ dicti, cum cæteris Valachis Slavo caractere, & titulis utuntur; idcircò communiter cum Cromero creditum est, Valacham linguam cum Slava mixtam, esse. Nec admiratione caret multis abhinc seculis linguam Romanam citra Istrum prorsus extinctam esse, ultra Istrum autem peculiari dialecto servari, exindeque deinde in Thessaliam translatam fuisse; & eò magis, quod Romani postremam Daciam tempore Trajani acquisiverint, & primam Imperante Aureliano amiserint, deseruerintve; & inde populis cis Istrum translatis inter Mysias collocantes Daciam novam constituerint; adeò ut nisi ipsius linguæ usus per latè patentem Daciam convinceret, res fabulosa videretur; Hos autem Valachos quamvis communiter scriptores teneant esse progeniem Romanorum à Trajano ibi deductorum; tamen cum apud auctores antiquos nulla eorum memoria reperiatur; sed varia tantum nomina Barbarorum, qui Daciam per vices occuparunt, quousque Bulgari hæc eadem loca, quæ Valachi tenent insederunt, & transmisso Istro recentiorem Daciam, Mysiam, Macedoniam, partemque Thraciæ Romanis eripientes, Bulgarico nomini addiderunt; probabilius igitur videtur tunc victores Bulgaros Romanorum populos captivos integros ex cisistrianis regionibus, in transistrianas simul cum lingua transtulisse, & cum illis (si qui à tempore Aureliani reliqui erant) vel ab aliis barbaris prius ibidem translati fuerant, miscuisse, quàm quod omnes ab antiquis Romanis ibidem à temporibus Aureliani relictis promanarint: qui cum ditionis Bulgaricæ essent pro Bulgaris transistrianis habiti fuerunt, quoad ab eisdem desciscentes, Patzinacarum, deinde Vlahorum nomen sortiti sunt, & quamvis deinde Vlahorum nomen cum Bulgaris confusum reperiatur, tamen si quis reflectat ad originem & significatum nominis Vlah, id apud Slavos universos Romanum, Latinum, & Italum significare reperiet: cum igitur ipsi Slavi Illyricum occupaverint, Romanosque inibi incolentes in servitutem redegerint, inclitum illud nomen Romanum apud Slavos servile evasit, & Vlah servum significare, quod deinde ad ejusdem Slavicæ quoque gentis pastoritiæ, infimæque conditionis homines extensum fuit. Vlahi igitur apud Slavos ex lingua homines Romanos, Latinos, vel Italos significat, ex conditione pastores montana incolentes. Vlahos autem per montes Rasciæ, Bosnæ, & Croatiæ degentes etiamsi multi Romanorum esse progeniem arbitrantur, & tempore occupatæ à Slavis Dalmatiæ in montes secessisse cum presbytero Diocleate autumant; tamen cum nullum Romanæ linguæ vestigium retineant nomenque ipsorum innotuerit eo tempore, quo Vlahorum nomen cum ipsis Slavis jam confusum reperiebatur, & pastorem significabat; ideò pastorum nomine censitos fuisse, prout & nunc verosimile est. Hos Itali Morlaccos dicunt, de cujus nominis significatu Presbyter Diocleas, qui ante annum 1200. scripsit, Bulgarorum gesta describens ait.

Igitur impugnantes Sylloduxiam, expugnaverunt eam, inde debellando ceperunt totam Macedoniam; post hæc totam Provinciam Latinorum qui illo tempore Romani vocabantur, modò verò Moroulachi, hoc est, nigri Latini.

Hæc homo Slavus, qui loca à Bulgaris occupata referens, Sylloduxiam, pro Mysia sumere dignoscitur, & præter Macedoniam Thraciam quoque occupatam tradit; quam ex vocabulo Græco *Mauro* & Slavo *Vlahi* Moroulahi componens, tunc Slavis nigros Latinos significare testatur Romano Thracos, qui Slavo idiomate *Carni Vlahi*, sive, ut textus à Marulo versus *Carni Latini* dici debuissent; quam nigredinem cum Romanis Thraciæ tribuat, hac coloris differentia ab aliis eos distinguere videtur, qui Slave *Bili Vlahi* id est, Albi Latini dicendi essent, quod verosimiliter hodiernis Valachis ad Septentrionem Bulgarorum degentibus tempore Diocleatis tributum esse debuit; posterioribus autem temporibus ejusdem Valachiæ transistrianæ partem majorem (nunc Moldaviam dictam) Mauroulahiam dixere Græci, ut Codinus testatur; inde fieri potuit, ut sicut prius Vlahorum, ita deinde Mauroulahorum nomen ad universos montium incolas Vlahico more pastoritiam vitam ducentes à Græcis extensum fuerit; Venetique qui continuò in Græcia versabantur, ab eisdem id mutuati sint, & prolatione Italica Morlaccos dixerint, cæterisque Italis deinde communicaverint, exindeque incolæ montium Rasciæ, Bosnæ, & Croatiæ Morlachi ab Italis dicantur, & mons Croatiæ (olim Albius) Morlacca; ita ut ipsi quoque Itali Romano Græcos imitati, Morlaccos nominantes, Nigros Latinos, sive Italos pro Slavis imprudentes dicant.

Valachi autem hodierni quicunque lingua Valacha loquuntur seipsos non dicunt Vlahos aut Valachos sed *Rumenos*, & à Romanis ortos gloriantur, Romanaque lingua loqui profitentur; quod sicut sermo ipsorum comprobat, ita mores quoque eorundem Italis, quam Slavis similiores convincunt, ut relati auctores referunt, & qui cum eisdem versati sunt testantur, ex quorum progenie se ortum Ioannicius Rex Bulgariæ & Blachiæ ad Innocentium III. scribens [a] professus est: Ioannes quoque Hunniades inter Valachos Transilvaniæ natus ex Corvina Romana familia ortum ducere gloriabatur.

[a] *Rain.* 1203. n.20.

Pro

Pro dictorum verò corroboratione ponenda sunt aliqua verba Valachica, quæ Romanum retinent idioma à Fratre Francisco Soimirovich Bulgaro Archiepiscopo Achridano tradita, qui cum multo tempore inter Valachos versatus, regiones eorumdem plurie peagraverit, & Bulgaricam, Latinam, Italicam' Valachicam, & Turcicam calleat linguas, de vocabulis, moribus, locorumque situ, accurata distinctione disserit.

Valach.	Latin.
Albu	*Album*
Albul	*Albus*
Apa	*Aqua*
Argint	*Argentum*
Aururu	*Aurum*
Arma	*Arma*
Ansul	*Angelus*
Ape	*Apes*
Buno	*Bonus*
Buna	*Bona*
Barba	*Barba*
Barbosul	*Barbatus*
Bou	*Bovis*
Batezat	*Baptizatus*
Cadul	*Caballus*
Casa	*Domus*
Camassa	*Camisa*
Caemp	*Campus*
Caemp lung	*Campus longus*
Campana	*Campana*
Capul	*Caput*
Caglia	*Callis, via*
Cagliator	*Viator*
Caine	*Canis*
Ciara	*Cera*
Carta	*Carta*
Cielul	*Cœlum*
Cruce	*Crux*
Domnul	*Princeps. Dominus*
Domna	*Domina*
Domnia	*Dominium*
Domneste	*Dominicus*
Domnata	*Dominatio tua*
Dutor	*Debitor*
Erba	*Herba*
Frat	*Frater*

Valach.	Latin.
Fratria	*Fraternitas*
Freul	*Frenum*
Fur	*Fur*
Furat	*Furari*
Gaina	*Gallina*
Gramatich	*Discipulus*
Luna	*Luna*
Lung	*Longus*
Lume	*Lumen*
Luminare	*Candela, Lumen*
Luminosus	*Splendidus, Illustris*
Maire	*Major*
Munte	*Mons*
Muntani	*Montani*
Nic	*Nix*
Ninge	*Ningit*
Nigro	*Niger*
Ploua	*Pluvia*
Paste	*Pascha*
Pament	*Pavimentum, terra*
Rossu	*Rubeus*
Rivol	*Rivulus, flumen*
Rumaneste	*Romane*
Stella	*Stella*
Soere	*Sol*
Lun	*Dies Lunæ*
Marc	*Martis*
Miercur	*Mercurii*
Gioi	*Iovis*
Vinere	*Veneris*
Sambata	*Sabati*
Nedeglia	Slavonicum Dies Dominicus

Valach.	Latin.
Bine venit domnata	*Bene veniat dominatio tua*
Bine amga sit predomne vestre	*Bene inventa dominatio vestra*
Su noi sentem Rumeni	*Etiam nos sumus Romani*
Noi sentem di sange Rumana	*Nos sumus de sanguine Romano*
Ne teteme	*Ne timeas*
Rumi tot suentia acolo	*Roma omnia sancta ibi*
Pune solich in capul	*Pone biretum in capite*
Rumen Munten	*Romanus Montanus*
VVolfgangus Lazius	
Stis Romane	*Scis Romane*
Sufla	*Suffla*

Ioan-

Ioannes Lasicius

Occide *Occide*

Vniversa autem Valachia prout olim in duas distincta fuit Provincias, ita nunc quoque duos diversos habet Principes, Vayvodas dictos; Occidentalis, quæ & minor à Græcis, Slavis, & Turcis Vgroulachia dicta (quod Vngaricam Valachiam significat) à Latinis Transalpina, & superior; ab ipsis autem Valachis Muntena, id est montana: Inferior autem, sive Orientalis, & major olim Mauroulahia dicta, id est Nigra Vlahia à Græcis, nunc quoque à Turcis Carabogdania, id est, nigra Bogdani regio, à Bogdano Principe quod nomen apud Slavos Deodatum significat; nigra verò *à frumento nigro, cujus est ager ille feracissimus* ut Leunclavius asserit; quam frumenti nigredinem Græcis causam dedisse Mauroulahiam denominandi credibile est: hanc eandem Slavi Moldoulahiam à flumine Molda dicunt; Valachi autem Moldove: Geographi verò universam regionem in Valachiam, & Moldaviam distinguunt, & cum utrique hi Valachi caractere Bulgarico, vel Slavo, Cyriliano nuncupato, utantur diplomata suorum Principum idiomate quoque Slavo scribuntur, & etiamsi aliqua Valachico idiomate scripta reperiantur, tamen omnium nomina, & tituli in principio apponi solita Slavo idiomate scripta sunt exempli gratia:

My N N	Nos N N
Milostyu Boxyu Naçalnich	Gratia Dei Prorex
y Voyvoda Vgroulaschi y proça	& Dux Vgroulahorum, & cætera
My N N	Nos N N
Milostyu Boxyu Naçalnich	Gratia Dei Prorex
y Voyvoda Moldoulaschi y proça	& Dux Moldoulahorum, & cætera

Has autem Valachorum regiones antiquissimis, temporibus Bastarnæ incoluerunt ut Strabo l. 2. testatur *qui sunt trans Istrum Scythæ, Bastarnæ, & Sauromatæ sæpè prævaluerunt, pulsisque aliis in eorum loca imigrarunt, quidamque eorum, vel in Insulis, vel in Thracia substiterunt* & infra. *ad ostia Istri magna est Insula* Πεύκη *Peuche, quam tenentes Bastarnæ Peuchini sunt cognominati* idem Ptol. & Zosimus; Tacitus de moribus Germanorum *Peucini, quos Bastarnas vocant* Plinius l. 4. cap. 14. *Peucini Bastarnæ supradictis contermini Dacis* idem Amian. Marcell. & Iornandes: hinc observare licet, insulam, quam Græci Peuchem, & Populos Peuchinos dixere, eandem Latini Peucem: Slavi verò acutiori sono Peuczen, & Peuczinos; inde illud Polonicum Pyeczinigi promanasse dignoscitur; à quo Græci acutam pronunciationem Slavorum imitantes, Patzinacarum nomen pepererunt; hancque eandem insulam ab accolis parùm ab antiqua Peucæ dissona voce Pizinam vocari refert Domin. Marius Niger Com. X. de ostiis Istri differens *sacrum ostium reliquis amplius insulam Peucem amplectens, Pizinam modo à Barbaris vocitatam.*

PRES-

PRESBYTERI DIOCLEATIS
REGNVM SLAVORVM.

Rogatus à vobis dilectis in Christo fratribus, ac Venerabilibus Sacerdotibus sanctæ sedis Archiepiscopatus Diocletanæ Ecclesiæ, nec non, & à pluribus senioribus, maximè à juvenibus nostræ Civitatis, qui non solùm in audiendo, seu legendo, sed in exercendo bella, ut juvenum moris est delectantur, ut libellum *a* Gothorum, quod latinè Sclavorum dicitur Regnum quo omnia gesta, ac bella eorum scripta sunt, ex Sclavonica littera verterem in latinam, vim inferens meæ ipsæ senectuti, vestræ postulationi fraterna coactus charitate parere studui; veruntamen nullus legentium credat, alia me scripsisse præter ea, quæ à Patribus nostris, & antiquis senioribus veridica narratione referre audivi.

a Num. 1.

Regnante in Vrbe Constantinopolitana Imperatore Anastasio, qui se, & alios Eutychiana hæresi maculaverat, Romæ verò præsidente Gelasio Papa * Secundo, eo tempore præclaruerunt, in Italia Germanus Episcopus, & Sabinus Carusinæ Sedis Episcopus, atque Venerabilis vir Benedictus apud Castinum montem, exiit quoque gens à Septemtrionali plaga, quæ Gothi nominabantur, Gens ferox, & indomita, cui erant tres fratres Principes filii Regis Senuladi, quorum nomina sunt hæc; primus Brus, secundus Totilla; tertius verò Ostroyllus, itaque qui major cæteris erat defuncto Patre; Brus sedit in solio ejus, regnavitque pro eo in terra nativitatis suæ; Totilla verò, & Ostroyllus, ut sibi magnum nomen facerent, consilio, & voluntate primogeniti fratris congregantes exercitum magnum valde, & fortem exierunt de Terra sua, & venientes debellaverunt Pannoniam provinciam, & bellando obtinuerunt eam: post hæc cum valida multitudine pervenerunt in * *Templana*. Tunc * *Rex* Dalmatinorum qui in Civitate magna & admirabili Salona manebat, misit nuncios, & litteras ad * Regem Istriæ provinciæ, ut congregaret exercitum, quatenus insimul exirent eis obviam, & defenderent se. Igitur ambo congregantes exercitum gentis suæ exierunt obviam Gothis; venientes itaque castrametati sunt juxta eos, tunc per spatium octo dierum quia prope erant Castra ad castra, hinc inde armati procedentes per partes graviter se vulnerabant, ac trucidabant. Octavo verò die omnes hinc inde Christiani, & gentiles armati exierunt, & commissum est magnum prælium ab hora diei tertia, usque ad vesperam, & Dei iudicio, cui nemo audet dicere, cur ita faciat, quia fortè aliquod magnum peccatum latebat in Christianis, victoriam Gothi crudeles habuerunt, ceciditque pars Christianorum, & interfectus est Rex Istriæ, & multa millia hominum Christianorum in ore Gladii mortua sunt, & plurima captiva ducta sunt. Evasit autem Rex Dalmatinorum cum valde paucis militibus, & aufugit in Civitatem suam Salonam.

Post hæc quia magnus erat exercitus, Totillæ & Ostroylli fratris ejus, & Populus ei accreverat multus, consilio inito cum suis magnatibus diviserunt exercitum, & Totilla per Istriam, & Aquileiam cum suo exercitu transiens, Italiam petiit, multaque, & magna prælia ibi commisit, Regiones ac Civitates plurimas vastavit, atque incendit; Inde Insulam Siciliam ingrediens pauco in tempore vitam finivit, sicut ei dixerat Dei famulus Benedictus, *b* Ostroylus autem frater ejus cum suo exercitu Illyriam provinciam ingressus, crudelia committendo bella, quia non erat, qui ei resistere posset, obtinuit totam Dalmatiam, & maritimas Regiones, donec advenit, & resedit in Regione Prævalitana. Tunc retentis secum aliquantis militibus misit filium suum *in * Transmontanas*, Senulatum nomine, ut regiones transmontanas subjugaret: Inter hæc Imperator Constantinopolitanæ Vrbis congregans exercitum contra Ostroylum misit, eò quod audierat, eum remansisse cum paucis in Prævalitana Vrbe. Præterea venientes, qui ab Imperatore missi fuerant, invenerunt sicut dictum est, Ostroyllum cum paucis, attamen quia vir forti animo erat, paravit se ad bellum: Commisso itaque bello ceciditOstroyllus, & interfectus est, & qui cum eo erant in fugam conversi sunt. Hominesitaque Imperatoris tollentes eorum spolia in terram suam reversi sunt.

b *Ostroilus Pr. Rex.*

Audiens autem filius ejus *c* Senudilaus mor-

c *Senudialus.*

2\. mortem Patris venit quantocius cum exercitu putans invenire Imperatoris gentem, ut mortem Patris vindicaret, sed minimè invenit. Denique cæpit Regnum, & regnavit in loco Patris, genuitque filium, quem Syllimirum vocavit; fueruntautem Regni ejus fines de Valdevino usque ad *a* Poloniam tam maritimas quam transmontanas regiones, multasque iniquitates, & persecutiones faciendo Christianis, qui in Civitatibus maritimis habitabant. Duodecimo anno Regni sui mortuus est, cui successit filius ejus *b* Syllimirus in Regno, qui quamvis paganus, & gentilis, tamen cum omnibus pacificus fuit, & dilexit omnes Christianos, & minimè persecutus est eos, iniit quoque pactum cum eis, & facti sunt ei Tributarii. Replevit multitudine Sclavorum, & quievit terra, in diebus illis genuit quoque filium, quem Bladinum vocavit. Vigesimo primo anno Regni sui mortuus est.

a Num. 2.

b Sylimir. 3.

Accepit Regnum filius ejus *c* Bladinus & in via Patris sui ambulavit, & possedit Regnum Patrum suorum cum pace, genuit quoque filium, quem Ratomirum vocavit, qui ab infantia sua cæpit esse durus valde, atque superbus. *d* Præterea regnante Bladino exiit innumerabilis multitudo populorum à magno flumine Volga, à quo, & nomen ceperunt, nam à Volga flumine Vulgari usque in præsentem diem vocantur. Hi cum uxoribus, & filiis, ac filiabus, atque cum omni pecunia, ac substantia magna nimis venerunt in Sylloduxiam Provinciam. Præerat eis quidem nomine Kris, quem lingua sua Cagan appellabant, quod in lingua nostra resonat Imperator, sub quo erant VIIII. Principes, qui regnabant, & justificabant Populum, quoniam multus erat nimis, igitur impugnantes * Sylloduxiam, expugnaverunt eam. Inde debellando cæperunt totam Macedoniam. Post hæc totam Provinciam Latinorum, qui illo tempore *e* Romani vocabantur, modò verò Moroulachi, hoc est nigri Latini vocantur.

c Bladinus. 4.

d N. 3.

e N. 4.

Imperator etiam plurima cum eis faciens bella, sedens in solio suo, nec valens in aliquo superare, misit, & fecit pacem cum eis, & sic dimisit eos, similiter & Rex Bladinus cernens, quod maxima multitudo Populi esset cum eis, fecit pacem, cæperuntque se utrique populi valdè inter se diligere, id est Gothi, qui, & Sclavi, & Vulgari, & maximè quod ambo Populi gentiles essent, & una lingua esset omnibus, deinde Vulgari jam ex omni parte securi construxerunt sibi villas, & vicos, & inhabitaverunt terram, quam cæperunt usque in præsentem diem. Inter hæc mortuus est Bladinus & regnavit pro eo *f* Ratomirus filius ejus, qui inimicus nominis Christiani extitit à pueritia, cæpitque ultra modum persequi Christianos, voluitque delere de terra, & de Regno suo nomen eorum, multas quoque Civitates eorum, & loca destruxit, & alias in servitutem redigens reservavit.

f Ratomirus. 5.

At Christiani videntes se in magna tribulatione, & persecutione positos congregantes se cæperunt super cacumina montium, ac fortia loca, Castella, & ædificia, prout poterant construere, ut vel sic evaderent manus eorum, donec Deus visitaret eos, & liberaret. Defuncto etiam Ratomiro, ex ejus progenie regnaverunt post eum quatuor iniqui Reges, non in uno quidem tempore, sed unus *g* post alium temporibus suis, quorum temporibus, semper in persecutione fuerunt Christiani, & quia inimici, & persecutores Christianorum, longum duximus narrare eorum iniquos actus, & vitam, quoniam ad meliora, & delectabiliora tendere festinamus. Attamen diebus eorum multi Christianorum ex maritimis & transmontanis regionibus nolentes se inquinare eorum pollutis moribus fugiebant quotidie, undique jungebant se illis, qui in Montanis, & in locis fortioribus manebant eligentes magis cum eis sustinere persecutiones, & penuriam, & salvare animas suas; quàm gaudere ad tempus cum gentilibus, & in eorum . . . . perdere animas. Post mortem verò quatuor iniquorum Regum natus est ex eorum progenie quidam *h* Zuanimirus, qui accepto Regno destitit Christianos persequi. *i* Temporibus hujus floruit, ut Rosa ex Civitate Thessalonica quidam Philosophus Constantinus nomine, filius cujusdam Leonis Patricii vir per omnia sanctissimus, atque in divinis scripturis profundissimè pueritia edoctus. Hic Vir Sanctus à Spiritu Sancto admonitus exiens de Civitate sua Thessalonica venit in Cæsaream provinciam, ibique cum pluribus Philosophis disputans diebus plurimis convicit eos, suaque doctrina, & prædicatione convertit totam Cæsaream Provinciam ad fidem Iesu Christi, & baptizati sunt omnes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Post hæc convertit totam gentem Bulgarinorum, & similiter baptizati sunt in fide Sanctæ Trinitatis. Inter hæc mortuus est Rex * Saramirus, & accepit regnum ejus Sfetopelek nomine. Regnante verò Rege *k* Suetopelek, misit Papa Stephanus litteras ad venerabilem Virum Constantinum Doctorem, vocans eum ad se, audierat enim de eo, quod sua prædicatione converti fecerat innumerabilem gentem, & ob hanc causam desiderabat eum videre. Itaque Constantinus Vir Sanctissimus ordinavit Presbyteros, & litteram lingua Sclavonica componens, commutavit Evangelium Christi, atque psalterium, & omnes divinos libros veteris, & novi testamenti de græca litera in Sclavonicam nec non, & missam eis ordinans more Græcorum confirmavit eos in fide Christi, & valedicens omnibus, quos ad fidem Christi converterat, secundum Apostolicum dictum Romam pergere festi-

g 6, 7, 8, 9.

h Zuanimir. 10.

i N. 5.

k Suetopelek. 11.

festinabat; Dum autem pergeret transiens per Regnum Regis Sphetopelek, honorificè ab eo susceptus est. Tunc vir Dei Constantinus, cui nomen postea *a* Kyrillus à Papa Stephano impositum est, quando consecravit eum Monacum cæpit prædicare Regi Evangelium Christi & fidem Sanctæ Trinitatis, ad cujus prædicationem Rex Sphetopelek credidit Christo & baptizatus est cum omni Regno suo, & effectus est Orthodoxus, & verus Sanctæ Trinitatis cultor. Aliquantis post hæc diebus immoratus cum Rege Vir Beatissimus confirmavit eum in fide atque doctrina Christi, & valefaciens omnibus Christicolis Romam profectus est; Tempore isto facta est lætitia magna, & Christiani descendentes de montanis, & locis abditis, quo dispersi erant, cæperunt nomen Domini laudare, & benedicere, qui salvos facit sperantes in se.

a N. 6.

Post hæc Sphetopelek Rex jussit Christianis qui latina utebantur lingua, ut reverterentur unusquisque in locum suum, & reædificarent Civitates & loca, quæ olim à Paganis destructa fuerunt. Placuit etiam Regi, ut temporibus suis rememorarentur, ac recordarentur, seu scriberentur termini, ac fines omnium Provinciarum ac regionum Regni sui, quatenus unaquæque gens sciret, atque cognosceret fines, & terminos Provinciarum & regionum suarum, congregans igitur omnes sapientes Regni sui, locutus est eis de verbo hoc, sed nullus eo tempore inventus est, qui certam responsionem daret Regi de hac re. Tunc Rex Dei Sapientia plenus, sano utens Consilio, misit sapientes ac nobiles viros Legatos ad Venerabilem, & Apostolicum virum Papam *b* Stephanum, & ad Imperatorem Constantinopolitanæ Vrbis Michaelem rogans, & petens, quatenus antiqua privilegia, quibus termini, & fines provinciarum, ac regionum, seu terrarum scripti continebantur mittere cum viris sapientissimis dignarentur, dum autem Legati Regis Romam venissent, & verba Regis Papæ Stephani intimassent, gaudio magno gavisus est Papa venerabilis, & maximè quod occasione accepta mitteret sapientissimos Viros, qui novellum ac tenerum Regem adhuc in fide, & populum ejus pascerent, ac satiarent pane cœlesti, ac verbo vitæ. Misit itaque Vicarium suum Honorium nomine Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Prebyterum Cardinalem, cui, & tradidit potestatem ligandi, atque solvendi, evellendi, & dissipandi, ædificandi, atque plantandi, sicuti moris est, quando per mundi partes Legati, seu Vicarii à sede Romana mittuntur, & cum eo alios duos Cardinales Episcopos quoque jussit eum secum assumere, qui adhuc populo in fide Episcopos sive Ecclesias consecrarent, & verbum vitæ in eorum cordibus quotidie seminarent. Advenientes itaque Cardinales, & Episcopi invenerunt Regem in Planitie Dalmæ à quo cum magno honore, & reverentia suscepti sunt. Tunc Rex jussit congregari in eadem Planitie Dalmæ omnes populos Terræ, & Regni sui. Inter hæc dum Populi congregarentur, advenerunt Legati nobiles, & sapientes missi ab Imperatore Michaele, Leo, & Ioannes, & alii sapientes, qui à Rege, & Cardinalibus honorificè suscepti sunt. Igitur omnes congregati, tam latina, quàm & Sclavonica lingua, qui loquebantur jussu Honorii Apostolici Vicarii, & Christianissimi Regis Suetopelek, per spatium dierum XII. Synodum fecerunt, in qua diebus octo de lege divina, è sacra Scriptura, ac de statu Ecclesiæ tractatum est; Cæteris autem quatuor diebus de potestate Regis, de Ducibus, & Comitibus, & Centurionibus & de statu Regis sermocinatum est. Relecta sunt, & in eadem Synodo antiqua Privilegia tam latina, quàm græca missa ab Apostolico & ab Imperatore audientibus cunctis populis de divisione Provinciarum, ac regionum, seu Terrarum, sicuti ab antiquis Imperatoribus scripta, & ordinata fuerunt, & placuit Regi, & cuncto populo finita Synodo XII. die per manus Honorii Vicarii, & Cardinalium, atque Episcoporum coronatus est Rex, atque coronatus more Romanorum Regum, & facta est lætitia magna in populo, & in universo Regno ejus. Post hæc jussit Rex, ut consecrarentur Archiepiscopi, unus in Salona, & alius in Dioclia, similiter, & Episcopi plurimi consecrati sunt, & Ecclesiæ, quæ destructæ erant, & violatæ manebant reædificatæ, & consecratæ sunt, statuit etiam Rex, ut nullus perturbaret in aliquo aliquam Ecclesiam, aut haberet aliquam potestatem, seu dominationem in aliqua Ecclesia, nisi solus Archiepiscopus, vel Episcopus, cujus sub jure esset eadem Ecclesia, qui verò aliter faceret, Regiam Coronam offenderet; Post hæc secundum continentiam privilegiorum, quæ lecta coram populo fuerant, scripsit privilegia, *c* divisit Provincias, & regiones Regni sui, ac terminos, & fines earum hoc modo secundum cursum aquarum, quæ à montanis fluunt, & intrant in mare contra meridianam plagam, maritima vocavit, Aquas verò, quæ à montanis fluunt contra Septemtrionalem plagam, & intrant in magnum flumen Donavi, vocavit Sumbra, deinde maritima in duas divisit provincias, à loco Dalmæ, ubi Rex tunc manebat, & Synodus tunc facta est usque ad Valdevino vocavit Croatiam Albam, quæ & inferior Dalmatia dicitur, cui inferiori Dalmatiæ consensu Domini Papæ Stephani, & Legatorum ejus instituit Salonitanam Ecclesiam Metropolim, sub cujus regimine has Ecclesias statuit, vid. Spalatum, Tragurium, Scardonam, Stransonam, quod nunc est Castellum, Iadræ, Enonam, Arbuam, Absarum, Vegliam, & Epitaurum,

b N. 7.

c N. 8.

quod nunc dicitur Ragusium, item ab eodem loco Dalmæ usque Bambalonam Civitatem, quæ nunc dicitur Dyrachium Croatiam rubeam vocavit, quæ & superior Dalmatia dicitur, & sicuti inferiori Dalmatiæ Salonitanam Ecclesiam constituit Metropolim, simili modo superiori Diocletanam Ecclesiam pro jure antiquo statuerunt Metropolim, sub cuius regimine has Ecclesias declararunt, scilicet Antibarium, Buduam, Ecatarum, Dulcignum, Suacium, Scodram, Drivastum, Polletum, Sorbium, Bosonium, Tribunium, Zaculmium, Surbiam autem, quæ & transmontana dicitur, in duas divisit provincias, Vnam à magno flumine Drina contra Occidentalem plagam, usque ad montem Pini, quam, & Bosnam vocavit. Alteram verò ab eodem flumine Drina contra Occidentalem plagam, usque ad Lapiam, & lab. quã Rassam vocavit. Vnaquaque autem in Provincia Banum ordinavit, id est Ducem ex suis consanguineis fratribus, & Supanos id est Comites, & Sednicos, id est Centuriones ex nobilioribus earundem Provinciarum; dedit autem unicuique Bano id est Duci potestatem sub se habere septem Centuriones, qui rectè, ac justè populum judicarent, & tributa acciperent, & Banis præsentarent; Bani post hæc medietatem Regi persolverent, & medietatem sibi tenerent; Comitibus verò, id est Iupanis jussit sub se habere unum Sednicum, qui cum eo similiter judicaret populum cum justitia, & duas partes tributorum Comites, id est Iupani, Regi ut solverent; tertiam verò suo usui retinerent, Banis autem sive Ducibus nullam rationem facerent, sed unusquisque teneret & dominaretur Iupanis earundem Provinciarum ac regionum, sed solo Regi rationem redderent, multas leges, & bonos mores instituit, quos qui velit agnoscere, librum Sclavorum, qui dicitur *a* Methodius legat, ibi reperiet qualia bona instituit Rex Benignissimus; Itaque perfectis omnibus, Cardinalis, & Episcopi, ac Legati Imperatoris accepta à Rege licentia, & agente gratias Deo, & Regi, cum honore magno, & cum pluribus donis à Rege datis reversi sunt ad loca sua, similiter Bani, & Iupani, atque Centuriones noviter ordinati cum universo populo laudantes Deum, & salutantes Regem, abierunt unusquisque in Provinciam & regionem suam. Regnavit præterea Rex Sanctissimus XL. annos, & menses quatuor, genuitque filios, & filias, & septimadecima die intrante mense Martio mortuus est, sepultusque est in Ecclesia Sanctæ Mariæ in Civitate Dioclitana honorificè, & cum magnis exequiis. Tunc congregantes se Populi lamentaverunt illum flentes, & in eadem Ecclesia, in qua sepultus est, clamaverunt filium ejus Sfetolicum, ibiq; consecratus, & coronatus ab Archiepiscopis, & Episcopis, ex illa deniq; die mos adolevit, ut in eadem Ecclesia eligerentur, & ordinarentur omnes Reges hujus terræ. *b* Igitur Sfetolicus accepto Regno secutus est vestigia Patris sui, & ambulavit in via mandatorum Domini, pacemq; cum omnibus habuit, genuit filios, & filias XII. anno Regni sui mortuus est, Regnavitque *c* Vladislavus filius ejus pro eo. Accepto Regno Vladislavus, qui fortis extitit viribus, oblitus est Domini Dei sui, & declinavit à via Patrum suorum, non rectè ambulavit coram Domino, sed coinquinavit se multis immunditiis, ideoque dum quadam die iret venatum, Divino judicio in foveam cecidit, & mortuus est, Regnavitque frater ejus *d* Thomislaus pro eo, qui fortis extitit viribus, sed non fuit, ut frater ejus. Regnante Thomislavo, Vngarinorum Rex nomine Attila promovit exercitum, ut debellaret eum. Rex autem Thomislavus fortis juvenis, & robustus bellator plurima bella cum eo commisit, & semper eum in fugam convertit, genuitque Thomislavus Rex filios, & filias, & XIII. anno Regni sui mortuus est; *e* Sebeslaus filius ejus successit in Regnum Patris sui, eo tempore venerunt Græci, & obsederunt Civitatem Scodarim. Audiens autem Sebeslavus Rex congregavit gentem multam, & venit in castra eorum, & ceciderunt Græci, & multi gladio perierunt, & plurimi capti sunt; alii verò in fugam conversi sunt; Dum hæc agerentur, Attila Rex Vngarinorum cum exercitu intravit in terram Sebeslavi Regis, & deprædavit, destruxit, atque incendit maximam partem terræ illius, & reversus est in locum suum. Inde abiit contra Occidentalem plagam, Sebeslavus autem Rex reversus non invenit eum, cæpitq; recuperare terram suam; Nati sunt ei duo filii gemini, unumque Rasbivoii vocavit, quod latinè dicitur ruina gentis, alium verò Vladimirum. Regnavit XXIV. annis, & mortuus est.

Post eum regnaverunt filii ejus, diviseruntq; sibi Regnum, eò quod gemini essent, & *f* Rasbivoii, quidem maritimam; *g* Vladimirus autẽ Sumbram regebat, qui accepit uxorẽ filiã Regis Vngarinorũ, genuitq; ex ea filios, & filias, & facta est pax firma inter Vngaros, & Sclavos. Post hæc Rasbivoii septimo anno Regni sui mortuus est. Vladimirus verò accepit totum Regnum, & XX. anno Regni sui mortuus est. Regnavit post eum filius ejus *h* Charanimirus, cujus temporibus rebellavit Croatia Alba, & projecerunt eũ inde. Tunc Rex congregans gentem ex Rassa, & Bosna perrexit super eos. At ipsi cõgregantes se in plano Chelno paraverunt ei bellũ, in quo cecidit Rex, & mortuus est. Accepitque post eum Regnum *i* Tuardoslavus filius ejus, & recuperavit Regnum patris sui, & mortuus est.

Post eum regnavit *k* Ostrivoii nepos ejus, eò quod liberis caruit Rex Tuerdoslavus, genuit filios, & filias Rex Ostryvoii & XXII. anno mortuus est. *l* Tolimirus filius ejus accepit Regnum in diebus illis lætata est omnis terra, genuit filios, & filias, & mortuus est.

a N. 9.

b *Sfetoslieb.* 12.

c *Vladislaus.* 13.

d *Thomislaus.* 14.

e *Sebeslaus.* 15.

f *Rasbivoy.* 16.

g *Vladimir.* 17.

h *Charanimirus.* 18.

i *Tuardislaus.* 19.

k *Ostrivoy.* 20.

l *Tolimirus.* 21.

Post

a Pridislaus. 22.

Post quem regnavit *a* Pridislavus filius ejus, qui multas iniquitates operatus est. Quodam itaque tempore insurrexerunt Magnates Bosnæ cum aliquantis, & interfecerunt Regem, corpusq; ejus in flumen projecerunt. Tunc *b* Crepimirius filius ejus una cum Bano captis omnibus illis, disperdiderunt eos, morteque pessima necaverunt eos. Crepimirius itaq; post hæc accepit Regnum, & regnavit in loco patris, eo tẽpore venerunt Alamanii & ceperunt Istriam, cæperuntque intrare Croatiam. Tunc Rex Crepimirius congregans fortitudinem validam gentis suæ, paravit eis bellum, facto bello misit eos Rex in ore gladii, & persecutus eos projecitque eos ex omni terra sua. Post hæc Dux Alemanorum misit Legatos Regi Crepimiro, ut daret filiam suam Vxorem filio suo Suechozar; placuit Regi, eò quod ipse Dux esset Consobrinus Imperatoris, & accepit filiam ejus uxorem filio suo, & facta est pax firma inter eos. Regnavit Crepimirus Rex XXV. annos, & mensem unum, & mortuus est. Regnavit post eum *c* Sfetozar filius ejus, qui mansuetus fuit, & pius, vixitque in timore Domini, & genuit filium cui Radaslavus nomen imposuit, post hæc in pace quievit.

b Crepimir. 23.

c Sfetozar 24.

d Radosl. 25.

Post eum regnavit *d* Radaslavus, qui patris sui vestigia secutus, omni bonitate fuit ornatus; præterea genuit filium quem Ciaslavum vocavit, qui juvenis effectus, cæpit esse inobediens Patri suo. Eo tempore Banus Croatiæ Albæ, cum suis omnibus rebellaverunt Regi. Tunc Rex Radaslavus congregans exercitum partem exercitus dedit filio suo Ciaslavo, partemque secum tulit. Post hæc abeuntes circumdederunt rebelles hinc inde, & comprehenderunt illos, ac deprædaverunt, sed quotquot Rex comprehendit liberos abire permisit. Quos verò filius Ciaslavus comprehendit, militibus in servitutem tradidit, quam ob causam indignati sunt Milites, qui cum Rege erant, & relicto eo abierunt post Ciaslavum filium ejus. Tunc Ciaslavus elevatus in superbiam, expulit patrem suum de Regno, & consilio militum cæpit persequi eum; Rex denique fugiens, venit in locum, qui dicitur Lasta, cernens itaque non posse evadere manus filii sui, cum aliquantis qui eum diligebant venit ad littus maris; Post hæc quia Cislavus cum suis jam propè erat, tempore percussi cum equitibus, ut stabant natantes, pervenerunt, & ascenderunt quamdam petram, quæ non multùm longè erat à terra, & sic evasit Rex, non multò post voluntate Dei transibat Navis, quæ de Apulia erat, tunc Rex, & qui cum eo erant cæperunt clamare, & vocare nautas, & nautæ remigantes venerunt, ut viderent, quidnam esset, ut autem cognoverunt causam cum honore susceperunt Regem, & omnes ejus, & duxerunt ad Civitatem Sypontinam: Inde perrexit Romam ad limina Apostolorum Petri, & Pauli, ab illa autem die petra illa vocata est (Radaslavi Camich.) s. petra. *e* Ciaslavus prætereà maledictus à Patre cepit regnare. Eo tempore erat quidam adolescens nomine Tycomil in partibus Sraga filius cujusdam Presbyteri de vico Rabici, pascebatque greges ovium cujusdam Principis, cui nomen Budislavus, & quia Tycomil fortis erat viribus, & robustus venator, atque valdè levis ad currendum, quandocumque Princeps exibat venatum, ducebat eum secum, quadam verò die dum iret venatum Tycomil, nolens, sed casu percutiens virga, quam manibus gestabat, unam Canem nomine palusia, interfecit eam, unde nimio terrore perterritus, eò quod Princeps eam valde diligeret, fugam petiit, & venit ad Ciaslavum, à quo statim susceptus est.

e Ciaslav. 26.

Regnante ergo Ciaslavo Rege, Kiis Princeps Vngarinorum cum suo exercitu venit Bosnam, & devastabat, atque deprædabatur eamdem provinciam, tunc Rex congregans populum, exiit ei obviam in Drina Iupania juxta fluvium, ubi commisso bello Tycomil suprad. Adolescens, hinc inde hostes vulnerans cucurrit, & interfecit Vngarinorum Principem, & amputato illius capite Regi præsentavit, ceciderunt die illa innumerabiles ex gente Vngarinorum in loco, qui Civedino dicitur (quasi prorugitus pecorum, sic enim rugiebant ibi Vngari, dum interficerentur ut porci in loco, ubi interfectus fuit Kiis Princeps Ciscono) usque in præsentem diem; Post hæc Rex Ciaslavus valdè lætus dedit Tycomil Iupaniam Drinæ, & filiam Bani Rassæ dedit ei uxorem, eò quod interfecisset Kiis Principem. Vxor autem principis audiens mortem viri sui, perrexit ad Regem Vngariæ, quæsivit ei adjutorium, & exercitum, quatenus vindicaret mortem viri sui, accepta autem innumerabili gente venit supra Regem Ciaslavum, invenitque eum in Seremo. Nesciente autem Rege, nocte irruerunt Vngari in ejus castra, & captus est Rex Ciaslavus, & omnes parentes illius, quos jussit Vxor Kiis ligatis manibus, & pedibus projici in flumen Saum, sicque factum est, conversus est dolor ejus in peccatum, quod exercuit circa Patrem suum super caput ejus, & periit ipse, & domus ejus tota. Post hæc remansit terra sine Rege, & Bani cæperunt dominari terram suam, unusquisque super Provincias, & regiones, subjugaveruntque sibi Iupanos, & ab eis tributa accipiebant, sicut Rex solebat accipere. Nomen verò Regis nemo audebat sibi imponere, Tycomil etiam defuncto socero dominabatur terram Rassam, sed nec Regem, nec Banum ausus est se vocare, sed tantum Iupanum majorem, & ideò quoniam præerat cæteris Iupanis Rassæ, sicque dominaverunt terram multis temporibus: præterea parentes Regis Radasla-

vi, & milites qui cum ipso erant Romæ audientes, quod accidit rogaverunt Regem, ut uxorem acciperet, qui coactus eorum precibus accepit Vxorem Romanam, valde nobilibus ortam natalibus, de qua genuit filium, quem Petrislavum vocavit, post hæc in senectute bona mortuus est, & sepultus in Ecclesia Sancti Ioannis Lateranensis cum magna honorificentia, accepit post hæc Petrislavus uxorem puellam nobilem Romanam, de qua genuit filium, quem Paulomirum vocavit, post hæc vivens annis plurimis cum parentibus suis Romanis, & ipse mortuus est, post mortem verò ejus, parentes ejus cæperunt habere inimicitias cum cæteris Romanis, & cæperunt dura bella facere in Civitate, sicuti sæpe solent facere, Paulimirus jam juvenis effectus, cæpit esse valdè robustus, & fortis bellator, ita ut in Civitate Romana nullus ei esset similis, unde parentes ejus, nec non alii Romani cæperunt illum valde diligere, immutaveruntque nomen ejus, & imposuerunt ei nomen Bello, eo quod bellum facere valde delectabatur; eo tempore exivit Stolum à Sicilia multitudo copiosa navium Saracenorum, quod Stolum vocatur, miria armeni, græcæ i. latinæ, decem millia vella; omnes Civitates maritimas destruxerunt; latini autem fugientes montana petebant, quo Sclavi habitabant, revertentes in suas Civitates; sed Sclavi comprehendentes illos pro servis tenuerunt; post hæc plurimi latinos dimiserunt tali pacto, ut omni tempore tributa eis redderent, & servitia exercerent, sicque cæperunt reædificare Civitates maritimas à Saracenis destructas; per idem tempus Romani parentes Belli, qui & Bellimirus, quod non possent sustinere Magnatum Romanorum insidias, atque inimicitias, eo quod nolens se humiliare, ac pacem cum inimicis facere exeuntes omnes de Civitate una cum Bello uxoribus, & filiis, ac filiabus, milites numero quingenti acceptis parvulis, & mulieribus venerunt Apuliam, inde intrantes, naves transfretaverunt in partes Dalmatiæ, venerunt ad portum, qui Gravosa dicitur, & Vmbla, miserunt enim Sclavi Bello, qui, & Paulimirus, nuncios, ut veniret accipere Regnum Patrum suorum, & hac de causa secuti sunt illum parentes ejus; igitur descendentes de navibus construxerunt castellum, & habitaverunt ibi, audientes homines Epidauriæ Civitatis, qui per silvas & montana manebant, quod Bellus cum Romanis venissent, & Castellum fecissent, congregantes se venerunt, & una cum ipsis ædificaverunt Civitatem supra Mare in ripis Marinis, quas *a* Epidaurii lingua sua Laus dicunt; unde ea Civitas Lausium vocata est, quæ posteà l. posita Ragusium appellata est. Sclavi verò Dubrounich appellaverunt i. Sylvester, sive Sylvestris, quoniam quando eam ædificaverunt, de sylva venerunt. Inter hæc audientes Bani, & Iupani terræ advenisse Bellum nepotem Radaslavi Regis lætati sunt, & maximè Populus terræ Sclavorum cæperunt undique ad eum confluere, inprimis habitatores regionis Tribuniæ venientes cum magno honore duxerunt illum in Tribuniam; Postea Bani venientes in Tribuniam cum Iupanis, & Setnicis susceperunt illum honorificè, & in Die ascensionis Domini constituerunt illum *b* Regem. Solum Iuppanus Rassæ, qui de Thycomil progenie erat cum sua Provincia noluerunt venire ad Regem. Tunc Rex Bellus iratus congregavit exercitum, & venit Rassam; Luthomirus autem Iuppanus Rassæ congregans similiter populum paravit ei bellum. Bello itaque inito juxta flumen Limo, cecidit populus Iuppani Rassæ, & in fugam conversi sunt. Tunc Rex cum suo exercitu insecutus est eos usque ad aliud flumen, qui dicitur Ylibro, ubi dum Iuppanus per pontem transiret fugiens, quidam qui cum eo erant volentes habere benevolentiam Regis percutientes eum gladio per pontem jactaverunt eum in flumen, & mortuus est. Rex autem accepit Regnum patrum suorum, & siluit terra in conspectu ejus; igitur causa victoriæ Romani, qui cum Rege erant ædificaverunt Ecclesiam in Rassia ad honorem B. Petri Apostoli in loco propinquo Caldanæ, & non multum longè ab eadem Ecclesia in uno monticulo construxit Rex Castellum, vocavitque illud suo nomine Bello; Ecclesiam autem supradictam statuit, Episcopatum fieri ordinavitque ibi Episcopum & Episcopatum usque in præsentem diem; post hæc cæpit Rex perambulare per terram, & per Regnum suum.

Quodam itaque tempore dum esset Rex in partibus Sremi, Sremani congregantes se cum Vngaris commiserunt prælium cum Rege, in quo loco cæciderunt Sremani cum Vngaris, & facta est eis contritio magna, ab illo ergo die dicta est planities illa, in qua factum prælium, Bellina nomine Regis ob victoriam, quam habuit ibi Rex usque hodie, post hæc Vngari ad Regem miserunt quærendo pacem, Rex præterea fecit pactum cum eis hoc modo, ut ab illo die in antea non auderent transire flumen Sava, & à loco undè surgit, & sicut currit usque quo intrat in magno flumine Donavi, neque homines Regis transirent in illam partem, neque illi in istam, & placuit eis, & fecerunt pacem. Post hæc reversus est Rex in maritimas regiones, quadam autem die dum intraret in unum oppidum Tribuniæ, subitanea morte defunctus est. Tunc sepelierunt illum in Ecclesia Sancti Michaelis in eodem oppido cum grandi honore. Populi autem fleverunt illum multis diebus, septi-

a N. 10.

b Pauli-mir. Belus 27.

septima autem die Dormitionis ejus uxor illius peperit filium, quem *a* Tiscemirum vocavit, quod latinè dicitur Consolator populi, defuncto Rege ii, qui de progenie Tycomil erant cæperant dominare Rassam, & omnes *B*ani similiter tempore, ut prius dominari super se, nolebantque ullam facere rationem Reginæ, nec ejus filii: sola Tribunia obediebat Reginæ, eò quod parentes ejus erant in Tribunia, & Lausio, & non audebant rebellare ei. Postquam autem crevit puer, tulerunt ei uxorem filiam Bani Cidomiri de Croatia Alba, de qua genuit duos filios, Prælemirum, & Cresimirum; postquam autem creverunt pueri, misit Tiesemirus filium suum socero suo, qui Croatiam Albam dominabatur, mandans ei, ut congregaret populum, & iret supra Banum Bosnæ, ipse autem cum Prælimiro filio suo congregans parentes suos, & populum Tribuniæ, venit præliare contra Banum, qui Prevalitanam regionem regebat; Banus itaque congregans populum suum paravit se ad bellandum, dum autem committeret bellum, cecidit Banus, & mortuus est, cecidit & Tiesemirus, & vulneratus est, posteà mortuus est. *b* Plerimirus autem ejus filius vicit prælium, & cæpit totam Croatiam rubeam, & coronatus est Rex, cæpitque dominari terram, & Regnum Patrum suorum.

a *Tescimir.* 28.

b *Plerimir.* 29.

Cresimirus autem frater ejus cum avunculo pugnantes prædaverunt Vscople, & Lucca, & Preua, Banus autem Bosnæ videns quod ante eos stare nequibat ad pugnam, fugit ad Regem Vngariæ, deinde Cresimirus cæpit totam Bosnam, & dominavit eam, defuncto etiam patre matris suæ dominavit *c* Croatiam Albam. Eo tempore defunctus est Bulgarorum Imperator Petrus nomine, qui sedebat in Civitate magna Preslava, & Græcorum Imperator congregans validam fortitudinem gentis suæ obtinuit totam Bulgariam, suoque subjugavit Imperio, deinde reversus ad Polatiam suam, reliquit suum exercitum. Hi autem, qui præerant exercitui, venientes cum exercitu cæperunt totam Rassam provinciam, Iuppanus etiam Rassæ fugit, & venit ad Regem Prelemirum cum duobus filiis suis Piena, & Radigrado, & filia sua nomine Prechvalla, & invenerunt Regem in Iupania Onogosti; Prelimirus autem Rex videns filiam ejus, quod pulchra esset valde, & omnibus membris composita, vulneratum est cor illius amore ejus, vocatisque pueris suis mandavit eis loqui Iuppano patri puellæ, si vellet se subjugare, & omnem regionem suam Regiæ potestati spontanea voluntate, & vellet jurare fidelitatem Regi, & filiis ejus, sciret quod *R*ex acciperet filiam ejus uxorem, quod Iupanus audiens lætus effectus juravit, ipse cum filiis ejus promiserunt se adimplere omnia quæcumque mandasset Rex. Tunc *R*ex accepit filiam ejus uxorem, & nuptiis celebratis more regali dedit cognatis suis in Tribessam, quam Latini dicunt hæreditatem, & constituit Radigradum Iuppanum in Onogoste, post hæc non multo tempore transacto defunctus est Imperator Græcorum, & *R*ex Prelimirus cum suo socero miserunt *R*assanis suis amicis, ut nil timendo interficerent Græcos, qui præerant eis, ita, & factum est; occisis ergo una die omnibus Græcis perrexit *R*ex cum socero, & suis cognatis, & obtinuit totam *R*assam, constituitque socerum suum, sicut prius fuerat Iuppanum majorem, & cognatos suos sub potestate patris Iupanos constituit, ut dominarentur eam provinciam, & possederunt, salvo tamen Iure *R*egio; post hæc Prelimiro Regi nati sunt quatuor filii, quorum nomina sunt hæc primogenitus *d* Chualimirus, secundus Bolleslauus, Tertius Dragislauus, quartus Spelanchus, quibus, & divisit terram suam hoc modo: Chualimiro dedit Zentæ *R*egionem cum Civitatibus, & has Iuppanias Lusca, Padlugiæ, Gorsca, Cupelnich, obliquit, Propratna, Cremeniza, Budua, cum Cuceva, & Gripuli; Pelislavo dedit Tribuniam cum his Iupanis Libomir, Vetanica, *R*udina, Crusceviza, Vrmo, *R*essena, Draceviza, Canali, Gernoviza. Dragislavo dedit Cherenaniam regionem, & has Iuppanias Stantania, Papava, Yabsco, Lucca, Vellica, Gorymita, Vecenike, Dubrava, & Debre. Preuladio dedit regionem, quæ Sclavonicè dicitur Podgoria, latinè submontana, & has Iupanias, Onogoste, Moratia, Comerniza, Piua, Gerico, Netusini, Guisemo, Com. Debreca, Neret, & Ramma, quas, & quatuor regiones Thetrarchias vocavit; vixit autem Prelimirus Rex annis multis, & vidit filios filiorum suorum, & in senectute bona mortuus est, & sepultus est in Episcopio Rassæ in Ecclesia Sancti Petri, cum magno honore, & reverentia, atque gloria. Cresimiro autem fratri ejus natus est filius cui Stephanus nomen imposuit, iste post mortem Patris rexit Croatiam Albam, & Bosnam, & post eum semper regnaverunt in Croatia, natus est ei ex concubina filius ambobus pedibus claudus, qui multo tempore ambulare non potuit, quem Leglet nominavit, iste Leglet mortuo Patre ejus Crescimiro, adductus est in Tribuniam ad Consobrinum suum, Bolleslavum, serviebat itaque ei puella nomine Lovizza, quam dilexit, & postea duxit uxorem, genuitque ex ea septem

c *N. II.*

d *N. 12.*

 filios,

filios, qui crescentes effecti sunt Iuvenes bellatores, & strenui in armis, filii Prelemiri Regis relinquentes vestigia patris sui cæperunt durè, & superbè se agere contra populum, quem regebant, unde valde cæperunt displicere Populo, sed quia mala voluntas diu latere non potest, miserunt Populi occultè nuncios supradictis VII. fratribus, & dederunt eis manus quatenus insimul insurgerent, & disperderent filios, & Nepotes Regis; itaque consilio inito VII. fratres cum Patre, & populo consilio, & voluntate Patris, ac totius Populi insurrexerunt, & persecuti sunt filios Regis, & miserunt eos in ore gladii à minimo usque ad maximum; evasit autem unus Sylvester nomine filius Boleslavi cum matre sua, & fugerunt Lausium, quæ nunc est Ragusium undè, & Mater Sylvestri progeniem duxerat.

Post hæc filii Leglech perpetrato fratricidio, seu homicidio cæperunt dominari terram, patre eorum residente in Culfo de Cattaro in loco, qui trajectus dicitur, ubi Castellum sibi construxerat, & Curiam. Sed Deus Omnipotens cui cuncta bona placent, & displicent omnia mala, atque peccata brevi in tempore percussit Patrem Claudum corpore, & anima, & filios ejus pestilentia, & clade quemadmodum percusserunt ipsi fratres, & Nepotes suos, & mortui sunt, & non remansit ex eis, vel unus. Videntes autem Populi timuerunt timore magno, statimque cum sine Rege essent consilio facto perrexerunt Lausium, & tulerunt inde *a* Sylvestrum, qui solus remanserat de progenie Regis gloriosi Prelemiri, & ordinaverunt sibi illum in Regem.

a *Silvester.* 30.

Rex itaque Sylvester accepto Regno gubernavit totam Tetrarchiam in pace cum timore Dei, & justitia, genuitque filium, cui nomen imposuit Tugemir, & dormivit in pace.

b *Tugemir* 31.

Successit *b* Tugemirus in Regnum, & accepta uxore, genuit filium, quem Chualimirum vocavit, eo tempore surrexit in gente Bulgarinorum quidam *c* Samuel, qui se Imperatorem vocari jussit, & commisit prælia multa cum Græcis, projecitque eos ex tota Bulgaria ità ut in diebus ejus, Græci non auderent propinquare illuc.

c *N.* 13.

Defuncto etiam Rege Tugemiro, *d* Chualimirus filius ejus successit in Regem, qui uxore accepta ex ea tres filios genuit, primogenitum *e* Petrislaum vocavit, qui regionem Zentam rexit, secundum Dragimirum, qui rexit Tribuniam, & Chelmam, tertium Miroslavum, qui regionem Podgoriam tenuit; postquam autem dimisit terram filiis suis, in senectute bona mortuus est.

d *Chualimir.* 32.
e *Petrislaus.* 33.

Quodam itaque tempore Miroslavus veniens causa videndi fratrem suum majorem, ingressus in lintrem, navigansque per Baltam, orta subitò tempestate periit ipse, & qui cum eo erant, cujus terram possedit frater ejus, & regnavit pro eo. Post hæc Rex Petrislavus genuit filium, quem Vladimirum vocavit, & in pace quievit, sepultus est in Ecclesia Sanctæ Mariæ in loco, qui dicitur Gazeni.

Puer autem *f* Vladimirus accepto Regno crescebat decoratus omni sapientia, & sanctitate. Tempore itaque eodem dum Vladimirus esset adolescens, & regnaret in loco Patris sui supradictus Samuel Bulgarinorum Imperator congregato magno exercitu advenit in partibus Dalmatiæ supra terram Regis Vladimiri, Rex verò qui vir sanctus erat, & nolebat aliquem de suis perire in bello, secessit humiliter, & ascendit in Montem, qui Obliquus dicitur cum omni gente sua, veniens post hæc Imperator cum exercitu, & cernens quod Regi prævalere non posset, partem sui exercitus ad Montis pedem reliquit, partemque secum ducens ad expugnandam Civitatem Dulcinium perrexit, erant prætereà per montem Obliquum igniti serpentes, qui statim ut aliquos percutiebant, absque ulla tarditate moriebantur, cæperuntque magnum damnum facere, tàm de hominibus, quàm de animalibus. Tunc Rex Vladimirus orationem fudit ad Dominum cum lachrymis, ut Deus omnipotens liberaret populum suum ab illa pestifera morte, exaudivit Deus Orationem famuli sui, & ab illo die, nullus ex eis percussus est, sed & usque hodiè si homo, aut aliqua bestia in monte illo à serpente percussus fuerit, sanus, & absque ulla læsione perseverat, fueruntque in illo Monte ab illo die, quo oravit Beatus Vladimirus quasi sine veneno serpentes, usque in hodiernum diem. Interea misit Imperator nuncios Vladimiro Regi, ut cum omnibus, qui cum eo erant de monte descenderet, sed Rex non acquievit, Iuppanus autem ejusdem loci Iudæ traditori similis effectus, misit ad Imperatorem dicens; Domine, si tuæ placet magnitudini, ego tibi tradam Regem; cui remisit Imperator, si hoc agere prævales ditatum te scies à me, & magnificum valdè. Tunc Rex congregatis omnibus, qui cum eo erant, taliter eis locutus est, oportet me fratres Carissimi, ut video adimplere illud evangelii versiculum, ubi dicitur: Bonus Pastor animam suam ponit pro ovibus suis, melius est ergo fratres, ut ego ponam animam meam pro omnibus vobis, & tradam corpus meum spontè ad trucidandum, seu occidendum, quàm ut vos periclitemini fame, sive gladio; Tunc postquam hæc, & alia plurima eis locutus fuisset resalutatis omnibus perrexit ad Imperatorem, quem Imperator statim relegavit in exilium in partibus Achri-

f *Vladimir.* 34.

Achridæ in loco qui Propa dicitur, ubi & Curia ejusdem Imperatoris erat. Post hæc congregato exercitu debellavit Dulcinium longo tempore, sed eum capere nullatenus valuit, inde ascendit iratus cæpit destruere, incendere, ac deprædare totam Dalmatiam, Decatarum autem atque Lausium Civitates incendit, nec non, & vicos, & totam Provinciam devastavit, ita ut terra videretur esse sine habitatore. Pertransivit Imperator sic devastans tam maritimas, quam & montanas regiones usque Iadram, postea per Bosnam, & Rassam reversus est in locum suum.

Præterea Vladimirus tenebatur in vinculis, jejuniis, & Orationibus vacans die noctuque, apparuit ei in visione Angelus Domini confortans eum, & nuncians ei ea, quæ ventura erant, quomodò eum Deus liberaret de ipso Carcere, & quomodò per martyrium perveniret ad Regna Cælorũ, & acciperet immarcescibilem coronam & præmia Vitæ æternæ. Tunc B. Vladimirus de visione Angelica roboratus, magis, ac magis vacabat orationibus, atque jejuniis. Quadam itaque die Imperatoris Samuelis filia Cossara nomine conpuncta, & inspirata à Spiritu Sancto accessit ad Patrem, & petivit ab eo, ut descenderet cum suis Ancillis, & lavaret caput, & pedes vinculatorum, & captivorum quod ei à Patre concessum est. Descendit itaque, & peregit bonum opus: Inter hæc cernens Vladimirum, & videns quod esset pulcher in aspectu humilis, mansuetus, atque modestus, & quod esset repletus sapientia, & prudentia Domini, Morata locuta est cum illo; videbatur ei, loquella illius dulcis super mel, & favum; igitur non causa libidinis, sed quia condoluit juventuti, & pulchritudini illius; & quoniam audiret eum esse Regem, & ex Regali prosapia ortum dilexit eum, & salutato eo recessit; volens post hæc à vinculis liberare eum, accessit ad Imperatorem, & prostrata pedibus illius taliter locuta est: Mi Pater, & Domine scio quia daturus es mihi Virum sicuti moris est, nunc ergo si tuæ placet magnitudini, aut des mihi Virum Vladimirum Regem, quem tenes in vinculis, aut scias me prius morituram, quàm alium accipiam Virum. Imperator hæc audiens, quia valdè diligebat filiam suam, & quia sciebat Vladimirum ex Regali progenie ortum, lætus effectus est, annuit fieri petitionem illius, statimque mittens ad Vladimirum, & balno . . . . vestibusque indutum Regiis jussit sibi præsentari, & benignè intuens, atque osculans coram Magnatibus Regni sui, tradidit ei filiam suam in Uxorem, celebratis itaque nuptiis filiæ suæ more Regali, constituit Imperator Vladimirum in Regem, & dedit ei terram, & Regnum Patrum suorum; totamque terram Duracenorum. Deinde misit Imperator ad Dragimirum patruum Regis Vladimiri, ut descenderet, & acciperet terram suam Tribuniam, & congregaret populum, & inhabitaret terram, quod & factum est.

Vladimirus itaque Rex vivebat cum Uxore sua Cossara in omni sanctitate, & castitate diligens Deum, & serviens illi nocte, ac die, regebatque Populum sibi commissum cum timore Dei, & justitia. Post non multum verò temporis defunctus est Imperator a Samuel, & filius ejus Rodomirus accepit Imperium, qui fortis extitit viribus, commisitque prælia multa cum Græcis tempore Basilii Imperatoris Græcorum, obtinuitque totam terram usque Constantinopolim, timens autem Basilius Imperator ne forte Imperium amitteret, misit occultè Legatos ad Vladislavum Consobrinum Radomiri dicens, quare non vindicas sanguinem Patris tui? accipe aurum, & argentum à me, quantum tibi visum fuerit, estoque nobiscum pacificus, & accipe Regnum Samuelis, qui Patrem tuum, & fratrem suum interfecit, & si prævales, occide filium ejus Radomirum, qui nunc tenet Regnum, quo audito Vladislaus consensit, & quadam die dum Radomirus ires venatum, ipse cum eo equitans, percussit eum, atque interfecit, & sic mortuus est Radomirus, & regnavit in loco ejus Vladislaus, qui occidit illum. Accepto itaque Imperio misit nuncios ad Regem Vladimirum, ut ad eum veniret, quo audito Cossara Regina tenuit eum dicens: Mi Domine noli ire ne quod absit, tibi eveniat sicut fratri meo, sed dimitte me, ut eam, & videam, & audiam, quomodo se habet Rex, si me vult perdere, perdat tu tantum ne pereas, igitur voluntate viri sui perrexit Regina ad Consobrium suum, quæ honorifice ab eo suscepta est, tamen fraudulenter; post hæc misit legatos secundo Regi, dans ei Crucem auream, & fidem dicens: Quare venire dubitas? Ecce uxor tua apud me est, & nil mali passa, sed à me, & à meis honorificè habetur. Accipe fidem Crucis, & veni, ut videam te quatenus honorificè cum donis revertaris in locum tuum cum Uxore tua; Cui remisit Rex. Scimus quod Dominus noster Iesus Christus, qui pro nobis passus est, non in aurea, vel argentea Cruce suspensus est, sed in lignea, ergo si vera est fides tua, & verba tua vera sunt per manus Religiosorum hominum Crucem ligneam mitte mihi, & fide, & virtute Domini nostri Iesu Christi spem habendo in vivificam

a n. 14.

Crucem, ac pretiosum lignum veniam; Tunc accersitis duobus Episcopis, & uno heremita mentiendo illis malignè fidem suam, dedit illis Crucem ligneam, misit eos ad Regem, qui venientes salutaverunt Regem, & fidem, atque Crucem dederunt. Rex verò accipiens Crucem pronus adoravit in Terra, & deosculatam recondidit in sinu suo, assumptisque paucis secum perrexit ad Imperatorem. Præterea jusserat Imperator per viam ponere ei insidias, ut transeunte eo insurgerent ex adverso, & interficerent eum; Deus autem Omnipotens, qui ab infantia custodivit famulum suum, noluit extra homines dormitationem accipere; nam misit Angelos suos, qui eum custodirent, cumque transiret per loca, quo insidiæ erant videbant insidiatores comitari milites Regem, quasi alas habentes, manuque trophæa gestantes, & cum cognovissent, quod Angeli Dei essent, timore perterriti aufugerunt quisque in locum suum. Rex verò venit ad Imperatoris Curiam in loco, qui Prespa dicitur, moxque ingressus est, ut ei mos erat, orare cæpit Deum Cœli, ut autem cognovit Imperator advenisse Regem, ira magna iratus, proposuerat nempe in corde suo, ut in via occideretur, antequam ad eum veniret, ne videretur consors vel consentiens neci ejus, eò quod jurasset, &, in Episcoporum, & in hæremitæ manibus Crucem dedisset, & hac de causa per viam insidias illi imposuerat. sed cum jam videret denudatum opus suum nequissimum, sedens ad prandium . . . misit gladiatores, qui eum decollarent; Orante præterea Rege, milites circumdederunt eum; ut autem cognovit Rex vocatis Episcopis, & hæremita, qui ibidem aderant dixit: Quid est Domini mei. Quid egistis? quare me sic decepistis? cur verbis, & juramentis vestris credens sine culpa morior? At ipsi præ verecundia vultus ejus non audebant aspicere. Tunc Rex facta oratione, & confessione accepto Corpore, & Sanguine Domini, Crucem illam, quam ab Imperatore acceperat, manibus tenens dixit. Orate pro me Domini mei, & hæc venerabilis Crux una vobiscum sit mihi testis in die Domini, quoniam absque culpa morior; deinde osculata Cruce dans pacem Episcopis, & flentibus omnibus egressus est Ecclesia, moxque à militibus ante Ianuam Ecclesiæ percussus, decollatus est XXII. die intrante Majo: Episcopi verò tollentes corpus ejus in eadem Ecclesia cum hymnis, & laudibus sepelierunt; ut autem Dominus declararet merita B. Martyris Vladimiri, multi diversis languoribus vexati intrantes Ecclesiam, orantesque ad ejus tumulum sanati sunt; Nocte verò videbatur ibi ab omnibus lumen divinum, & quasi plurimas ardere candelas, Vxor verò B. Vladimiri flevit cum fletu magno, ultra quam dici potest diebus multis. Videns autem Imperator mirabilia, quæ ibi Deus operaretur, pænitentia ductus, satis timuit; concessitque Consobrinæ suæ tollere corpus ejus, & sepelire honorificè quocunque vellet. Tulitque denique Corpus ejus, & asportavit in loco qui Craini dicitur, ubi Curia ejus fuit, & in Ecclesia Sanctæ Mariæ recondidit: jacet corpus ejus integrum, & redolet quasi pluribus conditum aromatibus, & Crucem illam, quam ab Imperatore accepit, manu tenet, congregataque multitudo Populi in eadem Ecclesia omni anno in festivitate ejus, & meritis, & intercessione ejus præstantur ibi multa beneficia recto corde petentibus usque in hodiernum diem. Vxor verò B. Vladimiri Cossara Sanctimonialis effecta piè, & sanctè vivendo in eadem Ecclesia vitam finivit, ibique sepulta est ad pedes viri sui, eodem itaque tempore, quo translatum est Corpus B. Vladimiri de Prispa in Craini Imp. Vladislavus congregato exercitu venit possidere terram B. Vladimiri, & Civ. Durachium, ut promissum ei fuerat ab Imperatore Basilio propter homicidia, quæ perpetraverat, manens itaque ante Durachium quadam die dum cænaret, & epularetur, apparuit ei miles armatus, & in effigie Sancti Vladimiri, & terrore percussus magnis vocibus clamare cæpit: Currite mei milites, Currite, & defendite me, quia Vladimirus occidere me vult, & hæc dicens surrexit de solio suo, ut fugeret, statimque percussus ab Angelo, corruit in terram, & mortuus est corpore & anima. Tunc Principes, & milites ejus, & omnes populi magno terrore percussi, & metu, succenso igne per Castra, eadem nocte fugerunt omnes per loca sua, sicque factum est, ut nequissimus homicida, qui sedens ad prandium B. Vladimirum decollari jusserat, & martyrem fecerat, ipse hora Cœnæ percuteretur, ut Angelus Satanæ efficeretur. a Quantas, & quales virtutes & prodigia Deus operare dignatus est per B. Vladimirum famulum suum, qui scire desiderat librum gestorum ejus, relegat, quo acta ejus per ordinem scripta sunt, & agnoscet profectò quod ipse Vir S. Vnus Spiritus cum Domino fuit, & Deus habitavit cum eo cui honor &c.

a n. 15.

Præterea Dragimirus frater Beati Vladimiri audiens mortem Imperatoris congregavit populum, & exercitum, ut terram, & Regnum Patrum suorum vindicaret. Igitur veniens in Cultum Civitatis de Cattaro jussit transfretare populum: Cattarenses verò præparatis Naviculis, panem, & vinum, & cibaria plurima abundanter

dantes extulerant ei obviam, & invitaverunt eum ad prandium in Insula, quæ Sancti Gabrielis dicitur: ipse verò cum paucis intrans in unam naviculam venit ad locum, cumque prandium pararetur, videntes Cattarenses, quod Dragemirus cum paucis esset, & ipsi plurimi, & quod nullus ei succurrere de terra posset, eò quod in Insula esset cæperunt dicere inter se alter ad alterum Imp. Bulgarinorum mortuus est, & Reges hujus terræ mortui sunt, hic solus de progenie illorum superest, si vixerit iste, & obtinuerit terram, non benè erit nobis, opprimet enim nos, sicut alii oppresserunt Reges, qui Patres, & fratres ejus fuerunt, Occidamus ergo illum, & jam non erit ex progenie istorum, qui opprimat, aut perturbet nos, seu liberos nostros. Deinde dum sederent ad prandium idipsum mutuò repetebant, cumque incaluissent vino, surrexerunt, ut eum occiderent, qui ut vidit accepto ense suo fugit in Ecclesiam, stansque deintus evaginato gladio defendebat se: At illi deforis stantes intrare non audebant. Tunc quidam eorum ascendentes desuper fregerunt tectum Ecclesiæ, & lapidem, & ligna jacientes in Ecclesiam, interfecerunt eum. Post hæc intrantes Naviculam fugierunt. Populi autem videntes quod accidit reversi sunt per loca sua. Vxor autem Dragemiri defuncto viro suo reversa est ad Patriam suam. Filia erat Luttomiri magni Iuppani Rassæ, quæ cum reverteretur cum duabus filiabus, & ipsa prægnans patrem suum defunctum invenit: Post hæc perrexit Bosnam, una cum Matre ad avunculos suos; peperit autem filium masculum in itinere in Iuppania Drinar in loco, qui dicitur Brusno, vocavitque nomen ejus Doboslavo, qui nutritus est in Bosna, usque dum esset adolescens; post à parentibus educatus est Ragusii. Accepit ibi Vxorem puellam Virginem speciosam nepotem Samuelis Imp. de qua genuit quinq; filios quorum nomina sunt hæc: Goyslauus, Mihala, Saanec, Radoslauus, & Predimirus.

Igitur post mortem Vladislavi Imperatoris Bulgariæ a Basilius Imperator congregato magno exercitu, & navium multitudine cæpit debellare terram, obtinuitque totam Bulgariam, Rassam, & Bosnam, totamque Dalmatiam, omnesque maritimas regiones usque in finibus inferioris Dalmatiæ: Dobroslauus præterea, quod sapiens & ingeniosus esset, cæpit se subdere Græcis, & esse quasi adjutor, & socius eorum, equitabatque cum eis per Provincias, & Græcis occultè consilium dabat, ut durè, & injustè se agerent contra populum. Similiter, & populis occultè dicebat, quare tam grande malum sustinetis à græcis, injustè vos judicant, bona verò tollent, uxores adulterant, filias vestras virgines corrumpunt, & polluunt; Numquam Patres mei, qui ante me Reges fuerunt, talia operati sunt vobis, grande & grave malum est hoc. Dumque sic ageret per singula loca cæperunt populi in eum intendere, & valde diligere, Græcosque nimium odisse. Inter hæc consilio inito populi inter se quadam die uno consensu mittentes legatos, & cartulas mutuò ad invicem surrexerunt, & uno die interfecerunt omnes magnates Græcorum qui sunt inventi per totam Dalmatiam.

a 2.16.

Post hæc congregati sunt omnes populi miserunt Dobroslavo, & filiis ejus ut venirent, & acciperent Regnum Patrum suorum, qui veniens cum quinque filiis suis, qui jam juvenes, & milites strenui erant, accepit b Regnum, cepitque præliari cnm Græcis, & obtinuit terram usque in Apliza. Tunc Imperator Græcorum iratus vocavit unum ex Ducibus suis nomine Armenopolos, jussit eum venire, & debellare Regem Doboslaum, & ejus filios, qui congregato magno exercitu militum, & peditum pervenit usque ad planitiem Zentæ.

b Dobrosl. 35.

Rex etiam Dobroslavus congregans exercitum dedit partem exercitus quatuor filiis, misitque eos in locum, quæ Vuranie dicitur contra Orientalem plagam, ut ibi expectarent eventum belli; ipse verò cum Radoslavo filio suo ex parte Occidentali irruit super Græcos, cæperuntque valde trucidare eos, Radoslauus itaque juvenis potens, & strenuus armis dextera lævaque vulnerans pervenit ad Ducem, quem cum cognovisset, gladio percussit, atque de equo in terram projecit; quod videntes Græci in fugam conversi sunt, cecideruntque ex eis plurima multitudo, quam dinumerare nemo potuit, plurimi autem eorum fugientes cum jam se evasisse putarent, insurgentes filii Regis, qui in Orientali parte erant, trucidaverunt eos, & facta est contritio, & plaga magna in Græcis die illa, Regnum verò Dobroslavi crescebat, & multiplicabatur quotidie, dedit tandem Rex filio suo Radaslavo Iuppaniam, quæ Rezca vocatur, eò quod in bello fortis, & victoriosus extitit: Audiens præterea Græcorum Imperator quod evenerat, ira magna iratus, & tristis animo effectus, misit statim Legatos cum auro, & argento non modico, ut darent Iuppano Rassæ, & Bano Bosnæ, & Principi Regionis Chelnanæ ut mitterent exercitum, & gentem supra Regem; Tunc Iuppanus, & Banus, congregantes populi multitudinem miserunt Luttovid Principi Regionis Chelnani, ut coadunaret universam multitudinem, & ipse esset Princeps, & ductor totius Populi, sicque factum est. Imp. ex alia parte congregans magnum valde quam fuerat ante, exercitum misit Durachium, mandans cuidam Cursilio Toparchæ, qui illis diebus Durachium totam-

totamque terram Duraccinorum tenebat, ut congregaret omnem Populum terræ Durachenotu,& præesset omni exercitui,&pergēs caperet Regem cum filiis suis quocumq; reperisset.

Igitur Cursilius cum omni exercitu venit,& resedit in planitie Civitatis Scodrinæ,ut ibi congregarentur omnes.congregata est ergo ibi tanta multitudo,ut vix eos terra caperet: Post hæc transuadato flumine pervenerunt in planitiem Antibarenæ Civitatis Luttovid, & Princeps cum suo exercitu advenit in Tribuniam. Rex verò Dobroslauus cum filiis,& gente sua manebat in Cermoniza,cernens autem quod magna multitudo esset Græcorum, timensque ne Luttovid transfretaret Culfum,ne concluderetur in medio,vocatis quinque filiis suis,dixit eis:videtis filii carissimi, quod magnus est Græcorum exercitus,&nos valdè pauci ad comparationem illorum,eis resistere mihi videtur, in bello nullatenus valemus,faciamus ergo sic: Remaneant duo ex vobis Goyslauus,&Radoslauus,cæteri verò tres accipite,unusquisque X. strenuos cum tubis,& buccinis, & montana conscendite,& per cacumina montium vos distendite, sic ut Græci videantur quasi in medio. Ego autem cum his, qui mecum sunt nocte media irruam in eorum Castra, cumque audieritis sonitum Tubæ,& buccinæ vos similiter per Circuitum de montibus,tubis,& buccinis clangite, magnisque vociferate vocibus; post hæc paulatim descendentes eorum Castris appropinquate, & dum prope fueritis, nolite timere, sed estote fortes, & pugnate viriliter. Deus enim Omnipotens tradet eos in manibus nostris. Igitur vesperascente hora, tres filii Regis ascenderunt montana, & fecerunt omnia, sicut mandaverat Rex. Ea hora quidam Antibarennus amicus Regis volens terrere Græcos,accessit ad Cursilium, & dixit ei cave Domine,& esto sollicitus, & vide quomodo evadas cum hac multitudine, scias sanè quod ex omni parte circumdatus es à magna multitudine, quod verbum per Castra sonuit, & omnes nimio terrore concussi sunt, statimque jussit Cursilius omnes armatos stare, & vigilias,& custodias de longe à Castris fecit ponere: Inter hæc Rex cum suo exercitu noctis hora paulatim gradiens,& suaviter appropinquabat eorum Castris;media autem nocte venit,quo vigiles,& custodes Græcorum erant, irruitque in eos,& alios trucidavit, aliosque in fugam convertit, quod videntes Græci valde turbati sunt,mox Regis tuba sonuit, & qui cum Rege erant clangentes buccinas, magnisque vocibus cæperunt vocitare,filii quoque Regis, qui per Montana erant,similiter,cæperunt hinc inde buccinas,& tubas clangere, & vociferare. Post hæc tardè per latera montium descendendo appropinquabant hostibus similiter, & Rex faciebat,Græci verò valde timere cæperunt, & quia tardè audiebant eos descendere, quia nox erat,&videre non poterant,putabant maximam multitudinem, quemadmodum audierant ab Antibarensi; At ubi audierunt sonitum tubarum,& buccinarum,& vociferationis hinc jam propè esse, & supra se irruere terrore percussi in fugam conversi sunt,ut autem cognovit Rex, &qui cum eo erant,fugam inisse græcos, Aurora appropinquante irruentes in Castra eorum cæperunt trucidare, vulnerare, & interficere post terga eorum persequentes eos, similiter,& filii Regis hinc inde graviter eos percutiebant, &trucidabant, cumque persequendo, & interficiendo eos Rex cum filiis suis, & cum gente sua transisset torrentem,qui per Prapatnam currit,& venisset in Sylvam Goyslauus non agnoscens patrem suum, quia pulvere, & sanguine aspersi erant, & alter non cognoscebat alterum irruit in patrem, & ex equo in terram projecit, non tamen eum vulneravit, tunc voce magna clamavit:*Boxe pomiluy,Boxe pomiluy*,quem statim filius ad vocem cognovit, & mox de equo descendens patris pedem tenuit,dicens; Miserere pater,non enim cognovi te, cui Rex noli timere fili quoniam adhuc Dei misericordia nobiscum est,eo quod non vulnerasti, nec occidisti me,tunc Rex stetit in eodem loco; vocavitque nomen loci *Bosya Milost* quod latinè dicitur Dei misericordia,qui locus sic vocatur usque in præsentem diem, eò quod fecisset Deus misericordiam Regi,ut non interficeretur à filio suo,& quod tantam multitudinem concessit Deus in manibus paucorum:Igitur filii Regis persecuti sunt hostes usque Drinum fluvium vulnerantes,& interficientes eos,nec non comprehendentes eos,& ligantes plurimos secum adduxerunt ad patrem in *Boxya milost*;Cursilius autem graviter vulneratus, remansit, sed cum venisset in planiciem servitutis Scodrinæ mortuus est,in quo loco posita est Crux, quæ usque hodiè Crux Cursilii vocatur.

Post hæc misit Rex Goyslavum filium suum cum exercitu obviam Luttovid Principi dans ei L. græcos,qui capti erant, & vulnerati, ut dum appropinquaret hostibus mittens eos sic vulneratos, & sanguine aspersos in Castra Luttovid Principis,ut Græci referrent ea,quæ eis acciderant,quod si Græci ire nollent omnes capite trucidaret,& hoc ideò egit Rex, ut Princeps cum suo exercitu metu concuterentur, videntes eos sic trucidatos. Fecit igitur Goyslauus omnia,quæ mandaverat ei Pater,movens igitur exercitum transfretavit Culfum, iter agens per Canalem. Ascendit in montem, qui Clouco vocatur,tunc quia propè erat Luttovid exercitus, misit supradictos Græcos in ejus castra,quod videntes,qui cum Luttovid,& audientes quod evenerat valdè perterriti sunt;Luttovid autem Princeps,quia vir bellicosus erat,& strenuus in armis minimè timuit,igitur misit Goyslavo,dicens:ingenia tua nullatenus me perturbant,sed si vir es, & aliquid vales,sume tecum duos milites,&ego similiter descendā usq; in campū,ut dimicemus, &

scies

ſcies, qui ſum ego: Placuit verbum in conſpectu Goyslavi, & ſtatim ſumēs duos ſtrenuos milites ſecū deſcēdit in campū ſimiliter, & Princeps deſcendit, ut autē dimicare cæperūt unus ex Goyslavi militibus nomine Vdobic impetum faciens in Luttovid Principem percuſſit eum, & in terram projecit, tunc alius clamare cæpit currite Commilitones, & ſocii currite quoniam Luttovid cecidit, & mortuus eſt, ad cujus necem cæperunt omnes currere, Luttovid autem, ut erat vulneratus recuperato equo fugam petiit. Hi verò, qui cum eo erant videntes, quod cecidit, & vulneratꝰ eſſet, omnes in fugam converſi ſunt. At Goyslavus cum ſuis perſecuti ſunt eos tota die illa, tollentesque ſpolia eorum reverſi ſunt victores ad loca ſua, & ex illa die quievit terra in conſpectu Regis, & filiorum ejus, & non fuit auſus quiſque reſiſtere eis, ſed omnes facti ſunt ei pacifici. Inter hæc Rex Dobroslauus plurima bona dans Antibareno illi, qui Curſilio nunciaverat, quod eſſet circumdatus à magna multitudine, ſtabilivit, ei ut nec ipſe, nec filii ejus in perpetuum obliviſcerentur hoc factum. Poſt hoc filii Regis obtinuerunt totam terram Duracinorum uſque ad flumen Dajuſſium, ædificaveruntque ibi Caſtellum, & poſuerunt in eo viros fortes, qui exeuntes deprædabant Græcos, & captivabant eos quotidie; Regnavit præterea Rex glorioſus Dobroslauus XXV. annis, & cadens in lectulo mortuus eſt in Prapratna in Curia ſua, filii autem ejus congregantes ſe fleverunt illum, & ſepelierunt in Eccleſia Sancti Andreæ in Capella ſua cum magno honore, & gloria. Defuncto Rege filii ejus, cum Regina matre eorum congregati, placuit eis dividere ſibi terras, & regiones patrum ſuorum ut unusquiſque ſuam poſſideret portionem. Igitur Goyslauus cum Prædemiro fratre minimo, acceperunt Tribuniam, cum Griſpuli, Michala, Obliquum, & Prapratnam, & Cermenizam, Sagavec autem Gorſcam, Iuppanam, Cupreluyc, & Barizi, Radaslauus lucam, Iuppanam, Podlugie, & Cucceviin Budua una Iuppa.

Poſt hæc Regina cum filio ſuo Goyslavo primogenito regebat regnum, & filios, Nullus autem ex eis vocitatus eſt Rex, donec vixit Regina mater eorum ſed tantumodo Kneſii vocabantur, quodam itaque tempore Goyslauus cecidit in lectulo, & dum infirmus jaceret in lectulo, quidam de Tribunia qui Scrobimeſi vocabantur conſilio inito venerunt, & interfecerunt illum jacentem in lecto, fratremque ejus Predemirum capientes, ſimiliter occiderunt, deinde quemdam conſtituerunt caput eorum & Dominum nomine Domanec, quo audito Myhala, & Saganec, & Radoslavus fratres eorum cōgregantes exercitum venerunt in Tribuniam, & comprehendentes homicidas illos diverſis ſuppliciis affligentes, morte peſſima peremerūt eos, ſed Donanech cū aliquātis evaſit, Deinde relinquētes ibi Sagamech, Myhala & Radoslauus reverſi ſūt in Zentam, non poſt multū temporis Saganech timēs, & ipſe reverſꝰ eſt in Zetā ad Iuppanias ſuas. Domanech iterùm venit, & intravit in Tribuniam, videns autem Michala, quod Sagamech nollet ire in Tribuniam, vocato ad ſe Radaslavo, dixit ei, ut iret, & defenderet regionem Tribuniam, qui reſpondit nullatenus ſe velle dimittere partem ſuam, quæ ei accidit in Zenta, Tunc Mychala, & Saganec timentes, ne Græci terram invaderent, eò quod Græci præparabant ſe venire, & nolebant exire eis obviam coram Magnatibus Terræ, juraverunt Radaslavo ambo fratres, & privilegium ei ſcripſerunt, ut ipſe & ejus hæredes poſſiderent partem Zentæ, & ſi poſſet ſibi acquirere Tribuniam, vel quamcunque regionem aliam eſſet illi, ut ejus hæredibus in hæreditatem, & poſſeſſionem ſine contrarietate, & requiſitione eorum, vel hæredum eorum & nunquam inde ab eis, vel ab eorum hæredibus requiſitus eſſet. Tunc Radoslavus congregans gentem abiit, & intravit in Tribuniam, & debellavit Domanec, & convicit, atque interfecit eum. Poſtea intravit in regionem Chelmani, & obtinuit eam. Eo tempore defuncta eſt Regina, & *a* Mihala accepit Regnum, erantque ei ſeptem filii quorum nomina ſunt hæc Bladimirus, Priaslavus, Sergius, Deria, Gabriel, Miroslavus, & Bodinus & quia hos ſeptem filios habebat accepto Regno noluit ſervare ſacramentum fratri ſuo Radaslavo, ſed tulit illi Iuppaniam Zente, & dedit illam filio ſuo Bladimiro. Eo tempore mortua eſt Vxor Regis Michala, duxitque aliam uxorem Græcam Conſobrinam Imperatoris, genuitque ex ea quatuor filios, quorum nomina ſunt hæc primus Dobroslavus, 2. Petreslavus, 3. Nicoforius, 4. Theodorus, ex Dobroslavo, & Nicoforo, & ex Theodoro non fuit ſuperſtes, niſi ex Petrislavo natus eſt *b* Bodinus, qui dominavit totum Regnum, Bladimirus cum ſuis fratribus perrexerunt in Raſſam, & obtinuerunt eam, deditque eam filio Petrislavo ad dominandum; Poſt hoc perrexerunt Bulgariam, & comiſerunt prælia multa cum Græcis, & Bulgaris, & obtinuerunt totā Bulgariam, quam Provinciam dedit Rex Michala Bodino filio ad regendum. Prætereà Bodinus impoſuit Diadema capiti ſuo, & juſſit ſe vocari Imperatorem, Imp. Græcorum hoc audiens iratus, & congregans validam multitudinem miſit ad debellandum Bodinum, & Bodinus congregans multitudinem exiit obviam eis quadam die, cæperunt utrinque Populi valdè laniare & vulnerare, cecidit ibi Bodinus. Bulgarinorum Imper. & captus eſt à Græcis juſſuque Impris relegatus eſt in exilium in Antiochiam Civitatem. Cæteri autem fratres Bodini, quia diſplicuit Deo peccatum patris eorum propter perjurium huc illucque per provincias equitantes, & bella plurima committentes, omnes in bello mortui ſunt vivente patre eorum non uno quidem die, ſed quiſque tempori ſuo. Regnavit prætereà Rex Michala XXXV. annis, & mortuus eſt, ſepul-

a Mihalasus.

b n.17.

sepultusque est cum magno honore in Monast. sanctorum Martyrum Sergii & Bachi. Post hæc accepit Regnũ *a* Rodoslavus frater ejus, cui erant octo filii, & quatuor filiæ: Nomina filiorum ejus hæc sunt, primus Branislauus, Gradislauus, Chualimir, Staniena, Cociapar, Goyslauus, Bobroslauus, & Picinech; fuit autem Rex Radoslauus pacificus, & mansuetus, ac timens Deum in omni vita sua, regnante autem illo nunciatum est ei quod Bodinus nepos ejus viveret, & Imp. qui eum relegaverat defunctus est, qui audiens misit Antiochiam, & fecit eum rapere de custodia, & ad se ducere, qui reductus cum gaudio à Rege, & à filiis susceptus est, deditque ei Rex Grepoli, & Budua festo decimo anno Regni Regis Radalaslay: Bodinus oblitus est bonorum, quæ ei fecerat Rex in fide non stetit, sed consilio inito cum noverca sua, & cum quatuor filiis ejus qui ei fratres erant, ex parte patris rebellavit à Rege una cum fratribus suis, Rex autem quia mansuetus erat, & pacificus, noluit bellum cum eo committere, sed secessit humiliter cum filiis suis in Tribuniam regionem, ita senex, & plenus dierum dormivit cum Patribus suis, & sepultus est cum grandi honorificentia, in Monast. Sancti Petri de campo.

a *Radoslaus* 37.

Post hæc *b* Bodinus accepto Regno intravit in Zentam, cæpit debellare consobrinos suos: Tunc *c* Petrus Antibaren. sedis Archiepiscopus bonæ memoriæ vir videns grande litigium, atque discordiam esse inter fratres posuit se in medio una cum Clero, & Populo, locuti sunt eis, miseruntque pacem inter eos, juraveruntque sibi invicem Bodinus cum fratribus, ut pacificè, & quietè viverent. Præterea Branislavo nati sunt sex filii, quorum nomina sunt hæc Primog. Prædica, Petrislauus, Gradicna, Tuardislauus, Dragellus, & Grubessa, Bodino autē Regi nati sunt filii quatuor de *d* Iaquinta filia Archiriz de Civ. Barensi, quorum nomina sunt hæc Michali, Georgius, Archirizi, & Thomas, facta pace Bodinus cum fratribus perrexit Rassam, & debellando obtinuit eam, atque possedit eam, posuitque ibi duos Iuppanos de Curia sua, *e* Belcano & Marco qui etiam juraverunt ei, ut ipsi, & filii eorum essent specialiter homines Regis Bodini, & filiorum vel hæredum ejus, deinde cæpit Bosnam, posuitque ibi *f* Stephanum Knesium: Post hæc potestate Francorum, qui erant in Durachium, & in tota terra Duracenorum Mortuo Riberto Guiscardo tulit, atque obtinuit Rex Bodinus totam terram Duracinorum & ipsam Civitatem *g* Durachium: Post hæc facta pace cum Imp. reddidit illi Civitatem. Igitur Iaquinta uxor Bodini videns filios Branislai crescere, & multiplicare valdè dolebat, timebat enim, ne viro ejus moriente, Branislauus, seu filii ejus acciperent Regnum, unde, & semper invidebat eis, & quærebat opportunum tempus, quomodò Patrem, & filios perderet; quodam itaque tempore dum

b *Bodinus* 38.
c *n.* 18.
d *n.* 19.
e *n.* 20.
f *n.* 21.
g *n.* 22.

Branislaus cum fratre suo Gradislavo, & filio Bericna simpliciter venissent ad Regem in Civitatem Scodarim, videns eos Iaquinta solos venisse gavisa est, accedensque ad Regem protervè cæpit insistere, & dicere, ut eos comprehenderet, & in custodia poneret, alioquin nullam vitam posse habere cum eo, si hoc non ageret, dicebat illi, scio, quia moriturus es, & isti Regnum accipient, filii autem tui ad mensam eorum manducabunt. Quid multum, victus Bodinus Rex ab uxore, ut Herodes ab Herodiana dum sederent ad prandium, & epularentur, jussu Regis capti sunt, & positi sunt in custodia, & quia noluit Rex resistere voluntati Vxoris suæ, periurus effectus est ad mensam, ut Herodes homicida. Quod audientes fratres & filii, ac nepotes eorum congregantes omnem parentelam in unum abierunt Ragusium, & intraverunt in Civitatem cum quadringentis viris in armis. Audiens Rex quod fugissent congregato exercitu venit, & obsedit Civitatem, cæpitque debellare eam; Tunc fratres, & filii Knesii Branoslavii, & qui cum eis erant, exeuntes armati de Civitate magnam cædem faciebant quotidiè de Bodini Regis exercitu; quadam die dum exissent, & plures occidissent, & vulnerassent Cocciaparus jactans lanceam è manibus transfodit, & occidit quendam Cossar, quem Regina valdè diligebat, quod videns Regina statim solutis Crinibus cæpit faciem suam fortiter percutere, & flere, ac dicere viro suo heu, heu, heu, numquid non vides ô Rex? quomodo interficiunt tuos? Parentes eorum apud nos sunt, & ipsi non desinunt quotidie vulnerare & occidere tuos, numquid non cernis quod fecit Cociaparus quare sines vivere fratres eorum quos tenes in vinculis. Tunc Rex iratus manu sua porrigens gladium jussit decollari Knesium Branislauum cum fratre & filio ante Civitatē Ragusii, & coram præsentia parentum suorum, & jungens perjurio homicidium, Tunc Episcopi, & Abbates qui venerant rogare Regem, ne decollarentur, & ut pacem inter eos mitterent, videntes eos jam decollatos, eò quod moram fecissent veniendi, valdè tristes effecti sunt, cæperuntque vehementer arguere, & increpare Regem, eò quod obedisset voci uxoris suæ, & occidisset fratres suos. Rex statim pænitentia ductus flevit amarè, & quia fratres erant jussit eos sepeliri honorificè, Episcopi verò, & Abbates tollentes eorum corpora magno in obsequio sepelierunt eos in Monast. Sancti Benedicti in Insula, quæ est ante Ragusium. Post hæc fratres eorum & filii, & cæteri qui erant in Civitate sentientes, quod quidam vellent tradere Civitatem Regi præparatis naviculis, intrantes omnes in eis navigaverunt Spalatum, inde transfretaverunt Apuleam, & inde Constantinopolim ad Imp. Præterea Rex cæpit civitatem Ragusium, & ædificavit ibi Castellum, & postea reversus est in Scodarin. Regnavit autem XXVI. annis, & in

in XXII. decollavit fratres suos, expletisque XXVI. annis, & mensibus quinque in Regno suo mortuus est, sepultusque est more regali in Monasterio Sanctorum Martyrum Sergii, & Bacchi. Tunc Michalli filius ejus voluit succedere in Regno, sed propter nequitiam matris ejus noluit Populus terræ, sed constituerunt sibi Regem *a* Dobroslavum fratrem Bodini Regis.

a Dobrosl. 39.

Regnante eo cæpit se durè agere contra populum, eo tempore audientes fratres, & filii Knesii Bronislaii, quod Rex Bodinus obiisset Imperatoris jussu venerũt Durachiũ, ubi Goyslavus accepit Vxorem, & mansit ibi cum nepotibus suis, Cociopanus quoque frater ejus perrexit Rassam, inde cum Belcano Iuppano congregantes populum venerunt contra Dobroslavum Regem, Rex verò congregans populum voluit se defendere, commisso denique bello in Dioclia supra fluvium, qui Moracea dicitur, cecidit pars populi Regis Dobroslaii, & ipse captus est, post hæc Cociaparus cum Belcano mittentes vinculatum Regem Dobroslavum in Rassam venerunt, & obtinuerunt Zentam, & deprædaverunt maximam partem Dalmatiæ. Belcanus post hæc perrexit Rassam, & *b* Cociaparus remansit in Zentam: Post hæc insidiabatur Belcanus Cociaparo cum Rassanis, ut eum perderent, quod sentiens abiit in Bosnam, & accepit ibi Vxorem filiam Bani Bosnæ, & non post multum temporis in bello mortuus est in Chelmani. Interea populi congregantes se constituerunt Regem *c* Bladimirum filium Bladimiri filii Regis Michalla.

b Cociapar. 40.

c Bladimir 41.

Regnante illo dilexit pacem, & cum omnibus pacem habuit, congregavitque ad se omnes fratres suos, & accepit Vxorem filiam Iuppani Rassæ & quievit terra XII. annos. Postquam accepit Rex filiam Belcani dimissus est à Iuppano Rex Dobroslavus, qui tenebatur in vinculis, eò quod esset patruus Regis Bladimiri, qui dimissus venit ad nepotem suum, quem ut vidit Rex statim comprehendere jussit, & in custodia ponere, mansitque in custodia usquequò nepos ejus Bladimirus regnavit, itaque XII. anno Regni Bladimiri Regis Iaquenta consiliata à quibusdam pessimis hominibus, qui Inimici erant Iuppani Belcani potionem mortiferam conficiens in Cataro, quo manebat, dedit eis, hi verò venientes in Scodarim propinaverunt Regi per manus ministrorum ejus, qui ab eis deceptus. Tunc cecidit in lectulo, Regina autem Iaquinta sciens, quod moriturus esset, venit cum filio suo Georgio in Scodarim causa visitandi Regem, quam ut vidit Rex permovit eam à se, & jussit eam foris egredi, quæ egressa, dixit astantibus, quare sic agit Rex, quid ego mali feci, si vult scire Dominus Rex patruus Dobroslavus, qui tenetur in vinculis ipse egit, ut moreretur Dominus Rex; Hoc autem dixit volens perdere Dobroslavum, timens ne ipse succederet in Regnum, statimque inde abscedens venit usque ad Garizam mortem Regis attendens, postea misit occultè hominibus Regis promittens eis plurima, ut moriente Rege perderent Dobroslavum, quod & factum est, nam Rex mortuus est, & sepultus in Monasterio Sanctorum Sergii, & Bachi. Hominesque verò Regis occasione accepta consilio Iaquintæ acquievere super Dobroslavum Regem, & extrahentes illum de custodia excœcaverunt oculos, & testiculos illi amputaverunt, miseruntque illum in Monasterio Sanctorum Sergii, & Bachi ubi cum Monacis vivens longo tempore, postea mortuus est. Post mortem Regis Bladimiri cæpit Regnum *d* Georgius filius Iaquintæ Reginæ, secundo autem anno Regni sui voluit occultè comprehendere filios Branislavi, sed minimè valuit, nam innotuit eis quoddam consilium, & ipsi abierunt Durachium ad patruum suum Goyslavum, solus Grubessa comprehensus est, & positus in custodia in Scodarin; Tempore illo Dux Calo *e* Ioannes Cumano congregans exercitum venit cum Goyslavo, & nepotibus ejus supra Regem Georgium. Rex etiam congregans populum paravit eis bellum, committentes itaque bellum, cecidit pars Georgii Regis, & multi interfecti sunt, & plurimi capti sunt. Rex autem cum aliquantis evasit, & fugit in Obliquum. Post hæc Dux, & cæteri debellantes Civitatem Scodarim, cæperunt eam indè extrahentes Grubessiam de custodia, jussu Imperatoris constitutus est Rex à Populo, & Dux relinquens ei exercitum reversus est Durachium.

d Georg. 42.

e M.23.

Regnante eo sciens Rex Georgius *f* Grubissiam esse strenuissimum militem, & potentem in virtute, atque audacem in bello fugit in Rassam, mater verò ejus capta est apud Cattarum, & ducta est Constantinopolim, ubi, & mortua est. Regnavit Grubessa VII. annos, & quievit terra in diebus ejus, & recuperavit valdè; dedit enim diebus illis Deus abundantiam frumenti, & vini repleta est terra omni saturitate. Denique septimo anno Regni ejus venit Rex Georgius cum Rassianis supra istum; qui præparans ei bellum, in ipso bello mortuus est Rex Grubessa fortiter dimicando, & præliando, ante Civitatem Antibarim, sepultusque est in Episcopio ejusdem Civitatis honorificè in Ecclesia Sancti Georgii.

f Grubissa 43.

Post hæc Rex *g* Georgius obtinuit Regnum non tamen terram, misitque fratribus Regis Grubessæ, qui adhuc supererant Dragichnæ, & Dragilo, & fecit pacem cum eis, & juravit quod divideret terram cum eis, & nil eis mali faceret, qui venientes propter jusjurandum crediderunt ei, dedit illis partem terræ, & Iuppanias in Zenta, & valdè cæpit eos diligere, & hoc ideò faciebat Rex, ut Gradicnam fratrem eorum tertium posset decipere, & ad se attrahere, ut postea perderet eos. Igitur Gradigna manens in Rassa accepit ibi Vxorem, de

g Georgius 44.

qua genuit quatuor filios, primus Radaslavus, Lobari, & Bladimirus, præterea Dragilus cum omnibus terræ suæ intravit in Podgoream regionem, & obtinuit Onogoste, & alias plurimas Iuppanias, videns autem Rex: quod prudenter se ageret, valdè ei placuit. Deinde consilio Dragili congregans Rex exercitum abiit in Rassa, & præliando obtinuit eam, & deprædavit, inveneruntque ibi Vroscium in custodia in qua missus à parentibus fuerat, unde extrahentes illum dimiserunt Iuppanum in Rassa, indè Rex cum suis omnibus reversus est ad locum suum cum spoliis magnis; Gradicna eo tempore secessit in Chelmani. Post hæc videns quod Dragillus cum fratre, & Nepotibus prudenter se agerent & quotidiè multiplicarent, & crescerent in amore omnium populorum, invidia ductus, timensque quod populus terræ sincerè eum non diligeret, ne fortè Regnum amitteret, comprehendere fecit Mihala filium Bladimiri Regis, & post eum Dragillum, posuitque in custodiam; Dragichna verò cum quatuor filiis suis Prevoscio, Grubescia, Neeman, & Sirac evasit & fugit Durachium; Audiens autem quod frater ejus, & Nepotes tenerentur in vinculis, abiit, & ipse Durachium. Post hoc Pirigordi Dux cum Gradigna, & Dragiena congregantes Populum, & magnum exercitum venerunt, & cæperunt terram usque Vuraneam, & usque Antibarum, sed quia Dux ire volebat Constantinopolim Gradigna relinquens nepotem suum Borosci in Obliquo ad custodiendum Gastellum transportaverunt Ducem usque Durachium, præterea Rex Georgius iratus jussit Dragillum, & Mihala nepotem ejus privare lumine Cœli, eò quod Gradigna cum fratre suo debellarent illum. Postquam autem Dux Pirogorti ivit Constantinopolim, venit alius Dux Durachium *a* Kirialexius de Condi Stephano: Interea Rex Georgius congregans populum venit, & obsedit Obliquum. Boroscius verò cum suis fortiter defendebat se: Audiens autem Dux Kirialexius cum Gradigna, & cum fratre congregantes exercitum venerunt supra Regem; quia verò jam Rex erat exosus omni Populo, non fuit quis, qui hoc ei annunciaret, quousque venit Dux cum Gradigna, & cum exercitu, & percusserunt castra eorum & occiderunt, & vulneraverunt plurimos, & fugaverunt eos: Rex evasit tunc, & fugit Cermeniza, & Dux fugato eo reliquit Gradigna cum exercitu, & ipse reversus est Durachium. Tunc quia propter tribulationes & bella, terra jam deserta erat, & quotidiè magis, magisque desolabatur: rebellavit Decatarus, & postea tota terra Regis Georgii: At Gradigna cum suis cæpit comprehendere terram, & persequi Regem, alia autem ex parte Rassani eum persequebantur. Rex autem cum suis per montana, & per sylvas huc, illuc fugiens latitabat. Prætereà videns Rex undiq; persecutionem sibi accedere, nesciens quid ageret, intravit in Castellum, qui Obolon dicitur. Tunc Gradigna obtinuit terram usque Decatarum, præter Castellum, quo Rex tenebatur. Inter hæc Dux venit in Scodarim, & Gradigna misit ad eum, ut quamtocius veniret quatenus caperent Castellum, & Regẽ, qui veniens cum exercitu obsederunt Castellum. Tunc hi, qui amici, & proximi Regis esse videbantur, & qui edebant panem ejus levaverunt contra eum calcaneum suum, & alii de foris, alii deintus Castellum tradiderunt, & Regem Duci Kirialexio, quem Dux comprehendens duxit secum Durachium, inde vinculatum, & cum custodibus misit Constantinopolim, ubi mortuus est in custodia.

Post hæc populi congregantes se constituerunt Regem *b* Gradignam, qui accepto Regno cæpit regere Populum cum omni justitia: Erat sanè vir timens, ac diligens Deum, pius, & misericors Viduarum, & Orphanorum protector, atque defensor, & in omnibus actibus suis omni bonitate præcipuus. Præterea hi qui dispersi erant per regiones, & Provincias, & in Apulia audientes vitæ ejus bonitatem, reversi sunt ad loca sua, & ad patriam suam, & repleverunt & habitaverunt terram, quæ jam quasi destructa, & desolata manebat, sustinuit quoque Rex Gradigna diebus Regni sui multas insidias, & persecutiones injustè à malis hominibus, sed ex omnibus eripuit eum Deus, expletisque XI. annis in Regno ingressus est viam cunctorum; & dormivit cum patribus suis in pace, sepultus est honorificè, & cum magnitudine in Monasterio Sanctorum Martyrum Sergii, & Bachi manibus filiorum suorum Radaslavi, Knesii, Ioannis, & Bladimiri. Post hæc Radaslavus, Knesius pertexit ad Imperatorem *c* Hemanuelem, & benignè ab eo susceptus est, deditque ei totam terram dominandam, eamque regendam, sicut tenuit Pater ejus, posteà Knesius, Radaslavus veniens ab Imperatore cæpit tenere & dominare terram cum fratribus suis. Post hæc surrexerunt quidam maligni, qui antiqui inimici fuerunt, & rebellaverunt ei, & adduxerunt Dessam filium Vrossi, & dederunt ei Zentam; & Tribuniam. Radaslavo autem, & fratribus ejus remansit maritima regio, & Civitas Decatarum, usque Scodarim, & indesinenter non desinebant dimicare, & præliare contra filium *d* Vrossi, & contra cæteros inimicos, quatenus terram, quæ eis rebellaverat, valerent acquirere, & eam, quam dominabant viriliter defendere &c.

a N.24.

b Gradigna. 45.

c N.25.

d N.26.

REGUM

REGVM DALMATIÆ ET CROATIÆ GESTA,

A MARCO MARVLO

Spalatensi Patricio Latinitate donata.

Marcus Marulus Dominico Papali Salutem!

COmmentariolum à te in Craina nuper repertum inter vetustissimas gentis illius Scripturas, Dalmatico idiomate compositũ, tuo rogatu latinũ feci, Croatiæ Dalmatiæque Regum gesta continentem; Res certè digna relatu, & quam non solùm nostræ vernaculæ linguæ gnari, sed etiam Latini intelligant. Ex hac enim historia, & boni exemplum petere poterunt, quod imitentur, & mali per quod se se corrigant; atque hoc illud fuit, quod, & te impulit, ut me ad historiam transferendam urgeres, & me ut tibi obtemperarem, magis tamen tuus erga me Amor laborem hunc coegit me subire, quid enim est quod illi non debeo. Vale.

Anno Christianæ Salutis M. D. X.

a N.1.

IVstiniano *a* partibus Orientalibus Imperante Anno Christianæ salutis DXXXVIII. Quo tempore Germanus, & Sabinus Episcopi erant vitæ Sanctitate Nobiles, & Benedictus Abbas montis Cassinii.

*S*fiolado Gottorum *R*ege vita defuncto, Brisius inter liberos ejus natu major successit in Regno. Reliqui duo Totila, & Stroilus, & ipsi dominandi cupidi, ad alias Provincias sibi subjugandas animum intendunt. Igitur Totila, & Stroilus cum à fratre Brisio subsidia impetrassent, ingentes equitum, peditumque copias secum trahentes, Occidentis Regna invasere, & primò quidem infestis armis Pannoniam aggressi sunt, commisso cum Pannonibus prælio superant eos, Regem eorum interimunt, Regnum victoria potiti occupant. Post hæc inde moventes in agro, qui Tarnoviæ dicitur castrametati sunt; Hujusque rei rumor Dalmatiæ Regem Salonis tunc residentem timore perculit, & repentè legatos ad Regem Istriæ mittendos curat, petit ut si conjunctis viribus à communi periculo se se tueantur, maturentque ire obviã hosti, ne ille imparatos repenti irruptione opprimat. Igitur subitario milite comparato ambo pari animi audacia procedentes, Castra non procul ab hostium castris posuerunt; per dies octo levibus inter se se cursitationibus decertarunt, postremò exercitibus utrinque in aciem adductis diù dubio Marte pugnatum est. Denique magnis utrinque actis cædibus Regum duorum acies inclinare cæpit, Deo ita disponente, licet nec numero, nec armis, nec animi robore essent inferiores, fusi, fugatique sunt, fortasse crimine aliquo sui populi offensa divinitate, genti infideli, atque impio victoriam dedit; Multa millia Christianorum desiderata sunt, Rex Istriæ interfectus, Rex Dalmatiæ gravi saucius vulnere, fugaque elapsus, Salonas est delatus, Vrbem mœror invasit, & cæde suorum audita lugentium, & ululantium clamor perstrepere cæpit, è contrario adversariorum vis, atq; potentia eorum quos subegerant suffragiis indies augebatur, cumque multitudo Ordinem non caperet fratres divisis exercitibus alius alio movit. *b* Totila cum suis in Istriam profectus Aquileiam vastavit, Oppida evertit, Italiamque est ingressus Anno Christianæ Salutis DXLVII. Vastatis demum Italiæ locis, ac villis; Vrbibusque aliquot solo æquatis, populisque internecione deletis in Italiam transivit, & sicut futurum Benedictus Abbas divino Spiritu afflatus prædixerat, haud multò post, fato est defunctus. Intereà frater ejus *c* Stroilus Illyrici Regno potitur, deinde Mysiam inferiorem (quæ nunc Bosna nuncupatur) ingressus, cum & ipsam brevi subjugasset, in Dalmatiam descendit, Vrbes maritimas deprædatus est, Scardonam oppidum, & Salonas totius Provinciæ Emporium diruit, & evertit, nec dum malis satiatus, misit cum parte exercitus filium suum Seviolado ad Dalmatiam mediterraneam, quæ nunc *d* Croatia dicitur, expugnandam, cumque Iustinianus Cæsar intellexisset, quod Gottorum Dux copias divisisset, dimisissetque à se partem alteram cum Seviolado filio, atque ita esse, ut ferebatur per exploratores certior factus fuisset, coacto repente exercitu Stroilum invasurus abiit; Nec minus promptè atque impigrè Stroilus cum his, quos secum habebat, processit obviam: Erat enim, & ipse animo invictus, ac manu super quam credi potest strenuus, postquam in procinctu stetere acies, manus conserunt, acriter utrinque insistunt, arma miscent, nusquam ceditur; Stroilus in medios armatorum globos irruens, egregieque sese gerens, vulneribus tandem confectus equo delabitur, cujus casu consternati Gothi terga vertunt, cumque non pauci cecidissent, pars tamen eorum qui fugerant in angustiis magno animo subsistens, atque adversariis repugnans invicta permansit, Cæsariani verò cum ingenti hominum pecudumque præda victores in patriam sunt reversi, at verò *e* Sevioladus cum talia audisset, patris necem ulturus (si sors ita ferret) cum tota expeditione, quàm celerrimè poterat, Bosnam proficiscitur, sed cum adversarios inde jam decessisse comperisset ibidem fratris loco regnare cæpit, nasciturque ei filius, cui Silimero nomen fuit. Ipse autem Sevioladus Bosnæ, *f* Valachiæ, usque ad Poloniæ fines, & Dalmatiæ, Croatiæque imperavit, Christiano nomini infestissimus. Eos itaque qui maritima Dalmatiæ oppida incolunt frequentibus afficiebat injuriis anno Imperii sui XII. vita decedens filio *g* Selemiro Regnum reliquit; Hic patri natura, ac moribus longè dissimilis erat. Nam licet & ipse esset gentilis, omnes tamẽ sibi subjectos perhumaniter, ac perbenignè habebat, jus suum cuique tribuens, neminem lædi permittens, & in exigendis vectigalibus nullum inter Christianos, & gentiles habens discrimen. Plurimi itaque de cætu fidelium, qui ob persecutionem sævitiamque prioris Domini dilapsi fuerant rediere brevique effectum est, ut superior Dalmatiæ pars, quæ *h* Croatia nuncupatur numquam populosior existimaretur, tranquillè inter omnes degebatur, nullisque lacessentibus bellis pacem agitabant, Salimiro cum XII. annos imperasset, è vivis sublato successit *i* Bladinus filius mitis admodum, & paternæ mansuetudini æmulus, omnibus carus vixit, verumtamen filium genuit suæ probitatis nimis imparem, ingenioque diversum, Ratimiro nomen erat, cumque adolevisset, insolescere cæpit, cum & regnante adhuc patre dominari vellet. Per idem tempus immensa quædam hominum multitudo familias quoq; mulierum, ac puerorum secum trahentes transmisso magno amne *k* Velia in regionem Sinbagiorum irrupit, eaque potitus est

b N.2.

c Stroilus. 1.

d N.3.

e Seviolad. 2.

f N.4.

g Selimir. 3.

h N.5.

i Bladinus. 4.

k N.6.

est. Hujus gentis Dux erat nomine Barris, quem nos Cæsarem possumus dicere, sub eo Chiliarchæ, Præfectiq; erāt quorum nutu, atque auspiciis singuli plebis ordines regebantur, disponebanturque. Hinc profecti *a* Seleuciam sibi subegere, deinde Macedoniam, neque ea contenti, Italiam quoque armis invaserunt, non semel cum illis congressus Romanorum Imperator, cum semper inferior discessisset, Reip. consulere cupiens, fœdus cum ipsis iniit. Qui pacta pacis fideliter observantes, bello abstinebant; Bladinus autem *b* Salonarum Rex fama potentiæ eorum cùm non parum tereretur: ubi audivit sua lingua eos uti, & commercio facile amicitiam ab iisdem se impetraturum ratus, legationem misit, nec spe frustratus quod cupiverat, obtinuit, neque enim lingua tantum cum illis communicabat, verùm, & religione, & quo certior, atque diuturnior pax haberetur, factus est Barri Tributarius, & illo tandem bello, rapinisque abstinens iis, quos subegerat, felicius præesse cupiens, cuncta, quæ armis vastata erant, novis cultoribus replenda curavit, vectigalium remissione, immunitate, & libertate. Intereà Bladino Rege vita defuncto Regni gubernacula filius suscepit *c* Ratmirus, qui avitæ humanitatis penitus expers, inimico animo in Christianos erat, non pauca Regni oppida, quæ ab illis habitabantur, evertit, ipsos verò in servitutem redegit, sed iis præcipuè infestus, qui maritima Dalmatiæ incolebant loca: Itaque quæ avi, patrisque benignitas coli frequentarique fecerat, vasta, ac desolata illius reddidit duritia, plerique Christianorum latebras sibi quæsiere ad silvarum deserta, montiumque solitudinem se se transferendo, vitamque admodum miserè sustinendo, dum spem fovent, se Deo miserante meliorem tandem Dominum sortituros, neque illos ea spes fefellit, quamvis usque ad quintum Regem dilatus est eventus. Etenim haud multò post moritur Ratimirus absque liberis, nullaque post se prole relicta, suffectus tamen est in ejus locum quidam ex *d* propinquis, deinde & hoc mortuo, *e* alius, uterque autem gravis, atque molestus Christiano nomini inprimis fuit, deinde alii *f* duo unus post alium regnaverunt, omnes tamen ut melioribus locum darent satis celeri morte de medio sublati sunt: Cæterum quàm diu vixerunt usque adeò nostræ religioni infensi erant, ut nonnulli ex Christianis persecutoribus afflicti ad illorum ritum declinarent; sed quibus fides vita carior erat omnia extrema perpeti malebāt, quàm gentilitatis erroribus implicari. Quintus ab his in Regnum vocatus nomine *g* Satimerus abstinuit à fidelium infestatione, atque in omnes pariter æquo animo fuit. Eo regnante in publicum prodibant, qui diu latuerant, quique antea metu contriti partim à fide defecerant, partim fugerant, pristina libertate usi, ad sua quisque loca redibant. Ea tempestate vir quidam nomine *h* Constantius Thessalonicæ erat, multa vitæ sanctitate prædi-

a N. 7. b N. 8. c Ratimir. 5. d 6. e 7. f 8, 9. g Satimerus. 10. N. 9. h N. 10.

tus, philosophiæ documentis apprimè eruditus. Hic diviniter inspiratus cum de Thessalonica in Cæsaream se transtulisset, Christum evangelizare cœpit, multi convertebantur, credentesq; baptizabantur. Denique totam Bulgarorum provinciam veritatis prædicatione ab erroribus liberavit. Cùm ergo defuncto Rege Satimero *i* Budimerus vir humanitate, animique mansuetudine, & ipse insignis, diadema, sceptrumque suscepisset, à Constantio doctus, Christi quoque religionem suscepit, & quoniam literis etiam non parum instructus erat, cum philosophis, aliisque incredulis contendere ausus, nonnullos ex iis in Christum credere compulit. Inde Cæsaream accedens gratanter susceptus est, ibique Regni sedem posuit, fidelis inter fideles, quos jam conversos baptizaverat. Erat tunc Summus Ecclesiæ Romanæ Pontifex Stephanus, qui cum mirifica Constantii opera audisset, videre illum cupiens, ut ad se veniret per literas petiit. Vir igitur Sanctissimus Constantius cum interim ex Pontificis auctoritate Presbyteros ordinasset, vetus, novumque testamentū è Græco in linguā Slavā transtulisset, & ejusdē linguæ missā cōposuisset, Credentesq; in fide confirmasset, Romā est profectus, jussis Apostolicis id poscentibus, inter eundum ad Budimirum Regem divertens, per dies aliquo plebi prædicavit fidei lavacro purificatis, Romam versus, quo iter habebat discessit. Interea fideles, quibus præerat Budimirus omnes uno ore Deum laudabant, & Dominum Iesum Christum, qui pro salute in se credentium sustinuit Crucem, Rex autem quibusdam latinæ linguæ non ignaris negotium dedit, ut coactis in unum omnibus littoralis Dalmatiæ quondam accolis, atque habitatoribus loca, oppidaque superiorum Regum impietate diruta, ac desolata instaurarent, & exinde Christi nomen longius, latiusque diffunderetur; videbat præterea diversos genere, ac lingua permixtim, confuseq; constipari, & eos suis quæcunque locis, suisque legibus distinguere maturabat: Sed dum Seniorum, sapientiumque consilio super ea re deliberat, nec quisquam quid facto opus esset, satis compertum haberet; Legatos Romam ad Stephanum Pont. & Constantinum *k* Augustum misit, ab his rei, quam facere decreverat consilium auxiliumque petens, & aliquos de Sapientum numero viros, cum veteribus locorum Vrbiumque scripturis, regnique sui finium, atque jurium, qui disponere omnia, ritè edocti scirent, & in statum suum redigere, quo religionis à se, populoque suo susceptæ fides, rebus rectè constitutis certior, atque diuturnior haberetur. Hac legatione audita, Pontifex magno afficitur gaudio, postulata concedit, & extemplò ad Regem duos Cardinales, ac duos Episcopos simul destinat, qui cum venissent, Apostolica auctoritate quæ facto opus erat, peregerunt: per illos quippe presbyteri consecrati

i Budimer. 11. N. 11. k N. 12.

erectæ Ecclesiæ, leges rogatæ, & quæcumque novitiis Christianis necessaria erant, plenè perfecteque fuere constituta: Advenienti autem in Campo, qui *a* Cliuna appellatur, Regi occurrerunt: Ibi enim Rex cum magno procerum suorum comitatu expectatos honorificè recepit: omnes quippe Regni Præfectos ibidem jusserat congregari, ut omnibus nota essent, quæ agebantur. Igitur per dies octo Apostolici viri nihil aliud egerunt, nisi omnibus persuasum esset, in Christum credere, fidem religionemque propagare, communi omnium saluti consulere, & quicquid deinde Pontificali auctoritate diffinitũ fuisset ratum habere, dictis cunctis audientibus scripturæ per dies quatuor lectæ, sicuti hæ monebant, regiones divisæ, metæque finium singulæ impositæ, ac jura constituta: his peractis Budemerium Regem sacro Chrismate delibatum sanctificarunt, & in dignitate in qua erat, opportunis benedictionibus confirmarunt, imponentes reliquis omnibus, ut semper dicto ejus audientes essent, jussaque perficerent, & suis post illum hæredibus pari studio obsequerentur. Deinde Archiepiscopos, Episcoposq; crearunt per loca, Diœceses eis assignando, juxta quod in libris vetustæ observationis invenerant: unum ex Archiepiscopis miserunt Salonas cujus quidem Vrbis maxima pars tunc diruta erat, & quæque egregia vastationibus deformata *b* Gothorum inhumanitate, atque sævitia: alterum verò Archiepiscopum Diochliam destinarunt: Episcopos autem alios aliis locis præficientes illorum Archiepiscoporum jurisdictioni, ac regimini subjecerunt. Tunc Ecclesiarum ædificia, quæ prostrata jacebant, rursum sunt erecta, & ipsorum consecrationibus sanctificata. Præterea Regis edicto cautum est, ne quis illius Ecclesiæ jus usurparet, ne quis clerico injuriam faceret, ne quis adversus Ecclesiasticam libertatem ire præsumeret: sed ut omne Clericorum jus atque potestas præpositorum Ecclesiæ arbitrio diffiniretur: læsæ Majestatis reus esset, si quis contra attentare auderet: dictarum (ut dictum est) regionum fines divisi. Postquam autem cuncta secundùm pristinam consuetudinem in suum redacta sunt statum, hoc est maritima, mediterraneaque Dalmatiæ loca, & quæ inter flumina Dravum, & Savum Danubium influentia jacent, regionemque, quæ *c* à Delminii ruinis, ubi tunc Regni concilium factum fuerat, usque ad locum qui Valdemin appellatur, & à Valdemino usque Dyrrachium protenditur, hanc in partes duas diviserunt, quas dirimebat ripa Drini fluminis Occidentem versus usque Beiram montem, & tractus perpetuus Bosninam provinciam scindens usque ad montem Lippam. His ità separatis, alibi Bani, quos Latini Tribunos vocant, alibi sublimioris potestatis Duces Præfecti sunt, prout cujusque Regionis exigere videbatur conditio, sub his creati sunt centuriones, ità dicti à militum numero, quibus præerant, singuli Bani: septem centurionibus, imperabat major natu ex centurionibus cum Bano, ut ditionis gentibus jus dicerent. Duces verò ad jus populo dicendum cum quinque Consiliariis Prætoribus considebant: insuper magistratus, officiaque dividentes, qui Provinciam regerent, exigerentque vectigalia à Ducibus constituta, & quæque Regno, plebique expedientia providerent, *d* Bani quoque, ut simul cum Centurione judicent, statuerunt: alioquin judicium irritum sit. Quilibet autem prædictorum, de suis vectigalibus partem tertiam pendebat Regi, ut communi omnium Domino, cui subesse omnes, qui Regni finibus continentur debeant; alias præterea leges, ac scita sanxerunt, quæ nunc referre, longum foret, habentur autem in libro, qui est in Croatia dictus *e* Methodes, quem latinè rationale possis dicere: Cardinales tandem Episcopique, & Cæsaris legati probè, ac laudabiliter suo defuncto officio, magnisq; à Rege muneribus donati, reverenterque habiti recesserunt; mox etiam multitudo omnis hominum cum suis Ducibus, Banis, Centurionibusque dilapsa est, in suas quisque sedes, patriumque solum rediere: Rex autem ipse Budimerius anno à sua unctione XXXX. mense III. diem clausit extremum, & cum ingenti funeralis pompæ apparatu in æde B. Virginis Mariæ Matris Dei in Oppido Decolio est sepultus: luxit eum populus dies plurimos, nam ex omnibus Regni finibus, ut funus ejus honoraretur, eò convenerunt, non multò ante natus ei filius erat: hunc infantẽ licet, & in cunis adhuc jacentem, omnes uno animo Regẽ salutarunt; uncto dictis ab Episcopis, & coronato nomen inditum est *f* Svetolicus, quod in latinum versum Sanctulum sonat, qui cum adolevisset patris omnium, qui ante illic regnarunt præstantissimi vestigia sequi cæpit, sacris deditus, sacræque religionis valde studiosus, cumq; in omnibus se, & summa cum laude gessisset, mortemque obiisset filius ejus *g* Vladislauus successit in Regno, qui ei duo de viginti annos nato genitus fuerat. Hic quidẽ, & Corporis viribus, & animi audacia præstabat, sed vita, ac moribus patri, avoque non satis similis habebatur, parum enim religiosè vixit, nec justitiæ serviens, nec legibus parens, quinimò pravis animi cupiditatibus deditus, nihil sibi non licere existimabat, quod collibuisset, maximè illum venatio delectabat, cui intentus, dum die quodam citato equo feram insequitur fortè in foveã non modicæ altitudinis corruit, atque inde totis artubus elisum exanimemque *h* traxere, & talis quidem vitæ ejus finis fuit. Regnum suscepit filius *i* Polislavus, quo regnante Attila Pannonum Rex

a N.13.
b N.14.
c N.15.
d N.16.
e N.17.
f Svetolicus. 12.
g Vladislaus. 13. N.18.
h N.19.
i Polislaus. 14. N.20.

Rex grandi coacto exercitu Regnum ejus invasit. Erat Polislavus juvenis adhuc, virentisq; ætatis, sed manu strenuus, animoque præstans. Itaq; acrius quàm credi poterat cum suis hosti resistit, quoties n. legiones inter se cõvenerunt, semper prælio superior evasit, videns que Attila nequaquam æquo marte se confligere posse, finibus excessit, & plurimis de suo exercitu amissis in Pannoniam cum ignominia redire est coactus. Posthæc Polislauo Regi nata est filia, quæ jam nubilis, viro tradita, duos genuit filios, atque idem Polislavus anno Regni sui septimodecimo vita decessit, haud parva rerum gestarum fama post se relicta, ut qui pacis, bellique artibus plurimum præstaret. Eo defuncto alter ex nepotibus ejus natu major nomine *a* Sebeslavus regnare cæpit, cumque Scodram Regni sui Oppidum Gothi obsedissent, ille coacta suorum non pauca manu audacter, impigrèque castra eorum invasit, ita ut primo impetu eos opprimeret. Hostium igitur, qui Regnum suum bello lacessere non dubitarunt, pars statim alia capta, alia cæsa, alia in fugam conversa, victoriam illi reliquit. Neque enim semper prosperè pugnare possunt, qui plus audaciæ, quàm virium præ se ferunt: Interim Attila Pannoniæ Rex rursum infestis armis fines ejus ingressus, oppidum quoddam vi cæpit, cumque bona diripuisset, ædes incendit, mænia diruit, & audita Gothorum cæde nihil cunctatus in Regnum suum abiit, Sebeslavus verò nondum de fuga ejus certior factus extemplò copias eò movit, sed hoste, quo cum congrederetur non invento Oppidum, quod solo æquatum fuerat instaurare jussit. Cumque quatuor, & viginti regnasset annos, duos de se liberos reliquit, alteri erat nomen *b* Milivorus, alteri Bladimerus: Hi post patris obitum regnum inter se partiti sunt, arbitrio tamen Milivoi, quia natu major erat: cessit ergo Bladimerio partẽ Regni ultra montes Danubium versus, partemq; Macedoniæ ad cãpos *c* Argolidis vergentem: ipse verò accepit litorale Regnum, omnemque citra montem tractum mari contiguum, navigationibusque opportunum. Porrò Bladimerius Regis Pannoniæ filiam accepit uxorem, liberosque ex ea procreavit: quapropter inter eum, & Pannones diu pax intercessit, Milivoius autem, cum XII. regnasset annos, vita decessit, nulla de se prole relicta: venit ergo frater *d* Bladimerius, & Regnum consanguinitatis jure possedit, cumque in suo Regno XX. in fratris VIII. regnasset annos, mortem obiit: Filius ejus primogenitus *e* Canimerius post eum diadema suscepit, Regnumque dudum divisum conjunxit, & præcedentium Regum potentiam suis opibus æquavit: Sed quoniam ob quandam animi duriciem invisus plebi erat, illa pars Dalmatiæ, quæ Crovatia dicitur ab eo descivit. Quamobrem Rex in furorem versus coacto repentè exercitu Macedoniæ Epiri, Mysiæque superioris ad eos, qui defecerant, debellandos est profectus: Cæterum non minor illis ad repugnandum animus erat, armati obviam processere, in campo, qui Cliuno nuncupatur, inter se concurrunt, diu æquo marte pugnatum est: interfecto tandem Canimerio Rege cessavit bellum, successit ei filius *f* Tuerdislauus, Regnoque potitus est: mox & ipso sine filiis defuncto, Regnum suscepit nepos ejus *g* Ostrivojus, cui anno III. & XX. sui Regni vita defuncto successit *h* Tolimerus filius, quo regnante nihil contigit turbulentum, ocium, & pax erat, ab armis quies. XI. regnavit annos, & in ejus locum suffectus est *i* Pribislauus filius, qui cum multa in eos, quibus præerat, intoleranda commisisset à Mysis, qui nunc *k* Bosnenses appellantur, interficitur, interfecti cadaver in fluvium projicitur: ut sepultura quoq; hominis careret, qui ab humanitate alienus erat: loco ejus regnare cæpit *l* Cepimerus filius, potestatem nactus, paternæ cædis auctores pæna affectos vita spoliavit. Eo regnante, ferocissima Germanorum gens à septentrionis partibus veniens, Istriam occupavit, cumque Dalmatiæ fines armis lacessere cæpisset, Cepimerus Rex ei obviam petiit, inito prælio victoria potitur, plurimos concidit, pauci in fugam tantum elapsi sunt. Post Germanorum Princeps, ut odia in amicitiam verteret, Cepimeri filiã filio suo Stavozaro petiit Vxorem, factis connubiis sponsalitiis amicè post hæc alter altero usus est. Cepimerus regnavit XXV. annos & VII. menses, cui successit *m* Suetozarus filius, ob insitam sibi mansuetudinem omnibus pariter charus: Hic Radoslavum filium adeò dilexit, ut vivens adhuc illum regnare pro se, juberet: *n* Radoslavus verò, ut tanto beneficio se non indignum probaret, mortuo patre non tantum Regni ejus, sed etiam virtutum se præstitit hæredem, paternosque mores imitatus optimè sese in omnibus gessit: prolem tamen sibi, suisque longè degenerem sortitus est: Filium enim habuit in tantum vitiis corruptum ut Apostatam cognomento appellarent: Seislavo autem nomen fuit, Ecclesiæ non obedivit, vivente Patre Regnum affectavit, in omnes ferè injurius fuit. Banus igitur *o* Bilicus protervitate ejus offensus cum iis, quibus præerat, à Rege defecit: Rex autem Radoslauus, desertores suos prosecutus facilè in potestatem redegit ultrò se dedentes; ne Regi quoque adversari viderentur, dum filium ejus detestantur. Banus ipse fuga elapsus est, eis, qui se Regi tradiderunt, crimen remissum, veniaque data, quos autem ceperat Seislauus illos in servitutem redegit, præfectis copiarum suarum oblatis: patri quoque iratus, quod rebellantibus pepercisset; Seditionibus animum intendere cæpit plurimi militum, centurionumque terrore compulsi illum sequebantur, quorum opera usus, patrem Regno expulit, Crovatiæque dominatur: ea enim gens parum civilis

Marginal notes: a Sebeslaus 15. n.21. — b Milivoy 16. — c n.22. — d Bladimer 17. — e Canimerius 18. — f Tuerdislaus 19. n.23. — g Ostrivoy 20. — h Tolymir 21. — i Pribislau 22. — k n.24. — l Cepimerus 23. — m Suetozar 24. — n Radoslau 25. — o N.25.

cum semper metu magis, quam benignitate ad obsequendum moveretur, bonis quidem Dominis, molesta, improbis autem, & arrogantibus mitis erat. Porrò Radoslavus Regno exutus Lastum, cum paucis, quos secum habebat, confugit, ubi cum filium sibi adhuc infensum adventare audisset, vehementer animo angi cæpit, comitum magis, quàm suum dolens periculum, cum quibus inde raptim recedens, ad mare usque sese fuga proripuit: Sed tunc etiam tergo instare hostem cernentes cum equis in mare simul irruunt, & ad scopulum quendam continenti proximum natando pervenere; atque ita infelix pater, ne una cum illis, qui ipsum secuti fuerant, perditissimi filii manu trucidaretur, vix effugit: cumque ibi per dies aliquot mansisset, nec se satis in tuto putaret, fato quidem, Deique miseratione contigit, ut navis quædam de Apuliæ partibus Dalmatiam versus iter habens, præternavigaret, quæ clamoribus evocata scopulo applicuit: deinde Regem cum toto Comitatu suscipiens, conversa navigatione transvexit in Apuliam, ubi illi expositi, terrestri itinere Romam contenderunt. Scopulus verò ille qui fugientes exceperat, Regis nomen sortitus est, quem usque nunc petram Radoslavi appellant, interim impius Seislavus, fugato patre Regnum possedit, donec Deo ulciscente, hostili manu (ut mõstrabimus) interemptus, pænas daret, per idem enim tempus erat in Pannoniæ partibus Vir quidam nomine Tecomilus, presbyteri filius, Magister, custosque armentorum Principis *a* Vdislavi inter Pannones nobilissimi, cui inprimis charus fuit, nam cum ipse Vdislavus mirum in modum venationibus deditus esset, semper in his exercendis, Techomili opera usus est; hic enim inter hostium globos leonis instar discurrens, & exiliens fundebat, fugabatq; nũc hũc, nũc illũ irrequieta ensis ratione reddens, alios saucians, alios protinus interimens: plurimis denique in fugam conversis, ipsum consecutus Principem, inflicto vulnere, ex equo in terram deturbat, ruentique imminens caput abscindit, abscissum Regi jam victori offert, ea tamen pugna eis quoque qui vicerant, cruenta fuit; cum de ipsis etiam non pauci tunc desiderati sint, Seislauus igitur victoria potitus, cum suis lætus, ac triumphans rediit, sed non ita tunc feliciter dimicavit, ut paulò post infeliciter corruit, ne quis diuturnam impunitatem sceleri suo speret, mox enim Vdislavi uxor ingentis animi mulier, audita Mariti cæde, Pannoniæ Regem adiit, auxilium ab eo petens, quo cuncta quę exigebantur, concedente, continuò magnam vim militum comparat, Seislavi Regnum ingreditur, ipsum in agro forte venantem reperit, statimque tentoria ejus invadit. Seislav⁹ cum nec equum inscendendi spacium habuisset, capitur, nec quisque ex cognatione ejus reliquus fuit, qui tunc in potestatem inimicorum non venisset: omnes enim una cum eo venatum ierant, nihil tale veriti, neque omnino quicquam suspicantes: jussit mulier Seislavum in vincula coniici, naribus, auribusque truncari, & omnibus ostentui esse fædum sanè spectaculum, sed tantis hominis flagitiis non indignum: Vesperi deinde in flumen Savum cum vinculis dejectus præfocatur; atque hunc exitum habuit illa in patrem impietas, in Deumque contemptus. *b* Audita filii nece, Radoslavus, familiæque ejus internecione, q. dignas factis pœnas dedissent, Deo gratias egit juxta ejus judica, qua poterat laudatione, efferens, qui, & noxios punire & innocentibus misereri consuescit. Accepta tandem à Pontifice benedictione, Roma decedens in Regnum suum est reversus, mansitque inter *c* Dalmatas maris accolas: Crovatis verò omnem injuriã r emisit, nec quicquam in se commissum iniquè exprobravit, ad clementiam, quam ad vindictam propensior. Interea natus est ei filius *d* Colomanus, qui post patris obitum consensu omnium regnum suscepit, paternarumq; virtutum æmulus, ac proinde optimo cuique charus, magnique habitus, cui in pace defuncto successit *e* Chrismerius filius, & ipse in omnibus laudandus, naturæ fortunæque bonis æquè insignis; Sed præcipuè in Deum observantia, atque cultu. Cũ unum, & triginta regnasset annos, in demortui loco suffectus est filius *f* Zuonimerus cum ornamentis, ac religione nemini superiorum Regum postponendus, æqui, ac legum præcipuus observator, & proinde pessimo cuique maximè invisus. Eo regnante prosperè, inoffenseque succedebant, omnia quieverant bella, opes augebantur, nec pauperibus erat timori divitum avaritia, nec plebs potentiorum vim formidabat, omnes pariter tuente, ac protegente, ipsa Regis justitia, quæ neminem prorsus ab aliquo vexari patiebatur: cumque omnium par sibi cura esset, arva colere, pecudes alere, negotiationibus exerceri: numquam antea Regnum illud ulla rerum copia opulentius fuisse memorabatur, abundè in civitatibus erat vestis preciosa, decoraque arma, & phalerati equi, exquisita supellex, auri quoque, argentique vis, gemmæ, Margaritæ, & quæque alia, quæ mortalium animos vel existimatione vel pulchritudine allicere solent, sed ut fit, luxuria in superbiam verti cæpit, in summum usque scelus erupturam, quod ex sequenti modò patebit narratione, verumque esse constabit. Contigit enim ut Roma Cæsaris, Pontificisque legati ad *g* Zuonimerum Regem missi cum binis literis venirent, primas Regi tantum legendas dederant, quorum hæc sententia erat. Rogamus, obsecramus te Zuonimere frater Regum Christianorum piissime, ut coacto procerum tuorum, populique concilio, alteram epistolam coram resignari, coramque legi jubeas, & una cum ipsis deliberes his de rebus, quas nos, Deo benè juvante, aggredi meditamur pro amore Christi

a n.26.

b n.27. & n.28.

c n.29.

d Colomanus 26.

e Chrismerius 27.

f Zuonimerus 28.

g n.30.

Christi, Ecclesiæque Sanctæ utilitate: cum demum quicquid communi concilio decretum fuerit, ut nobis nihil moratus rescribas, efficiasque certiores. Vale. Zuonimirus igitur naviter, sicut regebatur, accersitis omnibus Regni sui præfectis, decurionibusque Civitatum, conjunctimque habito ad quinque Ecclesias in campo, qui Collovus nuncupatur, concilio, litteras aperiri fecit, & cunctis cum silentio audientibus, publicè recitari, quæ in hæc ferè verba scriptæ erant. Romanus Pontifex & Cæsar Augustus Zuonimiro Regi populoq; ejus salutem. Rem certè indignam, & Christianorum Principum ignaviæ adscribendam existimamus, ut Hierosolymæ, Sanctaque loca, in quibus Christus Dominus pro nobis nasci, pro nobis mori voluit, ab infidelibus tamdiu possideantur, possessaque polluantur, prophanenturque, & ab iisdem illa sacra, Domini mysteria, quæ nobis venerationi sunt, probro, derisionique habeantur. Iccircò vos, sicut, & reliquos per Orbem fideles, hortamur, ut nobiscum socia arma jungentes ad res Christiano nomini repetendas in libertatemque vendicandas proficisci, statuatis huic rei, cæteros Reges, ac nationes, quibus itidem scripsimus consensuros speramus: nobis autem, tam præclarum facinus conantibus, Domini opem affuturam, nemo diffidat, quandoquidem non nisi ejus nutu, atque instinctu talis menti nostræ incidere potuit cogitatio: quid ergo consilii vobis sit, hoc est utrum, quod rogamini, facturi estis quamprimum nosse cupimus. Valete in Domino. Id audientes nequissima Crovatorum gens protinus indignari cæpit, ita ut vix literas perlegi pateretur: Non solum itaque non consenserunt literis & hortationi Pontificis, & Cæsaris: verum etiam in Regem suum insurgentes magno tumultu, & vociferatione conquesti sunt illum hujusce rei auctorem, ut ipsi relictis conjugibus liberis, patrioque solo procul per alienas domos errent, aliena sequantur Imperia, & non sibi expedire loca illa Sancta, si liberentur; atque ita infesta concio, pessimis usa consiliis, nequivit inhiberi, quin repentè, sanctissimum Regem Zuonimerum invadentes multis conficerent vulneribus, atque interimerent: eadem quippe illa perfida mentis ferocia; quæ ipsos impiissimi Seislavi partes sequi fecit, & Radoslavum patrem omni laude dignum virum Regno pellere; in Zuonimerum quoque compulit sævire, non aliter furibundi circumstetere, quàm cum rabidi venatorum canes, imbellem cervum nacti, nunc latratibus terrent, nunc dentibus laniant; Rex autem dum adhuc spiraret, tantæ perfidiæ immanitate commotus, eos devovisse fertur, ne umquam sui generis Dominum habeant: Sed semper alienigenis Regibus, Principibusve subjecti sint. Ex illo ad hanc usque diem tempore, isthæc maledictio tam certum eventum habuit, ut non ab irato prolatum, quod tunc dixit, crediderim: Sed . . . prænuntiatum, Deo volente, palam fieri, quanto gravius luituri erant supplicium criminis auctores: Si sic posteri quoque eorum essent afficiendi: Post hæc verba Zuonimerus continuò animam exhalavit, & relicto corpore ad cæleste Regnum transferri meruit, cum terrenum, tam benè rexisset per annos quinque & triginta, tam diu enim cum potestate vixit. Bella autem Pannoniæ Rex hujus nominis primus cum fama inferente, hoc, quod Zuonimero acciderat, didicisset, properè cum expeditorum manu venit, Regnoque potitus, possedit omnes Regni partes, Bosnam, Crovatiam, Dalmatiam, Naronam, sed Crovatos, ut Domino suo rebelles, ac parricidas laboribus, servituteque oppressit. Præterea cum post hæc Regnum in partes secessisset anno à nativitate Christi MLXXIX. Bosnenses Dominum suum sortiti sunt, Naronenses suum, Crovati alienum, ne quis eos frustrà olim, vel immeritò à Zuonimiro devotos credat.

Laus Omnipotenti Deo.

a Hucusque historiam vernaculo gentis nostræ sermone compositam vidi, & quod potui diligenter, fideliterque in latinum transposui, nihil de sententia dimittens, licet aliqua de verbis, quæ superflua videbantur, mutilans ne lectori oneri essem.

a M.31.

THO-

THOMÆ ARCHIDIACONI SPALATENSIS HISTORIA SALONITANORVM PONTIFICUM, ATQUE SPALATENSIUM.

MICHAE MADII HISTORIA SPALATEN.

TABULA HISTORIARUM A CUTHEIS DE GESTIS CIVIUM SPALATEN.

INDEX

INDEX
Capitum Historiæ Thomæ Archidiaconi.

1. *De Dalmatia.*
2. *De Salona.*
3. *De Sancto Domnio, & Sancto Domnione.*
4. *De Constructione ædificii, quod Spalatum nuncupatur.*
5. *De Clicerio, & Natali Salonitanis Præsulibus.*
6. *De maximo Schismatico.*
7. *Qualiter Salona capta est, & destructa.*
8. *Qualiter ad Insulas Salonitani fugerunt.*
9. *Qualiter Salonitani per diversa loca sunt dispersi.*
10. *Qualiter de Insulis redeuntes Spalatum intraverunt.*
11. *De Ioanne Primo Archiepiscopo Spalatino.*
12. *De translatione Sanctorum Domnii, & Anastasii.*
13. *Catalogus Archiepiscoporum de quibus extat memoria.*
14. *De adventu Vngarorum.*
15. *De exemptione Episcoporum superioris Dalmatiæ.*
16. *De promotione Laurentii Archiepiscopi.*
17. *Qualiter Vngari ceperunt Dominium Dalmatiæ, & Croatiæ.*
18. *Qualiter Manasses voluit prodere Civitatem.*
19. *De exemptione Iadrensis Ecclesiæ.*
20. *De Episcopatu Pharensi.*
21. *De Conflictu Ducis Reles cum Spalatensibus.*
22. *De Raynero Archiepiscopo.*
23. *De Petro, & altero Petro Archiepiscopis.*
24. *De Bernardo Archiepiscopo.*
25. *De prima Captione Iadræ.*
26. *De passagio Andreæ Regis filii Belæ tertii Regis Vngariæ.*
27. *De promotione Guncelli.*
28. *De victoria facta de Cetinensibus.*
29. *De Comite Petro.*
30. *De bello quod emersit pro Villa Ostrog.*
31. *De bello quod gestum est cum Domaldo.*
32. *De Scandalo quod factum est inter Archiepiscopum, & Archidiaconum.*
33. *De Gregorio Comite.*
34. *De Gargano Potestate.*
35. *De Regimine Gargani.*
36. *De Bello, quod gessit cum Piratis.*
37. *De peste Tartarorum.*
38. *De natura Tartarorum.*
39. *De fuga Vngarorum.*
40. *De Sævitia Tartarorum.*
41. *De obitu Guncelli.*
42. *De seditione apud S. Stephanum.*
43. *De secunda captione Iadræ.*
44. *De bello quod emersit inter Spalatenses, & Tragurienses.*
45. *De Seditione quæ facta est per Laicos in electionis processu.*
46. *De bello, quod præparaverunt Spalatenses contra Tragurienses.*
47. *Qualiter Spalatenses vastaverunt campum Traguriensium.*
48. *De Rogerio Archiepiscopo.*
49. *De adventu Regis Coradi.*
50. *De Adventu Belæ Regis secundo.*
51. *De Adventu Reginæ.*

INDEX
Capitum Historiæ Michæ Madii.

1. *De Papa Nicolao Quarto.*
2. *De Papa Celestino V.*
3. *De Papa Bonifacio VIII.*
4. *De Papa Benedicto XI.*
5. *De Papa Clemente V.*
6. *De PP. Henrico Imp. Rom.*
7. *De Rege Roberto Apuliæ.*
8. *De Sancto Henrico Alemano.*
9. *De Alaphant filio Regis Majolichæ.*
10. *De Roberto Rege Apuliæ.*
11. *De Ioanne PP. XXII.*
12. *De Stephano filio R. Vroscii.*
13. *De D. Carolo R. Vngar.*
14. *De D. Cane de Verona.*
15. *De Origine Civium Spalatensium.*
16. *De Vroscio R. Rasciæ.*
17. *De rebellione Sib. & Trag. contra Banum Mladenum.*
18. *De conflictu Bani Mlad. per Banum Ioannem.*
19. *De captione Mladeni per R. Carolũ Vng.*
20. *De bello Ducum Stiriæ, & Bavariæ propter Imperium.*
21. *De bello Civ. Spal. cũ Com. Georgio Clissiæ.*
22. *De D. Nicolao Bano Dalm. & Croat.*
23. *De conflictu C. Georgii Clissiensis per Nelipitium, & Georgium Voyvodam.*
24. *De pace Comitissæ Clissi cum Spalat.*
25. *De Baliano Archiepiscop. Spal.*
26. *De obitu Baliani Archiepiscopi.*
27. *De obitu S. Augustini Trag. Episcopi Nuceriæ.*
28. *De Michaz Bano Dal. & Croat.*
29. *De obitu Ducis Caroli Apuliæ.*

INDEX
Capitum Tabulæ à Cutheis.

1. *De Peste, & Clade.*
2. *De adventu Hugulini Archiepisc. Spal.*
3. *De rebell. Spal. & Trag. à Domnio Ven.*
Epistola Imp. Turcarum Norbasani ad Greg. XI. PP.

THO-

THOM. ARCHID. SPALAT.
HISTORIA SALONITANORUM PONTIFICUM ATQUE SPALATENSIUM.

CAP. I.
De Dalmatia.

Dalmatia secundùm Isidorum est prima pars Græciæ, & dicitur à Delmi Civitate antiqua, quæ ibi fuit, sed ubi hæc Civitas Delmis in Dalmatiæ partibus fuerit non satis patet: Verumtamen Dalmatia dicebatur olim largius: censebatur enim cum Corovatia una Provincia. Est enim regio quædam in superioribus partibus, quæ dicitur Delmina, ubi antiqua mœnia ostenduntur, ibique fuisse Delmis Civitas memoratur. Nunc verò Dalmatia est Regio maritima, incipiens ab Epyro, ubi est Dyrrachium, & protenditur usque ad sinum Quarnarium, in cujus interioribus est Oppidum Stridonis, quod Dalmatiæ, Pannoniæque confinium fuit: hæc fuit patria tellus B. Hieronymi Doctoris. Dicta est Dalmatia etiam alio nomine Liburnia, à quodam genere navis piraticæ, quæ in usu erat apud illos, unde Lucanus:

Pugnacesque Mari Graja cum classe Liburnos.

Exercebat piraterium propter opportunitatem locorum, quia mare illud, ob multitudinem Insularum latebrosum, & portuosum est valde. Dicta est etiam hæc Provincia Illyris à quadam Regina Amazonum, quæ ibi regnavit, de cujus stirpe dicuntur illi Populi traxisse originem. Per mare hujus Provinciæ transivit Antenor Trojanus, qui suæ Vrbis evadens excidium, cum gente Dalmatica prælia multa commisit: ad ultimum pervenit ad partem Venetiarum, idem progrediens super oras Padi fluminis ædificavit Civitatem Patavium, quæ nunc Padua nuncupatur, sicut in Virgilio legitur. In historiis verò Romanorum habetur, quod cum Imperator Augustus in partibus Illyricis exercitum duceret, & ipse aliò properaret, misit quemdam Ducem Vennium nomine contra Pannonios, qui duobus acribus fluviis circumvallantur, Drava, & Sava contra Dalmaticos ibidem misit Ducem Iulium cum exercitu multo, qui Dalmatæ commorantes in silvis, circumadjacentes provincias latrocinando vastabant, qui Iulius congressus cum eis, victoriaque potitus, gentem illam, licet esset efferum genus hominum, coegit ab armis discedere, & terram fodere, aurumque de venis terræ purgare. Secundum Poetarum fabulas Cadmus dicitur in eandem devenisse Provinciam, quando in serpentem mutatus est, fuit autem Civitas ejus Epitaurus, quæ est juxta Ragusium, in qua est magnum antrum, & usque hodie opinio est ibi habitare Draconem, Vnde Poeta:

Cum in amicorum vitiis, tam cernis acutum,
Vt serpens Epitaurius

Ob hanc causam populi dicebantur Anguigenæ, & etiam de B. Hyllarione legitur, quod magnum ibi Draconem peremit; Secundum historiam verò idem Cadmus Rex fuit in Græcia, qui depulsus Regno venit in Dalmatiam, factusque Pirata sævissimus, cæpit quasi lubricus anguis per mare discurrere, navigantibus insidiari, & quoscumque poterat opprimere inpotentes. Adria nihilominus hæc provincia nuncupatur ab Adrianne filia Minois Regis, quam rapuit Theseus, & per mare navigans, cum ipsam exosam haberet, reliquit in quadam Insula solam, & aufugit cum sorore ipsius Phædra: Sed Baccus, qui & liber pater dicitur eam inveniens sibi in uxorem accepit. Quidam dicunt, quod Adria dicitur à quodam Adrio Itali fratre qui regnavit ibidem, vel secundum quosdam Adria dicitur ab Adria, quod est lapis, quia lapiduosa, & montuosa est hæc provincia. Vnde Ovidius:

Subdita Montana Brachia Dalmatiæ.

CAP. II.
De Salona.

Fuit autem Metropolis Civitas Dalmatiæ Salona, Vrbs, magna, & antiqua, de qua dicit Lucanus:

Qua Maris Adriati longas ferit Vnda Salonas.

Dicta autem est Salona à Salo, hoc est à mari, quia in littore maris sita est, longa verò idcirco dicta est, quia modicum lata, sed in longum ferè sex milliaribus versus occidentalem plagam protendebatur. Hæc Civitas tempore bellorum Civilium fidem inconcussam Romanæ Reipublicæ observans, dominium Cæsaris respuebat. Quamobrem ad subjugandum eam misit Cæsar Antonium Cognatum suum cum magno navali exercitu, ipse verò insequendo Pompe-

Pompejum à Brundusio transvectus est in Epirum. Tunc Antonius præmisit quendam Ducem nomine Vltejum, qui in Insulis Salonitani littoris exercitum coadunaret, sed ex parte Pompei erant in Salona duo Duces Basilius, & Octavius. Isti coegerunt magnas populorum adjacentium catervas: videlicet Curetum Dalmatinorum, & Istriorum expectantes Cæsaris partes, ut cum eis confligerent, sed Vltejus famis, sitisque coarctatus penuria, non potuit ulterius in Insulis commorari, & licet esset undique Ostium vallatus insidiis, tamen quamdam navem cum meliori sociorum manu conscendens voluit latenter transponi in terram, sed hostium insidiis circumpositis, navis in medio transitu intercepta est, cumque navis hæreret immobilis videns Vltejus, quod non pateret via divertendi, cohortatus est suos, ut pro honore Cæsaris mori fortiter parati essent, antequam in hostiles inciderent manus, sicque factum est, nam cum viderent Pempejanos jaculis, lapidibus, & sagittis instare, jamque paratos ad navem manus apponere, intusque insilire, defessus jam Vltejus cum suis cum diutissimè viriliter restitisset, ne vivi ad manus hostium devenirent, mutuis se vulneribus confoderunt, & mortui sunt. Audiens ergo Antonius interitum Vltei, & suorum commilitonum, non apposuit ulterius venire Salonam, sed ad Cæsarem reversus est. In tantum autem Civitas hæc fidem inviolatam reipublicæ custodivit, quod patrata Cæsar totius Orbis victoria, & jam solus ad mundi monarchiam provectus adhuc Civitati Salonæ minimè imperabat, quamobrem post Cæsaris necem Octavianus Augustus misit quendam Illustrem virum ex consulibus nomine Asinium cum exercitu multo, qui Salonam Romano Imperio subjugaret. Tunc Pollio in Dalmatiam veniens, multis bellis cæpit impugnare Salonam, unde obsessa Civitas, & diutius navali, & equestri exagitata congressu, tandem in manibus Romanorum tradita est, in qua obsidione natus est Pollioni filius, cui Saloninus nomen imposuit, tunc verò magna pars Civitatis illius destructa fuit, majores etiam munitiones dirutæ, ne Romanæ Reipublicæ rebellare ulterius posset. Peracta ergo victoria, Pollio cum suo exercitu reversus est Romam, ubi cum magna Gloria, & laudis triumpho à Senatu, Populoque Romano susceptus est, de quo in Odis concinens Horatius dicit:

Cui laurus æternos honores.
Dalmatico peperit triumpho.

Fuit autem iste Pollio non solum armis strenuus, sed etiam poetica facundia insignis, librosque nonnullos lyricis metris composuit.

CAP. III.
De Sancto Domnio, & Sancto Domnione.

PRimus itaque B. Paulus Apostolus, qui ab Hierusalem, usque Illyricum replevit Evangelio Christi: non tamen ipse per se intravit Illyricum prædicare, sed misit Titum discipulum suum, sicut dicit ad Timotheum: *Crescens abiit in Galatiam, Titus in Dalmatiam*, hic ergo B. Titus ad Dalmatiæ partes adveniens, & verbum salutis gentibus illis prædicans, non longo illic tempore mansit; sed audiens quod B. Paulus à Præside festo jussus esset Romam pergere, statim omissis omnibus, præveniens eum expectavit in Vrbe; quò cum B. Apostolus accessisset, ibi verbum Dei diutius prædicavit. Cùm autem per Spiritum Sanctum cognosceret in eadem Vrbe suum martyrium consummandum de Ecclesiis Græciæ disponere curavit; quam ob rem B. Titum non remisit ad Dalmatias, sed ad Græciam, ubi magis erat notus, Pontificem eum constituens apud insulam Cretam. Cujus loco B. Petrus Apostolorum Princeps direxit quendam Discipulum suum nomine Domnium natione Syrum; patria Antiochenum, qui Dalmatiæ populis verbum vitæ, quod per Titum inchoatum fuerat, prædicaret. Hoc enim B. Petrus statuerat, ut Pontifices Christianæ religionis sic disponerentur per Vrbes singulas totius Orbis, quemadmodum apud gentiles fuerat antiquitus constitutum, in illis enim Vrbibus, in quibus erant gentiles Antistites, qui dicebantur Protoflamines fecit ordinari Episcopos, in Metropoles verò Provinciarum, ubi erant Archiflamines, Archiepiscopos censuit statuendos. Vnde per oras Adriatici sinus tres direxit Pontifices: Apollinarem Ravennæ quæ est Metropolis totius Provinciæ Æmiliæ; Marcum Evangelistam Aquileiæ, quæ præerat Venetiæ, & Istriæ. Domnium verò in Salonam direxit, quæ caput erat Dalmatiæ, & Croatiæ, in qua denique Civitate diutius prædicans, multosque per totam provinciam à gentilitatis errore convertens, non parvam Christo Ecclesiam adunavit, ibique agonem sui Martyrii felici cruore peregit. Ab hujus ergo præeminentia Apostolicæ dignitatis omnes successores sui Archiepiscopalia insignia per sedem Apostolicam sortiuntur. Hic autem cum multis aliis passus est, qui eum uno mense ad Martyrii gloriam præcesserunt. Postmodum verò tempore Diocletianæ, & Maximianæ persecutionis alter simili nomine Martyr fuit, qui Domnionis vocabulo à Pontificis Domnii nomine, modicū differt: Sed hic fuit unus ex Cubicularijs Maximiani Tyranni; Cū ergo iste Domnio

majoris dilectionis apud Imperatorem prærogativa gauderet, ipse coronam Imperii conservabat, & ipsam tempore debito super Imperatoris verticem imponebat; erat autem occultè Christianus, & cum videret Maximianum adeò crudeliter in Christianos desævire, ut multos à sancto proposito deterreret: ipse utpote Christianissimus, & devotissimus exhortabatur Martyres in sancto proposito finaliter perdurare; Tunc fecit opportunitatem eis effugiendi Tyranni rabiem, & ad Romanam Vrbem divertendi; quod cum ad Maximiani devenisset notitiam, acrius in eum persecutionis desævit insania; ita ut ad primam confessionem Christiani nominis expoliatus Regio habitu, nisi Idolis immolaret, illicò susciperet sententiam capitalem, sed B. Domnio Tyranni declinans sævitiam Romam fugiens properabat: & dum iret via Claudia propè Civitatem quandam, quæ Iulia Chrysopolis appellatur, Satellites Imperatoris post ipsum currentes, invaserunt eum, & strictis mucronibus circumdantes amputaverunt Caput ejus. Ipse verò martyr virtute divina propriis manibus caput suum de terra dicitur elevasse, & ibidem quendam fluvium, qui Sytirion nominatur, firmis gressibus transvadasse, ibique sepultus aliquo tempore requievit. Cùm autem Dominus multa per eum miracula operaretur, ex multis provinciis pro sanitate adipiscenda ad locum ipsum confluebant. Tunc Salonitani Cives, quia æquinomius erat B. Domnio, Pontifici, abeuntes rapuerunt corpus B. Domnionis, & cum magna reverentia locaverunt Salonæ. Qua de re propter nominis consonantiam multoties vocabulum Domnionis pro nomine Domnii, & è converso confusè describitur. Eodem tempore Anastasius Aquileiensis apud Salonam Martyrium pro Christi nomine suscepit.

CAP. IV.

De Constructione Ædificii, quod Spalatum nuncupatur.

PEr idem tempus Diocletianus pater Maximiani, qui ex Dalmatiæ partibus oriundus extitit ob res ab eo pro Republica multum strenuè gestas, à Senatu, Populoque Romano Imperator fuerat cõstitutus: hic super omnes alios prædecessores suos immanissimus Christianorum extitit persecutor, qui cum per universum Orbem fideles Christi beluina feritate persequi non cessaret, velut rabidus leo sitim suæ perfidiæ Christiano cruore non poterat satiare; Propter ipsius siquidem edicta pestifera tot millia Christianorum quotidie trucidabantur; ut penè videretur totius humani generis excidium imminere: unde à suis aulicis Tyranno suggestum est, ut tam crudele revocaret edictum, ne tanta hominum cædes quotidiè fieret; quia timendum erat, ne fortè toto mundo in exterminium dato non esset, cui posset ulterius imperare. Tunc Diocletianus tale moderamen suæ voluit adhibere sævitiæ, dans legem, ut qui nollet à Christiana cultura recedere, non ut prius statim capite plecteretur: sed bonis omnibus expoliatus, ad diversa metalla, & ad fodiendas arenas exul patria damnaretur. Itaque in diversis mundi partibus jussit Imperator ob Augustalem memoriam multa ædificia erigi, ad quorum laboriosas operas damnatitios quosque maximè Christianos mitti præcepit. Præter alia quidem multa ædificia Romæ fecit fieri Thermas: in Pannoniæ partibus in confinio Ruthenia quoddam construxit ædificium ex lapidibus porphyreticis satis excellens, quod adhuc licet dirutum, magnum tamen inde transeuntibus admirationis, spectaculum præstat, sicut legitur in historia quatuor Coronatorum. In terra verò Gothorum, quæ nunc Servia, seu Rascia nuncupatur prope Stagnum quoddam Civitatem fecit construi, quam ex suo nomine Diocliam appellavit. Et quia Dalmatinus erat origine nobilius ædificium propè Salonam ædificari jussit in modum Vrbis munitissimæ, quasi Imperiale Palatium, in quo templa facta sunt Idolorum Iovis, Asclepei, sicut apparet usque in hodiernum diem, in hoc ædificio Diocletianus Matrem suã habitare fecit, tradens ei Salonam cum tota Provincia: hoc scilicet ædificium Spalatum dictum est à Pallantheo, quod antiqui spatiosum dicebant palatium. His temporibus Gayus similiter natione Dalmaticus summus Pontifex factus est Apostolicæ sedis. Fuit autem iste Gayus tempore Sebastiani Martyris, qui cum Chromacio Vrbis præfecto Marcelliano, & Marco agonizantes Martyrio confortabat: quamvis enim esset de genere Diocletiani Cæsaris, non tamen pacem Christianis obtinere potuit: quinimò persecutionis turbo cum cæteris eum involvit martyribus XII. ferè annis Apostolicæ præsidens Ecclesiæ cum triumpho Martyrii perrexit ad Dominum.

CAP. V.

De Clicerio & Natali Salonitanis Præsulibus.

EA tempestate Salona optimo statu pollebat, magna Civium, & extraneorum populositate florebat, persecutionis verò jam cessante procella Ecclesia suum paulatim resumpsit vigorem. Multitudo Cleri, quæ ibi erat Ecclesiasticis cæpit institutionibus informari, pluresq; præsules post B. Domnium seriatim successerunt, de aliquibus prout scire potuimus ad poste-

posteriorum memoriam aliqua differamus. Tempore Leonis Imperatoris, cum Antonius Tyrannus fuisset Imperator designatus, propter res infideliter gestas, in Palatio interemptus est. Idem Leo Leonem Iuniorem filium Nepotiani; copulata sibi quadam nepte sua in matrimonio loco Antemii apud Ravennam Cæsarem ordinavit. Hic ergo Leo Regno potitus legitimo, Clicerium quendam strenuum virum, qui sibi ante illud tempus Tyrannico more Regnum imposuerat, cautè ab Imperio expellere voluit. Vnde volens eum extra Regni negotia, quasi privatum manere, apud Salonam Dalmatiæ Episcopum fieri fecit. Temporibus verò Pellagii, & Gregorii Doctoris Romanorum Pontificum fuit quidam Archiepiscopus Salonæ Natalis nomine, ejusdem indigena Civitatis, qui cum multorum esset propinquorum potentia circumfultus, multum à Pontificali honestate devius incedebat: cùm enim esset inops scientiæ, non lectioni erat deditus, sed epulis, & quotidianis conviviis, cum cognatis, & amicis vacabat, & quod erat deterius, thesauros Ecclesiæ & vasa ministerii dando suis contribulibus, & complicibus sacrilega dilapidatione vastabat. Et erat eo tempore Archidiaconus quidam Honoratus nomine, qui Deum habens præ oculis zelo nimio movebatur, dolens de sui Præsulis Insolentia. Hic quantum licebat conabatur se opponere Natali Archiepiscopo, maximè, quia videbat bona Ecclesiæ tam indecenter distrahi. Qua ex re Archiepiscopus valdè ipsum exosum habebat, multas ergo machinationes, & dolos contra Archidiaconum cæpit exquirere, ut eum ab Archidiaconatus officio dejicere posset, sed cum causam opportunam minimè inveniret, tunc simulare cæpit quasi majorem dilectionem gereret circa ipsum, & quasi honorem ejus vellet fortius ampliare: cæpit itaque multis ei suadere sermonibus, ut ordinem sacerdotalem susciperet. Sed Honoratus suspicans dolum in causa versari, non acquievit ordinari, videns autem Natalis calliditatis suæ versutias non satis ad votum procedere, protinus convocato Clero verbum proposuit, & quasi magnæ necessitatis prætensa occasione cæpit Archidiaconum pro suscipiendo Sacerdotio compellere violenter: sed cum Archidiaconus in contradictione persisteret, Archiepiscopus eum ab officio, & beneficio suspendit. Tunc Honoratus ad Papam Pelagium missa supplicatione postulavit, ut Archiepiscopo præciperet ne ipsum super hac re indebitè molestaret, insuper etiam pravam conversationem Archiepiscopi Papæ denuntiavit. Quamobrem Dominus Papa Zelo Dei commotus eidem Natali præcepit districtè, ut super promotione hujusmodi Archidiaconum inquietare ammodò non præsumeret: sed ad certam diem super suis excessibus responsurus, Apostolico se conspectui præsentaret. Natalis ergo suscepto Papæ præcepto contempsit, & in sua pertinacia perduravit. Interim autem Summus Pontifex Pelagius mortis debitum solvit, cui successit B. Gregorius Doctor. Iterum ergo Honoratus supplicavit B. Gregorio, ne à suo Prælato super ordinis susceptione tantam molestiam sustineret: Papa verò secundum, quod decessor ejus mandaverat Natalem per Epistolam suam commovit, & præcepit, ut à molestatione sui Archidiaconi jam cessaret, sed cum Natalis suæ perversitatis non revocaret habenas, Honoratus tot gravaminibus, ac laboribus fatigatus, demum suo Archiepiscopo acquievit. Cum ergo fuisset in Presbyterum ordinatus, statim Natalis conceptam sui cordis nequitiam evomuit, & Honoratum ab Archidiaconatu dejecit, dicens: Non debet Sacerdos in Archidiaconatus ministerio deservire, moxque alium moribus, & vita sibi concordem in loco ejus ascivit. Honoratus verò videns sibi tam nequiter fore delusum, ad Papam se contulit, proponens omnia quæ Archiepiscopus fraudulenter egerat contra eum. Tunc B. Gregorius iterato scripsit Natali, ut Honoratum in honore pristino restitueret, & nihilominus pro his, quæ insinuatio proclamabat infamiæ contra eum ad sedem Apostolicam accederet responsurus. Sed Natalis Papalia mandata contemnens, utpote malè conscius, in sua mentis perversitate contumaciter persistebat. Dolens ergo B. Gregorius de tanta obstinatione Pontificis, compatiens etiam tot ærumnis Archidiaconi, quemdam Subdiaconum suum nomine Antonium Salonam direxit, qui auctoritate fultus Apostolica illuc accedens cæpit prius lenibus verbis admonere Pontificem, ut Honoratum in sui honoris locum reciperet, & ab ipsius tam perversa molestatione cessaret, sed cum Natalis multa contra Archidiaconum confingeret, vias multiplices reluctandi exquirens. Antonius eidem Natali usum Pallii interdixit, interminans, ut, si nec sic acquiesceret, excommunicationis in eum sententiam promulgaret. Hoc facto, Natalis suas litteras ad Papam direxit contra Honoratum: Honoratus nihilominus suas accusatorias contra Archiepiscopum destinavit. B. verò Gregorius Natali rescripsit de multis excessibus redarguens eum, & præcipuè de dolosa promotione Honorati, dicens quod valdè iniquum fuit, ut uno eodemque tempore una persona nolens ad ordinem Sacerdotii promoveatur, quæ tamquam immerita à Diaconatus officio removeatur: & sicut justum est, ut nemo crescere compellatur

invitus: ita concedendum puto, ne quisquam insons ab ordinis sui ministerio dejiciatur injustè. Honorato verò rescripsit, dicens: Volumus, & præcipimus te in officio Archidiaconatus jure pristino ministrare. Custodia verò thesaurorum tibi ex officio tuo competit, unde si quid, vel ex negligentia tua, vel cujuscunque fraude deperiret, tu *Deo*, & nobis satisfacere teneris; Eum verò, quem N talis intruserat ab Archidiaconatu dejecit. Et quia in tantum scandali tumultum hæc causa succreverat, præcepit Papa Honorato Archidiacono, ut ad sedem Apostolicam personaliter accederet; Archiepiscopo verò non personaliter, sed per Procuratores legitimos se curiæ præsentaret. Quod & factum est, nam per sententiam Apostolicam amborum causa terminata est.

CAP. VI.

De Maximo Schismatico.

IN diebus illis misit B. Gregorius quendam responsalem suum, qui Ecclesias *Dalmatiæ* visitaret: eo tempore Natalis Archiepiscopus de hac luce migravit. Maximus autem ambitionis ardore succensus, ad Pontificatum impatienter anhelabat, & tandem non sine Simoniaca labe dicitur fuisse electus. Hic non ut erat consuetudinis ad sedem Apostolicam consecrandus accessit; sed misit prius, & ab Imperatoribus Constantinopolitanis favorem obtinuit: qui tamen præceperant eidem, ut Domini Papæ se conspectui præsentaret, sed ipse conscius electionis injustæ, non accessit ad Papam, nec requisivit consensum responsalis ejus, sed temeritate præcipiti fecit se ibidem in Archiepiscopum consecrari; Quod cum ad Domini Papæ notitiam devenisset, magno fuit dolore permotus, statimque misit ad eum districtè præcipiens, ne Missarum solemnia celebraret. Maximus verò Schismatico scelere involutus mente contempsit Papæ præceptum: sed confisus de suorum potentia propinquorum & aliorum secularium virorum, quibus denudata sua Ecclesia, multa donaria largiebatur, Missas celebrabat, & omnia Pontificalia præsumebat. Tunc B. Gregorius scripsit Clero, & Populo *Salonitano* præcipiens, ut nullus communicaret eidem Maximo sacerdotium rapienti. Sed tantus erat metus ipsius, & suorum complicum, quod nullus audebat eum palam vitare. Honoratus verò Archidiaconus, & quidam Paulinus Episcopus, isti quia discreti, & constantes erant, viri præceptum Summi Pontificis observabant, ipsum Maximum, tamquam Schismaticum & excommunicatum ubique vitantes. Demum verò cum ab ipsis Imperatoribus Maximus corriperetur, quod tam protervus, & rebellis contra Deum, & Papæ præceptum existeret, ad se reversus misit nuncios suos Romam, promittens se satisfacturum de criminibus, unde fuerat infamatus. Hac denique B. Gregorius promissione placatus, remisit ad Maximum, mandans ei ut personaliter accederet usque Ravennam. Tunc Maximus præparato navigio Ravennam advenit, expectans ibi Papæ præceptum. Misit itaque B. Gregorius quendam Notarium suum nomine Castorium, præcipiens Mariano Archiepiscopo *Ravennati*, ut ambo pariter causam ipsius Maximi tali deberent fine concludere, videlicet, ut de Simoniaca hæresi, unde infamatus erat suo juramento purgationem subiret, de aliis verò excessibus ante Corpus B. Appollinaris, se esse innoxium verbo simplici affirmaret. De hoc verò, quod excommunicatus celebrare præsumpsit pænitentiam ei injungerent competentem. sicque hujus Maximi causa sopita est.

CAP. VII.

Qualiter Salona capta est.

INtereà Salonitana Vrbs propter Barbarorum vicinitatem, qui eam quotidianis insultibus impugnabant, ad deteriora labi quotidie cogebatur, erantque in ea civiles discordiæ, nec satis arguto moderamine *Respublica* regebatur. Non erat *Rector* sapiens, qui refrenaret superbiam, qui puniret nequitiam, sed voluntas propria unicuique pro justitia habebatur, qui plus poterat colebatur, impotentes prædæ patebant: justitia procul aberat; totum pravitas occupabat; Timor Dei, Sanctorum reverētia, misericordia, & pietas expiraverunt; odia, rapinæ, usuræ, perjuria, & alia facinora totam invaserant Civitatem. *Religio* erat derisui, Clerus contemptui, humilitas superbiæ subcumbebat: debita subtrahebant Ecclesiis, indebita exigebant. Præterea *Rector* Civitatis non communiter, sed divisim quærebatur; nec qui prodesset omnibus; sed qui privatim aut amicorum commodum, aut inimicorum incommodum procuraret, & sic in Civitate multi erant Domini, pauci subditi, multi præcipientes, pauci obedientes, non quasi patriam diligebant, sed quasi hostilem terram prædari rapaciter satagebant, sumptus *Reipublicæ* potentiores quique diripientes, totum onus communis servitii miseris pauperibus imponebant. Præter hæc verò improba Venus omnem ordinem, omnem sexum, & ætatem, absque ullo pudoris velamine sordidabat, dissolutio voluptatis marcebat in juvenibus, obstinatio, avaritia rigebat in senibus; veneficia in mulieribus, perversitas in omnibus abun-

abundabat; injurias illatas cōcivibus pro gloria reputabant: intra Vrbem multum feroces & audaces videbantur, sed contra hostes exeuntes timidi, & imbelles inveniebantur. Talibus, & his similibus Salona corrupta vitiis, quid poterat, nisi ad ima vergere? quid restabat nisi ad interitum festinare? Qualiter autem finaliter eversa fuerit, non satis perspicuum est: nos verò ut in præcedentibus, partim scripta, partim opinionem sequentes conemur exponere. Gothorum tempore, qui Totila Duce de partibus Teutoniæ, & Poloniæ exierunt, dicitur Salona fuisse destructa: etenim Dux ipse antequam arma inferret Italiæ, per partes Dalmatiæ vastando transivit, Salonamque Vrbem ex parte vastavit. Ipse intravit per scriptum ædificium Diocletiani Cæsaris, & Imperiales tittulos ibidem sculptos deposuit, atque delevit, aliquam etiam partē ejusdem ædificii destrui fecit. Venerant de partibus Poloniæ, qui Lingones appellantur cum Totila septem, vel octo Tribus nobilium. Hi videntes terram Croatiæ aptam sibi fore ad habitandum, quia rari in ea Coloni manebant, petierunt, & obtinuerunt eam à Duce suo. Remanentes ergo ibidem cæperunt opprimere indigenas, & ad suum servitium subigere violenter. Chroatia, est regio montuosa à Septemtrione adhæret Dalmatiæ: hæc regio antiquitus vocabatur Curetia, & populi qui nunc dicuntur Chroatæ dicebantur Curetes, vel Corybantes: Vnde Lucanus.

Illic bellaci confisus gente Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circumflua ponto.

Dicebantur verò Curetes, quasi currentes, & instabiles: quia per montes, & sylvas oberrantes, agrestem vitam ducebant: ex asperitate quidem Patriæ naturam trahentes armorum asperitatibus, invasionibus, prædationibus ferino more gaudebant: bellaces valde, & quasi pro nihilo ducentes se morti exponere, nudos se plerumque hostilibus armis objiciunt. Hi apud plures Poetarum de quadam ridiculosa opinione notantur: etenim quando Luna Ecclipsim patitur, putantes eam à Spiritibus corrodi, & consumi, omnia æramenta domorum pulsant, quasi per strepitum dæmonibus credunt Lunæ succurrere laboranti. unde Virg. *Pulsantes æra Curetes* Permixti ergo populi isti, & facti sunt gens una, vita, moribusque consimiles, unius loquelæ. Cæperunt autem habere proprios Duces, &, quamvis pravi essent, & feroces tamen Christiani erant, sed rudes valde; Ariana etiam erant tabe respersi. Gothi à pluribus dicebantur, & nihilominus Sclavi, secundum proprietatem nominis eorum, qui de Polonia seu Boemia venerant. (Isti ut prædictum est) impugnabant latinos, qui regiones maritimas habitabant, maximè autem Salonam, quæ caput erat totius Provinciæ. Hæc Civitas à statu suæ potentiæ valde jam erat collapsa, & in facultatibus nimis attrita. Rector etiam opportunus in Civitate non erat, quamobrem ab inimicis facilè potuit capi, & vastari. Igitur Dux Gothus, qui toti præerat Sclavoniæ coadunato magno exercitu equitum, peditumque descendit de montibus, & castra posuit ex Orientali parte Civitatis, sed & aliam turmam sui exercitus fecit castra metari ex Occidentali parte supra mare, cæpitque ex omnibus partibus oppugnare Salonam, nunc sagittis, nunc jaculis insistens: alii verò ex latere montis præeminentes ingenti strepitu fundis lapides ad mænia intorquebant: alii verò agmine conglobati, sensimque mænibus propinquantes, portas infringere perquirebant. At verò Salonitani per mænia diffusi hostium jacula, nunc propugnaculis, nunc clypeis excipientes viriliter resistebant. In hostes nihilominus lapides ingentes revolvebant, ad eos verò, qui eminus dimicabant, alii è machinis lapides jaciebant, alii balistis, & arcubus fortiter sagittabant, sicque diebus non paucis utrinque frustra certatum est. Sed quid valet anisus hominis, ubi Divinæ protectionis gratia deest! Cum pro multis piaculis communiter, singulariterque commissis supernæ ultionis judicio, peccatrix Civitas hostili foret gladio evertenda, periit mens, & consilium Civibus, Præsul nullus erat, Rector inutilis, populus dissolutus; quid esset consultius nesciebant. Alii erant nimis timidi, alii plus æquo securi: sic labefactari Civitas primitus à se ipsa incepit; igitur hostium catervæ non cessabant quotidie Civitatem miseram impugnare. Salonitani verò languentibus jam, & defessis viribus multitudinis impetum non sustinentes, jamque posse resistere desperantes, ipsa etiam mænia non ex corde servabant. Tantusque metus incubuit, ut obrigescentes animis, nil nisi de fuga singuli cogitabant. Factum est autem, ut die quadam aliqui ex ditioribus Civitatis res suas latenter ad mare asportantes: inferre navibus properarent. Quod videntes universæ Civitatis Vulgus, mulieres simul, & parvuli conglobatim omnes ad portum irrumpere, naves scandere, huc, illuc diffugere moliuntur. Rapiebant certatim quicquid poterant, de domibus; Clamor Matronarum & Virginum ingenti strepitu ferebatur ad cælum. Ne quicquam mireri Sarcinulis onerati ad portum properant, naviculis se ingerere satagentes, alii autem vix nudi, & vacui insilire in lembos poterant; alii innatare ad Naves: alii conamine infelici inter ipsas per-

ſtrepentium turmas in fluctibus mergebantur; At verò hoſtes in Civitatem ſubitò irrumpentes, fugientes à tergo cædere, prædæ inſtare, nulli occurſanti parcere, ignem domibus apponere non ceſſabant. Mox ubi miſerabilis Civitas ſuorum deſtituta præſidiis filiorum hoſtili populo repleretur, non jam erat qui Eccleſiis parceret, non qui ſtructuris antiquis, & ſpecioſis miſeraretur Palatiis: ſed totam ſuccendentes in furoris impetu Civitatem brevi hora in carbonem, & cinerem redegerunt. De tot enim divitiis paucas rapuere manubias, hoc pro maximis victoriæ præmiis reputabant, quod tam egregiam Vrbem absque ulla penè ſui exercitus ſtrage dare exterminio potuerunt. Quis autem enumerare valeat quot miſeros Ciues, quot puellas infælices, quot pueros abduxêre captivos? quis commemoret eorum multitudinem, quos voravit gladius, quos conſumpſit incendium, quos mare abſorbuit fugientes? At Cives miſeri rogum dulcis patriæ inſpectantes, non dolere poterant, non flere licebat ſuper eam, ſed ſinguli vitæ propriæ metuentes claſſem abducere præparabant: Nec vacabat convocare conſilium; nec quid de ſalute publica foret agendum deliberare valebant; ſed unusquiſque de ſua familia anxius, cum rebus, quas de funere Patriæ ſubripuiſſe poterat, quo diverteret, cogitabat; hoc etiam agere conſultè nequibant: quippe in tam præcipiti fuga, confusè & inordinatè ad naves contenderant; quia nec Pater inquirebat filium, neque filius patrem, Vxor non reſpiciebat maritum, nec maritus uxorem *Vnica ſpes miſeris Patrios diſcedere fines* qui ante receſſerant, non expectabant extremos, qui extremi fuerant, non retardare poterant properantes, quaſi ebrii, vel amentes non niſi in ſola fuga præſidium exquirentes, neſciebant, quam tutius arriperent viam, heu quam triſte erat ſpectaculum miſerabilium mulierum, Crines lacerantium, pectora, genasque tundentium. Quantus erat ululatus, & planctus neſcientium, quid potius ignem an gladium evitarent.

CAP. VIII.

Qualiter ad Inſulas Salonitani fugerunt.

POſtquam procul jam à littore rates ſubduxerant, ſparſim alii ad alias inſulas properabant, alii verò nec in inſulis ſe ſatis tutos poſſe fieri arbitrantes, longius remigabant. Tandem pars aliqua tenuit Inſulam, quæ Soluta vocatur; alii ad Brachiæ, alii ad Pharon, alii ad portus Lyſiæ, & Corcyræ applicuerunt. Ergo de navibus exeuntes cæperunt ſiguli familias ſuas inquirere per alios, & alias Inſulas mittere, ſeſeque per tribus jungere: qui ſe inveniebant, lætabantur tantum periculum evaſiſſe: qui verò non inveniebantur, pro mortuis plangebantur. Vbi autem tanti mali dolor, & mæſtitia conquievit aliquantulum, cæperunt ad invicem conſolari. Tunc omnes incipiunt tuguria ex frondibus, viminibusque contexere, ſeſeque per loca competentia collocare. Cæperunt alii alia negotia exercere; hi terram incolunt, hi navibus negotiantes per mare diſcurrunt. Proh dolor! quot opulenti, & delicati in Salona fuerant, qui tunc ad aliena oſtia panem miſerabiliter mendicabant. Tunc electi juvenes armatis Liburnis cæperunt per Dalmatiæ littora diſcurrentes, hoſtibus inſidiari: tantas enim cædes, & prædas de ipſis faciebant, quod nullus Sclavorum erat auſus ad mare deſcendere. His etenim modis Salonitani ærumnoſam vitam ducentes, multo tempore in inſulis commorati ſunt. Eodem tempore Ioannes Summus Pontifex Apoſtolicæ ſedis, cum eſſet Dalmatinus natione, audiens ſuæ gentis miſerabilem caſum, valdè condoluit, miſitque quendam Abbatem Martinum nomine cum multa pecuniæ quantitate pro redimendis captivis. Qui veniens ad partes Dalmatiæ, multos redemit captivos à Sclavis, eosque ad parentes ſuos remiſit. Iſte Martinus ex Apoſtolica juſſione multorum Sanctorum reliquias accepit in partibus Dalmatiæ, & Iſtriæ, & detulit eas Romam ad prædictum Papam Ioannem, qui Venerabilis Pontifex eas reverenter ſuſcipiens, recondidit apud Eccleſiam B. Ioannis Lateranenſis, ubi eſt fons baptiſterii & ibidem juxta fecit depingi imaginem B. Domnii, cum Pallio, & cæteris Pontificalibus indumentis: totum ex muſivo aureo, ſimiliter fecit imaginem B. Anaſtaſii inter alios Sanctos. Per idem ferè tempus quidam advenæ (ut ferunt) Romana Vrbe depulſi, non longè ab Epitauro ratibus applicuerunt. Erat autem Epitaurus Epiſcopalis Civitas Salonitanæ Eccleſiæ ſuffraganea, quod ex Epiſtola B. Gregorii Papæ conjicimus, quam miſit Natali Archiepiſcopo Salonitano, arguens ipſum, quia absque auctoritate Synodali quendam Florentium Epitauritanæ Eccleſiæ Epiſcopum pro quibuſdam injectis criminibus; ſed non probatis depoſuerat. Cujus cauſam commiſit prædictus Papa ſuo Subdiacono Antonio, quem in Salona fuiſſe miſſum ſuperius memoravimus. Prævocati ergo Advenæ ſedem ſibi in illius partibus collocantes, Civitatem Epitaurum ſæpius impugnantes nimium attriverunt, attritamque cæperunt, & captam in ſolitudinem redegerunt. Homines autem cum

eis

eis permixti sunt, & facti sunt populus unus. Ædificaverunt Ragusium,& habitaverunt in eo. Ex eo tempore conari cœperunt pallium suo Episcopo obtinere.

CAP. IX.

Qualiter Salonitani per diversa sunt loca dispersi.

INterea Salonitani in Insulis commorantes magno afficiebantur tædio propter terræ sterilitatem,& propter aquarum penuriam:Ingenti etiam desiderio cupiebant ad Patriam reverti. Sed licet Salona deserta jaceret, nullique hostes auderent in ea manere: Salonitanis tamen videbatur non satis tuta statio ibi fieri posse: hostile quippe incendium consumpserat omnia turres, & mænia prostrata jacebant: solum Theatri ædificium, quod in Occidentali parte constructum fuerat, adhuc integrum remanebat.Sic ergo miseri Cives hinc rerum urgebantur inopia,illinc metus adhuc deterrebat hostilis.Et quia pars magna eorum per Orbem erat dispersa,& ipsi pauci, & inopes remanserant, de reædificanda Civitate deliberare non præsumebant,unde factum est,ut aliqui ex ipsis, exeuntes de Insulis, per diversas partes Dalmatici littoris opportuna sibi ad habitandū loca quærebant. Quidam versus occidentalem plagam navigantes,ad portum cujusdam Vrbis antiquæ, sed dirutæ applicuerunt, & videntes locum satis habilem ad manendum, paraverunt ibi aliquod munimentum, & habitaverunt in eo. Et quia situs loci propter adjacentes insulas, & propter commoditatem portus,multum eis placebat,non habebant jam necesse ad Salonam redire, nihil enim eis videbatur deesse præter fluvium Iadrum, qui ex Orientali parte Salonitanæ Vrbi multum delectabiliter influebat. De quo legitur in Lucano.

Qua maris Adriaci longas ferit unda Salonas.
Et tepidum in moles Zephiros excurrit Iader.

Hoc igitur sæpius nominato Vrbi nomen impositum est Iadria,vel(ut quibusdam placet) ab Iadro conditore Iadria nomen accepit.

CAP. X.

Qualiter de Insulis redeuntes Spalatum intraverunt.

ERat autem inter Salonitanos, qui ad proximas insulas secesserant,vir quidam Severus nomine, cujus dom⁹ fuerat juxta Columnas Palatii supra mare. Hic quia præ cæteris majori auctoritate pollebat, magnus Severus appellabatur.Iste cœpit adhortari concives suos ut ad patriam redirent: Sed quia non erat tutum inter ruinas Vrbis antiquæ habitacula ponere, consulebat eis ut in ædificio Diocletiani se interim reciperent,ubi securius commorantes aliquam saltem particulam sui territorii incolere sine magno timore valerent, donec rebus prosperius succedentibus, Salonam reædificandi possibile foret.Et tandem placuit hoc consilium nobilibus, & popularibus universis: & tale pactum inter se statuerunt; ut ditiores sibi domos propriis sumptibus ædificarent: cæteri verò, quibus res non erat sufficiens, pro domibus construendis haberent Turres circumpositas pro habitaculis suis: reliquum vulgus habitaret in fornicibus,& in criptis. Tunc auferentes omnia, quæ habebant in insulis, ac navibus inponentes,transtulerunt se cum mulieribus,& parvulis, exceptis animalibus, & venientes intraverunt prædictum ædificium, quod non pro Civitate,sed pro Regia Aula constructum erat, & quia spatiosum erat Palatium, Spalatum appellare cœperunt.Ibi ergo se collocantes posuerunt habitacula vilia, sicut temporis necessitas cogebat.Et sic illa populosa Civitas Salona nobilis,& antiqua pro multis peccatis,quæ in Deum commiserat ad tantam extitit miseriam devoluta, ut de illa magna sui populi frequentia non tot remanserant, qui possent illius parvi oppidi ambitum Civibus replere, sed in ea parte,quæ supra mare respicit se componentes reliquam partem Vrbiculæ vacuam dimiserunt. Tunc cœperunt paulatim exire,& terras propè positas colere. Vbi autem Gothorum Duces audierunt, Salonitanos Cives de Insulis fuisse reversos, protinus cœperunt exercitum ducere contra ipsos, vastantes omnia culta eorum nec permittentes eos extra muros exire. Tunc Cives inter se consilio habito legationem miserunt ad Imperatorem Constantinopolitanum, supplicantes, & petentes ut liceret eis in Palatio,idest in Spalato habitare, & territorium suæ Civitatis Salonæ jure pristino possidere. Quod & factum est: nam impetratis omnibus, quæ volebant, ad Concives suos Legati redierunt portantes sacrum rescriptum Dominorum Principum. Iussio etiam ad Duces Gothorum, & Sclavorum missa est, districtè præcipiens, ut nullam Salonitanis Civibus in Spalato degentibus molestiam irrogarent. Accepta ergo jussione Principum,non fuerunt ausi ulterius contra Spalatenses arma movere. Tunc inter eos pace composita, cœperunt Spalatenses cum Sclavis paulatim conversari, communionum negotia exercere, connubia jungere, ac pacatos eos sibi,& familiares reddere.

CAP. XI.

De Ioanne primo Archiepiſcopo Salonitano.

INtereà ſummus Pontifex miſit quendam Legatum Ioannē nomine, patria Ravennatem, qui partes Dalmatiæ, & Croatiæ peragrando, ſalutaribus monitis Chriſticolas informaret. In Eccleſia autem Salonitana à tempore ſubverſionis Præſul non fuerat ordinatus. Venerabiliter ergo Ioannes cæpit Clerum, & populum exhortari, ut Archiepiſcopatum Civitatis antiquæ juxta ſe inſtaurare deberent; Quod illis valdè gratum extitit, & acceptum. Tunc coadunato Clero, ut moris erat electio in perſona prædicti Ioannis concorditer ab omnibus celebrata eſt. Qui per Dominum Papam conſecratione ſuſcepta, tamquam bonus Paſtor ad proprias oves acceſſit non animo cumulandi pecunias, cum Eccleſia tunc eſſet pauperrima: Sed charitatis ſtudio de animarum ſalute lucrum ſpirituale quærere ſatagebat. Ipſi conceſſum eſt à ſede Apoſtolica, ut totius dignitatis Privilegium, quod Salona antiquitus habuit, obtineret Eccleſia Spalatenſis. Tunc cæpit Eccleſiam, Clerumque componere, inſtare doctrinæ, prædicationi vacare, curamque paſtoralis officii multum ſolicitè exercere: Etenim per Dalmatiæ, & Sclavoniæ regiones circuendo reſtaurabat Eccleſias, ordinabat Epiſcopos, parochias diſponebat, & paulatim rudes populos ad informationem Catholicam attrahebat. Tunc prænominatus Severus Domicilium ſuum, quod in Spalato ſortitus fuerat, quādo de Inſulis redierunt, donavit Eccleſiæ cum Turri angulari, & palatio, Epiſcopium ibi fieri ſtatuens. Ibique venerabilis præſul Ioannes primitus habitare cæpit. Videns ergo Populum in divini cultus amore ſuccreſcere, ſtatim aggredi cæpit opus laudabile, & templum Iovis, quod in ipſo Auguſtali ædificio excelſioribus fuerat ſtructuris erectum, ab Idolorum mundavit figmentis, januas in eo, ſeraſque conſtituens. Tunc ſolemnitate dedicationis indicta, magnus undique populus coadunatus eſt. Fecit ergo ex fano illo Eccleſiam, conſecrans eam in magna devotione, & tripudio omnium, qui convenerant, ad honorem Dei, & Glorioſæ virginis Mariæ: Clerum autem ibi ſtatuit, qui divini cultus obſequia diebus ſingulis exerceret.

CAP. XII.

De translatione Sanctorum Domnii & Anaſtaſii.

EOdem tempore Reverendus Antiſtes cæpit tractare cum Civibus, ut corpus B. Domnii Pontificis, quod Salonæ remanſerat, levaretur, tranſlatumque in Eccleſia, quæ nuper dedicata fuerat locaretur, & valdè placuit omnibus; explorata itaque temporum vice, quando poſſent hoc commodè attentare, abierunt Salonam, ingredienteſque Baſilicam Epiſcopii, confuſa, & diſſipata omnia repererunt: repletus enim erat locus ille ruinoſis tectis, congeſtique incendiorum cineres vepres jam, & virgulta produxerunt; ita ut quamvis adhuc aliqui ſupereſſent, qui locum ſciebant; Tamen quia tumba ipſius ſubterraneis fornicibus abſconſa latuerat, non facile diſcerni poterat, unde Corpus B. Domnii tolleretur, effodientes autem terram, locumque diſcooperientes arcam, quæ primo apparuit, levaverunt, & metuentes, ne forte impedirentur à Sclavis cum celeritate magna Spalatum detulerunt, quam aperientes non corpus B. Domnii, ſed corpus B. Anaſtaſii Martyris invenerunt. Protinus ergo die ſequenti revertentes Salonam de eodem loco Sarcophagum B. Domnii effoderunt, & cum ſumma feſtinatione Spalatum transferentes devotione nimia amborum martyrum pignora pretioſa locaverunt in prænominata Dei Genitricis Eccleſia, ubi dante Domino uſque hodie requieſcunt.

CAP. XIII.

Catalogus Archiepiſcoporum de quibus extat memoria.

IGitur Duces Sclavoniæ habere cæperunt in magna veneratione Eccleſiam B. Domnii donātes ei prædia, & poſſeſſiones multas, decimas, & oblationes corde hilari offerentes. Fuerunt autem in Eccleſia Spalatenſi Archiepiſcopi multi, quibus ex privilegio Salonitanæ Eccleſiæ omnes Epiſcopi ſuperioris, & inferioris Dalmatiæ obediebant, utpote ſuffraganei ab antiquo ipſi autem Archiepiſcopi non Spalatenſes, ſed Salonitani appellabantur. Poſtquam autem per prædicationem prædicti Ioannis, & aliorum Præſulum Salonitanorum Duces Gothorum, & Croat. ab Arianæ hæreſeos fuerant contagione purgati, præter Epiſcopos Dalmatiæ in Sclavonia fuerunt aliquæ ſtatutæ Epiſcopales Eccleſiæ, videlicet ab Oriente fuit Epiſcopus

Episcopus Delmitanus, unde Dalmatia dicta est. Ab Occidente fuit Episcopus Sciscitanus, ubi B. Quirinus martyr quondam extitit præsul. Denique post Salonæ interitum in Spalato hos invenimꝰ antiquiores fuisse Antistites. Iustinus Archiepiscopus extitit anno Incarnationis octingentesimo quadragesimo. Marinus Archiepiscopus fuit tempore Caroli Regis, & Branimiri Ducis Sclavoniæ. Ioannes Archiepiscopus fuit anno Domini nongentesimo quarto decimo, tempore Tamislavi Ducis. Martinus Archiepiscopus fuit anno Domini nongentesimo septuagesimo. Tempore Theodosii Imperatoris & Dircislavi Regis. Iste Martinus fuit Spalatensis natione: Hic fecit Ecclesiæ unum Calicem magnum cum sua patena de auro purissimo: Ab isto Dircislavo cæteri successores ejus Reges Dalmatiæ, & Croatiæ appellati sunt: recipiebant enim dignitatis insignia ab Imperatoribus Constantinopolitanis, & dicebantur eorum Eparchi, sive Patritii. Habebant namque ex successione suæ originis patrum & proavorum dominium Regni Dalmatiæ, & Croatiæ. Istaque fuerunt Regni eorum confinia, ab Oriente Delmina, ubi fuit Civitas Delmis, in qua est quædam Ecclesia, quam B. Germanus Capuanus Episcopus consecravit, sicut scriptum reperitur in ea: Ab Occidente Carinthia versus mare usque ad Oppidum Stridonis, quod nunc est confinium Dalmatiæ, & Istriæ, ab Aquilone verò à Ripa Danubii usque ad mare Dalmaticum, cum tota Maronia, & Chulmiæ Ducatu.

CAP. XIV.

De Adventu Vngarorum.

HIs ferè temporibus pars aliqua gentis Massagetum egressa de regione sua, quæ Mageria nuncupatur, venit in multitudine gravi obstantia, quæque devastans: totam Pannoniam, ex utraque parte Danubii occupavit. Interfectis namque incolis regionis illius, aliisque in servitutem redactis posuerunt se in planicie illa: quia propter raritatem hominum habilis erat animalibus alendis, ex quibus maxime, multitudo ipsa victum habebat. Hæc regio dicitur antiquitus fuisse pascua Romanorum: cæperunt ergo circumpositas regiones bellis assiduis infestare, Ecclesias destruere, Christianos affligere. Erant enim Pagani crudelissimi, prius vocabantur Vnni, postea sunt Vngari nuncupati: Ante ipsa tempora Dux Attila ferocissimus persecutor Christianorum de prædicta regione dicitur fuisse egressus. Petrus Archiepiscopus fuit anno Domini millesimo quintodecimo tempore Basilii, & Constantini Imperatorum Constantinopolitanorum, & Crescimiri eorum Patritii, & Regis Croatorum; pater verò ejusdem Archiepiscopi vocabatur Præstantius, qui eodem tempore primarius erat, hoc est Rector Civitatis Spalatinæ. His temporibus Geiza quartus Dux Vngarorum Christianus effectus cepit gentem suam ad ritum Christianæ professionis paulatim attrahere, dans libertatem Christianis ædificandi Ecclesias, & nomen Christi publicè prædicandi. Mortuo denique Paulo Archiepiscopo substitutus est Dabralis Anno Domini millesimo tricesimo, temporibus Principum prædictorum.

CAP. XV.

De Exemptione Episcoporum Superioris Dalmatiæ.

FActum est autem, ut illis diebus convocarentur omnes suffraganei Dalmatiæ ad Provincialem Synodum, quæ celebranda erat in Ecclesia Spalatensi. Episcopis autem Superioris Dalmatiæ visum est, quod commodius suum possent iter peragere, si omnes uno navigio ducerentur. Tunc præparata navi, ex condicto accesserunt ad portum, & imponentes, quæ erant navigantibus necessaria, omnes ferè Episcopi eandem navem conscenderunt: Videlicet Catariensis, Antibarensis, Dulcinensis, & Suacensis. Cum autem circa Insulas ventis impellerentur, non multum adversis, ecce subito tempestatis turbo mediis fluctibus toto se fragore immersit, statimque attoniti nautæ confusis clamoribus ad armamenta velorum manus accurrunt apponere, annitentes vela deponere, ancoras proiicere, ne Navis in asperrima loca, quæ jam erant proxima incideret. Sed antequam possent quicquam consultè agere, confestim navis arrepta in siccum, tota illisa est, intumescentibusque procellis minutatim quassata est, & confracta, sicque Divino judicio miserabiles Episcopi & omnes qui cum eis erant, perierunt. Tunc Cives Vrbium prædictarum missa relatione ad summum Pontificem nunciaverunt de naufragio Episcoporum suorum suppliciter postulantes eximi à subjectione Ecclesiæ Spalatensis, satis probabilem prætendentes occasionem, quia periculosum illis erat tam remotam Ecclesiam visitare: Quamobrem Romanus Pontifex annuit petitioni eorum, omnesque Episcopos à Ragusio superius absoluit à vinculo, quo tenebantur antiquæ Metropolitanæ, statuitque novam Metropolim in Civitate Antibarensi, & omnes Episcopatus prædictos ei subjecit. Inferior verò Dalmatia habuit Episcopatus suos, more antiquo suæ Metropoli Salonitanæ Ecclesiæ subditos: videliet ab Apsarensi Episcopatu usque ad Traguriensem. Vegliensis, Absarensis, & Arbensis Episcopatus habuerunt

buerunt parochias suas in Insulis suis; Sed Vegliensis obtinebat majorem partem parochiarum quas nunc habet Signiensis Ecclesia, quæ non erat tunc Episcopalis sedes. Omnes enim Civitates prædictæ ad Regnum Croatiæ pertinebant. Iadrensis Episcopatus non magnam habuit Parochiam propter vicinitatem Nonensis, & Belgradensis Episcopatuum: cum autem Belgradensis Civitas destructa fuisset à Venetis, mutavit sedem suam in Scardonam, namque Veneti destruxerunt Belgradum prope Iadram Civitatem: Traguriensis Episcopatus quia suæ Metropoli vicinior erat, majorem Diæcesim sortitus est, videlicet Castrum Sibenicense cum tota sua Iupa: protendebatur enim ferè usque ad fluvium Cetinensem. Fuit etiam Episcopalis sedes apud Mucarum, eratque sua parochia à confinio Crainæ usque Stagnum. In Stagno nihilominus fuit Episcopatus, suaque Parochia erat in comitatu Chulmiæ. Voluerunt etiam Croatorum Reges, quasi specialem habere Pontificem, petieruntque ab Archiepiscopo Spalatensi, & fecerunt Episcopum qui Chroatensis appellabatur, posueruntque sedem ejus in Campo in Ecclesia Sanctæ Mariæ virginis juxta Castrum Tiniense: Hic multas obtinuit parochias, habuitque prædia, & possessiones per totum penè Regnum Croatiæ: quia regalis erat Episcopus, & Regis curiam sequebatur, eratque unus ex Principibus Aulæ, & sua jurisdictio usque ad Dravum fluvium extendebatur. Ecclesia nempe Metropolis has sibi voluit parochias retinere: Comitatum Cetinæ, Cleunæ, Clissæ Massarum, Almisium, & Corbaviam, & ultra alpes ferreas usque ad confinia Zagrabiæ, totamque Maroniam. Nunc autem ad Dabralem Episcopum redeamus: hic enim cum esset potens, & nobilis, nec foret aliquis ausus acta ejus reprehendere, quicquid sibi placebat, hoc licere putabat. Habebat namque mulierem, & filios, quasi laicus, quos secum in Archiepiscopali Palatio tenebat. Totum verò Episcopium non nisi vagitibus parvulorum & ancillarum tumultibus erat plenum, negotiis quippe secularibus implicatus, modicum spiritualia procurabat. Cum autem tam enormis vita Pontificis, summo fuisset Pontifici nuntiata, statim misit quendam Legatum Ioannem nomine, virum valdè providum, & discretum. Qui ad partes illas accedens, congregata Synodo, Inquisitionem cepit facere in capite, & in membris, & cum crimen Dabralis Archiepiscopi esset notorium, cæpit se frivolis allegationibus excusare. Dicebat enim prædictam mulierem sibi fore legitimam, quam ex consuetudine Orientalis Ecclesiæ secum poterat licitè retinere, sed Legatus excusationes Dabralis nullius fore momenti considerans, auctoritate Apostolica sententialiter removit eum in perpetuum ab administratione Ecclesiæ Spalatensis. His temporibus Stephanus Geizæ filius per Romanum Pontificem coronam Regni adeptus, primus Rex Vngarorum effectus est; Vir strenuus, & ad ampliandum fidei Christianæ cultum valdè intentus, totum Regnum suum ita nobiliter Episcopatibus, Monasteriis, & Ecclesiis ordinavit, tamque copiosè dotavit, ut in toto penè mundo vix status Ecclesiæ vigere melius, & dignius videatur. Denique post Dabralem fuit quidam Ioannes Archiepiscopus Spalatensis, ipse ædificavit Ecclesiam Sancti Fælicis super rivum. Et cum præ senectute jam factus esset inutilis, cessit ab onere pastorali, & in eadem Ecclesia non longo tempore degens, ibidem mortis debitum solvit.

CAP. XVI.

De Promotione Laurentii Archiepiscopi.

EA tempestate quidam Apostolicæ Sedis Legatus ad Ecclesiam Spalatensem accedens Provincialem Synodum congregavit, ubi cum omnes Spalatensis Metropolis Episcopi convenissent, antequam dimitteretur, concilium tractatum est de electione Metropolitani: quia Spalatensis Ecclesia tunc vacabat. Et factum est divina gratia inspirante, ut omnium mentes, & vota in personam venerabilis Viri Laurentii Apsarensis Episcopi qui cum cæteris suffraganeis ad Synodum venerat, concordaret, ipsum in Patrem & Archiepiscopum unanimiter proclamantes. Missa ergo relatione ad Romanam Curiam, postulationem de ipso factam Domino Papæ præsentaverunt. Et quia testimonium habebat bonum ab omnibus facilè admissa est petitio eorum. Deditque ei Summus Pontifex licentiam transeundi, mittens ei pallium dignitatis cum confirmatione privilegiorum Metropolicæ auctoritatis. Fuit autem Laurentius iste Dalmatinus origine, statura quidem pusillus; Sed Sapientia magnus. Cepit ergo sua vigilanti industria Ecclesiam in temporalibus & spiritualibus sublevare, per totam Provinciam prædicando discurrere, & sicut bonus Pastor super gregis sui custodia, tota sollicitudine insistere: Et quia talis erat Vir, in magna reverentia habebatur à Regibus, & Principibus Sclavoniæ, tribuebantque Ecclesiæ Sancti Domnii villas, & prædia multa; facientes confirmationes, & Privilegia super novis collationibus, & antiquis Ipse autem Laurentius, non sibi, aut carnalibus erat proximis intentus acquirere, sed omnia ad proprietatem Ecclesiæ ascribebat. Tantum enim studiosus extitit ad ampliandum & decorandum Ecclesiæ Thesaurum, ut quendam proprium servum in Antiochiam ad discendum fabrilia opera auri, & argenti dirigeret. Qui cum jam benè instructus rediisset, fecit venerandus Ponti-

Pontifex excudi ab ipso Candelabra magna de argento, & alia candelabra manualia. Fecit etiam urceum magnum, & alium parvum, & ciminile manicatum, calicem, & capsam, uncum Pastoralem, & crucem, & alia quædam, quæ omnia perfecit opere sculptorio artis ingenio Antiochenæ. His temporibus Adam quidam Parisiensis, optimè in artibus elimatus, pergendo Athenas ad Græcorum studia, devenit Spalatum. Et cum fuisset à Laurentio Antistite honorificè susceptus, rogatus est ab eodem, ut passiones Beatorum Martyrum Domnii, & Anastasii, quæ inculto fuerant antiquitus sermone conscriptæ, luculenta faceret compositione nitere. Quod ille gratanti corde consensit, sumtoque themate à veteribus historiis legendas utriusque Martyris lepido satis dictamine innovavit, hymnos etiam composuit, at quicquid de B. Domnio musicè canitur, metrico sermone conscripsit; Per idem tempus vacante Ecclesia Traguriensi electus est quidam Ioannes natione Italicus, & præsentatus Laurentio Archiepiscopo munus ab eo consecrationis accepit. Hic præ cæteris Episcopis apud Laurentium majoris dilectionis, & familiaritatis prærogativa gaudebat; quia erat vir litteratus, & bonus. Pro amore siquidem cæleſtis Patriæ cuncta carnis blandimenta contemnens, asperrimam vitam ducebat, & (sicut asserunt) ad tantam virtutum gratiam excrevit, ut quædam in eo sanctitatis insignia eniterent. Vnde, & in vita, & post mortem in magna veneratione habitus est à Civibus suis: Temporibus Domini Laurentii Archiepiscopi quædam execrandi Schismatis fuit suborta contentio, in Dalmatiæ & Croatiæ Regno. Fuerat siquidem tempore Domini Alexandri Papæ, & Ioannis decessoris Laurentii supradicti à Domino Maynardo quondam Pomposiano Abbate, & postea Episcopo Cardinali, quædam Synodus omnium Prælatorum Dalmatiæ, & Croatiæ multum solemniter celebrata, in qua multa fuerunt conscripta capitula. Inter quæ siquidem hoc firmatum est, & statutum, ut nullus de cætero in lingua Sclavonica præsumeret divina Mysteria celebrare, nisi tantum in latina, & Græca, nec aliquis ejusdem linguæ promoveretur ad sacros ordines. Dicebant enim Gothicas litteras, à quodam Methodio hæretico fuisse repertas, qui multa contra Catholicæ fidei normam in eadem Sclavonica lingua mentiendo conscripsit: quamobrem divino judicio repentina dicitur morte fuisse damnatus. Denique cum hoc statutum fuisset Synodali sententia promulgatum, & Apostolica auctoritate confirmatum, omnes Sacerdotes Sclavorum magno sunt mærore confecti, omnes quippe eorum Ecclesiæ clausæ fuerunt. Ipsi à consuetis officiis siluerunt: Factum est ut quidam Sacerdos advena Vlfus nomine, ad Croatiæ partes accederet, speciem pietatis vultu præferens, sed venenum suæ fallaciæ corde premens: Abiit ergo susurrando per populum simulans se à summo Pontifice destinatum, & quasi eorum infirmitati compatiens, consilium se eis dare utile promittebat: dicens, scitote quod Dominus meus Pontifex summus multum condoluit audiendo, quia Ecclesiæ vobis clausæ sunt, vestrisque Sacerdotibus divina officia interdicta. Nunc ergo ad Dominum meum legationem dirigite, scientes quod quicquid volueritis, poteritis obtinere. Congregatis siquidem Senioribus, ac celebrato consilio eundem Vlfum Presbyterum cum suis munusculis Romam mittunt. Mox presbyter arrepto itinere, Romam venit, Munuscula Croatorum cum eorum petitionibus ad pedes Domini Papæ detulit, eumque suppliciter rogavit, ut statum Ecclesiarum, & Clericorum in Regno Sclavonico in morem pristinum revocaret. Tunc summus Pontifex ei respondit, quod non erat justum, ut contra statuta legatorum Apostolicæ sedis aliquid facili consilio ageretur, tu autem receptis nostris apicibus ad Archiepiscopum, & Regem, & ad cæteros Prælatos illius Provinciæ perfer, ut duo Episcopi pro his negotiis ad nos accedant: quia te ut pote ignotum super his exaudire minime possumus. Malignus ergo Presbyter Papalia scripta, non quibus missa erant, detulit, sed ad Gothos, qui eum miserant reverti ocyus properavit. Tunc percontantibus eum, quid de suis petitionibus apud Sedem Apostolicam actum esset; respondit, dicens, Ecce per Dei gratiam quicquid voluistis à Domino, Papa impetravi, nam Ecclesiæ vestræ apertæ sunt, Sacerdotibus vestris officia restituta sunt. Insuper etiam hoc vobis obtinui, ut de gente vestra vobis Pontificem eligatis, mecumque ad eundem Papam cum aliquibus muneribus consecrandum mittatis. Quod audientes Gothi, multum læti effecti sunt, & illico quendam senem rudem nomine Cededam Episcopum elegerunt, eumque cum quodam Abbate Potepa nomine, & cum ipso Vlfo Presbytero totius magistro nequitiæ, Romam properanter miserunt, qui cum ante præsentiam summi Pontificis venisset, percontatus est eos ipse, quinam essent. Nefandus presbyter respondit: Ex Dalmatiæ partibus sumus, vestraque potest reminisci Paternitas, me dudum ad vestram accessisse benevolentiam, & istis ad pedes vestræ Sanctitatis venire placuit, ut genti suę sicut omnibus gratiam faciatis. Nimirum & iste nobilissimus Gothorum vir ad hoc venit, ut per vos plenius instructus, veritatis normam valeat liberius prædicare. Rursus Dominus Papa, quo honore inquit, fungitur? Responsum est, quod dudum in sua littera Presbyter fuerit. Ad hæc Papa & cur barbam radere secundum Catholicæ Ecclesiæ morem renuit? Sceleratus Presbyter, inquit: Ideo Domine ad vestram venit præsentiam, ut ammodo vestram faciat obedientiam. Illico autem Venerandus Pontifex propria

manu

manu paucos pilos de barba illius præcidit, & mox astantibus, ut eum Ecclesiastico more raderent jussit. Ad presbyterum verò ait; Non ego jusseram tibi hos viros, sed Pontifices pro tanto negotio ad me vocare. Presbyter ad hæc, voluere inquit Domine, sed minime potuerunt. Dominus Papa consilio habito, taliter eis respondit, scitote filii, quia hæc, quæ petere Gothi student, sæpè numerò audisse me recolo, sed propter Arianos inventores litteraturæ hujusmodi, dare eis licentiam in sua lingua tractare divina, sicut prædecessores mei, sic & ego nullatenus audeo. Nunc verò euntes, gentem illam facite observare omnia, quæ à venerabili fratre nostro Maynardo Sanctæ Rufinæ Episcopo Cardinali Synodaliter statuta sunt. Quoadusque Legati nostri illuc accedant. His auditis ab aspectu Domini Papæ se se gradu concito submoverunt; ad suam provinciam regredi properantes. Tunc Cededa Vlfum Presbyterum requisivit, dicens: Dic mihi quid utilitatis nobis contulit Domini Papæ adiisse præsentiam? Cui Vlfus respondit. Quod ardenti animo desiderasti, me laborante adeptus es. Ad hæc Cededa, quid, iniquit, Vlfus dixit, quia te Papa Pontificem ordinavit. Cededa ait, quomodo? Vlfus respondit. Tantæ potestatis est Dominus Papa, ut cuicumque aliquos pilos dę barba manu sua dempserit, continuo Episcopus fiat. Hoc audiens fatuus Senex magno repletus est gaudio. Et mox virgam pastoralem comparavit, & annulum. Denique ingredientibus eis fines Croatiæ, compatriotæ audito eorum adventu, læti obviaverunt suo Pontifici, eumque cum magno tripudio susceperunt. Et quia non Pastor verus erat, sed lupus rapax sub ovina pelle latebat, nimirum à suis erat fructibus cognoscendus. Etenim primo impetu Vegliensem Episcopum cum omni celeritate de sua sede fugavit, eamque sibi quasi auctoritate Apostolica usurpavit. Tunc, proh pudor, phantasticus Pontifex cepit in consecrandis Ecclesiis, in ordinandis Clericis, & aliis Episcopalibus ministeriis exercendis, divina officia profanare. Sed Omnipotentis virtus non diu passa est fraudem Diabolicæ ludificationis, animas deciperé infelices, statim namque cum hæc impia gesta summi fuissent Pontificis auribus intimata, gravi mœrore confectus, absque omni mora quemdam Legatum Ioannem Cardinalem mittere festinavit, ad extirpandum nefandi Schismatis fomitem de partibus Sclavoniæ. Itaque Cardinalis ad illas partes adveniens, multitudinem populi, & Cleri coadunari jussit: ipsumque Pseudo-Episcopum coram suis Gothis de tantæ temeritatis nequitia durissimè increpavit, quod nullum sacri ministerii ordinem à Summo Pontifice datum ei fuisset. Quamobrem ipsum Cededam, & Potepam cum suis sequacibus perpetui anathematis mucrone à fidelium consortio detruncavit, Vlfum verò tanti sceleris inventorem, tantique satorem erroris usque Spalatum trahi jussit. Vbi congregata Synodo eundem iniquum Presbyterum ab omni ordine clericali deposuit, multisque affectum verberibus atonso capite, adusta stigmate fronte, sicut Papa jusserat, perpetuo carcere detrudi fecit. Sed cum male sanus Cededa ab incepta temeritate nullatenus resipisceret, multaque scandali materia propter ipsum in toto Regno fuisset exorta: præceptum est à Summo Pontifice, ut tam in Romana, quam in Spalatina Ecclesia, & per cunctam Provinciam solemnis anathematizatio fieret super eum; Quod cum Romæ bis, & in Spalatina Synodo tribus vicibus factum fuisset; ecce repentè divina ultio in ipsum manifestata est: Nam cum nihil languoris, nihilque doloris in corpore pateretur, secessũ petiit ex conjecta necessitate naturæ ibique subitaneo dolore correptus: evulsis à corpore visceribus, omnia intestina in secessum effudit. Et sic homo impius Arianam imitatus perfidiam, justo Dei judicio ignominiosa Arii morte damnatus est. His ità gestis Dominus Papa Alexander de hac luce migravit, cui substitutus est Dominus Gregorius septimus. Hic ergo misit Legatum ad partes Dalmatiæ, Venerabilem virum Girardum Archiepiscopum Sipontinum, qui Spalatum accedens cum magno gaudio, & honore à Laurentio Archiepiscopo susceptus est. Misit igitur, & convocavit suffraganeos Salonitanæ Metropolis universos, qui cum convenissent, Provincialem cum eis Synodum apud Salonam debita maturitate celebravit. Interfuerunt autem isti suffraganei Ecclesiæ Spalatensis. Primo Laurentius Archiepiscopus, secundus post eum Stephanus Episcopus Iadrensis; Ioannes Traguriensis, Forminus Nonensis, Gregorius Arbensis, Theodosius Belgradensis, Gregorius Chroatensis, Basilius Apsarensis, & alii quidam. In hac Synodo restauratus est Episcopatus Nonensis, cujus Episcopus Gregorius multas olim molestias Ioannem Spalatensem Archiepiscopum sustinere fecit, debitam ei subtrahendo obedientiam, & sibi jus Metropolicum indebitè vendicando. Interea venerabilis Girardus Legatus Spalati positus, invenit ibi supra memoratum Vlfum presbyterum, cui Golfangus agnomen erat, ab annis jam duodecim Papali jussu gravissimis compedibus alligatum propter Schismatis nefarium scelus, quod cum Cededa exercuerat in regionibus Dalmatiæ, atque Croatiæ. Hunc ergo fecit absolvi, dicens: quia Dominus Alexander felicis memoriæ in suo decessu præcepit universos suo jussu incarceratos absolvi. Prius tamen fecit eum super Evangelium, & super Corpus B. Domnii subire corporaliter juramentum, ut in abjuratam hæresim numquam relabi deberet, & de his partibus egrediens numquam rediret: Sed cum eo Romam adiens Apostolico se conspectui permitteret exhiberi. Denique his taliter actis ad Laurentium

tium Archiepiscopum redeamus; ordinatus est in sede Salonitanæ Ecclesiæ anno Incarnationis millesimo sexagesimo temporibus Michaelis Imperatoris, Regum verò Stephani, Cresimiri, & Suinimiri, qui fuit ultimus Rex Chroatorum. Iste Laurentius inter multa alia pietatis opera fecit Monasterium Monialium S. Benedicti, quod satis abundanter temporalibus præditum subsidiis, regularibus instituit disciplinis, ponens ibi religiosas fæminas, quæ justè, castèque viventes, sancta conversatione deberent Deo, & hominibus complacere. His temporibus celebrata fuit Synodus in Civitate Nonensi sub Ioanne Cardinali Apostolicæ sedis Legato: ubi proclamationem faciente Laurentio Archiepiscopo Illustris vir Demetrius cognomento Suinimir Rex Chroatorum restituit Ecclesiæ S. Domnii Ecclesias S. Stephani, & Sanctæ Mariæ in Salona cum omnibus earum bonis. Has siquidem Ecclesias ædificavit, & dotavit quædam Helena Regina, donans eas Spalatinæ sedi jure perpetuo possidendas. Quæ ob reverentiam Regalium sepulcrorum concessæ fuerant quibusdam regularibus ad tempus, qui assiduè in eis officiorum ministeria exercebant. Ibi namque Magnificus vir Cresimirus Rex, in atrio videlicet Basilicæ S. Stephani tumulatus est cum pluribus aliis Regibus, & Reginis. Præfuit autem Laurentius Salonitanæ Metropoli annis circiter quadraginta. Quo quiescente in Domino de subrogandi electione non potuerunt esse concordes, Quamobrem voluntas omnium extitit ad Dominum Papam legationem mittere, suppliciter postulando, ut Spalatensi Ecclesiæ de Pastore idoneo provideret. Tandem eorum petitionibus summus Pontifex acquievit, dans eis Præsulem Crescentium natione Romanum, virum valdè egregium, & omni præditum bonitate.

CAP. XVII.

Qualiter Ungari cæperunt Dominium Dalmatiæ, & Chroatiæ.

EO namque tempore Rex Suinimirus mortis debitum solvit, nullumque suæ posteritatis hæredem reliquit. Sic ergo tota regalis sanguinis deficiente prosapia, non fuit ulterius, qui in Regno Chroatorum ritè succedere debuisset. Cepit itaque inter omnes Regni proceres magna discordia suboriri, & cum divisim modò hic, modò ille regnandi ambitione sibi terræ dominium vendicaret, innumerabiles rapinæ, prædationes, cædes, & omnium facinorum seminaria emerserunt, alter enim alterum insequi, invadere, trucidare quotidie non cessabat. Verum his temporibus extitit quidam ex Magnatibus Sclavoniæ, qui cum à suis esset contribulibus multis lacessitus injuriis multisque damnis attritus, non sperans aliter, se posse tantis resistere malis in Vngariam profectus est. Tunc ad Regem Vladislavum ingressus eum alloqui cepit, persuadens ei, ut ad capiendum Chroatiæ Regnum, & suo dominatui subjugandum exiret: dans ei plenam fiduciam id facilè posse complere: cum Regnum illud vacuum, & sine tutela Regalis providentiæ remansisset. His ergo Vladislavus Rex inductus consiliis, absque mora, coadunato exercitu copioso, venit, & occupavit totam terram à Dravo fluvio, usque ad Alpes, quæ dicuntur ferreæ, nullo obice resistente. Post hæc transivit Alpes, & cæpit impugnare munitiones, & Castra, multaque prælia committere cum gentibus Chroatiæ. Sed cum alter alteri non ferret auxilium, essentque divisi ab invicem, facilem victoriam Rex potuit obtinere; nec tamen usque ad maritimas regiones pervenit, sed audiens quod quædam gens sui Regni fines intraverat, in Vngariam repedavit: fuit autem Rex iste non solum armis strenuus, sed religione, & Sanctitate insignis. Hujus temporib⁹ gens Scythica in multitudine gravi intra Vngariæ fines irrumpens, magnas hominum strages fecerunt. Sed Vladislavus Rex coacto in unum sui Regni exercitu, in hostiles turmas viriliter irruens, divino protectus auxilio, majorem partem barbaricæ nationis, passim per campos stravit in mortem, alios verò extra Regni confinia effugavit. Denique Vladislavo Rege migrante ad Dominum, Colomannus sibi in Regno successit. Hic cum esset vir ferocis animi, proposuit totam terram usque ad mare Dalmaticum suo dominio subjugare, venit ergò cum multo armorum apparatu, & obtinuit cæteram partem Sclavoniæ, quæ à Vladislao fuerat prætermissa, itaque ad mare usque pervenit, ut Civitates maritimas occuparet. Tunc ad Spalatensem Civitatem primò accessit, petens pacificè, ut sua se sponte dominatui ejus subjicerent, nec ante permitterent destrui se, & sua. At verò Spalatenses obfirmatis bene portis per murorum circuitum cum armis diffusi non acquiescebant Regi, metuentes dominium gentis ignotæ, & extraneæ experiri: quippe nescientes quid Rex de Civitate, vel de Civibus cogitaret. Tum Rex, & ejus Principes indignè ferentes, & se quasi contemptos à Spalatensibus arbitrantes, cæperunt multa Civibus comminari, & positis castris non longè à Civitate devastabant Campos, prædasque quas poterant, faciebant. Vnde factum est, ut Spalatenses obdurato animo cuncta proponerent substinere pericula, & damna potius, quàm jugũ susciperent Vngarorum. Cùm ergo sic aliquantũ tẽporis pertransisset, intellexerunt tandem per internuncios, homines esse Christianos, & quod Rex vellet cum eis benignè agere, si se ejus ditioni adhuc pacificè subjugarent.

rent. Tunc Spalatenses inter se facto consilio, miserunt Crescentium Archiepiscopum ad Regem Colomannum, pacem postulantes ab eo. Quem ille benignè suscipiens, annuit omnibus petitionibus, quas Spalatenses fecerant, pro pacis fœdere componendo. Facta igitur conscriptione omnium, quæ hinc inde fuerant ex beneplacito stabilita, juravit Rex cum suis Principibus omnia firmiter observare. Postera verò die juraverunt Spalatenses, primo quidem majores, deinde juniores, postea vulgus omne, ut Colomanno Regi, & ejus posteris, ac Regno Vngariæ subjecti, & fideles omni tempore permanerent. Tunc Rex Civitatem ingressus valdè honorificè à Clero, & Populo susceptus est, & ea die procuratione affluenter à communi suscepta, confectisque, ac traditis immunitatis Privilegiis profectus est, inde autem pertransiens venit Traguri-um, & deinde Iaderam, à quibus Civitatibus simili exemplo susceptus, fecit eis libertatis privilegium, & sic in Vngariam est regressus Anno Domini millesimo centesimo tertio.

CAP. XIIX.
Qualiter Manasses voluit prodere Civitatem.

DEfuncto autem bonæ memoriæ Crescentio Archiepiscopo, electio facta est ad instantiam laicorum in quendam Clericum de Curia Colomani Regis, qui erat gratiosus apud eum nomine Manasses. Qui consecratus à summo Pontifice in Civitate manebat, & sæpius in Vngariam proficiscendo, Regis curiam frequentabat. Dederant autem Spalatenses Regi Colomano Turrem Orientalis anguli. Rex autem posuerat ibi Ducem quendam cum non parva militum manu, qui erat per Chroatiam exactor Regalium Tributorum. Contigit autem eo tempore, ut idem Dux vellet Civitatem capere, eamque totaliter deprædari. Habito itaque consilio cum complicibus suis deliberatum est, hoc non posse opportunius fieri, quàm si vellet Archiepiscopus, huic consilio consentire: Vocatus ergo Archiepiscopus venit, consensum præbuit, diem statuit, ut cum universus populus ad solemnitatem cujusdam Oratorii de more confluerет, Vngari, qui erant in turri, supergrederentur mœnia Civitatis; Cæteri verò, qui extra erant viso signo accurrerent; & sic Civitas, suorum effœta subsidio Civium, facilè capi posse ostenditur, & placuit Duci consilium, & cunctis collateralibus ejus, & omnia sunt ad nutum præsulis præparata. Ea tempestate quidam egregiæ strenuitatis vir, Adrianus nomine, Latinus gente, patria Trivisanus, erat Comes, Rectorque fidelissimus Civitatis. Hic magis suorum Civium saluti, & libertati consulens, quàm propriæ dignitati, tantæ fraudis nequitiam Civibus patefecit, & mox ad solum patriæ fugiens repedavit. Spalatenses verò, facta societate cum Tragurinis, & aliis Dalmatinis, ponentes usquequaque custodias sibi tacitè præcaverunt. In dicta igitur solemnitate consecrationis cujusdam Oratorii, quod erat in rupibus montis Kirieleison appellati, cuncti se Civitatem simulaverunt exire, experiri volentes an verum esset, quod eis prædictus Comes Adrianus patefecit secretum. Protinus ergo circa horam tertiam cæperunt, qui in turri erant, tubas clangere, vexilla erigere, per mœnia Civitatis diffundi. At verò Spalatenses è latibulis exeuntes, concito gradu ad Turrim currunt, ignem supponunt, mœnia supergressos præcipitant. Quotquot itaque in turri erant, partim fumo suffocati sunt, partim verò infelici saltu se ad terram miserunt. Qui in Civitate erant gladio ceciderunt: qui autem ad eorum confluebant auxilium, ingenti pavore perculsi, trepidi, confusique fugerunt. Videns ergo Archiepiscopus suæ fraudis facinus denudatum, magno confusionis pudore obductus, Civitatem exivit, nunquam postea reversurus.

Quo fugiente dicitur vacasse Ecclesiã quampluribus annis. Interim autem Dabro Ditii Archidiaconus præerat capitulo. Comes verò Cernecha Civitatem regebat. Isti ambo (ut ferunt) uno consilio proventus Ecclesiæ suis usibus retorquentes electionem Pontificis frivolis dilationibus supplantabant.

CAP. XIX.
De Exemptione Iadrensis Ecclesiæ.

EO itaque tempore Micha Episcopus Caloprestantii filius præerat Ecclesiæ Iad. huic promittebat Dabro Archidiaconus Archiepiscopatum Ecclesiæ Spalatensis. Quamobrem multa donaria & Exenia consequebatur ab eo; sed quod ei de Pontificatu Spalatino promiserat nolebat ducere ad effectum. Tunc instante Episcopo, promisit Archidiaconus, talique ipsum calliditate decepit, statuit namque diem, qua Spalatum veniens, Missam caneret, admonitionem faceret, ne tanto tempore sinerent suam Ecclesiam Pastore viduatã manere, & inter hæc verba pollicitus est Archidiaconus primã se vocem electionis de persona Episcopi emissurum. Quid plura? Venit Episcopus, missam cecinit, admonitionem fecit. Sed is, qui se in ipsius electionem proclamaturum promiserat, nihil dixit. Videns autem Episcopus ab Archidiacono sibi fore delusum vehementer indignatus recessit, proponens debitam subjectionem Spalatinæ Metropoli subtrahere, & ab ipsius jurisdictione se omnino eximere; Defuncto tandem Micha Episcopo successit alter in Ecclesia Iadren-

Iadrensi, qui decessoris sui sequens vestigia inobediens Spalatinæ Ecclesiæ permansit.

Tunc Spalatenses elegerunt quendam Gregorium Clericum Iadrensem, ipse ædificari fecit Ecclesiam Sancti Ioannis, quæ est Capella Curiæ, sed antequam munus consecrationis suscepisset, morte præventus est. Erat autem eo tempore Gaudius Clericus natione Spalat. Plebanus Ecclesiæ Sanctæ Anastasiæ eleganti statura, & inter cæteros litteratior habebatur. Erat autem filius Cocini, nepos Carochule, potens homo, multorum enim erat cognatorũ, & affinium populositate præditus. Hic ergo Spalatinæ Ecclesiæ Archiepiscopus est effectus, Plebanatum verò Ecclesiæ Sanctæ Anastasiæ contulit nepoti suo Madio Primicerio fratri Ioannis Mesagalia, quia patronatus jure spectabat ad eum, fuit autem Gaudius iste gratiosus satis apud Reges Vngariæ, quippe ut elatus homo eorum Curias frequentabat, ordinatus fuit Anno Domini MCXXXVI. tempore Cernechæ Comitis. Vixit autem in Pontificatus culmine ferè XL. annis. Factum est autem, ut Dessa Maccarelli Traguriensi foret Ecclesiæ in Episcopum consecrandus: Vocavit ergo Archiepiscopus ad consecrationem celebrandam secum dumtaxat Episcopum Chroatensem. Qui veniens & videns processum Archiepiscopi contra canonicas institutiones fieri, prohibuit, dicens, non debet Archiepiscopus cum uno Episcopo solummodo electo consecrationis munus impendere, Gaudius verò tantæ simplicitatis, immò temeritatis erat, ut diceret: quia pallium mihi est loco alterius Episcopi. Tunc Episcopus Chroatensis utpote vir discretus, & cautus volens honoris sui evitare periculum, ascendit in ambonem, & coram omni populo protestatus est, quod non voluntarius, sed invitus, & coactus Metropolitano suo in hac parte parebat. Tandem consecratione hujusmodi celebrata, protinus apud sedem Apostolicam factum Gaudii Archiepiscopi divulgatum est. Summus verò Pontifex misso Apocrisario jussit tàm Archiepiscopum, qui ordinaverat, quam Episcopum, qui ordinatus fuerat, ab administratione suorum ordinum perpetuo amoveri. Episcopum verò qui protestationem fecerat, decrevit à culpa fuisse immunem. Quod & factum est. Post hæc idem Archiepiscopus longa paralysis ægritudine dissolutus, apud Monasterium Sancti Benedicti diu jacuit. Sed eo adhuc vivente subrogatus est alius Archiepiscopus Absalon nomine, Vngarus natione. Quo defuncto, tertius quoque substitutus est Archiepiscopus Petrus Lombardus, qui, cum ad eundem Gaudium gratia visitationis accederet, vidit eum adhuc Episcopalem annulum gestare in digito: quamobrem vehementer eum redarguens extraxit annulum de ejus digito, & abscessit. Fuit autem Petrus iste primò Episcopus Narniensis, vir magnæ scientiæ, & bonorum morum actibus decoratus. Erat autem præcipuè eruditus in scientia Physicali, ita ut respiciendo in faciem, sani hominis prænosceret, quo ægritudinis genere, & quo foret tempore invadendus, quove Medelæ antidoto posset languoris evitare discrimen. Hic itaque cum aliquot annorum curriculis Salonitanæ feliciter præfuisset Ecclesiæ, profectus in Vngariam mortis debitum solvit, sepultusque est in Ecclesia Sanctæ Mariæ in Alba, ob cujus laudabilis vitæ conversationem in magna veneratione ab incolis regionis illius ejus tumulus habebatur.

CAP. XX.

De Episcopatu Pharensi.

Intereà vacante Ecclesia Iadrensi tres ejusdem Ecclesiæ Clerici ad Pontificatus honorem certatim aspirabant; videlicet Lampredius Marichnæ; Petrus Camasii, & Martinus Manzavini. Comes verò Civitatis erat eo tempore Petrana. Hic cæpit fovere partem Lampredii, sperans se cum eo suavius vivere eò quod nec ipse per se superbus, nec erat de superbo sanguine procreatus. Tandem Lampredius iste Iaderensis Episcopus est effectus. Iste primus sub Patriarcha Gradensi pallium obtinuit ab Anastasio Papa anno MCXLV. erat eo tempore quidam Luccarus filius Duimi Ciclæ Archidiaconus Ecclesiæ Spalatensis: hic dolens quod Iaderenses à Salonitana Metropoli se eximere laborabant, petiit à Clero, & Populo consilium & expensas, promittens, se in persona propria ad sedem Apostolicam accessurum, & Privilegium Salonitanæ Ecclesiæ contra Iaderensium molimina allegaturum. Sed tanta erat invidia contra Archidiaconum supradictum, ut non acquiescerent dictis ejus, immo absque omni pudore in faciem ejus responderunt, dicentes: Nolumus quod aliquid boni per te lucretur Ecclesia Spalatensis. Ad hanc responsionem perturbatus Archidiaconus siluit, nec de facto hujusmodi se ulterius intromisit. Et quia tunc vacabat Archiepiscopo Ecclesia Spalatensis, facilè Iaderenses sine contradictione potuerunt exemptionem suæ Ecclesiæ obtinere.

Iſtis verò temporibus ſicut ab antiquo Inſulæ Pharon, & Brachia erant diœceſes Eccleſiæ Spalat. Archipresbyter verò erat in eis quidam Cernata Sacerdos Capellanus de Spalato. Prædicti autem Clerici, qui ad Epiſcopatum anhelaverunt, cæperunt inimicari Comiti ob favorem Lampredii; qui volens eos ſibi pacatos efficere; uni conſenſit Epiſcopatum Apſarenſem, quem cum duobus aliis Epiſcopatibus ſcilicet Veglienſi, & Arbenſi è ſubjectione Spalatinæ Eccleſiæ ſubtraxerant, Martinum verò fecit eligi ab inſulanis expulſo Archipresbytero Eccleſiæ Spalatenſis, nam Comes prædictus cum Venetis earundem occupaverat dominium inſularum; & quamvis Martinus poteſtate Iadrenſis Comitis fuiſſet electus: noluit tamen Iaderæ conſecrari: ſed profectus Raguſium conſecrationem ſuſcepit ab Andrea Archiepiſcopo Raguſino, & ab Epiſcopis Dulcinenſi, & Suacenſi, & nullam ſubjectionem faciebat Iaderenſi Eccleſiæ, ſed Spalatenſi debitam reverentiam exhibebat quandoque; Vacante autem tunc temporis Eccleſia Spalatenſi, quidam Cardinalis vir magnæ auctoritatis, & eximiæ honeſtatis per totum Regnum Vngariæ legationis officio fungebatur; hic cum non modicam feciſſet moram Spaleti reſidendo, effectus erat familiaris omnibus, & amicus: ſingulos enim pro meritis charitatis viſcere confovebat. Factum eſt autem ut eo tempore congregaretur Clerus Spalatinæ Eccleſiæ pro Archiepiſcopo eligendo: & tandem præmiſſo tractatu de electione cujuſdam in Archiepiſcopum, ut moris eſt omnium vota in perſonam ejuſdem Cardinalis concorditer convenerunt. Itaque electionis ſolemnitate devotè ab omnibus celebrata, protinus Ioannes Comes coadunata populari multitudine ſicut ſolet interdum Laicalis ruditas, notos contemnere, ignotos appetere, certa reſpuere, incerta diligere: veniunt ad eundem Legatum labris ex ira trementibus, clamoriſque vocibus; & tunc concionari incipiunt dicentes, quod alias eum diligerent, & vellent per omnia reveren: ſed non conſentiunt, ut eorum Archiepiſcopus efficiatur. Tunc ſubridens Cardinalis benigna eos allocutione ſedavit, dicens: Viri Spalatenſes, non convenit ſapientes pro nihilo concitare tumultum, & quaſi aliquid foret grande ſcelus admiſſum, in tantæ ſeditionis ſcandalum tàm facilè proſilire. Nam ſuper electionis facto, unde nunc turbulentis animis acceſſiſtis, oportet vos eſſe placatos: quia mea voluntas magis concordat vobiſcum, qui non vultis; quàm cum Clericorum votis, qui me in ſuum deſiderant Pontificem promovere: nec tamen propter veſtras voces electionem hanc reſpuo. Sed quia majoris apud Deum meriti exiſtimo, hæc eſſe, Vniverſalis Eccleſiæ negotia, quæ exequenda comporto. Ad Clerumque converſus, ait. Quia me ſincero affectu diligitis, gratias refero: electionem autem veſtram in alium transferatis. Poſt hæc Cardinalis iſte reverſus ad Curiam transactis aliquot annorum curriculis, Summus Pontifex eſt effectus nomenque ipſius fuit Gregorius Octavus, temporibus autem Domini Alexandri Papæ III. miſerunt ad eum Spalat. Clerici humiliter poſtulantes ut paſtorem eis concedere dignaretur, qui eorum petitioni benignè annuens direxit eis Girardum patria Veronenſem, & Curiæ Capellanum. Qui ab eodem Summo Pontifice conſecratus, valdè honeſtè, decenterque acceſſit ad regimen Eccleſiæ Spalatenſis. Eo tempore Spalatenſes, & tota pene Dalmatia ſubjecerunt ſe Conſtantinopolitano Imperio. Quamobrem Spalatini Cives cæperunt rogare Girardum Archiepiſcopum, ut ad Vrbem Regiam proficiſcens, fidem pro ſe, & pro Civibus Imperatoriæ Celſitudini jurejurando firmaret. Sed cum nollet acquieſcere propter mandatum Papale, Civesque inſtando, quaſi vim facerent: Venerabilis Girardus ad Alexandrum Papam ſe contulit, petens ab eo conſilium, quid ſuper facto hujuſmodi ſibi foret agendum. Dominus verò Papa, ipſius indebitæ moleſtationi compatiens præfecit eum Eccleſiæ Sipontinæ: retenta nihilominus adminiſtratione Eccleſiæ Spalatinæ.

CAP. XXI.

De conflictu Ducis Reles cum Spalatenſibus.

FVit autem his ferè temporibus quidam Croatorum Dux nomine Reles, vir potens, & ferox nimis. Hic quia Spalatenſi civitati præeſſe ardentiſſimè cupiebat, Cives ejus nunc promiſſis ſolicitans, nunc nimis terrens, laborabat multifariè, ut ſe aſſumerent in Rectorem, ſed Spalatenſes nullatenus flectebantur, deteſtantes prorſus regimen viri Sclavigenæ experiri. Tunc Dux ipſe cæpit palam aggredi Civitatem, bellum inferens valdè durum, ita ut uſque ad muros armatis Equitum Cuneis appropinquans, multas hominum, & animalium prædas agebat. Spalatenſes verò exire contra tantam armorum multitudinem non præſumentes, ſe ſe intra mænia tuebantur; aliquotiens verò clanculo exeuntes hoſtes ut poterant offendebant. Factum eſt autem, ut tempore quo-

re quodam Dux Reles coadunato grandi exercitu, castra posuit è regione Civitatis, cæpitque succidere vineas, & arbores quasque fructiferas detruncare. Tunc Spalatenses tristes, & gemebundi sua damna eminus inspectantes, miserunt ad Ducem nuntios, verbis pacificis postulantes, ut à tanta Spalatensium vexatione cessaret, & cum eis amicabiliter de pacis compositione tractaret. Ipse autem ut erat perversæ mentis homo, multoque intumesceret superbiæ fastu, talia nuntiis verba respondit. Non cessabo donec omnia vineta vestra ita prosternam, ut tantum vini non inferatur in Civitatem, quantum poni possit in Calice ad ministerium unius Missæ. Reversi autem Nuncii retulerunt Civibus tristia Ducis responsa. At illi suspicientes ad Cælum dixerunt, Deus Omnipotens, superbiæ detestator, contere illorum arrogantiam, nostramque afflictionem, quam ab eis injustè patimur misericorditer intuere. Modico autem dierum transacto spatio, & ecce Dux ipse, ut erat solitus, venit cum magno armorum strepitu, & appropinquans usque ad mænia Civitatis insultansque armis & vocibus, Cives anxios, & tremebundos ad prælium provocabat. Mox autem quidam audaciæ Spiritus incalescere cæpit cordibus latinorum, & arreptis subito armis per portas constipatim erumpunt, & Divinum invocantes auxilium binas acies instruunt. Tunc duobus probioribus duo dantes vexilla, præceperunt omnibus armatis, ut altera pars unum, altera vexillum alterum sequeretur. Hortantesque se ad invicem protinus se hostibus ostenderunt. Videntes autem Sclavi ex insolito latinos ex suis latebris exisse, multum læti effecti, statim ad eos acies dirigunt. Nostri verò ut erant præmoniti, una pars paulatim hostibus à facie appropinquat: altera verò pars à tergo girantes, ex insidiis speculatur. Tunc conserentes inter se manus, cæperunt fortiter præliari. Subitò autem hi, qui erant in insidiis prodeuntes ad auxilium suorum accurrunt. At verò Senes per plateam oberrantes supplices manus tendabant ad Cælum: mulieres verò, pueri, & puellæ perspicientes per muros, ingenti pavore animis palpitabant. Sacerdotes, & claustrales in Ecclesiis prostrati Divinum adjutorium implorabant. Et ecce nutu Dei Dux ipse superbus primus jaculo cecidit: & statim dissolutæ sunt acies eorum, & coram nostrorum gladiis fugientes, passim per campos prostrati sunt, corruitque multitudo ex ipsis. Tunc Spalatenses de suis hostibus patrata victoria, cum gaudio redeuntes, amputaverunt caput ipsius nequissimi Ducis, & in posturio suspenderunt. Et sic pestis illa quievit.

CAP. XXII.

De Raynerio Archiepiscopo.

MOrtuo tandem bonæ memoriæ Girardo Archiepiscopo in hoc totius Ecclesiæ Spalatinæ resedit consilium, ut neminem eligerent: sed à sede Apostolica pastorem idoneum postularent. Tunc miserunt Legatos suos ad Curiam Sacerdotem quendam Ionium Sacristam, & quendam alium. Qui accedentes ad pedes Domini Alex. Papæ petitionem Spalatensis Ecclesiæ humiliter porrexerunt. Erat autem tunc temporis magna controversia inter Clericos Callenses Tusciæ Civitatis ex una parte, & Raynerium eorum Episcopum ex parte altera, super quibusdam juribus Ecclesiæ ipsorum, steterantque ambæ partes diu in Curia implacabiliter litigantes. Cumque non posset inter eos tumultus hujus discordiæ mitigari, Dominus Papa hanc viam invenire voluit, fomitem tanti rancoris utiliter extinguendi. Itaque absolvit Raynerium ab administrationis vinculo, quo Callensi Ecclesiæ fuerat alligatus: & quia sciebat eum virum valde habilem regimini Pastorali, vocatis Ecclesiæ Spalatinæ nuntiis, dedit ipsum illis in Patrem, & Pastorem suæ Ecclesiæ deducendum. Tunc Clerici Callenses, licet ipsum odiis, & vexationibus prosecuti fuissent: multum tamen tristes de amisso pastore effecti, ad propria sunt reversi. Raynerius autem suscepto dignitatis pallio gaudens, & lætus cum nuntiis iter arripuit veniendi. Descenderunt ergo Ravennam: habebat autem Raynerius Archiepiscopus vasa argentea non modica, pecuniam, & indumenta Pontificalia pretiosa. Cum autem timerent in mari latrocinia Pyratarum, noluerunt prædictas opes secum in navi portare: sed includens eas Archiepiscopus in quodam dolio, recommendavit servandas apud Sanctæ Mariæ Monasterium de Portu Ravennate, mandans, ut nulli hominum illud depositum traderetur, nisi ad manus cujusdam servientis sui, quem eis præsentem ostendit; Tunc conscendentes navem, profecti sunt. Cum autem pervenisset ad Civitatem cum magno tripudio Cleri, Populique susceptus est. Cæpit autem Ecclesiam multa prudentia gubernare, emendare Clericos, Populum instruere, salubribus documentis, facultates Ecclesiasticas vigilanti studio ampliare:

 sed

sed nunc ad Martinum Episcopum Insularum redeundum est. Hic cum esset senex quadam valetudine comprehensus, quasi amens effectus erat. Insulani verò ejus amentiam non ferentes expulerunt eum, & accedentes ad Ecclesiam Spalatensem, elegerunt Luccarum filium *Duymi* Ciclæ Archidiaconum ejusdem Ecclesiæ, qui præsentatus Raynerio Archiepiscopo consecratus est ab eodem. Per idem ferè tempus Dominus Alexander Papa tempore Schismatis navigavit ab Apulia, & venit ad Insulam Lissam. Statim autem, ut præsensit *R*aynerius Archiepiscopus, præparatis navibus multis, cum magno Comitatu Cleri, & Nobilium Civitatis venit ad eum, deferens ei cibaria, & Xenia multa. Tentabat rogare ipsum, ut ad Spalatensem Vrbem, quæ prope erat, divertere dignaretur. sed non acquievit Papa: festinabat enim ire Venetias, ad componendum cum Frederico Imperatore. Navigavit ergo inde, & venit Iaderam: ivit autem Raynerius Archiepiscopus cum eo. Tunc Martinus Insularum Episcopus recuperata sanitate jam compos mentis effectus, querelam Domino Papæ de sua expulsione, & de Luccari intrusione deposuit, *S*ummus verò Pontifex auditis, & cognitis causæ meritis Luccarum deposuit, Martinum verò ad suam sedem remisit. Eo tempore Emanuel inclytæ memoriæ apud Constantinopolim imperabat. Tota autem Dalmatia, & pene Chroatia universa subjecta erat principatui ejus. Ipse autem erat benignissimus circa omnes sibi subjectos non tributorum exactor, sed divitiarum suarum liberalissimus distributor. Omnes ad se venientes honorabat, omnibus impensas ex fisco regio exhibebat. Recepta etiam computatione capitum Civitatis Spalatensis, mittebat stipendia omnibus: infantibus etiam in cuna jacentibus singulos aureos dari faciebat. Mittebat autem Duces suos cum magno apparatu armorum portantes pro sumptibus pecuniam copiosam: qui veniebant, & tenebant Civitates maritimas, & magnam Chroatiæ partem. Itaque *S*palatenses rogaverunt Raynerium Archiepiscopum ut pergeret Constantinopolim ad Imperialem Curiam visitandam; qui gratanti animo acquiescens, associatis sibi * aliquod de Nobilibus Civitatis, Constantinopolim profectus est. Ingressusque ad Emanuelem Imperatorem, ipsumque ex parte suorum Civium multum reverenter salutans, valde honorificè ab Imperatore susceptus est, & quandiu ibi mansit, satis venerabiliter impensis ex Curia affluenter exhibitis, procuratus est. Cùm autem redeundi licentiam à Principe postulasset, donavit ei munera pretiosa satis, & non pauca; sicque ad Ecclesiam suam gaudens, & locuples est reversus. Fuit autem Raynerius vir valdè constans, & intrepidus, nec patiebatur aliquid de juribus, & facultatibus Ecclesiæ deperire. Vnde factum est, ut quodam tempore iret ad montem Massarum, ut exquireret quædam prædia Ecclesiæ, quæ à Sclavis occupata detinebantur, & cum faceret circuitum cum his, qui terrarum illarum habebant notitiam, ambiendo, & limitando eas per suas extremitates, ecce Nicolaus quidam cum fratribus, & parentela sua, qui erant ex genere Cacitorum, de facto Archiepiscopi valdè dolere cæpit, & convocata populari multitudine, in magno furoris impetu *R*aynerium circumdantes exclamaverunt. Quid tu pessime præsul, & inique contra nos agere conaris? Nunquid putas posse nos ejicere de possessionibus territorii patrum, & antecessorum nostrorum nisi in continenti recedas, hic dies vitæ tuæ ultimus erit. Raynerius autem ut erat constantissimus, nil eorum minis perterritus libera, & intensa satis voce respondit, dicens; non vestrum est territorium ut asseritis, sed possessio Ecclesiæ B. *Do*mnii à vobis hactenus usurpata, ad hanc vocem omnis multitudo Sclavorum, arreptis lapidibus, in eum unanimiter projecerunt; tamdiu dextris furentibus debachantes, donec exanime corpus sub magno acervo lapidum dimitterent, & abirent. Viri autem illi, qui Præsulem fuerant comitati, videntes Sclavorum rabiem in ejus fore mortem succensam, cucurrerunt ad Civitatem, tantum malum Civibus nuntiantes. Cives autem subitaneo rumore attoniti, repentè ad arma concurrunt, & alii quidam per mare, alii per terram ad montem Crassum, ubi scelus perpetratum fuerat, venire accelerant properanter. Vt autem pervenerunt ad locum, ecce Pontifex miserandus sub illa lapidum congerie, quasi tumulatus jacebat; hostes omnes recesserant. Tunc extrahentes eum, navique extincta imponentes membra, cum magno luctu, & mœrore ad Civitatem duxerunt. Clerus autem præparatis de more solemnibus exequiis una cum Populo extulerunt corpus Pontificis & sepelierunt eum in Ecclesia Sancti Benedicti. Erat autem eo tempore Sacerdos quidam nomine Micha: hic cum de suis excessibus à prædicto *A*ntistite sæpè argueretur, in magnum exarserat odium contra eum: non enim erat homo, qui de correctione proficeret in melius; sed qui deficeret in deterius. Hic ergo videns, quod mortuus erat insectator vitiorum suorum lætus effectus est, & quasi insultans morti ejus, dixit quibusdam complicibus suis: Date mihi po-

* aliquot.

potum aquæ, ut possim dicere, quia superstes sum illi maligno Præsuli, qui me quiescere non sinebat. Et cum datam aquam ex voto bibisset, statim se jecit in lectum, à quo numquam surrexit, sed paulo post vita decessit. Spalatenses autem facta inquisitione de interfectoribus Archiepiscopi aliquos invenerunt, quos statim patibulis suspenderunt. Sed Deus omnipotens non diu permisit tam nefarium scelus sine manifesta ultione manere: nam quotquot in effusione innocentis sanguinis impias extenderunt manus, post modicum tempus, alii fame, alii gladio, alii peste cum sua posteritate consumpti sunt. Obiit autem Venerabilis Raynerius 2. Nonas Augusti Anno Domini M.C.LXXX. Præfuit verò Ecclesiæ annis quinque. Post cujus decessum Spalatenses rogaverunt servientem ejus, quatenus Ravennam pergeret, depositumque Archiepiscopi ad Ecclesiam Spalatensem deferret. Ipse autem cum esset fidelis, & bonus acquievit Civibus, & præparato navigio perrexit Ravennam: miserunt autem cum ipso quendam Clericum nomine Raddam Marulle. Tunc ostenderunt depositariis quædam intersigna Archiepiscopi, & quia ille idem erat, ad cujus manus depositum illud jusserat Archiepiscopus tradi: reddiderunt totum illud dolium, in quo fuerant opes illæ reclusæ; receptis verò omnibus, reversi sunt. De rebus itaque illis, quædam Ecclesiæ datæ sunt, de aliis fecit Communitas voluntatem suam.

CAP. XXIII.

De Petro, & altero Petro Archiepiscopis.

POst mortem verò Emanuelis Imperatoris cum redissent Spalatenses ad dominium Vngarorum, electio facta est de quodam Petro Vngaro, filio Chitilen, qui erat nobili genere ortus. Cum ergo consecrationis munus fuisset adeptus, primo Pontificatus sui anno convocavit universos Episcopos suffraganeos suos. Abbates etiam, & omnes Ecclesiæ personatus habentes cum universo Clero, & celebravit Provincialem Synodum in Basilica Sancti Andreæ, quæ dicitur Picta. In hac Synodo multa bona fuerunt statuta; tunc limitatæ fuerunt Diœceses cujuslibet Episcopatus. Corbavia cum esset Parochia Ecclesiæ Spalatensis, voluit eam Archiepiscopus sibi detrahere, & in ea Episcopatum facere Metropoli Spalatinæ subjectum: quod, & factum est. Nam ex voluntate Cleri illius Provinciæ, qui ad Synodum venerat, ordinatus est primus Episcopus Corbaviæ Matthæus Marutæ Canonicus Ecclesiæ Sancti Domnii, juvenis quidem ætate, sed honestæ conversationis & sobriæ vitæ. Denique peracto Synodali conventu quæcunque ibi statuta fuerunt, Apostolicis sunt auribus intimata. Dominus verò Papa approbans universa pondus auctoritatis Romanæ Ecclesiæ eis imprimens, confirmavit. Igitur Petrus Archiepiscopus modum Pontificalis acrimoniæ paulisper excedens, cæpit cum Canonicis Ecclesiæ suæ contentiosè agere: volebat enim quædam jura eorum infringere; propter quod ambæ partes multum exasperatæ ad Romanam se Curiam contulerunt. Cumque causam hujusmodi Apostolico conspectui præsentassent, quidam de Cardinalibus auditor partibus datus fuit. Ventilatis ergo quæstionibus, utrorumque * pars, & compositio inter ipsos reformata est, & sic ad propria sunt reversi. Post modicum verò tempus Petrus Archiepiscopus in Vngariam profectus, nescio qua causa ad Episcopatum Colocensis Ecclesiæ translatus est; præfuit autem Spalatinæ Ecclesiæ annis duobus. Huic successit alter Petrus Abbas Sancti Martini de Pannonia, vixitque in Pontificatu Spalatinæ sedis annis quinque. His temporibus defuncto Martino Insularum Episcopo Nicolaus Manzavini nepos ejus ambitionis ardore succensus tantum sollicitaverat insulanos, quod ab eis in Episcopum est electus. Præsentatus ergo Spalatensi Archiepiscopo manum consecrationis sibi postulabat imponi: Archipræsul verò ejus devitans versutias, sciens eum callidum, & dolosum minimè admittebat. Tandem instantia Civium superatus promisit se die Dominica, quæ, Crastino futura erat eorum satisfacere voluntati. Nicolaus verò indignè ferens dilationem Archiepiscopi, ipsa nocte iter arripiens, perrexit Veronam, ibique Dominum Papam Lucium, quibusdam machinationibus circumveniens consecrationem ab eo petiit, & accepit. Vacante autem Ecclesia Iaderensi Nicolaus iste in Archiepiscopum est electus, qui electionem temerè suscipiens absque licentia Apostolicæ sedis administratione Iaderensis Ecclesiæ se impudenter immersit. Quamobrem Dominus Innocentius Papa eum utraque dignitate privavit. Insulani verò Spalatum accedentes elegerunt in suum Episcopum Micham nepotem Picii Canonicum Ecclesiæ Spalatensis. Hic in Ecclesia Spalatina consecrationem suscepit, & pergens ad Apostolicæ sedis Præsulem confirmationis rescriptum obtinuit, ut deinceps Episcopatus Pharensis antiquæ Metropoli Spalatinæ tamquam matri suæ jure perpetuo adhæreret.

* pax.

CAP. XXIV.

De Bernardo Archiepiscopo.

EO tempore Illustris vir Bela Vngariæ Rex missis Apochrisariis ad Apostolicam sedem supplicavit Domino PP. Innocentio ut juberet reliquias B. Vladislavi Regis sublevari, & in loco decentiori componi, ac ipsum in Sanctorum cathalogo decerneret ascribendum. Cujus petitioni summus Pontifex annuit, & misit quendam virum Revmum Gregorium de Chrescentio Cardinalem, ut voluntati Regiæ satisfaceret condecenter. Tunc Cardinalis Apostolica legatione suscepta transfretavit, & venit in partes Dalmatiæ, applicuitque Trag. & quia hyemis adhuc asperitas imminebat, voluit ibidem per totam Quadragesimam commorari. Erat autem in Comitatu ejus Clericus quidam, Capellanus ipsius, Bernardus nomine, de Provincia Tusciæ patria Perusinus, vir litteratus, & eloquens, statura procerus. Hic quia frequenter in Vngar. fuerat missus, notus erat effectus Regi Belæ, gratiamque ipsius, & multorum Principum, & Prælatorum Vng habebat: Ita ut Rex ipse filium suum Henricum ei nutriendum traderet, & docendum. Cum ergo Legatus in Vngar. profectus legationis suæ peregisset officium ad propria reversus est. Itaque vacante Ecclesia Spalat. elegerunt Berdum. in Archiepiscopum suum, & quia Regi carus erat sperabant propter ipsum Civ. & Ecclesiæ multa commoda provenire. Ergo favore Regio petito, & facilè obtento miserunt Romam ad Dominum Innoc. III. petentes ut electionem factam de Bernardo dignanter admittens consecrationis ei munus impenderet, ipsumque ad regimen Spalatinæ Ecclesiæ salubriter destinaret. Fuerunt autem nuntii Spalatensium Vilcasius Diaconus, & Duymus nepos Gumay laycus. Sed non libenter Summus Pontifex petitionem hujusmodi admittebat, quinimò satis evidentibus judiciis dissuadere eorum desideriis videbatur. Sed tanta fuit precum instantia, Quod ad ultimum acquievit. Præcepit tamen eidem Bernardo ut expeteret licentiã ab Abbate Monast. S. M. de Farneto Clusinen. Dioc. cui professionem fecerat regularem, & resumeret habitum, quem rejecerat monacalem, Quod & factum est. Tunc consecratus ab Innocentio A. D. M. CC. venit Spalatum, satisque vigilanter cæpit curam pastoralis officii circa subjectos impendere. Erat autem insectator Hæreticorum valde sollicitus. Fuerunt namque eo tempore duo Fratres filii Zarobabel, quorum alter Matthæus, alter verò Aristodius vocabatur. Hi quamvis essent ex patre Apullo, erant tamen à pueritia Iadrenses Cives effecti, conversabantur verò ex majori parte apud Bosnam, quia erant pictores optimi, & in auri fabrili arte satis exercitati, competenter etiam latinæ, & Sclavonicæ litteraturæ habebant peritiam, sed ita erant fallente Diabolo in baratrum hæreticæ pestis immersi; ut non solum impiam hæresim obcæcato corde crederent, sed etiam scelestis labiis prædicarent. Hos invenit Bernardus Spalati commorantes, multosque jam pestiferi dogmatis tabe ab eis infectos. Cæpit ergo paulatim eos ad Catholicam normam miti sermone allicere, frequenter eos convocans, frequenter exhortans. Sed cum illi Hæretica calliditate tergiversantes dissimularent converti. Statim Archiepiscopus fecit omnia bona eorum diripi, eosque anathematis vinculo innodatos cum magno opprobrio de Civitate expelli. Tunc prædicti fratres videntes se maximis injuriis, damnisque affectos, ad mandatum Ecclesiæ sunt reversi, fecitque eos Archiepiscopus suam hæresim tactis sacrosan. Evan. abjurare, ipsosque ab excommunicationis nexu debita solemnitate expediens, ipsorum bona restitui fecit; Sic omnes illi, qui per ipsos decepti fuerant ab hæretica sunt contagione mundati. Eo tempore mortuo R. Bela Henricus filius ejus in solio R. successit; quamobrem Bernardus Archiepiscopus frequentius in Vng. profectus multum honorificè tractabatur à Rege, multaque donaria consequebatur ab eo. Quasi patrem enim Rex eum venerabatur, & quicquid ab eo Archiepiscopus poposcerat absque aliqua difficultate impetrabat. Ad ipsius ergo petitionem donavit Rex Eccesiæ Sancti Domnii sextariolos molendinorum Salonitani fluminis, qui septimanaliter pertinebant ad Banum, cum autem Rex Henricus haberet filium parvulum, cuperetque eum Regni successorem habere voluit eum se vivente in Regem inungi; Invitatus autem Bern. à R. in Vng. est profectus: Ibique cum aliis prælatis Ecclesiarum Regni Vng. qui ad solemnitatem jucunditatis Regiæ confluxerant Regis filium coronavit, multisque à Rege honoratus muneribus ad Ecclesiam suam reversus est. Eo tempore facta est dissensio inter Henricum R. & Andream Ducem fratrem eius, fugatusque est bis Andreas ad Regiones maritimas; cui Bern. Archiep. satis benè & honestè obsecutus est. Post hæc eo in Vng regresso major cæpit inter fratres discordiarum tumultus insurgere. Omnes enim Regni proceres, & universa penè totius Vngarici exercitus multitudo R. deseruerant, & Andreæ D. non legitimè adhærebant. Cum Rege verò pauci admodum remanserant, & ipsi tantæ seditionis metu perterriti non Regem ad sperandum hortari audebant, sed fugam potius suadebant. Factum est autem, ut die quadam ambæ partes sibi cominus propinquantes ad conflictum ineundum se sollicitè præpararent; Sed cum pars Regis ferè nulla esset comparatione alterius, cæpit pluri-

mum

mum anxiari, huc, illucque mentem exagitans quærebat quale consilium in tanto discrimine reperiret, & tandem cœlitus inspiratus multum solerti industria utilem viam invenit, qua, & Regni jura resumeret, & ab effusione sanguinis innoxius permaneret. Tunc ait ad suos nolite me sequi, sed paulisper subsistite, moxque depositis armis accepit dumtaxat virgam in manu, & ingressus leniter in agmina hostium, ibat per mediam armatorum multitudinem, intensa voce clamando, Nunc videbo quis erit ausus manum extendere ad cruorem Regalis prosapiæ. Quem videntes omnes cedebant, nihilque mutire audentes largam ei viam hinc inde faciebant, cum autem pervenisset ad fratrem cæpit eum, & ducens extra acies misit eum in custodiam ad quoddam castrum. Et tunc omnes arma cum pudore, ac pavore deponentes ad R. genua provoluti veniam precabantur R. autem ut erat Clementissimus Vniversos ad gratiam suscepit. Post hæc autem non toto translacto anni spacio R. Henricus insanabile genus languoris incurrit. Cum ergo sciret diem sibi instare extremum misit cum omni celeritate, & fratrem suum fecit educi de custodia, & ad se adduci. Qui cum præsens adesset Rex coram eo testamentum condidit committens ei tutelam filii sui cum administratione totius Regni, donec pupillus ad legitimam pervenisset ætatem, & sic Henricus Rex mortis debitum solvit. Modicoque post hæc transcurso dierum spacio etiam ille unicus ejus parvulus morte extinctus est. Tunc Andreas videns in se solum totius Regni fore jura transducta, fecit se coronari à Prælatis Vng. universis misit autem, & vocavit Bern. Arch. Spal. ut ad solemnitatem Regiæ Vnctionis accederet. Sed B. existimans puerum Hen. Regis filium adhuc vivere, ad convocationem Regiam ire neglexit, propter quod Rex non satis dignè tulit Archiepiscopi neglectum.

CAP. XXV.

De prima Captione Iadræ

EO itaque tempore processit edictum à Domino Innocentio Summo Pontifice, ut omnes Christiani ad succursum terræ Sanctæ se potenter accingerent, fecitque indulgentiam omnium peccatorum quoscumque ibi pro spe vitæ æternæ mori contingeret. Tunc totus pene orbis commotus est, & maximè ab occiduis regionibus multitudo magna Crucis suscepto caractere, Venetias advenerunt, petentes dari sibi passagium ex classe conductitia Venetorum: Tunc inita pactione de quantitate pecuniæ pro nautis, ac navibus persolvenda, Veneti eis expediverunt quinquaginta Galeas, & totidem magnas naves, ac totidem alias ad subvectionem equorum & victualium, & armorum. Præter hæc autem fuerunt & aliarum navium expeditiones privatim conductarum, factusque est stolus navalis exercitus copiosus. Hoc etiam Veneti conditionaliter Francigenis studuerunt apponere; ut ubicumque ipsi vellent cum toto exercitu applicare tenerentur, ex pacto contra omnes homines Venetos adjuvare. Erant autem eo tempore Iadrenses Venetis multùm infesti: quacunque enim ex parte poterant, Venetos invadebant, bona eorum diripientes, injuriantes, trucidantes, & quicquid mali exercere valebant in ipsos totis viribus conabantur. Quippe divitiis affluentes, multa lasciviæ insolentia raptabant, erant enim superbia tumidi, potentia elati, de injuriis gloriantes, de malitiis exultantes, deridebant inferiores, contemnebant superiores, nullos sibi fore pares credebant. Et cum pluribus essent vitiis depravati, hoc enim ad nequitiæ suę cumulum addiderunt, ut Catholicæ fidei normam spernerent, & hæretica se permitterent tabe respergi. Nam pene omnes, qui nobiliores, & majores Iadræ censebantur libenter recipiebant hæreticos, & fovebant. Itaque universa Classium multitudo sustulere se à Venetiis A.D. * M. CCIII. mense Octobri, & venientes circa oras Istriæ intraverunt in Dalmatiam, applicueruntque prope Iaderensium Civitatem. Erant autem insigniores Duces ipsius exercitus ex parte Francorum, quidam Simon Comes de Monte forti, ex parte verò Venetorum erat Dux Henricus Dandolus vir valdè strenuus, & circumspectus, qui licet corporalibus oculis cœcutiret, mente tamen satis noverat perspicaciter intueri. Igitur ubi se Iaderen. vident ab exercitu circumvallari, timuerunt valde, quid consultius agerent nescientes. E vestigio autem subsequuta est clades nimiæ mortalitatis, ita ut non tot vivi, & sani in Civitate restarent, qui sufficerent mortuos sepelire, jacebant miserorum cadavera in domibus, & in Ecclesiis inhumata, nesciebant miserandi Cives quid potius, funerea, an publica officia procurarent, sicque factum est, ut infelix Civitas suorum præsidiis indefensa, in brevi, & de facili ab hostibus caperetur, die autem Sancti Chrysogoni, qui apud illos celeberrimus habebatur, divina ultio patuit super illos. Nam Veneti tunc de ratibus egressi catervatim in Civitatem irruerunt, quam in momento captam, & aliquandiu hospitatam in recessu totam in solitudinem redegere. Diruerunt enim omnes muros eis & turres per circuitum, & universas domos intrinsecus nil nisi solas Ecclesias relinquentes. Inde autem recedens, omnis illa classium multitudo perrexit Constantinopolim, & cæpit eam. Tunc Iaderenses patria exules cæperunt per mare discurrere magnas Venetorum cædes ubicumque eos invadere poterant facientes. At Veneti missis galeis, & navibus ædificaverunt quoddam præsidium in Insula

* 1202.

sula ante Iadram. Vbi plurima considens acies armatorum prohibebant Iaderenses Civitatem ingredi, eos per mare undique insequentes. His diebus advenerunt decem Galeæ Cajetanorum ad Dalmatiæ partes. Tunc Bernardus Archiepiscopus Spalat. accedēs ad eos loquutus est cum eis, ut darent auxilium Iaderensibus contra Venetos, qui præsidium insidebant. Cum ergo Cajetani Archiepiscopo acquiescerent, facta pactione de stipendio percipiendo, abiit Archiepiscopus Vranam, & accepit quandam argenti quantitatem, quam Rex apud templarios deposuerat, & soluto stipendio coadunaverunt se Iaderenses cum Cajetanis, & abeuntes cæperunt pugnare fortiter cum Venetis, qui erant in Castro, & tandem Veneti impares viribus, defecti jam, & languentibus dextris resistere nequirent. Tunc Iaderenses cum Cajetanis potita victoria quotquot Venetos in Castro illo invenerunt, omnes gladio peremerunt; destructo totius munitionis illius ædificio Iadram intraverunt, & tunc ruinas domorum suarum, ut poterant instaurantes habitaverunt in eis. Miserunt autem Venetias, & fecerunt pacem cum ipsis, jurantes eis subjectionem perpetuam, & fidelitatis constantiam observare. Eodem tempore volentes Veneti de Bernardo Archiepiscopo sumere ultionem, venerunt cum galeis, & destruxerunt turrem cum palatio, quam idem Archiep. construxerat in Insula Hurania, quæ est ante Salonam. His ita gestis quædam controversia cæpit inter Bernardum Archiepiscopum, & ejus Canonicos agitari. Erat enim Archiepiscopus astutus & callidus, Canonici verò simplices, & incauti, cæpit itaque verbis blandis eos circumvenire, suadens, ut refutarent privilegia jurium suorum quæ olim facta fuerant in Romana Curia sub Archiepiscopo Petro, dicens: Ea falsa fore, & frivola. Et tunc fere omnes resignaverunt. Erat enim largus in mensa, in munusculis liberalis, & se familiarem ipsis plurimum exhibebat. Sed Andreas Primicerius Cataldus, & quidam alii duo resignationi hujusmodi nullatenus assenserunt. Cum autem Archiepiscopus à consueta munificentia paulisper manum retraheret, mox resignatores ipsi ad se reversi pænitere cæperunt, & accedentes ad prædictos duos, qui non resignaverunt adhæserunt eis. Tunc Archiepiscopum adeuntes cum magna instantia exposcunt jura sua sibi restitui. Sed cum Archiepiscopus denegaret, in tantum discordiarum excrevit procella, ut tam Archiepiscopus, quam Canonici ferè omnes ad Romanam Curiam essent devoluti. Qui cum illuc pariter convenissent, præparabant se mutuis accusationibus impetere. Verùm antequam causæ hujusmodi coram summo Pontifice in judicium deductæ fuissent, amicis suadentibus, & de pace consulentibus, eorum sunt animi mitigati. Nam Archiepiscopus omnia ipsis restituit, & sic cum pacis gaudio ad propria sunt reversi: fuit autem Bernardus vir Scholasticus XXX. annis, & eo amplius Bononiæ in scientiarum studiis fuerat commoratus; Habuitque libros plurimos bonos, & pretiosos, quos suis nepotibus largitus est, emitque eis magnum domicilium, & turrim juxta portam Orientalem Perusinæ Civitatis: Satisque ditavit eos in vita sua. Fecit autem quandam compilationem contra hæreticos, composuit etiam librum Sermonum. Iste extraxit corpus B. Anastasii ab altari veteri, & collocavit in eodem loco in altari novo A. D. M. CCIX. ordinavit autem uno die Ioannem nepotem Cutille Nonen. Episcopum & Bartholomæum nepotem Titionis in Episcopum Scardonen. Hi ambo erant Iadrenses nec satis legitime in eorum fuerat promotione processum, quippe in ætate, & in scientia non modicum patiebantur defectum, unde quia Bernardus non qua debuit circumspectione ad eorum examinationem processit, nimisque festinanter manum eis imposuit, non sibi cessit impune: Nam delatus apud Summum Pont. canonica fuit animadversione punitus. Fecit autem Grubcium filium Prodani Archidiaconi Ecclesiæ Spal. Archipresbyterum vero eodem nomine Grubcium nepotem Firme: Hi ambo manebant in ejus obsequio, sequentes eum quocunque pergebat. Sed in controversia illa Privilegiorum recessit ab eo Archidiaconus, & cum capitulo stetit; quamobrem non æquis eum oculis Archiepiscopus aspiciebat, sed mutuis se odiis insectabantur. Archipresbyter verò perseveranti constantia adhærebat eidem. Eo tempore vacante Ecclesia Trag. electus est Treguanus natione Tuscus, patria Florentinus. Hic quia Bernardo Archiepiscopo compatriota erat, duxit eum secum ab Vng. partibus, mansitque cum eo aliquanto tempore, docens Spal. Clericos in grammatica facultate. Cum ergo esset ætate juvenis, & in iis quæ ad litteraturæ peritiam pertinent, valdè utilis haberetur, Cives Trag. petierunt eum à Bernardo Archiepiscopo, ut pro eorum necessitatibus deberet cum eis aliquandiu commorari, quorum postulatione à Bernardo concessa, abiit Treg. Trag. ibique cum Civibus conversando mutuum, contraxit amorem cum eis, factusque est primò eorum tabellio, postmodum Archidiaconus, deinde in Episcopum est electus. Præsentatus ergo Bernardo Archiepiscopo munus ab eo consecrationis accepit. Tunc demum cæpit Tragur. Ecclesiam à rudimentis suæ vetustatis ad novam informationis normam paulatim reducere, eamque Ecclesiasticis instituere disciplinis. Erat enim vir litteratus, & eloquens, suaque vigilanti industria brevi tempore fecit Clerum, & populum in bonum statum excrescere Civitatis illius. Per idem tempus vacante Ecclesia Nonen. electus est quidam Canonicus Ecclesiæ Spal. Nicolaus nomine, quem Archiepiscopus Bernardus admittere noluit, sed fecit eligi à Nonensi-

nensibus supradictum Grubcium Archipresbyterum, sed quia Canonici Spala. adversabantur ei partem Nicolai foventes, non in Ecclesia Metropoli, ut mos est eundem voluit Grubcium consecrare, sed pergens Vranam apud Ecclesiam Templariorum consecravit eum cum altero electo Tiniensi nomine Miculo. Qua de re magna fuit suborta contentio inter Nicolaum electum, & Grupcium Nonen. Episcopum, ita ut distractis patrimoniis suis pro sumptibus in prosecutione causarum hujusmodi faciendis ambæ partes ad magnam inopiam devenirent. Cum autem Bernar. Archiepiscop. jam in senium vergeret paralysis morbum incurrit, adeò, ut trementibus membris elinguis efficeretur; & cum non posset verbum, nisi cum difficultate exprimere, flebat amare, quando aliqui veniebant ad eum. Sed cum nondum fuisset ex toto vi lāguoris absorptus, abiit Romam, & interfuit concilio D. Innocentii quod apud Lateranum celebratum est. Inde autem rediens cum jam per omnia inutilis esset effectus, vix pauca verba communia Clero, & populo proponere potuit. Sed Treguanus Episcopus Traguriensis uno, & altero die aliquot capitula ipsius concilii perlegit, & exposuit.

CAP. XXVI.

De Passagio Andreæ Regis Filii Belæ Tertii Regis Vngariæ.

PEr idem tempus Andreas Rex Vng. votum patris exequi cupiens Crucis suscepto signaculo ad auxilium terræ Sanctæ iter arripuit profecturus. Misit ergo, & conduxit naves magnas à Venetiis, ab Ancona, & Iadra, & ab aliis Civitatibus Adriatici sinus, fecitque omnes applicare ad portum Spalatinæ Civitatis. Præmisit autem omnem apparatum armorum & escarum in multitudine curruum, & jumentorum, qui venientes repleverunt omnia per circuitum Civitatis. Præcessit autem Regem, & Vngaros ingens Saxonum multitudo, qui omnes pacifici, & mansueti erant cum devotione, ac desiderio navigationem Regiam præstolantes; Omnes enim cruce signati erant: ad petitionem verò Regis dederunt Spalatenses totum suburbium ad hospitium peregrinorum, exeuntes enim de domibus illis expeditas hospitibus dimiserunt: Mox autem ita confestim repletæ sunt hominibus, & jumentis, ut non pateret aditus transeundi. Sed non eos suburbanæ domus capere potuerunt, licet constricti, & constipati manerent: plurima verò pars totius comitatus Regalis curiæ morabatur extra in tentoriis per campum diffusa. Cives verò alii pavebant, alii merebantur inconsuetam multitudinis frequentiam intuentes. Itaque A. Redem. nostræ MCCXVII. men. Aug. XXIII. die advenit Andreas Rex ad Civ. Spal. Exierunt autem processionaliter obviam D. Regi universi Cives, omnesque forenses, totaque turba sui exercitus laudes ei altis vocibus concrepantes. Deinde Clerus omnis holosericis super comptas induti vestibus cum Crucibus, & thuribulis procedentes usque posturium, prout Regiæ Magnificentiæ dignum erat pariter concinebant. Ipse verò Illustris Rex viso processionis cætu solemni, statim descendit de equo, magnaque suorum Principum vallatus caterva, tenentibus eum hinc inde Episcopis, qui convenerant pedes usque ad Ecclesiam S. Domnii processit. Vbi celebrato missarum officio, & data oblatione super altare ad hospitium secessit. Ea die communitas exhibuit Regi affluentissimam procurationem in domo, quæ dicitur Mata extra muros Aquilonaris portæ. Dicebatur autem tunc fuisse in comitatu Regio plusquam decem millia equitum, excepta vulgari multitudine, quæ penè innumerabilis erat. Tunc Rex cæpit magnam benignitatem erga Spalat. Cives ostendere, ita ut ipse ultra provocaret eos ad petendum à se quod eis ad publicum cederet commodum, velle quippe Regis erat, ut ad munimen Civ. suæ reciperent Castrum Clissæ, volebat nihilominus eis concedere comitatum insularum; Sed Spalatenses suo more ad publica nimis tardi, ad privata commoda singuli intendebant. Neglectis siquidem regalibus beneficiis, quæ eis piè, & liberaliter concedebat Rex proprio clementiæ suæ provocatus affectu noluit Castrum illud committere alicui de proceribus; Sciens quia multa infestatio Spalatensib. ex illo Castro procedat, sed accersito quodam Pontio, qui erat Magister militiæ domus templi per Regnum Vngariæ, commisit ad manus ejus custodiam, & tutelam ipsius Castri, præcipiens, ut vicissim fratres suæ religionis ibidem faceret insidere; cum autem Andreas Rex aliquantam moram faceret, præparando navigium Ber. Archiepiscopus mortis debitum solvit, sepultus verò est juxta Ecclesiam S. Domnii. Protinus autem R. misit ad Canonicos Spal. rogans, & consulens, ut eligerent de Clericis, qui circa ipsum erant, maxime quidam instabat pro quodā Alex. Physico, qui erat vir litteratus, & honestus, per quem Ecclesiæ poterant multa commoda provenire. Sed non fuit petitio Regis admissa, quoniam aliorsum tendebat intentio Seniorum. Interea R. naves ingressus dispositum arripuit iter. Spal. verò dederunt ei usque Dirrachium duarum Galearum conductum: non potuit R. tantum habere navigium, quod sufficeret ad passagium omnibus cruce signatis, quamobrem necessitate compulsi alii redierunt ad propria, alii verò expectaverunt usque ad annum sequentem: Eodem tempore Stephanus Dominus Serviæ, sive Rasciæ, qui Mega Iuppanus

nus appellabatur,missis apocrisariis ad Romanam sedem impetravit ab Honorio Summo Pontifice coronam R. direxit namq; legatum à latere suo,qui veniens coronavit eum,primumque cõstituit Regem terræ suæ. At Rex Andreas ad partes Syriæ transvectus magnum metum incusserat Saracenis, explicatis siquidem suæ militiæ copiis abiit satis procul à regione maritima expugnans castra, & villas, & obstantia quæque conculcans: Sed invida fatorum series præclara principis præpedivit incepta, nec bonos ipsius successus permisit ulterius progredi Lucanus.

Invida fatorum series summisque negatum Stare diu:

Ecce etenim nescio an suorum an extraneorum nefaria temeritas Regis machinatur in mortem, impiaque manus diabolicis armata versutiis venenatum ei haustum propinat. Ex quo scelere vix mortis potuit periculum evitare. Nec dum verò sanitate ad integrum recuperata redeundi cepit habere propositum, verens se, suumque Regnum in tantum præcipitare discrimen, credensque de suo voto pleniter Domino satisfactum, incipit cum omni comitatu suo ad patriæ regredi fines. Noluit autem ulterius marinis se committere casibus, sed per terram iter faciens, venit Antiochiam, deinde transivit in Græciam, ubi affinitate contracta cum Lascaro Rege Græcorum, ultra progreditur, accepit enim filiam ejus filio suo primogenito Belæ in uxorem, exinde peragratis Græciæ finibus, ascendit in Bulgariam, ubi ab Oxano Bulgarorum Rege detentus est, nec ante abire permissus, quam plenam ei securitatem faceret, qui ei suam filiam matrimonio copularet. Sic autem Andreas Rex peregrinationis suæ completo itinere ad sua Regna reversus est. Nos verò his breviter prælibatis ad materiam redeamus.

CAP. XXVII.
De Promotione Guncelli.

ERant autem tunc temporis majores in capitulo Spalat. Grupcius filius Prodani Archid. & Cataldus filius Formini, & quidam alii pauci; Hos quia digniores, & maturiores erant, cæteri Canonici sequebantur, sed de substituendo Pontifice non benè cogitabant hi duo, quia non rectè æmulationis compede trahebantur, ajebant enim plerique ad invicem, quoniam quietius, & utilius se res nostræ haberent si Ecclesia sic sine Pastore maneret, quam si subrogabitur aliquis, qui vitam nostram vexabit, super nos dominium exercebit; itaque cum aliqua fiebat mentio de electione facienda, ipsi astuta cavillatione voces murmurantium comprimebant; simulabant enim se velle eligere, & nominabant pueros filios Nob. de Vng. qui ætatis imbecillitate ad pastorale fastigium provehi non valebant: occasiones subdolas prætendentes, dicebant, utile fore Ecclesiæ, & Civitati si tales habuerimus principes in Regia Curia protectores; cum ergo his malignis dilationibus Ecclesia Spal. foret jam biennio supplantata, Diaconus quidam Petrus nomine erat valdè curiosus, & impatiens, hic cum esset de humili genere oriundus non audebat se palam opponere parti Archidiaconi, & ejus complicum, nec eorum dolos ducere in apertum, magnis tamen dolorum stimulis angebatur, non tantum ob hoc quod Ecclesia pastore careret, sed quia fructus ipsius ut dicebatur ad suum usum seniores prædicti devolvebant; Murmurabat autem sæpius, & tacebat. Erat autem quidam Clericus Vng. Guncellus nomine filius Cornelii Nob. quidem genere, sed non magni valoris ipse. Hic cum esset jam provectæ ætatis nullam potuit in Vng. dignitatem habere, sed assumpto Cruciferorum habitu factus erat Rector cujusdam Ecclesiæ Sancti Stephani Regis. Cum ergo Spal. Ecclesia multo jam tempore pastore vacaret; iste Guncellus cepit se sollicitè intromittere ut in Pontificem eligeretur. Factum est autem, ut quidam Yula Banus, qui erat de ejus genere, mitteret ad Clerum, & populum Spal. Epistolam satis loquacem, commendando Guncellum, & suadendo ut eligeretur, ac promittendo suum servitium, & amorem. Tunc prædictus Petrus Diac. ut erat verbosus, nacta occasione, abiit susurrando per Clericos, & per Laicos laudando Guncellum de potentia, de honestate, de scientia, de quibus ipse nullam habebat certitudinem, sed ut Seniorum intentionem eliderct, modis omnibus satagebat, ut eligeretur Guncellus. Erat autem tunc temporis Domaldus Comes Civit. Spalat. vir satis circumspectus, & providus; Hic quia bene Guncellum noverat, veritatem asserebat de ipso, quia pro suorum levitate morum habilis non erat tanto Sacerdotio fungi: Alii etiam multi tale de ipso testimonium dabant: Sed Petrus suorum procacitate verborum omnes revincebat, & quamvis in Ecclesia Spalat. non deessent personæ, quę tutiori via, & justiori possent ordine ad eam provehi dignitatem; vulgaris tamen inscitia, hac vanitatis ventositate raptatur, ut notos contemnat, ignotos posse patrare miracula arbitretur. At alii tanta invidiæ tabe livescunt, ut quod ipsi assequi non merentur, hoc meritos prohibeant adipisci. Aliorum enim profectum sibi reputant in defectum. Cum ergo instantibus Laicis omnes Clerici ad eligendum fuissent inducti, adhuc Archid. cum suis nullatenus consentire volebant; Sed cum tumultus popularis seditionis insurgere videretur, vix tandem acquievere inviti, ante biduum, vel triduum, quam eadem celebraretur electio quidam ex his, qui cum Petro promotionem electionis moliebatur vidit per visum quod pulpitum Ecclesiæ dirutum erat, & Archiepiscopalis sedes eversa jacebat, dicebat autem

autem Petro, quid hoc esset, respondebat ipse: Hoc nescis, modo scies autem postea, licet autem hæc visio non boni auspitii protendisset eventum, non minus tamen incepta improbitas insistebat, donec electio qualiscunque solennizata est, & peracta. Tunc miserunt ad eum Vulcasium Diaconum nuntiantes ei electionem de ipso unanimiter celebratam, & petentes ut ad Ecclesiam Spal. accederet incunctanter. Suscepta ergo electione Guncellus valde lætus effectus est, & mox ad Summum Pont. pro confirmatione suæ electionis nuncium destinavit. Ipse verò iter arripuit Spal. veniendi, cum autem esset inops scientiæ, ambitionis verò stimulus eum acriter perurgeret, adhuc in itinere positus apud Vranam templariorum in vigilia Pentecostes se fecit in Diaconum ordinari à Grupcio Nonen. Episcopo, qui cum eo ab Vng. veniebat. Cum autem Civ. intrasset satis officiosè ab omnibus, susceptus est, & cum aliquantam ibi moram fecisset, tanta in eo levitas verborum & morum apparuit, ut omnibus in tædium deveniret, seraque pænitudine ducti qualiter ab ipso evadere possent, cogitabant. Sicque factum est, ut qui ignotus fuerat dilectus, notus foret exosus, & quem non videntes affectuosè traxerant, videntes ejicere appetebant, sed Guncellus Papali confirmatione suscepta, obtinuit nihilominus in partibus Vng. consecrari, siquidem D. Honorius Sum. Pont. missa auctoritate Roberto Vesprimiensi Episcopo præcepit, ut examinatis diligenter tàm electi persona, quam electionis forma si nihil obstaret de Canonicis institutis munus ei consecrationis impenderet: Robertus verò suscepto Apostolico mandato, quamvis esset vir discretus, & religiosus non tamen de rerum circumstantiis, quæ in hujusmodi processibus inquirendæ sunt; curiosus extitit indagator, unde consecrationē ei facilè tribuens, præcepit sibi, ut pro petendo pallio Apostolico se cōspectui præsentaret, venit ergo Guncellus ad suam Ecclesiam consecratus, nimiumq; ad exercenda Pontificalia festinus, & promptus, nedum obtento pallio Ecclesias consecrabat, celebrabat ordines, & se ubique Archiepiscopum nominabat. His temporibus misit Summus Pontifex quendam Apocrisarium suum nomine Acōcium, natione Viterbiensem, Curiæ Capellanum, virum valdè discretum, & bonum, misit inquam eum pro quibusdam arduis negotiis ad totum Vng. Regnum, dans sibi mandatum, ut ad Dalmatiæ partes descenderet, piratasque Almissanos à latrociniis cohiberet, sed cum non haberet plenam legationem, nimioque succenderetur zelo, multas enormitates in Clero, & Populo corrigendi, Spalati positus, misit nuncios suos ad D. PP. curiam postulans, ut perfectæ sibi legationis auctoritas præberetur, profectis ergo nunciis Aconcius in Spal. Vrbe permansit donec redirent expectans, vidēs verò Archiepiscopi temeritatem, & imperitiam multū compatiebatur Ecclesiæ Spalatinæ, quod tam insolentē fuerat sortita pastorem; arguebat autem eum frequenter, sed ipse sicut Onager assuetus in heremo, & ipsum Aconcium, & ejus monita contemnebat, interea nuncii redierunt de curia, legationis officium eidem Aconcio plenissimè perferentes. Tunc Aconcius Sedis Apostolicæ auctoritate suffultus, cæpit multa circa Clerum, Populumque corrigere; Ecclesiam novis studiis informando, fecit enim à Clero cunctas expelli focarias, de quibus Archiepiscopo nulla suberat emendationis cura: convocavit autem totam Dalm. & Chroat. in adjutorium suum contra Hæreticos, & piratas, faciens indulgentias omnibus quicunque zelo divino succensi in personis, vel expensis ad eorum interitum laborarent. Tunc congregato multo navali exercitu, & equestri cæpit eos undique impugnare. In tantum enim Almissanos in mari, & terra insequendo contrivit, ut defecti viribus desperarent ulterius se posse resistere, venerunt ergo, & corruentes ad pedes Legati pacem, & misericordiam humiliter implorabant, promittentes omnem emendationem, & obedientiam ad ejus beneplacita, & mandata. Quos Legatus suscipiens fecit eos piraticas naves exurere, promittentes interposito juramento ut à Christiana jam infestatione cessarent; Eo tempore misit Guncellus Arch. nuncium suum ad Rom. sedem pro pallio postulando, è vestigio verò Legatus Aconcius misit literas, & nuncios excessus Archiepiscopi Summo Pontifici nunciando D. vero PP. misit pallium ad manus Legati, committens sibi ut in causa Archiepiscopi sicut videretur de jure procederet. Accepto siquidem Papali mandato Legatus pallium tradidit servandum cuidam Abbati de Rogova, Archiepiscopum verò ab omni Pontificali suspendens officio præcepit ei, ut de suis satisfacturus excessibus Apostolico se conspectui exhiberet. Tunc Archiepiscopus dolens, & anxius ad curiam est profectus, comitati sunt eum Vita Diaconus, qui postea fuit Primicerius, & Petrus nepos Maurigii diaconus, contra ipsum verò directus est Vulcasius, pauci de Canonicis fovebant Archiepiscopum, plures, & majores erant contra eum. Itaque Archiepiscopus Romam veniens projecit se ad pedes D. Honorii Papæ lacrimabiliter proponens querelam de infestatione Legati, sed D. PP. omnibus excessibus Archiepiscopi plenè instructus, cæpit eum multum durè increpare de insolentiis, & temeritatibus ejus, Archiepiscopus verò nitebatur excusare se impotens Roberto consecratori suo, quod ex ipsius mandato præsumpsisset sine pallio Pontificalia celebrare. Sed non satis sibi credebatur à PP. Cardinales ferè omnes adversabantur ei, ita ut vix eorum auderet præsentiæ

comparere; Canonici vero, qui eum fuerunt comitati, videntes causam Archiepiscopi fore gavissimam, & quia depositionis nota jam conscripta erat contra eum relinquentes ipsum in Curia ad propria sunt reversi. Guncellus verò ibi remanens multa supplicatione pulsabat, ut de suis excessibus misericordia ageretur, tanta ergo fuit precum instantia, tàm importunus labor, ut revocaretur prior sententia, & conscriberetur altera mitior, videlicet ut biennio maneret suspensus, postea de misericordia sedis Apostolicæ fieret in omnibus restitutus, quod & factum est. Interim verò Legatus Aconcius in Bosnam contra hæreticos profectus, multo ibi tempore pro statu Catholicæ fidei laboravit. His temporibus factus est terræ motus magnus, & horribilis in die Nativitatis D. circa horam tertiam, per Liguriam, Emiliam, & per Marchiam Veneticam, ità ut multa ædificia ad terram ruerent. Civitas verò Brixiana ex magna parte sui prostrata est, multaque hominum multitudo, & maxima hæreticorum oppressa est, & extincta. Eodem anno in die Assumptionis Dei Genitricis, cum essem Bononiæ in studio vidi S. Franciscum prædicantem in platea ante palatium publicum, ubi tota penè Civitas convenerat; fuit autem exordium sermonis ejus Angeli, homines, dæmones, de his enim tribus spiritibus rationalibus, ita benè, & discretè proposuit, ut multis litteratis, qui aderant, fieret admirationi non modicæ sermo hominis idiotæ, nec tamen ipse modum prædicantis tenuit, sed quasi concionantis; Tota verò verborum ejus discurrebat materies ad extinguendas inimicitias, & ad pacis fædera reformanda, sordidus erat habitus, persona contemptibilis, & facies indecora, sed tantam Deus verbis illius contulit efficaciam, ut multæ tribus Nobilium inter quos antiquorum inimicitiarum furor immanis multa sanguinis effusione fuerat debachatus, ad pacis consilium reducerentur. Erga ipsum verò tam magna erat reverentia hominum, & devotio, ut viri, & mulieres in eum catervatim ruerent, satagentes, vel fimbriam ejus tangere, aut aliquid de Pannulis ejus auferre, sed jam ad propositum redeamus. Transacto autem punitionis suæ biennio, venit Guncellus ad Ecclesiam suam, misitque ad Curiam, & restitutum est ei pallium, quod ab Aconcio fuerat interdictum, tunc Archiepiscopus non æquis aspiciebat oculis omnes Canonicos, qui sibi fuerant adversati. Eo tempore mortuus est Grupcius Archid in ejus locum Canonici elegerunt Cataldum intronizantes eum Archiepiscopo tunc absente, regressus verò Archiep. indignè tulit promotionem Cataldi, nunquam verò confirmationem Archidiaconatus sui ab eo potuit obtineri. Erat autem Cataldus jam ætate grandævus, nec toto peracto biennio mortis debitum solvit.

CAP. XXIIX.
De Victoria facta de Cetinensibus.

PEr idem fermè tempus Spalat. ejecerunt Domaldum de Comitatu, & fecerunt sibi Comitem quendam Nobilem Virum de Lyca, nomine Buisenum; erat autem quidam Cetinensis Budimir cum fratribus suis homines feroces, & qui nunquam in pace vivere sinerent Spalat. semper enim velut rapaces lupi caulis ovium insidiantes non nisi de sanguine vivere appetebant, vix enim dies unus immunis poterat transire ab eis, quominus in campum nostrum irruerent, homines opprimerent, animalia prædarentur, nam quod erat immanissimi sceleris cuncta hæc perpetrabant facinora consilio, & favore quorundam perniciosorum civium, qui emolumentum aliquod ex illis prædonibus expectabant. Eorum enim animalia signata erant, propter quod hostes ea prætereuntes ad rapienda alia, convolabant, hoc est quod maximè ad communem spectat pernitiem, cum in unita Civitate dissimiliter vivitur, cum hostis publicus privatim habetur amicus, cũ nec bellũ communiter geritur; nec pax unanimiter observatur. Illi siquidem Vrbi proximum paratur excidium, ubi regunt patriã patriæ proditores, & cum in ipsos foret acrius vindicandum: ipsi è contra ad innoxios cives vindictam retorquent; Tam misera tunc erat conditio Spalat. quia nullum intra se regimen opportunum habebant. Igitur Budimiro, qua dignus erat morte perempto, Branislavus successor fraternæ nequitiæ cæpit in nostris molestationibus simili rapacitate grassari; Reliquerat autem Buisenus Comes quasi XX. equites ad auxilium Spalat. contra hostes; ipse verò reversus ad propria domi manebat; factum est autem, ut die quadam Branislavus cum armata Equitum turma in campum irruerent, diripientes, & prædantes quicunque occurrissent eisdem; & tunc exierunt Spal. armati cum prædictis equitibus Buiseni Comitis; prædones verò, videntes multitudinẽ de Civitate concurrere, cæperunt se paulatim ad montes reducere prædam, quam cæperant, coram se numerantes; postquam autem interpositis montibus disparuerunt, quidam ex nostris volebant illos insequi, quidam non; sed equites Comitis, & equites Spalatenses, qui erant fortasse totidem, cohortantes se invicem ascenderunt post eos; sequuti autem eos sunt, & non pauci ex peditibus, qui audaciores, & expeditiores erant, & cum ascendissent, & Castrũ de Clissa transissent, perambulantes ulterius invenerunt hostes in quadam convalle, quæ erat undique collibus circumvallata, nec satis libera patebat via ad partem aliquam divertendi. Descenderant autem jam securi, & quiescebant in pratis, ut autem viderunt hostes sua vestigia insequentes, statim ascenderunt

derunt equos, & sese ad pugnandum ordinare cæperunt. Nostri verò videntes eos ad prælium præparari in se paululum substiterunt, & primò quidem paventes ancipiti se fato committere cogitabant declinare potius quam pugnare. Qudam enim ex eis dicebant non consultè agimus, si propter modicam prædam hanc nosmetipsos ponimus in discrimen; Aliis autem instante metu hostili difficilius videbatur eis posse descendere, unde ascenderant, quia ita erat locus conclusus, ut nulla daretur tuta via cedentibus; erat autem vir ille sub quo militabant equites Comitis monoculus quidem; sed valde strenuº, multumque exercitatus in armis; Is ergo, ut vidit agmen suum aliquantisper mussitando cunctari, facta corona stetit in medio, & dixit: Quid cunctamini viri prudentes, ecce victoria nobis in manibus, ut si præliari volumus, si verò declinare intendimus spes nulla vivendi. Deliberate igitur quid consultius est ignominiosè mori, an vivere gloriosè. Major nobis armorum copia, melior pugnantium turma, ipsi etiam hostes hoc optimè sciunt, nec proponunt se vobis cum fortitudine, sed sagacitate pugnare. Impetum enim contra vos facturi sunt, quia insuetos belli deterrendo, putant enim vos in fugam vertere, sed si videbunt vos ad conflictum stare fortiter præparatos, credite mihi quia citò vobis terga ostendent: state ergo constanter, & pugnate viriliter, de morte intrepidi, de triumpho securi, talibus itaque dictis cohortatus suos, cæpit ordinare pedites in turma sua, equites verò disposuit in acie sua, dans mandatum his, qui debebant præcedere, vel subsequi, ut omnes ad Ducis vexillum respicerent. Igitur omnibus opportunè dispositis statim contra hostes signa vertentes cæperunt paulatim incedere; At verò hostes videntes nostrorum audaciam, statim magno impetu admissis equis currunt fortiter contra eos, nostri verò conglobati primo peditum turma cæpit stare erigentes lanceas, alii verò venabula terræ affigentes parati erant excipere venientes; Alii verò intentis arcubus parabant sagittas emittere, alii gladiis agere; Equites autem hinc inde stantes, hastasque eminus intentantes, quasi turris fortissima, & munitum præsidium totius exercitus apparebat; cum autem vidissent hostes, quod nostrorum acies immobiliter in suo loco constaret, non audentes irruere eminus, substiterunt. Tunc Dux nostri exercitus clamavit dicens: Eja viri fortes! Hæc est hora de hostibus vindicari, & cæpit ipse præcedere, & totus exercitus ipsum sequi: Nec mora statim in hostium phalangas irrupit, immixtique sunt simul, & cæperunt manus inserere, strictisque mucronibus dimicare, stetit aliquamdiu anceps victoria, tunc cæpit Dux ipse urgere Branislavum nunc clava, nunc ense, ictus ictibus inculcando, ipse nihilominus ut bellicosus vir modò ictus clypeo eludebat, modò hostes totis viribus feriebat, sed erigens se Dux noster totus in ensem percussit Branislavum acerrimè, venitque ictus inter cassidem & collarium, dejecitque caput ejus multum procul à corpore, & mox truncus ab equo corruens jacuit prostratus in terra, nec amplius pugna duravit, sed omnes Cetinenses in fugam versi Campum certaminis Spalatensibus reliquerunt; qui eos à tergo insequentes cædebant passim per Campos fugitantes, persecutique sunt eos usque ad montis ascensum. Redeuntes autem patrata victoria acceperunt caput Branislavi, & affixum aste detulerunt usque Salonam, sicque cum exultatione maxima ad propria sunt reversi: & ita pestis illa à nostra infestatione cessavit.

CAP. XXIX.
De Comite Petro.

POst hæc autem ingens bellum exortum est inter Greg. Com. Berberiensem, & Buisenum Com. Spal. manebat autem Buisenus in Suonigrado, & licet esset vir nobilis, dives, & potens, fautor tamen hæreticorum erat. Cum autem dissensionum procella inter ipsum & Gregorium multo tempore desævisset, & assiduis congressionibus partes ad deteriora vergere cogerentur, pars tamen Buiseni superior videbatur. Erant autem ambo una stirpe progeniti, quodam namque tempore Buisenus cum exercitu suo erat circa Berberium diffusus, eratque Gregorius intra suum præsidium undique coarctatus, ita ut nulli egredi, vel ingredi liceret. Greg. qui nimis erat callidus, & astutus positis insidiis valdè diluculo cum non benè vigiles præcavissent, repentè irruit in castra Buiseni, & antequam arma bene capere potuissent, cæpit magnam cędē ex hostibus facere, ipsumq; Buisenum cæperunt vivum, & cum ante Greg. adductus fuisset, cępit pro vita sua misericordiam deprecari, sed Greg. ut erat vir austerus, & cervicosus nil flexus ad supplicis verba captivi dixit astantibus: Exuite ipsum lorica, & cum se ipsum exueret Greg. accepto ense transfodit eum per media ilia, dicens, talis misericordia fieri debet de Buyseno, qui me totiens armis hostilibus instigavit. Tunc Spalatenses præfecerunt sibi Comitem Petrum quendam qui erat Dominus Chulmiæ: erat autem idem Petrus vir potens, & bellicosus, sed non sine infamia hæreticæ fœditatis. Quamobrem non recipiebatur à Clero, sed Laici ut sunt ad temeritatem præcipites facto impetu venerunt ad Ecclesiam cum grandi tumultu, & raptis clavibus à custode introduxerunt eum in Ecclesiam violenter. Quæ res postquam ad aures Aconcii pervenit, misit, & totam Civitatem interdicto supposuit. Cessatum est autem à Divinis ferè per annum. Guncellus

lus autem Archiepiscopus erat eo tempore in Vng. profectus, sed ad Ecclesiam suam rediens, non satis discretè absolvit interdictum Legati; Interea Legatus Anconcius in Bosnam profectus pro exterminandis hæreticis multo ibi tempore laboravit. Erat autem corpore imbecillus, sed zelo Catholicæ fidei validus propugnator, cum ergo forti fuisset languore correptus ad extrema perveniens totum se Domino commendavit, ibique suæ vitæ cursum feliciter peregit. A. D. MCCXXIII.

CAP. XXX.

De Bello quod emersit pro villa Ostrog.

Per idem tempus quidam Croatæ Tollen. Vlcetta filii Butco cum parentela sua invaserunt villam Sancti Domnii quæ appellatur Ostrog; cæperuntque contra prohibitionem Civium murum ædificare, volentes ibi cum familiis suis locum habitationis statuere, ut possent impunè consueta latrocinia exercere, dicebant autem, se esse cohæredes loci ipsius, Archiepiscopus verò ut eos Colonos, & coadjutores haberet consensum corde simplici adhibebat. Tunc Spalat. præparationem belli cæperunt facere contra eos, miserunt ergo, & advocaverunt comitem suum Petrum, qui veniens cum magno equitum Comitatu fecit totam expeditionem exercitus per mare, & per terram applicare ad Castrum; fuitque recensitus civ. exercitus, & inventa sunt plusque tria millia armator. Tunc cæperunt pugnare fortiter circa Castrum. Econtra vero Chroatæ in rupibus circumfusi lapidibus, jaculis, & sagittis fortiter repugnabant, Spalat. verò videntes eos loci munitione defendi, ad aliam sepugnando maneriem converterunt. Protinus ergo coadunata multor: lignorum frondiumque congerie ignem sub ipsis rupibus succenderunt, ex quo fumifera se suberigens flamma hostes obcæcat, crates, & tabulata quæ ad suam protectionem paraverant exuruntur; Tunc audaciores juvenes ex nostris, videntes eos viribus, armisque deficere conabantur ad eos inter ignes ascendere, gladiis ipsos invadere perquirentes, sed illi ex eminenti rupe ingentes lapides revolventes quosdam ex nostris miserabiliter dejecerunt, ita ut decidentes in ignem confracti, & perusti animas exhalarent, taliter equidem aliquot diebus ab utraque parte pugnatum est; sed deficientibus jam alimoniis frustra miseri viribus corporeis destituti repugnare posse confidunt, sed paulo post ad deditionem faciendam intendunt, verùm antequam deliberarent ad plenum ecce Cuneus unus ex juvenibus fortissimis alii raptantes manibus, alii per occultas semitas subitò Castrum invadunt; Tunc Comes Petrus cū tota militia respicientes in altum, vident suos jam stantes in rupibus manu ad manum cum hostibus dimicare, & statim Comes exclamavit, Nunc currite viri quoniam victoriam dedit nobis Deus de inimicis nostris. Ad hanc vocem omnes irrumpunt, Castrumque per violentiam capiunt. Mox verò universos hostes cum uxoribus, & filiis apprehendentes vinctis post tergū manibus pertraxerunt ad suos. Tunc inito consilio, cuncta quæ eorū fuerant diripiētes, Ecclesiâ quoque, cujus se fundatores fore jactabant ad solum diruentes, effoderunt sepulcra, extumulantes ossa progenitorum eorum sparsim ea projecerunt in campum: Quatenus jus nullum equidem villæ aliquando vindicarent. Traguri enses autem auxilium nostratib⁹ impenderunt, sed modicum, & exile; Tunc vinctis à tergo manibus ad Civ. duxere captivos arctissima eos custodia mancipantes, ubi triduo sine cura jacentes, cum famis, sitisque tabescentia resoluti, tum carceris squalore suffocati plures eorum ibidem expirarunt.

CAP. XXXI.

De Bello quod gestum est cum Domaldo.

His ita gestis Petrus Comes ad propria reversus, morabatur in Chulmia. Civitas v. Spal. quia sine rectore manebat in bono statu esse non poterat, Templarii autem sicut Rex præceperat Castrum Clissiæ tenebant: Spalatensibus autem quibus plerunque solent utilia displicere, & inutilia complacere verti cæpit in tædium quietis, pacisque bonum, tunc multos ob loquutionum calumnias contra templarios concinnantes cæperunt multifariè moliri, ut de castro illis exeuntibus eorum vicinitatem modestam, ac sobriam evitarent, sicque factum est, ut illis egressis statim Domaldus Spalat. auxilio, & favore castrum illud obtinuit; quis tàm mente captus, cæcusque interioribus oculis haberetur, ut inermem religionem contemneret, & armatum inimicum affectaret super caput sibi imponi. Cùm ergo Domaldus Castrum illud securus jam insideret, cæpit à principio utpote versutus, & cautus simulare, benè se velle cum Spalatensibus vivere. Attamea dolorem, quem pro sua dejectione conceperat callidè dissimulans, explorabat tempus, quo suam posset injuriam vindicare, sed quia plura facinora Spalat. communiter in dictum commiserant, quæ communi erant pœna plectenda, idcirco Domaldi machinationes sortiri potuerunt effectū. Cum enim absq; reatu perjurii nō potuissent ipsū Domaldum de comitatu ejecisse, nec sine sacrilegio

Petrum

Petrum Com. contra prohibitionem Ecclesiæ intrusisse, ad ultimum hoc piaculum publicè commiserunt: Erat autem quidam Sacerdos pauper, & simplex, hunc cum quidam Sclavus forensis super debitis impeteret curiam laicalem intravit, querelam deposuit, vocatus Sacerdos venit, privilegium allegavit, sed quidam nobilis Cazzeta nomine surgens, de consessu Curiæ dedit alapam in faciem presbyteri, & alligans eum in conspectu omnium tradidit ad manus impetitoris sui; Et ecce die tertio in festo omnium Sanctorum rumor venit ad Civitatem, quod aliqui prædones in campum intrassent, subitò autem tota Civitas ad arma cucurrit, & venerunt trans pontem Salonæ; descenderant autem pauci admodum equites Domaldi de Clissia, & statim multitudo illa in fugam versa, huc, illucque dispersa est, & tunc capti sunt plures de Nobilibus, & divitibus Civitatis V. Cazzeta Duymus Fermini, Leonardus Cavall. Iacobus Duscica, Grisogonus, & alii plusquam LX. & non sine ignominia in Castrum ad Domaldum delati sunt, eadem nocte misit Domaldus ad caulas Spalat. & abstulit fere triginta millia ovium, homines verò compedibus astrictos, custodiæ deputavit, quos longa inedia, pressuraque sæva torquendo, plurimam ab eis extorsit pecuniæ quantitatem; sic ergo Spalat. per annum ferme incarcerati, vix tandem cum magno rerum detrimento evadere potuerunt. Post hæc verò Colomanus filius Andreæ R. Dux Sclavoniæ cum magno Principum Comitatu ad mare descendit, & à Spalaten. multum honorificè susceptus est. Erat autem adhuc puer adolescens, nec tale quid ab eo gestum est, quod dignum memoriæ haberetur.

CAP. XXXII.
De Scandalo quod factum est inter Archiepiscopum, &, Archidiaconum.

Post hæc autem anno Domini M.CC.XXX. vacante Archidiaconatu capitulum, & universus Clerus in summa concordia elegerunt Thomam Canonicum in Archidiaconum suum XXX. ætatis suæ anno, Archiepiscopo tunc absente Guncello; cum verò fuisset reversus præsentatum pro confirmatione petenda Archidiaconum primo admittere noluit; Quippe cui nunquam penè Canonicorum facta licet honesta placebant, postmodum verò videns omnia de promotione Archidiaconi ritè, ac canonicè processisse, & quia nulla erat scintilla discordiæ inter Canonicos ex qua posset refragandi materiam finaliter invenire, assensum præbuit, & dans suam benedictionem, ei Archidiaconatum confirmavit, propriaque manu installavit eundem. Erat autem Archidiaconus competenti scientia præditus, & in executione sui officii pro ut ei possibile erat satis fervidus, & intentus, amator justitiæ, nequitiæ detestator, nimioque zelabat affectu, ut sanctorum servarentur statuta, & in Ecclesiasticis negotiis secundum Deum totius justitiæ vigeret norma, cum autem Archiepiscopus in corrigendis subditorum excessibus, se remissius ageret; Archidiaconus, pro ut poterat, emendare enormia satagebat; sed cum non satis cohertio Archidiac. circa morosos proficeret, nonnunquam Pontificem desidiæ arguebat, ipsum incitando, & monendo, ut sicut pastor bonus super gregis sui custodia magis solicitè vigilaret, sed quia jam ipse in corpore segnici ei suæ senuerat, durum ei videbatur attentare nova, & suis moribus insueta, sic ergo sollicitudo Archid. ad onus erat præsuli, non ad levamen videbatur ministerii pastoralis, unde non libenter cum ipso de Causis Ecclesiasticis conferebat, sed eos potius ad sui familiaritatem admittebat, qui de vanitate conveniebant in idipsum, sicque factum est, ut aliqui Clericorum, hi maxime, qui defixi erant in fatibus suis Archidiacono infesti oppido haberentur. Eo enim odiorum hæc causa succreverat, ut quos Archidiac. secundum debitum sui officii pro excessibus puniebat, Archiepiscopus veniens in opprobrium Archidiaconi, absque ulla causæ cognitione absolveret, Archidiaconus verò magnis dolorum stimulis angebatur, non pro eo, quod Præsul ad derogationem dignitatis ejus intenderet, sed quia evacuando ministerium Archidiaconalis officii totius Ecclesiastici ordinis cursus turbari, & confundi videbatur. Erat enim certum animarum periculum, & patens opprobrium Ecclesiæ Dei, cum hi qui pro enormitate suæ vitæ puniendi erant, abjecto pudore, de insontibus sumerent pænas, & ipsi licentius sua ludibria exercerent. Factum est autem ut quadã vice congregatis Canonicis, Archiepiscopus diceret, volo ut nullus vacet in Ecclesia personatus, & tunc ordinatus est Archipresbyter quidã Petrus Nepos Murigii, hic quia erat factiosus homo, & inquietus cæpit apertè derogare Archidiacono, persuadens simplicioribus & indiscretis, & se quasi caput eorum constituens, nitebatur debitam obedientiam subtrahere Archidiacono, & se ipsum quasi superiorem revereri quærebat ab eis, & sic fæda nimis dissensio in capitulo est suborta. Archiepiscopus verò cum se deberet tamquam murus opponere, exardescentibus odiis ex adverso, & fraternam caritatem in filiis reformare, cæpit factioso Archipresbyteri conventiculo favorem impenderet partem verò Archidiaconi auctoritatis suæ mole deprimere quantum posset. Hoc enim magis placere sibi videbatur, si Canonici sui dissiderent ad invicem, quam si forent in unitate concordes. Videns autem Archipresbyter quod Guncellus suæ parti accederet, ab Archid. verò tota mentis esset intentione disjunctus: Cæpit

cum magis ac magis in Archidiac. odiorum facibus inflammare; ille verò ut erat facilis ad credendum, & quia rancoris hujus scintilla jam in ejus erat corde perflata, libenter aures susurrationibus inclinabat; & sic in Archidiac. periculum facti sunt cum Archipresbytero concordes ad invicem, qui prius numquam poterant concordare. Tunc cæpit palam aggredi Archidiac. & post appellationem à se factam interdicti, & excommunicationis in eum jacula intorquere, & facta conspiratione ad nihil aliud, nisi ad ipsius perpetuam dejectionem laborare cæperunt; ut autem in eum popularem concitarent tumultum, fecerunt omnes Ecclesias claudi, & ab omnibus cessare divinis; In tantum enim scandali hujus excreverat malum, ut intra Ecclesiam non solum clamosis vocibus decertarent; sed etiam temerarias in se manus injicerent, populique furentis insania modò hanc, modò illam insequens partem acerrimam seditionem in totam concitaverant Civitatem; Canonici penè omnes contra Archidiac. erant; de nobilibus verò Civ. hi maximè qui meliores, & discretiores erant, & major pars Cleri Archidiacono favebant: Cum ergò propter dissensionis hujus materiam tota videretur Civitas in seditionem commota; metuens Archid. ne fortè inter Cives aliquod facinus oriretur, cedendum tempori ratus, ad Apostolicam sedem profectus est, sequuti sunt eum quatuor Canonici fautores sui, videns ergo Archiepiscopus quod Archid. ad Curiam proficiscitur, statim persuasus à complicibus suis iter post ipsum arripuit profecturus. Secuta est eum Canonicorum turba, quæ de malignitate cum ipso conveniebat, prævenit autem eos Thomas diebus octo, non credens adhuc, quod tam vehementer odiorum flamma in eorum cordibus æstuaret, ut tantum vellent se in sequendo subire laborem. Quamquam ex præcepto Guncelli condixissent inter se, ut nullus eum Archidiaconum appellaret, sperabat autem, ut impetratis ab Apostolica sede litteris ad propria remeans, posset materiam scandali mitigare; sed cum vidisset tantam multitudinem in zelo nequitiæ inflammatam contra se venientem pavefactus à principio terrere cæpit; Quid miri, cum ipse quasi solus esset, adversariorum verò tam numerosus exercitus tanti nominis cætus, ut in his solùm tota Spalat. Metropolis auctoritas dependeret. Erant autem Archiepiscopus, Archipresbyter, Sacrista, Primicerius, & alii quam plures litteratis muniti, testificationibus armati, nil aliud nisi Archidiaconum toto ore glutire parantes; At ipse nullam habens aliunde fiduciam, nisi ex Deo, qui facit judicium omnibus injuriam patientibus, de sola enim innocentiæ suæ causa confisus, bono animo rerum exitum expectabat. Erat autem tunc temporis D. Greg. PP. IX. apud Perusium, itaque Thomas Archid. consilio, & favore quorundam, quos nunquam noverat, intromissus est ad Papam, quando solus erat in Camera cum V. Canc. tantum, & flexis genibus coram eo cæpit causæ suæ seriem exponere diligenter; ipse autem Clementissimus Pater benignam ei exhibuit audientiam, & tanquam certus de omnibus multum ei de tot molestationibus est compassus, & requisivit ab eo an vellet cum Archiepiscopo de his omnibus in Curia experiri, respondit Archidiac. utique Pater Sancte. Tunc Papa dixit V. Canc. qui astabat, præcipe Ottoni Cardinali, ut causam utriusque partis audiat diligenter; Tunc Archid. gratias agens deosculatis ejus pedibus, lætus egressus est, videns autem Archiep. cum turma sua tàm facilem audientiam Archid. fore datam, & quod auditorem impetraverat contra eos, contristati valdè, & intrantes ad Papam conabantur, ut Raynerius Cardinalis, de quo multum confidebant eis daretur auditor; sed D. PP. nullatenus acquievit: Vocatus itaque Archiep. cum sua multitudine ad Ottonem Cardinalem accessit, & jam mitior factus volebat, ut sine judiciario strepitu causa de plano procederet, & quasi in forma compositionis totius litis negotium tractaretur; sed noluit à principio Cardinalis, cavens ne forte super aliquo Crimine collusio fieret inter partes; Denique Archiep. videns propositum suum non satis sibi ad vota succedere, vehementer cæpit pænitere incepti. Tunc seorsim ad Archidiaconum veniens latenter à sociis blandis tentabat eum demulcere loquelis, timens ne qua criminalis actio contra se intentaretur ab eo, sed Archid. pariter credulus blanditiis Archiepiscopi sciens eum consuetum esse cum tempore verba, vultumque mutare, causam suam coram Cardinali sollicitè promovebat; socii sui omnes recesserant præter unum; Itaque die statuta ambæ partes ad judicium accesserunt. Tunc Archid. conscripto libello cæpit in Archiepiscopum quædam crimina denunciando intentare: contra Archiepiscopus cum suo cætu inepta quædam, & nil juris habentia in Archidiaconum confingebant, dicentes in officii ipsum sui executione transgredi terminos à patribus definitos, & cum diebus pluribus hujuscemodi altercatio haberetur, Cardinalis, ut erat vir discretissimus, videns quod non aliundè in Archidiac. consurrexerant, nisi ex Rancorum scandalis, & fomite odiorum. Tunc cæpit multùm durè increpare Archiepiscopum, quod seminarium tantæ nequitiæ pullulare permiserat in Ecclesia Spal. & quia non ut pastor bonus, qui animam suam ponit pro ovibus suis se insidianti lupo opponeret, sed potius se actore inter fratres passus erat tanta scandali certamina excrevisse. Tunc requisivit à partibus an vellent ante definitionis calculũ in pacis ac dilectionis redire consensum, Guncellus absq; ulla cunctatione acquievit, nil enim aliud affectabat nisi pedem suum de laqueo eruere, in quem

in quem ipse inciderat, dum aliis præpararet; sui verò complices, ut erant in perversitatis proposito indurati, ceperunt contra Archiepiscopum tumultuari, consensum adhibere negantes: contra quos Cardinalis multum aspera verba intorquens vix eorum sedavit tumultum. Tandem facta promissione altrinsecus, quod ad omnia starent auditoris præcepta, Præsul cum suo agmine merentibus animis, & obducta facie se se hospitio receperunt; & non expectantes arbitrium Cardinalis unus post unum, quasi de Naufragio iter arripuerunt ad propria redeundi. Tunc Venerabilis Otto absoluto prius ad cautelam Archid. & eodem in plenitudine sui officii restituto, præcepit Archiep. ut eum quasi socium, & filium paterna caritate pertractet, nec umquam adversus eum patiatur tam prava imperitorum machinamenta vigere. Guncellus autem demisso vultu in terra, respondit, se velle omnia devote & efficaciter adimplere. Tunc apparuit nuncius cum litteris Venerabilium Episcoporum Treguani Traguriensis, Nicolai Pharensis, & aliorum duorum quos Domino PP. mittebant in accusatione Archiepiscopi, & excusationem Archidiaconi; quam cum audisset Guncellus nullam ulterius sustinens moram, nec dum plenè licentiatus recessit: quas litteras cum Cardinales vidissent, volebant Archiepiscopum revocare ad judicium, si Archidiaconus causam voluisset resumere circa eum, sed D. Otto compositionis conficiens instrumentum distinctè expressit omnia, quæ seundum statuta Canonum singulis ministeriis pertinere noscuntur, expletis itaque omnibus negotiis Ven. Cardinalis tradidit conscriptiones arbitrii unam Procuratoribus Archiepiscopi, alteram Archidiacono, eumque ad patriam cum sua gratia, & benedictione remisit confirmato sibi Archid. officio ex Papali rescripto. Acta sunt hæc A.D. MCCXXXIIII. sub Ottone Card. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano,

CAP. XXXIII.
De Gregorio Comite.

Illis temporibus mortuo Comite Petro, Spalatenses præfecerunt sibi in Comitem Nob. V. Gregorium Berberiensem. Hic erat vir potens, & dives, & in administrandis rebus satis circumspectus, & strenuus, valde siquidem fortunæ prosperitas in prolis fœcūditate & in omni rerum felicitate sibi arriserat, nec erat in tota Provincia Chroatiæ qui tanta potentiæ prærogativa polleret; Omnes enim inimicos suos superaverat; nec erat qui ad res ipsius, & fratrum suorum extendere manum auderet. Cum ergo fact⁹ fuisset Comes satis securè sub eo Spalat. aliquo tēpore terras laborabāt, gregesq; pascebāt; sed quia homo erat multis negotiis implicitus, non poterat Spalati facere moram, sed dimisso ibi quodam suo Vicario, qui jura colligeret comitatus, ipse in loc. sibi opportunis manebat, & si quando quod rarissimum erat vocatus veniret, non pro statu Civit. erat solicitus; Sed de suis proventibus maximè contendebat, quamobrem quia Civ. quasi vidua sine rectoris gubernatione manebat, non ante, sed retro ire debebat, superbiæ pestis præcipuè vigebat in ea, ita ut qui potentiores esse videbantur, vel Rectores, seu Consules parvam curam de communi utilitate haberent, imò pro modico sui lucri emolumento maximum Communitatis commodum venundabant; Præterea furta, cædes, rapinæ, & omnia mala perpetrabantur impunè. Non enim unicus erat, qui gubernationis moderamen super hos teneret, sed universæ Civ. vulgus pro sua voluntate singillatim Dominos sibi de potentioribus fecerant, quorum iniquo freti patrocinio multa scelera præsumebant, & propter hoc inter ipsos magnates multorum emerserat materies odiorum, ita ut in nequitiis perpetrandis sibi æmulatores existerent, & ille reputaretur major, & melior, qui plus gloriari poterat in malitia, qui potentior erat in iniquitate: Sic dissipata, & lacerata erat Civitas, ut nullum rigorem justitiæ Curia exercere valeret, nisi in illos dumtaxat, qui nimia paupertate, & imbecillitate sordebant. Tunc Cives ex licentia malitiæ, quasi effrenes effecti, cæperunt in communem pernitiem mutare dominia; modò pars una illum facere comitem, modò pars altera alium, non metuentes iram perjurii, non verentes jura patriæ pestiferis factionibus temerare. Tunc ejecerunt Gregorium de Comitatu, & fecerunt Comitem Domaldum, qui erat inimicus ejus capitalis; rursus ejecto Domaldo fecerunt Comitem Marcum filium Gregorii, & hoc non communiter, sed divisim ex mutuis odiorum infestationibus præsumebant; propter hoc magnas inimicitias, damna, & pericula patriæ inquirebant: Illis temporibus ut ferunt quidam pestilentes Cives in odium eorum quos Gregorius diligebat abeuntes instigaverunt quendam Tollenum, qui erat nepos Comitis Petri de Chulmia, ut exiens veniret ad prædam Spalatinorum pecorum, & Trag. qui armata equitum turma non modica clam equitavit ad locum, qui dicitur Bosilen, ubi magna ovium multitudo pascebatur, & abstulit de ovibus Spalat. LXXX. ferè millia, & abduxit eas in terram suam, nihilque Spalaten. recuperare potuerunt, verumtamen armato sæpius navali exercitu magnam partem terræ ipsius depopulati sunt. Eo tempore erat quidam senex Duymus nomine, qui licet esset ætate maturus, crudis tamen erat, moribus insuavis. Hic cum putaret sibi factam fore injuriam à filiis Vitalis, pro eo, quod in quadam ejus ancilla manus injecerant, indignum putavit adire Curiam, & judicum sententiam expectare, sed iratus venit cum duobus filiis suis, & primo quidem verbis aggressus est prædictos juvenes, filios Vitalis. Hi etiam cum essent ad fatuitatem, & superbiam multum præcipites, noluerunt dare locum

iræ, sed procaciora verba tumentia responderunt; Sic post verba tendunt manus ad verbera, dehinc Diabolo instigante tractis pugionibus jam res non civiliter, sed hostiliter agitur. Tunc tota Civitas in seditionem commota, alii lapidibus, alii gladiis debachantur. Itaque die ipsa jacuerunt more porcorum despicati in platea Duymus Draste, cum duobus filiis suis, eodem modo unus de filiis Vitalis nomine Domicius, & multi alii saxo, vel ferro vulnerati sũt, post multos tamẽ dies supervixit fili⁹ Duymi junior, & fili⁹ Vitalis, tunc cõgregata Cõmunitas judicavit expelli homicidas illos de Civitate, domibus illorum ad solum destructis. Exierunt ergo de Civitate filii Vitalis, & filii Galloe cum sequacibus suis, & abierunt Iaderam. Et cum ibi aliquantam moram fecissent, perquirebant qualiter per vim saltem eis liceret ad patriam remeare, conduxerunt ergo in auxilium sibi aliquantam societatem Pisanorum, qui erant boni pugnaces, sed ad malum satis veloces. Tunc armatis duobus lignis venerunt, & media nocte applicantes ad portum consilio amicorum, & parentum suorum clanculo intraverunt in turrim quamdam, quæ est super portam aquilonarem, & quia inopia rei familiaris premebantur, cæperunt consilia pessima machinari, disponebant enim armata manu quorundam divitum domos invadere, & bona eorum diripere violenter. Ob hoc verò unusquisque se præsumptionis audacia erigebat: quia nullum caput, nec regimen inter Cives videbant: cum autem in Civ. auditum fuit, quod filii Vitalis cum societate hominum extraneorum advenissent, & quod ad talia facinora perpetranda sui cordis relaxarent habenas, mox inimici eorum pavefacti, totam concitaverunt Civ. contra eos; unde facta coadunatione totius Communitatis miserunt ad eos, ut statim recederent, unde venerant, alioquin impetus universi populi in ipsorum mortem fureret incunctanter. Tunc consilio suorum fautorum exierunt, & usque ad Monasterium Sancti Stephani secesserunt, ibique occasione quadam biduo commorandi inducias petierunt, & obtinuerunt. Infraque spacium appropinquabant ad Civitatem, & cum amicis & propinquis per ortos comedebant, & bibebant securi. At verò eorum inimici manebant inclusi in turri Chalendæ. Factum est autem, ut quadam die advesperascente jam hora cum viderent quosdam eorum quasi insultando eis prope Civ. accedere, magnum sibi opprobrium fieri extimantes, si in conspectu inimicorum suorum tota die manerent inclusi; exierunt ergo de turri Ioannes Zegaida, Lampridius filius Duymi, cum cæteris complicibus suis, & venerunt versus montem, non quasi pugnandi animo, sed gratia spatiandi; & ecce inimici eorum sedebant absque pavore post Ecclesiam Sancti Felicis, videntes autem inimicos suos contra se venientes, illico surrexerunt, & ut erant audaciores, licet pauci essent, ibi cæperunt urgere ipsos lapidibus, & non permittere eos ulterius progredi, è contrario verò pars adversa lapides contra lapides jactando, suos adversarios ex loco illo expellere nitebatur, cum ergò inter eos aliquantisper eminus pugnatum esset, pars filiorum Vitalis in tantum validior fuit, ut eorum inimici compellerentur retrocedere usque præsidium suum; sed cum fragor pugnantium in Civitate audiretur, factus est popularis concursus contra filios Vitalis, una voce clamantium, ut recederent, vel perirent. Tunc videntes hi, qui erant ex parte Duymi Dranice quod in auxilium eis de Civitate confluerent, resumptis viribus cæperunt contra hostes reverti, & concurrentes usque ad eos non jam instant lapidibus, sed telis, & ensibus in hostes feruntur, & cum ipsis ignominiosum videretur cursim ad suos fugere, cum essent penè inermes, lentis gressibus recedebant; & ecce repentè inimici eorum irruerunt super eos, & primo invadentes Greg. filium Galloe, totum jaculis, & mucronibus confoderunt? Alterum verò Domitium ei succurrere properantem, cæde simili mactaverunt, & sic sui sanguinis ultione patrata, ad turris suæ præsidium sunt cum exultatione reversi munientes se undique, ne qua ex parte ab adversariis possent invadi, Ioannes verò major ex filiis Vitalis cum sua societate apud portum Monasterii positus audiens miserabilem casum fratrum suorum, cæpit tristis, & anxius ad Civitatem reverti. Tunc Communitas congregata cæpit fovere partem alteram, partem verò Duymi compulit ire Trag. destructis eorum domibus, omnia bona ipsorum Ioanni, & ejus complicibus adjudicavit: cùm ergo ambæ partes assiduè armatæ incederent, & ex vicinitate Civitatum sese ad invicem occultè, ac palam crebrius infestarẽt, ita ut homicidia, rapinæ, cædes in eos etiam committerentur, qui neutri parti fautores erant. Erat autem tota Civitas in pessimo statu posita, quia tanta erat dissensio, ut fieri solet, quod nullus pene remaneret, qui non pro alterutra parte contenderet, tunc cæperunt parentes timere pro filiis, pro rebus, pro Vita etiam sua; In tantum enim omnes periculum erant ad facinus, ut generalis videretur interitus Civibus imminere. Iste metus causam dedit nostratibus de latino regimine cogitare. Tunc cæperunt religiosi viri fratres minores in suis prædicationibus suadere Civibus, ut potestatem de gente latina advocarent. Præcipuè autem Thomas Archidiaconus convocato Clero frequenter populum commovebat, multis ostendens rationibus, quod non alio modo poterat Civitas ad bonum statum reduci, nisi per regimen Latinorum, & tandem acquieverunt omnes ut de gente latina potestas eligeretur. Facto autem universali Consilio quæsitum est, ex qua Civitate Italiæ potestas advocari deberet, & tunc omnium

nium in hoc resedit voluntas, ut ad Civ. Anconitanam pro Potestate mitteretur. Tunc elegerunt duos, qui Legationis hujus perferrent negotium u. Thomam Arch. & Micham filium Madii, dantes eis per publicum instrumentum plenam auctoritatem ut abeuntes Anconam, quoad melius videretur eis, factum hujusmodi promoverent, obligantes se juramenti vinculo universa pro rato habere. Itaque Archid. cum suo Collega suscepto legationis mandato, quanquam cernerent quosdam ex Civibus pœnitere, post festum Epiphaniæ iter arripientes navigaverunt, multosque ac diutinos passi labores; Tandem prope festum Paschæ Anconam applicuerunt. Et cum jam rumor præcessisset quod venturi essent Spalatensium nuncii pro Potestate eligendo, satis honorificè suscepti sunt à nobilibus Civ. alacri animo præbendo eis hospitia, & grata servitia impendendo. Tunc nuntii primitus accesserunt ad Potestatem Anconitanum, qui erat Lombardus genere, patria Bergomensis, & porrigentes ei salutatoriam Spalatensium exposuerunt ei causas Legationis suæ, petentes, ut necessarium eis consilium impendere dignaretur. Ipse verò ut erat vir legalis, & bonus, duxit eos seorsum, cœpitque multis suadere loquelis, ut super tam arduo negotio nihil incautè, nihil agerent properanter, sed religiosorum dumtaxat, & fidelium virorum utentes consiliis in facti executione procederent, nominavit eis expressim personas paucas, quarum debebant consilio adhærere, dicens, quia tanta viget hic hominum malitia, ut plerique privato amore non laudanda laudarent, alii verò privato odio non vituperanda vituperarent, nec consulendo sinceriter ad vestræ respicient utilitatis profectum, sed ad suæ Carnalitatis affectum.

CAP. XXXIV.

De Gargano Potestate.

SIc, & factum est, nam accedentes ad quendam religiosum virum, qui erat de ordine fratrum minorum, qui fidem, & conversationem omnium perspicuè cognoscebat, secumque diutius conferentes taliter deliberaverunt, ut neminem alium pro Potestate eligerent, nisi nobilem Virum Garganum de Arscidis, qui testimonium habebat bonum ab omnibus. Tunc nuntii eundem Garganum adeuntes cœperunt alloqui ipsum, exponentes ei suum propositum, quod de ipso habebant, & quærentes an vellet ad unum annum venire pro eorum regimine civitatis. Quibus ipse benignè respondit, quod deliberaret primò cum propinquis, & amicis, Et tunc demum certum quid responderet: Facta autem deliberatione per aliquot dies, reversus ad eos, acquievit voluntati eorum, & pacti sunt cum eo in D. lib. Anconitanæ monetæ pro salario unius anni, & in litteris coram positis pactionem firmaverunt, & ipse juramentum præstitit super quibusdam articulis, & sic Potestatis officium suscepit; confectis autem publicis instrumentis cœpit se præparare ad iter; Cum ergo denunciata fuisset electio Gargani apud Potestatem, & consilium Anconitanum, valde commendantes factum Spalatinorum pulsu Campanæ, & Præconis voce populum convocavere, & facto grandi conventu, iverunt nuntii cum Gargano ad Palatium publicum, & intrantes curiam peroravit Archidiaconus processum Legationis & electionis, quam fecerant de Gargano, petens ex parte suorum Civium, ut cum eorum benevolentia, & favore dirigant eum ad regimen Civit. Spalat. tunc Potestas Ancon. surgens prolixè concionatus est, grates multiplices referens, quod tantum honoris à Spalat. eis foret impensum, & accipiens Garganum per manum posuit eum ad manus nunciorum, ipsum multipliciter recommendans; Garganus verò necessariæ societatis Comitatu parato, navem ingressus est, habuit autem militem unum, & unum Notarium, Chentelam bonam, duos dextrarios, & armorum non modicum apparatum. Comitati sunt eum multi nobiles cognati sui, alios misit Communitas pro nunciis ad honorificentiam personæ ipsius. Navigantes autem non paucis diebus, tandem XV. mensis Maij ad Spalati portum læti applicuerunt; Vt autem rumor in Civ. perstrepuit, quod Potestas advenisset, mox tota Civ. proruppit ad portum, factusque est concursus utriusque sexus, & ætatis videre cupientium quod longo desiderio fuerant præstolati. Egressus autem de navi ab universa Cleri, populique frequentia in magno tripudio, & honoris obsequio susceptus est. Altera autem die misit, & fecit inspici plura hospitia, ubi videretur commodius sui regiminis officium exercere, & tandem placuit habere domum Comitis Grubesse pro publico palatio, & pro hospitio suo; tertia vero die fecit coadunari universum populum Civ. & facta curia primo expediverunt se nuntii exponentes suæ legationis processum, & exitum ostendentes, deinde nuncii Anconit. Mathæus de Girardo, & Albertus legationem civium suorum, quæ erat pro Gargano coram populo multis laudibus peroravit. Post hæc autem surgens Garganus, ut erat eloquens vir multum lepidè concionatus est, & præstito sui regiminis juramento, fecit universam multitudinem, tam nobilium, quam popularium vinculo Sacramenti astringi, ut essent suis præceptis obedientes per omnia, & sequaces; Iussit autem omnes juratos in scriptis redigi, & inventus est numerus ferè duorum millium virorum. Tunc ordinavit Curiam, statuens judices, Camerarios, & præcones. Totum namque regimen ad exemplar Italicarum Vrbium, quæ per potestatum regimi-

regimina * gubernantur. Cum enim nil pecuniæ in fisco publico reperisset per suæ discretionis industriam cito ipsum abundare fecit absque gravamine alicujus. Siquidem tantam ei gratiam concessit Deus ut ab hominibus timeretur, & audiretur, quasi quidam Sanctus à Deo missus, nec solum Civibus venerationi erat, sed de tota penè provincia veniebant audire ipsius sententias, quasi divinas. Erat enim quammaximè intentus cum omnibus pacem facere, factamque fideliter observare, superbis resistere, pacificos quasi filios confovere, sicque brevi tempore tota Civitas veluti de magnis tenebrarum squaloribus exiens ad lucem devenit. Tunc illa cruenta, & horribilis discordia, quam supra descripsimus, sopita est, nam filii Vitalis cum parentela Duymi, contractis inter se connubiis, pacem perpetuam tenuerunt. Sclavi etiam, qui implacabiliter contra Civ. sæviebant, assiduis prædationibus laniantes eam, ad pacis concordiam reducti sunt. Tanta namque fuit eo tempore securitas intus, & extra, ut numquam major ibi memoraretur fuisse; hoc ideò contigerat, quia potestatis metus omnes Cives in unitate constrinxerat, omnes autem quasi per unam funem trahentes robur Civitatis integrum conservabant, nec erat ausus quispiam Civium privatas amicitias, seu inimicitias cum extraneis facere; Sed qui erat amicus publicus, à singulis amabatur, quem verò Civitas pro inimico habebat, quasi omnium hostem omnes insequebantur; & hoc ceu miraculosè eo tempore contigit, ut duo implacabiles hostes Spalat. vivendi finem facerent. u. Tolen de Chilmia, & alter Tolen de Policia, qui numquam poterant cum Spalat. pacem habere: per idem tempus A. D. MCCXXXIX. die III. intrante mense Iunio facta est eclypsis Solis mirabilis, & terribilis; totus enim sol obscuratus est, & tota serenitas aeris obtenebrata est, & quasi noctis tempore stellæ apparuerunt in cælo; & quædam major stella micabat juxta solem ex Occidentali parte. Tantusque pavor in omnes incubuerat, ut velut amentes huc, illucq; clamando discurrerent, mundi finem adesse putantes. Erat autem die Veneris luna tricesima, & quamvis solis iste defectus per totam apparuisset Europam, in Asia tamen, & in Africa non dicebatur fuisse: Eodem anno visa est stella Crinita, idem Cometa, quæ imminebat septentrionali regioni, quasi supra R. Vng. & mansit diebus multis, satisque magnæ rei portendi videbatur præsagium: His etenim diebus crebrescebat jam per aures omnium tristis rumor, quod pestifera Tartarorum gens fines jam Christianorum invaserant in Rutheniæ partibus, sed quasi pro ludo reputabatur à multis.

* Ordinavit.

CAP. XXXV.

De Regimine Gargani.

INterea Garganus in administrandis rebus publicis valdè circumspectus, & cautus ubicunque opus erat pro tractandis consiliis, pro disponendis negotiis, pro expendendis foralibus causis, multa prudentia ducebatur, amator siquidem honestatis, quos laudabilis famæ ac bonæ conversationis esse noverat, hos amicos, & familiares habebat, quos verò superbos, elatos, infamesque cognoverat, his numquam hilarem faciem ostendebat. Iuniores more pii patris ad se frequenter convocans instruebat, hunc de rebus justa negotiatione augendis, alium de malitia exercenda, alium de causis civilibus fideliter exequendis, & quid plura referam, nunquam erat quietus, sed semper intentus, & fervidus, statum singulorum, & omnium ad meliora transferre; Qualiter autem Civ. honor, & Commodum ampliori possit mensura excrescere, mentis aciem undique circumferebat, dando operam solerti studio servare habita, & lucrari habenda. expendendi pro utilitate expendenda, & tenenda ex discretione tenere. De rebus propriis satis erat curialis, & largus, sed de Communibus multū tenax, & parcus: Facta est tunc collatio inter Cives, & peracta taxatione omnium bonorum mobilium, & immobilium solvit unusquisque de centenario tria, fuitque summa totius collectæ quasi quatuor millium yperperorum. Ex hac pecuniæ collatione expedita sunt debita Communitatis, & redempta fuerunt vasa aurea, & argentea, quæ de thesauris Ecclesiæ suscepta à longo fuerant tempore pignorata, nempe vir Catholicus Ecclesiam, & Ecclesię ministros in magna veneratione habebat; Si quando à perversis, & malignis Civibus ad ipsius aures persuasio sacrilega contra Clericos fieret, ut in depressione Clericalis privilegii aliquod eis commune servitium imponeret, seu datium ab eis exigeret, numquam audire volebat, imò velut defensor Ecclesiæ, & advocatus Cleri contra omnium se obloquia opponebat; Denique tanto amoris studio de vita, & moribus singulorum Civium perquirebat, ut ante annum actus, & nomina prædisceret senum, & juvenum, puerorum etiam, ita ut omnium haberet notitiam, ac si natus, & nutritus in hac Vrbe fuisset. Præterea in exhibendo honore hospitibus ita liberalis erat, ut plerique antea Civitatis inimici propter ipsius Civilitatem amicissimi efficerentur, Veraces amabat, mendaces vitabat, ambulans in via immaculata, hic sibi ministrabat; In bello magnanimus, & audax, in pace mansuetus, & humilis, nullus poterat esse ità pauper, & vilis, quod non facilè ingressum

gressum haberet ad eum, & qui proprii sui juris non consequeretur effectum. In pœnis autem pro maleficio inferendis non erat tepidus, sed rigidus, ut nullus daretur criminibus locus. Ad vindictam siquidem malefactorum, laudem verò bonorum portabat gladium judiciariæ potestatis. Tunc enim veraciter videbat bonus bonitatem sibi prodesse, quando suam malitiam malis cernebat obesse, namque ex habilitate suæ naturæ fiunt boni, sed ex impunitate criminum efficiuntur mali. Contrario verò quidam ex quodam temeritatis impulsu fierent mali, qui timore pœnali discunt fieri boni, voluit autem Garganus, ut non solum suo tempore, sed etiam inpostetum Spal. Civ justo moderamine regeretur, fecit ergo quoddam volumen fieri, quod capitularium appellavit, in eo jussit conscribi omnes consuetudines bonas, quas Civitas habuerat ab antiquo, superaddens multa alia jura, quæ videbantur necessaria in actibus publicis, & privatis. u. in causis expediendis, in maleficiis puniendis, & pro justitia æquo libramine omnibus exhibenda. Quem libellum curia semper habebat præ manibus, nec absque eo Iudices, vel advocati ad discutienda causarum merita procedebant. Hoc capitulare transcripserunt Trag. & alii, quos æmulatio nostri regiminis ad bona studia provocabat, deniq; transcurso jam, ex majori parte anni spatio ventum est ad electionem anni sequentis, & cum super hoc universale agitaretur consilium, non fuit contradictio aliqua, sed omnium proclamatio, ut idem Garganus ad alterius anni regimen assumi deberet; Erant tamen aliqui insolentes, qui nec ipsum, nec alium pro potestate volebant, ut absque rectoris terrore viventes, consuetam possent nequitiam exercere, sed non præsumebant palam resistere, metuentes popularem tumultum contra se concitari. Statutum enim fuerat, & Sacramenti religione firmatum, ut nemo assumeretur pro Comite, sed per potestatem de cætero Civitas regeretur, nec prius Potestas ante recederet, nisi cum alter advenisset. Factam autem electionem, suscepit Garganus, auctumque est ei salarium in tanta quantitate pecuniæ, quod accedebat ad summam M. lib. nostræ monetæ. Eodem modo electus est in tertio anno, suscepit regimen, sed quasi initus, habuitque salarium M.CCC. lib. societatis tamen numerum ampliavit. Itaque Garganus non minus in duobus sequentibus, quam in primo anno fervidus circa provectionem reipublicæ intentissimè vigilabat. Fecit autem fieri quoddam munimentum ubi dicitur ad petram, ut esset tutelæ refugium contra prædones, qui consueverant maximè de Massari monte descendere, prædasque abducere ad montana; Sed multis aliis negotiorum incursibus præpeditus inceptum ædificii opus inter mittere coactus est.

CAP. XXXVI.

De Bello, quod gessit cum Piratis.

ANno autem secundo sui regiminis opus valdè commendabile aggressus est; Etenim quia vir erat detestator nequitiæ, cæpit vigilanti studio cogitare, quonam modo fieri posset, ut tam Vesanam Piratarum sævitiam refrenare valeret, vocatisque non multis ex Civibus cæpit cum eis secretè tractare, & eos inducere, ut bellum Deo gratum, & hominibus in Almissanos inferrent, & cum cerneret quosdam in facto hujus negotii vacillantes, nec assensum pleno corde præbentes, ardebat tamen ejus animus, aliquod suo tempore Domino præstare obsequium, si Dei inimicos disturbare, & insequi conaretur. Tanta enim desiderii aviditate in eorum ferebatur perniciem, ut cum esset in omnibus circumspectus, non satis consultè, ut videbatur multis in bellum processit. Nam antequam sufficientem præparationem lignorum atque armorum Spalat. haberent auxilio fretus divino, pugnandi materiam adinvenit; Nactus verò occasionem congruam contra ipsos, ex eo quia quidam Tolen Nepos Malducis prædam fecerat in campo Spalat. palam arma parari constituit, & cum pecuniam pro ipsa præda solvere pacti fuissent, eamque solvere denegarent, tunc facta est Spalaten. justa occasio insurgendi unanimiter contra eos. Tunc Potestas ut erat sagax homo cæpit dissimulare aliquandiu, tentans si foret possibile insidiosè invadere castrum, sed positarum insidiarum conatus frustra processit, nam castrensium vigiles præsenserunt, cæperunt ergo bellum manifestè eis inferre. Itaque armatis lignis quæ habebant, quamvis non satis forent ad bellum habilia navigaverunt, & applicuerunt ad Insulam Braciam, & recensitus est numerus navalis exercitus, & inventi sunt ex Spalat. fere M. CC. armati, dederunt autem Trag. auxilium, sed pigrum satis, & tenuè. Tenebant autem eo tempore Insulas Faron, & Braciam Pribislavus, & Osor filii Malducis de Almisio. Tunc Potestas misit ad insulanos, præcipiens, ut statim ad eos accederent, & spreto dominio Almisanorum, recipiant dominium Spalatensium. Illi autem gratanti valdè animo accesserunt, & jurantes omnimodam subjectionem tradiderunt ex Potestatis præcepto omnia bona Almissanorum quæ erant in Insula, greges, armenta, & sata, & universa, quæ pertinebant ad ipsos; quæ omnia receperunt Spalat. & transposuerunt ea in terram, alia in Apulia vendenda miserunt, alia in eadem insula custodiri fecerunt. Osor autem, qui erat Comes ejusdem Insulæ, eo tempore aberat, Almissani verò armatis clancu-

clanculo lignis, navigaverunt latenter ad Insulam, & invaserunt quatuor barcussios Spalat. qui erant missi ab exercitu ad aliud insulæ caput, verumtamen nec unum hominem capere potuerunt. Tunc Potestas relictis ad custodiam insulæ duobus nobilibus viris Lampredio, & Stephano tradita eis societate quinquaginta bonorum juvenum ex popularibus Civ. ipse cum toto exercitu repedavit ad Vrbem. Auxit autem exercitum, & abiit ad vineta hostium, cæpitque ea passim destruere, succidere arbores, & culta omnia devastare. In quadam die advesperascente jam hora, ecce Osor belli nescius cum armato ligno ab insula versus Almissum remigabat, Spalat. verò videntes, & cognoscentes ipsum esse, festinanter præparaverunt se circumdare ipsum, & capere, factum est autem, ut appropinquante Osor. Spalat. cum sua numerositate lignorum, subitò prorumpunt ex portu, & sparsim remigantes circumvallant æquor, ne qua parte via pateret hostibus evadendi; Videns autem Osor hostilibus se circumseptum catenis non potuit divertere: Sed cohortatus suos, inter omnia Spalat. ligna irruens ulterius remigavit, & dum jam constringi, dum teneri putatur, ipse velut anguilla lubrica de manibus comprimentium elapsus est & evasit, de cujus evasione Spalat. multum tristes effecti, ad propria sunt reversi. Tunc Osor (qui cæteris fratribus insolentior) cæpit toto suo conamine præparare sese ad defendendum, & resistendum contra Spalat. incepta, & ut erat consuetus convocavit ad se omnes viros sanguinum, & dans eis stipendia cum fratribus suis, quia piraticis erant opibus admodum locupletes, omnes quas habebant Liburnas multo plures, & meliores, quam Spalat. armaverunt, & exeuntes ab Almisio cæperunt occultè, & manifeste, & quacumque arte poterant offendere Spalat. cum ergo Spalat. cernerent quod inimici eorum à rigore suæ nequitiæ cervices nequaquam flecterent; Sed ad nocendum essent totis viribus præparati, cæperunt pænitere incepti contra Potestatem maximè obloquentes, quod inprovidè, & inconsultè ante sufficientem præparationem lignorum & armorum bellum voluit attemptare. Tunc Garganus curarum pondere inquietus, huc, & illuc mente rapiebatur, pertractans qualiter hostium audaciam suppeditare valeret. Fecit autem fieri unum lignum trireme admodum Galeæ, quod esset cæteris velocius, & eminentius, quod infra XX. fermè dierum spatium totum de novo fabricatum est, & expletum, sed hoc erat, quod maxime Potestatem affligebat, quia videbat Cives non ex corde contra hostes arma movere, vix enim cum magna difficultate cogere eos poterat ad ligna intrare. Itaque Comes Osor cum sua Classe in vigilia Apostolorum adnavigavit in Insulam Soltam, quam percurrentes hostiliter, cæperunt obviantia quæque vastare. Custodes verò Insulæ cum colonis aciem struentes, ut poterant, aliquandiu restitere; Sed cum essent hostium respectu paucissimi consultum volentes esse vitæ suæ, campum hostibus relinquentes ad tutiora loca se contulerunt. Tunc Almisani liberum se cursum habere videntes, cæperunt ad prædam undique debachari, invadere rusticos, mulieres opprimere, comburere segetes, & mala omnia perpetrare. Venientes autem ad Ecclesiam B. Stephani diripuerunt quicquid in domo erat, flammis eam succendentes ad ultimum verò Ecclesiam ingressi paganorum more altariola fregerunt, spargentes reliquias, ac ausu nefandissimo ipsam Sacrosancti corporis Eucharistiam, quæ super altari pendebat sceleratis manibus contingentes dejecerunt in terram. Mox verò quasi læta potiti victoria cum exultatione ad propria remearunt; Sed Benedictus Deus, qui non in longum passus est tanti sceleris dormire vindictam; Die namque tertia iterum multiplicatis suarum apparatibus copiarum exierunt ab Almisio, & navigaverunt ad insulas occupandas. Et primo quidem medio noctis tempore applicuerunt ad Braciam, & exeuntes de lignis optimè se armarunt, & exeuntes acies ascenderunt summo diluculo, ex Orientali capite, & adhuc soporatis hominibus repentè irruerunt in vicos, capientes homines, prædas capientes, domos ignibus concremantes. Vnde Ovidius Epistolarum:

Attoniti micuere sinus, gelidusque cucurrit.
Vt mihi narrasti dura per ossa tremor.

Et ecce rumor hujus pestis per totam insulam subitò evolavit, gelidusque tremor per omnium membra cucurrit. Tunc quinquagenarii illi qui ad custodiam Insulæ fuerant deputati, præparaverunt se viriliter ad pugnandum. Miserunt autem ut omnes insulani accurrerent ad auxilium impendendum. Ipsi verò cæperunt paulatim incedere versus eos, & ecce turma quædam apparuit eminus in convalle, quam multitudo cætera sequebatur; Nostri vero desuper intuentes substiterunt, & cæperunt deliberare inter se quid facto opus esset; Nondum enim ex insulanis nisi pauci convenerant, hostes verò videntes nostrorum turmulam quasi pavidam, non crediderunt eos fore ausos ad conflictum accedere: Quamobrem putabant eos primo insultu in fugam vertere, unde omnes simul conglobati cæperunt vociferando contra eos incedere. Nostris verò quamvis temerarium videretur, cum pauci essent, contra multitudinem dimicare, fœdum tamen, & valde ignominiosum esse putabant, si absque belli inpulsu, & solo visu pavefacti eis cedendum

dum

ðum putarent. Tunc ipsis cunctantibus, & suum consilium in diversa volventibus, hostes magis, ac magis appropinquabant. Mox verò quasi quidam Constantiæ Spiritus in eorum visceribus incalescere cepit. Statimque unus eorum qui præerat quinquagenariis illis, Stephanus nomine, factus audacior dixit: Eja Viri nonne scitis justam nos bellandi causam habere, non recordamini quod ii qui contra nos veniunt Deo, & hominibus odibiles piratæ sunt. Numquid non à tota Christianitate anathematizati, & execrati habentur. Nos Deus & justitia proteget, illos sua iniquitas confundet. Nulla ergo sit trepidatio, viriliter agite, & confortamini, quia Deus dabit victoriam de inimicis suis. Ad hanc vocem omnes exhilarati cæperunt commendare se Deo, & B. Domnio. Tunc ordinantes se cæperunt contra hostes audacter incedere. Factum est autem ut ambæ acies minimo jam essent intervallo propinquæ exclamavit Steph. Vindica Domine sanguinem servorum tuorum, qui ab his canibus effusus est. Tunc ceperunt altrinsecus sagittis, & jaculis magno strepitu dimicare; cum autem manu ad manum conjuncti jam gladiis & pugionibus commixtim instarent, parva mora utrinque certatum est. Et ecce pars Almisanorum quasi cœlitus percussa repente dirupta est, & cum non multi vulnerati, non multi trucidati fuissent ex eis, subitò terga vertentes fugati sunt, attonitique velut amentes huc illucque discurrunt. At nostrorum victrix societas gratias agentes Deo, qui percutit impios, & salvat sperantes in se, à tergo percutere fugientes, ligare captivos, arma diripere non cessabant, sed quia pauci erant, non poterant eos usquequaque insequi oberrantes. Persequuti autem sunt eos usque ad puppes biremium suarum. Ecce autem invenerunt Comitem Osor utraque manu debilitatum sub armis anhelantē, & diffugium ad mare quęrentem, statim ergo ut cognorunt eum, circumdederunt ipsum, & cum unus eorum elevato gladio super caput ipsius vibrasset Lampridius super ipsum toto corpore se prosternens non permisit eum interfici, sed captum, & ligatum ad descensum ducentes in custodiam posuerunt: cæperunt autem & ex melioribus multos, quos omnes ergastulis mancipantes, Potestatis arbitrio servaverunt; Porro hi, qui ad mare evadere potuerunt concitè se impellentes à terra tremebundi, & anxii raro remigio ad propria se traxerunt: sequenti verò die exierunt nostri, ut investigantes caperent, qui latebant, & ecce invenerunt multos ex melioribus absque nullo vulnere jacentes exanimes inter vepres, & hoc quasi miraculosè contigit, ut absque humana percussione à sua nequitia perfocati jacerent. Nam & ex eis quidam, qui ad ligna confugerant antequam applicarent ad terram, Spiritum exhalarunt. De nostris verò, nec unus quidem occubuit. Cùm autem nuncios ad Civitatem misissent, triumphum victoriæ referentes; Non credebat Garganus, præ gaudio admirans, quomodo fieri potuit, ut parva hominum manus, & ipsa modicum bellandi exercitatione perita, tantam potuit superare multitudinem, quæ frequenti inebriata cruore pro nihilo consuevit ducere mortis periculum in pugnæ conflictu. Tandem certificati de lęto eventu victoriæ, cum magna festinatione, & exultatione armaverunt Liburnos, & ad Insulam navigarunt. Miserunt autem, & fecerunt omnes captivos ad mare adduci, cum autem ductus fuisset comes Osor, cum cæteris majoribus coram Potestate, cæpit Garganus dicere insultando. ô Comes Osor ubi tantum elationis fastus, ubi tantæ præeminentiæ potentatus. Ecce quo devolutus es, qui nec Imperatores, nec Reges credebas esse pares potentiæ tuæ. Disce jam, quia plus potest divina justitia quam humana temeritas: his dictis fecit omnes vinctis à tergo manibus introduci ad ligna, & sic ad Civitatem venerunt. Mox autem, ut Civitatem ingressi sunt, fecit Potestas omnes duci ad carceres, & constringi ligno pedes eorum, posuitque custodias circa ipsos. Comitem verò, & majores ferreis compedibus vinctos, fecit sub Palatio suo arctissimæ custodiæ mancipari. Mitius à principio cepit agere cum eis, expectans, si fortè emollirentur corda eorum, & ad ipsius venirent mandata. Sed cum videret eos in sua malitia obduratos, ita ut ad bonam pacis conditionem aliquo pacto flecti nequirent, cæpit eos carcerali squalore affligere, inedia macerare, quosdam etiam verberibus torquere. Sic autem extorsit ab eis non parvam pecuniæ quantitatem. Tunc cæpit pacis alloquium fieri inter ipsos. Promittebat siquidem Comes omnia ligna piratica in manibus tradere Potestatis, & quod numquam alia facerent ad cursum denuò exercendum. Et cum aliis pactio Spalatensium complaceret, statim Almisenses resiliebant, adeò durissimum videbatur eis à consueta nequitia ex toto cessare, sed potestas non aliter eorum relaxationi acquiescere volebat, nisi ex eorum manibus excuteret gladium quo in insontes latrocinando grassari solebant. Conabatur quippe Potestas tota cordis intentione pestem piraticæ vesaniæ prorsus extinguere, magnū se Deo præstare obsequium arbitratus, si tantæ impietati finem imponere potuisset. Inducebat autem eos ad justè vivendum, nunc blandis verbis commovens, nunc terrores

Gg incu-

incutiens, ipsi verò, ut perversæ mentis homines callida simulatione deducebant consilia potestatis, malentes pænaliter servire diabolo, quam justam, & tranquillam secundum Deum agere vitam. Talibus ergo versutis utentes promissis decem mensibus in carceribus jacuerunt. Tandem verò videntes fratres Comitis cum cæteris, quod nullo modo de potestatis manibus evadere poterant eorum captivi, nisi ligna Spalat. traderent, & cursum penitus resignarent. Tunc acquieverunt ad omnia, & miserunt Spalat. sex ligna quæ habebant majora, & alia quædam quæ cæperant minora. Pacti sunt autem quod numquam ad latrocinandum exirent, juramenti se vinculo astringentes, & obligantes, quod si quando in contrarium facerent, tenerentur solvere Spalat. M.M. yperperorum, & quod ab offensione istorum præcipuè abstinerent vid. Spalat. Venet. & Ancon. Imperatori namque obsides dederant, ut nullam in toto Regno Apuliæ læsionem inferrent. Iuraverunt etiam, ut omnibus amicis & juratis Spalat. eadem pacis fœdera observarent, & sic eorum captivi relaxati sunt omnes.

CAP. XXXVII.

De Peste Tartarorum.

ANno quinto regnante Bela filio Andreæ Regis Vng. secundo anno Gargani gens pestifera Tartarorum ad partes Vng. propinquavit, & cum à pluribus jam annis rumor, & timor gentis ipsius in totum processerat orbem, venerant namque ex partibus Orientis depopulando provincias, per quas habuerant transitum usque ad confinia Rutenorum, sed Rutenis fortiter resistentibus non poterant ulterius progredi: multotiens enim conflictum habuerunt cum gentibus Rutenorum, multumque cruoris fusum est hinc, & indè, longè tamen fugati sunt à Rutenis: Quamobrem divertentes ab eis universas septentrionales regiones pugnando circuiverunt, ibique viginti, & eo amplius annis demorati sunt. Postea verò multiplicatis legionibus exercitus sui ex gentibus præcipuæ Cumanorum, & ex multis aliis nationibus, quas devicerant reversi sunt ad Ruthenos: Et primo quidem Civ. maximam Christianorum nomine Susdaliam circumdantes obsederunt, & obsessam, diu, non tam vi, quam fraude cæperunt, & destruxerunt, Regemque ipsius nomine Georgium cum magna multitudine sui populi neci dederunt. Inde autem versus Vng. proficiscentes obvia quæque vastabant: Eo autem tempore anno vid. Incarnat. MCCXLI. sexto die intrante Octobri, die dominica iterum factus est solis defectus, totusq; aer obscuratus est. Fuitque horror magnus in omnibus velut in eo eclipsi, quæ facta est tertio anno præcedente, ut supra tetigimus. Igitur cum rumor exitialis adventus Tartaricæ gentis ad aures perstreperet Vngarorum, quasi ludus quidam, vel inane somnium videbatur eis, tum quia tales rumores frustra sæpè audiverant, tunc etiam quia de copiosa sui Regni militia confidebant. Erant tamen longa pace dissoluti, armorum asperitate desueti, non enim carnalibus gaudentes illecebris ignaviæ corpore marcebant; etenim terra Vng. omnibus bonis locuples, & fæcunda causam præstabat suis filiis ex rerum copia immoderatis delitiis delectari. Quod enim aliud erat juvenilis ætatis studium nisi polire cæsariem, cutem mundare, virilem habitum in muliebrem cultum mutare. Tota dies exquisitis conviviis aut mollibus expendebatur locis, nocturnos sopores vix hora diei tertia terminabat. Cuncta quidem suæ vitæ tempora in apricis sylvis, & amœnis pratis cum uxoribus transigentes, non de bellorum strepitu cogitate poterant, qui non seria, sed ludicra quotidie contractabant; at verò quibus erat mens sanior foralibus nunciis excitati, pestiferæ gentis metuebant incursum. Quamobrem Regem, & Principes crebris sollicitabant alloquiis, ut tanto præcaverent malo, ne forte subita fieret impiæ gentis irruptio, & majorem perniciem inferrent incautis. Vix tandem Rex his pulsatus clamoribus commovit se, & abiit ad extrema sui Regni, venitque ad montes, qui sunt inter Rutheniam, & Vngar. & usque ad confinia Polonorum in circumiens, & circumspectans cunctos infirmiores terræ ingressus, cæsis ingentibus sylvis, longas fieri fecit indagines, obstruens transjectis arboribus universa loca, quæ ad transeundum facilia videbantur, & tunc reversus misit, & congregari fecit omnes Principes, cunctos Barones, & proceres Regni sui, cunctumque robur Vngarici exercitus contraxit in unum: venit autem Colomanus Rex frater ejus, cum omni potentatu suo, venerunt, & Præsules Vng. qui, & ipsi non contenti sobriam Ecclesiasticæ moderationis habere familiam; immò præ divitiarum magnitudine magnas militum acies ductitabant. Affuit Matthias Strigonien. accessit Hugrinus Collocen. Archiep. unaque cum suffraganeis suis, quos sequuta est magna multitudo Prælatorum & religiosorum, quasi oves ad victimam. Tunc cæperunt universale consilium agitare, diebus non paucis contractantes, qualiter adventantibus Tartaris esset consultius occurrendum; Et cum diversi

diversi diversa sentirent, nullum valebant consilium cōcorditer stabilire. Alii terrore torpentes nimio, dicebant cedendum eis fore ad tempus, nec esse confligendum cum eis, utpote cum hominibus barbaris, & desperatæ salutis, qui non pro regnandi cupiditate, sed pro prædarum aviditate per mundum pugnando discurrunt. At verò alii securitate fatua dissoluti dicebant ad primam ostentationē nostræ multitudinis eos esse in fugam vertendos; sic autem, quibus repentinus parabatur interitus, non valebant in unum consilium concordare. Illis ergo consulendo cunctantibus, morasque inaniter pertrahentibus, ecce nuncius inopinatus ad Regem cucurrit nuntians ex certo, quod infinita jam multitudo Tartaricæ gentis Regnum intraverat, & jam prope esset. Tunc omisso consilio Rex & Regni Principes cæperunt arma parare, ordinare Duces, super legionibus, majorem pugnantium copiam convocare. Exeuntes autem à Strigonii partibus, transierunt Danubium, & venerunt versus Pestum, quæ erat maxima villa. Igitur peractis jam ferè diebus Quadragesimæ propè Pascha, universa multitudo Tartarorum exercitus in Vng. Regnum irrupit: habebant autem quadraginta millia securigeros, qui præibant exercitum, sylvas cædentes, vias sternentes, & omnia offendicula ab ingresibus removentes. Quamobrem indagines, quas Rex parari fecerat, tàm facilè transcenderunt ac si non ex ingentium abietum, & quercuum fuissent extructæ congerie, sed ex levibus essent stipulis præparatæ, ità brevi spatio contritæ sunt, & combustæ, ut nullum foret obstaculum transeundi: Venientes autem ad primos terræ Colonos, non totam suæ atrocitatis sævitiam a principio ostenderunt, sed discurrentes per villas, prædasque facientes non magnam stragem ex hominibus faciebant. Erant autem duo fratres Duces illius exercitus, quorum major Bath, minor verò Caydam vocabatur. Miserunt autem ante se quandam equitum manum, qui ad Vng. castra propinquantes, & se ipsos frequentius ostentantes eos ad prælium provocabant, experiri volentes, utrum Vng. pugnandi haberent animum contra eos. At verò Vng. Rex selectis militibus imperat in eos exire. Qui armatis cunctis, & benè dispositis cæperunt egredi contra ipsos. Sed Tartarorū acies non expectans manuale certamē, suo more sagittarū jacula emittentes in hostes, cursu præcipiti fugiebant. Tunc Rex cum universo exercitu suo, quasi fugitantium insequens terga, venit usque ad flumen Tysiam, quem transvadantes læti jam, & velut hostiles turmas extra sua confinia propellentes, venerunt usq; ad aliam aquam, quæ vocatur Solo. Vniversa verò multitudo Tartarorum castra posuerat ultra aquam illam in locis abditis inter condensas sylvas, unde non totaliter, sed ineptè ab Vngar. conspici poterant, videntes autem Vngar. hostilia agmina ultra fluvium descendisse, castrametati sunt citra. Tunc præcepit Rex, ut non sparsim, sed confestim tentoria figerent. Composuerunt ergo quasi in quodam arctissimo stabulo cuncti circumponentes currus, & clypeos undique, quasi pro munimento castrorum, ita verò tentoria constipata fuerunt, & eorum funiculi in tantum connexi, & concatenati ad invicem stringebantur, ut via esset omnino perplexa, nec liceret per castra discurrere, sed omnes essent veluti quodam retinaculo intercepti: Hoc reputabant Vngar. munimen, sed in maximum eis cessit discrimen. Tunc Bath major Dux Tartarei exercitus in quemdam collem conscendens, speculatus est diligenter omnem dispositionem exercitus Vngar. & reversus ad suos, dixit, bono animo nos esse oportet socii, quia licet magna sit multitudo gentis istius, tamen quia improvido reguntur consilio, non poterunt effugere manus nostras: vidi enim eos, quasi greges, in quodam arctissimo stabulo interclusos; tunc eadem nocte universis legionibus suo more dispositis jussit aggredi pontem, qui inter utramque fluminis ripam distentus, non multum ab Vng. castris distabat. Quidam verò transfuga ex Ruthenis ad Regem cucurrit, & nuntiavit dicens, quod hac nocte ad vos transituri sunt Tartari: estote itaque cauti, ne forte subitanei, & improvisi irruant in vos. Tunc Colomanus Rex armatis suorum cuneis è castris processit, quem sequutus est Hugrinus Archiep. cum agmine suo. Erat enim & ipse vir bellicosus, & ad pugnandum satis promptus, & audax: Venerunt autem medio noctis tempore ad prædictum pontem, & ecce jam pars quædam hostium ultra transierat, quos videntes Vngari statim irruerunt in eos, & satis viriliter pugnantes cum eis plurimos trucidaverunt, alios verò urgentes ad pontem influmen submergi fecerunt, & positis custodiis ad caput pontis cum magna exultatione redierunt ad suos. Vngari ergo ex eventu victoriæ valdè lætificati, quasi jam omnino victores, abjectis armis, tota nocte dormierunt securi. At vero Tartari in pontis capite septem erigentes machinas custodes Vngar. longius abjecerunt, ingentes in eos lapides intorquendo, & sagittarum jaculis insistendo. Fugatis ergo custodibus, liberè, & securè alii per pontem, alii per vada alvei transierunt. Et ecce summo diluculo apparuit universa multitudo Tartarorum, per campū diffusa. Custodes verò fugientes ad Castra, magnisq; clamoribus perstrepentes, vix excitare poterant securo somno sopitos,

Tandem tristi nuncio expergefacti non ut oportebat in summo discrimine, concitè arma arripere, equos ascendere, & in hostes exire, sed lentè è stratis surgentes quærebant potius suo more capita pectere, manicas suere, faciem lavare, de committendo prælio modicum cogitabant. Attamen Colomanus Rex, & Hugrinus Archiep. & quidam magister militiæ templi, ut strenuos decebat viros, non ut cæteri, se quieto sopori dederunt, sed totam noctem sub armis ducentes pervigiles mox ut clamorem persentiunt, statim è castris erumpunt. Tunc militaribus armis accincti, & in unum cuneum conglobati, audacter in hostiles acies irruerunt, & cum eis aliquandiu multa fortitudine pugnaverunt. Sed cùm essent paucissimi respectu infinitæ multitudinis Tartarorum, qui locustarum more paulatim ebulliebant de terra, pluribus jam de sua societate peremptis redierunt ad castra. Hugrinus ergo ut erat vir constanti libertate intrepidus, elevata voce cæpit Regem de negligentia increpare, & omnes Barones Vng. de ignaviæ torpore arguere, quod in tanto periculo constituti non suæ vitæ consulerent, nec toti Regno subvenire pararent. Qui ergo parati erant, exierunt cum eis; alii verò inopinato pavore perculsi quasi amentes nesciebant ad quid manus tenderent, & quo tutius se conferrent. Itaque tres Duces prædicti nullas sustinentes moras iterum exeuntes cum hostibus commiserunt. Tanta denique fortitudine inter confertissimas hostium catervas ferebatur Hugrinus, ut velut fulminis ictum magno eum clamore vitarent, similiter & Colomanus, & Templarius cum suis commilitonibus latinis magnas strages ex hostibus faciebant; sed impetum multitudinis jam non valentes sufferre, Colomanus, & Archiepiscopus acriter vulnerati, vix evaserunt ad suos, Magister verò templarius cum tota acie latinorum occubuit, multi etiam Vng. in illo certamine perierunt. Hora autem diei quasi secunda, & ecce universus exercitus Tartaricæ multitudinis veluti quædam chorea circumdedit omnia castra Vngarorum, & intentis arcubus cæperunt undique sagittare, alii verò in circuitu Castrorum ignem apponere properabant: videntes autem Vngari, ex omni parte hostilibus se cuneis circumseptos, periit mens, & consilium ab eis, nil jam de explicandis suis copiis, aut de ineundo universali certamine poterant cogitare: sed tanto malo attoniti ibant circumquaque, velut oves in stabulo luporum morsus evadere perquirentes; Hostes verò undique cicumfusi non cessabant jaculis, & sagittis instare. At verò miseranda Vng. multitudo omni salutis consilio destituta, quid faceret, non videbat, neque enim alteri cum altero colloquium habere licebat, unusquisque sibi sollicitus de communi salute nullus providere valebat, sagittarum, & jaculorum imbrem, non armis oppositis excipiebant, sed dorsa vertentes ad ictus cadebant passim tàm crebri, ut de concussa Ilice diffluere glandes solent: Et cum omnis spes vitæ foret adempta, mors verò in omnibus oculis hiando, per castra videretur discurrere. Rex & Princeps relictis signis ad fugæ præsidium se convertunt. Tunc reliqua multitudo hinc crebris mortibus territa, hinc flammæ devorantis in giro metu attonita, nil, nisi ad fugam totis præcordiis æstuabat; Verum cum tantis se posse malis eripere fugiendo intendunt, ecce aliud malum domesticum, & familiare incurrunt, etenim cum viarum aditus funiculorum connexione, & tentoriorum densitate forent periculosissimè præpediti, dum cursim exire festinant, alter ruebat in alterum, nec minor videbatur ruina, quam ex sui pressura exercitus faciebat, quam, & quam hostes sagittarum ictibus inferebant, videntes autem Tartari, quod in fugam versus esset exercitus Vng. quasi ostium quoddam aperuerunt eis, & permittentes eos abire, non impetuosè, sed pedetentim insequebantur eos, ex utraque parte, non sinentes eos huc, aut illuc divertere; Jacebant autem pervias infelicium opes, vasa aurea, & argentea, purpurea indumenta, & arma copiosa, sed Tartarorum inaudita crudelitas, nil curans de spoliis, omnem preciosarum rerum parvipendens prædam, in sola hominum cæde grassarunt. Cum enim viderent jam itineris labore defessos, nec posse ad arma manus extendere, nec pedes ulterius ad fugam laxare, tunc cæperunt hinc, & inde jaculis infigere, gladiis obtruncare, nulli parcere, sed omnes feraliter trucidare, cadebant à dextris, & à sinistris hybernalium foliorum instar, jacebant per totam viam miserorum prostrata cadavera, fluebat sanguis more torrentis fluvii, infælix patria filiorum infecta cruore longè lateque rubebat. Tunc miserabilis multitudo, quam nondum devoraverat gladius Tartarorum ad quamdam paludem venire compulsa, non est permissa diversam ingredi viam, sed Vrgentibus Tartaris in eam ingressa est pars maxima Vng. ibique ab aqua, & lutu penè omnes absorpti sunt, & extincti. Ibi ille formosissimus vir Vgrinus periit, ibi Matthias Strig. Ibi Gregorius * Lorien. Episcopus, ibi multa prælatorum, & clericorum turba occubuit. Heu heu Domine Deus noster, Ecclesiastica dignitate præditos, tuoque ministerio deputatos, tam acerbo fine incluseris, tam vili sepulchro damnaveris, verè judicia tua abyssus multa, Infelices, & miseri qui multo melius se, suumque popu-

populum piis votis, intentisque precibus juvare poterant in sacris ædibus supplicando quam materialibus armis accincti in castris laicalibus pernoctando. Factus est ergo sicut populus, sic Sacerdos, ex quo unus agmen commisit ad pugnam, unus interitus involuit ad pœnam igitur * [si] qui ex illa voragine evadere potuerunt nullam spem habebant diffugii à facie gladii imminentis, cum tota terra quasi locustis esset repleta hostilibus turmis, quibus nulla erat pietas parcere prostratis, misereri captivis, præterire lassos, sed velut agrestes beluæ, nil, nisi humanum sanguinem sitiebant. Tunc videres omnes vias cuncta diverticula densis cadaveribus repleta. Transierat jam prima communis exitii dies, quam aliæ nihilominus acerbiori sunt auspicio sequuturæ. Etenim facto vesperè defessis jam, & cessantibus Tartaris non patebat liber transitus volentibus fugere, quocumque mediis tenebris divertebant, impingebant in corpora miserorum spirantium adhuc, aut sub vulnere gementium, jacebant ex majori parte lethali somno immobiles, velut utres flatibus tumefacti: Horror ingens erat prima nocte cernere tam multa cadavera hominum, velut ligna, & lapides, ubique jacentium sed diebus sequentibus assuetudo mali horrorem in tutelam mutavit. Nonnulli etenim tota die diffugere non audentes semetipsos interfectorum sanguine involvebant, & inter cadavera latitabant, & sic vivi à mortuis, tutelæ refugium obtinebant; Quid verò commemorem de immani sævitia, quam in Civitatibus, & villis, diebus singulis exercebant, cum imbellem turbam mulierum, senum, & infantium congregantes faciebant uno ordine considere, & ne vestes macularentur sanguine, neve Carnifices lassarentur indumenta prius omnibus detrahebant. Et tunc missi Carnifices singulorum brachia elevantes figebant leviter telum in corde, & extinguebant omnes. Præterea mulieres Tartarorum virili more armis accinctæ in pugnam audacter ferebantur, ut viri, hæ in mulieres captivas atrocius sæviebant, si quas enim venustiori vultu cernebant, ex quibus zelotypiæ motum possent aliquatenus formidare, statim extracto gladio perimebant, vel si quas videbant ad serviendum habiles præciso totaliter naso, deturpata facie, servili ministerio deputabant, pueros quoque captivos ad se venire jubentes, tale de ipsis ludibrium faciebant. Primo seriatim eos considere jubebant, deinde vocatis parvulis suis, dabant eis viridum lignorum vectes singulos, & tunc præcipiebant, ut in capita percuterent miserabilium parvulorum, ipsi verò sedentes crudelibus oculis intuentes corridebant ad invicem, collaudantes eum, qui melius ictum vibrasset, & qui unica percussione cerebrum collidere poterat, & corpus extinguere puerile. Quid pluribus opus est, nulla erat reverentia fœminei sexus, nulla pietas puerilis ætatis, nulla miseratio senectutis, uno cunctos impietatis genere trucidantes, non homines, sed dæmones videbantur, ad Religiosorum habitacula cum venirent procedebat eis clericalis cœtus sacris stolis induti, concinentes hymnos, & cantica quasi debitam honorificentiam victoribus exhibentes, & parantes munera, & exenia, ut eorum circa se misericordiam provocarent, sed ipsi totius pietatis, & humanitatis ignari religionis obsequia contemnentes, & piam eorum simplicitatem extractis gladiis absque * una miseratione ipsorum capita detruncabant, tunc irruentes in claustra, diripiebant omnia, domos succendentes, Ecclesias prophanantes, diruebant altaria, spargebant reliquias, ex sacratis vestibus concubinis, & uxoribus redimicula præparabant. At verò Bela R. auxilio protectus divino tantum evadens excidium cum paucis secessit in Austriam. Rex verò Colomanus frater ejus devenit ad villam magnam, quæ sita est super ulteriorem ripam Danubii nomine Pestium; ad quem locum maxima multitudo Vng. & aliarum nationum, quæ ultra, citraque Danubium habitabant, audito infausto belli eventu, & cognoscentes interitum totius exercitus confugerunt: Habebant enim fiduciam in numerosa plebis multitudine, quæ ex advenis, & incolis ibidem fuerat congregata, sed dissuadebat illis Colomanus Rex, temeraria ausa molientibus, & cælesti gladio se posse resistere arbitrantibus. Consulebat autem eis, ut potius ad alia loca divertentes salutis suæ quærerent munimentum, sed cum non acquiescerent salubri consilio, discessit ab eis Colomanus, & venit trans Dravum fluvium ubi habitationis suæ habebatur locus: prædicta verò popularium turba, ut talium se habet præsumptio, cæperunt locum munire, vallum effodere, componere aggerem, vimineas crates circumplectere, & inaniter omnia præparare; sed antequam ad medium operis processissent principium, ecce repentini adsunt Tartari, timor, & hebetudo mentis pervadit multitudinem Vng. Tunc truculenti Duces, veluti rapaces Lupi, quos rabidæ famis exagitat ingluvies, caulas solent ovium ad prædam inhiando lustrare, ita isti beluino more furentes totam villam trucibus oculis circumspiciunt, forti animo pertractantes, qualiter Vngaros ad exteriora traherent, vel ad eos ingredi per aciem gla-

* ulla.

em gladii prævalerent; Igitur Tartarorum acies suis castris circa totam Villam defixis, cæperunt eam undique impugnare, sagittantes acriter, & telorum imbrem interius jacientes. Contrario verò Vngarorum infausta rebellio totis se viribus defendere conabatur, intendentes balistas, & arcus plurima in hostiles cuneos jacula emittebant, multos è machinis lapides intorquendo. Sed lethiferæ Tartarorum sagittæ infallibiliter penetrantes, certiorem inferebant mortem; non enim erat thorax, clypeus, vel lorica, quam non transfoderet ictus tartarea manu vibratus, cùm ergo altrinsecus duobus, aut tribus diebus pugnatum fuisset, & plurima jam strages ex miseranda plebe foret peracta, ne quicquam infelices dextris languentibus resistebant: & quia locus non satis erat munitus die quadam uno impetu Tartari irruperunt, nec fuit ultra congressio, nec resistentia ulla. Tum furor, & impietas ultra quam dici potest, in miseros sævire cæpit, revera in Pestio tanta se pestis immersit, ibi divinæ ultionis gladius in Christianorum cruore, quàmmaximè debachatus est, introgressis itaque Tartaris, quid miseræ plebi restabat consilii, nisi complicare brachia, ponere genua, flectere sub mucrone cervices. At verò cruenta barbaries non satiabatur inundatione sanguinis copiosa, non deficiebat cædis instantia indefessa; tantus audiebatur fragor cædentium, ac si ingentium silvarum robora, securium multitudine detruncarent ad terram, tollebatur ad Cœlum rugitus, & ululatus plangentium mulierum, vociferantium puerorum, qui tàm acerbæ mortis furiam coram oculis discurrere sine cessatione cernebant. Non vacabat tunc funereas agere pompas, non flere super caris extinctis, non sepulchrales exequias celebrare: generalis interitus omnibus imminens, non de aliena, sed de sua morte quemlibet plangere compellebat: mares enim, & fœminas, senes, & parvulos lethalis gladius devorabat, quis infelicissimam illius diei lucem effari valeat, quis stragem tam numerosi populi recensere queat? Cum plusquam C. millia hominum sæva mors unius diei spatio, & brevi loci termino deglutiret. Heu quam effera corda paganæ gentis, quæ sine ullo pietatis affectu totas Danubii aquas humano sanguine rubere cernebant; postquam patratæ cædis atrocitas sufficere visa est, exeuntes de villa ignem undique posuerunt quam totaliter in conspectu hostium absque ulla mora vorax flamma consumpsit. Ad locum prædicatorum pars quædam miserandæ plebis cum Vxoribus, & filiis confugerant, putantes se murorum ambitu interclusos summũ frustrari discrimen, sed nil profuit loci munitio, quibus non aderat divina protectio. Nam venientibus Tartaris, & locum fortiter impugnantibus communi exitio traditi sunt, appositoque igni ad X. millia fermè hominum, cum loco, & rebus miserabiliter conflagrarunt: hujus tàm grandis, & horribilis cædis testis est multitudo inhumatorum ossium, quæ in magnos coadunata tumulos magnum spectaculum cernentibus præstant: Interea Tartarorum exercitus depopulata omni regione transylvana, cæsis, at fugatis Vngar. ex transDanubialibus oris composuerunt se in locis illis totam ibi æstatem, & hyemem peracturi; & ut metum incuterent his, qui erant ex altera parte Danubii collectam multitudinem occisorum in acervos plurimos super ripam fluminis locaverunt. Alii verò puerulos lanceis affigentes quasi pisces in veru per oras alvei bajulabant. Iam verò captarum prædarum non erat numerus, vel mensura. Quis existimaret innumerabilium equorum, & cæterorum animalium multitudinem, quis divitias, & thesauros, quis spoliorum copias infinitas, quibus hostes locupletati gaudebant, quanta erat horum captivitas virorum, & mulierum, puerorum, & puellarum quos diversis servitiis subigentes sub arcta custodia detinebant, cum quidam religiosus vir nimio afficeretur dolore super tanto casu populi Christiani admirans, & ardenti desiderio causam scire cupiens cur Omnipotens *Deus* permiserat terram Vng. devastari gladio paganorum, cum fides Catholica ibi vigeret, & Ecclesiarum honor optimo statu polleret; audivit nocte per visum: noli admirare frater nec divina judicia tibi videantur injusta, quia licet multa facinora hujus populi summa Dei Clementia supportasset, scelus tam nefandæ libidinis trium Episcoporum, nequaquam potuit tolerare, de quibus tamen hoc dictum sit, mihi non est compertum. Tunc Bela Rex de Austria reversus venit cum omni familia sua, & demoratus est in partibus Zagrabiæ. Congregati verò sunt circa eum omnes qui effugere poterant gladium Tartarorum, & erant ibi per æstatem rei exitum præstolantes.

CAP. XXXIIX.

De Natura Tartarorum.

NVnc verò de natura, & habitu gentis illius prout ab his audire potui, qui rem curiosius indagarunt, pauca narrabo: Est enim regio illorum in ea parte orbis sita ubi Oriens cojungitur Aquiloni, gentesque illæ secundum proprietatem linguæ suæ Mangoli appellantur. Ferunt tamen quod terra illorum confinis sit ulterioris Indiæ, nomen Regis eorum Cecarcarus vocatur. Hic ergo cum habuisset bellum cum quodam Rege sibi contermino, qui quan-

quandam ipsius sororem stupratam occiderat, devicit eum,& extinxit, filium autem ejus ad Regem alium fugientem insecutus est, & facto conflictu contrivit eum, & ipsum qui ei tutelam auxilii præparaverat in Regno suo. Ad tertium verò Regnum cum armatus accederet, commisit prælia multa cum eo, & victor existens ad propria repedavit,& videns, quod tam prospera sibi in omnibus bellis fata succederant, cæpit cor ejus vehementer intumescere, & ad superbiam elevari. Ratus autem, quod non esset in toto Orbe gens, aut Regnum, quod ejus potentiæ resistere posset, proposuit, ex cunctis nationibus trophæum gloriæ reportare. Voluit ergo potentatus sui magnitudinem toti ostentare mundo, dæmonum fretus auspiciis, quibus vacare solebat. Itaque vocatis duobus filiis suis Bahat,& Kaydano, tradidit eis robur exercitus sui, præcipiens eis, ut ad debellandas totius mundi provincias exire deberent. Exierunt ergo, & triginta ferè annis perambulaverunt omnia. Regna Orientalium, & Aquilonarium Regionum, donec venirent ad terram Ruthenorum, & demum ad Vngariam descenderunt. Hoc autem nomen Tartari non nomen est gentis proprium, sed à quadam aqua, quæ illorum præterfluit regionem sic appellati sunt, vel secundum quosdam Tatar idem sonat, quod multitudo; licet autem maxima esset multitudo eorum, major tamen in illo certamine fuisse dicitur copia Vng. sed non est gens in mundo, quæ tantam habeat bellandi peritiam, quæ ità sciat maximè in campestri conflictu hostes evincere, sive virtute, sive sagacitate pugnando. Præterea nec Christiana, nec Hebræa, nec Saracenica se lege constringunt, & ideò nulla veritas reperitur in ipsis, nullius juramenti fidem observant, & contra morem omnium gentium, nec de bello, nec de pace legationem recipiunt, aut mittunt. Terrificum valde exhibent faciei aspectum, breves habent tibias, sed vasta pectora, lata est facies,& cutis alba, Inberbis gena,& naris adunca, breves, oculi spacio longiore disjuncti Arma eorum sunt quædam tegmina ex taurinis coriis laminarum more compacta, impenetrabilia tamen,& valde secura. Cassides gerunt ferreas,& ex coriis factas, falcatos enses, faretras, & arcus militaliter cingunt, sagittæ eorum nostris quatuor sunt digitis longiores, ferrea ossea,& cornea cuspide conspicatæ. Teni verò sagittarum ità stricti sunt, ut cordas nostrorum arcuum minimè capiant: Vexilla brevia nigro, alboque colore distincta, quædam lanæ globum in summitate habentia, equos breves, sed fortes, patientes inediæ, & laboris, more equitant rustico; Per rupes verò, & lapides absque ferramentis ità discurrunt, ac si capræ forent silvestres: Tribus enim continuis diebus labore quassati parvo stipularum pabulo sunt contenti, homines simili modo nil penè de alimentorum perceptione curantes, sola crudelitate pascuntur, usum panis abhorrent, mundorum & immundorum carnibus indifferenter utuntur, & lac ancretum cum sanguine potant equino, habent autem ex diversis nationibus, quas bellis edomuerunt multitudinem maximam pugnatorum & præcipuè Cumanorum, quos ad pugnandum subigunt violenter. Si quem verò ex his paululum trepidare conspiciunt, nec in mortem sese tota mentis insania præcipitare, absque ulla cunctatione eis amputant caput. Ipsi Tartari non se libenter morti exponunt, sed si quem eorum in bello mori contingat, statim rapiunt, & efferentes in occultissimo loco terra insodiunt, complanantes tumulum, & locum equorum pedibus conculcantes, ne quod sepulturæ appareat signum; nulla penè rapidorum fluminum eis aqua obsistit, quo minus eam equis transeant insidendo, si qua verò immeabilis unda occurrit, continuo in modum lemborum ex viminibus cistas intexunt, superducentes crudas animalium cutes, quibus sarcinas inferentes intrant,& transeunt absque metu, Tentoriis utuntur filtrinis, & ex coriis factis, equos ità benè habent edomitos, ut quocumque unus abeat homo, omnes ipsum tamquam canes sequuntur, cum autem tanta sit hominum multitudo, quasi muti nullam ferè vocem emittunt, sed taciti ambulant, & taciti pugnant; His ergo breviter prælibatis, nunc ad materiam redeamus. Patrata denique ex Vngarica gente victoria, cum fama mali tanti celeri ubique percurrisset volatu, totus penè mundus intremuit, tantusque metus in omnes provincias incubuit, ut nulli videretur eorum se posse impias effugere manus. Ipse etiam Fredericus Rom. Imperator non de resistendo, sed de latibulo dicitur cogitasse. Tunc litterati plerique viri veteres scrutantes scripturas, conjiciebant maximè ex dictis Methodii Martyris has fore illas gentes, quæ præcedere debent antichristi adventum. Ceperunt autem munire Civitates, & castra, suspicantes quod ad Vrbem Romam vellent omnia vastando transire. Porro Bela Rex veritus ne Tartari transvadato Danubio reliquam Regni partem contererent. Misit ad Civit. Albensem,& suscepto corpore B. Stephani Regis: susceptis etiam multarum Ecclesiarum Thesauris, misit omnia cum Domina Maria uxore sua,& cum parvo filio Stephano, adhuc bimulo ad maritimas regiones, rogans, & mandans Spalatensibus, ut hæc servanda susciperent, Reginamque cum filio in suæ fidei tutela tenerent, sed Domina Regina veniens à quibusdam Spalatensium æmulis persuasa noluit intrare Spaletum, sed composuit se cum omnibus Regalibus Gazis,& consedit in Castro Clissiæ. Venerunt autem, & multæ nobiles mulieres cum ea, quæ suis erant viris per Tataros viduatæ, Garganus verò Potestas & Nobiles Spalat. ad Dominam accedentes multa precum instantia

exorabant eam, ut mansionem Civitatis aspernari minimè dignaretur, sed non acquievit Regina. Spalat. tamen multis eam afficientes honoribus crebris exeniis, & honoriis curiam ejus frequentabant; Eo tempore Colomanus Rex ad Dominum, feliciter de hac luce migravit; fuit enim vir pietate magis, ac religione præditus, quam in administrandis publicis rebus intentus. Sepultus est autem in loco fratrum prædicat. apud Cesma latenti Mausoleo infossus, Etenim gens nefandissima Tartarorum sepulchra Christianorum, & maxime Principum sceleratis manibus violantes confringebant, ossaque spargebant.

CAP. XXXIX.

De Fuga Vngarorum.

Itaque transacto Ianuario hyemalis asperitas solito magis inhorruit, omnisque aquarum cursus glaciali frigore constrictus, liberam viam hostibus patefecit. Tunc cruentus Dux Caydanus recepta parte exercitus Regem insecutus, exivit. Venit autem in multitudine gravi, obvia quæque conculcans. Primo ergo concremata Budalia, Strigonium accessit, cæpitq; villam totis viribus impugnare, quam non satis difficulter capiens, succendit, omnesque in ea in ore gladii peremit, paucasque manubias asportavit. Quoniam in munitiones editas res suas Vngari subvexerant universas, inde discedens recto cursu devenit ad Vrbem Albensem, & continuo cuncta suburbana habitationis domicilia concremavit: Civitatem verò aliquot diebus obsessam, factis insultibus invadere satagebat: Sed quia locus circumfusa palustrium aquarum copia satis erat munitus, quem optima latinorum præsidia erectis undique machinis tuebantur. Dux impius vano frustratus labore discessit. Properabat autem Regem attingere, idcirco non tantum vastationem transcurrendo facere poterat, sed ad instar æstivæ grandinis ea dumtaxat loca demoliti sunt, per quæ transitum habuerunt. Itaque antequam Dravi fluminis gurgitem transmearent. Rex præsentiens eorum adventum, relictis stationibus, Zagrabiensium partium cum omni Comitatu suo ad mare descendit. Tunc diversi diversa quærentes diffugia per omnes Civitates maritimas, quæ propinquiores videbantur ad fugam dispersi sunt. Rex verò, & totus flos reliquorum Vngar. ad Spalat. partes devenit. Erant autem in comitatu Regio multi Ecclesiarum Prælati, plures Principes, & Barones, reliquum verò vulgus utriusque sexus, & ætatis pene innumerabile erat: appropinquante autem D. Rege ad introitum Civitatis universus Clerus, & Populus processionaliter exeuntes, debito venerationis obsequio susceperunt eum, dantes ei hospitia infra muros quotquot voluit ipse: venerunt etiam isti magnates cum eo, Stephanus Episcopus Zagrabien. & alter Stephanus Vacciensis, & idem in Strigonien. Archiepis. postulatus, Benedictus Præpositus Alben. Aulæ Regiæ Cancell. & idem ad Collocen. sedem electus. Bartholomæus quinque Ecclesiarum Episcopus, & quidam alii Episcopi. Affuerunt nihilominus Hugrinus præpositus Cesmen. Achilles prepositus, Vincentius præpositus, Thomas præpositus, & alii quam plures Prælati quos enumerare supervacuum duximus. Proceres quoque Curiæ isti erant Dionysius Banus Vladislavus Comes curialis, Matthæus magister Tavarnicorum, Orlandus magister Agasonum, Dimitrius, Mauritius, & alii multi Illustres viri omnes cum dominabus, & familiis suis, Garganus autem Potestas circa Regium obsequium valdè sedulus & devotus, curabat sollicitè, ut & Cives in executione mandatorum Regalium prompti existerent, & Regalis clementia Vniversitatem Civium affectu dilectionis, & gratiæ confoveret; Fecerunt autem Spalat. omnia ad Regis placitum, hoc excepto quod ei quamdam galeam minimè potuere tam celeriter præparare quantum Rex declinans Tartarorum rabiem expetebat. Quod factum non satis æquanimiter tulit Regius animus; Noluit autem Rex residere Spalati, sed abiens cum uxore sua, & cum omnibus gazis suis demoratus est Tragurii, putans se ibi contra hostium incursum fortiorem habere tutelam, propter vicinitatem Insularum. Composuit autem se cum omni Curia sua, & mansit in Insula adjacente.

CAP. XL.

De Sævitia Tartarorum.

Porro Dux impius, nil intentatum relinquere volens, furioso constipatus exercitu, post Regem cucurrit, nil, nisi Regium sanguinem sitiens, in Regis perniciem totis furiis raptabatur. Parvam autem stragem de Sclavis facere potuit, quia latuerant homines in montibus, & in sylvis, venit autem non quasi iter faciens, sed quasi per aerem volans, loca invia, & montes asperrimos supergrediens, undè numquam exercitus ambulavit. Properabat enim impatienti festinatione, arbitrans se Regem posse invadere, antequam descendisset ad mare; Sed postquam rescivit, quod Rex jam jam in maritimis tutus maneret lentius gradi cæpit, & cum totus exercitus ad quamdam aquam, quæ dicitur Sirbium descendisset parumper consedit ibidem. Tunc truculentus carnifex jussit omnem captivitatem, quam ex Vngar. duxerat

rat

rat congregari in unum, multitudinem magnam virorum & mulierum, puerorum, & puellarum, fecitque omnes in quadam planicie duci. Et cum omnes quasi quædam grex ovium coadunati fuissent, missis speculatoribus omnium fecit capita amputari. Tunc ingens audiebatur ululatus, & planctus, totaque terra moveri à voce pereuntium videbatur; Iacuerunt autem omnes in illa prostrati planitie quemadmodum spicarum manipuli sparsim solent in agro jacere. Et ne cui videretur quod cædis hujus immanitas spoliorum sit aviditate patrata, nullas ab eis vestes detrahere voluerunt; Sed tota multitudo funestæ gentis in circuitu occisorum illorum per contubernia discumbentes cæperunt in magna lætitia comedere, Choreas ducere, magnosque cachinnos ludendo movere, quasi multum aliquid perpetrassent boni. Inde surgentes captum iter per Croatiæ partes carpebant. Cum autem prope jam essent adhuc Spalat. incredibile videbatur. Sed cum pars aliqua descendisset de monte ecce subito apparuerunt pauci sub manibus Civ. Spalat. autem non eos à principio cognoscentes, & credentes eos esse Chroatos volebant armati contra eos exire. Sed Vngari visis eorum signis diriguerunt animis, tantusque pavor eos corripuit ut omnes ad Ecclesiam confugerent cum tremore magno percipiebant Eucharistiæ Sacramentum, non sperantes lucem hujus vitæ ulterius intueri. Flebant alii in Vxorum, & filiorum ruentes amplexus, diris ejulatibus complangentes, dicebant, væ miseris, quid profuit tanto fugiendi labore quassari, quid contulit tanta terrarum spatia percurrisse, si persecutorum gladios effugere nequivimus, si hic expectavimus jugulari. Tunc oppressio magna facta est ad omnes januas Civ. fugientium intra muros, relinquebant equos, & animalia, vestes, & utensilia, ipsos etiam filios non præstolantes, mortis urgente stimulo, ad tutiora currebant. At vero Spalat. magnam eis humanitatis gratiam exhibentes, recipiebant hospitio, & eorum inopiam quantum poterant, relevabant. Sed tanta erat fugitantium multitudo, ut domorum eos non caperent diverticula, sed manebant in vicis, & in viis. Nobiles etiam Matronæ circa septa Ecclesiæ sub divo jacebāt. Alii in fornicum tenebras se abdebant, alii purgantes immundicias de Andronis, & criptis, alii ubi poterant etiam sub tentoriis commorabantur. Tartari verò universos, quos in Campo reperire poterant sub gladio trucidantes non parcebant mulieribus, vel pueris, senibus & debilibus, ipsis etiam lepræ morbo tabentibus, ferro vitam eripere barbara feritate gaudebant: Tunc quædam turma illorum mænibus appropinquans tota Civitate undique perlustrata eodem die recessit: Spalatenses autem cæperunt fabricare machinas, & eas per oppor tuna erigere loca. Ecce autem paucis diebus elapsis venit Caydanus cum aliquanta parte sui exercitus, quia non erant herbæ pro toto equitatu sufficientes. Erat enim principium Martii aspris frigoribus inhorrescens. Credentes autem Tartari, quod R. ex in Clissæ præsidio consideret, cæperunt undique oppugnare castrum jacientes sagittas, & jacula intorquentes, sed quia locus erat natura munitus modicā poterant inferre jacturam. Tunc descendentes de equis, cæperunt raptantes manibus ad superiora conscendere Castrenses verò ingentes lapides revolventes in ipsos, aliquot ex eis neci dederunt. Ipsi verò ex casu ferociores effecti usque sub magnas rupes manu ad manum pugnando venerunt, diripientes domos, prædasque non modicas asportantes, sed cum cognovissent Regem ibi non esse, dimiserunt oppugnare castrum, & ascensis equis versus Trag. equitarunt. Ad Spalatum autem non multi diverterunt ex eis. Tunc vero Cives non tantum proprio titubantes pavore, quantum ex eo, quod videbant Vngaros desperabili metu constringi, cogitabant aliqui civitatem deserere, & cum rebus, & familiis ad Insularum præsidia se conferre, Cæperunt autem vanos agitare rumores, confingentes opiniones varias, & inanes. Dicebant alii quod ingentes machinas, & plurima instrumenta bellica Tartari fabricarent, quibus Civitates has deiicere conabantur; asserebant alii, quod ad mōntis instar terræ, ac lapidum congeriem acervabant, & sic Civitatibus supereminentes, facile eas esse capturos. Sed Tartarorum agmina cum Duce impio in Traguriensi littore consederunt: Porrò Rex videns Tartarorum exercitus ante asylum sui diffugii descendisse, non satis tutum sibi fore arbitrans in Insulis prope positis commorari transposuit Dominam cum sua prole, & cum omnibus thesauris ad naves quas conduxerat, ipse vero, in quodam residens ligno, advehebatur remigibus, inspectans adversarias acies, & rei eventum expectans. Cæterum Dux Caydanus omnibus loci illius circumstantiis perlustratis tentabat, si posset sub mænibus equitando transire, sed cum cognovisset, quod aqua illa, per quam Civitas à terra dirimitur propter limi profunditatem invadabilis erat, retraxit se inde, & ad suos reversus misit quemdam nuncium ad Civitatem mandans, quæ verba effari deberet. Qui veniens prope pontem exclamavit voce magna Sclavonicè dicens: Hæc dicit vobis D. Caydanus invictæ militiæ Princeps. Nolite reatum alieni sanguinis vobis appropriare, sed tradite adversarios ad manus nostras ne fortè involvamini vindictæ eorum, & pereatis frustra. Sed murorum custodes nil ad eorum verba respondere sunt ausi. Mandaverat enim Rex, ut nullum eis redderent verbum. Tunc universa multitudo eorum inde consurgens via, qua venerat reversa recessit. Sic ergo per totum ferè Martium in Croatiæ, & Dalmatiæ partes commorantes, quinque aut sex vicibus ad Civitates has descendebant, & postea

postea ad sua castra redibant. Igitur relinquentes Croatiæ regionem, transierunt per Ducatum Provinciæ Bosenensis. Inde descendentes abierunt per Regnum Serviæ, quæ Rascia nuncupatur, veneruntque ad Civitates maritimas superioris Dalmatiæ, & pertranseuntes Ragusium modicam enim illic potuerunt læsionem inferre, venerunt ad Catharen: Civ. quam ignibus concremantes, processerunt ulterius, hasque Civitates aggressi Suagium, & Drivostum depopulati sunt eas in ore gladii, non relinquentes in eis mingentem ad parietem. Iterum autem totam Serviam percurrentes in Bulgariam devenerunt; Ibi enim uterque Dux Bathus, & Caydanus conduxerant suarum turmarum copias recensere; Illi ergo ibidem coadunati Curiam celebrarunt, & simulantes gratias exhibere captivis, fecerunt per totum exercitum præconis voce clamari, ut quicumque esset in comitatu eorum spontaneus, vel captivus, qui vellet redire in patriam, liberam se sciret habere licentiam ex clementia Ducum. Tunc multitudo magna Vng. Sclavorum & aliarum gentium, nimia exultatione repleti data die de exercitu exierunt, & cum omnes conglobati duobus, aut tribus millibus processissent, statim missi equitum cunei, irruerunt in eos, quos similiter gladiis detruncantes in ipsa planitie prostraverunt. At verò Bela Rex missis exploratoribus cum cognovisset certius, quod impia gens ex toto jam Regno recesserat, absque omni cunctatione in Vngariam est profectus. Regina autem cum Regio puero in Clissæ Castro remansit, fuitque ibi usque ad mensem Septembris: mortuæ autem sunt duæ ipsius Puellæ Virgines, & in Ecclesia B. Domnii honorificè tumulatæ. Licet autem Barbarica rabies totum Regnum Vngaricum immoderato gladio attrivisset, è vestigio tamen famis subsecuta pernicies, miserabilem plebem tabo inediæ devastavit, instante namque furore Tartarico, non licuit Colonis miseris arvis semina tradere, non valuere præteritæ messis recolligere fruges. Sic ergo non extantibus alimentorum subsidiis cedebant infeliciũ corpora clade famis absorpta. Iacebant per campos, per vias innumera Vulgi cadavera, ut non minus credatur: hæc acerba lues inediæ gentem Vng. devastasse, quam pestilens immanitas Tartarorum. Post hæc verò rabidorum luporum multitudo quasi de Diaboli caverna emersit, qui non nisi humanum sanguinem sitientes, non jam occultis insidiis, sed palam irrumpebant in domos, & de Matrum gremiis parvulos rapiebant, nec solum parvulos, sed ipsos etiam armatos viros facto agmine invadentes sævis dentibus lacerabant. Tribus ergo cladibus antedictis vid. ferro, fame, fera, totum Regnum Vng. continuato triennio flagellorum ex divino judicio pænam suorum expendit non mediocriter peccatorum.

CAP. XLI.

De Obitu Guncelli.

His ita gestis Regina adhuc considente in Castro Guncellus Archiepiscopus ab hac luce migravit, vir senex, & plenus dierum, & ipse præfuit Spalat. Ecclesiæ annis XXII. hos autem Episcopos eidem Ecclesiæ suffraganeos suo tempore consecravit Nicolaum Scardonen. quo defuncto alium ibidem consecravit Episcopum nomine Bartholom. Fuerunt autem ambo isti de Spalatensi Civ. assumpti: in Episcopatu Pharensi, consecravit Nicolaum, qui erat Can. Spalat. In Episcopatu Seniensi consecravit Borislavum, quo defuncto substituit ei Ioannem: in Nonen. Ecclesia consecravit Sansonem, omnes hi tres fuerunt Vngari natione. In Corbavia fecit Episcopum quemdam Iuvenem, qui erat de parentela Domaldi Comitis nomine Saracenum. In illis diebus coadunato Capitulo, & Clero Ecclesiæ Spalat. factus est tractatus de Pontifice subrogando. Tunc laicali importunitate, & maximè Gargani annisu, modesto tamen, & discreto facta est electio de Domino Stephano Zagrabien. Episcopo in Spalat. Archiep. postulandum, qui tunc temporis Spaleti morabatur. Erat autem Episcopus ipse in auro, & argento locuples valdè, aliis etiam divitiis opulentus, mundana pompositate largus, & curialis, benignum se omnibus & affabilem exhibebat. Totus enim extolli favoribus, & efferri auris popularibus cupiebat. Regressus autem Zagrabia, misit ad Romanam sedem pro suæ postulationis expetendo assensu. Sed tunc temporis mortuo bon. mem. Greg. PP. facta est dissensio inter Cardinales, ita ut subrogatio Summi Pontificis foret fermè biennio protelata. Sic ergo causa electionis ipsius Episcopi toto illo tempore indeterminata permansit.

CAP. XLII.

De Seditione apud S. Stephanum.

Interim autem Garganus completo regiminis sui triennio ad propria repedavit. Spalat. verò fecerunt Potestatem quemdam juvenem de domo Veglien. Comitum nomine Ioannem, hic quantum sibi dabatur scire, per Gargani vestigia gradiens, rempublicam gubernabat; Sed ætatis fluidæ mobilitate lascivus facilè ad inscitiam flectebatur. Eo tempore vacante Monasterio S. Stephani, rogatus est Thomas Archid. & Capitulum quatenus illuc accedentes de subroga-

rogatione Abbatis cum ejusdem loci fratribus providerent: Archidiaconus ergo associatus Capitulo universo ad Monasterium perrexit, & cum bono zelo, & sollicitudine debita, de Abbatis subrogatione tractarunt. Monachi secedentes seorsum, & inter se aliquandiu conferentes omnes in quendam confratrem suum nomine Leonardum convenerunt ipsum in Abbatem unanimiter eligendo, ipsumque Archidiacono & Capitulo præsentantes, petierunt eumdem vice Archiepiscopi confirmari, videns autem Archid. cum Capitulo quod omnia ritè procederent, habito consilio, approbatam electionem confirmaverunt. Statim ergo, ut in Civitate auditum est irruerunt à majori usque ad minorem ad Potestatem clamantes, succurrere Domine Potestas, quia Archid. cum quibusdam Clericis in opprobrium vestrum, & totius Civ. detrimentum Abbatem ordinare præsumit, & ecce concursus factus est omnium confusa vociferatione perstrepentium: Alii etiam seditionis ignorantes causam, Potestatem simpliciter sequebantur, sed quidam, qui Archidiaconum malignis insectabantur odiis nocendi occasionem reperisse gaudebant. Currebant passim omnes, veluti prædonum afforet acies violenta, armabantur non gladiis, & jaculis, sed acerbis odiis, & mendaciis linguis non retrahebat eos pugnandi formido, cum scirent hostes expectare inermes. Sedebant Canonici in claustro quieti, utpote nullius mali conscii, nihil suspicabantur sinistri, & ecce Vesanus juvenis cum furiosa cohorte per januas monasterii violenter irrupit. Adsunt pueri, senes, & juvenes impulsu vecordiæ concitati, garrulis vocibus perstrepentes, spumant labia, anhelant pectora, iracundiæ flammis succensa, cum totas furoris relaxantes habenas. Canonicos invadunt, quosdam verberibus impetentes, præcipuè in Archid. impias injicientes man⁹ totam ei tunicam laceraverunt, mox in Monacorum celliolas irrumpentes diripiebant sarcinulas, vasa frangebant, scrutantes si dictum possent invenire Leonardum, ut eum cæderent, vel forsan morte punirent. Erant tamen nonnulli Cives, quibus tanti facinoris temeritas displicebat, tam stolida facta, corde & animo detestantes, sed quia stultorum infinitus est numerus, necesse erat multitudini cedere, & eam conniventibus oculis supportare, reversi tandem de claustro quasi devictis hostibus gloriantes coadunati sunt in Palatio publico & facta concione sapiens potestas proloquens jactabat dicens: Viri prudentes hodiè opus valde laudabile à nobis patratum est, quod ad statum Civ. & honoris vestri cumulum non est dubium pervenire, sed quia rectore puero, puerili consilio Civitas agebatur, non erat, qui condoleret prostratæ justitiæ, qui murum se pro domo illis opponeret ascendentibus ex adverso, cum prô pudor! ipsi etiam Clerici, odio Archidiaconi, tantum maleficium excusare malitiosè nitentes, præsumptionem perversorum Civium vanis assentationibus demulcebant. Porrò quæsitus Leonardus per multa latibula demum inventus est, & quia furoris calor aliquantulum jam tepuerat, non enormiter manus in eum miserunt, sed tractus ad palatium multisque minarum jaculis impetitus violenter coactus est resignare. At verò Capitulum quia pastorali carebat præsidio injuriarum suarum dissimulavit opprobria, tum quia jure cautum reperitur detrahendum esse severitati, quando multitudo excedit, tum quia tale tempus instare cernebat, quod perversitas hominum ex rigida correctione non in melius, sed in deterius mutaretur. Denunciatis ergo, & exclusis ab Ecclesia paucis quibusdam personis, quæ in commisso facinore fuerant principales, dimiserunt laicos Abbatem quærere pro suo arbitrio voluntatis. Tunc miserunt quemdam laicum in Apuliam cum Monachis, mandantes eis, ut per Monasteria terræ illius quærerent, quem præficerent in Abbatem, sic factum est. Duxerunt autem quemdam ex Cavensi cænobio. nomine Bisancium. Hic quia ignarus erat admissi facinoris, ex bona videbatur fide venisse, Abbas Monasterii creatus est, sed non dormit, neque dormitat qui custodit Israel. Impiè namque contra legem Dei agere impunè non cedit, undè quasi miraculosè actum est, ut quoniam laici gaudebant, quod quasi superiores effecti obtinuerant contra Ecclesiam suum placitum expleri, divina ultio manifestata est. Etenim eodem die, & eadem hora, qua dictus Abbas de navigio egressus, pedem in Monasterio posuit Castellanus, qui præsidebat Castro Clissiæ cum suis ad Salonam descendens duos juvenes Nob. Spalat. sagittis trajectos in flumine suffocavit; quod scelus seminarium extitit gravissimæ discordiæ inter Vng. & Spalat. bellumque acerrimum exortum est, per quod Civitas amissione personarum & rerum graviter est punita, quadam namque die Vng. confæderati cum Croatis, qui erant de Tiniensi Castro armatis cuneis descenderunt, & nullo rumore præambulo ferè usque ad muros prædaturi cucurrerunt. Spalat. verò improvisis, & repentinis turbationibus excitati, exierunt ad arma, congressum cum eis facturi. Stetit autem eminus Vng. & Croat. acies constipata, ex adverso autem Potestas cum sua cohorte stans, & deliberans expectabat, donec ex Civitate major accurreret copia armatorum, sed Potestatis miles, qui secundus erat ab ipso vir, plusquam decebat impetuosus, & audax non passus longiores moras certaminis, admisso equo, ferri cæpit in hostes. Sperabat enim prosperè sibi succedere, quia de ipsis palmam victoriæ pluries reportarat, cucurrerunt, & alii post ipsum quibus ardentius æstuabat animus Civ. injurias vindicare. Potestas verò cum cæteris nolentes in dubiis rebus ludum attemptare fortunæ, à longe substiterunt. Tunc permixti hostium

hostium cunei cæperunt viriliter præliari; Sed quia non habuerunt succursum à suis, facilè pauci à multis superati sunt: Nam eos divina ultio punire decreverat, non uniformiter audere poterant, vel timere, sed cum essent ab invicem corde, & corpore disgregati, animosos obruit gladius, timidos verò pusillanimitatis suæ opprobrium in despectum dejecit. Sic ergo prædictus miles gladiis confossus occubuit, & cum eo nobilis vir Theodosius, & inter optimos cives primus hostilibus mactatus est armis, de cujus morte tota Civitas maximum perpessa est detrimentum: Nonnullis etiam aliis trucidatis, infelix dies luctuosa satis nobis, & nimis amara transivit, neque tunc finem habuit infausta congressio, sed multis posteà damnis, & doloribus affecti luximus, & vix tandem flamma hujus discordiæ restincta est, & finita. Transacto autem sui regiminis anno Ioannes Potestas recessit, cui successit Bernardus Trigestinus vir ætate maturus, sed quem assuetudo bellandi asperum effecerat, & inquietum. Erat autem homo magnanimus, & gloriæ cupidus, ad arma promptus, ad Civile regimen tardus.

CAP. XLIII.

De Secunda Captione Iadræ.

HOc tempore Iaderenses Cives lætis successibus sublevati, cæperunt animos ad insolentias retorquere, & contemnentes vetera, quibus optimo statu florebant, voluere nova, & incerta moliri; Etenim Venetico dominatui rebellantes, cupiebant se ab ipsius jugo prorsus subtrahere. Cum enim inter cæteros comprovinciales suos terra, marique forent potentia, & divitiis sublimati fastidio habere cæperunt nauticis lucris incumbere, voluerunt militiæ pompas inaniter experiri. Constructis nempe villis, & oppidis gaudebant militari equitatu volare, quamobrem rupto fædere dominationis antiquæ juramenti religione contempta manifestos se hostes Venetis ostenderunt. Sed Veneti, ut circumspecti, & solertes viri à Principio dissimulantes injurias, & damna æquanimiter supportantes traxerunt prius cunctos captivos, & pecunias quas Iadræ habuerant receperunt. Deinde paulatim præparaverunt navalem exercitum fortem, & magnum, & multis machinis fabricatis, pluribꝰ instrumentis bellicis adaptatis, circa festum B. Petri in magna Classium multitudine Iaderæ applicuerunt. Quam undique impugnantes machinis, & balistis acre certamen eis jugiter inferebant. Fecerunt etiam Iaderenses machinas contra machinas Venetorum, habebantque magnas oppugnantium copias Sclavorum & Vng. cum quibus quantum poterant hostili violentiæ resistebant. Octo autem sive decem diebus elapsis contigit Banum Dionysium sagittæ ictu paululum vulnerari. Hunc Rex ad auxilium Iaderensibus miserat, ut esset Dux, & signifer exercitui militari. Quo vulnere pavefactus fecit se extra Civitatem à militibus deportari. Quo viso Iadrenses timor, & hebetudo mentis cecidit super eos, putantes Banum esse mortuum, nec sperabant absque Vng. adminiculo posse resisti violentiæ Venetorum. Qua de re statim relinquentes pugnam terga verterunt, & quicquid poterant de domibus rapientes cucurrerunt ad portam, & infringentes januas exierunt, & quia magna erat oppressio multitudinis fugientium cæperuut alii murum scandere, & religatis ad propugnacula funibus dimittebant se certatim ex mænibus, & abibant. At vero Veneti videntes suos hostes in fugam versos continuò armati de ratibus descendunt, & incedentes pedetentim, nullamque cædem facientes, ex eis permiserunt omnes abire, & sic tota Civitas capta est, fermè absque ulla strage alterutrius partis. His breviter prælibatis ad materiam redeamus.

CAP. XLIV.

De Bello quod emersit inter Spalat. & Trag.

Itaque temporibus istis inter Spalatenses, & Trag. bellum ex ea causa emersit, quod Trag. occasione cujusdam Privil. quod Rex Bella Tragurii positus, super quibusdam Regalibus terris eis concessit, volebant manus extendere ad quasdam patrimoniales terras Spalat. quæ includebantur inter metas, eodem privil. comprehensas Itaque Bernardus Potestas armatis lignis à Spalato exivit, cæpitque ex Trag. quasi homines L. quos Spaletum adductos ergastulis mancipavit. His diebus supervenit quidam religiosus vir de ordine minorum nomine Girardus, origine Mutinen. homo valdè famosus, & magnæ sanctitatis titulo Reverendus, per quem Deus multa dicebatur miracula ostendisse. Hic videns inter has Civitates crudele odium agitari valdè condoluit. Et verens ne fortè instigatione diabolica intestini, & nefarii belli succrescens incendium inter consanguineos, & vicinos sanguinis effusionem induceret, cæpit benignè partes allocutione demulcens, eas ad concordiam multifariam invitare. Vnde factum est, ut ob tanti Viri reverentiam utraque Civitas de facili ad concordiam declinaret: Resignantes itaque Trag. quicquid ex bonis Spalat. jure Privilegii vendicabant, suos recepere captivos. Sed antequam relaxatio ad integrum fieret captivorum, cæperunt. Spalat. pænitere crebris mussitationibus ad invicem susurrantes, quod

quod hujusmodi compositio in derogationem honoris, & juris vergeret Civitatis. Quod cum audiret Girardus multum molestè ferebat, nec tamen cessabat obsecrando, & monendo eorum animos allicere ad amorem dicens, quod per quam partem pacis hujus violabitur bonum non erit super, sed subter. Verum quia juramenti religione interveniente compositio extitit celebrata, omnes captivi relaxati sunt, & discordiæ procella parum perquievit, sed non quiescebat socordia popularis, quia pro reformatione concordiæ obtrectarent majoribus, religiosos derisionibus, & oblocutionibus insectantes. Recedente verò prædicto viro sancto modica temporis intercapedine mediante; Vnde Ovidius de remedio amoris:

Vulnus in antiquum rediit malè sana cicatrix.

Nam quibusdam modicis offensionum intervenientibus causis, obtectum odium ex fictis cordibus cœpit in propatulum ebullire: Natura enim feralis odii solet esse hujusmodi, ut in proprio pondere collidatur, nisi damnis, & doloribus atteratur, nesciat habere quietem, ad instar maris procellosis fluctibus concitati, qui non prius ad tranquillitatem reducitur, nisi missis desuper imbribus quadam violentia comprimatur. Sed Spalat. peccatum, peccato addentes, gravamen suæ parti non modicum ex subsequenti facinore induxerunt.

CAP. XLV.

De Seditione, quæ facta est per laicos in electionis processu.

His namque temporibus Zagrabien. Episcopus prædictus missa relatione ad Romanam sedem nitebatur obtinere suæ postulationis assensum, cum quibusdam conditionibus, quas admittere noluit Dominus Innocentius nuper ad summam sedem Apostolicam sublimatus. Quamobrem dictus Episcopus misit Spaletum, & renunciavit postulationi de se factæ, dans licentiam de persona alia providendi, aliquantis autem elapsis diebus coadunatum est Capitulum, & Clerus Civ. apud Palatium Episcopii, & facto grandi conventu vocati sunt fratres utriusque ordinis minorum, & prædicatorum, & cœpit de subrogatione Pontificis consuetus haberi tractatus. Affuit Potestas cum populo ultro se ingerentes, non enim æstimabant aliquid ratione procedere, si non ipsi suas interponerent partes, itaque à principio propositum est verbum Dei, & cœperunt Religiosi viri obsecrare, & suadere, ut sine seditioso tumultu canonica electio fieret secundùm Deum, & secundùm formam Concilii generalis. Allatum est autem volumen in medium, & perlectum Capitulum illud, quod exprimit formas in electionibus observandas. Sed stolidis mentibus ea, quæ Dei sunt, displicent, & ea, quæ ordinatæ fiunt, nil habere rationis, vel ordinis suspicantur, dicentes malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras reputantes. Hi suas voluntates præcipites, & obscuras Sanctorum constitutionibus præponentes, dicebant scripta esse respuenda, & solam voluntatem sectandam, contra sapientes, & bonos verbis procacibus contendentes, & cum non modica fieret perturbatio, surgens Prodanus, qui erat inter Presbyteros primus benigno cœpit concilium sermone alloqui, monens quatenus auxilio Sancti Spiritus implorato universorum in hoc resideret assensus, ut non diversarum sequentes diffidia voluntatum, sed sacrorum Canonum prævio documento ad electionem justè, & canonicè celebrandam unanimiter, & concorditer procedatur, & hymno solemni voce, ac devoto corde cantato consenserunt omnes, ut electio canonicè fieret, tunç electi sunt tres de senioribus Capituli fide digni, quibus dato sacramento commissum est ut perscrutatis voluntatibus singulorum in scriptis eos redigerent, & post hæc in conventu omnium publicarent. Sic, & factum est, nam prædicti tres Cameram ingressi convocaverunt singillatim Canonicos, qui erant numero XX. & dantes eis ad Sancta Dei evangelia juramentum, jusserunt ut postponentes eas affectiones, quibus ad veritatem dicendam sæpè humanus animus præpeditur. Et sine amore, & odio, vel invidia seu temporali commodo exprimerent, quem magis scirent idoneum in Archiepiscopum assumi, & eumdem eligerent nominantes. Quod cum factum fuisset, exierunt tres jurati de Camera, scriptum scrutinium deferentes. Et cum eis jussum fuisset, ut quicquid singuli secreto dixerant, coram omnibus publicarent, aperientes scriptum legerent in auditu omnium, & inventum est, quod omnes pari voto, & concordi voce Thomam Archidiaconum eligebant, exceptis quatuor, quorum unus cum eodem Archidiacono Traguriensem Episcopum nominavit, reliqui tres neminem eligere voluerunt. Quo facto iterum residentes, & ad invicem conferentes omnes sexdecim in eundem Archidiaconum consenserunt, sed Archid. ipse miratus, quod præter opinionem suam tanti à fratribus habitus erat, ut ipsum tanta dignitate crederent dignum, eis gratias retulit. Nullum tamen suscipiendi honoris gerens propositum, dixit se electioni non consentire, nec dissentire ad præsens. Tunc quidam laici quos invidiæ livor, & odii exagitabat insania, hoc audientes, exarserunt in iracundiam magnam, & adeuntes Potestatem plurimis eum verborum aculeis stimulantes incitaverunt dicentes, quod si hoc fieret, tota Civitas in seditionem commota grande foret periculum incursura. Potestas ergo convocata multitudine populari, edictum

proposuit, ut nisi Clerus à sua intentione desisteret, vel si Archid. electioni insisteret, nullus eis auderet in emptione, & venditione participare, nec amicitiis, & familiaritatibus adhærere. Sed Archid. natura lenis, & quietus, & quem ambitionis aura ad dignitatum desideria modicum inflectebat, non de suæ vexationis tristabatur molestia, cum se non gereret pro electo, sed de illorum perversitate dolebat, qui veneno invidiæ tabescentes, decorem matris Ecclesiæ injuriarum nævis inficere satagebant. Ibant per vicos, & plateas iracundiæ facibus inflammati, nil, nisi in Clericos obloquentes, minarum in eos jacula intentantes, in minores, & prædicatores convicia plurima jacientes. Simulabant alii rationes allegare juris, asserentes ex eo electionem constare non posse, quia scrutinium ex solis Clericis, & non etiam ex laicis extitit celebratum. Alii verò abjecto pudore palam dicebant, se invidentiæ saniem quæ cordis fibras corrodit acrius sustinere non posse. Inde verò Archidiaconum turbulentis animis adeuntes, cum ei, quid objicerent, non haberent, rogabant alii, alii minitantes, bona diripere, domum diruere insistebant violenter, ut ab electione cessaret. Et cum prope esset ut vim facerent tractus in medium furentis multitudinis Archidiaconus, ironicè resignare, se dixit; quamvis enim videret quosdam Clericos timoris pondere vacillantes, non tamen desistebat Archid. quò minus vigorem Ecclesiasticum manutenens, apertè & intrepidè protestaretur, nihil de electionibus ad Laicos pertinere. Volebat autem electionem aliam per Clericos dumtaxat fieri, ut sanctorum præcipiunt instituta. Erat autem inter Presbyteros seniores astutus Primicerius, Prodanus nepos q. Grupci Archid. & Nicolaus Sacrista, in Levitis verò erat Martinus Vitus, nepos illius Andreæ præcentoris & Radoscius cognomento Daniel, qui tyrannicam potestatis rabiem parvi pendens furorem quoque minacis plebeculæ despiciens pro honore ac statu Ecclesiastici juris liberè satis, & intrepidè contendebat. At verò impiæ factionis Dux, & signifer erat quidam presbyter nomine Fuscus, qui verè moribus niger, totius modestiæ virtute carebat. Hic quibusdam fatuis complicibus sociatus qui rebus erant hostes honestis, non cessabat circumeundo proterviter subvertere hominum mentes; susurrando ad aures conventicula de sanguinibus congregando: plus morte timebant ne his, qui eadem erat patria oriundus cum eis (se ima tenentibus) ad tantæ conscenderet fastigium dignitatis; postquam ergo furor cæcus suæ vesaniæ obtinuisse arbitrabatur effectum, ne qua prioris electionis Archid. restaret fiducia, convenerunt omnes ad Ecclesiam, & Capitulum importunis clamoribus infesta tes non sinebant celebrari divina, nec summi Corporis alimenta, instantes, & garrientes, ut in continenti secum electionem de altero celebrarent. Veritus autem Archid. ne odiorum proterva temeritas eo stultitiæ relaxaret habenas, ut obstinatæ mentis homines in desperationis barathrum præcipitatos ad aliquod extraneum facinus impelleret perpetrandum: dimisit ergo eos secundum desideria cordis eorum, & abierunt in voluntatibus suis. Unde factum est, ut denominationi de Treguano Trag. Episcopo factæ præberent assensum, non quod eum optarent in Archiep. præfici, cum ipsum, & omnes Trag. pro hostibus reputarent; sed ut Archid. ab omni electionis jure prorsus videretur exclusus, & se gauderent de Clericis triumphasse. Verum quam grave sit statum matris Ecclesiæ invisis factionibus conculcare pœna evidenter docuit è vestigio subsecuta.

CAP. XLVI.

De Bello, quod habuerunt Spalat. cum Trag.

HIs ita gestis Bernardus Potestas in perniciem Trag. cæpit fabricare machinas, magnasque belli copias præparare. At vero Trag. scientes se impares esse potentia, nec sperantes se posse resistere violentiæ vicinorum, cæperunt magno pavore dissolui. Tunc legationem mittentes verbis valdè lenibus, & submissis pacem postulabant, satisfactionem omnimodam pollicentes. Sed Potestas, ut erat ferocis animi auditis humilitatis sermonibus in tumore superbiæ maximè levabatur, & consiliis quorundam juvenum usus, nolebat declinare ad amicitiam, sed ingentia minabatur, undè factum est ut Spalatenses præparata expeditione exierunt in multitudine classium, quas habebant, & venerunt adnavigantes insulæ versus Trag. non quidem pugnandi proposito, sed facta ostentatione animos hostium deterrere volebant totam Civ. Trag. sed Trag. visa parte Spalat. exercitus metu, quem habebant, paulatim ex sufflato cæperũt animis incalescere, arbitrantes pulcrius mori per vulnera, quàm vitæ ignominiam sustinere, & nullo præmisso deliberationis tractatu subito ad mare concurrunt, ligna remigibus complent, armis exornant. Erat autem ibi quædam trieris magna, & excelsa, quam Rex Bela descendens eis reliquerat conservandam, quam pubes selecta stipendiariorum, ac civium conscendens in mare procedunt: Armarunt, & duas Liburnas cum aliquot paucis, & brevibus lignis, & erat eis auxilio lignum quoddam magnum ex bonis juvenibus stipendiariis, & profugis Iadren. Omnes hi exeuntes à portu ad spatium unius milii remigarunt. Et videntes numerosam classem expeditionis Spalatinæ sparsim littora insulæ perstringentes timuerunt, & versis ad Civitatem pro-

proris cursu retrogrado fugiendo redibant; at verò Spalat. præter opinionem suam videntes eos in mare exiisse, gavisi fuerunt valdè. Et putantes eos si attingi possent, nulla evadere ratione, fortiori annisu Spalaten. incubuere remis, & totis viribus remigantes conabantur antequam ad sua evaderent eos jaculis præpedire. Et ecce dum Trag. evadere moliuntur, magna eorum trieris in vadosa incidens loca hæsit terræ, stetitque fixa, & immobilis. Turbati ergo, & perterriti Trag. nesciebant quô divertere possent; Et tandem resumpto Constantiæ Spiritu cohortati sunt semetipsos, & connectentes ambas liburnas ex utroque latere hærentis galeæ cæperunt stare parati, insultum hostium expectantes; Ecce autem Bernardus majori ligno invectus, ut erat impetuosus, & præceps in arma noluit socios præstolari, sed irruit repentè in hostes, & intentis arcubus cæperunt sagittis insistere, pilis & contis acriter imminere. Econtra verò Trag. de puppi suæ trieris eminentius impendentes, quasi ex arce non cessabant lapides super lapides in hostile agmen immittere, & crebra jacula contorquere; sed Spal. nullum lapidem intra sua ligna posuerant, sed lapidum grandinem scutis excipientes, instabant fortiter è puppibus gladiis, & lanceis præliantes, & cum tanta fortitudine res ageretur, cadebant hinc, & inde quidam vulnere, quidam morte prostrati. Heu dirum, & nefarium bellum, ut spreta lege naturæ pater in filium, & filius in patrem armabatur, frater in fratrem, amicus in amicum scelestis manibus grassabatur. Non illud erat hostile, sed domesticum, & civile certamen. Vbi autem pars magna diei armorum stridoribus & contrariis congressionibus fuisset expressa. Eventus victoriæ hinc inde dubius oberrabat; Sed eo jam certamen erat deductum, ut Spalat. prævalentibus turmis excussa esset pugnantium acies de puppi hostilis galeæ, & usque ad medium depulsa; & cum prope jam esset, ut Spalatina juventus insiliret ad eos, ecce una ex Liburnis Spalat. in qua melior pugnantium erat manus, fortiter remis impulsa percussit unam ex Liburnis Trag. quæ religata erat à latere majoris galeæ, venitque rostrum per mediam ratem inter remos. Tunc hi, qui erant in Trag. ligno insultu hostium tremefacti ascenderunt ad Galeæ præsidium, & lignum cui insederant, sublevatum est; Rostrumque Spalat. Liburnæ ità tenaciter hæsit, tamque fortiter stetit, ac si clavis ferreis fuisset affixum. Cumque multo conatu temptaretur avelli, nil profuit, sed sic non homine, sed Deo capta permansit. Hostes verò desuper imminentes, non desistebant homines obruere lapidibus, prosternere jaculis, donec insilientes in eam, totalem ex ipsa victoriam obtinerent: Interim autem mare ad incrementum suo more surgens fecit enatare triérim, & prospero aquarum cursu cum insperatæ prædæ tripudio ad propria devecti sunt: sed cum Spalat. classis iterum vellet prælium victoribus instaurare, ingruentibus jam nocturnis tenebris intercepta tristis, & mærens ab hoste discessit. Capta est tunc Spalat. Ratis & LX. ferè de melioribus Civ. & omnes arctis compedibus astricti, carceris sunt custodia mancipati: Ecce quomodo fatorum series non opinione humana, sed divina dispositione procedat, ut de sua virtute confisi bello succumberent, & de suis viribus desperantes ex hostibus triumpharent, quia non in multitudine exercitus victoria belli sed de Cælo est fortitudo. Discant posteri quàm durum sit contra stimulum calcitrare, cum hi, qui nuper conculcando statuta Ecclesiæ quasi victores de imbellibus Clericis exultabant, nunc à despectis hostibus devicti, probroso carcere pænas luunt; Nihil enim ut ait scriptura in terra sine causa fit, sic namque succedentibus rebus completum videtur, quod in persona Ecclesiæ dicitur per Prophetam: *Misit de Cælo, & liberabit me*, quid verò de aliis malè gestis referam bellis cum propter ipsius Potestatis insolentem temeritatem, imò propter peccata Civium, qui capti, qui gladiis trucidati, qui æquore submersi tunc fuerint Cives, flere magis, licet quam aliquid dicere; etenim cum quibusdam Sclavis confæderati Trag. nunc clàm, nunc palam, nostratibus offendentes, cędes, & prædas plurimas faciebant. Et quorsum se terra, marique vertebant, lætis successibus exultabant. Econtrario Spal. cuncta cedendo sinistrè, de die in diem ad deteriora vergebant. Nam quasi miraculosè gestum est ut rectè tricesimo die, quo Ecclesiæ jura perturbare temerè præsumpserunt in illo nautico bello succumberent. Et cum die Iovis post Epiphaniam temeratus ab eis fuerit status privilegii clericalis, die Iovis in Carnisprivio, die Iovis in Albis Paschalibus, die Iovis in Octavis Pentecost: pessimos belli eventus, & infelices casus personarum, & rerum passi sunt, & quorum antecessores nudis pedibus à Spalat: pacis fœdera olim rogaverant, plurima servitia, & honoris obsequia, tamquam majoribus impendentes, nunc vice versa, Cives nostri dati eis in prædam, eorum pacem coacti sunt exoptare; sic ergo completum est in eis illud Propheticum Zaccariæ oraculum ubi de Clericis dicitur: *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei*, & post hæc quasi quæreret quo genere vindictæ tales sunt puniendi, subjungit, dicens: *extendam manum meam super eos, & erunt in prædam his, qui serviebant sibi.* Cesset ergo gloriari vanitas humana, cum in rebus bellicis sola virtus operetur divina, dicente Domino per Prophetam,

numquid gloriabitur securis adversus eum, qui secat in ea, &c. Undè enim eventus ille inopinabilis, nisi Deo disponente, processit, ut in illo certamine, quod cum piratis nuper gestum, quod nulli penè placuit, læta successit victoria, & in hoc quod nulli penè displicuit, tristis casus evenit. His ita gestis Potestas ad propria recessurus ad Ecclesiam accessit, & seditionis scandalum, quod in electionis processu per pravos homines nasci permiserat humiliter est confessus, & veniam postulavit. Hoc idem confessus est in plena concione publici Palatii, asserens, quod Capituli factum fuisset legitimum sed prava, & perversa importunitas Laicorum.

CAP. XLVII.

Qualiter Spal. vastaverunt Campum Trag.

TUnc Spalaten. de suis viribus diffidentes, de Ninosclavi Bani Bossenen. potentia plurimum sunt confisi, quem advocantes, & sumptus ei ex publico ministrantes etiam Civ. in Comitem præfecerunt, ipse autem veniens multis, & fortibus constipatus viris, abiit cum Spalat. ad Campum Trag. ubi per duas ferè hebdomadas confidentes succiderunt vineas, secuerunt arbores, omnia sata, & culta vastantes; Indè verò recedens abiit in terram suam tradita sui regiminis vice cuidam cognato suo nomine Rizardo, qui erat Calaber natione, reliquit etiam pro Civ. tutela unum de filiis suis cum optima equitum turma, sed Trag. obduratis animis noluerunt relaxare captivos, sed missa legatione ad Regem narraverunt ei cuncta, quæ facta fuerunt per Banum cum Spalat. in Campo eorum. Rex verò his auditis, iratus est valdè, statimque vocans quemdam Ducem suum nomine Dionysium virum potentem, qui erat Banus totius Sclavoniæ, & Dalmat. misit cum eo quinque Ecclesien. Episcopum, & cum quodam Comite Michaele, & cum multis aliis Vng. proceribus imperans eis districtè, quatenus in Dalmatiam venientes quantumcumque possent rigidam de Spal. exercerent vindictam. Alium exercitum misit ad ulciscendum Bani Bossinen. temeraria facta. Spalat. etiam miserunt Legatos ad Regem excusantes se, & factum quanta verborum lepiditate poterant palliantes, sed Rex dolorem sui cordis callida responsione dissimulans finxit se non multum curare de talibus, remisit eos ad propria, & quia Ecclesia pastore vacabat petiit, ut eligerent Hugrinum Cesmen præpositum in Archiepiscopum Spalat. Ecclesiæ, asserens quod propter ipsius nobilitatem, & scientiam tota florebit Ecclesia, & Civitas ejus suffulta consiliis de multis anxietatibus indubitatum consequetur solamen. Reversi nuntii responsa Regia cum gaudio retulerunt: Nullum tamen super facto hujusmodi regale tulerunt rescriptum, Cives verò hæc audientes, & credentes omnia veritate constare statim ad Archid. & Capitulum accesserunt, & imperantes potius quam consulentes petebant ut in continenti celebraretur electio cum eisdem: Archid. verò quia non ignota sibi erat insolentia Hugrini, non acquiescebat laicali instantiæ, dicens, quod electio non est celebranda præcipitanter, & cum secularium tumultu, sed matura deliberatione fratrum, & religiosorum virorum; sed Laici suo more in jurgia prorumpentes, conabantur hæc à Clericis per violentiam extorquere: Verùm dimisso conventu Comes Rizardus, Murgia Iudex, & cæteri de consilio abeuntes, ad Cameram Ecclesiæ per vim acceperunt bullam Capituli connivente eis Fusco presbytero, cum tribus, aut quatuor nequitiæ sociis, & asportantes eam conscripserunt litteras sub nomine Capituli bullantes eas falsò, miserunt duos ex nobilibus, qui se procuratores Capituli asserentes electionem ad Regis libitum celebrarent; sicque factum est, abierunt ad Regem Nuncii taliæ legationis prosequentes mandatum, & quia tunc erat Rex in partibus Sclavoniæ citò reversi sunt dicentes: electionem se Hugrini fecisse, & Regem Civitati esse placatum, & magnam ab eo gratiam fore Civibus repromissam sed vulgo dicitur (mendacium curtos habere pedes) parum potest procedere, cito deprehenditur, non enim bono peraguntur exitu, quæ malo sunt principio inchoata; Nam qui Regem placatum dixerant, verius dicere poterant Regem Regum Dominum auribus fore talibus ad iracundiam provocatum. Qui enim gratiam se jactabant Civibus detulisse, dirum magis incendium, & excidium ferè toti patriæ detulerunt; Etenim non duabus ex integro elapsis hebdomadibus descendit Dux Dionysius cum Principibus supradictis & coadunato exercitu copioso Vng. Dalm. & Sclavorum venit, & castrametatus est in Salona. Tunc Spal. accedentes ad eos multis exeniis, & blandis alloquiis eorum demulcere pectora satagebant, sed ipsi Regium exequentes edictum, non rectis oculis aspiciebant Cives; sed aspera comminantes petebant obsides, & magnam pecuniæ quantitatem, sed cum grave videretur civibus à statu suæ cadere libertatis, allegabant Privilegia, quibus eorum Civ. à tali exactione debebat esse libera, & immunis. Cæ-

nis. Cæterum ipsi Privilegiorum lege contempta, ad exhibitionem dictarum rerum totâ Cives instantia perurgebant, verùm cum Spalat. omnino facere denegarent, commovit se universus exercitus & prope Civ. accessit. Anno Domini MCCXLIIII. quarto Idus Iulii factum est ingens prælium in suburbio Spalat. Totus namque exercitus per acies ordinatus cæpit circa maceriam præliari: Diviserunt autem se Vng. per cuneos, & steterunt cum Bano procul Episcopus cum acie sua, Philetus Præpositus cum acie sua, Traguriensès cum sua, Castellanus etiam Clissien. cum sua, & alii plures. Tunc appropinquantes maceriæ quærebant aditum unde intrandi facultatem haberent; sed Spalat undique circumfusi, hostilem impetum jaculis, & lapidibus longius propellebant. At verò Trag. qui erant gnari locorum, circumeuntes ex Occidentali parte ascenderunt ad pedem montis, & cæperunt in ea parte committere prælium maceriesque secundùm loci situm invalidior erat, & pauciores oppugnatores habebat. Tunc stantes ex adverso maceriæ excelsiores fuerunt his, qui maceriam defendebant, & lapidum multitudinem projicientes in eos compulerunt interius ad planum descendere, & quia concives non audebant alia loca deserere per quæ fuerant ordinati, non potuerunt illis præstare succursum: Mox ergo Tragurini maceriam conscendentes cæperunt instare acriter his, qui jam inferius stantes non sinebant, eos descendere, & ulterius pertransire, sed cum multitudo magna confuso ordine, & cum impetu ascendisset, statim maceria sub eorum pedibus diruta est, & in planum redacta, videns autem universus exercitus, quod via esset latius patefacta, catervatim omnes ad loci illius aditum confluxerunt, & in suburbium irruentes usque ad muratas ædes cum Civibus manu ad manum pugnando venerunt. Cæsi autem fuerunt ex Spalaten. usque ad decem viros, de Vng. verò & Sclavis mactati fuerunt fermè homines XXX. sic autem quoniam debile fuit maceriæ munimentum non potuit tantæ multitudini obsistere peccato Civium prægravante. Tunc introgressi hostes, statim apposuerunt ignem ex parte Occidentali, & Zephiri aura perstrepente asperius omnes domos ligneas, & vimineas brevi spacio combusserunt, ventoque flammarum globos violentius deprimente, adustæ sunt domus lapideæ quasi XX. & ita die illo quingentæ, & eo amplius ædes intra septa macerie conflagrarunt; Videntes autem Cives virtutem ignis vehementius crescere, flammarumque copiam de domo in domum vorando transire, ingenti sunt pavore percussi, metuentes, ne forte domibus suburbanis exustis, totam Civ. vorax flamma corriperet: Ille dies putatus est Spalato ultimus illuxisse: tantus enim quosdam invaserat metus, ut Murgia, qui erat inter Cives ditior & loquacior, asportatis pecuniæ sacculis ad quasdam naves, diceret deditionem Vngaris faciendam; Alii verò vigore Spiritûs confortati timiditatē ejus verbis asperis increpabant; Advesperascente jam hora, & inimico cessante incendio, miserunt Spalat. ad Vng. pacem suppliciter postulantes. Sed Banus de victoria lætus, de suorum verò cæde non modicum mœstus adhuc minaciter respondebat. Sic dies illa luctuosa satis, tristisque discessit, sequenti verò die videns Banus, & cæteri Principes, quod intra structuras murorum non sic foret tuta congressio, sicut externo fuerat inter maceriarum fragilia, & vilia munimenta, vocatis Spalat. cæpit cum eis de pace tractare, Spalat. verò videntes se in arcto positos hic hostilibus circumseptos catervis, inde Trag. CC. Cives carceribus mancipatos, condescenderunt ad omnia inevitabili necessitudine coarctati; passi namque sunt dare fisco Regio sexcentas Marcas argenti, & sex filios nobilium in obsides tradere in suæ fidelitatis constantiam comprobandam. Principes verò promiserunt firmiter, quod reformata pace cum Trag. totalis relaxatio fieret captivorum. Aliis quibusdam interpositis articulis, quos hic inserere opus non fuit, & sic prædicti Principes infecto negotio ad propria sunt reversi. At verò Spalat. de Hugrini potentia freti credebant per ipsum omnes casus suos ad integrum restaurari. Tunc adeuntes Archid. cum Capitulo instabant ut electioni assensum præbentes, pro electo mittere festinarent, sed non acquiescebat Archid. cum cæteris, scientes quod talis electio nullius erat valoris, cum foret in maximum opprobrium Ecclesiæ attentata, sed hi qui pestifero adhuc invidiæ ulcere tabescebant, non putabant Archid. justitiæ zelo moneri, sed credebant quod ad se rem traheret, & adhuc electionis præteritæ spei sibi fiducia superesset. Tunc Judex Murgia, Fuscus presbyter, & cæteri quos pravæ intentionis vexabat inscitia, concitantes populum, cæperunt urgere Archid. ut ipsemet personaliter ad ducendū electū proficisci deberet: Archid. ergo licet displiceret electi persona, & maximè falsæ electionis processus, ne qua tamen malitiæ cavillatio crederetur, cōdescēdere decrevit, sed nullo modo prius ire acquievit, donec ipsimet temeritatis auctores proprio confiterentur ore, quod in subscriptione bullæ, & in cunctis falsitatis processibus contra Deum, & contra animas suas facere præsumpsissent. Sic ergo abiit Archid. non tam voluntarius, quam coactus, & sociatus Ioanni Vitalis laico in Vng. est profectus. Ibi in præsentia D. Belæ Regis, & ejus Curiæ qualitercunq; Hugrinum denuò elegit. Cui Rex ibidem concessit Comitatum Civ. Spal. & dominium insularum cum quibusdam aliis rebus; reversus igitur Archidiaconus ad propria non invenit vivos Fuscum, & Murgiam, & quosdam alios,

qui in depressione Ecclesiastici juris nequiter, & perperam plus cæteris contendebant: Rex verò apud Vranam positus circa Paschale festum susceptis à Spalat. quinque millibus lib. relaxari fecit cunctos captivos, & D. Hugrinus Archielectus cum magna familia equitum, & Clientum veniens Archiepiscopale Domicilium habitaturus intravit. Posteà verò toto elapso triennio, iste Hugrinus ex mandato Apostolico consecrationem suscepit in Ecclesia B. Domnii per manum istorum suffraganeorum suorum vid. Treguani Trag. Nicolai Pharen. Bartholom. Scardon. & Philippi Senien. Episcop. anno Redemp. M. CCIII L. duodecimo Kal. Octobris gerens annos natu circiter XL. Fuit autem utraque præditus dignitate Archiepiscopatus, & Comitatus, nec his contentus ad altiora semper, & ditiora toto mentis desiderio anhelabat: Erat autem sanguinis nobilitate turgidus, juvenili calore pomposus, staturæ proceritas, & faciei venustas, quibus cæteros præcellebat, non permittebant eum mediocria de se sentire, secularibus quidem negotiis totus intentus, Ecclesiastica velut superflua quædam, & minoris curæ indigentia segniter procurabat, ita demum omni studio mundanæ deditus cenodoxæ, non sapientum, non religiosorum appetebat consortia, sed armorum circa se catervas habere gaudebat. Verum cum pro militaribus stipendiis domesticæ sibi non sufficerent facultates, tendebat manum ad aliena, & illicita cupiens in victu, vestitu, & multitudine clientelæ Vngaricorum Prælatorum se copiis coæquare, sic autem tam Clericis, quam laicis, atque monasteriis durus exactor, & onerosus dominator erat. Tentavit autem omnia jura Canonicorum subtrahere, totasque quatuor decimales portiones ad usum proprium retorquere, sed obsistente Archid. cum cæteris non valuit, nisi portionem pauperum dumtaxat contra prædecessorum suorum consuetudinem usurpare, & quia non permittebatur de rebus Ecclesiæ suam ex toto explere cupidinem nulla Charitatis connexio eorum animos in consensum mutuum constringebat, sed dira discordiæ pestis eos sæpius in contentionum scandala concitabat, Laici verò nihilominus de ipso sua spe fuere frustrati, nam cum putarent eum contra inimicos Civit. fortem, ac bellacem futurum Principem, è contrario mitem, & pacatum se gerens cum eis, omnem austeritatis suæ rigorem in cives suos exercere volebat: Erat autem bonis turbulentus, & minax, pravis verò munificus, & amicus. Ita quidem contigit, ut omnibus gravis, & intolerabilis videretur, ob quam causam ipse semper contra Cives, & Cives contra ipsum malivolentiæ suspiciones gerebant. Consecratus tandem ut prædictum est, misit prænominatum Episcopum Senien. ad Domni PP. Innocentii Curiam, qui tunc manebat Lugduni, petens suppliciter, ut palliū ei mittere dignaretur, quo obtento reversus est Episcopus, palliumq; tradidit, ex mandato Apostolico in manibus Barth. Scard. Episcopi eidem Archiepiscopo assignandum. Idem tamen Episcopus licet jam relicto seculo fratrū minorū religionē intrasset, vocatus tamen Spal. venit, pallioq; ut ei mandatum fuerat Hugrinum Archiepiscopum investivit. In his diebus contigit quemdam fratrem Ioannem natione Vng. de ordine prædic. eligi in Episcopū Scardonen. qui præsentatus Archiepiscopo in illis tunc partibus existenti confirmationem ab eo suscepit, secumque duxit ad Metropolitanā Ecclesiam consecrandum, Misitque, & vocavit suffraganeos cum quibus eadem erat consecratio celebranda. Eo autem temporis articulo infelix Hugrinus gravi languore corripitur, & ingravescente paulatim morbi fervore XI. die ad extrema vitæ pervenit. Sic autem cōtigit ut pridie quam prima vice decoratus pallio, consecrationē ejusdem Episcopi celebrare volebat cum eodem pallio ad tumulum est delatus, & ita duntaxat funeris pompas, non autem divina potuit Sacramenta pallio decorare. Illis autem diebus cum in lecto infirmitatis decumberet & jam de vita penè penitus desperaret, vocavit fratres de Capitulo, & in eorum præsentia satis benè, & ordinabiliter condidit testamentum: Coram quibus, & coram aliis religiosis viris mirabiliter de peccatis compunctus publicè de quibusdam excessibus confessus, nihilominus autem cum multis lacrymis, & gemitibus validis secreta confessione coram suo cōfessore pœnitendo vehementer afficiebatur de omnibus si superviveret satisfactionem omnimodam promittendo, nec semel, sed pluries, in ipsis diebus confitebatur. Fuerat enim vir litteratus, & naturali facundia præditus, & maximè in divina pagina eruditus. Studuerat enim apud Parisios annis ferè duodecim in Theologica facultate, subministrante sibi scholasticos sumptus Hugrino Colocen. Archiepiscopo patruo suo, emerat enim sibi cum multa quantitate pecuniæ totum corpus Bibliæ cū Commentis, & glossis, sicut solet legi à magistris in scholis. quo defuncto, & apud Ecclesiam fratrum prædic. honorificè tumulato suffraganei qui ad consecrandum Scardon. Episcopum convenerat ejusdem Archiepiscopi exequias celebrarunt, & frater Ioannes, qui in Episcopum venerat consecrari per electionem unanimem in Archiepiscopū extitit postulatus: præfuit autem Hugrinus à die consecrationis suæ usque ad diem sepulturæ Anno uno, mensibus duobus, diebus decem.

CAP. XLIIX.

De Rogerio Archiepiscopo.

CVm autem ad prosequendum electionis negotium ad D.PP. curiam nuntii quærerentur, vix inventi sunt duo, qui hoc onus assumerent,

merent, Desa Corvl Canonicus, & Dragus nepos Sabaci Spalat. Civ. adeò videbatur omnibus grave, & periculosum usque ad Gallias pergere, quia D. PP. Innocentius Lugduni eo tempore morabatur. Propter discordiam siquidem, quæ inter Ecclesiam & Fredericum Imperatorem agitabatur acriter, grande viarum discrimen illuc pergentibns imminebat. Tunc prædicti nuntii iter arripientes, abierunt per Lombardiam cum multa cautela. Illuc tandem pervenientes, & legationem sicut eis injunctum fuerat procurantes, per totum fermè annum in prosequutione negotii occupati fuerunt: quia verò periculosum ac sumptuosum erat iterato pro facto hujusmodi legationem mittere, metuentes sicut, & contigit nè forte quod factum fuerat, non deberet admitti, hoc electores in petitione adjecerunt, ut si postulatio facta summo Pontifici non placeret, alium ad regimen Spalat. Ecclesiæ cum plenitudine Pontificalis officii mitteret, secundum suæ arbitrium voluntatis, sicque factum est, ut cassata postulatione prædicta mitteret Apulum quemdam de partibus Beneventanis Rogerium nomine ex Oppido, quod Turris cepit, vocatur. Fuerat autem Clericus Capellanus cujusdam Cardinalis Joan. Toletani, quem frequenter pro suis, & Ecclesiæ negotiis procurandis in Vng. mittere solitus erat. Idem autem Rogerius tempore Tartarorum ibidem inventus est, & in eorum manibus incidens, & inter ipsos per biennium ferè sub specie alicujus vilis, & pauperi servi delitescens, vix evasit mortis incursum. Cum autem ad suum Dominum reversus fuisset, cepit idem Cardinalis ad ipsius promotionem satis vigilanter intendere, & ipsum in notitiam, & gratiam D. PP. devenire fecit. Consecratus tandem, & palliatus recessit de Curia, & transiens per Lombardiam devenit Venetias, ibidem aliquantam faciens moram emit quæ sibi erant necessaria, XX. ferè annis in Romana Curia commorando, non parvam cumulaverat pecuniæ summam. Inde iter arripiens venit per Carinthiam, & transiens partes Aquileiæ à D. Bertoldo Patriarcha honorificè susceptus est, quem Curialiter pertractans, dedit ei conductum per totam suam diœcesim, expensas affluenter subministrando, quousque fines Regni Vng. attigisset; Ingressus autem partes Pannoniæ venit in Vng. & pergens ad D. Belæ Regis Curiam cum commendatitiis D. PP. litteris, exposuit seriem negotii qualiter ad regimen Spalat. Ecclesiæ fuerat destinatus; Non autem placuit Regali Celsitudini quod factum fuerat circa ipsum, non modicum ferens indignè, quod promotus fuerat præter ipsius conscientiam, & assensum. Dissimulato tamen indignationis motu ad sedem suam Archiepiscopum pacificè abire permisit. Venit autem cum XX. equitibus cum Capellanis, & familia, & secunda Dominica de Quadragesima Civ. ingrediens cum magna Cleri, & populi alacritate susceptus est. Fuit autem iste Rogerius Archiepiscopus, vir satis industrius, & in augendis rebus temporalibus multum sollicitus, & intentus. Cepit autem reparare domos, & Cameras Episcopii, easque studiosius decorare; Forinsecus autem fecit cœnacula, & solaria trabibus, & asseribus satis artificiosè compacta, quæ magis ad apparentiam, quam ad indigentiam videbantur constructa; Cellas verò vinarias necessariis novis utensilibus adornavit. Ædificavit in Salonæ fluvio Molendina, posuit aratra, acquisivit equos, & animalia, & quia propter inopiam rei familiaris non sufficiebat ad omnia, multis Ecclesiis, & Monasteriis erat plurimum onerosus. Multum denique conabatur honorificè vivere, preciosam habebat supellectilem, sumptuosas volebar vestes, & lectisternia: Pro majori parte anni domi residebat, nec facilè egrediebatur ad publicum, nisi Clericorum & Clientum honesta comitante caterva, mundam, nitidamque volebat tenere mensam, maximè quando hospites aderant; solebat namque adventantes ex diversis Civitatibus nobiles ad convivium invitare, eisque satis affluentes præparationes apponere satagebat. Quando verò ad visitandam Provinciam egrediebatur, volebat semper aliquos de Canonicis, & de Civibus in sua societate habere.

CAP. XLIX.

De Adventu Regis Conradi.

PEr idem tempus Rex Conradus filius quondam Frederici Imp. exiens de Germaniæ partibus ad capescendum Siciliæ Regnum properanter iter agebat. His cũ non paucis triremibus navigans per ora Dalmatici littoris pacificè vehebatur, suscipiebatur verò magnificè à Civitatibus ubicumque applicare volebat, & tamquam præpotens R. honorabiliter à cunctis: Sed quia pater suus ab Innocentio PP. in concilio Lugdunensi fuerat condemnatus, & Imperiali dignitate cum omni sua prole privatus, ac anathematis mucrone percussus, cum idem Conradus ad portum Spal. Civ. applicuisset, Rogerius Archiepiscopus ipsum sentiens, quod vellet ingredi Civitatem fecit claudi Ecclesias, & ab omnibus cessare divinis; ipse autem festinanter foràs egrediens cum Thoma Archid. & cum quibusdam de senioribus, secessit ad villas, ibique tam diu demoratus est, quamdiu Rex ipse in Civitate resedit. Videns autem Rex quod Archiepiscopus eum vitabat, non modicum tulit indignè, ex eo maxime, quod de suo Regno natus in his partibus præsulari dignitate fuerat sublimatus; Cum autem Cives Spalat: ipsum gratanter suscepissent, & fecissent eum in domibus Episcopii hospitari. Rex idem versando scri-

do scrinii cartulas, quas ibidem reperit multum sollicitè perquirebat, si fortè aliquod invenire scriptum, ex quo posset ipsum de infidelitate sui R. infamiæ nævo notare, alias autem non modicas minas intentabat eidem. Verum illic parvorum dierum moram faciens, vento flante secundo in Apuliam est transvectus, & Archiepiscopus ad sedem suam reversus est.

CAP. L.

De Adventu Belæ Regis secundo.

Rex autem Vng. Bela sui Regni revisendi confinia descendit per Croatiam ad Dalmatiæ Civ. fecitque sibi parari hospitium apud Ecclesiam S. Petri, quæ est inter Salonam, & Trag. ibique resedit non paucis diebus cum magno diversarum gentium comitatu, confluebant autem ad eum tamquam ad D. undique multitudo populi propter diversas causas apud ipsum expediendas, tunc ascendens Galeam venit ad portum Civ. Spal. ingressusque in eam cum multa ambitione sicut Rex, Regalia gerens insignia, magna Cleri, & populi exultatione susceptus est, mansitque die illa, & nocte in palatio Nicolai Duymi; Cives verò ad ipsum frequenter accedentes, valdè benignè suscipiebantur ab ipso, affabilem se, ac strenuum eis plurimum exhibendo. Tunc cepit eis non animosè, sed moderata allocutione inproperare de promotione Archiepiscopi, vid. quod hominem alienigenam, & ignotum, non de suo Regno, & præter ipsius conscientiam, & assensum voluerunt antistitem habere, sed cum Cives se multiformiter excusarent, Rex factum æquanimiter tulit, mandans eisdem dumtaxat laicis, & eosdem astringens vinculo juramenti, quod de cætero tale quid facere nullatenus attentarent. Verumtamen eumdem Archiepiscopum quamdiu hic stetit, & quoties ad ipsum in Vng. est profectus debita semper veneratione tractabat, ipsum ad se crebrò venire faciens, & cum eodem amicabiliter colloquia faciebat. Demoratus est autem Bela R. apud S. Petrum multis diebus; A Civibus autem nostris pluribus est honoratus deliciis, quos regratians affatim, eosque cum plenitudine suæ gratiæ relinquens ad Vng. reversus est.

CAP. LI.

De Adventu Reginæ.

Aliquantis autem transactis annorum curriculis D. Maria Regina, Græcorum Imp. stirpe progenita, descendit ab Vng. per Pannoniæ, & Croatiæ partes iter faciens ex ea videlicet causa, quia fidelitatem requirebat ab illis gentibus filio suo Belæ adhuc in puerili ætate constituto, quem super illas partes Ducem præfecerat, quod dominiū ei naturali jure competebat, utpote qui secundus erat Regis filius, primogenito jam Stephano Vngarici Regni diademate insignito: Venit ergo cum magno Principum, ac militum Comitatu, & in Castro Tiniensi resedit. Ibique convocatis omnibus illarum regionum proceribus, habuit cum illis de prædicta causa colloquium. Illis autem diebus contigit quidam de custodibus Castri Clissiæ, tempore messium descendentes Salonam, cæperunt in aliquibus locis diripere Spalat. fruges. Quod cum in Civ. auditum fuisset, concurrerunt aliqui indiscretæ audaciæ juvenes, non ex Civitatis mandato, sed stultitiæ calore succensi: Quasi ad propulsandam injuriam, & violentiam, violenter exierunt. Pervenientes ad ipsos, cæperunt rixari cum eis, in qua rixa duo Vngari perempti sunt. Quod cum ad aures Reginæ devenisset, irata est valdè, statimque Tiniense deserens Castrum, turbulenta nimis, & minax, ad sumendam de Spal. vindictam totis viribus properabat; Sed cum ipsi præsensissent, quod Regina pessimum gestaret propositum, miserunt ad eam nuntios supplicantes, & satisfactionem ad ipsius beneplacitum promittentes, postulabant, ut non indignatione commota, sed placata, & pacifica ad fideles suos accedere dignaretur, cum facinus illud non ex deliberatione communi, sed casu contingente perpetratum fuisset, nec ad eorum culpam referendum erat, qui pro defensione suarum rerum exierant, sed ad illorum potius nequitiam imputandam, qui aliena diripere satagebant. Sed ipsa nihil ad rationabilem nostrorum excusationem flectens sui animi rigorem venit, & posuit se in Clissiæ Castro. Inventus autem ibi est Rogerius Archiepiscopus, qui ascendens ad eam nitebatur prò se, & pro Civitate pacem, & gratiam impetrare, sed ipsa ex verbis ejus sævior facta ad ipsius, & Civitatis odium multò fortius inflammabatur, suspicans de ipso quod esset omnium incentor malorum, & nisi amicorum subsidio recessisset de castro, paratum jam sibi à Regina periculum imminebat. Destinabant ad eam Spalat. quotidie viros religiosos, & nuntios, mittentes exenia, & delicias si fortè aliquo modo placari potuisset, sed ipsa obfirmato ad ultionem animo ferocitatem sui pectoris ad clementiam nullatenus relaxabat. Erat autem cum ipsa Exercitus magnus Vng. Sclavorum Cumanorum, quibus præcepit arma capere, ad Civit. descendere, prædas animalium facere, domos incendere, vineas, & agros invadere, & cuncta, quæ possent absque remedio devastarent. Spalat. verò videntes tam magnum sibi instare periculum, cæperunt vigilanter ad custodiam Civ. insiste-

insistere armis se, ac opportunis obstaculis præmunire, non foras quidem egredientes, sed ferro armati pro mænibus excubantes. Post damna verò multa, quæ sui exterius intulerunt, videns Regina, quod nil posset contra Civ. ex violentia proficere, ad versuta se contulit argumenta. Finxit enim se jam fore placatam, nihilque curare à modo de homicidio perpetrato, respondítque benignè nunciis Civit. quod vellet de cætero cum eis ad pacis concordiam declinare, & quod jam non deberent aliquem timorem habere. Misitque cum eis tres, vel quatuor Comites, & triginta ferè milites gladiis tantummodo circa femur dependentibus, sicut eis mos est ubique incedere, præcepitque secretius ipsis, ut blandis verbis Cives seducerent, & eos extra muros quocumque possent ingenio provocarent, & quotquot possent caperent, & ad Castrum traherent, alioquin sine misericordia gladiis trucidarent. Venerunt autem nuntii cum gaudio nunciantes Dominam jam esse placatam, bona fide suaserunt civibus, ut exirent, quia dixerant Vng. quod nollent ingredi Civ. ne fortè aliqua seditio oriretur: Sed exeant majores, ut cum eis pacis fœdera roboremus. Crediderunt Cives verbis pacificis, & dolosis nullas insidias suspicantes pro eo quod Regina vultu sereno verba sua seria nunciis protulisset, exierunt nihil metuentes vid. Iudices, & consiliarii, & alii non pauci, veneruntque per Orientalem portam juxta locum fratrum prædicatorum sedentes cum eis, & verbis pacificis de concordia contractantes. Vngari mox dato signo insiluerunt, & extractis gladiis arripuerunt quinque de Civibus vid. Dessam Michaelis Iudicem virum senem, & grandævum cum suo filio Nicolao, ac Nepote Michaele filio Leonardi, Iudicem Ioannem Vitalis, & Iudicem Petrum filium Cernechæ, quibusdam verò vulneratis; alii omnes Deo præstante auxilium de manibus ipsorum elapsi sunt, & evaserunt. Audiens autem Bela Rex omne malum, quod Regina Spalat. irrogaverat valdè indoluit, & protinus misit duos viros sapientes, & religiosos de ordine fratrum minorum, qui eam à sævitia sua compescerent & ad Vngariam celeriter revocarent, sed ipsa in suo rigore perdurans captos nobiles, & ignobiliter, ac inhumaniter ad Castrum tractos in obscuro carcere fecit detrudi. At Spalat: mœstiores effecti quod de talibus fraudolentiis opportunam nescirent adhibere cautelam, cum eis sæpius ab amicis persuasum fuisset, ut sibi circumspectius præcaverent, tristes jam, & confusi miserunt, & remiserunt ad eam suppliciter postulantes, ut nobiles, quos absque culpa capi fecerat, misericorditer relaxaret, sed ipsa nullatenus acquievit; Verumtamen ut videbatur aliquantulum mitigata dedit consilium, ut ad D. Regem nuncios idoneos destinarent, spondens se apud ipsum efficaciter intercessuram. Tunc ipsos captivos de Castro Clissiæ transferens ad Tininum. ibidem eos arctissimæ custodiæ mancipavit, & sic ipsa ad Vng. est regressa: Spalat. verò miserunt Thomam Archid. & Marinum cognomento bona junctam in Vng. illico post Reginam, qui venientes illuc & data copia coram D. Regis præsentia constituti, ibidem residente Regina, cum legationis seriem, ut erat congruentius perorassent: Regina quæ se spoponderat pro captivorum liberatione apud Majestatem Regiam intercedere cum effectu cepit Spalat. accusare de multis. Rex autem nimis credulus verbis uxoris suæ, respondit quod non acquiesceret petitioni Spalat. nisi darentur ei XXIV. obsides de melioribus Civitatis: Archidiaconus autem allegans tenorem Privilegii, quod ab antiquis Regibus Civ. obtinuerat de obsidibus dandis consentire nullatenus voluerunt, & sic infecto negotio ad propria sunt reversi, post hæc missus est Rolandus Banus tractare cum Civibus, qui veniens aperuit eis regale propositum, quod non aliter Concives suos de carcerali poterant ærumna eripere, nisi traderentur ad Regis custodiam ad minus duodecim obsides, quos Rex ipsemet delegisset. Videntes autem se Spalat. tali necessitate constrictos acquieverunt Regiæ voluntati. Et cum Rex, & Regina descendissent, per Sclavoniam, & venissent, & consedissent in oppido quod Bihichium appellatur, miserunt Spalat. duodecim pueros per manus Archid. Duymi Chassari, & Nicolai Duymi; Qui venientes illuc in die Sancto Paschæ assignaverunt pueros ad manus Regis, & Reginæ, recipientes ibidem per Comitem secundum quod à Civibus electus fuerat prædictum Rolandum Banum, pueros verò suscepcrunt alacri animo Rex, & Regina, pollicentes se benignè agere cum Civibus, & quod non diutius ipsos detinerent, & sic captivi, qui per biennium ferè in carcere non meritam luerant pœnam, liberati sunt, & ad propria redierunt: Iam verò de transitu Rogerii Archiepiscopi disserendum esse censentes, ad narrationis ordinem redeamus; Præfuit autem annis ferè XVI. ad ultimum quidem Podagræ languore correptus, toto penè biennio in dolores stratu decumbens, non nisi alienis manibus poterat se movere. Intumescerant denique pedes ejus, & profluenti sanie tabescebant, ita ut membris omnibus destitutus solo linguæ officio utebatur, cum autem omnis spes salutis prorsus recessisset ab ipso, sentiensque sibi diem instare postremum, vocavit aliquos de majoribus Capituli, & Civ. & coram eis condidit testamentum, distribuitque omnia sua nepotibus, & servientibus, argentum, libros, & vestes, præter duo vascula argentea, & duos annulos aureos, quæ reliquit Ecclesiæ ob memoriam sui. Capitulo verò dedit unum scifum argenteum deauratum, & quosdam lebetes de metallo, & aliquam pecuniam fecit distribui pro anima sua, præcepitque executoribus testamenti omnes fruges, vinum,

equos,

equos,& reliqua,quæ remanſerant in domo diſtrahi,& quædam ſua debita expediri, prohibebat autem Archid.dicens,quod non debet Prælatus teſtamentum de jure condere, niſi de rebus dumtaxat non ratione Eccleſiæ acquiſitis, ſed Cives miſeratione commoti permiſerunt ipſum ſuam facere voluntatem. Iſtos verò Epiſcopos dum viveret, conſecravit in Provincia Eccleſiæ Spalat. vid. D. Ioannem Scardon. D. Ladislaum Tinien. D. Colombanus conſecratus eſt in Romana curia, ſed veniens ut moris eſt metropolico jure ſibi præſtitit juramentum. Conſecravit etiam D. Dobroniam Pharen. Epiſcopum, obiit autem XVIII. Kal. Madii, A. D. MCCLXVI. fecitque ſe conſepelire Domino Creſcentio ante fores Eccleſiæ.

Memoriale bonæ memoriæ Domini Thomæ q. Archidiaconi Eccleſiæ Spalat.

* *Nepos.* * *Patrui.* Colomanus * filius Vladislavi R. Vng. ſtans in Regno loco * patris ſui, & quia multa ſtrenuitate vigebat, propoſuit totam Chroatiam uſque ad mare Dalmaticum ſub ſuo Dominio ſubjugare, venit cum ſuo exercitu uſque ad flumen Draue; Crovates verò audientes de adventu Regis congregaverunt exercitum ſuum, & præparaverunt ſe ad pugnandum. Rex verò audita congregatione ipſorum miſit ſuos nuncios, volens ipſos gratioſe tractare, & pacta cum eiſdem ut voluerint ordinare. Croates verò audita Legatione D. Regis inito conſilio omnes inſimul acceptaverunt, & miſerunt XII. Nobiles ſapientiores de XII. tribubus Crovatiæ vid.

Comitem Guran de genere Chacittorum.

Comitem Hugrinum de genere Chucchacorum.

Comitem Marmogniam de genere Subichorum.

Comitem Pribislavum de genere Guddomirorum.

Comitem Georgium de genere Snacittorum.

Comitem Petrum de genere Cithorum.

Comitem Paulum de genere Guſichorum.

Comitem Martinum de genere Carinenſium, & de genere Lapzanorum.

Comitem Pribislavum de genere Politchorum.

Comitem Hobradum de genere Laſnizitorum.

Comitem Ioannem de genere Iamomethorum.

Comitem Mirognum de genere Tugomirorum.

Qui venientes ad D. Regem ei debitam reverentiam exhibuerunt; Dominus verò Rex ad oſculum pacis eos recipiens, & honorificè eos tractans, ad talem concordiam devenerunt, quod omnes prædicti teneant ſuum pacificè, & quietè, & quod non teneantur aliqua prædictarum generationum, nec eorum homines Regiæ Majeſtati ſolvere cenſum, niſi tantum teneantur D. Regi, quando aliqui invaderent ſua confinia Regalia, tunc ſi D. Rex mittet pro ipſis, tunc ire debeant ad minus cum decem armigeris Equitum, de qualibet generatione prænominatarum ſuis ſumptibus, & expenſis, uſq; ad Flumen Drave; Inde verſus Vngariam ad expen. D. Regis uſque quo exercitus duraverit, debeant permanere, & ſic extitit ordinatum de anno noſtræ Redem. Milleſimo C. ſecundo.

IN-

INCIPIT HISTORIA EDITA PER MICHAM MADII DE BARBAZANIS, DE SPALETO, DE GESTIS ROMANORUM IMPERAT. ET SUMM. PONTIFICUM PARS SECUNDÆ PARTIS DE ANNO DOMINI MCCXC.

CAP. I.

De Papa Nicolao, IV.

Nicolaus quartus PP. dictus frater Hier. Episcopus Prænestinus natus de Civitate Esculana Marchiæ in Papam eligitur A. D. MCCXC. Acon. Civ. famosa in partibus ultramarinis à Soldano Bab. & à Saracenis fuit capta, & destructa, ubi tam mares, quam fœminæ per Saracenos capti & in servitutem sunt redacti. Eodem tempore Rex Vladis. Vng. à Cumanis occiditur, & Andreas de Moresinis de Venet. per matrem in Regem Vng. coronatur. Iste PP. Romæ moritur, & in Basilica Sancti Petri sepelitur.

CAP. II.

De PP. Celestino. V.

Celestinus PP. V. Ananiæ eligitur in PP. dictus frater Petrus de Moron. de Monte Macellano, qui fuit Aquilæ per Dominum Vgonem Cardinalem Ostiensem Episcopum coronatus, & mansit in Papatu per tres menses. Postea egrediens de Aquila abiit Neapolim, ibique coram Card. Papatum renuit volens redire ad cellam suam, unde sumptus fuerat, & tunc Carolus Martellus in R. Vng. coronatur.

CAP. III.

De PP. Bonifacio. VIII.

Bonifacius octavus Neapoli eligitur in Papam dictus Benedictus Gaytanus de Campania. Iste fecit sextum lib. in decretalibus, & multa alia bona ordinavit. Quo tempore Comes Guydo de Montefeltro contemnens dignitates hujus mundi abiit, & sumpsit habitum religionis Sancti Francisci, & in ordine minorum finem suum laudabilem vitæ terminavit. Iste Bonifacius Papa, D. Iacobum, & Petrum de Columna Cardinales de Cardinalatu deposuit, & excommunicans eos, & omnes de stirpe eorum fecitque Romæ militias, & fecit capi D. Celestinum Papam, & mitti in exilium ad quoddam Castrum suum ubi finem vitæ suæ ipse terminavit, & Carolus Martellus Primog. R. Sicil. migravit ex hoc seculo cum uxore sua filia Regis Alemaniæ. Item ordinavit plures Cardinales vid. D. Nicolaum Mag. ordinis frater Prædic. & D. Fr. Gentilem ord. Minorum, & duos suos Nepotes A. D. *MCCC.* mense Aug. tempore Bonif. Papæ D. Carolus Nepos Caroli R. Sic. per mare cum galeis Spaletum applicuit, ubi per mensem, vel ferè duos stetit. Egrediensque de Civ. Spalat. in Comitatu Pauli Bani versus Vng. ad usurpandum Regnum prædictum de manu R. Andreæ venit Sagrabiam, & ibi in manibus Mag. Hugrini traditur. Audiens verò Andreas Budæ Regem Carolum venisse ad occupandum Regnum prædictum moritur, & ibidem sepelitur honorificè. Eodem anno magna indulgentia anni Iubilæi Romæ per Papam prædictum constituta fuit. Per idem tempus D. Nicolaus Card. pro Legato in Vng. mittitur causa Coronationis Regis Caroli, qui multas constitutiones in Vng. fecit. Tunc Rex Boemiæ per suum familiarē occiditur A. D. MCCXCVIII. mens. Septemb. die octavo intrante apud Insulam Corsicæ Veneti cum LXX. Galeis à LX. Galeis Ianuensium fuerunt debellati, & devicti. Per idem tempus D. Papa Bonifacius Ananiæ à Familia R. Franciæ, & Columnensibus fuit captus, & D. electus Strigonien. Gregorius nomine occiditur à filiis Nicolai de Columna, quem Papam populus Ananiæ, & gens ipsius Civ. deridentes de manibus prædictorum miserunt eum Romam, ibi moritur viliter, & sepelitur in Basilica S. Petri.

CAP.

CAP. IV.

De PP. Benedicto. XI.

Benedictus XI. Romæ eligitur in Papam dictus frater Nicolaus de Trivisia. Iste absolvit omnes de Columna ab excommunicatione restituens Card. Iacobum, & Petrum in suo gradu Card. Perusii moritur in miraculis corruscando, ordinansque Augustinum de Tragurio Episcopum Sagrabiæ: Iste etiam consensit, quod militias haberet Commune Romanorum & teneret eas, quas tenebant nepotes Bonifacii Papæ. Illisque diebus Marchio nepos Bonifacii PP. à Columnensibus occiditur.

CAP. V.

De PP. Clemente

Clemens V. Perusii in Papam eligitur, iste fuit Archiepiscopus Burgudalensis, iste destruxit Ordinem Templariorum faciens capi Magistrum, & plures Templarios à Rege Franciæ. Iste misit D. fratrem Gentilem in Vngariam pro Legato causa coronationis Regis Caroli Vng. A. D. MCCCVIII. mense Iunii D. Legatus Gentilis intravit Spaletum, ubi ab omnibus de Civ. fuit receptus honorificè, postea abiit in Vng. & fecit coronari Regem Carolum. Per idem tempus D. Robertus Alemaniæ Rex per suum Baronem occiditur, & Rex Carolus Siciliæ obiit ad Christum, & Robertus ejus filius per Papam Clem. Burgundiæ in R. coronatur: Per idem tempus Veneti cæperunt Civ. Ferrariæ, ubi maximum contrarium habuerunt D. Card. Pelaguam. & Bononienses, per quos dicta Civitas fuit recuperata. Per idem tempus Veneti inter se habuerunt maximum schisma, & dissensionem sic quod omnes de domo Quirinorum Theupulsi, & Baduarii Guelphi volentes se adhærere præcepto Papæ, & Legati Pelegruæ hostiliter cum adjutorio plurimorum de Venetiis, & populi processerunt contra D. Petrum olim Ducem Venet. intendendo eum deponere de Ducatu Venet. sic quod audiens hæc omnia D. Dux Petrus obviavit eis cum Nobilibus de consilio, & gente quam habebat in Palatio Communis Venet. & de Clogia, & prævaluit illos de Quirino, ita quod in platea S. Marci occiditur D. Marcus Quirinus cum filio Martii, & quamplures alii, & sic omnes fugam arripuerunt, & sunt pulsi de Civ. Ven. circa LX. Nobiles, & missi ad confines de Quirinis, Theupoli, Baduarius, Daurius, & alii plures eis consentientes: Sequenti verò die D. Baduarius Baduarii miles, & duo milites de Florentia decapitantur apud Columnam supra Canale existentem per Venetos anno D. MCCCXIII. Restitutum fuit Officium Venetis per Papam Clem. recipiendo ab eis ea de causa 100. mil. & 12. duc. auri. *A. D. MCCCXI.*

CAP. VI.

De Henrico Imp. Rom.

Henricus Comes Sueviæ per electores, Alemaniæ in Imp. Rom. eligitur, qui descendens per Lombardiam venit Mediolanum, & ibi fecit se coronari, & cæpit Brixiam destruens muros Civ. ipsos per terram effundendo, & omnes Civitates Lombard. ad fidelitatem, & præcepta convocavit, & intravit sequenti die Civ. ubi à D. Episcopo Ostiensi leg. D. Papæ in Ecclesia S. Ioannis coronatur, & eodem anno D. Rizzardus Tarvisii de Camino occiditur *A. D. MCCCXI.* Mense Martii Civ. Iad. à Dominio Ven. fuit rebellata subjiciens se Dominio Pauli Bani, & suorum filiorum, & anno sequenti mense Maji Paulus Banus Nob. Croat. obiit ad Christum, & Mladinus ejus filius in Banum ordinatur. Eodem tempore Papa Clem. ordinavit apud Viennam Burgundiæ Synodum, & Concilium Episcoporum & multorum Comitum, & Baromum, ibi D. R. Franciæ interfuit, & alii Barones plures, & Marchiones, in quo consilio plura ordinavit, destruxit primò ordinem Templariorum, dans bona, & possessiones hospitali S. Ioannis, & ordinavit passagium ultra mare ad quinque annos excommunicans omnes, qui occupant bona ecclesiarum. D. verò Imp. egrediens de Vrbe Roma abiit & obsedit Perusium, destruendo omnia Castra, & villas, postea obsedit Florentiam cum maximo exercitu, A. D. MCCCXIII. mense Iunii Dn. Almasius, & Bompaon de Catalonia milites stipendiarii pro communitate Ven. in lignis Ven. cum mille militibus benè armatis, & mille peditibus ad lanceas longas, & mille balestrariis associatis ipsis XV. galeis missis per Commune Ven. in obsidium Iadurensium applicuerunt ad Insulam Nonæ, quæ vocatur Vra, & ibi descendendo de lignis in terram, manserunt per aliquot dies consumatisque octo diebus recesserunt de dicta Insula ad terram, facientes viam versus Civ. Iadriæ, sine contradictione D. Bani, & Iadren. & dum pervenerunt ad locum prope Civ. Iadræ ubi ab antiquo Civ. Iadræ fuit super fontanellam ibi se collocarunt facientes in circuitu se Civitatem de lignami-

gnaminibus cum turribus, & Maceriis de Lapidibus. Audiens verò Banus Mladenus ipsos Catalanos venisse, & habuisse magnum exercitum, fecit congregari exercitum Sclavorum & Teutonicorum tàm per stipendium, quàm per amicitiam, & congregato exercitu venit cum exercitu ante Civit. Iadræ supra barcaneum ad Ecclesiam S. Iacobi prope exercitum Catalanorum per duo milliaria distans ab ipsis. Tandem verò prædicti Catalani tanquam proditores completo termino trium mensium, & habito stipendio à Venetis pro tribus mensibus declinaverunt se ad amicitiam, & societatem D. Bani Mladeni, & Iadrensium, primo ipsis promissis quinque millibus Florenorum auri, & datis, relinquentes Venetos, & stipendium eorum, propterea sicut Deo placuit, convocatis galeis Ven. & Nob. qui fuerant in dictis galeis per D. Banum Mladenum, & D. Almasium pax, & concordium inter se ipsos Ven. & Iadrenses firmatum est, & compositum, in hunc modum vid. quod ipsi Iad. perpetuò habebunt Dominium, & Regimen de Venet. nam ipsi debent eligere Comitem, & Dux confirmare, & ipsi permanebunt in libertate, & pace. Per idem tempus mens. Aug. Henricus Imper. Rom. egreditur de Pisis versus Vrbem Romanam transiens per Tusciam ad quandam villam voluit hospitari, & ibi pernoctando intravit Balneum ad balneandum se, quod Balneum (ut creditur) veneno mixtum sibi intulit mortem. Parum ante mortem ipsius, duo Barones de curia ipsius fuerunt ordinati Capitanei totius exercitus Imp. & ipsi intrantes patrimonium cum exercitu cæperunt Vrbem veterem, & capta ipsa Civ. homines de Perusio cum exercitu in occursu Vrbis veteris occurrerunt defendentes Civit. de manu exercitus Imp. itaque quot, tàm ex parte illorum pro parte Imp. quàm ex parte Vrbis veteris, & Perusinorum ceciderunt mortui ferè tria millia virorum, inter quos D. Bindus Nob. de monte Marano occiditur. Mortuo quidem Imp. in Tuscia omnes sui milites stipendiarii, & Barones reduxerunt se in Pisis, & inde ad sua propria abire conati sunt. Hisque diebus D. Fredericus Siculorum cum XL. galeis Pisis applicuit devastando Civ. & terras D. Roberti R. Apuliæ, & capiendo castra in Calabria A. D. *MCCCXIIII.* mens. Aprilis die prima D. Clem. V. Summ. Pont. carnis debitum soluit, & sic cessavit Papatus. Eodem tempore mens. Octobris Greg. de Madiis Civit. Spal. Canonicus Spaleti in Episcopum Pharen. consecratur.

CAP. VII.

De Rege Roberto Apuliæ, & de suo exercitu galearum.

ET eodem anno mens. Aug. Robertus R. Apuliæ congregato exercitu in omni parte apud Neapolim cum navigio suo, & galeis cepit navigare per mare versus Insulam Siciliæ veniens ad portum Trapani ibique descendens de navigio in terram fixit sua tentoria in valle prope Civit. Trapani circumendo se muro lignaminum admodum Civit. audiens R. Fredericus R. Robertum venisse, congregatis & convocatis omnibus militibus, & Baronibus Civ. Siciliæ voluit habere consilium cum ipsis quidnam ipse esset facturus, & fuit sibi consultum, quod non iret ad prælium, sed expectaret tempus hyemale, & ita factum est: Per idem tempus in Tuscia Lucana Civitas per stipendiarios D. Imperat. existent: in Pisis, & per Pisanos, & Gibilinos fuit capta, & deprædata. Et eodem tempore in Lombardia Paduani facientes exerctium contra Vicentiam, venerunt in obsessu Vicentiæ, audiens D. Canis de Verona venit cum DC. militibus in obviam exercitus Paduæ, & fuit præliatus cum ipsis. Paduani verò tanquam homines devicti arripuerunt fugam versus domum suam, amissis curribus, & rebus suis: ita quod ex eis ceciderunt D. in manibus dicti Canis. Eodem anno mense Ianuarii prædictus R. Robertus reversus est Neapolim cum damno suo nihil obtinens in Sicilia de intentu suo circa Civit. Trapani.

CAP. VIII.

De Sancto Henrico Alemano.

ANno Domini MCCCXV. mens. Iunii die IIX. apud Tarvisium Civ. Marchiæ B. Henricus natione Alemanus ex hac vita transivit ad gloriam beatitudinis; de cujus transitu multitudo cælestis Spiritus congaudent; Deum collaudantes in Throno sedentem, & dicentes Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Corpus quidem Sanctissimum in Civ. Tarvisii apud Ecclesiam Episcopatus requiescit miracula multa faciens de infirmis, qui ad arcam ipsius cum devotione accedunt.

C A P. IX.

De Alaphant filio Regis Majolichæ.

EOdem anno men. Aug. D. Alaphant filius Regis Majolichæ cum galeis, & navibus per mare navigans venit ad portum Clarentiæ, versus partes Romaniæ habens in lignis trecentos bonos milites, & quatuor millia peditum armatorum; qui descendentes de lignis in terram cæperunt Clarentiam. Audiens Principissa Alaphantem intrasse, & invasisse Clarentiam applicuit Meduenum cum duabus galeis, & abiit ad quoddam Castrum suum, quod vocatur Belvidir, se recludens ibidem, postea venit Alaphant ad pugnandum Castrum prædictum, & fuit vulneratus, amissa de suis una quantitate, fugam vertens ad partes maritimas. Principissa verò habita victoria misit nuncios ad Principem fratrem Ducis Burgundiæ, ut citò festinaret cum gente ad ipsam, qui congregans exercitum per mare habens auxilium à Venetis cum navigio appropinquavit ad partes Clarentiæ.

C A P. X.

De Roberto R. Apuliæ & de Civitate Tusciæ.

EOdem tempore anno, & mense Aug. D. R. Rob. pro recuperatione Civ. Lucæ, & Castrorum quæ occupata erant, per Pisanos & Gebelinos, destinavit D. Philippum fratrem suum Principem cum MD. bonis militibus, & M M M. pedit. bene armatis. Tusciam versus partes Florentiæ, qui venit ad partes Lucæ prope Castrum Montis Catini sua tentoria fixit, habens secum exercitum Florentiæ, & auxilium Civ. Bononiæ Perusii, Vrbeveteris Sancti Geminiani, & aliarum Civ. Tusciæ pro parte Guelpha. Tandem D. Vguccunus de Fazona Capitaneus Pisarum cum exercitu cum MCC. Teutonicis, quos habebat, tunc commune Pisarum ad Soldum, & cum Lombardis stipendiariis ipsis missis per D. Canem de Verona, venit ad campum similiter prope exercitum Florentinorum, & obsedit Castrum Montis Catini, finaliter cæperunt ambo exercitus insimul præliari, habentes Teutonici cum Francigenis bellum primum, in quo bello multi ex parte Principis corruerunt, & Teutonici victoriam habentes prævaluerunt. Postea D. Vguzonus cum suo toto exercitu videntes Teutonicos prævaluisse, exercitum Principis intrarunt ad pugnam cum exercitu Florentiæ, & prævaluit eos ita quod exercitum Florentiæ in fugam vertens à facie exercitus Pisarum quos persecuti fuerunt Pisani usque ad tentoria interficientes, & capientes de ipsis magnam quantitatem, & prout dicitur inter mortuos, & captivos de Florentia colliguntur XX. millia virorum, & plus, dicuntur etiam esse inter captivos de melioribus Florentiæ militibus apud Pisas circa CC. qui fuerunt æstimati ad solvendum Communitati Pisan. CCCCM. Florenorum auri, & D. Petrus frater R. Rob. & Principis in prælio fuit nec vivus nec mortuus repertus, sed pro majori parte dicitur mortuum esse. Damnum verò Florentinorum quod perditum fuit, cum devicti fuerunt, est æstimatum per æstimatores Florentiæ tam in equis, quam in denariis, quàm etiam armis, & tentoriis duo millium millia Flor. auri. Mortui quidem in campo de parte Principis cum fuerit devictus, sunt hi, D. Carolus filius Principis. Item D. Charozus, Item D. Brasco, Item D. Bernardus de Monsabon, Item D. Carolus Comes de Bateflor, Item D. Carolus frater naturalis Principis, & multi alii de familia Principis milites, & Barones quorum nomina non sunt scripta, Stipendiarii Communis Pisarum habita victoria supra Florentinos donaverunt Communitati Pisarum duo millia, & quingentos equos dextrarios, quos recuperaverunt de mortuis jacentibus in terram, de parte Pisarum dicuntur esse mortua in prælio circa quinque millia virorum, & ultra semper campus, & victoria remansit ipsis Pisanis.

C A P. XI.

De Ioanne Papa XXII.

IOannes XXII. in Papam apud Lugdunum creatur A.D. MCCCXVI. men. Aug. Gallicus natione, hic vocabatur Iacobus, fuitq; Thesaurarius, & Cancellarius Caroli II. & postea ad petitionem ipsius promotus ad honorem Cardinalatus, ipso tunc existente Archiepiscopo Viccoli; Per idem tempus D. R. Robertus misit Siciliam exercitum suum ad devastandum Regnum Frederici vid. galeas LXXX. & MCC. milites, super quibus ordinavit Capitaneum Tomasinum de Marzano & D. Ioannem Pipinum pro Consiliario. Eodem tempore apud Clarentiam Civ. Moreæ D. Alphanus filius Regis Majolichæ, qui invaserat terram Principis Moreæ, & eam injustè detinebat, fuit in prælio captus ab ipso Principe, & tunc ipse Princeps Dei judicio moritur. Item his diebus Dominus Rex

Rex Robertus est pacificatus cum Pisanis, recipiens ab ipsis regimen Civ. & ut dicitur, & certam quantitatem Florenorum remissis omnibus offensis factis per ipsos Pisanos contra R. & familiam Regis, vid. de morte fratris D. Petri, ac nepotis Caroli filii Principis. Item idem R. Robertus fecit parentelam cum D. Duce Austriæ, accipiens filiam ipsius Ducis pro filio suo Duce Apuliæ, qui Dux Austriæ cũ ipse sit electus in R. Rom. atque Imperatorem per electores Alemaniæ, tamen non obtinuit benedictionem Imperialem, sed in suspenso remansit, eo quod Dux Bavariæ per majorem partem electorum eligitur, & ita utraque electio suspenditur usque ad Creationem Papæ futuri, & ut dicitur quod bellum inter eos debet Imperium determinari.

CAP. XII.

De Stephano filio Regis Vroscii.

Stephanus filius R. Vroscii naturlis qui ab eodem Rege multum diligebatur ut legitimus filius per suggestionem Reginæ uxoris R. à dicto Rege Patre suo capitur, & in carceribus est detentus in partibus Romaniæ volente Regina, & consentiente ipso R. excæcatur lumine oculorum A. D. MCCCVII. D. R. Stephanus Rasciæ carnis debitum solvens diem ultimum suæ mortis signavit, etiam Vladislavus ipsius filius per patruum suum scilicet R. Vroscium carceratur. Eodem tempore Ferrarienses de Marchia Tarvisana omnes gallicos quos ibidem habebat, & tenebat R. Robertus pro stipendiariis pro Ecclesia Rom. interfecerunt gladio, se adhærentes Dominio filio olim Francisci Estensis Marchionis, quem receperunt in Civ. pro eorum Domino, & Rectore contra R. Robertum, & Ecclesiam Rom. & his diebus D. C. Duymus Veglensis nobilis Bellator obiit ad Christum. Per idem tempus D. Canis de Scala, & D. Matthæus V. Comes Mediolanensis constituuntur Vicarii generales per electores Imperatoris de Alemania per totam Lombardiam, ità quod majorem partem Lombardiæ Civitatum, & Castrorum de parte Gebellina cæperunt sibi subjugantes ipsorum Dominio, & miserunt gentem suam per terram contra Ianuenses ipsius intrinsecos Gelfos in subsidium Gebellinorum extrinsecorum. Tandem verò D. R. Robertus Siculorum cum duobus fratribus suis, Principe Philippo de Civitate Tarentina, & Ioanne cum LXX. galeis, & M.D. militibus ad convocationem Ianuensium intrinsecorum, & D. Papæ duxit versus Ianuam suos gressus, & stetit ibidem per plures dies. Postea recedens exinde abiit ad Dominum Papam Veronam, quem Ianuenses fecerunt suum Dominum per decem annos, & ultra dantes, & concedentes ipsi Dominium Civ. & regimen.

CAP. XIII.

De D. Carolo Rege Ungar. &c.

Tempore D. Ioannis PP. Anno Domini MCCCXVIII. D. R. Carolus Vng. mortua Vxore sua filia Ducis Pol. accepit sibi in Vxorem filiam Henrici Imp. Rom. & sororem Regis Boem. quam fecit coronari in Alba corona Regali, quæ mortua est de Anno Domini M. CCC XX. & accepit tertiam Vxorem filiam R. Poloniæ cui R. Poloniæ per D. Papam conceditur corona Regalis.

CAP. XIV.

De D. Cane de Verona.

Anno D. M. CCCXXI. mens. Aug. die VIII. currente D. Canis de Scala de Verona congregato exercitu suo venit in obsidium Paduæ, habens secum CM. milites bonos Teutonicos, & Lombaroos, & pedites MM. bene armatos. Paduani videntes de Civ. exercitum D. Canis veniendo contra eos, & obsidentem Civ. exierunt omnes cum exercitu foràs in obviam exercitus D. Canis, cum quibus Paduanis erat Comes Goriciæ habens secum exercitum Tarvisanorum, & Vicarius per D. Ducem Stiriæ in Civ. Paduæ erat constitutus cum trecentis bonis militibus Teutonicis, & ut dicitur, quod Paduani habebant tunc tria millia militum, & quinque millia peditum, & sic quod inter eos fuit maximum prælium, taliter quod victoria campi remansit Paduanis; D. verò Canis videns se esse devictum, fugam versus Vicentiam cum suis arripuit, ità quod vulneratus vix evasit, relinquens retro tentoria Paduanis, & bene CCC. milites, qui remanserunt de suis in campo convicti. Per idem tempus D. Robertus existens in Curia Romana facto bello cum extrinsecis de Ianua, & D. Fredericus cum XXXV. galeis Siculorum associatis sibi XXV. galeis extrinsecorum Ian. venit in obsidium intrinsecorum Ianuæ contra R. Rob. & Ianuenses intrinsecos.

CAP. XV.

De Origine Civium Civ. Spaleti.

SCiendum est igitur quod Civ. Spalat. contraxit originem à famosa, & antiqua, ac Nob. Civ. Salonæ, quæ Salona fuit tempore Trojanorum, & dominabatur totam Dalm. & Croat. usque in Vng. & dicitur per historias, & Chronicas antiquas ipsam Civ. Salonæ tempore sui status dedisse ad destructionem Trojanorum contra R. Priamum in subsidium Græcorum galeas armatas numero LXXII. nam Spaletum secundùm veram etymologiam, & interpretationem nominis ipsius Civ. dicitur propriè Spaletum i. Salonæ Palatium lætum, vel Salonæ Palatium latum à Diocletiano Imp. mirabiliter fabricatum, & ut habetur in Chronicis antiquis Rom. quod iste Imp. Diocl. ut dicitur fuit natione, & oriundus de Dalmatia id est, de Civ. Salonæ, & ideo in sigillo Civ. Spal. continetur versiculus (*Palatium lætum Spalatum Salona quietum*) post destructionem verò Salonæ à Totila Duce Polonorum, Principes, Comites, & Barones, & alii milites Nob. dictæ Civ. Salonæ ad Insulas fugientes, & ibidem aliquo tempore permanentes; postea major pars Nob. Salonæ accesserunt prudenter ad ædificium, & Palatium Diocletiani Imp. Rom. quod constructum erat pro Regia Aula prope Civ. Salonæ quod Spalatum appellare cæperunt, & ibi postmodum habitaverunt. Ex quibus Salonitanis Civibus nati sunt Nob. Spal. & ideo verè Nob. sunt, quia ex generoso sanguine procreati ortum à Nob. habuerunt: sicut fuit Severus Magnus, & alii quamplures Nob. Salonitani, & sicut Veneti, & Paduani, & alii multi Nob. habuerunt antiquam originem eorum à Trojanis, & aliis Nob. hujus orbis, de antiqua, & Nob. Civ. Salonæ fit mentio in jure Canonico, & in multis decretis investigatis per sapientes, similiter de dicta Civ. Salonæ fit mentio per Lucanum Poetam in lib. IIII. in Arenga Vulteij ubi dicit:

Qua maris Adriaci longas ferit unda Salonas
Et tepidum in molles Zephiros excurrit Iader.

& iste Iader, ut habetur in Chronicis antiquis, & in libro Poetarum vocabatur flumen Salonæ, & quia erat delectissima aqua & serena ad bibendum circuibat totam Civ. Salonæ, & consolabatur omnes ibi stantes in ea. Et usque Spaletum per conductos discurrebat, fuit impositum ipsi nomen fluvii Iader. Licet igitur quod Civ. Spaleti sit depressa in temporalibus, tamen in spiritualibus superat, & excellit omnes Civ. de Dalmatia honore, & dignitate, eo quod Archiepiscopus Spal. vocatur Primas totius Dalm. habens sub se suffraganeos suos Episcopos X. id est, Trag. Siben. Scard. Tinien. Corbau. Nonen. Segnien. Pharen. Mucaren. & Dalmit. qui tenentur ex vinculo Sacramenti obedire ipsi Archiepiscopo, & respondere Ecclesiæ Metrop. Spalat. & venire omni anno ad festum Sancti Domnii ad Ecclesiam prædictam salvò justo impedimento, quia antiquo tempore Salonitanorum Salona habebat suffraganeos XXIIII. Episcopos omnes de Dalm. superiori, & inferiori, respondebant ipsi Ecclesiæ Metropolitanæ Spalat. & obediebant jure Metrico, sed propter invidiam Clericorum & Civium Spal. quæ tunc regnabat inter ipsos perdidit ipsa Ecclesia Spal. XVI. suffraganeos, & Civ. de honore sui status non modicum amisit.

CAP. XVI.

De Vroscio Rege Rasciæ.

ANno Domini *MCCCXXI.* mense Nov. luce quinta currente R. Vroscius Rasciæ migravit ex hac vita, & Vladislavus nepos ejus tunc à vinculis liberatus est.

CAP. XVII.

De Rebellatione Civ. Sib. & Trag: contra B. Mladenum.

ANno D. currente MCCCXXII. mense Ianuarii luce XVI. Civ. Sib. & Civ. Trag. unam ligam insimul fecerunt contra B. Mladenum, & suos fratres guerram promoventes adhærendo se, & Civ. suas Communi, & Dominationi Venet. Audiens Banus Mladenus rebellationem Civ. i. Sib. & Trag. turbatus est valde, & venit cum exercitu suo ante Sib. ubi stetit per mensem devastans campum, & culta de Sib. incidens arbores, & vineas prædict. Civit. impugnando, sed cogitans quod nihil potest prævalere contra Civ. & ipsos de Civ. offendere misit pro filiis Heliæ fratribus Cosæ V. Saraceno, Michaele, & Helia; Cosa autem frater eorum mortuus fuerat in carcere D. Bani Mladeni, quos idem D. B. in campo prædicto fecit mori gladio, devastato quidem campo Sibenici venit cum exercitu suo ad campum Trag. ad devastandum illum, & cæpit devastare campum prædictum in parte. Tandem ipse Banus prævidens quod nihil potest ipsis nocere, recessit de Campo Trag. volens facere collo-

colloquium cum Baronibus de Chroatia, certi quidem Barones sui scil. filii Curiacii, filii Stephanich de Bosna, filii Mihovilovich de Clivuna, & Georgii Isani cum Comite Paulo fratre D.B. prædicti, qui sibi serviebant metu B. præfati. Eo quod erat ipsis minatum per prædictum B. Mladenum ipsos fuisse cum Cosa, & fratribus suis in consilio, & juramento prout dicitur ad interficiendum B. Mladenum, & recesserunt ab eo. Contra quem B. ipsi facientes societatem insimul, promoverunt exercitum magnum adhærentes ipsos auxilio filiorum Babonig, & Banorum de Bosna, quorum auxilio venerunt cum exercitu persequentes Mladenum usque ad Bliscam. Hoc facto Trag. & Sib. cum galeis Venetorum & stipendiariis per Venetos ipsis concessis una nocte de Trag. exeuntes, cæperunt Almissium, & Scardonam derobantes, & comburentes domos, res, & homines, atque barcas, & ligna, quæ erant ibi ducentes secum Trag. & Sib. cum magna victoria.

CAP. XVIII.

De Conflictu B. Mladeni per B. Ioannem.

Tandem B. Mlad. videns se esse confusum, & devictum sine bello, misit C. Georgium fratrem suum ad R. Vng. ut sibi impenderet auxilium semper adhæsit amicitiæ, & auxilio Vlacorum & Policianorum. O Dei Clementia, quæ nullum malum permittis impunitum, nec bonum irremuneratum, ostendens in hac vita super peccatores judicium cum misericordia nolens tolerare tot mala, quæ in Regno Chroat. atque Dalmat. per Rectores, & officiales ipsius B. perpetrabantur quotidie. Nam reditus Ecclesiarum auferebant, matrimonia secundùm Deum, quæ erant facta minime observabant, mulieres, & puellas Virgines violabant, mercatores deprædabant, nec non terras, & possessiones Civium maritimarum, & Dalmatinorum per vim accipiebant, & inter se per sortem ipsi dividebant asserentes, quod nobis subjacent omnia, quæ extra Civit. sunt tam jure paterno, quàm jure potentiæ à Deo nobis concessæ. Item obsides faciebant suspendi, & Nob. decapitari, ideo Deus, & Dominus justus Iudex nolens tanta mala commissa per prædictos tolerare, vel sustinere voluit providere de regimine ipsorum & sic in brevi contra ipsos suscitavit gentem, quæ ipsarum dominio adversaretur, & sic deficit prædictorum dominatio quia scriptum est: *deposuit de sede potentes, & exaltavit humiles.* Et est sciendum quod tantæ misericordiæ sit Deus, quod non statim punit adversarios, sed sententiam diu distulit, ut magis homines terreantur, & revertantur ad bonum faciendum, sed prædicti, Deum præ oculis non habentes committebant quotidiè ea, quæ Deo displicebant. Ergo non est mirum, si Deus non vult differre sententiam super ipsos, sed in brevi auferre ab eis Regnum, & dominationem. Vbi ergo est Bane Mladene potentia tua, qua pro nihilo reputabas omnes Reges terræ, ubi est sublimitas tua, qua Deum coli contemnebas, & Ecclesiam Catholicam, quoniam ordinabas Episcopos, Abbates, & Abbatissas? ubi est superbia tua, qua expoliabas, & de pauperibus Civ. Dalmatiæ, & Croat. volentes in pace vivere, & in jure suo permanere? ubi est discretio tua, qua plus diligebas susurrones, audire, quam bonos consultores? solebas frequentare in legendo Bibliam, sed non observabas verba Bibliæ; Ideo Deus punit te, & deponit expoliando de Regno suo. Item Ioannes Banus Babonig cum suis sequacibus persecutus est Mladenum usque Bliscam, ibi pugnam fecit magnam cum Vlacis, non modicam quantitatem bestialium hominum, & jumentorum accipiens, & B. Mladenus fugit Policium, & venit Clissiæ, ibique stetit per XV. dies, postmodum recesso exercitu Joannis Bani, & aliorum de Croat. præparavit se B. Mladenus veniente C. Georgio ire ad R. Vng. honorificè cum donis, & exeniis.

CAP. XIX.

De Captivatione Mladeni per R. Carolum Vng.

His diebus D. Carolus R. Vngar. apud Castrum Tinien. B. Mladenum ad se diligenter suscepit, & in comitatu suo ipsum duxit secum usque Zagrabiam habendo super eum custodiam armatorum in fine autem auditis rumoribus de Vng. qualiter exercitus quem miserat in auxilium Ducis Austriæ fuerat devictus, amissis multis equis ibidem de exercitu suo propter infirmitatem equorum ipse R. captivato etiam Mladeno B. fuit reversus in Vng. ducens secum B. Mladenum pro captivo.

CAP. XX.

De Bello Ducis Stiriæ, & Duc. Bavariæ propter Imperium.

Anno DMCCCXXII. D. Dux Stiriæ, & Austriæ, & D. Dux Bavariæ scientes

quod per bellum debebat determinari inter eos electio Imperialis, ut supra dictum est, venerunt cum exercitu, & gente magna armatorum ex utraque parte ad campum, & ibi præliati sunt adinvicem. Ita quod ex utraque parte cecidit magna quantitas in terra mortuorum, & prout dicitur victoria remansit in Ducem Bavariæ, & D. Austriæ Fredericus remansit devictus cum tota sua gente, quidam dicunt quod mortuus est in bello, quidam dicunt, ipsum esse captivatum, & decapitatum ab ipso Duce Bavariæ cum Nobb. captivis Teutonicis, quidam verò dicunt eum incarceratum, & hoc magis est credendum. Per idem tempus in Marchia Anconitana Comes Fredericus de Montefeltro ab Vrbinis, & populo Vrbinorum cum filio suo capitur, & decapitatur in platea Civ. Vrbini, item Civ. Racanate de Marchia à Marchione ipsius capitur, & tota fuit combusta, muri Civ. & domorum per terram projecti, ita quod omnes Gebelini de Civitatibus Marchiæ excommunicati per Ecclesiam sunt, & expulsi in exilium. Item in Lombardia Civitate Mediolani D. Matthæus V. Comes Capitaneus Imperii, & D. Mediolani fuit mortuus sub prædictis annis. Item in Croatia D. Leonardus de Spaleto Episcopus Tinien. obiit ad Christum, & frater Nicolaus Abbas S. Stephani de Pinis de Spaleto in Episcopum Tinien. consecratur. Sub prædictis annis tota Armenia captivatur, & deprædatur, ut dicitur per Soldanum, & Saracenos, & Stephanus naturalis filius Vroscii R. Rasciæ in R. coronatur.

CAP. XXI.

De Bello Civium Spal. cum Comite Georgio Clissiæ.

ANno D. MCCCXXIII. Mens. April. XV. luce currente audiens C. Georgius quod Almissium Spalat. invasissent, cœpit dolere multum, & dolendo intravit campum Spaleti, & deprædavit totam bestialiam Spalat. & tunc Spalat. occurrerunt cum exercitu suo obviam C. Georgio usque Salonam, & ultra causa defendendi bestialiam. Die verò tertio exivit exercitus Spalatinorum pulsatis Campanis ad Martellum foras de Civ. Spalat. ad persequendum, & offendendum C. Georgium, & suam gentem, & persecuti sunt eum ultra Salonam ad flumen venientes propè Clissiam cum exercitu magno circa *MCC.* hominibus armatis. Tandem ipse C. Georgius ira repletus videns gentem Spal. egredientem, & gradientem contra eum sine modo, & ordine, & quasi separatim unum ab altero, fremuit ut Leo, & irruit super eos, & percussit exercitum ipsorum, & in brevi spatio conflixit eos, & Spal. videntes se conflictos in fugam versi sunt ad Civ. Spal. & obfuerunt devicti, de quibus fuerunt mortui & capti circa *CL.* inter quos fuerunt plures Nob. Civ. Spal. O Spalatini insensati, quid credebatis de assensu vestro invadere Castrum Clissiæ, & capere C. Georgium, nesciebatis quia anno præterito aliæ Civ. Dalm. cum Venetis modicum honorem obtinuerunt recedentes exinde cum damno, & verecundia. O sensus Spal. puerilis, non cogitabatis cum respiciebatis Castrum in altum existens in rupibus magnis, quod à Tartaris tempore R. Belæ minimè offenderetur, & per vos jam captum esse videbatur, quare non cogitabatis præterita, & statum præteritorum in quibus omnes de Dalmat. de statu tranquillo, & pace vestra invidebant, & vos tanquam amentes, & inanes in uno ictu, & parvo momento statum, & consilium antiquorum vestrorum perdidistis, volentes, esse Comites, & Barones, subjugando Provinciam Regalem sub dominio vestro: Iuxta verbum Sapientis; Væ tibi Civ. cujus R. puer est, & Principes manè comedunt, & væ tibi terra, ubi pueri dominantur, & senes deficiunt, & tunc mutabitur puer contra senem, & ignobilis contra Nob.

CAP. XXII.

De Egreg. Illustri, & Generoso Viro D. Nicolao de Vng. Duce, ac Bano Mag. Dalm. & Chroat.

EOdem tempore, & millesimo annis prædictis Mens. Aug. X. luce currente Mag. & potens V. Dominus Nicolaus Nob. de Vng. per Carolum Regem Vng. mittitur ad partes Dalm. & Chroat. in Banum, & Dominum, qui veniens cum magno exercitu Vng. & Cumanorum transivit per partes Chroat. ad suam voluntatem sine aliqua læsione. Verumtamen, quod transitus ipsius Bani à principio impediebatur, per Ioannem Babonig, & suos nepotes, ita quod in ipso transitu cum paucis ad istam partem transivit existente ipsius filio Ioannis Babonig ad Custodiam, & cæteri Vngar. qui cum Bano erant transiverunt cum toto exercitu suo, & percusserunt, ac conflixerunt exercitum, qui erat ad custodiam Ioannis Babonig. ibi quosdam captivaverunt, & quosdam interfecerunt, & cæperunt circa *CCCC.* equos. Postea facta pace cum ipsis, & recepit eos ad gratiam intravit Chroatiam, & venit in campo Carnam, ubi omnes de Chroat. & de Civ. Dalmat. ad se convocavit, & venit Spal. ubi fuit honorificè, tam à Clero, quàm à Nob. receptus. Recedente Bano Nic. de Dalmat. & Chroat. direxit gressus suos versus Vng. Tunc omnes Barones de Chroat. insimul colloquium fecerunt cum Venetis, & Civibus de Dal.

de Dalmatia, in quo multa ordinarunt contra Regem & Banum, per Regem missum: Tunc putantes resistere potentiæ Regali, & ipsis per eum missis in Chroat. consilium malignum, & perversum, quid cogitatis de Rege vestro Carolo, qui ad petitionem vestram vos à potestate tyrannica liberavit deponens B. Mladenum de Banatu Dalm. & Chroat. ipsum incarcerando * facientes vobis Priv. vestrarum terrarum vobis libertatem concedendo. Nunc autem minime cognoscentes beneficia vobis à dicto D. R. exhibita à gratia ipsius separare voluistis, alteri dominio adhærendo. O Servi Servorum, servientes Vng. quare non considerastis potentiam Regalem vestri D. Regis naturalis, quam ipse habet in Regno Vng. & Poloniæ, nesciebatis quod ipse potens est in Curia Romana, & fecit velle suum de ipsa, potens est in Regno Franciæ, Siciliæ, & Apuliæ, & respondent sibi ad ipsius mandata Duces Austriæ, & Stiriæ, & R. Bohemiæ ipsius sunt causa propinquitatis, & cognationis, & per Ovidium Epistolarum scribitur:

* faciens.

An nescis longas Regibus esse manus.

Vbi ergo est sensus vester, & memoria quod in uno ictu posset vos & omnes vestros consultores, & in brevi fiet deflictio vestra propter infidelitatem vestram, quam videbitis cito in partibus Chroatiæ & Dalm. Veniet igitur Leo rugiens ex Aquilonari parte versus partem meridianam trahens caudam suam post se maximi exercitus, & innumerabilis gentis diversarum linguarum, & circuibit vos, & gentem vestram, nec non totam Provinciam, ita quod à flatu Leonis peribitis, id est à facie R. in ore gladii exterminabimini, nec fugam arripietis, quia undique ira R. super vos veniet.

CAP. XXIII.

De Conflictu C. Georgii Cliss. per Nilipitium, & Georgium Voyvodam.

DN. C. Georgius sub A. D. currentibus *MCCCXXIV.* men. Iunii luce VII. congregato exercitu diversarum partium Sclavorum tam de Comitatu Cliunæ, quam de Banatu Bosinæ, & etiam de Policio habens secum LXXX. equites, & pedites venit Tininium in Topolie, ibique hospitatus est expectans exercitum Comitis D. Frederici Segniensis, & Iadrensium. Ibi paulolum stando ecce Com. Cetinæ D. Nelipat, & Georgius Mihovilich Voyvoda cum CCC. militibus benè præparatis ad bella contra prædictos obviavit, irruens in eos, & percussit taliter exercitum Comitis Georgii, quod ipse C. penitus remansit devictus, & alii Sclavi, qui cum ipso erant, & illi verò de Bosina fugam arripuerunt. Ita quod Comes Georgius fuit captus, & incarceratus cum Bajamonte, Bubana, & aliis Baronibus suis, & multi viri fuerunt mortui, & expoliati nudi sine numero. O Comes Georgi, quid cogitabas si superavisses, & prævaluisses C. Nelip. & Georgium B. Chroat. & Dal. ordinari per Iad. & destruere Spaletum hoc contra R. Vng. & Ducem Ven. procedebatur, quia conabaris erigere Bajamonte in magno statu, qui inimicabatur, & persequebatur Ducem, & Commune Ven. secundo putabas destruere Civ. Spal. & auferre Almissium, & habere ad velle vestrum. Ubi esset cursus, & locus piratarum; Ille Deus, & Sanctus Dominus destruxit te, & reduxit te ad vinculum carceris, ubi peccata tua defleas, quæ committebas contra Spal. & effundebas sanguinem super ipsos; si memineris C. Georgi annorum præteritorum & temporis C. Domaldi. de Clyuna non offenderes Civ. Spaleti, quia ipse Domaldus olim existens in Castro Clissiæ ceperat circa XX. Nob. de Spaleto, ut habetur in Chronicis Spaleti, & propter hoc sibi malè accidit, & finaliter quod captus in suo lecto, & Castro Clissiæ prædicto, & ductus Spal. super Salmerium tonsis Crinibus de capite causa vituperii, & derisionis, petens siquidem religionem Trag. viliter moritur. Vnde Seneca dicit:

Ab alio expecta quod alii feceris.

Et ideò cavendum est altercari cum Civitatibus, quibus offendi potest.

CAP. XXIV.

De Pace Comitissæ Clissiæ & Spalaten.

ANno D. MCCCXXV. mens. Martii die *X.* pax inter Dominum Com: Vx. Com. Georgij tunc ipso Comite existente apud Nelipitium in carcere, & Cives Spalati per Iadrenses arbitros facta, & composita est, ita quod captivi, & incarcerati Spal: qui detinebantur Clissiæ sunt liberati, & relaxati pro quibus civitas Spal: fuit obligata in certa quantitate pecuniæ dare, & solvere.

CAP. XXV.

De Archiepiscopo Baliano Spal. olim Arch. Rodis.

ANno *D. M. CCCXXV.* mens. Aug. die VIII. Balianus Archiepisc. Spal: intravit Spaletum per Summ: Pont: Consecratus, & confirmatus. Hic oriundus de quadam Civ. Baruth in

partibus ultramarinis propè Acon. Civ. famosam, quæ destructa per Saracenos tempore D. Nicolai Papæ *IV.* & prædictus Balianus fuerat olim Archiepiscop. Insulæ Rodis propè Cyprum, quam tenent fratres hospitalis S. Ioannis Hierosolymitani, quem Balianum Archiepiscopum D. Papa Ioannes *XXII.* ad instantiam Magistri Hospitalis Insulæ Rodis ab illo loco removit, & eum collocavit in Ecclesia Spal. inter quas constitut. ordinavit quod omnes Canonici, & Clerici in obsequiis mortuorum vadant inducti cottis albis, & Canonici cum beretis in capitibus similiter ad divina in Ecclesia mandavit stare in prædictis cottis, & beretis.

CAP. XXVI.

Obitus Bonæ Memoriæ D. Baliani.

ANno D. *MCCCXXVIII.* obiit prædictus *D.* bon. mem. Archiepiscopus Balianus de millesimo prædicto de men. Ian. *XXVIII.* & sepultus est in Ecclesia Sancti Domnii Spal. ante majus altare. Per idē tempus sub eisdē annis devicti fuerunt Florentini à Lucanis, ita quod *D.* Costruccius, & *D.* Filius Galinæ de Mediol. cum gente *P*isarum quam habebant in auxilium super Florentinos victoriam habentes cæperunt ex ipsis magnam quantitatem. Et eodem tempore Bononienses fuerunt devicti à Perusinis, & Mantuanis, ita quod capti, & mortui fuerunt de Bonon. plures. Eodem anno Paulinus Episcopus Scardon. à filio Marci de Breberio fuit mortuus gladio.

CAP. XXVII.

De Obitu Episcopi Nuceriæ S. Augustini nativi de Trag.

ITem supradictis annis AVGVSTINVS olim Zagrabien. Episcopus qui fuit per D. Ioannem Papam à dicto Episcopatu remotus ad petitionem R. Vng. & collocatus in Ecclesia Nuceriæ in Apulia in Episcopis ad instantiam D. R. Roberti Apuliæ, & sic obiit ad Christum de *MCCCXXIX.* cujus corpus multa miracula ostendit super iis, qui cum devotione ad ipsum accedunt; Hic fuit oriundus de Dal. de Civ. Trag. & fuit frater Prædicator. ordinis Sancti Dominici humilis.

CAP. XXVIII.

De Michaz B. Dal. & Chroat. misso per Carolum R. Vng.

ANno *D. MCCCXXVI.* D. Michaz B. pro parte R. Vng. habitis castris filiorum Babonig intravit Chroat. associato sibi Stephano Bosnensi Comite cum exercitu suo, & D. C. Frederico Veglensi, quem Banum omnes de Chroatia recipientes ipsum pro D. & B. & venerunt ad ipsum cum donis, & exeniis, qui habito castro Vnac, versus Iadram direxit gressus suos, ubi honorificè à Iadrensibus fuit receptus. Finaliter videns se quod habere non potest suum intentum de Castris Chroatiæ abiit in Vng. ad R. relinquens in Bichaz aliquantulum de gente sua. Per idem tempus men. Maij. R. Ipbertus Siculorum misit exercitum suum fratrem suum Ioannem, & Com. Novellum Siciliam ad devastandum omnes segetes, vineas, & arbores, & alium exercitum misit Tusciam i. in Florentiam contra Lucanos, & Pisanos, nec non & Gebellinos i. filium suum Ducem Carolum, & C. Thomasium de Msano. Item R. Aragonum eodem tempore misit filium suum cum ducentis lignis armatorum Sardiniam, quam (ut dicitur) cepit eam, & tenet pro sua *A. D. MCCCXXVII.* Civ. Spalati obtulit se dominio *D.* Ducis & Communitati Venetorum & habuerunt Communem ab ipsis Ven. cum pactis semper observando honorem R. Vng. & libertatem Civ. Spaleti.

CAP. XXIX.

De Obitu Caroli Duc. Apuliæ Filii R. Roberti.

CArolus R. Roberti filius Apuliæ migravit ad Christum sub *A. D.* currente *MCCCXXVIII.* Item sub eisdem annis quidam Baro de Vng. nomine Merz exemit ensem volens interficere R. Carolum Vng. & amputavit *D.* Reginæ IV. digitos manus suæ, qui Mericus statim interfectus fest coram R. *A. D. MCCCXXX.* Sol obscuratus est illo tempore medio die, & factus est opacus, & obscurus, ut luna *VIII.* patiens eclypsim omnibus de Orbe patentibus manifestè

IN-

INCIPIT SUMMA HISTORIARUM TABULA A CUTHEIS, DE GESTIS CIVIUM SPALATINORUM, SUB BREVITATE COMPILATA EX DIVERSIS CHIROGRAPHIS DE TEMPORIBUS RETROACTIS, UT NON PRÆCEDENTES, SED POSTERI SUIS GRADANTIBUS NARRABUNT. ET PRIMO

CAP. I.

De Peste, & Clade maximæ Epidimiæ primitivæ, quæ incepit vigere Spaleti cur. A. Nat. D. N. I. Christi MCCCXLVIII. luce XXV. mens. Decembris.

HEu! proh dolor! qui animi, vel quæ linguæ hominum possent exprimere, & explicare tam horribiles, & miserrimos, ac infelicissimos dies calamitatis, qui ante, & post adventum efferæ cladis Epidimiæ primitivæ humano generi breviter evenerunt propter multa, & varia delicta hominum, quæ commiserunt contra Deum. Tunc temporis infectus erat aer, & factus obscurus, & caliginosus, & multæ partes mundi infectæ erant à lethifero morbo epidimico. Sol effectus erat totus tenebrosus medio die, & stellæ sicut tempore noctis apparebant in Cælo. Luna opaca, & tetra, Eclypsin patiebatur, Stella Cometa cum magna cauda in Cælo in partibus Occidentalibus micando apparuit, & cæteræ stellæ de Cælo videbantur de statu proprio cadere ad terram. Cœlum apertum videbatur & ex illa apertura coruscus ignis cœlestis exibat ardens cum flamma horribili, & luce intensa de nocte apparens universo Orbi; In parte Orientali Terræ motus magnus in multis locis, & in pluribus partibus mundi terribiliter regnabat, & propterea ædificia multa ad terram prostrata ruebant. Venti diversi tumescentes, urgendo, & cum maximo impetu sibilando, sufflabant. Mare turbulosum, & turgidum erigens se in altum clamando non cessabat, & omnia elementa dolorosa, & tristia signa dabant. Lupi rapaces infiniti de nocte ambulando circumcirca muros Civ. vociferantes ululabant, qui non nisi humanum sanguinem sitientes non jam occultis insidiis, sed palam irrumpebant in domos villarum, & de matrum gremiis parvulos rapiebant, non solùm parvulos, sed ipsos etiam armatos Viros facto agmine invadentes sævis dentibus lacerabant, & multa corpora mortuorum de sepulturis effodiendo devorabant, non Lupi, vel feræ sed dæmones videbantur, Cuculi, & Bubones sedentes super domos flebiles, & mœstissimas cantilenas de nocte cantabant, Vespertiliones copiosi in domibus, ac in ædibus nidificantes blaterabant. Corvi sine numero de die volantes supra Civ. cum multo strepitu crocitabant. Milvi similiter, & vultures cum copiosis comitivis in aere elati pipilabant, & multæ aliæ aves sylvestres, & animalia diversa bruta quadrupedia de luco ad Civ. accedentes in magna quantitate, & plurima signa dabant monstruosa. furiæ infernales: Alecto, Tisiphone, & Megæra de Stygiis Paludibus ut dicebatur egredientes in multifariis, & in diversis formis hominibus multis vicibus, & plures de die, ac nocte super terram apparebant eos visibiliter expavescendo taliter quod efficiebantur sine mente, muti, & elingues, multi ipsas videntes, & plures propter hunc metum debiles efficiebantur in membris. Inprimis hæc acerba pestis in brutis animalibus mortaliter inchoavit, scabies, & lepræ totaliter opprimebant equos, boves, pecudes, & capras; Ita ut pili de dorsis ipsorum depilabantur, & cadebant, & efficiebantur macri, & debiles, & post paucos dies moriebantur. Deinde incipit hæc rabiosa pestis per universum mundum discurrendo in miserabiles homines lethaliter desævire & vires ipsorum debilitare, ità sicut apparebat alicui homini aliquod signum glandis, vel carbunculi in aliqua parte sui corporis cum caliditate febris, & ille nullã spem habebat amplius in hoc mundo vivendi. Sed primo statim devotè de peccatis suis, & contrito corde faciens confessionem Sacerdoti, & recommendans animam suam Deo, & condens testamentum protinus die tertia, vel quarta Spiritum exhalabat; & reliqui homines, qui erant sani, videntes tam necem terribilem, & multos in brevi Spatio mo-

tio mori, inscii hujus pestilentiæ præ timore maximo efficiebantur quasi exanimes & amentes, de simili casu timentes, & putantes mundi finem adesse, prô fata, quam tristes dies erunt cernentium miserabilium mulierum crines, & pectora, genasque laniantium? O quam magnus ululatus, & ploratus hominum extollebatur ad Cœlum, currebant hinc, & inde unusquisque suos caros attinentes, & proximos plorando, qui mortui erant, & gradiebantur atris vestibus induti vultus gerentes humi mœrore depressos. Nesciebant miseri quid potius eligerent, vel cadavera sepelirent, vel soli fugerent à longe, ne inficerentur à tali lethifero morbo contagioso, & singuli euntes per sacras ædes manus suas elevantes ad Cælum, supplicantesque Deo gratias agebant, & aliqui ipsorũ, fugiebant procul, & à longe per diversa loca oberrantes, & dimittebant multa cadavera suorum propinquorum jacentia in domibus, & in templis inhumata, & non erat qui sepeliret, quia in multis ædibus non remanserat mingens ad parietem. Mares etiam, & fæminas, senes, & parvulos protinus sæva lues communiter necabat, & nulli ætati hominum parcere volebat, separabat filios, & filias à parentibus, & è converso, germanos, & fratres à fratribus & omnes caros à caris, similiter maritos à consortibus, & uxores à viris legitimis omninò disgregabat sine aliqua pietate. Tunc tempore migravit ex hoc salo ad Vitam Greg. V. & Reverend. in Christo Pater, & D. D. Dominicus humilis, & devotus Archiepiscopus Spalat. Nob. & nativus ejusdem Civ. de Lucaris progenie, & multi Nob. & populares infiniti Spal. illis diebus occubuerunt. O quam effera mors gravis erat humanæ naturæ. Quis multitudinem Nob. & popularem numerum infinitum Spal. effari posset, vel quis Stragem innumeræ gentis recensere queat, quos acerba lues sævæ Epidimiæ brevi tempore deglutivit, & deglutiendo consumpsit.

CAP. II.

De Adventu Rev. in Christo Pat. & D. D. Vgolini D. Greg. Archiepiscopi Spal. Ecclesiæ.

Post annum hujus pestis transactum venit à principio Spaletum Nob. & Magnanimus V. D. D. Vgolinus de magna progenie V. de Branca de Augubio Rev. in Christo Pater, & dignissimus Archiep. Ecclesiæ Metropolitanæ Spal. cum magna Clientum societate cum destreriis, & equis multis, & rebus infinitis locuples, & plenus opum, & cum Capellanis pluribus, & bene fulcitus omnibus rebus sibi necessariis, & cum apparatu multorum Nob. de Ducatu Spalitano, honorabiliter, & egregiè associatus. Primo applicuit ad mon. S. Stephani de pinis distans à Spaleto per miliarium diœcesis ejusdem Civit. in Abbatia de Anno Nat. currente nostræ Redemp. MCCCIL. die XIV. men. Ian. & crastina die hora missæ magnæ intravit Spal. pontificalib⁹ ornamentis decorat⁹, & antecedebant ipsum sui familiares armati cum tabulariis & clypeis depictis cum grampha ipsius arma, & ensibus, & spatis nudis & evaginatis tàm pedites, quàm equites. Omnes verò Canonici, & Clerici, & alii Religiosi fratres Spalat. diœcesis processionaliter sacris stolis holosericis induti, ante ipsum præcedebant cantantes debitas cantilenas ad Dei laudem Omnipotentis vid. te Deum laudamus, usque ad Ecclesiam B. Domnii, & cantaverunt sibi solemnem missam de Spiritu Sancto, & Potestas cum omnibus Nob. & pop. Civ. Spal. cum maximo gaudio, & tripudio ipsum comitantes ad Ecclesiam Cathedralem, & post missam eum associati fuerunt usque ad Palatium Archiepiscopi. Qui Vgolinus statura erat procerus, & satis magni pulcri aspectus, & cum facie clara, & lætabunda, sufficiens ad plura, etiam suis suffraganeis, & aliis Clericis suis subditis delinquentibus non pepercit, contra occupantes bona, & libertates suæ Ecclesiæ viriliter se opposuit, & multas terras, & possessiones ab occupantibus recuperavit. Monacus verò fuit Monasterii Sancti Petri de Pirusio ordinis Sancti Benedicti inferius vestimenta alba ferebat, desuper incedebat indutus capa cum capuceo largo, & lato coloris violitii, vel floris persici modo Prælatorum; Semper tenebat multos equos, & magnam familiam, & bona tàm latinorum quàm de gente Chroatorum, sed Chroates nimis amabat, quia fideles sibi erant, & semper victoriam de inimicis obtinebat, nimis affectabat vindicari, libẽter susurrones audiebat, & qui discordiam inter amicos & amicos seminabant. Largus erat in munusculis amicis, & familiaribus, de levi movebatur ad iram, & multùm supportabat injuriam in animo suo, sed tenebat menti qui contra eum erant, & tunc quando habebat commodum vindicabatur aperto modo de inimicis suis, suos Clericos à Laicis totis viribus defendebat, nullo modo Clericos vituperari permittebat, sed ipsos cum maxima affectione diligebat, non exigebat pecuniam à Clericis de condemnationibus maleficiorum multis Civibus in præsentia laicorum oretenus Clericos asperrimè increpabat, sed ad factum eis nihil mali faciebat. In prasse prope flumen Salonæ in via, quæ tendebat Clissium ædificavit domos cum magna Curia, & ibi fecit fortilitiam, & solus personaliter cum omnibus suis familiaribus manebat quotidie ibi, & nullam læsionem permittebat à Clissensibus, & aliis inferre Spalat. Posteà regnante sæva peste, valida famis non licuit Colonis miseris in arvis semina tradere, quia non valuere præteritę messionis recolligere fruges. Sic ergo non

go non extantibus alimentorum subsidiis cadebant infelicium corpora clade famis absorpa. Iacebant per contratos Civ. & per campos innumera vulgi cadavera, ut non minus credatur hæc acerba lues inediæ gentem totius orbis, & specialiter Spalatinam devastasse, quam effera pestis Epidimiæ crudeliter brevi tempore dudum consumasset. Deinde Clemens P.P. VI. ordinavit de consensu omnium Cardinalium Annum Iubil. de Anno N. D. N. I. Christi cur. *MCCCL*. tunc tempore proximo secuturo, & deinceps perpetuis temporibus de L. in L. annis Universi Christi fideles, qui venirent pœnitentes, & confessi, & basilicas S.S. Apostolorum Petri, & Pauli de Urbe visitarent modo ordinato omnium suorum peccatorum veniam consequerentur, & obtinerent post aliquod tempus intervalli gens Ungari sæpè in multitudine gravi veniens ad Dalmatiæ partes multotiens ad campum Spaleti, & usque ad muros Civ. armati accedebant ad manus cum Spalat. certando, & posteà vineas, & arbores incidebant, & omnia culta devastabant, homines Spal. interficiebant, & animalia deprædabant, multis, & pluribus annis Ung. affligebant populum & gentem Spal. quia tunc temporis manebant Spalatini, & omnes Dalmatini sub protectione, & Dominio Venet. Quatuor autem cladibus antedictis vid. Epidimiæ, fame, fera, & ferro tota illa Provincia Dalmat. & Croat. multis annis ex divino judicio flagellati pœnam suorum peccatorum mediocriter non pertransiverunt.

CAP. III.

De Rebell. Spal. & Trag. à Dominio Venetorum.

Spalat. verò non valentes ulterius tanta mala, & damna sustinere, & pati à gente Ungara, sed potius volentes de opportuno remedio providere, deliberaverunt inter se insimul cum Trag. ut declinarent à Dominio Venetorum, & reverterentur ad dominium naturale & pristinum Ung. statuerunt, & ordinaverunt horam, in qua tàm Spal. quam Trag. caperent de nocte omnes Soldatos, & stipendiarios Venet. qui tunc remanebant ad custodiam in dictis Civitat. Spal. & Trag. de A. N. D. N. I. Christi cur. *MCCCLVII*. die *VIII*. men. Iulii omnes Nob. & plures populares Civ. Spal die Sabbati ante horam matutinalem, clam, & occultè armati insimul congregati sunt in Ecclesia Sancti Domnii, & ibi ordinaverunt, ut irent per domos, & loca ubi erant stipendiarii, & eos omnes caperent, & sic iverunt, & ubicumque sciebant, quod essent stipendiarii, & ipsos ità sagaciter, & prudenter ceperunt omnes sine prælio, & rumore, & posuerunt ipsos inclusos in carceribus vid. in Ecclesia Sancti Matthæi, & in Ecclesia Sanct. Thomæ sub Ecclesia Sancti Ioannis Bap. de Spal. & postea iverunt, & accesserunt Nob. Spal. ad Palat. Comitis ubi Potestas manebat, & petiverunt à Potestate ut daret eis Claves Civ. dicentes ut Civit. volumus dare D. R. Ung. Tunc D. Potestas videns non posse resistere absque stipendiariis Venet. toti Civ. Spal. quia jam omnes stipendiarii capti erant à Spalat. & positi in arctissimis carceribus, & Potestas armavit se omnium armorum, & exivit ex camera, & projecit spatam nudam ante eos, & petebat veniam, ut salvarent vitam, & restituit eis statim claves Civ. Tragurini verò die crastino sequenti hora missæ magnæ quando exivit ad missam ad fratres minores Potestas Trag. ante horam tertiarum & tunc Trag. videntes quod Potestas ipsorum exivisset de Civit. statim clauserunt portas Civitatis, & non permiserunt Comitem, seu Potestatem intrare in Trag. Tunc verò Potestas credens quod Spalat. non rebellassent & ivit Spal. Spalatini verò honorabiliter ambos Comites Spal. & Trag. cum omnibus familiaribus & massariciis ipsorũ receperunt, & expensis Communis Spalat. in barcis armatis instanter Ven. transmisserunt, & statim Spalat. miserunt suos nuncios pro D. Ioanne Zuus B. & erexerunt vexillum cum insigniis D. Ludovici D. G. R. Ung. & statim D. Banus venit Spal. cum suo exercitu, & Spal. dederunt sibi Dominium Civ. Spal. vice, & nomine prædicti Regis Ung. & postea prædictus B. simili modo ivit Trag. & recepit Dominium Trag. nomine ut supra. Qui quidem D. Ioannes Zuus B. gerens vice præfati D. R in partibus Dal. & Chroat. habens plenum speciale, & generale mandatum à prædicto Rege dare, & donare perpetualiter villas, possessiones, & Dominium cujuscumque rei, tam stabilis quàm mobilis, & cuicumque, & volens dare, & donare ex parte præfati D. Regis propter fidelitatem Spal. Dominium Insularum in perpetuum: Spal. verò putantes, quod eis non esset authenticum illud quod D. B. daret, & donaret eis, & non curaverunt recipere, dicentes, volumus quod D. R. solus det nobis, & postea D. R. non habuit curam tantam de Spal. & aliis insulas est largitus: Statim post modicos dies Veneti postquam sciverunt quod Spal. & Trag. rebellaverunt ab ipsorum dominio, miserunt aliquas galeas suas insimul cum Sibinicen. & venerunt ad Insulam Soltæ, quæ Insula est Spalat. & deprædaverunt soltanos, segetem comburendo, & homines mactando, ac mulieres jugulando, & Ven. cum Sibin. multa mala perpetraverunt in despectum, & dedecus Spal. Posteà per aliquos dies omnes Civ. Dal. simili modo rebellaverunt à Ven. putantes quod non esset bonum statum ipsorum sub Dominio Venet. jam in fastidium effecti erant Dalmatinis Veneti propter ipsorum stipendiarios, & Soldatos. Illis temporibus post aliquod temporis intervallum secunda

secunda vice subsecuta est reiteratio pestis Epidimiæ, & gentem Spal. multa morte peremit A. N. nostræ Red. cur. *MCCCLX.* die pen. mensis Feb. & post modicum tempus intervalli populus Trag. insurrexit adversus Nob. & *XIII.* domos Nob. Trag. totaliter deprædaverunt vid. Domum Iosephi cum omnibus suis sequacibus de Cigis ipsos persequendo, qui omnes Nob. Trag. fugerunt Spaletum, popularesque Trag. receperunt in se Dominium Civ. Trag. regentes ipsum, & gubernantes ad ipsorum libitum, & voluntatem. Item de anno D. nostri Iesu Christi *MCCCLXVI.* in vigilia Sanctæ Catharinæ Virginis in partibus Orientalibus cœlestis ignis maximus de hora tertia in Cælo cum intensa luce apparens terribiliter universo orbi: tunc temporis dicunt, quod in Bosna maximos montes cum omnibus lapidibus, animalibus, brutis, feris ac avibus mirabiliter cremavit, & combussit, ità ut illi montes in planicies conversi sunt, & ad præsens ibi seminant segetes, & sunt ibi positæ, & situatæ multæ villæ, & ibi manent Patareni Bosnensium qui dicuntur Manazei, & ipsi dicunt quod Deus cremavit, & combussit illos montes ad utilitatem ipsorum, quia Deus diligit fidem ipsorum. Item eodem tempore in partibus Dalm. & Chroat. & in aliis multis partibus supervenerunt in multitudine gravi copia locustarum in aere volantium, & obscurabant aerem tamquam nubes atræ, quod vix cælum cernebatur, & cooperiebant terram in magna quantitate, & corrodebant omnia folia arborum, & herbas quod penitus nihil remanebat. Et hoc erat tempore Autumnali post completionem vindemiarum. Tunc temporis subsecuta est copia, & multitudo pestiferæ, & efferæ gentis Turcorum in partibus R. Serviæ, sive Rasciæ nuncupati num. *LXX.* millia, vel circa equites, & pedites armati ex parte Turcorum, & *D.* Valchasinus positus vice R. in Regno Rasciæ & frater suus Vglesa virilis, & probus miles, atque ille strenuissimus miles Cregla & plures proceres Rascanorum insimul cum R. Valchasino unusquisque ipsorum cum sua acie armata, & venerunt ad Campum Kosovo circa n. XXX. millia equitum benè armatis, & tunc ordinatim in dicto campo cũ Turcis manus ad manᵒ certaverunt, & prædicti Rasciani victoriam obtinuerunt, & quasi XXX. millia de Turcis interfecerunt, & insecuti sunt eos, Rasciani ultra flumen Marizæ, & tunc multi ex Turcis fugiendo in Marizam submersi sunt. Et quando Turci fugerunt ultra flumen Marizæ resumpserunt vigorem Turci, & verterunt se contra Rassianos, & permixti sunt cum eis conferendo manus, & viriliter pugnando cum eis, & multos quasi decẽ millia de Rascianis Turci gladio peremerunt, & alii Rasciani in fugam versi, multi submersi sunt fugiendo in flumen Marizæ circa V. millia Ibi periit in bello R. Valchasinus, & frater ejus Vglesa & miles Crela, & multi alii egregii viri in illo bello de Rassanis occubuerunt tam in ore gladii, quam se submergendo propter fugam

4. Tunc post modicum tempus Imperator Turcorum Morbasanus nomine direxit quamdam Epistolam D. G. XI. Papæ, cujus per omnia erat tenor de verbo ad verbum talis. Morbasanus haberi yhesi, cum fratribus suis Zerabi, & Yusbaich. Imperatores Orchani collaterales pugiles in partibus Achajæ Domini, magno Sacerdoti Romanorum juxta merita dilecto.

Nuper auribus nostris intonuit quod in partibus Italiæ ad preces, & postulationem populi Venetorum in basilicis vestris facitis publicè divulgari, quod quicumque arma sumpserit contra nos, & nostros suorum in hoc seculo remissionem peccatorum, eisque beatam vitam promittitis in futuro. Cujus rei oculata fide decernimus per adventum quorumdam peditum Cruciferorum, qui nuper in Venetorum navigiis transfretarunt, propter quod admirari cogimur vehementer, quia dato quod à summo Tonante vobis esset data potestas absolvendi animas, vel ligandi, tamen ad hoc maturius procedere deberetis, neque Christianos, & maximè Italicos Crucis insignitos caractere inducere super nos cum secundum quod Patres nostri antedixerunt nobis populus noster Turcorum innocens fuit morti, & injuriæ Christi vestri, & cum terræ, & loca, ubi Sanctuaria vestra sunt minimè possideantur à nobis; Imò populos Iudæorum semper exosos habuimus, & habemus. Quia prout ex historicis antiquis & Chronicis nostris audivimus ipsi proditoriè, & per injuriam eundem Christum vestrum, & Prophetam Hierosolymis tradiderunt Præsidi Rom. quem in Crucis patibulo mori fecit. At insuper admirari, & dolere compellimur, quod surgant Italici contra nos, cum latens amor nos incitet ad dilectionem ipsorum, & quod ipsi, & ipsorum magnalia à Trojanorum sanguine processerunt, quorum auctores fuisse scimus veraciter Antenorem, & Æneam de sanguine magni Priami creatos, in cujus locum ducturi sumus Imperium in partibus Europæ, & secundum repromissiones, quas à Diis nostris patres nostri habuisse noscuntur, Trojam magnam intendimus restaurare, & ulcisci sanguinem Hectoris, & Ilionis ruinam nobis Imperium Græcorum subjugando, & Deæ nostræ Palladis factum punire, & etiam transgressor. hæredes; Insuper quia intendimus Cretam & alias marinas Insulas, quas Venetorum populus antedictus extorsit à nobis Imperio repromisso totaliter vindicare, easque nostræ subjicere ditioni. Idcirco prudentiam vestram attentè requirimus, & rogamus quatenus Epigrammatibus vestris per terras Italiæ missis ad instantiam sæpè dicti popu-

populi Ven. silentium imponatis, non provocantes contra nos amplius sub pietatis specie populum Christianum, cum erga nos, & ipsum nullam guerram propter credulitatis differentiam habeamus, cum ergo nihil nobis referat, si Christum colitis, quia, & nos ipsum reputamus fuisse Prophetam, neque enim vos ex lege ipsius, prout audivimus, potestis aliquem ad credulitatem compellere. Si autem lis aliqua vel discordia orta est inter nos, & populum Venet. hoc accidit, quia ipsi indebitè, & nullo justitiæ muniti colore sub Cæsaris nomine, vel alicuj⁹ Monarchæ, cui ex lege aliqua temporalia sint commissa, sed sua superbia, & temeritate jamdudum quasdam maximas Insulas, & alia loca, quæ ut supra diximus sunt repromissa Imperio, crudeli Tyrannide subjugarunt, quæ tolerare non possumus cum fatorum tempus, & nostræ repromissionis insistat, propter quæ, & alia potestis meritò ab inceptis desistere; & specialiter cum audivimus ipsum populum Ven. fore alienum à vita, & moribus Rom. quia nec secum legibus vivunt, nec moribus coutuntur, sed se solos æstimant cunctis circum se jacentibus populis meliores. Quorum vesanam superbiam Deorum nostrorum cum summi Iovis auxilio ad extremum deducemus. Alioquin si ab inceptis vestra prudentia non desistat, ampliare curabimus vires nostras sumpto D. Imp. Orchani, & aliorum Orientalium Regum, & Principum auxilio, qui hodiè simulant se dormire, quorum muniti præsidio trahemus à finibus nostris armatorum acies copiosas, per quas non solum contra vestros pedites Cruciferos resistemus, verum etiam si contra nos Romanam, Germanam, & Gallicanam militiam provocetis intendimus hostiliter obviare. Ac demum favente Neptuno per mare Hellesponticum, & Dalmaticũ cũ innumerabili nostro navigio Euriflatibus, & artificioso ducti navigio intendimus pertransire, & Septentrionalem plagam, præsertim circa Chroatiam, & Dalmatiam visitare. Data Chamelet Orchani sub Donago Ilionis nostræ Majestatis.

Memoria

Archiepiscoporum Salonitanæ, & Spalatinæ Ecclesiæ.

1. S. Domnius.
2. Gazanus
3. Sympherius
4. Isicius
5. Isicius
6. Venantius
7. Honorius
8. Maximus
9. Pascasius
10. Cæsarius
11. Iustinus
12. Clicerius
13. Honorius
14. Ianuarius
15. Stephanus
16. Honorius
17. Fruntinianus
18. Petrus
19. Proclinius
20. Honorius
21. Damianus
22. Natalis
23. Maximus
24. Fruntinianus
25. Theodorus
26. Iustinianus
27. Antoninus
28. Maximus
29. Amabilis
30. Ioannes
31. Georgius
32. Theodorus
33. Ioannes
34. Ioannes
35. Petrus
36. Marinus
37. Martinus
38. Marinus
39. Theodorus
40. Petrus
41. Leo
42. Ioannes
43. Ioannes
44. Petrus
45. Martinus
46. Forminus
47. Gregorius
48. Ioannes
49. Vernaculus
50. Dometi
51. Theodorus
52. Vitalis
53. Georgius
54. Vitalis
55. Petrus
56. Leo
57. Vrsus
58. Petrus
59. Georgius
60. Maximus
61. Theodorus
62. Ioannes Primus Archiepiscopus in Spalato; Iste fecit templum argenteum, & ædificavit Ecclesiam Sancti Michaelis de Mare, tumulatus est in Ecclesia Sancti Matthæi.
63. Petrus
64. Marianus
65. Martinus

66. Leo
67. Petrus
68. Justinus
69. Ianuarius
70. Fruntinianus
71. Paulus
72. Martinus. Iste fecit calicem magnum aureum, iste fuit Spal. & pater ejus fuit Comes istius Civ.
73. Dabralis etiam iste fuit Spal. & fuit depositus, quia habebat Uxorem, & filios in domo Archiepiscopali.
74. Ioannes, & iste fuit Spalat. & ædificavit Ecclesiam S. Felicis de Rivo.
75. Laurentius sedit annis XL. Iste tempore suo fecit Mon. S. Benedicti, & fecit Candelabra magna argentea, & multa alia bona. Obiit IIX. die mens. Iulio tumulatus in Capella S. Matthæi in tumulo superiori.
76. Crescentius
77. Gregorius iste fuit Iadrensis, & ædificavit Ecclesiam S. Ioannis, quæ est Capella Curiæ.
78. Manasses. Iste fuit Ung & voluit tradere istam Civitatem.
79. Gaudius. Iste fuit Spal. & fuit depositus eo quod consecravit Episcopum se secundo.
80. Absalon Ungarus.
81. Petrus.
82. Giraldus iste dimisit Ecclesiam istam, & præfuit Ecclesiæ Sipontinæ.
83. Raynerius sedit annos V. iste fuit lapidatus à Sclavis de Masaro, eo quod circuibat Terras Ecclesiæ A. D. MCLXXX. prid. Non. Aug. sepultus est apud Mon. S. Ben. intus in Ecclesia.
84. Petrus Archiep. natione Ung. iste fuit postea Archiep. Colocensis.
85. Petrus etiam natione Ung.
86. Bernardus de Civ. Perusia natione, sedit annis XIX. iste impetravit à D. Henrico R. Ung. & à fratre suo Andrea Staria Molendinorum & territorium de Biaci, & de S. Vitale, & suo tempore consecravit istos suffraganeos in primis Treguanum Trag. Episcopum, Grubcium Archipresbyterum unius Ecclesiæ Nonen. Micus Tinien.
87. Guncellus natione Ungar. sedit annis XXIII. iste tempore suo consecravit istos suffraganeos. In primis Martinum Corbav. Ep. Borislaum Signien. Nicolaum Canonicum hujus Ecclesiæ Scardonensem, Nicolaum etiam Canonicum nostrum Phar. Barthol. Can. etiam Scard. Iansonem Nonensem, Saracenum etiam Corbav. & Ioannem etiam Signensem, obiit ultimo die mens. Majo. sepultus est apud Mon. S. Stephani intus in Ecclesia sub pavimento cum intratur per Regiam A.D. MCCXLII. tempore Tartarorum.
88. Hugrinus natione Ung. præfuit anno uno, men. duobus, diebus VII. iste non erat usus pallio, nisi cum delatus est ad sepulcrum, obiit tertio die ante festum S. Andreæ Apostoli, sepultus verò in Ecclesia fratrum Prædicat. Anno Domini MCCXLIIX.
89. Rogerius natione Appulus, sedit annis XVI. obiit men. Aprili XIV. die intrante. Anno Domini MCCLXVI.
90. Ioannes
91. Petrus
92. Balianus
93. Dominicus Civ. Spalat. obiit sub A. D. MCCCXLIIX. die XXII. mens. Martii, sedit annis XIX. hic aptavit Archiepiscopium, vixit pompaticè magnam tenendo familiam, sed devotus erat ad suam Ecclesiam.
94. Hugulinus hic de Agubio vir Nob. & de magna progenie vid. de Branca, magnanimus, & sufficiens ad plura, reditus sui Archiepiscopatus ampliavit, recuperavit villas, territoria, & possessiones tàm sui Archiepiscopatus, quàm etiam cæterarũ Ecclesiarũ, debitè correxit delinquentes, suis suffraganeis non pepercit, contra occupantes bona Ecclesiarũ viriliter se opposuit.
95. Andreas successit, qui de partibus Marchiæ fuit.
96. Pelegrinus natione Neap. eidẽ successit
97. Doymus Spal. fuit natione.
98. Petrus Archiepiscop. natione Pagensis. Hic multa bona suo tẽpore fecit. Erexit Capellam S. Domnii, & eam pulcherrimè pavimentis edotavit, domos, & possessiones Archiepiscop. erexit; Ecclesiam S. Domnii divinis officiis benè fulcitam tenuit. Hic sedit annos VI. mens. IV. obiit A. D. MCCCCXXVII. die primo Decembris; tumulatus est ante dictam Capellam S. Domnii in Ecclesia ejusdem.
99. Franciscus natione Venetus ex Nob. familia Malipetro dicta, sedit annos .... & menses .... & ad Episcopatum Ven. translatus est.
100. Bartholomæus Paduanus natione, ex Domo Baduaria sedit annos .... & menses ..... & ad Archiepiscopat. Florentinũ translatus est.
101. Iacobinus natione Ven. ex Nob. Domo Baduaria sedit annos ... & menses ... moritur A. MCCCCLI. die ..... & sepelitur in Ecclesia S. Domnii.
102. Laurentius Zane Ven. patricia domo, & Eugenii IV. Pon. Max. ac Francisci condulmerii Portuen. Episcopi S.R.E. Cardinalis & V. Canc. materno genere nepos XXIII. an. agens Spalat. Ecclesiæ à Nicolao V. Rom. Pont. A. D. MCCCCLII. præficitur. Qui Romæ consecratus Pontif. sui anno V. è curia Rom. profectus Archiepiscopale Palat. aliqua ex parte restauravit, Abbatiam S. Stephani sibi commendatam ruinæ proximã reparavit, ornavitq;.
103. Ioannes Averoldo
104. Fuscarus
105. Bartholomæus
106. Bernardus Zane
107. Andreas Cornelio
108. Marcus Cornelio
109. Aloysius Michael.

OBSI.

OBSIDIONIS IADRENSIS LIBRI DVO.

LIBER PRIMVS.

I. DOmine quid multiplicati sunt, qui tribulant me multi insurgunt adversum me. Resonare audeo typo dicam, quoniam homo qui vanitate temporali est, resancitur, ac ponderosus vitiorum sicut ovis absque gubernatione in vico erraſſe videatur, non recolens, ubi corruat finis ejus. Tenebratus mente dicitur: salubre consilium penitus ignorans, lippusque visu proximum, immo ad suprema suum intuitum dirigere non attemptat. David equidem vates egregius ac Deo dilectus, cognitor sui facinoris, Tibicen veteris & lyra novi testamenti à facie iniquissimi Saulis, terribilis sui soceri, factus profugus, quodam vehementi stupore mentis ad illum, qui contra folium arboris suam inhaustibilem ostendit potentiam, & quondam in extasi suæ mentis positus verba in principio proposita titubabat Domine quid &c.

Multi revera elegicum, carumque manu forti denodatum tripartitam, aut allegoricam præsignat censuram.

II. Iadera utique quæ tantis ignominiis, & molestiis Venetorum multo jam temporis perfluxo curriculo extitit dirissimè cepsitata, quod non solum mamonam temporalem, quam homines præsenti seculo ducunt, vitam consumere nitebatur, verum etiam quod deterius est, corpore, & vita cupiebat privare decus, nec gloriam recolens: sed eas procul à se abjiciens tanquam justitiam suffocans, atque studiosam politicam, quam Summus Monarcha gelatus est velut tegens in antro, Illi Veneti Iaderanorum Vrbem, quæ principatum inter Civitates regionis Dalmatiæ dicitur obtinuisse, delere de terra viventium proposuerunt, ac angustè & horrendè dissipare nullum genus sceleris attribuentes eidem, sed detrahentium linguis fidem adhibentes spiritum contentum non gerere de Imperii donatione in præsenti Civitate illi imponebant, nullumque argumentum, aut alicujus spem erroris in ea comperientes sicuti lupus immisericors rapit agnũ. Quot insontes adhuc ubere alitorum ipsorum motoris casu valvas per orbis girum ærumnando direxerunt. Quot egregios, quot alterius conditionis qui forte adhuc potirentur vita spiritum naturæ ad superiora fecerunt convolare. Æquum nomen Venetiæ sibi assumpserunt: quod omnes venatur, ut absorbeat. Et nunquam gurgitatum refundens. Nam sermo ejus numquam fixus in ore habitat: sed ut vaga per aera fertur avis, geminata perutitur parabola, id quod docentiores & elegantiores Oratores statuunt, & ratificant, ipsa sola abhorret. Fides igitur non est eis admittenda pro eo quod camum in regendo fidelem subditum. Ægidius in libro laudabiliter regiminis Principum autentice disciplinat, regulariter non gubernant. Sed deterius more tyrannico in chaos præcipitant, ergo quibusque est cavendum ne sub ipsorum perfida corruat potestate, & sine idonea cautione genuflectant. De cunctis his Iadertini ad æternum Sabaoth conquesta, & magno ululatu conclamat, quod justissimi helii his pravis, tam grandes dilatasti vires, & absque titulo juris incedunt? copia grandis virorum pugilum in me nulla prævia rationis causa irruit; fortè vindicas inimicos cum tuis inimicis, Deus enim peccatores non exaudit. Sed audi quod Hyeremias nono suæ lectionis capitulo pneumatis almi prolatione attestatur. Speramini contra Babylonem i. contra confusionem Iadræ per circuitum omnes, qui tenditis arcum, debellate eam non parcatis jaculis, quæ Domino peccavit, crudeliter nempe ipsa commisit. Nam si quis ignorantia est præventus, fingi stilum mendaciorum, qui à cunctis est cavendus, Iadræ leges periti & in throno profetico approbati reperiuntur, sed de ejus superbiæ elatione sileo, eo quod plurimis excedit cubitis, fastum de grandis Sabthael non minimus, qui divina similitudine format, ac ejus fuerat gratia illustratus, visione decora est perpetuò privatus, ac ire abyssum est præcipitatus. Igitur Jadera non vales illud elegicum metrum Regis David resonare. Debuit enim tàm horum quàm illorum nimio librante honore vitiorum grandem tempestatis rabiem excitare. Derelinquat ergo impius viam suam, & Dominus ipsius miserebitur, revertatur ad Dominum, & gressus sui prosperent? in sempiternum.

III.

Epistola Auctoris ad illum pro cujus rogatu præsens Opus est editum.

VIctoris populi Vrbis Iaderæ. Ex nobili ortus progenie, præmisso nomine mittentis, Salutem illam quam Isaac intulit Iacob. Motu bino coactus præsens sarcasmos meo indice paginas præsenti stilo disposui propalare. Primò quia captato nomine vestræ benevolentiæ rogatu, quo sincero vestro scripto crebrius auxistis flagitandum, ut motoris casus,& condecens memoratæ nostræ patriæ, discordiasque habitas inter æmulos seriatim vobis segniem festinarem legare. Secundò ne tam horrendus excessus per Venetos exactus, in prolixitate defluat temporis, sed ut posteris eorum crudelitas reminiscentiæ commendetur, curavi actus militiam, agonesque partium per Capitula sigillatim, & distinctè in his scriptis pertractare.

Explicit Prologus, & Epistola.

IV.

Incipit pars executiva qualiter congregavit Rex Ludovicus exercitum.

FElix Carolus Vngarorum R. debitum dum suæ fatalitatis exolvisset, tres reliquit natos. Quorum unus Ludovicus hic primogenitus, ac Patris succedens, fratrum alius Andreas Siciliæ Rex nondum sceptra bajulans regalia, qui iniquissimo interitu à suis extitit interfectus,& ultimus Stephanus. Hic omnibus Iunior qui Crovatiæ dioecesis erat Dux constituendus,& idem Ludovicus R. succedens Carolo patri cum jam sui Regni baculum pacificè,& possessum tenuisset, pro recuperanda perdita ex suis prædecessoribus. Anno Dominicæ Incarnat. MCCCXLIV. Indict. XII. men. Septembris validum cumulavit exercitum, cujus præfecit Ducem Nicolaum totius Slavoniæ Banum, quem ad partes Croatiæ direxit, ut Imperio Regio subjugaret omnia Castella ipsiusq; regionis Civitates, cum eorum cunctis pertinentiis; secundum quod hactenus dignitati prædecessorum illius extiterant subjecta. Quo in Croatia existente cum exercitu juxta sui Domini edictum cæpit per ipsam percurrere, ac discurrere regionem, tandem cum incolumitate in fines Tnini pervenit, ibidemque conatus est ipsum Tnini castrum quod tunc possidebat Vladislava relicta Neliptii generationis Suadcich cum Iohanne ejus filio sacræ subjicere ditioni, quod minime obtinere valuit, nam ipsum oppidum nullum genus agonis pati poterat, eò quod miræ altitudinis, nec non & fortitudinis est convallatum. Quod videns ipse Banus cum comitiva Castri falceninas, ac defensiones in multa animi ratione cordis est commotus, ac despiciens id bello capere non posse, diligentius deliberato consilio gravissima dispendia ipsi districtui imperavit impendere, tàm ejus rura combustui tradendo, quam etiam Vinearum vites, & domos eradicando. Et non valentibus id violento laceratu rapere, visus est, quendam montem, Spas vocatum, nimia virtute præcinctus, in Domini naturalis suppetere potestate, viriliter ipsum cæpit agonizare, ibique multas probitates, ac corporum strenuitates ipsa militia experta est, demonstrarunt, quod & obtinere nequivit, cujus exercitus probitatem, & audaciam ejus adversarii intuentes, putarunt non rationales homines, sed rabiosos leones; sic mirabiliter pugnare in admiratione compelluntur, quæ omnia supradicta præfata Vladislava considerans, timuit, quippe ac tantæ potentiæ, quæ erat numero quatuor millium galleatorum non posse resistere, extimata est pacisci cum dicto Nicolao Bano, qualiter ipsa, & ejus hæres in Regis dilectione fideliter permanerent, sicque confecit. Interveniente siquidem foedere ac firmato vid. quod ipsa Vladislava per se, & pro sui nati parte procuret, ac præsentari faciet unum idoneum, ac sufficientem legatum coram Majestate Regali, qui spondeat, ac velit pro eorum parte parer. quicquid Sanctum imperavit diadema fideliter obedire, & adimplere, electusque nuntius virtutibus plenus, & legationibus potestatis instructus ad Regem suum iter properavit, ac ad ipsum Regem accedens humili impensa reverentia, causam suæ legationis humiliter exposuit. Audito Rex legati sermone hæc verba ipsi Nuntio est prolocutus.

V.

Responsio Regis.

LEgationum fidelitatis efficaciter informati, quamvis genitor filius Neliptii nostram gratiam immeruerit acceptare, cum ipse prolixo jam tempore, nostræ Majestati plurimum extitit infidelitate occupatus. Nihilominus nos benevoli, qui ad nostrum accedunt Solium, ad apicem honoris sublimare, ac illos pro quibus tantum nobis præmonstrasti fidelitatis signum, non ut dignos introitu, sed

tam-

tamquam adoptionis filios, & subditos fideles tractare cum gratia nostra pollicemur, finitoque Regis famine ipsemet nuntius multorum Banorum in præsentia hos prorupit sermones.

VI.

Verba Legati ad Regem.

Serenissime Domine Princeps Vladislava, & genitus ejus Johannes, pro quibus ad vos sum legatus, plicatis manibus, ac ambobus genibus flexis totos se offerunt, eorumque bona. Ita oppida quàm etiam arva, & quasque fortalitias, & quæ, & quas regalis benignitas duxit acceptandas, juxta Majestatis Regiæ voluntatem atque mandatum. Cum Rex patefecit sui voluntatem, ac illa habetur velle, quæ idem nuncius spoponderat se exhibiturum. Nam præfatus Rex ut diximus, intendebat omnia Castra ipsorum suo Imperio velle supponere; tamen in aliis finibus ablatis proposuit restituere majora, & recesso inde Nuntio venit ad partes Tnini, narrans eisdem, per quos fuerat destinatus Regis responsivam, quamvis intrinsecus lætati sunt, intelligens hoc prænominatus Banus, movit militiam, & inde secessit, pergebat Pannoniam. Sed cum idem Rex ipsa castra tradita, per sui libitum volebat gubernare, dicti exeniatores voluntatem mutarunt, & in sponsione facta nullatenus permanere fixi voluerunt, hæc inductu & suasu quorumdam magnorum Croatorum præcipuè filiorum Comitis Curiati de Corbavia, qui principaliores rebelliones, & fraudolentiores sacro Regio Diademati præ cæteris Croatis extiterunt. Deducto ad ipsius Regis notitiam tam grandem dolum, & fraudem fuisse commissum, non in parva animositate cordis fuit repletus, penitus statuit in se, si dimidii Regni sui thesaurus in confusione esset dispergendus, decet ut cuncta Oppida, & vallata regionis Croatiæ suæ dignitati regali sint perpetuò subjecta.

VII.

Qualiter Ludovicus Rex movit se versus Croatiam.

Fluente itaque Annunciationis Jesu Christi MCCCXLV. Ind. 13. Iulii Mensis, Memoratus Ludovicus Rex aggregavit validam militiam num. viginti millia galleatorum, cupiens, ac proponens tàm Civitates, quàm castra Provinciæ Dalmatiæ & Croatiæ suæ succumbere potestati, & accipiente dicta comitiva iter cum incolumitate pervenit in fines Bihachi, ibi castra metatus est ferè per decē, & octo diebus, omnes Slavi sublimi, mediocres, & infimi adventum Regis intelligentes timuerunt, quippe necnon Civitates maritimæ, quas tunc temporis Venetorum potentia gubernat vehementer conceperunt formidinem, atque ad eum omnes Croati præter tantum duos, quos confestim nominabo, transmearunt, debitam reverentiam impendentes, ac claves castrorum, cunctarumque suarum vallationum, & possessionum offerentes. Quas Rex gratanter suscepit, illumque Ioannem cum sua genitrice offendentes jam bis ad sui gratiam benignè convocavit, ab eis recipiens Tnini oppidum cum suis pertinentiis, quod & ipse Rex suo nutu feliciter regit, & gubernat, eidemque Ioanni præfatus Rex pro bravio quandam diœcesim in Cetina præmiavit, præterquam tria castra idem Rex nequivit possidere; vid. Ostrovizam, Clissam, & Scardonam, tūc tēporis eo quod Comes Paulus Banich seu generationis Subichievich, cujus brachio oppidum Ostrovice manutenetur, necnon Comes Mladinus generationis ejusdem cujus mandato Clissa, & Scardona protegitur rebelliones sacro Imperio, ac ejus inspirationem, ad invicem contra præfatum Regem conficientes, nec aliquid fidelitatis signum Regiæ Celsitudini nolle impendere, sicque per eos extitit exactum & firmatum. Civitates siquidem Dalmatiæ ad dictum Regem in dictis metis Bihach castrametantem solemnes destinant nuntios, sive legatos pariter cum præclaris exeniis præcipuè Iadera elegit tres Ambasciatores Nobiles, quorum nomina scribuntur. Martinussius de Butovann S. Michael Blasii de Soppe, & ultimus Nicolaus Machi de Gallellis, cum optimis donis ad dictū Regem destinandos & transmeantibus ipsis honoranter, sed lento gressu quodam vulgare ad ipsorum notitiam extitit deductum, Vid. quod præfatus Rex secessit ab illis partibus, Vngariā perrexit. Concipientibus itaque ipsis nuntiis tales rumores, Iadram pariter cum exeniis redierunt, de quorum reversione universi ingenui, atque plebei vehementem conceperunt cordis turbationem, increpantes eosdem de ipsorum itineris reversione, quamvis alter eorum S. Michael tyrannis apponebat. Sed quia duo, ut major pars, & vis oportuit acquiescere eorum voluntati immensam suscipientes Veneti lætitiam propter Regis reversionem præter Iaderanorum industriam, ac asserentes Iadram fore fidelem Regis, ac ejus inductu, omnia castra Croatica Regi tradita ipse viriliter gubernat, propter quod incitati ipsi Veneti durissimum furorem contra Iadertinos eructarunt, sicut Deo concedente studui propalare.

IIX.

Quomodo Veneti Iadr. Regimento quinque literas inferius descriptas destinarunt.

VEneti quidem jam præconceptum animum sui exequendi propositi grandem stipendiarunt turbam pro transfretatione ad Dalmatinas partes in confusionem Iadræ in classibus duodenis, quarum generalis erat Capitaneus præfectus Petrus de Canali ipsis Iadertinis quodam Tegimento Ypocritis, ne forte arbitraretur ipsa gens in ipsis cumulata Classibus in detrimentum illorum fuisse, per quos advenerant penitus Epistolas plumbeis appositione sigillis in membranis tenoris infrascripti mandarunt.

IX.

Prima Epistola.

ANdreas Dandulo Dei gratia Venetiarum, Dalmatiæ, atque Croatiæ Dux, Dominus quartæ partis, & dimidiæ totius Imperii Romaniæ, Nobili & Sapienti viro Marco Cornario de suo mandato Comiti Iadræ, ac prudentibus viris Iudicibus consilio, & communi Iadræ fid. dil. sal. & dilect. affectum. Intelligentes de Adventu Vngarorum in partes Sclavoniæ ac gerentes curam specialem ad conservationem vestram & aliorum nostrorum fidelium, nostros provisores ad vos, & ad alios nostros fideles providimus destinari, quā hinc sine mora discedent, per quos vobis nostram intentionem, & desiderium curabimus denotare, & licet constantiā fidei, & devotionis vestræ promptam, & ferventem ad honorem fidelitatis nostræ cognoscimus, tamen fidelitatem vestram requirimus, & rogamus, quatenus circa conservationem vestram, & fidelitatis vestræ sic vos regere debeatis, & effectualiter operari, quod possitis nostram gratiam uberius promereri, & ut reperiamus fidem stabilem quam speramus, cum vestram conservationem totis viribus affectemus, & intendamus modis omnibus procurare. Data in nostro Ducali Palatio die XIIX. Junii. XIII. Ind.

X.

Secunda Epistola.

ANdreas Dandulo, Dei gratia Dux Venetiarum &c. ut supra sal. & dil. affectum. Curis assiduis ad conservationem vestram, & aliorum nostrorum fidelium, & terrarum misimus ad vos, & ad partes Sclavoniæ nostros provisores, ut circa ea, quæ sunt honoris nostri, & salutis vestræ, & terrarum nostrarum valeant providere, & diligentius procurare, & quia cognoscimus fidelitatem vestram promptam, & ferventem ad nostrum honorem fideliter conservandum, sicut per effectum operis demonstrastis, & continuè demonstratis, non credimus fore necessarium, multum apud vos verbis insistere ad id, quod est dictis nostris insertum taliter inconcussè. Sed tamen hortamur, & rogamus fidelitatem vestram quàm clarè potest cognoscere benignitatem nostram nostri dominii, quæ tota est disposita ad conservationem nostrorum fidelium, qualiter circa honorem, & fidelitatem vestram conservandam taliter, & sic promptè vos gerere debeatis, quod apud nos possitis omni tempore gratiam promereri, quam invenietis semper promptam, & paratam, in omni auxilio vestro, & succursu, sicut fuerit opportunum, ad quod sollicitè vigilamus, de novis autem per vos Comitem significatis, vestram prudentiam commendamus mandantes ut occurrentia continuè de die in diem vestris literis sollicitè declaretis, ut informatione percepta à vobis sicut expediet providere de subventione, & omnibus aliis opportunis, paramus duas galeas armatas, quas celeriter mittimus ad partes illas. Data in nostro Duc. Palatio die penultimo Iunii. XIII. Ind.

XI.

Epistola Tertia.

ANdreas Dandulo Venetiæ, Dalmatiæ &c. ut supra sal. & dilectionis affectum habuimus per literas provisorum nostrorum existentium in partibus Sclavoniæ, plenam notitiam de constantia, & fidelitate, quam ad nostrum dominium promptè geritis, & habetis, de quibus fidelitatem vestram meritò commendamus, hortantes vestram prudentiam qualiter circa conservationem nostri honoris illæsam, & bonum vestrum quod proprium reputamus sollicitè, & fideliter insistatis, sumus enim ferventer dispositi, & parati ad conservationem vestram pariter, & bonum, ac de gente, & alio necessario subsidio vobis subveniri intendimus, sicut fuerit opportunum.

Datum in nostro Palatio die X. Iulii XIII. Ind.

XII. Quar-

XII.

Quarta Epistola.

ANdreas Dandulo Dei gratia Venetiæ, Dalmatiæ, atq; Crovatiæ Dux &c. ut supra sal. & dilectionis affectum, tam per litteras vestri Comitis, quam provisorum nostrorum quos destinavimus ad partes Sclavoniæ fidem, & devotionem, quam ad nostrum Commune geritis, & habetis quæ modo intenditis sub debito vestræ fidelitatis conservare, cognovimus manifestè, pro quibus vestram fidelitatem plurimum commendamus. Nos ergo circa compromissionem, & defensionem Civitatis vestræ personarum, bonorumque vestrorum prout operibus, & inditiis manifestis audire plenius potuistis, totis viribus anhelamus, tamquam illi, qui statum vestrum prosperum, velut proprium omni tempore peroptamus. Dat. in nostro Ducali Palatio die *XVIII.* Iulii. *XIII.* Indictione.

XIII.

Quinta Epistola.

ANdreas Dandulo Dei gratia Venetiarum & Dalmatiæ &c. ut sup. prima Epistola Salutem, & dilectionis affectum. Denotamus vobis q. ad vestram & ad aliorum nostrorum fidelium, & terrarum *S*lavoniæ securitatem, & conservationem totis viribus, eligere, & facere nostrum Cap. Generalem, quem cum nostris galeis, & armata breviter ad ipsas partes mittemus, parati etiam omni alio subsidio subvenire, ut videbimus convenire, hortantes fidelitatem vestram quærimus perseverare in fidelitate vestra constanter sic vos in cunctis occurrentibus fideliter, & promptè habere studeatis, quod nostram gratiam valeatis uberius promereri, & cognoscamus operis per effectum vestram dispositionem in omnibus nostris honoribus fideliter præparatam, ut confidimus, & speramus. De novis autem sitis solliciti inquirere, & nobis facere manifesta. Dati in nostro Ducali Palatio die XXIII. Iulii. XIII. Indictione.

XIV. Quas Epistolas Iadertini suscipientes ingenti gaudio, ac ipsos provisores, quos aliqua istarum Epistolarum commemorat honorificè perceperunt. Spondentes eisdem fidem infrangibilem & devotiorem fidelitatem gerere, ac in cunctis velle parere, quicquid Ducalis sublimitas jusserit exercendum, & morantibus ipsis provisoribus Iadræ tantum uno naturali die versus reliquas maritimas Civitates Dalmatiæ transfretarunt. Ibidem fideles eorum hortantes, ut fidelitatem, quam cæperant constantiores efficerent. Epistolas quidem superius perscriptas, ac provisores ipsi Veneti ad ipsas partes destinarunt, nondum ipso Ludovico Rege à finibus Bihachi sequestrato.

XV.

De Venetorum fraudolenta perpetratione.

ET quamplures alias Epistolas dicti Veneti dictis Iadertinis mandarunt, ut in fidelitate, quam semper de eis optarunt deberent constantius perseverare, ut uberiorem gratiam possent coram Ducali Dominatione promereri. Hæc autem ipsi Veneti inique, & fraudolenter peragebant, ut possent aptius eorum perfidam conceptionem efficaciter terminare. Certè dictum qui est causa causarum, & potens pro eorum oculis minime circumponentes, nec aliquod genus coloris justitiæ inspicientes, sicut illi qui sine lege ærumnosam ducunt vitam, quoddam horribilissimum vitium per eos illatum fertur quod die XIII. Aug. mensis millesimo, & Indictione superius intitulatis per universum megagosmum., ubi eorum Principatus dominium, & ubi simoniacè de rogatu rapere potuissent aliquem Civem Iadræ ardenter conati sunt, & ita per mundi fines si quos capere, & habere potuerunt quamvis plurimos in duro ergastulo ut fures, & pyratas detruserunt, nullum genus sceleris imponentes, sed sola voluntate animi hæc perpetrasse narratur, & præcipuè in oppido Pagi, seu in terra Pagi, quæ tunc Civitati Iadræ rebellaverat, Nobiles ultra duodecim, & plebeios fere 37. capti, & detenti sunt sub bona dictorum Pagensium custodia. Quorum Nobilium progenies excellentior illis diebus in ipsa Vrbe minimè reperiebatur, atque ipsorum populariorum plebeitas tutior non existimabatur, nec probior, & tam istos, quàm illos Pagi sic detentos, cum tuta comitiva Nonam transmiserunt, & ibidem per aliquot dies captivatis manentibus, Venetias eos destinarunt. Quibus Venetiis manentibus ductis nocte tenebrosa ipsos in aspero clauserunt ergastulo. Grandem equidem copiam virorum armatorum in Civitate Nonæ, tam peditum, quàm equitum ipsi Veneti stabilierunt, omnesque Civitatum homines, ac castra regionis Croatiæ, & Dalmatiæ Cont. Iadram arma sumpserunt, & in tutelam Venetorum nec non Ragusienses, Spalaten. & Arbenses, atque Tragurien. quibuslibet eorum unam Classem, seu galeolam in obsidium & jacturam Iadræ, in favoremque Venetorum armaverunt. Aliæque Civitates

vitates paraverunt lembulos armatos juxta eorum dignam possibilitatem.

XVI.

Qualiter Veneti obsederunt Iadram per Mare.

MAne quidem facto duodecimi diei ipsius men. Augusti dictus Petrus Capitaneus Generalis decem galearum jussu Ducali ex parte Quirinali portus Iadræ ult. sagularum obsedit Iadram. Itaque exeuntibus penitus erat via arctissima ad quem Marcus Cornario tunc Comes Iadræ cum comitiva duorum nobilium de Civitate, quorum unus Bivaldus Gregorii de Botono; Alius Gregorius Francisci de Carbanosis appellati sunt, transfretarunt. Considerantibus itaque Iadretinis, quod eorum Comes ad regimen Civitatis accedere minimè gliscebat, de hujus actu inter ipsos Cives Iadræ grandis dicitur fuisse admiratio, cum simile opus, cujus non habetur memoria extitit perpetratum. Ibique idem Capitaneus cum dicto Marco Comite in multorum arcanorum verborum prolatione simul pertraxisse fertur, nec non ipsum, ac eius collegas in classe detinuit, redireque in in Civitate eos non permisit. Denique suasu, & rogatu præfati Comitis, Bivaldum ejus socium liberè relaxavit, ac Iadra conduci salvum fecit, & Georgium reliquum consortem in Classem detinuit, nec ipsum abire permisit. Nam totam familiam, & suppellectilia ipsius Comitis ejus iussu ad galeam fecit transfretare. Sed homines Iadræ ad nullius novitatis indicium sunt commoti: decreverunt Oratores qui erant nobili progenie N. XII. cum deliberatione mandare duos Ambasciatores ad D. Petrum de Canali Cap. sæpè nominatum, quod ità extitit completum, quorum nomina sunt, Petrus de Matafarro, & Martinusius de Butovano, & ad ipsius Capitanei conspectum præsentati causam rumoris per ipsum illatam diligenter inquisierunt, ac ut aliquis Civium, vel Commune aliquo errore est mandatum correctio cedat juxta voluntatem Communitatis Venetiarum, sed mirum, quare tam aspera Iadram perpetrantur dicito? Quid cupit ducalis sublimitas à fidelibus Iadertinis, forsan voluntati Venetiarum se adhærebunt? Capitaneus his auditis tale responsum suorum verborum cæpit perferre, eaque per eum illata feruntur, jussu ducalis excellentiæ perpetrat, & exercet, non sponte, sed coactè, & violenter, si qua jussu suo agantur cujus responsionem Nobiles Iadræ intelligentes valdè territi sunt.

XVII. Eodem die quemdam fratrem Prædicatorum Ordinis nomine Nicolaum Vegleusem ad dictum Cap. transmiserunt. Et cum mutuos sermones aliquos protraxissent, idem frater Nicolaus Legatus ipsum Capitaneum pro parte Iadertinorum multo rogatu deprecatus est, quod licentia, & nutu ipsius Capitanei Iadertini valeant tres solemnes Ambasciatores ad Majestatem ducalis destinare de rumore eis illato, & negotio supradicto. Et obtenta ab ipso Capitaneo licentia, retulit idem legatus ea quæ à Cap. dixerat Iadrensi consilio, de quo Iadertini valdè gavisi tres honoratos elegerunt viros. Quorum primus D. Nicolaus Dei gratiâ Iadren. Archiepiscopus, alius Martinussius prædictus, & ultimus Thomas Iacobi de Petrizo vocati sunt. Qui Venetias transfretare celeriter studeant. Admirantes coram Duce, & consilio Venetiarum de novitate eisdem facta, & damno Iadertinis perpetrato spondentes, volentes statuere eorum correctioni si aliquo errore forent inquinati, & ipso die nominatus Cap. per ejus galeas publicè jussit voce preconis pervulgare, ut omnes Veneti Iadræ morantes pariter cum eorum mobili, & bonis omnibus, usque per quatuor continuos dies debeant à Civitate Iadræ recedere. Et si qui ad terminum prædictum abire non festinaverint. Non ut Civis Venetus habebitur, sed ut ejus infidelis erit ab omnibus habendus, & si qui recedere curaverint tuti relaxati sunt. Nec aliquis ipsorum extitit.

XVIII.

De abominabili opere per Venetos exacto.

LVminante verò *XIII.* die mensis Augusti, anno & Indictione supra patefactis, dum tertia hora ipsius diei defecisset, quædam galeæ de superiori N. Imperio Petri Cap. præfati quoddam horribilissimum scelus non solùm hominibus abominabile putatur, immò nequitiæ Almodeorum horrendum haberetur, perpetrarunt, quosdam homines egenos Cives, & habitatores Iadræ per mare navigantes ab eorum insulis, & possessionibus recedentes, Iadramque venientes, aliquos ictu ensis lethaliter interfecerunt, aliquos in mari suffocaverunt; & aliquos captivos detinuerunt, ipsorumque lembulos, & lintres pro ipsorum usu, & utilitate converterunt, & aliquos igne jusserunt cremare, nec non infantulos, & insontes pueros in cunabulis eorum quiescentes, nulla moti misericordia, nec intuitu pietatis gladio occiderunt, & sic illo die toto nihil aliud per eos egisse narratur. Ad quod Cives Iadræ tam parvi, quam magnates in multa stupefactione cordis sunt commoti. Eumdem fratrem Nicolaum ad dictum

Capi-

Capitaneum transmiserunt, ac commissione sibi apposita, non modicum admirantur Iadretini, per vos, nobilis Capitanee, de gestis eisdem illatis cum insontes se fore sentiant, nondum naturalis dies suum cursum terminavit, quod à vobis obtenta licentia Iadretini tres, vel plures ad Ducalem dignitatem devotè destinent legatos, in cujus conspectu conditiones ipsorum fideliter patefacient, offerentes se executuros quicquid Venetorum potentia jusserit exercendum, cedentia honori ejus, statuique Civitatis Iadræ. Quamobrem dicti Cives humiliter, ut domino speciali devotè supplicant, quantum dignetur vestra nobilis dignitas ab horum perpetratione actuum cessare, nec talia dispendia eos velle pati, quousque ducali dignitati indicent seriatim. Nam mandatum ejus ipsis institutum fideliter immò præstò executioni demandent. Ad cujus verba præfatus Capitaneus consultè cum quibusdam suis consiliariis tale protulit responsum. Petitionem Iadrensium perficere concepimus, quam admittere nullatenus sumus dispositi. Mandato nostri communis nobis principaliter imposito, nec expedit Ducali dominationi Iadertinorum inserere conditiones, cum ipsa sit plenius informata, & mihi à collegis meis sit tradita in negotio Capitaneatus libera potestas, de duobus unum eligant, aut hujus Vrbis omnia mænia circumvallata funditus evertant, nec non omnia Castra, fortitudinesque tàm sitas intra, quàm extra Civitatem Iadræ tradere ac designare sine alicujus ambiguitatis obstaculo velint in potentiam Ducis, & totius Communis Venetiarum. Hoc addito quod tribuant Comiti electo per ipsum nostrum Commune liberum, & expressum dominium in omnibus justitiam meditando, juxta ipsius nutum & voluntatem: Nihilominus rura possessionesque eorum omnes in usum, & utilitatem juxta ipsorum beneplacitum, & libitum convertant, aut ipsi contra Venetorum potentiam viriliter procurent resistere; Cum multò plus puto fore sanctius eis velle ad primum applicare partitum: Percipiensque tales rumores nuntius cum Comitatu Civitatem rediit, relationemque ipsis Civibus indicavit, decernentes pro sanctiori velle potentiæ resistere Venetorum quàm tunc eorum videre Civitatem in ruinam præcipitare, nec tali consentire pacto, & ad talem devenire conditionem.

XIX.

Qualiter Iadertini sanctius sibi elegerunt Consilium.

NVnc Iadertini parant sibi arma, quia jam veraciter sunt certificati de Venetorum odio; muniunt Civitatem diversis generibus ædificiorum, atque cui potissimo hero tradere ipsorum Vrbem, qui velit possit, ac sciat eos, & Civitatem ipsorum ab eorum æmulis, & obsidionibus feliciter tueri, toto conamine mutuo disputari: unusque illorum generosus prosapia digniori suffultus industria, inter eos in dicto silentio audacter faminavit, diserti Iadertini hic flos, hic universæ Civitatis perspicacitas concumulata. Nullus vestrûm ignorare debet, quale nobis instat periculum de Venetorum odio, sed gravius est discrimen nostram Vrbem nostris oculis intuentibus desolatam videre. Hortor vos universos nostræ Vrbis egregios Cives, ut primitus cruce præmuniti Christi arma sumamus, cùm primum Deus superbiam odio habeat, quæ præcipuè in nostris abundat æmulis tutamque Civitatem, & mæniis fixè firmatam habemus, in qua unius anni, & semis victualia superfluunt, & secundario inquitamus favoris præsidium à nato fælicis, & piæ memoriæ Caroli Regis f. à Ludovico ipsius successore, ut nos non deserat à prolixo jàm curriculo, fideles sacræ coronæ persistant. Cum idem Carolus Rex specialem Charitatis amorem in Vrbem, & homines generosos hujus Civitatis gesserit, spes certitudinaliter in Deum, & nostrum Pastorem est tenenda. Pro nostris piis precibus facilè præbebit assensum, hæc autem in conspectu vestro tales sermones, & verba curavi diffundere. Vniversique approbant laudabile consilium, & confestim clam decreverunt unum solemnem Nuntium ad dictum Ludovicum Regem Pannoniæ jam sæpè memoratum sagaciter destinare, qui humiliter præsentare debeat præcisè, sine ullo alicujus contradictionis obstaculo dictam Vrbem Iadræ pariter homines eorumque omnia bona, tam moventia, quam fixa ac ei velle parere, nec non fidelitatem laudabilem gerere benedictæ coronæ, prout subditus tenetur suo naturali Domino, supplicando ipsi flexis genibus devotè, ut hoc exiguum exemplum à Charis ejus subditis, & fidelibus dignetur acceptare. Quos olim piissimus D. Carolus felicissimus genitor Sanctæ Majestatis tanta affectione tutabat, quod non minus ipsis Iadertinis benigniorem Charitatem quam uni ex Pannonis præmonstrabat, & electione inter ipsos Cives, nobilesque solemniter celebrata, Franciscum q. Pauli de Georgio ipsorum concivem elegerunt in missum, qui XVI. die post crepusculum dicti mensis Augusti suum iter ad dictum Regem acceleravit. In brevibusque diebus ad dictam regionem Vngariæ pervenit, & ad ipsum Regem debita reverentia impensa accessit. Cui prono capite & denudato, ac etiam genibus flexis caussam sui adventus, & tam prolixæ peregrinationis piè indicavit, nec non necessitatem ipsius Vrbis potestate palam fecit invigens, ut ipsos fideles Sanctum provideat diadema à tanto eruere

eruere discrimine, ut amissa, id quod prædecessores Reges perditam putarunt, per vestram benignam Majestatem recuperare existant. Cujus nuntii legationem idem attentè intelligens in multa cordis alacritate extitit usque ad cacumen repletus, ibidemque spopondit affirmans ex certa scientia petitioni illorum quorum erat legatus velle infallibiliter quamtocius erit facultas hilariter adimplere munus illud, quod Iadertini tàm devotè sibi exeniaverant gratanter suscepit. Adhuc etiam. Iadertini non cessant per suos speciales missos concordiam à dicto Capitaneo frequentando postulare. Atque Capitaneus durioris voluntatis instigatus solum Iadertinos audire non affectat, nisi accedant petitioni superius declaratæ. Immò die, noctuque arctius obsessam cum classibus separatim quantum jactus est lapidis, exequebatur, atque transfretant in insulis multa dispendia inferunt Iadrensibus. Omnes pecudes, & pecora plusquam ducenta millia in sui usum per libitum converterunt. Domunculas, & tuguria Insulanorum Civiumque Iadræ impiè comburunt. Sed exercitus N. 20000. peditum, & equitum in Civitate cumulatus Nonæ terno die agros, & rura, & usque ad fines S. Martini visitat, & discurrit, cujus exercitus Capitaneus Marcus Iustiniano erat præfectus, & si quos Cives Iadrenses, aut subditos reperit, terribili nece submittit omnia habitacula rurum igne jubet comburi; Nunc insulani, & Villici fideles suas deserunt habitationes, Iadræ sibi eligunt locum tanta copia virorum, qui dignabantur armis decorari, qui numerum sex milliarium excedebat, sed omnes in universo qui annonæ mandendo non parcebant, erant ferè numero viginti millenarius, & octo, qui in Vrbe Iadræ extiterat collocatus, confidunt Iadertini in sui probitate, & scitu, quod Eloquentiam Alani, sapientiamque Phil. putant excedere soli gubernant Vrbem in multa lentitate, & inobedientia neminem advenam, qui sciret, & posset consulere, ac à tanto posset liberare discrimine affectant accersire in gubernatorem. Verbis frivolis satiatur, & auræ matutinalis potum assumunt in magna clade se immiscent, & ad arctissimas perveniunt conditiones, ut Deo condonante gratiam satis lucide propalare studemus regnante V°. vespere diei XV. Augusti prædicti mensis; Quidam Classem, seu galellam, in qua ultima decem potentiores viri de Civitate Tragurii, qui Venetiis transfretare extimabant in vallem magistrorum applicavit. Quam Iadertini cum duabus barcis armigeratis cæperunt, omnesque ejus nobiliores, & aliquos ejus plebeios in carcerem detruserunt pro eo, quia, & ipsi Tragurini quamplures Iadertinos in eorum civitate repertos absque causa rationabili in captivitatem reduxerunt. Tu quoque fac simile sic ars deluditur arte. Non cessant certè ipsi Iadertini multorum sublimiorum ædificiorum decorare eorum Civitatem, atque fodere jubent juxta ripam portus, & januas magnas profundissimas fasceminas, ac vallationes decoras per girum urbis conficiunt, & in defensionem ipsorum & tutelam navigiorum & galearum juxta portum quamdam cathenam miræ grassitiei, ex tredecim tignis ad invicem ferro connexis ac cõfibulatis, quæ penultimo præfati mensis Augusti in dicto maritimo portu extitit firmata, & protensa. Nam à puncta S. Ioannis Evangelistæ constructa ultima portum erat extensa usque ad aliam partem versus Vrbem aliquantulum à via rectitudinis deviando versus plagam austri. Tantæ enim industriæ, & virtutis eadem Cathena erat stabilita in æquore, quod ejus stipitem nullus Architectorum poterat cum speculatione imaginari, quam Iadertini vigilanti studio in nocte perspicatius, & nocte tutius ingenti gaudio compulsi sunt custodire.

XX.

De Pugna occasione Cathenæ.

PORrò die primo intrante Septembri. A. D. & Ind. præscriptis nocte tenebrosa latenter nobilem Virum Bartholomæum Petri de Storadis Civem destinarunt ipsi Iadrenses ad præfatum Andream natum Felicis memoriæ Caroli Regis Vngarorum Regem Siciliæ, sed nondum regalem tyaram in Cephaliis portantem, qui à suis sub crudeli succubuit interitu, supplicando eidem, ut dilectione fratris germani Ludovici prædicti, cujus Iadertini sunt fideles subditi dignetur aliquem favorem impendere tam classium, quàm etiam æris, ac reliqua opportuna Civitati obsessæ, quæ causa expeditionis postponimus.

XXI. Veneti utique putant per portum spaciari, sed Cathena non permittit, nimio dolore comprimuntur, cupiunt intentum suum efficacitati adimplere, sed dum quadam die sexto dicti mensis Septembris memoratus Capitaneus Classium obsidentium Iadram versus Cathenam cum duabus suis galeis mirificè ornatis se direxit, quam conatus est infringere, clangit altior nola S. Chrysog. & ad Stornium Iuvenes, & mediocres in multa animositate cordis dis induunt lucentia arma ad fretum pontus se disponunt, ut defensent Cathenam. Ibi partes mirabiliter inter se pugnant. Veneti cum dictis galeis à boreali parte Iadertini cum quibusdam crapulis ex australi, pars parti crebrat ictus & Veneti tantam copiam innumerabilem jaculorum in inimicos prosiliunt, quod ibidem aer caligine offuscatus putabatur Sed Iadertini nobilius se defendebant tam cum quadam machina constructa in campo magni castri quod Venetorum vocat: Castrum quæ quinquies in

galleis

galleis jactavit sed neutram valuit attingere, qui etiam variorum generum ingeniorum ipsam Cathenam defensabant, sed probiores ipsarum gallearum viri veraciter considerantes eorum intentionem non posse aliqualiter effectum producere, nec valentes Iadertinorum cruentatos, & terribiles ictus tolerare confusi, & conflicti inde abierunt, grandem copiam gentis suæ idem Capitaneus habetur amisisse; Iadertini verò modicam, sed maxima vulneratur, inchoavit ipsa certatio à sexta, usque in horam vesperarum.

XXII.

Dies receptionis litterarum Regis.

ADveniente quidem Octavo die præfati Septembris mensis per universum Orbē festum Nativitatis Virginis gloriosæ devotè celebratur Iadertini obsessi vehementer gesserunt consolationem, ex eo quod Ludovicus memoratus Rex quamdam Epistolam ipsis transmisit, cujus seriem præsentibus denotamus.

XXIII.

Exemplum Epistolæ destinatæ per Regem Lud. Iad.

LVdovicus Dei gratia Rex Vngariæ, Nobilibus viris Iudicibus consilio, & Communi Civitatis Iadræ animum ad grata paratum cum salute. Nuntiavit nobis Nicolaus Banus totius Slavoniæ necessitatem vestram super qua sciatis, Ecce processimus cum tota potentia nostra juvare vos, & præparamus celeri gressu succurrere vobis, unde viriliter vos teneatis, & regatis. Data sub alto Castro die XXV. mensis Augusti.

Quam Epistolam Rectores Iadræ eodem die legere, & divulgavere in publico foro ubi multorum erat nobilium congeries, & plebeiorum comitiva siquidem fecerunt: totus vulgus lætatur inextimabilem suscepit lætitiam tripudia, & choreas per vicos discurrere compellitur. Nam tota Civitas ingenti exultat gaudio; Nunc cantica suavia cum Melodiis campanis, ac tubis totam Vrbem circumeundo discurrunt, ergo inimici in multa admiratione compelluntur, petunt, nullum responsum suscipiunt. Quantam enim potestatem, & dominium Venetorum ipsi affectabant, quodque jam post ipsius Epistolæ susceptionem nomen Ducis potius quàm Regis ascendebat. Sed adhuc robo-riores ipsi Veneti in eorum iniqua petitione, & proposito efficiebant: Intelligentes quidem Iadertini eorum voluntatem non posse mutare alia susceperunt Carbasa Venetorum Dominium ptotinus abiiciunt tota mente, & cordis affectione Dominum naturalem commemorant. Ducem removent, Venerabile nomen Regium intitulant in Clypeis galeis & aliis togis armorum in signum fidelitatis, insigne cum mixtis coloribus epigrammant, & depingunt, cumulant exercitus jussu Regio in suffragio. Iadertinorum cujus Dux Banus Bosnensis nomine Stephanus hæreticæ pravitatis alumnus, prout & ejus regio tali errore à prolixitate jam temporis asseritur, & prout rei est veritas fore mandata est præfectus, congregataque ipsa militia in multo cuneo nominatus dum suum iter arripuit, imperio Regis cæpit deambulare in tutelam Iadræ lento gressu, eo quod Veneti animi, quod est naturale, impleverunt aurea æra secundum nuntium nomine fratrem Marinum Min. ordinis Iadrensem qui multa scientia, ac sapientia incommendabili fuerat præsignatus, dicti Cives Iadræ ad dictum eorum Regem sagaciter destinare roborando sponsionem, ac Iadretinorum fidelitatem ipsi Regi, ac humiliter ab eo postulando juvamen, per quod inimicis resisti valerent, & alia quæ ad præsens dimitto, cui Rex benignum se reddidit, ac suam gratiam uberiorem spopondit se exhibiturum.

XXIV.

Qualiter Veneti obsederunt Iadram per terram.

DIluculo applicante illius Illustris solemnitatis, qua mater Ecclesia laudes debitas horis Canonicis mirificè exaltationi Sanctæ Crucis devotissimè decantat, obsidium æquoris, & cuneus ille in Nonæ Civitate collocatus, qui erat equitum trecentorum & peditum octingentorum ex tota Italia congregatorum, juxta Ecclesiam Sancti Chrysog. de fonte fixum construere eorum, quam Italici, & Longobardi bastidam Dalmatici, & Chroati sticatam appellare consueverunt, longitudo verò ipsius bastidæ erat, quantum Ianua magistra Iadræ ab Ecclesia S. Viti, recta linea procedendo distat, & amplitudo ejusdem quantum forum à dicta Ianua prolongatur; Quæ undiquè vallata ligneis tabulis miræ pulchritudinis fabricatis propugnacula crebra, & alta in ea confecta, & constructa sunt. Porrò quia constitutionem ipsius sticati, seu bastidæ usque ad ejus remotionem nullus ferè præteribat dierum quin inimici mixtim Scaramutias, seu badalatios conficiebant, sed utplurimum, immò ferè semper Iadertini bra-

vium

vium de adverſariis aſportabant, nunc enſe jugulatos, nunc ductu captivatos, aliquos jaculis impreſſos, aliaque prout in pugna ſolet evenire. Item perveniente decimo ſeptimo die præfati menſis Ille miſſus Iadræ, qui ad Præſentiam Andreæ Regis Siciliæ fuerat pro parte Iadertinorum tranſmiſſus, coram dicto Rege ſe præſentavit, ſuamque legationem abundanter narravit, quem benignè intelligens petitiones devotas obtulit ſe efficaciter omni mora poſtpoſita impleturum. Sed clareſcente die ſequenti Sanctæ Dominicæ poſt vigiliam noctis ejuſdem menſis memoratus Andreas R. à ſuis tyronibus impia nece extitit interfectus, de cujus morte Iadertini nimio dolore compuncti, ingemiſcere cæperunt, & quamplures nobiles de Iadra amaritudinis tactu togas hilaritatis confectas exuunt, lugubriaque veſtimenta in multo aſſumunt mœrore, & ea veraciter non mutarunt, donec ſpatium ſex menſium circulariter non defluxit ex eo, quod dicti Iadertini grandem ſpem, & fiduciam in ipſo Rege retinebant, & niſi talis eventus contigiſſet, jam Iadertini liberationem ſuæ Patriæ infallibiliter percepiſſent.

XXV.

De quodam conflictu, quod Raguſini per pyratas Iadræ ſuſtinuerunt.

ORitur altior diſcordia inter partes, nunc Veneti affectant, & requirunt velle fœdus inire, & tam crudelia ſuffocare, ne adhuc peſtilentior inimicitia oriatur, ſed Iadertini eorum inquiſitionibus adhærere non curant, parantque quamplures parones, quas latenter in offenſionem Iuimicorum tranſmittunt, enormia diſpendia inferunt Venetis, ac eorum adverſariis ſi quos reperiunt peſtiferæ morti tradunt. Nam cum quadam Vigeſima quinta die ipſius Septembris menſis quidam paro diſcurrens per mare, in qua erant fere viri Iadertini circa triginta quandam angromagum Raguſeorum alto pelago detexerunt ipſum cum celeritate inſecuta eſt, ille fugiens, iſta appropinquans tandem ſe applicavit, ipſumque viriliter cæpit expugnare, in quo erant homines pluſquam ſexaginta, pyratæ quidem nulla pietate moti omnes lethalibus ictibus interemerunt exceptos tres, quos captivatos detinuerunt, ipſumque angromagum in ſui uſum converterunt, & his ſimilibus infinitis per Iadertinos inimicis illata ſunt.

XXVI.

Quomodo Veneti conflicti ſunt ſub Monte S. Michaelis in quantitate in ſequenti Capitulo deſcripta.

MUltis quidem doloſitatibus, & infinitis argumentis Veneti, quorum particulam curavimus propalare ipſam Vrbem, ſeu aliquod Caſtrum Iadertinorum procurabant in ſui gubernationem ſubmittere, quibus Iadertini non ſui induſtria, ſed virtute ipſius. S. Paraclyti mirabiliter obiiciebant, nam crebrius multos ex eorum ſtipendiariis numiſma coinquinatis Iadram abire, & fugam arripere exercebant, ut aliquid abominabile putalarem in Civitatem jactare, ſeu Claſſes cremare, vel fortè aliquem ex nobilioribus crudeli ſubiicere gladio, & alia quamplurima iniqua exercerent. Sed his omnibus Iadrenſes curam ſollicitatam gerebant. Nullum in Vrbem ſinebant ſine cautione introire, obumbrante nempe nocte vigeſima ſeptima ipſius menſis Septembris, dum animalia ſuave recipiunt ſomnum, Veneti ultra ſexingentos electos, & probos viros in vallem S. Euſemiæ in inſulis in eorum Claſſibus latenter duxerunt, & ibi uſque ad horam tertiam ſequentis diei in loco vocato Briacel Varh latuerunt. Cum ipſa dies vigiliæ dedicationis Principis Michaelis Archangeli ſuam lucem cæpiſſet pateſcere hominibus, hi qui in Caſtro S. Michaelis de monte reperti ſunt adverſarios, qui more latroneo devenerant palam detexerunt: Et conſenſu, & voluntate omnium, qui in dicto Caſtro extiterunt, in quo erant Viri electi ferè ſexingenti, inter quos mutuo elegerunt centum & triginta pugillatores excellentiores, & probiores, aliis aſſumunt, magno loricas gaudio cingunt ſe frameis, atque caput tegunt Caſſide, & verſus inimicos audacter ſe dirigunt in multa animoſitate cordis, quos Veneti audiunt, & greſſus eorum ſentiunt, parant ſe ad pugnam, nunc iſti, nunc illi crebra jacula jactant, & tela multi ex Venetorum ſtipendiariis pereunt, non indulget pars parti, ictus denique nutu partium muſculorum laſſati ipſæ partes quieti dant operam. Sed Iadertini in multo furore contra adverſarios impetum in ipſos facientes dupplicant vires, crebrant ictus ictibus, inſtringunt miſſilia, & tela in eorum ſpatulis, ac enſibus cruentatis non parcunt. Veneti fugam arripiunt, hoſtes eos inſequuntur, & invadunt uſque ad fretum æquoris, & ibi viriliter Iadertini mutilant inimicorum membra, qui multi ex Venetorum pars in mari ſe diſponebant, quos æquor abſorbebat, nulla interveniente

venlente pietate. Defecitque ibi in ipso bello ex Venetorum gente tàm mari suffocatos, quàm framea crudeli jugulatos plusquam quingenti, ex opposita parte nemo præterquam tres, qui ex sua imbecillitate morti se disposuerunt. Itaque Veneti conflicti, & debellati Iadertini ad montem suæ habitationis cum obtento triumpho alacriter redierunt, inchoavitq; ipsa pugna ab hora nona, & usque ad vesperas duravit.

XXVII.

De Rumoribus exercitus, & de Nuntio Reverso de Rege.

ECce jam Iadrenses claros percipiunt rumores de exercitu, qui in eorum subsidium fuerat aggregatus, debere advenire ultra quam decem, & octo machinas in circuitu Vrbis erigunt, quarum una major confecta ad babas, quæ in majori parte bastidæ inimicorum jactabat, reliquas verò causa prolixitatis relinquo. Quadam igitur nocte caliginosa in quatuordecim Kal. Novembris mensis, ille Frater Marinus Min. Ordinis à Magcia. Regali cum prosperitatis augumento est reversus, & Iadram pervenit, referens gratiam Domini naturalis versus Iadertinos taliter donasse, & tanta affectione dilexisse, non ut herus, sed discretus Pater filium, & super his idem frater Marinus pro parte Regis ipsis Iadertinis paginam sua secreta munitam impressione reportavit, continentem in effectu, qualiter ipse Rex reputat Iadertinos inter electos fideles, ac viriliter contra inimicos Regis persistant. Cum exercitus præsidium eis præbet, & in modico temporis spatio Christi gratia opitulante erit eos liberaturus, ac Comitem Gregorium Cruati, pro quo Cives Regi supplicaverant, habetur eundem Regiæ Celsitudini commendatum, non fore dignum ad sui gratiam assumere. Cum ipse pluribus vicibus solio regio deviaverat, sed tam sublimis est fidelium subjectio dictorum Iadertinorum, quod eorum preces erunt admittendæ. Nihilominus firmantes taliter, ut postmodum idem Comes Gregorius non habeat vim in pristinum infidelitatis errorem incidere, prout crebrius lapsus est. O quam Nobilis Princeps, ô quam gloriosus & graciosus exauditor, qui sic aures misericorditer ad tàm devotos fideles inclinat, hæc est Principis gloria amanda, hæc fiducia in tali Domino habenda, ut rebelliones pro instantia humilium fidelium ad amorem suæ benignitatis dignatur amplecti.

XXVIII.

De Gaudio, quod Iadertini conceperunt de quadam pugna habita inter partes.

CVjus Nuntii relationem audientes idem Iadertini, in multa hilaritate mentis sunt exhilarati, qui in honorem, & decus sui Regis vexillum grande, in quo erat depicta effigies, seu insignies ipsius Regalis Majestatis, dum Titan tertiarum hora prosignabat, in eminentiori turri locatæ, ex plaga Quirinali Ianuæ Magistri turbarum sonitu ac grandi hortatione in trunco eminentissimo erexerunt: Nunc adversarii crebrius concordiam postulant ab adversariis, ad quos ipsi minime acquiescere attemptant, ne jactu graviori conturbetur. Nunc partes sæpius conficiunt Scaramucias, inter quas ferè semper Iadertini per vexillum ab inimicis asportant: Nunc pyratæ Iadertini per mare navigant, quempiam Venetum reperiunt post tergum manibus complicatis in æquore crudeliter submergunt, nullum genus, vel speciem misericordiæ aspiciunt. Enormem jacturam ipsi Veneti per mare supportant, qui idem Veneti dispendio gravi coacti eosdem pyratas insequuntur, hi fugam arripiunt, & in Castro de monte Sanctorum Cosmæ, & Damiani ad insulas, ubi nunc cœnobium tenetur, sibi locarunt, statum eorumque lembos sub ipso oppido violento lacerto subducere compelluntur, ad quos Galeæ Venetorum accedere nequaquam valuerunt, sed viri inde in terram descendentes versus lembos se disponunt, conantes ipsos abstrahere, & ex oppido ipsi Iadertini eosdem tuentes sic iste, sic illi gravissimos tolerant jactus. Denique Iadertini lassati ipsos lembos reliquerunt, quos adversarii in mari adduxerunt, tres in sui usum converterunt, unam, & ultimam igni tradiderunt, cum maxima amissione gratiæ suæ. Ex parte reliqua plurimi plaga percussi, sed nemo morti derelictus.

XXIX.

Quomodo Iadertini præstolantur exercitum, & de ipsis induciis, & reversione ad propria.

PRæstolantur Iadertini cum apparatu maximo exercitum jussu regio collectum, qui sexto mensis Novembris in (Mogorova Dubrava)

brava) castrametatus est, fabricant ingenia contra Venetorum bastidam, arma, & loricas, cassidesque suffulciunt in multa lætitia cordis. Sed Venetiani satagunt, ne hostibus appetitus mente reducatur, grandes sumptus Iadrenses pro militia recreanda tolerant, ac minimis minime parsimonizant, inimici quidem sticatum roborando non cessant: duos altissimos trabuchos in ipso construunt. Quorum unum ab Occidentali plaga Vltimum ab Orientali celeriter conficiunt. Sed is, qui in Occidente fabricatus fuerat priusquam mœnia jactus ejusdem attigisset in humum ruit. Postquàm aliquibus retroactis diebus extitit erectus concipientibus Iadertinis pro ipsa militia, prolixo tangebat inducias pro inquirenda veritate duos Legatos, quorum nomina sunt, Franciscus Pauli de Georgio, & Paulus de Grubogna Cives, qui continuè in dicto exercitu persistunt, exercitus vigilanti animo festinanter transmiserunt; tertio decimo die noni mensis tertium nomine Cerne de Fanfogna adduces, & cum ipsi nuntii coram, & . . . . . Bano Bosnensi rebelli dictæ universitatis basilicæ, & Nicolao totius Sclavoniæ ducibus totius militiæ præsentati fuissent ab eis humiliter inquisivissent causam tantarum induciarum nec non eos rogatu, & prece astantissima supplicarunt, ut Domini Regis edictum perficiant, pro quo in suffragium subditorum regiæ excellentiæ fuerant congregati. Sed ille Stephanus Banus cum eorum complicibus, & majoribus tyronibus ipsius exercitus, potius crumenam auro, & numismate Venetico, quoniam tam longo itinere erat excussa, elegerunt resarcire, quàm tam excellentē gloriam, & laudabilē decorē velle suo naturali Domino ascribere, sicut illi qui magis dedecus quàm laudem acquirit. Sed à Collega amantissimo sicut Aristoteles philos & Porphirius in eorū dialecticis, & conclusionibus expresse attestantur, animalitatem rationalitatemq; fore essentialiter hominis, ac risibilitatem Porphirius, sic manifeste Venetis insit naturaliter excitare simoniam, ac ejus proprietas, Vngaricęque turbæ cum simonia somnium appetere. Benè ergo definitio hominis descripta ab amatoribus scientiæ, in quantum tangit illos sceleratos Viros deberet augmentari, non autem tantùm decapitari, prout ex præmissis luculenter designatur. Duces & totius exercitus memorati multas occasiones, ac irrationabiles excusationes ipsis legatis allegabant ad dictorum Iadertinorum suffragium nolle accedere, proponentes, ac conferentes tantam copiam Virorum bellatorum in sticato Venetorum eorum adventum expectasse, quod potentia horum si duplicata fuisset, discriminosa esset ulterius ab illis finibus procedere, & dicti missi, qui per Iadertinos ad illos destinati fuerant, mandato dominationis Iadræ ipsos Simoniacos seu numosicoratos non valuissent ab illorum iniquo proposito removere. Confestim ad Regem Ludovicum festino gressu ambularunt. Et idem Ducis exercitus mane, facto diluculo, à (Mogorova Draga) recesserunt, sui Domini spernentes edictum, ad partesque Vngaricas * relationes Vngaros sprevisse, & recusasse illos, nec eos velle à tanto liberare discrimine, & tam grandia suscepisse dispendia parata pro ipsa militia, quamvis gravibus doloribus intrinsecus passi fuerint, nihilominus adhuc fiduciam, spemque infallibilem in ipso Rege intrinsecus retinentes, eò quia ipsis Dominus Rex affirmaverat, eos non relinquere, sed si necesse fuerit, solus personaliter in eorum suffragium verè futura, & cum sua potentia accelerabit. Clamabant Veneti voce præconia per Iadertinos eligenda velle applicare, & ad quam hostes non tantum exaudire gliscunt, sed nec præconis intonationem eorum aures student audire. Irrogant gravissimas jacturas Iadertinis adversarii malos usque à stipite olivarum fructuumque aliorum evellunt, vineasque vites conculcando eradicant. Nulla commoventur pietate, sed deteriora his inimicis pollicitatur, nisi appetere eligant *D*ominium Ducale potius quàm majestatis Regiæ. Quisquis ergo Virorum arva primitus inspiceret, non agros fructiferos, nec fructus abundantes omni amænitate saporis, sed potius desertum locum existimaret, & quamvis Iadertini tam enorme deplorent damnum, & asperrimum nihilominus firmiorem hortationem assumunt, ac sperant fiduciam in illo benigno hero, qui sub protectione sui eos amplexatus est; nullumque pacis & concordiæ cum Venetis optant officium, pro quo ipsorum dominium in Civitate Iadertina principaretur.

XXX.

Quomodo Iadertini erexerunt in medio foro Vrbis Vexillum Regis in festo S. Grisogoni eorum Patroni.

SEptimo Kal. decimi mensis, in quo præcipuè Iadertini solemnissimè eorum Pastoris festum mirificè martyris Grisogoni celebrando non desistunt. D. Nicolaus Venerabilis Pater, & Archiepiscopus Iadren. Compatriotta in Ecclesia Beatissimi Athletæ Grisogoni, in qua totus erat apparatus Clerus, ac populus universus ejusdem Civitatis ad solemnia audienda officia advenerant, devotam celebravit Missam, & post Sanctæ Evangelicæ lectionis enuntiationem pulpitum ascendit, multosque hortatorios pronunciavit sermones, & benedicens altissima voce omnibus audientibus, qui ad devotionis festum congregati fuerāt, Vexillū Regis

Regis, quod idem Rex Ludovicus in signum fidelitatis Iadertinis transmiserat. Expletaque benedictione omnes in basilica adunati unanimiter cum jubilatione clamaverunt, dicentes Amen. Et dum solemnia explerentur mysteria, Universus Clerus Dalmaticis] decoratus vestibus laudibus, hymnisque, & sanctorum psalmorum ductu, in multorum nobilium, & Plebeiorum Comitiva cum eodem Antistite, in foro in medio ipsius Urbis usque devenerunt, & suscepta à dicto Antistite totus Vulgus benedictione in trunco eminenti passuum ferè undecim in dicto medio foro dictum Vexillum inextimabili lætitia erexerunt, fiunt solatia illo die per Urbem, fiunt per vicos mirabilia modulamina vocum hymnorum, & sonettorum, cum tubis, & lyris miscunt suaves melodias, tota plebs lætatur, & in miserabili consolatur tripudio, omnibus pariter non guerra extimatur, sed firmissima reputatur concordia, in multa cordis delectatione exultant in propriis sermonibus, exultando inimicos vituperant, & non dum ejusdem diei vespertina precamina expleta fuissent, quod partes inter se magnas staramutias perpetrarunt, miscent se aliquæ particulæ partium, minantur, ensibus infringunt clypeos. Unum nobilem ex Iadertinis in multorum ictuum impressione impriment usque ad mortem, plurimosque sauciant. Sed illi deteriorem sustinent jacturam, nam in campo quamplurimi lethaliter fuerunt interfecti, innumerabilisque copia vulneratorum, & nisi tunc Iadertinis ab Urbe suffragium fuisset velocius præstatum, grandem illi sustinebant conflictum. Hæc acta sunt in confinio Meltæ, remotæ sunt partes: sed hi in bastidam, isti ingressi sunt Civitatem.

XXXI.

Quomodò Delphinus imposuit vires suas ad iniendum aliquod fœdus inter partes ad quod Iadertini acquiescere non curarunt.

EXistente Sole immediate subsequentis diei in medio polo egregius Delphinus naturalis Dominus Vienensis, qui arcta sanguinis affinitate dicto Ludovico Regi fuerat alligatus, cum duabus suis Galleis congruenter apparatis, cum quibus versus partes Turchenas cupiebat transfretare, eo quia jussu Apostolico erat Dux, & Capitaneus exercitus Christianæ gentis, & ad sticatum Venetorum applicavit, & ibidem cum Venetis in multorum prolatione sermonum fertur protexisse. Sed ea, quæ mutuo contulerunt judicio lectoris disposuimus relinquere, & sexto Kal. Decembris ferè hora proxima meridiei, præfatus Delphinus ex quirinali parte portus cum dictis suis galeis se adhæsit, & duos suos speciales Legatos Iadertinis delegavit, rogans instantissimè eosdem Iadertinos pro parte illius, cujus missi fuerant, quatuor aliquos ex discretis nobilibus Iadræ ad præsentiam ipsius Delphini debeant, & velint trãsmittere, sub fiducia, quomodo conferet, & ad invicem proponent illa, ad quæ Civitas libenti forte animo se adhærebit: cujus petitioni, & voluntati ipsi Iadertini alacriter complacuerunt, duos legatos Andream de Sloradis, Nicolaum Madii Galleli, quem in præsenti graphia recolimus nominasse, destinaverunt, & facta est tregua illo die, quæ usque ad vesperarum tantum duravit, & cum idem Legati Iadertini conspectui ipsius Delphini se manifestassent, honorem decentem impenderunt, quos ille jucundè suscepit; Et eisdem verba in hunc explicavit tenorem.

XXXII.

Verba Delphini ad Legatos Iadræ.

PRovisione sedis Apostolicæ, & mandato nos elegisse in generalem Capitaneum fidei Catholicæ contra Turcos, & Paganos, cujus Imperium humiliter duximus acceptandum copiosaque turba disposita est hoc sanctum & laudabile iter transfretare, ad tam grande præmium accepturum, quod ipsi Apostolicus, Deique Vicarius verè pœnitentibus, & confessis veniam cunctorum peccatorum ad dictum viagium se disponentium instituit. Quare hæc discordia illorum Venetorum & vestri Iadertinorũ redundat in validum detrimentum, appetentium tàm altissimum consequi meritum, & ut noster accessus ad ipsas partes magis fidei Christianæ augeat beneficium salutis postulo, immo rogatu affectuosissimo precor conjunctionem aliquam fœderis, in qua partes eligere magis concupiverint velle condescendere, cum nimis discriminosa sint guerræ Iudicia, tàm animæ, quàm corporis vituperabilia. Durum interim est vobis contra potentiores arma levare, cum grandis pars Orbis Venetorum subjaceat Imperium, & vos rudes bellicosis magisteriis ad salubre intentum imputo vos feliciter pervenire; Quare hortor universos, & meis consiliis, & petitionibus dignis assuescere intendatis, ut benedictionis laudem ab omnibus acquiratis.

XXXIII.

Reſponſio Iadertinorum ad Delphinum.

CVjus ſermonis ſeriem præfati Iadertinorum Nuntii conſultè juxta eorum commiſſionem plenariè intellexerunt. Tale reſponſum eidem dederunt. Strenue Princeps, & Inclyte Domine dum erat Iadertinis facultas cum Venetorum collectione fœdera firmare, illi recuſando ſpernebant. Sed cum Vrbs hæc Iadræ extitit tradita in protectione liberalis & naturalis Domini Ludovici Regis Vngarorum, cujus ſanguine vos participatis : Ne putant Veneti Iadertinos eorum velle ſubmitti dominio. Sed hoc nequaquam effectum habebit, niſi prius habita, & expreſſa licentia Illuſtriſſimi Regis noſtri memorati ; nam hæc eſt Civitas non jam Iadertinorum , ſed naturalis Domini quam ipſi pollicitavimus , dum nobis præſens conceditur, vita ſubjecta fidelitatis elegimus in perpetuum retinere, & obſervare. Sic per rogationes , immo potius hortationes moliti Principis nobis admittendas, invalido hujus Civitatis cederet diſcrimini, & in dedecus noſtri Domini componant cum Felici Rege illa, quæ juſſerit, executioni fient terminata. Sanè univerſi, & ſinguli, qui ab hac Vrbe duxerunt originem inclytæ perſonæ ſe commendant propenſius , offeruntque grata impendere , ac orando exorant quatenus veſtrum aſpectum ſi gratia magni tonantis augumenti præſtabit in veſtri reverſione dignemini Charis fidelibus notum propalare. Ad quorum petitionem ſpopondit ſe facturum , hortans eoſdem Iadertinos dilectiſſimis ſermonibus, ut fidelitatem quam inceperant conſtantius obtineant , cum talis herus ſit ille qui in ſui protectione ipſos acceptavit , qui in multo majori potentia , quam ſit Venetorum abundat. Ipſumque Delphinum honorificè pro parte communitatis exeniaverunt, & accepto ab eo commeatu inde abierunt: Ille ab his confinibus ſecedens ſuum propoſitum exequi cupiebat.

XXXIV.

Quomodò Iadertini laudabile conſilium renuerunt, & de triumpho Venetorum obtento Caſtri S.Coſmæ, & Damiani Iadræ diſtrictus.

ILlud infortunium ex quo Iadertini toleraverunt pro avida cupiditate, quam tyrones, & ille Athleta iniquitatis Boſnenſis Banus potius optaſſe quàm tam grande obſequium ſuo naturali impendere Domino plurimas laudandas proviſiones pro republica ſuſtentanda, per quam rem fore commendata proponunt, quas nemo executioni ſtuduit demandare, juxta illud magiſtri veritatis, dicunt, & non faciunt, ſtatuunt quamquam imbecille , qui nullæve commoditatis præſidium præſtare valeret in exilium deponi ibidem moraturum uſque ad operis conſummationẽ. Sed moti intuitu pietatis, & miſericordia ab eorum propoſito ſunt penitus revocati, quod ſi ipſi Iadertini prognoſticationis ſpeciem agnoviſſent, ipſum ſalubre conſilium non tam repente abjeciſſent, immo totis viribus mente perduxiſſent. Sed dum horreum ſonat legumini, futura in corde non præponuntur. Sed ipſi Veneti omnem facultatem in agrum ſpargunt, ut poſſint eorum voluntatem fini adhærere. Conficiunt in quibuſdam eorum navigiis, quæ latinè nuncupare ſolent marana machinas , quibus quarto nonas Decembris inchoant per mare Vrbem machinare, & domum aliquibus diebus revolutis ſuper ſimilia navigia ſex trabuchos fabricaverunt, & cum his ſuum officium coercebant, ex quo ergo Capitaneus Venetorum gallearum oppidum S.Michaelis demittere, ubi Veneti crudeliter fuerunt conflicti, obtinere pluribus argumentis intentus nequiretur , ſaltem aliquo ingenio aliud oppidum, qui eſt S. Coſmæ, & Damiani arbitratus eſt occupare , cum quadam nocte unus ex Capitaneis, ſeu gubernatoribus dicti oppidi Iadram transfretaretur, & ſui ex ingenti infortunio manibus incideret Adverſariorum, à quo conditiones Caſtri diligenter perſcrutatæ ſunt , & confeſtim juſſit aliquas ex galleis parare, in quibus viros bellatores ferè quingentos locare, & eos in obſeſſum dicti Caſtri mane mandavit, clareſcenteque die, hoc eſt 2. Idus Decembris dicti Veneti paraverunt ſe ad pugnam, & etiam ex oppoſito adverſarii , ordinant acies hi , qui ex parte Venetorum affuerant, cingunt quaque ipſum oppidum, jactant immiſſis, dirigunt ſe verſus mœnia ejuſdem, grande damnum inferunt obſtantibus adulatoriis ſermonibus , ac fictitiis, ac inſtabilibus pollicitationibus ſpondent, ut Caſtrum liberum relinquatur, ad quas ipſi Iadertini ne quaquam adhibent fidem, ſed ipſos cum crebrorum percuſſione ſaxorum, & ſagittarum in fugam repellunt, & illi frequentant jacere lapides cum eorum trabucho, quem ibidem locaverant. Sed ex utraque comitiva plurimi * ſaucia feriunt. Sed ipſi Veneti certamen exercendo , crebrando componunt ex flebili magiſterio quamdam Catum ligneo laboratum artificio , quem ad mœnia ipſius Caſtri protrahunt, in quo homines murum ejuſdem fodere procurant. Sed hoſtes multo aſſumpto cordis vigore, quam plures Crepidi-

pidines in ipsum premunt, quàm multos ibidem latentes lethali morbo cruentant, nec secundario cum simili ingenio accedere præsumebant, arbitrantibusque præfatis Venetis, quod ipsum Castrum illa virtus hominum obtinere non poterat, suo naturali esse studuerunt, & intentioni suæ tribuere affectum. Quosdam, qui magis cupiditatem auri amabant, quam suæ patriæ gloriam, mundalem velle asservare. Ipsi Veneti coinquinaverunt, & reliquos sub fiducia incolumes relaxare promiserunt. Et quamdiu ipse partes in agonia vigilantes quidam ex Castro, qui jam scelus perpetratum executioni volebat finire, in Cauponato ubi falernum ipsius Oppidi conservabatur, clam cum quibusdam Cænobitis ibidem repertis se direxerunt, & ibi ferramentis murum Castri cæperunt fodere, reliqui ex consortibus super mæniis existentes, qui hoc etiam participabant facinore, vexillum effigiei S. Marci ab inimicis assumunt, & super ædificia erigunt. Innocentes verò oppidi stupefacti amittunt vires, percutiunt pectora. Nimia amaritudine torqueri videntur. Tale dolum, & perditionem à suis factam fore. Quibus Veneti fiduciam pollicitantes, duo Castellani nobiles inimicis donaverunt claves ejusdem Castri, quas adversarii gratanter susceperunt, intrant Castrum, si quibus obviant insulanis mucrone membra mutilant, & occidunt, sponsione cum fiducia minimè recordantur, nulla misericordia moventur, ultra quam quadraginta viros Insulanos lethali ictu interimunt, illosque duos Castellanos captivatos Venetias transmittunt. Quorum unum aliquo tempore retroacto sanum ad própria conduci fecerunt; reliquum usque ad executionem operis in duro Carcere cum reliquis captivis vexaverunt. Stipendiarios oppidi cum salute custodiunt, Venetiasque captivos deducunt. A meridie inchoavit pugna, & usque ad Solis occasum terminavit.

XXXV.

De Dolore Iadertinorum amissionis Castri, & eorum quodam facinore, ac confectione alterius Sticati.

INfelices Iadertini neminem sibi fidelem reperiunt suum infortunium audiunt, immenso mœrore confliguntur. Sed tanta est consolatio eorum pectoris naturalis, quod si quid accidat sinistri, minimè recolunt. Iam ergo Iadertini inchoant suas vires debilitare, certè eorum peccatis imminentibus, quoddam enim scelus horrendum sit divulgatum, quod Pyratæ Iadertini crudeliter commiserunt, qui quarto nonas ultimi mensis, quosdam religione sacra, qui dedicati fuerunt Ordinis Prædicatorum fratrum in quodam scopulo Insularum Iadræ reliquerunt, vita pariter, & corpore eos privaverunt, eorumque gazas abstulerunt, Iadramque transfretaverunt, in quos Iadertini non judicium promulgantes de tanto, & horribili scelere per ipsos homicidas petrato, sed ex rei veritate res prædatas in publico foro consenserunt venundari. Sed justissimus Iudex digna ultione in ipsos homicidas prosignavit, quod aliqui morte carceris, aliqui ictu mucronis, aliqui suffocatione maris, & aliqui iniqua, & pestilentiali nece interierunt, & ex quo homo à via rectitudinis sic recedit, tanto divinum ab eo prolongatur præsidium: quot ergo incommoda propter ipsum facinus Iadra divino permittente Iudicio supportavit, quod ipsum Castrum, quod hostes cæperunt, non violenta manu in quantum, & grande damnum Adversariis Iadertinis redundavit. Inde cibariis recentibus tàm esu carnium, quàm etiam meri liquore crebro Iadra alebatur, quibus nunc privationem patitur. Ibi parones portum salutis adveniebant; nunc quidem arcta via eis conceditur. Immo timore præventi ad locum illum accedere non præsumunt, & quantò Veneti supereminentiorem assequuntur prosperitatem, tantò ipsi asperius contra hostes acuunt vires. Custodes spargunt nocte arctius, ne victus præbeatur inimicis. Sed ut ipsis levior habeatur custodia, alium sticatum ultra portum Iadræ extensum ab Ecclesia S. Petri versus Ecclesiam S. Ioannis siti ad puntam procedendo à parte transversali plagæ, quem vigesimo præfati mensis die fabricare inchoaverunt, in quo duos trabuchos confecerunt, qui Vrbem Adversariorum teterrimè devastabant. Vnum quidem situm ex austro, reliquum ex borea, quod si Iadertini vires suas cum industria affectassent, dissipare nil dubitant, quod ipsum radicitus effudissent; tamen sanctiori consilio se disposuerunt, ne vulgus in tanto esset subjectus discrimini, potius hoc incommodum tolerare studuerunt, nunc Iadræ duplicatur custodia arctatur callis appetentium pinguia in Vrbe stabilire, vetatur obsessis, nullum ergo auxilii subvenire, nemo in Vrbe timoris causa præventus disponitur ingredi, nunc extra transmeare, nunc Iadertini escas animalium recentium privantur, quamvis sapore aquatilium in fertilitate aluntur. Terribilia Iudicia magni tonantis super ipsos obsessos irruerunt, cujus non extitit memoria, nam mutatur aer, auster regnat imbricus, plurimi tam infimates, quàm magnates Civitatis incurabili opprimuntur languore, simulque vita evacuantur, nam ab exordio hujus descriptionis usque ad Quintilis proximas Kal. ex colle-

ctione Civitatis egregia progenie ultra octigenarium numerum tam parca accidentali, quam naturali agonia hujus seculi numeratur defecisse, de quorum numero non excessit numerus bisdenarius, qui gladio tunc occubuerunt. Ex infirmitatibus quidem infinita turba debitum universæ carnis persolvit: horum autem qui morte accidentali migraverunt, incerta redditur veritas, fit mœror ingens inter Cives ferè omnes nobiles mediocris, & magnatis possibilitatis existentes, elegica, & lugubria induerunt vestimenta; nunc iste filium, nunc ille fratrem, nunc reliqui patrem, & propinquum sepeliunt, quam multi doloris tactu similem transitum properabant: fit etiam defectus, ac penuria subtilium alimentorum appetentium morbo languido. Nihilominus, tantus, ac tam intimus amor, ac Iadertinorum fiducia erat præfixa, & in eorum mentes stabilita in Ludovico ipsorum Rege, quod tunc temporis potius eligerent fame, siti, ac vita privari, quam Venetorum Principatui subjugare se velle.

XXXVI.

De Triumpho, quem Iadertini habuerunt de quodam trabucho confecto in quodam navigio appellato Maranum.

SAnè igitur obsidentes Iadram, quæ à Senioribus appellata est Teronia, de die in diem acriores cumulant contra hostes suos vires ad inferendam Adversariis grandiorem jacturam, & molestiam. Monos ex illis navigiis, de quibus supra recolimus tetigisse, quod Italici Maranum nominant, super quo erant laborati trabuchi in valle S. Iacobi juxta portum locaverunt, cum quo continuè hostium Civitatem machinabant; sic quod à Venetis quatuor ex machinarum tactu Iadertini lapides trabuchorum suscipiebant, nam secus bos, & secus arator intelligere dicitur, & cum dicta machina hostibus non tam grandem jacturam inferre extimabatur, qualem molestiam eisdem deducebant, putaverunt Adversarii qualiter dictum navigium pariter cum ejus machina possent in sui usum convertere, toto nixu studuerunt. Iusserunt ab Architectoribus fabricari quandam cathenam tignorum, similis confectionis prioris, sed compositionis debilioris, qua expleta, ipso tertio decimo Kal. Febr. noctis secundæ vigiliæ, & sub silentio à dicta Ecclesia S. Iacobi ab ipsius ripa usque ad alteram partem portus recto tramite incedendo, versus Civitatem protenderunt, ipsamque in æquore figere mandaverunt, & eadem hora ferè quinque trabuchos ob defensionem ipsius Cathenæ tensos versus ipsas giraverunt, circaque tertiam vigiliam noctis tenebrosæ ejusdem Iadertini in quosdam eorum crapulis decore armigeratis, ac cum quadam magna gallea in qua constructa erant eminentissima propugnacula ad dictum Venetorum Maranum locatum in dicta valle S. Iacobi audacter transfretaverunt, quas adversarii penè se concernentes, in multa cordis formidine sunt occupati, plurima signa larium reliquis Venetorum classibus in valle magistrorum tunc congregatis secundum inter eos fuerat decretum propalaverunt. Intuens autem Petrus Cisranus Capitaneus Generalis Venetorum Gallearum necessitatem suorum, jussit duas galleas in subsidium sui navigii transfretare; & cum duæ galleæ ad præfatam Cathenam, & ultimam accessissent, tutum mare putabant navigare, sed obstante cathena, ædificio non finivit. Atque ipsæ machinæ tensæ in ipsas galleas crebrabant jactare,. quæ tremebundæ, & perterritæ effectæ, festinanter ad comitivas galleas redierunt; Dictoque Generali Capitaneo ea quæ in via eisdem acciderant ordinatè indicaverunt, cui Marano obsesso per Iadertinos idem Capitaneus se disponebat eisdem præsidium præstare cum Cathena objiciente, tùm etiam trabuchorum jacta accedere dubitabant, sed jam Galea, & Crapul. Jadræ ad Classem Marani se adhæserant, & neminem nautarum ibidem comperisse testificatur, eo quod omnes æquori se disposuerant, quos mare crudeliter conglutinasse dicitur, & mane facto diluculo Veneti ipsos à mari haurierunt absque spiritu rationabili, quod navigium ablatum pariter, & cum ejus machina in quo etiam multa Carbassa amplustras, & perticas, nec non alia opportuna, & superabundantia instrumenta reperierunt ipsi hostes insultando in sui portum conduxerunt. Lucescente verò proximo die Iadertini ipsam Cathenam à stipite fregerunt, ipsamque in Civitate pertraxerunt, & cum inimicorum machina fabricata in dicto Marano hostium bastidam oppositam devastabant, de cujus navigii abstractione ille Capitaneus pariter cum patriotis superlativum dedecus eis per inimicos fore factum ascribunt: in magna Spiritus angonia laborant: Qualiter opprobrium illatum mederi, & ulcisci possent. Mandavit sex suos angromagos sursum ligneis tegi tabulis, ita glomerati, ut cæli aerem minimè intueri possent, propter telorum, & missilium jactionem, ne remigatores ex eis defectum aliquod pati valuissent, quod ita executioni extitit deductum, nam Kal. XII. Februarii die ferè XIII. forinseci advenæ, & stipendiarii Iadræ, qui avidi numismate hostium prætereuntem numerum trecenarium tam egregiorum, quàm infimatum, Virorumque Vrbis Teroniæ in sui Collegio ad conficienda cum adversariis certamina conduxerunt, ut saltem aliquem ex magnatibus, vel me-

mediocribus Civibus possent in manibus perdere inimicorum: fit Venetorum ibidem postea abundantia quintupla parte, & cum dictæ partes mutuò se miscuissent cruentaliter se hostes ad invicem deprimunt. Sed Iadertinorum turba non collectim, sed distinctim certat, quibus malefici instantissimè persuadentibus, ut non divisi, & dispersi altercarentur, sed ad invicem se glomerarent cum eo modo finioris stabilitatis esse arbitretur, hæc quidem iniquissimi proditores zelo levitatis consulebant, ut facilius possent dolosum perficere. & terribile propositum, ad quorum persuasionem nutu permittente divino, minimè acquiescere studuerunt non quidem credendum quod perversum intentum concipere possent, sed casu, & eventu eis sic contigit nunc obtemperasse. Nam si idem de Vrbe vicissim coadunati fuissent pro ut moris est, & ut regula, & modus docet bellandi nullus eorum ferè fugam arripere valeret, nec ad patriam tutus posset accedere, quia in hostium incideret voluntatem. Acta sunt hæc penes Meltam, in quo certamine quàmplurimi ex parte corruerunt. Venetorum ex contrariis paucissimi, quamvis unicus Nobilium membratim extitit mutilatus.

XXXVII.

Capitulum de Triumpho Venetorum occasione Cathenæ.

QVoniam crebrius supereminentia Deitatis, quæ super cunctis cælestibus, & terrenis gubernat, & tenet Imperium obcœcatis crimine flagellum diræ asperitatis conjectat, ut perfida abjecta calle ad Solem justitiæ properando festinet. Quia igitur Iadra quantam alto infectam scelere, ut jam Imperio hujus nostri opificii particulam monstravimus adhuc quidam in ipsa majus vel æquale florendo viget f. illa iniquissima invidia fraternæ gratiæ, quæ ossa desiccat, & animam occidit. Sed quantò ipsi Iadertini committunt, tantò altissimus sator eos graviori confibulat pondere, ut cognita ultione via gradiantur tutissima. Cum jam hora octava vigesimæ tertiæ noctis consummasset Ianuarii mensis eodem Anno Domini Indictione quibus superius descripsimus. Veneti qui cunctas suas vires eructant in hostes, clam duos lembulos igne accensos à fretu Ecclesiæ S. Petri fabricati Vltima portum cum rabioso flatu venti septentrionalis qui eadem nocte afflatu erat versus classes inimicorum penes Vrbem impulerunt. Quibus Adversarii austerrimè adversantes, cum ipsorum actum detexissent, ut Venetorum delerent intentum, & ipsos lembulos lympha offuscaverunt, suosq; anguiromagos fortiori cæperunt studio custodire; sequenti clarescenti diei polo illa proterva incolarum conceptio, de qua paulisper intonavimus, per quosdam consortes, qui hac radice etiam participabant illis, qui præsidebant regimini Civitatis sunt promulgata; Nam ipsi sceleratores in aculeo positi proditionem, & tam grande facinus sic confessi sunt, in præsentibus instruimus, quod videlicet illam conspirationem jam superius in præcedenti cap. expressam fini adhærere non possent commodè saltem eo die, quo pugna foret mota ad Cathenam infringendam per Venetos studuissent ac procurassent, unam vel plures turres Iadræ prodere ac designare in eorum manibus, quæ si ipsi malefici complevissent, ut memoratur, juxta eorum spontaneam loquelam munus dignum ab eis erant percepturi, multifariè, multisque argumentis Veneti ipsam urbem conati sunt sub eorum suppetere dominio, quam si quavis via cepissent, juxta ipsorum firmatam rationem, ordinationem & statutum omnis civis, immò quilibet repertus in ipsa sub crudeli succumberet gladio: Sed Iadertini in quantum divina permittebat gratia potenter contrastabant, ipsosque maleficos, sub duro detruserunt carcere. Deficiente quidem sexta hora ipsius vigesimi tertii diei Capitaneus Venetarum Galearum cum novem Galeis mirabiliter præparatis, quarum sex erant tabulis tectæ, prout sæpius expressimus, ac cum quadam turre lignea operata fabricatione in quodam carabolato ferè cubitorum octo quàm Italici Burgum, seu Platum vocant Mantuanum, præfixa versus Cathenam ad infringendam ipsam se direxit, quæ quidem turris in ipso platho fabricata hujus compositionis extitit confecta, nam ipsa turris à planta ejusdem usque ad cacumen commensurando erat longitudo passuum plurium quatuor, & quatuor propugnaculorū cum pavimento ubi remitores remos protrahebant, nam in inferiori pavimento, ubi considebant remitores, remigando ultra viri *XV.* super quo erat propugnaculum circumquaq; contextum ligneis tabulis distans à primo passibus duobus, sex, vel octo probi bellatores manentes à planta pedis usque ad verticem ferro, & loricis decorati, & adhuc sursum istos ultimum erat propugnaculum, in quo erant fabricata mænia eminentis staturæ distan ab alio unico passu. Sex viri pugnatores, & probiores primis ibidem balistrantes. Sed in illo pavimento infimo erat hostiolum quoddam quod secundùm libitum in dicto Carabo volentium aperiebatur, atque claudebatur, & cum Iadertini Capitaneum inimicum sic excellenter paratum conspicerent, ad dictum accedere catenam tubicula equestris clangit per vicos Civitatis, ac intonat nola pro pugna, & in multa animositate mentis sagatiores in illa galea, quam Maranum cum ejus trabucho situm in valle S. Iacobi abstractum

fuerat secundùm quod narrasse recolimus ad dictam Cathenam ex opposito inimicorum se firmaverunt. Et è contra hostes accedunt multa missilia, ac balistarum sagittas conjectant, ut aer lucidus atra putabatur infectus nube, machinat pars partem, ictus ictum, non parsimonizant, multi partium corruunt vulnerati, jactant sex trabuchos in hostes Iadertinorum neminem attingere valent, nititur ille Plathus cum Turri ad cathenam applicare, quem adversarii crebris sauciant ictibus, fit ibidem multa Venetorum strages, quia ipse Plathus ex crebra impressione aliquantulum retrò secessit, qui aliquantulum recreatus magna clade se disposuit audacter omni pavore humanæ fragilitatis postposito, ad dictam Cathenam se adhæsit. Cui Iadertini objicere nitentes nequaquam valuerunt, & homines ipsius Plathi grave pondus in ipsam jactaverunt, & cathenis ferreis ipsam annodaverunt & cum gyraculis dirimerunt, & ad fretum S. Iacobi usque pertraxerunt, nunc aperitur, & fit spatiosus portus: quamvis hostes Iadertini gemitu, & dolore nimio turbati, discurrunt, Galeæ tectæ per ipsum insultando accendunt faces, tinniunt multa genera musicorum instrumentorum, assumunt audaciam, vilescunt Iadertinorum probitates, de tam grandi obtento triumpho in maximo tumultu per portum remigant, denique quædam ex eis ad quandam classem se vertunt, & reliquæ ad duas inimicorum galeas, quas Iadertini in mari submergere conabantur, ut tutiores ibidem permanerent, sed illæ Galeæ, quæ ad dictam Classem se disposuerunt celeriter cupiunt ipsam cremari. Sed hostes imponunt vires, terribiliter inimicos impellunt multorum saxorum & telorum impressione, multi ex Venetorum populo cadunt lethaliter implagati, & ex contrariis ferè nullus Spiritus defectum passus est: Sed plurimi crebra sagittarum jactatione percussi, & tunc eædem galeæ reliquis succurrendum, & ut subsidium præberent transnatarunt. Fit ibi agonia lethalissima, ex parte Venetorum grandem defectum gentis patiuntur, tàm hic, quàm etiam ex meridionali plaga Vrbis, qui confidentes de illis proditoribus, & stipendiariis incolis, eorum sponsionem effectui perductam sub mœniis, & turribus currebant, ac cum adversariis austerrimè certantes, quos Iadertini ita fortissimè plaga percusserunt, quod ibi plurimi naturæ debitum persolverunt, quorum maleficorum carcerationis ipsi Veneti penitus ignorabant. Tunc quidem omnes Venetorum galeæ, quæ sursum tectæ fuerant, versus galeam inimicorum rogum porrigunt, ut consumptæ nihil damni patiantur, extitit tunc ibidem pestifer defectus Venetorum, opponunt se anquiromagi Venetorum, sæpissimis mutatim sauciis inficiunt Iadertinos, fit murmur jactus lapidum, fit etiam utrarumque partium crebris omissio spingardorum & aliorum bellicorum instrumentorum, & ex hac, & illa parte conantes Venetiani perficere id, quod capiebant, cum multa munitione gentis à portu recesserunt adhuc crastino patefaciente die hora nona, atque sexto exeunte die Ianuarii ibidem extitit agon occasione angromagorum Iadræ, & taliter Venetis solutis quod materiam pugnandi . . . non habuerunt ulterius de abstractione classium, & ipsarum crematione, & cum Veneti ipsas Iadertinorum galeas in sui usum convertere non valuerunt, versus quamdam classem, de qua superius propalavimus remigaverunt: Et ibi spontè Iadertini propter discriminosum eorum certamen consentierunt ipsam ab eorum portu auferre. Amisit itaque idem Capitaneus Petrus Cifranus, & alter bastidæ, Marcus Iustiniano gentis eorum plusquam centum; Ex contrariis minus sex, sed abundabilis copia sauciatorum.

XXXVIII.

De quodam triumpho, quem Iadertini obtinuerunt de quadam turri laborata in duobus Plathis Mantuanis.

POstquàm ergo Iadertini illud obstaculum cathenæ defensare nequiverunt acerbo molestati dolore: Sed ipsa turbatione non diu perdurante pro eo quod fortioribus magisteriis, & propugnaculis Vrbem studuerunt munire, confeceruntque (ut diximus) plusquam XV. trabuchos in vallatione Civitatis architectant multos spingardos in gyro Civitatis, ubi flebilioris apparebat virtutis; eminentissima fabricaverunt ædificia, quæ Veneti procurantes eorum machinis in ruinam præcipitare. Sed ab astris facultas eis non fuit concessa. Item illi fraudolentes mense exeunte jam quanto dignum præmium eorum exigentibus meritis toleraverunt, & in fastigium quinque turrium Iadræ fundatarum ex Austro eis extiterunt furiales fabricatæ, in quibus disiunctim crudeliter sunt interfecti, concernentes ad simile propositum quisquam præsumere non temptaverunt. Accessit in Capitanatus officio Idus 3. Februarii Petrus de Canali prædictus, loco Marci Iustiniani, qui Generalis Cap. erat exercitus terrestris, parant obsidentes plurimas cymbas, quibus per portum discurrunt inimicis molestiam inferendo, pars partem vulneribus sauciat: Nam cum quodam 2. Idus Februarii mensis multi plathi mantuani damnum hostibus exhiberent, inter quos duo erant principaliores cæteris. Inter hos duos unus extitit sic confectus, quod ipsum tabula-

bulæ ex omnibus partibus cingebant altissimæ, quod cujuscumque generationis sagittæ detrimentum remigatoribus aliquod non poterant præstare; sed quia Carabus seu Cymba erat ille Mantuanus plathus in quo constructa erat turris, quæ à portu Iadræ dirimerat cathenam, quæ adhuc non cessabat inimicis angustiam præbere. Tandem hic Carabus ad quirinalem Vrbis partem se traxit juxta immo præteriens sagulas, accedensque penes quasdam communes laternas causa eas comburendi, sed cum iste Plathus vellet in Pelagum se dirigere, nec valuit satis, remigabant in abiendo. Sed Sagulare, in quo erat congradat; & confixus recedere non sinebat. Et quantò plus putabant in pelagus se trahere, tantò affinius Vrbi se applicabant; intuentes hæc hostes tam grande divinum prodigium sumptis necessariis armis celeri passu illuc properant; & in æquore usque ad umbilicum sic ponderosi se disponebant debellando viriliter ipsum Carabum. At illi hostiliter tuebantur, denique copiosa turba Civitatis suis favorem impendere est egressa, & quamdiu sic mutuò partes certantes, visa est quædam mulier armata usque ad fæmora in mari sita, & in potentia duorum lacertorum remum gubernatoris violenter eripuisse; Deinde Remigatores videntes, spiritu deficere videbantur, si quis melius poterat in magna pressura in mare saliebat, quinque ex ipsis transnatarunt ad reliquas Cymbas, qui aliquantulum longius distabant. Vnusque formosi aspectus juvenis, qui ibi in dicto Platho repertus extitit, qui postulans ne interimeretur, sed Iadertini nulla versi compassione lethaliter fuit interfectus, sed diu hic Agon inter inimicos altercabatur, nullus angromagus Venetorum forsan pavore perterriti præsidium aliquod præbere curabatur, sic quod omnes reliqui in dicto Carabo existentes mari sunt conglutinati, qui erant numero ultro duoviceni, Viri omnes natione Venetorum, ipsumque Carabum cum dicta turri ipsi Civitatem, & juxta mænia Vrbis deduxerunt, vociferantibus quibusdam super mæniis Civitatis aliquibus de inimicis ad Meltam causa offensionis advenientur, ignorantibus ipsorum conflictiones, ac dicentibus quod festinarent ad defensandam eorum turrim, quæ nunc viriliter captata est. Illi autem putantes quod aliquis occupasset aliquam ex turribus Iadræ eorum nomine acceleraverunt, nec dato responso ad Sticatum, ibidemque exposuerunt sicut putaverant intellexisse. Omnes jussu Capitanei de Bastida insurgunt, ad arma festinanter versus Vrbem se dirigunt cum scalis, inspicientes quæ illarum asset turris, quæ capta putabatur, nec inveniebant. Tunc Iadertini cum hostem sentiunt prope Civitatem appropinquare, super muros ascendunt, multo cruore Venetos vulnerant, qui ibidem plurimi semivivi relicti sunt, qui voluntatem ullius similem non habuerunt, & adveniente die nono Kal. Februarii mensis, quidam decorus trabuchus fabricatus in Cymitherio S. Chrysogoni Iadræ propter ineptitudinem magistrorum pertica cum brachiis in terram devenit, & ruptus: Sed aliquibus modo retroactis diebus extitit reparatus, & die penultimo Februarii Marinus falletro Venetus advenit in obsessum Iadræ Cap. novem Galearum nihilominus Petrus Cifrano erat Generalis Capit. major.

Explicit liber Primus.

LIBER SECVNDVS.

I.

INduite vos armatura Dei, ut possitis stare adversus insidias Diaboli, Vas electionis Paulus ad illam turbam Ephesiorum, ad quam tam grandem gerebat Charitatem, ut assumentes arma cœlestia, quæ sunt scutum, lorica, & galea, per quæ dolositates diabolicæ protinus fugam arripiunt. Sic affectatione cordis imbuebat, per scutum est fides Christi, per loricam laudabiles virtutes, & per galeam divinum eloquium exponere possumus. Sed ipse Doctor gentium ad quemque, Imperium sub quodam correctionis velamento ad evitandam hujus Orbis angustiam sapientissimè dogmatizando alloquitur. Summè igitur tibi Iadertinorum Vrbs illa tria arma cœlestia, & versutias, ac insidias inimici diaboli, qui duplex dicitur Morscellus superare valebis, & de omnibus angustiis, & tribulationibus liberata permanebis. Tuis hostibus antiquo pariter & diabolus, qui tam diu te afflixit, Veneticus recitatur populus. Sit quippe tuum proprium scutum in tuo ore veritas virtuosa, sit etiam tua lorica in pectore, & jecore præfixa commendabilis charitas, atque tua sit galea in capite stabilita humilitas benigna. Et his tribus virtutibus tua pestifera tria vitia procul removebis. Et tui hostis inimicitiam nihil protinus curabis, per scutum subjunges verba inania, & mendatiosa, per loricam consummabis damnabilem invidiam, per Galeam, quæ est tegumentum capitis fætibilem præcipitabis superbiam, & eris Victrix tibi dimicantibus. Immò dimicantes prævalebis.

II. De

II.

De inextimabili consolatione Iadertinorum de susceptione Regalium litterarum.

ANno Incarnationis I. C. MCCCXLVI. Indictione XIV. XXVI. die Martii Mensis. Ludovicus Rex suos fideles Iadertinos sua quadam Epistola duxit visitare, cujus series hujus erat continentiæ.

III.

Tenor Epistolæ Regis.

LVdovicus Dei gratia Rex Vngariæ fidelibus suis, Iudicibus, Rectoribus, Consilio, & communi Civitatis Iadræ salutem, & gratiam plenam. Noverit vestræ Communitatis fidelitas, Nobiles Viros Ene de Fanfognis. Paulum de Grubogna, & Franciscum de Georgio Ambasciatores, & consocios vestros, simul cum literis vestris tractabiliter, & favorabiliter recepisse, ambasciatamque & Legationes vestras plenius audiendi intellexisse, quos super facto vestræ Communitatis fidelitatis sic providimus respondere. Petentes, & exhortantes, ut in ipsa fidelitate nobis, & sacræ coronæ impensa, & ut firmiter credimus impendenda constanter sitis, viriliterque perseverare velitis, & studeatis. Nos enim præsentibus promittimus Communitatem vestram contra vos insultantes, & rebellantes cum gente nostra, & pro potentia nostra vos defensabimus, & protegemus. At ipsi in proximo quo commodius poterimus contra vestros æmulos propria persona ob defensionem vestri Deo coadjuvante properabimus; medio tempore quotiens necesse fuerit de vestro statu, literatione, & per nuntios, ut exinde certius instruamur, Nos opportuni9 informare velitis, tamē præter hoc, statum Communitatis vestræ numquam de Secretario cordis nostri excidere dubitetis. Data in Vissegrad. in festo S. Silvestri PP. MCCCXLV.

IV. Et perveniente die quando Romani celebrabant Kal. V. Aprilis Iadertini duas Epistolas benignissimi tenoris devotissimè susceperunt. Quas eorum memoratus Rex ipsis transmiserat, quarum unius tenor consimilis erat Epistolæ paulisper jam recitatæ munita secreto Regis cereo Sigillo, ultima erat munita Margaretha Regis, & sigillo cereo. In cujus circumferentia erant litteræ ex sculptura impressæ dicentes. Ludovicus Dei gratia Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomeriæq; Rex, hujus talis erat tenor.

V.

Alius tenor Epistolarum Regalium.

LVdovicus Dei gratia Rex Vngariæ. Suis Rectoribus, Consilio, & communi Civitatis Iadræ salutem, & gratiam plenam. Grates vobis referimus de sincera fidelitate, quam Domino Regi genitori nostro piæ memoriæ. Et ante hoc Dominis Regibus prædecessoribus nostris & consequenter nostro nobis cum effusione sanguinum, & multis periculis vestris observastis, pro quibus magnis fidelitatibus vestris Regalem gratiam, & dilectionem condignè meruistis, & petimus, ut ipsam laudabilem fidelitatem vestram, quam multo tempore tenuistis, & diu servastis modo in fine non violetis, & gloriosa vestra merita non perdatis. Sed viriliter Venetis, nostris & vestris inimicis resistatis, & subdere non debeatis. nam nos id, quod per priores literas nostras vobis promisimus totaliter & omninò adimplebimus, immò propensius adimplere curabimus. Ecce etenim cum tota potentia nostra parati sumus, sine omni mora personaliter procedimus, & vos de omnibus angustiis & tribulationibus vestris liberabimus, & liberatos regali dilectione prosequemur Domino adjuvante, & certi sitis, quod tristitia vestra in gaudium convertetur, Altissimi gratia suffragante.

Data Budæ die 3. mensis Martii.

Grandi consolatione fideles suscipiunt ipsas literas ac multa cordis affectione pro Regis salute Deum piis deprecantur orationibus, & tantas preces pro incolumitate ipsius apud excelsum superum fundunt, quod Præsul, & Antistes Civitatis rogatu nobilioris populi, & nobilissimas orationes instituit prima vid. secreta, & post communionem jubens quibuscumque mysticum offerentibus sacrificium vinculo anathematis quotidie, tam feriato, quàm non feriato die humiliter in missarum officio pio ore explicare, quæ omnia alacriter perficiebantur.

VI.

Quomodo Veneti parant sibi necessaria ad debellandum Vrbem Iadræ.

CVm Veneti veraciter intellexissent, Regem protectioni suæ Iadertinos assumpsisse,

psisse,& eorum petitionem satagebat adimplere, nec non suis tyronibus, & subditis imperasset parare victui necessaria, pro transmeatione defensationis adversorum, ut jam sæpius notavimus, cum quibus, & ipse Rex personaliter erat accessurus eorum, contra Civitatem satagebant altioribus, & plus imminentibus fundare propugnaculis, & turribus, ac eam cingi muro cemento linito à boreali quidem parte turres ligneæ seu decem propugnacula, ab australi totidem. Sed ex Orientali plaga erant num. quatuordecim, & à parte quirinali inane, nullaque fortilicia ab hac plaga erant instructa, ex eo, quod illic tuti fore ipsi Veneti reputabantur propter ipsorum classes, & galeas, quæ ibi continuè applicabant, & sibi portum eligebant, nam si eventu eos contigisset, & nimia oppressione essent hostium conflicti, seu aliquorum non posse resistere potentiæ, eorum erat meditamen in dictas classes fugam arripere, & inimicorum fugam evadere; fabricare jubent quædam altissima ædificia turrium, & Cathorum, lignea vetustate compositorum quibus ipsis Iadertinis minantibus eos debere cum illa impugnari. Sed ex hoc nullum hostes genus fortitudinis sumentes, sed semper sperabant de Regis favore, & eorum futuro remedio, quamvis ipsa ædificia frustra sint laborata, cum nullum hostibus præstitit detrimentum, nec cum ea pugnare ausi sunt, nec Veneti conantur durioribus affici doloribus, cum decem, & septem trabuchis Civitatem devastabant. Nam quodam die Nonas Aprilis mensis cum illo magno trabucho confecto in septentrione bastidæ sævioris jactare non cessarent, divina concedente pietate in terram præcipitavit. Et eodem die bis duæ naves maximæ trium tectorum, quibus Vrbs Iadræ debebat impugnari, causa conficiendi super eas ingeniorum ædificia in scopulo mali consilii applicarunt. Quas hostes inspicientes deridebant, confidentes in præsidio divini solii, quod eisdem erat concessurus. Parant, & Veneti tam in æquore, quam in terra propugnacula. Iubent tertio Idus Aprilis, ultraque quinquaginta Plathos Mantuanos in obsessum Civitatis pervenire, & tertio Madii Kal. grande extitit hostium in sticato exactum, per quod illa ædificia miri decoris, de quibus in hujus Capitulo tetigmus, extraxerunt versus Vrbem ipsam deducendo hac intentione, ut inimici terrore compuncti ad aliquem actum fœderis possent inclinare. Quorum versutias ac dolositates hostes intelligentes, constantiores in Regis fidelitate permanebant: Nam illa ædificia erant duæ maximæ turres trium pugnarum sustentans quilibet bina vehicula, & excelsa, aliud erat hoc ingenium, unus Cattus ligneus satis flebilis erat confectionis, quem machinæ Iadræ sæpius jactando penetrabant, in quo erat constructa quædam eminens Turris, duorum propugnaculorum, ipsam duæ maximæ carrucæ supportabant. In infimitate ejus erat quoddam longissimum tignum, quo mænia juxta Adversariorum assertionem erant funditus præcipitatura, & ultimo erant duæ ingentes rotæ, sustentantes quendam prolixissimum pontem, quem hostes ad mænia Civitatis dicebant appodiare, ut possent per murum discurrere, & ibidem cum ipsis pugnare; Plurima quidem alia tegimenta timore percussionis sagittarum à dicto sticato extraxerunt. Conficiunt & duos trabuchos positos ex boreali parte Ecclesiæ S. Iacobi ultra portum fundatos, quibus diu noctuque dictam Vrbem non cessando machinabant, multa quidem habitacula in valle magistrorum stipendiati construxerunt, & tàm isti, quam omnes qui in obsessum erant Civitatis, cum quibus erat, ipsa bellanda erant, homines ultra viginti quinque millia, exceptis illis, qui à remotis partibus venerant, audientes, quod Vrbs agone Venetianis erat conculcanda.

VII.

Quomodo hostes putaverunt Iadram Agone capere, in quo Iadertini prævalverunt.

SEd cum Veneti nec ad latus istud, nec ad eorum libitum Iadertini inclinare valuissent: Conati sunt totis viribus eos saltem pugna posse capere. Sed hanc gratiam meruerunt acceptare. Die Martis XVI. Maij, mensis anno Christi MCCCXLVI. Indictione XIV. experti sunt ipsam Vrbem bello capere posse, grave, & asperrimum ei intulerunt certamen. Erant ibi naves illæ, de quibus jam in præscripto Capit. commemoravimus N. quatuor. In quaque earum plusquam trecenti bellatores, constructus in ipsarum qualibet unus prolixus pons ligneo artificio, & decore laboratus amplius cubitorum ferè sex, qui in infimitate puppi roboratus per superficiem proris extrinsecus ultra viginti quatuor passuum egrediebatur, ipseque pons ad ejus tutelam cum pluribꝰ funibus ad malum navis erat connexus, in quo etiam ponte eminentia erant propugnacula confecta. in quo homines viriliter exercebant, & in cacumine, seu fastigio ipsorum malorum classium erant laborata quædam bellula capacia hominum pugnatorum circa quatuor, qui saxorum & omissione telorum Iadertinos acriter imprimebant, atque ex illis quinquaginta Plathis Mantuanis viginti commodiores elegerunt, & in unoquoque eorum confecerunt similes pontes, sed minoris prolixitatis, navium composuerunt etiam inextimabilis pulcritudinis quamdam radam, quam Italici nuncupant Madium, seu Castram, in qua erant stabilita quædam lignea, & ingens turris,

turris, ex qua procedebat maximus pons ultra cubitorum sexaginta, necnon aptarunt in duobus ex prædictis plathis ad invicem firmiter connexis unicam turrim eminentis staturæ, sed minoris altitudinis cubitis duobus, turris Iadræ sitæ in angulo ad babbas adhuc, & restabant ipsis coaptare propugnacula in malis eorum Galearum, & plathorum reliquorum, quæ similiter confici mandaverunt, quibus omnibus supradictis ingeniis dictam Vrbem Iadertinorum sic arte debellare, & absorbere solliciti sunt. Quis ergo tanta esset fundatus audacia, quis tanto esset humano præcinctus vigore, qui contemneret tàm discriminosa indicia, & in gestis antiquorum historiographorum minime reperibilia, quod si prudentissimi Samsonis uteretur virtute, & Alexandri sapientissimi experiret industriam, ac strenuissimi Hectoris polleret audacia, quis extasi, & stupore mentis fertiliter non abundaret. Immo potius relictis rebus humanis ad excelsa æthera non convolaret: quod si infortunium ipsos Iadertinos potentiæ hostium non obsistere posse conduxisset, nullus ibidem adinventus per spatium unius naturalis diei Vitam pacificè possideret, quin frustatim artus tàm magnatum quam infimatum canibus ventilando jactarent. Sed illa pretiosa Divina præscientia, quæ populum Israeliticum manu forti, & robusta, à tyrrannica Regis Pharaonis Servitute nube perlucida per siccitatem maris rubri mirabiliter eduxit: Sic ipsa Iadertinis suæ mellifluæ myrrhæ infundit uberiorem gratiam, sed ut breviter expediamus id, quod cæpimus, memoratus Petrus Capitaneus acies maris ordinavit 5. monos ex præfatis quatuor majoribus classibus cum pontibus à parte Magni Castri imperavit statuere, aliam ex boreali plaga Ianuæ S. Demetrii, juxta portum, tertiam penes Ianuam portus S. Mariæ, & ultimam in Arsanam; Verùm unum ex prænominatis Plathis cum ponte ad porturiculam ex parte boreali Vrbis sitam jussit pugnare aliam versus Ianuam campi vocatam, & mediam ipsam juxta angulum boreale Civitatis prope Monasterium dominarum S. Nicolai mandavit altercari: Reliqui verò Plathi cum pontibus, si qui aptius poterunt, commodiorem sibi eligerent locum ad inferendam inimicis asperiorem pugnam & molestiam, & cum omnibus galeis, quæ erant numero triginta sex, vel paulò minus, & aliis plathis mandavit cingi Civitatem. Et sub his omnibus pontibus totum portum innumerabilis copia bellatorum virorum occupaverat, nam alicubi erant acies in tribus millibus hominum in cuneo, alibi in majori numero & alibi in multo pluri. Quorum aliqui murum fodebant, aliqui spicula balistrarum tam monospedis, quam duobus, & giraculorum arcuum & spingardarum ac aliarum specierum bellicarum armorum in hostes prosiliebant, & aliqui lare januas cunctis qui erant intrinsec⁹ commentato muto suffulto cremare frequentabant, & in tantum pontes magnatum Classium, & aliquiorum Plathorum penes littus versus mænia se adhæserant, qui eorum pontes 5. navium altitudinem Iadertinorum ædificiorum excedebant, qui erant mensuræ ultra passus duodecim; Quibus Iadertini inspectis non territi valdè sunt, sed in multa animositate vultu jucundo ad eorum tuendam patriam viriliter super sua ascendunt ædificia, audacter pugnant hostes obsessorum, nemini parcunt impressione ictuum crebrorum, cruenter eos percutiunt, multorum missilium percussione recentes sæpius assumunt bellatores, nunc istos, nunc illos eligunt aptiores, sed ex Iadertinorum hi, qui inchoatione assisterant, terribiliores tolerarunt vulnus, solum escis hortantes carnium dulcedine potant crebris delectabili, & sapida potatione, & invalescentes ipso agone per horam tertiarum particula pontis illius quartæ classis applicatur in artanam, in quo ultima octo homines simul impugnabant hostes in humum præcipitavit, ipsosque bellatores secum in terra deduxit semivivos, quos hostes post solis occasum reperierunt interfectos; & sicut idē pons, qui cunctis erat eminentior prorsus nimia excedebat longitudine inimicorum propugnacula, sic nunc nimia deficiebat brevitate, ibique alleviatum extitit illud certamen, sed in reliquis partibus magis continuè augmentabatur, præcipuè supra januam S. Mariæ sic nominatæ illic pars parti ictus non breviabat, plurimi ex Venetis sauciati, tàm sagittarum, quam lapidum adhæsione deficiebant; Mutant illic in navi Commodiores ad certamen, & plurimi accedentes Spiritus defectum patiuntur, tunc adversarii majores suscipiunt vires, aspicientes, sic Venetos mortaliter deficere jactant isti, & illi ollas calce insertas fundunt Iadertini vasa sordida tabe, & fœtibili stercore, quod adversario ex suavi aromate per antifrasim reprimunt, omniaque illorum arma coinquinando depingunt; & quantò altius Titan polum circuibat, tantò partes ad invicem asperius suas vibrabant lanceas, tum Veneti inchoant, & plus conantur murum Civitatis fodere, quos hostes terribiliter ex mæniis cum saxis percutiunt. Ne Veneti frequentant ostia Vrbis comburere, quos Iadertini accuratè vulnerant, nec adhærent muro altissimas scalas, quas Iadertini in abyssum præcipitant. Extitit talis tumultus illorum, qui sub isto ponte in terram descenderent. Vbi erant viri prope tria millia, qui tonitruum excelsi poli excedere credebantur; fundaverant quidem Iadertini super domos spiritualium personarum eorum ædificia, ut navium partes tamen attingendo plus laborarent, fit, & dira strages per Classis pugnantis penes Castrum, quæ potentissimos non audent tolerare ictus, giravit proram, & ibidem prope horam nonam pugna quievit. Sed mirabilius agonizant Veneti in prima acie navis S. Demetrii, sagaciores ibi insurgunt

surgunt, minantur verbis, sed jaculorum conjectatione non parcunt, multosque illis ex Iadertinis vulnerant, & in tantum superant, quod nisi tunc celerius aliquale suffragium esset eis præstatum, vel grandem copiam suæ amittebat gentis, vel ædificium in manibus incideret inimicorum. Sed hi qui ex parte Iadertinorum recentiores advenerant, pergunt audaci animo, & multa animositate cordis bellant, qui illos, qui sub muro Civitatis causa fodendi ipsum venerant acriter confringunt, multos vulnerant, & interficiunt: acerbius enim Iadertini tolerabant supplicium ab illis, qui in fastigiis malorum pugnabant, tam crebrium jaculorum & emissione telorum, nec non ingentium lapidum, emissioneque cæterorum, qui ad reliquas certabant partes, sed Spiritus S. virtute mirabiliter objiciebant, nec reliquos sinebant ire mœnia violare. Extitit adhuc impius Agon ad particulam borealem Vrbis Iadræ, ubi unus ex Plathis cum ponte bellum exercebat. Veneti facibus accensis omni abjecta formidine versus ipsum hostiolum causa, id igne consumere sæpius se disponebant. Quos hostes ita viriliter flagellarunt, quod quamplures absque spiritu in campum se prosternebant. Ex Iadertinis & ibidem multi arduis vulneribus sunt occupati, sed alii eorum supplebant defectum, licet pauci. Altercantur etiam mirabiliter illi, qui intus, & sub illa rada extiterant, ex quibus ingens copia deficitur, ad portam autem campi, de qua jam in hoc cap. prælibavimus cum illo ponte plurimi ex partium gente fuerunt lethaliter vulnerati. Idem Veneti ampliarunt virtutes, & cum quodam Catto ligneo debilis naturæ confecto ad ipsam januam se protraxerunt, ut eam comburerent, vel forsan funditus everterent. Sed ita eos inimici à meniis horribilium saxor. & spingardorum ac balistarum jactatione percutiunt, quod multi intereunt, ac ipsum Cattum in infinitas partes diruperunt, & hos qui intro se clauserant, mortaliter occiderunt. Ibique Veneti innumerabilem sui populi deliquerunt partem. Sed ipsa excelsa turris Venetorum in ipsis binis fabricata Plathis cupiens, & putans excedere cacumen turris Iadræ ædificatæ in angulo ad Babbas, quæ Saulare transiens, formidans juxta eam accedere, inde recessit, & ex eo quod ipsa turris Iadræ circa cubitos eorum altitudine illam inimicorum excedebat, cæpit per equos huc, & illuc discurrere, inimicos molestando, necubi sibi aptum locum reperiebat. Pugnabatur eadem Vrbs, & ex australi plaga ipsius solum cum balistis, spingardis, & arcubus, modicos ex hostibus feriunt, tamen quidam cum scalis putabant mœnia scandere, quos Iadertini taliter oppresserunt, quod reliqui territi ad simile opus non accedebant, & easdem scalas ibi reliquisse narrantur. Nunc certant crudeliter hostes à quaque parte, grandem inter se se effundunt sanguinem, nullam misericordiam conspiciunt, nemini parcunt, quos possunt terribili nece submittunt. Iactant nobiliter septem machinæ Iadertinorum in hostes, sed laudabilius tangunt inimicos, testimonium reddebatur solum ex trabuchorum tactu, hoc die plures, quam sexaginta ex Venetorū turba ad superna convolasse, & quantò ipsum certamen versus Solis occasum procedebat, tantò Veneti majus sustinebant conflictum, & cum jam Sol minabatur suam lucem claudere, illa major compacta pugna, de qua jam sæpius, & in præsenti sarcasmos memoratu cæpisset clangere, dehortando hostes omnes adversarii Iadertinorum fessi, & nimio labore occupati ipsum sonitum audientes, fugā in classibus, & galleis cæperunt arripere, nemine persequente intrant. Conflicti in Carabos tanta celeritate, quod multa eorum ædificia, nec non & arma ibidem reliquerunt, altoque pelago se direxerunt, cessavit ipsum prælium quod inchoavit à tertiarum hora, usq; ad Solis occasum consummavit, in quo ex obsidentium turba defecit inter plagam sauciatos, & morti traditos prope octingenti. Ex obsessis quippe numquam excessit numer9 bis denarius. Exceptis vulneratis, de quibus copiosa extitit turba, fuerunt balistrarii, & arcuarii, qui in detrimentum Vrbis venerant octo millia, & plus ex Iadertinis ferè ducentorum, sicut ipso die ipsi Veneti percussi sunt à suis hostibus plaga magna prout in hujus seriei Cap. breviter sunt connotata.

IIX.

Qualiter Veneti timuerunt adventum Regis, & eorum ædificia deseruerunt, & qualiter Iadren. expectant Regem.

CVm autem Iadertini Deo justissimo largiente, de antiquis serpentibus sic triumphanter se se asportaverant, in multa elatione cordis sunt erecti, ignorantes frameam bisacutam, quam evacuanter animam s. & corpus in brevi temporis spatio dolore debebat penetrare, quod si misericordia divina cui nihil occultum, nihilque absconditum est, sed omnia suo conspectui nuda præsentantur, eis dispensasset, ac eis notum fecisset amaritudinem intrinseci cordis, quam supportare debebant potius eorum Vrbem derelinquerent, quàm ad tales devenire conditiones, sicut in sequentibus Salvatoris gratia opitulante sumus dispositi, si nunc integraliter ad minus particula pertractare. Idē Iadertini pro rei veritate investiganda XIII. Kal. Iunii illum fratrem Marinum Minorum ordinis, qui jam primitus pro Legato ad Ludovicum Regem fuerat transmiss9, nunc serò ad eundem festinanter est delegatus, & missus, qui Regi humiliter exponeret pro parte fidelium, studeat de bello durissimo moto per Venetos

inimicos Regii diadematis, & de eorum arcta necessitate, cum ipsi fideles regalis sceptri hæsitent, immò hæsitando consumuntur, si eventu serus agos per ipsos maleficos Venetos exortus erit, eos non posse tàm excelsæ resistere potentiæ, quin incidant in libitum hostilitatis Venetorum, qui nuncius viceno septimo Madii mensis dictum Ludovicum Regem cum sui valida potentia in fines Clochot reperiit, cui suæ legationis formam devotè indicavit; quem benignè idem Rex audiens tàm grandem fidelitatem intendens, mane crepusculo facto aliquot tubiculas equestres per universam militiam tibicinare jussit, parant se omnes de exercitu festinare iter in Regis fidelium, tunc Iadertini veraciter concipiunt rumores, de futuro Regis remedio ipsum præstolantur, eo ineffabili tripudio, quo sancti, & justi Patres in lymbo locati Tartareo pii Salvatoris adventum flexis genibus, nudatis capitibus, & pronis expectarunt, ex quo igitur obsidentes concipiunt, quod Rex jam properabat succurrere Iadertinis, muniunt sticatum fortioribus propugnaculis, & die viceno octavo Madii illa ædificia miri decoris laborata in majori bastida, quam in ultimo Aprilis, seu tertio Madii kal. extraxerant, inchoarunt destruere, quod quarto kal. Iunii quicquam ex eis integrum non remansit, & simili modo Kal. Iunii illos duos trabucellos, qui penes S. Iacobum fuerant stabiliti delere fecerunt. Item tertio nonas Iunii celeriter illud minus sticatum situm ultra portum ipsi Veneti partem igne combusserunt, & partem destruxerunt, quod ipso die prius Solis occasum locus vacuus ibidem inventus est.

IX.

Adventus Regis Ludovici existentis in districtu Iadrensi.

EOdem anno Christi & Ind. sexto Nonas Iulii mensis Ludovicus Rex personaliter cum suo valido exercitu ultra centum millia equitum, qui dignabantur in quocunque agone permisceri, in confinio Semelnici districtus Iadræ distans ab Vrbe ferè per spacium septem milliarium, castrametatus est, & idus quarto ipsius mensis, præfatus Rex cum electis duobus millibus equitum penes fines S. Ioannis Baptistæ fundati in capite Vallis portus equitavit. Intuens Vrbem alacri vultu, & sincero cordis affectu, quia tenerrimè gliscebat à manibus eripere hostium; ad quem ingens congeries nobilium, & mediocrium virorum convenerat, multa reverentia, genibus flexis inclinabant manus pariter, & pedes osculando, & aliquantulum ibidem inducias facientes cum sui decora & venusta comitiva ad sua properavit tentoria. Quis ergo librare posset solatium vehemens, quod fideles Iadertini percipiebant, lingua quoque sufficiens non foret ad exprimendum. Quis benignitatem Regis, quam tunc fidelissimis Iadertinis aperiebatur, qui non semel, immò sæpè, & crebrius cum juramento affirmasse visus est potius suum velle corpus Iadræ condere sacrofago, quàm constantissimos Iadertinos velle desolatos relinquere, de duobus erit unum juxta ipsius pronuntiationis sermonem, aut epitaphium ossa ejus Iadræ concludet, aut ipsi Iadertini à manibus eruantur Venetorum.

Hæc idem Rex suo proprio ore multoties coram multis suis Baronibus, & Nobilibus Iadræ ibidem astantibus attestatus est. Nunc Iadertini decorant Vrbem, & tres nuntios egregios ad ipsum Regem in dicta confinia Semelnici castrametantem undecimo die ejusdem mensis delegantur, & ante conspectum Regis præsentialiter reverentiam condecentem impenderunt, ac claves Vrbis offerentes pariter, & omnem vulgum; quorum nomina nunciorum Antistes Civitatis Palas de Varicassis natus Mari, & Andreas Viti de Sloradis, nec non Cerne de Fanfogna & Franciscus Pauli Georgio, qui in dicto exercitu continuè morabantur, atque cum eadem militia ab Vngaria pervenerunt, præsentes tenorem suarum legationum humiliter in hanc explicarunt formam; Vivat Regia Serenitas, & triumphum perenniter de inimicis contineat, suppetensque superbos cum augmento salutis.

X.

De Benignitate Regis, & ipsius descensu penes sticatum.

QVos Rex benignè suscipiens pollicitavit eorum petitioni citò tribuere effectum, & veniente die septenario Kal. Quintilis mensis, Præfatus Rex movit universam militiam, & pervenit in confinia Iadræ arctissimè, & angustè Venetorum bastidam obsedit quantum trabuchus attingere cum conamine non valebat: sed cum ipse exercitus sua erigebat tentoria intueatur quisque quale Iadertini gaudium suscipiebant, hoc judicio lectoris est relinquendum, certè clangunt tibicines, & tubæ, & nolæ ad stormum pulsant, plurimaque musicorum instrumentorum genera citharizant, choreæ, astiludiaque equestria per Vrbem vagant discurrendo, & universus mediocris populus, miserabiles-

bilesque, viduatæque fæminæ, & orbati parentes elegicas exuunt vestes, nuptialesque nimio assumunt solatio, omnia eis prospera videntur, & nihil sinistri accidere posse arbitrantur. Soli magnates se * disputantur, & in tanta cordis elatione moventur, quod supernus Dominus abhorrebat, nam eis videbatur totus orbis exultasse, parant ornasse Civitatem decoris sindonibus, per quas ille amantissimus Princeps eorum Rex excelsa æthera posset speculari. Appetit quisquam Civium plus sibi necesse, quam ipsam suus naturalis herus patiatur, non cessant continuis clamoribus ad perpetuum Sabaoth, pro ipsius incolumitate humiliter deprecare. Quis ergo tanta perspicacitate decoratus, qui libraret lance in corde, nec in humano sensu quiescere potest tàm ingentem Iadertinorum jucunditatem, jam Iadertinis lata, & spatiosa via concedit, tuti gradiuntur, jam repellitur à Iadra spernibilis penuria, omnique bono fœcundantur. Sed in brevi tempore durabilis, nec plus constantiores in Regis fidelitate persistunt, nunc firmiores contra Venetorum potentiam assumunt vires, nullus præteritarum reminiscit calamitatum. Quilibet credit à tyrannico liberari Imperio, Rectoresque Civitatis cum pluribus ingeniis dissertioribus ad dictum Regem adiverunt, & procidentes ante eum, & detectis capitibus, & genibus flexis. Senior Rectoribus pro parte omnium ibidem advenientium, nec non totius Civitatis populo dicto Regi hæc verba faminavit. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, & cætera, multaque nobilium comitiva à Iadra ad Regem transmearunt, plurimosque sermones ad invicem protraxisse narrant.

XI.

De Ingratitudine.

ET multi ex tyronibus Regis, ac homines ipsius exercitus non cessabant Vrbem visitare, nunc isti abeunt, nunc recentiores victualia venundanda conducuntur, quos Iadertini asperrimè prædantur, numos exercitus pro medio cambiunt pretio. Falernum trina parte lymphatum modium unum pro sex, vel septem aureis venundant, panes candidissimos ipsis interpletaxant, aquam ex puteis absque penuriali pretio haurire non sinunt. Hoc enim Iadertini avidissimi contra illos, qui suum Cruorem fundebant, & à tàm prolixa peregrinatione fessi fuerant, exercebant. Sed ipse Vngarorum exercitus munus condignum ipsis contulit Iadertinis. Grandis quidem erat exercitus, & multæ nationes jussu Regis congregatæ erant, ibi Vngari, Croati, Bosgnachi, Phylistei, Cumani, Boemi, & Teutonici, seu Alemanici, & aliæ plures gentes, quas particulariter explicare non curamus. Iadertini robustiores efficiuntur, suas probitates coram exercitu illo numerabili experiuntur: Nam quodam die octavodecimo Iunii quidam ex Iadrensibus armis consibulati penes contra Civitatem se direxerunt, ipsosque ad pugnam cæperunt provocare. At illi exeunt ex sticato, versus Adversarios concurrunt, mixtimque partes certant, & nisi tunc Vngarorum quædam particula, quæ in Civitate Iadræ causa recreationis venerat, suis præsidium intulisset, quàm celeriter illuc equitaverunt copiosa gens ex Iadertinorum parte defecisset, sed quamplures ex Venetis morti traditi, ex oppositis nullus visus est. Advenerat etiam in Comitiva hujus exercitus Bertandus Presbyter Aquileiensis Patriarcha, qui viceno die Iunii Iadram visitare providit, à Civibusque honorificè extitit cum exeniis susceptus, jubetque Rex undecim trabuchos, cum quibus majus obsistebant, ex quibus infinitos lapides ex ipsis machinis ipsi Marani suscipiebant ab Vrbe Iadræ, qui ibidem fuerant locati, extrahere, quos in bastide obsessum sagaciter erigere imperat, qui continuè ult. duo millia equites exercitus, & octingenti Iadertini, pedites, qui in custodiam erant deputati diu, noctuque non cessabant destruere Civitatem hostium. Ad horum autem custodiam excellentiores barones totius exercitus adveniebant, & ibi toto die naturali in equis, & compedibus ascensis ad æstum morabantur, & interdum recreationis causa in Vrbem introibant. Nemo reperiebatur, qui occasione refrigerii guttam liquoris porrigeret, seu falerni, sæpiusque Venetorum missos Rex exquisitus fuerat, ut ipsi possent cum dicto Rege aliquos conferre sermones, quibus Rex nec licentiam accedendi tribuebat, nec ipsos tantum audire consentiebat. Sed ex quo Veneti cum ipso Rege oretenus fari non præsumerent, cum sublimioribus Vngaris, ac Bano Bosniensi cæperunt ad invicem amicari, nec non inter se conficientes quoddam perditionis, ac conspirationis genus, quod statim indicare promittimus. Imperii ipsius Regis tres cattos ligneos fortibilis fabricationis præfati Iadertini ab eorum Architectoribus laborare fecerunt, à quocumque ipsorum quoddam longum lignum in lance, quo mœnia bastidæ, & propugnacula funditùs erant destructura, nec idem

Rex Vrbem ingredi voluit, donec Civitas, ex hostibus foret liberata.

XII.

De Bello dato Bastidæ in quo Veneti palmam victoriæ gerunt.

KAL. Quintilis mensis die, qui Saturno est dedicatus; dum volucres suarum vocum inchoant suavia modulamina, præfatus Rex plusquam octingentos præfecit tyrones militari cingulo consibulatos, ex quibus quatuor Iadertinos ordinavit, quorum non expedit recitare nomina, cum quibus, & aliis suis ordinatis aciebus paravit se expugnaturum contra bastidam Venetorum, in qua erant constituti ad ipsius defensionem plusquam sexdecim millia pugiles. Resonat mandato Regio tubicula pedestris per Vrbem, insurgunt Iadertini alacriter induunt bellica arma, plusquam tria millia hominum cum eorum ædificiis præcedente vexillo S. Mart. Grisogoni eorum patroni; audacter versus Bastidam se dirigunt, in quorum comitiva ferè quinquaginta erant Vngari: reliquæ verò acies equitum ipsam contra Civitatem arctissimè cinxerunt, quibus penes ipsam applicatis, aliqui ejus murum absque pavore in ruinam student evertere, aliqui procurant eorum ædificia affinius penes sticatum adhærere, aliquos trabuchos mirabiliter exercent, & aliquæ turres, seu inimicorum propugnacula accendere procurant, & quam plures balistarum & spingardorum properant opponere. Sed jam Veneti præparati sicut illi, qui noverant temporis dispositionem, ascenderunt sua ædificia: certamen mirabiliter officiant, obstant viriliter hostibus, copiosos ex ipsis vulnerant, & ex opposito isti asperius imprimunt, & repellunt, & in tantum superant tres turres, seu propugnacula relicta intuita sunt, nec super ipsis agonizare audent, propter sæpissimos ictus, & cum isti conspicerent neminem pugnasse in ipsis tribus pugnis, accedunt ad Turrim, seu propugnaculum situm inter tria illa relicta in flammam eandem incendunt. Sed Veneti sagaciter super illam scandunt, obstant combustioni, fundunt lympham, & cum gravitate eam extinguunt. Maxima pars istius igne extitit consumpta. Iactant etiam Venetorum tres machinæ æquoris in hostem, neminem præter unum incolam lethaliter vulnerant; non cessant etiam alii trabucelli constructi in sticato, qui erant ultra septem prohicere. Sed frustra eorum concertatio cernebatur. Cum autem ejusdem diei nondum tertiarum hora lapsa fuisset; & partes sic certantes Petrus de Canali Capitaneus hostis, seu exercitus sticati intuens sig. quod eidem illi Barones illi Regis patefecerant, cœpit suos hortari pugillatores, & sic jussu Capitanei grandis copia virorum ab ipso hostio sticati nimia festinatione est egressa, & aliqui sponte per murum ejusdem, qui erat minimè altitudinis ferè bini passus in terram se præcipitabant, & versus Iadertinos se disponebant nullus coadjutor Iadræ eis obstare nititur, lucidè conspicit Rex, & tota ejus turba, nemini imperat ex suis illis fidelibus Iadertinis guttam suffragii præstare, speculatur universus exercitus armis fulgidis decoratus. Nemo properat ipsis succurrere, tanta siquidem fertilitas Virorum pugillatorum ab ipsa contra Civitatem fuit egressa, quod numerum sex milliarium excedebat, præter equitantes, quorum erat numerus sexcenti equites. Inspecto hoc Iadertini talem dolum, & perditionis conspirationem perfidorum Athletarum, nec non Stephani Bosnensis Bani belialis alumni in multa stupefactione cordis commoventur, amittunt vires, nesciunt quo pergant, cruorem in se non sentiunt, & tanto mœrore punguntur, quod plurimi Civitatem ingredientes, quasi semivivi comperti sunt, ipseque multitudinis cuneus Venetorum versus Cattos, machinasque, & alia Vngarorum, & Bosnensium tegimenta accelerant, student eas frequenter cremare, septemque trabuchos, ac quatuor spingardos in conspectu Regis, totiusque suæ innumerabilis potentiæ, quos in obsessione bastidæ jussu regis erexerant. Nullo præcincti timore incenderunt, & nisi tunc numerus illorum sexcentorum equitum adesset, certos nos reddimus: quod Iadertini tàm hi, quam intra, & extra erant Vrbem campum cum ipsis affectarent, potius vellent in campum deficere, quam tale dedecus, quod eis minimè ascribitur, sinerent per illos damnosè perpetrare, & nisi hoc fraudulentum perdimentum tunc per illos Regis Barones, & præcipuè per Voyvodam Laccohovich exactū fuisset sexta quidem hora ipsius diei non consummasset, quod ipsa bastida, ac combusta esset, & in manus hostium tradita, nempe plusquam quatuor centenarii virorum ex parte Iadertinorum illo marte cicatricum vulnera plurimis portarunt diebus, nam nullus ferè nobilium

bilium reperiebatur, qui baculum in manu percussione vulnerum non habebat, & tres fuerunt neci traditi; ex illis certitudinem penitus ignoramus, sed existimandum est quod pauci ex istis pergunt. Idem Iadertini infelices lassati, sed plus mœrore occupati conspiciunt suos trabuchos igne cremari, non est qui manum adjiciat ab illis, à quibus erat sperandum ingenti tristitia, & inextimabili infortunio cinguntur, ascendunt mœnia Urbis, conspiciunt suos trabuchos pyro consumere, tueri ipsos nequeunt, non tantum dolore mentis punguntur, ex machinarum amissione, & Cattorum destructione, quàm ex ingenti perpetrationis dedecore illato per illos magnates tyrones, qui potius cupiditatē, quàm tam grandis honoris adeptionē aspectarunt, condeletum extiterat in codicis, & abrasum canticum quod per universam regionem Dalmatiæ interrogationum sanctarum comitiva titubabatur, ab ira Vngarorum libera nos Domine. Decet & nunc deberet plus renovari, & iterum in codices apponi. Immensibili cruciatu fidelissimi Iadertini vestiuntur, quanta opprimuntur angustia. Eorum gaudium ô Rex, quod ex tuis Epistolis percipiebant in exhaustiorem tristitiam est conversum. Hæc est illa vestra sponsio infixa, quam Iadertini de vobis præstolabantur, quam munitam ingenti cereo sigillo ipsis insontibus destinari asserebas. Grande Iadertinos percipere bravium, si Venetis viriliter obsistere curaverunt. Certè eorum tristitiam quilibet speculetur, tam famosi Regis, suorumque Baronum cupiditate seductorum sagacem perfectionem, sponsionis suis intimis fidelibus operatæ. Et nisi tunc idem Rex per suos speciales Legatos illos Cives hortatus fuisset, quod de adversitate nihil hæsitent, de ignominia, quæ ei non fidelibus perpetrata extitit non gemerent, nec turbarentur, eò quia ipsorum liberatio erit prior, quàm ipsius erit ab illis partibus recessus, nullus Civium tanto posset vigore sublevari, quin aut ipsam Urbem relinqueret, aut doloris tactu vita non privaretur, & cum nil à Rege fideles habere possent, nisi tantum ignominiæ, & discriminis desperationem, accedunt humiliter ad eum, ut ex quo sic contigit casus saltem eos reconciliare studeat, cum antiquis hostibus, ad quorum supplicationem voluntarium se obtulit, sed effectum minimè tribuit, dissimulans se velle treguam proclamavit cum Venetis, sed post ad quod hæc tregua non ne æstu continuè concors cum Venetis, quos asserebas inimicos mortales propter participationem interitus Andreæ Regis Neapolitani vestri germani fratris, putatis vestrum scelus sub tegimento claudere, sed magis serenum, quam Phœbus apparet in polo, & non sufficit hæc, sed die 2. Iulii crastino reliquos trabuchos exercitus finivit per illos incendere, præterquam unum, quem olim Nicolaus Banus Sclavoniæ, quem Rex ab officio Banat. ignominiatum dejecit, Iadertinis transmisit. Nunc appetit Rex Venetorum, colloquia fortè baronum formidine dulcia proverbia præfatur Iadertinis, sed propter effectum operis nullam habere efficaciam. Elegit in Legatum quempiam ex suis commilitonibus ad Urbem Venetiarum, sub spe confirmandi reconciliationem, quam Iadertini instigaverant Regem. Sed nihilominus veritas fixa habetur, quod non hac de causa, sed certius, & credibilius ipsum transfretasse suscipiendum ejus laboris præmium, & tanti ignominiosi vituperii solutionem, quare idem Rex in consensisse arbitratur, & nulla mora ipso Rege faciente infregit treguam tertio intrante die Iulii à partibus Iadræ amota militia discessit, in finesque Auranæ suam callem cæpit festinare, deinde aliquot dies ibidem ferre inducias amoto universo exercitu equitare non cessabat ad Pannoniæ partes. Terminatur nunc obsessis dolor relictis agone, nullumque ergo salubris consilii valent perspicaciter præ tristitia speculari. Incedunt ut à vita privati tandem dolus illius tam excelsi Principis, & tam appetibilem suorum bonorum avaritiam, quod si illo die unanimiter omnes capite mutilati fuissent, majori mœrore non deflerent.

XIII.

Lamentatio Iadertinorum adversus radios fortunæ, & ad alios.

NEc illis valet conquestus ad radios fortunæ, qui magno vociferabant ululatu, ac inquirunt, ô mirabilis fortuna, & inconstans! ô machina mundi condita! qui cælestium, & terrenorum locorum justè Principatum tenes, quodve sic sagaciter tuas metas resignasti? cur in diurnorum non dilatasti prospera ævo tua, sed sic repenti curriculo illos insontes Iadertinos, qui tanta fidelitate vigebant, quod potius morti, & tanto discrimini se disponebant, quam absque eorum Regis obtento commeatu nullum fœderis judicium roborare eligebant, & tales extendis tuas vires fortasse, sed certitudinaliter tranquilliora erogas te in sequen-

tibus, ut graviori jactu vigilando interimis, nam quantum tua abundantius confidunt prosperitate, hos terribiliori ictu in abyssum præcipitas, tuum est juvare in te sperantium nolint obedire, execratur igitur homo, qui in te justè confidit. O homo qui cinis es, cujus rei causa mons actus à bono frequentatis sic turpiter conquerendo parvipendens. An ignorantia spernibili cingeris, *quæ dicor fortuna, quare non sum omnibus una, nam si non rotarer, non fortuna vocarer*. Sed certè quantò appetibiliora mundi perveniunt, tantò à viro sapienti sunt fertilius formidanda pariter, & fugienda: non decebat illos sanè, lance assumere lætitias qui cum jubilo ad magnum ischiros resonare, ne in prosperitate eorum quemque extolli permittant, ne post mortem in adversis anima diversius consternant, & certè consternavit, & tali dissipatione commovit, quod plurimi plebeati facti sunt fugaces, & propriæ Civitatis diri rebelliones, cruciantur regnatores Vrbis igne vivaci: judicant sibi illud surgere, quod humanitas fragilis, & patiens est ad tolerandum patientiam, nequeunt superare, carent æneo pectore, nec sunt nutriti inter horrendos tygres, & venenosos chylindros, contra eos videtur insurgere gladius biceps: nempe eorum cythara scissa est, & organum lætitiæ in flentis lachrymas defectum patitur, mens succumbit, ratio hebetat, intellectus reclamat, memoria titubat, & tremit sensus, imaginatio in tantis non sufficit. O utinam illa sapida fortuna cum alimonia præstabat repentè, sors excelsa descendisset, prothoplausti pœnas experiri putantur, immitemque sententiam metuunt: mutarunt statum de libertate ad mancipatum, de gloria ad vituperium, & de honore ad nullius generis probitatem, ob hoc homo cum in honore esset non intellexit, propterea comparatus est jumentis insipientibus, illisque est factus similis. Quid de te machina mundi extimabit, ô Rex, ô Rex! approbat enim te tanquam ignorans cosmarium, nunc opinionem mutarunt, judicabat imperasse grandiorem partem Vniversi, nunc tuæ dignitatis titulum tui avidi commilitones sibi ascribunt, quos de servitutis statu ad gloriam dignitatis sublimasti, ubi juramentum tuum, quod paulisper pollicitabas, potius valebas mortem eligere, quam illos fideles deserere. Sed tui cupidi consules certè in fisco reservatum est, tua fides universo hodie, prout taliter tuos edocuisti tyrones, qui tam grande dedecus in tui præsentia ausi sunt perpetrare, quippe rudis es, & Principes tui de mane comedunt, sic impunè relaxasti illos, sic aulæ gallicæ ex cujus stirpe appellaris te fore indutum tàm grande fabricas opprobrium, ingens scelus in illos, qui te, ut dominum colebant, imbecillem te reputas, nec camũ mordibilem super tuos commisisti, asserebas enim illos cum juramento tanta charitate dilexisse, quod licet dimidii tui Regni thesaurus esset distrahendus. Decet ut illi liberentur à Venetorum Imperio, deteriusque foret regio sceptro ab exordio, & medio eos renuere, quàm finem tàm terribilem maculare, minus facinus committeres tuo proprio ipsos jugulare gladio, quàm in tanta calamitate, & discrimine affici velle, hoc quidem est præmium illud tam speciosum, quod fidelissimis tuis Iadertinis colargitus fuisti: Sed ô Iadra! ecce tuus Rex advenit, Rex accessit, in aspero ergastulo vos afflixit, optastis adventum Vngarorum, mucrone bicipiti super vos irruentem, penitus ignorastis, quid petere nescivistis.

XIV.

De Seditione in plebe, & qualiter ingenui pro ipsius inquietatione nummos aureos eis dispensant.

ET dum idem Regis Legatus munus insolubile Venetis præcipisset, Iadretini sperantes concordiam fore inter illos jam roboratam, sed per alteram viam reversus est in regionem suam, lenitatem, & in effectum ipsius nuntii ipsi Iadertini infelices concipientes eorum exigent: de merito, qui liberationi patriæ ab illo qui ut Sanctus honorabatur acceptare nequissent. Sed ab eo inconstantia verba accipiebant, in varia seditione pro parte pinguium plebeiatorum, adversus egregios extitit Civitas commota. Sed plurimi ex crasso vulgo propriæ patriæ fuerunt propter cupiditatem perfidi proditores, rebelliones statum Vrbis hostibus declarant, hortantur eos majores amplexandas vires: fit ingens strepitus per vicos Civitatis, asperrimè tumultuant infimates. Erga consentientes reconciliationi nullus insignium tutus valdè per Vrbem vagare audet, nullusque proverbium irascibilis condiscemini illorum resonare audet. Immo isti populati Villici intuentes quempiam egregium sæpissimis ignominiis jactabant, tandem viri inter manus Vrbis pendebant, pro quietatione rusticalis populi mille aureos communis per duos officiales communis vulgi & unum nobilem jubent per infirmiores distribui: & similis dispensatio non extitit unica, sed plusquam bina, & bina numi universitatis illis fuerunt dispensati. Sed aliquis perfectus, seu fructus operis ex hoc minime sequebatur, immo dementiorem capiebant audaciam, nam qui parcit virgæ, inquit Sapiens in proverbiis, odit filium. Vbi erat quædam con-

congeries plebejatorum, totum eorum murmur, & tumultus erat adversus Vrbis prætores, concordiam per hostes eligendam illos nolle asserebat, sed veritatis stilus ab eorum ore prosiliebat, cum generosi illud jugum, quod Veneti affectabant possibilitas non denegaret, protinus abiiciebant, quodam verò die XIV. Kal. Sextilis mensis infimus populus grandi comitiva in majori publico foro certis armis protinus bellicosis amicti stabilierunt locum, grandibusq; vocibus resonant, ac nobiles imperiosis, & minacibus insultant verbis, penitus Civitatem velle submitti Ducali Imperio, quam in tali morari velle discrimine. Denique Prætores coacti pro satisfaciendo populo, ac plurimi perterriti formidine, duos ex egregiis, & unum ex illis ad Capitaneos inimicorũ exercit⁹ destinant in nuntios, qui constituti coram ipsis Capitaneis causam suæ legationis pronuntiantes, & dum ipsi legati finem suorum fecissent verborum, quidam eorum consultè in hæc verba prorupit. Paratos nos fore favorabiliter tractare & habere eos, qui sic à via rectitudinis deviarunt, qui tam grandem, & humilem veniam exposcunt ex commissis cum hæc quàm cito, & perpendiculo Vrbem hanc præbeant, quàm injustè possident expeditam cum cunctis ejus vallatis castris, & oppidis, tàm sitis intra Civitatem, quàm extra gazas Civitatis, sive ipsi Cives in sui libitum, & commodum convertant, dummodo fidelitatem condignam subjectionis Ducali dominationi perficiendo retineant, quod si aliquis tantæ temeritatis compertus fuerit, qui potius alienæ subjectioni attentaverit se suppetere, pro justitia cedat arbitrio, cujus ducalis Celsitudo mandatum ordinaret, & hæc non ut per patentes paginas modo fœderis sit ascriptum, sed verbo quo affirmant Iadertini fidem credulam debeant adhibere, & ponentium verba idem nuntii plenariè intellexisse habetur, Vrbem adeunt Prætoribus ejusdem seriatim responsivam legationis exponunt, omnesque rectores erant N. tres, & duodecim Oratores Iadræ, in quos tota Vrbs pendebat, decreverunt, ex certa scientia potius velle artus Civium mandere, quam ad tales conscendere velle conditiones, nec eorum patriam tali suppetere velle Imperio, sed tum grex inflammatiori furore contra illos accenditur, ipsi obtemperare non student, deculpat audacia, fervet indignatio, & nec saturari valent tanta liquidem ipsius dementis gregis geminata erat iniquitas, & elatio, ac in tanta seditione universa Civitas est corrupta, quod secundum libitum Populi hostes remigantes juxta littus Vrbis condescendere de Civibus in terram sæpius faciebat, nec erat aliquis tanto vigore suffultus, qui ejus poterat resistere voluntati, ac opportunum eorum nutui aliquod retractare. Sed hi, qui hos ictus supportabant nullum indignationis indicium propalare publicè præsumebant, quodam verò decimo nono Iulii hoc contigit, universa plebs armis latentibus amicta, in publico Civitatis mercato cum valido strepitu, & vocis clangore adivit. Prorsus appetere principem Venetiarum, quorum minis ingenui Cives nimiam cordis formidinem sumpserint ex dolore ingenti, & pavore præcincti verba pro statu pacifico eructare non valebant. Sed ne dum ejusdem diei hora bis tertia consumatur, cephas quidam plebis de eorum conditione inter principalissimos, & capitales, & tàm diri seminator facinoris, suis relictis gazis, cum suis affinibus à Civitate refugit, factusque suæ patriæ publicus proditor, & conspirator de cujus saltu sublime hortamen generosi Concives contra quos erat facta borgella, sumpserunt illud Vulgus in senatum, tamquam capite detruncato per vicos gradiebatur. Sed nemo prætorum, seu Oratorum in aliquem eorum manum extendere præsumebant, & dum idem dies penes vesperorum cantum appropinquasset, duos trabucellos in metis S. Matthæi extra Vrbem dicti Veneti erexerunt, quia inimicos sæpius offendebant, & dum ipsi prætores, & cæteri eorum consentanei, ac Vrbis suæ fideles in tanta essent agonia positi, quod hujus vitæ tædium jam habebant, nemo eorum putabat à tanto evadere posse discrimine, quin in manibus corruat inimicorum; Sed ille, à quo omne datum, & omne donum perfectum dignoscitur habere fundamentum, cui posse est omnem curare morbum languidum, qui etiam Davidis persecutionem confregit, & in fines orbis dispersit, quodam admirabili, & novo splendore ut agnosceret ejus vestigia misertus est lucratores coruscare.

XV.

Qualiter generosi Cives suppetunt plebeiatos propter justitiam contra ipsos exactam.

DOminica quadam tertio viceno die quintilis mensis, quam Iadertini benedictam Dominicam dicunt contigit, quod quidam rebelliones, qui ad hostes saltum fecerant, in quadam cymba juxta littus, ex Quirinali plaga Vrbis remigantes, aliqui fideles patriæ, ex infimatum ordine, sub spe fiduciæ, illos ad terram convocant, quibus fide adhibita, juxta littus applicarunt, insurgunt quidam, qui in latibulis erant latitati, eos cõspiratores, qui erant num. quinque potenter cæperunt, ac in ipsis manibus iniecerant, quos ad Rectores Civitatis captivatos conduxerunt, post quos totum vulgus est devallatus, nullus tanta audacia præcinctus,

qui tueri à manibus illos attemptaret, ex quibus conspiratoribus excussa veritatis origine, spontè absque alicujus ope eculei quam plures participatores hujus esse delicti exposuerunt. Eligere plus cupiebant Prætores consules, ac generosi concives duram pati necem, quam sancta justitia in hoc casu per eos desistat. Vndecim potentiores, & elegantiores ex conditione vulgi consentanei facinoris sub gravibus affixere compedibus, ac ingenuum monos Bivaldum Gregorii de Botono, quem juxta Principem nostri sarcasmos cap. septimo recolimus nominasse pariter cum seniori nato nomine Gregorium disjunctim tenebroso clauserunt ergastulo. Illi, illi vires ammittunt, disperguntur comitive, cessat in populo murmur, quilibet pavore suffultus fatetur sub alis, & tegimento regnatorum & nobilium & sinu velle quiescere, mansuetique ut agniculi efficiuntur, venerantur ingenuum, assentiunt se adhærere voluntati prætorum quamplurimi quidem, qui huic facinori consensum præbuerant. Clam Vrbem reliquerunt, propriumque habitaculum, multa deserunt celeritate, eaque Nobilium Iadræ imperio exactum fuerat hostibus singulariter indicarunt, indagataque rei veritate, modoque tam crudelis proditionis maleficorum in festo Zebedei Apostoli Iacobi in publico, & medio foro Civitatis ubi universus convenerat populus Deum benedicens, ac eorum pastorem, qui patefecit, & tam enorme detexit putatum, absque alicujus impeditionis obstaculo, illum nobilem pariter cum filio, binosque ex illis undecim plebeiatis elegantioribus idem prætores jusserunt decollare quatuor ex illis lumine privari, & reliquos sub perpetuis compedibus pronuntiarunt cruciari. Tale enim crudele commissum ipsi iniqui conceptores decreverant effectui producere, ut hostibus illo die, quo justitiam compleverunt. Aliquæ ex turrib. majoribus sitis ex boreali plaga Vrbis hostibus designare, januasque cunctas per quas Venetorum exercitus Civitatis ingredi debebat reserare. Sed nutu permittente divino, nec isto, nec illo gaudere potuerunt intentu.

XVI.

Propter ineffectum proditionis grandis pars exercitus Venetorum recessit, & de confectione unius Batifollæ.

SAnè intuentes Veneti quod ipsam anchoram nutu magni tonantis hostes infregerant, & quod illa conspiratio diræ conceptionis integraliter extitit, justitia suadente punita, confestim mane lucescente magna pars exercitus pugillum de Bastida, & particula cunei classium, & galearum propter ineffectum conspirationis Veneti accelerant, pontesque illarum ingentium navium, quibus Civitas extitit agonizata festinanter dissipare inchoarunt, ipsoque die quoddam Batifollum cum monos machina ultra portum ubi primitus extitit sticatum reædificarunt.

XVII.

Quomodo Iadertini Inimicorum duas combusserunt machinas, & qualiter Veneti cæperunt Castrum Sancti Michaelis.

NOn quidem Venetorū parva simplicitate lentitatis bubinæ, sed ceu cervus ad fontes desiderat aquarum, ita Venetorum cunctas virtutes in hostes cupiendo, immo operando non cessant, quodam viceno nono Quintilis procurant obsessum statuere contra Castrum S. Michaelis de Mont. ex tribus ventis, sed ex quarto 5. Occidentali galearum cuneo obsessum firmant plusquam sexcent. pugiles, & dum ipsi pugillatores festinabant transfretare ad locum, juxta cantum vesperorum ejusdem diei Tubicen latenter submisso sono per vicos Vrbis titubat, ne strepitum sentiant inimici, imperatoque fidelibus civibus, ut arma amiciant, versus valvas migrantes properent, & ibidem confestim plusquam quadringenti viri bellicosi cumulantur, Civitatemque ingrediuntur, & ad illas duas machinas penes fabricam S. Matthæi constructas, quas superius patefecimus suos gressus festinanter dirigunt. Ibidem aliquot custodes adinveniunt, sex ex illis vita privantur, ex oppositis duo deficiunt, reliqui ex illis saltum properant ad sticatum, actus Iadertinorum singulariter propalant, inimici accelerant præcipitare machinas, rogumque ab ipsis instruunt, & inextinguibili flamma incendunt, duasque perticas ibidem repertas securibus particulatim infringunt. Insurgunt obsidentes ad arma, ad defensandos trabucellos incedunt, quos hostes sentiunt retrocedere, compelluntur, & valvas Vrbis intrant, satagunt Veneti trabuchos ignea liberare potentia. Sed tanta vis flammæ ardoris eos occupaverat, quod eos vix defensaverat ferè totos lare defectos, quos, & ipsi postmodum, & quod residuum incombustum fuerat in ruinam subverterunt, & adversus ipsi conflicti fasceninas Civitatis concurrunt, quos hostes à mæniis jaculis terribiliter imprimunt, qui illi coacti bastidam sunt reversi; porrò nonas Sextilis monos Cap. oppidi S. Michaelis Zoillus de Vrsulino nomine vocatus, cupiditate seductus, castrum reliquit, & ad hostes obsidentes aufugit,

git, conficiens conspirationem quamdam proditionis Castri, ac eodem Solis cursum agente die, nobilium unus ex Venetis tres ingenuos quosdam ex Iadra, duosque plebejatos sub fide sponsionis à cymba ultra portum ibidem advenientes, in terram conscendere paratus est, cui fide adhibita paratur complacere illius rogantis voluntate, & non dum large ab arcella in terram saltum fecerant, ecce quidam ex latibulis adeunt, & potenter in ipsos impetum faciunt, captivatosque ad galearum Capitaneum adducunt, quos iste retinens abire alicubi eos non permittebat, de cujus actu concives non valdè gaudentes statim octavo idus Augusti; Episcopum quemdam pro rumore exacto, cum idem viri sub spe fiduciæ sunt capti, ad dictum Capitaneum galearum transmiserunt, qui Cap. in hæc verba prorupit: Expressum juramentum nos firmasse, quempiam hostem Iadertinum, quomodolibet posset capere, manuque forti captivare notum faciemus, quorum Imperio Summus Capitaneus quicquid jusserit, per nos erunt impletura. Cum hi captivi, non à nobis fiduciam acceperant, forsitan ab aliis, qui hac carerent auctoritate. His auditis, Episcopus in Vrbem accelerat, cum obtento commeatu responsivam prætoribus, pro quorum parte erat destinatus, legaliter indicavit, illosque captivos post aliquibus inde retroactis diebus cum reliquis Civibus Venetis associarunt. Parant Veneti, qui in obsessum oppidi S. Michaelis convenerant ad pugnam, quam quinto Idus sextilis ab ortu solis inchoant gravissimasque vibices supportant, & in magna strage deficiunt, nam ipsum Castellum nullum belli genus pati poterat, propter rupium & altitudinem saxorum in vallatione dicti Castri existentium, sed gratia illius proditoris Zoilli, in tanta clade pugillas se disponebant. Cum idem sceleris Confector signum eis dederat, pugillatores, seu defensores Oppidi licet coacti per reliquum Capitaneum Castri nomine Ioannem de Scherbec concivem austerrimè defensabant, & viriliter hostes imprimebant, nec eo die valuerunt ipsum superare; adusque horam sextam ipse agon dicitur perdurasse. Atque eodem idus insontes quosdam infantulos, & innocentes egenos, qui valvas elemosynando circuibat extra Vrbem egressi, ut alibi saltem eorum vitam sustinerent, largius idem Veneti nulla rationis prævia causa eos hostiliter cæperunt cum multis flagitiis, & verberibus eos colafizarunt, & postmodum nulla moti misericordia, nec sanctæ pietatis intuitu rogum cum ingenti flamma componunt, eosque crudeliter in ipsum jactant, & in cinerem redigi faciunt. Quid ergo isti juvenculi mali fecerunt? Non arma contra illos sumpserant, non ultionem appetebant. Sed certè istud horrendum ad castra convolasse dicitur, pro tanti Criminis vindictam postulasse. Sed forsan gravius pondus est Iadertinorum, quam sint scelera Venetorum. Die immediate subsequenti S. solemnissimi Christi Athletæ Laurentii, dum hostes paraverant se ad aliam pugnam, sponte defensores illius Castri S. Michaelis nullo patiente agone, numo obcœcati, hostibus tradiderunt Castrum, incolumesque promissas servando, quod ipsi gratanter acceptarunt, ac eumdem fidelem Capitaneum cum paucis huic exhibitioni, & proditioni tenerrimè contradicentibus in compedibus nodarunt, & aliquos ex his fidelibus gladio occiderunt.

XVIII.

Quomodò divinitus sticatum dicitur esse accensum ab igne, de quodam miraculo ibidem ostenso.

IAm vicina innotescente meta, Caudæ leonis in ipso sole existente, qui æstus non tantum madefacit exteriora, sed etiam in extrinseca urere facit, excelsi ningentis constitutione prima Sabbathi idus Sextilis obducto cæruleo aere tenebrosa caligo repente fumus non credo humana industria conflatus, nimia atra condensatio extitit in hostium sticato vaporatus, & tantum auctus, quod flammæ incendium terribili sagacitate ex se evomit, & per diversa loca bastidæ spatiari cernebatur, quod plusquam ipsius medietas sticati exusta affirmatur, & nisi tunc tranquillum temporis æther extitisset, nil mirum quod totum in cinerem fuisset redactum: ultra centum aureorum millia habitatores ejusdem perpessi sunt. Et dum pyr sui officium exerceret, Concives Iadertini conjectarunt sub industriæ zelo, vel dolositatis spe illos sponte non miraculi expressi divinitus facti confecisse, nullis obstantibus induciis, tintinnum agonis mox resonare student. Omnes pugiles Vrbis ad arma excitat. Quilibet ad mænium loca constituta celeriter properat, judicium intuentes Dei, sed ne conscientiæ patiar morsum unum indicare proposui id, quod accidit de rogo illo in quodam contubernio in sticato, nam cum ipse lar diversas domunculas in cinerem convertisset, cuidam cum se adhæsit in qua unus clypeus signatus effigie diversis admixtis coloribus S. Grisogoni consedentis in compede, pendebat, domiciliumque illud universum pariter & clypeum concremavit nil læsionis ænigma militis Christi contaminatum, sed veluti lucis supernæ illuminatum, ac omnium assertione, qui ipsum depictū in clypeo primitus despexerant, nunc splendidiori coruscatione splendescere; Nam sicut profari mendacium, sic occultari miraculum

lum veritatis divinæ est. O quam subito Athleta gloriosus ultus est facinus tàm horrendum, quod idem Venetorum exercitus contra illos insontes adolescentulos commisit, quos pridie Levitæ Laurentii festo igni adjudicarunt, non distulit censuram cunctorum inspector in diurniori curriculo labi.

XIX.

Quomodo Æmuli mutuò contulerunt sermones, ac etiam de quadam provisione in Iadra peracta, nec non de quadam proditione incompleta.

SCiscitantur obsidentes suos hostes, si adhuc in obstinata degerent duritia; Quempiam Venetorum nunciandum inimicis legant, ut ad Capitaneos aliquos ex nunciis emittant: mox ipso die S. in assumptione Dei genitricis, solemnitate binos nobiles isti delegant, & ad Capitaneos transfretant, & existentibus istis, & illis ad invicem mutua visione se cernerent, Iadren. hæc verba protulerunt. Cujus rei causa adventum nostrum desiderastis? Nutui vestro complacere studentes, committentes ecce adsumus, ut verba narrando ex vestra parte nostris Oratoribus testimonium perhibere valeamus. His auditis multum admirari videbantur, taliaque ad illos eructarunt verba. Studeamus penitus, negamus aliquem ad vos legasse, nec nostro scitu fuisse ea, quæ per vos narrantur, neminique per nos imperatum fuisse aliquem vestrùm ad nostri conspectum debere convenire; Nec Iota unum omittere, primævæ petitioni, confestim ipsi legati cum obtenta licentia Civitatem propriam ingrediuntur. Prætoribus, reliquisque consulibus adversariorum verba distinctè patefecerunt. Sed quamvis Iadertini tremefacti nihilominus aliquale gerebant hortamen de quodam auxilio, quod præfatus Rex Bano totius Sclavoniæ nomine, quo ille repulsus quondam vocatus est, cum plurimis escis ad Vrbem refocillandam sine impeditione induciarum debere festinare, qui lentus, & tristis vestigia Vngarorum est secutus, & nisi hanc spem improvidi Iadertini, quæ effectu caruit præstolati fuissent, jam æmuli complexum charitatis consecuti fuissent. Aggressi quidem pro reficiendo populo, quosdam eligunt officiales, hi rimantur contubernia, & domata divisam per Vrbem annonam, quam sufficit pro integro mense, ad quos reperiunt ad esum egenorum. Velint nolint apponentes recipiunt panem. Ex illa per universitatem pinsarum fore unciarum quinque, & venundare indigentibus jubent. Et salis visitatio per eosdem Officiales singulis mensibus inchoando à sextili, & usque ad metam penultimi terminando extitit exactum, jam pro falerno utuntur aceto, inedia ingens carnium fit recentium, & sola spes habetur in Regis sponsione. Item quidam pessimi Vrbem reliquerunt, postmodum suasu Capitaneorum exercitus Venetorum tertio nonas septimi mensis Civitatem ingrediuntur, quos obsessi cæperunt funem laqueatum nonas Septembris in eorū collo appenderunt, vitæ finierunt terminum, ipsoque die recens Cap. galearum obsidentium cum suis decem galeis advenit, & veniens vetus transfretavit. Hic novus vocatus est Andreas Mauroceno, & post aliquibꝰ licet paucis transactis diebus, Marcus Iustiniano loco alterius Capitanei pervenit. Vsus est officio Capitaneatus in bastida, adhuc quidem æternus custos vigilaret. Videtur in gestis Iadertinorum, nam decimo die septimi mensis quidam frater Michael Abbas Monast. S. S. Cosmæ, & Damiani de Monte diœcesis Iadræ extitit captivatus pro eo, quod quamdam pugnam serie Epistolæ Capitaneo novo Classium per quemdam cœnobitam suum collegam qui fuerat captivatus clàm destinaverat, cujus exemplum Epistolæ hujus erat continentiæ.

XX.

Exemplum Epistolæ.

MAximo ac potenti viro, & Domino suo Domino Andreæ Mauroceno Cap. generali frater Michael Abbas Sanctorum Cosmæ, & Damiani Mon. de monte Diœcesis Iadræ humili reverentia, & salutem prosperam tamquam Patri, & Domino, in quem nos, & domus nostra habuit spem, habet, & habebit. Semper homines & mulieres totaliter, & numquam à mandatis vestræ paternitatis recessimus, neque deviavimus. Vnum Domine mi multa vobis narrarem mirabilia de factis domus nostræ, de tribulationibus, & infestationibus, quas habuimus cum Marino fratre nostro ab inimicis nostris, & de aliis novitatibus Iadræ. Si essemus penes vos, & quin placebit Dominationi vestræ. Venimus ad vos tamquam ad patrem. Multa scripsissem vobis, sed non præsumo, verumtamen mittimus vobis fratrem Gregorium Monachum nostrum, qui fuit captivatus à Venetis. Et quia data fuit illi licentia à Rectoribus Iadræ per menses jam duos ægrotavit, & nihilominus congruè posset recedere, sed intelleximus de adventu vestro, idcirco fecimus eum præstolari, donec venissetis, quapropter dictum Monachum informavimus, qui vobis seriem enarrabit per totum. Valeat Mag. vestra cum augmento prosperitatis nunc, & sem-

& semper. Data Iadræ die nono intrante Sept. Nullusque Iurisdictionis temporalis propter quorundam Nobilium interpositionis obstaculos ausus fuit in ipsum Abbatem, & ejus collegam extendere manum. Sed usque consummationem discordiæ, captivus mansit.

XXI.

De quadam Iustitia, & agone hostium in quo Iadertini prævaluerunt.

QVidam natione Thuscus iniqua conceptione, sed deteriori proposito executionis exercitu Venetorum Iadram transfugavit, quem edicto Rectorum Iadertini cæperunt, & Kal. Octobris mensis quemdam angromagulum Iadræ pyratarum inimici inane ceperunt, quem in sui conveterant usum. Dirumpunt Veneti machinis cœnacula hostium, ex quibus una in majori sticatu confecta, jactando præcipitavit. pro paucis hebdomadis elapsa rursum reparari jussa est. Concupiscunt aggressi sentire semitas exercitus coadunatis metis termini, sed oberrare nequeunt, propter arctissimum firmatum obsessum, quia nec intra nec extra Civitatem nullus egredi attemptat. Sed quadam decima nocte Octobris stipendiarii Iadræ, qui erant circa bis quadraginta eorum aliqui cum obtento commeatu extra Vrbem latuere, forsan aliquem ex obsidentibus adipisci potuissent, & ecce illi solitam normam penes fasceminas Civitatis suos protrahunt gressus: Latenter sentiunt, impetumque contra eos viriliter faciunt, ternum numerum ex eis capiunt, & in Vrbem deducunt, ac plurimos ibidem sauciatos relinquunt, à quibus captivatis ambiguitas concivium extitit denudata, amplius quidam Iadertini pro inferenda inimicis graviora dispendia, ac propriam patriam aliquali recreationis ejus suffulcire, fabricarunt parones monos transtrorum viginti & trium, quem die præscripti mensis decima è terra in mari natare student, & jam ferè medius in æquore pulsus Veneti cernunt, in nimia cordis angustia moventur, ornat octo galeas Capitaneus maris tectas laneis armis, ne offensionem balistæ spiculorum paterentur, cum quibus audacter se movit festinanter erga illum paronem, sed more fæmineo abscessit, nihil probitatis ostensus, & cum penes ipsum accessisset indistans ab eo ferè trium passuum se stabilivit proprius, nutavit accedere, Iadertini equidem galeas hostium in portum remigare sentiunt, citò arma suscipiunt, ad defensandam suam Classem accelerant, & ibi graviter remigatores galearum ex inimicorum sagittis fusticantur. Conatur etiam una illarum Classium accedere ad paronem, & violenter ipsum eripiant, & ad portum deducant, ut saltem rogum in eum conjectat. Pro adversariis, qui citabant supra puppi ipsius, qui erant ferè pugiles duodecim, crebrius illorum percussionum telorum ac lapidum, nec non spiculorum, quæ coactos repellunt, similiter etiam galeas reliquas; Quippe nullus remigatorum compertus foret, qui in aliquo artu cicatricis signum non passus fuisset. Ex quibus plusquam centenarius numerus mortem consecuti sunt; Conflictæque galeæ, & devictæ à portu abierunt, nil læsionis defectum illi paroni conficientes: Sed aliquos Iadertinos curabili vibice sauciatos reliquerunt, cæpit idem Mars ab hora vesperarum, usque ad Tytanis occasum terminavit, & etiam ex eadem parte Vrbis, eadem Vniversa plebs de sticato convenit, quos hostes dura plaga percusserunt, qui ipsi retrocedentes ad propria remearunt.

XXII.

Quomodo Civitas Iadræ egestatem victus patiebatur.

PRofectò existimant Iadertini, non tantum ab hominum comitiva, & præsidio, verum etiam à dispositione supernorum fore derelictos, cum in multa clade morentur. Iam eorum anniculum pollicitum remotius prolongatur. Iam Bacchi liquore, ac aceti stomachus privatur, & quod deterius est lurem gustus saporata desinit temptare. Nam ille mendax Banus, quem Rex ille in favorem tàm ferventorum fidelium transmiserat, sui Domini sprevit edictum, suum naturalem appetitum asseritur fore assecutum, decet ei causa tàm admiranda, stupefactio in homines Iadræ est inserta, quod ex animadversione, & tanto infortunio judicio permittente divino videtur deficere. Rursum murmurat, garrit populus, & pariter cum illo multi generosi concives suscipiunt majores alas, cum nullum famis medicamentum nisi comestatio arbitratur, ingens, cujus non extitit in primordio ipsius Vrbis ædificatione similis egestas, nam unica libra nefrendium argenteis tribus venundabatur. Arietum intesticulatorum copia haberi non poterat pro uno, nec pro infinito obolo Taurorum, & vitulorum libra quælibet argenteo bino, & semis Caballorum ac mulorum quaterna deca, pro unica solvebatur nummis ternisdeca, & sex valebat, Monos ovum gallinæ æreis duodecim, Pullus ejus pro argenteis bistetras fiebat concambium, genitrix pullorum, vel Capo aureum monos, & semis venundabatur, & omnium horum grandissimam Vrbs gerebat penuriam. Annonæ modius

dius unus pro duodecim aureis haberi non poterat. Tanta quidem valida fames in ipsa Civitate turguit, quod Venatores murium, ac prædones Cattorum plurimi efficiebantur Cives, quos ad victum convertebant, quia jam species Cattorum ibidem minimè reperiri poterat, holeraque, crudaque bruttorum corpora saturant ventrem ex rabie comessationis resarciebant nunc hic, nunc ille cumbit, animal rationale fame interitum, nunc is, tamquam demens, vigoreque naturali privatus Vrbem circuit, cibum minimè acquiritur; nunc ille venustatis humanæ formam commutasse conspicitur, vociferatur, strepitus oppo-neb. fœderi fit lethalissima plaga, non solum in plebeiatos, verùm etiam inter generosos. Et nisi tunc illa esca distributa fuisset per communis officiales, aut hostes suum interitum consecuti fuissent, aut omnes Concives defectu cibi spiritum exhalassent, præsidium alicundè non præstolantur, in animo fiduciam omnes unanimiter necesse appetunt. Sed mors utique ab eis dilatatur, in quanto discrimine Cives & patria morantur, adhuc geminatum est eorum latitatum odium, & abominabilis elatio, nec ad illum, qui fertilis est imbecillibus incolumitatis suffragium condare student accedere. Sed justissimus Princeps cœlestium & infimorum, qui mortem non vult peccatoris, ex insontium Virginum puritate hac vice intromittere se neglexerunt, ne vili stupro deputarentur, & forsan consonantius monitis sanctorum Corporum sponte locum in ipsa Civitate eligentium non finivit illos Iaderenos, quamvis dignos usque in finem, sic crudeliter, ut putabant, deficere, quidni obcæcati spernibili ignorantia, non eligunt, nec præficiunt regnatores patriæ, qui sapientia cæteris præpollent; sed potius illos, qui amentia, quàm virtutis dignitate vigerent juxta illud Dalmatiæ proverbium: Scanum cecidit, scanulum resurrexit, non parvum anathema supernæ prædestinationis in ipsos irruit, eorum exigente scelere. Illi quanta splendidè convivebantur, qui alebantur usque ad saturitatem arietum intesticulatorũ, pro nummis parvis æreis sub hora qualibet minima mensura falerni tempore feliciterno numismate interiger leporis artus uno, & semis argenteo non triceni ærei minimum valebant argenteum, nec de micis de mensa cadentibus divitis cupiebat refici, & lympha purissima loco bacchi pitisant, & valentibus alio naturali motivo huic passioni remedium nancisci; Quodam die septimo Kal. ultimi mensis in aula communis extitit generale aggregatnm consilium, in quo ferè ducentum convenerant consiliarii, disputantes ibidem super gestis tam arduis, & nondum quicquam in ipso collectionis consilio terminatum fuerat. Decreto quorumdam nobilium Civitatis plebs indiscreta in cuneo bellicorum hominum armorum decoratorum ferè ducentorum in foro latiori persistens, clamoreque valido resonans, neci fore dignum, qui concordiæ obstat, potius asserens velle ense succumbi, quàm pestifera subire fame. Audiunt Consiliarii vocum clangorem, plurimi ibidem accelerant, una cum stipendiariis communis, qui erãt primi num. octuaginta. Illi timentes, ne impetus contra illos esset exactus, unus per alium abierunt, sicque collegium extitit commotum. Sed mox sumpto prandio serò consilium cumulatur, & insurgens unus nobilium ultra septenarium provectus in locum constitutum ascendit, primitus lachrymis irriguis profluit, demùm coram omnibus sui conceptum polito sermone taliter est prolocutus: Statuuntque penitus se velle Venetorum subiicere dominio. Cum eorum abitus vicinior sit morti, quàm hujus sæculi vitæ; legant quosdam cives, quosdam concives ad utrosque obsidentes Capit. intentionemque eorum expressè patefacere compelluntur, qui aures videntur inclinasse, & alacriter auscultasse. Conveniũt æmuli non unica, sed crebra vice, nec isti nec illi sua proponũt partita. Deniq; pro intenda conventione exhibere obsides, quos in Pontificis Nicolai celebritate consignant. Amplius benivolo commeatu, utrorumque Capitaneorum S. Marci Iustiniano, & Andreæ Maurroceno, sub quorum dominio universus exercitus Venetorum habebatur in custodia; Ipsi Iadertini sexto idus Decembris solemnes sex concives eligunt insignes in missos, quorum nomina sunt hæc. Paulus Staffi de Varicassis, Petrus de Matafarris, Bartholus Petri de Sloradis, Nicolaus de Galellis, Marinus de Calcina, & Michael de Cedulinis ad excellentiam Ducalis Imperii flexis utrisque genibus pronis, & detectis, ac cephalis, verboq; lachrymabili veniam de commissis exposcendum, quatenus dignetur eorum mellifluam impendere gratiam, cum homini naturale sit devitare errores. Nam pignus provocat genitorem, & creatura Creatorem, nihilominus cognito sui facinore, & infusa præsentia, offensa crimina delentur. Denique manibus Venetorum se tradendum, & ingrediuntur isti Vrbem Venetiarum, omnes ejus concives concurrunt festinanter ad intuendam Iadertinorum mansuetudinem, & multa admiratione cordis commoventur, ingens jucunditas multiplicatur in ipsa Civitate, exponunt honorem manthelis extortis, ac humili sermone suæ legationis seriem coram Duce Andrea Dandulo, ac cæteris consiliariis ejusdem in hac forma, & tenore. Erravimus sicut ovis, quæ periit, parcite deviatoribus, veniam petimus, gratiam postulamus, ô Zelatores justitiæ, intendite auribus vestræ pietatis, peccavimus in conspectu tantæ potentiæ, ad vos currimus, qui non vultis mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat, qui etiam extensos lacertos, & brachia deviantibus tenetis, vestra magnalia justitia

tiæ ignoravimus, Ducali gloria deposcimus; Indulgentia, quæ cunctis est benevola, & benigna, omnia nostra vestra sunt, & in vestris relinquimus manibus, arbitrioque nutuique tradimus Civitatem liberam, & solutam, & quicquid intus, & extra eidem pertinet, & nos, nostraque pigriora ad vestri voluntatem & honorem, spondeatis gratiam cum misericordia. Unde fideliter sub alis vestri dominii penitus possimus permanere, nam humanum est peccare, angelicum emendare, & diabolicum perseverare. Duobus primis confidentes unde misericordia obtemperare curavimus. Quos Dux, & universus communis, tam charitativè prout dilectum filium pater ad sui amplexatur amorem, errorem per illos insensat exactum penitus inaniter, ac eos suavibus elogiis amonent, ut id quod ore pronuntiarent plenam ratificationem obtineat. Denique tribuere ipsis Civitatem solutam, & liberam, universumque ipsius districtum, absque alicujus impedimenti obstaculo. Promiserunt illi personas, & matronas Civitatis, sex fidelium incolumes servare publica roboraverunt privilegia, interveniente hoc fœdere nuntiato, ratificantesque mutuò pacta, & conditiones Iadertinorum, quos Veneti sub potenti deputarent custodia. Vnus eorum Iadram adivit, ut quod per illos roboratum fuerat, per hos efficaciter impleatur, & dum iste patriam introivit, universum Vulgus jucundatur: Ipsoque die quo idem Nuntius Vrbem est reversus vid. solemnitate Apostoli Thomæ, seu vicesima prima die Mensis Decembris, circa horam vesperarum universę valvæ, quæ erant in Civitate Iadræ clausæ cæmentoque fundatæ reserantur, ut utrosq; Capitaneos, & cunctam eorum comitivam per ipsos electam. Iadertini locant in possessione turres, fortilitiasque Civitatis eorum manibus consignant, descenduntque à littore tàm terrestris, quàm maritimus Capitaneus innumerabili comitiva hominum cum Symphoniis, tubis, ac tympanis, & cæteris musicorum instrumentorum per valvas artane Civitatem ingrediuntur, suosque gressus ad basilicam pastoris Vrbis protrahunt, & ibi segnior, ac plurima vigens sapientia, Capitaneus terrestris ascendit pulpitum in multa Civium, & Nobilium, & plebeiorum ac advenarum societate, Oratorios prorupit sermones. Quibus cunctis Civibus spondens gratiam, ac indulgentiam de commissis, de quibus Cives hortati universa turba in spaciori pervenit foro, effigiemque illius Regis, quæ in trunco fuerat erecta removent; effigiem S. Marci in vexillo depictam in ipso cum laudis jubilatione erigunt: Tandem junior Capitaneus maris S. Andreas Mauroceno in logia majori imposito silentio ammonuit universos Cives, ut fidelitatem, quam spoponderant, in perpetuum obtineant; & quod per eos, ac commune, & Ducem Venetiarum stabilitum, & ratificatum fuerat, cum Syndicis communis Iadræ effectualiter erit observatum, nec aliquis formidet, sed quilibet suis utatur, ut vult, & debet, & dum hæc acta fuissent, & completa usque crepusculum ad grande theatrum communis ipsi Capitanei ascenderunt. Iam gubernatur Iadra, diligentius custoditur, & ferventius gaudent plurimum Veneti de obtenta victoria, & jam per eos diu desiderata, suasque constitutiones, & novas ordinationes in ipsa civitate proclamant, & statuunt per quosque infallibiliter, ac efficaciter observari.

XXIII.

Quomodo Veneti cruciant Iadertinos cum molestatione, non obstante eorum Sponsionis juramento.

INstruuntur Iadertini, qui tot anxietates sustulerunt, nunc tantum corporis, verum etiam animæ novis escis refocillari, jam diu non fragratis quemadmodum infans, qui mamma privatus est, & in consuetis alimoniis depascitur, cum Vrbs omni cibo, & mero cujuslibet speciei impinguatur, ingens fit pressura turbæ vendentis victum, & ad sustentamentum fragilitatis humanæ fulciunt Cives lares copia victualium, ac vino inebriant stomachum, denique vicesimo tertio ultimi mensis memorati Capitanei, qui vicem gerebant Rectoris, grande consilium ad campanæ sonum (ut moris erat) fecerunt, in quo omnes consiliarii tactis corporaliter scripturis, quam compromiserant inviolabiliter in perpetuum observabunt: Similique modo mane facto Vniversi plebeiati in logia majori in foro sita firmaverunt sacramentaliter, & cum sic per aliquot dies in maximo persistissent tremore dicti concives, & ecce repente s. in Kal. Non. Februarii exiit edictum à Capitaneis, ut universa civium arma describerentur, pariter, & auferantur, nec non hæc dum perfecta erant, & ecce aliud mandatum Ducale intonuit quinquaginta elegantiores, ac nobiliores Cives Venetias debere celeriter adire; qui sexto Kal. Februarii ad locum eis constitutum suum iter in galeis Venetorum arriperent, fit grandis mæror in Vrbe, fit privatio tantæ Nobilitatis, quæ in ipso tempore felici vigebat. Vbi nunc eorum pallia murici coloris, ubi eorum indumenta variis suffulta cutibus, certè

faciliter respondetur, sicut elegerunt, & quale semen seminarunt hoc eligunt, & metent; habent enim asperrimum camum, qui eorum fastum usque ad ima protrahet acquiescere minimè insani, & ultimi Oratores consilio sapientis voluerunt, dicentis, nunquam credas inimico reconciliato; hoc est illud frænum de quo miserabiles Iadertini à multo jam elapso tempore formidarunt, hic est ille biceps mucro non solùm corpus corruptibile, sed etiam animam immortalem videtur, & epar infelicium pertransisse. Quam citò juramentum ipsi Veneti infregerunt, ac si sine lege, ut Chaldæi vitam ducerent. Non æquum videtur tàm stupendum novum per eos exactum fore. Vniversa per Iadertinos illis collata inanientes pariter, & dolentes, & nunc recentia fædera contuentur iusurgere. Sed non præsumendum, quia aliqua interfuit malitia, nisi decoris laudisque venustate acquirenda, si effectus consequeretur operum. Deputantur in Vrbis Custodes peditum quatuor, centeni, equitumque duo. Qui continuis diætis Civitatem valeant ab obstantibus tueri; præcipitantur etiam utraque sticata, atque eorum tabernacula in ruinam destruuntur, fulciuntque Civitatem annona, & lignamine si necesse foret in Civitate exeundum. Et adveniente die Octavo decimo Martii mensis denarios nobiles à Civitate Jadræ oblatis reliquis nobilibus Venetiis nescientibus associarunt, ut numerus sexagenarius ad . . . latus fuisset: Qui eodem tractatu Venet. pro ut illi quinquaginta deputati sunt.

MEMO-

MEMORIALE PAVLI DE PAVLO PATRITII JADRENSIS.

1371. Die 7. menſ. Aprilis natus fuit fil. meus

1378. die 7. menſ. Decem. jam intrante crepuſculo noctis deruinavit pars Quirinalis domus habitationis Ioannis de Gallo.

1380. die 19. menſ. Dec. venit Iadrã novus Banus vid. D. Henr. & inde die 25. d. men. receſſit. D. Nicol. Zoech.

1380. die 2. menſ. . . . obiit Seren. Princ. D. Elizabeth. conſors Caroli inclyti R. Vng.

1380. die 17. Martii applicuit Iadram frater Stephanus de Faventia ordinis Prædic. Legatus Pont. Vrbani ad prædicandum Crucem . . . . . antipapam Clementem, & eadem die cæpit . . . . . in Eccleſia S. Anaſtaſiæ ante prandiũ . . . prandium in Eccleſia apud Prædicatores.

1381. die 10. menſ. Sept. venit nova . . . D. Carolus Rex repulit, captivavit . . . virum D. R. Ioanne, & cras . . . fuit facta magna feſt. in Iadra.

Ex die de nocte, vid. circa primum ſomnum combuſta fuit domus Mag. Toman. pilliparii cum certis aliis domibus, & cras hora tertiarum fuit ignis in quadam domo, ſeu ſolario, quæ eſt prope portam becharriæ, juxta palatium D. Pauli de Georgiis, ubi habitat Rigaſcolus Vicarius.

1381. die 15. Aug. venerunt Iadram litteræ à nuntiis noſtris vid. D. Iacobo de Radicich, è D. Paulo de Georgiis de confirmatione pacis inter D. N. R. Ianuen. & Venetos, quæ confirmata fuit die 8. dicti menſis. Eodem anno die 15. Septem. receſſit D. Iſnardus de Guarro Cap. armatæ Ianuen. cum ſua armata à portu Iadræ intentione repatriandi.

1382. die 12. Sept. in aurora obiit Seren. Princeps Lodoicus Rex Vng. & hoc in Ternovia unde translatum fuit corpus ejus in Albam Regalem ubi 16. menſis fuit ſepultum, deinde cras hora tertiarum vid. 17. men. præſentis D. Maria filia ſenior antedicti R. in Civ. prædicta coronata fuit in Regem, in cujus coronatione multi milites facti ſunt.

1382. Die 8. Octob. Iadræ in Cancell. mediocri C. Buteo olim C. Budiſlavi nomine ſuo fratrum, & nepotum ſuorum ex una parte ex alia D. Vir Ottonellus de Scalz ll. D. & Vic. Iadræ Sanctus Creſius de Ciudellis, S. Damianus de Naſſis, Sanct. Lod. de Georgiis Rectores, ac etiam Sanct. Saladinus de Salad. S. Creſc. de Naſſis, S. Coſa de Begna, & Ego Paulus de Paulo nomine noſtro ac totius Civ. noſtræ habentes auct. ſuper hoc à Conſ. XII ſap. fungentes plena poteſtate à generali conſilio juravimus invicem, & viciſſim unitatem, fraternitatem, & amicitiam perpetuam, & juvare alter alteri toto poſſe, & ſcitu ſemper in fidelitate, & fidei conſtantia Dominarum noſtrarum RR rum. & S. C. Vng.

1383. Die 2. Feb. D. Nic. Præpoſitus S. Petri de Paſcua, & D. Detricus Rubius in Conſilio generali in quo fuerunt conſil. 75. tranſmiſſi pro parte Serum RR. ſenioris, & junioris Vng. vid. D. Eliz. & Mariæ receperunt à ſingulis noſtrûm in dicto Conſilio exiſtentium juramẽtũ Homagii, & fidelitatis antedictis DD. RR. ſuper ſancta quatuor Evang. tacto miſſale.

1383. Die prima Aug. applicuit Iadram novus B. vid. D. Stephanus Lazchovic.

Eodem anno die 24. Octob. applicuit Iadram D. Elis. Regina Vng. ſenior D. Maria R. junior, & D. ſoror Draga ſoror ſua cum certis Prælatis, & Baronib. eorũ vid. cũ Card. Epiſcopo V. Eccleſiæ C . . . no Bez. Ban, & Henrico Lazchovich B. noſtro & multis aliis.

Eodem anno die 28. Octob. Caſtrum Auranæ reddidit ſe, q. modicum prius rebellaverat juſſu Ioannis de Palixna olim Prioris Vranæ.

Eodem anno, & menſe die ultimo D. Regina antedicta præcepit D. Henrico B. prædicto ut acciperet unam clavem arcæ argenteæ ſuper arcam S. Simeonis prædicti.

Eodem anno die 4. men. Novem. receſſerunt à Iadra an. Regina cum Prælatis, & Baronibus ſupraſcriptis euntes Auranam.

Eodem anno die 16. men. Nov. D. Vladiſlavus Caſtellanus & Vic. Iadræ præſentavit nobis pro parte DD. Reginarum antedictarum Clavem arcæ prædicti S. Simeonis ut per regimen ſervaretur, & data fuit mihi Paulo de Paulo tunc Rectori prædicta Clavis, ita quod primus Rector qui incepit ſervare dictam Clavem mto. DD. RR. prædict. ego fui.

1383. Die 8. men. Feb. fuit rixa inter Iadren. & Vng. qui debebant transfretari in Apuliam, in ſubſidium R. Caroli cum Ioanne B. & nepote dicti Prioris Auranæ.

Die 19. prædictorum anni, & menſis Iadren. defenderunt Bladum carnes, & cæteras alias res, quas antedicti Vng. deprædati erant in villis Iadrenſium, & hoc fuit in campo Archiepiſcopatus prope arcum.

1384. Dictus R. & Vic. ſ. o. l. L. die 12. Aprilis.

Eodem anno die 15. Madii applicuit Iadram novus B. D. C. Thomaſinus de S. Georgio.

1384. Die 8. men. Iulii revelata fuit proditio, quam volebant facere Zaninus Draperius, Dancarolus cognatus ejus, & Petrus Franchalanca una cum Miſcolo Mileſich.

die 11. dicti mensis prædicti Zanetus Dancarolus, & Petrus in hora tertiarum fuerunt trassinati per Civitatem, & capita eorum fuerunt amputata in platea Iadræ, & corpora ipsorum separata à Capitibus ibi steterunt per totam diem usque ad vesperas.

Die 18. dicti mensis creati fuerunt judices inter * & creditores dictorum proditorum S. Ioannes de Petrizo, S. Damianus de Begna, & ego Paulus de Paulo, quibus data fuit auctoritas vendendi bona eorum, & solvendi creditoribus.

1384. die 18. men. Iulii contracta fuit unitas inter D. Thomam de S. Georgio Dalmat. & Chroat. Banum, & Commune Civ. Iadræ semper ad fidelitatem Coronæ S. R. Vng. & DD. NN. RR. vel D. Mariæ R. Vng. D. Eduige sororis ejus, ac D. Elizab. matris earum, quæ unio fuit firmata Sacram. præstito die eodem super brachio S. Grisogoni martyris, & alias res, quas super altari in Ecclesia Barbaræ per ipsum D. Banum corporaliter, & per S. Saledinum de Salad. Fran. de Cedul, & Coxam de Begne rectores Iadræ cum 23. nobilibus de Con. d. Civit. totius Communitatis nostræ.

1384. d. C. V. men. Martii D. Archiepiscopus Iadrensis recessit à Civ. Iadræ, & ivit Romam.

1385. die Sabbati 25. Feb. idem D. Archiepiscopus reversus est Iaderam, eodem anno die 9. Aprilis, qui fuit dies Dominicalis idem D. Archiepiscopus celebravit in Ecclesia S. Anastasiæ in Iadra missam novellam.

1386. Die 18. Aug. idem D. Archiepiscopus ivit Pagum die Martis, 20. mensis post vesperas idem D. Archiep. reversus est Iadram.

Die sequenti reversus est Iadram B. & die 13. Ianuar.

1387. Recessit, & die 16. ejusdem mens. reversus est Iad. eodem die hoc est 16. Ian. applicuit novum, quod D. R. senior obiit in Castro Novigrad. in captivitate.

Die 22. Feb. men. D. Episcopus Sagabriensis, & C. Tho. frater D. Prioris, & B. iter arripuerunt versus Apuliam cum quibus ivit D. Paulus de Georgiis, & certi alii Nobiles de Iadra, & cras die sequenti recessit versus Chroatiam D. Iohannes B.

1387. Die Sabb. 9. Feb. fertur quod Corpus prædictæ D. Reginæ fuit portatum Iadram, & repositum in Mon. Sancti Grisog.

Eodem anno die 5. Martii hora tertiarum fuit in Iadra terræmotus magnus

1387. Die 4. men. Iunii de Mane Serenissima Princeps, & D. nostra naturalis D. Maria R. Vng. liberata fuit à captivitate, & exivit de Castro Novigrad, in quo detinebatur, & die Veneris sequentis ivi ad eam Nonam, & die Crastina die Sabbathi locutus fui Majestati suæ, & die lunæ immediatè recessi à Nona licentiat⁹ ab ea. Postea die Sabb. inde sequentis die scil. 15. prædicti mensis recessit à Nona cum galeis Venetorum & applicuit Segniam cras die Dominico, unde recessit die lunæ prima Iulii, & die Iovis in nomine Sanctæ Trinit. conjunxit se cum R. Illustr. consorte ejus.

1388. Die Sabb. 28. Aug. applicuit Iadr. D. Episcopus Segnien. Vic. D. N. R. Vng. Generalis in Dalmatia, ac etiam Vic. C. nostri S. D. C. Palatini R. Vng. idem D. Episcopus recessit die 25. Aug. de sero anno proximo sequenti

1389. Die Lunæ 11. Nov. venit usque territorium Iadræ exercitus Bosnen. magnus, & deprædatus est animalia ut fertur scilicet magna, in ipso territorio MDC. videlicet boves 700. aratorios, & totidem vaccas, asinos 300. & animalia minuta 3. m. & multa alia damna hominibus de eorum territorio intulit, pro cujus exercitus timore exercitus D. N. R. qui obsidebat Vranam per triduum ante se deviavit, & D. Albertus electus Prior ductor dicti D. R. exercitus in Civitatem Nonen. se reduxit, & die 18. prædicti mensis Bosnen. exercitus ut fertur ipsum territorium egressus est, deinde reversus est idem exercitus cum B. Iohanne, & stetit usque die 17. Decembris, & in illis diebus Castrum Ostroviza reddidit se R. B.

1386. Die 2. men. Iulii electus fui in C. Trag. pro quo officio intromittendo applicui Trag. die Mercurii de mane s. 25. ejusdem mensis.

Eodem anno die 23. Novem. hora quasi vesperarum facta fuit rixa maxima inter Trag. in Platea T. cum ensibus, & aliis armis videl. nullus tunc fuit vulneratus.

Eodem anno, & men. die s. 26. ante prandium populus Trag. expulsit me manu armata ab officio dicti Comitatus, & immediatè à Tragurio, & applicui Iadram die Sabb. primo Decembris.

Eodem anno die Lunæ X. Decembris D. Petrus Piconcius de Ianua assumptus fuit per generale Consilium Iadræ in Capitaneum Iadræ & die sequenti intromisit officium.

1388. Die Sabb. 27. Iunii recessit à Iadra idem D. Petrus Piconus cum galea nostra.

1385. Die Martis Aprilis 11. ante prandium desponsavi uxorem meam Grubulam eodem anno die Dominico decima nona Nov. recessi à Iadra de sero causa eundi T. pro traducendo prædictam uxorem meam, & die Martis de sero 21. dicti mens. applicui Trag. & cras die sequenti recessi à Trag. ante prandium, quod est 23. præsenti mens. Novem. applicui Iadram cum ipsa Vxore mea, & celebravi nuptias in nomine Domini, & suæ sanctæ Matris

1387. Die Veneris 27. Decembris.

In Trag. ad vocem populi interfecti fuerunt S. Petrus Ioseph, & S. Stephanus Doimi dictus Chenuch, & cras 28. dicti men. incisum fuit caput S. Aug. de Casotis in platea Civit. T. & multis aliis nobilibus diversæ injuriæ fuerunt illatæ

illatæ vid. Zige Ioseph cum filiis, S. Nicole Accelini cum filiis, S. Zoro cum filiis, & nonnullis aliis, qui vix aufugerunt Spaletum diversis modis; tunc etiam transmissæ fuerunt duæ barchæ armatæ à Trag. causa quærendi, & capiendi S. Casotum d. q. *S.* Augustini, ac S. Petrum dicti q. S. Stephani armaverunt in Spalato unum brigentinum, & effugerunt, & in eodem brigentino ivit personaliter Donatus Diaconus alter filius q. S. Aug. cum certis amicis eorum & inde die 12. hoc est 8. men. Ianuarii sequentis eumdem casum notificavi Illustrissimis Principibus D.D. NN. Regi, & Reginæ per litteras transmissas cum Ambasciatoribus nostris Communis Iadræ euntibus ad eosdem DD. nostros pro certis negotiis nostræ Communitatis Iadræ s. cum D. Lod. de Georgiis S. *D*amiano de *C*iprianis, *S.* Andrea Nic. de Grisogonis, quorum Ambasciatorum unus secessit à Iadra die 8. Ianuarii hora vesperarum S. D. Lod. prædictus & alii duo secesserunt cras die sequenti summo mane.

1392. die Iovis 11. Iulii hora meridiei Trag. prædicti intraverunt T. & fuerunt homines circa 34. intrantes, qui cautè venerant in quatuor barchis piscaritiis, & tunc per eos interfectus extitit Lompre Michatii in platea.

1387. die 8. Ianu. de nocte circa horam secundam apparuerunt in Iadra signa mirabilia in cælo vid. apparuit quidam splendor magnus, quasi columna nubis igne accensa cum magna, & numerosa caducitate stellarum, dupliciter longo cursu consueti moris, & hæc signa duraverunt per spatium unius horæ, & ultra, ita quod omnes custodes Civitatis, qui hoc viderunt, exclamabant præ timore maximo, & certi nautæ cum barchetis fugiebant in terram.

1388. die Mercurii 23. Decembris juravimus pacem inter nos in consf. generali Iadræ eodem die jam post vesperas applicuit *I*adram, D. Lanzislavus de Luscens B. Sclavoniæ gubernator Dalm. & Chroat. & Capitaneus exercitus R. in Dalm. & Chroat.

Die Lunæ 8. Febr. recessit idem B. Ladislavus à *I*adra.

1389. die ult. Sept. circa mediam noctem *I*oannes de Palisterna asserens se Priorem Vranæ concremavit certas domunculas *I*ardinariorum nostrorum, & certas metas fori extrahentes ante portas *I*adræ à parte boreali S. Martini.

Eodem anno die 1. Decembris factus fui Rector Civ. *I*adræ una cum D. *I*acobo de Radic. & cum S. *I*oanne de Grisogonis, qui S. *I*oannes die 17. Mensis *I*anuarii renuntiavit off. causa absentandi se ex districtu pro negotiis suis, in cujus loco eodem die cessit in Rectorem una nobiscum s. cum D. Iacobo prædicto S. *I*oannes de Victor.

Eodem anno die s. 16. *I*an. nostri regiminis prædicti exportatum fuit *corpus D. Regis Helisab.* in uno brigentino per mare facto obsequio in Ecclesia *S*ancti Grisogoni usque in Obrovaz, & cum societate ejus corporis fuerunt tres nobiles s. S. Benedictus de Gallo S. Marinus de Matafaris, & S. Gregorius de Nassis.

Die Sabb. 26. Octob 4. ambb. Communis *I*adræ ad C. Anz pro habendo exercitu equitum ad destructionem *I*oannis de Palisna asserentis se Priorem Auranæ.

Die Martis ejusdem mensis 19. reversus sum *I*adram, & die *I*ovis 21. sæpedicti men. pro eadem causa rursum ivi ad C. prædictum, & die Iovis 4. men Novem. proximi reversus sum Iadram una cum D. Iacobo Radunch, qui eadem causa missus fuerat ad eundem C. Anz.

Die Martis prædicti men. Nov. 16. prima hora noctis applicuit Iadram exercitus prædictus C. Anz, cujus Cap. Generalis fuit D. Marcus de Spinell. de Vegla, & fuerunt inter omnes equites circa 400. & die Sabb. proximo sequenti 20. dicti mensis Nov. hora circa tertiarum idem exercitus equitum una cum nostro exercitu peditum qui fuit inter omnes balistrarios, partitanos, & alios quoscumque hominum circa mille exivit ad campum causa obsidendi Vranam, & sequenti nocte dormierunt in Copral, & die sequenti perrexit ad eos exercitus Pagensium 200. s. hominum, & nocte sequenti dormierunt omnes de exercitu prædicto in Hraschiani, & die Lunæ sequenti posuerunt campum sub Vrana, hoc est die Lunæ 22. Nov. & eodem die adivit ad Scaramussiam Prior prædictus cum gente sua, & tunc mortuus fuit Georg. Spartich de nostro exercitu, de exercitu suo fuerunt interfecti duo, & partis utriusque vulnerati tunc etiam captus fuit unus tratonicus de exercitu C. Anz. quem idem Prior ad manum salvam propria manu occidit, & ipse Prior fuit vulneratus cum uno Veretono in Cosciam.

Die Mercurii 24. Nov. in festo S. Grisogoni Martyris datus fuit per gentem nostram maximus conflictus in gentibus ejusdem prioris in quo fertur fuisse inter mortuos, & vulneratos ultra 120. homines, & multi equi, & animalia eorum per nostros tunc fuerunt accepta. Die Veneris de nocte 10. Decembris idem exercitus discessit à campo turpiter, & reversus est Iadram.

Die Mercurii Decembris 25. Castrum Clissii reddidit se R. Bosnen.

Die 20. Martii de nocte illi de Vrana concremaverunt certas domunculas Iadretin. nostrorum, in quibus etiam aliqui pauperculi homines, pueri, & aliqua animalia fuerunt concremata, & aliqui fuerunt per eosdem eadem nocte captivati.

1390. die 5. Decembris circa mediam noctem fuit terræ motus magnus.

1389. Die Iovis 10. Feb. creatus fui Procurator Conventus Minorum S. Francisci de Iadra exeunte Guardiano religioso venerando D. fratre Benedicto q. Lucæ de Iadra.

1390. Die Martis 24. Madii in generali consilio Iadræ in Sala Communitatis exeuntibus rectoribus DD. Paulo de Georgiis, Petro de Nassis, & Marino de Ginanis in quo consilio nob. 11. juravimus pacem inter nos super insertis punctis vid. remittere unus alteri, & alter alteri omnes injurias, & offensas hactenus illatas, tendere omnes ad bonum commune, & manutenere alter alterum ab omnibus volentibus offendere eum & illis ad honorem D. N. Zigismundi Hung. R. & D. M. consortis ejus Oratores autem istius pacis fuerunt D. Iacobus de Radinibus S. Damianus de Zipriano, S. Crescius de Nassis S. Andreas de Grisogonis, & ego Paulus de Paulo & juravimus omnes dictam pacem super unam Crucem argenteam, in qua erant certæ reliquiæ Sanctorum.

1390. die Sabb. 10. Sept. una cum D. Paulo milite de Georgiis creati Ambasc. ad D. Detricum Rubech. B. Slavoniæ existentem cum exercitu sub Castro Tinini recessimus, & applicuimus die Iovis 15. ejusdem men. & die Veneris immediatè sequenti remanente ibi ipso D. Paulo inde recessi, & Iadram applicui die Lunæ Sept. 18. Die primo Decembris factus fui Rector Iadræ una cum S. Marino de Matafaris, & S. Antonio Barthulazi.

1391. die primo Aug. Creatus fui Rector Iadræ una cum D. Rafaele de Dorba, & S. Frederico de Grisogonis.

1392. die primo Aug. creatus fui in Rectorem Iadræ cum D. Tibaldo de Nassis, & S. Thomasio de Petritio.

1390. die 16. Feb. obiit Ioannes de Palisna Prior Auranæ.

Eodem anno die 23. Martii obiit R. Bosnæ, de quo venerat novum Iadram die 19. men. Martii.

1391. die resurrect. D. N. Iesu Christi 26. Martii obiit D. Abbas Sancti Grisog. S. D. frater Grisogonus de Soppe.

1392. die 21. Iulii circa mediam noctem combustæ fuerunt plures domus in confinio S. Petri veteris juxta domum Vinturini Caldarutii.

Eodem anno die 24. Decembris applicuit ante portum Iadræ Excelsus Dux Demeast. D. Carolus cum una galea cujus Celsitudini, ego locutus fui in Ecclesia Sancti Iacobi ultra portum.

Eodem anno die 1. Ianu. nocte circa primum somnum combustæ fuerunt 4. stationes juxta becharìam in opposito domus eorum de Georgiis cum certis domunculis.

1392. die 8. men. Sept. recepti fuerunt in Cives, & Consiliarios Civ. Iadræ Magnif. V. D. Vulch B. q. D. Vulchi veniente de Bosna, ac C. Ioannes Mislenovich V. B. ejus qui V. B. nominibus prædicti D. B. & propterea præstitit juramentum fidelitatis, & Civilitatis communis nostri Iadræ, & Ego Paulus de Paulo amoris, & dilectionis per verba eorundem D. B. & V B. nomine proprio & consociorum meorum in officio rectoratus vid. D. D. Tibaldi de Nassis, & Thomasii de Petritio, ac totius Communitatis nostræ super reliquias existentes in Procuratorem dicti Communis apud Ecclesiam Sanctæ Anastasiæ præsente Comite Nelipitio q. Comitis Constantini, & Michaele Doychrech familiari D. C. Vuanus, & C. Ioannis Nelipcich, & aliis.

Eodem anno die 19. Ian. in consilio generali præsentibus patribus D. Petro de Mataf. Archiepiscopo Iadren. D. Grisogono de Soppe Abb. Monasterio S. Grisogoni de Iadra, & D. Abbate de Rogova juravimus super brachium S. Grisogoni martyris ibi reverenter dictam pacem, & unitatem inter nos cum fidelitate Vngariæ Regis, & Reginæ.

1392. die 7. Feb. Banus Vasich cum exercitu suo applicuit personaliter in Carinum die Mercurii 12. prædicti mensis hujusmodi novum venit Iadram vid. quod B. prædictus captivavit Priorem Auranæ, & C. Michloss. de Palisna fratrem ejus Comitem Ostrovize & voluit habere Castra Vranæ, & Ostrovize.

Eadem die venit Iadram causa visitandi corpus B. Simeonis C. Draghissa frater prædicti D. B. cum Vxore sua, & quibusdam aliis

1392. die Iovis 6. Martii ivi amb. ad Comitem Sibenici una cum S. Marzolo de Fanfogna, & idem Ambasciator solus ad Magnif. D. Vuterch B. Clissiam recessi à Iadra.

1393. die Martis 6. Madii Ego una cum Crescio Raynerii Ambasciatores Communitatis Iadræ ad componendam pacem inter Trag. qui sunt in T. & extra recessimus à Iadra.

Eodem anno die 3. Iunii creatus fui Procurator generalis ven. D. Stephani Abbatis S. Luciæ de Belca, instrumentum procurationis scripsit Magister Banes Senior.

1394. die primo Iunii creatus fui in Rectorem Iadræ una cum S. Blasio de Soppe, & S. Georgio de Zadulinis.

1393. die Martis 2. Iunii D. Iacobus de Radlich S. Damianus de Nassis, & Marinus de Ghinano Ambasciatores ad Ducale Dominium Venet. recesserunt à Iadra.

Eodem anno die primo Aug. una cum S. Damiano de Nassis, S. Ioanne Victori creatus fui in Rectorem Iadræ pro duobus mensibus.

Eodem anno die Mercurii 29. Iulii recessit à Iadra S. Bandinus de Pand. olim Cancell. Iadræ.

Eodem

Eodem anno die Veneris 10. Octobris applicuit Iadram D. Antonius Cicchi de Arimino judex ad Civilia Iadræ deputatus.

Eodem anno die Mercurii 12. Nov. applicuerunt Iadrã DD. Nic. Episcopus Corbavien. & Ioannes Episcopus Nonen. pro tractanda pace, & concordia inter D. B. Ioannem C. Segniæ, & Communitatem nostram. Die verò Sabb. sequenti electus fui una cum DD. Iacobo de Radunch. S. Crescio de Nassis, & S. Coxa de Begna per Consilium sapientum Iadræ ad confirmandam dictam concordiam cum ipsis Dominis Episcopis pro parte nostræ Communitatis.

1363. die Sab. penultimo men. Novemb. Segnie obiit C. Anz. tunc temporis Sclavoniæ, & Chroatiæ Banus, & die Lunæ sequenti sepultus fuit ibi apud fratres minores.

Eodem anno die 27. men. Ian. in Iadra in domo illorum de Saladinis fecimus, & firmavimus unionem cùm Magnif. D. B. Chroatiæ, & Dalm. S. D. Vutcho, & C. Karolo de Corbavia pro eis, & fratribus eorum, & juravimus ibidem super reliquias perpetuam amicitiam, & ligam contra æmulos D. N. R. & nostris utriusque partis inter prædictos D. B. & C. nominibus quibus supra & nos S. D D. Greg. de Nassis, Andream de Crisantis, & Georgium de Raca tunc Rectores cum sex Nobilibus ad hæc fienda deputatis vid. DD. Iacobo de Radunch. Cressole de Nassis, Simone de Cuzilla, Marino Ghinano, Coxa de Begna, & me Paulo de Paulis.

1393. die Mercurii 11. men. Martii rebellaverunt nobis Pagenses, & eodem die eligerunt intra se tres rectores pro regimine eorum vid. Difficium Raszigna dictum Palaz, & Carutum, & præceperunt S. Iohanni de Soppe tunc C. nostro ibidem pœna capitis usque diem tertiam recedere ab insula Pagi, & captivaverunt duos nostros nobiles S. Ioannem fil. q. Dominici de Nassis, & S. Simone de Pechiaris, & Cancell. per nos eis datum tunc ibi existentem.

Die Crastina s. die Iovis hora circa vesperarum hujus nova atragerunt Iadram. Ergo immediatè interposuimus curam parandæ ultionis.

Die Dominico proximè sequenti circa horam meridiei pro nanciscenda ultione expedivimus unam galearum nostrarum minorum s. optime ad hoc opus fulcitam, & multas barchas armatas, & alias quamplures pro transfretandis equitibus, & peditibus nostris ad ipsam insulam, quorum Cap. Generalis extitit S. Damianus de Nassis cum duobus Consiliariis vid. S. Andrea de Grisog. & S. Crescius Raynerii, armator verò prædictæ galeæ S. Greg. de Cedulinis.

Die Lunæ prox. sequenti expedivimus alteram nostram galeam s. majorem cujus patronus, seu armator extitit S. Blasius de Soppe, quo die etiam nonnullæ aliæ barchæ illius profectæ sunt præmissa occasione.

Die Mercurii immediatè sequenti hora quasi meridiei ipsi Pagenses per gentes nostras in quodam rumore prope Pagum ibi promunierant, & in quo fugerant omnes relicta terra Pagi conflicti sunt quorum quidam arripientes fugam, cæteri omnes masculini sexus, exceptis minoribus ætate, aut interfecti, aut captivati sunt, sed pro minori parte interfecti, inter quos captivos fuerunt duo Rectores eorum S. Difficius & Caruco, Rastigna verò tertius Rector aufugit Arbum cum uno filio, & multis Pagensibus.

Die Veneris prox. 86. ipsorum inter laicos, & Clericos ligati manibus eodem funiculo in galea majori fuerunt ducti Iadram, & in logia DD. Rectoribus Iadræ præsentati, ubi unus dictorum Sacerdotum S. Bermeæ mitriatus fuit, & in eadem mitria ductus fuit una cum prædictis aliis Clericis ligatus ut supra ad D. Archiepiscop. Iadræ, pro eo, quia nitebatur eligi in Episcopum Pagi, Laicorum verò tunc è medio fuerunt positi ad torturam.

Die Lunæ sequentis prædictus Capit. cum consiliariis post tertiam in Pago Vnum prædictorum Rectorum Pagi S. Dilicium in Platea suspenderunt per gulam.

Die Martis sequentis 24. men. Martii Domini Rectores Iadræ erectis furcis super jactum portus tres prædictorum Pagensium vid. Ioannem Tutnich, fratrem Damiani Striani, & Iacobum Marangonum suspenderunt per gulam, & eodem die duobus ipsorum captivorum S. Ballio filio Damiani Tutnic, & filio Lucæ Leonis de Iadra eruerunt oculos.

1395. Die Dominicali penultimo Madii accepta fuit nobis per Regem terra Pagi, quam dicto die mandato ejusdem R. intromisit Ioannes Cubretich de genere Cubrianiorum.

Eodem anno die Martis in festo S. Viti Iun. 15. exeuntibus rectoris Iadræ S. Gregorio de Cedulinis, S. Thomasio de Petrizo, & me Paulo de Paulo nos hndm. rectorum cum 4. adjunctis nobis per Cons. secretum Iadræ vid. S. Cresio de Nassis, S. Andrea de Grisogonis S. Coxa de Begna & S. Marino de Ghinano liberavimus à Carceribus D. Archiepiscopi Iad. & de ejus conspectu Presbyterum Bartucium, & Bartum, quos dedimus D. Paulo Michalivich. V. B.

Die Crastina 16. Iunii nos prædicti Rectores, & antedicti una cum D. Archiepiscopo prædicto D. V. B. recipienti nomine Regio restituimus, dedimus, & consignavimus Thesauros, & res Pagensium Ecclesiarum quæ erant & in manibus nostræ Communitatis & in manibus D. Archiepiscopi prædicti, & hoc in præsentia C. Ioannis Cubretich tum præsidentis in Pago, & hoc fuit in Sacristia Ecclesiæ Sanctæ Anastasiæ

de Iadra, quos thesauros, & res idem V. B. eodem die in duobus capsis clausis affixis, & sigillatis tribus Sigillis vid. D. Archiepiscopi prædicti sui, ac nostri Communitatis suo nomine præsentibus nobis Rectoribus, & adjunctis in monasterio S Nic. monialium de Iadra depositavit, & præsente Comite Ioanne prædicto.

1394. Die 11. men. Aprilis f. die Sabb. vigilia Dominicæ Palmarum inceperunt Canonici in Civ. Iadræ tempore Reverendissimi in Christo patris D. Petri de Matafaris Archiepiscopi Iadren. qui eos primo constituit, & X. eorum in Ecclesia sua Cathedrali die prædicto solemniter pronuntiavit.

Eodem anno die Martis jam hora mediæ noctis penultimo Sept. combusta fuit Canonica S. Anastasiæ.

1395. die Sabbati 11. Ian. venit Iadram Mag. D. Valch. Voyvoda olim B. cum ejus uxore, & . . . . Vxore Chroatiæ fratris sui, cui Voyvodæ tunc per ipsum D. B. transmiss. fuit - - - prædictæ Civitatis.

Die Lunæ sequentis recesserunt à Iadra.

1395. Die Martis Martii 24. ivi pro Ambasciatore Communis una cum S. Marino de Ghinanis Sibenicum pro tractanda unione cum Spalat. Trag. & Sibenic.

1396. Die Mercurii f. Aprilis factus fui Rector Iadræ cum S. Ioanne de Soppe, & cum S. Damiano de Begna.

Eodem anno die primo Octobris fui cum S. Marco de Fanfogna, & cum S. Simone de Detrico in eodem officio.

1396. Die Martis Madii 23. applicuit Iadram R. P. D. Ioannes Episcopus Sagab. una cum D. Ioanne de Gara fratre D. Bani, & C. Corbaviæ.

Die Martis penul. prædicti men. secesserunt à Iadra euntes Nonam causa ibi faciendi Synodum, & cras die Mercurii D. Paulus de Georgiis S. Marinus de Ghinanis, & Ego Paulus Ambasciatores, & Syndici Communitatis nostræ ivimus Nonam post d. D. Episcopum & C. Ioan. de Gara pro defendendis juribus nostræ Insulæ Pagi cum multis aliis popularibus nostris sociati.

Et die Sabb. in festo S. Ioannis Baptistæ 24. Iunii lata fuit per supradictos D. Episcopum & Ioannem sententia contra nos, & in favorem Pagen. vid. quod Dominium ipsius Insulæ R. M. applicetur.

Quo instanti nos ab ipsa sententia appellavimus ad ipsam R. M. præsentibus Ambasc. Dalmatinorum vid. Spal. Trag. Sib. ac Nonen. & aliorum quamplurimorum ibi in ipsa prolatione sententiæ existentium, & eodem die recessimus à Nona, & venimus Iadram.

Die verò Dominicali prox. seq. idem D. Episcopus & C. Ioan. de Gara, ac C. Butcho de Corbavia secesserunt de Nona in barchis Pagensium & iverunt Pagum.

Die Lunæ sequenti 26. prædicti men. Iunii 6. Nob. vid. D. Paulus de Georgiis, D. Iacobus de Radunch. S. Damianus de Nassis, S. Andreas de Grisogonis, S. Coxe de Begna, ac ego Paulus de Paulo creati fuimus provisores super facto Pagensium cum plenissima auctoritate, & bailia concessa nobis per generale consilium cuncta s. in omnibus quam idem Consilium habet.

1396. Die 20. men. Iulii prox. sequenti jam in primo crepusculo noctis recessit galea nostra à portu Causa eundi ad partes Orientales ad servitium D. N. R. in qua ivit D. Armiratus Regius S. Phil. de Georgiis, D. Raphael de Sorba pro Ambasciatore nostro ad d. D. R. & S. Ioannes pro patrono d. Galeæ cum commissione per nos supradictos sex eis data, quæ galea fuit soluta pro tribus mensibus.

Eodem anno, die Martis Feb. 27. de mane reversa est eadem galea nostra.

1396. Die Sab. 29. Iulii recessimus à Civ. Iadræ una cum D. Iacobo de Radunch causa eundi Spal. pro videndis metis inter Spalat. & Clissien. constituti super hoc una cũ Dominis Paulo V. B. & Episcopo Trag. & Thomasio Thomass. & Saraceno Radovan. de Sibenico, & die Lunæ proximè venimus in Spalat. & cras die Martis primo Aug. pervenimus juxta fluvium Salonæ pro ipso negotio explendo. Die Mercurii 9. Augusti reversi fuimus Spalat. & die Dominico proximè indè recessimus, & die Martis 15. Aug. pervenimus Iadram.

1396. Die 8. men. Octob. incepit Indulgentia de pœna, & culpa prout est in Ecclesia S. Marci Venet. in die Ascensionis in Ecclesia Sanctæ Mariæ Presbyterorum Iadræ ubi requiescit Sanctum Corpus B. Simeonis Iusti pro reverentia ipsius corporis, & in Ecclesia Sanctæ Anastasiæ ubi jacet ejus Sanctum Corpus similiter per octo dies sequentes eo modo quo continetur in privilegio D. PP. concesso super hoc anno eodem, quam indulgentiam impetravit R. Pater, & D. Petrus de Matafaris Archiepiscopus Iadræ, ut ibi continetur expressè, & hæc indulgentia incepit existentibus rectoribus Iadræ Dominis Mizolo de Fanfognis, Simone de Detrico, & me Paulo de Paulo.

Eodem anno die 27. Nov. existentibus prædictis DD. Rectoribus reposita fuerunt privilegia nostra, & certa alia jura in capsa trium clavium, quæ erat in volta sub Campanilo Monasterii Sanctæ Mariæ Monialium de Iadra, quarum trium clavium juxta partem captam in secreto Consilio Iadrę unam servare debet Domina Abbatissa dicti Monasterii, aliam unus Dominorum Rectorum, & tertiam unus Procurator Communis Iadræ, ne unus sine altero, & sine ipsa D. Abbatissa ipsam Capsam aperire valeat. Ego igitur Paulus de Paulo

Paulo tum Senior Rector existens cum supranominatis duobus primus fui, qui habui ipsam Clavem.

1396. Die 12. Ian. applicuerunt Iadram Mag. Viri Domini Paulus Caroli, & Carolus Comites Corbaviç, & Paulus Michael V. B. Chroatorum Legati Ser. Principis, & D. N. R. Sig. Vng. R. qui die Crastina in sapienti conf. nostro porrectis litteris credentialibus exposuerunt eorum ambasciatam vid. quod D D. Rectores darent ex se eidem D. R. omnes culpabiles, seu participes mortis q. (D. Elizabeth. suæ socrus, & eos qui alium dominium introducere in Dal. & eos qui participati sunt cum Ioanne Ioannis de Palizna olim Priore in Vrana, & cum Ioanne Bano pro quo inquirendo præcipiebant in præsentia R. patris D. Leonardi Episcopi Segnien. pro hoc à D. N. R. specialiter destinat. ut statim mitterent Tininium 10. Nob. potiores ex se, & quod unus eorum essem Ego Paulus, & insuper, quod omnino mitterent eidem R. tres nobiles f. S. Andream Nic. S. Maurum Petri, & S. Duymum olim D. Ioannis, omnes de Grisogonis, qui inculpati veniebant de prædictis pro adventu quorum præfixus fuit terminus usque ad secundam Dominicam prox. venturam, & die 14. ejusdem men. creati fuimus in Ambasciatores præmissa causa S. Crescius de Varicassis, S. Simon Detrici, & Ego Paulus, qui die 16. prædicti men. recessimus in Ambas. & die Iovis 17. pervenimus Tininium prævenientes Regem, qui per unam horam die Veneris prox. venerunt post nos S. Benedictus de Gallo, S. Ioannes de Victor, S. Damianus de Nassis, D. Tibaldus, S. Elia de Grubogna, S. Marcus de Pomo, S. Georgius de Rosa, & S. Gabriel de Nosdrogna. Deinde die Dominico venerunt S. Andreas, S. Maurus q. S. Duyco de Grisogonis prædicti prima die mei adventus ut supra exposui meam ambasciatam prædicto D. N. R. die Veneris Feb. 2. recesserunt quasi omnes prædicti NN. vid. S. Bened. S. Ioannes S. Marcus, S. Gabriel, S. Andreas, S. Maurus, & S. Doyco, & die Sab. seq. recessi ego Paulus, & die Martis 6. Feb. recessit D. R. & ivit ad Comichium.

1396. Die Iovis 22. Feb. venerunt Iadram Adam Castellanus Tinin. & Petricia familiaris D. Nic. de Gara Dal. & Chroat. B. cum litteris credentialibus scriptis in Toplicia die 13. prædicti men. & cum duabus literis Regiis scriptis in Tinino. die 3. jam dicti men. Feb. una quarum directa ipsi B. alia rectoribus Communis nostri pro intromittendo omnia bona D. Archiepiscopi Iad. D. Guidonis. D. Iacobi de Radunch. & S. Ludovici de Matafaris pro parte Regia existentibus rectoribus Iad. DD. Andrea de Grisogonis, Mazolo de Gallo, & Georgio de Cedulinis, qui cum eorum secreto consilio dederunt eis facultatem eodem die intromittendi ea juxta regium mandatum &c.

1395. Primo Feb. de nocte circa mediam noctem diruinavit quædam pars borealis Curiæ S. Salvat. de Iadra.

Eodem anno die Martis 26. Feb. in Crisi in curia D. N. Regis Sigis. interfectus fuit Stephanus Laccovich cum nepote suo per certos Barones Vng. de quo venit novum Iadram die 6. Martii sequentis. Die 9. Feb. facti fuimus f. S. Damianus de Nassis, S. Coxa de Begna & ego Paulus conrectatores. 16. Feb. inter Ecclesias, Ecclesiasticos, nobiles populares, & districtuales Iadræ, quæ pecunia dari debet D. N. R. pro rehabitione Insulæ Pagi.

1397. Die primo Madii factus fui Rector una cum S. Simone de Cucilla & cum S. Simone Detrici, & quia eodem die renuit d. S. Simon loco sui electus fuit S. Antonius de Grisogonis in eodem officio.

Die Lunæ 28. d. men. Madii me existente Rectore cum prædictis de nostro mto. inceperunt portari lapides, & calx pro fabricatione Capellæ Sancti Simeonis justi, & die Veneris 8. mensis Iunii proximè venturi incepit laborari fundamentum pro ipsa capella amplianda, cujus fundamenti primum lapidem ego Paulus cum Episcopali benedictione posui.

Eodem anno die Dominico jam circa primum somnum combusta fuit domus olim S. Damiani de Cedulinis, quæ est in contrata S. Michaelis.

Eodem anno die 24. Sept. ex mto. D. R. captum fuit in Conf. generali quod in instrumentis publicis, quæ conficiuntur in Iadra non ponatur à modo nomen Archiepiscopi, sed instrumenta valeant de cætero facta, ac si nomen fuisset impositum quemadmodum prius imponebatur.

Eodem anno Octob. 11. die Iovis ivi Nonam nuntius ad D. Annam Cssam. Segniæ, & die Crastina sum reversus.

Eodem anno die primo Martii factus sum Rector Iadræ Ego Paulus de Paulo una cum S. Marino de Ghinanis, & cum S. Ioanne de fumatis.

Eodem regimini nostro die Sabb. 9. men. Martii intromisimus Abbatē S. Grisog. in Palatio Communis pro excessu quod fecerat eodem die contra homines Regios exactores * codebit Prælatorum & Sacerdotum Iadræ pro subsidio exercitus Regii, & hoc deliberatione consilii sapientum Iadræ.

1398. Die Iovis hora circa Vesperarum 28. Martii venit Iadram S. Matthæus q. S. Petri, Ioseph. de T. pro parte S. Ioseph filii S. Cori de T. consanguinei sui ad contrahendum matrimonium cum filia mea Michlina, & supradictis die, & hora in domo mea præsente S. Marco de Cipcho de T. & uxore mea Grubulla cepit primo meā, deinde statim filiæ meæ Michlinæ manum in nomine f. Sancti contrahendi illud matri-

matrimonium inter prædictos S. Ioseph, & *D.* Michlinam.

Eodem anno die Martis 7. Madii ante prandiū suprad. *S.* Matthæus q. *S.* Petri cum procuratione ejusdem Ioseph à Spaleto revenit Iadram, & eadem hora in præsentia *S.* Andreæ de Grisogonis, *S.* Marculi Petri de Cipcho de T. D. Presbyteri Marchuli Canonici T. *S.* Articutii de Ravignano Can. Iadræ DD. Marchete V. q. *S.* Ioannis de Calzina Vladislavæ Vxoris prædicti S. Andreæ de Grisog. Margaritæ ux. *S.* Doymi *D.* Ioannis de Grisogonis, *D.* Catharinæ ux. S. Fran. *D.* Pauli de Georgiis, Perutiæ ux. *S.* Marzoli Petri Andreæ, & quampluriun aliorum procuratorio nomine cum dicta filia mea Michlina matrimonium per verba de præsenti contraxit, alter alterius manum in nomine P. & F. & *S.S.* tangens, & idem Articutius dotium, & conventionis instrumentum in ibidem rogatus celebravit examinator *S.* Gabriel de Nosdrogna.

Eodem anno die Mercurii s. Martii per *S.* Andrea Marulæ de Spaleto, & *S.* Ioannes de Fumatis de Iadr. in præsentia *S.* Andreæ de Grisogonis *D.* Marchitæ suæ sororis, & *D.* Colizæ de Varicassis fuerunt æstimatæ res, ac vestes pro Dote D. Michlinæ quas portavit ad virum suum duc. 148.

1398. Aprilis duodecima.

D. Ioannes de Marino Miles.

S. Marinus Slovi.

S. Dessa Iacobi.

ejusdem mensis 22.

S. Marinus de Martino.

S. Duymus Andreæ omnes de Spaleto creati fuerunt per majus, & generale consilium Iadræ de cons. Civ. Iad. existentibus Rectoribus Iad. *S.* Marino de Ghinano, *S.* Ioanne de Fumatis, & me Paulo de Paulo licet supradictus *S.* eodem regimine nostro de eodem cons. aliquibus diebus per Cons. Sapientum creatus fuerit.

1399 25. Iunii existente Rectore me Paulo cum S. Ioanne de Soppe, & Marino de Grisogonis prædicta creatio revocata fuit per cons. secretum in quo fuerunt consiliarii 11. vid. *D.* *D.* Georgius de Georgiis, *S.* Benedictus de Gallo, *S.* Andreas Nicolai de Grisogonis, S. Ioanne de Victor, S. Coxa de Begna, S. Crescius Raynerii, S. Bart. de Milano, S. Gregorius de Nassis, S. Gregorius de Rosa, S. Simon de Detrico, & Simon de Fanfogna.

Eodem anno die 21. Oct. hora quasi vesperarum fuit max. terræmotus in Iadra bene septies successive, ipsorum primus fuit terribilissimus, & nocte sequenti similiter fuerunt plures, & etiam nocte post diem 24. ejusdem men. circa mediam noctem & circa matutinos fuerunt terræ motus, & per omnes dies inter diem, & noctem usque ad dies 13. subsequentis modo cessavit terræ motus, & deinde die 6. Novem. hora quasi vesperarum fuit similiter unus magnus, & terribilis terræ motus.

1398. Die Mercurii nocte sequenti fuit rixa, & bellum intestinum in Civ. Spaleti vid. inter nobiles, & eos qui non potuerant eligi ad officium judicatus, ita quod eadem nocte fuerunt interfecti quatuor de familia Communis, & hoc fuit 26. men. Iunii nocte ut prædicitur sequenti hora, quasi matutina, tunc etiam fuit vulneratus lethaliter unus nobilium, qui vocatur Marcus filius S. Petri dicti Pecira, & alius nomine Marinus Gavazulich similiter vulneratus extitit cum sagitta ab arcu; Cæteri autem Nobilium, quidam absconderunt se, & quidam etiam extra fugierunt T. per mænia Civ. efumsantes se. Cras verò die Iovis 27. d. men. Iunii 48. de popularibus fecerunt consiliarios volentes omnes ipsos de cætero posse fieri judices, & tunc in eodem consilio, Marolinus Slovi, qui principalis auctor dicitur fuisse hujus nefandi sceleris Capit. Generalem eligerunt, atque rectorem, & eodem die intraverunt in domo Petri Zori tunc Rectoris existentis, & illorum de Papal quærentes ibi si possent invenire Thomam Dobruli, & Dionysium Eliæ Nicolaum Papalis generum prædicti Thomæ causa interficiedi eos statim, & Veneris 28. Iunii exeunte, & nocte quasi media jam elapsa ad auroram Sabbati in quadam parte prædictum Thomam Dobruli invenientes mox interfecerunt ipsum nec suum scelus confiteri permittentes, quem Marinus vocatus Casciota ense proprio primus sauciavit, postmodum quidam familiares D. Archiepiscopi, & similiter omnes qui ibi venerant, quo interfecto sustulerunt pecuniam, quæ erat apud eum ut fertur duc. 2300. & suum cadaver ad majus dedecus suum, & suorum ad forum trahentes quodam linteamini involutum per totam noctem jacere dimiserunt, quod jam facto die Sabbati per terram vehentes in quemdam puteum, quem ipse pro Communi utilitate construxerat, & fecerat fodere, jecerunt, cum lutamine illud cooperientes, quodque jam quarta die permiserunt suis inde extractum sepeliri in monumento ejus.

Consiliarii verò facti per eos sunt hi Bernardus Clerius Perusinus filius ejus, Bartholomæus etiam nepos ejus, Marcus Crisani, Crisan filius dicti Marci Crisani, Nic. & Marinus filius Perch; Ioannes Ioannis de Bononia Mladinus recevo de T. Dominicus Mlinich, Daniel Barbanus filius ejusdem Danielis, Petrulus Satnich, Franc. & Nic ejusdem Petruli nepotes, duo Natalichi, Dominicus Prodanicus Bergomensis, Dominicus filius Marci Barberii, Laurentius Cyma, Bosichius de Saxis, Bernardus, Stephanus Barcich, Blasius Radoscevich, Antonius Stanich, Marinus Radosunich, Nic. & Georgius Derchivich. Franc. & Nic. Pocoauancich, Georgius Prodassich, Nicolaus Gauranich,

&

& Nic. Supernich, Duymus Zaneri, qui hujus sceleris primus auctor erat pœnitens eum tot malorum fuisset causa, fugit Sibenicum, & ibi mortuus est.

Principales ergo hujus facinoris ut dicitur hi fuere, & esse Marcolus Slovides 4. nati Gardelcichi, & quintus autem non impedivit se in istis duo marcuadis, Fran. Siburni, & Dessa Iacobi.

1398. die 24. Nov. applicuit ad Portum Iadræ cum duabus Galeis Venetorum à sepulcro Domini excellens Dux Austriæ filius q. D. Alberti D. Austriæ ad quem recipiendum, & convitandum ad Civitatem fuerunt missi ad galeam ejus per regimen Civitatis D. Philippus de Georgiis R. Admiratus D. Cresculus de Cedulinis Miles, D. Tibaldus de Nassis legum Doctor S. Andreas q. Nic. de Grisogonis. S. Simon Detrici, & ego Paulus de Paulo, cui fuit commissum de receptatione, & convocatione prædicti Principis, qui ea descendens introivit Civitatem, & audita missa in Ecclesia S. Mariæ Majoris super Altare S. Simeonis ascendens galeam recessit à portu.

1398. Die Dominico 22. Decembris applicuit ad portum Iadræ, & introivit illud de licentia regiminis cum characha Spinarich cum 70. hominibus super eam, quæ dicebatur capacitatis 1200. vascellorum cujus longitudo erat, ut egomet mensuravi vargorum meorum 52. præterea corridorum, quod excedebat proram per quatuor vargos, vel longitudo ejus erat cum ipso corridorio quantum est ab angulo domus S. Ioannis, & S. Blasii fratrum filiorum q. S. Georgii de Soppe procedendo usque portas Becchariæ usque ad finem domus D. Pauli militis de Georgiis, vel quantum distat ab angulo domus alteræ, quæ est in platea hæredum D. Iacobi militis de Cesanis procedendo usque logiam magnam Iadræ, usque ad secundam columnam ipsius logiæ, & latitudo ipsius chochæ erat vargorum meorum 13. & arbor ejus desuper coopertoria, circundat palmis 12. Chabia autem ejus per Crucem erat palmorum 12. & medio, ad quodque latus ita quod 14. homines stantes in ea præliando defendant ipsam, habebant 27. cellulas pro dormiendo præterea alia parva cubicularia, inter quæ erant 8. cameræ satis spatiosæ, habebat etiam furnos pro coquendo pane 3. &c.

Die 7. Madii mensuravi arborem alterius navis Chochæ, quæ pridie venerat de Segnia, cujus longitudo est vargorum meorum 42. & pass. Communis 21½. & arbor ejus est per girum palmorum 66.

Die 8. Madii s. die Iovis post horam cœnæ fuit facta rixa inter homines suprascriptæ Chochæ, ita quod unus eorum interfecit alium vid. quemdam flammengum, & eadem hora bannivimus ipsos de Civitate.

Die 22. men. Madii de mane dicta Chocha exivit Cathenam sive portum Iadræ, & die Martis 29. Madii recessit ab agris nostris hora circa vesperarum.

1399. Die Lunæ quasi tertiarum hora 21. Aprilis filia mea Michlina recessit à Iadra causa eundi in T. ad virum ejus Ioseph, qui venerat cum septem barchis pro ipsa, & eodem die fecit instrumentum dotale 300. Duc. auri S. Articutius de Rivignano Canc. Iadræ, & etiam Instrumentum obligationis 100. duc. quos restavi ad dandum viro suo pro residuo d. dotis, quia quamvis vir ipsius fecerat per illud Instrumentum dotale se recepisse omnes 300. duc. tamen non recepit nisi duc. 200. igitur & examenat. S. Gregorius de Ciculellis dictus Corisma.

Eodem anno die Mercurii 26. Nov. existente me in Sibenico in offic. Comitatus ipsa filia mea Michlina una cum prædicto viro suo Ioseph, & cum una Servitiala visitavit me Sibenicum veniens per mare, & die Veneris s. Decembris reversa est T.

1399. Die primo Madii intravi Rector Iadræ una cum S. Ioanne de Soppe, & S. Mauro de Grisogonis & die 20. ejusdem nos incarceravimus filium Antonium S. Damiani de Nassis propter Vxorem Iacobi Merzarii, cum qua adulterium commisit die 22. dicti men. condemnavimus ipsum ad confinem Civitatis, vel Anconeæ, vel Arimini pro duobus annis.

Die primo Iunii prædicti nostri regiminis Presbyter Petrus Budonich electus fuit Prior Sancti Martini pro duobus annis per Consilium generale.

Die Martis Iunii 24. concessum fuit Bartolo de Qualis per majus Consilium Iadræ dispensandi centum mod. vini de possessionibus suis Insularum Brachiæ, & Lesinæ anno quolibet.

1399. Die Lunæ 2. men. Iunii applicuit Iadram Paulus Nesich cursor nostri Communis cum litteris D. Zoili de Nassis R. mil. continentibus quomodo D. N. R. H. deliberavit restituere nobis insulam Pagi pro 4. mill. duc. auri anno quolibet usque ad X. annos, quorum primus 4. mill. voluit habere à tunc usque 20. dies proximè venturos eos.

Eodem die in generali Cons. obtinuimus facultatem per consilium secretum cum X. nobilibus adjunctis nobis modo quo melius possimus invenire dictam pecuniam & M. duc. pro aliis expensis ultra eam, & post hæc eodem die in consilio secreto, & X. adjunctis creati fuerunt quatuor coritatores, & exactores conjectus, qui deberent conjectare dictos 5. mill. duc. vel pignora aurea, argentea, & perlarum, ac aliorum jocalium pro eis inter 50. Nobiles, & totidem populares, commissarias, & viduas pro libito voluntatis, ac etiam inter monasteria & Ecclesias.

Die Martis 3. ejusdem mensis idem conjectus

ctus fuit, & cepit exigi per ipsos conjectatores vid. pro S. Andrea de Cesanis S. Georgium de Rosa, S. Simonem Detrici, & per S. Thomasium de Petrizo præsentibus nobis rectoribus.

Die Veneris 6. ejusdem men. Iunii expedivimus eundem Cursorem nostrum ad D. N. R. ac ad D. Zoilum, notificantes, quod modo dicta pecunia erat parata, & quod transmittere volebamus eam Segniam rogantes D. H. ut ibidem ipsam accipere dignaretur, vel providere de secura transportatione ejus usque Sagabriam.

Die Lunæ 9. ejusdem men. Iunii expedivimus alium cursorem ad prædictum D. N. R. & D. Zoilum, notificantes, quomodo ipsa pecunia parata est Segniæ, & quomodo ipsi Pagenses muniunt Castrum eorum & armant galeottam proponentes resistere, & rebellare Ro. mto. etiam si veniret in persona requirentes ab ipso D. N. R. quod si sic fieret nos facturi sumus.

Die Mercurii 2. ejusdem men. venerunt pro parte Communitatis Arbi. S. Cerne de Cernota, & Ioannes de Signa nuntii ad nos offerentes se ad beneplacitum nostrum, con. Pagenses si expediret.

Die Sabb. post meridiem Iunii 14. expedivimus galeam nostram majorem cum duc. 4. mill. CCX. & cum certo argto. &c. cujus patronus fuit S. Marcus de Grande, & nuntius S. Colonus Mazoli de Gallellis.

Die Mercurii post cœnas Iunii 14. reversa est Galea superius dicta.

Die Mercurii 25. Iunii creavimus Patronum alium pro dicta galea armanda causa ejusdem Insulæ Pagi, & fuit creatus S. Georgius de Cedulinis.

Die ultimo ejusdem men. Iun. ante prandium reversi sunt simul prædicti cursores cum deturbatione dictæ restitutionis vid. quod D. N. R. non aliter vult consentire ipsā restitutionem Pagi, nisi promittatur per nos, & nostris expensis conservari sibi Castrum in Iadra.

1399. Die Dominico 27. Iulii in Conf. generali Civ. Sibenici electus fui in C. d. Civ.

Die 29. dicti men. venit cursor ad me cum literis quorumdam amicorum nuncians mihi dictam electionem.

Die Iovis ultima dicti men. S. Thomasius Dominici de Sibenico portavit mihi electionem dicti Comitatus.

Die Iovis 7. Aug. venit idem Cursor cum litteris regiminis Sibenici concernentibus, ut veniam omninò ad dictum officium exercitandum per totum mensem Aug. vel prius si mihi commoditas aderit.

Die Lunæ 18. Aug. de sero transmisi res, & Massaricias meas cum duobus famulis Sibenicum.

Die Mercurii 20. Men. Aug. recessi à Civ. Iadræ iens versus Sibenicum per terram cum 14 Equis.

Die Veneris 22. Aug. hora missarum intravi Civ. Sib. juravi offic. regiminis, & cæpi exercere illud, & tuli unam sententiam in scriptis.

Die ultimo Sept. intromisi in Comitatu S. Dessa Duperi pro eo quia Brigentinos Spalat. captivaverat S. Vitchum nepotem S. Thomalii de Petrachis in itinere per mare euntes cum ipso Thomalo Iadram.

Die 4. Octob. liberavimus ipsum S. Dessam, quia eodem die Brigentinus Spalet. conduxit, & liberavit nobis ipsum S. Vitchum.

Die X. Octob. habui residuum 400. librarum pro prima tertia pagæ, sive Salarii mei vid. à S. Nic. Dudlich libras sex, solidos sex, & à S. Stephano Maphei duc. auri 8. sol. 4. quod ascendit ad quantitatem duc. in auro 9. & solid. 10.

Die 16. Octob. in generali conf. data fuit mihi soli facultas exigen. omnia credita Communis.

Die Lunæ 20. Octob. de mane applicuit Sibenicnm Vxor, filia, & tota familia mea.

Die Dominico Decembris 24. recepi in solutionem mei salarii prædicti à S. Paulo Petri Barte pro Communi in affictus Insulæ Srimaz quam tenet à Communi de vino Vascellos duos circa modiorum 21. vel modicum plus aut minus ad rationem solidorum 35. pro singulo modio dicti vini.

Die Ian. 16. recepi eodem S. Paulo de grano quartas 150. ad rationem solidorum 9. pro singula quarta.

Die 27. Decembris recepi à S. Florio Tavilich in dicta solutione lib. 50.

Die Iovis 8. Ian. venit S. Andreas Zige cognatus meus missus per regimen T. ad confinem Sibenicum per tempus sex mensium.

Die Veneris 5. Martii data fuit à Generali Conf. mihi soli libertas toto tempore officii mei in prædicto Comitatu posse condemnare ultra statuta Sibenici, & bannire omnes malefactores pro libitu voluntatis.

Die 15. Martii expuli à Sibenico duos Spalatenses populares, prædicta auctoritate vid. quemdam Stephanum, & Mulum Pillizarium, & hoc sine aliqua publicatione in aringo.

Die 16. Martii per pub. arengum bannivi S. Michaelem filium S. Stephani Dragani in Cetina per tempus unius anni, S. Saracenum Coxe Iadram per sex menses, S. Stephanum Stephani Dragoievich Trag. per sex men. & Radichium Cisgonis in Phara per 4. menses, & S. Michaelem filium prædicti S. Stephani Dragoevich condemnavi in lib. 18.

Die 27. Martii bannivi unum popularem Miter-

Miterchum nomine per tempus unius anni extra Civ. &territorium Sibenici.

Die 29. Martii condemnavi S. Ioannem Crustionacich in lib.200.

Die 5. Aprilis in Generali consilio creati fuerunt 4. Nobiles, qui una mecum, & cum curia provideant de jactu fiendi inter portas portus Sibenici data, & concessa eis omni auctoritate de dicto loco, & tempore faciendi prædictos jactus, & dissicandi tantum, quantum videbitur eis, & die crastina vid. 6. prædicti men. ivimus cum D. Thoma Thomasevich, Andre Iuran, & Nicolao Todosii Iud. Siben. & cum dictis quatuor provisoribus vid. S.Stephano Dragani, S. Zipriano Duymich.S. Floro Tavilich, & S. Nicolao Semiunich ad locum fiendi jactus, & determinavimus locum ubi fieri debet.

Item prædicto die s. 6. Aprilis fecimus proclamari, & publicè banniri quod nullus Raguss. qui aufugerat de Ragusio proximè elapsis diebus, propter aliquem tractatum, qui voluit fieri in Ragusio non præsumat accedere ad Civ. Sib. vel districtum ejus, sub pœna qua puniendus esset in Ragusio si caperetur.

Item die 7. prædicti men. Aprilis licentiavimus S. Franculum Flori de Spaleto, ut cras per totam diem recederet de Sibenico & cum Presbytero, qui venerat secum pro aliqua legatione.

Item die 11. Aprilis relegavi quinque personas de Sibenico vid. S. Nicolaum Dissori, & S. Discottam Nicole in Trag. S. Thomam Iurich in Brach S. Damianum Nursiæ quo vult, & hoc sine præfixo tempore ad nostri beneplacitum.

Item die 12. Aprilis proclamavimus per Civitatem quod nullus Spalatensium intrinsecorum audeat, & præsumat accedere Sibenicum sine licentia, & permissione nostra speciali sub certa pœna, & similiter quod nullus Sibenicen. audeat, nec præsumat accedere Spaletum sub eadem pœna.

Item die 15. Aprilis, & fuit Iove sancta fecimus pacem inter S. Stephanum Dragani cum attinentibus suis, & inter Ioannem Naplavich, & Georgium Draganich &c. & hæc pax fuit facta in Palatio Comitatus præsentibus multis nobilibus Sibenici, & consanguineis utriusque partis.

Die 18. Aprilis i. die resurrectionis Christi in Palatio prædictæ Communitatis coram pluribus Nobilibus Siben. fecimus pacem inter S. Stephanum Draganis, & Sanct. Paulum Petrevich.

Die Iovis penultimo Aprilis S. Ioannes Naplavich judex & Ego C. ivimus ad protomag. Sibenici ad locum ubi debet esse jactus ultra scriptus, & misimus signaculos in mari inter quos jactari debent lapides, & projectus.

Die Veneris 7. Madii applicuit Sibenicum cum una galeotta Iadren. in qua erat Patronus Sanct. Marcus de Pomo, Sanct. Damianus de Nassis, & Sanct. Andreas Nicolai de Grisogonis Ambasciatores Communis Iadræ, ad tractandum unionem inter Communitatem Iadræ, & Communitatem Siben. & alias Civitates Dalmatiæ.

Eodem die in consilio generali d. Civ. captum fuit per omnes in dicto Consil. ut firmetur dicta unio inter præd. Communitatem Iadræ, & Siben. etiamsi aliæ Civitates Dalm. huic Vnioni dissentiant.

Die 19. Madii incepimus jactum prædictum inter portas, & fuimus ibi duo judices, & ego C. tertius, & nobiscum fuit S. Stephanus Maphei, & ego in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti cum benedictione projeci primum lapidem cum fasculo Sermitis

Die 5. Iunii audivi novum, quod D. N. R. Sigismun. reversus est Vngar. & locutus fuit hoc, qui propriis oculis vidit ipsum sanum, & incolumem in loco vocato Vela Sobbota.

Die Mercurii 28. Iulii transmisi unam Barcham cum rebus meis Iadram.

Die 2. Aug. recepi totum residuum dicti mei salarii.

Die 20. Aug. intervenit casus Ioannis nepotis mei s. filii S. Andreæ de Grisogonis vid. quia nocte præterita inventus in domo S. Zanini Barbæ de Sibenico, & eodem die expedivi eum Iadram ne deterius contingeret dicta occasione, cui dedi de pecunia mea quando recessit libras s. solidos octo.

1400. Die Lunæ 21. Aug. recessi à Sibenico & ivi T. & venit in societate mea S. Daniel Marini, S. Ioannes Naplavich, & S. Nicolaus Dissote.

Die Iovis 26. prædicti men. Augusti pervenimus in Trag.

Die Sabbati 2. Octobris recessi à Tragurio.

Die Mercurii 6. Octob. applicui Iadram cum tota familia mea.

1400. die 3. Decembris S. Andreas Mazoy S. Nicola Maricich, & Iusca Petracchi nobiles Cives Spalaten. ac S. Stipe Petri Zigis nob. Civis T. qui eadem die intraverunt cum multis equitibus Chroatorum vid. Cetine Clissi, & aliis Dalmatis vid. Sibenicen. inter quos fuerunt S. Ioannes Miscich, S. Georgius Draganizo, & S. Stephanus Cicchini fuerunt per Spalatenses Intrinsecos interfecti, & similiter nonnulli Chroatorum vid. Cetinensium, quorum cadavera jacuerunt in platea d. Civ. Spal. per duos dies, & ultra.

Die Sabb. 19. ejusdẽ men. Decembris Communitas Jadræ accommodavit Communitati T. galeottam suam in defensione eorum, & in offensam dictorum Spalat. quæ galeotta die prædicto quasi in meridie cum gente Traguriensi nautis vid. & balestrariis recessit à portu Jadræ cujus galeottæ fuit Patronus S. Blascho Andreæ de T.

Et die Veneris 18. Martii ejusdem anni retrocessit ipsa galeotta in portum Jadræ ducta per eosdem Trag.

Eodem anno die Veneris 4. Feb. Spalatenses intrinseci una cum gentibus Vicebani s. Clissien. Poglicensibus, & aliis combusserunt molendina, & quasi totum territorium T. & prædati sunt multa animalia eorum ac multas gentes captivaverunt, inter quos fuit captus Presbyter Jacobus Canonicus T.

1400. die Veneris 29. Oct. Spalat. intrinseci cum Clissiensibus illis de Poglizia, & Radobiglia dederunt maximum conflictum Traguriensibus verberantes multa animalia, concremantes villas, & occidentes, ac captivantes homines, & nobiles, & populares, inter quos captivati fuerunt S. Stipe, & Nico fratres filii q. S. Petri de Zigis dicti Scilociach, S. Jacobus Sciobote, Thomas Zore filius Marmaz, Vitus Mazarolich, & Paparocich, & Augustinus q. S. Nicolæ Acelini per Spalatenses à manu salva in Civitate Spaleti fuit trucidatus, & deinde pro majori contemptu submersus in mari prope Civitatem.

1400. die Jovis 2. Decembris C. Nic. filius q. D. C. Anz. applicuit Jadram veniens per terram bene cum 100. equitibus, cum quo fuerunt plures nobiles Crocovici i. Croati, inter quos Reu. pater D. Episcopus Corbavien. & D. Bernhardus V. Comes Segniæ. Die eodem fecit mihi loqui per ipsum D. V. C. pro factis meis vid. requirens me in suum consiliarium & die crastina s. die Veneris ante prandium recessit à Iadra.

1400. die Martis primo Feb. obiit Mag. V. C. Thomas de Corbavia eodem anno Feb. 15. vid. die Martis obiit Comes Butcho.

1400. die Dominicali s. 12. men. Martii Serenissimus D. N. Sig. R. Hun. retrocedens à partibus Boemiæ applicuit Budam.

1401. In festo S. Nicolai s. die 6. Decembr. amputatum fuit caput in platea Iadræ Antonio Sartori pro eo quia tractaverit cum Angelo q. Nicolai Cimatoris, & quibusdam aliis forensibus interficere nobiles Iadræ, & hoc fuit tempore regiminis DD. Ioannis de Victor, Coxe de Begne, & Luciani de Georgiis.

Eodem anno die Sabb. 7. Ianu. captum fuit in Consilio generali Iad. in quo fuerunt Consil. 55. per 48. ball. quod omnis foren, possit placitare etiam pro aliis in variis Iad. judicum quibuscumque, & assumere opus advocationis, & pars ivit existentibus Rectoribus Jad. D. Guidone de Matafaris S. Mauro de Grisogonis & S. Georgio de Rosa.

1401. Die Dominico Februarii 19. in generali consilio Jad. captum fuit quod S. Gaspinus, & Damianus q. Iudicis Moysi de Segnie, & S. Nicola Theodosii de Spaleto sint de Consilio Iadræ.

Eodem anno die Iovis 23. Feb. de nocte ante primum somnum noctis fuit in Iadra grando maxima, ita quod fuerunt grana magnitudinis unius magnæ avelanæ, & quasi unius parvæ nucis, & eadem nocte fuit portata una Creatura unius infantis vivi circa trium mensium apud Ecclesiam S. Martini ante Iadram, quæ creatura nata fuit sine ambobus pedibus usque in inguines, loco quorum pedum habebat in utroque latere modicum carnis quasi unius pani, carebat totaliter una manu usque ad spatulam, & in alia manu habebat unum signum tantum, & paucis diebus ante hæc visus fuit cometa in Cælo.

1402. die Martis 16. Madii in Consilio generali Jadræ electus fui in rectoratus officio loco S. Thomæ de Patritio, qui renuntiaverat officium ejusdem rectoratus remanentibus in ipso officio S. Joanne q. S. Mauri de Grisogonis, & S. Ancha de Soppe.

Die 26. Julii, & fuit dies Lunæ in T. obiit S. Stipe filius S. Zige Joseph, & die Martis sequenti fuit sepultus, & die Dominico s. 2. Iulii prox. sequentis de hoc applicuit novum in Iadra.

Die Lunæ hora Completorii 3. Iulii recessit Grubula, & ivit Trag. pro condolendo se de prædicta morte, & ivit cum ipsa S. Petrus de Calzino gener ejus, & die Mercurii de meridie reversa est Iadram, quam associavit S. Ioseph gener ejus.

1402. die 27. men. Aug. existentib. rectoribus Civ. Iadræ D. V. vid. de Matafaris, & Paul. q. D. Francisci de Georgiis, ac S. Simon de Fanfogna duobus eorum absentib. à Civitate s. prædictis Dominis, Vidone, & Paulo militibus, qui una cum S. Damiano de Nassis, & S. Georgio de Rosa die præcedenti Jovis s. 24. ejusdem men. Aug. iverunt Ambasciatores pro Communi Iadræ ad Harvoye Voyvodam sub Castro Ostrovize existentem; & eorum loco duobus examinatoribus vid. S. Crescio de Grubogna, & Gabriele de Nosdrogna ut moris est per tesseram subrogatis usque ad reversionem prænominatorum dominorum Vidonis, & Pauli rectorum, ut supra in Consilio Iadræ generali celebrato in Ecclesia S. Stephani Martyris de Iadra, in quo fuerunt septuaginta octo consiliarii posito partito per ballottas, & pissides, quarum non sincerè fuerunt tres de non quinque per reliquos septuaginta captum fuit, quod Dominus Aloysius Vicarius Illustris Principis Domini Lancislavi Regis Hierusalem, & Siciliæ ac Capitaneus quinque galearum, & uni-

& unius Brigentini ejusdem Domini Regis existentium ante portum Iadræ cum paucis suorum sociorum ingrederetur Iadram, & tunc elevetur vexillum prædicti D. Regis, & vexillum Regni Vngariæ simul, & semel, quo capto præceptum fuit D. Iacobo de Radunch S. Andreæ de Grisogonis, S. Georgio de Cedulinis, S. Simoni Detrico, S. Thomasio de Petricio, & mihi Paulo, ut introduceremus ipsum solemniter cum tubis & cætera, & sic fecimus.

Quo ingrediente per portam S. Grisogoni primo, & ante omnia ingressus est Ecclesiam S. Grisogoni de Iadra in medio R.R. Patrum Dominorum Archiepiscopi Iadrensis, & D. Abbatis S. Grisogoni petivit plateam, & euntibus secum usque ad domum S. Michæ de Soppe prædictis Dominis, Rectore, & examinatoribus cum magna comitiva Nobilium, & ignobilium, & tunc immediate elevata fuerunt vexilla Regis, & Regni antedictorum una simul cum vexillo S. Grisogoni, cum magna solemnitate, & vociferatione laudis, & nocte sequenti fuerunt magni ignes per totam Civitatem in signum lætitiæ, & cras ante prandium processio solemnis, & missa in Ecclesia S. Grisogoni cum prædicatione unius fratris minorum, & post prandium tripudia, & chorea in domo S. Ludovici de Matafaris in logia, & per plateam cum Dominabus Iadrensium.

Die Lunæ sequentis 28. dicti men. in consilio sapientum deliberatum fuit quod ipsæ galeæ libere intrent in portu Iadræ.

Die Iovis sequentis 29. Aug. idem D. Capitaneus cum certa comitiva Bosnensium, & cum fratre Voyvode, & cum aliquibus Iadrensibus equitavit ad Voyvodam in Semelnich, postulante ipsum cum prandio causa habendi inter se colloquium de factis Regis.

Die Dominico 3. Sept. existentibus Rectoribus Dominis Iacobo de Radunc, S. Antonio de Grisogonis, & Gabriele de Nosdrogna in Cons. generali Iadræ, in quo fuerunt nobiles ultra septuaginta præsentibus Dominis Archiepiscopo Iadren. Abbatibus S. Grisogoni & Rogove, Episcopo Tiniensi, Archidiacono, Archipresbytero juravimus D. Aloysio Capitaneo superius descripto ad Sancta Dei Evangelia super missale in manu dicti Domini Archiepiscopi & D. Capitanei fidelitatem, & homagium prænominati D. Regis Lancislavi.

Die Lunæ 4. Sept. in Cons. sapientum Iadræ in quo fuerunt Nobiles tredecim captum fuit per omnes quod deinceps Rex Lancislavus in omnibus instrumentis Iadræ intendetur, sicut Rex Vng. Hierus. & Siciliæ.

1402. die Martis 5. Sept. D. Loysius Aldemarisco de * *Neremp* Vicarius generalis in partibus Dalmatiæ, Chroatiæ &c. & Capitaneus generalis prædicti D. Regis Lancislavi litteris suis datis Iadræ die prædicto constituit me familiarem advocatum civilem dicti D. Regis ac procuratorem ejus, & omnium suarum Camerarum Trentesimæ, & talis in partibus Dalmatiæ, & Chroatiæ existentium.

Die Mercurii 6. Sept. ultrascriptus D. Vicarius cum gentibus suis circa trecentis, Simon de Detrico caput gentium nostrorum no. circa quatuorcentarum vid. Pagensium &c. centum villanorum terræ firmæ circa centum, & inter populares balistrarios, & alios de Civitate, & Insulares circa C. post Vesperas exierunt ad Campum contra Vranam una cum CCC. CC. Equitibus Hervoye Voyvode.

Die Dominico Sept. X. in Cons. sapientum captum fuit, quod Philippus qui ad requisitionem DD. Rectorum Iadræ noluit exire Vranam; sed clausit se contra exercitum prædictum quod habeatur ex tunc pro infideli, & quod omnia bona ejus sint confiscata communi Iadræ tanquam rebellis.

Die Mercurii Octob. 12. Castrum Vranæ dedit se ipsi Domini A. Cap. nomine D. Regis Lancislai prædicti recipienti illud, quo die idem D. Capit. cum gente sua, & nostra ingressus est illud.

Die Dominico 11. Octob. idem Capit. intromisit domum S. Phil. de Georgiis, quæ est apud Ecclesiam S. Anastasiæ, & cepit habitare in ea.

Die Mercurii 19. Octob. idem Capit. cum circa 50. equis, & tres galeæ ejus iverunt sub castrum Lyube, & Cras die Iovis habuit illud Castrum, & die Veneris jam in crepusculo rediit Iadram.

Die Sabbati Octob. 14. Marculus, & Ioannes Garbiza secesserunt de Spaleto, euntes versus Vng. ut dicitur.

Et die Mercurii sequentis s. 25. Octob. D. Capit. prædictus cum tribus galeis in quibus fuerunt circa 40. homines s. Pagensium jam de sero profectus est versus Spal.

Die Iovis 9. Nov. applicuit Iadram unus Barcussius cum circa 30. Armigeris D. N. R. Lancislavi.

Die Dominico 22. Nov. venit Iadram cum una galea D. Ancolinus frater D. Capitanei prædicti.

Die Lunæ 13. Nov. in generali cons. Iadræ in quo fuerunt nobiles 53. non sincere fuerunt 6. de non 1. captum fuit per reliquos, quod Pagensium omnes domos, quas habent in Pago præcipitentur funditus vid. extirparentur radicitus, & omnes salinæ, terræ, loca, & quæcumque habent in insula Pagi confiscari in communi Iadræ. Die Dominico 19. Nov. Traguriensès cum magna solemnitate erexerunt vexillum D. R. Lancislai, & die Sab. prox. sequentis Sibenicenses fecerunt idem.

Die Veneris Nov. 24. idem D. Capitaneus reversus est Iadram cum galeis suis.

Die Veneris 1. Decembris applicuit Iadram stipendiator prædicti D. N. R.

Die eodem D. Capitaneus ad sonum

tubarum fecit proclamare in platea Iadræ quod quilibet Nobiles Iadren. tunc absens à Civitate Iadræ, qui moram traherent ubicumque in Dalmatia, Chroatia, vel etiam in Slavonia rediisse debuissent Iadram usque ad festum Nativitatis D. N. & qui fuisset, seu moram traheret, ubicumque remotus usque 40. dies prox. venturos inclusivè sub pœna contumaciæ, & infidelitatis, ac confiscationis omnium bonorum, & pœna eadem nullus eorum qui sunt in Iadra sine scitu ejus, quousque Regium explicaret oraculum eis exire deberent districtum Iadræ.

Die Sab. 9. Decembris D. Capitaneus prædictus intromisit domum S. Philippi de Georgiis, & ipsam pro parte D. R. Ladis. donavit Harvoio Voyvode.

Die Iovis 21. Decembris Spalatenses exicii per concordiam intraverunt Spaletum; & illorum de Civitate expulsi fuerunt, & Nobiles, & tres populares, & unus fuit privatus oculis.

Die Iovis 13. Decembris prædictus D. Capitaneus cum literis credentialibus præfati D. R. præcepit D. Abbati S. Cosme, & Damiani S. fratri Frederico de Georgiis, D. Paulo, & S. Luciano de Georgiis, Damiano de Begna, S. Georgio de Cedulinis, S. Simone Busiole, & Nicolæ Gregorii, S. Antonio, & Cresciolo Damiani S. Ioanni Mich. omnium de Nassis S. Misciolo de Calzina, filiis S. Magioli de Gallo ut vadant in Apulia ad prædictum D. R. qui omnes in eadem galea D. Capit. antedicti die Mercurii 27. ejusdem mensis Decembris recesserunt à portu Iadræ.

Die Dominico 28. men. Ian. idem D. Cap. intromisit bona S. Damiani de Nassis præcipiens ipsa describi per scribam ejus, præcipiens etiam Vxori suæ, & filio Petro, ut usq; tertiam diem evacuaret domum.

Die Sabb. 27. Ian. transmisit galeam suam in Apulia.

Die Lunæ Feb. S. D. Antonutius, & D. Franciscus de Cathaneis cum gentibus eorum armigeris una cum V. B. Harvoy, & S. Aloysio de Matafaris transiverunt versus Bihachium.

Eodem die D. Paulus Bisteno noviter creatus per Vngaros B. Croatiæ per gentes Harvoye ductus fuit captivus Iadram, & datus in manus D. Capitanei prædicti.

1402. Venerabilis D. Soror Mariza q. S. Crescii de Cedulinis Nobilis Civis Iadrę die Dominico 18. Feb. disponsata, & annullata fuit in Abbatissam Mon. Sanctæ Mariæ Monialium de Iadra.

Die Sabb. X. Martii ultrascriptus D. Abbas Rogovæ cum 2. Nobilibus una cum D. C. Trojæ s. D. Peruta, & cum nostris Ambasciatoribus s. D. Iacobo de Radunch, & Simone Detrico in galea prædicti D. Capit. & una cum D. Anzulino fratre ejusdem D. Capit. reversi sunt Iadram.

1403. die Sabb. 25. men. Aug. obiit S. Colanus de Begna.

1404. die Lunæ 7. Aprilis religiosa D. Francischina de Civalellis Abbattissa Mon. S. Nicolai Monial. de Iadra obiit, & cras die sequenti sepulturæ tradita fuit.

Et die Iovis ejusdem Aprilis 17. religiosa D. Soror Coliza filia q. D. Francisci de Georgiis monialis ejusdem Monasterii electa, & pronuntiata fuit in Abbatissam prædicti Monasterii, & die Sab. ejusdem men. April. 26. ipsa D. Soror Coliza migravit in Domino, & die sequenti s. Dominico, corpus suum traditum fuit sepulturæ, & die Dominico 11. men. Madii fuit confirmata, & consecrata in Abbatissam ejusdem Monasterii religiosa D. Soror Catharina filia q. S. Colani de Blass.

1403. de men. Iunii in insula Pasmani in loco dicto Othus quædam mulier Priba nomine, postquam moriretur, & sepulta esset in eadem insula per plures ibi existentes visibiliter visa est, & maximè, per quamdam aliam mulierem, quam ipsa mortua manu propria verberaverat, & nisi exproclamasset adjutorium, & cucurrissent gentes, quæ prope erant quasi interficiebat ipsam, qui adcurrentes viderunt eam, & exclamantem verberatam, & excapillatam, nec viderunt quemquam circa ipsam, sed dixit eis, quod visibiliter, & vidit, & cognovit ipsam, quæ mortua plures, & plures novitates fecit in domo q. Venturini de Cesena ibi existente, & demum coadunatis pluribus rebus, & massariciis d. domus in loco ubi expiravit in eadem domo imposuit igni, & nisi quidam insularii nocte ibi prope dormientes jam in aurora intrassent domum prædictam & extinguissent ignem combussisset domum cum omnibus rebus, & multas alias novitates fecit per Insulam, ita quod præ timore ibi in propinquo homines præsertim nocte non audebant morari, de quo die Veneris Iulii prox. seq. me ibi existente DD. Iacobo de Radunch, & Blasio de Soppe Rectoribus Iad. per filios d. Venturini s. Petrum & Iohannem, & per plures insulanos querimonia porrecta extitit, & petita licentia, ut possent sepulturam excoperire, & infigere cugnum in pectus ejus, quo ad prædicta jam cessaretur, quibus hoc concessum extitit.

1403. die Sabb. 22. men. Martii existentibus rectoribus Iad. D. D. Zaido de Matafaris, Antonutio de Grisogonis, & S. Ioanne de Victor bannitus fuit Ioannes filius S. Andreæ de Grisogonis extra districtum Iadræ per 50. milliaria, & per tempus unius anni &c. qui die crastina quæ fuit Dominica palmarum 23. ejusdem men. quia sic sententiatum fuit, & determinarum per ipsos DD. rectores recessit à Iadra in exilium.

1406. Die Sab. 27. Martii existentibus rectoribus Iadræ S. Antonutio de Grisogonis, S. Colano

Colano de Matafaris, & S. Crescolo de Crescava supradictus S. Io. vulneratus fuit super fronte per famulum S. Cresole de Civalellis.

1406. Idem Ioannes in exercitu sub Castro Novigrad die Iovis 3. Feb. sagittatus fuit in Coxa dextra.

1403. die Iovis 7. Feb. de nocte ante Crepusculum Arbensium exitii intraverunt Civit. Arbi, in quo introitu interfecti fuerunt S. Damianus, S. Stephanus de Dominis, S. Nicolaus de Zaro ejus filius adhuc puer mortaliter fuit vulneratus, interfectus, & fuit quidam Presbyter Lucas de Trag. & quidam popularis propter metum credens natando aufugere submersus est in mari.

Die Dominico immediate sequentis turris magna, quæ tenebatur pro D. N. R. à gente sua eisdem intrantibus reddidit se, & die Veneris de sero galeotta nostra, quæ fuit Pagensium sub Patronatu D. Fran. D. Pauli de Georgiis, qui etiam Ambasc. pro parte nostri Comitis ad ipsos intrantes ivit in favorem ipsorum Arbensium, qui aufugerant una cum D. Ludovico de Matafaris eunte cum Brigentino, in quo eadem die redierat à Cherso recessit à portu Iadræ, & die Iovis ejusdem men. Feb. 21. ipsa galeotta nostra ipso D. Ludovico adhuc remanente reversa est Iad. & ipso eodem die jam de sero ipse D. Ludovicus similiter applicuit.

1403. Tempore primiveris paucissimæ hyrundines venerunt ad partes nostras. & illæ quæ venerunt per plures dies ante tempus consuetum transfretaverunt ultra mare, & ubi aliis temporibus bis ante recessum nidificabant tunc semel.

Eodem anno nulla parva avicula prout passeres & similia apparebat apud nos, Muschæ infestæ ac ultra solitum modum gignitæ duraverunt per totam æstatem, pulices paucissimæ, & jam sequenti hyeme fuerunt maximæ siccitates, ita quod de aqua in puteis vix poterat reperiri, venti septentrionales à festo S. Luciæ de mense Decembris, quasi per dies 100. cum asperrimis frigoribus & insuetis continuo viguerunt profundissimæ nives, glacies grossissimæ, & latæ in montibus, & apud maritima, ita multi portus, & littora satis largè congelata fuerunt, per insulas nostras, & juxta Civitatem propter quod multi parvulorũ piscium in mari natantes mortui inveniebantur à piscatoribus, aucupes etiam capiebāt ranunculas paucas cum digitis sive pedibus desiccatis frigore, & gelu maximo, & inde circa finē men. Martii proximeq; sequentis cecidit quædam caligo in partibus istis, & tunc immediatè, & quasi eadem die apud nos multi Civium nostrorum nobilium, ignobilium, pauperum, divitum Laicorum clericorum ac religiosorum, & cunctorum hominum utriusque sexus ceciderunt in ægritudinem cum ingenti tussa, & capitis dolore, febricitantes ita eadem die similiter circa 15. nobb. de potioribus, & populares plusquam 20. jacuerunt infirmati, & in cursu s. dierum ultro C. numero posuerunt se in lecto, & demum subsequenter ultra M. infirmati sunt in Civitate nostra, ita quod non evasit domus aliqua, quæ careret ægritudinibus, imò quasi omnes de singula domo jacuerunt in lecto, pauci enim de ipsa infirmitate mortui sunt, & illi qui decesserunt pro majori parte fuerunt valdè senes.

1404. Die Dominico XI. men. Madii apparuit hora tertiarum Signum in cælo, apparuit enim sol circulatus arcu fœderis, quem extra circulum antecedebat Luna, & inter circulum sequebatur stella una.

1404. die Veneris 7. Octob. captus fuit Bellota de Pago per alios Pagenses, & ductus fuit in Pagum aliquibus vulneribus vulneratus, & cras de mane D. Paulus de Georgiis comes Pagi fecit ipsũ suspendere per ipsius famulũ ad furcas

Deinde de mense Feb. alii duo Pagen. ex . . . & unus Segniensis Mervicca s. capti ut sup. & ducti Iadram suspensi fuerunt s. ipse Meruicca ante Iadram, & alii duo ad portam.

Item die Iovis 4. s. men. Iunii sequentis adhuc unus Pagensis, qui captus fuerat pridie in Serixa nomine Zorcus fuerit coactus ad caudam equi usque furcas, & inde suspensus ad furcas prope Iadram 1405.

Item die Martis 20. Octob. adhuc unus Pagen. ad furcas suspensus fuit in puncta Michæ bonæ.

1405. die 7. men. Iulii vidi quoddam animal parvulum, non bene poterat discerni an gatta fuisset, quod habebat pedes 8. cap. 1. & caudas duas, & quasi videbantur duo corpora conjuncta juxta pectus caput magnum, ostendebat aurem, sed & cætera membrorum Gatta quod animal mortuum projectum erat prope Ecclesiam S. Platonis de Iadra.

Eodem anno die 24. Ian. Chocha Anconitanorum cum multis mercantiis Pannorum, & ramis eorum, & etiã Ragusiensium passa fuit naufragium in insulis nostris, quo perierunt homines ut dicitur 36.

1405. die 24. Iunii in festo S. Io. Bapt. exercitus Communis Venetiarum intravit Veronam per partem.

Eodem anno, & mense die Sabb. 20. Iunii D. Andriolus q. S. Stephani de Arbo cum nonnullis exititiis Arbensium per modum pacis, & concordiæ cum intrinsecis intraverunt Arbum hora vesperarum, & cras post celebrationem missæ solemnis in Ecclesia Cathedrali pacem, & unionem inter utrosque Sacramto. solenni firmaverunt.

1405. Die Veneris Martii 12. existentibus rectoribus Iad. D. Ant. de Grisog. tunc absente, S. Colano de Matafaro, & S. Gabrieli de Nosdrogna in secreto consilio Iadræ in quo fuerunt 13. Nobiles vid. D. Vidone de Mataf. D. Cresciolo de Cedulinis, & S. Ioanne de Nassis

S. Coxa de Begna S. Elia de Grubogna S. Gergio de Rosa, S. Francisco de Georgiis, S. Iac. de Ferra, S. Simone de Fanfogna, S. Colane de Galello, S. Crescio de Rainerii, S. Colane de Guano exam. loco D. Antonii Rectoris prædicti & me Paulo de Paulo captum, & deliberatum fuit per omnes quod Insula Nevaliæ intromittatur pro communi Iadræ, & ibi prope reparetur quoddam fortilitium.

1406. Die 9. Iunii Carlucius de turri de Neapoli regius homo introduxit nos in possessionem Nevagliæ.

Eodem anno die Lunæ 22. Martii constitutus fui Syndicus, & Procurator Fratrum, & conventus S. Dominici de Iadra per fratres conventus prædicti &c. Theodorus Not. &c.

1407. Die Martis mensis Aug. electus, & constitutus Procurator Mon. S. Mariæ monialium de Iadra Not. Theodorus de Prandin.

1406. Die Dominicali 26. Aug. combustæ fuerunt quædam domus S. Nicolai prope Mon. S. Nic. & Scala, qua ingrediuntur novitiæ intrantes Mon. & fuit de nocte circa primum somnum.

Eodem anno die Dominicali 3. Octob. existentibus Rectoribus D. Antonio de Grisog. Crescio de Betono, & Gabriele de Nosdrogna in generali cons. Iadræ infrascripti Nobiles Croatorum fuerunt accepti in Cives, & consiliarios Iadræ vid. . . . .

Eodem anno die Dominicali 9. Iunii existentibus Rectoribus DD. Vido de Matafaris, Crescio de Cedulinis, & S. Simone de Schavo abolitum fuit nomen meum à Consilio Sapientum ad petitionem Andreæ de Serzi, proinde q. dicto S. Andreæ de Grisogonis consanguineo meo, & S. Vet. de Calzina, quia ipse instabat, ut solverent impræstitum Ducati unius pro quolibet non obstante quod unius eorum filius & nepos, & alterius frater erat in exercitu sub castro Novi.

1406. Die Mercurii ante prandium Feb. 16. Castrum Novigrad. sub quo eodem anno die vid. 28. Martii prox. præteriti posuimus campum exercitus nostri, Capitaneo nostro S. D. Loisio de Matafaris ibi cum certis nobilibus nostris & gente nostra armigerum, reddidit se & illud gens nostra introivit, & die Sabbati men Feb. 26. exercitus noster per mare munito Castro Novigrad. recessit, & ivit versus Scrisia & intromisso fero Scrissiæ, ac fortificato turribus die Sab. men. Mart. 12. reversus est Iadram.

1407. Die Martis Iunii 21. consecrata fuit Ecclesia S. Grisogoni de Iadra die Sab. 25. Iunii in aurora fuit valde terribilis terræmotus.

1407. Die primo Iulii intravimus electi Rectores Iadræ D. Andreolus de Duminis Madius de Fanfogna, & Ego Paulus de Paulo.

Et 16. ejusdem men. D. Ioannes de Lucignano Bareti D. in generali Consilio Iadræ confirmatus fuit per unum annum in C. Iadræ cum Salario consueto * auri ad rationem solidorum 72. pro Ducato.

Die festo S. Iacobi de Galicia Iulii 25. incepit frataleа ipsius in Civ. Iadræ pro cujus solemnitate fuit cantata missa solemnis in Ecclesia S. Stephani de Iadra in capella ipsius S. Iacobi &c. existentibus Rectoribus Iadræ DD. Andreolo de Duminis de Arbo: Mozolo de Fanfogna, & me Paulo de Paulo.

1407. Die Martis Iulii primo filius S. Budoli de Rusco vulneravit cum gladio sub barba Ioannem de Casol. Cancell. Iadræ.

1408. Die Dominico 22. Aprilis quidam actus devotissimus factus extitit in Iadra per Franolum aporcorarium filium Anzeli de Galgano cum una imagine gloriosæ, cum imagine Gabrielis Archangeli fuerunt portatæ in Ecclesia fratrum minorum cum maxima solemnitate, & Comitata D. Archiepiscopo omni Clero, Rectoribus, militibus, & nobilibus multis Civibus, & forensibus, ac popularibus Dominabus, & fæminis puellis, Virginibus, & maritatis cū magnis cantionibus Ecclesiast. & musicis instrumentis, & cum multa effusione lachrymarum pro devotione, ubi consecratæ fuerunt per ipsum D. Archiepiscopum cum solemnitate missarum, quo die idem Francolus magnum fecit, & solemne convivium nuptiarum ad instar ipsius B. Virginis ob reverentiam.

1408. Die Aprilis 8. à Siben. fuit magnꝰ ignis, ita quod multæ domus concrematæ fuerunt.

Die Lunæ Iunii 25. D. Lucas de Firmo Archiepiscopus Iad. per homines Cyosi Castellani Iadræ captus in Archiepiscopatu suo, & ductus in Castrum extitit, quo facto, per omnes Ecclesias siluerunt campanæ, & Ecclesiarum aditus clausis portarum nulli patuit.

Et die Iovis ejusdem men. Iunii 28. quibusdam pactis, & conditionibus liberatus fuit.

Die Sabb. Iulii 14. existentibus Rectoribus D. Simone Detrici, S. Simone de Fanfogna, & Simone de Cedulinis electus fui Comes Pagi.

Die Mercurii ejusdem men. 25. recessi à Iadra causa eundi Pagum, & Iovis ante vesperas applicui Pagum, & cras die Veneris in mane elegi Vice Comitem, & Iudices.

1400. die Martis men. Martii 8. Petrus Vir Milize servitialis meæ de sera per quosdam Vlacorum dum solus pergeret ad molendina mortaliter super caput vulneratus, & multis vulneribus per totam personam peremptus fuit, & die Veneris ejusd. men. 25. sepultus fuit apud Ecclesiam S. Mariæ presbyterorum.

Ego Petrus Fantoneus V. I. Doctor hunc Libellu manu propria fideliter exemplavi ex quodam alio libello scripto manu q. D. Federici de Rosa, qui ibidem manu propria testatur se illum exemplasse fideliter ex quodam antiquissimo libello manu sæpius supradicti D. Pauli de Paulo script. 1544. die Iovis 13. Nov.

IO.

IOANNIS LVCII

NOTÆ AD HISTORIAM PRESBYTERI DIOCLEATIS REGNVM SLAVORVM DICTAM.

Regnum Slavorum Diocleatis à Commentariolo Marci Maruli in quibus differat in Notis ad Marulum indicabo, sed cum Diocleas plura referat, quæ nominibus, temporibus, rebusve gestis non congruant, ideo eisdem, qualiacumque sint, in suo statu relictis, evidentioribusque erroribus asterisco indicatis, aliquas animadversiones ponam, ut inde æquivocationes auctorum, tam qui vulgati sunt, quàm quorum opera adhuc manuscripta latent, apparere possint, neque mihi expendenda sunt, quæ Orbinus de Slavorum origine coacervavit, cum in his Notis alienos errores arguere nolo; Sed potius ne in eosdem cæteri incidant monere.

Num. I.

Gotthos hic auctor latinè Slavos dictos asserit, Procopius autem, qui primus auctorum Slavos nominavit, eos diversos à Gothis ponit; Ideò nisi quis Gotthos, pro Gettis sumere velit, Slavi, diversi à Gotthis fuere, ut in opere Regni Dalm. & Croat. relatum est.

Num. II.

Senuladi 2. Regis Regnum ab Adriatico Poloniam usque protensum asserit, de quo infra Num. 9.

Num. III.

Quæ de Bulgaris tradit, de Avaribus intelligenda essent, si aliqua temporum adaptatio, in relatis ab hoc auctore reperiri posset.

*Num. IV.

De Romanis, qui *Moroulachi*, id est *nigri Latini* vocantur lib. sexto Regni Dalm. & Croatiæ declaratur

Num. V.

Constantinum Thessalonicensem Philosophum inventorem litterarum Slavicarum, Populis Slavis, Christi fidem prædicasse, sacrosque libros in eandem linguam vertisse Diocleas refert, cæteri autem Auctores omnia hæc Cyrillo, & Methodio fratribus tribuunt, imò unum ex duobus Alfabetis Slavonicis *Bukuizam* dictum D. Hieronymo, alterum verò *Kiurilizam* ipsi Cyrillo tribuunt, à *Kiurul* nomine Slavo, quod Cyrillum latinè sonat, denominatum, sed cum ex Epistola Io. PP. 8. Suetoplucho Comiti scripta, ejusdem Cyrilli coævi constet, non Cyrillum, sed quendam Constantinum Philosophum fuisse inventorem litterarum Slavonicarum.

Litteras Sclavonicas à Constantino quodam Philosopho repertas quibus Deo laudes debitæ resonant jure laudamus. Ep. 247.

Si hic Constantinus, pro Philosopho Thessalonicensi Diocleatis, ponatur, de quo Breviarium Polonicum.

Sancti Confessores, & Pontifices Cyrillus, & Methodius fratres Constantini Thessalonicensis cognomento Philosophi Civis Constantinopolitani erant filii.

Cum Epistola Papæ Io. concordari posset, quamvis Constantinopolitanum Civem Brevianum asserat, tamen Civitatem quoque Constantinopolitanam ex Patritiatus dignitate patris ejus Leonis à Diocleate memorata habere potuit: Ideò Constantinum hunc, Thessalonicæ degentem, cum proximis Slavis conversantem, baptismum prædicasse, caracteres eis dedisse, sacramque scripturam vertisse, qua deinde filii sui Cyrillus, & Methodius usi sunt, argui potest: auctores autem cum eosdem fratres latè per Europam Slavicas nationes ad Christi fidem conversas per Cyrillum & Methodium cognoscerent, ipsis quoque omnia tribuerunt, Constantini patris nomine obliterato, quæ notitia Diocleati tribuenda est, quam ipse ex libro Methodio nominato habere potuit ut infra Num. 9.

Num. VI.

Hic cœcutire videtur Diocleas, cum conversionem omnium Slavorum & Regis Suetopelech ipsi tribuat Constantino, cui deinde Cyrilli nomen à Papa Stephano impositum fuerit, nam sicuti de Constantino literarum inventore convenit Diocleas cum Ioanne PP. coævo Cyrilli, ita de conversione Suetoplochi ab eodem discrepat, ut exemplis ejusdem Pontificis videre est, ideò hæc Diocleatem addidisse facilè suaderi potest ut infra.

Num. VII.

Michaelem Imperatorem breviarium quoque Polonicum memorat, ſed an his fuerit Michael Rangabe vel Balbus, vel tertius Porphirogenitus dictus Baſilii Macedonis præceſſor, non diſtinguit, nullius tamen Michaelis tempore Stephanum Pontificem fuiſſe conſtat, Stephanus enim 4. fuit tempore Leonis Armenii, qui inter duos primos Michaeles imperavit.

Num. VIII.

Ex his Salonitani, & Diocletani Archiepiſcopatuum juriſdictionibus presbyter Regnum ſuum, quod comentus eſt, dividere cognoſcitur, ſed in ipſa diviſione regiones confundit; Nam quamvis Maritimam in duas partes rectè dividat, prout ex eccleſiaſticis juriſdictionibus dividebatur ejus tempore, tamen cum quam Croatiam Albam, ſive Dalmatiam inferiorem vocat, eandem Croatiæ partem maritimam dicere debebat, quem verò Croatiam rubeam ſive Dalmatiam ſuperiorem, eandem non Croatiæ, ſed Serviæ partem maritimam fuiſſe conſtat, ut lib. 1. Regni Dal. & Croat. dictum eſt: Tranſmontanam autem Sumbræ, ſive Serviæ ſolæ tribuit, quam, quamvis in Boſnam, & Raſſam rectè dividat, tamen Croatiæ Mediterraneæ, & interamnenſis nunc Sclavoniæ dictæ mentionem omiſit, & ſi Croatia in Albam, & Rubeam dividenda eſt, quam ipſe Albam vocat, ea rubea dicenda eſſet, reliqua verò quam omiſit Alba.

In recenſione quoque Epiſcopatuum Spalatinæ Metropolis Arauſonenſem, ſive Belgradenſem cum Scardonenſi confundit, & Tinienſem qui ſuo tempore extabat omiſit: Et quamvis hæc ab eo inexploratè ſcripta reperiantur, tamen cum unicus fuerit ex antiquitate auctoritatem ſumpſit, ab eoque auctores relati ibidem errores, & æquivocationes mutuati ſunt.

Num. IX.

Methodium vocari librum legum Slavorum, in quo continebantur multa quæ inſtituit Rex Suetopelech Diocleas ait; Ex quo detegitur ejuſdem æquivocatio, nam ſicuti S. Methodium Suetopluchum Regem Marahenſium, cujus Regni fines Pannonias etiam comprehendebant, ad Chriſti fidem convertiſſe conſtat, multaque eundem uti Regni Metropolitam in ipſo Chriſtianitatis primordio ordinaſſe, & non ſolùm ad ſacram ſcripturam, reſque Eccleſiaſticas pertinētia, ſed etiam ad politicum Regni ſtatum gentibus litteris carentibus ſcripta reliquiſſe cenſendum eſt: Quem librum Methodum ab ejus auctore cognominatum argui poteſt, in quo, quæ de Conſtantino Theſſalonicenſi relata ſunt, reperire potuit Diocleas, quæ autem de ſuo addidit, Regnum Suetopluchi intra ſaccum reducens, ſibi ipſi contradixit, nam ubi ſupra num. 2. Suenuladi ſecundi Regnum uſque ad Poloniam protendens, in eo Pannonias quoque includit, hic Suetoploco Serviam cum Croatiæ parte tantum maritima tribuit, omiſſis Pannoniis: Serviam autem à Croatia diſtinctam fuiſſe ibidem ex antiquiſſimis Privilegiis, & auctoribus Diocleate antiquioribus relatum eſt.

Num. X.

Ante Paulimiri, ſive Beli tempora Rauſium ædificatum, ibidem dictum eſt, immò ante ipſius Suetoplochi converſionem, quem 14. generationibus ante Belum ipſe Diocleas ponit.

Num. XI.

Creſimirum filium Tieſcimiri Regis Serviæ, & Croatiæ rubeæ Diocleatis Croatiam albam ex Avi ſucceſſione conſecutum Diocleas refert; eundem Boſnam acquiſiviſſe memorat, cui filium Stephanum ſucceſſivè, eiſdemque regionibus dominatum fuiſſe ſcribit. Stephanum quidem Creſimiri filium fuiſſe, at Creſimirum ipſum non Tieſcimiri Regis Serviæ filium ſed Creſimiri Croatiæ, majoris dicti, ex Privilegiis Regum Croatiæ oſtenſum l. 2. c. 8. de Regno Dalm. & Croat. ideo ſicuti inter Croatiæ, & Serviæ Principes, ut pote vicinos, multoties amicitiam, affinitatem, & bella interceſſiſſe veroſimiliter credendum eſt, ità ſucceſſio à Diocleate memorata non congruit, quamvis tempora non diſcrepent, cum eundem Creſimirum coævum fuiſſe Petro Bulgariæ Principi ex Io. Curopalate conſtet, quem mortuum, Creſimiro vivente, Diocleas aſſerit.

Saracenos ex Sicilia venientes Dalmatiam populaſſe, tempore Paulimiri Beli adhuc Romæ degentis Diocleas refert, at cum Petrum Bulgariæ Principem Tieſcimiri Beli nepotis tempore mortuum ſcribat, id autem Imperante Io. Zimiſce eveniſſe Cedrenus, & Curopalatas tradunt, quod circa annum D. 970. evenit, ideò ex relatis à Diocleate hæc Saracenica invaſio ante id tempus pluribus annis eveniſſe dicenda eſſet, ſed Cedrenus eandem anno 1032. Imperante Romano Argiro ponit, Civitates autem everſas non memorat, ex quo Diocleatem everſionem Civitatum Dalmaticarum à Slavis circa an. D. 638. factam cum hac Saracenica invaſione confundere dignoſcitur, & propterea Raguſii ædificationem Belo Regi tribuit, cum Cedrenus eoſdem Raguſinos cum Nicephoro Patricio Nauplii Præfecto hos Saracenos prælio viciſſe ſcribat.

Num. XII.

In diviſione Regni inter filios Prælimiri Diocleas enumerat tantum aliquas Serviæ partes, ſed non integram Serviam, Croatiam autem Creſimiro tribuit.

Num. XIII.

De Samuele Bulgaro convenit Diocleas cum Cedreno, & Curopalate, prout in cæteris deinde Regibus ab ipſo relatis, ſed in anterioribus tàm in rebus geſtis, quàm in Regum ſtirpe cum

Con-

Constantino Porphir. non convenit, unde autem hanc suorum Regum successionem sumpserit, & an antiquiores Suetoplochi ab ipso libro legum Slavicarum Methodio dicto, vel alio simili Reges, Principesve aliorum locorum suo Regno adaptaverit, nihil quod dicere possim habeo; Stirpem autem eorumdem ordine à Diocleate relato ponam, non ut ex eorum serie aliqua auctoritas huic historiæ addenda sit, sed ut eorum quorum apud auctores Græcos mentio reperitur certitudo appareat, antiquioribus in sua incertitudine relictis, simulque ex Porphirogenito Serviæ Principes ponentur, ut differentia cum Diocleate appareat, prout & Bulgarorum Regum, qui ab auctoribus nominantur, ut cum nominatis à Diocleate simul inspici possint.

Num. XIV.

De Radomiro, & Vladislavo Cedrenus, & Curopalata ferè eadem. De S. Vladislavo Cedrenus opera Davidis Archiepiscopi Bulgarorum se dedidisse, postea perfidè necatum scribit: Ex quo Davidem fuisse unum ex duobus Episcopis à Diocleate nominatis dignoscitur.

Num. XV.

Mortes Radomiri, & Vladimiri Diocleas ex instigatione Basilii Imperatoris factas refert, Cedrenus nihil de instigatione, fugatum tantum eundem Ioannem à suis exploratoribus sibi Slave nuntiantibus *Bezite Tzesar* id est (fugite ecce Cesar,) sed quamvis tunc fugatum ad Dyrachium tamen oppugnandum reversum anno 1017. ibi occisum incertum, à quo Cedrenus refert, quam mortem ob necem B. Vladimiri Diocleas divino judicio tribuit.

Num. XVI.

De Bulgaria à Basilio devicta Cedrenus, & Curopelates ferè eadem, tunc Croatiam quoque Basilio deditam ibidem relatum est.

Num. XVII.

Hic Bodinum, Nepotem Michaelis ex Petrislavo filio secundæ Vxoris, cum Bodino filio primæ uxoris confundit, nisi transcriptoris error sit, & illa verba de Bodino Petrislavi filio.

Qui dominavit totum Regnum

infra ponenda sint quando Bodinum filium constituit Bulgariæ Regem, nam Curopalata Bodinum filium Michaelis Regem Bulgaris à patre datum, victorem de Romanis primo, mox captum, deinde Antiochiam relegatum, & Patris intuitu à Venetis magno pretio pacto liberatum, & in patriam reductum testatur, & quem Regem Dobroslavum Diocleas patrem Michaelis fuisse, Cedrenus, & Curopalatas, Stephanum, Vladislavum dictum, Triballorum, & Serviorum Principem scribunt: Sed sicuti Græci nomina mutare soliti sunt, ut ibidem observatum est, ita hunc Stephanum Græco more vocasse facili suaderi potest, quem Curopalata loco Dobroslavi Vladislavum vocaverit.

Num. XVIII.

Huic Petro Antibarensi Archiepiscopo scripsit Alex. PP. 2. a. 1062. ut ibidem ex Baronio relatum est.

Num. XIX.

De Iaquinta filia Archirizzi de Civitate Barensi uxore Bodini concordat Diocleas cum Lupo Protospata referente.

1081. *Robertus Dux intravit Tricharim mense Octobris, & eodem mense Octobris, & eodem mense Archirizi perrexit ad Michaelem Regem Sclavorum, dedítque ejus filio ejus filiam in uxorem.*

Num. XX.

Belcanus, & Marcus Iupani Rassæ constituti à Bodino Rege. De Bodino Rege, ejusque patre Michaele plura Anna Comnena in suis Alexiados libris. & de Bolcano, quem strenuum, & vafrum hominem describit.

Num. XXI.

Stephanus *Knez* Bosnæ, id est Comes à Bodino constitutus.

Num. XXII.

Anna Comnena Dyrrachium Alexio restitutum per eosdem qui intus erant, Pecuniis & promissis illectos, scribit; Sed sicuti eadem refert Bodinum spectatorem fuisse inter Alexium, & Robertum, & promissa in prælio auxilia præstare noluisse, ita mortuo Roberto ex dissensione inter filios ejus secuta, Bodinum Alexio ad recuperandum Dyrrachium favisse, ut Diocleas refert, argui potest.

Num. XXIII.

Pro Duce Calo Ioanne Cumano, Imperator Calo Ioannes Comnenus reponendus est.

Num. XXIV.

Contostephani Classis Præfecti memorat Nicetas in gestis Emanuelis, hic Alexius ejus filius esse potuit *Kyri* Græca prolatione Dominus Alexius vocatus.

Num. XXV.

De Radoslavo Nicetas, & Cinnamus acta Emanuelis referentes nihil memorant, prout neque de Rege Georgio ab Alexio capto, & Constantinopolim ducto.

Nicetas tamen, & Cinnamus Bachini Archizupani Serviæ quam antiquo vocabulo Dalmatiam vocant, memorant.

Num. XXVI.

Filius hic Vroscii Dessa esse debuit, cum Vroscium sive Vresin Vulcani Rassæ Iupani consobrinum, Alexio Imperatori obsidem traditum, Anna Comnena memoret: Isque debet esse Dessa ex domo Nemanica, quæ deinceps post Emanuelis mortem dominium dilatavit, cum Cinnamus eundem designare videatur dum

apud

Apud Dalmatas fratrem Velsis cujus nomen ignorat præfuisse scribat, & deinde hunc Velsin sive

Vresin simul cum Dessa fratre

nominet, & tertio.

Primislavum, Bolusen. & Dessam

fratres Serviæ rectores memoret, inde cognoscas Græcos inflexione sua Vroscium, Velsin, Vresin, & Bolusen nominasse.

Et sicuti Cinnamus Desam præpositum ab Emanuele scribit & Archizupanum Serviæ constitutum, ita ex hoc Dessa stirpem Nemanicam Orbinus deducit, ut apud ipsum videre est quamvis nomina eorumdem cum relatis à Niceta descendentibus à Nemane non conveniant nam ubi

Nicetas ponit

Neeman Triballorum Princeps
|
Stephanus Monachus effectus
/ |
Volcus — Stephanus Eudoxia Alexii fratricidæ dicti filia uxor.

161. Orbinus

Nemagna
| |
Simeon, Tihomil
/ | \
Rasco, Stephanus, Vuksan

Ideo nisi quis Stephanum Simeonem in Monacatu vocatum dicat, non conveniunt hi duo. Volcus autem cum Vuksano idem sunt, cum quod Græci *Volcus* dicunt, id Slavi *Vuch, Vuchsan*, *Vuchac*, quod Lupum significat.

Hæc pro corroboratione eorum, quæ Diocleas refert, quorum apud auctores memoria reperitur annotare volui, ut inde cognoscatur auctorem, qui in antiquioribus alienos errores æquivocationesve secutus est res suis temporibus proximas referendo vera scripsisse, ut relatum est l. 2. c. 14. Regni Dalm. & Croat. & quamvis Græci Auctores Reges à Diocleate relatos Reges non nominent, præter unum Bodinum Bulgariæ Regem de quo Curopalates relato ejus in patriam reditu

eique (scilicet Pater Michael Serviæ, & Triballiæ Princeps) restituit Imperium atque hic post Patris obitum, nostraque tempestate regnavit.

Latini tamen Scriptores uniformes hos eosdem Reges vocant, nam Gregorius septimus Summus Pontifex eidem Michaeli Serviæ Principi scribens ep. 12. ait:

Michaeli Sclavorum Regi salutem, & Apostolicam benedictionem. Dat. Romæ 1078.

Sicut & Lupus Protospata supra relatus eumdem Michaelem Slavorum Regem nominat, hosque secuti sunt cæteri Latini, gesta Francorum referentes, quando in Terram Sanctam procedebant, ut Raimundus de Agiles descripto difficili itinere per Dalmatiam ab ipso Sclavoniam dictam.

Tandem post multa laborum pericula apud Scodram ad Regem Sclavorum pervenimus.

Et Vuilielmus Tyrii Archiepiscopus lib. 2. cap. 17. iter comitis Tolosani describens.

Pervenientes ad locum cui Scodra nomen Sclavorum Regem ibi repererunt.

Sic Scodra sicut antiquitus Regum Illyricorum sedes fuit, tunc quoque Regni Sclavonici, sive Dalmatiæ orientalis, Regia fuit, quæ de Michaele, vel potius Bodino intelligenda esse, Latinis tunc usitato vocabulo, Sclavorum Rege dicto tempore expendenti constabit, sed sicuti Bodinum, & patrem Michaelem in Bulgaria quoque dominium habuisse ex relatis Græcis & ipso Diocleate apparet, ita ipsorum antecessores Serviam tantum possedisse ex relatis ab eodem Diocleate constat; Serviorum autem vocabuli originem Græci ex Latino sermone derivantes, à servitute dictum asseruerunt Const. Porphir. de administr. Imperii c. 32.

Serbli enim Romanorum lingua Servi dicuntur, & Serbula vulgo servorum calciamenta. Serbulianique ita viliter ac pauperum in modum calceati: Serbli autem cognominati sunt, quod Romano Imperatori servirent.

Hæc eadem à Græcis mutuatus Vuilielmus Tyrius libro 20. cap. 4. quando cum Imperatore Emanuele in Servia præliaturo se venisse scribit.

Detinebatur porrò eo temporis articulo Imperator in Servia, quæ regio montuosa, & nemoribus obsita difficiles habens aditus, inter Dalmatiam, &

am, & Vngariam, & Illyricum media jacet, rebellantibus Serviis, & confidentibus de introituum ad se angustiis, & de inpervia eorum regione. Habent vetusta traditiones hunc omnem populum ex deportatis, & deputatis exilio, qui in partibus illis ad secanda marmora, & effodienda metalla damnati fuerant, originem habuisse, & inde etiam nomen traxisse servitutis: Est autem populus incultus absque disciplina montium, & sylvarum habitator agricultura ignarus; Gregibus, & armentis copiosi, lacte, caseo, butyro, carnibus, melle, & cera uberius abundantes. Hi magistratus habent, quos Zuppanos vocant, & Domino Imperatori aliquando servivit, aliquando de montibus, & sylvis egredientes omnem circa se regionem ut sunt audaces, & bellicosi viri, depopulantur.

In hac *S*erblorum nominis à Servitute denominatione Græcos, & ex eis Latinos hallucinatos sciunt, quicunque Slavum idioma calentes, contermini *S*erblianis sunt, nam quos Slavi *Srbglianos* dicunt, hos Græci asperitatem vitantes *Serblos* sive *Serbulianos* vocant: terram autem quam habitant, Slavi *Srbska* vocant, quod cum Græcis difficile esset proferre *Serviam* dixerunt, & sicut Constantinopoli post Imperii declinationem latinus sermo diu in usu fuit, ita denominationem Serviorum à servitute voce latina promanasse comenti sunt, cum in Servia inter asperitates Scardi montis metallorum fodinæ existant, ex Servis ad metalla damnatis Servios originem traxisse. Vuilelmus à Græcis edoctus scripsit sed prout *Srbglianorum* nomen nationis Slauicæ est, & *Srbska* regionis eorundem, ita eadem loca post Imperii declinationem *Srbglianos* occupasse constat, prout ipsis contermini *Hruati* & *Bugri* itidem Slavicæ nationes, quæ Croati, & Bulgari dicuntur effecere, & quamvis agrestis conditionis sint (quod commune est cum cæteris montana incolentibus) tamen eadem loca invitis Græcis occuparunt, quod imbecillitatem illorum indicat, & ab eodem Tyrio ignominia taxantur.

Notandum etiam est tempore Michaelis Serviæ, & Bodini Bulgariæ Regum, Epirum reliquaque loca, quæ Slavi possidebant, à Latinis Bulgariæ nomine censita fuisse, ut Abbas Gaufridus illorum temporum Northmannicus scriptor gesta Roberti, & Boemundi in Epiro referens, pluribus in locis in Bulgaria, & apud Bulgaros eosdem fuisse scribit, & Vuilelmns Tyrius l. 2. cap. 1.

Bulgarorum gens inculta à tractu septentrionali egressa, à Danubio usque ad Vrbem regiam, & iterum ab eodem flumine ad mare Adriaticum universas occupaverat regiones, ita ut confusis Provinciarum nominibus, & terminis, totus iste tractus, qui in longitudine habere dicitur iter dierum XXX. in latitudine verò X. vel amplius Bulgaria dicatur, miseris Græcis ignorantibus, quod hoc ipsum nomen eorum protestetur ignominiam.

Quomodò autem successu temporum Bulgarium nomen diminutum fuerit, & Vulachicum loco ipsius successerit relatum est lib. 6. Cap. ult. de Reg. Dal. & Croatiæ.

IOAN-

IOANNIS LVCII NOTÆ AD COMMENTARIOLUM MARCI MARVLI.

MArcus Marulus Patritius Spalatensis vir celeberrimus, & inter sui seculi viros laudatissimis moribus, & pietate insignis, cujus doctrinam testantur, non solùm opera vulgata, sed etiam quæ adhuc apud suos gentiles manuscripta reperiuntur. Commentariolum à Concive rogatus Latinum fecit, quod in *Craina* repertum refert; Sed cum *Craina* limitaneam regionem significet, ideo plures finitimæ regiones tali nomine nuncupari solent, de qua Craina Marulus intelligendus sit ex hac ejus Epistola percipi non potest: Extat tamen apud me Presbyteri Hieronymi Kialetich exemplar, Slavo idiomate, sed caractere latino, conscriptum, quod ex ipsius Papalis exemplari in *Craina Marchovichiorum* reperto, & Slavo caractere exarato se verbatim transcripsisse testatur An. D. 1546. die 6. Octobris Almissi. Marchovichiorum autem Craina in diæcesi Antibarensi reperitur, ibi ergo commentariolum inventum dicendum est; Versionem hanc Marulum fecisse dignoscitur, ut viro sibi amicissimo satisfaceret: extant enim multæ Epistolæ, & epigrammata invicem scripta mutuum amorem indicantia; Quanti autem Marulus hanc historiam fecerit, in fine dicam.

Huic commentariolo Marulus titulum posuit:

Regum Dalmatiæ, & Croatiæ gesta.

Cum enim desinat in ejusdem Regni extinctionem, ipsius quoque Regni titulum Marulus rectè præposuit, qui in hac sua versione id tantum de suo addidit, cætera verò vertisse contentus fuit, ut in fine.

Hujus Historiæ Originale esse idem cum Presbyteri Diocleatis Regno Slavorum, usque ad Ciaslavum Regem ordine 26. filium Radoslavi cognoscitur, sed Diocleatis præfatio deest in hac Maruli, prout etiam in ejusdem originali Slavo.

Num. I.

Diocleas Anastasium Imperatorem ponit, textus Slavus Basilium; Sed cum S. Benedictum ambo nominent, Marulus Iustinianum coævum Benedicto, loco Basilii reposuit, annumque omisit, quod in Slavo 357. perperam positum reperit.

Num. II.

Sicuti enim supra annum non rectè positum animadvertens omisit, ita hic Totilæ temporibus congruens scilicet 547. addidit, quod in Slavo, & in illo Diocleatis non extat.

Num. III.

Pluribus in locis aliqua pro clariori intelligentia addidit, hic, illa verba: *Quæ nunc Croatia* & *Iustinianus* quæ textus Slavonicus non habet.

Num. IV.

Hic quoque Sevioladi regnum usque ad Poloniam protensum refert, quod Slavonicum exemplar in

Bosnam, Valdemin usque Poloniam tàm maritimam, quam transmontanam

comprehendisse scribit, in

Valachiam, Dalmatiam, Croatiamque

usitatis, & magis regiones significantibus vocibus vertit Marulus.

Num. V.

Textus Slavonicus Croatiam tantum populo repletam refert, quod Marulus, ex distinctione infra posita, in *superiorem Dalmatiam Croatiam nuncupatam* vertit.

Num. VI.

Flumen *Velia* textus Slav. Diocleas autem Vuolya, à quo Vulgari.

Num. VII.

Quam textus Slavus Sledusiam, & Diocleas Sylloduxiam, hanc Marulus Seleuciam forsan, ex notiori apud Geographos nomine, sed an in Europa aliqua Seleucia fuerit, non constat.

Num. *VIII.*

Tex. Sl. Bladinum nominat, Salonam autem non memorat.

Num. IX.

Tex. Sl. ait Satimerum filium ultimi ex quatuor Regibus quod Marulus omisit, eumdemque Diocleas Zuanimirum ponit ex progenie 4. Regum, non ultimi, uti textus Slavus.

Num.

Num. X.

Hunc Constantium Diocleas Constantinum vocat, & filium Leonis Patritii, quod textus Slavus non habet.

Num. XI.

Quem Diocleas Suetopelech nominat, hunc Tex. Slav. & ex eo Marulus Budimirum, sed Diocleas Constantinum in Monacatu Cyrillum vocatum refert, quem ordinatum à summo Pontifice Monacum Tex. Slav. tradit, sed nomen mutatum non refert, quod Marulus inter superflua reputans omisit.

Num. XII.

Constantinum Imperatorem Tex. Sl. ponit, prout & Marulus, sed Diocleas Michaelem; Michaelem autem in autographo fuisse ex eo dignoscitur, quia Textus Slavus legatos Michaelis Imperatoris nominat, quos Marulus omisit, cum Constantini, non Michaelis Imperatoris nomen invenerit: Sed Constantin. non debuit esse nomen Imperatoris, sed Vrbis Constantinopolitanæ, quod Papalis in transcribendo pro nomine Imperatoris sumpsit, Marulumque fefellit, sed unum pro alio posuisse nihil interest, cum cujus Michaelis tempore hæc evenerint, non constet, ut in notis ad Diocleatem relatum est.

Num. XIII.

Tex. Slav. montem Alivoy, Marulus campum Cliuna (cum & campus, & mons Cluinæ, *Hliuno* Slavo idiomate dictus, extet) vertit; Diocleas autem planitiem Dalmæ vocat.

Num. XIV.

Salonam à Gothis destructam Marulus vertit, prout in Slavo invenit, eadem quoque Thomas Archidiaconus Spalatensis ante Marulum 200. ferè annis scripsit, de qua re lib. 1. Regni Dal. & Cro.

Num. XV.

Delmini ruinas hic nominat, ubi concilium factum dicit, supra autem apud Hliunum eundem factum retulit: Diocleas autem Dalmæ locum hic quoque repetit, Dalmini enim antiqui situs in Dalmensi planicie positus, hodie *Dumno* dicta, terminus inter Croatiam, & Serviam maritimus fuit: ideò rectius Diocleas cum Hluinum in Croatia inclusum fuisse ostensum sit ibidem.

Num. XVI.

Banos Tex. Sl. *Duxi* aut *Shercezi* Duces voce latina, & Teutonica *Therzogh* scripsit, quod apud Diocleatem non reperitur, inde cognoscitur exscriptorem primum hujus historiæ, sicuti præfationem Diocleatis, vel non reperisse vel omisisse, ita hæc Banorum nomina, Latinum, & Teutonicum addidisse, ex quo post Ducatum S. Sabæ institutionem exscriptum exemplare Slavonicum dicendum est, quod evenit anno 1440. quando Fridericus 3. Germaniæ Imperator Stephanum Ducem instituit, qui Teutonico vocabulo dictus fuit *Hertzog* & ab eo, ejusque posteris Ducatus usque in hodiernum diem *Herzegovina* dicitur.

Num. XVII.

Quem Diocleas librum legum Slavorum *Methodium* dictum scripsit, hunc eundem in Croatia existere *Methodes* Marulus vertit Tex. Sl. autem apud Harvatos relictum reperiri librum *Metodios* nuncupatum habet, ex quo prodit se Croatum Scriptor, nam si Servianus esset, vel generali vocabulo Slavorum usus fuisset, prout Diocleas, vel apud Servianos librum existere scripsisset, nam, sicuti Croati suum particulare Idioma, Croatum vocant, ita Servii suum Servianum, sed quando generali cognomine utrique utuntur, Slavorum commune cum cæteris Slavis nomen, proferunt, quem librum Methodium vocatum ait Diocleas, Marulus verò Methodem, additque eundem rationalem latinè dici posse, scilicet ex vocis græcæ significatione interpretationem deducens, sed à nomine proprio Methodii deducenda est libri denominatio, ut in notis ad Diocleatem.

Num. XVIII.

Vladislavus Tex. Slavus. Stephanus Vladislav.

Num. XIX.

Text. Slavus in fovea à feris devoratum refert.

Num. XX.

Hic Polislavus inter Reges Diocleatis non reperitur, sed loco Polislavi filii Vladislavi ponitur Tomislavus frater ejusdem.

Num. XXI.

Filios hic omisit Marulus, quorum majorem natu Sebeslavum Tex. Sl. successisse refert, non nepotem, ut Marulus.

Num. XXII.

Partem Macedoniæ ad campos Argolidis vergentem Tex. Sl. campos *Paugnia* dictos ponit.

Num. XXIII.

Loco Tuerdislavi Tex. Slav. ponit Kristivoy nepotem.

Num. XXIV.

(Missis qui nunc Bosnenses dicuntur) Tex. Sl. significat tantum populos surrexisse contra Regem, ipsumque occidisse, sed non specificat regionem, deindeque filium de Bosnensibus vindictam sumpsisse scribit, qui fuerant in causa, ut pater occideretur, ex quo Marulus à Bosnensibus interfectum refert: Sed Bosnam hodiernam in Mysia existere Marulus quorundam opinionem secutus scripsit, quam minime probare possum, cum Bosna pars Dalmatiæ fuerit ut ibidem relatum est.

Num. XXV.

In Tex. Sl. (quem quamvis Chialetich verbatim se rescripsisse testetur) aliqua desunt, quæ hic Marulus ponit de Bilico Bano, quem neque Diocleas nominat, sed tantum Croatiam albam rebellasse scribit.

Num. XXVI.

Tex. Sl. Vladislavum non nominat, Diocleas verò hunc Vladislavum Kill vocat.

Num. XXVII.

Abhinc discrepare incipit hic textus à Diocleate, nam hic omissis iis, quæ refert Diocleas de Tychomilo in Rassa se magnum Zupanum vocante, & cæteris Banis dominantibus in suis regionibus, reversionem tantum Radoslavi refert, quem Diocleas Romæ mortuum, & sepultum tradit, & loco ipsius nepotem Pauli mitum, Belum dictum ex Petroslavo filio rediisse scribit, hic autem filium Colomanum ponit, & abinde sequẽtes Reges, qui Croatiæ dicti fuere, in toto à Diocl. diversus: ex quo cognoscitur originale utrorũq; fuisse idem, nisi, ubi ab exscriptoribus aliqua mutata, vel omissa fuerunt; à Radoslavo autem citra, sicuti Diocleas Serviæ Principes Croatiam quoque possedisse scripsit, ita ipsius Croatiæ avulsionem à Servia indicat. Hunc autem quem Marulus vertit Croatus aliquis continuare voluit, Regesque inexploratè coacervavit.

Diocleas verò præfatione sua præmissa, Radoslavi successores continuavit, & quamvis usque ad Samuelis Bulgari tempora aliqua incongruè scripsit, tamen melius deinde, quam Croatus seriem Regum, & rerum gestarum continuavit, ut in notis ad eundem.

Num. XXVIII.

Radoslavum reversum inter Croatos vixisse Tex. Sl. refert; Marulus autem, cum eorundem Regum aliquos, uti Cresimirum, & Zuonimirum fuisse Croatiæ, & Dalmatiæ Reges sciret, inter Dalmatas maris accolas vixisse scripsit, uti Dalmatiæ Reges, de quibus lib. 2. de Regno Dal. & Cro.

Num. XXIX.

De Colomano Cresimiro, & Zuinimiro Regibus Croatorum ibidem, nam inter Reges Croatorum Colomanus non reperitur, & inter Cresimirum Primum alter Cresimirus fuit, cui Stephanus filius, huic alter Cresimirus Petrus dictus, cui Zuonimirus Slavizo interjecto successerunt.

Diocleas quoque Cresimiri Secundi successorem Stephanum filium ponit, abinde cognoscitur hanc successionem Regum Croatorum cœcutire, ut ibidem latius.

Num. XXX.

Hæc de Zuonimiro Rege à Summo Pontifice, & Cæsare requisito, ut Hierosolymitanam expeditionem juvaret, composita sunt ex pluribus incongruis, primo quinque Ecclesiæ, & campus Merulæ locus congregationis in Croatia non sunt, sed in Vngaria, 2. anno 1079. Zuonimirum occisum asserit, quem vixisse usque ad annum 1087. ex ejusdem Privilegiis constat, 3. non Belam Regem post mortem Zuonimiri, sed 5. Vladislavum Croatiam occupasse ibidem relatum est, 4. Hierosolymitana expeditio anno 1095. decreta fuit, & anno sequenti executa, quando jam Croatia ab Vngaris occupata fuerat.

Quæ de Bela primo refert Marulus Tex. Sl. Belam tantum nominat, Marulus primum addidit, & in fine tradit Bosnenses quoque & Naronenses sortitos fuisse alienum Dominum Tex. Sl. de solis Croatis refert.

Num. XXXI.

Ex hac Maruli declaratione dignoscitur virum cordatum versionem fecisse, ut amico satisfaceret, non ut historiolæ fidem præstaret, tamen conatus est aliquos textus errores restituere, nihil de sententia dimittens, & aliqua superflua prætermittens, neque tamen ex eo inconsideratè scripta autenticare voluisse se declarat. Sed qualiscumque hæc historia sit, ex Maruli versione auctoritatem sumpsit, Marulique vocatur, ea in Italicum quoque sermonem versa reperitur, ita ut huic historiæ fidem adhibens Ioannes Tomco Episcopus Bosnensis in vita S. Ladislavi R. Vngariæ scripsit mortem Zuonimiri evenisse anno 1085. post Claromontanum concilium ab Vrbano secundo celebratum, ita Tomcus alioquin vir studiosus, & eruditus, ut necis occasionem in hac Maruli historia relatam salvaret, in evidentem achronismum incidit, nam causa expeditionis Hierosolymitanæ, tempore Zuonimiri evenire non potuit, cum Vngari dominium Croatiæ acquisiverint anno 1091. id est 4. annis ante Concilium Claromont. imò neque quæ Thuuroz & Bonfinius referunt Sanctum nempe Ladislavum Vng. Regem electum fuisse Imperatorem Hierosolymitanæ expeditionis, cum eundem anno 1095. 3. Kal Augusti mortuum uniformes asserant, Claromontanum verò concilium, ut Baronius ex Bertoldo ejus ævi Scriptore probat.

An. 1095. In Galliis ad Clarum Montem Synodus Generalis à D. Papa in Octava S. Martini congregata est.

Post mortem ergo S. Ladislavi quatuor ferè menses Claromontanum Concilium celebratum fuit, in quo ipsa expeditio indicta, sed manuscriptus codex rerum Vngaricarum ex quo Thuuroz suum Chronicon composuit S. Ladislavum ad Imperium à Teutonicis invitatum refert, de Hierosolymitana expeditione ne verbum quidem, ideò Thuurozii, & Bonfinii additiones à quopiam tempora non observante sumptæ fuere, sequitur Tomcus ibidem.

Sanctum Ladislavum Apostolica Auctoritate ad quam jus Regni Dalmatici, Croaticique pertinet eorundem, Regnorum jure donatur perpetuo.

Quod, si verum esset, Vngarici Scriptores retulissent, & multò magis Cardinalis Baronius accuratissimus Annalium Ecclesiasticorum scriptor, prout de Zuonimiri investitura retulit, ita de hac donatione facta S. Ladisl. mentionẽ fecisset: at cum à nullo referatur pace tanti viri, cujus memoriam veneror, hæc inexploratè scripsisse mihi videtur.

Marci

Marci Maruli
Reges Dalmatiæ, & Croatiæ.

Sfioladus Gottorum Rex

Bruſſus Totila

1 Stroilus

2 Sevioladus

3 Selimirus

4 Bladinus

5 Ratimirus

6, 7, 8, 9

10 Satimerus

11 Budimerus

12 Suetolicus

13 Vladislavus

14 Polislavus

N. filia

15 Sebeslavus

16 Milivoy — 17 Bladimerius

18 Canimerus

19 Tuardislavus

. . . . .

20 Oſtrivoyus

21 Tolymerus

22 Pribislavus

23 Cepimerus

24 Suetozarus

25 Radoslavus

26 Seislavus — 27 Colomanus

28 Chriſmerius

29 Zuonimerus

Presbyteri Diocleatis
Reges Slavorum.

Senuladus

1 Oſtroilus — Brus — Tottila

2 Senuladus

3 Sellymirus

4 Bladinus

5 Ratimirus

6, 7, 8, 9

10 Zuanimirus

11 Suetopelech-fit Chriſtian.

12 Suetolich

13 Vladislavus — 14 Tomislavus

15 Sebeslavus

16 Rasbivoy — 17 Vladimir

18 Caranimirus

19 Tuardoslau-Croat. rebell.

. . . . . .

20 Oſtrivoy

21 Tolimir

22 Predislavus

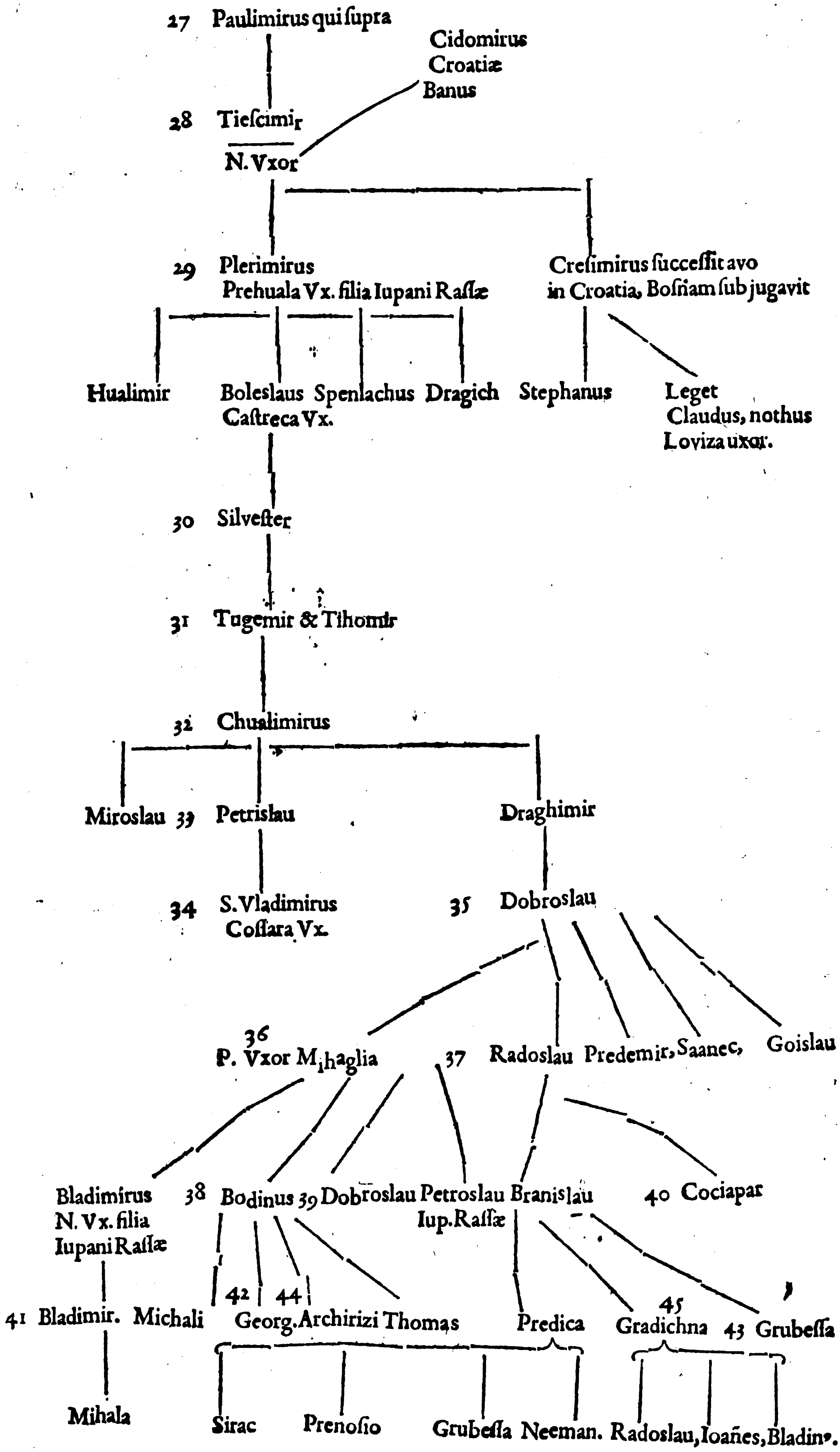
23 Crepimirus

24 Suetozar

25 Radoslau

Bolomirus — 26 Ciaslau Croatia rebellat — Petrislau ex Romans

27 Paulimirus dictus Bello & Bellimir.

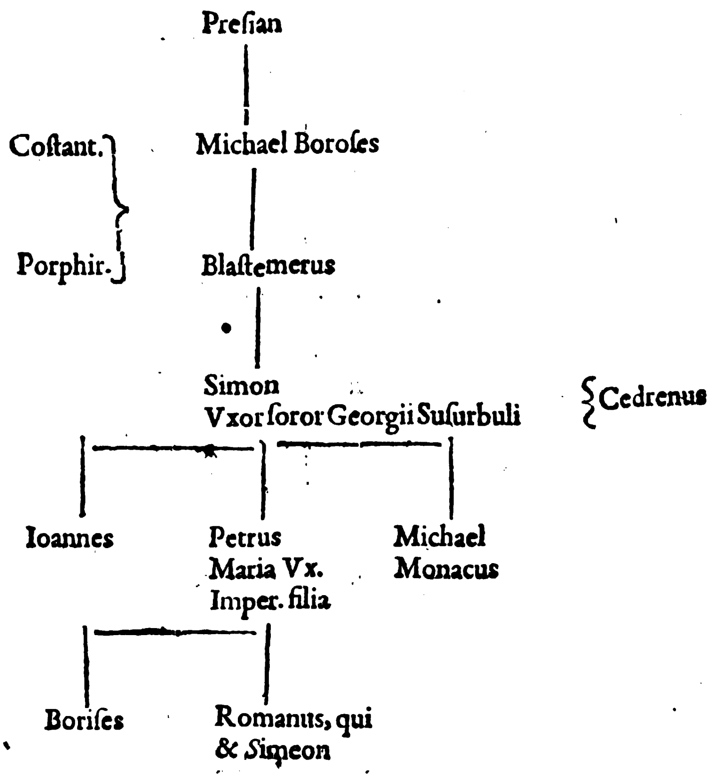

27 Paulimirus qui ſupra
Cidomirus Croatiæ Banus
28 Tieſcimir
N. Vxor
29 Plerimirus
Prehuala Vx. filia Iupani Raſſæ
Creſimirus ſucceſſit avo in Croatia, Boſnam ſubjugavit
Hualimir
Boleslaus
Caſtreca Vx.
Spenlachus
Dragich
Stephanus
Leget
Claudus, nothus
Loviza uxor.
30 Silveſter
31 Tugemir & Tihomir
32 Chualimirus
Miroslau
33 Petrislau
Draghimir
34 S. Vladimirus
Coſſara Vx.
35 Dobroslau
36 P. Vxor Mihaglia
37 Radoslau
Predemir,
Saanec,
Goislau
Bladimirus
N. Vx. filia
Iupani Raſſæ
38 Bodinus
39 Dobroslau
Petroslau
Iup. Raſſæ
Branislau
40 Cociapar
41 Bladimir.
Michali
42 Georg.
44 Archirizi
Thomas
Predica
45 Gradichna
43 Grubeſſa
Mihala
Sirac
Prenoſio
Grubeſſa
Neeman.
Radoslau, Ioañes, Bladin.

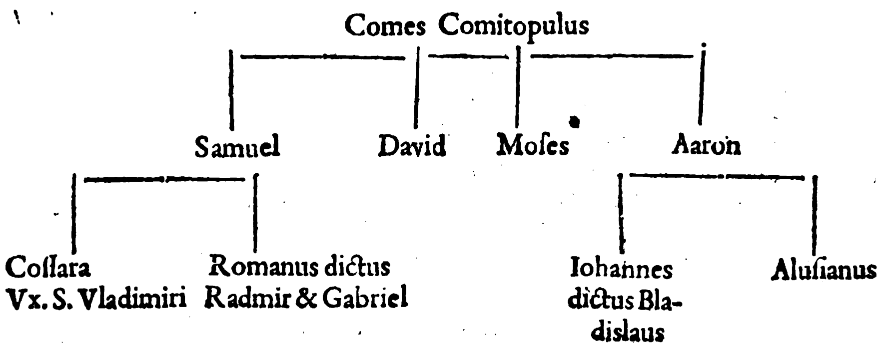
Conſtan-

Constantini Porphirogeniti Principes Serbliæ

- N. qui ad Heraclium Imper. confugit
  - . . . .
    - . . . .
      - post annos aliquot
        1. Boisestlavus
        2. Radoslavus
        3. Prosegoes
        4. Blastemerus — Crainam Vxor (Bela Princeps Tribunis → Crainam Vxor)
           - 5 Goinic
             - 7 Petrus an. 20. tempore Leonis Imp. & post
           - 5 Muntimer
             - Borena
               - 8 Paulus
             - 6 Pribislau
               - 9 Zaccarias à Romano Lecapeno Imp. adjutus circa 498.
             - Stephanus
           - 5 Stoimer
             - Clonimer
               - 10 Tzeeslau
           - Crainam Vxor
             - Phalimerus
               - Tzutzemer

Reges Bulgariæ ex Auctoribus Græcis.

Petrus cognomento
Deleanus.

PAL-

PALLADII FVSCI PATAVINI DE SITU ORÆ ILLYRICI.

Reverendissimo in Christo Patri ac DD. Gaspari Tit. S. Apollinaris Presbyt. Cardin. Contareno Veneto.

Palladii Fusci Patavini, Præceptoris mei, jampridem vita functi, Literaria monumenta, quæ ab homine illo in literis undequaque admirando profluxerant; Ne penitus deperirent, sedulò laboravi, Reverendissime Pater, dedique operam, qua potui ratione, ut quæcunque ab eo scripta fuerant, inexcussa licet atque inexpolita in nostras manus devenirent; dolebam etenim summopere cum ejus viri clarissimi gloria, & studiorum periclitari utilitatem, & non mediocrem latinas literas pati jacturam. Quid multa, non inanes omninò fuere conatus nostri: Nam etsi paucula quædam, & eadem minorum vigiliarum opuscula, integra tamen, & quibus extremam impositam manum jurare queas divina beneficentia nacti à tineis, ac blattis vindicavimus; Quæ non alio consilio invulgare constituimus, quàm qnod & studeamus præceptori nostro defuncto rependere pro virili suscepta officia: Et quæ eruditissimus vir notaverit, multis si edantur, prodesse posse intelligamus. Illud verò Opusculum primum omnium in lucem dare placuit, quod de situ oræ Illyrici, dum inibi profitendo commoraretur, diligenter scripserat, partim quia norat antiquos scriptores hanc ipsam cursim potius delibasse quàm exactè descripsisse: Partim quod videbat, mutata aliquantulum rerum facie, aliquot in ea non contemnendas urbes, de quibus iidem Scriptores nullam mentionem facerent, quod postea fuerint conditæ; Rem autem ita partitus est, ut littus, & ei vicinia deinde insulas littori adjacentes perscriberet, adjectis locorum distantiis. Quod opusculum tuo nomini Reverendissime Pater idcirco dicare visum est, ut sit quasi quoddam Mnemosynon (ut ait Catullus) meæ in te benevolentiæ, atque observantiæ minimè vulgaris; tum, ut te tamquam patronum adversus obtrectatores habeat. Plerique enim sunt hac nostra tempestate nasutiores, qui cum perpauca legerint, & nihil parere possint, arenis Lybiæ steriliores, parientibus invident, nulloque fine detrahunt. Sed Palladius tuo, tuique similium judicio contentus ejusmodi Zoilorum morsus non aliter contemnendos duxerit, quam Elephas culicem. Hoc autem leges per intervalla, & cum nihil aliud fuerit, quod agas, dum alterum majus, & majorum vigiliarum opus tibi condimus. Benevaleat tua Pietas, Pharæ Sabinorum M.D.X.L. Calend. Iunii.

LIBER PRIMUS.

ILlyricum, auctore Plinio, terminos habet à septentrione Alpes, ab ortu Dirinonem flumen, quod & Drinum dicitur, à meridie mare Adriaticum, & ab occasu Arsiam amnem, quum antea Formionem haberet: Est autem Formio fluvius permodicus, sed tamen insignis qui non longè à mari exoriens inter Tegeste, & Iustinopolim Vrbes in Adriaticum supradictum defluit: Ab eo postea ad Arsiam Imperatores Romani Italiæ terminos promoverunt; abundè igitur patet: Istriam prius Illyrici partem fuisse. Sed ne quis hoc in loco auctorem desideret Melam Pomponium inter Latinos Geographos vetustissimum, audiamus ad verbum *Per Istros Ister emittitur Tergeste intimo in sinu Adriæ situm finit Illyricum.* & Plinius in primo Geographiæ sic ait: *Tergestinus sinus colonia Tergeste XXIII. mil. ab Aquileja, ultra quam sex mil. Formio amnis ab Ravenna centum octoginta novem mil. aucta Italiæ terminus, nunc verò Istria.* Strabo quoque libro VII. ita refert *in ipso sane Italiæ ambitu primos Illyrici littoris Istros esse Italiæ, Carnisque vicinos, & usque Polam civitatem Istriæ hujus temporis Imperatores Italiæ terminos extenderunt*; Ipsa autem regio à Plinio, & Ptolomeo in duas partes principales dividitur, siquidem ab Arsia ad Titium amnem, de quo suo loco dicetur, Liburnia est, ab eodem verò Titio ad Dirinonem Delmatia, illi indigenas, huic oppidum nomen imposuisse constat, sed locorum alia maritima, & alia mediterranea, de quibus eodem Strabo idem in libro ita fatur: *universus igitur ora Illyricæ cursus maritimus optimos habet portus*, ita enim & ex perpetuo ipsius littore, & ex ipsis propinquis Insulis evenit: Contra verò Italicum littus Illyrico objectum se se habet: Nam importuosum prorsus est: Aprica itaque regio, similiter frugifera, bonisque feracissima fructibus, olivetis, vinetisque speciosa, nisi sicubi rara, & aspera omnino rupes jacet: Talis cum plaga esset Illyrica maritima præsertim, spreta prius erat, virtute locorum ignota. Super hanc sita regio tota montosa, frigida, & nivalis est, & ea amplius quæ spectat Aquilonem, adeò, ut raro vitem ferat; Ipse autem cum plures annos in Illyrico moratus sim, magnamque ejus partem peragraverim, affirmare possum cuncta vera esse, quæ de fertilitate à Strabone scribuntur, pars enim maritima, quantum colitur, eximie fertilis, fert abundantissimè omnia usui necessaria, interior verò reliquarum rerum sterilis frumenta tantummodò, & vina, sed tota adeò pecorosa est, ut nisi à Turcis diu infestata foret, nusquam profectò major est carnium, lactisque & casei, mellisque fertilitas: Sed ad oram redeo, in qua ea est aeris temperies, ut per æstatem ventis leniter flantibus, nullus ingens calor, per hyemem verò nullum frigus, nisi spiret Aquilo, sentiatur. Non audita, sed visa scribo: In pomiferis verò arboribus quibus hyberno tempore decidunt folia, nova plerumque offendunt vetera, non pallida, & vieta, sed ita virentia, & succi plena, ut paulo ante a nata jurare queas. Quapropter indigenis id de sua terra dicere licet: quod eminentissimus Poeta de Italia scribens, in secundo Georgicorum ait: *hic ver perpetuum atque alternis mensibus æstas* sed urbes locaque maritima commemoraturus, unde priusquam ab Arsia & novissimo Illyrici ipsius termino narrandi initium faciam; Id verò, licet nostra festinet oratio, nequaquam tamen omittendum est, quosdam authores Iapidiam inter Istros, Liburnosque collocantes, eam ad mare usque Adriaticum promovisse. Sed hic quoque Strabonem audire non pigeat ita scribentem: *tota verò Istriæ navigationis longitudo mille ac trecenteis producitur stadiis, hinc cursus lapidicus stadiis mille continetur: lapides enim Albio monte, qui alpibus posterior excelsus admodum est, siti sunt, hinc quidem ad Pannonios, Istrumque pertinentes, hinc autem ad Adriaticum mare pugnaces quidem; Cæterum ab Augusto Cæsare tandem ad unum expugnati* & Plinius *Istria, ut peninsula excurrit latitudinem ejus quadraginta millium passuum, circuitum verò centum 22. mil. prodidere quidam.* Item *adhærentis Liburniæ, & Phlanaticum sinum Iapidiam promoverunt à tergo Istriæ centum triginta mil. deinde Liburniam centum quinquaginta mil. fecerunt*; Post Arsiam igitur amnem per ora oppida sunt Albona, & Flanona, quæ cum duo sint, ob vicinitatem, distant enim inter se stadiis non amplius quadraginta, tertio quoque anno Prætorem, qui jus dicat à Venetis missum, accipiunt. Vltra ad stadia centum, & sexaginta occurrit Tarsatica oppidum prius Germanorum cum amne, quod nunc flumen vocatur, hoc ipso anno, quo hæc condebã à Venetis expugnatum, & eversum, ab eo mille non amplius passibus Arx est in colle, in quam antiquum oppidi ipsius nomen translatum est; Habet quoque fanum Beatæ Virginis miraculis celebre; à flumine stadiis XL. est Buccarum prope in littore, & introrsus procul à mari totidem ferme stadiis Greglina castella familiæ Francapanum inter Illyricas nobilissimæ: Hinc ad tercenta stadia est Senia oppidum Regum Pannoniæ, ubi ter quot annis fit mercatum nego-

Drinon flu. Arsia flu. Formio flu. Terges. Op. Iustino. Op. Mela Pomponius. Plinius. Aquileja. Strabo. Plinius. Ptolomeus. Strabo. Virgilius. Iapidia. Strabo. Plinius. Arsia. Albona. Flanona. Tarsatica. Buccarum. Greglina castella familia Francapanum. Senia.

negotiatoribus undique convenientibus. Sed nulla ex re ipsi Reges majus vectigal capiunt, quam ex materia, quæ omnifarium ab indigenis importata ibi venditur, à tergo autem Seniæ sunt quidam specus unde nullo non die vehemens ventus proflat, quem loci peculiarem Boream Senensem nuncupant, ultra fuerunt Lopsica, Ortopula, Vegium, Argiruntum, & Corinium oppida, quæ omnia intercidere: Nunc vero est Scrisa, cujus meminisse volui, quoniam est non incelebris. Ab eo stadiis centum & quinquaginta sunt fauces nobilis Euripi, quem Carinense nomine pelagus terras irrumpens efficit, longitudinis ducentorum stadiorum, latitudinis verò ubi plurimum stadiorum XII. ubi minimum trecentorum passuum; in altera ejus parte ad septentrionem Telauli fluminis ostium, quo teste Plinio, finitur Iapidia, ab eo in mediterraneo stadiis ferme quinquaginta, arx cum vico egregiè munita, tum situ loci (in colle enim constituta est) tum hominum opera quam Liburni Obrovacium vocant, locum ut ajunt, summæ amœnitatis, ex adverso penè Obrovacii ad meridiem, est altera arx, & ipsa rupi imposita, quæ ab indigenis Novigradus appellatur, huc Veneti, in quorum est ditione, tertio quoque anno Præfectum mittunt patritii sanguinis ad loci ipsius custodiam, à tergo supradictorum omnium est amplissimus mons, qui nusquam dehiscens, sed perpetuis jugis paulo ultra Obrovacium in Boream flexus resilit, qua autem meridiem aspicit, totus saxeus, & sua asperitate pene invius est, qua verò septentrionem spectat mollior, & arboribus opacus: Cujus incolæ uno omnes vocabulo Morlachi vocantur, qui ferinum potius quam humanum aspectum præ se ferentes, lacte caseoque victitant, & prope vias abditi viatores alienigenas adoriuntur, atque dispoliant: Denique summam laudem esse putant ex rapto vivere, Montem autem ipsum mundi catenam nuncupant, creduntque ab Alpibus quasi ramum ad mare Adriaticum protendi, sed ab Euripi faucibus stadiis ferme sexaginta, occurrit Nona urbs; Quæ temporum, vel potius bellorum injuria semidiruta: Hac tempestate abunde claruit, fide & fortitudine Pritiriorum Nicolai, & Bernardini fratrum, qui duces equitum levis armaturæ, dum pro Imperio Veneto, ut diverso tempore, ita enim diversis in locis acerrimè dimicant, gloriosissimè occubuerunt: Ille in Thuscis, hic in Illyricis, ab ea stadiis circiter octoginta abest Iadera urbs sane inter Illyricas clarissima, non solum quia Romana colonia fuit, verum etiam, quod, tam Græcorum, quam Latinorum monumentis celebrata est; Ea autem in quadam Liburniæ cervice in occiduas Solis partes procurrenti sita: Quod etiam Lucanus testatur illo versu: *Et tepidum in molles Zefiros excurrit Iader* à tribus lateribus mari cingitur, nec ulla hodie inter Illyricas Urbes extitit, quæ à nautis, & maritimis negotiatoribus ultro citroque commeantibus magis frequentetur, vel quod appellere volentibus in oportunissimo loco posita est, portumque pulcherrimum, atque tutissimum habet, vel potius, quia quovis tempore res usui necessariæ ibi venales existunt; Verum ejus ager ante Turcarũ incursiones tam frequens erat, & adeò hominibus abundabat, quod illa Civitas sine ullis externis auxiliis, vel decem triremes armare poterat, & sæpè armavit: ab ea stadiis centum, & quinquaginta Albæ urbis quondam non exiguæ rudera visuntur, quam ab Iadertinis eversam esse accepi. Hinc ad stadia quinquaginta in mediterraneo stagno, aut verius lacu quodam interjacente arx est muro, fossaque, & aggere munitissima, cum vico trecentarum prope familiarum, huc quoque Veneti Præfectum mittunt, ea lege, ut per omne Præfecturæ suæ tempus pedem porta non efferat, nisi alium item patritium substituerit, hac autem arce, & altera, quam Novigradum appellari dixi, ab ortu, & septentrione ager Iadertinus includitur: In utriusque medio situm est in colle Nadinum quondam oppidum, quod indigenæ à Gothis eversum constanter credunt, & dicitant, ibi annos abhinc XII. nihil præter rudera videbantur. Sed Veneti postea Iadertinis suppliciter petentibus arcem construxerunt quasi speculam, nam quum in edito sit, & loca circum plana procul detegit hostes venientes, & signis quibusdam agrestes ad fugam admonet. Ab Alba autem stadiis ducentis, & quinquaginta mare terram intrans alterum Euripum facit stadiorum octuaginta longitudine, in quem Titius amnis Liburniam à Delmatia disterminans ex alto ingenti cum strepitu cadit. Sed ab Euripi ipsius initio ubi duo sunt sacella, unum divo Andreæ, & alterum divo Nicolao dicatum ad octo fermè stadia introrsus consurgunt duæ turres, una in dextera, & altera in sinistra. Inde ad totidem stadia in parte Dalmatiæ est Siccum urbs, cujus pars in clivo saxeo posita mare, & vicinas insulas prospicit, tota autem, ut à meridie muro, & Euripo supradicto, ita à septentrione solo muro cingitur, non fossam, non aggerem, nec aliud denique habens munimentum sed parvi refert; Oppidanorum enim corda (quod citra suspicionem captatæ gratiæ dictum velim) pro munimento sunt; Habent Sibenicenzes arva, vinetaque, & oliveta feracissima, neque ulla re ex iis, quas usus postulat, nisi aqua dulci indigent; Cujus penuria, æstivo præsertim tempore, adeo laborant, ut aliundè advecta publicè vendatur Introrsus autem procul à Titii descensu duobus millibus passuum ad eundem Euripum; Sed in parte Liburniæ est Scardona Civitas paucis habitata familiis, non ea tamen, de qua authores tam Græci quam Latini mentionem faciunt. Longius enim à mari distabat. A Sicco centum fermè stadiis incipit

Borea Senensis. Lospica. Ortupula. Vegium. Argiruntum. Corinium. Scrisa. Euripus. Telaulus flu. Obrovacium. Novigradus. Morlachi. Mons mundi Catena. Nona. Pritiriorum familia. Iadera Romana Colonia. Alba urbs. Nadinum. Titius flu. Siccum. Scardona.

Hilis. cipit Hilis peninsula, quam indigenæ patrio vocabulo Bossilinam vocitant, circuitu quidem trecentorum stadiorum: à cujus extremo littore ad orientem stadiis quadraginta est Tragurium cum portu olim civium Romanorum oppidum, de quo Plinius scribit; Veteranos à divo Claudio missos. Sed ut Strabo asserit, ab Istris est conditum. Mari autem undique cinctum, ponte lapideo continenti annectitur, habens à meridie aliam insulam nomine Bubum, cujus objectu portus efficitur, duobus ostiis. Ager autem Traguri nus vitibus, oleisque, & aliis pomiferis arboribus consitus est, verum major ejus pars, me prodente non colebatur, ob frequentissimas Turcarum incursiones, illustratum est autem ætate nostra Tragurium Corio lano Cepione Oratore, Historicoque eloquentissimo, qui quum sub Petro Mocenico Classis Venetæ Imperatore Trierarchus, non sine ingenti gloria ob res egregiè gestas, militasset: Quo tempore Turcæ Calcidem expugnarunt, confecto bello, de Petri ipsius gestis librum luculentissimè scriptum edidit: Quem ipse pluries legi captus Cepionis, tum copia, elegantiaque, tum fide, & gravitate. Vltra Tragurium, ad stadia fermè sexaginta Salonæ monstrantur vestigia, quibus in mediterraneo imminet Clissia arx Regum Pannoniæ loci natura, & mortalium opera inexpugnabilis. Sed ad Salonam redeat oratio. Hanc mare aluisse in quarto Pharsalidos indicat Lucanus, quum ait: *qua maris Adriatici longas ferit unda Salonas* fluvius ponte lapideo pervius eodem quo urbs nomine ipsam interfluebat. Vltra ad stadia quadraginta in littore est Spalatum Oppidum nobilitate, & virtute incolarum admodum celebre, quod opinor fuisse villam Diocletiani, de qua Eusebius Cæsariensis ita scribit in suis Chronic. *Diocletian. haud procul Salonis in villa sua Palatio moritur.* Præcedente autem tempore quum Salona à Gothis eversa foret, nobilissimus quisque Civitatis huc migravit; villa itaque in plurimas ædes primum partita est, deinde crescente in dies multitudine, quum locus tot hominum capax non esset, producto muro, constructisque ædificiis tantundem penè spacii ab occasu adjectum est. Sed introrsus procul à Spalato stadiis fermè octoginta sunt fauces maximè amœnissimæq; convallis, quæ asperrimis imò inviis montibus circumdata ab indigenis Politia vocatur: Ea vicatim tantum habitata ad duo millia Virorum continet, qui suis juribus viventes nulli externo diu paruerunt: Terminatur ab Oriente Cetina fluvio, ad cujus ostium in ulteriore ripa arx est, & vicus nomine Almissa non incelebris; At paulò supra in prælti montis supercilio Castellum est natura loci munitissimum nomine Glodoum, quæ vox lingua Illyrica famelicum significat, ab eo stadiis XX. in ejusdem montis latere, quod ad septentrionem vergit, conspicitur Visechium item

Tragurium. *Plinius.* *Coriolanus Cepio.* *Salona.* *Clissa.* *Lucanus.* *Spalatum.* *Eusebius Cæsarien.* *Politia.* *Cetina flu.* *Almissa.* *Glodoum.*

Castellum, quod à nobis pendens sive pendulum dici potest, inde incipiunt montes altissimi ejus regiunculæ, quam indigenæ peculiari vocabulo Crainam vocant: Quo eorum lingua littus demonstrant. In ea Rætanei Castelli cujus Ptolomæus & Plinius mentionem faciunt, vestigia monstrantur, Crainæ à septentrione conjungitur, regio tota in mediterraneo campis aquisque visenda, cui nomen est Radobilia. Ab ortu verò est Naronis fluminis ostium, & interius procul à mari stadiis fermè centum. Narona olim fuit colonia tertii conventus, ita enim loca in provinciis appellabantur: Vbi à magistratibus judiciorum gratia populi congregabantur. Plinius autem in tertio testatur, tres in Illyrico conventus fuisse, unum Scardonæ, alterum Salonæ, & tertium Naronæ. Cujus verba subjiciam: *Conventum Scardonitanum petunt lapides & Liburnorum civitates quatuordecim.* & paulo infra. *Salona colonia ab Iadera centum mil. pass. petunt, in ea jura viri descripsi in decurias*, & adhuc inferius, *ab iis castella Piguntia, Rataneum, Narona tertii conventus* à Naronis ostio stadiis octingentis occurrit stagnum arx Ragusinorum, ab ea ad stadia ducenta est Ragusium urbs sacris profanisque ædibus ornatissima, & argenti aurique ditissima: quæ inter tria imperia Venetorum, Pannonumque, & Turcarum constituta, privata sorte degit, ut antiquitus in Asia inter Parthos, Romanosque Palmyra: Pendit tamen annuum Turcarum Regibus tributum, verum hæc, ut reliquæ Illyrici urbes in patritios, plebejosque divisa est, ita tamen, ut soli patritii summotis plebeis Rempublicam administrent: In qua quidem non modo leges, sed etiam magistratus Venetis persimiles habent: Cujus rei originem hanc fuisse comperi; Quum enim Ragusinorum Reipublicæ quantulaqunque est, fundatores eam posteris undique munitam tradere vellent, & Venetam Rempub. legibus, & moribus potius divinis quam humanis institutam cernerent: Illam sibi in omnibus imitandam proposuerunt: Verum procedente tempore, quum id quoque cognitum foret, Venetos mercatura ditescere, eos hac quoque in parte imitari voluerunt. Hinc est, quod nulla Europæ pars adeò abdita est, ita advenis infesta, ut in ea Ragusinos nō invenias negotiantes; Habebāt annis superioribus quum ante Senatus Veneti decretum jure suo quocunque vellent navigare possent, Naves amplius trecentas, quas mercibus onustas in diversas orbis partes ad quæstum mittebant, sed longum foret, si omnia commemorare vellem: unum tamen non prætermittam, quo intelligatur, quanta sit Ragusinorum severitas, & in liberis educandis diligentia: non enim sinunt in sua urbe ludos esse, nisi literarios; si gladiatores, saltatoresve accesserint, subitò ejiciuntur: ne juventus, quam literis duntaxat, aut mercaturæ vacare volunt, hujus-

Rataneum. *Radobilia.* *Naro flu.* *Narona.* *Stagnum.*

hujuſmodi fæditatibus corrumpantur; verùm quum hæc proderem, ibi erat Aelius Cervinus Poeta eminentiſſimus, cui ſi priſcis temporibus naſci contigiſſet; Quando more hominum comparatum eſt, ut veteres ſcriptores novis ſemper anteponantur, ipſe profectò cum antiquis Vatibus paſſim legeretur, tanta eſt ejus in rebus, quas decantat eruditio & ea carminis ſublimitas. A Raguſio ſtadiis fermè quadraginta Epidauri coloniæ veſtigia viſuntur; Ergo corrigendus eſt error in hoc loco multorum, qui Raguſium nunc vocari tradunt, quod ante Epidaurum, quum inter hoc, & illud interſint ſtadia, ut dictum eſt, quadraginta, ultra ad ſtadia XL. eſt oppidum Turcarum validiſſimum, quod à Regulo quodam intra hos quinquaginta annos condi ceptum, & ab incolis poſtea auctum Caſtrum novum nuncupatur, ab eo incipit nobiliſſimus ſinus nunc Catarenſis olim Rizonicus appellatus, cujus os ſtadiis circiter XX. patet. Interius verò ad ſtadia ſexaginta idem ſinus adeò in arctum coit, ut minus mille paſſibus pateat, in ſiniſtra parte ejus fuit Rizonium oppidum, à quo hic nomen accepit, at in fine ubi tellus expatianti pelago fit obvium, ſub prærupti montis cacumine conſurgit Aſcrivium quondam Civium Romanorum oppidum, quod nunc propter aquarum, quæ ex alto defluunt deſcenſum Catarum vocari conſtans eſt opinio; Erat annis ſuperioribus Aſcrivium antequam Turcæ proximas regiones occupaſſent, celebre emporium negotiantibus hinc maritimis, inde mediterraneis eo confluentibus: Ex qua quidem re oppidani abunde ditabantur, & Veneti in quorum ditione locus eſt, magna vectigalia capiebant. At Turcis loca vicinia tenentibus cuncta ceſſarunt. Arx in ſupradicti montis vertice ſita à ſeptentrione penitus invia eſt, cui à meridie ducto utrinque per ardua muro urbs ipſa aptè conjungitur, ambitu ſtadiorum non amplius duodecim, ab Aſcrivio autem diſtat terreno itinere ſtadiis fermè centum Butuanium vetus ſane Oppidum, quod nunc Buda vocatur, nec aliud quam nomen cur ſit dicendum habet, ab eo ad ſtadia centum & quinquaginta eſt Antibarium, quod à mari tribus millibus paſſ. remotum clivo accubat, hinc ad totidem ſtadia eſt Olchinium, quod antea Colchinium dicebatur, à Colchis conditum, nunc corrupto priſco nomine Dulcinium vocitatur. Ab Olchinio verò ſtadiis ducentis & quinquaginta eſt Lyſi quondam oppidi cadaver, & Drinonis fluvii, quem accolæ Bolianam nominant, ut Illyrici ab oriente, ita libri hujus terminus.

Epidaurum. *Caſtrum novum.* *Sinus Rizonicus.* *Oppid. Rizonium.* *Aſcrivium.* *Butuanium.* *Antibarium.* *Olchinium.*

LIBER SECVNDVS

ORa quam hactenus deſcripſimus mille amplius inſulis frequentatur, natura vadoſi maris, eſt variiſque tenui alveo intercurſantibus, quorum notiores deſcripturi, initium ſicut ante ab occaſu ſumemus; igitur è regione Iſtriæ ſinu Politico, quem nautæ Carnarium vocitant, interveniente duæ ſunt tenui Euripo disjunctæ, ad meridiem Abſyrthium, quæ ambitu colligens ſtadia circiter qiungenta vicatim tantummodo habitatur, Et Septentrionem Crexa duplo pene major, in qua duo ſunt oppida Abſorum ſemi dirutum, & alterum eodem quo Inſula nomine. quod egregiè habitatum nunc illuſtratur Antonii Marcelli ordinis Minorum multijuga doctrina, & vitæ integritate; utraque autem inſula pecoroſa eſt, & lignorum abundantiſſima: in ea Prætor unus, qui jus dicat Inſulanis, à Venetis mittitur, quorum eſt ditionis, ut omnes, quæ oræ Illyrici adjacent; exceptis duabus tribusve, quas Raguſinorum Respub. tenet, à Crexa decem millibus paſſuum ad orientem Vigilia eſt, cum oppido ejuſdem nominis, quam priſci Curictam appellavere; in ea, campi, nemora, & pabula latiſſima, fertque affatim frumenta, vina, caſeum, & vellera; habet item greges equorum ungulæ natura duriſſimæ, nullis indigent ſoleis, ejus autem ambitus octingenta ſtadia colligit, ab ea duobus millibus paſſuum abeſt Arba cum Vrbe cognomine, quæ circuitu trecentorum ſtadiorum tota colitur, niſi ubi nemora ſunt, & paſcua, neque ulla res eſt, cujus vita indigeat, quam ipſa non fert, proventus tamen ex ovillo pecore reliquos longè excellunt: quocunque enim tempore oves cum maritis per nemora, mirabile dictu, errantes ibi ſtabulantur, quod eis, licet impunè, quoniam nullum ibi maleficum animal eſt; ſed quum hæc proderem, vivebat inter Arbenſes Antonius Nimerius Mathematicarum artium peritiſſimus, quas perdidicerat, ut plerique affirmabant, nemine docente, ab Arba ſeptem millibus paſ. diſtat Pagus ante Giſſa appellata, quæ circuitu ſeptingentorum ſtadiorum oppidum ejuſdem nominis habet, patriam Benedicti Miſſuli Aſtrologiæ, & juris tam Pontificii, quàm Civilis ſcientiſſimi, hoc ipſo anno defuncti. Sed inſula alioquin lapidoſa aquis abundat, & ovillo pecore, agnique pagenſes, ut præpingues, ſaporiſque optimi toto Illyrico laudantur. Ibidem ſal pulcherrimum

Sinus Politicus. Carnari. Abſyrthiū *Crexa.* *Vigilia.* *Curicta.* *Arba.* *Pagus Giſſa.*

timum, atque copiosissimum, ex quo Veneti magnum vectigal capiunt, quod autem prius Gissa appellata sit, indigenæ affirmant, ostenduntque in ea Vrbis in hodiernum Gissæ nominatæ vestigia. Hinc in Eurum naviganti occurrunt, insulæ, & scopuli Iadertinorum prope innumerabiles, quorum major pars hodiè colitur: inter has esse censeo, quas Strabo Liburnidas vocat, ferunt autem, modicè tamen frumentum, vinumque aliquæ rarum, & oleum; sed incolis victus magna ex parte è piscatu, lignisque, & pecore est. Vltra ad extremas earum ad orientem decem mil. pas. est Colentum quam nautici Mortarium vocitant, frumenti, vini fertilissima, & lignorũ abundantissima, quæ vicatim habitata, tenuique Euripo à continenti discreta; à Septentrione in austrum procurrit ambitu centum, & sexaginta stadiorum, habet autem à meridiana Cœli parte portum in theatri modum, quamvis magnarum navium capacem; à Colento duodecim mil. pas. distat Surium eodem pene ambitu vineis spectabilis, ubi rudera eversi oppidi monstrantur, paucis ante annis illis in locis Coralium per negotiatores Venetos eruebatur, conductis ad id piscatoribus, introrsus totidem mil. è Regione Sici sunt Prævichium, & Slarium, quarum utraque colitur, sed Prævichium circuitu stadiorum non amplius quadraginta: plurimas villas habet à Sicensibus ædificatas; quo secedere crebrò solent, relaxandi animi gratiâ, tota namque Insula vitibus, oleisque, & aliis pomiferis arboribus consita est: nec quicquam amœnius esse potest rusticari volentibus. At Slarium cujus ambitus sexaginta stadia colligit tuguria habet potius, quàm villas: nec nisi à paucis habitatur. Hinc ad orientem stadiis centum, & viginti distat scopulus divi Michaelis appellatus, cujus objectu ingens portus, & magnarum navium capax efficitur; ab eo stadiis non amplius quadraginta abest Geronia Traguriorum ditionis nulli rei præterquam jumentis, quæ macruerunt, reficiendis idonea: Ideo à finitimis ex continenti illuc advehuntur; Gramina enim ibi nata miram saginandi vim habent, ab ea tribus millibus passuum distat Bubus, quæ ambitu centum & quinquaginta stadiorum, qua parte Tragurio obiicitur, portum efficit tutissimum, & magnarum navium capacem, nihil autem habet, aut fert, quo sit dicenda, ab ea in austrum octo millibus passuum abest Solita, vulgo Solta. Spalatensium circuitu ducentorum quadraginta stadiorum; in qua arva sunt vineæ, & saltus; Ejus tamen incolæ ex lignis; quæ partim Tragurium, partim Spalatum venalia advehunt, magna ex parte vitam ducunt. Inde decem millibus passuum distat Issa, quæ ambitu colligens sexcenta stadia nihil fert nisi vinum: incolitur autem à piscatoribus, qui omnibus annis vim maximam Sardarum mense Majo capiunt, saliuntq; mercatoribus ad eas confluentibus. Ab ea introrsus decem & octo millibus pas. abest insula admodum celebris prius Pharos nunc Lesina appellata, quæ duplo major, quàm Issa, urbem habet, ejusdem nominis à nautis mercatoribus per hunc sinum commeantibus maximè frequentatam. Hinc Demetrius fuit, quem Romani primum de Repub. benemeritum parte Illyrici donarunt: deinde mutata voluntate rebellantem supplicio affecerunt. Sed Insula vitibus consita maximos vini proventus affert, frumenti modicos, olei nonnullos: abundat autem usque adeò rore marino, ut eo solo furni, tam in Vrbe, quàm in agris calefiant; sed Pharii navigationi, & mercaturæ dediti plurima habent navigia, quibus, tum sua, tum aliena mercimonia huc illuc vehunt, & sic pleriq; eorum ditescunt. Inter Pharon, & continentem est Bratia, quam Polybius Bretiam, & Plinius, modò menda non sit, Batriasam vocat, circuitu septingentorum propè stadiorum, distat autem à Pharo quatuor tantum millibus passuum, & à Spalato septem millibus: nullum habet oppidum, sed vicatim tantummodò habitata, præter ligna, quibus maximè abundat, fert vinum, lanasque, & mel hybleo, himetioque non deterius, à Pharo decem millibus pas. abest Corcyra nigra cum urbe cognomine, hæc autem ætas utramque Curzulam vocitat, sed insula ambitu sexcentorum stadiorum Pinastris redimita, & aquis abundans fert frumenta, vinaq; & alia usui necessaria præter salem & oleum, quæ aliundè advehere necesse est, verùm in vicem eorum picem suggerit, & resinam, quas insulani, & domi & foris venditant, adeòque benigni Soli, & temperati aeris existit, ut ferat etiam mala medica, & siliquas, ab eá decem & octo mil. pas. distat Melita canibus olim celebrata, qui authore Plinio Melitei sunt appellati, quamvis Strabo id alteri Melitæ ante pachinum Siciliæ promontorium sitæ tribuat, sed Illyrica circuitu colligens octingenta stadia, vini & pecoris abundantissima est.

Colentum Mortarium. *Surium.* *Coralium.* *Previchium.* *Slarium.* *Geronia.* *Bubus.* *Solita.* *Issa.* *Pharos.* *Bratia.* *Corcyra.* *Curzula.* *Mala medica.* *Siliqua.* *Melita.*

MAR-

MARCI MARULI PATRITII SPALATENSIS,
In eos, qui Beatum Hieronymum Italum esse contendunt.

Dalmatiæ lætis olim generatus in oris
Hieronymus, toto notus in orbe fuit.
Inter Catholicos unus facundior omnes
Judice me: magno non Cicerone minor.
Cecropia doctus lingua, doctusque latina,
Hebraicos didicit, Chaldaicosque sonos.
Felix tam varia donis donate loquelæ
Ingenio multum, nec minus arte valens:
Te Scripturarum castigatore recessit
Omnis ab utroque menda fugata libro,
Te monstrante patent sensus, & ænigmata vatū,
Iam licet obscuris nil titubare locis:
Sic Sole infuso tenebras vanescere noctis
Cernimus, & nubes flantibus ethesiis,
Te bellante piis verterunt terga prophani,
Perpetuus nostris hostibus hostis eras.
Te duce prostratis erroribus alma triumphat
Ecclesia, & laudes concinit usque tuas.
Tu nobis consulta, modos, monitusque dedisti.
Per quos alta poli scandere ad astra datur.
Nec tamen ista magis verbis, calamoq; docebas.
Quam vita, & factis, vir memorande tuis.
Nam Latium linquens Syria deserta petisti
Sacco membra tegens, esurieque domans.
Illa angusta specus, muscoque virentia saxa
Nudaque paupertas, assiduusque labor.
Cur sint Roma tuis tectis prælata superbis
Cur tot divitiis, delitiisque tuis?
Noscere si cupis rerum metire suprema,
Et causam disces finis ab indicio;
Ille etenim potuit qui talia spernere multa
Contentus parvo, nunc bona summa capit.
Nunc fruitur cælo, sed quoquo tempore terras
Incoluit, mira dote beatus erat,
Mentis enim levibus transcendens æthera pennis
Non semel Angelicos fertur adesse choros,
Et Sanctos vidisse patres, vidisse sedentem,
Fulgentemque super culmina summum Deum;
Sæpè supernarum pastus dulcedine rerum
Jejunas totas perstitit hebdomadas:
Illi terribiles se submisere Leones,
Nec dedignati sunt sua jussa sequi.
Nullus tunc domitor vis nulla subegerat illos,
Et caput Imperio supposuere suo.
Grande viri meritum, cui grex, & mutus honorem
Præstitit, & sæva quem coluere feræ.
Grandius hoc tamen est, illius nomina diri
Dæmones horrescunt, effigiemque cavent;
Illi vota homines persolvunt, sæpè periclis
Sæpè gravi erepti protinus exitio.
Ossa viri Solymis defuncti Roma recepit,
Illius meritis hoc quoque credo datum;
Christus namque mori Solymis elegit, & idem
Ecclesiæ Romam præstitit esse caput.

CVm hæc scriberem attulit mihi quidam librum nuper editum; supplementum Chronicarum appellant;) In eo scriptum erat Hieronymum non Dalmatam esse, sed Italum: Vehementer admiratus, consilui, auctoris nomen vidi, ipsum Italum esse conspexi, Bergomensem n. * profitetur. *Zelum iniquum habuit iste*, ut Apostolus ait, sed non secundum scientiam; Hieronymi quippe studiosus, quamvis Dalmatam fuisse sciret sanctum, quidem invidia deceptus nō indignum monaco putavit de alieno facere si posset suum. *Hieronymus* (inquit) *vir sanctissimus, & Doctor Celeberrimus S. Rom. Eccles. Card. Presbyt. natione Italicus ex oppido Stridonis in Istria Prov. constituto, quod quidem à Gothis eversum fuerat Pannonia quondā Dalmatiaque confinium.* Quomodò quæso ista simul stare possunt ut oppidum aliquod Pannoniam Dalmatiamque disterminet, & in Istria sit, cum post Istriam Liburniam esse constet, Liburniæ autem junctam esse Dalmatiam; nisi fortè aliquis de stirpe Æneæ Trojani inventus sit. *Ilium in Italiā portans, victosq; penates*, aut tantam habens fidē, ut non solum montes, sed etiam cum montibus Provincias transtulerit, atque ita Dalmatiam cū Stridone oppido, de loco suo convulsam ultra Liburniam in Istriam usq; jusserit evolare, cum Strido sicut Hieronymus ipse dixit, & prius in Dalmatiæ, Pannoniæq; finibus fuerit, & non ut Bergomensis ait, in Istriæ agro consistat. Equidem ista cōsiderans curiosius quærere cepi, unde homini religioso, veritatisque professori hic error irrepserit, ut etiam pugnantia inter se asserere non dubitet, & inveniri in Longobardorum Regni principio ostendere nititur, cum Blondum quendam Foroliviensem, in medium produxisset, qui cum Italiæ regiones describeret, decimam tertiam dixit *Istriam esse, in qua inquit Iustinopolis Civitas, & Pola, & Stridon oppidum Sanctissimi Hieronymi patria, quod hodie Sdrigna appellatur.* Hæc Blondi verba cum legissem monachi Bergomensis pium simplicemq; affectum mecum excusare cæpi, discipuli itaq; error Magistri culpa est, Magister autem parum, ut mihi videtur, scrutandæ antiquitatis curiosus, nominis similitudine deceptus, Stridonem olim fuisse putavit, quod nunc Sdrigna dicitur, & tamen hoc saltem secum animadvertere debuerat, si Sdrigna Stridon est, quomodo Hier. dixit oppidum hoc inter Pannoniam, & Dalmatiam esse, & non potius inter Pannoniam, & Istriam; quænam

nam igitur ista novitii auctoris audacia, ut putaverit sibi magis quam Hieronymo de se loquenti homines credituros, sibi inquam in Italia, & quidem post mille & ducentos annos genito plus fidei habituros, quam illi ipsi, qui patriæ suæ fines multo plenius exactiusque, & verius nascere potuit, tum à parentibus tum ab indigenis edoctus, quam quisquam alius externorum etiam illa sua ætate vivens. Videmus ergo, Bergomensis frater, Blondus iste præceptor tuus talia asserens, quam procul à vero sit. Italiæ fines Pomponius Mela antiquissimus auctor, qui ad mare spectant ad Tergestum usque produxit: Strabo ad Polam, Plinius ad Arsiam fluvium, Ptolomeusque Istriam Italiæ finibus vid. concedere; Pomponii porrò Geographiæ suæ l. 2. cap. 3. verba hæc sunt: *Illyricis usque Tergestum, cætera Gallicis Italicisque gentibus cingitur* Strabonis autem l. 7. hæc *usque ad Polam civitatem Istriæ, hujus temporis Imperatores Italiæ terminos extēdere.* Plinii verò naturalis historiæ 3. hæc *& nunc finis Italiæ fluvius Arsia* Ptolomæi denique l. 3. hæc *post Istriam Italiæ, ora Liburniæ, aut Illyrici patet.* Igitur ad Arsiā usque, sive Polam Istriæ esse finem, & Illyrici partem quæ Liburna dicitur incipere Plinio quoque lib. 3. c. 21. ita dicente: *Arsia gens Liburnorum jungitur usque ad fluvium Titium, pars ejus (inquit) fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, & quos Callimachus Peucetias appellat, nunc totum uno nomine Illyricum vocatur.* Idem cap. 22. ait: *Liburniæ finis, & initium Dalmatiæ; Scardona.* Tantum igitur ab Istria distat Dalmatia, quanta est totius Liburniæ longitudo; Quod si Dalmatia tam inde procul abesse noscitur, quo pacto Stridon non aberit, quod Dalmatiam cum Pannonia disterminare à Hieronymo ibidem nato, ibidem adulto, & conversato dictum est; Vt igitur cognoscas Stridonē non illud oppidum esse, quod sicut Blondus ait, Zdrigna dicitur, sed longè ab eo diversum, & quod nunc ab accolis Strigoum vocatur, & à Ptolomeo Sidrona olim nuncupatum sit; qaamvis ipse Ptolomæus Liburniæ illud annumeret, ita tamen angustiores Dalmatiæ fines erant, qui postea latius se effuderunt: nisi enim Stridon Dalmatiam attingeret, nequaquam Hieron. Dalmatiæ potius quàm Liburniæ mentionem fecisset; porrò Ptolomeus l. 2. c. 17. ita ait: *Civitates Liburniæ mediterraneæ hæ sunt, Tediastum, Arutia, Ardetium, Stupi, Curcum, Ausancali, Varvaria, Salvia, Adra, Arcrazena, Assesia, Burnum, Sidrona, Blanda, Ouporum, Nedinū,* deinde commemorat Dalmatiæ mediterraneas; Sidronam ergo oppidum postea Stridonem dictum in Liburnia posuit, non ut Blondus somniavit in Istria. Quod autem Sidrona, & Stridon idem sit, vide Ptolomei expositorem, qui ait Sidrona, sive Stridon, hinc Sanctus Hieronymus de quatuor Doctorum Ecclesiæ originem ducit, hæc ille; itaque cum Sidrona, sive Stridon, sive, ut nunc appellatur Strigoum non Istriæ, sed Liburniæ oppidum fuerit, Hieronymus Italicus dici nullatenus debuit; quod ut clarius tibi constet, qui vera noscere cupis, inspice apud eundem auct. tabulam V. Europæ ibi, si à Scardona (quam Liburniæ finem, & initium Dalmatiæ Plinius esse diffinivit) Septentrionem versus lineam intenderis, in radicibus montis, qui Illyricum cum Pannonia dividit, Sidronam invenies; hoc oppidum tamen etsi Ptolomei tempore, qui multo ante Hieron. fuit, in Libur. finibus erat, posteà tamen longius productis finib9, quibus Iaderam, Enonam, Arbumq; Libur. quondam oppida comprehendimus, Dalmatiæ dictum fuit: idcircò in eo diffiniendo Hier. Dalmatiæ nō Liburniæ fecit mentionem; juxta quod oppidum Pannoniam incipere, & ad Septentrionem Danubio terminari Scriptores testantur. Huic accedit quod ab illis quoque, qui nunc de oppidis ei oppido proximis ad nos commeant, sæpè audivimus, in mediis Strigovi ruinis adhuc sacellum stare Hier. dedicatum, ab accolis quidē ædificatū, ut ibi ejus permaneret memoria, ubi noverant natum, ædium etiam partem aliquam superesse, quas parentum ipsius esse affirmant: Quis ergò tam impudens, tam frontis perfricatæ, ut contra tot, taliumque testimonia quicquā diversum asseveret, aut cur tandem aliquis Italorum non permittet nobis, hunc apud nos natum esse gloriari: si nos illis non interdicimus, ut sibi plaudant, eundem apud ipsos bonarum artium disciplinam percepisse, licet, & in Græcia græcis literis excultus sit, & in Syria Hebraicis eruditus: hæc autem ad dignoscendum Civitatem illum dicere debemus coram recensuisse satis sit. Cæterum disceptationem hanc nostram, contestationemq; licet ex animi pietate susceptam, ipsum Hier. non tam reprehendere quàm ridere reor, quippe qui jam aliam patriam agnoscit, nempe in qua tam feliciter civis perpetuus, atque perennis ascribi meruit, hoc est cœlestem illam Ierusalem, quæ est mater nostra, unde ipsum dicentem mihi audire videor, ille meus est, & ego suus, qui ea, quæ docui magis naviter exequi contendit, ille meus est, & ego suus, qui sanctorum vitam quantum potest imitari non desistit, ille denique meus est & ego suus, qui Christi Domini mei est, & Dei mei, cui soli cum Patre & Spiritu Sancto Laus, & gloria in sempiternum Amen.

IOAN-

JOANNIS LUCII NOTÆ.

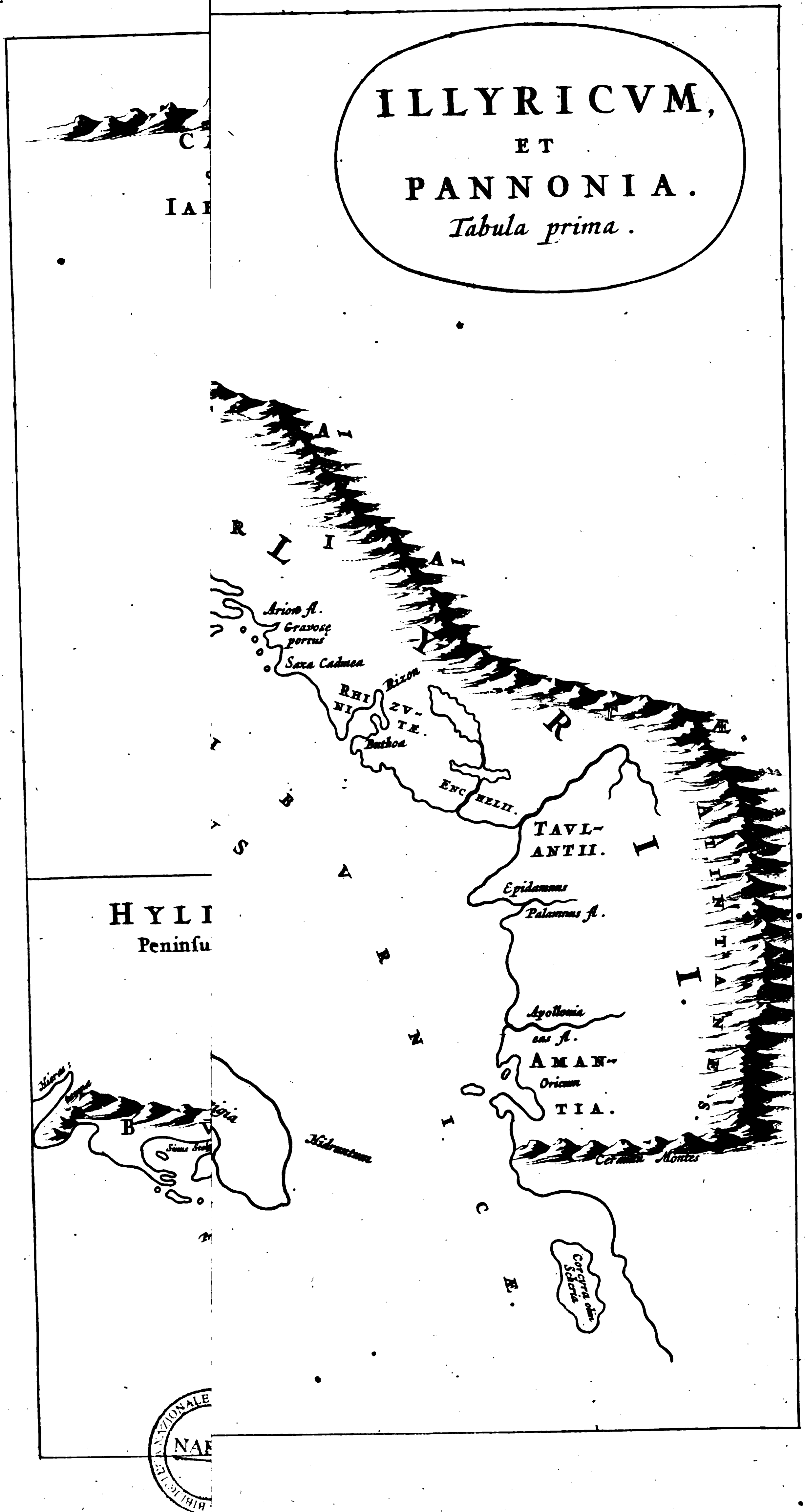
REctè quidem Marulus, Stridonem D. Hier. Patriam in Istria esse non potuisse, Dalmatiamq; tempore Hier. dilatatam, Liburniam quoq; Ptolomei comprehendisse scribit; sed eodem tempore Dalmatia non fuit finitima Pannoniæ, cum Savia interponeretur, ut l. 1. c. 60. de Regno Dalm. & Croatiæ dictum est; quod ex ejusdem D. Hier. verbis confirmatur, qui in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum ait: *Hier. Presbyter, Patre Eusebio natus, ex oppido Stridonis, quod à Gothis eversum, Dalmatiæ quondam, Pannoniæque confinium fuit*, scil. ante Hier. tempora, quando Pannoniarum fines ad Dalmatiam usq; extendebantur; sed tunc temporis ad Dravum restrictis Savia interposita erat, quando Hiero. scripsit, ob id *quondam* dixit; quod Melchior Inchofer animadvertens, *Hier. juxta antiquam descriptionem locutum fuisse* Annal. Eccles. Regni Vng. in Prævio Chronico ad an. 341. scripsit: sed cum subdat *certè Hier. ipse declarans textum Habacuc, multarum Vrbium, Provinciarumque desolationem prædicentis* (*Nonne* inquit) *hoc impletum esse audivimus in nostræ originis regione finium Pannoniæ, atque Illyrici, ubi post varias Barbarorum incursiones ad tantam desolationem est perventum, ut nec humana illic manserit creatura, nec animal superesse dicatur ex his, quæ hominibus amicari, & convivere consueverunt*, quæ apud Hieronymum eo loci non reperiuntur; sed in expositione Oseæ cap. 4. habentur sequentia. *Hoc qui non credit accidisse populo Israel, cernat Illyricum, cernat Thracias, Macedoniam, atque Pannonias, omnemque terram, quæ à Propontide, & Bosphoro usque ad Alpes Julias tenditur, & probabit cum hominibus, & animantia cuncta deficere; quæ in usus hominum à Creatore prius alebantur.* Hinc dignoscitur Hieronymum eo loci Provincias nominibus suo tempore usitatis distinguere, Illyricumque pro Orientali Illyrico, in quo Dalmatia non includebatur designare; indeque conatus Inchoferi, patriam D. Hier. prope Dravum statuentis, evanescunt: nam non in confinio Pannoniarum,, & Dalmatiæ, sed in ipsarum Pannoniarum meditullio Stridon sita fuisset, Ptolomaico, & antiquo more Pannoniis sumptis, ut ipse Inchofer fatetur, locutum Hieronymum; unde autem verba Hieronymi in Habacuc sumpserit Inchofer (cum non reperiantur inter ejus opera) compertum non habeo; compertum mihi tamen, & notissimum est, illam, quam ipse refert, Silvestri Papæ epistolam anno M. Stephano Duci Vng. scriptam, in Archivo Traguriens. Ecclesiæ non reperiri, cum diligentissimè à me recensitum fuerit, neque in eo ullam antiquiorem scripturam anno 1185. repererim.

Animadvertendum tamen est Thomam Archidiaconum Spalaten. capite primo, & cap. decimotertio, Zdrignam Istriæ pro Stridone D. Hieronymi patria statuere, cujus auctoritatem facilè Blondus secutus est; ambobus ex similitudine nominis deceptis.

APPIANI ALEXANDRINI ROM. HIST. DE BELLIS ILLYRICIS.

STEPHANO GRADIO PATRITIO RAGUSINO ABBATE BIBLIOTHECÆ VATICANÆ CUSTODE INTERPRETE.

Stepha-

ILLYRICVM,
ET
PANNONIA.
Tabula prima.
Arion fl.
Gravose portus
Saxa Cadmea
Rizon
RHIZONI
ZVTÆ.
Buthoa
ENCHELII.
TAVLANTII.
Epidamnus
Palamnus fl.
Apollonia
AMANTIA.
Oricum
Ceraunii Montes
Corcyra olim Scheria
Hydruntum
HYLL
Peninsu

Stephanus Gradius Ioanni Lucio suo.

S. P. D.

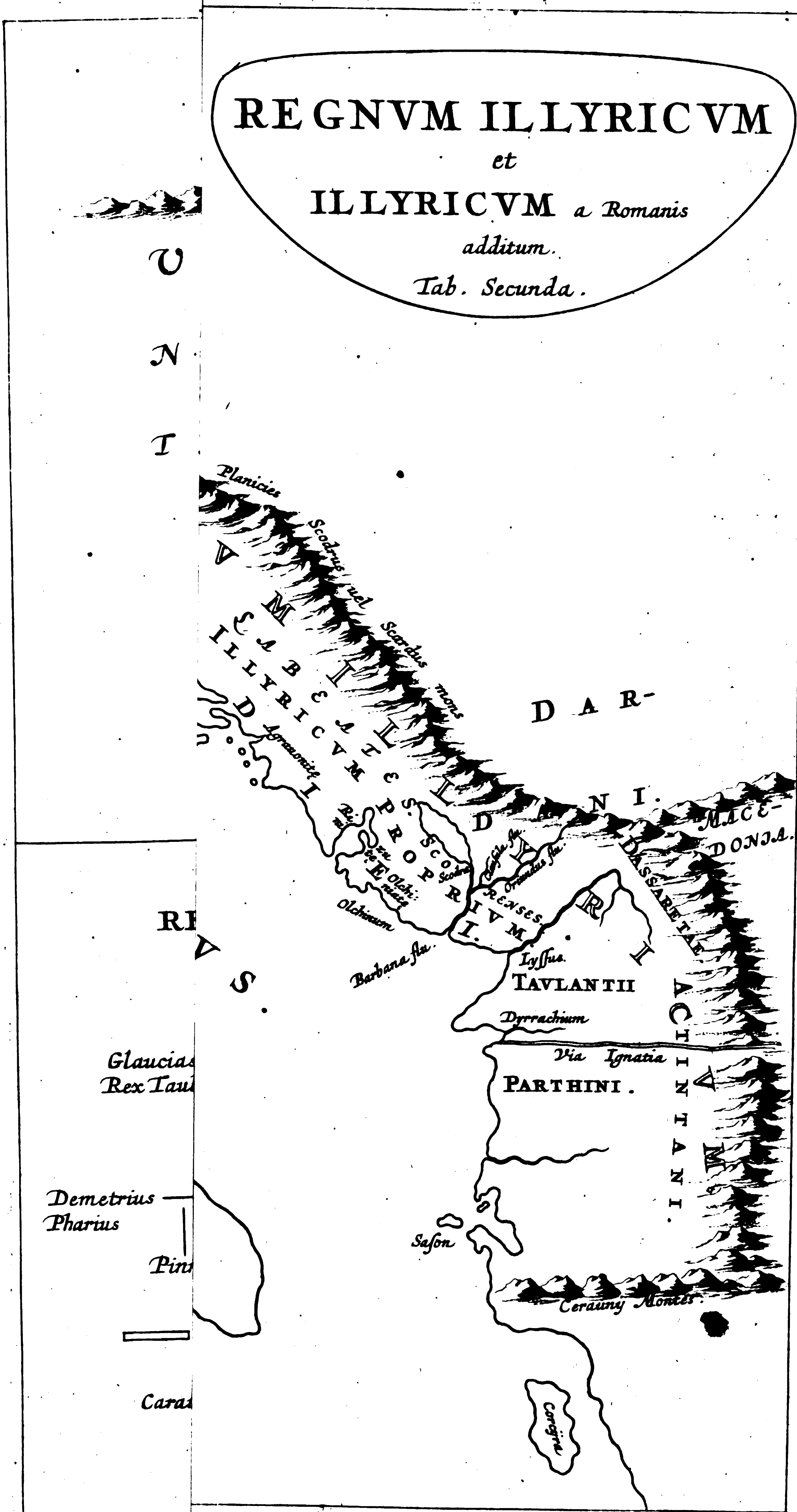
CVm nuper in Vaticana Bibliotheca nactus es desideratum antea diu, quæsitumque tibi integrum græcum exemplum Appiani Alexandrini de bellis Romanorum in Illyrico gestis, postulasti à me Luci carissime, ut illud conferrem paulò diligentius cum vetere Latina versione, quæ inter cæteros ejus auctoris tractatus impressa circumfertur; de cujus fide ac diligentia memini te crebrò, ac vehementer esse questum, quasi non satis plerisque in locis consentiret non modo aliis ejusdem argumenti scriptis, verum etiam ipsi sibi, minimeque solertissimis conjecturis tuis de antiquo rerum Illyricarum habitu, ac statu, cujusmodi est (ut alia id genus missa faciam) ubi Issenses vicinos tuos ad Populum Romanum defecisse commemorat, quasi testatum abundè non sit nullos tunc dominos, à quibus deficerent, fuisse illi civitati, quam non ab indigenis Illyriis (qui ea tempestate regnabantur) sed ab advenis Græcis habitam constat, qui aptius rationibus suis Romanæ libertatis patrocinium, quam Agronis dominationem arbitrati meritò sunt, adeoque ad illos non defecerint, sed (quod Græca dictio disertè sonat) confugerint. Morem tibi libenter gessi, & primum omisso manuscripto Palatinæ Bibliothecæ, in quo supplementum dumtaxat eorum, quæ in impressis desiderantur habetur, quia nec antiquum, nec satis accuratè conscriptum est, ipsum Codicem Vaticanum cum editione Davidis Hoeschelii, in qua sola integrum Appiani Illyricum tractatum legimus contuli, illaque haud paulò diligentiorem, & pluribus in locis (quos sedulò adnotavi) castigatiorem inveni, deinde ad textum latinum conversus ausus sum, quamquam rudis græcarum literarum, & liberali tuo de me judicio minimè respondens sententiam meam interponere; tibiq; assentiri de minus accuratè, & sæpè cum suo auctore pugnante interpretis scriptione: & quoniam ut Ciceroni placet, qui semel verecundiæ fines egressus est, eum gnaviter impudentem oportet esse; nullam moram feci, quin obtemperarem exigenti itidem tibi, ut novam interpretationem de meo proferrem, quo successu, ipse videris, qui me actum agere coegisti, & alios judicantem, aliorum vicissim judicia subire: nisi meas ineptias apud te continere (id quod à te vehementer peto) malueris, nec inscitiam amici tibi facilè excusatam aliis ridendam exponere.

Vale.

APPIANI ALEXANDRINI ROM. HIST. DE BELLIS ILLYRICIS.

ILLyrios Græci putant quicunque supra Macedoniam, ac Thraciam à Chaonibus, atque Thesprotis porrectas ad flumen Istrum terras incolunt. Hi regionis in longitudinem fines. Latitudo à Macedonia & montanis Thracibus ad Pœonas usque, & mare Ionium, Alpiumque radices protenditur; Atque itinere quinque dierum transitur, cum longitudo in triginta amplius patescat. Ita Græci auctores colligunt; Ad rationem verò mensuræ à Romanis initæ stadia supra sex millia in longum jacet, non ultra mille & ducenta in amplitudinem excurrit.

Fama tenet Illyriorum cognomen ab Illyrio Cyclopis Polyphemi filio demissum; Quippe Polyphemum ex Galatea conjuge Celtum & Illyrium & Gallam filios suscepisse, eosque ab Sicilia digressos imperitasse populis, qui inde Celtæ, Illyriique & Galli sunt appellati: Atque hæc inter plurima fabularum, quæ hoc loco referri solent mihi maximè probantur. Illyrio deinde filios Encheleum, Autarium, Dardanum, Mædum, Taulantem, Perrhebumque fuisse tradunt; filias quoque Partham, Doartam, Dassaram, aliasque, à quibus Taulantii, Perrhebi, Enchelei, Autarii, Dardani, Partheni, Dassaretii, Darsiique prodiere. Autario Pannonium, sive Pæona genitum, Pæone autem Scordiscum, & Triballum, quibus item cognomines populos habemus: Sed hæc antiquitatis studiosis relinquamus. Gentes sunt Illyriorum, ut in regione ampla, multæ, & inclyti etiam nunc nominis, effusam latè colentes terram, Scordisci, ac Tribali, qui adeo se se infestis invicem attrivere bellis, ut reliquiæ quidem Tribalorum trans Istrum ad Getas excesserint, & natio opibus, & gloria ad usque Philippi, & Alexandri tempora latè potens, florensque obscura nunc per hasce regiones & prorsus ingloria sit; Scordisci verò post accisas ea de causa vires opportuni Romanorum armis facti sint, à quibus simili affecti clade in insulas ejus fluminis se contulere, interjectoque tempore inde pars eorum reversi in extremam Pæoniam sedes transtulerunt, quo factum est, ut gens Scordiscorum his etiam temporibus una ex Pæoniis habeatur. Nec alia ratione Ardiæi mari inprimis validi, ab Autarieis, qui itidem terra valebant, postquam eos multis affecere damnis, tamen eversi sunt. Præter Ardiæos Liburni navibus plurimum valuisse memorantur, alia Illyriorum natio, agendis prædis ex Ionio, atque insulis famosa, quæ citis eam in rem navigiis, & insigni levitate præstantibus uti solebat, eoque factum est, ut Romani etiam nunc celeres, & expeditas biremes Liburnicas appellent. Autarieis infensum Apollinis numen exitio fuit; Namque illos Molistomi, Celtarumque qui Cimbri dicuntur in expeditione Delphica socios fuisse perhibent; Statimque plurimos antequam quidquam auderent ex ipsis interisse, pluvia in eos cum procellis, fulguribusque sæviente. His verò qui ad propria rediissent, infinitam ranarum vim subortam, quæ putrescentes aquas corruperint, deinde ab noxio telluris halitu ac vapore secutam pestilentiam universum Illyricum, sed præcipue Autari eos magnis cladibus affecisse, donec profugi domo, ac pestem nihilo secius circumferentes, cum à nemine propter timorem contagionis reciperentur, trium & viginti dierum iter progressi, ad palustrem quandam Getarum tellurem, incultamque advecti, in ea prope Bastarnas consedere. Celtarum autem tellurem ingenti divinitus motu concussam, urbesque dirutas, nec ante finem calamitatis fuisse, quàm ipsi quoque desertis laribus in Illyrios scelerum & sacrilegii socios morbi gravitate fessos impetum fecere Horum agros populati sunt, sed propter contractam in agenda præda ejusdem morbi contagiem, celeriter inde abiere, continuata ad usque Pyrenæum populatione: Cumque rursus arma in orientem vertissent Populus Romanus memor calamitatum, quas ex veteribus cum gente Celtarum bellis gravissimas accepisset, metuensque-ne hi quoque superatis Alpibus in Italiam effunderentur, duo Consulares exercitus adversus eos submisit, qui occidione deleti sunt, omnisque ea clade ad Celticum nomen Italia contremuerat, donec Duce Mario ob recentem de Numidis victoriam, bellumque fortiter administratum ad summam claritudinem evecto, victi sunt Cimbri, & multis, magnisque affecti cladibus, quemadmodum à nobis cum de Celtis ageremus tra-

REGNVM ILLYRICVM
et
ILLYRICVM a Romanis
additum.
Tab. Secunda.
Planicies
Scodrus uel Scardus mons
DAR-
DANI.
MACEDONIA.
DASSARETÆ.
ILLYRICVM PROPRIVM.
Scodra
Olchinium
Barbana flu.
Lyssus.
TAVLANTII
Dyrrachium
Via Ignatia
PARTHINI.
Sason
Ceraunij Montes
Corcyra
Glaucias
Rex Taul
Demetrius
Pharius
Pini
Carat

mus traditum est, inde ad summam virium infirmitatem redacti, adeoque omnibus exclusis terris, patrias, iterum petere sedes coacti sunt, non sine gravibus, inter redeundum illatis acceptisque calamitatibus: atque hic demum exitus impietatis Illyriorum, Celtarumque divino consilio fuit. Nec eo secius aliæ item Illyriorum gentes, præcipuè Scordisci, Mædique, ac Dardani rursus una cum Celtis in Macedoniam, & Græciam impetum fecere, multisque aliis expoliatis templis, ne à Delphico quidem sacrilegas manus abstinuerunt, pluribus suorum tum quoque amissis. Populus autem Romanus post annum alterum, ac trigesimum à prima adversus Celtas expeditione, postque collatas interim per intervalla sæpè cum illis manus, bellum adversus eos suscepit, hujus sacrilegii causa ductu L. Scipionis cum se jam Græcis & Macedonicis rebus miscere cepissent, feruntque finitimos populos se se à juvandis auxilio sacrilegis continuisse, memoresque calamitatum, quæ propter Autarieos universum olim Illyricum afflixisset, vincendos reliquisse Scipioni, qui Scordiscorum quidem magnam partem ceciderit, cæteris ad Istrum, Istrique insulas fugatis: Dardanis verò, Medisque pacem concesserit sacri scilicet auri muneribus delinitus, nec desunt inter Scriptores Italicos, qui tradunt hoc maximè in causa Romanis fuisse, ut post Scipionem Consulem gravioribus civilium bellorum motibus conflictati sint, quo ad libertatem amisere. Atque hæc de populis, qui à Græcis Illyrii judicantur, quasi procemii loco dicta sint. Romani verò non hos duntaxat, sed Pæones præterea, & Rhætos, Noricosque, & Myssios Europam colentes, aliosque his finitimos, qui per Istrum descendentibus à dextra occurrunt distinguunt à Græcis, non secus ac ipsi Græci, eosque propriis nominibus singillatim appellant: cæterum communi vocabulo omnes Illyrios arbitrantur: nec satis comminisci possum, quo initio ducti potissimum in hanc opinionem devenerint, in qua hodiè cum maxime perseverant: quippe tributum harum nationum inter fontes Istri, & mare Ponticum sitarum tanquam unum exigunt, & Illyricum tributum vocant: Quemadmodum autē sub imperium illos adegerint Romani cum de * Creta scriberemus, professi sumus non satis comperisse, neque bellorum initia, aut occasiones percepisse; eoque hortati etiam ultro sumus, ut si qui certius quicquam de rebus Illyricis haberet, ne in medium conferre cunctaretur; interea quæ nobis comperire licuit expediemus. Agron partis Illyrici Rex fuit, quæ ad Ionii maris pertinet sinum, quem Pyrrhus Epirotarum Rex, & qui deinceps Pyrrho successerunt habuere. Is Agron rursus & Epiri partem aliquam, & Corcyram præterea & Epidamnum Pharumque bello capta præsidiis tenuit: cum autem cætero quoque Ionio immineret, Insula quædam, cui nomen Essos ad Romanos confugit: hi Legatos una cum Essiis miserunt, qui cognoscerent Agronis adversus eos objecta, in hos adhuc navigantes impetu facto quidam Illyrici Lembi Legatum Essiorum Cleemporum, & Romanum Coruncanium interficiunt, reliqui fuga evaserunt: hac de causa cum Romani Illyrios terra, marique bello aggressi essent, Agron infante filio superstite, cui Pine nomen fuit diem suum obiit, regno eidem filio relicto sub novercæ tutela. Demetrius autem Phari Præfectus, eam insulam itemque Corcyram (utraque enim in ditione Agronis fuerat) Romanis illuc appellentibus prodidit, qui pellectis in suam amicitiam Epidamnensibus, ad illos, Essiosque ab Illyriorum obsidione liberandos advenerant, nec frustra, namque Illyrii non solum omissa statim obsidione domum quisque suam reversi sunt, sed pars eorum, qui Atintani vocantur ad Populum Romanum transiere: interea Uxor Agronis misit Romam Legatos cum captivis, ac transfugis, veniam oratum eorum, quæ nequaquam suo sed mariti sub Imperio commissa fuerant: responsum accepere Legati Corcyram, Pharum, Esson, Epidamnum, & ex Illyriis Atintanos in Populi Romani ditione jam esse: Pines autem cæterum Agronis imperium retineret licet, ac amicus Romanis esset si se ab superioribus injuriis abstineret, daretque operam, ut Illyrici Lembi non amplius duo, & hi quidem inermes ultra * Essum ne navigarent, nec mora ulla in muliere fuit, quin acciperet omnia: & hæc prima inter populum Romanum atque Illyrios irritamenta, fœderaque fuere. Secundum ea Romani Corcyram & Appolloniam libertate donaverunt, ac ne Demetrio quidem proditionis merces defuit, cæterum fides, quam is Agronis filio fefellerat meritò erat suspecta, nec ille multùm distulit ingenio suo uti; cum enim Romanis bello quod per triennium adversus Celtas, eos maximè qui ripas Eridiani colunt gessere, occupatis nequaquam ad se persequendum satis spatii videret esse, ad infestandum latrociniis mare se contulit, adjunctis eam in rem Istris Illyrica item gente: Atintanisque auctor fuit desciscendi à Romanis. Hi autem, uti primum à Celticis rebus otium fuit, pyratas quidem statim Classe comparata intercepere, dilata in sequentem annum contra Demetrium, ejusque defectionis socios expeditiones: porrò Demetrium ad partes Philippi Macedonum Regis transgressum ejusque ope reversum in patriam & Classe reparata novas agentem ex Ionio prædas interemere, Pharumque ejus patriam cum eo sentientem funditùs delevere: cæterum Illyrii Pinæ precibus iterum enixè pro iis nitentis concessi sunt. Et secunda quidem

* Celtic.

* Lyssum.

Romanorum cum Illyriis contentio, ejusque exitus, & compositio hujusmodi maximè fuit. Quæ sequuntur à me non tam universa suis temporibus, quàm singula per nationes Illyriorum, prout quæque reperi perscribuntur. Qua tempestate Populus Romanus bellum gerebat adversus Macedonas & Regem Persem, qui Philippo successerat; Gentius reliqui Illyrici Rex pecunia invitatus socia cum Perse arma conjunxit, atque in Illyricum Romanam Provinciam impetum fecit, Legatosque ad se ab Senatu missos conjecit in vincula, exploratores illos, non Legatos esse criminatus. Ad eam prosequendam injuriam Anitius Romanus Prætor adveniens nonnullos Gentii Lembos mari cepit, mox terra congressꝰ acie superatum, fugatumque in arce quadam obsedit, indeque supplicem, se se Romanis dederet jussit. Ille tridui spatio ad deliberandum impetrato, cognitaque gentis universæ ad Romanos transitione, quæ per eos dies facta est, aditum ad Prætorem infimis precibus exoravit, delatusque & genibus excipientis advolutus degeneri admodum precum genere usus est. Anitius trepidantem benignè consolatus, cœnæ etiam adhibuit; Cæterum digressum è triclinio comprehendi à littoribus, & in vincula coniici jussit: Mox unà cum filiis triumphandum Romam duxit: Et cum Gentio quidem intra 20. dies debellatum est; Septuaginta autem civitates, quæ illi paruerunt, confecto Macedonico bello Æmilius Paulus secretis à Senatu mandatis acceptis cum rediret in Italiam de industria pertransivit, metuentibusque ita demum eorum quæ commiserant pollicitus veniam est, si quidquid auri argentique habebant, ederent, conferrentque nec abnuentibus ipsis, misit in unamquamque Civitatem partem copiarum, eadem omnibus Ducibus constituta die, qua ad auroram quisque eorum oppidanis per præconem ediceret intra tres horas pecuniam omnem in forum deferrendam, eamque delatam, & reliqua etiam omnia diriperent. Sic paulò una hora septuaginta spoliatæ sunt urbes. Ardiæos & Palarios cum Illyricum Romanam Provinciam invasissent, Populus Romanus aliis distractus curis, legatione missa ab injuriis deterrere conatus est, cumque nihil profecisset, vi sibi agendum constituit, exercitu decem millium peditum & equitum sexcentorum eum in usum conscripto; Cujus consilii certiores Ardiæi facti, cum ad bellum satis parati non essent, confestim Legatos Romam mittunt, veniam oratum; Senatus damnorum æstimationem, quibus indignè oppressos affecissent, exsolvere illos jussit, & adversus negligentes parere Senatui Fulvius Flaccus cum exercitu missus; Sed bellum non ultra excursionem processit, neque enim finem illi imponere potuerunt. Adversus Iapodas, quibus intra Alpes sedes est, Sempronius Tuditanus, & Pandusas Tiberius gessere bellum, verique simile est eos ad imperata facienda compulsos. Itemque Segestanos per Lucium Cottam, ac Metellum, verùm non multò post utrosque defecisse. Dalmatæ alia item natio Illyriorum in Illyrios Pop. Ro. socios incursionem cum fecissent, legatosque ea de causa Româ venientes non recepissent, bello petiti sunt M. Figuli Consulis ductu: Hunc primo adventu metantem castra cæso præsidio in plana pepulere, non intermisso ad fluvium usque Naronem receptu Figulus domum reversos aggredi constituit, improvisum hostibus impetum suum futurum nequicquam sperans offenditque populares excipiendi sui causa undique ex civitatibus confluxisse: Nec tamen eò minus in suscepto consilio perseveravit, inque Vrbem Delminium (unde Dalmatearum mox Dalmatarum cognomen profectum est) fugatos Barbaros se recipere adegit; Cum autem neque oppugnatione quicquam efficere posse animadverteret, adversus oppidum egregiè munitum, & operum, machinarumque labor propter altitudinem mœnium inutilis futurus videbatur, animum adjecit ad alias urbes, ob concursum in Delminium infrequentes, aggrediendas, quibus in potestatem redactis, deinde reversus ad Delminium sudes bicubitales pice, & sulphure, stuppaque circumdatas in oppidum catapultis jaculari cepit, quæ ipso impetu succensæ, & facum instar ardentium volitantes, quæcumque attigissent inflammabant, plurimaque novo illo teli genere apud obsessos exusta corruptaque sunt. Isque fuit finis belli contra Dalmatas à Figulo gesti. Secutis temporibus Cæcilius Metellus Consulatum adeptus nihil delinquentibus Dalmatis una triumphandi libidine bellum inferre decrevit, à quibus amicè susceptus, apud Salonas eorum urbem transegit hyemem, & Romam reversus triumphavit. Quo autem tempore Cæsar apud Celtas cum imperio erat, Dalmatæ, cæterique benigniori fortuna utentes Illyrii, Liburnis quæ item Illyriorum gens est, Promonam urbem abstulere, Liburni in Pop. Romani fidem concedentes Cæsaris in propinquo agentis opes implorarunt: Cæsar misit qui Promonam tenentibus denuntiarent, ut Liburnis oppidum redderent, cumque ii contemnere imperium viderentur, validam armatorum manum submisit, qui omnes ab Illyriis concisi sunt, neque Cæsar ultus est: Non enim Pompejanæ discordiæ implicito satis eam in rem otii fuit, erumpente autem in bellum discordia, Cæsar cum copiis, quas habebat hyeme à Brundusio Ionium transivit, reliqui autem exercitus partem Antonius ad Cæsarem in Macedoniam duxit, ipse quoque Ionio sinu summa hyeme transmisso, cohortes autem peditum quindecim, & tria millia equitum Gabinius per Illyrios eidem adduxit, ora Ionii circuitu peragrata. Illyrii reputantes ea, quæ non multò ante in Cæsarem

ſarem commiſiſſent, cum ejus victoriam exitio ſibi futuram providerent, impetu facto, univerſum Gabinii exercitum (excepto Duce, pauciſque præterea fuga elapſis) conciderunt, magnamque ex tantis ſpoliis, & cæteri ad bellum apparatus copiam obtinuere. Cæſar gerendis rebus adverſus Pompejum, Pompejoque ſublato, reliquiis ejus partium, quæ multæ & variæ ſupererant profligandis diſtentus erat; Sed cum omnibus conſtitutis, Romam reverſus expeditionem adverſus Getas, & Parthos ſuſcepit: Metuentes Illyrii, ne ſe in itinere poſitos aggrederetur, Legatos Romam mittunt, qui præteritorum veniam poſcerent, ſeque in amicitiam ejus, ſocietatemque darent; Illyriorum gentem, veluti bello inclytam verbis extollentes: Ille quamquam inſtitutam adverſus Parthos profectionem feſtinaret, tamen pro dignitate Populi Romani illis reſpondit: Minime amicorum loco habiturum eos, qui talia perpetraſſent, veniam autem daturum ſi ſe tributo ſubiicere, obſideſque dare vellent, Dalmatis utrumque pollicentibus, Atinium multis cum pedeſtribus & equeſtribus copiis ad eos mittit, qui levia quædam tributa imponeret, obſideſque reciperet. Aſt ubi Cæſar interiit, rem Romanam, quæ illius ductu maximè valida, florenſque fuiſſet, eo ſublato, interituram rati, neque Atinii dicto amplius audientes eſſe, neque tributa conferre, neque obſides tradere ſuſtinuerunt. Vim autem parante in eos Atinio, quinque cohortes, eorumque Ducem Bebium ordinis Senatorii ceciderunt: Atinius autem cum reliquis Epidamnum ſe recepit: hunc exercitum Senatus, itemque Macedoniam, & quidquid apud Illyricum in Po. Ro. ditione erat M. Bruto, ei, qui Cæſarem interfecerat, quomodo Syriam Caſſio ejuſdem cædis participi conceſſit; ſed hi quoque bello adverſus Antonium, & alterum Cæſarem, cui Auguſto cognomen fuit diſtenti, nihil quidquam adverſus Illyrios gerendi ſpatium habuerunt. Pæones verò natio ſunt ad Iſtrum ingens, in longum illa quidem ab Iapidibus, ad Dardanos porrecta à Romanis appellati Pannonii, & pars Illyrici crediti, eaq; de cauſa res Illyricas exequenti mihi nullo pacto prætermittendi. Magna genti claritudo ob Agrianos ab ea profectos, quorum opera multò præſtantiſſima in bellis fuit, Philippo, & Alexandro Macedonibus navata. Pæones etenim illi ex inferiore Pæonia ſunt Illyriorum colonia poſt rem à Cornelio male geſtam in expeditione adverſus hanc gentem ingens terror univerſam Italiam inceſſerat, & ſegniores poſtea dici Conſules ad ducendum contra Pæonas effecit; Nec præterea quicquam reperi de veteribus Illyriorum, ac Pœonum rebus, ac ne in Auguſti quidem commentariis, ubi de Pæonibus tractant. Alios item Illyriorum populos, præter ſuperius traditos in Populi Romani ditione fuiſſe facilè inducor ut credam, quî tamen id factum ſit haud comperi; Non enim alienas, ſed ab ſe geſtas duntaxat res Auguſtus tradit, deſciſcentes ad obſequium rurſus, ac tributa compuliſſe alias, quæ propriis ante legibus uſæ ſint vi cepiſſe; omneſque in ſummitatibus Alpium ſitas nationes, quæ vicinam Italiam latrociniis infeſtam habebant, armis domuiſſe, ut mirum videri poſſit, cum multæ magnæq; Romanorum copiæ contra Celtas, & Iberos per Alpes commearint eos populos neglexiſſe; ac ne D. Iulium quidem cætera fortunatiſſimum Imperatorem toto decennio, quo res in Gallia gerens ea circa loca hibernavit animum ad eos pellendos adjeciſſe, ſed ii videntur, ad ſuſcepta negotia properantes pro tranſitu ſolum de Alpibus cogitaſſe: Cæſarem autem bello Celtico intentum, ac motui Pompejano, qui ſtatim inde conſecutus eſt, rebus Illyrici finem imponere diſtuliſſe: videtur autem una cum Gallia Provincia Illyrici quoque imperium à Populo accepiſſe non quidem univerſi, ſed ejus partis, quæ tunc Romanis parebant: Auguſtus verò univerſa regione in poteſtatem redacta, cum res à ſe geſtas cum Antonii ſegnitie compararet, imputavit Senatui quod Italiam à frequentibus bellicoſæ gentis moleſtiis pacatam reddidiſſet: namque Oxieos Partheneatas, Bathiates, Taulantios, Cambeos, Cinambros, Merromenos, atque Pyriſſeos omni adhibita ope ſuperavit, ſed majus illi negotium fuit in recipiendis, & ad tributa, quæ intermiſerāt pendēda rurſus adigendis Docleatibus, Carnis, Interfrurinis, Nariſiis, Glintidionibus, atq; Tauriſcis, quibus victis, finitimi metu territi Ippaſini ſcilicet, & Beſſi ſe illi tradidere; deficientes verò Melitenſes, & Corcyreos, qui inſulas incolunt, propterea quod mare latrociniis infeſtum habebant funditus delevit, interfectis puberibus, cæteris ſub corona venundatis. Liburnos mari itidem infeſtos navibus mulctare ſatis habuit. Ex Iapodum gente quæ intra Alpes habitat, Moentini, & Avendeatæ ipſi advenienti ſe ultro tradiderunt, Aurupini qui, & multitudine juventutis, & virtute bellica cæteris Iapodibus præſtant, ex vicis in Vrbem ſe receperant, illo appropinquante ſe ſe in ſilvas abdidere. Cæſar Vrbi captæ ignem ſubiici paſſus non eſt, quod ſe Barbaros dedituros ſperabat, ſeque dedentibus, urbem quoque incolere permiſit. Maximè autem inter omnes moleſtia illum affecerunt Salaſſi, & Iapodes tranſalpini, item Segeſtani, Dalmatæ, Deſſii, Pæoneſque longè à Salaſſis poſiti, qui ſummitates Alpium incolunt: Montes hi ſunt acceſſu difficiles, arctum tranſitum ac difficilem habentes, quarum rerum fiducia liberos eos populos fecerat, eorumque animos in tantum extulerat, ut à tranſeuntibus vectigal exigere auſi ſint: Hos Vetus de improviſo aggreſſus, anguſta locorum per inſidias occupat, & per

& per biennium obsessos tenuit, illi salis inopia adacti quo maxime indigebant, tandem admisere præsidium: Sed Vetere recedente statim ejecere, & angustiis locorum occupatis, quam Cæsar manum ad se oppugnandos subinde miserat ludibrio habuere: quod vanum omnem hostium conatum futurum cernerent. Ea de causa Cæsar instante contra Antonium bello convenit cum Barbaris, ut suis legibus vivere sinerentur; Simul ea quæ in Veterem perpetraverant impunè ferrent, quæ cum illis essent admodum suscepta, magnam salis vim sibi comportavere, nequaquam intermissis in ditionem Romanam excursionibus, donec à Messala Corvino missu Cæsaris fame domiti sunt, eoque maxime modo Salassi in Pop. Ro. potestatem venere. Iapodes transalpini gens valida, ac fera bis intra viginti fere annos Romanas copias repulere factoque in Aquileam impetu, ac Tergestina colonia direpta excivere Cæsarem, qui cum arduo & confragoso itinere adversus eos eniteretur neque valido cæsarum arborum oppositu deduci se ab incepto pateretur in alias concessere silvas perseverantemque insidiis excipere conati sunt. Cæsar idipsum suspicatus, misit ex suis, qui cacumina montium occuparent, & utrumque latus tegerent copiarum, quas ipse per inferiora ducebat, simulq; obvia saltuum excindere curabat: Iapodes nihilo secius ex insidiis subito emicuere, multosque affecere vulneribus, verum majori ex parte ab his, qui superne decurrerant interfecti sunt: Reliqui ad suas se silvas recepere urbem relinquentes, cui Terpo nomen fuit, eam interceptam Cæsar conservandam ab incendio sibi putavit, illos pariter cessuros arbitratus, quod & fecere; Deinde ad aliam processit urbem, Metulium incolæ vocant, quæ Iapodum Princeps habetur: Sita ea est in monte crebris arboribus consito, duobus imposita tumulis, quos angusta vallis interjacet: Tria millia delectæ juventutis, armisque, & animis validæ circumstantes mænia Romanos facile arcebant, illi aggerem excitant, eum aggerem Metulii non intermissis, ueque noctu, neque interdiu eruptionibus infestum habent, itemque homines ex aggeribus pugnantes machinis & muro cedunt, quas sibi comparaverant, occasione belli à D. olim Bruto adversus Antonium, & Augustum per ea loca gesti: Vbi subrui cepta sunt ab hostibus mænia aliam sibi introrsus munitionem excitant, intraque eam se recipiunt relicto vetere muro, qui ab Romanis injecto protinus igne cõsumptus est; Adversus nova munimenta Cæsar binos aggeres excitandos, ex iisq; quatuor pontes muro iniiciendos curat: His autem peractis ut Oppidanos ancipiti prælio distraheret, partem copiarum in aversam oppidi partem ire jubet, cæteros per præparatos pontes aditum sibi ad urbem facere, ipse conscensa edita turri spectando certaminis exitu intentus egit. Barbari transire conantibus adverso ex muro occurrunt, dum interim alii pontibus succedentes Longuriis eos inferne subfodere nitebantur, sublatis non mediocriter animis ubi unum ex pontibus, itemque alterum collabentem videre, cumque ad hæc tertium quoq; ruere contigisset, ingens metus Romanos milites incessit, nec ulli adeundi quartũ qui reliquus erat satis animi fuit: Cunctãtes objurgare Cæsar, qui cõfestim à turri desilierat, ac ubi verbis minime cõmotos animadvertit, ipse correpto Clypeo pontẽ effuso cursu petit, secutis properantẽ ex Ducibus Agrippa atq; Hierone, & custode corporis * Lu ac Vola * & præter hos quatuor paucis itẽ armigeris. Superato ab Imperatore ponte subiit animos militũ pudor, confestimq; universus exercitus exẽplum ejus secuti sunt. Cæterũ ædificiũ impar conscẽdentiũ oneri confractũ est, ejusque ruina multi mortales oppressi, pars quidẽ interiere, alii confractis artubus sublati sũt. Ipse Cæsar altero crure, & utroq; brachio saucius discessit, ne quis tamen motus per opinionẽ mortis ejus extiteret, conscensa iterũ cum signis turre, spectãdum se se incolumẽ, ac valentẽ præbuit, ac, ne omissurus ea de causa oppugnationẽ hostibus videretur, cõtinuo alios itidem pontes construendos curavit. Non alias Barbaros graviore metu affectos constat, reputantes quã cum acri sibi, atq; à laboribus & cladibus invicto res esset: Itaq; postridie missis properè legatis ad illum adeunt, & quinquaginta quos imperaverat obsides tradunt, præsidium quoque accipere polliciti, altiore tumulo præsidiariis relicto ipsi in humiliorẽ concedunt, cũque ab iis oppido jã potitis, arma ponere juberentur, supra quã credi potest animo cõmoti, cõjuges & liberos intra Curiam conclusere, appositaq; custodia, cui mandaverant si quid sibi adversi accidisset, ut Curiã injecto igne cõsumerẽt, impressionẽ in Romanos fecerunt nullo consilio, sed Impetu quodã ac desperatione efferati, quippe ex inferiore loco contra supernè pugnãtes præliũ ciẽdo facilè uno impetu omnes obruti sũt, neq; aj positi Curiæ custodes morã fecere exequẽdi quod imperatũ erat incẽdii, plurimæque matres se ipsas, & parvos liberos interemere, quædam natos sinu præferentes ultro in flammas insiluere, ita ut omnis Metulorum juventus in prælio, inutilis verò turbæ magna pars igne comsumpta sit: Vrbs quoque continenti incendio arsit, ita ut nullum ex maxima paulo ante vestigium videretur extare. Metulo capta in reliquis Iapodibus nulla mora fuit dedendi se Cæsari, ac transalpini quidem Iapodes tunc primum Po. Ro. ditioni additi sunt, ex quorum numero Possenos, qui recedente Cæsare obsequium exuerant immissus M. Elvius recepit, & defectionis quidem auctores supplicio affecit, reliquos sub corona vendidit. Segestani, quod Romanus exercitus bis antea in agrum illorum impetu facto, neque obsidibus imperatis, neque ulla alia re ablata discesserat, magnos sibi spiritus sumpserant. In hos Cæsar duxit per fines Pæonum, qui ne ipsi quidem in Po. Ro. ditionem adhuc pervenerant. Saltuosa est omnis Pæonum regio, interque Iapodas, ac Dardanos in longum protensa: Nullæ in ea urbes erant, sed vicatim aut dispersis per agros domiciliis habitabatur, nullum universæ genti in commune

regi-

regimen, nulli magistratus, separatisque per cognationes, atque familias consiliis agebant: Centena millia ætate militari censebantur, quæ tamen inopia communis imperii, minime in unum coibant: Adventante Cæsare in silvas se suas abdidere, indeque erumpendo Romanos milites adoriebantur, sicubi singulos aut paucos digredi ab agmine contigisset. Cæsar quo ad spes fuit venturos ad se Barbaros, vim omnem ab agris eorum, vicisque abstinuit, postquam perseverantes in suis latebris obtinendis animadvertit, omnia ferro, flammisque latè vastavit, octo ipsos dies præda, cædibusque grassatus; Inde perrexit in agrum Segestanum, qui & ipse Pæonum est ad Savum fluvium; Cujus in ripa urbs egregiè munita sita est, patetque latissimè in amplo fossæ, fluminisque complexu; Eaque maximè de causa expetebatur à Cæsare, qui illud oppidum destinaverat sedem belli, quod meditabatur adversus Bastarnas, ac Dacos habitantes ultra Istrum, qui per eas regiones adhuc nomen Danubii retinet, paulò inferius Ister futurus. In flumine Savo naves fabricari jusserat, quibus frumentum in Danubium, quem Savus influit, devehere parabat, quæ res non habenti in potestate Segestam admodum difficilis erat futura: Appropinquanti præstò fuere ab Segestanis quid sibi vellet quærentes, ille urbi se velle præsidium imponere, & centum obsides sibi dari respondit, quò tutius oppido pro sede belli adversus Dacos, atque Bastarnas uti possit; frumenti quoque copiam, quantam eorum facultates paterentur poposcit: Nihil horum primores Civitatis recusandum sibi censebant; Plebs autem, & si acerbitate postulatorum vehementer offensa, quò minus obsides darentur non admodum laboravit, quod nequaquam ex suo ordine, sed optimatum liberi dandi erant: Appropinquantis autem præsidii ne aspectum quidem ferre potuit, sed quasi furore percita prosiliit, portisque iterum clausis succedentes Romanos arcere mœnibus aggreditur: Cæsar flumen ponte jungit, fossaque, ac vallo cingere oppidum instituit, perfectaque circumvallatione binos aggeres excitat, quos oppidani eruptione facta capere sæpe frustra conati facibus, multoque igne superne petere aggredirentur: Advenientes autem eis auxilio alios Pæonas ex insidiis aggressus Cæsar cecidit, fugavitque, quæ res Pæonas omnes ab auxilio ferendo deterruit: Itaque Segestani omnia acerrimæ oppugnationis mala perpessi, trigesima tandem die per vim capti sunt: Quorum virtutem admiratus Cæsar, precibusque quibus tunc primum usi sunt ad misericordiam delinitus, nihil durius aut in vitam, aut in agros supplicum consuluit. Sed pecunia mulctare contentus, certam urbis partem à reliquo oppido muro separandam curavit, inque eam præsidium quinque & viginti cohortium introduxit: Quibus peractis in urbem revertit, animo rursus Illyrios petendi; Cum autem rumor increbuisset præsidiarias cohortes ab Segestanis circumventas, atque deletas, quamquam sæva adhuc hyeme, maturandam sibi profectionem putavit, & famam falsam illam quidem, cæterum non sine causa vulgatam adveniens reperit, quippe magno in discrimine adeundæ tantæ calamitatis milites fuere oppressi repentina Segestanorum irruptione, multis suorum numero amissis: Postridie tamen redintegrato à Romanis prælio fusi Segestani, fugatique sunt. Quamobrem copias suas Cæsar in Dalmatas convertit, gentem item Illyriorum Taulantiis finitimam, quæ post cæsas quinque Gabinii cohortes, earumque signa ablata, erectis eo successu animis decimum jam annum in armis otii impatientes agebant; Adversus irrumpentem Cæsarem firmavere se se, junctis in mutua auxilia fœderibus, erant quippe delectæ juventutis amplius millia duodecim, fortissima bello manus, cui Ducem imposuerant Versum nomine: Ille, Promonam Liburnorum oppidum rursus occupatam communivit, quamvis abundè munitum ingenio loci: Quippe montanus est, ipsumque tumuli insigni undique asperitate instar serræ circumjacent; Major itaque eorum pars urbem insedit, in collibus verò Versus præsidia disposuit, omnesque ex alto Romanos despectabant: Cæsar propalam omnes muro circundare instituit, clam verò fortissimum quenque mittit qui indagarent rationem, qua ad editissimum ex tumulis, quos diximus eniti possent; Et hi quidem arboribus tecti excubias noctu invadunt, & adhuc somno consopitas obtruncant, remque Cæsari nondum liquido mane significant: Ille autem ad tentandam urbem cum majore exercitus parte proficiscitur, & ad tumulum captum alios super aliis mittit, qui inde ad ulteriores colles occupandos processerūt: Continuò igitur terror, ac trepidatio Barbaros invadit, postquam se omni ex parte circumventos esse intelligunt: Maximus autem eorum qui in tumulis erant metus fuit propter aquæ penuriam, ne scilicet aditu ad eam prohiberentur, ac Promonam confugiunt: Cæsar oppidum, duosque colles, qui etiamnum ab hostibus tenebantur per quadraginta stadia muro sepsit, ac interim Testimum cum alia Dalmatarum manu auxilio obsessis venientem fudit, perque montes insecutus fugientem in ejus conspectu Promonam cepit, nondum omni ex parte muri quam instituerat molitione perfecta: Cum enim cives eruptionem tentassent, repulsiq; acriter essent, Romani milites fugientibus immixti oppidanis portas irruperant. Tertia ferè populi pars ferro absumpta est, reliqui in arcem se recepere, ac quarta nocte rursus egressi sunt, non ausa impetum eorum sustinere cohorte, quæ ad obsidendam portā erat relicta: Verum Cæsar hostes quidē nō admodū exultare eo successu pass⁹ est, cohor-

cohortis autem, quæ prælium recusaverat decimum quemque sorte ductos morte affecit, ductores verò ordinum supra decimum duos, reliquos autem illa æstate loco frumenti hordeo pavit. In hunc maximè modum Promona capitur; quod Teutimus cum vidisset in plura agmina suas divisit copias, aliosque alio se recipere permisit, quo factum est, ut Romani diu illos prosequi minimè possent, quod propter viarum imprudentiam, & confusa fuga hostium vestigia multas in partes se distrahere non admodum tutum existimabat. Illi urbem Synodium in principio Silvæ positam trajiciunt, in qua olim Gabinii copias obsederant Dalmatæ circa vallem profundam, & oblongam, & inter duos montes mediam, quo in loco insidias Cæsari pariter collocaverant: Cæterum ille Synodium igne succendit, & per montium superiora circummisso exercitu, qui ab utraque parte cum eo procederet, iter per vallem instituit, sylvas undique præcidens, urbesque capiens, & quæcunque obvia in itinere fiebant igne corrumpens. Setonia autem urbe obsessa Barbarorum manus ingens subsidio advenerat, quos Cæsar obviam factus ingressu prohibuit: Eo in prælio lapidis ictu genu saucius multos dies decubuit, & ubi primum convaluit Romam revertit Consulatum Volcatio Tullo collega gesturus, ad reliqua belli patranda statilio Tauro relicto. Cæterùm solemnibus magistratûs Kal. Ianu. initis, ipsoque magistratu Antronio Pæto tradito, ad Dalmatas recurrit adhuc triumviratum constituendæ Reip. gerens; Duo etenim anni deerant altero quinquennio hujus imperii explendo, quod pridem in id tempus post expletum quinquennium sibi ipsi una cum collegis prorogaverat, Populusque confirmarat. Dalmatæ igitur fame fatigati externo commeatu intercluso, venienti Cæsari spontè obviam facti suppliciter se dedunt, obsides tradunt pueros numero ad septingentos, quos Cæsar petierat; Ad hæc signa Romana, quæ Gabinio abstulerant, ac tributum, quod à D. Iulii temporibus pendere intermiserant reddituros polliciti: Obsequentes imperio Po. Ro. inposterum fuere. Ea signa Cæsar in Porticu, quæ Octavia dicitur appendi jussit. Devictis Dalmatis Derbani adventati Cæsari supplices obviam prodiere veniam oratum, obsides tradidere, ac intermissa tributa exolvere polliciti sunt; Horum autem illi, ad quos Cæsar pervenit super fœdus obsides etiam dederunt, quos autem propter difficultatem itineris adire non potuit, neque obsides dederunt, neque fœdus inire curaverunt: Videntur tamen hi quoque postea subacti fuisse. Sic Cæsar universum Illyriorum nomen, qui vel à Po. Ro. obsequio defecerant, vel suis adhuc legibus, ac libertate utebantur sub imperium accepit, quamobrem triumphus illi ea de gente ab Senatu decretus est, quem egit postea una cum cæteris ob res contra Antonium gestas sibi decretis. Reliqui populi, qui à Romanis Illyrii putantur, sunt ante Pæonas quidem Phæti, Noricique post Pæonas, & Mysii ad Euxinum usque pontum. Rhætos itaque Noricosque aut à D. Iulio quo tempore adversus Celtas res gessit subactos fuisse dicendum est, aut ab Augusto bello Pannonico, namque inter duas hasce nationes medii sunt, nec ullum proprium bellum adversus Rhætos, Noricosque gestum scriptores tradunt, ut omninò cum reliquis eos finitimis populis Po. Ro. Imperio accessisse verisimile sit. Mysios Marcus Lucullus cum exercitu adortus est, frater Lucii Luculli, qui cum Mithridate bellavit ad flumen usque excursione intenta, quo loci * sex græcæ urbes sitæ sunt Mysiæ conterminæ Istros, Dionysopolis, Odissus, & Mesembria, ex qua Romam ex Calatide deportavit magnum Apollinem in Palatio dedicatum. Nec præterea quicquam à Populo Romano sub vetere Republica adversus Mysios gestum comperi, neque quod tributa pendere adacti sint, ne ab Augusto quidem; Cæterùm Tiberio qui post Augustum rerum potitus est domitos constat: Verùm hæc omnia ante Ægyptum in Provinciam redactam jussu Populi acta sigillatim præscripta à me sunt; Quæ verò post domitam Ægyptum horum Principum auspiciis ditioni Romanæ accessere, inter propria eorum acta post communis Reipublicæ Historiam tradita à me sunt, ubi plura de Mysiis. Nunc verò quando hi populi à Romanis pars Illyrici censentur, hic autem de Illyriis loqui mihi propositum est, ad operis integritatem pertinere putavi, si commemorarem & à Lucullo missu populi impetum in Mysios factum esse, & eosdem prævalentibus deinde Cæsarum opibus à Tiberio subactos.

* Quatuor.

IOAN-

IOANNIS LVCII NOTÆ AD HIST. THOMÆ ARCHID. SPALATEN.

DE Thoma Archidiacono Spalaten. unico rerum Dalmaticarum sui ævi Scriptore quid sentiendum sit in Opere de Regn. Dalm. & Croat. ubi plurima ejus loca retuli, scripsi; hic verò notas, monumentaq; antiqua addidi, ut certiora, & clariora aliqua ejus loca legentib. evadant.

Natus est Thomas anno 1200. ut ex cap. 32. elicitur, mortuus est autem anno 1268. ut ex ejusdem sepulcrali inscriptione, quæ in Ecclesia S. Francisci in suburbio Spaleti legitur apparet, quæ talis est:

Doctrinam Christe docet Archidiaconus iste
Thomas hanc tenuit moribus, & docuit.
Mundum sperne, fuge vitium, carnem preme, luge
Pro vitæ fruge, lubrica bona fuge.
Spalatumque dedit ortum, quo vita recedit
Dum mors succedit, vitæ meæ gloria cedit.
Hic me vermis edit, sic juri mortis obedit
Corpus quod lædit, animamve qui sibi credit.

A.D. MCCLXVIII. men. Madii VIII. die intrante.

CAP. III.

Pauli ad Romanos capite XV

Ad Timotheum epist. 2. cap. 4. Baron. ann. 59. à Paulo missum fuisse Titum cum in vinculis Romæ esset; ex quo illum prius fuisse Episcopum Cretæ, quàm Paulus Romam veniret probat.

Apollinarem Ravennæ Marcum &c. Baron. an. 46. Apollinarem Ravennæ Marcum sed non Evangelistam Aquileiæ; de Domnio autem Salonæ nihil; subdit tamen multos alios missos fuisse à Petro &c.

De Flaminibus & Protoflaminibus vide cap. 14. lib. 2.

Salona caput Dalm. & Chroatiæ. Hic observandum & alibi Archidiaconum existimasse ante Slavorum adventum Chroatiæ nomen usurpatum fuisse, prout suo tempore, Croatosque eosdem fuisse cum Curetibus.

B. Anastasius Martyrologium Romanum die 22. Aug. *Salonæ S. Anastasii Cornicularii, qui cum videret B. Agapitum constanter tormenta perferentem, conversus est ad fidem, & pro confessione nominis Christi, jubente Aureliano Imp. interemptus Martyr migravit ad dominum.*

CAP. V.

De controversia inter Natalem Episcopum, & Honoratum Archid. extant Epistolæ Greg. PP. l. 1. ep. 10, 19, 20, l. 2. ep. 14, 15, 16, 17, 32, 37, & Ind. XI. ep. 22, & 32.

CAP. VI.

De Maximo Schismatico Greg. PP. ep. l. 3. ep. 15, 20, 38, l. 4. ep. 34. l. 5. ep. 3, 25, 26, 48, l. 6. ep. 15, l. 7. ep. 1, 12, 25, Ind. 2. ep. 3, 9, 10, 69, 80, 81, 82, lib. 8. ep. 36.

CAP. VII.

Hic auctor Slavos Gothos fuisse putat, id autem à Diocleate sumpsisse videtur, eosdemq; Gothos præsumens Christianos, sed Arianos fuisse scripsit: Hos autem Slavos Idolatras fuisse, Croatosque dictos lib. 1. Regni Croat. c. 11. dictũ est; Croatiam hic item auctor à mari submonere videtur; quod tamen ex ipsius textu diversum apparebit, ut infra c. 21. dicetur & latius in relato opere.

CAP. IIX.

Ioannes Sum. Pont. extant Romæ prope Ecclesiam Lateranensem in Sacello, S. Venantii dicto, opere musivo nomina Sanctorum Venantii, Domnii, Anastasii, Mauri, Asterii, Sulpiciani, Thel. Antiochen. Paulian. cum sequenti Epigrammate.

Martyribus Christi Domini pia cura Ioannes
Reddidit Antistes sanctificante Deo
At sacri fontis similiter fulgente metallo
Providus instanter hoc copulavit opus.
Quo quisquis gradiens, & Christum pronus adorans
Effusasq; preces impetrat ille suas.

CAP. IX.

De Iadra, prout de pluribus aliis nominum originibus auctor ex similitudine vocum disserit, quod quam periculosum sit ex dictis alibi constat.

CAP. X.

Hanc Spalatensium cum Slavis pacem in quod tempus incidisse dicendum sit dictum est l. 1. c. 10.

CAP. XII.

Ex festinatione, & metu Slavorum in translatione Sanctorum corporum elicitur Slavos nondum baptizatos fuisse.

CAP. XIII.

De oppido Stridonis, capite etiam primo memorati, vide Marcum Marulum de patria S. Hier. notasque ad eundem.

CAP. XV.

Civitates Veglien. Arben. & Absaren. non ad Regnum Croatorum, sed Dalmatarum pertinuisse constat, sed multis in locis Archidiaconus confundit Croatos cum Dalmatis.

CAP. XVI.

Hic quidam Legatus fuit Acuzo missus à Nicolao II. PP. ut in notis ad vitam B. Ioannis Episcopi Trag. N. 1.

Tempore Alexan. PP. & Ioannis decessoris Laurentii ex scripturis Iadren. in notis ad vitam B. Ioannis relatis Acuzo Legatus Nicolai PP. II. nominatur, simul cum Laurentio Archielecto, & Alex. PP. posterior fuit Nicolao, ergo Ioannes Archiepiscopus anterior Laurentio esse non potuit tempore Alex. PP. Mainardum autem Legatum tempore Laurentii jam Archiepiscopi fuisse constat ex scripturis SS. Cosmæ & Damiani relatis in notis ad eandem vitam, scil. an. 1059. hæcque Synodus tempore Nicolai PP. congregata fuit.

De lingua Slava extat epistola Greg. PP. 7. contra temerè divinum officium Sclavonica lingua celebrantes.

Greg. PP. 7. in Epistola ad Vratizlaum Boemiorum Ducem lib. 6. Quia verò nobilitas tua postulavit quod secundum Sclavonicam linguam apud vos divinum celebrari officium annueremus, scias nos huic petitioni tuæ nequaquam posse favere, ex hoc nempe sæpè volventibus liquet non immeritò sacram scripturam Omnipotenti Deo placuisse, quibusdam locis esse occultam, ne si id liquidum cunctis pateret fortè vilesceret, & subjaceret despectui, aut pravè intellecta à mediocribus in errorem induceret; neque enim ad excusationem juvat quod quidam religiosi viri hoc quod simpliciter populus quærit, patienter tulerunt, seu incorrectum dimiserunt, cum primitiva Ecclesia multa dissimulaverit, quæ à Sanctis patribus postmodum firmata Christianitate, & religione crescente sub tali examinatione correcta sunt: Unde ne id fiat quod à vestris imprudenter exposcitur auctoritate B. Petri inhibemus, teque ad honorem omnipotentis Dei huic vanæ temeritati viribus totis resistere præcipimus. De legato autem nostro &c. Datum Rom. 4. Non. Ianuar. Ind 3.

Quomodo autem, quandove Slavis indultum, permissumve fuerit divina mysteria Slavonica lingua celebrare non constat.

Gerardum Archiepiscopum Sipontinum Legat. Sum. Pon. in Dalmatia fuisse an. 1075. script. Iadren. testantur.

CAP. XIX.

De consecratione Gaudii Archiepiscopi Palliòque ei misso per Vbaldinum Diac. Card. qui deinde fuit Pont. Lucius tertius extat bulla Innoc. II. relata lib. 3. cap. XI.

De Desa Macarelli Episc. Trag. in Chronic.

De Petro Archiepisc. qui fuerat prius Episcopus Narnien. extat ejusdem electionis exemplum *Alex. Episcopus SS. D. dilect. fil. Vniverso clero & populo Salon. Sal. & Ap. ben. Illa devotionis sinceritas, & puritatis constantia, quam circa matrem vestram sacrosanctā Rom. Ecclesiam, & personam nostram habetis in hoc evidenter apparet, quod Ven. fratrem nostrum Iulium Prenestinum Episcopum & dilect. fil. nostrum Petrum S. Eustachii Diac. Card. sicut ipsi idem nobis insinuarunt benignè recipere, & honestè curastis pertractare. Pro tanto itaque charitatis fervore, & fidei constantia gratiarum vobis actiones persolventes, & sinceram in Christi visceribus charitate vos diligentes P. Abbatem S. Stephani, F. O. & VV. nuntios vestros debita benignitate suscepimus & ad petitionem illorum super electione vobis, & Ecclesiæ vestræ volentes utiliter providere Ven. fratrem nostrum quondam Narnien. Episcopum virum siquidem litteratum, honestum, providū, & discretum in Archiepiscopum vobis concessimus, & patrem spiritualem, atque animarum vestrarum pastorem duximus statuendum ad plenitudinem pontificalis officii ostendendam ei Pallium de B. Petri corpore sumptum exhibentes, ut per ejus sollicitudinem, & providentiam spiritualibus, & temporalibus valeatis proficere incrementis. Illum itaque cum gratia sedis Apostolicæ ac nostra, & cum sui officii plenitudine ad vos, & commissam sibi Ecclesiam ducente Domino venientē universitati vestræ duximus attentius commendandum per Apostolica scripta vobis præcipiendo mandamus, quatenus eum benignè, ac reverenter recipiatis, & debitam ei obedientiam, tanquam Archiep. vestro impendatis humiliter, & honorem; decimas, & alia, quæ de jure parochiali ipsum contingunt illi sine cōtradictione aliqua persolventes: sanè si in ejus obedientia humiliter permanseritis, & ipsius saluberrimis monitis acquiescere volueritis, vos, & Ecclesiam vestram sicut credimus, & speramus spiritualiter, & temporaliter suscipietis auxiliante Domino incrementum. Si quis autem vestrūm adversus eum contumax inventus fuerit, vel rebellis, sententiam, quam idem Archiepiscopus in illum propter hoc canonicè promulgaverit, nos auctore Deo ratam, & firmam habebimus. Dat. Ferenti VI. Non. Iulii.*

Vide Ferdinandi Vgelii Italiæ sacræ T. 1. de eodem Petro Narnien. Episcopo.

CAP. XX.

Lampridius Pallium obtinuit ab Anastasio PP. an. 1145. error, nam Eugenius vixit usque ad an. 1153. cui successit Anastasius. vide c. 11. lib. tertii de Reg. Dal. & Croat.

De Martino vide cap. 13. ejusdem lib. 3.

Controversia Spalatensium cum Gerardo Archiep. ex sequenti bulla conjici potest fuisse, quo tempore Archiepisc. pro negotiis Civitatis iret in Vng. vel Constant. Clerici quoque tenerentur contribuere, ad quam contributionem faciendam Girardus assentire noluerit: bullæ autem verba hæc sunt:

Alex. dil. fil. universis clericis Spalat. Quotiens ab Apostolica sede super aliqua re confirmatio postulatur ad conceden. debemus faciles inveniri, & rationalibus votis gratuitum impertiri consensum. Constitutus siquidem in præsentia nostra Ven. frater noster G. A. vester proposita nobis assertione monstravit, quod cum inter Laicos super Ecclesiis, quas tenetis gravis esset quæstio exorta, & Laici dicerent, quod Archiepisc. vester quando ad Imper. Constant. vel Regem Vng. esset iturus, adju-

adjutorium facere deberetis, prædictus Archiep. auditis, & cognitis rationibus, eandem controversiam sine congruo definivit, & vos ab hujusmodi exactione absolvens ad exemplum b. m. Gaudii q. Archiepis. vobis libertatem, quam habebatis auctoritate Pontificali corroboravit, quam utique libertatem vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu, devotioni vestræ auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus; statuentes, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei aliquatenus contraire, si quis autem hoc attemptare præsumpserit, Indignationem omnipotentis Dei & BB. Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Dat. Veruli 12. K. Iulii.

CAP. XXI.

Ducem quemdam Croatorum nomine Relem in Spalatensem agrum impetum fecisse, ex quo Croatiam prope Spalatum fuisse apparet, prout idem quoque ex cap. 30. elicitur; quamvis supra cap. 7. ultra montes Croatiam posuerit.

Animadvertendum quoque est auctorem Spalatenses Latinos vocare, Croatos verò Slavos, multisque in locis hac distinctione uti.

Posturium locum *post turrim* positum significat, & nunc corruptè.

Postire dicitur, idemque significat, prout etiam c. 26.

CAP. XXII.

De Martino Episcopo Pharæ vide suprascriptum cap. 13. lib. 3.

CAP XXIII.

Vter ex his duobus Petris Archiepiscopis distributionem diæcesium fecerit anno 1185. de qua lib. 3. cap. 13. incertum est; sed posteriorem fuisse probabilius est.

CAP. XXIV.

De Innocentio PP. error, cum Bela 3. mortuus sit 1196. Innoc. autem 3. electus fuit 1198. ideò debet esse Celest. 3. Innoc. præcessor.

Gregorius de Chrescentio Cardinalis. Gregorius hic præter alias legationes ter in Vngaria fuit. Semel Regnante Bela tertio, quando etiam Tragurii fuit, ut Archidiaconus refert sub Celestino tertio; quod ex rescripto Petri Archiepiscopi Spalat. in notis ad vitam B. Ioannis memorato constat dato *anno* 1192. *Ind.* 10. 16. *Kal. Maii Apostolatus Celest.* 3. *an.* 2. *Gregorio de sancto Apostolo tunc fungente Legationis officio in Regno Vng.* in quo præter alia habetur. *Præterea quod Ven. frater noster G. de Sancto Apostolo Sancta Maria in Porticu Card. supra duobus &c.*

Iterum Regnante Emerico Belæ filio, ut ex epistolis Innoc. 3. lib. 1. ep. 27. apparet an. 1198. in qua confirmat Privilegium ejusdem Cardinalis, quod ibidem ad verbum insertum est, cujus initium tale est

Greg. de Sancto Apostolo D. G. S. Maria in Porticu Diac. Card. Ap. Sed. Leg. & infra. *Super constitutione Præpositura Vltrasilvanæ, quam fecimus cum prius officium Legationis gessimus in Vngaria, ibique refert Regem Belam tunc declarasse concessionem G.* id est Geyze *patris sui &c.*

Tertio quando Andream cum fratre Emerico Rege in gratiam reduxit; ut ex epistolis ejusdem Innoc. lib. 6. ep. 156. Rainaldus refert an. 1203. n. 19. *concordiam per G. Tit. S. Vitalis Presb. Card. Apostolicæ Sedis Leg. confirmat*, quo titulo testamentum quoque condidit, quod penes D. Marcellum Marchionem Crescentium gentilem suum servatur cujus initium:

1207. *anno verò X. Pontif. D. Innoc.* 3. *PP. Ind.* 10. *men. Ianu. die X. Ego quidem Gregorius de Crescentio D. G. Presbyter Card. Tit. S. Vitalis.* Hunc eundem Ciaconius de Galganis quoque dictum refert, aliis etiam legationibus functum cum Panvinio convenit.

Vacante Ecclesia Spalat. elegerunt Bernhardum ex scripturis Tragurii vacasse ecclesiam Spalat. auno 1197. constat, vacasse etiam anno 1198. ex Privilegio Andreæ Ducis relato lib. 3. c. 13. colligi potest, cum in eo Episcopi nominentur, Archiepiscopus autem non nominetur.

CAP. XXV.

Classis solvit Venetiis 1203. die 8. Octobris anni 1202. solvisse historici Veneti concordant, ut latius lib. 4. c. 1.

CAP. XXXI.

Presbyter traditur ligatus à Curia impetitori suo Sclavo forensi qui petebat ab eo debitum. Vide cap. 4. lib. 6.

CAP. XXXIII.

Ecclesia S. Felicis, quam Ioannes Archiepiscopus ædificavit, ut cap. 15. circa finem, ubi *ipse ædificavit Ecclesiam S. Felicis supra rivum.* Ex quibus cognoscitur, hanc S. Felicis ecclesiam esse eandem, quæ nunc S. Francisci dicitur, ex conventu fratrum ejusdem ordinis eidem annexo; videndus est etiam Io. Tomcus Marnavitius Episcopus Bosnen. qui de Sancto Felice Martyre, cujus corpus in eadem ecclesia servatur diffusè tractat, diversumque à S. Felice Hispellano esse demonstrat.

CAP. XXXIV.

Garganus Potestas primo composuit pacem cum Traguriniss, cujus tabulæ extant diei XI. Iulii an. 1239. in Chronico relatæ; Pacta autem pacis cum Slavis hæc sunt. *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego servus Dei Stephanus Comes, Andreas, & Comes Tollen, obligamus vobis Spalaten. in Deo, & Dei genitrice, & in sancto faciente vitam Christum Dei, & omnes sanctos complacendo Deo in æternum, quia sum vobiscum unus homo, & cum nepote meo, & quod non faciam vobis ullum malum, nec palam, nec occultè, sed si vobis aliquod periculum institerit, vel ab aliquo Sclavo, Ego juvabo vos cum nepote meo, excepto D. Rege, & do vobis pro priori dapno mille perperos, ita quod de omni mercatore, qui veniet ad negotiandum in ter-*

in terra mea in navigiis tenear vobis solvere prædictum debitum, & cum solutum fuerit debitum, tunc duana, quæ à mercatoribus recipitur remanebit à vobis expedita in potestate mea. Actum est hoc in præsentia Comitis Nicolai, & parentela ejus, & totius Communitatis Almisi, quod si per me pax ista remanserit, vel per nepotem meum, teneamur vobis Spalat. pœnam mille perperorum in præsentia Marini Iudicis Sibenicen. Quod si exercitus fortioris alicujus contra vos venerit, Ego cum ipso coactus veniens quidquid de præda à vobis ablata in parte mea venerit, tenear vobis in integrum restituere, excepto quod comestum fuerit à me, & societate mea; Et quod si in hac pactione perseverare cum nepote meo quoad usque vixerimus, si per vos non remanebit non adjuvet nos Deus, nec illud sacramentum, quod vobis juravimus. Super hoc verò adjicimus ut mercatores vestri ad nostras partes venientes non possint vocari ad placitum per Sigillum Comitis, & ibi reddant rationem, ubi cum navigiis steterint.

Hos autem Slavos fuisse eosdem, qui capite præcedenti nominati fuerunt scilicet eos, qui cum Tollen. nepote Comitis Petri de Chulmia infestabant Spalaten. agrum; Exinde cognoscitur Chulmiæ regionem maritimam fuisse, scilicet illam regionem Serviæ, quæ ab Almisio Naronam versus protenditur.

CAP. XXXVI.

De Malduci piratica insolentia extat Andreæ Regis rescriptum relatum lib. 4. cap. 4. ex quo Spalatenses de Kacetis prius conquestos fuisse dicendum est, deinde armis rem gessisse, ut auctor narrat: Deditionis autem Brachiensium extant pacta, quæ talia sunt.

In Dei nomine Amen. Cum D. Garganus Potestas cum toto exercitu Spalaten. iret super Almisum ad accipienda pignora de 813. libris, quæ dedit, & accommodavit Osor in manus Bogdanici pro communi Spalat. pro emendatione residui bestiarum, quas Tollien, Vlla, Dozenet quondam deprædatus fuit in campo Spaleti, & homines Almisi non dantes sibi dicta Potestas, cum dicto exercitu ivit ad insulam Brachiam ad accipiendum solutionem de bonis & bestiis, quas Almisani habebant in Bracia, & postquam ibi applicuit Potestas, misit pro Iudicibus, & aliis hominibus Braciæ ad hoc, ut assignarent sibi res, & bestias hominum Almisii, qui judices, & Bracienses venientes coram Potestate assignaverunt bestias, & res Almisanorum, & facta assignatione eorum bona, & plana & spontanea voluntate dederunt, & supposuerunt se dictæ Potestati, & Communi Spalati.

Inprimis juraverunt corporaliter super sacrosancta Dei Evangelia, & super crucem, & sanctis reliquiis fidelitatem, & seguimentum dictæ Potestatis sicut Spalaten. juraverunt, & sicut in breve, & ordinamentis Potestatis continetur.

Item juraverunt, atque promiserunt semper ita jurare, & facere ipsi & sui hæredes fidelitatem, & seguimentum suis successoribus tam Potestatibus quàm Comitibus, vel Rectoribus, qui pro tempore fuerint ad regimen dictæ Civit. omni anno & semper stare ad honorem Omnipotentis Dei, & Beati Domnii subjecti dictæ Civitati, & stare in auxilium, & consilium ipsis Spalaten. contra homines Almisii, & contra omnes homines hujus mundi in personis, & rebus, salvo honore D. Regis Hung. & quoscunque homines Spaleti habebunt pro inimicis, ipsi Bracienses habebunt pro inimicis, & quoscunque homines dicti Spalat. habebunt pro amicis, homines Braciæ habebunt pro amicis.

Item juraverunt, atque promiserunt non mutare, nec cambiare aliam dominationem, quam dominationem Spalati; Imo recipient, & retinebunt Iudices, quos Communitas Spalat. eis dederit, & ad illam consuetudinem vivent, quam Spalat. vivunt, & si accideret quod Rex Hung. vellet eos mutare de loco Braciæ, quod ipsi omnes de Bracia venient ad habitandum Spaleti, & ibi perpetuò manebunt, & omnia quæ consueverant facere suis Dominis secundùm antiquam consuetudinem, facient Spalatensibus.

Vnde Bucarius de voluntate dicti D. Gargani Potestatis, & omnium hominum Spalat. astantium in exercitu in campo portus Spleciæ ejusdem insulæ super animam dictæ Potestatis & dictorum Spalat. juravit, atque promisit omnes illos de Bracia defendere, & manutenere bona fide, & sine fraude ab Almisanis, & ab omnibus hominibus hujus mundi juxta eorum posse salvo honore D. Regis Hung.

Item & cum ipsis Almisanis non facere pacem, nec concordiam sine ipsis.

Item juravit atque promisit eis salvare antiquam eorum consuetudinem bonam, & si quam injustam habebunt, quæ non videretur bona esse eis cassare.

Hoc actũ est in præsentia D. Appollinarii Borgani, Lampredii Sagarelli, Duymi Formini, Iancii Sab, Nicole Stoch, Stanii filii Sabbe de Farro, & aliorum multorum. An. Domini 1240. die 13. exeunte Madii, temporibus D. Gregorii Papæ & Serenissimi Sclavoniæ Ducis Colomani Indict. 13.

Ego Petrus Trasmundi Anconitanus Civis Imp. auctoritate, & nunc Communis Spal. Not. expressis suprascriptis interfui & rogatus scripsi, & publicavi.

Composuit quoque pacem Garganus cum Comite Andrea de Chelmo, ut ex tabulis apparet.

In Dei nomine Amen. Veniens Comes Andreas de Chelmo per duas vices in Spalat. ad reformandam pacem, & concordiam inter se, & suos homines ex una parte, & dictum commune ex altera, denique ad talem concordiam, & pacem perpetualem pervenerunt.

Inpri-

Inprimis namque ordinaverunt quod omnia damna illata inter se ab utraque parte in personis, & rebus usque in hodiernum diem penitus sint cassa, & vacua, & amplius non recordentur.

Item ordinaverunt quod dictus Comes, & sui haeredes, & sui homines salvi, & securi veniant . . . . vitate, & extra sicut amici, unde dictus Comes pro damnis, quæ ipse, & sui homines dederunt Spalat. in suo campo & alias . . . . recuperabit suam terram de Chelmo hinc ad festum S. Domnii quod omnes Spalatini in perpetuum sint salvi, liberi, & franchi in toto . . . liberè vadant, & stent, & redeant, & vendant, & emant sine ulla contradictione, & sine ullo tributo, vel datio in perpetuum, nec dictus Comes nec sui haeredes; Nec aliqui de sua stirpe, nec aliquis de suis hominibus debeat Spalaten. molestare de prædictis, nec aliquid ab eis exigere, vel extorquere, vel si aliquid extorqueretur, Comes, vel sui haeredes teneantur facere restitui ablatum à suis hominibus, vel dabunt per gulam transgressores damnum patientibus, & si non possent illum dare per gulam, quod Comes, & ejus haeredes solvant de suo super quantumcunque juraverit Spalatensis.

Item promisit quod cum Spalat. erunt in terra Comitis, ipsi erunt salvi, & securi ab omni homine mundi, & si in aliquo offendentur, Comes, & sui haeredes teneantur emendare de bonis suis

Item promisit quod cum Spalat. voluerint incidere lignamen, vel facere incidi pro Commune vel pro diviso, quod ipsi possint incidere, & portare sine contradictione cujuscunq;, & sine aliquo datio, vel tributo, & si non recuperaverit dictam terram hinc ad dictum terminum, quod hæc pacta non teneant, nisi de utriusque partis processerit voluntate; Salvis omnibus . . . quæ Spalaten. habent contra Comitem, & suos homines, & è converso, quæ cognosci debeant in Spaleto coram Iudicibus Civitatis.

Hæc omnia verò dictus Comes Andreas promisit per se, suosque haeredes, & successores firma in perpetuum habere, atque tenere, & si non observabit hanc pacem, & concordiam, & pro sua parte remanserit, solvat nomine pœnæ M. Romanatos Communitati Spalati, & sic ipse Comes cum quatuor suis hominibus Falco, Clesa & Dobrochna, & Berco juravit ad S. Dei Evang. super librum, & Crucem observare prædicta, & ita faciet jurare cum habebit terram omnibus suis hominibus, & eodem modo consilium Spalati promittit attendere, & observare quæ promissa sunt à sua parte in perpetuum, & si non observaret hanc pacem, & concordiam, & pro sua parte remanserit, solvat nomine pœnæ Comiti præfato M. Romanatos, & sic Iudices Civitatis Lampridius, & Madius Grecine, cum Madio Iureu, & Lucaro Stresi & . . . . . juraverunt ad S. Dei Evang. super librum, & crucem observare prædicta, & ita faciet jurare Cives Spalat. tunc temporis cum Comes fecerit jurare suos homines.

Hoc actum est in Spalato in Consilio generali more solito congregato in Pallatio q. Comitis Heliæ in præsentia Pauli Trepetii Camerarii, Lampredii Zagarella, Zantii Sab, Tan, & Miche Iurec, & aliorum plurium An. Domini 1241. *die septimo intrante Sept. temporibus D. Greg. PP. & Serenissimi Regis Hungariæ D. Bela Ind.* 14. *Petrus &c.* Not. qui supra.

CAP. XL.

Mortuæ autem sunt duæ puellæ virgines (scilicet filiæ R. Belæ) & in Ecclesia B. Domnii honorificè tumulatæ.

Extat sepulchrum marmoreum positum supra portam Ecclesiæ Metropolitanæ Spal. cum sequenti inscriptione.

Catharina inclyta & fulgens Margari . . . ta
In hoc arcto tumulo jacent absque vi . . .
Belle IIII. filio Regis Hungaro . . . . rum
Et Marie Lascari Regine Greco . . .
Ab impiis Tartaris fuerunt fuga . . . . te
Mortue in Clissio huc Spaletum transla.

Gulielmus quoque Belè ex filia nepos in hac eadem fuga mortuus Tragurii sepultus fuit de quo in Chronico.

CAP. XLVIII.

Rogerium Archiepiscopum eundem fuisse cum Bonfinii Presbytero à Tartaris capto ex hoc loco deduci potest, ad relationem Rogerii integram Ioannes Thuuroz ad calcem sui operis posuit, quam Bonfinius more suo ampliavit; Thuuroziana cum Archidiaconi relatione Tartarica non omninò congruit: idcircò illam à Rogerio antea scriptam fuisse, quam electus fuisset Archiepiscopus dicendum est; Archidiaconus autem non solùm ea quæ ab eodem Rogerio jam Archiepiscopo, sed ab Aulicis quoque Regis Spalatum fugientibus audiverat scripsit; ideo Rogerius in iis, quæ in Vngaria superiori à Tartaris gesta sunt; Archidiaconus verò quæ in inferiori, & maritimis acta sunt magis idoneus auctor esse videtur.

CAP. LI.

Desinit hic Archidiaconi historia, cui antiquo caractere annexa est Nota de Colomani Regis Vngariæ cum Croatis conventione, de qua lib. 3. cap. 3. Regni Dal. & Croat. dictum fuit.

NOTÆ AD MEMORIAM ARCHIE-PISCOPORVM SALONITANÆ ECCLESIÆ.

Num. 5. Iſicius -- Baronius an. 418. n. 36. refert epiſtolam Zoſimi PP. ad Hiſichium Salonit. Epiſcopum.

12. Clicerius - ex Imperatore fit Salonæ Epiſcopus an. 474.

13. Honorius - Baron. an. 493. n. 23. Gelas PP. ad Honorium in Dalmatia Epiſcopum.

15. Stephanus - Baron. an. 527. num. 73. Dionyſius exiguus Stephano Salonitano Epiſcopo.

22. Natalis - Bar. an. 592. num. 19. Natali Epiſcopo Salonæ Greg. PP.

23. Maximus - Gregorii PP. plures Epiſtolæ de Maximo Schismatico intruſo an. 600.

75. Laurentius - Tumulus marmoreus in eadem Eccleſia S. Matthæi extat cum ſequenti inſcriptione.

†					
Quis ſim	ſcire ve	nis qui	mortis	ſtringor ha	benis
Paſtor e	ram ur	bis hu	jus Lau	rentius	urbis
Quam ego	dum re	xi ſi	quid min⁹	utile	geſſi
Id prece	te flagi	to ter	ga ſut o	piſice	Xpiſto
Crimine	te ſanc	tus rex	purget	virgine	natus

In eadem Eccleſia eſt aliud quoque ſepulcrum, in cujus labro ſuperiori leguntur infraſcriptæ literæ Gothicæ unica linea ſculptæ.

† Hic requyſcet Fragelis ei inutelisi

X/X Hannis peccat X/X R Harchipiſc X/X pus.

Quiſnam autem fuerit hic R Archiepiſcopus incompertum eſt, cum in antiquis Archiepiſcoporum nominibus nullus tali caractere notetur ante B. Rainerium, qui in Eccleſia S. Benedicti magna veneratione colitur.

F I N I S.